

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

**YENİ GÜN GAZETESİ (1919-1920) 181-365 SAYILARINDAKİ EDEBİ
METİNLERİN ÇEVİRİ YAZISI VE DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Pınar BAKIL

Danışman
Prof. Dr. H. Abdullah ŞENGÜL

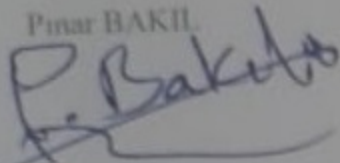
Nevşehir
Ağustos, 2020

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan

Pınar BAKIL

TEŐEKKÖR

Yüksek Lisans eğitiminin boyunca ve bu çalışmamın yoğun sürecinde, her koşulda destekleyip arkamda duran canım aileme, iki yılın bana kazandırdığı değerli dostlarıma, bilgisiyle, emeğiyle en çokta bana karşı göstermiş olduğu sabrıyla tez danışmanım Prof. Dr. Abdullah Őengöl'e; saygıdeğer hocalarıma katkılarından ve emeklerinden dolayı teşekkür etmeyi borç bilirim.

**YENİ GÜN GAZETESİNDEKİ EDEBÎ YAZILARIN ÇEVİRİ YAZISI VE
BU METİNLERİN İNCELENMESİ – 1919-1920 (181-365. Sayılar)**

Pınar BAKIL

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı, Yüksek Lisans, Temmuz 2020

Danışman: Prof. Dr. H. Abdullah ŞENGÜL

ÖZET

Türk Millî Kurtuluş Hareketi içerisinde basın yayın faaliyetleri, savaşa hazırlık döneminin propaganda aracı olmasının yanı sıra savaş sırasında halkın doğru haber almasını ve savaşın hangi aşamada olduğunu bilerek moral ve motivasyonunu yüksek tutması adına oldukça önemlidir. Dönemi anlamak olayları doğru bir şekilde yorumlamak isteyen bir araştırmacı için dönemin basın yayın organlarının incelenmesine gerek duyulmaktadır. *Yeni Gün* gazetesi de dönemi anlamak adına Kurtuluş Savaşı yıllarında Yunus Nadi tarafından çıkarılmış siyasi günlük gazetedir ve zaman içerisinde Millî Mücadele'nin sözcüsü olarak kabul edilir. Gazetede yayımlanan yazılar siyasi, ilmî, edebî olmakla beraber, dönemin günlük konularını da ele alır. Yazarlar kendilerine ait fikirleri hedef kitesine gazete üzerinden iletmeye çalışır. Bu gazetenin önem arz etmesinin sebebi de Kurtuluş Savaşı'nı desteklemek ve halka moral vermektir. Yunus Nadi'nin çıkarmış olduğu *Yeni Gün* gazetesi çok sancılı süreçler geçirir. Fakat Yunus Nadi, gönül verdiği davasından vazgeçmeyerek halka bir şeyler duyurabilmek adına mücadele eder. Yunus Nadi, gazetecilik ve yazarlığını Atatürk'ün yapmış olduğu atılımlar doğrultusunda kullanarak gazetesini bu doğrultuda ilerletir.

Çalışmamızda *Yeni Gün* gazetesinin 181-365. sayıları arasında yer alan edebî metinler tespit edilerek günümüz harflerine aktarılmıştır. Edebî nitelik taşıyan metinler türlerine göre ayrılıp incelenmiştir. Yapılan çalışma üç bölüme ayrılmıştır. Giriş bölümünde Türk basın tarihi hakkında bilgiler yer almaktadır. Birinci bölümde gazetenin ismi, yayım hikâyesi, şekil özellikleri, kurmaca, kurmaca dışı metinlerin sınıflandırılması, şair ve yazar kadrosu, görsel malzeme ve ilanlar bulunmaktadır. İkinci bölümde metinlerin tür ve konularına göre tasnifi yapılmıştır. Üçüncü bölümde ise Latin harflerine aktarılan metinlere yer verilmiştir. Sonuç bölümünde ise çalışmaya konu olan gazetenin edebiyat bilimine olan katkısı ve çalışmanın özgünlüğüne dair elde edilen verilere değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yunus Nadi, *Yeni Gün* gazetesi, Millî Mücadele, süreli yayım, çeviri yazısı.

**TRANSLATION WRITING OF LITERARY TEXTS IN THE NEWSPAPER
YENİ GÜN AND ANALYSIS OF THESE TEXTS - 1919-1920 (Numbers 181-
365)**

Pınar BAKIL

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences Turkish
Language and Literature, Master, July 2020
Supervisor: Prof. Dr. H. Abdullah ŞENGÜL**

ABSTRACT

Within the Turkish National Liberation Movement, the media activities are very important in terms of being a propaganda tool for the preparation period for the war, as well as for the people to receive accurate news during the war and to keep their morale and motivation high by knowing the stage of the war. For a researcher who wants to understand the period and interpret the events correctly, the media organs of the period need to be examined. *Yeni Gün* newspaper is a political daily newspaper published by Yunus Nadi during the years of the War of Independence in order to understand the period and over time it is accepted as the spokesperson of the National Struggle. Although the articles published in the newspaper are political, scientific and literary, they also deal with the daily issues of the period. The authors try to convey their ideas to their target audience through the newspaper. The reason why this newspaper is important is to support the War of Independence and give morale to the people. *Yeni Gün* newspaper published by Yunus Nadi, goes through very painful processes. However, Yunus Nadi does not give up his cause of love and struggles to announce something to the public. Yunus Nadi, using his journalism and writing in line with the breakthroughs made by Atatürk, advances his newspaper in this direction. In our study The literary texts in the 181-365th issue of *Yeni Gün* newspaper were determined and transferred to today's letters. Literary texts are separated and examined according to their types. The study is divided into three sections. The introduction chapter contains information about the history of the Turkish press. The first part includes the name of the newspaper, its publication story, its features, fiction, classification of non-fictional texts, poets and writers, visual materials and advertisements. In the second part, the texts are classified according to their genres and subjects. In the third part, text transferred to Latin letters are included. In the conclusion part, the contribution of the newspaper subject to the study to the science of literature and the data obtained on the originality of the crash are mentioned. In the conclusion part, the contribution of the newspaper subject to the study to the science of literature and the data obtained on the originality of the crash are mentioned.

Keywords: Yunus Nadi, Yeni Gün newspaper, National Struggle, periodical, translation article.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	ii
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY SAYFASI	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR	xv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xvi
TABLolar LİSTESİ.....	xvii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM YENİ GÜN GAZETESİ

1.1. <i>Yeni Gün</i> Gazetesi	6
1.2. <i>Yeni Gün</i> Gazetesinin Yayın Hikâyesi.....	7
1.3. <i>Yeni Gün</i> Gazetesinin Şekil ve Muhteva Özellikleri	8
1.4. <i>Yeni Gün</i> 'de yer Alan Kurmaca Metinler.....	11
1.5. <i>Yeni Gün</i> 'de yer Alan Kurmaca Dışı Metinler	12
1.6. <i>Yeni Gün</i> 'ün Yazar Kadrosu.....	20
1.7. <i>Yeni Gün</i> 'de Yer Verilen Görsel Malzemeler	22

İKİNCİ BÖLÜM

YENİ GÜN'DE YER ALAN EDEBİ METİNLERİN İNCELENMESİ

2.1. Kurmaca Metinler.....	25
2.1.1. Roman	25
2.1.2. Şiir	29
2.1.3. Hikâye	35
2.1.4. Fıkra	40
2.2. Kurmaca Dışı Metinler	81

2.2.1 Hatıra/Anı.....	81
2.2.2. Deneme	86
2.2.3.Mektup	101
2.2.4. Eleştiri	116
2.2.5. Makale.....	124
2.2.6. Seyahat	128
2.2.7. Nutuk.....	130
2.2.8. Mülakat	132

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YENİ GÜN'DE YER ALAN EDEBİ METİNLERİN ÇEVİRİ YAZISI

3.1. Yüz Seksen Sekizinci Sayı	136
3.2. Yüz Doksan Beşinci Sayı	137
3.3. Yüz Doksan Altıncı Sayı.....	139
3.4. Yüz Doksan Yedinci Sayı	140
3.5. Yüz Doksan Sekizinci Sayı	142
3.6. Yüz Doksan Dokuzuncu Sayı.....	148
3.7. İki Yüzüncü Sayı	152
3.8. İki Yüz Birinci Sayı.....	153
3.9. İki Yüz İkinci Sayı.....	155
3.10. İki Yüz Dördüncü Sayı	156
3.11. İki Yüz Beşinci Sayı	166
3.12. İki Yüz Altıncı Sayı.....	182
3.13. İki Yüz Yedinci Sayı	186
3.14. İki Yüz Sekizinci Sayı	197
3.15. İki Yüz Dokuzuncu Sayı.....	199
3.16. İki Yüz Onuncu Sayı.....	207
3.17. İki Yüz On Birinci Sayı.....	214
3.18. İki Yüz On İkinci Sayı	219
3.19. İki Yüz On Üçüncü Sayı	221
3.20. İki Yüz On Dördüncü Sayı.....	227
3.21. İki Yüz On Beşinci Sayı.....	236
3.22. İki Yüz On Altıncı Sayı.....	238

3.23. İki Yüz On Yedinci Sayı	239
3.24. İki Yüz On Sekizinci Sayı.....	245
3.25. İki Yüz On Dokuzuncu Sayı.....	251
3.26. İki Yüz Yirminci Sayı	257
3.27. İki Yüz Yirmi Birinci Sayı.....	260
3.28. İki Yüz Yirmi İkinci Sayı	262
3.29. İki Yüz Yirmi Üçüncü Sayı	268
3.30. İki Yüz Yirmi Dördüncü Sayı.....	272
3.31. İki Yüz Yirmi Beşinci Sayı	277
3.32. İki Yüz Yirmi Altıncı Sayı.....	285
3.33. İki Yüz Yirmi Yedinci Sayı	290
3.34. İki Yüz Yirmi Sekizinci Sayı.....	297
3.35. İki Yüz Yirmi Dokuzuncu Sayı.....	299
3.36. İki Yüz Otuzuncu Sayı.....	302
3.37. İki Yüz Otuz Birinci Sayı	307
3.38. İki Yüz Otuz İkinci Sayı	312
3.39. İki Yüz Otuz Üçüncü Sayı.....	319
3.40. İki Yüz Otuz Dördüncü Sayı.....	324
3.41. İki Yüz Otuz Beşinci Sayı.....	331
3.42. İki Yüz Otuz Altıncı Sayı.....	340
3.43. İki Yüz Otuz Sekizinci Sayı.....	351
3.44. İki Yüz Otuz Dokuzuncu Sayı.....	359
3.45. İki Yüz Kırkıncı Sayı	370
3.46. İki Yüz Kırk Birinci Sayı.....	377
3.47. İki Yüz Kırk İkinci Sayı	383
3.48. İki Yüz Kırk Üçüncü Sayı	388
3.49. İki Yüz Kırk Dördüncü Sayı.....	397
3.50. İki Yüz Kırk Beşinci Sayı	403
3.51. İki Yüz Kırk Altıncı Sayı.....	408
3.52. İki Yüz Kırk Yedinci Sayı	419
3.53. İki Yüz Kırk Sekizinci Sayı.....	424
3.54. İki Yüz Kırk Dokuzuncu Sayı.....	430
3.55. İki Yüz Ellinci Sayı	438

3.56. İki Yüz Elli Birinci Sayı.....	444
3.57. İki Yüz Elli İkinci Sayı.....	449
3.58. İki Yüz Elli Üçüncü Sayı	457
3.59. İki Yüz Elli Dördüncü Sayı	468
3.60. İki Yüz Elli Beşinci Sayı	477
3.61. İki Yüz Elli Altıncı Sayı.....	486
3.62. İki Yüz Elli Yedinci Sayı	494
3.63. İki Yüz Elli Sekizinci Sayı	500
3.64. İki Yüz Elli Dokuzuncu Sayı.....	509
3.65. İki Yüz Altmışınca Sayı	514
3.66. İki Yüz Altmış Birinci Sayı	527
3.67. İki Yüz Altmış İkinci Sayı	533
3.68. İki Yüz Altmış Üçüncü Sayı	543
3.69. İki Yüz Altmış Dördüncü Sayı.....	548
3.70. İki Yüz Altmış Beşinci Sayı.....	553
3.71. İki Yüz Altmış Altıncı Sayı.....	560
3.72. İki Yüz Altmış Yedinci Sayı	571
3.73. İki Yüz Altmış Sekizinci Sayı.....	579
3.74. İki Yüz Altmış Dokuzuncu Sayı.....	583
3.75. İki Yüz Yetmişinci Sayı	591
3.76. İki Yüz Yetmiş Birinci Sayı.....	598
3.77. İki Yüz Yetmiş İkinci Sayı.....	607
3.78. İki Yüz Yetmiş Üçüncü Sayı	613
3.79. İki Yüz Yetmiş Dördüncü Sayı	623
3.80. İki Yüz Yetmiş Beşinci Sayı	636
3.81. İki Yüz Yetmiş Altıncı Sayı.....	646
3.82. İki Yüz Yetmiş Yedinci Sayı	651
3.83. İki Yüz Yetmiş Sekizinci Sayı	659
3.84. İki Yüz Yetmiş Dokuzuncu Sayı.....	664
3.85. İki Yüz Sekseninci Sayı.....	672
3.86. İki Yüz Seksen Birinci Sayı.....	682
3.87. İki Yüz Seksen İkinci Sayı.....	693
3.88. İki Yüz Seksen Üçüncü Sayı.....	705

3.89. İki Yüz Seksen Dördüncü Sayı	714
3.90. İki Yüz Seksen Beşinci Sayı.....	719
3.91. İki Yüz Seksen Altıncı Sayı	727
3.92. İki Yüz Seksen Yedinci Sayı.....	732
3.93. İki Yüz Seksen Sekizinci Sayı	734
3.94. İki Yüz Seksen Dokuzuncu Sayı	748
3.95. İki Yüz Doksanıncı Sayı	756
3.96. İki Yüz Doksan Birinci Sayı.....	761
3.97. İki Yüz Doksan İkinci Sayı.....	775
3.98. İki Yüz Doksan Üçüncü Sayı.....	784
3.99. İki Yüz Doksan Dördüncü Sayı	787
3.100. İki Yüz Doksan Beşinci Sayı	796
3.101. İki Yüz Doksan Altıncı Sayı	810
3.102. İki Yüz Doksan Yedinci Sayı.....	822
3.103. İki Yüz Doksan Sekizinci Sayı	827
3.104. İki Yüz Doksan Dokuzuncu Sayı	835
3.105. Üç Yüzüncü Sayı	843
3.106. Üç yüz Birinci Sayı.....	848
3.107. Üç Yüz İkinci Sayı.....	851
3.108. Üç Yüz Üçüncü Sayı.....	857
3.109. Üç Yüz Dördüncü Sayı	868
3.110. Üç Yüz Beşinci Sayı.....	877
3.111. Üç Yüz Altıncı Sayı	880
3.112. Üç Yüz Yedinci Sayı.....	882
3.113. Üç Yüz Sekizinci Sayı.....	890
3.114. Üç Yüz Dokuzuncu Sayı	892
3.115. Üç Yüz Onuncu Sayı	900
3.116. Üç Yüz On Birinci Sayı.....	914
3.117. Üç Yüz On İkinci Sayı.....	940
3.118. Üç Yüz On Üçüncü Sayı	944
3.119. Üç Yüz On Dördüncü Sayı	952
3.120. Üç Yüz On Beşinci Sayı	962
3.121. Üç Yüz On Altıncı Sayı.....	968

3.122. Üç Yüz On Yedinci Sayı	975
3.123. Üç Yüz On Sekizinci Sayı	981
3.124. Üç Yüz On Dokuzuncu Sayı.....	987
3.125. Üç Yüz Yirminci Sayı.....	998
3.126. Üç Yüz Yirmi Birinci Sayı.....	1002
3.127. Üç Yüz Yirmi İkinci Sayı.....	1010
3.128. Üç Yüz Yirmi Üçüncü Sayı	1012
3.129. Üç Yüz Yirmi Dördüncü Sayı	1016
3.130. Üç Yüz Yirmi Beşinci Sayı	1018
3.131. Üç Yüz Yirmi Altıncı Sayı.....	1019
3.132. Üç Yüz Yirmi Yedinci Sayı	1020
3.133. Üç Yüz Yirmi Sekizinci Sayı	1021
3.134. Üç Yüz Yirmi Dokuzuncu Sayı.....	1022
3.135. Üç Yüz Otuzuncu Sayı.....	1024
3.136. Üç Yüz Otuz Birinci Sayı.....	1027
3.137. Üç Yüz Otuz Üçüncü Sayı	1032
3.138. Üç Yüz Otuz Dördüncü Sayı.....	1033
3.139. Üç Yüz Otuz Beşinci Sayı	1035
3.140. Üç Yüz Otuz Altıncı Sayı.....	1038
3.141. Üç Yüz Otuz Yedinci Sayı	1042
3.142. Üç Yüz Otuz Sekizinci Sayı.....	1048
3.143. Üç Yüz Otuz Dokuzuncu Sayı.....	1052
3.144. Üç Yüz Kırk Birinci Sayı.....	1056
3.145. Üç Yüz Kırk İkinci Sayı.....	1064
3.146. Üç Yüz Kırk Üçüncü Sayı	1067
3.147. Üç Yüz Kırk Dördüncü Sayı	1068
3.148. Üç Yüz Kırk Altıncı Sayı.....	1070
3.149. Üç Yüz Kırk Yedinci Sayı	1076
3.150. Üç Yüz Kırk Sekizinci Sayı	1078
3.151. Üç Yüz Kırk Dokuzuncu Sayı.....	1080
3.152. Üç Yüz Ellinci Sayı.....	1082
3.153. Üç Yüz Elli Birinci Sayı	1085
3.154. Üç Yüz Elli İkinci Sayı.....	1088

3.155. Üç Yüz Elli Üçüncü Sayı.....	1090
3.156. Üç Yüz Elli Dördüncü Sayı	1091
3.157. Üç Yüz Elli Beşinci Sayı.....	1093
3.158. Üç Yüz Elli Yedinci Sayı.....	1094
3.159. Üç Yüz Elli Sekizinci Sayı	1096
3.160. Üç Yüz Elli Dokuzuncu Sayı	1099
3.161. Üç Yüz Altmışınca Sayı	1104
3.162. Üç Yüz Altmış Birinci Sayı.....	1106
3.163. Üç Yüz Altmış İkinci Sayı	1109
3.164. Üç Yüz Altmış Üçüncü Sayı	1110
3.165. Üç Yüz Altmış Dördüncü Sayı	1112
3.166. Üç Yüz Altmış Beşinci Sayı	1113
SONUÇ	1118
KAYNAKÇA.....	1122
EKLER	1124
ÖZ GEÇMİŞ	1126

KISALTMALAR

İBB : İstanbul Büyükşehir Belediyesi

MEB : Millî Eğitim Bakanlığı

S. : Sayı

s. : Sayfa

ŞEKİLLER LİSTESİ

- ŞEKİL 1.1.** *Yeni Gün* Gazetesinin 15 Mart 1920, 365. Sayısının 1.Sayfası **10**
- ŞEKİL 1.2:** *Yeni Gün* Gazetesinin 24 Ekim 1919, 217. Sayısının 2.Sayfası **22**
- ŞEKİL 1.3:** *Yeni Gün* Gazetesinin 26 Ocak 1920, 311. Sayısının 1.Sayfası **23**

TABLÖLAR LİSTESİ

TABLO 1.1. <i>Yeni Gün</i> Gazetesinde Yer Alan Kurmaca Metinler	11
TABLO 1.2. <i>Yeni Gün</i> Gazetesinde Yer Alan Kurmaca Dışı Metinler	12
TABLO 1.3. <i>Yeni Gün</i> 'ün Şair ve Yazar Kadrosu	21
TABLO 2.1. Roman Metninin Sayı Ve Konularına Göre Dağılım.....	25
TABLO 2.2. Şiir Metninin Sayı ve Temalarına Göre Dağılım.....	29
TABLO 2.3. Hikâye Metninin Sayı ve Konularına Göre Dağılım	35
TABLO 2.4. Fıkra Metninin Sayı ve Konularına Göre Dağılım.....	40
TABLO 2.5. Hatıra/Anı Metninin Sayı ve Konularına Göre Dağılım.....	81
TABLO 2.6. Deneme Metninin Sayı ve Konularına Göre Dağılım.....	87
TABLO 2.7. Mektup Metninin Sayı ve Konularına Göre Dağılım.....	101
TABLO 2.8. Eleştiri Metninin Sayı ve Konularına Göre Dağılım	117
TABLO 2.9. Makale Metninin Sayı ve Konularına Göre Dağılım	124
TABLO 2.10. Seyahat Metninin Sayı ve Konularına Göre Dağılım	128
TABLO 2.11. Nutuk Metninin Sayı ve Konularına Göre Dağılım.....	130
TABLO 2.12. Mülakat Metninin Sayı ve Konularına Göre Dağılım.....	132

GİRİŞ

Basın; gazete ve dergilerde belirli zamanlarda çıkan süreli yayınları, yayma ve yorumlama aracı olarak tanımlanır. Osmanlı döneminde basın, “matbuat” tabiri ile ele alınır. Türk basının doğuşu ve gelişimi matbaanın Türkiye’ye gelişiyle başlar. Matbaa, Osmanlı’ya ilk kez azınlıklar tarafından getirilir. İlk matbaa 1727 yılında Macar asıllı olan İbrahim Müteferrika tarafından kurulur. Böylelikle Osmanlı Devleti, matbaa ile tanışmış olur. Matbaanın yaygınlaşmasıyla birlikte kitap basımlarında artış olur (MEB, 2011:5).

Osmanlı Devleti, Lale Devri’nde Batı ile ilişkilerini geliştirdikten sonra Damat İbrahim Paşa’nın yardımıyla kütüphanelerdeki, kitapların sayısında artışlar görülür. Doğudan getirilen kaynaklar Türkçeye çevrilir, matbaanın açılmasına zemin hazırlanır. İlk Türk basımevi, İbrahim Müteferrika ve Said Efendi’nin yardımlarıyla kurulur:

“İlk Türk basımevi, İbrahim Müteferrika ve Said Efendi tarafından, Müteferrika’nın Sultan Selim semtindeki evinin alt katında 14–16 Aralık 1727 tarihinde kurulur. “Darü’ttıbaatü’l Amire” adı verilen basımevine, halk arasında “basmahane” denilir” (MEB, 2011: 6).

Osmanlı’ya matbaanın getirilmesiyle birlikte ilk çıkarılan gazeteler yabancı dille yazılır. Fransızlar tarafından basılan ilk gazete, *Bulletin des Nouvelles* (Haberler Bülteni) dir. Osmanlı sınırları içerisinde ilk Türkçe-Arapça gazete, Mehmet Ali Paşa tarafından yayımlanır. Mehmet Ali Paşa valiliğe getirildiği ilk yıllarda “Curnal Divanı” nı kurdurur. Yönetmiş olduğu Afrika bölgelerindeki haberleri bu sayede öğrenir. Mehmet Ali Paşa Türkçe dışında bir dil bilmediği için Avrupa gazetelerine üye olarak bu sayede eksikliğini gidermeye çalışır. “Curnal Divanı” ve kurmuş olduğu “Bulak Matbaası”ndan yararlanarak 1828’de Kahire’de *Vakâyi-i Mısriye*’yi çıkarır. *Vakâyi-i Mısriye*, düzenli olarak her gün çıkarılmasa da haftada bir dört sayfa olarak yayımlanır (Koloğlu, 2010: 5).

Takvîm-i Vekâyi, 11 Kasım 1831’de çıkarılan ilk Türkçe gazetedir. II. Mahmut’un emriyle yayın hayatına başlar. Gazete önceleri düzensiz olarak çıkarılır. Daha sonra ise her gün yayımlanmaya başlar. Tamamı Türkçe olarak basılan gazete, ülkede yaşanan iç ve dış olayları halka duyurmak amacını taşır. Kırım Savaşı ile birlikte yaşanan olayları halka duyurabilmek için gazetede Varaka-i Mahsusa adında bir ek

çıkartılır. II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte *Takvîm-i Vekâyi* resmî gazete özelliğine bürünür. Haftalık olarak çıkartılmak istenen gazete yılda 15-20 defa basılır. *Takvîm-i Vekâyi*, siyasal ve sosyal olayları zamanında duyuramadığı için 4 Kasım 1922'de tamamen kapatılır (Topuz, 1996: 8).

Ceride-i Havadis, 1840 yılında İngiliz William Churchill tarafından İstanbul'da özel bir sermaye ile kurulur. Devletin yapmış olduğu para yardımıyla yarı resmî gazete hâlini alır. *Takvîm-i Vekâyi*'den sonra tamamı Türkçe olan ikinci gazetedir. Gazete, ilk zamanlar on günde bir çıkartılır ve kısa süre sonra haftalık olarak basılır. Gazetede özel sayılar yayımlanmaya başlar. Bu özel sayılara *Ruzname-i Ceride-i Havadis* denir (Tokmakçioğlu, 2011: 69).

Tercüman-ı Ahvâl gazetesi, Agâh Efendi tarafından 21 Ekim 1860 yılında yayımlanır. Bu gazete devlet desteği olmadan çıkartılan ilk özel gazetedir ve genellikle siyasal makaleler yer alır. bunun yanı sıra gazetede fikir yazılarının sıklıkla yer alması sebebiyle gazete, halk tarafından yoğun ilgi görür:

“Gazetenin imtiyaz sahibi Agâh Efendi olmasına rağmen içeriğini oluşturan Şinasi'dir. 1865 yılına kadar aktif olarak gazetecilik mesleğini ifa eden Şinasi, toplumda gerçek anlamda gazetenin yerleşmesini sağlarken Namık Kemal başta olmak üzere diğer gazetecilerin yetişmesinde büyük rol oynar. Dönemin aydınları Şinasi'yi takip edebildikleri oranda başarılı olurlar. Namık Kemal'de Şinasi'nin izleri görülür” (Güz, 2000: 46).

Tercüman-ı Ahvâl gazetesinde, Ahmet Vefik Paşa ve Namık Kemal'in makaleleri yayımlanmakla birlikte Şinasi'nin *Şair Evlenmesi* adlı manzum tiyatrosuna da yer verilir. Yirmi beş sayı çıktıktan sonra Şinasi, Agâh Efendi ile anlaşamadığı için gazeteden ayrılır. Böylece eski gücünü kaybeden gazete, 11 Mart 1866 yılında kapanır. 1860'lı yıllara gelindiğinde gazete sayılarında ve yazar kadrolarında artış görülür. *Tasvir-i Efkâr* gazetesi, Şinasi'nin çıkardığı bir gazetedir. Şinasi, *Tasvir-i Efkâr* gazetesinde millet kavramına değinerek kamuoyunun öneminden söz eder.

“*Muhbir*, 31 Ağustos 1867 ile 3 Kasım 1868 tarihleri arasında 50 sayı çıkmıştır. Gazeteye Fransızca ve İngilizce ekler konmuştur. *Muhbir*'deki aşağı yukarı bütün yazılar Ali Suavi'nin kaleminden çıkmadır” (Topuz, 1996: 25). Gazetenin başyazarı olan Ali Suavi'nin siyasal eleştirilerde bulunması sebebiyle 1867 tarihinde kapatılır. Ali Suavi'nin gayret ve çabasıyla gazete aynı isimle yurtdışında yeniden çıkartılır.

“Yeni Osmanlılar’ın yayın organı durumundaki gazetenin ilk sayısının başında “Muhbir, doğruyu söylemenin yasak olmadığı bir memleket bulur, yine çıkar” cümlesi yazılıydı. Muhbir 50 sayı kadar çıktı, Mustafa Fazıl Paşa’nın desteği kesilince 3 Kasım 1863’te kapandı” (Tokmakçioğlu, 2011: 167).

Basiret gazetesi, 1870 yılında Basiretçi Ali Efendi tarafından çıkarılır. Ali Bey imtiyaz almak ister. Girit’ te karışıklık olduğu için Ali Bey’in bu isteği geri çevrilir. İki yıl geçtikten sonra bu arzusundan vazgeçmez, tekrar hükümete başvurur. İsteği kabul edilir ve imtiyaz sahibi olur. Haftada beş gün çıkarılan gazete devlet tarafından desteklenir (Topuz, 1996: 17).

“Basiret küçük boyda 4 sayfaydı. Dış haberler oldukça önem veriyordu. Gazete önceleri Vezir Hanında, eski bir basımevinde basılıyordu. Sonra Asmaaltı’nda, Papazyan basımevinde basılmaya başladı. Fiyat 40 paraydı. 1871’de baskı sayısı 10.000’e yükseldi” (Topuz, 1996: 17).

Ali Suavi’nin kaleme almış olduğu bir yazı gerekçesiyle gazete kapatılır ve Ali Suavi sürgüne gönderilir. Meşrutiyet’in ilanı ile birlikte Ali Suavi yurda geri döner (1996: 17). Gazeteyi tekrar çıkarmaya çalışır fakat eskisi gibi ilgi görmez. Gazete 1876’da kapatılır.

İbret gazetesi, 1872’de Ahmet Mithat Efendi tarafından devralınır ve yayın hayatı başlar. Namık Kemal, Reşat, Nuri, Ebuzziya Tefvik ile beraber ile gazete çıkarılır (1996: 17). Namık Kemal gazetede yazılar yazar. Yazdığı birkaç yazı yüzünden gazeteye kapatma cezası getirilir. Namık Kemal’in yazmış olduğu “*Vatan Yahut Silistre*” adlı piyesinin oynanması sonucunda halk galeyana gelir. Oynanan piyesten dört gün sonra gazete kapatılır:

“Birinci sayısı iki baskı yapan gazete ilk gün yirmi beş bin satar ve kamuoyunun nabzını tuttuğu için de satışları on iki binin altına düşmez. Özellikle Namık Kemal’in haftada beş gün yayınlanan yazıları büyük ilgi görür. Gazete sadece ülkedeki sorunları haber ve eleştiri konusu yapmakla kalmaz aynı zamanda Avrupa gazetelerinden tespit edebilen fikirleri ayrıntılı olarak kamuoyu nezdinde tartışır. Namık Kemal yazılarında İslam birliğini savunur ve diğer milletlere Türklerin liderliğinde bir araya gelme çağrısı yapar” (Tokmakçioğlu, 2011: 51).

“Namık Kemal’in Ocak ve Şubat 1873’te çıkan birkaç yazısından dolayı *İbret* yeniden bir ay kapatıldı. O sıralarda Namık Kemal “Vatan Yahut Silistre” yi yazmıştı. *İbret*’te bu oyun ile ilgili bir yazı yayınlandı. Bunun üzerine 5 Nisan 1873’te *İbret* büsbütün kapatıldı. Yazarları tutuklandılar ve birkaç gün sonra sürgüne gönderildiler. Gazete ancak 132 sayı yayınlanabildi” (Topuz, 1996: 15).

II. Abdülhamid döneminde tanınmış yazarlardan biri olan Ahmet Mithat Efendi, 27 Haziran 1878’de *Tercüman-ı Hakikat* gazetesini yayımlamaya başlar. Ahmet Mithat Efendi kendi yazdıkları yazıları bu gazetede yayımlar. Gazetede öğretici bir yol izleyen Ahmet Mithat Efendi, eğitim ile ilgili özel sayılara yer verir:

“Gazete dört sayfaydı ve bunun yarısı Ahmet Mithat Efendi tarafından (Batı gazetelerine çevrilir, roman tefrikaları, edebiyat, bilim, teknik konulardaki yazılar vs.) dolduruldu. Ahmet Mithat Efendi ilk olarak gazetede halkı bilgilendirmeyi ve onun kültür düzeyini yükseltmeyi ilke edindi ve bu konuda gazetenin bir tür “okul” görevi yapmasına çalıştı” (Tokmakçioğlu, 2011: 213).

II. Meşrutiyet’in ilanı ile birlikte ülkede siyasal gruplaşmalar başlar ve bu gruplaşmalar basına yansıtılır. Karışık ve zıt fikirler kendi göstermeye başlar. Bunun sonucu olarak 13 Nisan 1909 günü 31 Mart vakası olarak anılan olay meydana gelir (MEB, 2011: 23). Yaşanan kargaşa sonucu askeri yönetim tarafından basına tekrar sansür uygulaması getirilir ve gazeteler kapatılır:

“Kapatılan gazeteler farklı isimlerle yeniden yayımlanması üzerine basın ve basım kanunu tasarıları hazırlanarak meclise sunulmuştur. 22 yıl yürürlükte kalan kanun sonradan yapılan değişikliklerle basın özgürlüğüne sınırlamalar getirmiştir. Ancak 1913 yılında İttihat ve Terakki taraftarı subaylarca yapılan ve tarihimizde Bâb-ı Âli Baskını olarak adlandırılan hükümet darbesinden sonra basına yeniden sansür konmuştur” (MEB, 2011: 23).

Birinci Dünya Savaşı ile birlikte İtilaf Devletleri Osmanlı topraklarını paylaşmak için bir takım girişimlerde bulunur. Bu girişimlerin başında bir takım antlaşmalar yer alır. Mustafa Kemal önderliğinde Kurtuluş Savaşı başlar. Gerek halk gerek yazarlar Kurtuluş mücadelesine destek verir. Yazarlar yazdıkları yazılarla halkı bilinçlendirmeye çalışır. 1918 yılında Yunus Nadi, *Yeni Gün* gazetesini çıkarır. Kurtuluş Savaşına destek vermek için gazetesinde siyasi, ilmî, edebî yazılara yer verir.

Gazetenin 181-365. sayfalarının taraması yapılmıştır. Taramaya dahil olan metinler Ahmet Rasim'in yazmış olduğu "Eşkâl-i Zaman" da geçen 5 tanesi *Güllüp Ağladıklarım* kitabında yer alırken, 139 tanesi Leyla Naldemir'in "Yeni Gün (İstanbul Dönemi)"de yayımlanan Ahmet Rasim'e Ait Yazıların Çeviri Yazıya Aktarımı ve İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezinde bulunmaktadır. Ahmet Rasim'in *Yeni Gün* gazetesinde yazmış olduğu diğer bir metin ise "Yeni Gün İçinde Eski Günler" dir. Bu metnin 6 tanesi Leyla Naldemir'in Yüksek Lisans tezinde bulunurken geri kalan 14 tanesi Ahmet Rasim'in çıkarmış olduğu *Muharrir, Şair, Edip* adlı kitabında yayımlanmıştır. Yapılan çalışmalarda bazı çeviri hatalarına rastladığımız için bizler de bu metinlerin çalışmamıza doğrudan dâhil etmemeyi uygun gördük. Böylece, metinler tarafımızca yeniden okunarak günümüz Türkçesine aktarıldı.

Yeni Gün gazetesi ile ilgili yapılan diğer çalışmalardan biri Ceren Çıkın'a diğeri ise Pelin Böke'ye aittir. Ceren Çıkın, gazeteyi siyasi yönden ele alırken, Pelin Böke Yunus Nadi'nin hayatı üzerinde durduktan sonra gazeteyi siyasi ve biçimsel olarak incelemiştir. Gazetenin 1-180 sayıları Büşra Gül tarafından, 181-365 arasındaki sayılar ise şahsım tarafından incelenmiştir.

Yeni Gün gazetesini incelemeye geçmeden önce gazetenin sayfaları hakkında birkaç noktaya değinilmiştir. Gazete on dokuzuncu asrın süreli yayını olmasından dolayı sayfalarında önemli derecede yıpranmalar mevcuttur. Gazetenin yıpranan sayfaları, İ.B.B Atatürk Kitaplığı'nda yer alan Hakkı Tarık Us Koleksiyonu'ndan tedarik edilmiştir. Böylece sayfalar arasında meydana gelebilecek karışıklığın engellenmesi amaçlanmıştır. Metinlerde silinen ve yıpranan bazı kelimeler, çeviri esnasında oluşabilecek anlamsal karmaşayı doğuracağı için bu kelimeler "(?)" şeklinde gösterilmiştir. Çeviri yazısı yapılacak metinlerin imlası için TDK'nın *Yazım Kılavuzu* ve İsmail Parlatır'ın 2012 tarihli *Osmanlıca Türkçesi Sözlüğü*'nden yararlanılmıştır. Dijital ortamda kullanılan kaynaklar ise luggat.com, osmanlitürkce.com ve kamusiturki.com siteleridir. Bunun yanı sıra metinlerde kullanılan yabancı kelimeler tespit edilerek günümüz Türkçesi'ne aktarılmıştır. Son olarak çeviride imla hatalarından kaynaklanan sorunlar nedeniyle kelimelerin telaffuza uygun olarak yazılmasına öncelik verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

YENİ GÜN GAZETESİ

1.1. *Yeni Gün* Gazetesi

Yeni Gün gazetesi Yunus Nadi tarafından 1918 yılında İstanbul'da yayım hayatına başlamış bir gazetedir. İngilizlerin baskısından dolayı gazete kapatılır. Nadi, *Eski Gün* adıyla gazeteyi yeniden çıkarır. Günlük çıkarılan gazete üç aylık bir aradan sonra bu defa Ankara'da çıkarılmaya devam eder. Gazete Kurtuluş Savaşı boyunca Millî Mücadeleyi destekler. Mustafa Kemal'e bağlı bir gazetedir. İstanbul'da doğan *Yeni Gün*, Ankara'ya taşındıktan sonra halkın dili hâline gelir:

“Meşrutiyetin ilk günleri, Yunus Nadi'ye Selanik'te Rumeli gazetesinde geniş ve hür bir yazı hayatının heyecanlı safhalarını temin etti. İnkılap lehindeki mücadelelerin çıraklığını orada yaptı. Ustalığını Millî Mücadele'de gösterdi. O, İstanbul'dan köhne ve geri teknikteki bir makineyi Ankara 'ya kadar sürükleyebildi. Rasgele bir binada bir matbaa ve gazete kurdu. Gazetesinin belki hamallığını bile bazen kendisi yaparak felaket ve mücadele içindeki vatanın fırtınalı ufuklarına bir Yeni Gün'ün ışıklarını saçtı. Millî Mücadele şeflerinin en yakın dostu ve organı oldu” (Karaören, 1999:8).

Balkan Harbi sebebiyle Osmanlı Devleti zor günler geçirmeye başlamıştır. Hükümetin yönetim şekli halkı tatmin edememiştir. Yunus Nadi böyle bir dönemde hükümete karşı mücadele göstermiştir. Yunus Nadi'nin yaptığı faâliyetler ve girişimler sonucu hükümet ve halk tarafından olumlu dönütler alınmaya başlanmıştır. Yunus Nadi'nin tutuşturduğu bir kıvılcımla yeniden inanç ve güven ortamı oluşturulmaya çalışılmıştır:

“Balkan Harbi Osmanlı İmparatorluğu için bir felaket şeklini aldığı zaman Bulgar orduları Çatalca'ya kadar gelmişti. Hürriyet ve İtilaf Partisi adına işbaşına geçmiş olan miskin bir hükümetin memleket idaresinde ve vatan müdafaasında gösterdiği şaşkınlık halk efkârını derin bir ümitsizliğe ve ıstıraba düşürmüştü. O zaman Tasviri Efkar'ın başyazarı olan Yunus Nadi, Babıali hükümetine karşı şiddetli bir mücadele açmıştır. Bu mücadelenin yarattığı fikir cereyanları karşısında Babıali'deki şaşkın hükümet yerini memleketin istediği cesaretli ve hareketli bir heyete bırakmıştır” (Karaören, 1999: 12-13).

1.2. Yeni Gün Gazetesinin Yayın Hikâyesi

Millî Mücadele yıllarında Anadolu ve İstanbul'da birden çok gazete ve dergi yayımlanır. Bu gazetelerin bir kısmı halkın dikkatini çekerken bir taraftanda sansür uygulanır. Bu sebeple gazetelerin ömrü kısa süreli olur. Halkın dikkatini çeken ve uzun ömürlü olan gazetelerden biri de Yunus Nadi'nin imtiyaz sahibi olduğu *Yeni Gün* gazetesidir. Yunus Nadi, Türk matbaa tarihinin önemli isimlerinden biridir. Abdülaziz döneminde çıkarılan Âli Kararnamesi gereğince 1873'te Rodos'a sürgüne gönderilen Ebuzziya Tefvik ve Ahmet Mithat'ın kurmuş olduğu Süleymaniye Medresesi'nde eğitim görür. Burası yeni fikirlerle tanışmasında, zihnî donanımını arttırmasında etkin bir rol oynar: "Yunus Nadi, Jön Türklerin yenilikçi fikirleriyle burada tanışmıştır. Süleymaniye Medresesinde yeni düşüncelere, özgürlüğe, vatan ve millet aşkına, batılı fikirlere yer verilmiştir" (Çıkm, 2007: 11). Nadi, medresede gördüğü eğitimle ufku açılır, aldığı eğitimle ileride kuvvetli kalem erbabı olacağını sinyallerini verir. Okulu bittikten sonra Abidin Paşa'nın yardımıyla Galatasaray Lisesi'ne yazılır. Bu dönem Nadi'nin mesleğini tercih ettiği yıllardır. Arkadaşıyla beraber önce el yazması sonra "şapirografla" kendilerine ait bir gazete çıkarırlar. Böylece Nadi, 1897 yılında gazetecilik mesleğine adım atmış olur (Böke, 1994: 6-7).

Yunus Nadi, Haziran 1909- Ocak 1910 tarihleri arasında *Tasvir-i Efkâr* gazetesinde çalışır. Bir süre sonra anlaşılamaz, gazeteden ayrılmak ister. Kendi gazetesini çıkarmak isteyen Yunus Nadi, 2 Eylül 1918 yılında İstanbul'da *Yeni Gün* gazetesini çıkarır. Gazetede siyasi, edebî, ilmî konular yer alır. Güçlü bir yazar kadrosuna sahip olan gazete, 12 Nisan 1920'ye kadar İstanbul'da yayımlanır (Böke, 1994: 37-38). "Yeni Gün gazetesi, Millî Mücadele ve Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında toplumun ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel hayatını kavramada Anadolu'da başvurulabilecek önemli bir kaynaktır" (Kocabaşoğlu, 1981:179). Nadi, Ulusal Kurtuluş hareketini desteklediği için düşman edindir. İngilizlerin baskısına maruz kalır. İstanbul'da İngilizlerin gazeteyi kapatmasına rağmen yılmayan Nadi, gazetenin ismini değiştirerek *Eski Gün* adıyla yayın hayatına devam eder. Bir süre sonra Nadi, eşini ve çocuklarını yanına alarak Anadolu'ya gitmeye karar verir. Selanik'e Mustafa Kemal'in yanına giderek çalışmalarına devam eder. Anadolu'da *Yeni Gün* gazetesi, halkın gözü kulağı olur, cephedeki haberleri halka ulaştırır. Millî mücadeleye destek verir ve Mustafa Kemal'in düşüncelerini yansıtır:

“Ankara’da Karaoğlan çarşısında, hapishaneye bitişik büyükçe ahşap bir evin odasında Anadolu’da Yenigün’ün matbaası kurulmuş oldu. Kol gücü ile çevrilen bir makine ile 9 Ağustos 1920’de Millî Mücadele Ankara’sının ilk günlük gazetesi yayın hayatına başlamış oluyordu.1921 yılının yazısında, İstanbul’daki (M. M) grubunun yardımı ile daha gelişkin bir baskı makinasına kavuşan Anadolu’da Yenigün, 11 Mayıs 1924 tarihine kadar yayın hayatını sürdürecekti ve yerini ilk sayısı 7 Mayıs 1924’te çıkan Cumhuriyet’e bırakarak basın âleminden çekilecekti. Gazetesine bırakmıştır” (Kocabaşoğlu, 1981:181).

1.3. Yeni Gün Gazetesinin Şekil ve Muhteva Özellikleri

Yeni Gün gazetesinde yazılı ve görsel malzemelere önem verilir. Gazetenin imtiyaz sahibi ve başyazarı Yunus Nadi, sorumlu müdürü ise Ahmet Rasim’dir. Gazetenin ortasında *Yeni Gün* amblemi ve 1334 tarihi bulunur. 1334 tarihinin altında ve sol tarafında bazı bilgilere yer verilir: “Her gün sabahları neşrolunur. Siyasi, ilmi, edebî Türk gazetesidir. Telgraf adresi: İstanbul Yeni Gün, Telefon: İstanbul 195, Posta kutusu 463.” Gazetenin sağ tarafında, numara, gazete sayısı ve her yerde 2 kuruş olduğu bilgisine ulaşılabilir. Altında, “Sahib-i imtiyaz ve sermuharriri Yunus Nadi” şeklinde yazılan bilgiler vardır. Dikdörtgen şeklinde yapılmış bir kutucuk bulunur. Bu kutucuğun içerisinde nüshanın tarihi Hicri, Rumi ve Miladi takvimlere göre olduğu belirtilir. “Darülhilafe” adıyla yazılan yazılar bulunur. Sol üst köşede, sağ köşede olduğu gibi dikdörtgen şeklinde kutucuklar bulunur. Kutucuğun üstünde İstanbul’da sabahları yayımlanmış gazetenin “matbaası ve idarehanesi Babiali de bulunan Acı Musluk sokağı” ibaresi yer alır. İştirak şeraiti abone kayıtları her ayın 1’inden 10’undan ve 20’sinden yürütülür. Vilayet için seneliği 150, altı aylığı 340, üç aylığı 180 kuruş, memalik-i ecnebiye için seneliği 720, altı aylığı 375, üç aylığı 200 kuruştur. Ana başlıklar kalın punto ile yazılırken alt başlıklar özet şeklinde ana başlığın altında verilir. İlanların bir kısmı çerçeve içine alınır. Gazete, Şuun-ı Dâhiliye, sulh haberleri, mecmua haberleri gibi ilanlarla zenginleştirilmiştir.

Gazete edebî nitelik açısından incelendiği için 181-187, 189-194, 203, 332, 340, 335, 356 sayılar arasında edebi metinlere rastlanılmamıştır. Gazetede, Yunus Nadi kendi ismiyle yazılarını yazarken, 188. sayıdan itibaren *Yeni Gün* imzasıyla yazılarını yazmaya devam etmiştir. Gazetede sayfa düzenlemesi sütunlara ayrılarak altı sütun

halinde gösterilmiştir. Gazetenin boyu 271 (17 Kanun I 1335/1919) dan itibaren 44x61 cm olmuştur.

İstanbul'da çıkarılan *Yeni Gün* gazetesinde, ilanlarda bir sınırlamanın olduğu söz konusudur. Sınırlı sayıda olmasının nedeni, gazetenin o dönemlerde, daha çok savaşa ilgi olmasından kaynaklanmaktadır. Gazete daha çok halkı bilinçlendirmek ve halka doğru bilgi yaymak için bir basın organı görevinde kullanılır. İlanlar, ilaç, doktor, sigara paketi, saç boyası, satılık arazi, kuvvet macunu, gibi günlük duyuruları içermektedir. Gazetede az da olsa spor haberlerine yer verilerek görsellik ön planda tutulur. Ölüm haberleri, gelişi güzel değil de çok duyulmamış “elim bir vefat” gibi farklı isimler verilerek gazetede duyurulur. *Yeni Gün* gazetesinde iç ve dış haberler dengeli bir biçimde yayılmıştır. Gazetenin dili dönem içinde değerlendirildiğinde sade bir dille yazılır. Sade olmasının sebebi o dönem koşulları ve halkın anlayacağı bir düzeyde bilgi iletişimini sağlamaktır.

Gazete, gerek görsellik, gerek içerik açısından zengin bir kaynak niteliğindedir. Sansüre rağmen, gazete aksatılmadan hergün çıkarılmaya devam edilmiştir. Halkın cephede olup bitenlerden haberdar olması için daha çok siyasi konular üzerinde yazılar yazılmıştır. Günlük olaylar ikinci plana atılmıştır. Daha sonra bu durum değişerek siyasi yazıların yanında günlük olaylara da yer verilerek ilanlar yayımlanmaya başlamıştır:

“Anadolu’da *Yeni Gün* gazetesinde siyasal açıdan dört temel ilke üzerinde durulur. Bunların ikisine sadık kalınırken diğer ikisinde sapmalar meydana gelir. “Kurtuluş Savaşı’nın haklılığı ve zafere olan kesin inancı, saltanat ve hilafete karşı olan tutumu ve gazetede, “Türkler siz isterseniz Yunanlıları Bir Kaşık Suda Boğabilirsiniz? Zaman Gelmiştir. Vazifenizi Yapınız, Davet ve Teşvikata Hacet mi Var?” Diye tam sayfa manşetler atmıştır. Yunus Nadi, “Yunanistan Yıkılmalıdır” ve “Yunanistan Yıkılacaktır” yollu başmakaleler yazmıştır. Son iki eğilimde ise sapmalar görülmüştür. Bunların temel nedeni, cephelerdeki gelişmeler, Emperyalist ülkelerin Türkiye’ye karşı tutumları, Türk-Sovyet ilişkilerindeki iniş-çıkışlar, iç siyasal hayatın akışı, Mustafa Kemal’in direktifleridir” (Kocabaşoğlu, 1981: s.183).

Nadi, ihtiyatlı bir şekilde çalışmasından dolayı halka doğru bilgi sunmaya çalışarak halkın güvenini sağlamıştır. Gazetede, yazılan yazılarda Türk’ün iman kuvveti ve gücünden bahsedilerek cephe ve cephe gerisinde umut aşılanmıştır. Siyasi olayların

daha çok yer aldığı gazetede saltanata, dış güçlere karşı bir tutum sergilenmektedir. Sergilenen bu tutum gazetesinin hemen hemen her sayfasında yerini almıştır. Gazetede, kalemi güçlü olan yazarlar bulunmaktadır. Bu yazarların ortak özellikleri Millî Mücadeleyi desteklemeleri ve düşüncelerini özgürce yazabilmeleridir. Edebî açıdan incelenen gazetede, roman, fıkra, şiir, makale, eleştiri, mektup, seyahat, mülakat, küçük hikâye gibi türler bulunurken, Temaşa Âlemi, Serveti Fünun, Tedrisat Mecmuası, Lisan Mektebi, Asar-ı Münteşir gibi edebî türden ilanlarla da zenginleştirilmiştir. Aşağıdaki metinde 365. sayısının ilk sayfasına yer verilerek yukarıdaki bilgiler desteklenmeye çalışılmıştır.

Emniyet ve Adliye Bakanlığı
Mühür ve Matruha Müdürlüğü

Emniyet ve Adliye Bakanlığı
Mühür ve Matruha Müdürlüğü

Emniyet ve Adliye Bakanlığı
Mühür ve Matruha Müdürlüğü

Yeni Gün

15 Mart 1920, 365. Sayısı

Emniyet ve Adliye Bakanlığı
Mühür ve Matruha Müdürlüğü

Emniyet ve Adliye Bakanlığı
Mühür ve Matruha Müdürlüğü

Emniyet ve Adliye Bakanlığı
Mühür ve Matruha Müdürlüğü

Emniyet ve Adliye Bakanlığı
Mühür ve Matruha Müdürlüğü

Emniyet ve Adliye Bakanlığı
Mühür ve Matruha Müdürlüğü

Emniyet ve Adliye Bakanlığı
Mühür ve Matruha Müdürlüğü

Yeni Gün

15 Mart 1920, 365. Sayısı

Emniyet ve Adliye Bakanlığı
Mühür ve Matruha Müdürlüğü

Emniyet ve Adliye Bakanlığı
Mühür ve Matruha Müdürlüğü

Emniyet ve Adliye Bakanlığı
Mühür ve Matruha Müdürlüğü

Emniyet ve Adliye Bakanlığı
Mühür ve Matruha Müdürlüğü

Emniyet ve Adliye Bakanlığı
Mühür ve Matruha Müdürlüğü

Emniyet ve Adliye Bakanlığı
Mühür ve Matruha Müdürlüğü

Yeni Gün

15 Mart 1920, 365. Sayısı

Emniyet ve Adliye Bakanlığı
Mühür ve Matruha Müdürlüğü

Emniyet ve Adliye Bakanlığı
Mühür ve Matruha Müdürlüğü

Emniyet ve Adliye Bakanlığı
Mühür ve Matruha Müdürlüğü

Şekil 1.1. Yeni Gün gazetesinin 15 Mart 1920, 365. Sayısının 1. sayfası

1.4. Yeni Gün’de yer Alan Kurmaca Metinler

Yunus Nadi’nin çıkarmış olduğu *Yeni Gün* gazetesinde, kurmaca metin olarak üç tür karşımıza çıkmaktadır. Bunlar, Muhittin’in yazmış olduğu Gurub romanı, M. N’nin “Küçük Hikâyeler” başlığı altında yazılmış olan hikâyeleri, birden çok yazarın yazmış olduğu şiirlerdir. Bu türleri diğer metinlerden ayıran özellik ise yazarlarının belirtilmiş olmasıdır. Aşağıdaki tabloda kurmaca metinlerin bulunduğu sayılar gösterilmektedir.

Tablo 1.1. *Yeni Gün* Gazetesinde Yer Alan Kurmaca Metinler

Yazarı	Yazının Başlığı	Tür	Sayı	Sayfa
Muhittin	Gurub	Roman	230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 246, 247, 248, 250, 251, 252, 253, 254, 256, 257, 258, 259, 260, 262, 264, 265, 267, 270, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 280, 281, 282, 284, 286, 288, 291, 294, 295, 296, 297, 299, 300, 302, 303, 304, 305, 307, 310, 311, 312, 314, 317, 319, 320, 321, 330, 331, 335, 336, 337, 338, 341, 345, 347, 350, 358, 359, 360.	230-2, 231-2, 232-2, 233-2, 234-2, 235-2, 236-2, 237-2, 238-2, 239-2, 240-2, 241-3, 242-2, 243-2, 244-2, 246-2, 247-2, 248-2, 250-2, 251-2, 252-2, 253-2, 254-2, 256-3, 257-2, 258-2, 259-3, 260-2, 262-3, 264-2, 265-3, 267-3, 270-2, 273-2, 274-2, 275-3, 276-2, 277-3, 278-2, 280-3, 281-2, 282-2, 284-3, 286-3, 288-2, 291-3, 294-2, 295-2, 296-3, 297-2, 299-3, 300-3, 302-2, 303-3, 304-3, 305-3, 307-3, 310-2, 311-3, 312-2, 314-3, 317-1, 319-3, 320-3, 321-2, 330-2, 331-2, 335-2, 336-2, 337-2, 338-2, 341-2, 345-2, 347-2, 350-2, 358-2, 359-2, 360-2.
M. N	Bakkam Boya	Hikâye	207	207-3
M. N	Bir Hata	Hikâye	227	227-3
M. N	Balık	Hikâye	254	254-3
M. N	Papatyalar	Hikâye	272	272-3
M. N	Makbule	Hikâye	285	285-3
M. R	Hep Onlar İçin	Hikâye	245	245-2
Hakkı Naşir	Gazel	Şiir	208	28-3
Ahmet Cevat	İstanbul	Şiir	311	311-1
Ali Ekrem	İstanbul’a	Şiir	311	311-1,2
Ali Ekrem Bey	Âlem-i İslam’a	Şiir	321	321-1
Ziya Gökalp	Türk’ün Hitabı	Şiir	313	313-1
Ali Ekrem	Cereyan-ı Zamane-i Nazar	Şiir	298	298-1

1.5. Yeni Gün’de yer Alan Kurmaca Dışı Metinler

Yunus Nadi’nin çıkarmış olduğu *Yeni Gün* gazetesinde birçok kurmaca dışı metin bulunmaktadır. Bunlar, mektup, deneme, eleştiri, röportaj, fıkra, anı/hatıra, söyleşi ve makaleden oluşmaktadır. Bu türler imzalı ve imzasız metinler olarak karşımıza çıkmaktadır. Fıkra türü “Eşkâl-i Zaman” başlığı altında kaleme alınırken, “Yeni Gün İçinde Eski Günler” deneme türü başlığı altında incelenmiştir. Aşağıda verilen tabloda gazetenin kurmaca dışı metinlerin bulunduğu sayılara yer verilmiştir:

Tablo 1.2. *Yeni Gün* Gazetesinde Yer Alan Kurmaca Dışı Metinler

Yazarı	Yazının Başlığı	Tür	Sayı	Sayfa
A.R	Fıkra	Mühim Bir Mesele-i Riyaziye	197	197-1
A.R	Fıkra	Benim Beyanatom!	198	198-1
A.R	Fıkra	Bir Sergüzeşt	199	199-1
A.R	Fıkra	Bir Şey Olacak!	200	200-1
A.R	Fıkra	Tabiatın Bir İki Sesi	201	201-1
A.R	Fıkra	Son Hovardalığım!?!..	202	202-1
A.R	Fıkra	Kâbus	204	204-1
A.R	Fıkra	Tefil Babı	205	205-1
A.R	Fıkra	Değişmedik Bir Kafamız Kalmış	206	206-2
A.R	Fıkra	Nev-Zemin Muhavereler	207	207-2
A.R	Fıkra	Biz Kim?.. Memleket Kim?	208	208-2
A.R	Fıkra	Maşallah!	209	209-2
A.R	Fıkra	Deli Mi Ne?	210	210-1
A.R	Fıkra	Bir Kafatası Üzerine	211	211-3
A.R	Fıkra	Mebus Namzetlik Mi?..	212	212-2
A.R	Fıkra	Sen Yalatma ya Rabbi!	213	213-2
A.R	Fıkra	Çok Mu Söylemişem!...	214	214-2
A.R	Fıkra	Gevezeliklerimiz!	215	215-2
A.R	Fıkra	Emrivaki!...	216	216-3
A.R	Fıkra	Alım Satım Usulleri	217	217-2
A.R	Fıkra	Ermeniye-i Sugara	218	218-3
A.R	Fıkra	Düdük!	219	219-2

A.R	Fıkra	İnsan Konuşa Konuşa!...	220	220-1
A.R	Fıkra	İstedğimiz Mebuslar	221	221-1
A.R	Fıkra	Tarih İle Hesab-ı Zihniye Kuvvet!...	222	222-2
A.R	Fıkra	Şimdi De İş Meselesi	224	224-3
A.R	Fıkra	Dil Kelimesi Hakkında	225	225-2
A.R	Fıkra	Bize Tariz	226	226-2
A.R	Fıkra	Tıbbi Aş!..	227	227-2
A.R	Fıkra	İntihabat Arasında Darb-ı Emsal	228	228-1
A.R	Fıkra	Bir Sabah!	229	229-2
A.R	Fıkra	İki Lort!	230	230-2
A.R	Fıkra	Asayiş Berkemal!?	231	231-1
A.R	Fıkra	Köşe Bucak Muhaveratı	233	233-1
A.R	Fıkra	Yaşasın!	235	235-2
A.R	Fıkra	Kayış Bacak Meselesi	236	236-2
A.R	Fıkra	Deva-yı Gel	238	238-1
A.R	Fıkra	Herkes Anlamış!...	239	239-1
A.R	Fıkra	Neredesin Cinci Hoca!	240	240-2
A.R	Fıkra	Sudan Geçiniş!	241	241-2
A.R	Fıkra	Meğer Kimler İmiş?	242	242-2
A.R	Fıkra	Ha Yükseliyoruz Ha!...	243	243-1
A.R	Fıkra	Kamer'e Seyahat!	244	244-1
A.R	Fıkra	Tahlik-i Manevi	245	245-1
A.R	Fıkra	Terbiye-i Matbuat	246	246-1
A.R	Fıkra	Gel (Karagöz) e!..	247	247-1
A.R	Fıkra	Esrar-ı Zaman	248	248-1
A.R	Fıkra	Birer Birer Çıkıyorlar	249	249-1
A.R	Fıkra	İmlaya Gelebilecek Miyiz?...	250	250-1
A.R	Fıkra	Bir Hatıra	252	252-2
A.R	Fıkra	Fare Meselesi	253	253-2
A.R	Fıkra	Kamyon Sefası	254	254-1
A.R	Fıkra	Asri Terbiyeden: İstifa	255	255-1

A.R	Fıkra	Sen...Sus!	256	256-2
A.R	Fıkra	Arzuhâl	257	257-1
A.R	Fıkra	Suikast	258	258-1
A.R	Fıkra	Gel (Kantar) a!...	259	259-2
A.R	Fıkra	Sarhoşlukla!...	260	260-2
A.R	Fıkra	Baştan Tırnağa Kadar Mebus Olmak İçin!.	261	261-1
A.R	Fıkra	Çıkan Çıkana!	262	262-1
A.R	Fıkra	Gittikçe Maddi Oluyoruz	264	264-1
A.R	Fıkra	Eski Dert Tazeleniyor!	265	265-1
A.R	Fıkra	Mam Tanı	266	266-1
A.R	Fıkra	Ha Çağıracaklar.. Ha!..	267	267-2
A.R	Fıkra	Yayıyorlarsa!..	268	268-2
A.R	Fıkra	Peder Bey Oğlum!...	269	269-2
A.R	Fıkra	Eski Biçim: Malakoff!	270	270-1
A.R	Fıkra	Cümel-i Hikemîye-i İmlaiye	271	271-1
A.R	Fıkra	Kazanan Numaralar!...	272	272-1
A.R	Fıkra	Kimya-yı Siyasi	273	273-2
A.R	Fıkra	Aç Gözünü, Yoksa Açtırmazlar	274	274-1
A.R	Fıkra	Kekâ!...	275	275-1
A.R	Fıkra	Eski Yeni Hâl!	276	276-1
A.R	Fıkra	Birinci Çıkmışım!	278	278-2
A.R	Fıkra	Pazar Ola Ey Eslaf!	279	279-1
A.R	Fıkra	Haraççılar Çoğaldı, Savulun!.	280	280-2
A.R	Fıkra	Bir Fırka Daha Çıkıyor!	281	281-2
A.R	Fıkra	Müjdeler!	282	282-1
A.R	Fıkra	Bir Darb-ı Mesel Daha!	283	283-1
A.R	Fıkra	İstanbul'da (Yeni İttihat ve Terakki)	284	284-2
A.R	Fıkra	(Ci) Edatının Tahlil ve Terkibi	285	285-1
A.R	Fıkra	Mazide: Sekena Meselesi	286	286-2
A.R	Fıkra	Korku Belası	287	287-1
A.R	Fıkra	Rüyanın İspanyol'u	288	288-1

A.R	Fıkra	Bugünlerin Muhaveratı	289	289-2
A.R	Fıkra	Cilve-i Tesadüf	290	290-2
A.R	Fıkra	Ba'del Sulh	291	291-2
A.R	Fıkra	Bir Daha Mı?	292	292-2
A.R	Fıkra	Namzetler, Atik Davranın!	293	293-1
A.R	Fıkra	Ya Sabır!..	294	294-1
A.R	Fıkra	İş Becerenin!..	295	295-1
A.R	Fıkra	Keloğlan!..	296	296-2
A.R	Fıkra	Dediğim Dedik!	297	297-1
A.R	Fıkra	Yine Bugünlerin Muhaveratı	299	299-2
A.R	Fıkra	Bir İki Hatıra	300	300-1
A.R	Fıkra	Değil!	301	301-1
A.R	Fıkra	Eski Bir Muharrir İle Hasbihal	302	302-1
A.R	Fıkra	İki İntihap Arasında Üç Gedik	303	303-1
A.R	Fıkra	Et Kesimi!	304	304-2
A.R	Fıkra	Acaba Ne Diyorlar?	306	306-2
A.R	Fıkra	Vay! Üstad-ı Muhtemlerim!...	307	307-1
A.R	Fıkra	Acaba Kandır Kanda	308	308-1
A.R	Fıkra	Efen Kararını Biliyor Mu?	309	309-1
A.R	Fıkra	Avrupa Bir Yana!	310	310-1
A.R	Fıkra	Harpten Evvel!	312	312-1
A.R	Fıkra	Sefine-i Nuh!	313	313-3
A.R	Fıkra	Vay Muz Bıyık Beyim!	314	314-2
A.R	Fıkra	Bize de Mübareği Size de!	315	315-1
A.R	Fıkra	Yuf Borusu!	316	316-1
A.R	Fıkra	Ya Sabır!...	317	317-1
A.R	Fıkra	İzciler Yurdu!	318	318-1
A.R	Fıkra	İşe Başlıyorlar!	319	319-2
A.R	Fıkra	Allah Cümleyi Hab-ı Gafletten İkaz Eyleye	320	320-2
A.R	Fıkra	Eski Rüyalar da Kalmamış!	321	321-2
A.R	Fıkra	Yirminci Asır!	322	322-1

A.R	Fıkra	Ortak Olsak Mı Ne Dersiniz?	323	323-1
A.R	Fıkra	Titreme Gerdanlık Bin Beş Yüze!	324	324-1
A.R	Fıkra	El Harb-i Hud'at	325	325-1
A.R	Fıkra)Mı?	326	326-2
A.R	Fıkra	Kar Sohbeti	328	328-1
A.R	Fıkra	Renk Renk Üşüyoruz!..	329	329-1
A.R	Fıkra	Laterna	330	330-2
A.R	Fıkra	Harb-ı Umumi Neticelerinden!...	331	331-2
A.R	Fıkra	Kurnazlar İçinde Kaldık!	333	333-1
A.R	Fıkra	Şhrimiz Allah'a Emanet	334	334-1
A.R	Fıkra	Soğuk İçin Tahammül Nüşhaları!	336	336-1
A.R	Fıkra	Polis	337	337-2
A.R	Fıkra	Nasıl Olsa Çakılıyorlar!...	338	338-1
A.R	Fıkra	Saika?!	339	339-1
A.R	Fıkra	Bir Perde Daha İndi!	341	341-1
A.R	Fıkra	İçme! İçerim!	342	342-1
A.R	Fıkra	114	343	343-1
A.R	Fıkra	Biz Onların Topunu Biliriz	344	344-2
A.R	Fıkra	Çocuklar Konuştuktan Sonra!..	346	346-1
A.R	Fıkra	Anlaşıldı Vehbi'nin Kerrakesi!	347	347-1
A.R	Fıkra	Yine İstanbul!	352	352-1
A.R	Fıkra	Takaza-yı Dehr	353	353-1
A.R	Fıkra	Çeşm-i İnsaf Gibi Akla Mizan Olmaz!	354	354-1
A.R	Fıkra	Topçu Malı!...	355	355-1
A.R	Fıkra	Hayattan Makûsiyetler	357	357-1
A.R	Fıkra	İdare-i Maslahat Ne Demek İmiş?	358	358-1
A.R	Fıkra	Mek Mart!	359	359-1
A.R	Fıkra	Penc ü Dü	360	360-1
Yazarı Belirtilmemiş	Mülakat	Mustafa Kemal Paşa Hazretleri İle Mülakat	204	204-1
Yazarı Belirtilmemiş	Mülakat	Heyet Azasından İki Zatla Mülakat	205	205-2
Yazarı Belirtilmemiş	Mülakat	Harbiye Nazırı Cemal Paşa İle Mülakat	207	207-1

Yazarı Belirtilmemiş	Mülakat	General Folon İle Mülakat	216	216-1
Yazarı Belirtilmemiş	Mülakat	Vasfı Bey İle Mülakat	219	219-1
Yazarı Belirtilmemiş	Mülakat	Anadolu Hakkında Madam Gualis'le Mülakat	224	224-1
Yazarı Belirtilmemiş	Mülakat	Azerbaycan Mümessili İle Mülakat	226	226-1
Yazarı Belirtilmemiş	Mülakat	Hükümet Mukadderatımız Hakkında Nikbin	291	291-1
Yazarı Belirtilmemiş	Mülakat	(Klemanso), (Nititi) nin Mülakatları	292	292-3
Kâşif	Mülakat	Konya Mebusları ve Bir Mülakat	294	294-2
Yazarı Belirtilmemiş	Deneme	Halkın Sesi Hakkın sesidir	195	195-1
Yazarı Belirtilmemiş	Deneme	İstanbul, Türk'tür Türk Kalacaktır	196	196-1
Yazarı Belirtilmemiş	Deneme	Türk Ulema ve Mütebehrini ne diyor?	198	198-1
Ahmet Rasim	Deneme	Yeni Gün İçinde Eski Günler	204	204-3
Ahmet Rasim	Deneme	Vahdet-i Millîye'nin Eşkâl-i İptidaisinden	206	206-3
Ahmet Rasim	Deneme	Türklerin Tarihî Kabahatleri	213	213-3
Ahmet Rasim	Deneme	Osmanlılık Vahdet-i Amirdir	217	217-2
Ahmet Rasim	Deneme	Vahdet-i Millîye Avamilinden: Askerliğimiz	222	222-3
Ahmet Rasim	Deneme	Tarz-ı İnşad	232	232-2
Ahmet Rasim	Deneme	Ecnas-ı Edebiyye	238	238-3
Ahmet Rasim	Deneme	Türkler Vahdet-i Millîye Kahramanıdır	243	243-3
Ahmet Rasim	Deneme	İstibdâd-ı Edebî 'de Mithat Efendi, Ben, Muallim Naci	249	249-3
Ahmet Rasim	Deneme	Birkaç Şahsiyet-i Marufe	255	255-3
Ahmet Rasim	Deneme	Yine Muallim Naci	262	263-3
Ahmet Rasim	Deneme	Der Beyân- Velâdet-i Edebiyat-ı Cedide!...	271	271-3
Ahmet Rasim	Deneme	İstibdâd-ı Edebî 'de Mahfil-i Edebiye Numunelerinden Bir Kaçı	275	275-3
Ahmet Rasim	Deneme	İstibdâd-ı Edebî 'de Harekât-ı Edebiyye Envai İle Sansür	282	282-3
Ahmet Rasim	Deneme	Bir İki Mahfil-i Edebi Daha	289	289-3
Ahmet Rasim	Deneme	Bir Şairin Köşesi	298	298-3
Ahmet Rasim	Deneme	Bir İcad-ı Mühimme-yi Lisan-ı Osmani	303	303-3
Ahmet Rasim	Deneme	Kadınlar	314	314-3
Ahmet Rasim	Deneme	İmtihan-ı Liyakat	319	319-3
Ahmet Rasim	Deneme	Şair Tipleri	365	365-1
Muhittin	Deneme	Türk Şiir	273	273-3

Belirtilmemiş	Mektup	(Pierre Loti) nin Yeni Bir Mektubu	188	188-1
M.N	Mektup	Ahlak Bozukluğu-Hangi Taraf Daha Mücrim?	205	205-3
M.N	Mektup	İzdivaç Nedir?	214	214-3
M.N	Mektup	Eski İzdivaçlar, Yeni İzdivaçlar	223	223-3
M.N	Mektup	İzdivaçta Tanışma	234	234-3
M.N	Mektup	Kadınlığa Dair	258	258-3
Belirtilmemiş	Mektup	Seyr-i Sefain'in Yeni Tarifesi	211	211-2
Belirtilmemiş	Mektup	Muvakkat-ı Sıhhiye Memurlarının Maişet-i Müzayakası	213	213-3
Belirtilmemiş	Mektup	Seyr-i Sefain Memurları Hakkında	214	214-4
B.A	Mektup	Gümülçine Mektubu	219	219-1
Belirtilmemiş	Mektup	Adalardaki Karilerimize	222	222-3
Belirtilmemiş	Mektup	Kulüpler Nelerle Meşgul?	229	229-1
Belirtilmemiş	Mektup	Anadolu Mektupları	235	235-2
Belirtilmemiş	Mektup	Boghos Nubar'ın Times'a Mektubu	248	248-1
Belirtilmemiş	Mektup	Mevkuf Mektuplar	249-295	249-3, 249-295
Belirtilmemiş	Mektup	Bükreş Mektupları	252	252-1
Belirtilmemiş	Mektup	Şerifin Mektubu	362	362-1
Hasan Mazlum	Mektup	Sivas Yolunda Birkaç Kroki	237	237-1
Hasan Mazlum	Mektup	Sivas Mektubu	256	256-1
Belirtilmemiş	Mektup	Konya'da Hâl ve Vaziyet	251	251-3
Belirtilmemiş	Mektup	Ortaköy'de Bir Araziye	253	253-3
Belirtilmemiş	Mektup	Kurbağalı Dere Faciasına Dair	265	265-4
M.N	Mektup	Bir Tehlike	277	277-3
Kâşif	Mektup	Yine Ziraat Derdi	281	281-2
Kâşif	Mektup	Konya'daki Şirketler	288	288-2
Belirtilmemiş	Mektup	Bursa Mektubu	290	290-4
Yunus Nadi	Mektup	Mister (Wilson) Açık Mektup	292	292-1
Kemal Ragıp	Mektup	Küçük Hanımlar Mektepte	292	292-3
Kemal Ragıp	Mektup	Hanımlara Göre Gençler	307	307-4
Kemal Ragıp	Mektup	Yeni Gün Gazetesi'nde "Şehir Hayatı" Muharririne	313	313-4
M.N	Mektup	Kadınlığa Dair	304	304-4

Pierre Loti	Mektup	(Pierre Loti) nin Açık Mektubu	318	318-1
Pierre Loti	Mektup	Pierre Loti'nin Mektubu	362	362-2
Tabip Beydar Suat	Mektup	Baytar Mektepleri'nin Tevhidi Etrafında	318	318-1
Belirtilmemiş	Mektup	Mektepli Küçük Zabıtların Maaşları	321	321-4
Belirtilmemiş	Mektup	Muhayyel Mektup	323	323-2
Belirtilmemiş	Mektup	Karilerimizin Mektupları	327	327-2
Belirtilmemiş	Mektup	Karilerimizin Mektupları	337	337-2
M. Zekeriya	Mektup	Amerika Mektubu	339	339-1
M. Zekeriya	Mektup	Amerika Mektubu	241	241-1
M. Zekeriya	Mektup	Amerika Mektubu	351	351-1
M. Zekeriya	Mektup	Amerika Mektubu	361	361-1
Mustafa Fevzi	Mektup	Karilerimizin Dedikleri	343	343-2
Mustafa Fevzi	Mektup	Sükna Kanunu Hakkında Bir Mektup	343	343-2
Yazarı Belirtilmemiş	Anı/Hatıra	Harp Levhaları	209-219-214	209-3, 210-3, 214-3
Ali Ekrem	Anı/Hatıra	Sahâîfi Hatırat	239-246-253- 260-268-269- 274-288-295- 309-316	239-3, 246-3, 253-3, 260-3, 268-3, 269-3, 274-3, 288-3, 295-3, 309-3, 316-3
İbrahim Naci	Eleştiri	Temaşa Tenkitleri	225	225-3
Samih Rıfat	Eleştiri	Cevaptaki Tevhürümün Sebebi, Mukaddime Makamında Bir Hasbihâl	291	291-3
Samih Rıfat	Eleştiri	Menşeu'ül- Sene Bahsi	296	296-3
Samih Rıfat	Eleştiri	Menşeu 'ül- Sene	310	310-4
K.R	Eleştiri	Temaşa Hayatı	319	319-3
K. R	Eleştiri	Ahmet Bey Ne Diyor?	261	261-3
K. R	Eleştiri	Cenap Şehabettin Bey Ne Diyor?	267	267-3
K. R	Eleştiri	Velet Çelebi Efendi Ne Diyor?	274	274-3
İbrahim Necmi	Eleştiri	Temaşa Musâhebesi	296	296-4
M. G	Eleştiri	İmla Meselesi Münasebetiyle	285	285-3
Belirtilmemiş	Eleştiri	Müebbet Bir Mesele, İmlamız Hakkında Yeni Bir Münakaşa	240	240-4
Belirtilmemiş	Eleştiri	Tedkikat-ı Lisaniye Heyeti'nin İhyası	265	265-3
Belirtilmemiş	Eleştiri	Halit Ziya Bey Ne Diyor?..	270	270-3
Hakkı Tarık	Eleştiri	Eski Sarf ve İmla Encümeni'nin Nokta-i Nazarı	262	262-3

Ali Kami	Eleştiri	Ali Kami Bey'in Mektubu	263	263-3
S. R	Eleştiri	Edip Muhterem Ali Ekrem Beyefendi Hazretlerine	266	266-3
Ali Ekrem	Eleştiri	Edip Muhterem Samih Rifat Beyefendi Hazretlerine	269	269-3
A.Cevat	Eleştiri	Muallim Ahmet Cevat Mektupları	279	279-3
A.Cevat	Eleştiri	Muallim Ahmet Cevat Mektupları	280	280-3
A.Cevat	Eleştiri	Muallim Ahmet Cevat Bey'in Mektupları	283	283-3
Belirtilmemiş	Makale	Tan'ın Makalesi	263	263-1
Belirtilmemiş	Makale	(Aksiyon Fransız) ın Mühim Bir Makalesi	293	293-1
Belirtilmemiş	Makale	(Tan) ın Mühim Bir Baş Makalesi	295	295-2
Belirtilmemiş	Makale	(Lloyd George) un Evvelki Nutku ve Bugünkü Fikirleri	302	302-1
Belirtilmemiş	Makale	(Times) ın Mühim Bir Makalesi	323	323-1
Belirtilmemiş	Makale	Söz Sırası Lloyd George'undur	337	337-1
Belirtilmemiş	Makale	(Daily Kronikal) ın Makalesi	342	342-2
Belirtilmemiş	Makale	Fransa-Türkiye Arasındaki İttihat, (Tan) ın Pek Mühim Bir Makalesi	346	346-1
Belirtilmemiş	Makale	(Pierre Loti) nin Yeni Bir Makalesi	346	346-2
Belirtilmemiş	Makale	(Tan) ın Dürbinâne Bir Makalesi Daha	351	351-2
Belirtilmemiş	Makale	(Tan) ın Bir Makalesi	363	363-1
Belirtilmemiş	Makale	İstanbul Meselesi'nin Safahatı	363	363-1
Belirtilmemiş	Makale	(Tan) ın Bir Makalesi	364	364-1
Belirtilmemiş	Seyahat	Emir Faysal'ın Seyahati	217	217-1
Belirtilmemiş	Seyahat	İtalyan Rical-i Siyasi'nin Seyahati	293	293-3
Belirtilmemiş	Seyahat	Mösyö Klemanso'nun Londra Seyahati	266	266-1
Belirtilmemiş	Nutuk	Lloyd George'un Pek Mühim Bir Nutku	235	235-1
Belirtilmemiş	Nutuk	General Gavron'un Nutku	239	239-1
Belirtilmemiş	Nutuk	(Lloyd George) un İki Mühim Nutku	290	290-2
Belirtilmemiş	Nutuk	(Erceberker) in Bir Nutku	295	295-2
Belirtilmemiş	Nutuk	Rıza Nur Bey'in Nutku	299	299-2

1.6. Yeni Gün'ün Yazar Kadrosu

Yunus Nadi, *Yeni Gün* gazetesinin en önemli yazarlarından biri ve başyazarıdır. Gazetenin her sayfasında Yunus Nadi'nin yazıları yer almaktadır. Nadi, gazetede iç

ve dış politikalar hakkında yazılar paylaşır. Birinci Dünya Savaşı ile birlikte Nadi'nin gazetesi kapatılmak istendiği için Nadi, kendi ismiyle değil de imzasız isimlerle yazılar yazmaya başlar. Nadi dışında birçok yazarın da imzalı ve imzasız yazıları bulunmaktadır. Aşağıda verilen tabloda gazetenin yazar kadrosuna ve metinlerin bulunduğu sayılara değinilmiştir:

Tablo 1.3. Yeni Gün'ün Şair ve Yazar Kadrosu

Yazarlar	Yazının Bulunduğu Sayı	Adet
Süleyman Nazif	211- 311	2
Samih Rifat	266- 291- 296- 310-311	5
Muhittin	230-231-232-233- 234-235-236- 237- 238- 239- 240- 241- 242- 243- 244- 246- 247- 248- 250- 251-252- 253- 254- 256- 257- 258- 259- 260- 262- 264- 265- 267- 270- 273- 274- 275-276- 277- 278- 280- 281- 282- 284- 286- 288- 291- 294- 295- 296- 297- 299-300- 302- 303- 304- 305- 307- 310- 311- 312- 314-317- 319- 320-321- 330-331-335-336- 337- 338- 341- 345- 347- 350- 358- 359- 360.	78
Ahmet Rasim	197-198-199- 200- 201- 202- 204- 205- 206- 207- 208- 209- 210-211- 212- 213- 214- 215- 216- 217- 218- 220- 221- 222- 224- 225- 226- 227- 228- 229- 230- 231-232- 233- 235- 236- 238- 239- 240- 241- 242- 243- 244- 245- 246- 247- 248- 249- 250- 252- 253- 254- 255- 256- 257- 258- 259- 260- 261- 262- 264- 265- 266- 267- 268- 269- 270- 271- 273- 274- 275- 276- 278- 279- 280- 281- 282- 283- 284-285- 286- 287-288- 289- 290- 291- 292- 293- 294- 295- 296- 297- 298- 299- 300- 301- 302- 303- 304- 305- 306- 307- 308- 309- 310- 311- 312- 313- 314- 315-316- 317- 318- 319-320-321- 322- 323- 324- 325- 326- 328- 329- 330- 331- 333- 334- 335- 336- 337- 338- 339- 341- 342- 344- 346- 347- 352- 353- 355- 357- 359- 360- 362- 365	145
Ali Ekrem	239-246- 253- 260- 267- 268- 269- 274- 288- 295- 298- 309- 311- 316- 321	15
M.N	205- 207- 214- 223- 227- 234-254- 258- 264- 272- 277-285- 328- 304- 307	15
M. R	245	1
Kemal Ragıp	214- 223- 234- 258- 261- 265- 267- 270- 271- 277- 284- 292- 307- 311- 313- 319	16
Kâşif	272- 281- 251- 288-294	5
Hasan Mazlum	237-256	2
M. Zekeriya	338- 339-341-350-351-361	6
B.A	219	1
Yunus Nadi	291	1
Pierre Loti	318- 362	2
Ahmet Cevat	279- 280- 283-311	4
M. G	285	1
Cenap Şahabettin	311	1
Halide Edip	311	1
Abdullah Efendi	311	1

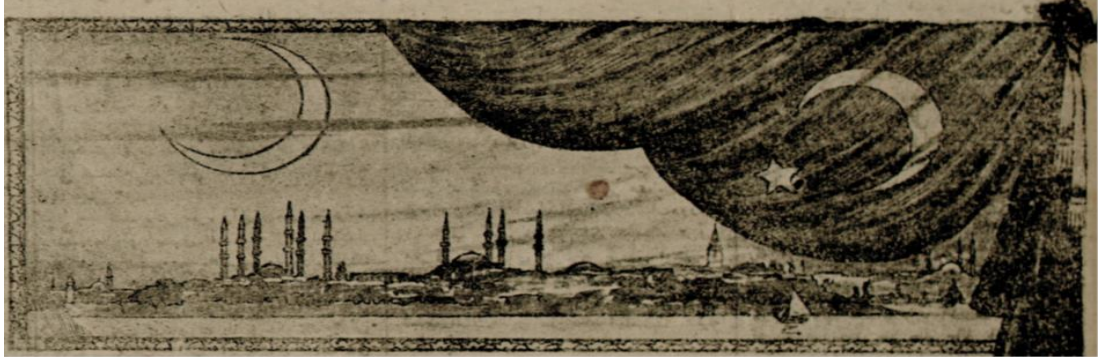
Celal Sahir	311	1
Ahmet Hikmet	311	1
Galip Bahtiyar	311	1
İbrahim Necmi	296-311	1
Celal Nuri	311	1
Hüseyin Ragıp	311	1
Mehmet Ali Tefvik	311	1
Tabip Beydar Suat	318	1
Ali Kami	263	1
Hakkı Tarık	262	1
İbrahim Naci	225	1
Hamdullah Suphi	311	1
Mustafa Fevzi	343	1
Hakkı Naşir	280	1
Ziya Gökalp	313	1

1.7. *Yeni Gün*'de Yer Verilen Görsel Malzemeler

Yunus Nadi'nin çıkarmış olduğu *Yeni Gün* gazetesinde ana başlıklar kalın punto ile yazılır. Gazetede görsellik ön planda tutularak yazılar desteklenir.

Şekil 1.2: *Yeni Gün* gazetesinin 24 Ekim 1919, 217. Sayısının 2.sayfası

Şekil 1.3: *Yeni Gün* gazetesinin 26 Ocak 1920, 311. Sayısının 1.sayfası

1.8. *Yeni Gün*'de Yer Alan İlanlar

Yeni Gün gazetesinde edebî, ilmî, siyasi konuların yanı sıra ilan ve reklamlara da yer verilmiştir. İlan ve reklamlar genellikle gazetenin 2.ve 4. sayfalarında bulunmaktadır. İlanların çoğu bir öncekinin ya tekrarı ya da devam niteliğindedir. Bunun dışında spor haberleri, saç boyası, satılık ev, sinema, yeni çıkan kitap, mecmua, gazete gibi ilanlarda bulunmaktadır. Bu ilanlar, ilk yıllarda sınırlı sayıda iken 1922 yılında artarak devam etmiştir. Sınırlı sayıda olmasının sebebi önceliğin cephe ve cephe gerisinde yaşanan olaylara dayanmasıdır.

Azerbaycan Türk- Dram- Operet Kumpanyası

“Bugün Şehzadebaşı’nda Millet tiyatrosunda gündüz saat ikide hanımlara akşam dokuzda umuma birinci defa olarak “Aslı ve Kerem” nam altı perdelik opera Ertuğrul musiki-i hümayunu ve tarzen-i şehir Hüseyin Kasımov’un iştirakiyle mevki-i temaşaya vaz olunacaktır” (S.188, s.2).

Pangaltı Sineması

“Bugün hanımlara: Maskeli rakkase 6 Kasım âşıkane büyük dram koşunuz, koşunuz” (S.190, s.2).

Asâr-ı Münteşire

“Suudi Kütüphanesi şimdiye kadar neşretmiş olduğu asâr-ı nefiseye ilaveten bu defa da (hep kadın yüzünden) unvanı altında gayet meraklı bir roman neşreylemiştir. Tavsiye ederiz” (S.214, s.4)

Halide Edip Hanım

Son Eseri

“Edebiyat âleminin nefis bir hadisesi hazırlanıyor” (S.234, s.4).

Neşriyat-ı Cedide

“Evliya-yı Cedîd- Recâzâde Ercüment Ekrem Bey biraderimizin Evliya Çelebi'yi gölgede bırakacak derecede muvaffık bir üslup-u latif ile yazdığı makâlâtan müteşekkil olan bu kitap ahiren neşr edilmiştir. Tavsiye ederiz” (S.301, s.4).

Temâşa Âlemi:

“Darülbedayi Osmani Temsilleri- Ertuğrul Muhsin Bey'in < Uçurum > unvanlı üç perdelik piyesi Beyoğlu'nda Tepebaşı Belediye tiyatrosunda bugün ba'dezzuhr saat ikide yalnız hanımefendilere, yarınki cuma günü saat ikide umûm için Darülbedayi Osmani sanatkârları tarafından temsil edilecektir” (S.242, s.2).

İKİNCİ BÖLÜM

YENİ GÜN'DE YER ALAN EDEBİ METİNLERİN İNCELENMESİ

Bu bölüm *Yeni Gün* gazetesindeki edebî metinlerin incelenmesine ayrılmıştır. Gazetede yer alan metinler, roman, şiir, hikâye, fıkra, hatıra/anı, deneme, makale, mülakat, seyahat, eleştiri, nutuk olmak üzere toplamda on iki başlık altında incelenmiştir. Bu türlerin her biri tablo yoluyla ayrıntılı bir şekilde değerlendirilip yorumlanmıştır.

2.1. Kurmaca Metinler

2.1.1. Roman

Yeni Gün gazetesinde, Muhittin ismiyle “Gurub” adında yazılmış bir roman bulunmaktadır. 181. sayıdan 365. sayıya kadar mevcut olan romanın her sayıda neşredilmediği görülür. Bulunduğu sayıların sonunda “mabadı var” ibaresi yer almaktadır. Bazı sayılarda yazım hatası olduğu için aynı sayılarla başlayıp, devam ettiğini söylemek mümkündür. Bu metnin dağılımı aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir.

Tablo 2.1. Roman Metninin Sayı ve Konularına Göre Dağılım

Yazar	Yazımın Başlığı	Konu	Tür	Tarih	Sayı	Sayfa	Adet
Muhittin	Gurub	Savaş	Roman	6 Kasım 1919 dan 15 Mart 1920'ye kadar	230.sayıdan 360.sayıya kadar	2-3	
Toplam							1

Romanın özeti kısaca şöyledir: Üç haftalık bir seferden sonra Ali Fikri, askerlerin çok yorulduğunu görür. Yüzbaşısına bu durumu anlatıp, zabitlerin atlardan inmelerini, yorulan askerlerin sırayla ata binmeleri gerektiğini söyler. Binbaşı, bu fikri doğru bulur, sırasıyla askerler atlara bindirilir. Ali Fikri, atına yirmi üç yaşında bir neferi bindirir. Akşam karanlık basınca bir kuyunun yanında çadırlarını kurup dinlenirler. Yan tarafta bedevi çadırları bulunur. Tabur yiyecek torbasını çıkarır. Yemekler yenilir. Ali Fikri, ilerideki bedevi çadırını tasvir etmeye başlar. Fikri, yemeğini yerken ileride atların yanında bir hareketlenme görür. Bedevi ailelerin çocukları, atlara verilen arpa tanelerini toplamakla meşguldürler. Tarsuslu Ahmet, çocukları fark edip bir süre izledikten sonra onları yakalayıp şakalaşır. Diğer askerler

de eğlenceye katılır. Bedevi çadırında yaşayanlar askerlere yardım edip atları suladıktan sonra çadırlarına çekilirler.

Üç haftalık çöl seferinden sonra, İngilizlerin bıraktığı birkaç eski bina, bedevi kulübesi, tabur için önem kazanır. İngilizlerin hudut oluşturduğu bu çöl, tabur için bulunmaz bir nimettir. Bahçe ve ağaçları vardır. Ali Fikri bu bahçeyi değerlendirmek ister. Yüzbaşısından onay alarak boş kaldığı zamanlar bahçe işleriyle uğraşır. Bir akşam postacı, yanında bir Alman zabiti, iki nefer ve birkaç zabıt getirir. Ali Fikri yaklaşır. Samimi dostu Cemil Süreyya'nın geldiğini görünce ona koşar. Onu gördüğüne çok sevinir. Bir takım sualler sorduktan sonra yapmış olduğu bahçesini göstermek ister. Fakat önce Cemil Süreyya, Alman yüzbaşı ile Ali Fikri'yi tanıştırır. Tanıştırma faslı bittikten sonra Ali Fikri, Cemil Süreyya'yı bahçesine götürür. Sohbet ederler. Bir takım havadisleri Ali Fikri'ye anlattıktan sonra cebinden çıkardığı mektupları Ali Fikri'ye verir. Babası ve Namiye'nin mektubunu okur. Mektupta ailesinin iyi olduğu, kardeşinin ise bir oğlu olduğu yazılıdır. Namiye mektubunda kendisine arada sırada mektup yazmasını istemektedir. Ali Fikri, Cemil Süreyya'nın yorgun olduğunu unuttur. Çanakkale muharebesi hakkında konuştuktan sonra çadırlarına girerler.

Alman yüzbaşı, çöl ortasında yapılacak birtakım tesisat işlerini yürütmek için çöle gelir. Mühendisler demir yolunun uzatılması için çalışmalara başlar. Alman yüzbaşının tercümanı hastalandığı için Ali Fikri tercüman olarak tayin edilir. Yüzbaşı ile birlikte Şam'a gider. Çanakkale'ye asker çıkarıldığı vakit Ali Fikri Şam'a yeni gelmiştir. Zihni Çanakkale ile meşguldür. Vazifesi ağır olmadığı için boş vaktinde kitap okur yahut Şam'ı keşfetmeye çalışır. Üç yıl beraber okuduğu Şam eşraflarından birinin oğlu olan Şükrü Er-Razi ile karşılaşır. Arkadaşı ona Şam'ı gezdirir. Akşam bir davet olacağını, onunda davete katılması gerektiğini söyler. Ali Fikri bu tarz davetlerden pek fazla haz almamasına rağmen bir defalığına mahsus daveti kabul eder. Akşam yapılan davette birkaç kişi dışında kimseyi tanımayan Ali Fikri sıkılmaya başlar. Kendini dışarı atar. Ülke böyle bir durumdayken bu tür eğlencelerin yanlış olduğunu düşünür. Ali Fikri için vatan aşkı önemlidir. Sabah uyandığında neferi Ali Fikri'ye bir iki kartpostal ve bir mektup getirir. Namiye'den gelen mektubu açar. Namiye İstanbul'un son durumu hakkında bilgi verir. Ali Fikri Çanakkale'nin durumunu düşünürken ustura ile çenesini çizer. Ne kadar

Çanakkale'ye gitmek istese de bunu binbaşısına açamaz çünkü görev her yerde görevdir. Namiye'ye mektup yazmaya karar verir. Çöl hayatından bahseder. Çölde sıtma başlar. Ali Fikri birkaç günlüğüne görev için Beyrut'a gider. Orada gördüğü olaylar karşısında geri dönmek ister. Zevk ve sefaya düşkün insanların, binbaşı gibi yüksek rütbedeki insanların umarsızca nasıl para kaybettiğini görür. Bir taraftan canıyla canıyla vatan için savaşan askerler, bir taraftan ise keyfiyete düşkün subaylar vardır. Ali Fikri Beyrut'ta Miralay Şevket Nihat Bey ile karşılaşır. Çanakkale'ye gideceğini söyler. Buna çok sevinen Ali Fikri kendisinin de gitmek istediği söyleyince Miralay kabul eder. Ali Fikri'yi yanına alarak Çanakkale'ye doğru gider. Savaş hattına vardıklarında çadırlarını kurup savaşın gidişatı hakkında birtakım bilgiler alırlar. Ali Fikri çadırının yanında uzandığı bir ara yol kenarında duran arabanın yanına askerlerin üşüştüğünü görür, durumu anlamak için oraya gider. Arkadaşı, Ali Şekip'in yaralandığını, tedavi olduktan sonra İstanbul'a istirahat gönderildiğini öğrenir. Ali Şekip ile bir süre hasbihal ettikten sonra ayrılırlar.

On beş gün sonra beklenen hücum yeri göğü inletir. Askerlerin siperlerini terk etmeyip koruması, düşmanın cesaretini kırar ve önemli derecede zayıat vermelerine sebep olur. Savaş kumandanı cepheye gidip savaşmak niyetindedir, fakat Ali Fikri savaşta kolundan yaralandığı için onunla beraber hastaneye gider. Namiye o sıra hastanede hastabakıcı olarak çalışır. Ali Fikri'nin yaralandığını görünce onunla ilgilenir. Kız kardeşi Seniha ve eniştesi Naci Bey ziyarete gelir. Eniştesi savaşın son durumundan Ali Fikri'yi haberdar eder.

Ali Fikri iyileştikten sonra "Acaba Namiye'yi seviyor muydu?" diye kendini sorgulamaya başlar. Zihni sürekli bununla meşguldür. Namiye'den kaçmak ister fakat başaramaz. Ne kadar uzaklaşsa da aslında ona daha fazla bağlandığını göremez. Bir gün Ali Fikri hastaneye Namiye'nin yanına giderken yolda polis memurundan Çanakkale savaşının bittiğini, düşmanın Çanakkale'yi geçemediğini öğrenir. Her yerde bayram sevinci vardır. Fakat bir taraftan da savaşın gözler önüne serdiği yoksulluk ve pahalılık baş gösterir.

Ali Fikri göreve başladıktan sonra Namiye'yi aklından çıkaramaz. İzin günlerinde İstanbul'a gider Namiye ile vakit geçirir. Namiye bir sabah telaşlı bir şekilde Ali Fikri'ye koşar. Eniştesini başka kadınla gördüğünü anlatır. Ali Fikri'nin gözleri kararır, başı döner. Eniştesi kardeşinin aldatıyordur. Namiye Ali Fikri'nin bu

durumundan dolayı onu oyalamaya çalışır. Namiye'ye daha fazla belli etmemek için başka konuya geçer. Ali Fikri ile Namiye gündüzleri beraber vakit geçirir, aksamaları hava kötü olduğundan dışarı çıkmayıp, Namiye Ali Fikri'ye piyano çalar. Bir gün tepeye çıktıklarında Namiye eliyle karşı tepeyi işaret eder. "Hatırladınız mı?" diye sorar. Ali Fikri bir şey hatırlamaz, Namiye sitemde bulunur. "Sizinle gezdiğimiz yerler, dün gibi aklımda hatta bana ilk orada çiçek vermişsiniz" der. Bu itiraf ikisini de çok mutlu eder.

230. sayıdan itibaren başlayan "Gurub" adlı romanda ilk olarak üç haftalık bir seferden söz edilir. Roman dört mekân etrafında zuhur etmektedir. İstanbul'un belirli semtleri, (Tokatlıyan-Taksim-Beyoğlu-Şişli-Kanlıca) romanda yer almaktadır. İstanbul'da ikamet eden Ali Fikri zabıt olduktan sonra ilk görev yeri olan Şam'a tayin edilir. Çöl hayatına alışan Fikri, kumandanının emriyle birkaç günlüğüne Bağdat'a gönderilir. Gördükleri karşısında şaşkına dönen Ali Fikri tekrar Şam'a avdet edeceği sırada, eski aile dostu olan Şevket Nihat Bey ile karşılaşır. Şevket Nihat Bey ile çok istediği Çanakkale'ye gider.

Romanda kişi tahlilleri üzerinde durulmaktadır. Genel çerçevede bakıldığında, roman Ali Fikri'nin etrafında şekillenmiştir. Memur bir aileden yetişen Ali Fikri edebiyat mektebini bitirmiştir. Babası Kani Efendi, Annesi Hayriye Hanım ve kız kardeşi Seniha ile birlikte yaşamaktadır. Kız kardeşi arkadaşının davetinde, Naci Bey ile tanışıp evlenir. Naci Bey'in haşarı, çapkın kardeşi Hasan Kami, bir süre sonra abisinin ve yengesinin yanına gelip bir süreliğine onlarla beraber yaşamaya karar verir. Ali Fikri'nin çocukluk arkadaşı olan ve daha sonra arkadaşlıktan aşka dönüşen Namiye'ye gelince, Fransız mektebini bitirmiş sonra Türkiye'ye yerleşmiş, hastanede gönüllü hasta bakıcı olarak işe başlamış bir kadındır. Ailenin tek evladı olan Namiye, annesi Behice Hanım ve babası Şefkati Bey ile yaşamaktadır. .

Roman genel itibarıyla bu karakterler etrafında şekillenmektedir. Ayrıca romana zenginlik katan yardımcı karakterlerde bulunmaktadır. Bunlar: Cemil Süreyya, Nazmi Efendi, Zekeriya Hüsnü, Şükrü Er-Razi, Yusuf Er-Rezvan ve Albert Cüneyt'tir. Vatan aşkını her şeyden üstün tutan Ali Fikri Çanakkale'ye gidip arkadaşlarıyla sırt sırta çarpışma peşindedir. Ali Fikri Şevket Nihat Bey'in yaveri olarak Çanakkale'ye gitmeye karar vermesi olayların seyrini değiştirir. Çanakkale maceralarının yanı sıra Namiye'ye duyduğu kardeşlik hissini aşka dönüşmesi

romanda yerini almıştır. Ayrıca hükümetin işleniş biçimine ve ülke zor durumdayken yüksek rütbeli askerlerin keyfiyet içinde olması eleştirilir. Roman gerek doğa, gerek kişi tasviri bakımından zengin içeriklerle doludur. Romanın dili, halkın anlayacağı sade bir dille yazılmıştır.

2.1.2. Şiir

Yeni Gün gazetesi siyasi ilmî edebî bir gazete olsa da şiire pek fazla yer vermemiştir. 311. sayısında birkaç beyit ve dörtlük bulunmaktadır. Gazetenin, 181-365 sayıları arasında Hakkı Naşir'in "Gazel"i, Ahmet Cevat Bey'in "İstanbul" adlı şiiri, Ali Ekrem Bey'in "İstanbul"a adlı şiiri, Ali Ekrem Bey'in "Âlem-i İslam"a, "Cereyan-ı Zamane-i Nazar" adlı şiirleri ve Ziya Gökalp'in "Türk'ün Hitabı" yer almaktadır. Aşağıdaki tabloda şiirlerin temalarına göre dağılımları gösterilmektedir.

Tablo 2.2. Şiir Metninin Sayı ve Temalarına Göre Dağılım

Yazar	Yazının Başlığı	Tema	Tür	Tarih	Sayı	Sayfa	Adet
Hakkı Naşir	Gazel	Siyasi eleştiri	Şiir	15 Ekim 1919	208	3	1
Ali Ekrem	Cereyan-ı Zamane-i Nazar	Memleketin durumu	Şiir	13 Ocak 1920	298	2	1
Ali Ekrem	İstanbul'a	Vatan Sevgisi	Şiir	26 Ocak 1920	311	1	1
Ali Ekrem	Âlem-i İslam	Vatan Sevgisi	Şiir	5 Şubat	321	1	1
Ziya Gökalp	Türk'ün Hitabı	Millî Şuur	Şiir	28 Ocak 1920	313	1	1
Ahmet Cevat	İstanbul	Hayranlık	Şiir	26 Ocak 1920	311	1	1
Toplam							6

Hakkı Naşir tarafından kaleme "Gazel", *Yeni Gün* gazetesinin 208. sayısında bulunmaktadır. "Böyle yangınlar devam eylerse bir gün ehl-i din, Belki eyler bâb-ı 'âliyi tavaf ihrâmsız" (S. 208, s.3). Devlet ve devletin nasıl işleyişine karşı yapılan dokundurmalarla yer verilir. Gazetede neşredilen bu şiir aşağıda örnek olarak gösterilmiştir:

"Emri hâkim herkese kanunsuz ilamsız

En küçük bir iş görülmez ondan istilamsız

Öyle bir sadr-i karide nail olduk kim bugün

Etmez icra-ı siyaset bir zaman ilhamsız
Böyle yangınlar devam eylerse bir gün ehl-i din
Belki eyler Babialı'yi tavaf ihrâmsız
Sadr-i dehrin hüsn-i icraatını izhar için
İstatistik yapmışım baştanbaşa erkâmsız
Bittesadüf hazır oldum meclis-i nezrede
Birde baktım onda mest olmuş kamus-i camsız.” (S. 208, s.3)

Ahmet Rasim'e itafen yazılan "Cereyan-ı Zamane-i Nazar" başlıklı şiir gazetesinin 298. sayısının 2. sayfasında yer almaktadır. Ahmet Rasim'in gazeteci, tarihçi ve milletvekili kimliğinin ve aynı zamanda mutlakiyet, meşrutiyet, cumhuriyet dönemlerine canlı tanıklık etmesi bağlamında bakıldığında daha açık seçik anlamları göz önüne sermektedir. Şiir genel manada memleketin ahvalinden bahsetmekte ve bu ahvale duyulan hayret ve aynı zamanda gizli bir alışılmışlığı gözler önüne sermektedir:

“Tembeller hep çalışkandır,
Çalışkanlar bütün haylaz;
Taassuplar kumar oynar
Kâfirlikler kılar namaz!” (S.298, s.2)

Dizelerinden de anlaşılacağı gibi dünyanın adeta tersine döndüğü anlatılmakta ve buna benzer birçok örnekler arka arkaya sıralanmaktadır:

“Bugün meclis açılıyor,
Fakat kim der ki kapanmaz?
Bak hele şu mebuslara,
Birbirinden hep yaramaz:
Daha seksen kişi yok da
Yüz seksenden çok hokkabaz...”(S.298, s.2)

Siyasi eleştirinin belirgin örnekleri, belirtilen dizelerde olduğu gibi devam etmektedir.

311. sayıda İstanbul'a dair yazılar ve şiirlere yer verilmeden önce birkaç şairin şiir ve gazellerine örnek olarak yer verilmiştir. Bu gazel ve şiirler İstanbul'un güzelliklerini,

özelliklerini, Türklere ait oluşunu özetlemektedir. Bunların içinde Ziya Gökalp, Abdülhamid, Nedim gibi şairlerin eserleri önem arz etmektedir. Bu örneklerden bir kaçısı şu şekildedir:

*“Bu şehri İstanbul ki bi- misl ü bahadır
Bir sengine yek- pare acem mülkü fedadır.”* (S.311, s. 1).

Nedim

*“Sensin ki ol şehinşah bir kavm-i cenk-cûya
Ebhâr bahşîşindir emsâr yadigârın
Beyt-i Hüdâya konmuş câhın muta-ı İslam
Durmuş başında bekler bir kavm-i türbedarın”* (S.311, s. 1).

Abdülhamid

*“Çoban dedi: Hep ülkeler gitse de
Kopmaz benden Anadolu ülkesi
Bülbül dedi: Düşman hasat etse de
İstanbul da şakıyacak Türk sesi”* (S.311, s. 1).

Ziya Gökalp

Ahmet Cevat, 1914’de başlayan 1. Dünya Savaşı’na katılmasıyla birlikte birçok cephede bulunmuştur. İngilizlerin İstanbul’u kuşatmasından dolayı birçok şair gibi endişe duyan Ahmet Cevat, düşüncelerini dile getirmek adına birçok şiir yazmıştır. Gazetenin 311. sayısının 1. sayfasında bulunan “İstanbul” adlı şiirini kaleme alan Ahmet Cevat, İstanbul’u sevgiliye benzetererek ve bunun üzerinden yola çıkarak İstanbul’un düşman işgali altında olmasını etkili bir biçimde anlatmaktadır. Ulaşılamayan yahut elden kaçırılan sevgiliyi yurdun ve İstanbul’un işgal altında olmasıyla harmanlayarak okuyucuya sunmaktadır. Bir yandan İstanbul’un güzelliklerinden bahsederken bir yandan da işgalinden söz etmektedir. Şiirde birden çok teşbih ve kişileştirmelere yer verilmiştir. “Ah, ey solgun yüzlü, dalgın İstanbul, Mavi gözlerin pek baygın İstanbul!” (S.311, s. 1). Şiir anlam yönünden epik olsa da anlatılış bakımından liriktir. Nazım biçimi şarkı olan bu şiir, dörtlük ve nakarat bölümlerinden oluşur. Şiir, aşağıda örnek olarak verilmiştir:

*“Ben sevdiğim mermer sineli yârin,
Diyorlar, koynunda yabancı el var.
Bakıp, afaklara, uzak yollara
Ağlıyormuş mavi gözler akşamlar.
Ah, ey solgun yüzlü, dalgın İstanbul,
Mavi gözlerin pek baygın İstanbul.
Benim sevdiğim kız, dünya güzeli
Ona bu dünyada eş yaranmamış
Diyorlar: gönlünü felek bozalı,
Sırmalı telleri hiç taranmamış
Ah, ey solgun yüzlü, dalgın İstanbul,
Mavi gözlerin pek baygın İstanbul” (S.311, s.1).*

Yeni Gün gazetesinin 311. sayısının 1. sayfasında yer alan “İstanbul”a başlıklı şiir Ali Ekrem tarafından kaleme alınmıştır. Kırk üç beyitten oluşmuştur. Ali Ekrem’in de bu sayıda yer verdiği “İstanbul”a adlı şiirinde vatan aşkıdan, ülkenin içinde bulunduğu genel ahvelden ve yoksunluktan bahsedilmiştir. Avrupa ve diğer medeniyetlerin galibiyetleri, kabulleniş gibi görülse de vatandan vazgeçilmeyeceğini, memleketin son kaynağı olan evlatlarını ve kadınlarını dahi bu uğurda feda edilebileceğini ortaya koyan cümlelere yer verilmiştir:

*“Seni vermek mi? Değil Avrupa, dünya-ı denî
Bütün eşrarı gönderse, ukab-ı medenî
Küre-i arzı sıkıp pençe-i melûnunda,
Boğsa ecrâm-ı semayı şüheda hûnunda;
Kûhlar inlese, bin rad-ı fezâ-peymâdan
Asuman çınlasa hep velvele-i heycâdan
Topların gövdesi altında çocuklar kalsa,
Süngüler annelerin bağına kök salsa,
Gülleler göklere insanları perrân etse,
Bombalar yerlere volkanları rizan etse.
Nazargâhında Huda ’nın açılıp makbereler*

Arşa aksetse vücut şühedadan bereler

Fatih'in türbesi bir mevce-i hunin olsa

Şüheda na'sı ile sakf-ı cevâmı dolsa

Seni biz vermeyiz ey şehri-i İslam

Her minaren ebediyen duracak arşa selam!" (S.311, s. 1)

Millî tarih şuuruyla kaleme alınan "Türk'ün Hitabı" başlıklı şiir gazetesinin 313. sayının 1. sayfasında yer almaktadır. Dörtlüklerle yazılan bu şiirin teması tarih şuuru ve vatan sevgisidir. Ey Avrupa diyerek başlayan şiirde hitap unsurun, kişi veya Avrupa olduğu söylenebilir. Kendi devleti ile Avrupa'yı kıyaslayan şair ulusundan başka güçlü bir devlet görmediğini şiirinde anlatmaktadır.

Kendi milletini üstün gören şair: "Hilkatle başlayan bir milletim ben/Pençeme girer mi ezeli derya?/Ufuk ufuk doğan bir devletim ben/ Alnımın bir eski tuğudur ziya" diyerek varlığını milletine ve yaradılış itibariyle yüce Allah'a bağlamıştır. Devletin başına daima taç giymenin yakışacağını söylerken, galip geldiği zafer oyunlarında kurttan koyunu seçmekte ki başarısını da söylemektedir. Şiirin son dizesinde yer alan "senden çocuklarım nefret eylesin" kısmındaki çocuklarım diyerek gelecek nesilden bahsetmektedir. Bu şiirin orijinal metninde şaire ait imza veya bir not düşülmemiştir. Ancak sonraki araştırmalarda şiirin Ziya Gökalp'e ait olduğu tespit edilmiştir:

"Ey Avrupa, benim tarihim vardır,

O büyük dimağın, irfanın kadar;

Biçtiğin kaftanlar ruhuma dardır,

Küçük görme beni vicdanın kadar!

Hilkatle başlayan bir milletim ben,

Pençeme girer mi ezeli derya?...

Ufuk ufuk doğan bir devletim ben,

Alnımın bir eski tuğudur ziya...

Taç giyen başıma yakışmaz diken,

Ben de çok oynadım zafer oyunu

*Ve lakin seçerim kurttan koyunu,
Müntakim değılimdir muzaffer iken!*

*Demek ki sen benden büyük değılsin,
Bunu İzmir'deki diller söylesin!*

*Benim hâtırama güneş eğilsin,
Senden çocuklarım nefret eylesin!” (S.313, s.1).*

Ali Ekrem Bey'in yazmış olduğı “Âlem-i İslam”a başlıklı şiiri *Yeni Gün* gazetesinin 321. sayısının 1. sayfasında bulunmaktadır. Serbest nazım biçimleri arasında yer alan şiir, dizelerin kümelenişi ve uyak düzeni bakımından farklılık göstermektedir. Bentleri altı dize olan ve bir artık dizesi bulunan şiirin teması kâinatın özellikleri, İslam'a ait bilgiler olarak değerlendirilmektedir. Şiirin başında verilen “Âlem-i İslam”a başlıklı açıklamada Ali Ekrem Bey'in biraderi için yazdığı bir not bulunmaktadır. Şiirin ahenk unsurları kafiye ve rediften oluşmaktadır:

*“Ey Namütenahi, ezeli ruh-ı ziyadır
Ey âleme hâkim ebedi âlem-i İslâm*

*Öldük mü bugün havâb girândan hele bidâr?
Ettik mi büyük fikrini âlemlere ilâm,*

*Bir velvele coşan gibi bathâ-i zamanda
Lanet banarak düzhe, kalmış sana meydan! (S. 321, s.1).*

*“Ey âlem-i İslâm ki akvam-ı azâzil
Düzehler içinde köpürüp mest ü gazap baş,*

*Dünyada senin etmen için kadrini tenzil,
Girdaplar açmıştı kıyamet gibi dehhaş,*

*Bir sayhe-i canınla bugün yerlere yattı,
Bir tirengâhın o demir ruhuna battı!” (S. 321, s.1).*

Tüm insanlığın kurtuluşunun İslam sayesinde olacağını ve İslam İçin indirilen kitaplar sayesinde kurtuluşa erileceğini şiir de bize anlatmaktadır: “Ey âlem-i

İslâm ki akvam-ı azâzil/Düzehler içinde köpürüp mest ü gazap baş/ Dünyada senin etmen için kadrini tenzil”(S. 321, s.1).

2.1.3. Hikâye

Yeni Gün gazetesinde, 181-365. sayılar arasında altı tane hikâye bulunmaktadır. Bu hikâyelerden beşi M.N tarafından, biri ise Mehmet Rauf imzası altında neşredilmiştir. Konu dağılımları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2.3. Hikâye Metninin Sayı ve Konularına Göre Dağılım

Yazar	Yazının Başlığı	Konu	Tür	Tarih	Sayı	Sayfa	Adet
M.N	Bakkam Boya	Utanç	Hikâye	14 Ekim 1919	207	3	1
M.N	Bir Hata	Aşk	Hikâye	2 Kasım 1919	227	3	1
M.N	Papatyalar	Aşk	Hikâye	18 Aralık 1919	272	3	1
Mehmet Rauf	Hep Onlar İçin	Fedakârlık	Hikâye	21 Kasım 1919	245	3	1
M. N	Bıyık	Fedakârlık	Hikâye	30 Kasım 1919	254	3	1
M.N	Makbule	Eziyet	Hikâye	31 Aralık 1919	285	3	1
Toplam							6

“Bakkam Boya” başlıklı Hikâye M. N imzasını taşımaktadır. *Yeni Gün* gazetesin 207. sayının 3. sayfa yer almaktadır. Metin içerisinde sansürden dolayı bazı yerlerin silinmiştir.

Yazarın bu hikâyesinde, Rum kızıyla tanışmasının ardından, kızın yazarı öpmesi neticesinde ortaya çıkan komik fakat yazara göre utanç verici bir durum anlatılmaktadır. Hikâye dört gencin bir sofranın etrafındaki muhabbetleri çevresinde şekillenmiştir. Ali Şevket kahvesini içtikten sonra ev sahibi arkadaşı Süreyya Nuri’ye adada neler yaptığını merak ettiğinden anlatmasını istemiştir. Şarabın verdiği rehavetle arkadaşlarını masa etrafında toplanan yazar, başından geçen bir olayı arkadaşlarına anlatmaya karar verir. Yazar kendisinin Rum kadınlara karşı bir ilgisi olduğunu söyledikten sonra bir Rum kızıyla tanışmasının ardından onunla birlikte yapmış olduğu hadiseleri anlatır. Süreyya otele ilk gittiği zamanlar yalnızlık çektiği için tek başına dolaşırken bir Rum kızıyla tanışıp onunla arkadaş olduklarını, her gün

aynı saatte buluşup beraber vakit geçirdiklerini anlatır. Bir gün yine beraber vakit geçirirken Rum kızının mendilini yere düşürdüğünü, kendisinin mendili yerden alıp kıza verdiğini ve kızın kendisini nasıl öptüğünden bahseder. Kızla ayrılıp otele geldiğinde yanağındaki ruj izinden habersiz olan genç, gülünç duruma düştüğünü anlatır. Böylelikle Süreyya Nuri utanç verici bir duruma düşer. Bu eğlenceli hikâyeye arkadaşlarının kahkahaları ile son bulur.

Hikâyeye, birkaç kelime harici dışında günümüz Türkçesine yakın, sade bir dil kullanılarak anlatılmıştır. Oldukça kısıtlı olsa da o dönemde Rumlar ve Türklerin birlikte yaşadığı bir ada betimlenerek kişi tasvirlerine yer verilmiştir. Bazen görmezden gelinen şeylerin kişiyi utanç verici duruma düşürebilir. Yapılan ufak hatalar göz ardı edilmeden kendi içinde çözüme kavuşturulabilir.

“Bir Hata” başlıklı hikâyeye M. N tarafından neşredilmiştir. Gazetenin 227. sayının 3. sayfasında yer almaktadır. Hikâyeye mekân tasviri ile başlayıp kişi tasviriyle devam etmektedir:

“Şevket Senâi Bey, zaten sade bugün değil, hayat her vakit böyle geçirdi. İntizamı çok severdi; hodkâm değil, fakat sıhhatine ve bilhassa hayatının intizamına pek düşküdü. Hayatının kendisine sıhhat ve refah veren bu intizamına karşı hissettiği bir nev-i kıskançlık saikasıyla olmak gerekir ki hatta şimdiye kadar hiç evlenmemişti ve artık evlenmek fikrinde de değildi. Muntazam bir evi, emektar hizmetçileri vardı. Babasından kalan servetle yaşamasını iyi bilen pek nadir akıllılardan biri addedilebilirdi” (S.227, s.3).

Kahraman, bir kış vakti oldukça düşünceli bir halde günlük işlerini sürdürürken kendisini başka bir erkeğe tercih ettiği sevgilisini hatırlar. Onun için neden terk edildiği halen soru işaretinden ibarettir. Eski sevgilisini unutamayan Şevket Bey, bir gazete haberiyle tamamen anılar kıskacına düşer artık onun için varsa yoksa aşkı ve anıları kalır. On beş gün boyunca bu hülyalardan kurtulmak için türlü işlerle meşgul olur. Dostlarını ziyaret eder, gezer, çeşitli okumalar yapar fakat yine de kurtulamaz. Nihayet bir salı günü tüm cesaretini toplayarak sevdiği kadının yanına gider ve zihnini kurcalayan o mühim soruyu sorar; “neden terk edildim?” Kadın gayet şuh bir tavırla ve eski samimiyetle karşıladığı Şevket Bey’in bu sorusu karşısında gayet ciddi bir şekilde cevap verir:

“Ben aşkla izdivacı ayrı ayrı şeyler bilirim. İzdivaçta aşk ne kadar lüzumsuz bir şeyse aşk da izdivaca o kadar fenadır. Siz beni çok çok seviyordunuz, ben de öyleydim. Siz beni o kadar çok sevdiniz ki nihayet bana koca olmak istediniz. Eğer ben sizi az sevmiş olsaydım, beni çok seven, iyi ahlaklı, servet sahibi bir koca fırsatını hiç kaçırmazdım, fakat ben de sizi çok sevmiştim” (S.227, s.3).

Görülüyor ki kadın, aşk ve evliliğin iki farklı kavram olarak değerlendirilmektedir. Evliliğin sonunda her iki tarafından budala bir âşıktan başka bir şey olamayacağını belirterek bu aşkı sadece hatıralarında yaşatmak istediğini söyler.

Hikâyenin sonunda Şevket Bey büyük bir hayal kırıklığıyla evinin yolunu tutar. Kendisi bu kadından sonra hiç kimse ile beraber olmamıştır, fakat kadın birçok kişiyle beraber olmuş adeta aşklarına ihanet etmiştir. Şevket Bey ise büyük bir üzüntüyle metnin başlığını oluşturan büyük hatasının ne olduğunu fark eder. “Kadın kalbini tanımamak” bu önemli bilgiyi tam elli beş yaşında öğrenmiş olması ise onu kahreder ve yağmurlu bir salı sabahı bulunduğu yeri aceleyle terk eder. Metinde bir çıkarımda bulunulacak olunursa kişinin hayatta kendisinden değerli hiçbir şey olmaması gerektiğini, hayatındaki kişileri ikinci plana atması gerektiği sonucuna varılabilir.

“Papatyalar” başlığı altında verilen küçük hikâye gazetenin 272. sayısının 3. sayfasında yer alır. Galip Bey’in aşkları etrafında şekillenen hikâye hüzünlü bir son ile bitmektedir. Galip Bey yaşadığı tüm aşklardan başarılı bir şekilde ayrılan bir gençtir ki onun aşkları arkadaşları arasında başarı hikâyesi olarak atfedilir ve kendine hayran bırakılır:

“Galip, bütün aşklarında muvafık olmakla şöhret kazanmıştı. Çoğu hayalidir ve galiba aşkta hayali muzafferiyetlerin bile bir zevki olmalı ki, hakikatte elleri boş kalan aşkların bir kısmı, hayali muzafferiyetler icat ederler ve bunları anlatırken derin bir lezzet muvaffakiyetle mest olurlar. Buna isterseniz romancı da diyebilirsiniz”(S.272, s.3).

Hikâyede, Galip Bey mağlup olmuştur. Bir akşam Burgaz tepesinde seyre çıkan Hüseyin ve Necdet, arkadaşlarından bu hikâyeyi anlatmalarını ister. Hikâyesini anlatmaya başlayan Galip Bey, küçük hanımefendinin kendisine nasıl âşık olduğunu, ilk kez önceki arkadaşlıklarından farklı olarak böylesine hisler yaşadığından

bahseder. Her şey onunla bir geceyi beraber geçirme hülyasıyla başlar. O gün iki âşık da çok heyecanlı bir halde öğleden sonra buluşacak önce kırlara gidecek bir gezinti yapacaklar ardından da akşam şehre inip geceyi birlikte geçireceklerdir. Ancak öğle vakti kır gezintisi sırasında kızın papatyalar arasında kayboluşu Galip Bey’i derinden etkiler. Küçük hanım papatyalarla ilgili eski bir anısını hatırlayarak derin bir üzüntü, keder haline bürünür ve derhâl orayı terk etmek ister. Ertesi gün Galip Bey’e yazdığı mektupta: “Zarfin içinde solmuş bir papatya vardı. Ben bu papatya hatırasına sadık kalacağım. Sizde bu çiçeği saklayınız ve bu hasta kadının garip hatırasına sadık kalınız!” (S.272, s.3). Notunu düşerek ona veda eder. İşte Galip Bey’in de sebebini tam olarak bilmediği gizemli ayrılık ve mağlubiyet bu şekildedir.

Metinde insanın hayatında bilinmeyen unutulmayan birtakım olayları ve sırları vardır. Bu durumlardan kaçmak için insan başka şeylerle, başka kişilerle meşgul olur. Fakat kişi sorunlarını çözmeden başka bir yola girmesi onu çıkmaz bir yola sürükler. Daha iyi olacağını düşünürken aslında daha kötüye gittiğini görmez.

Küçük hikâye türünde karşımıza çıkan “Bıyık” başlıklı metin gazetenin 254. sayısının 3. sayfasında yer alır. Agâh Efendi ve karısı Ferhunde’nin evlilik birliği içerisindeki halleri küçük bir kesit olarak okuyucuya sunulur. Agâh Efendi çocuk sahibi olmak ümidiyle yaptığı ikinci evliliğinde sürekli Ferhunde Hanımın istekleri karşısında sessiz kalışını kabul edemez ve kendisini yer yer eleştirir:

“Bari ilk izdivacından aldığı derslerle akıllanmış olsaydı! Hayır, sanki ilk defa evleniyormuş gibi, sanki hiç kadın yüzü görmemiş gibi, sakalını bu yeni karısının eline teslim edip çıkmıştı. Hatta fenası, ilk karısına karşı bu kadar mağlubiyet göstermediği hâlde işte kırkına bastıktan, güya akıllanıp uslandıktan sonra, ikinci karısına bütün manasıyla teslimiyet göstermiş ve sakalını, nah şöyle, tutmayla onun eline bırakıp gitmişti! O, ne isterse yapılır, o ne isterse söylenir, o ne istemezse söylenmezdi” (S.254, s.3).

Mevcut durumdan şikâyetçi olan Agâh Efendi tüm bunlara rağmen yine de sesini çıkarmaz ve bunu karısına karşı bir zaaf olarak belirtir. Agâh Efendi karısının tüm isteklerine cevap verir fakat son istek onu çileden çıkarır. Karısı sık sık gittikleri Beyoğlu’nda gördüğü erkekler gibi bıyıklarını kesmesini ister. Agâh Efendi için bu büyük bir yanıltır, çünkü o bıyıklarını çok sevmektedir. İlk kez karısına karşı çıkmış ve bunu yaklaşık on beş gün sürdürmüştür:

“Fakat Şu on beş günlük mukavemet onun için bütün bir azap olmuştu. Geceleri iki de bir uyanır, eliyle bıyıklarını yoklardı; karısının kendisine haber vermeden kesmesi ihtimâli de vardı, o kadar ılgındı; Şüphesiz aklına gelmiyordu, eğer gelmiş olsaydı mutlaka yapardı” (S.254, s.3).

Agâh Efendi tüm bu direniŐe karısının minik bir müjdesiyle son bulur. Yıllardır özlemine duyduğu Şeyi, ocuk sahibi olma sevincini bıyıklarını kaybetme pahasına sevinçle karşılar ve metin son bulur.

Küçük hikâye hacmindeki “Hep Onlar İçin” baŐlıđıyla gazetenin 245. sayısının 3. sayfasında yer alan metin, harp yıllarında bir babanın iki küçük kızı için yapamayacağı fedakârlık anlatılır. Hikâye Bedri Bey’in aile yaŐamını anlatarak başlamaktadır. Bedri Bey, her gün kaleme gitmeden evvel kızlarının yanına gelir her ikisinin pcklerini almadan evden çıkamaz. Fakat küçük kızlar bu öpücükleri ona pahalıya mal olur. Kızlar annelerinden gizli tüm isteklerini babalarına yaptırır:

“Anneleri onları böyle lüzumsuz heveslerine delice arzularını karşı pek makul bir mukavemet gösterirse de baba onlara karşı bilhassa bu hususta zaafı mücessem olduğundan hiçbir Şey esirgemez idi. En ehemmiyetsiz bir tavırla sevildikleri en edna bir Şey bile kalbi bir mecburiyet ile en muazzez bir vazife telakki ederdi. Vildan ile Müjgân bunu bildiklerinden babalarının bu zaafından istifade için ellerinden geleni yaparlar ise bile babaları mesut ve memnun her fedakrlığı minnetle hazır bulunurdu” (S.245, s.3).

Küçük kızlar o sabahta aynı oyunu oynayarak babalarından bir çift eldiven istediklerini söylerler. Bedri Bey harp yılları olması münasebetiyle her Şeyin pahalı olduğu bir dönemde parayı idareli kullanması gerektiğini bilir. Baba, ğle yemeği bile yiyemeyecek durumda olmasına rağmen kızlarına eldivenleri alarak mutlu ve huzurlu bir Şekilde evine döner. Sevdikleri için zorlukları göze alan bir babanın evlatları için fedakârlık göstererek sıkıntıya düşmesi, sevmek ve sevilmenin ne kadar önemli olduğunu gözler önüne sermektedir.

“Makbule” başlıklı verilen bu küçük hikâye gazetenin 285. sayının 3. sayfasında yer alır. Büyük bir konağın tüm işlerini yapan çelimsiz, küçük Makbule annesi ve babasını hiç tanımamıŐtır. Sürekli hanımı Azize’nin aŐađılamaları ve hakaretleri altında geçen kısacık ömründe kime ne yaptıysa yaranamamıŐtır:

“Bu üç gündən beri gözünə uyku girmeyen Makbule'nin derdi büyüktü. Küçük yaşından beri büyüdüğü evde hiç rahat ve huzur yüzü görmedi. Hatıratının tanıyabildiği devirlerinde kendisini ev işleri arasında bulmuştu. Kendisi ne annesini, ne de babasını, ne de yaşını pek bilmezdi”(S.285, s.3).

Makbule hizmetçi olduğu evde ağır ithamlara maruz kalmış, gencecik bir kızdır. Onu anlayan tek kişi Ahmet Bey'dir. Ahmet Bey, Makbule'yi eğlendirir bazı zamanlar ise eziyet eder. Her şey bir gece Ahmet Bey'in Makbule'nin yatağına gelmesiyle başlar. Hayatı zindana dönen Makbule, ne yapacağını, nereye gideceğini bilemez. Tüm bunların yanında evin büyük beyinin Şakir Efendi'nin de hizmetçi kıza karşı ilgisi bulunmaktadır. Saldırıya uğradığı bir gün Azize Hanım'ın eve gelip olayları görmesiyle Makbule'nin eline küçük bir bohça vermesiyle hikâye son bulur. Bu metinde çıkarılabilecek yargı toplum tarafından kabul edilemeyen birtakım ahlaki davranışların mazlumlara etkilemesi, iyilerin kaybetmesi olarak ele alınabilir.

2.1.4. Fıkra

Ahmet Rasim'in *Yeni Gün* gazetesinde fıkra türünde birçok yazısına rastlanılmıştır. “Eşkâl-i Zaman” adlı başlığı altında yüz kırk dört metni bulunmaktadır. Fıkra türündeki bu eserin içeriğinde günlük sorunlar, hükümeti eleştirme, hatıralar gibi konular yer almaktadır. Yalnız metinlerin bazıları tam olarak gazete de yer alırken bazı metinler sansür dolayısıyla boş bırakılmıştır. Konu dağılımları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2.4. Fıkra Metninin Sayı ve Konularına Göre Dağılım

Yazar	Yazının Başlığı	Konu	Tür	Tarih	Sayı	Sayfa	Adet
A.R	Mühim Bir Mesele-i Riyaziye	Zaman	Fıkra	21 Mart 1919	197	1	1
A.R	Son Hovardalım!?!..	Zaman	Fıkra	26 Mart 1919	202	1	1
A.R	Benim Beyanatım!	Sitem	Fıkra	22 Mart 1919	198	1	1
A.R	Bir Şey olacak!	Sitem	Fıkra	24 Mart 1919	200	1	1
A.R	Bir Sergüzeşt	Şikâyet	Fıkra	23 Mart 1919	199	1	1
A.R	Tabiatın Bir İki Sesi	Toplum	Fıkra	25 Mart 1919	201	1	1
A.R	Değişmedik Bir Kafamız Kalmış	Toplum	Fıkra	13 Ekim 1919	206	2	1
A.R	Maşallah!	Toplum	Fıkra	16 Ekim 1919	209	2	1
A.R	Kâbus	Siyasi	Fıkra	11 Ekim 1919	204	1	1
A.R	Bir Kafatası Üzerinde	Siyasi	Fıkra	18 Ekim 1919	211	3	1
A.R	Mebus Namzetlik Mi..?	Siyasi	Fıkra	19 Ekim 1919	212	2	1
A.R	Sen Yalatma Ya Rabbi!	Siyasi	Fıkra	20 Ekim 1919	213	2	1
A.R	Emrivaki!..?	Siyasi	Fıkra	23 Ekim 1919	216	2	1
A.R	İstedğimiz Mebuslar	Siyasi	Fıkra	28 Ekim 1919	221	1	1
A.R	İntihabat Arasında Darb-i	Siyasi	Fıkra	4 Kasım 1919	228	1	1

	Emsal						
A.R	Yaşasın!	Siyasi	Fıkra	11 Kasım 1919	235	2	1
A.R	Birer Birer Çıkıyorlar	Siyasi	Fıkra	25 Kasım 1919	249	1	1
A.R	Sen...Sus!	Siyasi	Fıkra	2 Aralık 1919	256	2	1
A.R	Kazanan Numaralar!...	Siyasi	Fıkra	18 Aralık 1919	272	1	1
A.R	Kimya-yı Siyasi!	Siyasi	Fıkra	19 Aralık 1919	273	2	1
A.R	Aç Gözünü, Yoksa Açtırmazlar	Siyasi	Fıkra	20 Aralık 1919	274	1	1
A.R	Kekâ!...	Siyasi	Fıkra	21 Aralık 1919	275	1	1
A.R	Birinci Çıkmışım!	Siyasi	Fıkra	24 Aralık 1919	278	1	1
A.R	Haraççılar Çoğaldı, Savulun!.	Siyasi	Fıkra	26 Aralık 1919	280	2	1
A.R	Bir Fırka Daha Çıkıyor!	Siyasi	Fıkra	27 Aralık 1919	281	2	1
A.R	İstanbul'da (Yeni İttihat ve Terakki)	Siyasi	Fıkra	30 Aralık 1919	284	2	1
A.R	Ba'del Sulh	Siyasi	Fıkra	6 Ocak 1920	291	2	1
A.R	Namzetler, Atik Davranım!	Siyasi	Fıkra	8 Ocak 1920	293	1	1
A.R	Ya Sabır!..	Siyasi	Fıkra	9 Ocak 1920	294	1	1
A.R	İki İntihap Arasında Üç Gedik	Siyasi	Fıkra	18 Ocak 1920	303	2	1
A.R	Acaba Ne Diyorlar?	Siyasi	Fıkra	21 Ocak 1920	306	2	1
A.R	İşe Başlıyorlar!	Siyasi	Fıkra	3 Şubat 1920	319	2	1
A.R	Yirminci Asır!	Siyasi	Fıkra	6 Şubat 1920	322	1	1
A.R	ıMı?	Siyasi	Fıkra	10 Şubat 1920	326	2	1
A.R	İdare-i Maslahat Ne Demek İmiş	Siyasi	Fıkra	13 Mart 1920	358	1	1
A.R	Tefil Babı!	Yaptırım	Fıkra	12 Ekim 1919	205	1	1
A.R	Nev-Zemin Muhavereler	Vatan	Fıkra	14 Ekim 1919	207	2	1
A.R	Biz Kim?.. Memleket kim?	Vatan	Fıkra	15 Ekim 1919	208	2	1
A.R	Deli Mi Ne?	Tembellik	Fıkra	17 Ekim 1919	210	1	1
A.R	Çok Mu Söylemişem!...	Dedikodu	Fıkra	21 Ekim 1919	214	2	1
A.R	Hayatta Makûsiyetler	Dedikodu	Fıkra	12 Mart 1920	357	1	1
A.R	Gevezeliklerimiz!	Deli-Akıllı Çatışması	Fıkra	22 Ekim 1919	215	2	1
A.R	Alım Satım Usulleri	Ahlak	Fıkra	24 Ekim 1919	217	2	1
A.R	İki Lort!	Ahlak	Fıkra	6 Kasım 1919	230	2	1
A.R	Çeşm-i İnsaf Gibi Akla Mizan Olmaz!	Ahlak	Fıkra	9 Mart 1920	354	1	1
A.R	Ermeniye-i Sugra	Dil	Fıkra	25 Ekim 1919	218	3	1
A.R	Dil Kelimesi Hakkında	Dil	Fıkra	1 Kasım 1919	225	2	1
A.R	İmlaya Gelebilecek Miyiz?...	Dil	Fıkra	26 Kasım 1919	250	1	1
A.R	Mam Tanı	Dil	Fıkra	12 Aralık 1919	266	1	1
A.R	Yayıyorlarsa!..	Dil	Fıkra	14 Aralık 1919	268	2	1
A.R	(Ci) Edatının Tahlik ve Terkibi	Dil	Fıkra	31 Aralık 1919	285	1	1
A.R	Cilve-i Tesadüf!	Dil	Fıkra	5 Ocak 1920	290	2	1
A.R	Düdük!	Güvenlik	Fıkra	26 Ekim 1919	219	2	1
A.R	İnsan Konuşa Konuşa!...	Merak	Fıkra	27 Ekim 1919	220	1	1
A.R	Tarih ile Hesab-ı Zihniye Kuvvet!...	Yaş Sorunu	Fıkra	29 Ekim 1919	222	2	1
A.R	Şimdi De İş Meselesi	İşsizlik	Fıkra	31 Ekim 1919	224	3	1
A.R	Asri Terbiyeden: İstifa	İşsizlik	Fıkra	1 Aralık 1919	255	1	1
A.R	Deva-yı Gel	Ülkenin Durumu	Fıkra	14 Kasım 1919	238	1	1
A.R	Neredesin Cinci Hoca!	Ülkenin Durumu	Fıkra	16 Kasım 1919	240	2	1
A.R	Kamer'e Seyahat!	Ülkenin Durumu	Fıkra	20 Kasım 1919	244	1	1
A.R	Tahlik-i Manevi	Ülkenin Durumu	Fıkra	21 Kasım 1919	245	1	1
A.R	Gel (Karagöz) e!..	Ülkenin Durumu	Fıkra	23 Kasım 1919	247	1	1

A.R	Esrar-ı Zaman	Ülkenin Durumu	Fıkra	23 Kasım 1919	248	1	1
A.R	Suikast	Ülkenin Durumu	Fıkra	24 Kasım 1919	258	1	1
A.R	Gel (Kantar) a!...	Ülkenin Durumu	Fıkra	4 Aralık 1919	259	1	1
A.R	Baştan Tırnağa Kadar Mebus Olmak İçin!.	Ülkenin Durumu	Fıkra	5 Aralık 1919	261	1	1
A.R	Ha Çağıracaklar.. Ha!..	Ülkenin Durumu	Fıkra	7 Aralık 1919	267	2	1
A.R	Eski Yeni Hâl!	Ülkenin Durumu	Fıkra	13 Aralık 1919	276	1	1
A.R	Bir Darb-ı Mesel Daha!	Ülkenin Durumu	Fıkra	22 Aralık 1919	283	1	1
A.R	Bugünlerin Muhaveratı	Ülkenin Durumu	Fıkra	29 Aralık 1919	289	2	1
A.R	Keloğlan!..	Ülkenin Durumu	Fıkra	4 Ocak 1920	296	2	1
A.R	Yine Bugünlerin Muhaveratı	Ülkenin Durumu	Fıkra	11 Ocak 1920	299	2	1
A.R	Efem Kararını Biliyor mu?	Ülkenin Durumu	Fıkra	14 Ocak 1920	309	1	1
A.R	Avrupa Bir Yana!	Ülkenin Durumu	Fıkra	24 Ocak 1920	310	1	1
A.R	Harpten Evvel!	Ülkenin Durumu	Fıkra	25 Ocak 1920	312	1	1
A.R	Bize de Mübareği Size de!	Ülkenin Durumu	Fıkra	27 Ocak 1920	315	1	1
A.R	Yuf Borusu!	Ülkenin Durumu	Fıkra	30 Ocak 1920	316	1	1
A.R	İzciler Yurdu!	Ülkenin Durumu	Fıkra	31 Ocak 1920	318	1	1
A.R	Eski Rüyalarda Kalmamış!	Ülkenin Durumu	Fıkra	2 Şubat 1920	321	2	1
A.R	Ortak Olsak Mı Ne Dersiniz?	Ülkenin Durumu	Fıkra	5 Şubat 1920	323	1	1
A.R	Titreme Gerdanlık Bin Beş Yüze!	Ülkenin Durumu	Fıkra	7 Şubat 1920	324	1	1
A.R	El Harb-i Hud'at	Ülkenin Durumu	Fıkra	8 Şubat 1920	325	1	1
A.R	Kar Sohbeti	Ülkenin Durumu	Fıkra	9 Şubat 1920	328	1	1
A.R	Renk Renk Üşüyoruz!.	Ülkenin Durumu	Fıkra	12 Şubat 1920	329	1	1
A.R	Şehrimiz Allah'a Emanet	Ülkenin Durumu	Fıkra	13 Şubat 1920	334	1	1
A.R	Biz Onların Topunu Biliriz	Ülkenin Durumu	Fıkra	18 Şubat 1920	344	2	1
A.R	Yine İstanbul!	Ülkenin Durumu	Fıkra	28 Şubat 1920	352	1	1
A.R	Bize Tariz	Günlük Olaylar	Fıkra	2 Kasım 1919	226	2	1
A.R	Bir Sabah!	Günlük Olaylar	Fıkra	5 Kasım 1919	229	2	1
A.R	Tıbbi Aşı!..	Aşı	Fıkra	3 Kasım 1919	227	2	1
A.R	Asayiş Berkemal!?	Köprü	Fıkra	7 Kasım 1919	231	1	1
A.R	Galiba Herkes Anlamış!...	Köprü	Fıkra	15 Kasım 1919	239	1	1
A.R	Köşe Bucak Muhaveratı	Çıkarıcılık	Fıkra	9 Kasım 1919	233	1	1
A.R	Kayış Bacak Meselesi	Çıkarıcılık	Fıkra	12 Kasım 1919	236	2	1
A.R	Anlaşıldı Vehbi'nin Kerrakesi!	Çıkarıcılık	Fıkra	2 Mart 1920	347	1	1
A.R	Topçu Malı!...	Çıkarıcılık	Fıkra	10 Mart 1920	355	1	1
A.R	Sudan Geçiniş!	Alay	Fıkra	17 Kasım 1919	241	2	1
A.R	Meğer Kimler İmiş?...	Basın-Yayın	Fıkra	18 Kasım 1919	242	2	1

A.R	Sarhoşlukla!...	Basın-Yayın	Fıkra	6 Aralık 1919	260	2	1
A.R	Ha Yükseliyoruz Ha!..	Hayranlık	Fıkra	19 Kasım 1919	243	1	1
A.R	İş Becerenin!...	Hayranlık		10 Ocak 1920	292	2	1
A.R	Terbiye-i Matbuat	Gazetecilik	Fıkra	22 Kasım 1919	246	1	1
A.R	Çıkan Çıkana!	Gazetecilik	Fıkra	8 Aralık 1919	262	1	1
A.R	Gittikçe Maddi Oluyoruz	Gazetecilik	Fıkra	10 Aralık 1919	264	1	1
A.R	Bir Hatıra	Denetim Sorunu	Fıkra	28 Kasım 1919	252	2	1
A.R	Eski Dert Tazeleniyor!-	Dilencilik	Fıkra	11 Aralık 1919	265	1	1
A.R	Fare Meselesi	Fare Kapan	Fıkra	29 Kasım 1919	253	1	1
A.R	Kamyon Sefası	Kabalık	Fıkra	30 Kasım 1919	254	1	1
A.R	Arzuhâl	Yönetim Şekli	Fıkra	3 Aralık 1919	257	1	1
A.R	Peder Bey Oğlum!...	Bilmişlik	Fıkra	15 Aralık 1919	269-	2	1
A.R	Çocuklar Konuştuktan Sonra!...	Bilmişlik	Fıkra	1 Mart 1920	346	1	1
A.R	Eski Biçim: Malakoff!	Kültür	Fıkra	16 Aralık 1919	270	1	1
A.R	Cümel-i Hikemîye-i İmlaiye	Kültür	Fıkra	17 Aralık 1919	271	1	1
A.R	Pazar Ola Ey Eslâf!- Bir İki Hatıra-	Vefat	Fıkra	25 Aralık 1919	279	1	1
A.R	Müjdeler!	Meclis Eleştirisi	Fıkra	28 Aralık 1919	282	1	1
A.R	Bir İki Hatıra	Meclis Eleştirisi	Fıkra	15 Ocak 1920	300	1	1
A.R	Mazide: Sekena Meselesi	Geçim Sıkıntısı	Fıkra	1 Ocak 1920-	286	2	1
A.R	Soğuk İçin Tahammül Nüshaları!	Geçim Sıkıntısı	Fıkra	20 Şubat 1920	336	1	1
A.R	Korku Belası	Yazarın Anısı	Fıkra	2 Ocak 1920	287	1	1
A.R	Rüyanın İspanyol'u-	Rüya	Fıkra	3 Ocak 1920	288	1	1
A.R	Bir Daha Mı?	Seçim	Fıkra	7 Ocak 1920	292	2	1
A.R	Dediğim Dedik!	İnatçılık	Fıkra	12 Ocak 1920	295	1	1
A.R	Değil!	Gelecek Meselesi	Fıkra	16 Ocak 1920	301	1	1
A.R	Eski Bir Muharrir İle Hasbihal	Yaşama Hevesi	Fıkra	17 Ocak 1920	302	1	1
A.R	Et Kesimi!	Fiyat Artışı	Fıkra	19 Ocak 1920	304	2	1
A.R	Vay! Üstad-ı Muhteremlerim!..	Sokma Akıl	Fıkra	22 Ocak 1920	307	1	1
A.R	Acaba Kandırdır Kanda	Ölüm	Fıkra	23 Ocak 1920	308	1	1
A.R	Bir Perde Daha İndi	Ölüm	Fıkra	25 Şubat 1920	341	1	1
A.R	Sefine-i Nuh!	Vapur Seferi	Fıkra	28 Ocak 1920	313	2	1
A.R	Vay Muz Bıyık Beyim!	Özenti	Fıkra	29 Ocak 1920	314	2	1
A.R	Ya Sabır!...	Falcılık	Fıkra	1 Şubat 1920	317	1	1
A.R	Allah Cümleyi Hab-ı Gafletten İkaz Eyleye	Dinin Kullanılması	Fıkra	4 Şubat 1920	320	2	1
A.R	Laterna	Müzik	Fıkra	14 Şubat 1920	330	2	1
A.R	Harb-ı Umumi Neticelerinden!...	İsyân	Fıkra	15 Şubat 1920	331	2	1
A.R	Kurnazlar İçinde Kaldık!	Kurnazlık	Fıkra	17 Şubat 1920	333	1	1
A.R	Çocuktan Al Haberi!	Oyun	Fıkra	19 Şubat 1920	335	2	1
A.R	Polis	Meslek	Fıkra	21 Şubat 1920	337	2	1
A.R	Nasıl Olsa Çakılıyorlar!...	Kıyafet Seçimi	Fıkra	22 Şubat 1920	338	1	1
A.R	Saika?!	Kelimenin Yaygın Kullanımı	Fıkra	23 Şubat 1920	339	1	1
A.R	İçme! İçerim!	Mevcut Durum	Fıkra	26 Şubat 1920	342	1	1
A.R	114	Mühendisler'in yapacakları	Fıkra	27 Şubat 1920	343	1	1
A.R	Takaza-yı Dehr	Boğazlar Meselesi	Fıkra	8 Mart 1920	353	1	1
A.R	Mek Mart!	Yönetim Biçim	Fıkra	14 Mart 1920	359	1	1

A.R	Penc ü Dü	Umut	Fıkra	15 Mart 1920	360	1	1
Toplam							144

Eşkâl-i Zaman başlığı altında yazılmış olan fıkra türüne 197. sayıdan itibaren yer verilmektedir. İlk olarak “Mühim Bir Mesele-i Riyaziye” adlı metinde, zaman kavramı üzerinde durulmaktadır. Ay farkının ölçülmesi için, halkın başvurduğu yollar anlatılmıştır. Rivayete göre bu ayın çarşambası ile geçen ayın çarşambası arasında üç buçuk günlük bir ölçü eksikliğinden bahsedilmektedir. Kullanılan takvimler çeşitli olduğu için halk bu takvimlerle bir şey elde edemez. Anlamak için kayısı pastiline müracaat ederler: “*Bilir misiniz?.. İnsana merak da geliyor... Her gün yirmi dört saat olsun da bu iki çarşambanın arasında üç buçuk endaze fark bulunsun!. Bu yetmiyormuş gibi anlamak için de kayısı pastili lazım gelsin!.. Böyle gıla zamanında.. Hem bakalım okkası kaçça?*” (S.197, s.1). Elindekilerle yetinmeyen halk rivayetlere boyun eğmiştir. Pestil ile ay hesaplamaya çalışarak kendilerini komik duruma düşürmüşlerdir.

202. sayının 1. sayfasında bulunan “Son Hovardalığım” başlıklı metinde ise yazar toplumun değiştiğine dikkat çeker. Yazar yolda giderken bir kız koluna girer ve yazarı evine götürmek ister. Kadın ve erkek arasında bir diyalog başlar. Yazar kendinden yaşça küçük olan kızdaki kurtulmaya çalışır. Bunun içinde kendini hasta olarak gösterir, böylelikle genç kızdaki kurtulmuş olur. Metin sonunda da zamana dair bir gönderme yapar: “*Gördünüz mü? Fuhuş gece yarıları bile sokağa dökülüyor. Bela-yı Maişet! Benim gibi gece, gündüz sokakta imrâr-ı hayat etmiş ihtiyar bir kurt, şu zamanda geç kalmayayım diye istical edip dururken on sekiz, yirmi yaşlarında bir kadın yolunu kesiyor!.. Beyler, efendiler, hatta paşalar!.. Zaman hakikaten değişti!..*” (S.202, s.1). Yazar, artık utanmanın olmadığı ve bu tür olayların sokağa döküldüğünü söyleyerek hükümete gönderme yapar.

“*Benim Beyanatım!*” başlıklı metin gazetenin 198. sayısının 1. sayfasında bulunmaktadır. Dönemin gazete ve gazeteciliğine ait bir eleştiriden bahsedilmiştir. Zavallı gazeteciler, tanınmış kişilerin çevresinde önemli veya önemsiz konuları ele alarak halktan habersizdirler. Bu durumdan yakınan yazar gazetede yazılan haberlerin halkı oyaladığını düşünür: “*Yazık size gazeteciler!... Beni adam yerine koymuyorsunuz!... Billâhi gücendim. Otuz beş senedir çalakaş bu kadar hezeyan ettim!.. Tüh! Size... Dünkü gevezelerden ne alırsınız... Ne varsa bende, (Mahmut*

Sadık ta var...” (S.198, s.1). Mahmut Sadık’ın “beni adam yerine koymuyorsunuz!” demesindeki asıl amaç kendisinin de bu vatana yararlı bir fert olarak görmesidir. Fakat gazetecilerin tanınmış çevrelere yoğunlaşp halkı ve halkın sıkıntılarını görmezden gelmeleri bir sitem ve serzenişin belirtisidir.

“Bir Şey Olacak” başlıklı metinde yazarın başından geçen bir anı ve kendisinin topluma karşı oluşturduğu bir sitem anlatılmaktadır. Anlaşılmadığından dolayı kendi kabuğuna çekilerek kendisini toplumdan soyutlamıştır. Bu sebeple kendini yazın dünyasından uzak tutmuştur: “*Öyle ya!.. İnsan biraz da kendi bildiği ile yaşamalı, yaşamalı ki bir şey olsun!.. Tam olacak çağlarda hürriyet-i fikrîye kadar aziz ne olabilir!.. Beni kim dinledi ki ben bir başkasını dinlemeye mahkûmen yaşayayım!..*” (S.200, s.1). Kendini insanlara anlattıkça, anlaşılmadığını görünce her şeyden elini eteğini çekip kendi için yaşamaya başlamıştır.

“Bir Sergüzeşt” başlıklı metin gazetenin 199. sayısının 1. sayfasında bulunur. Ahmet Rasim’in başından geçen bir anı anlatılır. Bu anı genel manada dönemin siyasi şartlarını içerir. Ahmet Rasim, birkaç gün Pendik’ten Adalara gitmeye karar verir. Gazinodan içeri girer girmez bir zabıt karşısına dikilir. Sorular sormaya başlar. Ahmet Rasim, Ada’yı gezmek ister lakin zabıt, Mahmut Paşa’nın firar ettiğini söyler. Karakola gidip ifade verdikten sonra yazar Pendik’e döner. Bir gün sonra zabıta nazırı Ahmet Rasim’i çağırır. Nazır, “Mahmut Paşayı nerden tanıyorsun?” diye soru sormaya başlar. Ahmet Rasim, Mahmut Paşa’yı ne kadar tanımadığını söylese de kendisini inandıramaz. Yazar, metinde aslında dönemin şartlarını ve siyasi baskılarını gözler önüne serer.

“Tabiatın Bir İki Sesi” başlıklı metinde A.R tarafından kaleme alınmıştır. Metinde, toplum fabl üzerinden örneklendirilerek anlatılmıştır. Horoz üzerinden kişileştirme yapılmıştır. Buradaki horoz aslında yazarımızın iç sesidir. Dünya düzenini tartıştığı iç sestir. Toplumsal, siyasal, ekonomik hatta dil konusunda örneklerle bir takım eleştirilerde bulunmuştur: “*İkisinin arasını bul, çakırkeyifsensiz!.. En kötüsünün kadehi beş kuruşa!..*” dil hakkındaki eleştirisi ise “*Bizim Türkçe de tuhaftır! Aklını başına almak, ne demek? Akıl sepet, tepsi, tabla, bohça, dolma tenceresi gibi bir şey midir ki başa alınsın?..*” (S.201, s.1). Yapılan bu örneklerle hükümete gönderme yapmıştır. Ayrıca Arapça’nın daha sade, Türkçe’nin ise daha karışık olduğunu eleştirmiştir.

“Değişmedik Bir Kafamız Kalmış!” başlıklı metinde eski ile yeni arasında yaşanan bir kıyaslama söz konusudur. Bu bölümde yazar eskiye olan özlemine, erkelerin saç ve sakal tıraşlarının dahi değiştiğini belirterek aslında toplumun geçirdiği yeni sosyal düzen ile değişimini gözler önüne serer: *“Eski şeyler iyice bilinmedikçe yeni şeyler çıkamaz: Çünkü bir şeye yenidir demek için onun eskiler arasında bulunmadığını ispat etmek lâzımdır.”*(S.206, s.2). Ayrıca yazarın son bölümde yeninin var olması için eskiye ihtiyaç olduğunu belirtmesi de yazının konusunu ortaya çıkaran bir ipucudur.

“Maşallah!” gazetenin 209. sayısının 2. sayfasında yer almaktadır. Metinde, Türk toplumu tarafından kutlanan ve geleneksel bir olaya dönüşen sünnet törenlerinden bahsedilmekte ve bunun bir örneği anlatılmaktadır. Örnek olarak anlatılan sünnet töreninde altın sarısı harflerle süslenen maşallah yazısı irdelenir. Maşallah kelimesi törene katılan herkesin dilinde dolaşır.

Gazetenin 204. sayısının 1. sayfasında yer alan “*Kâbus*” başlıklı metin A.R imzalı bir metindir. Metinde dünya da yaşanan siyasi ve toplumsal gelişmelerin yazar üzerindeki etkisinden bahsedilmektedir. Yazarın yazıyı kaleme alırken sosyal çevrede yaşanan hareketliliği hissetmesi mümkündür. Yaşanan olayların art arda sıralanması ve bunu bir çarpıda anlatması bu hareketliliği yansıttığının sonucu olmuştur.

Ahmet Rasim’in yazmış olduğu “Bir Kafatası Üzerinde..” başlıklı metin gazetenin 211. sayısının 3. sayfasında yer almaktadır. Metinde, bir doktorun ölen bir adamın neden öldüğüne, kim tarafından öldürüldüğüne, ne iş yaptığına dair fikir belirtmek için cesedin üzerine yaptığı inceleme anlatılır. Polisiye bir öykü havasında nakledilen metinde, ölünün baş kısmı başta olmak üzere, kol ve bacaklarına dair her türlü işaret dikkatle yorumlanır.

“Mebus Namzetlik Mi...” başlıklı metin 212. sayısının 2. sayfasında bulunur. Metinde mebusluk seçimleri için yapılan bir eleştiri mevzubahistir. Bu metinde meclis üyesi olmak isteyen ancak bunu yapmak için cesaret bulamayan anlaticının kararsızlığı anlatılmaktadır. Anlaticı, meclis üyesi olmak için daha önce teklif aldığını ancak onu kabul etmekte dahi cesaret bulamadığını, bu işi yapanlara imrendiğini dile getirir.

“Sen Yalatma Ya Rabbi!” başlıklı metin gazetenin 213. sayısının 2. sayfasında bulunur. Metnin temelinde siyaset ile uğraşan kişilerin oy toplamak adına türlü türlü

dalaverelerle insanları kandırması yatmaktadır. Ayrıca metinde dönemin devlet memurlarının liyakatsizliğinden bahsedilmektedir. Memurların buldukları konumları kullanarak insanlar üzerinde yaptırım uygulamaları ve bunun sonucunda kimsenin karlı çıkmadığı anlatılmaktadır.

Ahmet Rasim tarafından kaleme alınan “*Emrivaki!*” başlıklı metin 216. sayının 2. sayfasında bulunur. Metinde isminden de anlaşılacağı gibi siyaset yoluyla insanlara bir dayatma uygulanmaktadır. Uygulanan bu dayatma halkın konuşmasına engel olur. Halk pasif konuma düşer, ezilen olur. Toplumda siyaset yüzünden halkın konuşmasına izin verilmeyerek düzen işlemeye devam eder.

“İstedğimiz Mebuslar” siyasi içerikli bir metin niteliğindedir. A.R tarafından kaleme alınmıştır. Gazetenin 221. sayısının 1. sayfasında yer almaktadır. Metinde bir seçim vardır. Bu seçim gazetelerin başlıkları göz önüne alınarak yapılmaktadır. Yazarın seçim zihniyeti bu gazetelerin içeriğine bakmadan sadece gazete isimleri ve muharrirlerine bakarak gerçekleşmektedir.

“İntihabat Arasında Darb-ı Emsal” başlıklı metin gazetenin 228. sayısının 1. sayfasında yer almaktadır. İnsan ait olma duygusuyla hareket ettiği zaman kimi olay ve durumlara objektif olarak yaklaşamaz ve bu durum da onları anında karar almaya iter. Bu tarz olaylara maruz kalan insanlar karşısındakinin düşüncesi ne olursa olsun sadece sonuç odaklı yaklaşarak elde edeceği mutlu sonun hayaliyle, önüne çıkan herkesi bir nevi talan eder. İncelenen metinde bahsi geçen durum şu şekilde özetlenir: “*Siz zaten böylesiniz.. Dedi... Nuri Bey de biz değil, siz öylesiniz... İttihatçılar geldi, İttihatçı oldunuz, İtilafçılar geldi, İtilafçı oldunuz.. Diye söylendi*” (S.228, s.1). İnsanlar, çıkarları doğrultusunda iyi ve kötüyü ayırt etme yoluna gitmeden seçim yapar. Yapılan seçimler insanların kaderini belirler.

Gazetenin 235. sayısının 2.sayfasında yer alan “Yaşasın!” başlıklı metin mevcut dönemde iktidara göre değişen fikirler ve görüşlerin ön planda olduğu, iki kişi arasında geçen konuşmaları içerir. Buna göre toplumu ve içinde buldukları ekonomik, sosyal, siyasal durumu eleştiren kişiler isimler üzerinden tezatlık kurarak verilmek istenen iletiyi bildirir.

Siyasi bir nitelik taşıyan “Birer Birer Çıkıyorlar!...” başlıklı metin A.R imzalıdır. Metinde mebus namzetliklerine karşı yapılan bir eleştiri söz konusudur. Yazar,

mebusun ne anlama geldiği hakkında bir takım yorumlarda bulunur. Metinde mebusluğun iyi-kötü yönleri üzerinde durarak öz eleştiri yapar.

“Sen... Sus!” başlıklı metin siyasi konulu bir metindir. İnsanları yaşama sıkı sıkı bağlayan türlü beklentiler vardır. Gerçekleşmesi mümkün olmayan çabalar ve hayaller insanı sadece bir zaman oyalar, ondan sonrası yine sükût yine acı ve yokluktur. Metinde gerçekleşmesi ümit edilen şey elbette ki ülkenin refahı, vatandaşların hür ve güvenli bir ortamda yaşamlarını sürdürme isteğidir. Ancak metin de geçen konuşmalarda bu durumun tam tersi sunulmuştur: “*Sulh mu bu gidişle.. Mütareke mi, daha çok uzar... Fırka mı, bizi bu hale getiren fırkacılık değil mi?.. İttihat mı umacı.. Aman Allah yaka silkerim!. İtilaf mı, o da topu attı, Mebus mu, aman Allah!*” (S.256, s.2). Bu konuşmaların çoğu gerçekleşmesi mümkün olmayan, kabul edilebilirliği çok düşük olan isteklerdir ve ne yazık ki hayırlı bir beklenti değildir.

“Kazanan Numaralar!...” başlıklı metinde İstanbul’un savaş sonrası eski görüntüsünü kaybettiği anlatılmaktadır. Sarrafların kapı önlerinde bağırduklarını artık harbin bu sesleri susturduğuna değinilmiştir. Harp yerine intihabat seslerinin duyulduğunu, mebusların boy gösterdiğini, seçimlerde kazananlar yerine kazanan namzetlerin yer aldığı dikkat çekilmiştir:

“*Garip!.. Bu arbede-i uzama-yı siyasette ses kısılması nadiren vaki olur. Galip, mağlup yine etrafa muhtelif avazlar işitilecek. Akisler boğuk, sağanak sağanak feryatlar karma karışık yükselecek, bir gün gelecek ki bu gamgame-i ruz-efrûz milletin harim-i cana kadar varacak. Acaba iniltili endişeleri teskin edecek mi?*” (S.272, s.1). Harp sonrası hükümet birtakım işler peşinde koşarken, mebuslarda çıkarları için halkı sömürmeye çalışır. Böylelikle siyaseti bir araç olarak görülür.

Gazetenin 273. sayısının 2. sayfasında bulunan “Kimya-yı Siyasi!” başlıklı metin siyasi konulu bir metindir. Savaş sonrası ülkenin durumu göz önüne alınarak her yerde siyasetin boy gösterdiği anlatılmıştır. Her yer adım başı siyaset kokmaktadır. Okullarda kimya derslerine, şiire vs. siyasetin karıştırıldığına dair yorumlar yapılmaktadır.

“Aç Gözünü, Yoksa Açtırmazlar!” başlıklı metin gazetenin 274. sayısının 1. sayfasında bulunur. Konu olarak batı medeniyeti ele alınmıştır. Metin ufak bir hikâye ile başlar. Bu hikâye Wilson ilkelerine dayandırılır. Daha sonra Türkiye ile

Avusturya karşılaştırılarak denk denk, renk renk olduğu anlatılır. Arap ülkelerinin gözünün açıldığı, gözleri kapalı gibi görünenlerin kurt olduklarını, olan bitenin farkında olunmazsa daha da gözünün açılmayacağına dair bilgiler okuyucuya sunulur.

Gazetenin 275. sayısının 1. sayfasında yer alan siyasi konulu olan “Kekâ” başlıklı metin, hizmetçilikten yola çıkarak mebusluğu eleştirir. Abdi'nin hizmetçi olarak gideceği evin her dediğini yapması, uyku dahi uyumaması ironik biçimde ele alınır. Metnin sonunda “mebusluk olursa kurtulursun olmazsa hizmetçiliğe devam edersin” vurgusu yapılır. O dönem ele alındığında mebusluğun önemli derecede yer teşkil ettiği görülür. Mebusluk halk için yüksek bir mevkidir. Bu yüzdende metinde mebusluk ve hizmetçilik gibi mesleki unsurlar halka aşılarmaya çalışılmıştır.

“Birinci Çıkmışım!” başlıklı metin A.R imzalıdır. Gazetenin 278. sayısının 1. sayfasında bulunmaktadır. Siyasi konulu olan metin namzet seçimlerini ele almaktadır: *“Hakkımda yine zannetmişler, bereket versin ki hüsn-i zan!.. Ardı sıra hükümü bastırmışlar: Bu adam otuz, otuz beş senedir gazetelerde, mevkutelerde, kitaplarda her telden çalıp duruyor elbette bu telden de çalar. Gelin şunun ismini de mebus namzetleri listemize yazalım.”* (S.278, s.1)

Mebusluk o dönemde popüler olduğundan dolayı yazarda metinde ölmeden bi kere vatana hizmet etmek için mebus olmak istemiş ve bu yüzden mebusluk seçimlerine başvurmuştur. Fakat namzetliğin düşündüğü gibi olmadığını, oy vermek için gittiği yerde oy verilen olduğu, ittihatçı diye suçlandığı, düşündüğü gibi olmadığını anlamıştır. Sonuçlar açıklandığında da kazanamadığı için derin bir nefes çekmiştir. Sosyal hayatta dışarıdan cazip gelen şeylerin aslında düşünülenden çok farklı olduğu metinde okuyucuya aktarılmıştır.

Gazetenin 280. sayısının 2. sayfasında yer alan siyasi konulu bir metin olan “Haraççılar Çoğaldı, Savulun!” başlıklı metinde, mebus olarak göreve getirilenlerin halkı kullanarak bir yere gelmelerini ve böylelikle kendi çıkarlarını halkın çıkarlarının üstünde tutulduğunu anlatmaktadır. Şimdiki mebusların maddi açıdan iyi bir konumda oldukları, görevlerini gerektiği gibi ifa edemedikleri de üstü kapalı verilmiştir.

Gazetenin 281. sayısının 2. sayfasında yer alan, Ahmet Rasim tarafından yazılmış olan “Bir Fırka Daha Çıkıyor!” başlıklı metin siyasi içerikler taşımaktadır. Daha çok fırkaların davranış biçimlerinden söz edilmektedir:

“Herhangi bir şakirt gerek teneffüshanede, gerek bahçede koşamaz, eylenemez, etrafına bakamaz, müzakere-i hanede gözlerini kitaptan ayırmaz, sınıfta herkese eyvallah eder, çavuşa, onbaşıya, mubassıra bir şey söylemek için bir müddet kendisine çeki düzen verdikten sonra usul ü kaidesi mucibince patı çakar ise adı usluya çıkar, binaenaleyh hüsn-i ahlaktan hüküm edilerek (tahsin) almaya kesb-i liyakat ederdi. Bu şakirdin harekât-ı yevmiyesi pek garip safahat gösterdi. Birinci düdükte yatağından fırlar, giyinir, koğuşunda tabur olacak mahale gider, durur” (S.281, s.2).

Fırkaların saygısından bahsedilmekle beraber işlerine yalanı, riyakârlığı karıştırmaması üzerinde de durulmaktadır. Bu saygı halkın gönlünde taht kurmalarına neden olur. Toplumda sevilen, saygı gören kişiler olarak nitelendirilirler.

“İstanbul’da (Yeni İttihat ve Terakki)” başlıklı metin gazetenin 284. sayısının 2. sayfasında bulunur. Yeni İttihat ve Terakkicilerin gazetede yer alması üzerine kabul olunup olunmaması hakkında yapılan yorumlara yer veren metinde düşmanların topla tüfikle oynadığını, bizim ise hava ile boş laflarla oyalandığımıza dikkat çekilir. Yazara göre, halkın gözü bağlanarak körebe oyunu oynama mecbur bırakılır. Ayrıca halkın nereden geldiği belli olmayan cevapsız sorular içinde çırpınıp durduğuna da değinilir.

Gazetenin 291. sayısının 2. sayfasında bulunan “Ba‘del Sulh” başlıklı metinde kelimelerin yanlış anlamda kullanılması üzerine yapılan gülünç durumlar ve eleştirilerden bahsedilir. Yazarın hatırına eski bir anısı gelir, okul yıllarında bir arkadaşına, hoca kaşık anlamına gelen kelimeyi öğretmeye çalışır fakat öğrenci bir türlü anlamını söyleyemez, hoca tahtaya yazar ve okumasını ister. Öğrenci ise kelimenin kulak olduğunu düşünür bunun üzerine hoca, demek sen pilavı kulağınla yiyorsun tabirini kullanır. Ne zaman bu anı aklına gelse güldüğünü söyleyen yazar, durumu günümüz siyasetçilerine bağlar: *“Biz bilâkis. Kulağımızın işitmediklerini ağzımıza söyletiyoruz, gözümüzün görmediklerini burnumuza koklatıyoruz, bittabi ehl-i dikkat indinde maskara oluyoruz”* (S.291, s.2). Yazara göre siyasetçiler de tıpkı okul arkadaşı gibi kullandıkları kelimeler hakkında bilinçsizdir ve ağzından çıkanı

kulağın duysun deyimini duymadıklarından yakınlıkla bu durumu özetleyerek metni sonlandırır.

Ahmet Rasim tarafından kaleme alınan “Namzetler, Atik Davranın!” başlıklı metin gazetenin 293. sayısının 1. sayfasında yer almaktadır. Namzetler üzerine kurulu bir metindir. İstanbul velvellerle dolu olduğu için namzetlerin boş vermişliği bırakarak, uyanık olmalarına dair uyarılarda bulunulur.

“Ya Sabır!..” başlıklı metinde insanın hayatı boyunca başına gelen olaylara sabretmesi gerektiği hakkında vurgular yapılır. Metinde sabır kelimesi Azeri Türkçesindeki bir atasözü örneğiyle açıklanır: *“Taze koruk sabır ile helva olur/Berk-i dirahat atlas ü diba olur”* (S.294, s.1). Bu sözün siyasetteki manası ise işi vaktinde ulaştırmayı beklemek anlamına gelir. Nitekim nice meyveler sabırla olgunlaşır, nice düşünceler sabır denizinde vuku bulur. Önemli olan hakkıyla sabredip sonucuna katlanmaktır.

“İki İntihap Arasında Üç Gedik” başlıklı metin, seçim sonrası aday olan bir kişinin seçimi kaybetmesi üzerine yaptığı konuşmalardan oluşur. Metinde olay şöyle verilir: *“Bu ikinci “intihap” da da kazanamadım ise de aded-i rey nokta-i nazarından “Prens Sabahattin” Beyefendi’ye karin-i evvel olmak şerefiyle mubahı oldum, buna da şükür! “Elhamdülillahi âlâ külli hâl” demekte de insan için büyük bir tesliyet mevcuttur”* (S.303, s.2). Mebusluk için girilen bir iş vardır. Yazar kazandığında mebusluğa dair ne yapacağını bilmediği için üzülmemektedir. Eksikliklerin söylendiği sözlerle kendini avutmaktadır. Metinden çıkarılacak yargıya göre insanın kendinden yukarıdakilere bakıp güvenmesi yerine, daha aşağılara bakarak şükretmesi lazım geldiği üzerinde vurgu yapılmaktadır.

Gazetenin 306. sayısının 2. sayfasında bulunan “Acaba Ne Diyorlar?” başlığını taşıyan bu metin ülkede siyasetin tamamen yanlış kullanılmasından doğan karışıklığı anlatmaktadır. İnsanların kafası karışık herkes telaş ve korku içindedir. Ülke hakkındaki yapılan tek yorum ise şöyledir: *“Fakat nispeten derli toplu idik. Devr-i Meşrutiyet geldi. Ortaya bir “fenn-i içtimai” çıktı. İçtimaiyet kanunları neşredildi, mitingler yapıldı, darmadağınık olduk. Hatta cemiyet-i hatır bile kalmadı”* (S.306, s.2). Buna göre meşrutiyetin gelişi halk tarafından pek de olumlu karşılanmamıştır. Çünkü halkın kafasındaki soru işaretleri giderilmemiş, onlara ülkenin refahı hakkında hiçbir garanti verilmemiştir.

Ahmet Rasim tarafından kaleme alınan “İşe Başlıyorlar!” başlıklı metin siyasi konulu bir metindir. Gazetenin 319. sayısının 1. sayfasında bulunur. Halk, savaş sonrası içinde bulunduğu durumdan kurtulmak için birçok yol dener. Bunlardan biri de fırkaların fazla olmasıdır. Fırkaların fazlalığından dolayı kargaşaların meydana gelmesi anlatılır.

“Yirminci Asır!” başlıklı metin gazetenin 322. sayısının 1. sayfasında bulunur. Halkın beklentilerini yirminci asır karşılayamamıştır. Medeniyetin geleceğini bekleyen halk aksine savaşı beraberinde getirmiştir. Yirminci asrın tüm asırlardan farklı olacağını, medeniyetin geleceğini, kimyaya ağırlık verileceğini, insanların yemek yemeden temel ihtiyaçlarını karşılayan haplar kullanabileceği gibi söylentiler dile getirilmiştir. Lakin bu hap sistemi aslında harp sistemidir. Harp ile birlikte bağlar, bahçeler her yer cehenneme dönmüştür. Açlık, sefalet her şey yirminci yüzyılda başlamıştır. Yani bir hayalle girilen yirminci yüzyıl harp yüzünden sefalet, açlık ile zuhur etmiştir.

Gazetenin 326. sayısının 2. sayfasında yer alan ve A.R tarafından yazılan “)Mı?” başlıklı metinde başlık, iç kısımların bazı yerleri boş bırakılmıştır. Metin meşrutiyetin etkisinden bahsedilip bir tiyatro oyununu seçmekle değerlendirilmiştir. O dönemde, halkın beğeneceği bir oyun olursa orada “Mehtap battı, perde kapandı” terimi kullanılırken, halkın rağbet etmeyeceğini düşündükleri oyuna ise “mehtap yandı, perde kapandı” terimi kullanılmaktadır. İşte meşrutiyetin ilanı da bu halkın beğenmeyeceği, rağbet etmeyeceği oyunda kullandıkları tabirle açıklanmıştır. Fakat insanlara gösterilen hürriyet temsili kalpaklı, donanımlı ve Osmanlı sancaklı biri şeklinde ya da başında defne tacı bulunan peri, üstün tavırla korkunç istibdat dönemini kahroluşunu temsil etmektedir. Mütareke sırasında bunun iki türünü de sahnede canlandırıldığı vakit Osmanlı yaralı bir aslana benzetilmekte, şimşekler ise diğer ülkelerin dikkatini üzerine çektiği için bir metafor olarak kullanılabilir.

“İdare-i Maslahat Ne Demek İmiş?” başlıklı metin Trabzon Valiliği’nin konu alır. 1889-1909 yılları arasında Ermenilerin Trabzon’da isyan çıkarması üzerine, Trabzon Valiliği İstanbul’a sürekli telgraf çekerek yardım ister. İstanbul’da her yardım isteğinde idare-i maslahat ediniz diye cevap verir. Metin de giriş cümlesinde idare-i maslahatın adını yalan koymuşlar ibaresi yer alır. Suret-i Saniyye de Ebvab-ı Hükümet’te aylarca süründükleri halde işlerini bitiremeyenlerden söz edilir.

Gazinoda elden ele dolaşılan gazete de, Devâir de muamelat-ı kırtasiyenin günü güne basılması hakkında bir yazı yer alır:

“Bir de ne bakayım... Devâir de muamelat-ı kırtasiyenin tehdidi ile işlerin günü gününe başarılması imkânı hakkındaki mahut fikre değil mi imiş!... Bana da bir gülücük geldi. Memurin makinasının böyle muntazam bir faaliyete girmesi, memleketin ihyası demek olduğunu takdir ettiğim halde bunu işletecek makinistin memleketin hangi tarafında, hangi ruhunda bulunabileceğini düşünmek bile meziç geldi” (S.358, s.1).

Buradaki asıl mesele siyasi bir zihniyetin oluşmasıdır. Çalışanlar mesleklerini layıkıyla yerine gitmeyerek geçiştirmektedir. Görevini layıkıyla yapanlar ise sevilmeyle, düzeni bozma düşüncesiyle azlettirilmektedir.

“Tefil Babı!” başlıklı metinde bir yaptırımdan bahsedilir. Metinde, Arapça kelimelerinin devlet işlerinde sık sık kullanıldığını dolayısıyla işleri aksattığı söz konusudur. Yazar, bir kelimenin çeşitli anlamlarda kullanıldığını ve bunun kolaylıkla öğrenilmeyeceği hususunda yaşadığı sıkıntıyı metnin son bölümünde açıklamıştır: *“Bunun içindir ki amal-i müstakbelimizi bunun şerrinden kurtulmuş görmek emeliyle: “Allahhümmehfizna min bab-ı tefil” Diyorum... Cenab-ı Hak cümleyi tasrifinden müstağni kılsın!..”* (S.205, s.1).

İnsanlar bazı durumları zorlaştırmayı çok sever. Çünkü hayatları da hep karışıktır. Hayatı kolaylaştırmak varken hep ikinci bir seçenek ararlar. Metinde, kelimelerin zorluğuyla aslında barış ve savaş gibi iki zıt kavramı dolaylı olarak okuyucuya yansıtmıştır.

Gazetenin 207. sayısının 2. sayfasında bulunan “Nev-Zemin Muhavereler” başlıklı metinde vatan meselesi ele alınmıştır. Bu bölümde iki arkadaşın dönemin siyasi olaylarına ilişkin sohbetlerinden oluşmaktadır. Teşkilât-ı Milliye, Mustafa Kemal Atatürk ve Damat Ferit Paşa hükümetine dair bilgilere yer verilmiştir.

“Biz Kim?.. Memleket kim?..” başlıklı metin gazetenin 208. sayısının 2. sayfasında bulunmaktadır. Kosti, rakı içtikten sonra komşusu tarafından papaza şikâyet edilir. Papaz Usta Kosti’ye “rakı mı karın mı?” şeklinde iki seçenek sunar. Usta Kosti’nin karısını tercih ederek rakıdan uzak durması anlatılır. Metinde, Usta Kosti’nin papaza verdiği cevabı yalnızca karısından ayrılmamak için verip, olayın iç yüzünü

anlamadan karar vermesi ironik bir şekilde ele alınmıştır. Aslında metinde vatanın içinde bulunduğu durumdan yola çıkarak Usta Kosti üzerinden gönderme yapılmıştır.

Ahmet Rasim tarafından kaleme alınan “Deli mi Ne?” başlıklı metin gazetenin 210. sayısının 1. sayfasında bulunur. Metin tembelliği konu alır. Yazar, Sadberk adlı kadından yola çıkarak insanların rahata alıştığını dile getirir. Gazete siyasi bir nitelik taşımasından ve dönemi yansıttığından dolayı savaş ile tembellik bağdaştırılır. Halkın bir kısmının savaşta olması, bir kısmının ise rahatına düşkün olması, savaşın kaybedilmesine sebebiyet vermektedir. Sadberk Hanım’ında çalışmak yerine dilenmesi, rahata düşkünlüğüyle ilişkilendirilmiştir.

Ahmet Rasim tarafından kaleme alınan “Çok Mu Söylemişem!..” başlıklı metin 214. sayının 2. sayfasında bulunmaktadır. Dedikoduculuk üzerine kurulan bir metinden oluşmaktadır. Halk arasında nasıl ki dedikoduculuk yaygınsa siyaset üzerinde de dedikoduculuğun yaygınlığına dikkat çekilmektedir. Aslında kişinin yapamadığı şeyleri yapar gibi görünmesi metinde boy göstermektedir. Güçlü- güçsüz tartışması vardır.

“Gevezeliklerimiz!” başlıklı metin 251. sayının 2. sayfasında bulunmaktadır. Metinde deli-akıllı karşılaştırılması yapılmıştır. Akıllı için zaman mekân önemliyken deli için bunların bir önemi yoktur. Bu metinde de delinin aklına geleni, mekân-zaman bilmeksizin söylemesi anlatılmaktadır.

Ahmet Rasim tarafından kaleme alınan “Alım Satım Usulleri” başlıklı metin çıkarıcılık üzerine kurulmuştur. Gazetenin 217. sayısının 2. sayfasında bulunmaktadır. Metinde yer alan “bey-i men yezid” ibaresi yani bir malı açık arttırma usulü ile satışa çıkarma bu metni desteklemektedir. Halkın kendi çıkarları için her türlü yolu deneyerek kullanıldığı ve mağrur bırakıldığı anlatılmaktadır. Ahlaki meselelere değinilmiştir.

Gazetenin 230. sayısının 2. sayfasında yer alan “İki Lort!” başlıklı metinde lortluk kelimesi üzerinden bir ironi yapılmıştır. Avrupa’da devletin başında duranlara verilen bu ismin herkes tarafından kullanıldığını ancak kullanan kişilerin günlük yaşamlarında ne kadar sade bir ömür geçirdikleri anlatılmıştır.

Ahmet Rasim’in yazmış olduğu “Çeşm-i İnsaf Gibi Akla Mizan Olmaz!” başlıklı metnin temelinde ahlak meselesi yatmaktadır. Metinde insanıyeti allak bullak eden

ihtiraslar olduğu gibi aksinin de var olduğu anlatılmaktadır: “*Muamelat-ı umumiye de kör gözlü olmak başka, kör kalpli olmak başkadır. Biri görmez, fakat sezer, bu fiili görmek yerine geçer. Diğeri görür, duyar. Hisseyâb-ı Mürüvvet olmadığı için duyduğu kendi vicdanı huzurunda boğar.*” (S.354, s.1). Yazar, aslında metinde insanlığın anlayış sahibi olup olmadığını tarihi bir eserden yola çıkarak anlatmaktadır.

“Ermeniye-i Sugra” başlıklı metin gazetenin 218. sayısının 3. sayfasında bulunmaktadır. Metin Ermenilerin nasıl bir devlet kuracağı üzerine kurulmuştur. Arkadaşının ısrarı üzerine Kınalı Ada’ya gidip Ermenilerin yaşantısını görmek ister. Aslında Ermenileri tanımakta ve arkadaşlık yapmaktadır. Kınalı Ada’ya vardıklarında Ermeni-İngiliz maçına tanık olurlar, onları izlemeye koyulurlar. Ermenilerin aslında hiçbir şey umurunda değildir. Yazar futbol maçını izlerken Osmanlı Türkçesi’ni beğenmeyip karışık diyenlerin, Ermenilerin birden fazla dilin karışımıyla kullandıkları dilin sorgulanıp sorgulanamayacağını düşünür.

Gazetenin 225. sayısının 2. sayfasında yer alan “Dil” Kelimesi Hakkında” başlıklı metin A.R imzasını taşımaktadır. İnsanoğlu yaradılış itibariyle yaşam boyu çevresini ve olayları anlamlandırma gayreti içerisinde olmuştur. Anlamlandırma içerisinde bulunan birey zamanla kullandığı dili anlama ve öğrenme çabası içerisinde girerek kendisini bütün olarak gördüğü gibi dili de bir bütün halinde incelemek istemiştir. Nitekim dilin ortaya çıkışı ile anlamın ve kavramları anlamlandırma işi birbirine paralel olarak ortaya çıkmıştır:

“*Vaka-i gayr-ı memule karşısında lâl kalanlar için:-Dili tutuldu!.. Demek adet hükmüne girmiştir. Atıp tutarken ummadığı bir mukavemet karşısında beht ve hayret hissedene de: -Dilini kesti!*” (S.225, s.2). Dil kelimesi başlığını taşıyan bu yazıda dilin farklı kullanım alanlarına yer verilmiştir. Asırlardır toplumun ve kişilerin birer iletişim aracı olarak kullandığı dil, kelimelerin farklı anlamda kullanılmasıyla bambaşka bir anlama bürünmüştür. Bunda en önemli özellik kişisel ve toplumsal farkların olmasıdır.

“İmlaya Gelebilecek Miyiz?...” başlıklı metinde isminden de anlaşıldığı gibi imla meselesine değinilmiştir. Yazar nasıl ki kendileri başkalarının bilgisizliğini ortaya çıkarmaya çalışıyorlarsa bir gün ayısının da kendi başlarına gelebileceğini dile getirmiştir: “*Biz nasıl ötekini berikini techil etmek istediğimizde: Daha imlası yok...*”

Üç satırda beş yanlış! Demeye itiyâd edinmiş isek onlar da bizim için: Bu kadar hâdisat, bu kadar fecâyı-i eslaf-i kirâmımızı imlaya getirememiş, hatta o kadar getirememiş ki hükümet, birkaç sene için mükerrer imla encümenleri teşkiline mecbur olmuş... Diyeceklerdir” (S.250, s.1). Bu sebeple de imlaya özen gösterilmesi gerektiğini savunmaktadır.

“Mam Tanı” başlıklı metin gazetenin 266. sayısının 1. sayfasında yer almaktadır. Metinde üzerinde durulan konu dildir. Dilin içerisinde bulunan farklı anlam ve kavramlar iletişim kurma açısından her zaman avantajlı bir durum arz etmeyebilir. Kelimelerin birden çok anlama gelmesi sağlıklı bir iletişim kurmak için yeterli bir etken değildir. Nitekim metinde anlatılmak istenen konu da bu çerçevede içerisinde ilerlemektedir. Farklı anlamlar içeren “Mam Tanı” kelimesinin açıklanması gülünç bir örnek ile okuyucuya sunulur: *“Sen mam tanı! Demedin mi? İyi ya!.. Tersine söyledim. (Mam tanı) nin tersi de (tanırım) değil mi? Sanki tanırım diyeydin ne olurdu?”* (S.266, s.1). Bu diyalog yanlış anlaşılmanın gerekçesi olarak verilebilir.

“Yayıyorlarsa!.” başlıklı metin gazetenin 268. sayısının 2. sayfasında bulunmaktadır. Türklerin asırlardır sosyal, ekonomik ilişkiler içerisinde olduğu Arap, Fars, kültür ve edebiyatı ister istemez toplumumuzu ve edebiyatımızı etkilemiştir. Bunun sonucu olarak ortaya sentez bir dil çıkmış Arapça ve Farsça birçok kelime dilimize yerleşmiştir: *“Bir kere imlasız imişsin. Gördün mü yaptığın işi?... İlahi sokuşu!... Bu hâlin koca milleti Avrupalılara tanıtırmamaya sebep olmuş... Öyle ya!... İmlasız olunca, bahusus saitler kullanılmadığı gibi (vâv) ların dahi hangi harekeye mukabil olduğunu tefrik edilmedikçe nasıl okunur imişsin”* (S.268, s.2). Yazar dilin durumunu kişiselleştirerek ve canlı bir varlık olarak algılanmasını istemektedir.

Gazetenin 285. sayısının 1. sayfasında yer alan “(Ci) Edatının Tahlil ve Terkibi” başlıklı metin dil konusu üzerine kuruludur. Türkçede –ci harfinin tahlil edildiği yazıda örnekler üzerinden açıklamalar yapılmıştır: *“Evvel emirde şurası cay-ı dikkattir ki kendi kendisine iltihakında bile sıfat olur: “cici” gibi. “Cicim, filanın cicisi, cici geldi mi? Sana ciciler aldım” daki şümül ve ihatası müstağniyi izahtır. Maahaza “cici” kelimesi esmaya luhuk mana-yı kesreye sıfat-ı icat olur: “Cici bey – cici bebek – cici anne – cici baba – cici burun – cici mama” ve emsalindeki fûruk-ı*

mana erbabına malumdu” (S. 285, s.1). Metinde kelimenin mastar ve edat olarak da kullanıldığına dikkat çekilir. Siyasi patilerin sonunda da ci edatı kullanılmıştır.

Ahmet Rasim tarafından kaleme alınan “Cilve-i Tesadüf!” başlıklı metin gazetenin 290. sayısının 2. sayfasında bulunmaktadır. Metin, *Peyâm-Sabah* gazetesini ele almaktadır. Gazete 1920-22 yılları arasında çıkarılan günlük gazete olma özelliğini taşımaktadır. Mihran Efendi tarafından çıkarılan *Sabah* gazetesi, *Peyâm* gazetesiyle birleşerek yayın hayatına devam etmiştir. Yönetimin başyazarlığını Ali Kemal üstlenmiştir.

Leyh ve aleyh meselesi hakkındaki yorumlardan oluşan kısa metinde örnekler üzerinden mevcut durum özetlenmiştir. Kelimelerin manasındaki güçlüklerin okuyucu için hem avantaj hem de dezavantaj olacağı belirtilmiştir. Kelam ve Kemal kelimeleri üzerinde duran yazar ikisinin değişebileceği ve birbirinin yerine kullanılabilmesine dikkat çekmek istemiştir.

“Düdük!” başlıklı metin gazetenin 219. sayısının 2. sayfasında bulunmaktadır. A.R tarafından kaleme alınmıştır. Metinde halkın güvenliği için hizmette bulunan ve çaldığı düdükle gündeme gelen bir memurdan bahsedilmektedir. Yazar, ayrıca dönemi göz önüne alarak okuyucuya bilgi vermektedir.

“İnsan Konuşa Konuşa” başlıklı metin gazetenin 220. sayısının 1. sayfasında yer almaktadır. Metinde gözen çarpan şehir isimlerine dikkat çekilmiştir. “Engüri” denilen şehir Ankara’nın Selçuklu dönemindeki adı, Çemişgezek ise Tunceli’ye ait bir ilçedir. Bu metinde kulüpte hizmetkâr olarak çalışan kişi ile imamın konuşmaları yer almaktadır. Merak konulu bir metin olsa da aslında kurnazlığı barındırmaktadır. Bilinçsizce yapılan sohbetlerin sonunda İmam’a verilen cevapla metin sonlandırılmıştır. İmam sorduğu sorularla eğlenirken hizmetkâr olarak çalışan kişinin verdiği cevapla İmam sükûta mecbur kalmıştır. Alay ederken susturulan kişi imam olmuştur.

“Tarih İle Hesab-ı Zihnîye Kuvvet!..” başlıklı metin yaş sorununu ele almıştır. Gazetenin 222. sayısının 2. sayfasında yer almaktadır. Metinde yaş sorulduğu kişi için önemli olan gün, ay dikkate alınarak yaş hesabı yapılmıştır. Kadir gecesi, bayramlar kişinin yaşını hesaplama da bir araç olarak kullanılmıştır. Buna göre insanlar yaşını bazen hesaplayabilirken bazen hesaplayamaz hale gelmiştir. Bu sebeple kişiler üzerinde problem yaratmıştır.

Gazetenin 224. sayısının 3. sayfasında bulunan “Şimdi de İş Meselesi” başlıklı metinde toplumun içinde bulunduğu durumdan hayıflanarak geçirdiği bunalımlardan söz edilmektedir. Metinde halkın genel olarak işsizlik problemlerine değinilmiştir. Ayrıca halkın devlet adamlarına olan sinirli ve eleştirel tavrı, metinde yerini almıştır. *“Bir zaman adama iş dediler, iş bulunmadı.. İşe adam dediler, efendilerin ki kayırıldı.. Şimdiden nereye başvurursak.. İş yok! Derler.. Ne yapacağız?”* (S.224, s.3) Görüldüğü üzere halk her şeyin bilincindedir. Kendini zeki sanan kişilerin siyaset ve makam peşinde koşarak asıl amaçlarını unuttuklarını gözler önüne serilmiştir.

“Asri Terbiyeden: İstifa” başlıklı metin, genel olarak halkın işsizlik durumu ile alakalı eleştirileri barındırmaktadır. İnsanoğlu yaşamı boyunca var olma çabası içerisinde bulunmuş, gerekli temel ihtiyaç ve giderlerini belirli bir gelir çerçevesinde sağlamıştır. Ancak dönem itibariyle ele alınan metinde savaştan yeni çıkmış, birçok kayıp verilmiş gerek üreticiler gerek tüketiciler bu zor durumdan nasıl kurtulmak gerektiğinin yanıtını bulamamıştır.

İncelenen metinde iş sahipleri her ne hikmetse işçilerin hür iradeleriyle işlerini bıraktıklarını söyler. Fakat kişilerin konuşmaları bunu desteklememektedir: *“Şakir ağa tramvaydan, Komşunun dükkândan, karşıımızdaki oğlu mektepten, üst tarafımızdaki Bursahılar’ın biraderi kalemden, Hatice Hanım’ın damadı şirketten, Ali Efendi’nin eniştesi rejiden (İstifa etmiş) çıktı, kovulmuş; çıkarmışlar; bırakmış, terk etmiş; gitmiyormuş; gibi sözler metruk kaldı”* (S.255, s.1). Metnin genel eleştiri çerçevesi mebus üyelerine karşı sürdürülen eleştiri olarak alınabilir.

“Bize Tariz” başlıklı metin günlük olayların kayıt altına alındığı ve çoğu zaman halka haber verme amacı güdülen gazetelerde yer alan, birkaç haber başlığı ve bu haberlerin dikkat çekme amacı güdülerek sunulmasını konu edinir: *“Bende iki üç kulaç ötede de bir Yahudi duruyordu.. Birden bire ya Allah etti... Çekiyor, çekiyor ama bakıyorum kabaracak... Çok zorluyor... Ha bre ha! Derken kepçe diye bağırdı. Kürekteki fırladı daldırdı. Vay babam vay! Çifte kumrular!”* (S.226, s.2) Balıkçıların konuşması üzerinden abartı durumu sunulur. Yazar mantık sınırlarının aştığı bu abartıyı son cümle ile gazete ve gazete haberlerine bağlamıştır.

“Bir Sabah!” başlıklı metinde birtakım insanların yaz günü çıkmış olduğu gezinti sonucu etrafındaki insanlar hakkında verdikleri yorumlar ele alınmaktadır. Yazar

olaylara vakıftır ve yorumlarıyla insanların düşüncelerine katılır: “*Tüh!... Allah belanızı.. Tövbe bela dedim.. Aman Ya Rabbi!.. Sen beterinden esirge! Ne rezalet!.. Ne rezalet!.. Keşke çıkmaz olaydım!*” (S.229, s.2). Metinde kişi ve doğa tasvirleri yapılarak okuyucuya sunulmuştur.

“Tıbbi Aşı!..” başlıklı metinde aşı kavramı ile bir kişinin belli bir konuda davranışlarını, kararlarını sürekli değiştirerek yanardöner tavır takınması anlatılmıştır. İnsanların aşı vasıtasıyla eski güzel günlerine dönmeleri, aynı düşünce yapısı ile genç birer birey olabilecekleri söylenmiştir: “*Nice İttihatçılar, İtilafçılar, nice İtilafçı, Ahrar, nice İktisatçılar Cezrî oldu. Aşıya ne lüzum var. Bizde kendi kendiliğinden aşılanıyor.. Baba incilerinden çıkan sinekler civar incirleri nasıl aşıyorsa bizdeki zübab-ı televvün de aynı vazifeyi görüyor... Yalnız kuvvetlice bir rüzgâr ister*” (S.227, s.2) Yazar aşıya gerek olmadığını vurgulayarak geçmişe dair bir özlem geleceğe yönelik gönderme yapmıştır.

“Asayiş Berkemal!?” başlıklı metinde mevcut durumdan sıkılan bireylerin isyanlarını ve eleştirilerine yer verilmektedir. Belediye ve onların yapamadıkları köprü inşaatı hakkındaki halkın isyanı söz konusudur. Metne göre köprü yıkık dökük harabe bir haldedir. Belediye sadece gelip ölçü alıp gider gerisi boş beklemektir. Her gün çoluk çocuk, kadın erkek, yaşlı demeden bu köprüden geçmekte ve sıkıntı yaşamaktadır. Yazar burada devreye girer: “*Öyle ya!.. Hep belediye, hep belediye!... Bizim gibi halka çok bile!.. Burada yirmi otuz hane var... Hepsi buradan geçerler... Düşünmeli ki düşüp boğulmayı göze aldırıyoruz, şuraya üç kalas bulup mıhlayamıyoruz!*” (S.231, s.1). Yazar bu sözlerle öz eleştiri yapmaktadır. Ayrıca yönetim biçimine isyan etmektedir.

Gazetenin 239. sayısının 1. sayfasında yer alan “Galiba Herkes Anlamış!..” başlıklı metin A.R imzasıyla gazetede yerini almıştır. Belediyenin eleştirildiği bu metinde yıkılan köprü için köylülerin kendi çabaları doğrultusunda verilen çözüm önerisi herkes tarafından kabul edilmiştir. Ancak yazara göre bir kişi bu tamiratı anlamaz ve kabul etmez. Takdir edersiniz ki o kişi daire müdürüdür. Ona göre köprü tamir edilmek yerine yani sorunu çözüme kavuşturmak yerine, ertelenmekte ve köylüleri öteki köprüden geçmeleri için yönlendirmiştir. Ayrıca olayların ertelenmesi ve dolaylı olarak belediyelerin eleştirildiği bu metinde ben dili kullanılmıştır.

Gazetenin 233. sayısının 1. sayfasında yer alan “*Köşe Bucak Muhaveratı*” başlıklı metin A.R. tarafından kaleme alınmıştır. Geçmiş yazılarda ele alınan, insanların çıkarları doğrultusunda hareket ederek etrafındaki insanları hiçe saymaları “*Köşe Bucak Muhaveratı*” başlıklı metinde de görülmüştür. Mevcut durum bu kez İtilaf-İttihat gibi belli bir ideoloji etrafında toplanan kişiler üzerinden dile getirilmiştir.

Gazetenin 236. sayısının 2. sayfasında bulunan “*Kayış Bacaklar Meselesi*” başlıklı metin A.R tarafından kaleme alınır. Belediyenin şiddetle eleştirildiği bu metinde çıkarıcı insanların özelliklerine yer verilir. Buna göre bu insanlar, kendisinden başka kimseyi düşünmez, çoluk çocuğa hatta bir hayvana saygısı olmayan bireylerdir. İşleri güçleri insanları kandırmak olan bu kişiler günü kurtarmak derindedir. Yapıyor(muş) gibi yapmak bunların en önemli özelliğidir. Belediye üzerinden toplumun aksak yönleri eleştirilir.

“*Anlaşıldı Vehbi'nin Kerrakesi!*” adlı metnin temelinde çıkarıcılık yatmaktadır. Yazar çocuklardan satın aldığı ucuz mendilleri tuhafiyede iki katını satıldığını görünce şaşırır. Tuhafiyeye sorar. Tuhafiyeci çocukları hırsızlıkla yaftalar. Yazar durumu anlatınca esnafın insafsızlığı ortaya çıkar. Metnin sonunda da “*Ha şöyle söyle!.. Demek ki ucuz satanları hırsız, sizin gibi pahalı satanları soyguncu!..*” (S.347, s.1) diyerek dükkândan çıkar. İnsanların kendi çıkarları için başkalarını suçlamaktan çekinmedikleri gözler önüne serilir.

Ahmet Rasim tarafından yazılmış olan “*Topçu Mâli!..*” başlıklı metin gazetenin 355. sayısının 1. sayfasında bulunmaktadır. Metin, savaşa sebebiyet veren Avrupa ülkelerini konu almıştır. Metinde bazı yerler sansürden dolayı çıkarılmıştır. Avrupa ülkelerinin çıkarları için istediği ülkelerle savaşacağını ve işin içinden sıyrılarak, istediği ülkeye yaptırım uygulayarak savaş başlatabileceğine değinilmiştir.

“*Deva-yı Gel!*” başlıklı metin vatanın içinde bulunduğu umutsuzluk halini anlatmaktadır. Bu metinde çıkılmaz halde olan vatanın durumu bir sokak satıcısı örneğiyle somutlaştırılmıştır. Metne göre sokak satıcısının macunu her derde devadır, ama vatanın, savaş sonrası haline deva olamaz. “*Ah!.. Melun harp!.. Ne macun bıraktı, ne tiryak!... Onun yüzünden ne macuncu kaldı, ne tiryaki!..*” (S.238, s.1) Zira vatan, savaş sonrasında içler acısı haldedir. İnsanlar ise yoksulluk içinde yaşamaktadır.

Gazetenin 240. sayısının 2. sayfasında yer alan “Neredesin Cinci Hoca!” başlıklı metin A.R tarafından kaleme alınmıştır. Mevcut dönemin içerisinde görülen birtakım zorluklar beraberinde yeni durumları ve zorlukları getirmektedir. Bu zorluklar metinde ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Metinde istibdat dönemi bitse de onun arkasından yeni bir istibdat dönemi başlayacak ve halk yine çıkmaza sürüklenecektir. Savaş sonrası ülkenin ve halkın durumu ele alınmıştır.

Gazetenin 244. sayısının 1. sayfasında yer alan “Kamer’e Seyahat” başlıklı metin A.R tarafından ele alınmıştır. Savaş sonrası halkın durumu, vatanın ne olacağı düşüncesi insanları farklı düşüncelere sevk etmiştir. Harp bittiği için insanlar güzel düşler kurmaya çalışırlar. Fakat bu düşlerin içinde birden çok konu hakkında yalan yanlış sözler yerini almıştır. Bunlardan biri de ‘Kamer’e Seyahat’ tır. İki arkadaşın ay ve güneş ile ilgili söylentilerden yola çıkarak bunlarla ilgili fikir yürüttükleri metinde açıkça görülmektedir.

Gazetenin 245. sayısının 1. sayfasında yer alan “Tahlil-i Manevi” başlıklı metinde, Balkan Savaşı’nın gerçekleştiği bir dönemde asılsız haberler yayarak toplumu galeyana getiren bireylerin topluma zarar verdiğini ve bu sorunun çözüme kavuşturulması gerektiği anlatılmaktadır. Batılı devletler tarafından Türkler hiçbir zaman değer görmedikleri için yapılan haberlerle bir karalama çalışması yapılmaktadır. Metin dili diğer metinlere göre ağır bir dille yazılmıştır. Savaş sonrası durumlar ülkeyi etkilediği için metinde de bunu yer yer yazar, okuyucuya hissettirmiştir.

Gazetenin 247. sayısının 1. sayfasında yer alan “Gel (Karagöz) e!..” başlıklı metinde yazar ülkenin savaş sonrası içinde bulunduğu durumu gözler önüne sermektedir. Bu metinde savaş ortamının insanlar üzerinde bıraktığı sorunlara değinilir. Avrupa’nın modern yaşantısının kendileri için bir hayal olduğunu ancak bu hayali gerçekleştirmek için hiçbir çaba sarf edilmediği yazının konusu haline gelmiştir.

“Esrar-ı Zaman” başlıklı metinde ülkenin savaş sonrası durumu göz önüne alınarak ülkenin durumu ile esrar içenlerin düştükleri durum ironik bir şekilde anlatılmaya çalışılmıştır. Ayrıca parçada anlatıcının bir tür öğüt verme çabası içine girmesi de söz konusudur. Anlatıcı verdiği örneklerle öğüdünün okur üzerinde etkili olmasını amaçlamıştır. “Siz, ey karin-i huçeste hısal!... Verilen her sigarayı sakın yoklamadan içmeyiniz. Çünkü esrar var!...”(S.248, s.1).

“Suikast” başlıklı metinden Venizelos’a yapılan bir suikasttan bahsedilir. Metin bir gazete yazarına sorulan suikast haberi doğrultusunda ilerlemektedir. Yazar suikastı hikâyeleştirme yoluna giderek okuyucu açısından kanıtlanabilir olma ve dikkat çekme öğeleri üzerinde durmaktadır. Buna göre olay İzmir meyhanelerinden birinde Çukur Çeşmeli Ali ve sürücü Veli arasında geçmektedir. Ali, sürücü Veli’ye bıçak çekmiş ancak bu durum ters tepmiş, Veli bıçağı alarak kendisini kurtarmıştır. Ancak bıçak Ali’nin parmağını kesmiştir. Bu hikâyeden yazarın çıkarmış olduğu önerme ise oldukça dikkat çekicidir: *“Böyle mürettep bir suikast, her ikisinin de badi-i iştiharı olur. Siyaset-i âliye manevralarında da böyle mürettep suikastların daha incelerine tesadüf edilir. Bunlar, bizim bile malumumuz olduğu üzere bilhassa yeni şöhret almış rical-i mahûde dalavereleridir”* (S.258, s.1). Yazar, suikast konusunu ele alarak metni siyasi yönden irdelemiştir.

Siyasi idarenin zorluğunu anlatan “Gel (Kantar) a!...” başlıklı metnin başlangıcında *“Kadın milleti, erkek milletinin düşmanıdır”* (S.259, s.1) ibaresi yer alır. Bu duruma açıklık getiren yazar, kadın milletinin erkeği türlü zorluklarla sınıdığını ve ona adeta düşman kesildiğini düşünmektedir. Hemen sonra bu düşüncesini değiştiren yazar bu kez *“Erkek milleti, kadın milletinin hamalıdır”* (S.259, s.1) ibaresini kullanır. Ona göre kadınlar erkeklere kaldıramayacağı sorumluluk yüklemekte, onlara birer ‘kantar’ muamelesi yapmaktadır. Kıssayı veren yazar buradan hareketle durumu siyaset yürütmeye bağlayarak idare etme işlerinin görüldüğü kadar kolay olmadığı izlenimini yaratmak istemiştir.

“Baştan Tırnağa Kadar Mebus Olmak İçin!.” Başlıklı metin A.R imzasını taşımaktadır. Mebus ve üyelerine yapılan eleştiri anlatılmaktadır. Metin muhatap olunan kişiye gelen mektuba cevap vermesiyle başlar. Mektupta “mebus nasıl olmalıdır?” sorusu üzerinden cevaplar sıralanır. Pek tabi bu cevaplar ağır nükteli ve alaycı bir tavır takınılarak sunulur: *“Kel mebus olmamalıdır. Korkar, geçer. Taze de olmamalıdır. Ufak bir cereyan-ı hava nezle eder, aksırır, tıksırır, aheng-i müzakeratı bozar. Hele uzun saçlı hiç yakışmaz, tibben de, adeten de, musaddak olduğu üzere mutlaka akli kısıdır”* (S.261, s.1). Yazar birçok özellik sıralamış ve bu kişilik özellikleri üzerinden mevcut haldeki mebusları eleştirmiştir.

Belirsizlik insanı her daim yoran ve düşündürülen bir süreç olmuştur. İnsanoğlu türlü zorluklarla mücadele ediyorken karşısında belirsizlik denilen kuyuyu görünce

ihtimaller peşinde sürüklenip durmuştur. Gazetenin 267. sayısının 2. sayfasında bulunan metin ülkenin durumunu ele almaktadır. İncelenen “Ha Çağıracaklar.. Ha!..” başlıklı metinde devletin savaş sonrası takınacağı tavrın ne olması gerektiğinin belirsizliği üzerinde durulmaktadır.

Gazetenin 276. sayısının 1. sayfasında yer alan “Eski Yeni Hal!” başlıklı metin A.R tarafından kaleme alınmıştır. Metin savaş sonrası yaşananları ülkenin içinde bulunduğu durumu anlatmaktadır. Metin Galip Paşa'nın Sultan Abdülaziz Han'a taktim ettiği manzumesiyle başlamaktadır. İçeriğinde sosyal ve toplumsal olaylara değinilmiştir. İstanbul'un son yıllarda ne kadar çok değişikliğe uğradığı da dikkat çekicidir. Metinde iflastan bahsedildiği ve alacaklı olmadan tüccarların işlerini hallettiğini son olarak da bire on katarak halkı sömürdüklerine de değinilmiştir.

“Bir İki Darb-ı Mesel Daha!” başlıklı metinde bir masal örneği verilerek kıssadan hisse sunulur. Masala göre iki kadın her gün aynı vakitte derenin başına çamaşır yıkamak için gelir fakat her ikisi de işlerini yapmak yerine kavga eder aralarında sövüşür ve elleri boş evlerine dönerlermiş. Bir gün kadınlardan birinin eşi, hanım karşıdaki sana ne söylerse söylesin sakın karşılık verme, işini ivedilikle bitir ve gel demiş. Bunun üzerine eşini dinleyen kadın karşıdakine cevap vermemiş ve işini vakitlice bitirip evine gelmiş. Bu masal üzerinden hükümet hakkında önemli bir detaya yer verilmiştir: *“Evvelden gizli idi ama son zamanlarda pek ziyade açığa vurdu: Politika meselelerinde menfaat hükümrandır. Sen istediğin kadar bağır, çağır, yırtıl, dövün! Birkaç gün maruz kaldığın sükûttan sonra senin zararına mukabil karşında kendi elde ettiği menfaatin şaşasıyla lâl olup kalırsın”* (S.283, s.1) Yazar kadınların birbiriyle çatışmasını siyasetin işleniş biçimine bağlamış ayrıca hükümete dair bir gönderme yapmıştır.

Vatanın durumu hakkında kısa bilgiler sunan “Bugünlerin Muhaveratı” başlıklı metinde herkesin hasta olduğu ve bu hastalığın taşra demeden uzaklardan, İspanya'dan geldiği vurgusu yapılmaktadır. Buna göre: *“Bu melunun devr-i nekaheti daha tehlikeli. Bundan evvel veba idi ama bu bela! Girmedik köşe bucak bırakmıyor. Ya hu! Hayvanlara bile salıyor, bizim zavallı “Fındık” da hasta!”* (S.289, s.2) hastalık her yere yayılmaktadır. Ülkenin belirsizliği de tıpkı bu hastalık gibi yayılmakta halk telaş içinde medet ummaktadır.

“Keloğlan!..” başlıklı metin gazetenin 296. sayısının 2. sayfasında bulunmaktadır. Metin genel olarak ülkenin durumunu ele almaktadır. Savaş sonrası yaşananlar, halkın psikolojisini derinden etkileyerek psikolojik savaşa dönmüştür. Yazar, savaş sonrası, çocukluktan beri dinlediği masallarla bir nebze olsun savaş psikolojisinden kurtulmaya çalışmaktadır. Çocukluğunda Dilber teyzesinin anlattığı masalı anlatarak eski günleri özlediğini sezdirmektedir. Keloğlan masalıyla bir takım noktalara da değinerek masalların insanları hem düşündürüp hem de güldürdüğü üzerinde durmaktadır. Yazar, ruh halini hikâyelere sığınarak bastırmaya çalışmaktadır.

“Yine Bugünlerin Muhaveratı” başlıklı metin gazetenin 299. sayısının 2. sayfasında yerini almaktadır. Metin ülkenin durumunu ele almaktadır. Savaş sonrası vatanın ne olacağının belli olmaması insanları birçok düşünceye sevk etmektedir. Seçimler, ölümler, fiyat artışı gibi konular gündeme gelmiştir. İnsanlardaki korku, telaş ve hastalıklar farklı bir boyut halini almıştır. Birden çok konu hakkında halk düşüncelerini dile getirmiştir.

Gazetenin 309. sayısının 1. sayfasında bulunan “Efem Kararını Biliyor mu?” başlıklı metin efe üzerinden yürütülmektedir. İnsanlar bastırdıkları duyguları fırsat bulduğunda çekinmeden ortaya çıkarırlar ve biri dur demedikçe kontrolsüz bir şekilde devam eder. Bulduğu mevki makam hiç fark etmez. Burada bir Kadı'nın içindeki köçeklik aşkını bastırması ve fırsatını bulduğunda hiç çekinmeden sergilemesinden bahsedilmektedir. Efe'nin dur dememesini de vatanın içinde bulunduğu hal göz önüne alınarak izleyenlerin olduğunu ve artık bir dur denmesi gerektiğini, ancak bunu yapacak kimsenin olmadığı anlatılmaktadır.

Ahmet Rasim tarafından yazılan “Avrupa Bir Yana” başlıklı metin 310. sayının 1. sayfasında bulunmaktadır. Avrupa'nın savaş yanlısı olduğunu gösteren metin şiir üzerinden desteklenerek anlatılmaktadır. Savaşın çıkmasında en büyük etken Avrupa olarak görülmektedir. Avrupa savaşı çıkartarak Türk milletini de savaşa dâhil etmiştir. Türk milletinin savaşa girmesi hasta gibi görülmenin ve Avrupa'dan medet ummasına sebebiyet vermiştir.

“Harpten Evvel!” başlıklı metin vatanın belirsizliği konu almıştır. Gazetenin 312. sayısının 1. sayfasında bulunan metnin dili oldukça sade, anlaşılır bir biçimde yazılmıştır. Harpten önce insanların daha umutlu olduğuna, birbirleriyle iletişiminin daha iyi olduğuna dikkat çekilmiştir. Harple beraber insanların hayatına savaşla ilgili

kelimeler girmiş ve insanlar geçmişte yabancı olduğu kavramlara şimdi daha yakın olmuştur.

315. sayının 1. sayfasında bulunan “Bize de Mübareği Size de!” adlı metin Ahmet Rasim tarafından kaleme alınmıştır. Metinde benzetme yoluyla ülkenin durumu hakkında örneklendirmeye gidilmiştir. Ülke geline, kaynana Bolşeviklere, Avrupa dedikoducuya benzetilmiştir. Ülkemizde yapılan her hareketi eleştiren ve bunları sürekli gözümüze sokan dış faktörlerden bahsedilmektedir. Nasıl ki gelinler yaptıklarıyla eleştirilerin hedef noktası haline geliyorsa ülkemizde gelin örneği üzerinden dış güçlerin hedefi haline gelmiştir.

Ahmet Rasim tarafından kaleme alınan “Yuf Borusu!” başlıklı metin gazetenin 316. sayısının 1. sayfasında bulunur. Metinde İstanbul’a bir zamanlar damga vurmuş Borazan Tevfik örneği üzerinden bir eleştiri yapılmaktadır. Yuf borusu mehter takımında kullanılan, boynuzdan yapılan bir tür borudur. Asıl bahsedilen durum bu devirde artık o kadar çok kişinin borusu ötmüştür ki artık halk kimseye inanmamaktadır. Barış gelecek diye o kadar borular ötmüştür ki halkın artık bunlara karnı toktur.

“İzciler Yurdu!” başlıklı metin gazetenin 318. sayısının 1. sayfasında bulunur. Metinde, savaş sonrası halkın durumu göz önüne alınarak anlatılmıştır. Paris muahedesinden beri devletimiz birçok tilkinin izinden gidip amacından uzaklaşmıştır. Nasılsa millet öder diyerek borçlara girilmiş, millet gider diyerek harplere girilmiş, millet dayanır diyerek halkı açlığa sürüklemişlerdir. Halkı bir maşa olarak kullanıp yanlışlarının cezasını halka ödeten bir hükümetten bahsedilmiş ve eleştirilmiştir.

Ahmet Rasim tarafından ele alınan “Eski Rüyalar da Kalmamış!” başlıklı metin gazetenin 321. sayısının 2. sayfasında yer alır. Metinde şehir hayatı konu alınarak savaş sonrası halkın durumu anlatılır. Geçim sıkıntısından dolayı halk çaresizliğe düşmüştür. Harpten önce ve harpten sonra ki durum karşılaştırılmıştır.

Gazetenin 323. sayısının 1. sayfasında yer alan ve A. R. tarafından kaleme alınan “Ortak Olsak mı, Dersiniz?” başlıklı metinde savaş sonrası fiyat artışından bahsedilmektedir. Harp öncesi ve harp sonrası fiyatlarda karşılaştırma yapılarak harp sonrası esnafın, hükümetin, aldığı paranın çok olduğu vurgulanmaktadır. Harp öncesi

esnafların insafli olması, harp sonrası da esnafların çıkarları doğrultusunda hareket ettikleri anlatılmaktadır. Ayrıca fırsatçılığa gönderme yapılmıştır.

Ahmet Rasim tarafından yazılmış olan “Titreme Gerdanlık Bin Beş Yüze!” başlıklı metin gazetenin 324. sayısının 1. sayfasında yer almaktadır. Metnin temelinde harp sonrası fiyat artışı ele alınmaktadır. Eskiden mahallelerde kılık kıyafete dikkat edilmediğine, insanların istediği rahatlıkta dolaşmaları anlatılmaktadır. İnsanların yalnızca özel günlerde kılık kıyafete önem verdiğine değinilmiştir. Metinde kumar sonucu verilen bir palto söz konusudur. Bu durum halkın yoksulluğunu gözler önüne sermektedir. O dönemde paltonun değeri o kadar büyüktür ki savaş sonrası o değerli olan palto bile insanlardan alınmıştır. Harp insanları yoksulluğa sevk etmiştir.

Gazetenin 325. sayısının 1. sayfasında yer alan ve A. R. tarafından kaleme alınan “El-Harb-i Hud’at” başlıklı metinde savaş sonrası ülkede barışa duyulan güvenin azaldığı anlatılmaktadır. Savaş sonrası ülke perişan hale gelmiştir. “*El harp’i kaldırıp onun yerine “el-mütareke” yi koysak –zannedirim ki- cümle mefhumundan bir şey kaybetmez*” (S.325. s.1).

Harp kelimesi aldatıcı hile anlamlarına gelmektedir. Hatta eğlence ateşinde galipler bile yaptıkları bu alışverişte kandırılmıştır. Huda kelimesi bu savaşla ilgili terimlere o kadar layık ki barışı bile çekip götürecektir denilmektedir. Yani burada insanların artık barışa inanmadıklarını bunun sadece aldatıcı olduğu anlatılmaktadır. Ayrıca insanları inandırmak için kelimelerin seçiminden dolayı hükümet eleştirilmektedir.

Ahmet Rasim tarafından yazılmış olan “Kar Sohbeti” başlıklı metin de savaşın insanlar üzerinde yarattığı etkiden bahsederken kış mevsimi üzerinden örnekler verilmektedir. Gazetenin 328. sayısının 1. sayfasında yer alan metinde İstanbul’un on bir seneyi aşkın böyle şiddetli bir kış mevsimi yaşamadığı anlatılmaktadır. Ve bu kadar şiddete rağmen ortada kömür satıcılarının bile olmadığını insanların savaştan sonra artık yoksulluğa alıştığını, önceden sorun ettikleri şeyleri şimdi sorun etmediklerine ve o kadar darbe yedikten sonra hala kendilerini teselli ettikleri dikkat çekmektedir. Yağan karın insanların ruh halini değiştirdiğini ve ateşkes dönemi olduğu için insanlar kartopu oynarken, kardan adam yaparken artık bunların hiç birinin olmadığına dikkat çekilmiştir. İnsanlar savaş sonrası yoksulluğa alıştıkları

için hiçbir şeyi dert etmeyerek evlerine kapanmışlardır. Harp sonrası verilen kayıplar onları kendi içlerine kapanmaya sevk etmiştir.

Ahmet Rasim tarafından yazılmış olan “Renk Renk Üşüyoruz!” başlığının altında görünenin dışında kelime oyunları yapılarak aslında dönem ve kişi eleştirisine yer verilmektedir. Gazetenin 329. sayısının 1. sayfasında yer alan metinde savaş sonra halkın ve ülkenin durumu anlatılmaktadır. Her renk için ayrı bir ülke verilmektedir: “*Meselâ şu kışta, şu kıyamette “Anglosakson” ırkına mensup efrat kıpkırmızı üşüyorlar. Habeşiler pekmezli un helvası titriyorlar. Fransızlar morumsu raşelerle, İspanyollar donuk beyaz dalgalarla lerzedar görünüyorlar*” (S.329, s.1). Metinde her ülke için farkı bir renk tabiri yapılmıştır. Ardından bizim ne renk üşüyeceğimiz konusuna gelince Herhâlde soğuktan rengimizin atması üzerine “bulgur gibi sarı” tabiri kullanılarak yeter ki titremesini bilelim daha nice renklere bürünürüz eleştirisi yapılmıştır.

“Şehrimiz Allah’a Emanet!” başlıklı metin gazetenin 334. sayısının 1. sayfasında bulunmaktadır. Metinde Şehremanetinin müşkil bir duruma düştüğü anlatılır. Bunun içinde vergi üzerine vergi alınır. Gazete sütunlarında, şehir ahalişi emanete bir milyon verdiğini, bir buçuk milyona daha ihtiyaç olduğunu, şehirdeki sefaletin perişanlık ve evsizlikten olmadığını değinilir. Anlatıcı burada ne kadar vergi alınırsa alınsın kafalar değişmedikçe bu vergilerin daha da devam edeceğini söyler. Şehremanetinin gereksiz yere vergi almasından dolayı eleştiride bulunur.

Gazetenin 344. sayısının 2. sayfasında bulunan “Biz Onların Topunu Biliriz” başlıklı metin Ahmet Rasim tarafından kaleme alınmıştır. Ülkenin savaş sonrası durumunu anlatmaktadır. Gazetelerde yazılan yazılarla şekillenen bir halk vardır. Yazar metinde bu duruma açıklamalar getirerek uyarıda bulunmuştur. Ağızdan dolma laflarla uğraşmak yerine ülkenin selameti için çalışılması gerektiğini vurgulamıştır. Umutların yitirilmesinin aksine yeşertilmesi için ayakta durmanın gereğini aşılamaya çalışmıştır.

Ahmet Rasim tarafından kaleme alınan “Yine İstanbul!” başlıklı metin de ülkenin içinde bulunduğu durum anlatılmıştır. Gazetenin 352. sayısının 1. sayfasında bulunmaktadır. Metnin içeriğinde ki bazı kısımlar sansür nedeniyle boş bırakılmıştır. Köşeli parantezle altı kısım tayyedilmiştir notu yer verilmiştir. Metinde, İstanbul’un

değerli olduğunu birçok milletin bu şehre sahip olmak için mücadeleleri anlatılmaktadır.

Ahmet Rasim tarafından kaleme alınan “Sudan Geçiniş!” başlıklı metin gazetenin 241. sayısının 1. sayfasında yer almaktadır. Metinde, oturduğu yerde kazanma, her şeyi bedavaya getirme meselesi üzerinde durulmaktadır. Cimri ve boşboğaz bir adamın öyküsünün anlatıldığı metinde ‘alay’ ön planda tutulmaktadır. Para harcamayı sevmeyen ancak midesinden de vazgeçemeyen adamın öyküsü masalların sonunda geçen önerme cümlesini andıracak olan “*Leyleğin ömrü lallak ile geçer*” (S.241, s.1) sözüyle son bulmaktadır.

Gazetenin 242. sayısının 2. sayfasında yer alan “Meğer Kimler İmiş?...” başlıklı metin A.R. tarafından yazılmıştır. Basın-yayın üzerinden halkı kışkırtma çabası içerisinde olan muhalefetlere tepki niteliğinde kaleme alınan metinde Türkler için söylenen “*Yine Türkler ayaklanacaklarmış... Yine Türkler Ermenileri keseceklermiş!... Yine Türkler Rumları öldüreceklermiş!..*” (S.242, s.2) cümlelerine yer verilmiştir. Lafı güzaf olan bu tabirler hiçbir zaman gerçek olmamıştır.

“Sarhoşlukla!...” başlıklı metin gazetenin 260. sayısının 2. sayfasında yer almaktadır. İncelemeye tabi tutulan bu metin basın yayın üzerinden Türkler hakkında yapılan gerçek olma ihtimali oldukça düşük olan haberlere karşı çıkarılan tepki niteliğindedir. Yazara göre her şey, başlıktan da anlaşılacağı üzere “sarhoşlukla” yapılagelmiştir. Gerçek hisler ve düşünceler çerçevesinde değil de tamamen hayali ve şuarsuz bir şekilde yapılmıştır. Türkler hakkında çıkan çirkin haberlere yazarın tutunduğu alaylı tavır dikkat çekmektedir: “*Ey sarhoşluk! Sen ne müstesna bir keyfiyetsin ki muakkip ve rakibin bile seninle hemhâl olmaktan kurtulamıyor!.. İşte ben bile bu nemikayı (İleri) ye: Sarhoşlukla! İthafa cüret ediyorum. Ayık olsaydım celi hat ile yazar, kapısına talik ederdim!*” (S.260, s.2)

Gazetenin 243. sayısının 1. sayfasında yer alan “Ha Yükseliyoruz Ha!...” başlıklı metin A.R. imzasını taşımaktadır. Bu metinde anlatıcının, gökyüzüne duyduğu hayranlık ve onu keşfetme arzusundan doğan merakının artmasına sebep olan Jules Verne’nin kitaplarını okuması ve onlardan etkilenmesi anlatılmaktadır. İnsanların artık kabına sığmayacağını ve insanın istedikten sonra her şeyi başarabileceği dile getirilmiştir.

Milletvekili seçimi sırasında halkın kime oy vereceği hakkındaki düşüncelere yer verilen “Bir Daha Mı?” başlıklı metinde aday olmak, milletvekilliğine yaraşır olmak, yetenek ile değil artık kura ile yapılmaktadır. Bu durum metinde şöyle aktarılır: *“Yahut namzetlik havasına düşmüş bilmediğim bir zatın ismidir. Derhâl onu yedek rey ile beraber, salonda leblebici kalburu gibi fes sallamak adaba mugayereti hasebiyle mümkün olamayacağından paltonun cebine atarak bir iki tartakladktan sonra bir tanesini derdest edeceğim. Yine o çıkarsa onu, öteki çıkarsa ötekini ihtiyar edeceğim”* (S.292, s.2) diyerek adayını nasıl seçtiği hakkında bilgi verilir.

Gazetenin 246. sayısının 1. sayfasında yer alan “Terbiye-i Matbuat” adlı metin gazeteciliği konu almaktadır. Anlatıcı gazetecilikte yalan söylemenin olmazsa olmaz bir parçası olduğundan bahsetmektedir. Ayrıca Amerika’da basılan *Times* gazetesi ile kendi ülkesinde çıkarılan gazetenin içeriğinin arasındaki farklılıkları dile getirerek bir öz eleştiri de bulunur. Böylelikle yazarda gazeteciliğin kendi ülkesinde itibar görmemesini ve yabancı gazetelerin ülkesinde daha değerli olduğuna dair bir düşünce oluşmaktadır.

“Çıkan Çıkana!” adlı metin genel itibariyle seçimler ve seçimler sırasında gazetelerin takındıkları tavrı ele almıştır. Metnin başlangıcında yazar gazeteleri birer tavuğa benzeterek her gün yeni bir yumurta (haber) çıkardıklarını söyler. *“Zavallı (Millî Kongre) cilik çıkardı. Başka türlü de ne yapabilirdi? Ne horozlar rahat bıraktı, ne de folluk ısınabildi!(Hürriyet ve İtilaf) a aferin!... Böyle civcivli bir zamanda salma geziyor”* (S.262, s.1). Yazar bu durumu akılda kalıcı olmak adına bir hindi hikâyesi ile süsleyip hindinin altındaki ördek yumurtalarını eleştirerek çıkmış ve çıkacak olan gazetelere adeta kılavuzluk etmiştir.

Gazetenin 264. sayısının 1. sayfasında yer alan “Gittikçe Maddî Oluyoruz” başlıklı metin A.R tarafından kaleme alınmıştır. İnsanoğlu maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla türlü işler çevirmiş, sosyalleşme çabası içerisinde nice birliktelikler yok olmuştur. Dönemi aydınlatma, döneme şahitlik etme gayesi güden gazetelerde bu sosyalleşme çabasına dâhil olmuştur. İncelenen metin gazetelerin vurdumduymaz tavrı, hemen her konuda normal karşılanacak bir olayın bile büyük başlıklar, dikkat çeken havadisler olarak algılamaları eleştiri mahiyetindedir. Yaşam bir yoldur ve bu yolda insanın karşısına türlü zorluklar çıkmaktadır, önemli olan bu

badirelerden alınan dersler ve yapılacak düzeltilecek olan tavırlardır. Yazar da ülkenin bu düşünce yapısı içerisinde olmasını beklemektedir.

“Bir Hatıra” başlıklı metinde Darüşşafaka’nın değerinin anlaşılmadığından bahsedilmektedir. Buna sebep yaşananların tahsil, terbiye, idare şarlatanlıkları yüzünden olduğuna dikkat çekilir: “Çünkü asri, basri daha bilmem ne türlü idare, terbiye, tahsil şarlatanlıkları yüzünden ruh-ı tesis kaybolup gitmiştir!... Bir kere daha eyvallah olsun!..”(S.252, s.2) Eğitim zamanlarında Ermeni’den dönme Şerif Efendi’nin vekâlet ettiğine, Ahmet Efendi’nin ise acil olmadığı sürece hastaneye uğramadığından bahsedilir. Darüşşafaka ve öğrencilerle ilgilenilmediği gibi, denetimde de problemler olduğu gözler önüne serilir.

Kısa bir metin olan “Fare Meselesi” başlıklı metin gazetenin 253. sayısının 1. Sayfasında bulunur. A.R tarafından kaleme alınmıştır. Metin şehir yaşantısını ele almaktadır. Evlerde farelerin çoğaldığını fare kapanının gerekli olduğu dile getirilmektedir. Diyaloglarla kurulu olan metin sade bir dille anlatılmıştır.

“Kamyon Safası” başlıklı metin gazetenin 254. sayısının 1. sayfasında yer almaktadır. İnsanların toplum içerisinde belirli değerlere sahip olması gerektiğini savunan bu yazıda öne çıkan düşünce kabalık üzerinedir. Zira insanlar mevcut durumlarından biraz ileriye atılınca ne oldum delisi olarak arkasında bıraktıkları geçmiş yaşantıları hatırlamamaktadır. Bu da onları kaba birer insan haline getirmekte ve etrafındaki insanlara fayda yerine zarar vermektedir.

“Arzuhâl” başlıklı metinde Osmanlı devleti bünyesinde asırlardır devam eden bir uygulama olan ve bir haksızlıktan şikâyet, bir görev veya ücretin istenmesi, bir yanlışlığın düzeltilmesi gibi durumlarda verilen arzuhal işlemi üzerinden mevcut yönetim şekli eleştirilmiştir. İnsanların şikâyetlerini veya isteklerini sundukları bu özgür ortam ne yazık ki metne göre korunamamış, eskiden el pençe divan sundukları arzuhallerini şimdilerde ne olduğu dahi bilinmeyen kişilere sunmak durumunda kaldıkları belirtilmiştir. Mevcut yönetim şekline göre değişen arzuhal verme işlemi gazetede veya yüz yüze gerçekleşmiştir. Yönetime olan ağır eleştiri de dikkat çeker niteliktedir: “Zannederim ki eski (münşeat) lar açılrsa da bir zamanlar milletin terviç-i meram veya icra-yı adalet namına düştüğü dereke-i pesti hesap edilse, şimdiki usulde uzaktan bakılıp tartılrsa kimlerin bey, paşa, kimlerin ağa oldukları anlaşılacak!” (S.257, s.1)

Yardıma muhtaç bireylerin hiçbir çaba göstermeden karşısındaki insanların duygularını suiistimal etmesi ve bunu dilencilik kanalıyla yapması artık bir meslek haline gelmiştir. “Eski Dert Tazeleniyor!” başlıklı metinde de bu tarz bir durum söz konusudur. Gazete haberinde yer alan ‘dilencileri toplama’ başlığı üzerinden metin ilerlemektedir. Dilenciliği meslek haline getiren bu kişilerin çoğunlukla çocuklardan oluşması eleştirilere neden olmaktadır: “*Şehrimizin dilencilerin adeta geniş bir lonca tertibatına benzer teşkilât ile icra-yı sanat ettikleri muhakkaktır. Küçük çocuklar, bu teşkilâtın en canlı propagandacılarıdır. Bunların elebaşları, kodamanları, gözcüleri vardır. Eski zabıta memurlarımızdan ekseri bu teşkilâta vâkıftir.*” (S.265, s.1) Yazara göre çocuklar bu konuda ön plana çıkmakta ve bunları yöneten kişi ve gruplara bir müdahale yapılmamaktadır.

“Peder Bey Oğlum!...” başlıklı metin gazetenin 269. sayısının 2. sayfasında yer alır. Metin bilmişlik üzerine kurulmuştur. Bazen söylemek, anlatmak istediği çok şey olur insanın fakat ne kadar anlatırsan anlat karşındakinin anladığı kadarsındır. Benzer bir durumun aktarıldığı metinde her şeyi bildiğini zannedip fakat hiçbir şey bilmeyen insanlara karşı eleştirel bir tavır sergilenmiştir. Yazar bu kişiler için “Büyümüş de küçükmüş!” tabirini kullanmıştır. Bu kişiler konuştukları şeyin doğruluğunu bildiklerinden değil, bilmiş gibi davrandıklarından odak noktası sadece basit kalıp yargılarıdır.

Gazetenin 346. sayısının 1. sayfasında bulunan “Çocuklar Konuştuktan Sonra!...” başlıklı metnin temelinde çocukların bilmişlik mevzusu yatmaktadır. Baharın gelmesiyle birlikte yazar gördüğü çocukla sohbet eder. Mevzu karga meselesiyle açılır. Çocuğun konuşmalarındaki bilmişlik yazarın dikkatini çekmektedir. Yazar çocukla olan diyalogu metine aktarmıştır.

“Eski Biçim: Malakoff!” başlıklı metin gazetenin 270. sayısının 1. sayfasında yer almaktadır. Metin kültür açısından ele alınmıştır. Giyim tarzları, alışkanlıkları, ait olduğu kültür ve dönem özellikleri insanları etkilemektedir. Kültürler arası etkileşim sonucu hâkim kültür ile yeni kültür arasında bir değiş tokuş meydana gelmiştir. Terzi ile kahvehaneci arasında geçen konuşmalardan oluşan metinde eski tarz kıyafetlerin özellikleri üzerinde durulur. Kahvehaneci eskiden, terzide bu tarz kıyafetlerin bulunup bulunmadığı sorusuyla kültür de değiş tokuş olabileceğinin sinyallerini

vermektedir. Hacı (terzi) bu tarz entarinin kendisinde bulunmadığını söyleyerek bu durum yüzünden dayak yediği hikâyesini kahvehaneci ile paylaşmıştır.

A.R tarafından kaleme alınan “Cümel-i Hikemîye-i İmlaiye” başlıklı metin gazetenin 271. sayısının 1. sayfasında bulunmaktadır. Adından da anlaşılacağı gibi metinde imla üzerinde durulmuştur. Arakel adlı kişi kendi namına kitap çıkarmak ister. Bunun içinde Ahmet Rasim’i uygun görerek onun yazmasını ister. Yazar kabul eder fakat çabuk yazıp bitirdiği için Arekel’in şüphelenmesinden çekinir, hemen vermek istemez. Metin bu çerçeveye etrafında dönmektedir. Daha sonra Ahmet Rasim başta olmak üzere bir kaç yazarın imla üzerine neşredilen yazılarına yer verilir. Böylelikle kitap yazdırma planı üzerinden imla hakkındaki bilgi ve görüşler okuyucuya sunulur.

“Pazar Ola Ey Eslâf!” başlıklı metin, adı geçen Pazar ola Hasan Bey adlı kişinin vefatını konu almaktadır. *“Yine bir kara haber verdiler: (İleri) refikimiz mebus namzetliğini ilan edeceği hâlde bizim (Pazar Ola Hasan Bey) bir rey bile almadan vefat etmiş!..”* (S.279, s.1) Metinde anlaşılacağı gibi Hasan Bey’in mebus olma arzusunun olduğu bu arzusunun gerçekleştirilmeden vefat edildiği görülmektedir. Yazar metinde İyi-kötü karşılaştırması yapmaktadır. İyi insanların yok olduğunu, vefat ettiğini dile getirirken kötülerin hala ayakta dimdik durduğuna dair bir gönderme yapmıştır.

“Müjdeler!” başlıklı metin gazetenin 282. sayısının 1. sayfasında bulunmaktadır. Meclis eleştirisi olarak ele alınan bu metinde Hasan Efendi’nin ölmediği haberi verilerek olaylara başlangıç yapılmıştır. Çünkü Hasan Efendi gibi kişiler halkın neşesi, milletin birlik ve beraberliğini sağlayan yegâne kişilerdendir. Bu kişiler olmadığı zaman meclis sıkıntıya düşecek ve yok olup gidecektir.

“Bir İki Hâtıra” başlıklı metin Ahmet Rasim’in, Nesim adında Musevi bir dostunu konu alır. Nesim, arkadaşının ölümden korktuğunu birkaç gün önce de vefat ettiğini anlatır. Ayrıca metin boyunca Nesim ile hasbihallerine yer verir: *“Zavallı ihtiyar dostum!.. Senin için artık hakikaten korku yok!.. Sen en büyük korkuları bize bıraktın da gittin! Şimdi kendine gelersen bir sükûn- abat da olduğunu anlayıp rahat edeceksin!”* (S.300, s.1). Metnin sonunda da arkadaşının ebediyen bu korkulardan kurtulduğunu ve yaşamış olduğu korkuyu bizlere bıraktığını dile getirir.

“Mazide: Sekena Meselesi” başlıklı metinde geçen hadise geçim sıkıntısı olarak verilir. Gazetenin 286. sayısının 2. sayfasında yer alan metinde maddi durumu

yetersiz olan kişinin özellikle kiracısı olduğu ev sahibinden çektikleri kısaca anlatılır. Ev sahibi oldukça aksi biridir, ne sohbet etmeye uğrar ne iki çift güzel söz söylemeye, ancak mesele para almak olunca ondan hini yoktur. Sürekli ev sahibi ile kavga eden kiracı için karakola düşmek ceza almak rutin hale gelmiştir.

“Soğuk İçin Tahammül Nüshaları!” başlıklı metinde savaş sonrası halkın geçip sıkıntısı anlatılmaktadır. Baharın gelişiyse havaların ısınacağı düşüncesi herkeste bir mutluluk havası uyandırır. Bu durum özellikle geçim sıkıntısı çeken evler için müjde verici bir haberdur. Kış günü evinde yakacak odun bulamayan düşkün halk, baharın gelişiyse adeta bir çiçek gibi açılacak etrafa güzel kokularını, gülücüklerini sunacaktır. Bu durum şu şekilde anlatılır: *“Ne titreşiyorsunuz be? Yarın (cemre) düşecek! Diye yüzlerine bağırırsa idi ihtimal ki asri tertibat-ı teshiniyeden tevziini, ikadını hülya ettiğimiz al sobalarından, umumi ateş-gedelerden ziyade ısınırlardı! Hele destarına el atıp da birer nüsha çıkararak verse idi Şehremaneti'nin, Hilal-i Ahmer'in dağıttıkları ilan edilen kömürün yüzüne bakan olmazdı!”* (S.336, s.1). Bir güzel haber “yedilere girmişiz” tabiriyle anılır ve tüm olumsuzlukları silip yeniden diriliş simgeler. Bu diriliş Türkiye için yeniden doğuş olarak nitelendirilebilir. Savaşın bitmesi, halkın yavaş yavaş yaralarını sarması, Çanakkale'nin geçilmez oluşu Türkiye için yeniden doğuş olarak nitelendirilebilir.

Gazetenin 287. sayısının 1. sayfasındaki “Korku Belası” başlıklı metinde yazarın çocukluk anısından söz edilmektedir. Yazar arkadaşlarıyla İstanbul Beylerbeyi'nde gezintiye çıkar. Çocuklar aralarında para toplayarak elma alırlar ve bahçe kapısından sessizce girerek deve kuşlarına elmaları verir ve onların elmaları nasıl yediklerini hayranlıkla izlerler. Ardından yukarı doğru yürürken karşısına kocaman bir aslan çıkar. Arkadaşlarından birisi bir taş alarak aslanı alnından vurur. Uykudan uyanan aslan can havliyle sağa sola saldırır. Bu arada yazar, devamını hatırlamadığını, bayıldığını eve getirildiğinde annesinin kendisinin ölmüş olabileceğini düşündüğünü belirtir. Türlü yaramazlıklar peşinde koşan yazarın korkularının altında yatan sebep ise aslana vurulan kırbaç olduğu söylenebilir. Bu durum yazar da çocukluk travması olarak kalır.

Gazetenin 288. sayısının 1. sayfasında yer alan “Rüyanın İspanyol'u” başlıklı metinde yazarın rüyasından bahsedilir. Bu metinde kişi, İspanyol gribine yakalanır. Ateşi olduğu varsayılan kişi rüyasında kendisini kırlarda omuzunda tüfek, sırtında

çanta ava çıkmış olarak görür. İlerlemekten korkan kişi bir süre sonra pes eder. O sırada karşısına sarı telli bir kafes, kafesin içinde de iki yavru kuş bulur. Yavrunun birini ağaçtan indirir ama diğerini indireceği sırada kuş hıçkırarak ağlamaya başlar. Yazarın içinde acıma hissi uyanır ve bırakmayı düşünür, ancak bir kere öpmek ister. Bunun üzerine kuşun saldırısına uğrar ve ağaçtan aşağı düşer. Acı bir burun sancısıyla uyanan kişi anlar ki İspanyol'a burnundan yakalanır. Kafese koyduğu kuşun ne anlama geldiğini düşünürken, doktorun birkaç gün evde kal demesi üzerine asıl kafese girenin kendisi olduğunu anlar.

“İş Becerenin!...” başlıklı metin gazetenin 295. sayısının 1. sayfasında bulunur. Metin, Japonlara duyulan hayranlığı konu almaktadır. Yazarın Japonlara hayranlığı, Meşrutiyetten evvel Concordia tiyatrosunda oynadıkları oyunları izlemeye gittiği günden itibaren başlamaktadır. Concordia, İstiklal Caddesinde bir opera salonudur. Yıkılmadan önce İstanbul'un ilk sinemalarından biri olarak bilinmektedir. Yıkıldıktan sonra ise yerine kilise inşa edilmiştir.

Yazar, Japon-Rus savaşı olarak bilinen Coşima savaşının sürdüğü sıralarda gazetelerde yer alan yazı ve haritaları keserek savaşı takip ettiğini ve haz aldığını anlatmaktadır. Daha sonraki yıllarda ise halkın Japonlara hayranlığından dolayı çocuklarına Japon askerlerinin (Togo), (Port Arthur), (Nogi), (Oyama) isimlerini verecek seviyeye geldiklerine değinmiştir.

“Dediğim Dedik!” başlıklı metin gazetenin 297. sayısının 1. sayfasında yer almaktadır. Metin, bir söz üzerinde diretildiğini ve istenileni elde edene kadar “dediğim dedik” cümlesi üzerine kurulmuştur: *Bunlar dişi iddialardır. Bu iddialarda fiiliyatın makûsu olarak iki müspetten bir menfi çıkarır! Misal olacakla yapacaktan: Hiçbir şey yapılmayacak çıkar!*” (S.297, s.1). Kişinin inatçılık peşinde koşması hiçbir fayda vermez. Aksine kazanacakken kaybedebilir. Her şey orantılı olmalıdır. Metinde de inadın yarardan çok zarar getireceği vurgulanmıştır.

“Değil!” başlıklı metin Ali Ekrem Beyefendi ile Ahmet Rasim arasında geçen konuşmalardan ibarettir. Metinde ele alınan konu “gelecek” meselesidir. Geleceğin karanlık olduğu üzerinde duran yazar ümit etmek lazım geldiğini söylese de bu mümkün değildir: *“Her evde bir deli, bizim evde bin deli!.. Biçare “ati”nin karanlığı kendiliğinden değildir ki hakkında isbat-ı renk ve mahiyet caiz olsun! Fakat bizim ağırlıklı başımızın ağırlıklı gözüne takılan, taktırılan koyu zifiri gözlere göre*

karanlık. Nice senelerden beri bedbin yaşamış bir milletiz” (S.301, s.1). Tarihimize baktığımızda onlarca başarıya imza atmış bir milletiz fakat kendi içimizdeki curcunaları bitirememiş olmak bizi geriye itmektedir.

“Eski Bir Muharrir ile Hasbihal” başlıklı metin 302. sayının 1. sayfasında bulunmaktadır. Eski bir yazar ile yapılan söyleşiden ibaret olan bu metinde eskiden makale, kitap, roman yazmanın ne derece heyecanlı ve yorucu olduğu birincil kişiden okura sunulmaktadır. Yazar kendi heyecanlarını, hatıralarını, üzüntülerini, özlemle yoğurarak anlatmaktadır. Yazara göre eskiden içindeki yazma hevesi kaybolmuş durumdadır: *“Benim hazır lop makaleyi kendisine okuyabileceğim bir bedbaht yanıma doğru gelirken helecan içinde kalırdım tam gelip de oturdu mu, dereden tepeden söz açıldı mı, o günlere mahsus bir maharet-i kelâmiye ile zavallıyı maksadıma sevk eder, o sırada yine ayrıca bir marifet-i hokkabazane ile elimi cebime atarak hiç yok imiş de o anda yazılı vermiş gibi kâğıtlar üzerine yapılmış bir sevad-ı mutavveleyi gailedar gailedar okumaya başlardım” (S.302, s.1). Çünkü yazmak her şeyden önce var olmaktır. Ancak sonraları yazar, vaktiyle altın bilezik dedikleri sanatın bir kaplama olduğunu fark eder. Kaybetmediği tek şey ise o kaplamanın kendisinin olması ve bununla yetinecek olmasıdır.*

Gazetenin 304. sayısının 2. sayfasında yer alan “Et Kesimi” başlıklı metin A.R tarafından kaleme alınmıştır. Metin, ülkedeki gıda ürünlerinin fiyat artışı hakkındaki eleştirilerden ibarettir. Metinde özellikle etin fiyatının artışına dikkat çekilmektedir. Yazar, lokantada ödediği hesap üzerinden hükümete bir gönderme yapmıştır: *“Demin uskumru gördüm sordum. Balıkçı başını gocuğundan çıkarmaksızın 180 dedi. Et de “140”a! On on beş gün içinde seksenden yüz kırka fırlayan et, bu süratle kendini birden bire tutamayacaktır!”(S.304, s.2) Savaş sonrası artan pahalılık halk tarafından olumlu karşılanmamıştır. Herkes çıkarını düşünerek hareket etmiştir.*

“Vay! Üstâd-ı Muhteremlerim!..” gazetenin 307. sayısının 1. sayfasında bulunur. Bu metin meşhur bir atasözünün açıklanmasını içeren bir metindir. İki kişinin muhabbeti sırasında geçen “sokma akıl yedi adım yürür” sözü dikkat çeker. Bunun üzerine açıklamaya başlayan kişiye göre insan bir işe başlarken başkasından aldığı akılla gerçek becerisini ortaya koyamaz. Yalnızca o kişiden fikir danışmış olur ve böylece akıl aldığı kişiye bir yerden sonra tabi olacak ve her türlü işinde danışmak mecburiyetinde kalacaktır. Kişi bir işi yaparken veya bir karar verirken kendi aklıyla

hareket etmelidir. Çünkü başkalarının aklı geçicidir, kişi sonunda kendi aklıyla baş başa kalacaktır.

Gazetenin 308. sayısının 1. sayfasında bulunan, Ahmet Rasim'in yazmış olduğu "Acaba Kandadır Kanda" başlıklı metin Nikola adlı kişinin kayıp olmasından dolayı hakkında yapılan yorumlardan oluşmaktadır. Rusların Balkanları ziyarete çıktığı bir sırada Nikola da birlikte gitmiş ancak tekrar dönmemiştir. Nikola'nın da malı mülkü, araya karışıp kayıp mı oldu yoksa başkalarına mı verildi bilinmemektedir. Tüm bunların üzerine kısaca verilerek "*ne oldum dememeli, ne olacağım demeli*" (S.308, s.1) cümlesi verilerek kişinin şu an bulunduğu duruma güvenmemesi gerektiğini, kibirli ve şımarık olmaması gerektiğini, yarının ne getireceğinin belli olmadığını vurgulanmaktadır.

Gazetenin 341. sayısının 1. sayfasında bulunan "Bir Perde Daha İndi" başlıklı metinde kıymet bilmezlik işlenmiştir. Minakyon Efendi'nin ölümü üzerine Ermeni halkı cenazeye gelmemiştir. Metin Tiyatro sanatçısı olan Minakyon Efendi, denilene göre tüm ömrü boyunca Türk musikisi için çabalamıştır. Ancak ne var ki yaşı itibarıyla bir gün son perdelik oyununa çıkıp bu hayattaki oyununu sonlandırmıştır. Yaşarken kıymeti bilinmeyen Minakyon Efendi'nin kıymeti öldükten sonra değerli olmuştur.

Gazetenin 313. sayısının 2. sayfasında yer alan "Sefine-i Nuh!" başlıklı metinde vapur yolculuğunun ilk seferinden bahsedilir. Halktan her kesimin içinde bulunduğu vapurda, insanların her konuda bilmişlik taslayarak eleştirilerde buldukları anlatılır. Ülkenin savaşta olması dolayısıyla durumun belirsizliği insanları türlü türlü eleştirilere sevk eder. Vapurda, komünistler, anarşiler, oligarşiler, sosyalistler toplanmış olması ahrardan ve çiftçilerden kimsenin olmayışı da dikkat çeker.

Gazetenin 314. sayısının 2. sayfasında bulunan "Vay Muz Bıyık Beyim!" başlıklı metin Ahmet Rasim tarafından kaleme alınmıştır. İnsanların dikkat çekme adına kılıktan kılığa, şekilden şekile girmeleriyle alakalı bir metindir. Yapılan değişikliklerle ilgi odağı olduğunu düşünen bu tarz insanlar aslında gülünç duruma düşmüşlerdir. Buna örnek olarak da bıyık örneği verilmiştir. Görünüş açısından bıyığın rahatsız edici uzunluğu anlatılan metinde, kız-baba diyaloguna yer verilmiştir.

Gazetenin 317. sayısının 1. sayfasında bulunan “Ya Sabır!...” başlıklı metinde falcılığa dair eleştiri yapılır. İnsanlar inanmasa da mutlu olmak için çareler arar. Bunlar iyi ya da kötü olabilir. Bunlardan biri de falcılık meselesidir. Falcının insanları etkisi altına alıp kandırması, insanların yalan da olsa mutlu şeyler duymaya ihtiyacı olmasına dikkat çekilmektedir. İnsanların para ödeyerek mutlu haber duymaya ihtiyaçları vardır. Yalan olduğu bilirse de insanlar duyduklarından dolayı heyecana kapılmaktadır. Dönem içerisinde yaşananlar göz önüne alınarak umutsuzluktan sıkılmış halk metinde canlı bir şekilde betimlenerek okuyucuya sunulmuştur.

Ahmet Rasim tarafından kaleme alınan “Allah Cümleyi Hab-ı Gafletten İkaz Eyleye” başlıklı metin gazetenin 320. sayısının 2. sayfasında yer almaktadır. Metinde insanların dini kullanarak birbirlerini kandırabildiklerinden bahsedilir. Yılan ve kuş örneği verilerek metin desteklenmeye çalışılmıştır. Kuş örneğinde insanların özgür ruhlu, saf ve iyi niyetli olduğu anlaşılırken, yılanın sinsisi ve inandırıcı sözlerle kandırması düşman örneğini teşkil eder. İnsanlar birbirlerinin hassas noktalarını bildiği için birbirlerini kandırmaya çalışırlar. Amaç, milletin huzurunu bozmak insanların inançlarından, kültüründen, geleneğinden kopartmaktır.

“Laterna” başlıklı metin gazetenin 330. sayısının 2. sayfasında bulunur. Laterna, İtalyan kökenli bir çalgı türüdür. İtalyan ezgileri ile programlanan bu alet 19. yüzyılın sonlarına doğru İstanbul’da görülmeye başlanır. Daha sonra İzmir, Selanik gibi şehirlerde ilgi görür. Metinde de anlaşılacağı gibi eskiden çalınmakta olan darbuka, zilli maşaların önemini kaybettiğini laternanın daha fazla kullanıldığından bahsedilir. Yazar, laternacıların kılık kıyafetine değindikten sonra belli başlı kimselerin bile geceleri şımarıp sokaklarda çalgılarla rezalet çıkardıklarını anlatır. Çalgıcıların eskiden belirli bir yeri varken şimdilerde ise bu çalgı ve çalgıcıların değerini kaybettiğini ve serserilik boyutuna geldiğinden yakınır.

“Harb-i Umumi Neticelerinden!..” başlıklı metin gazetenin 331. sayısının 2. sayfasında yer almaktadır. Metinde, yönetim konusu üzerinde durulmaktadır. Topluma, yönetime yaşama karşı bir isyanı vardır. Yazar kış ayında başından geçen bir olayı anlatır. Gözlemlere yer verir. Karın yağması ve buzlanmanın etkisiyle düşmeye sebebiyet veren birkaç olaydan bahseder. İlk iki kişiden olumlu dönütler

alır. “İtilafçı” diye düşündüğü üçüncü kişi kavgacı bir kişiliğe sahiptir. Ayağı kayıp düştüğü için sinirlenir.

“Kurnazlar İçinde Kaldık!” başlıklı metinde yazar burada tanıdığı kumarbaz bir arkadaşından bahseder. Geçenlerde yine o arkadaşını görüp selamlaşırlar. Arkadaşının kumarda büyük bir mevla kaybettiğini anlar. Şaşırdığı nokta ise arkadaşının bu duruma alışkın olup, umursamayışıdır. Yazar, arkadaşından ayrıldıktan sonra kendi kendini mukayese eder. Ne derecede olursa olsun bir sorun olduğunda üstesinden gelmek için çareler aranmalıdır. *“En habis kesplerden madut olan kumarda cari olan bu suhulet, bizim muamelat-ı umumiyemizde neden bulunamıyor?..”* (S.333, s.1).

Bu cümlelerle ülkenin nasıl yönetildiğine, yönetilirken de ağır yükler almaktan çekinilmediğine değinir. Söz hakkına sahip olan bilirkişilerin kendi mesleklerinde bile kolaya kaçarak bir köşede otururken, iş bilmez, cahil kişilerin kendilerine söz hakkı tanıyarak her şeye burnunu soktukları anlatılır. Böylelikle ülke cahillerle, iş bilmezlerle yönetilmeye mahkûm kalır.

“Çocuktan Al Haberi” başlıklı metinde piket oyunu üzerinde durulur. Piket, geçmiş 15. Yüzyıla kadara uzanan bir iskambil oyunudur. Genellikle iki kişi arasında altı el oynanır. İki zat gazinoda oyun oynarken babasıyla gelen bir çocuk oyunu pür dikkat izlemektedir: *“Beş on beş: Yirmi... On dört doksan dört! Deyince çocuk galiba can kulağıyla dinliyormuş ki bila ihtiyar hızlıca: On dört otuz dört! Diye tadadı tashih gayreti gösterdi. Hepimiz gülüştük. Çocuk kızardı. Fakat asabi olduğu gibi hesabını da sağlam tutmuş olduğuna kani olunduğu için: Otuz dördtür!.. Doksan dört değildir!”* (S.335, s.2). Oyunun kurallarını bilmeyen çocuk kendi yaptığı hesabın doğruluğundan emin bir şekilde oyuna müdahale eder. Doğruluğun, temizliğin çocuklara nasıl yakıştığına da değinilir.

“Polis” başlıklı metin gazetenin 337. sayısının 2. sayfasında bulunur. Polislik mesleği hakkında bilgilerin sunulduğu metinde, eskiden bu mesleğin çokta iyi bir meslek olmadığı ve hatta düzenin, toplumsal dengeyi sağlamaktan yoksun olduğu dile getirilmiştir. Sivil polisler verilen *“Elbise-yi resmiyeni niçin giymiyorsun? Diye sordunuz mu, Sivilce çıktı! Diyor sipsivil geziyordu”* (S.337, s.2) diyalog da işin ciddiye alınmadığı apaçık belirtilmiştir. Ayrıca bu mesleği icra edenlerin sadece

sebepsiz naralar attıkları, ustura, kama, bıçak gibi kesici aletlerle insanlara zarar verdiği hakkında eleştiriler de mevcuttur.

“Nasıl Olsa Çakılıyorlar!..” başlıklı metinde kıyafet seçimi üzerinden doğu ve batı kıyaslanır. Ayrıca küçük bir şapkanın bile insan ırkını tespit etme de işe yarayacağından söz edilir: “*Evet Şark başka Garp başka!.. Bir Şarklı ne kadar Garbi kıyafet giyse Garplılar nazarında garip olduğu gibi bu Garpli da ne kadar Şarklı kıyafet giyerse yine o kadar garip oluyor! Bazı İngiliz, Fransız seyyahların (!) zî-İslam’da almış fotoğraflarını görmüş idim ki bizim deniz abdallı sufilere dönmüşlerdi*” (S.338, s.1). Kişi kendini ne kadar değiştirmeye çalışırsa çalışsın beyinde değişim olmadıkça kişi yine aynı kalır. Nitekim herkes bir şekilde açığa çıkıp anlaşılır duruma gelir.

“Saika?!” Başlıklı metin A.R imzalıdır. Gazetenin 339. sayısının 1. sayfasında yer almaktadır. Saika kelimesi üzerinde verilen açıklamalardan oluşan bu metin bir kelime hakkında bilinen veya bilinmeyen anlamların insanlar üzerindeki tesirini konu almıştır. Sürükleyen, sevk eden, götüren hal, sebep anlamına gelmektedir. Saika kelimesi insanların hayatında yer edinmekle birlikte dillerde pelesenk olduğu ve her şeyde bu kelimenin kullanıldığı anlatılmaktadır.

“İçme! İçerim!” başlıklı metinde kişinin bir gece yarısı içki içmek için girdiği İştayın Bruh (Sirkeci de bulunan eski bir birahane) birahanesinde çeşitli söz oyunları ile polislerden kurtulması anlatılmaktadır: “*Böyle Komiser Efendi! Ben Padişah’tan korkarım gizli hiçbir şey yapamam. Herifcağız durdu bir iki dakika düşündü. En nihayet eliyle omuzuma: Oturunuz! Manasına vurduktan sonra: Size göre memnuniyet yoktur! Siz içiniz!*” (S.342, s.1). Buna göre içki içen kişi polislerden kurtulmayı başarmış ve sebepler ortadan kalktığı müddetçe sebep olanlarında mevcut durumdan kurtulacağı vurgulanmıştır. Metinde, iyi görünen bir olayın arkasından bir zorluk olduğu gibi, kötü bir olayın arkasında da iyilik olabileceği anlatılır. Metinde birinci anlatıcı olarak verilen kişi, olayı hem yaşamakta hem de okuyucuya aktarmaktadır.

“114” başlıklı metin, belediye mühendislerinin karşılıklı konuşmalarını yer alır. Metinde fen heyetinde yüz on dört mühendis olduğu bilgisi verilerek bu kadar mühendis ile neler yapılacağı hakkında fikirler yürütülür: “*Şayet rivayet doğru ise 114 mühendis ile neler yapılmaz! Mesela her tarafı parlak mülevven ve müzeyyen,*

cesim ve müheykel bir şehremaneti binası yaparız. Bu yüz on dört mühendisin her birine birer daire veririz. Çoluklarıyla çocuklarıyla otururlar. Yerler, içerler, ekerler, biçerler, saye-i millete müreffehen geçinirler. İş odalarından harik-zedegan yangın yerlerinin haritalarını yaparlar” (S.343, s.1). Mühendislerin neler yapacağı söylenir. Bunlara ek olarak tüneller, boğazlar, köprüler yapılması ile ilgili projelerden de bahsedilir.

Ahmet Rasim tarafından kaleme alınan *“Takaza-yı Dehr”* başlıklı metinde boğazlar meselesi ele alır. Ayrıca Türklerin her türlü fenalığı yaptığına dair suçlamalara yer verilir. Gazetenin 353. sayısının 1. sayfasında bulunan metinde kendi içinde bir takım kopukluklar oluşur. Yirmi bir satırının tayy edildiği notu düşülmüştür. Batılı Devletlerin boğazlara sahip olmak için her türlü iftirayı atabilecek bir medeniyet olduğunu gözler önüne serilmektedir: *“Bu sebeple idi ki onlar, yani bu kafatasları Ermeni kanallarını merhamet-i umumiyeye açıp döktükçe, güya bir iş yaptıklarına inana inana; kendi çaldıklarına kendileri oynaya oynaya hem ahenk oldukça bu kara ağızlardan....”* (S.353, s.1). Yazar bu cümlelerle son noktayı koymuştur. Batılı devletlerin kendi yazdıkları senaryoya yalnızca kendilerinin inandıklarını söyleyerek metni sonlandırmıştır.

Gazetenin 357. sayısının 1. sayfasında bulunan *“Hayatta Makûsiyetler”* başlıklı metin Cevdet Bey’in *İkdam* gazetesine göndermiş olduğu bir makale ile başlar. Makale de Selim Sırrı Bey’i arayıp bulamadığını Matbuat Kongresi’nde hazır bir meclis olduğunu ve huzura gelmediği anlatılır. Ahmet Rasim hor görülür. Ahmet Rasim bu yazıları okuduktan sonra Devr-i Hamidi’de mesleğiyle taban tabana zıt bir memuriyette kayırlmış olduğunu, o dönemde *“Encümen-i Teftiş ve Muayene”* namıyla sansürler uygulandığını söyler. Bir gün Nazır Paşa çağırır. Dedikodusunu yaptığı Encümen-i Teftiş ve Muayene azalığına atandığını bildirir. Bu metindeki asıl mesele Ahmet Rasim’in dedikodusunu yaptığı azalığa layık görülerek atanmasıdır. Dedikodusunu yaptığı bu azalığı beğenmeyip bir sorun haline getirmesidir.

“Mek Mart!” başlıklı metinde anlatıcı Kadıköy’de gezerken bir Ermeni arkadaşına rastlar. Arkadaşı mek mart hastalanmış der. Anlatıcı bunu mart olarak anlar. Fakat mek mart farklı bir anlamda kullanılır. *“Bir mart değil. Bir adam demektir. Ermenilerde aileler arasında karı kocası için (Mek Mart) der”*(S. 359, s.1).

Aslında Sultan Hamid'in hastalandığından bahseder. Arkadaşıyla hasbihal ettikten sonra şimdiki mart ile eski mart arasında değişen bir şey yoktur. Yani aslında eski yönetim ile şimdiki yönetim arasında bir fark olmayacağını belirtilerek yönetim sistemine gönderme yapılır.

Gazetenin 360. sayısının 1. sayfasında yer alan "Penc ü Dü" başlıklı metnin otuz sayısı tayıyılmıştır. Metinde oyun üzerinden bir mesaj verilir. Metin içerisinde bazı kısımlar sansür sebebiyle metinden çıkarılmıştır. İki kişi arasında oyun oynanmaktadır. Üçüncü kişi yanlış oynayana hiddetlenir. Son satırda "Muzaffer vakt-i fırsatta adudan intikam almaz" (S.360, s.1) diyerek aslında vatan galibiyetinin vakti zamanının bir gün geleceğini söylemeye çalışılır. Ne kadar mağlubiyet olsa da galibiyet umudu sönmemiştir.

Ahmet Rasim, toplumun aksak yönlerini, sosyal hayatı, aile hayatını fıkra türündeki metinlerinde ele almıştır. Ayrıca siyasi konulu metinlerde de hükümete karşı bir gönderme yapmıştır. Hükümetin halka karşı tutumunu eleştirmiştir. Ayrıca yazdığı yazılarla savaş sonrası halkın durumunu gözler önüne sermiştir. Ahmet Rasim'in yazmış olduğu fıkra türündeki metinler dönemi anlayıp yorumlama açısından önemli bir kaynak olmuştur.

2.2. Kurmaca Dışı Metinler

2.2.1 Hatıra/Anı

Yeni Gün gazetesinde on dört tane hatıra/anı türü bulunmaktadır. Bu hatıralardan bir kısmı Kurtuluş Savaşı'nı anlatırken bir kısmı ise Yıldız Sarayı'nda yaşanan durumları ele almaktadır. Dönemi yansıtan metinler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2.5. Hatıra/Anı Metninin Sayı ve Konularına Göre Dağılım

Yazar	Yazının Başlığı	Konu	Tür	Tarih	Sayı	Sayfa	Adet
Belirtilmemiş	Elim Bir Hatıra	Savaş	Hatıra/Anı	16 Ekim 1919	209	3	1
Belirtilmemiş	Adsız Bir Türk Kahramanı	Savaş	Hatıra/Anı	17 Ekim 1919	210	3	1
Belirtilmemiş	Adsız Bir Türk Kahramanı	Savaş	Hatıra/Anı	21 Ekim 1919	214	3	1
Ali Ekrem	Yıldız Sarayında Baş Kitabet Dairesi	Ahlak	Hatıra/Anı	15 Kasım 1919	239	3	1
Ali Ekrem	Yıldız Sarayında Baş Kitabet Dairesi	Meslek Aşkı	Hatıra/Anı	22 Kasım 1919	246	3	1

Ali Ekrem	Yıldız Sarayında Baş Kitabet Dairesi	Düzen	Hatıra/Anı	29 Kasım 1919	253	3	1
Ali Ekrem	Yıldız Sarayında Baş Kitabet Dairesi	Maddiyat	Hatıra/Anı	6 Aralık 1919	260	3	1
Ali Ekrem	Yıldız Sarayı'nda Baş Kitabet Dairesi	Düzen	Hatıra/Anı	14 Aralık 1919	268	3	1
Ali Ekrem	Yıldız Sarayında Baş Kitabet Dairesi	Maruzat Odası	Hatıra/Anı	15 Aralık 1919	269	3	1
Ali Ekrem	Bir İcmal Tarihi	Saltanat	Hatıra/Anı	20 Aralık 1919	274	3	1
Ali Ekrem	Bir İcmal Tarihi	Saltanat	Hatıra/Anı	3 Ocak 1920	288	3	1
Ali Ekrem	Sahâif-i Hâtırat	Azledilme	Hatıra/Anı	10 Ocak 1920	295	3	1
Ali Ekrem	Sahâif-i Hatırat	İftira	Hatıra/Anı	24 Ocak 1920	309	3	1
Ali Ekrem	Sahâifi Hatırat	Siyasi	Hatıra/Anı	31 Ocak 1920	316	3	1
Toplam							14

Savaş konulu olan “Elim Bir Hatıra” başlıklı metin gazetenin 209. sayısının 3. sayfasında bulunur. Metinde ihtiyar bir amca ve cepheye asker götüren komutanın konuşmaları anlatılır. İhtiyar, oğlunu görmek tren garına gider. Komutandan bir iki günlük evde kalmasını rica eder. Komutan, ihtiyara Mehmet Emin’in dürüst, saygılı, güvenilir bir asker olduğunu anlatır. İhtiyardan söz vermesini ister. Ertesi gün gelecek olan trenle oğlunu göndermesini tembihler. İhtiyar bu yaşlı haliyle yalan söylemeyeceğini, sözünde duracağını anlatır. Metin de Anadolu insanının mert, çalışkan, olduğuna dikkat çekilir.

Savaş konulu “Elim Bir Hatıra” başlıklı metin Mehmet Emin’in kahramanlıklarını içermektedir. Yazara dair bir bilgi bulunamayan metin 209. sayıda bulunan “Harp Levhaları”nın devamı niteliğindedir. Gazetenin 210. sayısının 3. sayfasında bulunur. Metinde hikâyeye başlamadan önce bir önceki sayının özeti verilir, daha sonra hikâyeye devam edilir. İran- Irak cephesindeki kanlı taarruz anlatılır. Düşmanı saflara yaklaştırmayan Mehmet Emin’in kahramanlığı ve bu uğurda nasıl şehit olduğuna dair bilgilere yer verilir. Ayrıca betimlemelerle metin desteklenir.

Savaş konulu “Adsız Bir Türk Kahramanı” başlıklı metinde Anadolu insanının cesurluğu ele alınır. Yazar metinde yazmış olduğu bir anıyı şöyle dile getirmektedir: *“İşte bu anda mermi kasırgalarının dalgalandırıldığı dumanlar arasından kısaca boylu çalak ve asabi bir kahramanın bir lastik top gibi siperlerden fırlayarak düşman üzerine atıldığı görüldü. Bu sırat-ı memat üzerinde birbirinden yalnız beş*

hatvelik bir ölüm mesafesiyle ayrılan bu kahraman neferle düşman mitralyözü arasında ancak biçici bir huzme ve bir yuvarlak çelik parçası teati edilebilmişti” (S.214, s.3). Savaş düşmanın lehinde ilerlerken Anadolu insanını düşman hattına atılması savaşın seyrini değiştirir. Lakin nefer bu seyri canıyla öder. Metnin sonunda da adsız kahraman olarak nitelendirilen bu askerler övüldükten sonra metin sonlandırılır.

Gazetenin 239. sayısının 3. sayfasında yer alan “Yıldız Sarayında Baş Kitabet Dairesi” başlıklı metin, Ali Ekrem tarafından kaleme alınır. Bu bölümde kâtiplik dairesi hakkındaki görüşler, fikirler dile getirilir. Bu daireye gelen insanlarda endişe endişeler oluşur ve bu endişeler üç dört gün sürer. Çünkü yeni gelenler buradaki insanları daha yakından tanıma şerefine nail olmuştur. Ahlaksızlığın, casusluğun, ön planda tutulduğu bir devirde, Yıldız Sarayı’nın merkezinde, büyük saygı gösterilen bu Kâtip Efendilerin nasıl ortaya çıktığı düşüncesi merak konusudur. Bunun içinde Nuri Bey’in hikâye ettiği hadiseyi şu şekilde anlatılır:

“Bir gün Hamidiye Cami-i şerifi minaresinde müezzin ezan okurken Nuri Bey “böyle eşek sesli bir herif padişah sarayının karşısında ezan okumalı mıdır? Diyecek olur; Şadi Bey hemen “kâtipler ezan-ı Muhammediyi –haşa sümme haşa- eşek sesine benzettiler? Mailde bir jurnal tertib ve takdim eder. Daire-i kitabette Nuri Bey’le Hacı Hasan Beyleri kovarlar” (S.239, s.3).

En fazıl, en muhterem üstatların ders halkalarından yetişmiş, Recaîzâde Mahmut Ekrem, edebiyat Muallimi Namık Kemal’in şiirlerini heyecanla okumuştur. Sultan Hamid kâtipler dairesine gönderilen her kötü yazının imzasını yırtarak sadıklık göstermiştir. Çünkü başkâtip hiçbir kötü yazıyı, hiçbir zarfı tanıtmaya vasilek etmemiştir. Kâtiplik dairesinin bu kötü yazılara karşı verdikleri mücadeleler bir anı olarak Ali Ekrem tarafından kaleme alınmıştır.

“Yıldız Sarayında Baş Kitabet Dairesi” başlıklı metin gazetenin 246. sayısının 3. sayfasında bulunur. Metinde merhum Süreyya Paşa’nın fiziki özellikleri, kişiliği, saraydaki hayatı, anıları ve çalışmaları anlatılır. Paşa hatalı yapılan işleri direk çizer, devletin hayrına olacak en ufak bir sözü ipka eder. Ayrıca Süreyya Paşa, Sultan Abdülhamid’in de çekindiği bir kâtiptir. Metinde anlatılmak istenen Süreyya Paşa’nın devletine, milletine ve padişahına karşı hizmetlerini gerektiği gibi yerine

getirmiş olması yatar. Süreyya Paşa'da meslek aşkı bütün manasıyla en yüksek derecede yüceltilir.

Metinde Süreyya Paşa'nın titizliği, yönetim biçimi üzerinde ayrıntılı olarak durulur. Sarayda önemli işler yaparak, devlete karşı sorumluluklarını yerine getirir.

“Yıldız Sarayında Baş Kitabet Dairesi” başlıklı metin 253. sayının 3. sayfasında yer alır. Metinde sarayda çalışanların kazançlarından bahsedilir. Ayrıca daire-i kitabet çalışanlarının rütbe veya nişan alamadıklarını, sonraları daire-i kitabetin kurallarının değiştiğini, çalışanların rütbe ve nişan alabildiklerini, yatacak yerlerinin daha temiz ve kullanışlı bir hale geldiği anlatılır.

“Yıldız Sarayında Baş Kitabet Dairesi” başlıklı metin gazetenin 260. sayısının 3. sayfasında yer alır. Metinde maruzat konusuna değinilir. Maruzatlar iki kısma ayrılır. Bunlar resmîyeler ve hususiyelerdir. Metinde anlatılmak istenen maruzatın ayrıldığı resmîyeler ve hususiyeler kısımlarına ait hatıralara değinilir. Maruzat işlerinin yoğun olduğu bir gün eline mum damlayan kâtibin tepkisiyle karşı karşıya gelen Süreyya Paşa, “*Bırakın Allah'ı severseniz: Ben de maruzatı yaktınız sandım!*” (S.260, s.3) diyerek maruzat evraklarının ne denli önemli olduğuna dikkat çeker.

“Yıldız Saray'ında Baş Kitabet Dairesi” adlı metin gazetenin 268. sayısının 3. sayfasında bulunur. Metinde Sultan Abdülhamid'in maruzatlar da düzenli oluşunu, evrakların güvenli bir şekilde korunmasına ve iletilmesine ne kadar değer verdiğinden bahsedilir: “*Sultan Abdülhamid maruzat ve resmîyeyi bit-tetkik tasdik eylediği her tezkirenin sağ ucundaki numaraya mesela 6854 fi 18 cemazi bilahare sene 328 şeklinde bir tarih çeker, sonra bazen mihr-i umumiyle ve ekseriya isminin ilk harflerine havi yuvarlak kâğıtla kapatarak [1] mihr yerinin üzerine “mucibince,” zarfın yüzüne de maruzatın ad dile o günkü tarihi yazar, bu kapalı zarfı harem ağlarından, ağalardan, tüfekçilerden biriyle daire-i kitabete gönderir idi*” (S.268, s.3). Maruzatlar ‘k, c, s’ harflerinden hangilerini bulunduruyorsa o harflere göre sıralanır. ‘K’ harfli olanlar kayıt olunacaklar için, ‘c’ harfini şamil olan evraklar için “cevaplı” ve ‘s’ işaretliler “suali” evraklar için ayrılmıştır.

“Yıldız Sarayında Baş Kitabet Dairesi” adlı metin gazetenin 269. sayısının 3. sayfasında yer alır. Metinde maruzatın nerede ve nasıl incelendiği, maruzat odasının nasıl olduğu ve Sultan Abdülhamid'in görüşlerini nasıl bildirdiği anlatılır. Kâtipler padişahı göremedikleri için maruzatların nasıl incelendiği konusunda bir fikre sahip

değildirler. Padişahın gelmesiyle ve maruzatları incelemesiyle bir bilgiye ulaşabilirler. Maruzat odası padişahın maruzatları incelediği, hülâsa-ı maruzat defterinin bulunduğu yer olarak bilinir. Padişah görüşlerini yazılı veya sözlü olarak başkâtime ya da bir mabeyinciye tebliğ ederek bildirir.

“Bir İcmal Tarihi” başlıklı metin Ali Ekrem tarafından ele alınır. Konu itibarıyla devlet adamlarını, yazarları ele alır. Metinde siyasi konular ve yönetim biçimi üzerinde durulur: *“Sultan Abdülaziz’in halimiyle veliaht Murad Efendi’nin iclâsı için hürriyetperveranın icra etmekte oldukları müzakerata iştirak eden Şehzâde Hamid Efendi gayet derras ve ahlaken fevkalâde mail-i fesat olduğundan veliaht hazretleri kendisinin iclâsına ve Kanun-ı esasiyenin ilanına şiddetle taraftar görünen biraderine asla itimâd edilemeyeceğini ve kendi menfaatine tevafuk ettiği dakika bütün tertibatı amcasına işşa edebileceğinden mühim işleri ondan saklamak lazım geldiğini Namık Kemal’e defeat ile ihtar etmiştir.”* (S.274, s.3) Abdülaziz, biraderine güvenmediğini, kendi menfaatini düşündüğünü için önemli işlerin onun yanında konuşulmasını uygun görmeyerek bu konuda uyarılarda bulunur.

“Bir İcmal Tarihi” başlıklı metin gazetenin 288. sayısının 3. sayfasında yer alır. Mithat Paşanın saltanat makamına göstermiş olduğu tavır, Mustafa Kemal’in sürgün edilmesi, Sultan Hamid’in devlete karşı yapmış olduğu icraatlar ele alınır. Metinde Sultan Hamid’in bir iş yaparken şiddete meyilli olmadığını şiddete en son müracaat edeceği dile getirilir:

“Namık Kemal de Mithat Paşa kadar hatta Efkâr-ı Umumiye üzerinde kalem-i icaz karinin bıraktığı tesir-i azimden dolayı padişaha göre daha korkunç bir insan idi. Sultan Hamid, Kemal’i tevkif ettirmek için o zaman zaptiye müdüriyetinde bulunan Kazım Beyi, ihtimal ki Namık Kemal’e valide cihetinden karabeti bulunduğunu bilmeyerek, saraya celb ve Kemal’i taht-ı tevkife almaya muktedir olup olamayacağını kendisinden bilvasıta sual eder.” (.288, s.3).

Sultan Hamid, Namık Kemal’e karşı düşmanlık beslediği için Namık Kemal’i hapse attırır. Sultan Hamid, hürriyetperver olan Namık Kemal’e düşmanlık beslese de onu ezme taraftarı değildir. Mahkemeye çıkarılan Namık Kemal Sultan Hamid tarafından Midilli’de sürgüne gönderilir. Metin bu çerçeve üzerinden ele alınır. Dili oldukça ağır olduğu için anlaşılması zor bir metindir.

“Sahâif-i Hâtırat” başlıklı metin gazetenin 295. sayısının 3. sayfasında yer alır. Mithat Paşa ve Namık Kemal’in uzaklaştırılmalarına ve uzaklaştırıldıktan sonra yapılacak olan durumlar anlatılır. Mithat Paşa ve Namık Kemal’in uzaklaştırılmalarına sebep hürriyet yanlısı öğrencilerin mahpusluğu ile alakalıdır.

Metinde ayrıca Sultan Hamid konusuna değinilir. Amcasına benzemediği devlet yönetimi için çalışmalar yaptığını devlet işlerini her şeyin üzerinde tuttuğu anlatılır. Metin dönemi konu almakla beraber siyasi meseleleri de ele alır.

Gazetenin 309. sayısının 3. sayfasında bulunan “Sahâif-i Hatırat” başlıklı metin oldukça ağır bir dille yazılmıştır. Metinde sarayda yaşanan anılar anlatılmaktadır:

“Mahmut ve Yusuf Beylerin şu hikâyeleri de, yeminlerine rağmen bir masaldan ibarettir ve ikisi de Rumeli muhacirlerinden oldukları için Suavi hâdisesinden sonra saraydan ihraç olunduklarından efendilerini lekelemek maksad-ı garizkârânesine müsteneddir.” (S.309,s.3)

Metinde anlatılan hikâyelerin gerçekliğinin olmadığını, karalamak için yazıldığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu hikâyelerin Mahmut ve Yusuf Beylerin uydurması olduğu anlaşılmıştır.

Ali Ekrem tarafından kaleme alınan “Sahâifi Hatırat” başlıklı metin gazetenin 316. sayısının 3. sayfasında bulunur. Bir nevi dönemin tarihini ele alınmaktadır. Padişahların, paşaların fikirlerine, durumlarına, Avrupa’nın padişahlar hakkındaki tutumuna yer verilmiştir. Metin genel çerçeveden bakılacak olursa dönemin siyasi durumu özetlemektedir.

“Sahâif-i Hatırat” başlığı altında incelenen metinlerde Yıldız Sarayındaki hatıralara değinilmiştir. Devlet işlerinin nasıl yürütüldüğüne dair verilen bilgiler kısa örneklerle desteklenmeye çalışılmıştır. Ayrıca dönemin siyasi, sosyal olayları gün yüzüne çıkarılarak okura sunulmuştur.

2.2.2. Deneme

Yeni Gün gazetesinde otuz altı tane deneme türüne yer verilmiştir. Yirmi tanesi Ahmet Rasim’in yazmış olduğu “Yeni Günler İçinde Eski Günler” başlığı altında incelenmiştir. Aşağıdaki tabloda deneme türünün dağılımı verilmiştir.

Tablo 2.6. Deneme Metninin Sayı ve Konularına Göre Dağılım

Yazar	Yazının Başlığı	Konu	Tür	Tarih	Sayı	Sayfa	Adet
Belirtilmemiş	Halkın Sesi Hakkın Sesidir	Aitlik	Deneme	19 Mart 1919	195	1	1
Belirtilmemiş	İstanbul Türk'tür, Türk Kalacaktır	Aitlik	Deneme	20 Mart 1920	196	1	1
Belirtilmemiş	Türk ulema ve Mütebahhirine ne diyor?	Aitlik	Deneme	22 Mart 1919	198	1	1
Ahmet Rasim	Vahdet-i Milliye'nin Eşkâl-i İptidaisinden	Millî Birlik	Deneme	11 Ekim 1914	204	3	1
Ahmet Rasim	Vahdet-i Millîye	Millî Birlik	Deneme	13 Ekim 1919	206	3	1
Ahmet Rasim	Osmanlılık Vahdet-i Amirdir	Millî Birlik	Deneme	24 Ekim 1919	217	2	1
Ahmet Rasim	Vahdet-i Millîye Avamilinden: Askerliğimiz	Millî Birlik	Deneme	29 Ekim 1919	222	3	1
Ahmet Rasim	Türkler Vahdet-i Millîye Kahramanıdır	Millî Birlik	Deneme	19 Kasım 1919	243	3	1
Ahmet Rasim	Türklerin Tarihî Kabahatleri	İhanet	Deneme	20 Ekim 1919	213	3	1
Ahmet Rasim	Tarz-ı İnşad	Şair	Deneme	8 Kasım 1919	232	2	1
Ahmet Rasim	Ecnas-ı Edebiyye	Şair	Deneme	14 Kasım 1919	238	3	1
Ahmet Rasim	İstibdâd-ı Edebî 'de Mithat Efendi, Ben, Muallim Naci	Şair	Deneme	25 Kasım 1919	249	3	1
Ahmet Rasim	Birkaç Şahsiyet-i Marufe	Şair	Deneme	1 Aralık 1919	255	3	1
Ahmet Rasim	Bir Şairin Köşesi	Şair	Deneme	13 Ocak 1920	298	3	1
Ahmet Rasim	Kadınlar	Şair	Deneme	29 Ocak 1920	314	3	1
Ahmet Rasim	Şair Tipleri	Şair	Deneme	28 Mart 1920	365	1	1
Ahmet Rasim	Yine Muallim Naci	Yazar	Deneme	8 Aralık 1919	262	3	1
Ahmet Rasim	Der Beyân-ı Velâdet-i Edebiyat-ı Cedide!..	Edebiyat ve Dil	Deneme	17 Aralık 1919	271	3	1
Ahmet Rasim	"İstibdâd-ı Edebî 'de Harekât-ı Edebiyye Envarı ile Sansür	Edebiyat ve Dil	Deneme	28 Aralık 1919	282	3	1
Ahmet Rasim	Bir İcad-ı Mühimme-yi Lisan-ı Osmani	Edebiyat ve Dil	Deneme	18 Ocak 1920	303	3	1
Muhittin	Edebiyat Muhasebesi	Edebiyat	Deneme	19 Aralık 1919	273	3	1
Ahmet Rasim	İstibdâd-ı Edebî 'de Mahfil-i Edebîye Numunelerinden Birkaçı	Andelib Hakkında Bilgi	Deneme	21 Aralık 1919	275	3	1
Ahmet Rasim	Bir İki Mahfil-i Edebî Daha	Şiir	Deneme	4 Ocak 1920	289	3	1
Ahmet Rasim	"İmtihan-ı Liyakat"	Şiir	Deneme	3 Şubat 1920	319	3	1
Cenap Şahabettin	İstanbul	İslamîlik	Deneme	26 Ocak 1920	311	1	1
Halide Edip	Yeni Gün'e	İstanbul	Deneme	26 Ocak 1920	311	1	1
Hamdullah Suphi	İstanbul	İstanbul'un Konumu	Deneme	26 Ocak 1920	311	2	1
Süleyman Nafiz	"Ufuklar karanlık ve Pek karanlıktır. Bırakın..."	İstanbul'un Önemi	Deneme	26 Ocak 1920	311	2	1

Samih Rıfat	İstanbul Türk ve Müslüman kalmalıdır!	İstanbul'un Önemi	Deneme	26 Ocak 1920	311	2	1
Celal Sahir	Her Türk İstanbulsuz Yaşayamaz	İstanbul'un Önemi	Deneme	26 Ocak 1920	311	2	1
Ahmet Hikmet Bey	İstanbul İslâm ve Türk Âleminin Gözüdür	İstanbul'un Önemi	Deneme	26 Ocak 1920	311	2	1
Galip Bahtiyar	Oğlum Turhan'a,	İstanbul'un Önemi	Deneme	26 Ocak 1920	311	2	1
İbrahim Necmi	İstanbul Türk'tür!	İstanbul'un Önemi	Deneme	26 Ocak 1920	311	2	1
Kemal Ragıp	İstanbul'a...	İstanbul'un Önemi	Deneme	26 Ocak 1920	311	2	1
Abdullah Efendi	Elmelikullah Vela Galibe illallah	İstanbul'un Müslüman olması	Deneme	26 Ocak 1920	311	3	1
Hüseyin Ragıp	İstanbul Can Evimizdir	İstanbul'un Önemi	Deneme	26 Ocak 1920	311	3	1
Mehmet Ali Tefvik	İstanbul İçin	İstanbul'un Önemi	Deneme	26 Ocak 1920	311	3	1
Toplam							36

Yazarı belirtilmemiş olan “Halkın Sesi Hakkın Sesidir: İstanbul Türk'tür, Türk Kalır” başlıklı İstanbul'un Türk halkı için vazgeçilmez olduğunu anlatmaya çalışmıştır. İstanbul'un güzelliklerine değinerek Türk halkının bu güzel şehir ile bir bütün halinde tasavvur ettiğini şu satırlarla dile getirmiştir: *“Her türlü ihtirasların, her türlü muhasebelerin fevkinde Türkün vicdanı vardı. Bu parçalanmaz, hiçbir şeyle sarsılmaz olan Türk vicdanı kendini ahsâs etti; İstanbul için çarpındı, çarpındı; nihayet İstanbul'unu muhafaza etmek ümitleri kutlandı; o kadar ki bu gün İstanbul Türk'tür ve Türk kalır demekte tereddüde mahal görülemez”*(S.195, s.1). Yazar, her bir satırda İstanbul'un taşında, toprağında Türk vicdanının olduğunu, elde edip kazanana kadar canla başla mücadele verdiğini ve sonuç olarak Türk'e ait olanın yine Türk'te kalacağını anlatmaya çalışmıştır.

195. sayının devamı niteliğini taşıyan “İstanbul Türk'tür, Türk Kalacaktır: Türk Kadınlığının Celâdeti” başlıklı metinde de İstanbul'un Türklere ait olduğu anlatılmıştır. Gazetenin 196. sayısının 1. sayfasında bulunmaktadır. Diğer metinden farklı olarak Türk kadınlarının da İstanbul üzerinde hakları olduklarından bahsedilmiştir. Türk erkekleri nasıl canla başla cephede savaştılar ise, cephe arkasında da Türk kadınlarının büyük rolü olduğundan bahsedilmiştir:

“Dün, yine pek ulvi, pek ruhani bir millî tezahür müjdesini alarak sevindik. Sayısız felaket ve fecaatleriyle melekemizi, milletimizi elim, telafisiz zararlara uğratan dört harp senesinin bir noktadan büyük bir faidesi olduysa, oda bizde millî vicdanı

şiddetle ikaz etmesi, hatta kadınlarımızda da millî hayata, millî duygulara karşı nasıl bir feyz husule getirmesidir. Merhum Fikri'nin dediği gibi; "bazen felaketinde olurmuş hayırlısı." zira zordur; felaket ve nekbette öyledir. Bununla beraber her felaket nekbetten ibaret dersi almak millî varlığın anısı için elbette ümitler doğuran, ateşler yaratan, azim ve imanla yaşatan bir kuvvettir" (S. 196, s.1).

Yazar, savaşın kötü yanları olduğu gibi iyi yanlarının olduğunu anlatılarak kadınların da bu topraklarda büyük role sahip olduğu anlatılmaya çalışılmıştır.

198. sayının 1. sayfasında bulunan "Türk ulema ve Mütebahhirine ne diyor?" başlıklı metnin yazarı bilinmemektedir. Metin İstanbul'a dair bilgiler içermektedir. Önceki sayılarda İstanbul'un Türk olduğuna dair bilgiler verilirken, bu sayıda da diğer sayıları destekler niteliktedir. İstanbul'un Tür olduğunu artık yerli yabancı herkesin kabul ettiğini yazar bu metinde anlatmaktadır. İstanbul fethedildiğinden beri vücuda türlü türlü eserler getirilmiştir. İstanbul ve Türklük bir bütünlük sağlamıştır.

Ahmet Rasim'in deneme türünden kaleme aldığı "Yeni Gün İçinde Eski Günler, Vahdet-i Milliye'nin Eşkâl-i İptidaisinden" başlıklı metin gazetenin 204. sayısının 3.sayfasında bulunmaktadır. Oldukça ağır bir üslup ile yazılan metinde İstiklâl-i Osmaniye'nin eski-yeni karşılaştırması yapılmıştır. Osmanlı'nın millî birlik ve beraberlik sonucu güçlü olduğu anlatılmaktadır. Osmanlı'nın oluşturacağı sistemde şeri hükümlerden yararlandığını, bu hükümler doğrultusunda bilgi alışveriş yapıldığına değinilmiştir: "*(Şakayık), (Edebalı) nin servet-i azime ve kudret-i tammeye malik, meslek-i sufiye salik olduğunu zikrettiği sırada umur-ı ibat ve gerudâr meham-ı emaret hususunda Osman Gazi'nin daima kendisiyle istişare eylediğini yazıyor. Filvaki pir-i muhterem mesail-i şeriye ve diniye de adeta merci-i kül olmuştu*" (S. 204, s.3). Ayrıca ilim sahiplerinden ders alındığı doğrultusunda bir takım bilgilere de yer verilmiştir.

İkinci metin olan "Vahdet-i Millîye" başlıklı metin 206. sayının 3. sayfasında bulunmaktadır. "Vahdet-i Millîye" ilk metnin devamı niteliğini taşımaktadır. Osmanlı'nın birlik ver beraberliğinden, şeri hükümlere uyulması gerektiğinden bahsetmektedir:

"Yeni Gün içinde eski günler... Evet. Bulunmalı, bu eski günleri daima yeni günler içinde aramalıyız. Tarihlerimizde yalnız bize değil, bütün âleme ibret verecek eski günler pek çoktur. Şu günlerde cümlemizin tekrar edip de medlulüne bir türlü

yanaşamadığımız “Vahdet-i Millîye” fikrinin de evvelden beri Türk Kavminin şiarı olduğu bugünler içinde aşikâr görünmektedir”(S.206, s.3).

Bu alıntıda ecdadın, geçmişini unutmuyarak her daim hatırlanması gerektiği vurgulanmıştır. Sultan Orhan'ın büyük biraderi saltanat hakkını kardeşine devrettiğini ve bu gösterdiği davranışın aldığı terbiyeden ileri geldiğine değinilmiştir. Bu düşüncelerin barbar kafalarda olmadığına dair de gönderme yapılmıştır. Garpta saltanat kavgaları, kardeş kanı dökülürken Alâeddin Paşa'nın saltanatını kardeşine devretmesi ile ilgili bir kıyaslama yapılmıştır.

“Osmanlılık Vahdet-i Amirdir” başlıklı metin gazetenin 217. sayısının 2. sayısında bulunmaktadır. Soru cevap şeklinde cümleler yer almaktadır. Dili oldukça ağırdır. Bu metinde Osmanlı'nın büyüklüğünden birlik ve beraberliğin öneminden bahsedilmektedir. Tarihi, masallarda, hikâyelerde aramanın yanlış olduğunu, araştırıp inceleyenlerin ancak doğru bilgilere ulaşabileceğine değinilmiştir. Rumeli'ye geçmekte en büyük silah üç kıtaya Osmanlı'nın hükmetmesidir. Bu silah ilim ve marifetin ezelisidir. Bu silah parıl parıl parladıkça fetih ve zafer temin etmektedir. Avrupa ülkelerinin kanunsuzluğa mahkûm oldukları anlatılmaktadır. Osmanlılar üzerinde saha saha medeniyetlerini idare etmiş kanunlarıyla tek kuvvet, tek yürekle, birliği teşkil etmiş üstünlük sağlamışlardır. Şark tarafından Avrupa'ya girmişlerdir. Bu birlik askerlikte siyasi görüşleri de temsil etmektedir. Osmanlılık birlikte doğmuş, birlikte büyümüş bir millet olmuştur.

“Vahdet-i Millîye Avamilinden: Askerliğimiz” başlıklı metin gazetenin 222. sayısının 3. sayfasında bulunmaktadır. Diğer metinlerde olduğu gibi bu metinde de Osmanlı'nın birlik beraberliğinde bahsedilmektedir. Yalnız tek fark burada askerlik konusuna daha da çok yer verilmiştir. Türklerin askerlik teşkilatı konusunda ileri bir seviyede olduklarını, Avrupalıların yıllar sonra bu teşkilata benzer teşkilat kullandıkları anlatılmaktadır. Avrupa'nın bu teşkilatı kullanmasında Türkler'in büyük bir önemi vardır. Türkler her zulmün altından kalkmış, zalimin elinden kendisini kurtarmıştır. Çünkü Türkler de istiklâl ve hürriyet sevdası vardır. Avrupa ülkeleri Osmanlıyı yok etmeye çalışmış fakat başarılı olamamıştır. Osmanlı'nın uyguladığı siyasi-askeri teşkilat sayesinde üstünlük kurularak fethedilen yerlerde düzenli bir sistem oluşturularak, mektep, cami, kervansaray gibi yerler inşa etmiştir. Devşirme usulüyle de orduya destek verilmiştir.

“Türkler Vahdet-i Millîye Kahramanıdır” başlıklı metin gazetenin 243. sayısının 3. sayfasında yer almaktadır. Türklerin millî birlik ve öneminden bahsedilmektedir. Avrupa ülkeleri birlik olup Osmanlı üzerinden toprak paylaşımı yapmaya başlamışlardır Ankara Hükümeti, Osmanlı Türklerinin başına türlü belalar getirmiştir. Osmanlı birçok düşmanla karşı karşıya kalmıştır. Timur, askerleriyle birlikte Anadolu’yu yakıp yıkılmaya çalışmıştır. Avrupa ülkeleri Sırp Sındığı, Kosova, Niğbolu gibi savaşlarla üç defa “ehl-i salıp” suretinde Osmanlı’yı Avrupa’dan çıkarmak maksadıyla birlik olmuşlardır.

“Türklerin Tarihî Kabahatleri” başlıklı metin gazetenin 213. sayının 3. sayfasında bulunmaktadır. Bu metinde Türklerin fethettikleri yerlerde gayri Müslimleri eziyet etmeyerek, özgürlük hakkı tanınması ve onlarında birleşerek Osmanlı’ya başkaldırması, Türklerin kabahatleri arasında sayılmıştır. Ecdadın Rum illerine geçer geçmez yakıp yıkmadıklarından, kan dökmediklerinden bahsedilmektedir. Fethettikleri yerlerde yeni kasabalar vücuda getirmişlerdir. Bu kasabalarda Osmanlı, kendi milletini çoğaltmaya çalışmıştır. İstanbul İmparatorluğu, Bulgar, Sırlar saldırdıkları yerleri yakıp yıkarken, Türkler demokrat bir kavim olduklarını göstermişlerdir. Gayri Müslimlere eziyet etmek yerine hürriyet hakkı tanınmıştır. Fakat her türlü özgürlük tanınmasına rağmen gayri Müslimler birleşerek Osmanlı’ya ihanet etmiştir.

“Tarz-ı İnşad” başlıklı metin gazetenin 232. sayısının 2. sayfasında bulunmaktadır. Dili oldukça ağırdır. Şairlerin şiirleri okuma tarzlarından bahsedilmiştir. Eski şairler ile yeni şairler arasında kıyaslamaya gidilmiştir.

“Bundan yirmi otuz sene evvel yaşayan eski tarz şairlerle yeni tarzda türemek istidadını gösteren şairler arasında ki en mühim fark manzume kalıpları, hissiyat-i mütehâlife, eşkâl-i intihal değil idi. Filvaki her iki tarafta (Mebani’ül inşa) nin, (Belagat-i Osmaniyye) nin, (Sefine-i Belagat) in, hatta (Talim-i Edebiyat) in nutk ve müfessir olduğu sinâi Bedii’ye ve beyaniyyeden sıralı sırasız istifade ediyorlardı. Fakat kelimatın istimal ve istihdamında yavaş yavaş ayrılıyorlar, yeniler istihdam meselesinde acemi oldukları için az muvafık oldukları halde eskilerde mezâmin ve nekatin kullanıla kullanıla, çalına çalına yıprandığına kalbe kani olarak yeni mazmun bulmak imkânını derpiş ediyorlardı. Bence asıl fark tarz-ı inşa münhasır kalmış idi” (S.232, s.2).

Kimi şair sakin bir şekilde şiirini raks ederek okur, kimi şair bağırarak, kimi şair ise dudağını şekilden şekile sokarak okumaktadır. Her şairin kendine mahsus okuma tarzlarının olduğuna değinilmiştir. Şimdiki şairlerin eski şairleri örnek almalarını ve kuvvetli nota öğrenmeleri için tavsiyede bulunulmuştur.

Şairlerin edebî kişiliklerinden bahseden “Ecnas-ı Edebiyye” başlıklı metin gazetenin 238. sayısının 3. sayfasında bulunmaktadır. Soru-cevap şeklinde cümlelere yer verilen metnin dili oldukça ağırdır. Yazar başından geçen bir olayı anlatmaktadır. Bir gün yataktan kalktığı sırada Celal’in kapısına dayandığını anlatır. Celal gazel söylemek için gelmiştir. Gazelini kimse anlamadığı için yazarın kapısına gelip okumak ister. Celal bir kıza âşık olmuştur. O günden beri türlü türlü gazeller okuduğu için divane olarak adlandırılmıştır. Bu olaydan sonra yazar da Naci’yi taklit ederek Celal gibi geceleri söylediği gazelleri sabah olur olmaz Şehzadebaşı’na gidip birine okumak istediğini söylemektedir. Görüldüğü gibi yazdıkları şiirleri neşretmek için sokaklarda dolaşanlara rastlamakla birlikte, şöhret yakalamak için dolaşanlarında varlığından bahsedilmektedir. Kendi yazmadığı bir şiir yazmış gibi gösterenlerin olduğunu, bir şey sorulduğunda da yorulduğum şu şiiri derç ediyordum diyenlerin çokluğundan da bahsedilmiştir.

“İstibdâd-ı Edebî ‘de Mithat Efendi, Ben, Muallim Naci” başlıklı metin, yazar konulu bir metindir. Gazetenin 249. sayısının 3. sayfasında yer almaktadır. Ahmet Rasim’in Mithat Efendi ve Muallim Naci ile nasıl tanıştığı anlatılmaktadır. Ahmet Rasim, bir gün mektepten çıktıktan sonra Ceride-i Havadiste muharrir olduğu sıralarda yazdığı makaleyi yetiştirmeye çalışır. İlk zamanlar idarehanenin kapısından yazdığı makaleleri uzatır. Bir gün yine kapıda beklerken kimsenin gelip gitmediğini anlayınca içeri girer. Merdivenlerden çıkar. İki oda arasında kalır. Hangi odaya gireceğini bilemez. Kapı açılır. Mithat Efendi çıkar. Sorular sorar. Ahmet Rasim zarfı uzatır. Üzerinde Mithat Efendi’nin ismi yazmaktadır. Mithat Efendi zarfa bakıp kendisi olduğunu söyler. İlk defa Mithat Efendi’yi gören Ahmet Rasim hayalindeki adamla örtüştürmeye çalışsa da başaramaz. Ahmet Mithat odaya alır. Yazdığı makaleleri beğendiğini söyler. Her makale başına bir meci diye verir.

Ahmet Rasim’in yazmış olduğu, “Birkaç Şahsiyet-i Marufe” başlıklı metin gazetenin 238.sayısında olduğu gibi 255.sayısının 3.sayfasında da şairlerin edebî kişiliklerinden bahsedilmiştir. Diğer metinle kıyaslanacak olursa dil olarak daha

sadedir. Bu metinde Şair Hakkı Bey, kendini Nefi'ye yakın bulmuş onun tarzında gazeller okumuş, Selim Bey, Darüşşafaka da kitabet hocalığı yaparken tanınmış, Şeyh Vasfi, Naci tarzı gazeller, Menemenlizâde Tahir Bey ise Ekrem Bey tarzında gazeller okumuştur. Şairlerin birbirinden farklı özellikleri vardır. Dönemin siyasi, sosyal konularıyla alakadar oldukları için, gazellerinde de yer vermişlerdir.

“Bir Şairin Köşesi” başlıklı metin Ahmet Rasim tarafından yazılmıştır. Gazetenin 298.sayfasının 3.sayfasında bulunmaktadır. Şairlerin toplum tarafından değer gördüğüne dair bilgiler yer almaktadır. Şairden şaire fark olduğundan, şairin paraya tamah etmemesinden bahsedilmektedir. Şairin daima meyhanelerde bir köşesi olur. Oraya kimse oturmaz. Şiirlerini okur. Bazıları kadeh ikram ederken bazıları kadeh ikramiyesi verir. Şair hasta olunca bir iki gün meyhaneye gelmediğinde patron bir iki şarap, tütün sigara götürür. Yatağının altına para konulur. O dönemde şairlerin ne kadar önemli olduğu, belirli bir yerinin olduğu anlatılmaktadır.

“Kadınlar” başlıklı metin Ahmet Rasim tarafından yazılmıştır. Gazetenin 314.sayısının 3.sayfasında bulunmaktadır. Dönemin kadın şairleri hakkındaki tutumuna değinilmiştir. Alafrangalığın emri vaki olmadığı dönemlerde kadınlar hakkında geçen mısralardan kalma fikirlerin en çirkinleri süzülüp kalmıştır: “*Onlar söylerler, biz beğeniriz. Fakat gizli beğeniriz. Alenî takdir, hem bizim için hem de onlar için iffet-i zahireye karşı bir cüret sayılıyor, bâhusus belli başlı bir şair bir edip tarafından izhar olunan bir eser teşvik, veyahut birkaç satırlık takdir, isminin kadar mübareğini bilmeyenler nezdinde garip düşünceler uyandırıyor*”(S.314, s.3). Genel çerçeveden bakılacak olursa kadın şairlerinde güzel eserler vücuda getirdiklerini fakat o dönemdeki tutumlar karşısında gizliden beğenilip okunulduğuna dair bilgiler verilmektedir.

“Şair Tipleri” başlıklı metin Ahmet Rasim tarafından yazılmıştır. Gazetenin 365. sayısının 1. sayfasında bulunmaktadır. Şairliğin bulaşıcı olduğu anlatılmaktadır. 1826 da Vaka-i Hayriye sırasında Eski Odalar ‘ın yangına yol açabileceği düşüncesiyle İkinci Mahmut yakılmasına izin vermez. Bunun yerine kışla kapıları yıkılır. Yıkılan yapılar arsa haline dönüştürülür. Açılan arsaya Fevziye adı verilir. Buraya dükkânlar, ev ve bahçeler yapılır. 19. Yüzyılın ikinci yarısında Direklerarası ile birlikte İstanbul’un eğlence merkezi haline gelir. Direklerarası’nda yer alan eğlence merkezlerinden biri de Fevziye kıraathanesi olur. Fevziye kıraathanesinde birçok şair

ve yazar buluşur birlikte hasbihal ederler. Anlatıcı eskiden bir araya geldiklerinde nazım ve nesir hakkında konuşulduğunda bu konuşulanları not etmediğinden dolayı hayıflanır. Şimdikilerin böyle bir ortama girdiğinde mutlaka kıymet bilip not almalarını söyler. Şairliğin ise bir hastalık olduğunu anlatmaya çalışır. “*Ben size bir hakikat arz edeyim: Nazım ve şiir denilen hastalıkta mutlaka hasta-ı sirayet vardır. Tecrübesi de kolaydır. Bir hafta bir şairle gezen, ya huyundan, ya suyundan bir şey kaparsınız. Bu bence muhakkaktır*”(S.365. S.1).

Ahmet Rasim’in yazmış olduğu “Yine Muallim Naci” başlıklı yazar konulu metin, gazetenin 262.sayısının 3.sayfasında bulunmaktadır. Muallim Naci’nin Tercüman-ı Hakikat gazetesinden ayrıldıktan sonra Mithat Efendi yazılarıyla Naci’nin boşluğunu dolduramamıştır. Gazetelerin durumunun iyi olmaması, muharrirlerinin paralarını almak istediklerinde, akşama gel, akşam olsun da gibi cümleler kurarak muharrirleri başlarından atmalarına değinilmiştir. Muallim Naci’nin de gazetelerden ayrılmasının sebebi anlayamamasıdır. Kendi başına çalışmak istediği için çeşitli gazete sütunlarından çekilmiştir.

Ahmet Rasim’in yazmış olduğu “İstibdâd-ı Edebî ‘de Der Beyân-ı Velâdet-i Edebiyat-ı Cedide!..” Adlı metin gazetenin 271. sayısının 3. sayfasında bulunmaktadır. Bu metinde Edebiyat-ı Cedide ile ilgili yorumlara yer verilmiştir. Yakın bir zamanda Edebiyat-ı Cedide ‘nin zuhur edeceğinden ve yıldıza benzetildiğinden bahsedilmiştir. Naci’nin ölümünden sonra namının duyulur, Naci hakkında bir takım sualler sorulmaya başlanır. Naci, şair mi, nazım mı, lisan muallimi mi? Şair değil de nazım ise Edebiyat-ı Cedideciler’den aferin alınır. Zaman alaycı bir zaman haline gelmiştir. Dükkânların dış mekânlarında tercüme-i halini söyleyen, bir eser peyda olur. Bu eserin kapağında merhumun gülümseten tasviri bulur. Altında da kendisinin mısraı yazılıydı: “*Müdhikat-ı dehre ben ölsem de tasvirim güler.(Zamanın gülünçlüğüne ben ölsem de resmîm güler)*”(S.271, s.3). Hal böyle olunca, Naci’nin ne olduğu sorusu dallanıp budaklanır. Naci, yeni edebiyatçılar üzerinde de etili olmuştur. Naci ölünce Celal gazel okuyamaz hale gelir. Ayrıca bu metinde şiirin öneminden bahsedilmektedir. Eski divanların kafiye üzerine hece uydurmaları, şairlerin şiirden ziyade divan teşkiline çalışmış olurlar. Şiirin ulvi olduğunu ve yapay kayıtlarla(kafiye, vezin) tabi olunmayacağından bahsedilmiştir. Kafiyenin dinlemek, kulak vermek için kullanılması gerektiğine de değinilmiştir.

“İstibdâd-ı Edebi ‘de Harekât-ı Edebiyye Envaı ile Sansür” başlıklı metin gazetesinin 282. sayısının 3. sayfasında bulunmaktadır. Ahmet Rasim tarafından yazılmıştır. Edebiyat hakkında yeni eski etrafında gelişen konulara, yorumlamalara değinilmiştir. Edebiyat-ı Cedide ‘nin Batı, hayranlığından, Fransız yazarlara benzemeye çalışmaları anlatılmıştır. Eski yeni tartışmasına değinilmiştir. Önceden şarklılar garplılara benzememek için birçok yönden çaba sarf ederken şimdi garba doğru yönelimlerin olduğu anlatılmıştır. Mithat Efendi bunu dekadanlık olarak yorumlamıştır. Dekadanlık, Fransızca da eşeğin yavrusu anlamına gelmektedir. Bu kelime edebiyatı soysuzlaştırması anlamı taşımaktadır. 19.yüzyılda Fransız natüralistler tarafından sembolistlere karşı ortaya atılmıştır. Sembolistler sanat düzeni dışına çıkmaya çalıştıkları için dekadanlıkla suçlanmışlardır. Mithat Efendi de bu kelimeyi kullanarak birçok eleştirilere maruz kalmıştır.

Ahmet Rasim son olarak metin sonunda başından geçen bir olayı anlatarak metni sonlandırmıştır. Bir gün Saadet gazetesinde çalışırken saraydan çağrılır. Korca korca götürülür. İçeri girdiğinde Saadet gazetesinin sayfası açık olduğu masaya yaklaşır. Kır sakallı azarlar. Gazetede yazılmış bir yazıyı tekrarlar durur. Yazıyı yazanın Ahmet Rasim olduğunu zanneder. Konuşmasını fırsat vermez. Ahmet Rasim cebinden mührünü çıkarıp masanın üzerine koyar. Yazıyı yazanın Ahmet Rasim olmadığını öğrenince özür diler. Tövbe eder. Beş lira verir gönderir. İşte bu dönemden itibaren sansürlenmiş manzum eserler gözlem altında yürütülmeye başlanmıştır.

Osmanlı Türklerinin “Bir İcad-ı Mühimme-yi Lisan-ı Osmani” başlıklı metin Ahmet Rasim tarafından yazılmıştır. Gazetesinin 303.sayısının 3.sayfasında bulunmaktadır. Osmanlı Türkleri üç kıtaya hükmettikten sonra yeni bir lisan icat etmişlerdir. Bu dili geliştirerek bütün bu kelimâtı üzerinde Arap, Fars, Hint, Çin hatta Yunan, Roma, Mısır gibi memalik-i muhtelif medeniyetleri işlemişlerdir. Metinde kullanılan dilin önemine değinilmiştir. Ayrıca yeni bir dil ile yeni edebiyatın ortaya çıktığı da anlatılmaktadır.

Edebiyat konulu “Edebiyat Muhasebesi” başlıklı metin gazetesinin 273. sayısının 3. sayfasında yer almaktadır. Muhittin tarafından kaleme alınmıştır. Türk şiirinin eski-yeni arasındaki farkları anlatmaktadır. Edebiyat-ı Cedidecilerin tarih olduğunu eski

şiiirlerin unutulmaya yüz tuttuğunu eski dönem ve şimdiki döneme göre şiiirin eksikliklerinin oldukları anlatılmaktadır.

“Hece vezninin ahenginde anlaşılmaz bir noksan, ruhunda, da millî derinliklerden geldiği şüpheli görünen – nasıl diyeyim?- bir yabancılık vardı. Bunun için edebiyat-ı cedide müdafaaları, Mehmet Emin Bey’le taraftarlarına ve onun gittiği yolda devam edenlere karşı “peki ama neniz var?” dedikleri zaman verebilecek kuvvetli bir cevap bulamıyorlardı. Fakat, bugün verilecek cevap yani, gösterilecek eser birden ziyadedir.” (S.273, s.3)

Hece vezninin artık dönem için yeterli olmadığını eksikliklerinin olduğunu, artık yetemediği vurgulanmıştır. Yazar Türk şiiirinin geçen yıldan beri doğduğuna kanaat getirmektedir. Şimdiye kadar Türk şiiirinin oluşmamasını iki nedene bağlamaktadır. Birincisi şairler hece vezninin ahengini iyi hissedemiyorlar olmaları, ikincisi şairler Türk şiiiri için Türkçe kelimeden başka kelimelere rağbet etmemeyi mutlaka zaruri ad ediyorlar olmalarıydı. Ve bu iki nedeni de bir sonuca bağlamıştır. O da İlhamsız ahenk, ilhamsız histir. *“Ne zaman şairin ruhu Türk vezninin Türk şiiirindeki ahengi his edecek, ne zaman Türk şiiirinin ruhu Türk şairin, ruhundan gelen ilhamlarla doyacaktır, o zaman Türk şiiiri doğacaktır.” (S.273, s.3)* Muhittin Türk şiiirinin doğduğuna kanaat getirmiştir. Hece vezninin son yıllarda ahenkli olduğunu şiiire ayrı bir his getirdiği görüşü verilen örnek şiiirlerle de desteklenmiştir.

Ahmet Rasim’in bir diğer eseri olan, “İstibdâd-ı Edebî ‘de Mahfil-i Edebîye Numunelerinden Birkaçı” başlıklı metin gazetenin 275. sayısının 3. sayfasında bulunmaktadır. Andelîb hakkında bilgi verilmektedir. Metin başında Andelîb’i başı başına bir tür olduğunu söyledikten sonra tasviri yapılmaktadır. Hafiyelerle alenen eğlendiğini, canı istediğinde dövüp, sövüp, kavga ettiği için babasıyla arasının açıldığı anlatılmıştır. Ahmet Rasim, Müstecâbîzâde ve Andelîb’i aynı zamanlarda tanıdığını anlatır. Daha sonra ikisi arasındaki benzerliklerini ve farklı yönlerini sıralar. Her ikisinde de ciddiyet yönünden benzerlik varsa da hoppalık ve neşelerinde hayli bir fark vardır. Yani iki zat arasında bir karşılaştırmaya gidilmiştir.

Ahmet Rasim tarafından yazılmış olan, “Bir İki Mahfil-i Edebi Daha” başlıklı şiiir konulu metin, gazetenin 289. sayısının 3. sayfasında bulunmaktadır. Bu metinde şairlerin şiiir okuma tarzları anlatılmaktadır. Ahmet Rasim’in başından geçen olaylara da değinilmektedir. Asar-ı Nazmiye gazetelerden çekildikten sonra kıraathanelerde,

çaycı dükkânlarında toplanmaya başlanmıştır. Bir kıraathaneden içeri girilince yan yana oturmuş iki ya da üç kişinin şiir okudukları görülmektedir. Ahmet Rasim bunlardan hangisinin kaside, mersiye, gazel, methiye okuduğunu anlamak için epeyce uğraşmış olduğu için kimin ne okuduğunu anlamaya başlamıştır. Tarz-ı inşatçılarının çoğaldığına değinilmiştir.

Münşid, bir şeyi zayı edip “var mı” diye bağırarak kişiye denilmektedir. Çaycı dükkânlarında münşid, elinde bir varak pare, baş yukarı gözler yukarda, dudaklar ağır kapanıp açılır vaziyette ise gazel, kıta okuyor demektir. Matlayı okurken gözlerini kapayıp sanki bir şeyler görmüş gibi gözlerini birden bire açıp sitemkârâne bir tebessümle “zamanımsın” tabirine bağlı olmakla vaziyette yürekten hoplatmak, sonra ellere, omuzlara, hecelere uyan silkintiler, rakslar verilir. Gazel, kıta kısa olduğu için birkaç dakika içinde biter, cebe atılır. Yalnız şimdikilerin büyük, ağır vezinlere eğilimli olmadığı de söylenmektedir. Bu tür nağmeler eskisi kadar olmasa da az işitilmektedir.

“İmtihan-ı Liyakat” başlıklı şiir konulu metin Ahmet Rasim tarafından yazılmıştır. Gazetenin 319. sayısının 3. sayfasında bulunmaktadır. Şairler, şiir okumak isteyenler, kıraathane veya çay ocaklarında toplanırlar. Masalarına kâğıt kalem çıkarıp gazel yazmaya başlarlar. Kâğıdın üzerinde su veya rakı şişeleri bulunur. Ortalığı kızıştırmak için o şişeler döküldüğünde yazı silinir. Örneğin ilk gazele Andelib başlar. Bitirir bitirmez bir harf söyler diğeri çok düşünmekten gazele başlamak zorundadır. Kafiye olması da dikkat edilmelidir. Ortak bir şiir oluşturmaya başlarlar. Yazar şimdikilerin, bir mısra ya da beyiti, Arabi, diğeri Farsi, daha diğeri Türki asâr-ı manzume yeni yetişenlerde olamayacağına dikkat çekmektedir.

Gazetenin 311. sayısının 1. sayfasında bulunan “İstanbul” başlıklı metin Cenap Şahabettin tarafından yazılmıştır. Adından da anlaşılacağı gibi İstanbul’un son Darül-İslam olmasından bahsedilmektedir. İslamlıkla İstanbul eşdeğer tutulmuştur. İstanbul ülkenin can damarı olduğunu, terkedilmesi bile düşünölmeye müsait olmadığı anlatılmıştır.

İstanbul konulu olan Yeni Gün’e adlı metin gazetenin 311. sayısının 1. sayfasında yer almaktadır. İstanbul’un Türk olması ve Türk olarak kalması gerektiği üzerinde durulmaktadır. İstanbulluların derin bir şehr-i aşk ile bağlı oldukları anlatılmaktadır. Bu şehr-i aşkın da İstanbul’u Türklerin muhafaza etmesinden kaynaklandığına

değiniştir. Ayrıca metinde İstanbul'un bir Müslüman şehri olduğu da söylenmektedir.

“İstanbul” başlıklı metin gazetesinin 311. sayısının 2. sayfasında yer almaktadır. Metinde İstanbul'un bir merkez olduğu, önemli konumda bulunduğu, her bir yerinin önem arz ettiği belde olduğu anlatılmaktadır. Metinde yazar İstanbul'u diğer şehirler ile karşılaştırır. Daha sonra İstanbul'un ne kadar önemli olduğunu dile getirir. Çevresinde ki kalelerin, siperlerin İstanbul'u düşmanlardan koruduğu ve sakındığından da bahsedilmektedir.

“Ufuklar karanlık ve Pek karanlıktır. Bırakın...” başlıklı metin gazetesinin 311. sayısının 2. sayfasında bulunmaktadır. Metinde İstanbul'un bir Türk beldesi olmasından, Türklerin Rum ilinden çıkartılmasından ve İstanbul'un öneminden bahsedilmektedir. Osmanlı bayrağının İstanbul üzerinde dalgalanmasının etkileri Türk ruhunu canlandırmaktadır. *“Türk İslâm'ın göz bebeği, Türk'ün payitahtı İslâm'ın kalbegahıdır.”* (S.311, s.2).

“İstanbul Türk ve Müslüman kalmalıdır!” başlıklı metin gazetesinin 311. sayısının 2. sayfasında yer almaktadır. İstanbul'un Türk ve Müslüman kalması gerektiğinden bahsedilmektedir. Türklerden her şeyi alabilirler fakat damarlarındaki asil kanı almalarının mümkün olmadığı anlatılmaktadır. Çünkü Tür milleti İstanbul ile bütünleşmiştir. Dolayısıyla ayrılmaları imkânsızdır.

“Her Türk İstanbulsuz Yaşayamaz” başlıklı metin gazetesinin 311. sayısının 2. sayfasında yer almaktadır. Metinde, İstanbul'un Türkler için önemini anlatılmaktadır. Türklerin beş asırdan beri var gücüyle İstanbul'u koruyup, sahip çıktıklarından bahsedilmektedir. *“İstanbul üzerinde hâkimiyetle sallanacak ecnebi bayrağı Türk milletinin kefenidir.”* (S.311, s.2) ifadesinden anlaşılacağı üzere hiçbir Türk'ün İstanbul olmadan yaşayamayacağı vurgulanmaktadır. *“Beş asırdan beri göklerine minarelerimiz uzanıyor.”* (S.311, s.2) ifadesinden de İstanbul'un Müslüman şehri olduğu anlatılmaktadır.

“İstanbul İslâm ve Türk Âleminin Gözüdür” başlıklı metin gazetesinin 311. sayısının 2. sayfasında yer almaktadır. Metin, İslam dini ve Türk milleti için İstanbul'un önemini ele almaktadır. *“Şu hakikatte söylenilmeden bilinmelidir ki Dersaadet-i İslâm ve Türk âleminin gözüdür dimağıdır.”* (S.311, s.2) İfadesinden anlaşılacağı üzere İstanbul İslam dini ve Türk milletinin merkezi olduğu belirtilmektedir.

Yüzyıllardır Türklerin olan İstanbul'un Türk âleminde alınması durumunda İstanbul'daki eserlere, insanlara ne olacağı hususunda duyulan endişeler incelenmektedir. İstanbul Türklerin elinden alındığında hangi ülkenin İstanbul'a sahip olacağı, diğer devletler arasındaki sulh âleminin bozulacağı görüşü de tartışılmaktadır.

“Oğlum Turhan'a” adlı metin gazetesinin 311. sayısının 2. sayfasında yer almaktadır. Yazar, oğluna İstanbul'un kendisine ve Türk milletine ait olduğunu, burayı koruması gerektiği öğüdünü vermiştir: *“Bu şehri layık bulunduğu şahika-ı medeniyet ve irfana erİştirmeye sende kendi haseki isabet ettiği kadar çalış!”* (S.311, s.2) Yazar metinde burukluğunu dile getirmektedir. İstanbul'un sadece Beyoğlu'ndan ibaret olmadığını, aradıkları parlak ziyalı tiyatroları, muhteşem otelleri, otomobilleri bulamadıklarından dolayı İstanbul'u değersiz gördüklerini ancak sonraları bundan pişman olduklarını belirtmektedir. Memleketine karşı vazifesini yerine getiremediği için yakınırken oğlunun kendi düştüğü hayat düşmemesi için uyarmaktadır.

“İstanbul Türk'tür!” başlıklı metin gazetesinin 311. sayısının 2. sayfasında yer almaktadır. İstanbul'un Türk olduğu, her bir Türk'ün İstanbul'daki hâkimiyetleri için canlarını dahi verebilecekleri anlatılmaktadır: *“Eğer Türk milleti bütün azim ve imanıyla, bütün hissiyatıyla İstanbul'a temellük ediyorsa onu Türk'ün elinden alacak bir kuvvet tasvir edemem.”* (S.311, s.2) İfadesinde Türkün sahip olduklarını korumaları hususunda her şeyi göze alacakları vurgulanmaktadır. Yazar İstanbul'un Türk milletinin olmasının askeri hareketler veya siyasi cereyanları kast etmediğini vurgulamaktadır. Türk milletinin İstanbul'a azim ve iman ile kalb-i rabitası olduğunu anlatmaktadır.

“İstanbul'a...” başlıklı metin gazetesinin 311. sayısının 2. sayfasında bulunur. Metinde yazarın İstanbul'a karşı hissettiği derin sevgi ele alınmaktadır: *“Kendimi sende bulduğum için seni kendimden o kadar ayırt edemez oldum ki yarın nereye gitsem senin denizin, senin semaların, senin rüzgârların, senin kırların olmayan yerlerde bir türlü yine, ben olamayacağım”* (S.311, s.2). Yazarın İstanbul olmadan yaşayamayacağı, derin bir üzüntü duyacağı anlatılmaktadır. Aile fertlerinin ölümü ya da kitaplarının yanması gibi olaylar acı vermezken İstanbul'un elinden alınması kedere sebebiyet vermektedir.

“Elmelikullah Vela Galibe illallah” başlıklı metin gazetenin 311. sayısının 3. sayfasında yer almaktadır. Konusu İstanbul’a Müslümanlığın ne zaman girdiğini, Türklerin İstanbul’dan çıkarılmalarının sonuçlarını anlatmaktadır. Düşmanların imparatorluğun son zamanlarında İstanbul’dan istifade ettiklerine de yer verilmektedir: *“Şimdi siz bu Türk’ü İstanbul’dan çıkaracaklar mı yahut çıkarırsınlar mı düşünüyorsunuz? Demek ki siz Türk’ü bilmiyorsunuz, tanıyorsunuz?”* (S.311, s.3). Metinde, Türklerin İstanbul’u bırakmamak için canlarını dahi feda edebilecekleri anlatılmaktadır. Türklerin İstanbul’dan çıkmalarıyla Müslümanlığında onlarla beraber bu topraklardan çıkacağı anlatılmaktadır.

“İstanbul Can Evimizdir” başlıklı metin gazetenin 311. sayısının 3. sayfasında bulunur. Türklerin İstanbul’a canı gönülden bağlı olduğu ve ondan vazgeçme düşüncesinin olmadığından bahsedilir: *“Ben kötü düşüncelerin bütün fena mahzunlarına rağmen hazret-i peygamberin bize vaat ve sultan Fatih’in emanet ettiği İstanbul’dan çıkmak imkânı görmüyorum.”* (S.311, s.3). Metinde her ne durumda olunursa olunsun İstanbul’un Türk milletinin can evi olduğu anlatılır. İstanbul’un Türklerin elinden gitmesi milletin hakkına, haysiyetine ve gururuna yapılacak bir darbe niteliği taşır.

“İstanbul İçin” başlıklı metin gazetenin 311. sayısının 3. sayfasında yer almaktadır. İstanbul’un insanlar tarafından tahribata uğradığından ve ecdadımızın İstanbul’u çok sevdiğinden bahsedilmektedir: *“Bugün kalplerimizde aşk-ı muzaffer olan İstanbul daima bizim elimizde kalacak ve şimdiki hicranımız kalbimizi tekrar bu emsalsiz şehre artık çözülmeyen bir rabita ile bağladığı için acı fakat muazzez bir hatıra olacaktır.”* (S.311, s.3). Metinde bahsedilen payitahtın vatandan ayrılması ihtimaliyle hissedilen acı derindir, fakat İstanbul’a sahip oldukça çekilen acılarında muazzez bir hatıra olacağı da bakidir.

Demene türü olarak incelenen metinlerde geçmişe dair bir özlem sezilir. Bu özleme sebep olan savaştır. Ayrıca eski-yeni karşılaştırması yapılır. Deneme türünden otuz altı tane metin vardır. Bunlardan yirmi tanesi Ahmet Rasim’in “Yeni Gün İçinde Eski Günler” başlığı altında toplanmıştır. Yazar metinlerinde edebiyat, toplumsal sorunlar, halkın şair ve şiire yaklaşımı, geçmişe özlem, hükmet eleştirisi gibi kavramlara değinmiştir. Geri kalan diğer metinlerde ise şair ve yazarların İstanbul’a özlemleri, İstanbul’un Türk milletine ait oluşu coşkulu bir dille anlatılır.

2.2.3.Mektup

Yeni Gün gazetesi mektup türü bakımından oldukça zengin bir gazetedir. Toplamda kırk dört adet mektup vardır. Mektupların birçoğu imzasız isimlerle, birçoğu da imzalı olarak karşımıza çıkar. Gazetenin genellikle son sayfalarında küçük boyutlu mektuplara yer verilir. Aşağıdaki tabloda konu dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 2.7. Mektup Metninin Sayı ve Konularına Göre Dağılım

Yazar	Yazının Başlığı	Konu	Tür	Tarih	Sayı	Sayfa	Adet
Belirtilmemiş	(Pierre Loti) nin Yeni Bir Mektubu	Övgü	Mektup	12 Mart 1919	188	1	1
M.N	Ahlak Bozukluğu- Hangi Taraf Daha Mücrim?	Ahlaki meseleler	Mektup	11 Ekim 1919	205	3	1
Belirtilmemiş	Seyr-i Sefain'in Yeni Tarifesi	Şikâyet	Mektup	18 Ekim 1919	211	2	1
Belirtilmemiş	Muvakkat-ı Sıhhiye Memurlarının Maişet-i Müzayakası	Şehir Hayatı	Mektup	20 Ekim 1919	213	3	1
M. N	İzdivaç Nedir?	Evlilik	Mektup	21 Ekim 1919-	214	3	1
M. N	Eski İzdivaçlar, Yeni İzdivaçlar	Evlilik	Mektup	30 Ekim 1919	223	3	1
M. N	İzdivaçta Tanışma	Evlilik	Mektup	10 Kasım 1919	234	3	1
M. N	Kadınlığa Dair	Evlilik	Mektup	4 Aralık 1919	258	3	
Belirtilmemiş	Seyr-i Sefain Memurları Hakkında	Yolsuzluk	Mektup	21 Ekim 1919	214	4	1
B. A	Gümülcine Mektubu-	Siyasi	Mektup	26 Ekim 1919	219-	1	1
Belirtilmemiş	Adalardaki Karilerimize-	Sitem	Mektup	29 Ekim 1919	222	3	1
Belirtilmemiş	Kulüpler Nelerle Meşgul?	Sandalye	Mektup	5 Kasım 1919	229	2	1
Belirtilmemiş	Anadolu Mektupları	Siyasi	Mektup	11 Kasım 1919	235	2	1
Belirtilmemiş	Boghos Nubar'ın Times'a Mektubu	Siyasi	Mektup	24 Kasım 1919	248	1	1
Belirtilmemiş	Mevkuf Mektuplar	Siyasi	Mektup	25 Kasım 1919	249	3	1
Belirtilmemiş	Bükreş Mektubu	Siyasi	Mektup	28 Kasım 1919	252	1	1
Belirtilmemiş	Açık Mektup	Siyasi	Mektup	10 Ocak 1919	295	2	1
Belirtilmemiş	Şerif'in Mektubu	Siyasi	Mektup	17 Mart 1920	362	1	1
Hasan Mazlum	Sivas Yolunda Birkaç Kroki	Siyasi	Mektup	13 Kasım 1919	237	3	1
Hasan Mazlum	Sivas Mektubu	Siyasi	Mektup	2 Aralık 1919	256	1	1

Belirtilmemiş	Konya'da Hal ve Vaziyet	Ülkenin Durumu	Mektup	27 Kasım 1919	251	3	1
Belirtilmemiş	Ortaköy'de Bir Araziye	Has Bahçe	Mektup	29 Kasım 1919	253	3	1
Belirtilmemiş	Kurbağalı Dere Faciasına Dair	Cinayet	Mektup	11 Aralık 1919	265	4	1
M. N	Bir Tehlike	Eşitsizlik	Mektup	23 Aralık 1919	277	3	1
Kâşif	Yine Ziraat Derdi	Tarım	Mektup	27 Aralık 1919	281	2	2
Kâşif	Konya'daki Şirketler	Tarım	Mektup	3 Ocak 1920	288	2	1
Belirtilmemiş	Bursa Mektubu	Duyuru	Mektup	5 Ocak 1920	290	4	1
Yunus Nadi	"Mister (Wilson) Açık Mektup"	Siyasi	Mektup	7 Ocak 1920	292	1	1
Kemal Ragıp	Küçük Hanımlar Mektepte	Kadınların Faaliyetleri	Mektup	7 Ocak 1920	292	3	1
M.N	Kadınlığa Dair	Süs, Koku	Mektup	19 Ocak 1920	304	4	1
Kemal Ragıp	Hanımlara Göre Gençler	Dedikodu	Mektup	22 Ocak 1920	307	4	1
Kemal Ragıp	"Yeni gün Gazetesi'nde "Şehir Hayatı" Muharririne"	Bireylerin Tutumu	Mektup	28 Ocak 1920	313	4	1
Pierre Loti	(Pierre Loti) nin Mühim Bir Açık Mektubu	Türk Meselesi	Mektup	2 Şubat 1920	318	1	1
Tabip Beydar Suat	Beydar Mekteplerinin Tevhidi Etrafında	Mektep-Çevre	Mektup	2 Şubat 1920	318	1	1
Belirtilmemiş	Mektepli Küçük Zabıtların Maaşları	Maaş	Mektup	5 Şubat 1920	321	4	1
Belirtilmemiş	Muhayyel Mektup	Hayal Kırıklığı	Mektup	7 Şubat 1920	323	2	1
Belirtilmemiş	Karilerimizin Mektupları	Şehir Hayatı	Mektup	11 Şubat 1920	327	2	1
Belirtilmemiş	Karilerimize Mektuplar	Gümrük	Mektup	21 Şubat 1920	337	2	1
M. Zekeriya	Amerika Mektubu	Siyasi	Mektup	23 Şubat 1920	339	1	1
M. Zekeriya	Amerika Mektubu	Siyasi	Mektup	25 Şubat 1920	241	1	1
M. Zekeriya	Amerika Mektubu	Siyasi	Mektup	6 Mart 1920	351	1	11
M. Zekeriya	Amerika Mektubu	Siyasi	Mektup	16-Mart 1920	361	1	
Mustafa Fevzi	"Karilerimizin Dedikleri, Sükna Kânunu Hakkında Bir Mektup"	Kanun	Mektup	27 Şubat 1920-	343	2	1
Pierre Loti	Pierre Loti'nin Mektubu	Hemşerilik Teklifi	Mektup	17 Mart 1920	362	2	1
Toplam							44

"(Pierre Loti) nin Yeni Bir Mektubu" başlıklı metin *Yeni Gün* gazetesinin 188. sayının 1. sayfasında yer almaktadır. Bu mektubun içeriğinde Pierre Loti'nin *Figaro* gazetesinde Türkler hakkındaki yapmış olduğu söyleşisine yer verilmiştir. *Figaro*

gazetesi Fransa’da çıkarılan günlük bir gazetedir. Muhafazakâr bir özellik taşımaktadır:

“Ahiren Türkler için merhamet ve adalet, bahusus-ı adalet talebini mutâzamın olarak göndermiş olduğum bir fıkrayı efkâr-ı istiklâl karinenize cidden şeref-bahş olacak bir cesaretle neşretmek lütfunda bulundunuz. O günden beri, lâyenkatı layık olduğumdan ziyade teşekkürü havi zarif ve müessir mektuplar ve telgraflar almaktayım. Bunlar bazen paşaların, parnasların, o duradur muhitte yaşayan, hepsi ateşin birer vatanperver olan ve isimleri bile bir şark musikisi kadar ahenkar bulunan kadınların ve genç kızların imzalarını havi eder. Oh! Onların şükran ve minnettarlıklarına ne kadar müteessir oluyorum! Fakat bu teessürümü onlara nasıl iblâğ ederim? Türkler zarif bir istiğna ile mektup ve telgraflarına adreslerini bile yazmıyorlar. Acaba bu defa da benimle onlar arasında vâsita-ı tebliğ olmayı kabul edecek misiniz?” (S.188, s.1).

Mektubunda Türkler hakkında duygu ve düşüncülerini belirten Pierre Loti Türklerin ne kadar uygar, misafirperver, asil olduklarını övgülerle mukabele etmektedir. Gazeteyi bir araç olarak görerek sesini Türk dostlarına duyurmaya çalışmıştır.

Gazetenin 205. sayısının 3. sayfasında yer alan “Ahlak Bozukluğu- Hangi Taraf Daha Mücrim ?” başlıklı metin M.N tarafından kaleme alınmıştır. Mektup bir teyzenin yeğeniyle karşılıklı yazıştığı metinler yer almaktadır. Mektup, iki akraba arasında selamlaşma, muhabbet, geçmişi yâd edip özlemden bahsedilerek başlamıştır. Daha sonra toplum adına derin tahliller ve tespitler içerecek konularla devam etmiştir:

“Biraz beraber düşünelim: Memleket mahvoluyormuş, niçin? Kadınların ahlakı bozulmuş, kadınlar sefahata, israfa dalmışlar, artık iffet ve namustan hiç birinde eser kalmamış, çocuklarının terbiyelerini unutarak aşklarıyla düşüp kalkıyorlarmış, hülâsa bütün şu başımıza gelen fenalıkların sebebi hep şu kadınlarmış!”(S.205, s.1).

Mektubun başında genel olarak herkesin ortak tespiti toplumdaki ahlaki yozlaşmadan konu açılmış, bunun çerçevesinde bu yozlaşmanın suçlularının kadınlar olarak gösterilmesine adeta isyan edilerek aksi bir tez öne sürüp, bu ahlaksızlığın tamamen erkek kaynaklı olduğu öne sürülerek nedenleri ve sebepleri örnekler ile verilmiştir.

Mektup toplum adına ve toplumdaki cinsler adına derin bilgiler vermektedir. Genel yaşantı kadınların erkeklere, erkeklerinde kadınlara o dönemin içinde bakışlarını gözler önüne sermektedir. Mektup hayli uzun, dili ağırdır.

“Seyr-i Sefain’in Yeni Tarifesi” başlıklı metin şehir hayatını içermektedir. Yazarı belli olmayan metin gazetenin 211. sayısının 2. sayfasında yerini almaktadır. Metin şikâyet niteliği taşımaktadır. Yazar, Kadıköy’den İstanbul arası tarife üzerindeki serzenişte bulunmaktadır. Seyr-i Sefain İdaresi sefer sayılarını azalttığı için halkın ihtiyacı göz ardı edilmiştir.

“Muvakkat-ı Sıhhiye Memurlarının Maişet-i Müzayakası” başlıklı metin gazetenin 213. sayısının 3. sayfasında bulunmaktadır. Şehir hayatını konu alan metnin içeriğinde ekmeğe zammı yer almaktadır. Ekmeğe zam gelmesi sebebiyle ortada bir mahrumiyetin olduğuna dikkat çekilmiştir. Ayrıca iaşeden verilen ekmeğin katledildiği ve maaşların cüzi bir miktarı teşkil ettiği metinde anlatılmaya çalışılmıştır.

“İzdivaç Nedir?” başlıklı metin M.N tarafından kaleme alınmıştır. (M.N)’nin ikinci mektup olan bu metinde izdivaç konusu ele alınmıştır. Bir önceki metinde olduğu gibi ahlak konusu taşıyan metinde yine erkeklere dair bir eleştiri söz konusudur: *“İzdivacın ne olduğunu bir erkek edip şöyle tarif ediyor: İzdivaç, diyor, gündüz çifte hırlama, gece çifte horlama...”* (S.214, s.3). İzdivacın da erkeklerin elinde olduğunu onların istedikleri vakit kadınlarla evlenebileceğini, kadınların söz hakkının olmadığını bu metinde de anlatamaya çalışmıştır. İzdivaç erkekler için ya mizah unsurudur ya da bir propaganda aracıdır. Ayrıca metinde alıntılara ve örneklere de yer verilmiştir.

“Eski İzdivaçlar, Yeni İzdivaçlar” başlıklı metin gazetenin 223. sayısının 3. sayfasında bulunur. “Sevgili Nezahat” diye başlayan metin bir teyzenin yeğenine yazmış olduğu mektubu içerir. Kişisel mektuplarda görülen genel bir hal hatır sorma, kişi, akraba, aile gibi bir durma girmeden konuya girilip evlilik üzerine uzunca tahliller yapılmıştır:

“Ben izdivaçları ikiye ayırıyorum; eski zaman izdivaçları, şimdiki izdivaçlar... Zamanımızda en eski tarzda yapılanları da var, en iyi tarzda olanları da görüyoruz; demek oluyor ki, hal-i hazırda bizim her şeyimiz de olduğu gibi, izdivaç usullerimizde de bir kargaşalık, bir anarşi hüküm sürüyor”(S.223, s.3).

Mektubun başından da anlaşılacağı gibi daha önceden yazılmış olan mektupların devamı niteliğini taşımaktadır. Mektupta nasihat ve açıklamalar yer almaktadır. Eski evliliklerden örnek verilerek yeni evlilikler kıyaslanmıştır. Çeşitli milletlerin kültürel etkilerine değinilerek genel manada evlilik müessesinin toplumun kültürel yapısıyla doğru orantı ile çeşitlendiğini vurgulamıştır. Ahlaki vurgular ruh ve insan tasvirleri de göz önünde olan mektubun keyifli ve sanatsal taraftardır.

Mektubun konusu itibariyle günlük hayattan yola çıkarak bir teyzenin yeğenine nasihati gibi görülse de, bizlere yazıldığı dönemle ve dönemin şahitliğindeki karakterin yaşadığı daha eski dönemlere ışık tutmaktadır. Dili anlaşılır bir Türkçe ile yazılmış naif ve akıcıdır.

“İzdivaçta Tanışma” başlıklı metin gazetenin 234. sayısının 3. sayısında yer almaktadır. Toplumsal konulu bir metindir. Kişiler üzerinden toplum eleştirilmeye çalışılmıştır. Mektup diğer mektupların devamı niteliğini taşımaktadır. Mektuba başlar başlamaz iki kişi arasında olan konuşma zıtlasmaya sebebiyet vermiştir. Sabiha daha önce anlattığı konular üzerinde düşüncelerini dile getirirken yeğenin eski zaman izdivaçları ile yeni zaman izdivaçları arasında teyzesiyle hemfikir olmadığı için itirazda bulunması üzerine Sabiha bu konu hakkında açıklık getirmeye çalışmıştır. Metin hep bir karşılaştırma içinde sürüp gitmiştir. Şimdiki gençlerin kendi gelenek göreneklerini unutarak Avrupa’yı taklit ettiklerini, tanışma ve tanıştırmanın iki ayrı konu olduğunu metinde yeğenine anlatmaya çalışmıştır. Metin oldukça sade olduğu için akıcılığı korunmuştur.

Kemal Ragıp tarafından yazılmış olan metin gazetenin 258. sayısının 3. sayfasında yer almaktadır. Diğer sayıların devamı niteliği taşıyan “Kadınlığa Dair” başlıklı metin her mektupta farklı konuları ele almaktadır. Bu mektupta ise yazar izdivaç konusunu ele almıştır. Erkek kadın karşılaştırılarak farklı konulara değinilmiştir. Yazar bir kadının nasıl olması gerektiğini söylerken erkeğinde kadın gibi olmasını yani eşit haklarda olmasına değinmiştir. Daha sonra güzellik kavramı üzerinde durulmuştur. Asıl güzelliğin süs ve boyalarla değil iç güzellikle alakalı olduğu üzerinde durduktan sonra metni sonlandırmıştır. Metinde erkek kadın kavramlarıyla yola çıkarak toplumun genel tutumu hakkında genellemelere gidilmiştir.

“Seyr-i Sefain Memurları Hakkında” başlıklı metin gazetenin 214. sayısının 4. sayfasında bulunur. Mektup işten çıkarılan yirmi dokuz deniz trafiği (dolaşım)

memurunu konu almaktadır. Mektupta işten çıkarılma meselesinden dolayı ve daha öncede devam eden bu çıkarılmalar sonucu yolsuzlukların meydana geldiğine ve kamuoyuna dikkat çekmek amacıyla memurlar işten çıkarılmasına değinilmiştir. Oldukça kısa olan mektubun dili ağırdır. Ve oldukça yabancı kelimeler barındırmaktadır.

“Gümülcine Mektubu” başlıklı metin gazetenin 219. sayısının 1. sayfasında yer alır. Mektup siyasi içeriklidir. B.A isimli yazar tarafından yazılmıştır. Yazar, Gümülcine’nin durumu hakkında bilgi vermektedir. Bulgarların, Gümülcine’den çıkmak istememeleri ve bunun neticesinde kaldığı yerleri yakıp yıkıp sonra terk ettikleri anlatılmaktadır. Türklere bırakmamak için her yolu denemeye çalışmışlardır.

Siyasi nitelik taşıyan “Anadolu Mektupları” başlıklı metin intihabat işlerini konu almaktadır. Bu intihabat arasında iki grup mevcuttur: *“Bir tarafta öteden beri köylü ve şehirli üzerinde nüfuz sahibi olan zengin zevat toplayıp kaza namına bir namzet göstermişler, diğer tarafta ise bir takım gençler ve genç fikirler bazı münvaz kimseler umumi bir içtimai akd ile mekteb-i hukuk mezunlarından Ömer Bey’i namzet ilan etmişler”* (S.235, s.2). Bir tarafta siyasi faaliyetler kendi gösterirken diğer tarafta ise tezahüratlar boy göstermektedir. Metinde de anlaşılacağı üzere bir çıkar gözetilmektedir. Kim zenginse ya da kim çoğunluktaysa halk o tarafa doğru gitmektedir.

“Boghos Nubar’ın Times’a Mektubu” başlıklı metin gazetenin 248. sayısının 1. sayfasında bulunur. Siyasi konulu bir metindir. Metinde, Ermenilerin Türklerin talep etmiş olduğu istiklal haklarına karşı olmadıklarına dair bilgiler yer almaktadır. Bunun sebebi Ermenilerin yaşadıkları yerlere Türkler hak talep etmemiştir. İki ülke arasındaki karşılıklı anlaşma bu metinde mevzubahistir. Metnin yazarı hakkında bir bilgi verilmemiştir. Ayrıca metnin dili dönem itibariyle ağır bir dil olarak kullanılmıştır.

Siyasi konulu olan “Mevkuf Mektuplar” başlıklı metin gazetenin 249. sayısının 3. sayfasında yer alır. Metin İngilizlerin Galata Rıhtımını işgal ettikleri esnada Türkiye’deki Hintli üsera tarafından ailelerine gönderilmek üzere yazılmış (24000) kadar mektup bulduklarına dair bilgileri içerir. Savaş sonrası ülkenin durumu ele alınarak yazılmış olan mektupların akıbeti hakkında bir bilgiye sahip olmadıklarını

ve gün yüzüne çıkarılması gerektiği savunulur. Metnin, yazarı hakkında bir bilgi olmamakla beraber kısa olmasından dolayı ilan niteliği de taşımaktadır.

Yazarı bilinmeyen “Bükreş Mektubu” başlıklı metin gazetenin 252. sayısının 1. sayfasında bulunur. Siyasi konulu bir metindir. Metinde ilan veriliyormuş gibi bir hava sezilir. Küçük başlıklarla mektup desteklenmiştir. Aynı ayrı konuları içermektedir. İçeriğinde, intihabat mücadelesinin Bükreş’te pek gürültülü olduğunu, sosyalistlerin mağlup olmalarına mukabil Britanya’nın “liberaller” fırkasının, milyonları sarf etmesiyle bir sonuç elde edemediğine dair bilgileri içermektedir.

“Açık Mektup” başlıklı metin gazetenin 295. sayının 2. sayfasında yer almaktadır. Siyasi konulu bir metindir. Gazete meşrutiyet meseleleri hakkında bazı neşriyatların olduğunu ve gazetenin bu konuyla ilgi neşrinin önem arz etmesi üzerinde durulmuştur.

Siyasi nitelik taşıyan “Şerif’in Mektubu” başlıklı metinde İzzet Paşa’nın teşkil edeceği hükümetin Van ve Bitlis vilayetlerinde Türk’ün amade olduğu anlatılmaktadır. Fakat mektupta Türk’ten çok vilayet ahalisinin Kürt olduğu söylenmiştir. Ayrıca Türklerin vilayetlerde hakları olduğu kadar Kürtlerinde haklarının olduğunu dile getirilmiştir:

“Bu mesele de, daha birkaç ay evvel kanun-i esasi, meşrutiyet ve meşruiyet programıyla mevkut iktidara gelmiş olan bir hükümete karşı pek basit, pek aşikâr bir hakikat için vaki olan müracaat “ gazeteci sözünün ne kıymeti olur!” gibi bir telakki ile cevapsız kalırsa her halde riyasetini deruhte buyurduğunuz hükümet için hiçte şeref vermez. Bütün dünya nazarında biz deki meşrutiyet fikrine pek elim bir nişane suretinde telakki edilecek olan bu vakıyı ya tamir ettiriniz yahut hiç olmazsa, müdafaa buyurunuz, eğer buna imkân görüyorsanız ...”(S.295, s.2)

Meşrutiyet fikriyle beraber kanuni esasının olması gerektiği gibi uygulandığının üzerinde durulduktan sonra metin sonunda meşrutiyet propagandalarının olduğunu böyle propagandalarla riyasetin yerine getirilmesinin doğru olamayacağı fikri serzenişle metin son bulmaktadır.

“Adalardaki Karilerimize” başlıklı metin, okurların eline *Yeni Gün* gazetesinin geçmediğini, sorulduğunda gazetenin çıkmadığına dair bilgi aldıklarını, gazeteyi İstanbul’da bulabildiklerine dair sitemleri konu almıştır. Ayrıca gazetenin basıldığı

yere bizzat gidilerek şikâyetle bulunulmuştur: *“Adalarda sakin karilerimizden birçokları oradaki mevzu-ı müracaatlarında (bu gün Yeni Gün çıkmadı) cevabını aldıkları halde İstanbul’a indiklerinde (Yeni Gün) ün pekâlâ münteşir bulunduğunu görmekte izhar-ı hayret bi-defeat idarehanemize kadar ihtiyar-ı zahmetle mevzu-ı merkumdan şikâyet eylemişlerdi”* (S.222, s.3). Bu tahkikat neticesinde ortaya çıkan yolsuzluğu konu alan ve okurlarına duyuran gazete, çözümlerini de hemen akabinde açıklamıştır. Ayrıca bu metin ilan ve duyuru mahiyetinde yazılmış bir mektuptur.

“Kulüpler Nelerle Meşgul?” başlıklı metin gazetenin 229. sayısının 2. sayfasında yer almaktadır. Metin sandalye meselesini konu almaktadır. Yüz adet sandalyenin ihtiyaç dâhilinde bir süreliğine verilmesi ve verildikten sonra tamamının geri alınmadığı anlatılmaktadır. Yazar her kime başvurduysa bir sonuç alamamıştır. Kulüplere başvurmuştur. Kulüplerin görevini farklı bilirken aslında farklı farklı işlerle uğraştığını öğrenmiştir.

Oldukça kısa bir metin olan “Karilerimizin Mektupları” sade bir dille yazılmıştır. Yazarı hakkında bir bilgiye rastlanılmamıştır

“Sivas Yolunda Birkaç Kroki” başlıklı metin Hasan Mazlum tarafından ele alınmıştır. Mektup Ankara’da Sivas istikametine tren hattı güzergâhında yapılan ve bu seyahat esnasında uğranan köyler hakkında betimlemeler ve değerlendirmeler içermektedir: *“Kızılırmak’a doğru o zaman dar hatlı şimendifer güzergâhını takip ediyoruz. Bu hat Anadolu’nun can damarlarından biridir”* (S.237, s.3). Bu seyahat gözlemlerinde anlatılanlarla da siyasi bir üsluba rastlanmaktadır. Mektubun orta kısmında yine köy manzaralarından genel köy yaşantısından bahsedilerek köylülerle girilen diyaloglara yer verilmiştir:

“Günler ve geceler yolculuğun güna gün işkâl ve safahâtinden intibâatını toplaya toplaya Sivas bağlarına olan mesafeyi kısaltıyordu. Mesafenin kısalmasıyla Sivas’a olan iştihakımızın arttığını hissediyorduk.” (S.237, s.3).

Hüseyin Mazlum tarafından kaleme alınan “Sivas Mektubu” başlıklı metin siyasi konulu bir metin niteliği taşımaktadır. Metinde eski bir Türk şehri olan ve tüm cihan için önemli olan Sivas’tan bahsedilmektedir. Coğrafi konumu dolayısıyla büyük bir önem arz ettiği söylenmektedir. Savaş zamanı askerlerin korunduğu bir üst olarak kullanılmıştır. Selçuklulardan kalma birçok eserin de bulunduğunu anlatmaktadır. Ayrıca Türklerin dışında Amerikalılara ve Ermenilere ait yapılarında bulunduğu

bilgisine ulaşılmaktadır: “Amerikalılara mahsus olmak üzere 4 hastane, 37 bina-yı resmî, Darüleytam, iş yurdu ve Amerikalılara Ermenilere mahsus Darüleytam olmak üzere 4 müessese-i Hayriye ve 2 eczane mevcut olup hakkı, araba, manifatura içinde 3 şirket, keza dabakhane, mülki ve askeri olarak da üç müessese-i sanaiye vardır.” (S.256, s.1)

“Konya’da Hal ve Vaziyet” başlıklı metin gazetenin 251. sayısının 3. sayfasında bulunmaktadır. Yazarı hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bu metinde harpten sonra Konya’nın durumu hakkında bilgi verilir. Konya’daki arazilerin iyileştirilip daha fazla nüfusu besleyeceğine, sanatçı sanatkârların yetimleştiğine dikkat çekilir. Harp sonrası yoksullaşan sanayi konusunda Konya’nın etkilendiği ve bu sebeple genel çerçevede bir iyileştirme politikasına gidilmesi gerektiği konusu üzerinde durulur.

Gazetenin 253. sayısının 3. sayfasında yer alan ilan niteliği taşıyan “Ortaköy’de Bir Araziye” başlıklı mektupta Ortaköy’deki bir arazi üzerinde durulmuştur. Vaktiyle has bahçe olan bu arazi imparatoriçenin açmasını beklediği çiçeğin başkaları tarafından koparılması sonucu bir nöbetçinin o araziye dikilmesi anlatılır. Yıllar geçtikten sonra ahır haline gelen bu arazi üzerinde hala bir bekçinin beklediği söylenilmektedir. Bundan dolayı işe yaramayan bu ahır olan yerde bekçinin hala beklemesi eleştirilmiştir.

“Kurbağalı Dere Faciasına Dair” başlıklı metin gazetenin 265. sayısının 4. sayfasında bulunur. Mektup bir ön açıklama ile başlanmış sonra oldukça kısa olan için mektup olduğu gibi yayınlanmıştır. Bir köyde dere kenarında öldürülen bir kişinin babası tarafından katilin nasıl ve kim tarafından yapıldığına dair açıklama yapılmış ve taziyelere teşekkür ile sonlandırılmıştır.

M. N tarafından kaleme alınan “Bir Tehlike” başlıklı metin gazetenin 277. sayısının 3. sayfasında yer almaktadır. Metin, bir teyzenin yeğenine birçok konu hakkında fikirlerini anlatmasını konu almaktadır. Metnin girişinde teyzenin yeğenine kadın-erkek mevzuları hakkında fikirlerini anlatmasından dolayı yeğenin endişeli olduğunu söyleyerek mektubuna başlamıştır. Metinde kadın ve erkek karşılaştırması üzerinden sevgi konusu üzerinde durulmaktadır. Kadınların erkeklere göre daha sadık olduğunu, daha çok sevdiğini fakat erkeklerin bu konuda kadınlar gibi olmadıklarını, doyumsuz oldukları genel çerçevede anlatılmaktadır. Bunun önüne

geçmek için ne tür yollara başvurulması gerektiğini uzun uzun teyze yeğenine anlatmaktadır. Metnin sonuna doğru iki kavram üzerinde durulmuştur. Karı-kadın kavramı. İlk aylarda eşine hürmet eden ev işleriyle uğraşan kadinken daha sonraları erkek nezdinde karı kavramına dönüşmüştür. Kadın için erkek hep aynıken erkek için bu süreç değişiklik göstermektedir. Görüldüğü gibi metin kadın- erkek eşitsizliğinden yola çıkarak toplumun bakış açısını da dayatmalarını da gözler önüne sermektedir

“Yine Ziraat Derdi” başlıklı metinde tarım ile ilgili sorunlar ve tarımın gelişme evresinden bahsedilmektedir: *“Eğer bunu da asra göre terakki ettiremez isek, bilhassa bundan sonra Çin afyon keşleri gibi uykuya dalar isek işimiz yamandır, dumandır.”* (S.281, s.2).Metindeki ifadeden de anlaşılacağı üzere tarımın gelişmesi için bir şeyler yapılması gerektiği belirtilmektedir. Yurdumuzun bir çiftçi ülkesi olmasına rağmen tarımda yenilikler yapılmamasından yakınılmaktadır. Tarım makineleri kullanılırken işin ehli biri tarafından kullanılması gerektiğini aksi takdirde mahsulün zarara uğrayacağı anlatılmaktadır. Ziraat makinistlerinin de bir eğitim alması gerektiği belirtilmektedir.

“Konya’daki Şirketler” başlıklı metinde savaş zamanı yapılan ticaretten, Konya’daki şirketlerin durumundan, ziraatta yapılan hatalardan ve şimdiki vaziyetten bahsedilir. Konya’daki şirketlerin savaş zamanı üretim yaptıkları ürünler şu ifadede yer almaktadır: *“Harb zamanında bu şirketlerin hemen çoğu buğday, manifatura, şeker ve gaz gibi mevâd üzerine muamele yapıyorlardı.”* (S.288, s.2) Milletimiz iş kurarak, istihdam sağlarsa hem halka hem de devlete yararı olabilir. Ticaretimizi sorunlardan ve usulsüz ticaretten kurtarmak için şirketleri düzenli olarak denetlemek gerektiği belirtilir.

“Bursa Mektubu” başlıklı metin dört ana başlık altında toplanmıştır. İlki “Bursa’da Yılbaşı Merasimi”dir. Mektubun bu kısmında yılbaşı merasiminden sahnelere yer verilir. Katılanlar ve yapılanlar genel çerçevede anlatılmıştır:

“Noel Bayramı münasebetiyle Fransız mümessili Kapiten (Busar) tarafından Şark tiyatrosunda yapılan müsamere pek parlak olmuş, vali ve rical-i hükümet ve eşraf ve muteberanı memleket müdavin hazır bulunmuştur.” (S.290, s.4) Mektubun ikinci kısmında Bursa’nın kurtuluşu merasiminden yine yukarıda olduğu gibi katılımcılar

ve kutlama ile ilgili bilgiler verilmiştir. Mektubun üçüncü kısmında Bursa’da yayın hayatı biten mecmuanın tekrar yayına başlamasıyla ilgili duyuru ve bilgi verilmiştir:

“Bursa’da (Tedkikat-ı İktisadiye Şirketi) unvanı altında birleşen münevver gençler hayatı ve iktisâdi mesail ile iştigal etmek üzere bir muhalif küşadına teşebbüs ederek bu bapta alelusul hükümete müracaat-ı lâzımede dahi bulunmuşlardır. İnşallah muvaffak olurlar da ben de onların muvaffakiyet-i mütealiyelerini (Yeni Gün) e yazmakla mebâhi olurum.” (S.290, s.4)

Mektubun dördüncü kısmında mektuptan alınan örnekten de anlaşılacağı gibi bir kuruluşun haberi verilmektedir. Mektubun ilk iki kısmında iki törenden bilgi verirken son iki başlık ise birer duyuru şeklindedir. Bursa şehrinden haber vermesi açısından önemlidir. Mektubun dili ağırdır anlaşılmayan kelime sayısı fazladır.

“Mister (Wilson) Açık Mektup” başlıklı metin Yunus Nadi tarafından kaleme alınmıştır. Siyasi konulu bir metindir. Metin, Yunus Nadi’nin Mister Wilson’a övgüsüyle başlamaktadır: *“Siz yalnız bir hükümet reisi değilsiniz, sizi o riyaseti getiren ilmi siyasetinizdir. Binaenaleyh, Muhterem Mister, siz Amerika cumhuriyetlerinin reisi olmaktan daha yüksek bir adamsınız. Siz beşer-i efradiyenin en yüksek en mucizelerinden birisiniz. Ne şeref okuma ki sizi reiskâr hizmetine âlâ etmiştir. Ne fazilet ve meziyet okumadaki hayatının mukadderatını sizin gibi ehli ve ulvi bir zata tevdi eylemiştir.” (S.292, s.1).* Wilson’un Türk milleti için önem teşkil ettiği söylenilmektedir. Daha sonra medeniyet konusu üzerinde durulmuştur. Amerika ve Amerika milleti üzerinde durmuş, Amerika’dan gelen heyet, Türklerin mazlum olduğu görmüştür. Metinde övgüyle beraber Yunus Nadi sorular sorarak siyasi eleştirilerde de bulunmaktan kendini alıkoyamamıştır.

“Küçük Hanımlar Mektepte” başlıklı metin Kemal Ragıp tarafından kaleme alınmıştır. Metinde kadınların İstanbul’da yaptığı faaliyetlere değinilmiştir: *“Kadın inkılabı bütün İstanbul hayatında nasıl bir değişiklik doğurdu ise bugünün mekteplerine, bugünün mekteplilerine de yeni yeni renkler verdi.” (S.292, s.3)*

Metinde kadınların eskiden peçe taktıklarını şimdikilerin ise eski günleri bilmediklerine dair bilgiler yer almaktadır. Mektep mevzusu iki dönem içinde ele alınarak kıyaslamalara gidilmiştir. Eskiden mektepli genç kızların vakitlerinin değerli olduğunu, tatil günleri yapacak bir şey bulup okul zamanı gelince hararetili hararetili arkadaşlarına yaptığı aktiviteleri anlattıkları güzel bir şekilde metinde okuyucuya

yansıtılmıştır. O dönemin yaşayış tarzı düşünceleri, şimdiki dönemle farklılıklara ele alınarak okuyucuya aktarılmıştır.

Gazetenin 304.sayfasının 4.sayfasında bulunan “Kadınlığa Dair” metin M. N tarafından kaleme alınmıştır. Kadınların dertleri, sorunlarına ait metinlere yer verilmiştir. Şimdiye kadar kadınların lehine yazılan mektup, bu defa kadınların aleyhine yazılan bir eleştiriden ibarettir. Mektup da konu kadınları koku, süse düşkünlüğü anlatılmıştır. Türk kadınlarının Avrupalılar gibi sürdüğü koku ve boyalara dikkat çekilerek eleştiri yapılmıştır. Hatta eski Türk kadını ile şimdi Türk kadını arasında bir karşılaştırma yapılmıştır. Metin kişisi kendini örnek vererek şimdi kadınlar arasındaki farkı ortaya koymuştur.

Kemal Ragıp tarafından yazılan “Hanımlara Göre Gençler” adlı metinde, muharrirlerin “Şehir Hayatı” adlı başlıklı yazısında kadınların dedikodularını ele aldığı için, metin yazarı bu durumu kabul etmeyerek ve gençlerin durumunu göze alarak eleştiride bulunmuştur: “Her vesile ile bize, kadınlara mal ettiğiniz bir şey var: Dedikoduculuk... Bizim için bu, en tatlı eğlence imiş. Dediğiniz gibi zevk için olduğuna göre, demek, bir nev “amatörlük”.. Ya siz?.. Onu meslek edinmişsiniz. Gazeteci demek, “profesyonel” dedikoducu... Eğer kadınların yaptığından korksanız, onlara karşı aynen dedikodu yaparak meydan okumaya cesaret edebilir misiniz?..” (S.307, s.4) Kadınların dedikoduculuğunda yola çıkarak gençlerin davranışlarından, giyimlerinden kısacası fiziki yapılarından bahsetmiştir. Kendilerini dedikoducu ile suçlayarak gönderme de bulunmuştur.

Kemal Ragıp tarafından yazılmış olan “Yeni gün Gazetesi’nde “Şehir Hayatı” Muharririne” başlıklı metin daha önceki yazışmalara itafen başlamaktadır. Gençlerin tutumu, erkeklerin tavır ve davranışları, toplum içinde öncekine göre değişen davranışlar gibi bireyleri incelemektedir:

“Müsaade eder misiniz, size dertlerimizden biraz açıkça, hani şu belki de büsbütün dilsiz olması istenen kadınlık için fazla görülecek kadar açıkça bahsedeyim?..”(S.313, s.4).

Mektubun ilk kısmında daha çok kadınlardan yana bir tutumla kadın erkek tavırlarından bahsederken, sonuna doğru gençlerden ve Avrupa görmüş gençlerden konu açılmakta onların tavır ve davranışları tasvir edilmektedir. Mektubun dili

günümüz Türkçesi'nden her ne kadar uzak olsa da anlaşılır kısımları bir hayli fazladır.

“(Pierre Loti) nin Mühim Bir Açık Mektubu” başlıklı metin Türk meselesini konu almaktadır. Pierre Loti, Türklerin Şark ordularına karşı göstermiş oldukları iyi niyeti şu cümlelerle süslemektedir: *“Buna kabil biçare Türk dostlarım biraz daha yakından tanınmış olmakla ne kadar çok kazandılar bizden onlara, hatta düşman sıfatıyla yaklaşmak onlarda eski sahif itikatlar iskambil kâğıdından yapılmış köşkler gibi bakıldı; bütün Şark ordularımızda Türklerin methi ve bilhassa bize karşı hissettikleri samimiyet hararetli bir muhabbet ile terennüm olunuyor.”* (S.318, s.1).

Türklerin ne kadar iyi niyetli ne kadar ulu olduğunu bir hikâye ile taçlandırmaktadır. Yaralı bir bahriyeliye Türk'ün koşarak kıyafet vermesi, ona yardım etmesini anlatır. Metin baştan sona kadar Pierre Loti'nin Türklere karşı samimiyetle övgülerine yer verilmektedir.

“Baytar Mektepleri'nin Tevhidi Etrafında” başlıklı metin mektup niteliğini taşımaktadır. Gazetenin 318. sayısının 1. sayfasında yer almaktadır. Baytar Mektebi ile ilgili bilgiler verilmektedir: *“Peyâm – Sabah Gazetesi'nin çarşamba günkü nüshasında Ziraat Nezareti Umur-u Beydariye Müdürü Ali Rıza Bey'in Baytar Mektepleri'nin tevcihine dâir olan beyanatındaki “Cüz'i Kele Tâbidir” ifadesini pek garip bulduk.”* (S.318,s.1)

Mektupta yukarıda bahsi geçen Ali Rıza Bey'in mektubundaki ifadeden yola çıkarak mektep çerçeve ve tartışmasına girilmiştir. O dönemin eğitimine ışık tutan mektup bize dönem içindeki okul isimlendirmeleriyle ilgili örnekler sunmaktadır.

“Mektepli Küçük Zabıtların Maaşları” başlıklı metin gazetenin 321. sayısının 4.sayfasında yer almaktadır. Memurlara verilen zamanlardan bahsedilmektedir: *“Memurine verilen son pahalılık zammında istifade edemeyen mektepli küçük zabıtlere maaş-ı asliyeleriyle beraber maktuen 300 kuruş bir zam verildiği malûmdur.”* Bu zammın yetersiz olduğu önceki zamlarla bazı hesaplamalar yapılarak gösterilmeye çalışılmıştır. Ve yetkili mercilerin dikkatine sunulmuştur. Dili sade ve anlaşılır olan mektubun yazarı hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır.

“Muhayyel Mektup” başlıklı metin gazetenin 323. sayısının 2. sayfasında bulunmaktadır. Metinde garplıların şarkı hayal-i memleket olarak gördüklerini fakat

geldikleri yerde hayal kırıklığına uğradıkları anlatılmaktadır: “*Ecnebi muhabirlerin İstanbul’da olup biten, hatta hiçte olmayan hadisat (!) hakkında gazetelerine verdikleri malûmat (!) bunun en bariz bir delilidir.*” (S.323, s.2). Metinde gazeteler hakkında bir takım eleştirilerde bulunulmuştur. Gazetelerin yalan yanlış haberler yazdıklarını içlerinde Türk gazetelerinin de ecnebi gazetelerine uyararak yalan yanlış haberler yazdıkları anlatılmıştır. Bu durum bir örnek verilerek de zenginleştirilmeye çalışılmıştır. Metin dili sadece bir şekilde kaleme alınmıştır. Metin yazarı hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Şehir hayatı konulu “*Karilerimizin Mektupları*” başlıklı metin gazetenin 327. sayısının 2. sayfasında yer almaktadır. Metinde yol sorunu ele alınmıştır. Oldukça kısa olan bu mektup ilan niteliği taşımaktadır. Yolların bakımsızlığı, dolayısıyla işe gidip gelenlerin işlerinde aksamaların olduğu dile getirilerek Daire-i âidesinin nazar-ı dikkatini celp edilmesi istenmiştir.

Mektup genel manada bir şikâyet mektubudur, gerekli makamların dikkatini çekmek maksadıyla yazılmıştır. Birkaç anlaşılmayan kelime olmakla beraber dili günümüz Türkçesine oldukça yakındır.

“*Karilerimize Mektuplar*” başlıklı metin gazetenin 337. sayısının 2. sayfasında bulunmaktadır. Mektubun konusunda altı yüz gümrük idare memuru adına gönderilen bir mektuptan bahsedilir. Mektubun içeriğinde gümrük müdüriyetinde çalışan birçok memurun senelerden beri ilerlemek ümidiyle çalıştıkları halde hak ettiği karşılığı alamamalarından dolayı durumun iyileştirme yoluna gidildiği anlatılır.

Siyasi içerik taşıyan “*Amerika Mektubu – Amerika’da Sulh Meselesi*” başlıklı metin gazetenin 339. sayısının 1. sayfasında yer almaktadır. Metinde, Amerika’nın güncel dünya politikasına karşı göstereceği duruşun kendi iç siyasetindeki farklı duruşları gözler önünde sermektedir. Dünyanın gündeminde olan sulh meselesi Amerika’nın dâhil olması ya da olmaması durumunda Türkiye açısından durumun nasıl olacağına dair bir takım kıyaslamalar yapılmaktadır:

“*Amerika’nın siyasi teşkilâtı, Avrupa’ninkine hiç benzemez. Her şeyde bir yenilik ve garabet gösteren Amerika, siyasi teşkilâtında da garabet göstermekten kendisini alamamıştır*”(S.339, s.1).

Mektubun bazı kısımlarında Amerika'nın siyasi yapısı ile ilgili bilgiler verilmiş ve bu yapının doğurduğu belirsizlikler eleştirilmiştir. Sulh oylamasının ne şekilde sonuçlanabileceği bazı rakamlar verilerek tahmin edilmeye çalışılmıştır: *“Fakat şimdiden yapılan tahminler demokratların ittihattan sonra da kazanamayacağı merkezindedir. Çünkü meclisi teşkil eden doksan beş azanın (29) u republika (46) sı demokrattır”* (S.339, s.1).

Siyasi nitelik taşıyan “Amerika'dan Ne Bekleyebiliriz?” başlıklı metin M. Zekeriya tarafından yazılmıştır. Mektup Amerika'daki bir muhabirin dilinden aktarılmaktadır. Mektupta manda fikri değerlendirilmiş ve buna en uygun adayın Amerika olduğu vurgulanmıştır:

“Bu fikri hayli taraftar da kazanmıştı. İstanbul'a gelen Amerikalılar da bu ümidi kuvvetlendirmekten hâli kalmıyorlardı. Çünkü en çok hakkımızı onlar teslim ediyor ve Amerika'nın Türkiye'de hiçbir siyasi emel beslemediğine bizi ikna ediyorlardı”(S.341, s.1).

Mektubun devamında bu çerçeveden çıkarak manda fikrinin etrafında kıyaslamalı örnekler vermektedir. Öncelikle geniş bir şekilde manda fikrinin savunucularının tezleri anlatılıp, daha sonra bu fikrin iflasının nasıl olduğu anlatılmaktadır. Son kısmında manda fikrinin çöküşünün, bir savunucusun ağzından itirafına yer verilmiştir. Mektubun dili ağır olmakla beraber yer yer yalın ve anlaşılır kısımlara da rastlanılmaktadır.

Siyasi nitelik taşıyan “Amerika Mektupları” adlı metin gazetenin 351. sayısının 1. sayfasında yer almaktadır. Metin, Amerika'nın Türklere karşı düşmanlığı ve dostluğunu konu almaktadır. M. Zekeriya tarafından kaleme alınan metinde dört harp senesi boyunca Türklerin karalandığını ve karalandığını bildikleri halde bir şey yapmadıkları anlatılmaktadır. Amerika'nın Türkleri sevmemesinin altında Rum-Ermeni meseleleri yatmaktadır. Türklerle savaşan Ermeniler Türkleri kötülemiş Amerika da duyduklarından dolayı gazetelerde yazılar yazmıştır. Bunları okudukları halde Türkler imkânsızlığı bahane ederek bir teşebbüste bulunmamıştır Metin boyunca Amerika'nın Türklere düşmanlık beslemesinin sebepleri anlatılmaktadır ve sebep olarak da Türkler gösterilmektedir.

“Amerika Mektupları” başlıklı metin gazetenin 361. sayısının 1. sayfasında bulunur. Metin iki parçadan oluşur. Her ikisinde de Rumların Amerika'dan yaptığı Rum

propagandası ve giden heyetlerin hakikati saptırma gayreti gözler önüne serilir. Mektubun ilk bölümü bir önceki mektubun konusunu hatırlatarak başlar ve bu mektubun konusunun siyasi ve uluslararası bir yazışma olduğunu sezdirir: “*Bu planın tatbikatından olmak üzere bu ay zarfında Amerika’ya iki büyük heyet gelir. Bunlardan biri Türkiye namına, diğeri de İstanbul namına söz söylemek salâniyetinde olduklarını iddia ederler. Türkiye namına gelen heyet doğrudan doğruya Venizelos tarafından gönderilen ve Türkiye ile hiçbir alakası olmayan dört Yunanlıdan ibarettir*” (S.361, s.1). Mektupta olay sade bir üslupla anlatılır. Amerika yetkililerinin bu oyuna gelmediği ve Türkiye mümessili arkadaşından öğrendiği yazışmaların örneğinin sergilendiği anlatılır. Mektupta ikinci kısmında da yine Rumların eski azınlık mebuslarını heyet olarak gönderdiğini, propagandaların sonuç ve etkilerinden bahsedip ne yapılması gerektiği belirtilir.

“Karilerimizin Dedikleri, Sükna Kanunu Hakkında Bir Mektup” başlıklı metnin sonunda yazarın ismi yazılmasa da metin içinde Mustafa Fevzi imzasıyla yazıldığı belirtilmiştir. Gazetenin 343. sayısının 2. sayfasında yer alır. Metin, sükna kanunundan mucirlerin tahliyesini konu almaktadır. Sükna kanunu, bir evin ya tamamında ya da belirli bir bölümünde ikamet hakkı veren bir haktır. Kişiye verilen bir haktır. Kişinin ölümüyle de ortadan kalkar, miras bırakılmaz.

Mucirlerin İstanbul’da birçok ev olmasına rağmen tutamamaları ve sükna kanunu ile dairelerin fiyatlarında düşüş olup olmayacağına ait yazılmış bir mektuptur.

“Pierre Loti’nin Mektubu” başlıklı mektup gazetenin 362. sayısının 2. sayfasında yer almaktadır. Bu mektupta Pierre Loti’nin kendisine İstanbul hemşeriliği takdim edilir. Türklere teşekkürlerini belirtmek için bir yazı kaleme alır: “*Lütfen gönderdiğiniz İstanbul hemşeriliği unvan-ı kezubnini ne büyük bir his esret, ne büyük bir hayret, şavk-ı âvar ile kabul ediyorum*” (S.362, s.2). Ayrıca mektupta Fransa’ya karşı, vatandaşlık görevini de layıkıyla yerine getirdiğini söyler.

2.2.4. Eleştiri

Yeni Gün gazetesinde toplamda yirmi tane eleştiri türüne yer verilmiştir. Verilen bu eleştirilerin konusu daha çok imla ve lisana dair eleştirilerden oluşmaktadır.

Bulunmaktadır. Aşağıda verilen tablo üzerinden konu dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 2.8. Eleştiri Metninin Sayı ve Konularına Göre Dağılım

Yazar	Yazının Başlığı	Konu	Tür	Tarih	Sayı	Sayfa	Adet
İbrahim Naci	Tatlı Sır	Hayal Kırıklığı	Eleştiri	1 Kasım 1919	225	3	1
Belirtilmemiş	Müebbet Bir Mesele, İmlamız Hakkında Yeni Bir Münakaşa.	Dil	Eleştiri	16 Kasım 1919	240	4	1
Belirtilmemiş	Tedkikat-ı Lisaniye Heyeti'nin İhyası	Dil	Eleştiri	11 Aralık 1919	265	3	1
Belirtilmemiş	Halit Ziya Bey Ne Diyor?.	Dil	Eleştiri	20 Aralık 1919	274	3	1
K. R	Ahmet Hikmet Bey Ne Diyor?.	Dil	Eleştiri	7 Aralık 1919	261	3	1
K. R	Cenap Şahabettin Bey Ne Diyor?.	Dil	Eleştiri	13 Aralık 1919	267	3	1
K. R	Velet Çelebi Efendi Ne Diyor?.	Dil	Eleştiri	16 Aralık 1919	270	3	1
Hakkı Tarık	Eski Sarf ve İmla Encümeni'nin Nokta-i Nazarı	Dil	Eleştiri	8 Aralık 1919	262	3	1
Ali Kami	Ali Kami Bey'in Mektubu	Dil	Eleştiri	9 Aralık 1919	263	3	1
S. R	Edip Muhterem Ali Ekrem Beyefendi Hazretlerine	Dil	Eleştiri	12 Aralık 1919	266	3	1
Ali Ekrem	Edip Muhterem Samih Rıfat Beyefendi Hazretlerine	Dil	Eleştiri	15 Aralık 1919	269	3	1
A.Cevat	Muallim Ahmet Cevat Mektupları-	Dil	Eleştiri	25 Aralık 1919	279	3	1
A.Cevat	Muallim Ahmet Cevat Bey'in Mektupları	Dil	Eleştiri	29 Aralık 1919	283	3	1
A.Cevat	Muallim Ahmet Cevat Mektupları	Edebiyat	Eleştiri	26Aralık 1919	280	3	1
M.Ğ	Ondan Makdem ve Mühim Bir Mesele Var: Kitap ve Kütüphane	Dil	Eleştiri	31 Aralık 1919	285	3	1
Samih Rıfat	Cevaptaki Teehhürümün Sebebi, Mukaddime-i Makamında Bir Hasbihal	Edebiyat	Eleştiri	6 Ocak 1920	291	3	1
Samih Rıfat	Menşeu'l-sene Bahsi-	Dil	Eleştiri	11 Ocak 1920	296	3	1
Samih Rıfat	Yine Menşeu'l-sene	Dil	Eleştiri	25 Ocak 1920	310	4	1
İbrahim Necmi	Temaşa Musâhebesi	Sansür	Eleştiri	11 Ocak 1920	296	4	1
K.R	Temâşa Hayatı	Son tiyatro oyunu	Eleştiri	3 Şubat 319	319	3	1
Toplam							20

İbrahim Naci tarafından kaleme alınan “Temaşa Tenkitleri: Tatlı Sır” başlıklı metin gazetenin 225. sayısının 3. sayfasında yer almaktadır. Reşat Revzan Bey'in “Levsakra Depolişinel” den tatbiken kaleme aldığı “Tatlı Sır” ile başlamaktadır. Metin yapılan Tatlı Sır adlı tiyatroyu konu almaktadır. Öncelikle “Tatlı Sır” ismi üzerine bir eleştiride bulunulmuştur:

“Tatlı Sır” basit ve hoş bir vevruyeldir.(?) Eserin Fransızca aslında ne bir maksat-ı main, ne de vasi bir entrika var. Tatbik edilirken, bazı ufak tefek nakislere rağmen, hususıyla başlıca şahısların seciyelerini tabinde – vevruyellerde(?) mutâd olduğu

vecihle biraz mübalaya yakın - bir muvaffakiyet görülüyor. Üslûbu da bazen fazlaca munkati ve bilakis bazı defa da lüzumundan ziyade uzun cümlelerine rağmen, tekellüm lisanından nadiren uzaklaşıyor.” (S.225, s.3)

Eserin üslubunda abartılı cümleler mevcuttur. Oyundaki kişi kadrosu hakkında betimlemeler ve açıklamalar yapılarak eleştiride bulunulmuştur. Yazar sadece bununla sınırlı kalmamış dekor, suflör, Fransızcadan çevrilen metinde eksiklikleri de eleştirmektedir. İsteddiği gibi bir oyunla karşılaşamayan yazar hayal kırıklığına uğradığı gibi sahnelenen oyun ve oyuncular da nasibini almıştır. Gayet sade dille yazılması dönemim dilini kullandığını göstermektedir.

“Müebbet Bir Mesele, İmlamız Hakkında Yeni Bir Münakaşa” başlıklı metin gazetenin 240. sayısının 4. sayfasında bulunur. Metinde Halit Ziya-Rıza Tevfik arasında imlaya dair konuşmalar yer alır. Halit Ziya’nın *Sabah* gazetesinde yeniden yazmaya başlamasıyla beraber, bir taraftan Türkçülük ve Memleketçilik etrafında Yusuf Akçura Bey’den istizahlar yaparken diğer taraftan da şu imla mesele-i müebbedesi hakkında yegâne ve meşhur feylesofumuza pek zarif bir hitapta bulunmaktadır. Rıza Tevfik Bey’in son zamanlarda imlasında görülen sapmalar Halit Ziya’nın dikkatini çekmiştir. Rıza Tevfik kendisine has bir imlasının olduğunu söyleyerek buna açıklık getirmiştir. Daha sonraki yıllarda birçok yeni imlalar kullanıldığını imla encümenleri tarafından yeniden ortaya konulması için çalışmalar yapıldığı anlatılmaktadır.

“Teddikat-ı Lisaniye Heyeti’nin İhyası” başlıklı metin gazetenin 265. sayısının 3. sayfasında yer almaktadır. Metinde lisan ve imla kararları almak için encümen toplantısında yaşananlar anlatılmaktadır. Encümenin bazı üyeleri çeşitli nedenlerden dolayı toplantıya katılamamıştır: “*Yeni encümen, tedkikat-ı lisanîye heyetinin yeniden ihyası fikrinde bulunmaktadır.” (S.265, s.3)* ifadesinden de toplanan üyelerin kararlarını anlatılmaktadır. Bu kararın da uygulanması lisan ve imla çalışmalarını destekleyenler tarafından arzu edilmektedir.

“Halit Ziya Bey Ne Diyor?..” başlıklı metin gazetenin 274. sayısının 3. sayfasında bulunur. Metinde lisan ve imlâdaki yeniliklerin medeniyetleri ileriye götürdüğü görüşü üzerinde durulur. Lisan ve imlâ bazıları için yetersizken, yazara göre yeterlidir. Ayrıca bir lisana sahip olabilmek, imlayı doğru kullanabilmekten geçer.

Metinde lisanı kullanmayı ve kurallarını bilmeyen medeniyetlerin, yeni hatalar yapmaya müsait olduğu da yer verilmiştir.

“Ahmet Hikmet Bey Ne Diyor?” başlıklı metin gazetenin 261. sayısının 3. sayfasında yer almaktadır. Metinde Muallim ile Ahmet Hikmet Bey ile tanışması, onunla imla ve lisan üzerine hasbihâl etmesi anlatılmaktadır. “*Saitler kabuk edilmedikçe verilecek emeğin faidesi olmayacağına kaniyim*” (S.261, s.3) ifadesinden Ahmet Hikmet Bey’in Saitleri desteklediği anlaşılmaktadır. (Vavlar)’ında eskisi gibi olması gerektiği görüşü savunulmaktadır. Yapılan her konuşma yeni fikirleri doğurmaktadır.

“Cenâb Şahabettin Bey Ne Diyor?” başlıklı metin gazetenin 267. sayısının 3. sayfasında bulunmaktadır. Metinde üslubun gücünden ve farklılığından bahsedilmektedir. Güçlü üslubun inceliği ve zarıflığı yazara güzellik katmaktadır. “*Hele kalp gözleri, kiminde bütün derinliklere işleyecek kadar kuvvetli kiminde az dumanlı, biraz çapaklı olur.*” (S.267, s.3). Ayrıca metinde görüşlerin imla ve lisan meselesindeki etkilerine de yer verilmektedir. Eski encümenin hazırladığı risalede çelişkiler bulunması da eleştirilmektedir.

“Velet Çelebi Efendi Ne Diyor?.” Başlıklı metinde Velet Çelebi Efendi’nin lisan ve imla meselesi üzerindeki düşüncelerinden bahsedilmektedir. İmla da sait bulunup bulunmaması, vavların noktalarının ne zaman geleceği konusunda görüşlerine yer verilmektedir: “*Hülasa, efendim imlamızın ıslahı için hissedilen ihtiyaç bugün tatmin edilmek isteniyorsa ilmi bir sahada iş görmek icap eder ve bunun pek müfit ve pek ciddi neticelerini görmek muhakkaktır.*” (S.270, s.3). Metinde imla için bilime dayalı, düzgün ve gerekli bir çalışmanın olması gerektiği anlatılmaktadır. Velet Çelebi Efendi tüm devletlerin lisan ve imla meselesinde bilimin gerektirdiklerini yerine getirmeyle amaçlanan hedefe ulaşılacağını düşünmektedir.

Metinde İmla Encümeni’nin birinci olarak Ali Ekrem Beyefendi tarafından hazırlanan imla beyanatı değerlendirilmektedir. “*Eski Sarf ve İmla Encümeni’nin Nokta-i Nazarı*” adlı metin gazetenin 262.sayısının 3.sayfasında yer almaktadır. Ali Ekrem Beyefendi’nin hazırladığı beyanatta “*saitlerin kullanılması’ ve ‘eskisi gibi olmaması’ ortak bir görüş olarak bildirilmektedir. İmla ve lisan meselesi, edebi ve medeni hayata malik milletler için pek mühim ve esaslı meselelerden biridir*” (S.262, s.3) İfadesinde imla ve lisanın önemi vurgulanmaktadır. Bu yüzden alınan kararların fikir çarpışmalarını önlemesi arz edilmekte olduğu belirtilmektedir.

Gazetenin 263. sayısının 3. sayfasında buluna “Ali Kami Bey’in Mektubu” adlı metinde lisan ve imla meselesi üzerine yazılan bir mektup söz konusudur. Aynı zamanda metinde başka ülkelerinde lisan ve imla uygulamalarına da örnekler vermektedir. Fakat *“lisanımızın imla müşkülâtı diye her taraftan koparılan yaygaralara rağmen o müthiş Arabi, Farsi suubetleri lisanda baki kaldıkça yüzde otuz Türkçe kelimenin imzalarını mükemmel saitlerle yazmaktan ne çıkar?”* (S.263, s.3) ifadesinde lisanda yapılması istenen düzenlemelere rağmen dildeki yabancı kelimelerin varlıklarını sürdürmelerine dair bir isyanın söz konusu olduğu de görülmektedir.

“Edip Muhterem Ali Ekrem Beyefendi Hazretlerine” başlıklı metin gazetenin 266. sayısının 3. sayfasında bulunur. Metinde Samih Rıfat’ın, Ali Ekrem Beyefendi’ye lisan ve imla meselesi hakkında yazdığı mektup hakkına bilgi verilmektedir. Metinde dilimizin dışında lisan ve imla meselesiyle ilgili Fransızca, Farsça gibi diğer dillerden de örnekler verilerek kıyaslama yapılmıştır.

“Edip Muhterem Samih Rıfat Beyefendi Hazretlerine” başlıklı metin gazetenin 269. sayısının 3. sayfasında bulunmaktadır. Metin Samih Rıfat Bey’in mektubuna cevap vermek üzere, mektupta geçen bir ifadeyi içermektedir: *“Yeni Gün’ ün neşrettiği mülakatlardan bir kısmı encümençe imla meselesinin pek de asri bir zihniyetle düşünüldüğünü göstermiyor.”* (S.269, s.3). Metinde iki tane encümenin bulunduğunu, birinin bir kere toplandığını ve yeni olduğunu, diğerinin ise üç yıldır bulunduğunu ancak sonradan hükümlülüğünü yitirdiğine dair bilgilere yer verilmiştir. Usul-i imla risalesini yazan birinci encümenin modern şekilde düşünüp yazdığı anlatılmaktadır. Risalede bazı eksikler ve hatalar olmasına rağmen usul-i imla risalesinin ilmi ve modern bir eser olduğu anlatılmaktadır.

“Muallim Ahmet Cevat Mektupları” başlıklı metin A. Cevat tarafından kaleme alınmıştır. Edebiyat konulu metinde Ali Ekrem Beyefendi’ye itafen yazılmış yazılara, imla münakaşalarının olduğu ve bu münakaşalara dair izahatlara yer verilmiştir. Metinde her şeyden evvel imla için ne yapmak istenildiğini ve ne yapmaya muhtaç olduğunun kararlaştırılması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Necip Asım, Cenap Şehabettin gibi şahsiyetlerin imla hakkındaki esasi ve ilmi inkılaplar yapılması görüşüne yazarımız tam anlamıyla katılmamaktadır. Bunu şu cümlelerle dile getirmektedir: *“Bu iki muhterem üstad imlâ encümeninin delillerini*

cerhe lüzum görmüyorlar; pekâlâ, görmeyebilirler. Fakat hiç olmazsa kanaatlerini teyid edecek delâil olsun deriğ buyurmamalıdırlar. Çünkü Cenap Bey, Latin hurufunun kabulü hakkındaki fikirlerini dermeyan eder etmez, bu mühim inkılâba sebep olarak “Garp zümre-i medeniyesine girmek için bu, bence en kestirme yoldur.” (S.279, s.3)

Metinde diğere medeniyetlerin imlası ile bizim imlamız arasındaki farklara, benzerliklere değinilerek metin edebiyat açısından zenginleştirilmiştir.

“Muallim Ahmet Cevat Bey’in Mektupları” başlıklı metin gazetenin 283. sayının 3. sayfasında yer almaktadır. A.Cevat tarafından kaleme alınmıştır. Rıfat Samih Bey’in makalesi dilbilgisi ve filolojik bilgi gerektiren tespit ve yorumlarla uzunca bir mektup örneği sergilemektedir. Mektup, Rıfat Sami Bey’e sorular sorarak ve yorum yaparak devam etmektedir: *“Lisaniyatçılar Hint ve Avrupai lisanların taksirini isimlerin ve fillerin tasrifinde buluyorlar. Şu kadar ki, bugün İngilizce ve Fransızca gibi Hint ve Avrupaî lisanlar, isimlere mahsus teksiri de kısmen zayi etmiş bulunuyorlar.” (S.283, s.3).* Metinde bazı kelime örnekleri geniş yelpazede incelenerek devam etmektedir. Sonuç kısmında genel bir derleme yapıp Türk dilinin geldiği nokta belirterek metin sonlandırılmıştır.

“Muallim Ahmet Cevat Mektupları” başlıklı metin A. Cevat tarafından kaleme alınmıştır. Gazetenin 280. sayısının 3. sayfasında yer almaktadır. Edebiyat konulu metindir. Ali Ekrem Beyefendi’ye itafen yazılmış bir mektup niteliği taşımaktadır:

“Bu memlekette bir tek kişi yoktur ki lisandaki kelimeleri doğru okuyabilsin; üdebası da, şuarası da, bütün münevverleri de.. Böyle bir şeye dünyanın hangi tarafında tesadüf edilebilir?” (S.280, s.3). Cenap Bey imlanın en büyük noksanlığının Arapça kelimelerin doğru okunamamasından kaynaklandığını söyleyerek metine başlamıştır. Kendi imlamızla diğere milletlerin imlaları arasında karşılaştırma yapılmıştır. İmlamızın müşkülâtının olduğunu fakat diğere milletlerinde imlalarında müşkülâtlar olduğunu yazar dile getirmiştir. Bu meseleler giderilmeden Latin hurufuna geçilmesi taraftarı olmadığını söylemektedir. Doğru imla yazabilen kişilerin ender olduğu üzerinde durulmaktadır. Metine genel çerçeveden bakılacak olursa imla ıslahatı üzerinde durularak ve diğere ülkelerin imlasıyla karşılaştırılarak bir sonuca varılmaya çalışılmıştır.

Edebiyat konulu olan “Ondan Makdem ve Mühim Bir Mesele Var: Kitap ve Kütüphane!” başlıklı metin M.G tarafından kaleme alınmıştır. Metinde, kendi imlamızın zorluğundan, çocukların imlayı öğrenemediklerini, imlanın ıslahı için değişmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bundan dolayı Latin harfuna geçilmesi gerektiğini öngörmektedir:

“Ben bu makalemde imlanın nazariyetine girişmek istemiyorum. Mesele bence başkadır. O da Türkçe kütüphane meselesidir. İmlamızın güçlüğüne karşı garip garip nazariyeler serd ederek ağreb çareler düşünenler- ki ekserisi erbab-ı kalemdendir- terbiye-i millet için henüz bir kütüphanemiz mevcut olmadığını düşünmüyorlar.” (S.285, s.3) Yazar, metinde kütüphanenin gerekli olduğuna ve imla nazariyetindeki sorunların başka sorunları içerdiğine değinmiştir. Daha sonra tercümecilik konusuna gelerek tercüme konusunda yetersiz olduğumuzu söyleyerek tercümeciliği suçlamıştır. Mekteplerde öğrencilerin eline verilen Fransız lektörlerin doğru olup olmadığı üzerinde tartıştıktan sonra imladan önce asıl meselenin lektörlük olduğunu söyleyerek metin sona erdirilmiştir.

“Cevaptaki Teehhürümün Sebebi, Mukaddime-i Makamında Bir Hasbihal” başlıklı metin gazetenin 291. sayısının 3. sayfasında yer almaktadır. Edebiyat konulu bir metindir. Ali Ekrem Beyefendi’ye hitaben yazılmıştır. Yazar metinde oğlunun hastalığından yola çıkarak vatanın acı ve felaket içinde olduğunu anlatmıştır. Metin dil açısından geniş bir yelpazede yayılarak incelenmiştir.

Lisan hakkında çok uğraşıldığına ve yine en çok uğraşılmasına rağmen ihmal edildiğine değinilmektedir. “Altı yüz seneden beri lisan ile meşgul olduk. Karşımızda *“ulum-ı edebilenin vaz ettiği bazı alçacık sinurlu(?) daire-yi rüyetimizi kapamış! Bundan ötede lisanın asıl tetkik edilecek hakaiki, serair-i azimesi olduğunu hatırımıza getiremiyoruz. Lisani (sarf) tesis eder, ona yine (sarf u nahv) kavaidi hâkim olur, sarf bilen lisani bilir ve öğrenir zannediyoruz.”* (S.291, s.3) diyerek sarfın lisan bahislerinin en basit tabakası olduğunu anlatmaya çalışmıştır.

Mektup sorular sorarak ve yorum yaparak, yeni yeni fikirlerle diğer metinlerde olduğu gibi devam etmektedir. Metnin sonunda ise ilmü’l-sene ile tatbiki sarfın aynı olmadığını farklı olduklarını ileri sürerek metin sona erdirilmiştir.

“Menşeü’l-sene Bahsi” başlıklı metin gazetenin 296. sayının 3. sayfasında bulunmaktadır. Bu metinde filoloji ele alınmıştır. Dilin kökeni ve etkileri üzerine

derin analizler yapılmıştır. Dil bilimi, lengüistik, sentaks, fonetik ve morfolojik açıdan incelemelerin yapıldığı görülmektedir.

“(Menşeü’l-sene) meselesinde muarız mı yakalatan, hataya sevk eden nokta, lisanların menşe-i tekvini ile üçüncü yahut dördüncü bir kademe-i tekâmülde ayrıldığı zümrelerin asıllarını birbirine karıştırmaması olmuştur.” (S.296, s.3) Yalnız bu açılardan incelemekle kalmamış aynı zamanda önceki değerlendirmelere geniş yer vererek daha önceki tespitlere eleştiriler yöneltmiştir. Fikrini ispat için çeşitli yayınlardan ve bilim adamlarından önermeler örnekler almıştır.

“Alman biyolojistlerinden “Hekfel” in şu sözlerine bakınız! “İnsanın dimağını ve melekâtını iktisap na-takit kadar değiştirmiş, ilâ etmiş bir şey yoktur.” (S.296, s.3)

Metnin son kısımlarında muhataplarına eleştirinin dozunu ağırlaştırmaktadır ve son olarak ortaya koyduğu fikirlerin kendi düşünceleri değil ilmi gerçekler olduğunu söylemektedir. Oldukça ağır bir dil yapısına sahip olan metin, günümüz Türkçesinden oldukça uzaktır.

Samih Rıfat tarafından kaleme alınan “Yine Menşe’ül-Sene” başlıklı metin gazetenin 310. sayının 4. sayfasında bulunmaktadır. Ali Ekrem Bey’e itafen yazılan bir eleştiri niteliği taşımaktadır. Dil üzerinde ayrıntılı çalışmalar bu metinde de devam etmektedir. Metnin içeriğinde ilmü’l-sene bahsinin devam ettiği bir takım esaslar dikkate alınmıştır. Ayrıca bu esasları örneklendirirken iki temel konu üzerinde durulmuştur. Birincisi ilmü’l-sene ile mukayeseli sarfın farkıdır. İkincisi ise menşeü’l-senenin hecelenmesi üzerinde yapılan incelemedir. Ayrıca Ahmet Cevat Bey’in muhtelif ilimler mevzuatı arasında göze çarpan menşeü’l-sene bahsini iki sözle halledip geçivermesi senelerdir bu mübahisle uğraşanların Ahmet Cevat Bey karşı hayranlıklarına da yer verilmiştir.

“Temaşa Musâhebesi” başlıklı metin gazetenin 296. sayısının 4. sayfasında yer almaktadır. Celal Bey’in eseri olan “-Macun Hokkasının Son Temsili Münasebetiyle” adlı eserin olumlu ve olumsuz yönleri üzerinde durulmuştur. Ayrıca bu eser dönem açısından önemli bir yer tutmaktadır. “Macun Hokkası” adlı eserin daha önceden oynandığını ve ilk eser olduğu üzere bazı noksanlıkların olduğunu, buna rağmen Pangaltı sinemasında gösterime girdiği ve alkış toplandığına dair bilgiler bulunmaktadır.

K. R tarafından kaleme alınan “Temâşa Hayatı” başlıklı metin gazetenin 319. sayısının 3. sayfasında yer almaktadır. Metinde, Yusuf Ziya’nın yazmış olduğu Binnaz adlı oyunun Darülbedayide son kez temsil edilişi konu edilmektedir. Binnaz’ın ilk defa sahnelenişi tereddütler doğursa da temiz Türkçesiyle dikkatleri üzerine çekmiştir. Binnaz oyunu üzerinde çok şeyler yazılıp çizildiği, eleştirildiği de aşikârdır. Yazar şu cümlelerle oyunu anlatmaktadır:

“Binnaz’ın birinci perdesi güzel, hele ikinci perdenin yanında çok güzel. Havuzlu kahvede geçen vakanın insanda bıraktığı biraz nahoş tesire sebep olarak hatıra gelen şey ise kısalıktır, zannederim ihmâl ki bu kadar değil; belki meclislerin, vakaların tertibinde teakubette de ufak tefek düşüklükler var; fakat hayal, gözler eserden bir şeyler beklerken birden bire kapanan ikinci perde biraz daha uzanırsa o menfi tesirin silinmesi, dağılması muhtemeldir. Eserin en düşük yeri iki kişi kavga ederken biri diğerini hafifçe kolundan yaraladığı hâlde idama mahkûm olmasıdır. İşte hem buraları tashih etmek hem de bu aralıkta sahneyi zenginleştirmek uzatmak kabildir.” (S.319, s.3). Yazar eserdeki bazı noksanlıkları dile getirmektedir. Yazar eserde bazı bölümlerin uzunluk kısalığı hakkında görüşlerini yazdıktan sonra Binnaz adlı oyunun bu tür noksanlıklar olmasaydı daha uzun sahnelerde kalacağını da vurgulamıştır. Metin sade bir dille yazılmıştır.

Metinde imla ve lisan konu hakkında birtakım tartışmalar olagelmiştir. Bir türlü fikir birliği saklanılmamıştır. Lisanımızın önemli olduğu üzerinde durularak diğer dillerle kıyaslamaya gidilmiştir. Lisan ve imlanın nasıl kullanılması gerektiği ve hangi harflerin kullanılmaması gerektiğine dair bilgilere yer verilmiştir.

2.2.5. Makale

Yeni Gün gazetesinde 181-365 sayıları arasında on üç makaleye rastlanılmıştır. Bu makaleler genel itibariyle siyasi konuları ele almaktadır. İncelenen makalelerin boyutları metne göre değişmektedir. Daha çok bu makaleler isimsiz olarak karşımıza çıkmaktadır. Aşağıdaki tabloda konu dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 2.9. Makale Metninin Sayı ve Konularına Göre Dağılım

Yazar	Yazının Başlığı	Konu	Tür	Tarih	Sayı	Sayfa	Adet
Belirtilmemiş	Tan’ın Makalesi	Siyasi	Makale	9 Aralık 1919	263	1	1

Belirtilmemiş	(Tan) ın Mühim Bir Baş Makalesi	Siyasi	Makale	8 Ocak 1920	293	1	1
Belirtilmemiş	(Aksiyon Fransız) ın Mühim Bir Makalesi	Siyasi	Makale	10 Ocak 1920	295	2	1
Belirtilmemiş	(Lloyd George) un Evvelki Nutku ve Bugünkü Fikirleri	Siyasi	Makale	17 Ocak 1920	302	1	1
Belirtilmemiş	(Times) ın Mühim Bir Makalesi	Siyasi	Makale	7 Şubat 1920	323	1	1
Belirtilmemiş	Söz Sırası Lloyd George’undur	Siyasi	Makale	21 Şubat 1920	337	1	1
Belirtilmemiş	(Daily Kronikal) ın Makalesi	Siyasi	Makale	26 Şubat 1920	342	2	1
Belirtilmemiş	Fransa-Türkiye Arasındaki İttihat, (Tan) ın Pek Mühim Bir Makalesi	Siyasi	Makale	1 Mart 1920	346	1	1
Belirtilmemiş	(Pierre Loti) nin Yeni Bir Makalesi	Siyasi	Makale	1 Mart 1920	346	1	1
Belirtilmemiş	(Tan)ın Dürbinâne Bir Makalesi Daha	Siyasi	Makale	6 Mart 1920	351	2	1
Belirtilmemiş	(Tan) ın Bir Makalesi	Siyasi	Makale	18 Mart 1920	363	1	1
Belirtilmemiş	İstanbul Meselesi ‘nin Safahatı	Siyasi	Makale	18 Mart 1920	363	1	1
Belirtilmemiş	(Tan) ın Bir Makalesi	Siyasi	Makale	19 Mart 1920	364	1	1
Toplam							13

Siyasi konulu metinlerden ilki “Tan’ın Makalesi” başlıklı yazıdır. Yazarının belirtilmediği bu metin, gazetenin 263. sayısının 1. sayfasında bulunmaktadır. Metinde Almanya ile müttefikler arasında çıkan kriz karşısında Almanya’nın davranışları anlatılmaktadır. Bu krizin ilk olmadığı önceden de anlaşmazlıkların meydana geldiği metinde karşımıza çıkmaktadır. Almanya’nın, geri düşünceli yöneticiler tarafından yönetilmesinin önüne geçilmezse krizin daha da artacağı söylenilmektedir. Uluslararası komisyon krize dâhil olmak istemediği için hiçbir şey yapma taraftarı değildir: “*Bu suretle Almanya muahedeyi mütarekenameye ve mütarekeyi muahedeye karşı koyarak imza atmış olduğu bütüin mevâda itiraz etmek imkânını buluyor*” (S.263, s.3). İfadesinden anlaşılacağı üzere Almanya’nın itiraz etme hakkı bulunduğu belirtilmektedir.

“(Aksiyon Fransız) ın Mühim Bir Makalesi” başlıklı metin gazetenin 293. sayısının 1. sayfasında bulunur. Yazarı hakkında bir bilgiye ulaşamayan metinde, Mösyö (Bertelo) nun avdeti münasebetiyle yazdığı bir makalede, İstanbul ve boğazlar meselesi ele alınır. Yabancı devletler boğazların tek bir elden yönetilmesini kabul etmez. Çünkü İstanbul’un, Türk milletinin elinde olması diğer ülkeleri rahatsız duruma düşürür. Bu yüzden de Mösyö (Bertelo), boğazların tek elden yönetilmemesini, belirlenecek olan ülkelerle beraber yönetilmesinin doğru olacağını

düşüncesindedir. Boğazlar meselesi sorununun giderek büyümesi taraflar arasında anlaşmazlığa sebep olur.

“(Tan) ın Mühim Bir Baş Makalesi” başlıklı metin siyasi konulu bir metindir. Yazarı hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır. Metin de İstanbul’un durumu, boğazların bir kontrole tabi tutulup tutulmayacağı ve Şark meselesi hakkında bilgileri içermektedir. İstanbul’u yalnız İstanbul payitahtının ihtiva edebileceği üzerinde durulmuştur: *“Padişahsız Türk hükümeti başsız vücuda benzer”* (S.295, s.2). Bu cümleden de anlaşılacağı üzere İstanbul’un yönetim şekli üzerinde tartışılmıştır.

“(Lloyd George) un Evvelki Nutku ve Bugünkü Fikirleri” başlıklı metin gazetenin 302. sayısının 1. sayfasında yer almaktadır. Siyasi konulu bir metin olan bu makalede bazı yerler sansür dolayısıyla silindiğinden boş bırakılmıştır. Yazarı belli olmayan bu metinde Lloyd George’un fikirleri üzerinde durulmaktadır. Bu fikirlerin temelinde İstanbul yatmaktadır. Müttefik devletler, Şark meselesi sebebiyle anlaşmazlığa düşer, anlaşmazlık sonucu her kafadan ayrı bir ses çıkar. Bu tartışmalar sonucu Türkiye’de nasibini alır. Çünkü tartışmaların temelinde boğazlar sorunu yatmaktadır. Ayrıca Türkiye’nin boğazları koruyamadığını, bekçilik edemediğini, bu sebeple boğazların Türklerden alınması gerektiği fikri müttefik devletler tarafından savunulmaktadır.

Gazetenin 323. sayısının 1. sayfasında bulunan “(Times) ın Mühim Bir Makalesi” başlıklı yazı siyasi konuludur. Metin, Türkiye ve Hindistan arasındaki münasebeti ele almaktadır. Türkiye’nin sulh meselesine birden çok ülke alakadarlık göstermektedir. Hilafet meselesinin sadece Türkiye’de değil Hindistan’da bulunan Müslümanları da ilgilendirdiğini, bir karar alınacaksa Hindistan’daki Müslümanlara da haber verilmesi gerektiği savunulmuştur. Lord Cehlmsford telgrafında bu durumu destekleyerek hilafet meselesinin Müslümanlara ait bir mesele olduğunun altını çizmiştir.

“Söz Sırası Lloyd George’undur” başlıklı metin gazetenin 337. sayısının 1. sayfasında bulunmaktadır. Siyasi nitelikler taşıyan bir makaledir. Yazarı hakkında bir bilgiye rastlanılmamıştır. Londra konferansında yapılacak olan müzakere hakkında bilgi verilmiştir. Türk murahhasları da konferansa davet edilmiştir. Müzakerenin içeriğinde Londra mülakatının üç günden fazla devam etmeyeceği bilgisine ulaşılmıştır. Ayrıca bu müzakerede siyasi ve millî konular da önemli bir yer teşkil etmiştir.

Siyasi konulu olan “(Daily Kronikal) ın Makalesi” başlıklı makale gazetenin 342. sayısının 2. sayfasında bulunmaktadır. Metinde, Rusya ile harp etmek mi yoksa sulh etmek mi arasında kalınmıştır. Müttefik devletler, Rusya ile harp etmeyi arzu etmemiştir. Sulh olmasından yanadırlar. Buna açıklık getirilmek istense de pek mümkün olunamamıştır. Rusya ile sulh yapılmak istenmesinin temelinde de ticaret yatmaktadır.

Siyasi konulu olan “Fransa-Türkiye Arasındaki İttihat, (Tan) ın Pek Mühim Bir Makalesi” başlıklı makalenin yazarı hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Gazetenin 346. sayısının 1. Sayfasında yer alır. Makale de Türkiye ile Fransa arasındaki ilişkiler ele alınmıştır. Makalenin bazı kısımları sansür dolayısıyla çıkarılmıştır. Çıkarılan yer boş bırakılmıştır. Makale baştan aşağı ikili ilişkilerden bahsetmektedir. Türk komitesinin masum olamadığı dile getirilmiştir. Ayrıca Şark meselesi üzerinde de durulmuştur.

Siyasi konu niteliğinde olan “(Pierre Loti)’ nin Yeni Bir Makalesi” başlıklı makale Pierre Loti’nin yazılarını içermektedir. Metin, gazetenin 346. sayısının 2. sayfasında bulunur. Pierre Loti, makalesinde Almanların Türklere karşı kötü söylemlerinden ötürü yazılar yazarak gerçeklik payının olmadığını, Türklerin her zaman misafirperver, iyi niyetli olduğunu savunmuştur. Gazetelerde yalan yanlış yazıların bulunduğunu, itibar edilmemesi gerektiği yönünde uyarılarda bulunmuştur. Ayrıca Pierre Loti, Fransızların İstanbul meselesini yakından takip ettiğini, çıkarları için her türlü karalamada bulunulduğunu açıkça ortaya koymuştur.

“(Tan) ın Dürbinâne Bir Makalesi Daha” başlıklı metin siyasi konulu yazılar içermektedir. Gazetenin 351. sayısının 2. sayfasında bulunmaktadır. Metnin çoğunluğu sansür dolayısıyla metinden çıkarılır. Metinde, Türklerin savaş sonrası durumu hakkında görüşmeler yapıldığını ve bir karara varılamadığı konusu üzerinde durulur. Tan gazetesi bu durum hakkında yazılar yazar. Bu makalede, Times’sın bir nüshasında Ermenilerin katline müsaade edilmemesini, Türklerin İstanbul’dan kovulması gerektiğine dair yazılar yazılarak Türk karşıtları desteklenir.

“(Tan) ın Bir Makalesi” başlıklı metin gazetenin 363. sayısının 1. sayfasında bulunan siyasi bir metindir. Bu metinde, (Tan) gazetesi Mösyö Milran tarafından Fransa’nın Almanya’ya karşı takip ettiği siyaset hakkında meydana gelen bir bildiriden bahsedilir. Almanya’daki askeri gelişmelerin sonunda Fransa’ya karşı bir harp içinde

olduğuna değinilir. Ayrıca Fransa ve Almanya arasındaki ilişkilerin müttefikleri ve Avrupa ülkelerini etkileyeceği konusu mevzubahistir.

Siyasi nitelik taşıyan “İstanbul Meselesi’nin Safahatı” başlıklı makale, gazetenin 363. sayısının 1. sayfasında bulunur. Metinde Türklerin İstanbul’da ipkası aleyhindeki konuşmalar sonucu bir karar varılmadığını, görüşmelerin bu çerçevede devam ettiğine dair yazılara yer verilmiştir. Yazarı hakkında bir bilgiye rastlanılmayan metinde dil oldukça ağırdır.

Gazetenin 364. sayısının 1. sayfasında bulunan “(Tan) ın Bir Makalesi” başlıklı metin, Müttefiklerin Almanlara karşı nasıl bir yol izlemesi gerektiği hakkında bilgiler içermektedir. Almanya devletinin elindeki silah gücünün tahmin edilenden fazla olduğunu ve bu silah gücünün tehlike oluşturacağı arz edilir. Müttefiklerin Almanya’nın silahlarını tecrit ve müzakere etmesi konusunda görüşmelerin başlatılması gerektiğine de dikkat çekilir.

Genel bir değerlendirme yapacak olursak, yabancı devletlerin İstanbul ve boğazları ele geçirmek için yaptığı görüşmeler neticesinde bir karara varılmadığını görülür. Türkiye’nin coğrafi ve ticari açıdan önemli bir yer olması diğer ülkeler için bulunmaz bir nimettir. Yabancı devletler boğazlarda söz hakkına sahip olurlarsa Türkiye’nin iç işlerine karışabilecek ve böylelikle bir yaptırım gücüne sahip olacaktır. Bunun için sürekli görüşmeler yapılmaktadır.

2.2.6. Seyahat

Yeni Gün gazetesi siyasi bir gazete olduğu için içinde bulunan seyahat türleri de genel itibariyle siyasi niteliklidir. 181-365. sayılar arasında birkaç seyahat türüne örnek verilmiştir. Dönemi anlama konusunda diğer türler gibi yol gösterici olabilir. Aşağıda verilen tabloda konu dağılımları gösterilmektedir.

Tablo 2.10. Seyahat Metninin Sayı ve Konularına Göre Dağılım

Yazar	Yazının Başlığı	Konu	Tür	Tarih	Sayı	Sayfa	Adet
Belirtilmemiş	Emir Faysal’ın Seyahati	Siyasi	Seyahat	24 Ekim 1919	217	1	1
Belirtilmemiş	Mösyö Klemanso ‘nun Londra Seyahati	Müzakere	Seyahat	12 Aralık 1919	266	1	1
Belirtilmemiş	İtalyan Ricâl Siyasi ‘nin Seyahati	Siyasi	Seyahat	8 Ocak 1920	293	3	1
Toplam							3

Gazetenin 217. sayısının 1. sayfasında bulunan “Emir Faysal’ın Seyahati” başlıklı metin siyasi içeriklidir. Metin, Emir Faysal’ın Londra ve Paris’e seyahatini ele almaktadır. Metin sade bir dille yazılmıştır. Ayrıca Arap ve Suriye meseleleri Emir Faysal’ın gündemindedir.

“İtalyan Rical-i Siyasi’nin Seyahati” siyasi konulu bir metindir. Gazetenin 293. sayısının 3. sayfasında yer almaktadır. Bu metinde, Danviçyo’nun getirildiği mevki dolayısıyla, belediyenin Danviçyo’ya takındığı tavır anlatılmaktadır:

“Fiyome’de son haftalar zarfında ahval-i pek ziyade kesb-i sükûnet etmiş ve Danvinçyo’nun mevkii, şehrin mütemadiyen işgal altında bulundurulmasına karşı belediyenin kati kararından itibaren bir kat daha sarsılmıştır. Hatta İtalyan muhafilinde Danvinçyo’nun ezcümle gülünç bir vaziyeti temadi ettirmekten bittabi yorulmuş bulunması hasbiyle nazikâne çekilmek için hal-i hazırda istifade edeceğini ihtimal verilmektedir” (S.293, s.3).

Seyahat sonrası Danviçyo, kendisine karşı yapılan haksızlık karşısında derin üzüntü duyar. Konu sadece kendisi değildir. Ayrıca Londra’da yapılacak müzakeratları yakından takip etmektedir.

“Mösyö Klemanso ‘nun Londra Seyahati” başlıklı metin gazetenin 266. sayısının 2. sayfasında bulunmaktadır. Metinde Mösyö Klemanso ‘nun Londra’ya yaptığı gezi ve görüşmeler anlatılmaktadır. Mösyö’nün seyahati sırasında İngiltere ve Fransa arasındaki müzakere edilecek meseleler konuşulmuştur. Ayrıca Londra gazetelerinde, konuyla ilgili yazılar yazılmıştır: *“Klemanso Britanya hükümeti ile beynelmilel vaziyeti alakadar eden mesaili müzakere etmek üzere yarın Londra’ya muvasalat edecektir”* (S.266, s.2). Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere müzakere de sadece İngiltere-Fransa meseleleri değil uluslararası konularında görüşmeye açık olduğu belirtilmektedir.

Metinlerin çoğunda önemli devlet adamlarının yapmış olduğu seyahat ve yaptıkları gözlemler anlatılır. Ayrıca bu devler adamları, iç ve dış olayları yakından takip ederek bir çıkarımda bulunmaya özen gösterirler. Bu devlet adamları diğer ülkelerle barış içinde olmak zorundadır. Çünkü ülkeler arası elçilik görevini üstlenmişlerdir ve

ülkeleri için bilgi alışverişini sağlamak zorundadırlar. Ayrıca ticari ilişkileri yakından takip ederek ülke ekonomisi hakkında bir durum değerlendirmesi yaparlar.

2.2.7. Nutuk

Yeni Gün gazetesi incelenmiş olduğunda 181-365 arası beş nutuk örneğine rastlanılmıştır. İçeriği yönünden siyasi konuları ele almıştır. Nutuk türleri genel itibariyle isimsiz olarak gazetede neşredilmiştir. Dönem ele alındığında sansürün etkisiyle birçok metin silinmiştir. Aşağıdaki tabloda nutuk türünün dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 2.11. Nutuk Metninin Sayı ve Konularına Göre Dağılım

Yazar	Yazının Başlığı	Konu	Tür	Tarih	Sayı	Sayfa	Adet
Belirtilmemiş	Lloyd George' un Pek Mühim Bir Nutku	Siyasi	Nutuk	11 Kasım 1919	235	1	1
Belirtilmemiş	General Gavron'un Nutku	Siyasi	Nutuk	15 Kasım 1919	239	1	1
Belirtilmemiş	(Lloyd George) un İki Mühim Nutku	Siyasi	Nutuk	5 Ocak 1920	290	2	1
Belirtilmemiş	(Erceberker) in Bir Nutku	Siyasi	Nutuk	10 Ocak 1919	295	2	1
Belirtilmemiş	Rıza Nur Bey'in Nutku	Siyasi	Nutuk	14 Ocak 1919	299	1	1
Toplam							5

Gazetenin 235. sayısının 1. sayfasında bulunan “Lloyd George” un Pek Mühim Bir Nutku” başlıklı metin siyasi konulu bir metindir. Nutuk özelliğini taşıyan bu metnin hedefinde, Amerika ve İngiltere arasındaki durum, İstanbul’da yaşayan milletler ve boğazlar meselesi vardır. Lloyd George, ticari ilişkileri yakından takip ederek Karadeniz’in kapılarının diğer ülkelere açılması gerektiğini ve böylelikle ticari ilişkiler açısından önemli gelişmeler kat edileceğini metinde vurgulamıştır. Metin oldukça ağır bir dille yazıldığı için sadeliğini yitirmiştir.

Gazetenin 239.sayısının 1.sayfasında yer alan “General Gavron’un Nutku” adlı metin siyasi konulu bir metindir. Yazarı hakkında bir bilgiye rastlanılmamıştır. Nutuk özelliği taşıyan bu metnin içeriğinde Suriye’nin vaziyeti hakkında bilgiler bulunur. Suriye’nin Cezayir, Tunus, Fas ile kıyaslanamayacak vaziyette olduğu söylenerek durum değerlendirmesine gidilir. Generalin harp sonrası Fransa ve Çanakkale

ceplerinde İngilizlerle sulh arkadaşlığında bulunduğu ve Fransa'yı bir rehber olarak gördüğü de anlatılmaktadır.

Siyasi nitelik taşıyan "(Lloyd George)' un İki Mühim Nutku" başlıklı metin gazetenin 290. sayısının 2. sayfasında bulunmaktadır. Metin, Lloyd George'nin İngiliz başvekilinin boğazlar ve payitaht hakkındaki düşüncelerini içermektedir. Siyasi düşünceler metinde yer yer kendini belli etmiştir. Akıcı bir üslubu olmamasının yanında ağır bir dil kullanılmıştır.

"(Erceberker) in Bir Nutku" başlıklı metin Erceberker'in yapmış olduğu konuşmadan ibarettir. Asker ve halkın önünde bir konuşma yaparak hükümetin yapmış olduğu eylemlerden sorumlu olmadığını buna dair bir mesuliyet kabul etmediğini söylemiştir. Metin, gazetenin 295. sayısının 2. sayfasında bulunmaktadır. Siyasi konulu bir metindir. Yazarı hakkında bir bilgi yoktur: "*Paris 8 (İstanbul)- Merkez fırkasının daveti üzerine (Erceberker), birçok asker ve ahalinin önünde (استوتعداد) da bir nutuk irat etmiş ve ezcümle hükümetin hal-i hazırdaki vaziyetinden mesul olmadığını, mesuliyetinin muhafazakârlara ait olduğunu beyan eylemiştir.*" (S.295, s.2) - (Erceberker), yaptığı konuşma sonrasında Almanya'nın ticari ilişkilerine değinerek bir çıkarımda bulunmuştur.

"Rıza Nur Bey'in Nutku" başlıklı metin siyasi konulu bir metindir. Sinop Mebusu Doktor Rıza Nuri Bey'in İstanbul'un dünkü mitinginde nutuk irat ettiği anlatılmaktadır. Yapılan bu nutukta uzaklaştırma haberlerine ilişkin açgözlü ve hain düşmanların bulunduğunu ve düşmanlar tarafından yapılan haberlerin asılsız olduğunu savunmuştur. Ayrıca Rıza Nuri Bey, halkı dinleyerek Türkler'in İngilizlere karşı göstermiş olduğu samimiyetten memnunluk duymuştur: "*Biz emperyalist bir millet değiliz. Demokrat tamamen demokrat ve yalnız hak hayatını ister bir milletiz. Biz kimseye tecavüz etmiyoruz. Filvaki üç yüz senedir her gün harp içindeyiz. Ancak bu harbi müdafaa-ı nefis olarak yaptık.*" (S.299, s.1)

Rıza Nuri Bey yaptığı konuşmada kimsenin toprağında gözünün olmadığı sadece ataları tarafından miras bırakılan toprakların peşinde olduğunu da dile getirmiştir.

"Nakiye Hanım'ın Nutku"nda da aynı konular üzerinde durulmuştur. Türklerin kimsenin malına tecavüz etmediğini, yalan yanlış iftiraların dolaştığını, iftira atanların ayağını denk alması gerektiği söylenerek uyarı da bulunulmuştur.

Görülüyor ki nesir yazılarının çoğunluğu siyasi konular içermektedir. Bu konuların temelinde İstanbul vardır. Türklerin güçlü olması, pes etmemesi dış güçleri rahatsız ettiği için şişirme haber haberlerle Türklere darbe vurmaya çalışılmıştır. Türklerin bu tür haberler karşısında takındığı durum ülkenin yönetimi içinde önem arz etmektedir. Ülke bütünlüğü korundukça, diğer ülkelerin yaptığı haberler kendi ayaklarına dolanır. Çünkü Millî birlik ve bütünlüğü olan, vatan sevgisiyle gözünü kırpmadan sinelerindeki imanla düşmana koşan askerler, hiçbir zaman yıkılmazlar.

2.2.8. Mülakat

Çevirisini yaptığımız *Yeni Gün* gazetesinin 181-365. sayıları arasında toplamda on bir adet mülakata yer verilmiştir. Bu metinlerin çoğu siyasi konuları ele almaktadır. İncelenen mülakatların çoğunda yazar belirtilmemiştir. Aşağıda verilen tabloda konu dağılımları verilmiştir.

Tablo 2.12. Mülakat Metninin Sayı ve Konularına Göre Dağılım

Yazar	Yazının Başlığı	Konu	Tür	Tarih	Sayı	Sayfa	Adet
Belirtilmemiş	Mösyö Çar Yakov'la Mülakat	Ticari ilişkiler	Mülakat	22 Mart 1919	198	1	1
Belirtilmemiş	Mustafa Kemal Paşa İle Mülakat	Siyasi	Mülakat	11 Ekim 1919	204	1	1
Belirtilmemiş	Heyet Azasından İki Zatla Mülakat	Siyasi	Mülakat	12 Ekim 1919	205	2	1
Belirtilmemiş	Harbiye Nazırı Cemal Paşa İle Mülakat	Siyasi	Mülakat	14 Ekim 1919	207	1	1
Belirtilmemiş	Vasıf Bey ile Mülakat	Siyasi	Mülakat	26 Ekim 1919	219	1	1
Belirtilmemiş	Anadolu hakkında Madam Gualis'le Mülakat	Siyasi	Mülakat	31 Ekim 1919	224	1	1
Belirtilmemiş	Azerbaycan Mümessili İle Mülakat	Siyasi	Mülakat	2 Kasım 1919	226	1	1
Belirtilmemiş	Hükümet Mukadderatımız Hakkında Nikbin	Siyasi	Mülakat	6 Ocak 1920	291	1	1
Kâşif	Konya Mebusları Ve Bir Mülakat	Siyasi	Mülakat	9 Ocak 1920	294	2	1

Belirtilmemiş	General Folon İle Mülakat	Jandarma Teşkilatı	Mülakat	23 Ekim 1919	216	1	1
Belirtilmemiş	(Klemanso), (Nititi) nin Mülakatları	Adriyatik Meselesi	Mülakat	7 Ocak 1920	292	3	1
Toplam							11

“Mösyö Çar Yakov’la Mülakat” başlıklı metin 198. sayının 1. sayfasında bulunur. Metin, Rusya’nın darsaadet sefiri Mösyö Çar Yakov’la muharrirler arasındaki konuşmayı içerir. Bolşevizm ve İslam arasında bir karşılaştırma yapılır. Ayrıca Türkiye ve Rusya arasındaki münasebet hakkında Çar Yakov düşüncelerini dile getirir.

Siyasi içerik taşıyan “Mustafa Kemal Paşa İle Mülakat” başlıklı metin gazetenin 204. sayısının 1. sayfasında bulunmaktadır. İsminden de anlaşılacağı gibi Mustafa Kemal Paşa ile muharrir arasında yapılan bir konuşma söz konusudur. Mülakatın içeriğinde Teşkilat-ı Millîye ve Mustafa Kemal’in mebusluğu yatmaktadır.

Siyasi nitelik taşıyan “Heyet Azasından İki Zatla Mülakat” adlı ikinci metin ise gazetenin 205. sayısının 2. sayfasında bulunur. Metin iki heyet azasının konuşmalarını içerir. Metinde, her iki heyetin barış ve birliği savundukları görülür. Ahlak ve adaleti savunan bu azalar bir nevi elçilik görevini üstlenirler.

Siyasi nitelik taşıyan “Harbiye Nazırı Cemal Paşa İle Mülakat” başlıklı üçüncü metin gazetenin 207. sayısının 1. sayfasında yer alır. Metin soru cevap şeklinde verilir. Metin Teşkilat-ı Millîye etrafında zuhur eder. Devletin vazifesini layıkıyla yerine getirdiğini ve intihabatın örfi meselelerine yer verilerek en kısa sürede tebligatların icra edildiği açıklanır.

Gazetenin 219. sayısının 1. sayfasında bulunan “Vasfi Bey ile Mülakat” başlıklı metin siyasi konulu bir metindir. İncelen bu metin muharrirle Vasfi Bey arasındaki diyalogdan ibarettir. Muharrir, ülkenin durumu hakkında Vasfi Bey’den bilgi alır. Metin, Teşkilat-ı Millîye’nin durumu, Anadolu’da intihabat, Sulh meselesi gibi konular çerçevesinde ilerler.

“Anadolu hakkında Madam Gualis’le Mülakat” başlıklı metin siyasi nitelik taşıyan beşinci metindir. Yazarı hakkında bir bilgiye ulaşamamıştır. Mülakatın içeriğini Madam’ın Anadolu da yapmış olduğu seyahatler oluşturmaktadır:

“Ben Anadolu’ya hareket-i Milliye’nin ne olduğunu reyüliyan Ali’nin için gittim ve seyahatimden neşrettiğim makalelerin heyet-i mecmuasından istintaç edilecek olan gayet muayyen fikirlerle avdet ettim. Bu fikirleri bugün mülakat tarzında neşretmeyi biraz vaktinden evvel icra edilmiş bir hareket olarak telakki ediyorum” (S.224, s.1).

Bu seyahat sonrası yaptığı gözlemlerle memnuniyetini dile getirmektedir. Anadolu halkının vatanperver olduğuna kanat getirerek düşüncelerini muharrir ile paylaşmıştır.

Siyasi konulu olan “Azerbaycan Mümessili İle Mülakat” başlıklı metin gazetenin 226. sayısının 1. sayfasında bulunur. Konuşma soru cevap şeklinde devam eder. Dönemin olaylarını konu alan mülakatta sade bir dil kullanılır. Bu metinde Türkiye’nin komşu ülkelerle münasebeti ele alınmakla birlikte askeri, siyasi konulara da değinir.

“Hükümet Mukadderatımız Hakkında Nikbin” başlıklı metin, siyasi konulu yedinci metindir. Metin, şu şekilde başlar: *“Dün muharrirlerimizden biri dâhiliye nazırı Damat Şerif Paşa’yı ziyaret ederek mukadderat-ı atiyemizin tayini münasebetiyle devran etmeye başlayan bedhavata şayet hakkında fikirlerini istimzaç etmiştir”* (S.291, s.1). Metinde, dâhiliye meseleleri, hükümetin beyannamesi, ıslahat-ı dâhiliye gibi mevzular ele alınır. Soru cevap şeklinde devam eden metin dil ve üslup açısından dönemine uygun yazılmıştır.

“General Folon İle Mülakat” başlıklı metin jandarma teşkilatını konu alır. Gazetenin 216. sayısının 1. sayfasında bulunur. Metinde, muharririn General Folon’a jandarma hakkındaki düşünceleri sorulur. Jandarma teşkilatına ait mülakatta dört yıl evveline kadar iyi halde olduğunu şimdi ise bu teşkilattan eser kalmadığı anlatılır. Harp esnasında jandarma teşkilatının bozulduğunu mekteplerde tahsil görenlerin yerine hiç tahsil görmemiş, eğitimsiz, cahil kişilerin teşkilata dâhil olması yakınılan bir durumdur.

Siyasi konulu “(Klemanso), (Nititi) nin Mülakatları” başlıklı metin iki devlet adamının görüşmelerini içerir. Gazetenin 292. sayının 3. sayfasında bulunan metinde,

Nititi ve Klemanso, yurtdışına avdet ettikten sonra iç ve dış meseleler hakkında görüşme yaparak durum hakkında bir değerlendirmede bulunur. Bu değerlendirmede Adriyatik meseleleri ile müzakere edileceğini ve bu müzakerenin Paris'te olacağı kararına varılır. İlan niteliği taşıyan metin oldukça kısa ve sade bir dille yazılmıştır.

Gazetenin 294. sayısının 2. sayfasında bulunan "Konya Mebusları ve Bir Mülakat" başlıklı metin, Kâşif tarafından kaleme alınmıştır. Metin dört başlık şeklinde incelenir. Girişte, Konya mebuslarının kim olduğuna dair birtakım bilgilere yer verilir. Daha sonra namzetlerin halkı kandırarak, yapmış oldukları imzasız beyannamelerden söz edilir. Kendi çıkarlarını halkın çıkarlarından üstün gören bu namzetler Konya halkının tepkisiyle karşı karşıya kalır.

Metnin sonuna doğru mebuslardan Kazım Bey ile mülakat yapılır, bu mülakat neticesinde Kazım Bey, Meclis-i Mebusan'ın durumu hakkında fikirlerini dile getirir. Memlekette sanatkâr yetiştirilmediğini, aslında zengin kaynakların olduğunu ve bunları yapmak için memlekette yeteri kadar kaynak olmadığını savunur. Daha sonra el emeği ile yapılan halıların fiyat açısından yüksek olması, halıcılık işinde gerilemenin meydana geldiğini bu sebeple yapılamadığına dair bir çıkarımda bulunur.

Yeni Gün gazetesinde yer alan bu metinler dönemi siyasal yönden ele alarak farklı bir bakış açısı kazandırmıştır. Savaş sonrası, ülkenin ve halkın durumu gözler önüne serilmeye çalışılmıştır. Halk bir taraftan yaralarını sarmaya çalışırken bir taraftan da kalkınmak için, bir takım girişimlerde bulunmuştur. Fakat eldeki kaynakların yetersizliği, var olan kaynaklarında pahalılığı halkı çıkmaza sürüklemiştir. Savaş sonrası ülke, hem yaralarını sarmaya çalışmakta hem de kalkınmak için diğer ülkelerle ticari ilişkiler üzerinde görüşmeler yapmaktadır. İncelenmiş olan bu on bir metin ülkenin geleceği için yapılan görüşmeleri ve yapılacak olan girişimleri içermektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YENİ GÜN'DE YER ALAN EDEBİ METİNLERİN ÇEVİRİ YAZISI

3.1. Yüz Seksen Sekizinci Sayı

Türkler, Mütemeddin, Mihmânnüvâz, Uhuvvetkâr...

Hiç şüphesiz, en hissî ve en vefakâr bir dostumuz olan büyük (Piyer Loti)¹ nin, Avrupa postasının dün bize getirdiği “*Figaro*” gazetesinde yine ulvi kalbinin necip hislerini telemmu ettiren bir mektubunu gördük. Bin türlü fedakârlıklar, insani faziletler göstermiş, birçok yerlerde mahz-ı ulviyet bir mertebeye yükselmiş olan biz zavallı Türklerin hep ezen ve kıran elemelerle dolu kalplerimize o büyük kalpli nasirin ümid ü reha veren sesini ne kadar minnetle, ne kadar iştiyakla karşılıyoruz.

Geçen defa olduğu gibi, (Piyer Loti) yalnız duygularına tercüman olmuyor belki sözlerindeki hakikati ya Romanyalıların veya kendi vatandaşları olan zabıtların ve askerlerin şehadetleriyle teyit ediyor. Bu şahadetler, (Piyer Loti) nin hissi olarak deruhte ettiği Türk müdâfalığına, kayıtsızlara karşı bile bir kıymet veriyor.

Fransa'nın fikri kalem mübadillerinden böyle büyük bir zatın yorulmayan müdafaaları elbette adil bir makûs bulacaktır. Yeter ki bizde, millî vahdetimizle bu kadar insani bir müdafaaya liyakat gösterelim. (Piyer Loti) nin mektubunu şuraya derç ediyoruz:

Ahiren Türkler için merhamet ve adalet, bahusus adalet talebini mutazammin olarak göndermiş olduğum bir fıkrayı efkâr-ı istiklâl karânenize cidden şeref-bahş olacak bir cesaretle neşretmek lütfunda bulundunuz. O günden beri, layenkati layık olduğumdan ziyade teşekküre havi zarif ve müessir mektuplar ve telgraflar almaktayım. Bunlar bazen paşaların, parnasların, o duradur muhitte yaşayan, hepsi ateşin birer vatanperver olan ve isimleri bile bir Şark musikisi kadar ahenktar bulunan kadınların ve genç kızların imzalarını havi eder. Oh! Onların şükran ve minnettarlıklarına ne kadar müteessir oluyorum! Fakat bu teessürümü onlara nasıl iblağ ederim? Türkler zarif bir istiğna ile mektup ve telgraflarına adreslerini bile yazmıyorlar. Acaba bu defa da benimle onlar arasında vasıta-ı tebliğ olmayı kabul edecek misiniz?

¹ Pierre Loti. Asıl ismi Louis Marie Julien Viaud'tur. Fransız romancıdır.

Bu suretle bu meçhul muhiplerime müftehiren katlandığım tahkirât ve şutuma rağmen bütün kuvvetimle hakikati haykırmaya ve tarihte millî na-mesbuk olan en seni tertibat iftira-i karineyi meydan-ı aleniyete çıkarmaya devam edecek mi söyleyeceğim.

Esasen hakikat Fransız ve bitaraf binlerce şehirden beyanatıyla müebbet olarak gittikçe tayin ve tebellür etmektedir. Dün büyük bir ve Romanya ricali siyasisi dostum Lui Bakoya, müsaadesiyle şuraya naklettiğim sözleri söyledi:

“Vatanımız altı kavmin istilasına duçar oldu. Bunlar arasında en çok vahşet gösterenler şunlardı: Evvela Bulgarlar, sonra Macarlar ve nihayet Avusturyalılar. Bunlar meyânında Türkler en ziyade asar-ı insaniyet ve medeniyet göstermişlerdir.”

Daha bugün Çanakkale’den avdet eden zabitlerimizden biri bana dedi ki: “ Şarktan yeni gelen Fransızlar laakal yüz yirmi bin kişiye baliğ oluyoruz. Avaz-ı bülend ile beyan ve ilan ederiz ki muharip Türkler bize karşı mihmânnüvâz, halim, hatta uhuvvetkâr tavır etmişlerdir.” [S.188, s.1]

3.2. Yüz Doksan Beşinci Sayı

İstanbul Türk’tür, Türk Kalacaktır

Narin, ince minareleri azametli gövdelerine daha ulvi bir ihtişam ve heybet veren camileriyle, binlerce ilim âşıklarını sinesinde barındıran büyük medreseleriyle, saltanatların en asil ve necibine cereyan sahnesi olan mala saraylarıyla, açları ve düşkünleri asırlardan beri doyuran imaretleriyle, gelen geçenlerin ateşlerini teskin eden musanna sebilleriye sakf ve duvarları âşıkların zikirleriyle kutsileşen sayısız tekyeleriyle, yüz binlerce kitapları muhtevi kütüphaneleriyle, hatta ulu serviliklerde şekillerinin ve yazılarının sanatları görünen kırık mezar taşlarıyla, taşıyla, toprağıyla ve nihayet üstünde yaşayan altı yüz bini mütecaviz Türk nüfusuyla, Türk tarihini, Türk mevcudiyetini, Türk sanatını, Türk zevkini yükselten sevgili İstanbul’umuz, vatanımızın dimağı, milletimizin kalbi olan devlet makrimiz elbette aklyette kalan gürültücü bir hızban tahripçi eline bırakılamaz, elbette bütün varlığıyla Türk olan bu (Belde-i Tayyibe) Türk gününden gayrı bir hâkimiyete dayanamazdı.

Her türlü ihtirasların, her türlü muhasemelerin fevkinde Türk’ün vicdanı vardı. Bu parçalanmaz, hiçbir şeyle sarsılmaz olan Türk vicdanı kendini ihsas etti; İstanbul için

çarpındı, çarpındı; nihayet İstanbul'unu muhafaza etmek ümitleri kutlandı; o kadar ki bugün İstanbul Türk'tür ve Türk kalır demektedir tereddüte mahal görülemez.

Birkaç gün evvel şehrimizdeki Fransız heyetine mensup zevattan biri kendisiyle görüşen muharririmize "İstanbul Türk'tür Türk kalacaktır. Buna Kemal-ı emniyet ve itimat ile intizar edebilirsiniz. Ancak harbin o müessif hatıratı ve netice-i harbin husule getirdiği vaziyet-i umumiye muktezasından olarak boğazların alacağı beynelmilel şekil ilcasıyla İstanbul'da İdare-i Osmaniye'ye bir itilaf murakabesi vazedilmesi mukarrerdir. Ancak bu murakabenin menafi-i Osmaniye'ye müfit bir şekilde olacağından eminim." Demişti.

Dün yine şehrimizdeki Anglosakson² ırkına mensup bir itilaf regini muharririmizin İstanbul hakkında vaki olan istizahına atideki cevabı vermiştir:

"İstanbul Türk'ten başka bir şey olamayacaktır. Buna şüphe yok. Bu günlerde sulh komisyonları Türk kalacak olan İstanbul'un idaresine vazedilmesi mukarrer olan murakabenin şekil ve mahiyeti ile işgal ediyor. Gayr-i resmî surette alınan tafsilata göre Türk İstanbul İdaresi'nin murakabesi olan Amerika'ya teklif edilmiştir. Fakat Amerika bunu reddetmiştir. İngilizler esasen bu vazifeyi deruhte etmekten müstenkif bulunduğu için murakabe vazifesinin kime kalacağı anlaşılır. Bu murakıp sizin hayr-ı havahınız olan Fransa'dır. Ve zannıma göre Fransa hükümeti de bunu kabul etmiştir. Fransızların hürriyet yürürlüğü idaresindeki tesâmüh ve müsaade kârlığı nazar-ı dikkate alınca murakabe keyfiyatının haysiyet-i Osmaniye'yi ihlal etmeyecek bir mahiyette olacağına şüphe edilemez. Herhâlde şurası muhakkak ve katidir ki İstanbul Türk'ten başka kimsenin olamayacaktır."

İzzet Fuat Paşa'nın Beyanatı

Hariciye nezareti müsteşarı Keçecizâde İzzet Fuat Paşa " Akşam" refikimizin muharririne İstanbul'un mukadderatı hakkında beyanat-ı atıye de bulunmuştur:

- Memleketimiz hakkında Avrupa'nın vermek üzere olduğu mukarrerata dair henüz bize resmî hiçbir tebligatta bulunulmamıştır. Maahaza benim bu husustaki efkârım ahalimizde bu hususa dair olan endişeleri tatmin edecek mahiyettedir. Benim ümidim, ağleb-i ihtimal, İstanbul'un yine kemâffisâbık

² Anglo-Saxon: 5. Ve 6. Yüzyılda Büyük Britanya'yı ele geçiren Cermen ırkından oymaklara verilen isim.

bizde kalacaktır. İstanbul'un ne olacağı ve kime bırakılacağı beş on güne kadar suret-i katiyede anlaşılacaktır. Maahaza bir daha tekrar edeyim ki bu hususta endişe etmiyorum ve İstanbul'un yine bizde bırakılacağını ümit ediyorum, İstanbul'un bizde kalması demek devlet-i aliyenin imparatorluk olarak kalması demektir. Yalnız mukarreratın ilanından sonra, memleketimiz hakkında nasıl bir idare sistemi tatbik olunacağı henüz vazıh surette malum değildir. Şehrimizdeki İtilaf mümessilleri dahi bu hususta hiçbir şey bilmiyorlar. Çünkü bunların Paris'teki mukarrerat hakkında doğrudan doğruya bir malumatları olmadığını zannediyorum.” [S.195, s.1]

3.3. Yüz Doksan Altıncı Sayı

İstanbul Türk'tür, Türk Kalacaktır:

Türk Kadınlığının Celadeti

Fatih türbesinde millî bir içtima- Dinî tazarrular ve millî tezahürler

Dün, yine pek ulvi, pek ruhani bir millî tezahür müjdesini alarak sevindik. Sayısız felaket ve fecaatleriyle milletimizi elim, telafisiz zararlara uğratan dört harp senesinin bir noktadan büyük bir faydası olduysa, o da bizde millî vicdanı şiddetle ikaz etmesi, hatta kadınlarımızda da millî hayata, millî duygulara karşı nasıl bir feyz husule getirmesidir. Merhum Fikri'nin dediği gibi; “bazen felaketinde olurmuş hayırlısı.” Zira zordur; felaket ve nekbette öyledir. Bununla beraber her felaket nekbetten ibaret dersi almak millî varlığın anısı için elbette ümitler doğuran, ateşler yaratan, azim ve imanla yaşatan bir kuvvettir.

İşte hanımlarımız eski zamanların (kartac)³ kadınlarına bile gıptalar ettirecek bir cellatla, bununla beraber asri kadınlığımıza layık bir sükûn ve bir nezahetle hemen hafi, fakat pek muntazam ve ulvi bir tezahürde bulunmuşlardır.

Asri kadınlar cemiyeti azasından, Darülfünun mezunlarından, muallimelerden müteşekkil şefik ve samimi bir heyet dün saat üçte, Şark ve Garp şairlerinin büyük aşk ve heyecanla terennüm ettikleri İstanbul'u koza elinden alarak medeni Türk saltanatına makar-ı ittihaz eden büyük Fatih'in mala terbiyesinde toplanmışlardır.

³ Kartaca. MÖ 814 yılında, Tunus yarımadasında kurulmuş olan bir Fenike kolonisidir.

Hanımlarımızdan biri vicdanlara nüfuz eden muharrik bir sesle (Yasin) şerif suresini tertil ettikten, diğer bir hanım bir aşr-ı şerif okuduktan sonra, orada hazır bulunan Hoca Efendilerden biri İstanbul'un Türklerde bekası, Türk devlet ve milletin istiklâlinin devamı İslam'ın fevz ve felahı için bir dua okumuş ve ikinci Sultan Mahmut'un ruhunu yâd ve şad etmiştir.

Ondan sonra methiye-i muzaffer ve taciye-i feham hanımlar, o azametli ve hürmetli türbe önünde, Fatih'in büyük ruhunu eşhâd ederek İstanbul'un mukadderatına, Türklerin, bihakkın aidiyetine, melekemizin mahfuziyetine, adil ve hakkın tecelliyesine dair fevkalade heyecanlı nutuklar irat etmişler ve millî felaketler önünde Türk kadınlığının da refah ve maal değil, kan ve can bile ibsar ederek en büyük fedakârlıklardan kaçınmayacağını temin eylemişlerdir. Hakikaten dini ve millî bir şekilde tezahür eden ve hususiyet ve iffetini muvakkem haşmet ve ulviyetine yakıştıran bu içtimaya karşı, medeni insaniyetin mütehis ve müttehiç olacağına eminiz. Ne denilirse denilsin, Türkler mahdurelerinin de iştirak ettiği bu necabetli ve celadetli hak davalarında varlıklarını muhafaza ve ila edeceklerdir. Bu güzel vesile ile Türk payitahtın, hilafet-i mükerrerin en yüksek, en ziynetli abidelerinden biri olan Fatih Cami-i şerifinin bir resmini karilerimizin mütehassis nazarlarına arz ediyoruz. [S.196, s.1]

3.4. Yüz Doksan Yedinci Sayı

Mühim Bir Mesele-i Riyaziye

Bugünlerde pek ziyade ciddi, ağır düşünüşlü olduğum için arz ediyorum:

Zamanede devran eden türlü türlü rivayetler arasına saçmalar da karışmaya başladı.

Güya:

Bu ayın çarşambası geçen ayın çarşambasından üç buçuk endaze eksik imiş!?!.. De eklemek için ne kadar kayısı pastili lazım imiş!!... Merak eden edene.

Filhakika bunun bir mesele-i riyaziye olduğunda katiyen ve katibiten(?) şüphe edilemez. Mademki bir mesaha şekli mevcuttur. Bir riyazi hali matluptur. Fakat elde

muteber olarak bir (Greguvar)⁴, bir Ortodoks, bir de Müslüman takvimi var. Bundan maada zat ve zamanda gözetmek lazım.

Öyle ya!. Mesela (Greguvar) ile yapacak oluruz: Fazla gelir. (Ortodoks) takvimiyle işe başlarız, üç dört parmak kısa düşer, bizim sene-i kameriyeye uydurmak isteriz, saat, grubu olmak hasebiyle ihtilaf-ı manzar muhakkak...

Ne müşkil meselelere maruz kalıyoruz!... Şu üç buçuk endazeyi hesap edemiyoruz.

Benim de riyaiziyem kuvvetlidir ama o kadar güvenemem. Yani meseleyi kendi kendime hallettiğimden emin olamam. Cebr-i âlâ, tamamı ve tefâzulu gördüğüm halde mektepten çıkalı, otuz beş sene oluyor, otuz beş defa cem bile yapamamışım.

Düşündüm. Düşündüm. Ne yapayım dedim! Meşâhîr-i riyâziyunumuza müracaat eylemek hatırıma geldi. Salih Zeki Bey'e gideyim. Zavallı zihnen rahatsız... Nadir Bey... Mefkûd... Emin Bey, sarf-ı maddi.. İşin içinde pastil gibi mayhoş bir nesne var...

Bilir misiniz?.. İnsana merak da geliyor... Her gün yirmi dört saat olsun da bu iki çarşambanın arasında üç buçuk endaze fark bulunsun!. Bu yetmiyormuş gibi anlamak için de kayısı pastili lazım gelsin!.. Böyle gıla zamanında.. Hem bakalım okkası kaç?

Dün, Balık Pazarı'nda, bizim (Pazar Ola Hasan) Bey'e tesadüf etmeyeyim mi?... Allah yapacak!.. Derhâl yanaştım. Dedim ki:

- Hasan Bey!.. Bu meseleyi halledecek ancak sensin...

İçimden diyordum ki:

- Hazır!. Yemiş iskelesi de yakın... Gider alır, anlarım, takvime bir hizmet etmiş olurum...
- Söyle bakayım.. Dedi.

Anlattım... Bermutat başını salladı. Yüzüme müstehziyâne bakarak:

- Bu iş kayısı pastili ile olamaz... Buna bir köküm üzüm hoşafı ister... Çünkü...

⁴ Rum Ateşi. Ortaçağ'da 7. Yüzyılda kullanılmaya başlanan bir tür silah.

Kardeş! Arabacıardan da rahat yok ki... Beni bir tarafa, onu bir tarafa attılar...

Ayrıldık.

Bir daha yanaş sor... Nezaketsizlik olacak..

İşte insanlık böyle. Yaşadıkça saçmalara tesadüf etmekten azade kalmadığı gibi vakitli vakitsiz saçma şeylerle uğraşmaktan da men-i nefis edemiyoruz. Hatta benim anlayışıma göre bu hal tab-ı beşerde meknuz, fitri, viladi fakat arada sırada mütezâhir bir keyfiyet-i ruhiye. Evet... Tabiat daima ciddiyet istemiyor. Zaten kendisi de öyle. Mart ayına bakın meşhur olduğu üzere diğer on bir ayın yaptığını kendi havlinde tamamen yapıyor. Velhasıl insanlığa da tavan pek ziyade yaklaşıyor! [S.197, s.1]

A.R

3.5. Yüz Doksan Sekizinci Sayı

Türk Kabiliyet Temeddüniyesinin Muazzam Eseri

Eser-i atıka encümeni azasında Muhammed Ziya Bey'le mülakat- İstanbul'da Türk eser temeddüniyesi- Muazzam cevâmı ve medâris – Müessesat-ı ilmiye ve elh.

İstanbul'un, Türk olduğunu ve Türk kalması lazım geldiğini, artık yerli, ecnebi, herkes takdir etmeye başladı. Bu payda-ı mahfil ecnebiye ve itilafiyede yapmakta olduğumuz tahkikatı enzâr-ı karine vaz eylemektedir. Dün muharrirlerimizden biri, Türk âlem-ı erkânının güzide bir simasıyla mülakat etmiş, İstanbul'un Türklüğe alakası hakkında mumaileyhin vâkıfâne-i mutalatını kaydetmiştir. Eser-i atıka encümenine mensup olup bu husustaki ihtisası malum olan telif ve tercüme encümeni azalarından Muhammed Ziya Bey İstanbul'daki Türk eser ve âbidât-ı muazzemesine dair beyanat-ı atiyede bulunmuştur:

“İstanbul'un bütün manasıyla bir Türk ve Müslüman şehri olduğunu ispat etmek için uzun uzadıya deliller aramaya lüzum yoktur. Osmanlı Türkleri bu beldeyi, fethettikleri günden beri burada taraf taraf vücuda getirdikleri eserler ve âbidât-ı millîye lehülhamd henüz mevcut ve payidar olduğunu cihetle, nazar-ı ifan yalnız bu eser ve mebani-i milliyeye göz gezdirecek olursa bu hakikat pek rana bir surette anlaşılıyor.

Bizden evvelki hükümetten tevarüs ettiğimiz eserin madûdiyetiyle bizim tesis eylediğimiz eser ve meyaniyenin kesret ve vefreti kıyas-ı kabul etmeyecek derecede barizdir.

Geçenlerde ecnebi bir mahbem(?) ile bu hususta hasbihal ederken, suz-ı hin fetihde tahrip edilen bazı esere intikal eylemiş idi. Zamanımıza kadar payidar olan eser ve âbidâta yine Türklerin maatteessüf lütfkârlığı sayesinde kalabilmiştir. Evet! Maatteessüf lütfkârlığı diyorum, çünkü bir vakitler İslam ülkesi iken, inkılab-ı zaman ile ecnebi illere geçen bilâd ve kasabatta bugün kaç Müslüman eseri kalabilmiştir!

Belgrat'ta, Budapeşte'de, Viyana'da, Bulgaristan'da ve Yunanistan'daki bunca maâbid-i İslamiye, çeşmeler, sebiller, tekyeler, türbeler, saraylar, kervansaraylarıyla hatırat-ı tarihyemizi idame ettiren yüzlerce eser nerede? Hala Sofya da son bir Türk eseri olan Bali Efendi Cami'ni bile yok etmeye kalkışmışlardı. Geçenlerde, Budapeşte'nin Osmanlı devrindeki eser ve meban-i âliyesini gösteren bir resim ve birde plan ile geçmiş idi. İstinsah ve neşredilmiş olsa Türklerin kabiliyet temeddüniyesi pek güzel anlaşılıyor. Vaktiyle İstanbul'da vuku iddia edilen tahribata cevaben muarızime-i garbın en maruf ve salahiyettar müelliflerinden (Şarl Dil) in (Setud Beyzantin) nam eserinin (218) inci sayfasının on üçüncü satırından itibaren olan sayfalarını bir kere gözden geçirmelerini rica ettim. Uzağa gitmeye ne hacet, hala Venedik'te (Sen Mark) kilisesinin meydanını tezyin eden tunçtan mamul bar-gir hangi şehirden aşırıldı?!?

Osmanlı Türkleri İstanbul'da ne gibi eser vücuda getirdiler? Bunun bitaraf ve namuskâr kalmışların asar-ı münteşirleriyle taht-ı tasdik ve itirafındadır ki, Osmanlı Türklerinin sanat-ı nefisedeki kabiliyet-i mahsusaları bugün şehrimizi camiaca tezyin eden ve inşaallah ilelebet tezyin etmesi eltâf-ı semadaniyyeden memul bulunan muazzam cevami şerifeden maada, Fatih, Bayezid ve Selimiye, Süleymaniye, Şehzade, Sultan Ahmet, Nur Osman'ı, Laleli, Mihrima Sultan, Hamidiye, Mihr-i Şah Sultan, Şah Sultan, Zal Mahmut Paşa, Sokullu'lu Mehmet Paşa, Rüstem Paşa, Feyzah Efendi, Valide Sultan, Piyale Paşa, Sinan Paşa, Şemsi Ahmet Paşa, Rum Mehmet Paşa, Mahmut Paşa, Köprülü Mehmet Paşa, Kara Mustafa Paşa, Hadım Hasan Paşa, Bayram Paşa, Gazanfer Ağa, Beşir Ağa, Hüsnü Sultan, Davut Paşa, Amcazade Hüseyin Paşa, Hamit Mahmut Efendi, Mahmut Ağa, Şeyh Vefa, Soğuk

köyü Ahmet Paşa, İvaz Efendi, Nişancı Mehmet Paşa Darülhadis, Şeyh Murat, Siyavuş Paşa, Sinan Paşa, Hayrettin Paşa, Damat İbrahim Paşa, Defterdar Etmekçizade Ahmet Paşa, Çuyzade, Efdelzade, Ebulfazl Mahmut Efendi, Menla Gürani, Kermastızade, Kazma Hatun, Osman Şah Validesi, Sofi Mahmut Paşa, İskender Paşa, Cafer Ağa, Emold, Kazasker Perviz Efendi, Tuti Kadı, Hâkim Mehmet Çelebi, Emin Sinan Çelebi, Sekban Ali, Şahkulu, şu eser-ı âliyenin kesretini düşünen bir memleket bundan kavi ve maddi merbutiyet tasvir olunabilirdi?

Civanmert olan eslafımız bu menderesleri yaptırmakla iktifa etmeyerek, tahsil ulumun teshil ve tesri içinde vesait-i ilmiye vücuda getirmişlerdir.

Bu vesait-i âliye meyanında:

(65) adet muhteşem kütüphane tesis ederek iade-i mütalaaya, her fenden (157894) kutb-ı nefisede vakf-ı vahde eylemişlerdir, bununla da kanaat etmemişler, talibin ilm ve marifetin dört maişetten varista olmaz mı ve bütün amal ve efkârını tahsil-i ilme hasr ve tahsis etmeleri için şehrimizin muhtelif mahallelerinde tabhaneler tesis etmişlerdir ki, elyevm evkaf-ı İslamiye müzesi ittihaz olunan Süleymaniye imaratıyla, Fatih'teki Tabhane-i Nur Osmani ve Eyüp'te Sokullu Mehmet Paşa ve Şehzade imaretlerinin tarz-ı inşaca mükemmeliyeti buraları ziyaret eden ecânibin enzâr-ı takdirini celb etmekten hâli kalmıyor ve Türklerin ne kadar ulvi ve ruhani hissiyat-ı şefkat perverane ile mütehassıs olduklarını söylemekten çekinmiyorlar. Bakınız bahçe kapısındaki Hamidiye Medresesi'nin kapısı üzerindeki manzum tarihçede mesken ve mekel, keyt-i amadedir, azu(?) etmiyor. Taliban(?) tahsil-i ilme eylesin say-ı müzeyyid okuduğumuz şu beyit efkâr-ı âliye-i muav-ı feyrurine şahit baliğidir. Beyanatım size kelal vermese idi İstanbul'daki çeşme ve sebilleri de tadat ederdi. Bu nev-i eserin tesisinde ki maksad-ı ali insaniyetperveriyi de izaha çalışıyor idim. Türklüğün, Müslümanlığın bu diyardaki mevcudiyet ve merbutiyet maddiyesini tenbiyet eden eser-i âliye ve dünyaya dair mettir(?) ceridenizin öteden beri vuku bulan neşriyatını cism-i şükran ile gördüğüm için pek naçiz olarak verdiğim malumatı hissemeye ait teşekkür etmek ikasına vesile-i hasene ittihaz ederim.” [S.198, s.1]

Benim Beyanatım!

Ben de bu memlekette söz, laf söylemek hakkına haiz bir ferdim. Çünkü memleketin bana lütf u inayeti son nefesime kadar ödeyemeyeceğim. Bir zimmet tahmil etmiş ise bende bu türlü atıfete mukabil nankörlük etmiş veya herhangi bir menfaat sevkiyle ona yan bakmış adam değilimdir.

Fakat bu gazeteciler garip kimseler!.. Bilmem nereden bir adam gelir, derhâl koşarlar, (mülakat) yaparlar. Bilmem kim ne nazırı olur, daha birinci mucibinceyi atmadan etrafını sararlar. Bilmem hangi amiral yada general gelmiş, ne (Tokatlıyan)⁵ bırakılır, ne (Pera Palas), ne de (Union Française) [1]⁶ üşerler!.. Adamcağız hayat-ı siyasiyeden vazgeçmiş, başımı dinleyeyim diye mesela (Pendik) e çekilmiş, gidip bulurlar. Konuş bre konuş! Sor bre sor! Söyle bre söyle!.. Ya Rabbi! bu ne kadar gır gır!..

Bana gelsenize bakayım!.. Hepinizi bir hamlede kovayım!..

Artık şunun, bunun laflarını dinlemekten gına geldi. Zevzeklerin sermayesi yok, veresiye mal alıp satan esnaf gibi muamele yapıyorlar!..

Şimdiler moda olduğu için söylüyorum:

(Times) demiş ki, (Tan) gazetesi diyor ki.. (Journal de Deba) da manzurumuz olduğuna göre ...Bir menbe-i mevsuktan istihbar ettiğimize nazaran...(Washington) dan gelen haberlerde... Polis müdüriyetince yapılan tahkikatta... Dâhiliye Nazır'ının ifade-i katiyesi bu ki...(Ajans Reuters) in tebliğinde münderiç...(Venizelos) un İstanbul'a geleceğine dair!...Harik-i zedegâne erzak itası için...Terfi-i memurin...Hamdolsun iaşe nezareti, müdüriyeti lağv!... Mâliye Nezaretince yüz elli milyon liranın istikrazı... Şehrimiz elektrik kumpanyasının bu haftadan itibaren... Anadolu müvaredatı ticariyesinin temini maksadıyla... Hükümetin tebliğ-i resmisidir...(Çabuk Salın) da mukim Nalınca (Zekeriya) nın hanesine dün akşam sârik-i duhul... Mevkufinin yarın, yarın olmazsa öbür gün (Bekir Ağa) bölüğüne nakil..

⁵ İstanbul'un en eski otel zinciri.

⁶ [1] Münasebet-i hazıra mülabesesiyle bu kelime üzerine hükümetin ve düvel-i mutelifenin nazar-ı dikkatini Kemal-i ehemmiyetiyle celp ederim!

Gibi ve emsali sernamelerle halkı oyalıyorlar. Bana gelsenize!.. Hepinize ayrı ayrı bir kelime söyleyeyim. Yazın... Sonra bir kahvehanede birleşin. Toplayın. Çıkan cümleyi 36 ile dizdirin.

Dünyaya da, ukbaya da alay çıksın!..

Yazık size gazeteciler!... Beni adam yerine koymuyorsunuz!... Billahi gücendim. Otuz beş senedir çalakalem bu kadar hezeyan ettim!.. Tüh! Size... Dünkü gevezelerden ne alırsınız... Ne varsa bende, (Mahmut Sadık) ta var...

Mahaza Filozof Tevfik hem nazır, hem de âyandan oldu, artık o susar... Darısı başımıza!... [S.198, s.1]

A.R

Mösyö Çar Yakov'la Mülakat

Sebeb-i siyaset ve teşebbüsat-ı iktisadiye- Gönüllü ordu hakkında malumat-Kırım ahvali- Müstakbel Türk- Rus münasebeti

Evvelki gün şehrimize geldiğini yazdığımız Rusya'nın esbak-ı dersaadet sefiri Mösyö Çar Yakov'la dün muharrirlerimizden biri mülakat etmiştir. Şehrimizdeki hayat-ı siyasiyesi esnasında büyük bir marufiyet kesbetmiş olan Rusya ayanından Mösyö (Nikola Çarikov) muharririmizi fevkalade bir nezaket ve samimiyetle kabul eylemiştir:

Sebeb-i seyahat ve teşebbüsat-ı iktisadiye:

- Seyahatiniz bir memuriyet-ı mahsusiyeye mi müstenittir?
- Evet, Rus gönüllü ordusunun ve Azof-Dinyeper memleketlerinin murahhası saffetiyle (Michael Yurdanski) ile birlikte, belki Paris'e azimet etmek üzere şehrinize geldik. Gönüllü ordu ile Azof-Dinyeper memleketleri murahhaslarından mürekkep olarak 15 gün evvel Sivastopol'de bir meclis inikat etmişti. Muhtelif meslekler mensubiyetinden tereküp eden bu meclisin müzakeratı neticesinde memleketin kuyudat-ı ihsaniyesine nazaran bu havâliye de şehirler ile köylerde ahali ve ordu için kâfi miktarda zahire mevcut olduğu temin etmiştir. Ancak bu zahirin büyük bir kısmı köylülerin elindedir. Köylüler zahiresini Rus kavaim-i nakdîyesinin mahiyet-i malumesinden dolayı satmaktan istinkâf ediyorlar. Çünkü bu kaimeler bir

pantolon imalinden başka bir şeye yaramamaktadır. Gönüllü ordunun kuvvetini hüsn-ü idare etmek ve halkın muhtaç bulunduğu eşyayı tedarik eylemek için bugün Rusya'nın fevkalade ihtiyaç hissettiği ayakkabı, kumaş, pamuk mensucat, iplik, iğne, kibrit, ziraat edevatı gibi eşyayı zahire ile mübadele etmek üzere teşkilat yapmaya ve bu bapta icap eden itilafları nakt ve tanzim etmeye çalışacağız.

Bizde mübadele edilecek zahireden başka münkirinizce mühim olmak üzere külliyetli mukadderde petrol ve manganezimiz de vardır. Burada petrol ile bizim muhtaç olduğumuz yukarı ki eşyayı bulursak Türklerle de itilaf akdetmek isteriz.

Kırım ahvali:

- Kırım ahvali hakkında tafsilat isteyebilir miyim?
- Kırım da kırım diyet meclisinin intihabatıyla iştilgal ediliyor. İntihabat 8 Nisan da vuku bulacak bu meclis Kırım ahalsinin İslam ve Hristiyan umum unsurlarını arz eyleyebilecek meşru ve hakiki bir hükümeti tesis edecektir. Bugün ki (Salomon Kırım) hükümetinin tamamıyla iktidarsız, gayr-ı müstait olduğu görüldü. Bu hükümet mevki-i iktidara geldiği günden beri Kırım da vaziyeti fevkalade fenalaştırmıştır. Bunun başlıca sebebi kabinenin Kırım İslamlarının muavenetini celp edememesinden, İslamları rencide etmesinden mütevellittir.

Kırım İslamlarının Bolşevikler ile münasebeti nasıldır?

- Umum-ı İslamlar gibi Kırım İslamları da Bolşeviklerde tamamıyla hasımdır. Bir sene evvel Bolşevikler Kırım Tatarlarını katletti, mallarını yağma etmek suretiyle İslamları imhaya çalıştı. Kırımlıların teşkil etmiş ordusu olmadığı için kendilerini müdafaa edemediler.

Kur'an'a iman eden İslamlar mülkiyet esasına istinat ederler, bu esas Kur'an'da Rus kanunlarından çok iyi olarak tayin edilmiştir. Bu esasları tahrip etmeyi istihdaf eyleyen Bolşevikler ile İslamlar tabiatıyla birbirine hasım bulunmaktadırlar. Rusya da 30 milyon İslam var.

Rusya da hangi hükümet olursa olsun Bolşeviklere karşı kuvvet temin etmek için İslamların tevcihini celp etmeye mecburdur. İslamlar her yerde intizam ve müsavata

riayetkâr, namuslu, kanaatli, sanatkâr bir millettir. Yalnız huzur ve asayiş ister, harsı istiklallerine dokunmamak şartıyla harikulade bir tebaa teşkil ederek komünizm ve anarşinin şiddetli düşmanındırlar.

Kırımlılar Almanlara katiyen taraftar değildirler. İslamların Bolşeviklere düşman olması Bolşeviklerin hukuk-ı mülkiyete ve araziye tecavüzlerinden ibarettir. Karain fakr u zarureti men eder. Bolşevikler ise zenginleri men ve mahvetmeyi esas-ı ittihaz eyliyor. İslamlar rahat bırakılmayı ister, Bolşevikler ise enternasyonalizmi temine çalışıyor, işte farkları..

Müstakbel Türk- Rus münasebeti:

- Türkiye ile Rus cenup ordusu hükümeti ve atideki Rusya münasebeti nasıl olacaktır?
- Bu iki hükümet arasındaki münasebet gayet iyi olmalıdır. İki memleket arasındaki menafi ticariye, harbin tevlit ettiği ihtiyaç-ı mübadele bu münasebetin samimi ve dostane olmasını icap edecektir. Cenup hükümeti bizi resmen buraya göndermekle bu dostane münasebetin temini arzusuna bahr bir delil göstermiştir. Bizim Türkiye ile mübadele muamelatı tesis eylememiz hususunda vaki olan bu teşebbüsümüz Türkiye hakkında gerek şimdi gerek atıye Rusya da berverde edilen dostane arzulara tercüman edilmelidir. [S.198, s.1]

3.6. Yüz Doksan Dokuzuncu Sayı

Bir Sergüzeşt

Benimki veyahut sizinki de dahil olduğu halde bu hayat değildir! Adım atlamaca oynar gibi bir spor!... Öyle ya! Kaç devir atlattık!... Devr-i Hamidiye (esbak) der isek Devr-i Aziziye'ye ne diyeceğiz?. Her ne hâl ise Devr-i esbakta bir gün (Pendik) tarikiyle (Ada) ya geçmek, orada birkaç gün kalmak emeli peyda oldu. Vapur, Haydarpaşa, tren, (Pendik)!.. O zaman da (Pendik) de barbunya gibi leziz balıklarla bir de al şarap var idi. Birkaç tane ondan, bir kadehte berikinden hülyası ağzımı sulandırıyordu.

Yalnız başımayım. Arkadaşım, filan yok. Varır varmaz deniz kenarına giden caddeyi tutturdum. Birinci gazinodan içeriye girdim. Oturdum oturmadım, karşıma pos bıyık bir herif dikildi.

- İsminiz?
- Rasim!
- Necisiniz?
- Muharrir.
- Hangi gazetede?
- (İkdam) da!
- Buraya ne için geldiniz?
- Ada'ya gitmek için...
- İşte orasını bilemiyorum... Yalnız şu var ki burada ne yapacaksam orada da onu yapacağım... Siz neye soruyorsunuz?

Herif afalladı. Bir dakika düşündükten sonra:

- Ben buranın zabıta memuruyum...
- İyi ya!.. Neye soruyorsun?

Yine afalladı.

- Bir cürümüm mürümüm var mı?
- Ha...yır!.. Öyle emir aldık!
- Benim için mi?
- Ha...yır!..
- O halde vazifeni tecavüz ediyorsun!

Çıkar mısın?

- Ha... yır!
- Yer misin?
- Şimdi yedim!
- Öyle ise bir kahve iç? Otur bakayım!

O zamanında tabiatına müdrik olduğum için herifin simasından akan hiss-i memnuniyeti derhâl anladım.

Onun benim yanımda oturması vazifesini ifa etmesi demek idi. Oturdu.

Bir sigara...

- Garson, gel, efendiye bir kahve!..

Şekerli mi?

- Ha..yır !. Sade!
- Sade!... Yiyecek ne var?

Garson saydı. Hiçbirini canım istemedi. Dedim ki:

- Ben buraya balık için geldim.

Zabıta memuru davrandı:

- Ben size şimdi taze barbunya bulurum.
- Teşekkür ederim.

Gitti. Filvaki bir Rумыus oğlanın elinde dört beş barbunya ile geldi. Verdim. Kızarttılar. Şarabı getirdiler, göçürdüm. Fakat öğleüstü!.. Vapurda üç dört saat var.... Gazinoda ârâm ile, dalga saymakla bitmez ki!.. Gezineyim, hazır gelmişken köyü de anlamış olurum, dedim. Kalktım. Zabıta memuru bir tavr-ı istifham ile yüzüme baktıktan sonra:

- Nereye bey?

Ben lakayıt:

- Şöyle bir gezineyim. Hazm-ı taam...

(Pendik) in burun gibi olan çıkıntısını göstererek:

- Fakat o tarafa gitmeyin!
- Neden?
- Damat Mahmut Paşa firar etti.. Sonra sizi!..

Ne Paşa merhumu tanırım, ne de burada oturduğunu bilirim...

Bir kere (İsmail Safa):

(İlahi sen selamet ver donanma-yı hümayuna)

Diye gazel mi, kaside mi her ne ise böyle bir şey okumuş, kendisinin tahmisini ilave etmiş idi.

Durdum. Zamanın tabiatını bilirim dedim a. Duruşum bir hatt-ı hareket tayini için idi. Dedim ki:

- Öyle ise Ada'ya da gitmeyeyim!
- Gitmeyin. Çünkü karşı karşıya!..
- Acaba kaçta tren var!...
- Trenden evvel karakola gelin de, ifadenizi alayım!..
- Buyurun!...

Başka ne diyebilirdim?.. Gittik. Ufak bir ifade aldı. İmzaladım... Saate baktı. Yirmi dakika sonra tren olduğunu söyledi. Kös kös döndüm. Fakat beni istasyona kadar teşyi etti. Bindim, avdet ettim. Aradan bir gün mü geçti, iki gün mü?.. Beni zabıta nazırı çağırttı. Huzuruna çıktım. İlk sözü:

- Ne vakitten beri Mahmut Paşa'yı tanıyorsunuz?

Dedim ki:

- Mahmut Paşa namında tanıdığım kimse yoktur...
- İnkâr eyleme!..
- Tahkik buyurabilirsiniz...
- O halde (Pendik) de ne geziyorsunuz?
- Hovardalık!...
- Biz ama sizi söyletiriz.
- Yalan istiyorsanız söyleyeyim!

Nazır da afalladı. Bunun üzerine macerayı etrafıyla anlattım. Dinledikten sonra masasının gözünü çıkaran bir kâğıt çıkardı.

- Okuyunuz!

Dedi. Belki yetmiş seksen satır var. Aman!.. Ben neler yapmışım!.. Köşkün kapısına gidip çalmamış mıyım?.. Zabıta memuruna -gireyim diye- rüşvet mi teklif etmemişim!.. En nihayet bir yolunu bulup kaçmamış mıyım?

Velhasıl gecenin saat yedisine kadar uğraşa uğraşa nazırı ancak ikna ettim.

Son sözü bu oldu idi: Ben kefil oluyorum sizi tahliye ediyorum.

Yerle temennayı bastırıp azim bir:

- Teşekkür ederim, Paşa Hazretleri!

Dedim, kendimi harice ihraç ettim... Zaman bu! [S.199, s.1]

A.R

3.7. İki Yüzüncü Sayı

Bir Şey Olacak!

Une seule chose est nécessaire

“Renan”

On beş, yirmi sene evvel bir buçuk İngiliz iki dostum var idi. Buçuktan maksat kendisi Rum olduğu halde İngilizlerin arasında senelerce yaşamış, onlar kadar İngilizce söyler, Rumluğu unutmuş, İngiliz olmuş olduğunu ifham etmektir.

Ben o zaman yine menküb!. Pek şüpheli bir delil ile nasılsa vacipten ziyâde farza maruz!. Esbak-ı cennet-mekân matbaalarda bulunmaklığımı, kitap yazmaklığımı men etmiş, (Galata) diyarında sürünüyorum. Fakat mühim bir mesele karşısındayım: Arkadaşlar yanıma uğrayamıyor, ecnebilerle görüşmek de cinayet!..

Vahit tam İngiliz, hale vakıf... Yolda karşı karşıya gelsek bile göz kırpmasıyla selamlaşırız!... Bereket versin ki bu çok birahaneci!.. Orada her öğleüstü buluşur, hafiyelerden hali kaldıkça görüşürüz... Bir gün bana dedi ki:

- Böyle böyle sizin haliniz ne olacak?

Dedim ki:

- Bir şey olacak!..

Her neden ise bu söz hoşuna gitti!.. Her ne zaman buluşsak güle güle:

- Bir şey olacak!

Der idi. Şimdi anlıyorum ki nakıs söylemişim. Çünkü şey değil, şeyler oldu!.. Oluyor, daha da olacak!...

Gönül, meyl-i inziva ettiği için birkaç aydan beri matbaaya da inmiyorum. Çağırıyorlar, aldırmiyorum, söylüyorlar, dinlemiyorum, rica ederler, kabalık edip kabul etmiyorum. Bahusus ne kendi gazetemi, ne de başkalarını asla okumuyorum. Kitaplarımı da başımdan def ettim.

Öyle ya!.. İnsan biraz da kendi bildiği ile yaşamalı, yaşamalı ki bir şey olsun!... Tam olacak çağlarda Hürriyet-i Fikriye kadar aziz ne olabilir!... Beni kim dinledi ki ben bir başkasını dinlemeye mahkumen yaşayayım!.. Kendi kendime gelsin musiki! Sevdiğim birkaç zat ile gelsin musiki!.. Oh! Dünya varmış be!

Bir suzinak nağme yüz bin lira!... Harp muhtekirlerinin devri geçti, mütareke muhtekiri diye ben sivrildim!...

Geçen gün yine bir şarkı okunuyordu. Okuyan muhibbim meyan basacak iken durdu, sordu:

- Burası ne olacak?...

Hatırıma tam İngiliz geldi.. Cevaben:

- Bir şey olacak... Ama hatırıma gelmiyor!.. [S.200, s.1]

A.R

3.8. İki Yüz Birinci Sayı

Tabiatın Bir İki Sesi

Galiba bizim komşu horoz meraklısı.

Hayvanın insanlardan ziyade para ettiği şu zamanda bir tane daha almış. Gecenin her saatinde ötüyor..! Bed-avaz, fakat Arapçaya vakıf gibi. Çünkü gayet fasih olarak:

Ufeyyuku

Çağırıyor.

Ben Arapça bilmediğim için bilen bir zattan sordum. Yüzüme bakıp gülerek:

- Aklınızı başınıza alınız!

Manasınadır. Hatta şair-i meşhur (Ebulala)'nın:

Ufeyyuku, ufeyyuku ya eyyuh-en-nas!

.....

Tarzında bir hitabesi vardır. Dedi.

Bizim Türkçe de tuhaftır! Aklını başına almak, ne demek? Akıl sepet, tepsi, tabla, bohça, dolma tenceresi gibi bir şey midir ki başa alınsın?.. Hâlbuki şimdiler iki üç arşın yukarıda bulunuyor!

Maahaza mesele çatallaştı. Çünkü horozunun biri:

- Düttürü Leyla!

Diye bağırıp çıldırın diyor, diğeri:

- Ufeyyuku!

Nıdasıyla aklınızı başınıza alın, nasihatini veriyor. Şaşırdım, kaldım. Hangisiyle amel olacağım?...

Aman Allah! Hep böyle çetin, müşkil'ül hâl şeyler bana mı tesadüf eder?

Çıldırayım, desem öteki mani oluyor, aklımı başıma alsam diye ceht eylesem beriki zıvanadan çıkarıyor!

Rabbim kimseye vermesin!

Bu muarıza-i fikriye arasında insan fena halde eziliyor!

Haydi diyelim:

İkisinin arasını bul, çakırkeyifseniz!.. En kötüsünün kadehi beş kuruşa!...

- Mesele çatallaştı, dedim a. Baharın takarrübü hasebiyle kuyruksallayanlar da zuhur etti. Onlar da sabaha karşı:

Çüş dede, çüş dede!

Diye ötüyorlar. Buyurun. Durur musun, yürür müsün?

Yürüsek:

- Çüş? Diyor,

Dursan kabiliyet-i insaniyeden ayrılmış olacaksın!

Hasbünallah!... Neredesin bülbül? Neredesin? Seni güle âşık zanneden şark, sana şair-i tabii sıfatını layık gören insanlık hiç olmazsa bir hoş seda duysun! [S.201, s.1]

A.R

3.9. İki Yüz İkinci Sayı

Son Hovardalığım!?!..

Geceleri geç kalmaya gelmiyor!.. Bahusus benim gözlerim karanlıkta hiçbir şey seçemiyor. Çamur mu, çukur mu, bodrum kapısı aralığı mı, görmeyip basıyor, düşüyorum. Geçenlerde çoktan beri görmediğim ehıbbâ-yı kadimeden biriyle lafa daldım saatte sekizi buldu.

Bendehaneye gitmek için kestirme bir (Aynalı Fırın) Sokağı var. Bu sokak tarih-i maişetimizde nam verdi. Her sabah çoluk, çocuk, kadın erkek burada içtima eder, vesika ekmeği dilenirler!...

Oradan saptım. Biraz yürür yürümez, iki heyula-yı muzlimin bana doğru gelmekte olduklarını sezinledim. Bittabi bir vaziyet-i müdafaa aldım. Onlar yaklaştı. Ben durdum. Biri ilerledi. Yanaştı, koluma girdi. Evet. İnkâr etmem, kolumu maalmemnûniye verdim. Çünkü kadın!

Dikkat buyuruluyor mu? Yeniden işe başlıyorum. Et-tekrar-ı hüsn!

Dedim ki:

- Ne istiyorsun kızım!

Malum a. Kadınlara hemşire demekte bile ihtiyat lazımdır. Yaş meselesi!

Dedi ki:

- Gidelim.
- Nereye kızım!
- Bize!
- Fakat ben seni tanımıyorum...
- Ben seni pekâlâ tanıyorum..
- Demek ki ahbabız...
- Öyle ya!...

Bereket versin, bakkalın gazı sönmemiş... Dükkânın önüne geldik. Dikkat ettim.
Genç kadın. Güzel de.

Dedim ki:

- Beni bu gece mazur görün.
- Olmaz...
- Sebebini söyleyim.
- Nedir?
- Hastalıklıyım.

Kolum gevşedi... Oh!...

- Daha dün doktor iki şırınga yaptı...

Kolum daha gevşedi. Bir oh daha!

- Müsaade ediyor musunuz?
- Buyurun!..

Kolum bütün bütün azade kaldı. Büyük bir oh daha!

Gördünüz mü? Fuhuş gece yarları bile sokağa dökülüyor. Bela-yı maişet!

Benim gibi gece, gündüz sokakta imrâr-ı hayat etmiş ihtiyar bir kurt, şu zamanda geç kalmayayım diye istical edip dururken on sekiz, yirmi yaşlarında bir kadın yolunu kesiyor!..

Beyler, Efendiler, hatta Paşalar!.. Zaman hakikaten değişti!.. [S.202, S.1]

A.R

3.10. İki Yüz Dördüncü Sayı

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri İle Mülakat

Sivas'ta bulunan muhabir mahsusamız dün Mustafa Kemal Paşa Hazretleri ile vuku bulan mülakatını bize telgrafla tebliğ eylemiştir.

Mevzu-ı mülakat: Teşkilat-ı Millîye'nin kuvvet ve derece-i şümülü- Teşkilat-ı Millîye de İttihatçılık var mı?- Teşkilat-ı Millîye ve anasır-ı gayr-i Müslime- Asayiş-

Teşkilat'ın- ecnebilere münasebeti- Tekilat-ı Millîye'nin ve Heyet-i Temsiliye'nin intihabattaki vaziyeti- Mustafa Kemal Paşa'nın mebusluğu.

-Sivas: 10 teşrinievvel 1335-

Bugün öğleden sonra Mustafa Kemal Paşa Hazretleri ile mülakat ettim. Paşa heyet-i temsiliye ile beraber Sivas'ın en büyük binalarından birinde ikamet etmektedir. Mülakat esnasında heyet-i temsiliye azasından bir kaçı da yanında idi. Simasında ve bilhassa gözlerinde büyük bir eser-i azim iltima eden Mustafa Kemal Paşa Bey mütevazı ve necibane bir tavır ile bütün suallerime cevap verdiler. Muhaveremizi harfiyen tebliğ ediyorum: Teşkilat-ı Millîye'nin kuvvet ve şumulü:

S: - Anadolu ve Rumeli müdafaa-i hukuk cemiyeti teşkilatının kuvvet ve derece-i şumulü nedir?

C: - Mütarekeden sonra millet iki büyük felaket altında kalmıştı. Bunların birincisi vatan ve milletin duçar olduğu hak-ı şiken muameleler, ikincisi de hükümet-i sabıkanın bu taruzat esnasında âdeta Yunanlılarla teşrin-i mesai eder gibi hareket etmesidir. Bu iki büyük sebep memleketin her tarafında bir galeyana intibah vücuda getirdi. Memleketimizin her kısmında icra-yı tesir etmiş olan aynı esbap aynı maksat uğrunda her yerde Teşkilat-ı Millîye vücuda getirilmesini intaç etmiş ve nihayet bütün bu müteferrik teşkilat ittihat ederek bütün memlekete şamil olmuştur. Bütün millet ittihatçılıkla itham edilmiş olur. Fazla olarak gerek şimdiye kadar neşrettiğimiz beyannamelerle ve gerekse umumi kongrede kabul edilen yemin suretiyle hiçbir fırkaya mensup olmadığımız ve ittihatçılıkla alakamız bulunmadığını kâinata ilan ettik. Hatta zat-ı şahane bile son beyanname-i hümayunlarında Teşkilat-ı Milliye'nin münhasıran esbab-ı milliyeden mütevellit olduğunu ilan buyurmuşlardı. Fakat Ferit Paşa hükümeti yalnız milleti değil; (Tan) gazetesi muhabirine Anadolu hükümetinin ittihatçı tahrikâtından mütevellit olduğunu söyledi. Artık böyle bir iddiaya nasıl ehemmiyet verilebilir? Hatta son zamanda Bolşevikliği de aleyhimizde bir silah gibi kullanmak isteyen Ferit Paşa Trabzon ve Samsun'dan Anadolu'ya akın akın Bolşevikler geldiğini de vilayetlere resmî telgraflarla tebliğ ederek ilan etmek garabetinde bulunmuştu.

Teşkilat-ı Millîye ve Anasır-ı gayr-i Müslime:

S:- Teşkilat-ı Millîye'nin anasır-ı gayr-i Müslime aleyhinde birtakım temayülat olduğuna dair de bir rivayet var. Bu husustaki fikir devletleri ne der ve Teşkilat-ı Millîye ile anasır-ı gayr-ı Müslime'nin münasebeti ne merkezdedir?

C:- Her şeyden evvel şunu söylemek maksad-ı iksası Vahdet-i Millîye ve tamamıyet mülkiyemizin halden masuniyetini teminden ibaret olan Teşkilat-ı Millîyemizi musavver

Teşkilat-ı Millîye ve İttihatçılık

S:- Teşkilat-ı Millîye'nin İttihatçı tahrikâtı olduğuna dair bir rivayet var. Bu husustaki metalime(?) devletleri ne merkezdedir?

C:- Teşkilatımızın ne gibi Avâmil-i Millîye'den doğduğunu izah ettim. Binaenaleyh esas maksadımız vatan ve milleti kurtarmak olduğuna göre karşımızda iki muhasım zümre bulunması pek tabii idi. Bunların biri menafi-i şahsiyesine menafi-i umumiye'yi feda eden hükümet sabıka, ikincisi de inkırazımızı bekleyen bir takım dâhili düşmanlarımızdır. Bunlar cihan nazarında hareket-i millîyeyi kirletmek ve kendilerini kurtarmak için zaman icabı kuvvetli bir silaha malikti. Bu silah ise ittihatçılık iftirası idi. Fakat gerek faaliyet-i millîyemiz ve gerekse hükümetin tebdilinde gösterdiğimiz bi-tarafılık cihan-ı efkâr umumiyesinde hatrasat sefileden ne kadar münezzeh olduğumuzu isbat etti. Bize ittihatçı diyenler unutuyorlar ki hareket-i millîye bütün millet tarafından icra edilmektedir. Eğer işin içinde ittihatçılık olmak lazım gelse isterim ki Teşkilat-ı Millîye'nin anasır-ı gayr-i Müslime aleyhinde hiçbir fikir müzmir yoktur. Filvaki bir takım gayr-ı Müslim anasırın devlet ve milletimiz aleyhinde bazı tahrikât ve teşbisata girişecek kadar temayülat müzmire besledikleri vakayla sebat olmuşsa da hak-ı meşruine istinat eden milletimizin sükûn ve ciddiyeti karşısında hiçbir netice elde edemeyeceklerini hissetmeye başladıkları memul addolunabilir. Bu takdirde arada hiçbir sebep-ı zıddiyet kalmayacaktır. Biz onların her türlü hukuk tanıyetlerini tamamıyla temin ederek beynel-anasır bir müvazenet ve ahenk ihyasını makâsıd-ı esasiyemizden addedeceğiz.

Teşkilâtın Ecnebilerle Münasebeti

C:- Şimdiye kadar tesadüfen ve gerekse Anadolu ahvalini tedkik için memuren bu havliye gelen muhtelif milletlere mensup ecnebiden birçoklarıyla temas edildi. Bunların bize söyleyecekleri ilk ihtisat uzaktan müthiş bir heyula gibi tasvir

ettikleri Anadolu'yu bilakis en şayan-ı dikkat bir sükûn ve asayiş içinde görmekten mütevellit hayretlerine dair oluyordu. Bilhassa Teşkilat-ı Millîye'nin vesait ve ehemmiyetiyle milletin vahdet-i azimkâranesini gözleriyle görüp mutalip umumiyemizi etrafıyla tedkik ettiklerinden aman-ı milliîyemizin meşruiyeti ile teşkilatımızın nezahet-ı maneviyesi hakkında mensup oldukları memleketler efkâr-ı umumiyesine mükerreren raporlar yazmaktan hali kalmadılar. Bu suretle bugün Avrupa ve Amerika'da hakikatin inkişafa başladığını görmekte memnun oluyoruz.

Teşkilat-ı Milliye ve İntihabat:

S:- Alelumum müdafaa-i hukuk cemiyetinin alehusus heyet temsilinin intihabat esnasındaki vaziyeti ve tarz-ı faaliyeti ne olacaktır?

C:- Cemiyetimiz bir fırka-i siyasiye değildir. Bu sebeple intihabat esnasında ne alelumum cemiyetin ve ne de alehusus heyet-i temsiliyenin doğrudan doğruya hiçbir faaliyet müdahalesi olmayacaktır. Bu sebeple bu meselede bize tertip eden vazife-i hukuk medeniyeden müstefit olan her vatandan her ferde müterettip vazife-i millîyenin tamamıyla aynıdır. Yalnız bizim bu hususta fazla olarak söyleyebileceğimiz yegâne bir söz var ise o da milletin heyet-i umumiyesini temsil edip en mühim mukadderat millîyemiz hakkında muayyen bir takım esasata malik olduğumuzdan bu esasatı müdafaa edecek ve bunlara taraftar olacak bir ekseriyet-i Mebusan intihap edebilmesini temenniyeden ibarettir.

Mustafa Kemal Paşa'nın Mebusluğu

S:- Zat-ı aliyeniz mebusluğa namzetliğinizi koyacak mısınız?

C:- Ben sırf vatan ve milletime böyle bir dakika-i tarihiye de nemasile hasr veyahut edebilmek gayesiyle meslek-i mukaddesimden ayrılıp millete tevdi-i mevcudiyet ettim. Bunu yaparken alelade bir ferd-i millet olarak elimden gelen her fedakârlıktan geri kalmamak azminde idim. Binaenaleyhe tamamıyla milletimin irade-i umumiyesine tabi ve mikâdim. Eğer millet beni mebus-ı intihap etmek arzusunu izhar ederse maalmemnuniye kabul ederim. Fakat kendiliğimden hiç bir teşebbüste bulunmayacağım.

[Teşkilat-ı Millîye'ye dair topladığımız gayr-ı münteşir malumat ve vesaik-i kesret-i mündericat hasbiyle-yarınki nüshamıza talik ettik] [S.204, s.1]

Kâbus

Bu (Yeni Gün) muharrirliği tekin değil... Havası mı ağır, menazırı mı karışık nedir, geçen martın yirmi yedisinde yattım.

Dün sabah:

- Kalk, geliyorlar, hâlâ mı uyuyacaksın diye kulağıma bir ses geldi, uyandım. Fakat ne rüyalar, ne rüyalar!...

Bir taraftan (Tevkifat), (Divan-ı Harpler Teşkili), (Jandarma Kumandanlığı), (Polis Müdüriyet Umumiyesi), (Şehir Eminliği), (Tehcir ve Takdîl) kanlı davaları, (Hürriyet ve İtilaf) ın dik dik bağırışı, bir tarafta (Rum Mesail-i Milliyesi), (Ermeni davaları, Karadeniz Rum ahalisinden Asurîlere, Kalenderîlere hatta Musevilere varıncaya kadar cümlesinde fikr-i istiklâl, (Arabistan), (Irak) müfterik, (Müdafaa-i Milliye Mülga), (Haham Başı) söz ister, bankalara vaziyet (Hicaz) da bir hükümet müstakile, millî şirketlere vaziyet, ev kiralari, lokantalar, oteller, kömür fırlak, İstanbul ve civarında şekavet. Şeker ticaretine karşı tedabir,

- Bize muhalif mi, alın aşağıya ittihatçıdır! Tehditleri memurine beynel-ahali (Sadaka-yı Feter) denilen tertipte (buğday zammı), (arpalık) diğer taraftan (Mukaddemat-ı Sulhiye). (İttihad-ı Akvam) bizim (Millî Kongre). (İstanbul ve gazlar meselesi) (Wilson), (Lloyd George), (Klemanso), (Sonnino), (Orlando), (Ferit Paşa), türlü türlü dâhiliye, şekil şekil harbiye nazırları, polis müdürleri, İstanbul muhafızları. Jandarma kumandanları, çeşit çeşit sivil, taharri memurları Türk teslihat, harp mesulleri, Marshall (Forch), (Alsas-Loren), alelumum pahalılık, Alman satvet bahriyesinin inhidamı Müdafaa-i Hukuk Osmaniye cemiyeti bunlar, yetmiyormuş gibi (Venizelos) (Ermeni Patrik) i havai yollar tesisi, açlığa tahmil-i milleti bir torba kemik haline getirmekle bihakkın öğretmiş olan (iaşe), en sonda (Figaro) gazetesinin muhabiri (Jurij Bordon) un İstanbul beynelmilel mi kalacak veya kalmalıdır hakkındaki vızılıtsı, müttefikin meclis-i alisi sadâları öyle bastırmış idi ki göz açmak kabil değildi. Bereket versin ki (Ferit Paşa) nın, (Jurij Bordon) mülakatını bahane-i ittihaz ederek zavallı (ben) i mahkemeye sevk etmesi biraz nefes aldırıyor, bizim muharrir merkumu hırpaladığımız gazetenin ilk sütununda durup dururken doğrudan doğruya itham ve tercimim yoluna

gidilmiş olması esna-yı muhakemede cümleyi güldürüyor, bu küşayiş ile bir türlü tahalli-i hak ile bir yanımdan diğer bir yanıma döndürüyordu.

Aman Allah!.. Hala tüylerim ürperiyor, (Hürriyet ve İtilaf) mevki-i iktidara gelmiş, (tevkifat) civcivli zamanını idrak etmiş, (Mütareke) istilaya yol açmış. (Wilson) prensipleri âlemin dilinde destan, vatan ve istiklâl neuzibillah taht tehlikede!... (Kaysar) hâl-i firarda, Avusturya İmparatoru mutekif, Rusya Çarı maktul Sultan (Muhammed Hamiz) azm-i cennet eylemiş, İstanbul (laterna) sesleri içinde rakssan her köşeden tabanca sesleri fes yırtılmaları mahallelerde sabahlara kadar

- Zito! Venizelos!
- Yetse antranin!..

Avazları işitiliyor, her iki türlü hapisneden firarlar vukua geliyor. Uzaktan uzağa (Teşkilat-ı Milliye) haberleri (Yeni Gün) ü bütün bütün küsufa uğratmış, yarım asırdan beş on senesi kalmış ve bunca müzeyim müşkülât ile kazanılmış bir ömr-i namuskâraneye şüphesi kendi narlarına(?) ait olmak üzere yan bakanlar çoğalmış idi.

Dün gözümü açtığımda sülale-i azhab-ı kâfiden inmişim gibi şaşırdım kaldım: (Ferit) Paşa düşmüş, (Teşkilat-ı Milliye) büyümüş, başımıza bir (İzmir) işgali çıkmış, eski isimlerden (Mustafa Kemal), (Rauf) ve (Refet), yenileşmiş, hiç haberimiz yok iken (Erzurum) da, (Sivas) ta kongreler kurulmuş, cereyan-ı millî buralardan taşarak şehrin kapılarına kadar gelmiş, (Almanya), (Avusturya), (Bulgar) sulhları meydan almış, darısı başımıza, şair (Danonçiyö), (Fioume) ya girmiş, (Bolşevizm) tezelzülde (Kolçak), (Dehnikin) mutarız, (Lenin), (Troçki) sükûta mütemayil, fırkalarımız (Kesir-Allah adâdihım) çoğalmış (Ahrar), (Sulh-ı Selamet), (Radikal-ı Avam), (çiftçiler), (İngiliz Muhipler Cemiyeti) kısalmış, intihabat bermutat:

- Olacak, oluyor,

İstanbul vilayeti ile şehri emaneti

- Birleşecek, birleşiyor (birleşmez olsun!) iâşe:
- Yoluna giriyor, girecek (girmez olsun!) Aradan koca bir (Şaban) ile bir (Ramazan) ve iki bayram geçmiştir, tramvaylar tünel işliyor, tenvirat başlamış, (elektrik) bile konmuş, (Tarik), (Mesuliyet), (Yirminci Asır), (İfham), (Akşam), (Akvam), (İslam) (Zaman),

(Hayam), (Türk Dünyası), (Yeni Dünya), (Utarit) velhelm-i ceri münteşir ve gayr-i münteşir kıyafetler, maişetler, mevsim değişmiş, büyük dolandırıcılıklar, ihtilaslar (siyah pençe) ler meydana çıkmış, (Chryasantos)

- Ha tutuldu, ha tutuluyor,

Fakat rüfekasından (zefiri), (Arap Mesut) gibi yadigârlar haklanmış, (ahlak-ı encümeni) kurulmuş, Darülfünun tadilata uğramış, geniş bir mektepsizlik, derin bir işsizlik, hükümferma, yangın arsaları artmış, hamallar kâhyalığı İstanbul'u kaldırıp götürecekle hale gelmiş, önümüzdeki kışta değil öbür kışta provası icra edilmek üzere bir (numune mahallesi) yapılması takarrür etmiş (Klemanso) nutkunda:

- (Hayatın daimi bir mücadeleden ibaret olduğunu kabul etmelidir) diye kestiriyor. Otomobil, tramvay cinayetleri bir devam, (Şirket-i Hayriye), (seyri sefain), (Haliç) kumpanyaları yine işliyorlar, (Wilson) seyahatte hastalanmış, (Lloyd George) (istikbal) tertibatı ile meşgul, tahsisat-ı mestureden yine paralar alınmış, postane sirkatlerle emniyet ve itibarını kaybetmiş, (Kambiyo) Berai idam-ı mahbese atılmış, şehremini paşa cerrahi-i kadim hatıratıyla meşbu olduğu münasebetle:
- Pars muahedesiyle Avrupa devletleri miyanına dâhil olduğumuz gündən beri ıslahat icrasına teşebbüs ettiğimiz halde ne ilmen, ne iktisaden, ne siyaseten, ne de idareten bir hatve terakki edemedik. Diyebilir bilmez ağzından bir söz kaçırmış, ayan-ı kiramın adedi alabildiğine efzâyiş-i pezir olmuş, İtalya da (Titoni)
- Belçika, Romanya, hatta Fransa sükût-ı hayale uğradı!

Dediği halde İstanbul da (frenji) (veren) mücedelatı vukua gelmeye başlamış, şehrin planı müsabakaya çıkmış, İran şahı gelip geçmiş, bilaharen dâhil-i havze-i tavzif olan paşalardan bir kısmı (külli şeyin yerciu illa aslihi) ferman-ı celil'el-şanane tevfikeyn yine birer birer tekaüde sevk edilmiş, esirlerimiz henüz gelmemeye mahkûmen el ellerinden sefil ve sergerden bırakılmış,

Sırbistan Kralı

(Petro) beş sene sonra (Belgrat) a gelmiş, saatler bir saat geriye alınmış, İzmir tahkikatı Lehmire tutmuş, İngiltere ile İran arasında bir itilaf akdedilerek işbu Devlet-i İslâmiye'nin de istiklâli temin kılınmış, birtakım öküz kafalı vatanperverler ağza almayacak kadar calip istikrah olan (manda) münakaşatına dalmış, tezyit ihtiyacata medarı fikriyle bir (havaic-i zaruriye komisyonu) teşkil edilmiş, (Thrace) meselesi büyümüş, (Cemiyet-i Akvam) henüz perişan-ı mukarrerat içinde pûyân, (Pera Palas) oteli, (Bodosaki) Efendi'ye seksen üç bin liradan ciro edilirken iş meydana çıkmış, (hissemi isterim!...)

Gümülcineli (İsmail) Bey'den sonra (Hüdavendigâr) a bilmem kaç vali tayin edilmişse dikiş tutturamamış, (Emir Faysal) (Londra) ya gitmiş, ekmek meselesi düzelir gibi olurken (mezbaha) münazaası çıkararak kan gövdeyi götürmüş, lider (Sadık Bey) köşenişin(?) iken tebeddül-i vükela üzerine sadrazamı ziyaret etmiş, Şeyhülislam Sabık (muhafazakâr kalmış) başta yine (Ferit) Paşa ile (Adil) Bey oldukları halde Anadolu Teşkilat-ı Milliyesi'nin Bolşevizm ve ittihatçılıktan arma olduğu ilan edilmiş ise de kimse inanmamış, (Azerbaycan) ile (Gürcistan), Ermenistan'ı yarı yolda bırakmış, (Malta) dakiler (futbol) ile (tenis) oyunlarına, İngilizce tahsiline koyulmuşlar, (Mondros) takiler mevsim-i şitayı geçirmek üzere (Malta) ya nakletmişler,.. Dillerimiz henüz (Mustafa Kemal) Bey demeye alışmadan Anafartalar kahramanı (Mustafa Kemal) Paşa demekte devam etmiş, İzmir valisi (İzzet) Bey ölmüş, dirilmiş, (Harekât-ı Milliye) esasları neşredilmiş, Hükümet-i Cedide beyannamesinde (müttehit bir devlet-i müstakile) şeklinde (bir an evvel sulh) akdini Wilson prensiplerinden behak-ı istifade edilmesini, intihabatın tarik-i askerle icrasını, kanuni esasının nuhbe-i amal ittihaz edildiğini bildirmiş. Millet ile padişah zaman arasındaki hailer kalkmış, mütarekeden dolayı şehirde yetmiş iki millet efradı bulunmakla ortalıkta bütün dünya dedikodusuna muadil-i muazzam bir dedikodu uyanmış.. Velhasıl (mı ş mı ş) ama... Eski kâbus geçmiş, daha yeni bir gün doğmuş, bakalım bu eyyam-ı no-enver de neler göreceğiz? [S.204, s.1]

A.R

Vahdet-i Millîyenin Eşkâl-i İptidaisinden

İstiklâl-i Osmaniye'den evvelki senelerle onu takip eden senelerdeki vakayı alır gözle tahlil edilecek olursa vaka-yı mezkûrede Kurun-i Vüstâ evaririne mahsus bir (İnkılap fikri) başlangıcını tasvir eden bir şekl-i içtimai görülür. Bu şekil (Bilecik) de bir zaviye derununda tersim edilirdi.

(Tercüme-i Şakayık) a göre aslı (Karaman) lı ve diğer tarihlerde kendisi (Adanalı) lı gösterilen Şeyh (Edebalı) bu zaviyede oturuyordu. Müşarünileyhe mahallinde malumat-ı iptidaiye edindikten sonra ikmal-ı tahsil etmek o zamanlar âdetince çile doldurmak ve yine zamanın pek ziyade bir ehemmiyet-i ilmiye tarzında telakki ettiği seyahat maksadıyla (Suriye), (Şam) taraflarında hayli müddet oturmuş, usul ve fûru, (tefsir) ve bilhassa (fıkıh) da yed-i tuli sahibi olarak bade (Sultan Önü) sancağının merkezi olan (Eskişehir) civarındaki (İtburnu) köyünde ihtiyar-ı ikamet eylemişti.

Şeyhimiz buraya niçin gelmişti?.. Bu ciheti tarih izah etmiyor, fakat vukuat açıktan açığa söylüyor. (Mal Hatun) ile Sultan (Osman) in muaşakatına bir roman süsü veren müverrihler nice aldanmışlardır. (Mal Hatun) un kendisine mâl etmek dayesinden dolayı (Eskişehir) Beyi ile Sultan Osman arasında zuhur eden nizamın o derecede ehemmiyeti yoktur. Asıl mesele Şeyh'in (Eskişehir) Beyi'nin talebini reddettikten sonra (Ertuğrul) Bey yurduna çekilmiş olmasındadır.

Bahusus Gazi'nin yüz obaya pek çok gelip gitmiş olması ve bir gece meşhur rüyayı görerek Şeyh ile temin-i mesaharet eylemesi acaba suret-i mutlakada (Mal Hatun) alakası mı idi?

(Şakayık), (Edebalı) nin servet-i azime ve kudret-i tammeye malik, meslek-i sufiye salik olduğunu zikrettiği sırada umur-ı ibat ve gerü-dâr meham-ı emaret hususunda Osman Gazi'nin daima kendisiyle istişare eylediğini yazıyor. Filvaki pir-i muhterem mesail-i şeriye ve diniye de adeta merci-i kül olmuştu. Bu cihet tarihimizce müttefik-i aleyhidir. Bundan da anlaşılıyor ki İstiklâl-i Osmani cenab-ı azizin irşadat-ı hakimânesinden son derecede hissedar olmuştur. Hatta mesail-i siyasiye de dahi müsteşar, daha iyisi mürşit sıfatını takmış idi. Diğer taraftan Osmanlı Devleti'nin müessesin-i marufesinden biri olan Şehzade (Alâeddin) Paşa'nın da hem büyük babası, hem de muallim ve mürebbisi idi. Bu mazhariyetten naşittir ki Paşa, Şeyh-ı Fazıl'ın telkinat, tedrisatı sayesinde yetişmiş ve Devlet-i Osmaniye'yi böyle bir

yetişmenin bereketiyle behre-dar-ı teşkilat eyleyerek Avrupa Kıtası'na kanuni bir devlet kıyafetiyle duhule müsait olacak surette ihzara muvaffak olmuştur.

Diğer taraftan (Mevlâna Alâeddin Esvet) gibi asrının güzinde bir sahib-i ilmi olan zattan şakirdi (Çandarlı Kara Halil) de hem ilmi, hem siyasi, hem de askeri bir sahib-i teceddüt olarak zuhur eylemişti, bu zat evvel emirde Kazaskerlik makamında bulunur, teşkilat-ı esasiye-i devlette ruh-ı tesis addedilecek derecede asar-ı kiyaset gösteriyor, bunlar arasında da Ferzend-i Ercüment Orhan'ı Şehzade (Süleyman Paşa) bulunuyordu, görülüyor ki muhit seçmeler mecmua olmuştur.

Bizim cenab-ı (Osman) a isnat ettiğimiz (Seyyat-ı İslamiye) nin mefhumu ne idi? Hristiyanları imha veya İslam etmek mi idi? Bilakis kendisinden sonra yapılan devşirme usulünde imha değil, ihya politikası kullanılmıştır. Tarihen mümbittir ki müşarünileyh Gazi Sadullah içtihadı olmayan ve suret-i itaat gösteren tekfurları yerli yerinden ipka etmiş ve yalnız cizye almıştır. İnce düşünülecek olursa tasdik edilir ki Osmanlıların bilahare dâhil oldukları (Balkan) şebe-i ceziresi hükümetleri ile onların maverasında bulunan diğer hükümetler de din politikasına salık ve münhemin idiler.

Bütün tahrikât evvelce yekdiğerinden ayrılmış olan iki (Roma) uzvundan sudur ediyor, Ortodoksluğuyla beraber (Roma) Kilisesi'nden yüz çevrilmiş olan İstanbul İmparatorluğu en ufak harekât-ı askeriyesiyle Katolik Kilisesi reisi bulunan Papa'ya müracaatla Milet-i Nasara'yı kıskırtıyor, hatta bununla da iktifa etmeyerek (Sinop) emareti ile bilhassa (Karaman) Hükümet-i İslamiye'sini aleyhimize kaldırıyordu.

Osmanlıların Rumeli'de Hristiyanlar hakkında ittihaz eyledikleri siyaset iki şıkkı haiz idi. Biri: Herhangi Hristiyan Hükümeti olursa olsun onu alel-hâle ipka ederek senevî bir vergi alıyorlar veyahut öşür ve rüsum vermekten ibaret olan haraca kesiyorlardı. Vergiyi vermeyen hükümetler nakız-ı ahit eylemiş addolunarak aleyhlerinde hareket-i askeriye icra kılınıyordu. Hatta Bulgar Kralı (Şişman) 778'de Sultan Murat-ı Evvel'e kızını vermiş iken ertesi sene vergiyi vermeyince (İnce Balaban) namındaki serdarımız (Sofya) yı işgal eylemişti. Demek ki sistem hiçbir şeyle değişmiyordu.

Tarihte (738) senesinden (758) senesine kadar temadi eden yirmi senelik bir fasıla-ı sükûn ve salah vardır. Bu yirmi sene imaret ve teşkilât-ı siyâsiyeden tadilat ile geçmiş ve fakat bir sene sonra Osmanlı ahval-ı siyasiye ve ictimaiyesi yeni bir tarihe girmiştir. Çünkü bu sene zarfındadır ki Şehzade (Süleyman) Paşa Rumeli'ye mürur

eylemiştir. Devr-i Osman namedar da fütühat şimal ve şimal-i garbiye matuf iken ahd-i Orhan Gazi'de garba müteveccih olarak (Karasi) diyarı alınmış ve diğer cihetten yine evvelki istikâmet takip edilerek (İzmit) ve (Gemlik) gibi sahil memleketler ilhak edilerek Marmara'nın sahil-i cenubisi (Çanakkale) ye kadar yedimize geçmiştir.

İlk zamanlarda (Balkan) şebh-i ceziresinde yerlilerden gördüğümüz mukavemet, sonrakilere nispetle pek cüzidir. İlk Balkan ittihadı (Sırp Sındığı) ile (Kosova) muhaberatında görülmüştür. (Beyazıt) ı Evvel 'in (Niğbolu) muharebesinde Murat-ı Sâni'nin (Varna) melhamesinden tesadüf ettiği ordular Ehl-i Salib'e mensup idiler. Bizzat (İstanbul) İmparatorluğu'nun, Bulgar, Sırp Krallıklarının harem-seray hümayuna girmelerinin kabulleri delaletleriyle de anlaşılıyor ki şebe-i cezirede zaman zaman bir ittifak ve tesanüt arzuları uyanmıştır. Maahaza bu arzuyu her zaman suya düşüren yine kendileridir. (Balkan) da vakit vakit (Papalık), (İmparatorluk), Macarlık, (Nemse)⁷ lik politikası sırasıyla roller oynamış ve bu türlü bir silsile-i siyasiyat ve anane şeklini bağlayarak bilahare Ruslar ve onlardan da devl-i muazzime denilen hükümet-i malume istifade etmişlerdir. Fakat asıl dikkat edilecek nokta (teşkilat-ı esasiye) nin büyük ve kavi bir (vahdet-i millîye) vücuda getirerek Padişah ile milleti yekdiğere bağlamış olmasıdır. Filvaki bu irtibat bir şekil-i istibdadi de idi. Fakat (şeriat), yani kanun-i İslamı bu şekli her istediği zaman tadil ve menafi-i amme namına sevk ve tevciye edebiliyordu. [S.204, s.3]

Ahmet Rasim

3.11. İki Yüz Beşinci Sayı

Tefil Babı!

Hiç hatırıma gelmedi. Tevekkeli (Ömer Seyfi) ve rüfekası Arapça kelimeleri, vezinleri, kaideleri, usulleri bırakalım diye bangır bangır bağırıyorlar. Meğer Arapçadaki ebvab-ı tasrifiyenin ve bhusus (tefil) babının umur ve hususatımız üzerinde büyücek bir füsün tesiri var imiş.

Muhatabım diyordu ki:

⁷ Osmanlıların Avusturya'ya verdikleri ad.

“Allahümmehfizna min babittefil”

- Neden?
- Görmüyor musun? Tahkik heyetleri, tedkik-i hesabat ve seyyiat-ı komisyonu, tehcir ve takdîl-i mesaili, teklif-i rüşvet, tahdid-i sin, temin-i asayiş, teşkil-i eşkıya, tevkifat, tashih-i hudut, tayin-i merci, taklid-i meskûkât, tehir-i muhakeme, tezvirat, teşkilât-i millîye, tağlit-i ezhân tekzib-i eracif, tertib-i fesat, tekfin ve teçhiz ve tedfin tedvir-i dolap, tahsis-i maaş, tayin-i ayan, telsim-i daman, tahrik, teşvik, terkip, terzil, tahkir, teçhil, tahrir, tefrik, tespit, tecrim, tatil-i tediyat, tervic-i ekazib, tevcih-i rütbe, talik-i nişan, tefriz-i umur, takdir-i Huda, telvis-i mukaddesat, tahdiş-i efkâr, teslim-i esleha ve mühimmat, teşhis-i emraz, tahsisat-ı mesture, tevil-i kelâm, tağşış, teftiş, takdir, tesvil, tecrit, tedhiş, tevbih, tenvirat-ı belediye, tahlisiye idaresi, tasdike-i iktiran, tebligat-ı resmîye, teminat-ı katiye, talimat-ı hafîye, tevzi-i nan-ı aziz, telkinat-ı bed-hahâne ve emsali hesaplı hesapsız işlerin başında mutlaka bu baktan bir kelime bulunacaktır.

(Tecil ve tavik) eski ve yeni siyasetimizin medar-ı akvamı olmak üzere tanınmış bir zümreyi vasfiye olduğu gibi (tekaüt) (tesanüt) gibi tefail, (tahakküm) gibi tefil tecziye (tahliye), (tefrika) gibi (tefile) baplarına mensup kelimat ile iltibas-ı azimi var. Bereket versin ki şu aralık manda manasına mevzuiyeti ihlal-i şuur edecek mertebede hadeşe resan olan (müzaheret) ile bilhassa (Vakit) başmuharririnin sık sık kullandığı (inkişaf) Ferit Paşa kabinesinin bin türlü talilat ve tevhimat ile aylarca alıkoyduğu (intihabat), Mâliye Nezareti'nin akdedemediği için her defa gazetecilerin müracaatında tekzip ettiği (istikraz), her nazır veya başvekilin esbâb-ı sıhhiye desturuna tatbiken verdikleri istifa (Sabah) gazetesinin telinat-i milliyeden çekinmeyerek (faraş-ı ihtizar) a yapmış göstermek istediği (istiklâl), dünyanın her tarafında vukua gelirse gelsin mutlaka ittahadiyenin kari olmak üzere isnat ve bil-vesile ahiren erkân-ı itilaftan bazılarına da teşmil edilen (irtikâp), (irtişa), (ihtilal), (ittifak), (içtima), (iftira), hatta (itilaf) ve ebvab-ı saireden düzelip gelen sair-i mastar-ı Arabiye arada sırada imdadımıza gelmiştir yoksa halimiz yaman olacak idi!... Efendim!..

Bakınız. Gerçi (tevsi-i intikal), (tezyin-i enzâr), (tahsin-i ekâbir), (tevzin ve tevzi-i adalet), (temin-i mevki), (tahsil-i ulum), (tahlis-i gariban), (talim-i edebiyat), (tefrik-i

vezaif), (tahsis-i muberrat), (taknin-i mukarrerat) gibi iyiliğe delalet eden cihetleri var ise de (tesmim) e ne buyuracaksınız.. (Taksim-i memalik-i Osmaniye) ye pek ziyade mezahir görünen (tadbik-i ahkâm-ı mütareke) de kasd-ı ahlakta bundan aşağı mıdır? Hekimin bile nabza, kaşa göze baktıktan sonra:

- Tahlil-i idrar lazım.

Diye attığı nare-ı içtihad-ı insanı az mı korkutur? (Teşhiri emvat) ne kadar müteaffin!.. Hele şu günlerde yeniden (kıyafet), (nam), (tarik), (lisan), (fikir), (kanaat), (meslek), (makam) gibi kelimelerin evveline arz olan (tebdil) kelimesi kim bilir erbabına ne acıklı endişeler vermektedir! (Tahvil-i memuriyet) ne kadar güçtür!

(Tezyid-i varidat), (teşrik-i mesai), (tahdis-i nimet), (taklil-i masarif), eski (tayin) kâfi değilmiş gibi onun yerine kullanıla kullanıla vidaları gevşemiş olan (tespit-i medea), meselenin gittikçe muzlim bir hale gireceğini ima eden (tevizih-i keyfiyet), bizde öküz arabasını bile geçmeyen (tacil-i musalih), icat edildiğinden beri yazı halinde kalan biçare (takdir-i ehliyet), umur ve hususumuzda bir misline tesadüf etmek müyesser olmayan (tahminde isbat) bilakis her davayı bi-manada sürülen (tagayyür-i mahiyyet) lerde ispat eder ki bab-ı tefil bina-yı efalimizin adeta kanatları ardına kadar açık bir dervaze-i mehibidir. Bunun içindir ki amal-i müstakbelimizi bunun şerrinden kurtulmuş görmek emeliyle:

(Allahhümmehfizna min babiltefil)

Diyorum... Cenab-ı Hak cümleyi tasrifinden müstağni kılsın!... [S.205, s.1]

A.R

İzmir Tahkik-i Fecâiyi Heyeti'nin Mesaisi

Rapor ikmal ediliyor – Kararı beşler meclisi verecek – Yunanlılar evrakın hepsini göremez – Şahitler taarruzdan mason – Mühim beyanat varsa dinlenecek..

Dünkü nüshamızda beynelmilel tahkik heyetinin İzmir ve mülhakatındaki faaliyeti hakkında ora(?) muhabirimizden aldığımız malumatı yazmıştık. Bu nüshamızda da heyet azasından ikisiyle vuku bulan mülakatımızı neşrediyoruz. Heyet azası aralarında verdikleri karara tevfikeyen heyetin ihtisasatı hakkında beyanatta bulunmaktan imtina ediyorlar. Mamafih cereyan-ı havaleden mukarrerat-ı atiye

mutazzarır etmeyecek derecede tafsilat itasından da içtinap edilmemektedir. Bu sebeple atideki malumat herhâlde alaka ile okunmaya layıktır.

İtalya Heyeti'nin Beyanâtı

Heyette İtalya devletini temsil etmekte olan General (Dell'oliva) muharririmizi büyük bir nezâketle ve pek munis bir samimiyetle kabul etmiştir.

Muharririmizin tahkik heyeti mesaisine dair izahat vermesi ricasına mukabil General cenapları:

- Bu hususa dair bir şey söylemekte mazurum. Diğer üç hükümeti temsil eden arkadaşlarımla aramızda tahrir eyleyen mukavele mesaimizle netice-i tahkikatımıza müteallik beyanattan beni men eder.

Tarz-ı mesâimizle intibaatınız hakkında da bir şey söylemez misiniz?

- Gerek nazır bulunduğum sırada ve gerek müsteşarlığım, kendilerini pekiyi tanırım, tarz-ı mesaimize veya intibaatımıza müteallik söyleyeceğim sözler arasında bazen bir kelime çok başka tarzda tefsir edilebilir.

Zaten söyleyeceğim şeyler bir katiyet veya netice-i mutlaka ifham etmez, biz İzmir'de cereyan eden mühim vakayı hakkında hak ve adalet dairesinde tahkikat icrasına memur bulunuyoruz, başka bir sıfat ve salâhiyetimiz yoktur, bütün gaye ve emelimiz bu vakayı de mendic olan hak ve adaleti meydana koymaktan ibarettir. Biz hak ve adalet arayan ve bunu izhara çalışan bir heyetiz. Kararı verecek yegâne salâhiyettar meclis-i sulh konferansıdır, her şeyi o yapacaktır. Neticeye ve İzmir vakayı hakkında elde ettiğimiz hakâyıka vâkıf olmak için biraz daha bekleyiniz bu intizar uzun sürmeyecektir.

- Ne vakit ikmâl-i vazife ediyorsunuz?
- Gelecek hafta içinde vazifemizin nihayet bulacağına ümidvarım.
- Raporlarınızı gönderdikten sonra burada kalacak mısınız?
- Hayır kalmayacağım, buradaki vazifemiz biter bitmez İtalya'ya avdet edeceğim.

- Gerek tahkikat esnasında ve gerek mukarreratın ittihazında ittifak ara husule geldi mi?
- Evet, hepimiz adalet ve hakkı meydana çıkarmak için daima müttefike ve yek-aheng olarak çalıştık.
- Duçar-ı tecavüz olan vilayetimizi nasıl buldunuz?
- Ben Şark'ı hiç tanımıyordum. Şark hakkında vukuf peyda etmek için her türlü mümkünâtı yaptım, her vesait müracaat ettim. General bize dair neşredilmiş Fransızca müteaddit eserleri, tahkikat esnasında vukuf peyda edilmiş ahvâl ve hakaike dair yazılmış raporları gösterir iken:
- “Yalnız Avrupa’da hakkımızda neşredilen eserlerimi okuyorsunuz, bizim neşriyatımızı mütalaa ediyor musunuz? Dedim.
- “Hayır,
- Muhtelif millî cemiyetlerimiz tarafından neşredilmiş muhtelif risaleleri İzmir Konferansı’nın muhtıralarıyla teşkilat-ı milliye muhtıralarını birer birer göstererek:
- Bunları da, hepsini okudum, memleketiniz hakkında iyi malumat alıyorum” dedi.
- İzmir’de halkımızla, teşkilatımızla temasta bulundunuz mu?
- Bulundum. Bilhassa Yunanlılardan kaçan muhacirin ile (Çin’e) de temas ettim.

İhtiyaçlarını tedkik eyledim, hâlleriyle yakından alâkadar oldum. İzmir’deki Türk askerleriyle de görüştüm. Vazifemiz bi-arafiyi muhafaza etmek olduğundan İzmir’de Rum muhacir çocukları için tesis edilmiş olan Rum mektebe de gittim, Rumların neşrettikleri şeyleri de gördüm.

- Raporlarımızı ne vakit göndereceksiniz?
- Gelecek Perşembe hareket edecek olan posta ile göndermemiz ağıleb ihtimâldir. Raporlarımız, söylediğim gibi, doğruca Paris sulh konferansına gidecektir, herhâlde bekleyiniz, intizar ediniz ve beklemeyi biliniz.

Amerika Heyeti’nin Beyanâtı

İzmir ahvalini bir ehemmiyet-i mahsusa ile tedkik ve takip etmekte olan Amerika heyeti azasından bir zat evvelki gün İngiliz sefarethanesinde vuku bulan içtimadan sonra muharririmize heyetin tahkikatı hakkında atideki malumatı vermiştir:

- Heyet mesaisini ikmal etti mi?
- Bugünkü içtima son içtimalardan biri addedilebilir. Herhâlde bir iki içtimayı müteakip mesaimiz hitam bulmuş olacaktır. Heyetimiz pek vâsi, müşkül ve pek uzun tahkikatının netâicini tayine medar olacak mevâdını tasnif ile meşguldür, raporun hitamesiyle iştigal etmektedir.
- Raporlarımız veya raporunuzu ne vakit gönderilecek?
- Dört heyet-i murahhasa bir müşterek rapor tanzimine karar vermiştir, bunun, şayan-ı ehemmiyet mevâd çıkmazsa önümüzdeki perşembe postayla gönderilmesi pek muhtemeldir.
- Raporun muhtevi olduğu mukarrerat mazlumları memnun edecek mahiyette midir?
- Raporda mukarrerat yoktur, çünkü kararı verecek yalnız sulh konferansıdır. Bununla beraber heyet İzmir vilayetinin iktisap etmesi lazım gelen mukadderat-ı atiyе hakkında beyan-ı mütalaa etmiştir.
- Fakat heyet, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali esnasında irtikâp edilen mezalim ve fecâiyi tahkike memur değil mi idi?
- Heyet saha-i tahkikatı fevkalade vasat peyda etti. Tahkik heyeti bir taraftan mezalimi tahkik ederken diğer cihetten umum vilayetin siyasi, iktisadi, içtimaî, ticari ve hatta zirai ahval ve vaziyetini de tedkik etmiştir. Heyet İzmir'de ve mülhakatta Türk ve Rum, Osmanlı ve ecnebi pek çok tüccarlar ile sermayedarların efkâr ve beyanatını dinlemiş ve sormuştur. Bu suretle evvela İzmir'e tahkik-i fecâi fikriyle gitmiş olan heyet vilayet-i harp umumisinden evvel, harp esnasında ve mütarekeden sonra ihracat ve ithalatına, gümrük muamelatına varıncaya kadar umum-ı muamelat-ı ticariyesinin velhasıl bütün mevcudiyeti ile alakadar olmuştur. Binaenaleyh heyetin bu husustaki tahkikat ve istilât-ı netâici ile buna müstened mutalaatın vilayetin beşler meclisi tarafından mukadderat-ı atiyesinin tayininde esas ittihaz edilmesi tabidir.

- Heyetin tahkikat mazbataları suretinin, Venizelos'un talebi üzerine Yunanistan'a verileceğini telgraflar bildiriyor muydu?
- Sulh konferansı belki böyle bir vaatte bulunmuş olabilir, ancak tahkikat evrakı başka, dört devlet murahhasasının vereceği rapor başkadır, verilecek olan suret belki bu rapor suretidir.
- Rapor veya tahkikat evrakında mevzubahis olan isimler Yunan işgali altındaki binlerce Türk'ün mahvına sebep olmaz mı?
- Biz bu ciheti, şahitlerin atiyen maruz kalması tahammül olan avâkıbı ehemmiyetle vaktiyle düşündük. Türklerin de, Rumların da vaziyetini nazar-ı dikkate aldık, bilahare intikam teşebbüslerine meydan bırakmayacak tedbirleri ittihaz ettik. Şahitlerin huzur ve hayatı temin edilmiştir. Tahkikat esnasında heyetin tanzim ettiği evrak ve mazbatalar da bu cihet-i kemal-i ehemmiyetle düşünülmüştür. Yunanlılar temas zabıtı Kadri Bey vasıtasıyla istima edilen şahitlerin hiç birini bilmez ve isimlerini öğrenemez. Bundan başka Paris'e yalnız heyetin netice-i tahkikatını mübin rapor gönderilecektir. Venizelos belki bunun suretini görebilir, fakat bunda eşhas isimleri mevzubahis değildir.
- Heyet azasının Paris'e azimetleri ihtimali var mıdır?
- İtalyan murahhas General (Dalloliv) İtalya'dan suret-i mahsusa da heyet memuren gönderildiğinden İtalya'ya avdet edecektir. Fransız murahhası General (Bunoust) ile İngiliz murahhası General (Here) in de gitmesi muhtemeldir.
- Son içtimada heyetiniz ne ile meşgul oldu?
- Birkaç içtima da heyetimiz ahval ve vaka-yı muhit olan vesaik ile zabıtnamelerin netâicini tespit etmekle meşguldü, bugün de bu işle iştigal etmiş ve dört devlet heyeti bu vesikayla sabit olan mevâdı kaydetmiş ve hatmeyi kararlaştırmaya çalışmıştır. Bununla beraber heyette mühim ahvâl hakkında beyanatta bulunacak şahitleri dinlemeye hazırdır, yeter ki temas zabıtları bunu talep etsin. [S.205, s.2]

Ahlak Bozukluğu- Hangi Taraf Daha Mücrim?

Teyzeden hemşirezadeye-Ahlâk bozukluğu meselesi-Gazetelerdeki neşriyât-Ahlâksızlık kadınlardan geliyormuş!-Hayatı kimler yapıyor; Kimler idare ediyor?-Hayatı yapanlar erkekler, mesul kadınlar!-Ya kendileri?-İlk akşam ki iltifat!- Zalim cins- Babalarımız bile erkek!-Marikalar ve katineler- Kızının hayatı-Bir daha izdivaç?-Temiz ruhlu genç kız-heyecan-Tabiattan alınmış bir misal-Evet, ahlaksızlık var-Bu gün ki hayatın mesulleri- Erkeklerin ahlâksızlıkları

Bursa, Ağustos, 919

Sevgili Kızım,

Beni unutmuş gibiydin, Bursa'ya geldiğimiz günden beri pek az ve bilhassa pek kısa yazdın. Hâlbuki İstanbul'dan çıkarken birbirimize ne kadar büyük vaatlerimiz vardı! Ben vaatlerimde bir dereceye kadar sadık kaldım. Sen ise - ah, gençlik!- hemen sözlerini unutuyordun: Ben Bursa'ya sizler için gelmiş, İstanbul'u ve İstanbul'dakileri bir türlü unutamayan, vakıan çok yaşlı değil, fakat çok görmüş ve nihâyet hayatta ancak sizleri kalmış bir teyze, sende bir buçuk seneden beri kadın, henüz yirmi yaşında, genç bir anne... Kocan Feridun seni benden ayırıncaya kadar benim her gün ki bir arkadaşımydın. Beni senden şu iki üç aydan beri bacaklarımdaki sızılar değil, daha evvel kocan Feridun ve sonrada henüz resmîni gördüğüm Jalen-oh, kim bilir onu kollarımın arasında gördüğüm zaman ne kadar mesut olacağım!- ayırdılar. Bununla beraber abla teyzen hiç kıskanç değildir. Bilir ki sevildiği zaman bir genç kadın için kocasını sevmek bir genç ana içinde yavrusunun üstünde her şey unutmak kadar tabii hiçbir his yoktur beni unuttuğundan gayr-ı memnun olmasam da beni unutturanlar onlar olduklarını gördükçe çok mesudum... Bununla beraber, bu defa bana uzun, hem de uzunluğu nispetinde ehemmiyetli bir mektup yazdın. Demek, her vakit akıl danıştığın, her vakit nasihat aldığın, hayatının en güzel senelerinde onu kendine yakın dost, arkadaş ve hoca tanıdığın teyzeni o kadar kötü olan yeni muhabbetlerde tamamen unutturamadılar... Mersi!

Mektubunda bana birçok şeylerden bahsediyor ve sonra, hep o eski çocuk üslubuyla "olmaz mı, teyzeciğim, siz eniştemle İzmir'de kaldığınız zaman yazdığımız gibi, uzun uzun mektuplaşalım?" diyorsun. Pekâlâ, benim için ne nimet! Bursa, ilk Osmanlı payitahtı tabiatının o kadar güzelliğine rağmen, o kadar sessiz ve cansız ki burada mektup yazmak benim için, pek büyük bir eğlence olacak. Bilhassa açık

olduktan sonra... Fakat dikkat et, sözünü tutabilecek misin? Ben kendi hesabıma mektubunu bitirir bitirmez kalem elime aldım, dışarda şiddetli bir yağmurlar yağıyor, hava birden bire soğudu, bütün ova ve karşı ki dağlar, keşif bir biri arkasından, güzel Bursa, birden bire nebus bir çehre iktisap etmiş, insanın bu manalar karşısında ruhu ezilir gibi bir şey oluyor. Ve çok burumak önüne oturdum, Müzeyyen'in getirdiği yünlülerle dizlerimi sıkıca örttüm ve yazmaya başladım.

Şimdi, asıl bahse gelelim... Mektubunda pek dertli kederli ve endişeli görünüyorsun: Daha dünyaya gelirken en iyi huyları ve en ince hayalat istidatlarını tabir getirmiş olan bir Türk kızı için bunu pek tabii bulurum. Ailemiz İstanbul'un uzun zamanlardan biri daima meziyet faziletleriyle tanınmış bir ailesi, sende onun hayli iyiliklerini cismi(?) bir tahsil ve terbiye ile tavsiye muvaffak olmuş bir kızdı. Bittabi memleketin bugünkü hali karşısında sızlayacak ilk kalp senin kalbin olacaktır "bazen o kadar fena oluyorum ki yavrumu, her şeyden habersiz o elli küçük asmanı bile unutuyorum." Diyorsun fakat bu kadar müteessir olmasa, yavrum, bu günün fenalıkları karşısında bu kadar çarpan kalp bugün bir tek, yalnız senin kalbinde olsa, yarın elbette bu, iki olacak, Jale'nin kalbi de annesiyle beraber çarpacaktır. Zannediyorum, hatta hatırıma bile getirmek istemiyorum ki ıstırasında kendi saadetinin bir dâhili olsun. Feridun iyi tanınmış, kadın ve zevcenin ne demek olduğunu anlamış, vazifelerine müdrik, kuvvetli seciye sahibi bir insandır. Binaenaleyh memleketin ahlakından bozukluk ne kadar ilerlemiş olursa olsun sizin ocağınız, bu fesadın istila ihtimallerine karşı gayr-ı kabul nüfuz bir muhabbet ve fazilet hafasıyla mahfuzdur.

Bu günlerde gazetelerde en ziyade nazar-ı dikkati celp eden şeyin memlekette ahlak bozukluğunun pek ziyade vesait-ı kesb etmiş olduğunun bahseden bitmez tükenmez makalelerle frengi hakkında henüz neşriyat olduğunu söylüyorsun, evet, onu arada sırada elime geçen gazetelerden bende anlıyorum ve işte senin de mektubunda pek çok makul olduğun bir nokta uzaktan, çoktan beri benimde zihnimi kurcalayan bir mesele teşkil ediyor olsa da senin kadar değil, belki de senden çok fazla müteessir oluyorum. Bütün bu gazetelerin yazdıkları şeyler için "değil mi, teyçeğim, bütün bunlar mübalağadır?" Diyor ve gazeteleri okurken utandığı, yüzünün kızardığını, ellerinin, tuttuğun gazeteyi parçalamak için, gayr-i ihtiyarı, takas ettiğini söylüyorsun. Haklısın, Nezahet, ahlak bozukluğunun memleket içinde ki vüsatı belki

de biraz eksik tasvir edilebilir; fakat gazetelerin yazdıkları tarzda bir ahlak bozukluğunu bulunduğuna kail olduğum gibi memlekette herkesin şikâyetinde ittifak ettiği ahlak bozukluğunun en birinci delilini de ben şu gazete neşriyatında görüyorum.

Biraz beraber düşünelim: Memleket mahvoluyormuş, niçin? Kadınların ahlakı bozulmuş, kadınlar safahata, israfa dalmışlar, artık iffet ve namustan hiç birinde eser kalmamış, çocuklarının terbiyelerini unutarak aşklarıyla düşüp kalkıyorlarmış, hülasa bütün şu başımıza gelen fenalıkların sebebi hep şu kadınlarmış! Geçen de, hangi gazetede olduğunu bilmiyorum, yine böyle bir makale okurken kendi kendime acı acı gülümsüyordum: Demek hep biz, bütün fenalıkların sebebi biz, bütün ahlaksızlıkların naşiri biz bir zamanlar yalnız Kasımpaşa sokaklarında duyulurken şimdi, sarı bir hastalık kuvvetiyle, Şişlili muharrirlerinin kalmalarına kadar sirayet ettiği üzere gökten mütemadiyen başımıza yağın taşların bütün mesulleri biz? Kendi kendime bu sualleri irad ederken gazete elimden düşmüş, düşünmeye başlamışım: Memlekette şiddetli ve mühlik bir salgın halinde elim bir ahlak bozukluğu olduğunu bende şüphesiz addediyorum. Kendimi her türlü cinsiyet mülahasasından tecride çalışarak muhakeme ettiğim zaman ise asla bizim muharrirlerimiz, ulemamız, hükemamız ve bilhassa polis müdürlerimizle sadrazamlarımız gibi karar veremiyorum. Diyorum ki evet, ahlak bozukluğunun derecesi büyük bir vüsat kazanmıştır. Ancak ahlak bozukluğunu cins üzerine taksim ettiğimiz zaman neticede düşünen hissesini erkeğin hissesinden birkaç misli fazla olarak kabul etsek bile bizim mesuliyetimiz hiçten ibaret demektir: Cinsimizin fenalığından şikâyet eden ne kadar mukabil cins mensubu varsa hepsi de ya bir annenin çocuğu, ya bir zevcenin zevci, ya bir kızın babasıdır. Eğer kadınlara karşı sıfatları bunlara münhasır kalsaydı yine o kadar haksız olmazlardı; şimdiye kadar memleketin ve onunla beraber içinde bulunan her şeyin hâkim ve sahibi onlar olmuştur. Kanunları onlar yaparlar, nizamları onlar kurar, hükümetler onların, jandarmalar ve polisler kendileri, harbi onlar ilan ederler, sulh onun eliyle çıkar, mektupları onlar açarlar, kitapları onlar yazarlar, parayı onlar kazanırlar, kadınları onlar “alır” onlar “bırakır” lar, babaya ve anaya karşı tevarüs hakkı mevzubahis olunca evvela onlar gelirler, ailede riyaset hakkı onların, meclis vükelada riyaset onların vaizler onlardan, hâkimler kendileri, mahkemeler onların, doktorluk onların, sanatların hepsi, huvandalıktan eşkıyalığa, muharrirlikten şeyhülislamlığa varıncaya kadar bütün meslekler onlara mahsus, imam onlardan,

cemaat onlar, ölüde onlar, diri de onlar, vurdukları vurduk, astıkları astık, meyhaneler onların, seyahatler onların, ihtilaller, inkılaplar, hülasa her şey, her şey onların, her şeyde onlar her kuvvet onlarda! Şu halde ellerinde bu kadar büyük kuvvetler bulunan ve bize karşı bu kadar haklar iddia edenler bu gün karşımıza geçip “ahlaksızlar memleketi mahvediyorsunuz!” diyorlarsa bu, bize ancak o sahibini bastıran yavuz hırsız hikâyesini hatırlatmak lazım gelir. Hayata ait her ne varsa mutlaka onların eliyle yapıldığına göre şu dakika memlekete atfedilecek ne kadar fenalık varsa onlardan mesul olanlarda kendileridir. Biz ne yaparız, yani ne yapabiliriz? Henüz çocukken, ekseriya azimemiz annelerimizin dizlerinin dibinde oturmak ve... Beklemekle mükelleftir.

Kafesli pencerelerin arkasında çok oturduğumuz zaman mütecessis iki göz daima arkamızda dolaşır; mektebe gönderirlerse gideriz, göndermezlerse annelerimize yardım ederiz; kitap verirlerse okuruz, yazı yazdırırlarsa yazarız, gezmeye götürürlerse gideriz, müsaade ederlerse iki arkadaş sahibi oluruz. Etmezlerse ondan da uzak kalırız... Dinleriz. Bir gün gelir, kocaya “verileceğimizi” söylerler, kapının arkasından imam efendiye sıkıla sıkıla “evleniriz!” deriz ve birkaç gün sonra beyaz elbiseler, elmaslar, inciler, pudralar sürmeler, kokular ve ipekler, nihayet bir akşam kavi bazulu, kalın sesli, ağzı sigara kokar, hiç tanımadığımız ve ancak burulmuş veya- şimdi moda olduğu üzere- kır bıyıklı bir resmîni gördüğümüz biriyle yalnız başımıza, bir odada karşı karşıya kalırız. Bu gelen kimdir koca namını taşıyan bir mahlûkata eski âdete göre karısına karşı ilk iltifatı, daha ilk akşam onun karşısında pişmiş bütün bir tavuğu iki bacağından tutup pas gibi ayırmaya başladı. Bu mahlûk bizi almak lütfunda bulunurken, kazara içimizden biri komşunun henüz mektebe devam eden bir çocuğuna pencereden iki satırlık bir kâğıt atmışsa bunu anlamak ve bu “aşüfteyi” almamak için hakkımızda derin derin tahkikat yapmıştır.

Onun bize karşı o kadar derin ve ince düşünmesine mukabil bizim hakkımız, babamızın, yani yine o cinsten birinin elindedir. Tahkikat yaparken babalık hissi bile cins hissiyle mücadele eder: Mesela başka bir karısı veya çoluk çocuğu var mı? Diye araştırır da sevgili kızına koca olacak adamın gençlik hayatında kaç defa “hasta” olduğunu düşünmez bile... O akşam karşımıza çıkan “koca”nın hayatından kaç marka ile kaç katına vardır? Burasını ancak kendisi bilir. Bizim için en küçük çocukluk, komşu çocuğuna yazılmış küçük bir kâğıt, müthiş bir cürm, bir aşüftelik

vesikası, onların hayatında birkaç düzine marka ile birkaç kilo permanganat, pek tabii bir şey, kendi aralarında, hatta bir yeni yenitellik alameti! Her yeni tarafta da istisnalar yok değildir; fakat bir tarafın kaba hattıyla öteki tarafın kaba hatlarını mazur gösteren kabul olmadığına göre istisnalar bir şeyi ifade edemez: Bir tarafta her türlü haktan mahrum, hayat hakkında kendisine ne verilirse onunla kalmaya mahkûm, bir sinir torbası halinde zayıf bir mahlûk, bu zayıf mahlûka karşı her türlü kötülerle mücehhez bir insan vardır. Ve bende bunu göstermek istiyorum. Bu zayıf mahlûk ahlaksız olmuşsa kabahat kimdedir? İçinde yaşadığımız cemiyetin, asr-ı hattı teneffüslerini bile tanzim hakkına haizdir. Ve bu hak münhasıran erkeklerin eliyle istimal ediliyor. Eğer, hayat bu kadar kuvvetli salahiyetleriyle icra-yı hükm ve tasrif eden erkeklerin anneleri, karıları veya kızları ahlaksız olmuşlarsa kendilerinden beklemek istediğimiz insanın en basit şekli terbiyede ki acizlerini itiraftan ibaret olacakken- ah yavuz hırsızlar o sahiplerini ne güzel bastırıyorlar!

Sevgili Nezahet, ben şimdi otuz beş yaşındayım. Hayatım tek mil bir sızı oldu:

Dizlerimdeki sızılara kadar yenisi hayatın sızıları da o kadar eski; enişten Sabri Bey öldüğü zaman bana miras olarak ancak iki yavru bırakabileceğinin onları kendisinden evvel kayıp etmiştim. O ölünce bana hayatımın idaresi için bırakması lazım gelen servete başkaları, onunla alakaları ancak kardeşlikten ibaret olan ve hayatlarını kendi kendilerine pekiyi kazanabileceği biraderi çıktı ve bana hiç değilse pek az bir şey bıraktı. Eğer babamın bıraktıkları olmasaydı bu gün ne kadar fena bir mevkide kalacaktım! Evet, babamın sayesinde bugün maddeten fena değilim, ancak manen artık yaşamıyorum diyebilirim: İki yavrumdan mahrum, kendisinden hiç olmazsa gayrı memnun olmadığım kocam gitmiş, dünyada hemen hemen kimsesiz kalmış bir zavallıyım. İffet ve namus, ev idaresi, çocuk analığı meselesinde bilmem bana da kusur bulurlar mı? Ben kendimi herhâlde onlardan az kusurlu addediyorum. Buna mukabil izdivaçtan bir şey öğrendimse oda biraz erkekleri anlamaktır. Enişten-bunu artık bir anneye söyleyebilirim! – çok koşmuş, koşmaktan çok yorulmuş ve beklemiş olduğu için bana karşı sadakatten ayrılamamakla beraber beni memnun-anlıyor musun? – Hakkıyla memnun edememişti. Zavallı Sabri'yi bir erkek olarak tanırım ve beni pek severdi. Fakat onunla anladım ki erkeklerin en iyisi, hiç olmazsa, bizden aldığı tazelik taravete mukabil kendisinin bütün gençliğini başkalarında bırakmış olanıdır! Bana niçin izdivaç etmiyorsun? Diye soranlar olursa onlara

gölüyorum: Öyle dostlarım var ki sırf iki çocuk annesi oldukları için, on beş senelik bir izdivaçtan sonra kendi elleriyle kocalarını... Tedaviye, evet, evet, bir erkeğin çocuklarının annesine karşı yapabileceği en büyük hakareti kabule mecbur oldular! Gazetelerdeki doktor ilanlarının bugünlerde kesb ettiği acı manzarayı görmemek için ilan sayfalarını daima kapalı tutmak mecburiyeti olduğu bir zamanda, birinci izdivaçtan sızıdan başka hatıra saklamamış ve cinsiyet hissi kendisinde uyanmadan ölmüş bir kadın için tekrar izdivaç, oh, pek büyük bir sersemlik olurdu!

Bundan üç sene evvel enişten, birbirini takip eden iki yavrumdan sonra, birden bire vefat ettiği zaman ben çok sinirliydim. O zamanlarda beni çok çok seven, daima benimle beraber dolaşan, benimle beraber okuyan, benimle beraber yazan, bana en büyük arkadaşlığı yapan sevgili Nezahet'e baktıkça içim kabarır- inanır mısın?- Bazı gecelerini düşünerek ağlardım: Karşımda pırıl pırıl, gençliğin, taravetin canlı ve ince numunesi, inci gibi, tüy gibi bir kız, sen vardın. Benimle beraber şiir okurken sesinde ince bir ruhun nurlu bir musikisi titrer, yanında bir ısırap hissi etsen kaşlarında bütün bir facianın raşe-i irtisamı görülürdü. Sana bakarken bu dünyanın her şeyinden habersiz, temiz ruhlu, nur kızda kendi gençliğimi hatırlar ve seni kendi gençliğim gibi severdim. Çok şükür, o zaman beni bazı geceler uzun uzun ağlatan korkular bugün mevcut değildir, çünkü zalim cinsin – evet onlara en muvafık sıfat budur! – En iyi bir istinası Feridun'dur. Fakat düşün bir kere, izdivaç senin içinde ne müthiş bir kaza idi!

Ah, bu bahisler bende ne büyük heyecanlar uyandırıyor! Heyecan içinde, asıl mevzudan uzaklaştım. Ne diyordum! Eğer ahlaksızlık varsa, eğer kadınların ahlakı bozulmuş ve bozulmakta ise bunun mesulleri biz değiliz, onlardır, diyordum. Biz neyiz ki? En ince bir maddeden yapılmış, her türlü şekli almaya müsteid bir hamur öyle bir hamur ki onların ellerinde bir oyuncak. Hani küçük çocukları eğlendirmek için mekteplerde şekilden şekile girer hususi memurlar vardır. İşte onun gibi bir şey: Onlar isterler ana oluruz, onlar isterler aşçı yaparlar, onlar isterler metres, onlar isterler, maşuka, onlar ister hiç, onlar isterler her şey oluruz; ahlaksız olduksa da onlar yaptılar; demektir: Siyasi hayatlarında yalancı, ferdi mücadelelerinde riyakâr ve hain meyhanede sarhoş, umumhanede sefil içtimai kanunlarında hodkâm, menfaatte gaddar, ancak ve ancak bizim karşımızda ahlaklı, ahlaki ancak bizden isterler, hayatta ahlak kanunları ancak bizim için mevzuattır! Sana tabiattan almış gayet garip

bir misal anlatayım: Dün akşam pencerenin Bursa ovasına karşı elimde bir kitap, oturuyordum. Küçük bir çocuk önümüzdeki tarlaya on beş kadar sığır getirdi. Hayvanlar orda bir müddet otladılar. Ben arada sırada kendilerine bakıyorum mütemadiyen boşlukta kayıp olan gözlerimi dinlendiriyordum. Karşımda Bursa ovası, her vakit yeşil, üzerinde nilüferin çizdiği gümüş çizgi ile gözaltımı uzayıp gidiyor Gurup başlarken arbedeki renklerin akisleri ovanın her tarafında ta karşıki dağlara kadar, oradan oraya aksediyordu. Bir aralık, önümde sığırlar, o otlamaktan vazgeçmişler, sanki gurubun etrafa dağıttığı bu renklerinin sükûtu dinlemek istiyorlarmış gibi hepsi bir araya toplanarak başları yukarda; sakit duruyorlardı içeride bir boğa; birkaç inek vardı. O kadar hareket etmiyorlardı ki uzaktan hepsi, sanki birden bire tecahhur etmiş zannetmek kabildi. Yalnız akşamın her tarafa dağıttığı güzellik onlar üzerinde de bir tesir yapıyordu, belki ben aldanıyordum. Fakat istiğrak zamanlarında her şeyi pür-i his bulur. Her şeye bir hiss-i iade ederiz. Onların bu türleri bana o kadar tesir etti ki gurup yerine onları seyre başladım. Bir müddet öyle durdular, sonra ineklerden biri boğaya doğru birkaç adım attı. Başını uzattı, boğa bu uzanan başı diliyle yalamaya, yüzünün tüylerini yatkın taraflarına doğru düzeltmeye koyuldu. İnek bu okşayıştan mütelezziz öylece duruyor, boğa da okşamakta bir lezzet bularak, yavaş yavaş, dinlene dinlene arada fasılalar vererek mütemadiyen yalıyordu. Sonra inekler sıra ile birbirini takip ettiler. Boğa birini bırakarak diğerini, ötekini bırakarak berikini bütün inekleri sakın bir erkeklik zevki içinde okşadı, okşadı..

O zaman şu erkekle dişi arasındaki sakın muaşaka, şu dişi fazlasını istemediği için erkekteki sabırlılık, bana birden bire derin bir rikkat verdi ve mesela vapurdan çıkarken; tramvaya binerken erkekler arasında sıkışıp kalınca sağdan soldan; her taraftan uğradığım taarruzları düşündüm. Şu bütün dünyanın ahlaksızlıklarını hep kadınlara isnat eden erkekler, dişiye karşı gösterilen bu sakın ve hürmetkâr muhabbeti şu hayvanlarda olsun görselerdi!

Ahlaksızlık... Evet, hiç şüphe yok ki kadınlarımızın son seneler zarfında ahlakı çok bozulmuştur. Buna beşeriyetin terakkisini ve değişmesini kabul edemeyenler, Avrupa ile temas neticesi diyorlar; bence buna, Avrupa ile yanlış ve fena temas mahsulüdür. Demek elbet en doğru olan hükümdür. Fakat kadınları Avrupa ile temas ettiren kimdir? Erkekler değil mi? O halde ya hiç ettirmeye idiler yahut iyi ettire

idiler. Buda onların elinde idi. Sonra Avrupa ile temasın verdiği ahlaksızlık, mesela aile rabıtalının eksilmesi, israf ve safahat, erken hodkâmlığının iffetsizlik namı altında topladığı her türlü haller münevver namı verilen ve ekseriyet itibarıyla da hakikaten böyle olmayan sınıf hakkında var dedi. Ya ötekiler henüz mahallelerinden başka dünya gördüklerinden başka eşya, tanıdıklarından başka insan, söylediklerinden başka kelime tanımadığı ahlaksızlıklar?

Bunları kim yaptı? İnsanlar ahlaksızlık dedikleri şeyleri kendi kendilerine, durdukları yerde mi icat ederler? Söylediğim gibi, her türlü haktan ve her türlü kuvvetten mahrum olan kadınlar erkeklerin koydukları hangi kaideye riayet, hangi kanuna itaat etmediler ki şimdi her şeyden onları mesul adediyorlar? Ahlakтан, ahlaksızlıkta sâri ve içtimai bir şeydir. Ahlaksızsak bunları biz erkeklerimizden öğrendik ve onlardan öğreniyoruz. Çünkü bize hâkim onlardır. Çünkü biz her şeyi onlardan görüyor, onlardan öğreniyoruz! Biliyorum, bu sözleri söylediğimiz zaman “ah, kadınlar! Onlarla başa mı çıkılır?” derler; haklı ve insafli olmak için bunda kendilerine hak verebiliriz: Hele servetleri müsait olup ta evde hizmetçi kullananlarımız için sade sinir olmaktan başka yapılacak bir şey yoktur ve biz, hepimiz, hatta o işleriyle uğraşanlarımız bile, baştan aşağıya siniri biz; sinirli bir kadınla başa çıkmak biraz güçtür, fakat bizi böyle yapanlarda onlar değil mi? Müessesat-ı içtimaiye dedikleri karmakarışık avâmil ve anasırdan mürekkep olan mecmua-i hayata ait her şey onların ellerinde olduğuna göre bu gün ki cemiyetin her halinden mesul olanlarda onlardır. Hayatı değıştirsınler, müessesat değışsin- nitekim yeryüzünde değışmeyen yoktur- bizde hayat üzerinde irademizle amil olalım, o zaman mesuliyete iştirak edebiliriz. Fakat şimdi, asla!

Bütün bunlar nazariyattır, Nezahet; bizim aramızda daha yeni yeni intişar eden bu nazariyatın derin taraflarında biz ne kadar cahilsek onlarda- oh, hala onların âlemleri! - o kadar cahildirler; binaenaleyh bahsi çok uzaklara götürmemek için bu nazariyatta devam etmeyeceğim. Zaten beni en ziyade igzab eden şey, bu mesuliyet bahsi de değildir: Ahlaksızlık, mesuliyet-i vadim mesuliyet bir taraf, her halde bizim memleketin erkeklerinde bizden çok fazladır ve asıl ahlaksızlar ötelerdir. Geçen gün gazetenin biri fuhuştan, hastalıklardan, vesikalardan, muayenelerden bahsediyor ve hastalıklı kadınların miktarına ait rakamlar gösteriyordu. İstanbul’un ahlakını bozan, ailelerin harabesine sebep olanlar hep bu kadınlarmış! Evet, bu kadınları müdafaa

etmek hatırımdan bir dakika bile geçmeyeceği için, onların ahlaksızlıklarını telin borcunu hepimiz bir kere ödemeliyiz. Fakat ne olur şu muharrir beyler bu kadınlarla beraber, onlardan aldıkları hastalıkları başkalarına nakleden erkekler hakkında da, biraz merhametsiz olsalardı. Kadınların bu günkü cemiyet hayatında ki mevkilerini matbu ve ahz bir alet-i haz olmaktan ibaret kaldığı için kuvvetli seciye sahibi olmayanlar, geçinmek üzere bir sanat aramak lazım geldiği zaman başka bir şey bulamıyorlar; bu şayan-ı nefret meslek için onların yerine erkekleri telin ve biçare ahlaksızlara merhamet ederim. O erkeklere nefret ki muharrir saffetiyle gazete sütunlarında, memur saffetiyle tezkireler, tahriratlar, nizamlar ve kanunlarda, hâkim saffetiyle mahkemelerde onlara karşı bütün şiddetlerini gösterirlerdi sonra günün birinde onlardan aldıkları hastalıkları evlerine, evlerinin temiz ve lekesiz, fedakâr ve muhterem hayatlarına naklederler. Eğer bir imrâz-ı zührevi doktoru olsaydım, bir gün elimde bir istatistik, bütün şu zalim cinsi baştan aşağı, ezer, belakayd ve şarî baştan aşağı ne müthiş bir itham altında ezebilirdim! Fakat hayhay; onlarda erkek! Hülâsa, Nezahet'im, kadınlığın uğradığı haksızlık o kadar uzun ve derin bir meseledir ki değil, böyle bir mektup, büyük büyük ciltler bile yazılsa anlatılamaz. Mütesîr olma, yalnız gazetelerdeki bu neşriyat, sana erkeklerin ne hodkâm, ne zalim mahlûklar olduğunu bir kere daha hatırlatsın, bu hatıra ile hayatta pek çok şeyler kazanabileceğine seni temin ederim. Cinsimiz arasında ahlaksızlığın intişarı bizim gibileri elbet müteessir eder, fakat beni en ziyade müteessir eden şey bu meselenin zalim cins tarafından teşrih edilmesidir.

Artık bu kadar yeter, başka bir gün tekrar yazarım. Gözlerinden öperim. Yavrunu hararetle kucaklar, Feridun'a çok çok selamlar yollarım. [S.205, s.3]

Seni çok seven teyzeniz

Sabiha

Müstensihi: M. N

3.12. İki Yüz Altıncı Sayı

Değişmedik Bir Kafamız Kalmış!

Öyle ise bir şey değil!..

Fakat diyorlar ki:

- Dünya değişti biz değişmedik! Halbuki değişmedik nemiz kaldı?.. Şu on on iki sene zarfında serpuşlarımız türlü türlü kılığa girdi. Sultan Mahmut Sâni devrinden müntakil feslerin püskülleri, ipekleri kalktı. Tablaları ağızlarıyla bir oldu. (Sarık), (abani), (yemeni), (mendil) seyrekleştii. (Külâh), (kalpak), (boneta), (ırâkiye), (akıl) meydan alarak en son (kabalak) larda karar kıldık. On iki dilim (fahır) lar, (sikke) ler , (taçlar), (tâkiye) ler (sivri külâh) lar görünmez oldu. Saçlarda (Avrupa), (andö), (alabros). (Beyoğlu), (dellaki), (ön, tepe, yan, arka, zülüflü) biçimler kalkarak eski tarzda tepeden dipten tıraş, (sıfır numara) makine, (papağan) revaç bulduğu gibi (Amerikan peruğu) taklidi kulak hizası kesimler, bıyıklarda (Karanfil), (kaytan), (düz), (pala), (pos), (pis), (sivri uç), (akrep bacağı), (çengel), (küt), (sarkık), (dudak saklayan), (karides), (bölük), (kırpık), (yastıklı) neviler doğrudan doğruya azalarak (yapıştırma), (elif altında iki nokta) (enfiye akıntısı), (bir varmış bir yokmuş), (budama) cinsleri, sakallarda (müzellef), (maydanoz tarlası), (top), (çember), (kaba), (tahta), (din don), (favori), (keçi), (sivri koz), (bam telli), (açık çene) ve emsali üzerinden ustura veya makine geçerek ekseriya bıyıklarla beraber dümdüz sinekkaydı perdâhtlı simalar görünmeye başladı. Bittabi bu türlü esasi bir tebeddülde, tenkîh ve tensikten kaşlar, kirpikler, kıkırdak nişin kıllar, burun delikleri çaparizleri de müteessir oldular. Her ne kadar (İlm'ül-kıhf), başta envai şiiyenin emeli veya tabii azalması, nedret-i akl ve idrakin çoğalmasını mucip olur, diyor ise de bu kadar şümüllü inkılâbâta uğradığı halde kafamız bir türlü değişmedi diyenler de çoğalıyor.

Türk: Taş der, peynir demez imiş! Misli yerinde sebat etti duruyor. Bir zaman bir eser-i ihtiram olmak üzere evvela yazılan peder isimlerini sona aldık. Nam-ı müstearlar kullandık. Esmâ-i mücerredeye kapıldık. Nâsir iken şair, şair iken tacir, tacir iken amir, amir iken memur, memur iken mağdur, mağdur iken siyasi, siyasi iken aleyhtar kânun-ı esasi olduk. Bunlar yetmiyormuş gibi kâh fırkacı, bi-taraf, münzevi, kâh mütereddi, mütevekkil, mütehâşi, mütevehhiş, arada sırada iş bilir, söz

anlar, müteşebbis, dürbin, hakaik-i aşina geçindik. Bu temayüllerle de bizde bir şeyin henüz değişmediğini yine hisseder olduk. Bu şeyi, yine kafamız idi. Bin türlü nazariyeye battık çıktık: Yeni hayat, yeni şeyler ister, teceddüt, tekâmül neticesidir deyip dururken yenilik, eskiliğin tornistan edilmiştir prensibini kabul ettik.

Mihrâb-ı tefekküre arka vermiş olan hatf-ı zaman ise diyor ki:

- Eski şeyler iyice bilinmedikçe yeni şeyler çıkamaz. Çünkü bir şeye yenidir demek için onun eskiler arasında bulunmadığını ispat etmek lâzımdır.

Kafa hakkında da ayn-ı destur caridir. Kafa sözle değil, bilgi ile değişir. [S.206, s.2]

A.R

Vahdet-i Millîye

(Yeni Gün) içinde eski günler... Evet. Bulunmalı, bu eski günleri daima yeni günler içinde aramalıyız. Tarihlerimizde yalnız bize değil, bütün âleme ibret verecek eski günler pek çoktur. Şu günlerde cümlemizin tekrar edipte medlulüne bir türlü yanaşamadığımız “Vahdet-i Millîye” fikrinin de evvelden beri Türk kavminin şîârı olduğu bugünler içinde aşikâr görünmektedir.

Ezcümle cenab-ı (Osman) ın, (Orhan) Gazi’yi halef edinmesi bugünlerden birinde vuku olmuştur. Müşarünileyh irtihaline yakın neler vasiyet etmiş, neler bırakmış idi?

(Bursa) nın fetih müjdesini şâd ve handan (Yenişehir) e getiren (Orhan) pederini ölüm döşeğinde bulmuş idi, baba oğul sarmaş dolaş ağlaştılar. Osmanlılığın birinci müessesesi kurb-ı Rahman’a gidiyor, diğeri onun bıraktığı saltanat tahtına ayak atıyordu. Fakat her ikisi de bir anda yükseliyordu.

Baba, diyor idi ki;

(Oğlum. Ölüm, pir ve civan tanımaz. Bu bad-ı fena ikisine de eser. Senin gibi bir halef bıraktığım için gözüm açık gitmeyecektir. Sana vasiyet ederim ki canib-i zulme nigâh eyleme. Mülk ve tebaanı adil ile şâd et. Resm-i cihadı elden bırakma. Memleket-i Rumi [1]⁸ adaletle abat eyle. Ulemaya tam hürmet kıl ki emir-i şeriatta intizam hâsıl olsun. Her nerede bir sahib-ı ilm olduğunu haber alırsan ona rağbet ve iltifat eyle. İnamını âleme âmm, memleket emrini tam kıl. İhsan ve adale bigâne

⁸[1] bildiğimiz Rum değil, Şark demektir.

olan şahit, saltanat ismi efsanedir. Hıfz-ı reayana ne kadar çalışırsan lütf-ı Rabbani sana o kadar karın olur”

Bu vasiyet, elbette beraber bir hükümdarın son arzularına benzeyemez. (Tac-üt-Tevarih) bunu nazmen eda ederken:

<Matlubumuz din-i Huda’dır bizim>

<Mesleğimiz rah-ı Huda’dır bizim>

<Yoksa kuru mihnet ve kavga değil

<Şah-ı cihan olmaya dava değil [2]⁹

< Nusret-i din oldu çu maksat bana >

< Maksada kast yaraşır sana >

Beyitleriyle Hazret-i Gazi’nin İslâm siyasetine ve müstakbel Türk hükümeti hakkındaki tasavvurat-ı aliyesine tercüman oluyor.

Bu vasiyeti ikinci bir vasiyet daha takip ediyor:

- Beni, fethettiğin (Bursa) daki Gümüşlü Manastır Kümbet ‘ine defn eyle!

Bundaki sebebi şimdi daha iyi anlayabiliriz. Hazret-i Osman istiyordu ki ruh-ı necibi Anadolu işinin kendisinden sonra bürüneceği şekil, (Bursa) gibi kurun-ı evvelden beri kıtaya bir nevi hâkimiyeti bulunan bir şehirde pervaz edip dursun, oğulları, torunları umum Türk kavminin ananat-ı kadimesinden bulunan büyük bir Türk hükümeti teşkil ederek biraz evvel (Selçukiye) nin inkırazıyla dağılmış olan kavmin şan ve şevkatini kabrine baka baka, maksad-ı hümâyununa tahattur ede ede iade etmeye çalışsınlar. Bu işaretlere zamane terbiyesinin de tesiri vardır. Zira umur-ı hükümet mühmelat ile vasiyet edilmez. İbarelerde bir takım ahlaki işaretler, ananata muvafık siyasi imalar dermeyan edilirdi. Hatta Sultan (Orhan) ın büyük

Biraderi (Alâeddin) Paşa’nın da (halef) kelimesinden mülhem olarak saltanat hakkı iken ondan ferağ olması ve küçük kardeşine müsteşar olarak kavme büyük, büyük hizmetlerde bulunması bundan ileri gelmiştir. O devirdeki Şark ve Garp’ın saltanat davalarıyla döktüğü kanlar henüz kurumamış idi.

⁹[2] Görülüyor ki Sultan Osman “emperyalizm” fikrinde değil imiş.

Müşarünileyhin gösterdiği bu tür ferağ elbette büyük bir terbiyenin neticesi idi. Bu halden dolayı asla güvenmemiş olduğundan Osmanlı Hükümeti'nin teşkilât-ı esasiyesine sabk eden hidamet-i fevkaladesi şahittir. Böyle bir vazî-i âli cenabına, böyle bir İttihad-ı biraderane elbette serseri, barbar kafalarda bulunamaz.

Halbuki bu esnada Osmanlılığın baş düşmanı olan (Bizans) İmparatorluğunu taç ve taht kavgalarıyla (Bulgarlık), (Sırpılık) yağmakârlık ile, Yunanilik (Mora) da tefrikacılık ile, “Selçukiye” enkazına konan sevaif-i mülk yekdiğerine rekabetle, Venedikliler, Cenevizliler İstanbul İmparatorluğu’nu kemirmekle, papalık Hristiyanlık taassubunu kızıştırmakla, (İran) her gün artan dâhili tezibzebatı ile uğraşiyor, Macarlar, Nemseliler Cermenler, Latinler de bunlardan aşağı kalmıyorlardı. Bahusus (İspanya) lılar Endülüs şaşa-ı medeniyetini kan ile söndürmeye çalışıyorlardı. İşte Osmanlılar böyle mühlik bir zamanda kendi hanedanları arasındaki ittihadı bedel esaslı bir (vahdet-i millîye) teşkil etmek emelinde bulunuyorlardı.

Bu emel nasıl husule geldi?... Yine miras-ı Osman ile!..

Çandarlı (Kara Halil) ve birçok müdbir, umur-dide-i yaran bir araya toplanmışlardı. Bu toplanışı tarihin şöylece ihmal etmiş olduğuna bakmayın, tarihimizin en esaslı noktası budur. Rical-i siyasiye ve idaremizin ilk tabakasını bu zatlar teşkil eder. Bir devlet tesisinde ise bunlar gibi kıymettar uzuvların ehemmiyeti, devlet kadar efsundur. Çünkü bir devlet bir tarz-ı medeni verecek ancak bu gibi efkâr-ı durenmişine erbabıdır.

Ne yaptılar?

Üç hatve ile maksut olan vahdeti vücuda getirdiler:

1. Nişane-i teessüs olmak üzere sikke darp ettiler, bununla teessüs etmekte olan devletin iktisadî, içtimai istiklâlini ilan etmiş oldular.
2. O ana kadar o rüyada düşünülmemiş olan kıyafet-i askeriye icat ettiler.
3. Askerin sınıflarını, tayin ve tahsis eylediler.

(Vahdet-i Millîye) bu üç unsur-ı siyasiye ile şiraze-i bent olmuştu.

(Bursa), (Manastır) nam-ı mahalde bir medrese ile bir cami-i kebir, bir imaret, misafir için büyük bir hâna malik olmuştu. (İznik) fetih edilir edilmez imaretinde

bizzat Padişah elinde kepçe memur-ı iâşe olmuş, Mevlâna (Davud-ı Kayseri) gibi bir şehriyar-ı ilim ve marifette ilk Darülfünun-ı Osmani hükmünde bulunan yeni medresenin umur-ı tedrisiyesini ele almış idi.

Şu halde?

Düşmana silah, efrâd-ı milleti tenvir edecek vesait-i silah ve felâh ihzar edilmişti demektir. (Vahdet) in bundan büyük tecellisi nerede hangi diyarda görülmüştür? [S.206, s.3]

Ahmet Rasim

3.13. İki Yüz Yedinci Sayı

Harbiye Nazırı Cemal Paşa İle Mülakat

Teşkilat-ı Milliye ile hükümetin münasebeti- İntihabat işleri- Harp örfünün yeniden teşkili meselesi- Sulh hazırlıkları var mı?

Dün Harbiye Nazırı Cemal Paşa hazretini Harbiye Nezaretinde makamlarında ziyaret eyledik. Müşarünileyh ahval-i hazırda icabatı neticesi olarak nezarete henüz pek yeni bulunmaları neticesi olarak ve nezarete henüz pek yeni bulunmaları hasbiyle pek ziyade meşgul olmalarına rağmen mesail-i mühimme-i cariye hakkında bize malumat-ı kafiye vermek lütfunu deriğ etmediler. Kimsenin meçhulü olmadığı üzere bilhassa payitahtımızda her gün makâsıd-ı mahsusa ile türlü türlü rivayetler iâşe edilerek izhan-ı umumiye tağlit ve teşviş edilmek istenilir. Bunlardan beri güya teşkilat-ı milliye ile hükümetin münasebetinde henüz pek kati tevafuk olmadığı yolundaki ercüfedir. Teşkilat-ı Milliyenin falan tarafça böyle ve falan tarafça şöyle telakki olunmakta bulunduğu hakkında ki terhane ise- herkesin her gün üç beş türlüünü dinlemekte olduğu vecihle had ve payan yoktur. Muhavere her şeyden evvel bu zemin üzerinde cereyana başladı. Harbiye Nazırı paşa hazretleri bütün bu rivayetlerin maksat-ı mahsus ile iâşe edilmiş ekazib olduğunu herkesin pek kolay takdir edebileceğini beyan ve ilave eylediler:

Teşkilatı Milliyeye Dair:

-Teşkilatı Milliye'ye saik olan alel ve esbap vatan vatanın mesail-i hayatiyesinden ibaret olduğu ve zaten bu hayatiyetle milletin ekseriyet-i azimesi bu teşkilatı kabul ve

terviç etmiş bulunduğu cihetle o mesaili üzerinde zaten ihtilafa mahal olamaz ki hatta hükümetle Teşkilat-ı Milliye arasında herhangi bir tevafuksuzluk eseri kalmış olabileceğini düşünmeye mahal olabilsin. Vaziyetin dâhilen ve haricen telakkiyat muhtelifeye mevzu teşkil etmekte olduğu hakkındaki ifadatın ise asla yeri yoktur. Bunu ahval-i cariyenin ledinyetine vakıf bulunmak vazi mevkiimin verdiği salahiyet-i Kamile ile tekzip ederim. Bildiğiniz ve zaten cümlelerin malumu olan ahval ve şerait dâhilinde mevki-i iktidara gelmiş bulunan hükümet pek tabii bir tarik ve süratle vazifesini ifa etmekte ve bu hususta milletin itimat ve muzaheretine mazhariyetinden dahi emin bulunmaktadır. Mütarekeden beri tevali eden safahat-ı muhtelifeden tevellüt etmiş olmak üzere tesadüf edilen bazı gayr-i tabiiyetlerin dahi hal-i tabiiye ırcaları ile iştilal olunur ki bu da usul ü kanunu dairesinde çok geçmeden ikmal müyesser olacak bir iştir.

İntihabat Meselesi:

- İntihabat meselesi nasıl gidiyor Efendim?
- Hükümet ilk mühim işlerinden biri olmak üzere intihabatın süratle icra ve ikmalini kafil olan kararnameye neşrecek her tarafa tebligat dahi icra eyledi. Hükümet-i intihabatın süratle icrası lüzumuna suret-i katiye de kani olmuş ve bunu Mengel Elcucere elzem addeylemiştir. Muhafaza-i ahkâmına yemin edilen Kanun-i Esasi ahkâmının halleden masuniyeti endişesi bile epeyce uzun bir müddettir meclissiz kalan memlekette intihabatın bir an evvel icra ve ikmalini zaruri kılacak bir keyfiyet değil midir?
- İntihabat ne kadar zamanda hitam bulabilir diye tahmin buyurursunuz?
- Tabii doğrudur. Her tarafa tebligat icra edilmiştir. Her taraf gibi oraları dahi vazifelerini yapacaklar.

İntihabat Hududu:

- İntihabat memleketimizin nerelerine kadar zaman zaman olacaktır?
- Memleketimizin mukadderatı henüz tayin etmemiş ise de intihabat hazır için mütareke hududunu esas ittihaz eyledik ve ona göre de tebligat icra ettik. İntihabat bu hudut dâhilinde icra ve ikmal edilecektir. Ve şimdiki intihabat için bu hududun her türlü mülahazatı bir taraf edecek kadar makul bir esas sayılacağı da şüphesiz addolunabilir.

Divan-ı Harp Örfünün Tecdidı:

- Divanı harp örfünün tadili hakkındaki rivayetlerin tehalüfü işi içinden çıkılamayacak kadar iğlak ediyor. Bu bapta hakikati ancak zatiâlilerinden öğrenebileceğimize şüphe yoktur?
- Efendim, divan-ı harp örfünün filhakika tadil ve tebdil-i mukarrer ve derdest-i icra bulunuyor.

Gazeteleri okunmaya pek vaktim olmuyorsa da bu mesele hakkında türlü türlü havadisler yazılmakta olduğunu haber veriyorlar. Hakikat şudur: Divan-ı Harp örfünün tebdil ve tecdidi mukarrer bulunuyor. Gazetelerde isimleri geçtikten haberdar olduğum zatların Divan-ı Harp örfü heyeti-i cedidesini teşkil etmeyeceklerini söyleyebilirim. Fakat kimlerin tayin olunacağı hakkında da bugünden bir şey söyleyemem. Bunun için işin kesb-i katiyet ederek irade-i seniyyesi çıkmak lazımdır.

- Abdülkerim Paşa'nın riyasete tayininin takrir ettiği muhakkak gibi idi?
- Evet, kendilerinin riyasete tayinleri tasavvur edilmiş ve bizce takrir dahi eylemiş idi. Fakat kendileri itizar ettiler.
- Divan-ı Harp örfü vezaifinin tarz-ı icrasında nokta-i nazar devletlerini öğrenebilir miyiz efendim?
- Nokta-i nazariyem basit ve katidir. Sürat örfi Divan-ı Harpler' in en büyük hassa-i mümeyyizleri de bundan ibaret olsa gerek. Süratin adaletle tevem olarak yürümesi lüzumunu ise söylemeye bile hacet yoktur. Divan-ı Harp örfünün tebdil ve tecdidinde bilhassa bu iki esas-ı rehber hareketimdir. Heyet-i cedideyi teşkil edecek zevat, bi-tarafıklarında şen ve şüphe olmayan kimseler olacaktır. Bu ifade ile bundan evvelkiler bitaraf değillermiş gibi bir mani kast etmediğimi de lütfen kaydedersiniz.

Mevkuflar Hakkında:

- Mevkufların bazılarının tahliyeleri icra edilmiş?
- Evvela şurasını tespit etmek lazım ki bu tahliyeler benim emrimle icra edilmiş değil. Adaleti zalimden tefrik etmek her hükümetin borcudur. Haklı haksız herkesi mevkuf bulundurmakta adalet olmadıktan sonra elbette hükümet de bulunamaz. Nezarete geldikten sonra diğer işler meyanında tevkifhane-i örfi de tahkikat icrası lüzumu icap edenlere söyledim. Seri ve tahkik neticesinde tevkif müzakeresiz mevkuflar bulunduğu, tevkif müzakerelerinin müddeti ve

hükümü geçmiş mevkuflar bulunduğu, Divan-ı Harbe ya hiç çağrılmamış veya bir kere çağırılıp bir daha aranmamış aylardan beri yatan mevkuflar bulunduğu anlaşıldı. Ve işte böyleleri hakkında da ayrıca tetkikat icra ettim ve ettirdim. Bunlardan haklarında müspet hiçbir şey olmayanlarından 20-30 kişi tahliye edildi. Tahliye işi de kanun dairesinde yine Divan-ı Harbiye yapılan muamelat neticesinde vukua geldi. Bundan sonra size bir mesele söyleyeyim: Miralay münkaidi Şehabettin Bey isminde bir zat İzmir'den güya bilmem kimler istiyor diye getirmişler, tevkifhane-i örfiye koymuşlar, sebebini bilen yok. İşte vukua gelen tahliyeler bunlardır. Diğerlerine gelince bunlar bittabi Divan-ı Harp örfünden geçecekleridir. Muayyen bir cürm-ü isnadı ile mevkufların vaziyetleri bittabi mahkeme kararı ile tayin edilebilir. Biz adalet ve sirati temin ediyoruz.

Sulh Meselesi:

- Bugünlerde sulh kongresine tekrar davet edileceğimiz hakkında rivayetler var ve bundan dolayı hükümetin hazırlıklarda bulunduğu da söyleniyor?
- Konferansa elbette günün birinde tekrar davet edileceğiz. Fakat bu davetin hemen bu günlerde vukua gelecekte dair malumat yoktur. Mamafih hükümetin sulh meselesini daima nazar-ı dikkatte tutarak onunla halen dahi iştigalden hali kalmaması için mutlaka o yolda malumat kelimesine ihtiyaç yoktur. Hükümet tabii bu meseleyi daima nazar-ı dikkati önünde bulunduruyor.

İzahat-ı vakia üzerine Nazır Paşa Hazretlerine teşekkür ederek ayrıldık. [S.207, s.1]

Nev-Zemin Muhavereler

- Vay!.. Burada ne geziyorsun?
- (Kartal) a gitmiş idim..
- Şimdi mi ya .?
- Latifeyi bırak.
- Ne işin var idi?.
- Biraz bizimkilerle görüştüm!..

- ...?

**

- Bu (Teşkilât-ı Millîye) yeni değil mi?

(Gülümseyerek)

- Benim (Sivas) a gittiğim tarihten beri?...

**

- Bil-vâsita bir mektup aldım. Birader (Eskişehir) e gelmiş!..

- Nerede idi?

- Üç ay evvel (Sivas) a gitmişti ya!..

- Bera-yı ticaret mi..?

- Hayır!.. Bu işler için !..

**

- Onlardan burada var mı imiş?

(Kulağına doğru eğilerek)!

- Akşam iki tanesi bizde misafir idiler.

- ...?

**

- (Sol gözünü kırparak) ne havadis?.

- Seninkilerden mi?

- Evet...

- Yarın, söylerim sana!..

- Dedikleri gibi bunlar Kâmilên İttihatçı mı?

- Yok.. Canım!.. İçlerinde bizimkilerden de var!..

**

- On iki senedir, bu İstanbul neler gördü? Neler?..

- Evet.. Sahih!.. İki defa bizim tarafımızdan, bir defa Bulgarlarla Yunaniler...
Yine bir defa Almanlar, yine bir defa Kuvayı İtilafiye ecnası, yine bir defa itilafçılar,
üç defa Ferit Paşa Kabinesi taraflarından işgal, ihata edildi!..

- (Biraz durduktan sonra).. Çok dayanıklı imişler!...

**

- Valide söylüyordu... Dün gece rüyasında külahlı külahlı askerleri arabaya
bindirmişler...

- Hayırdır inşallah!.. Araba (çabukluk) tur derler ama külah hoşuma gitmedi!..

**

- Bu teşkilatta da yemin var mı?

- Var ya!.. Hayır vatana çalışacağına, İttihad-ı cemiyetinin ihyasına
kalkışmayacağına!..

- Va... y! Demek ki bizim öteki yemin güme gitti.

**

- Mustafa Kemal Paşa'yı tanır mısın?

- Maşallah nasıl tanımam! Birader söylüyordu. Rüştüye-i Askeriye de sınıf
arkadaşı imişler!..

- Şimdi de hükümet, milletten kuvvet alır, nazariyesi çıktı.

- Numunesi meydanda. Hatta (Süleyman Nazif) Bey de diyor ki:

- “Kuvayı Millîye’ yi tanzim eden ve kıyama getiren Mustafa Kemal Paşa
değil, Rauf Bey değil, bizzat Damat Ferit Paşa ile bilhassa son zamandaki bazı
rûfekasıdır.”

- İlân-ı Meşrutiyet’te (yaşasın) moda olmuştu. Bakalım şimdi ne moda
olacak!..

- Yine yaşasın!... Yalnız nakaratı değişecek!

Yaşasın milliyet, yaşasın teşkilât denecek! [S.207, s.2]

A.R

Bakkam Boya

Dört genç, hepsi de eski arkadaş, iyi bir yemekten sonra, çok yemek ve çok içmekten mütevellit rehavet içinde, masanın etrafını bir türlü terk edememişlerdi. Önlerinden kahve fincanları, sigaralarını tellendirmişler, şundan bundan, konuşuyorlardı. Yemişler içmişler, birbirlerine birçok şeyler anlatarak mütemadiyen gülmüşlerdi. Birbirlerine anlattıkları, hep hafif şeylerdi. İçlerinden biri, sarışın, toparlak, yumuk yumuk bir genç, Ali Şevket, lezzetle son katresini de çektiği kahvenin fincanını, rastgele, masa üzerinde bıraktıktan sonra elindeki havlu ile dudaklarını silerken kendilerini davet eden ev sahibi Süreyya Nuri ye sordu:

- Ya dedi, anlat bakalım, Süreyya, sen bu sene adada neler gördün?
Güzel şeyler, şık şeyler?

Süreyya, yemeğin verdiği rehavet ile uzun söz söylemeye taraftar görülüyordu:

- Hiç... Dedi, her vakit ki gibi...

Sonra içtikleri şarabın gözlerini kapatmaya başlayan ağırlığıyla, deminden beri sandalyenin arkasına uzanmış duran elini yavaş yavaş ağzına götürdü ve kendi kendine yana yana parmaklarına kadar gelmiş olan sigarasını son bir nefesle derin derin çekti. Sigaranın dumanları başlarının üstünde kesik bir çadır kuran çam dallarına karışırken genç adam, birden bire doğruldu, biraz evvel ağır bir uyku ile kapanan gözleri şimdi nagehan parlamıştı:

- Aman, dedi. Durun, size gayet hoş bir hikâye anlatayım.

Ve toplandı. Onun birden bire canlanması ötekilerini de harekete getirmişti. Hepsi doğruldular ve arkadaşlarının çehresindeki nagehani tahavvûlden meraklı bir hikâye karşısında bulduklarını derhâl anladıkları için dikkatle dinlemeye başladılar.

- Bu sene, diye Süreyya Nuri'ye anlatmaya başladı; adada başından bir vakıa geçti. Eğlenceli, fakat sizin için, bana gelince ben hikâyenin kahramanı olmak sıfatıyla ben bundan hiç memnun değilim. Durunuz, acele yok, birer birer, baştan nihâyete kadar anlatacağım.

Üç arkadaş, Ali Şevket, Feridun, Hikmet Necmi dikkatle dinlemeye başladılar; öteki devam etti:

- Bu, Hakikaten güzel bir kadındı. Bilirsiniz ki ben daha ziyade Rum güzelliğini severim. Onda da böyle hudutunun bütün inceliği ve çehresinin cazibesıyla böyle ince bir Rum güzelliği vardı. Zeytin yaprağı gözler, donuk bir renk, siyah ve ince kaşlar sonra boyun, koks, aksa, hülâsa bütün bir vücut, yukarıdan aşağıya her tarafı mutenası, zarif ve kibar bir kadın...

Üç muhatap bir anda sözünü kestiler..

- Kim? Kim?.
- Orasını sormayın, yalnız sabredip hikâyeyi dinleyin... Kendisine ilk defa diyaskolosdan madene inen yolda hani şu yeşil ve yüksek çamlar arasında senenin her mevsiminde ve her saatinde yeşil duran yokuşması yolda rastgeldi. Bende, oda, galiben adaya yeni gelmiştik. Bende o da yalnızdık. Ben hafif bir kostümle, bir elimde bastonu çevire çevire, bir pazar sabahı erkence cevelana çıkmış, yavaş yavaş yürüyordum. Ben maden tarafına gidiyordum, oda aksi istikametinden geliyordu, yine galiben ikimizde yalnız olduğumuz için birbirimizin nazar-ı dikkatimizi celp ettik. Yanından geçerken dikkatle baktım, içinde karanlık bir denize benzeyen gözleri gençlik ve hararetle yanan kırmızı ve dolgun dudakları, küçük ağzı, biraz sivrice çenesi sonra ince bir yıldırma altından pek güzel fark edilen ince ve mütenasip bir vücudun uygun ve zarif hatları, hülâsa her şeyiyle nefis bir kadındı. Birden bire o kadar alakamı celp etti ki yürüdükten sonra geri döndüm, tekrar döndüm, tekrar döndüm, kendisini birkaç defa uzaktan süzdüm, süzdüm...

Âdeta bir görüşte âşık oldum diyebilirim. Kendisi de derhâl bunu hissetti olacak ki beni gözlerinin ucuyla, hiç sezdirmemeye çalışarak süzmeye başladı ve o günden itibaren dost olduk. Ertesi gün aynı saatte yine karşılaştık. Yine aynı mütekabil dikkat, yine aynı mütekabil alaka... Bir, iki, üç, beş, on hülâsa bu tesadüfler birbirini takip etti, birbirimizi iyice tanıdık ve uzaktan, yalnız nazarlarımızla dost olduk. O hale geldim ki kendisini görmediğim gün sersem gibi, bir şey oluyor, başımın döndüğünü hissediyorum. Tıpkı bir tiryaki, afyon tiryakisi gibi bir şey...

Ali Şevket canlanarak:

- Eee... Dedi.

Feridun ilave etti:

- Unutmayalım ki Süreyya çabuk âşık olur!

Süreyya başını sallayarak, yeni bir sigara yaktı ve devam etti:

- Evet, belki... Fakat o kadının güzelliği karşısında derhâl âşık olmayacak içimizden acaba kim vardı? Uzatmayalım, geç, göç, erken, kolay. Her neyse Hakikaten âşık gibi bir şey oldum. Bu nefis kadın her şeyiyle beni cezp etmişti. Bende eksik olmayan bir cüretkârlıkla nihâyet konuşmaya karar vermiştim. Her gün sanki birbirimize sıkı sıkıya söz vermiş, yemin etmiş gibi aynı noktada karşılaşıyorduk. Bundan da anlıyordum ki o da bana karşı lakayıt değildir. Binaenaleyh cüret ve cesaretim artıyordu... Nihâyet, bir gün tesadüf bana yardım etti yahut o, benden daha sabırsız, bana bir tesadüf hazırladı:

İlk defa olduğu gibi yine pazar sabahı erkenden aynı yolda karşılaştığımız sırada aramızda ancak yirmi metre kadar bir mesafe varken o dudaklarımı silmek üzere çıkardığı küçük mendilini mühmel bir hareketle göğsüne bırakırken yere düşürdü. Ve farkında olmayarak yürüdü. Bir saniye içinde kararımı vermiştim. Hilafı mutat, adımları hızlaştırdım, koştum, beş altı adım kadar geride kalan mendilini yerden kaldırdım, elimde bir iki defa sildikten sonra yanına gelerek hürmetle ve selamlayarak uzattım. Gözleri ile dudaklarını aynı zamanda mütebessim, hafif bir baş hareketine terdif ederek:

- Teşekkür ederim, dedi...

Bütün cüretkârlığımı topladım, teşekkürü ben ettim ve sebep-i şükran olmak üzere belki abuk sabuk, fakat her halde nazik ve ince kelimelerle kendisinin bu sabah dostluğuna karşı gösterdiği sadakati anlattım. O, tahmininde aldanmamış olmaya benzeyen memnun bir serbesti ile derhâl muhabire kapısını açtı, doktorun tavsiyesinden, yalnızlıktan, iç sıkıntısından, adanın gündüzleri pek sakin olmasından ve daha bilmem nelerden bahsetti. Onun sözleri de pek derli toplu değildi. Ancak fark ediyorum ki o da benim kadar cüretkârdı.

Sıkı sıkıya dost olmakta gecikmedik.

O kadar dost olduk ki bugün, müteakabil bir hareket-i gayr-i iradiye ile başlarımızı aynı zamanda yolun her iki tarafına birer defa çevirdikten sonra sanki aynı sabah yolları hakkında aylarca tetkikat yapmış gibi, doğru saptık ve yan yana kenara kadar geldikten sonra çamlar arasına dalıverdük.

Ve geç kalırım telaşı ile yokuş aşağı yola doğru inerken bende makûs istikâmette dil yoluna doğru süratle iniyordum. Saadetimden âdeta erimiş gibiydim. Başım dönüyor, gözlerim sarhoşluk bulutları içinde kaybolup gidiyordu. Bir müddet yürüdüm, güneş yükselmiş, sıcak artmış, açık hava çok yürümek beni yormuş ve karnımı acıktırmıştı. Otele gidip biraz dinlenmek, buzlu şeylerle serinlemek ve sonra güzel bir kalabalık içinde güzel bir yemek istedim. Belki de birkaç dosta tesadüf ederim. Diyordum.

Otele geldiğim zaman herkes dışarıya dolmuştu. Evvela oteldekiler, sonrada İstanbul'dan gelen vapurun döktüğü halk, her boyda ve her yaşta insanlar, şıklar, zarifler, ihtiyarlar, çocuklar, musiki, kahkaha, hülâsa şen ve şatır mütemadi bir uğultu yaşamak ve eğlenmek uğultusu... Zorla bir tarafta boş bir masa buldum oturdum,

Bir müddet yorgun, etrafıma bakamıyor, dalgın dalgın ve bilhassa saadetten mest, gözlerim biraz kapanmış, koltuğa yaslanmış, nasın şatafatlı uğultusunu dinliyordum nagehan birini aramak üzere içeriye giren bir dost, tanırırsınız, Ali Nihat geçti, onu selamlamak üzere doğruldum, o vakit bana baktı, fakat konuşmaya durmaksızın sadece selamlayarak içeri daldı, bu vesile ile bende artık uyanmış doğrulmuşum. Şöylece etrafa bir göz gezdirdim. Sağımda iki Yahudi ile biri genç, diğeri nispeten yaşlı iki kadın oturuyorlardı. Solumda bir Rum genci ile üç genç kız vardı. Kızlar fazla serbest, binaenaleyh şüpheli şeylerdi. Bir müddet etrafı tedkik ettim, gözlerimle güzel çehreler, güzel tuvaletler arıyordum. Bu tedkik esnasında dikkat ettim ki sağımdaki Yahudi madamlar iki de bir de gözlerinin ucu ile bana doğru bakıyorlardı. O gece buna ehemmiyet vermedim. Sonra dikkatimi celp etti. Onlar bana doğru baktıkça bende onları süzmeye başladım. O zaman kadınlar gözlerini çeviriyorlar. Fakat biraz sonra tekrar bana doğru bakıyorlardı. Bir aralık makûs istikâmette şayan-ı dikkat bir şey var, zannettim, araştırdım, bir şey göremedim. Fakat bu defa solumdaki Rum genciyle üç kızın benden tarafa baktıklarını, bir şeyler konuşup gülüşüklerini fark ettim. Rumları bilirsiniz ne kadar gürültülü gürültülü konuşurlar ve bilhassa pazarları ne kadar gürültülü gülerler. Bir aralık âdeta kulaklarım tırmalanır gibi oldu. Bu gülüşmeler etrafı bilhassa benim bulunduğum tarafı fazla

süzüşler ve tekrar tekrar gülüşler canımı pek sıktı. Arada sırada birbirlerini kollarını dürte dürte, manalı manalı o kadar gülüşüyorlardı ki âdeta yaygara şeklini alan bu kahkahalar sade, benim değil etraftakilerin de dikkatini celp etti. O zaman hükmettim ki şu sağımdakiler bana değil bu münasebetsizce yaygaralara bakıyorlar ve benimle beraber onlarda rahatsız oluyorlar. İçlerinden biri tekrar bana doğru bakıp gülerken bizim kızdığımızı fark ederek eğlendiklerini anlayarak içinden kocaman bir küfür salladım.

Bu hal biraz daha devam etti; nihayet o kadar sıkıldım ki o da biraz evvel boşalan diğer bir masaya geçmek üzere ayağa kalktım. Ben kalktığım sırada Ali Nihat da içerden dışarı çıkıyordu. İki adım attım, kendisi ile karşılaştım. Beni görünce elini uzattı, birbirimizi sıktık, selamlaştık. Daha ellerimiz birbiri ile ayrılamamışken Ali Nihat dikkatle yüzüme bakarak hayretle..

- Nedir bu Allah aşkına, deminde görmüştüm, bunları nereden buldun?
Dedi.

Ben de hayret ettim.

- Ne var, dedim, bana olmuş?

O, dudaklarında geniş bir tebessüm, dur, göstereyim... Diye elimden tuttu ve hala hayret içinde olduğum halde kolumdan çekerek içeriye sürükledi. Otelin soluna girince beni doğruca kenardaki aynanın önüne götürdü ve eliyle, çenemi, ağzımın kenarlarını, sağ yanağımı göstererek:

- Bak! Dedi.

O anda heyecan içinde iki elimi birden şırak! Diye yanaklarıma vurmuşum. Ali Nihat kahkahasını garsonların dikkatinden saklamaya çalışarak gülüyordu.

Deminden beri sessizce hikâyeden dinlemekte olan üç arkadaş bir gün hep bir ağızdan, hayret ve merak içinde sordular:

- Eee, çabuk söyle, ne olmuş?

Süreyya şimdi, sanki vakıa daha yeni başına geliyormuş gibi, dipdiri, heyecan içinde, sandalyesinde doğruldu:

-Hala anlamadınız mı diyordu? Bunda ne var, sevgilimin kullandığı boyalar meğerse bakkam değilmiş?..

Kendisi de onlara karıştı ve dört ağız birden eğlenceli bir yemekten sonra gelen bu şairane hikâyenin acıklı neticesinde önlerindeki masayı devirecek zannedilen bir kahkaha kasırgasına gömdüler...[S.207, s.3]

M.N

3.14. İki Yüz Sekizinci Sayı

Biz Kim?.. Memleket kim?..

(Usta Kosti) aylardan beri her gece alaturka saat üçte, dörtte zurna-yı hakani kesilir, eve gelir, karısı, çocuklarıyla beraber mangal kenarında pinekler, bekler imiş. Kendisine yalvarmış, yakarmış. Fayda etmemiş. Bilakis (Usta Kosti) dayağa bile kalkışmış... Bunun üzerine komşu erkeklere derdini yanmış... Onlarda söylemişler ise de müsmir olmamış... Canına yettiği için bir sabah doğruca Kilise'ye gitmiş, Papaza derdini yanmış. Kendisini boşatmasını rica etmiş.

Papaz Efendi, ne yapsın?.. Çağırtmış. (Kosti) göz şaşığı, ağız eğri karşısına çıkmış. Ötekine de kaşlar çatık, surat asık, demiş ki:

- Ya karıdan yahut rakıdan!

Usta, düşünmüş, bakmış ki karıdan vazgeçmek güç hafifçe:

- Rakıdan vazgeçerim!
- Fakat bunun ikincisi yok...
- Söz veriyorum.
- Peki!....

Söz vermiş ama akşama kadar birkaç defa başparmağı çekice kaptırmış, tıgı avucuna kaçırmış, kalfa ile kavga etmiş, karşı ki terzi ile hırlaşmış, müşterileri kaçırmış. Akşamüstü dükkânı kapatmış. Ekmeği koltuğunda evin yolunu tutmuş. Meyhanenin önünden geçerken yan gözle bile bakamamış. Fakat yirmi adım ötede durmuş. Kendi kendisine:

- Bravo usta Kosti!.. Sözünde durdun a... Aferin!.. Ben sözünü tutanları severim. Gel sana bir tane kiraso edeyim!

Deyip yine dönmüş!..

Huylu huyundan, köylü köyünden vazgeçmez!..

Bizdeki ekseriyette böyle, bildiğinden şaşmaz!.. Varsın hane, aile, memleket perişan olsun. Bu hal umurumuzda bile olmaz. İllaki dediğimiz olmalı..! Aleyhinde şiddetle davrandığımız bir mesele ile uğraşıp dururken ufak bir vesile ile aynı meseleyi ahdâs ettiğimizin farkına varamıyoruz. Papaz, Hoca, Şeyh, Vaaz, heyet-i nasıha, bütün bunların hayır etmez tedbirler olduğunu düşünemiyoruz. Evvel emirde memleketin nasihat, tehdit değil onu hüsn-i hale sokacak fiili kati dava aramakta olduğunu takdir edemiyoruz. Calî, tedvir-i umurda gayr-i vârid veyahut hükümden sakıt şeylerin ittihazı, müttehazdan maada kimsenin işine yarayamayacağını bilemiyoruz. Geçen gün iki kişiden biri diyor idi ki:

- Beni daha ziyade kızdırmayınlar, istifa eder Sulh ve Selamet Fırkası'na geçerim! Buyurun. Bir kızma ile tebdil-i fikir!..

Şunu da işittik.

- Bu ana kadar bi-taraf idim ama... Mahallede bazı züppeler türedi. Onlara karşı ben de İtilaf ve Hürriyete yazılacağım!

Bir kiraso da benden!

Tahminen söylüyorlardı:

- Ya biz, ya memleket!

Deniyormuş. Biz kim?.. Memleket kim?.[S.208, s.2]

A.R

Gazel

Emri hâkim herkese kanunsuz ilâmsız

En küçük bir iş görülmez ondan istilâmsız

Öyle bir sadr-i karide nail olduk kim bugün

Etmez icra-yı siyaset bir zaman elhâmsız

Böyle yangınlar devam eylerse bir gün ehl-i din

Belki eyler Babıali'yi tavaf ihrâmsız

Sadr-ı dehrin hüsn-i icraatını izhar için
İstatistik yapmışam baştanbaşa erkâmsız
Bittesadüf hazır oldum meclis-i nizârede
Birde baktım onda mest olmuş kamûsi camsız
Sonra fehm ettim nedendir böyle herkes sergedân
Bade-i hikmet sunarmış ol vezire ârâmsız
Gel yine bezme demişler göç ayılmışken rıza
Ol demiş ki tövbe ettim içmezem ibrâmsız
Saat-i eşrefte matbuata bir kavî-i fahîm
Nazil olduk da tilavet etmem istihmâmsız
Ah kursam bir ceride sayd-i câh ü şân için
Ben ferid-i dehr olurdum olmasam ifhâmsız
Bak kemâle şimdi de halka “peyam” birlik eder
Eski nazır hiç kalır mı bir sabah ikdâmsız
Kıskanırdım nâşirâ şair göreydim olmasın
Ya kemâl asa şiirsiz ya hayâl-ı hâmsız [S.208, s.3]

Hakkı Naşir

3.15. İki Yüz Dokuzuncu Sayı

Maşallah!

Öteden beri yeni doğan, mektebe başlayan, sünnet olan çocukların başlarına, omuzlarına altın veya taklidi (maşallah) lar takarlardı. Hatta sırma maşallahlı cüz keseleri bile vardı.

Bu tabir-i tahsiniyi dükkan içlerinde, hane hattı, duvarlarında, çeşme kitabeliklerinde, mahiyelerde, koç, kısrak, at, horoz boyunlarında, kılıç, pala gibi eski esliha-i menkuratı meyanında, hatta tavuk göğsü, muhallebi gibi hulviyat-ı nefise üzerinde, hususi tak zaferlerinin, çiçekli muvakkat kapıların soke yerleri ortalarında görmedik kim vardır?.. Hatalarımız selis, talik ve sair düz, girift ve sair hatlarla türlü türlü

istifler icat etmişlerdir. Bir (maşallah-ı kan) ile teressüm edilmiş, testi, sefine-i Nuh, armut resimleri de vardır.

Lisanımızda (perseng) dediğimiz sık irat edilen elfaz ve terakibin en müstamelidir. Bizce mucib-ı hayret, taaccüp, tahsin, takdir, teşhir, her ne olur ise görür görmez veya işitir işitmez bu tabiri irat eylemek âdeta huy olmuştur.

Hiç unutmam. Devr-i Hamdi'de hadis olan Yunan Muharebesi esnasında mahut zırhlı filolarımız köprülerden çıkarken azim bir izdiham olmuş idi. Ben de (Nuri Baba) merhumla sıkışmış, seyrediyorduk. Önümüzde iki ayrı suhte bulanıyordu. Bunların da önünde üç dört külhani ahz-ı mevki etmiş, gemilerden biri hizalarına geldi mi el çırpıyorlardı. Derken suhtelerden biri, beylerden birini kaktı.

- Ulan, edepsiz herif!.. Şatoya (Piruz) Hanım mı çıkıyor?.. Maşallah desenize! Diye sığıdığı yumruğuyla bir vaz-ı tehdit almış idi. Beyler bu!. Kakmadan, yumruktan yılarlar mı ya!... Döndüler, suhteyi süzdüler, ondan sonra dördü birden:

Yine el çırparak, âdeta kıvrarak:

Ha!.. Ha! Maşallah!

Oh!.. Oh.. İnşallah!

Anayısı babayısı da, kavurması, kıvrması da yallah! Şarkısını döktürdülerdi!

Eski kadınlarımız veladet, ifakat, velime, memuriyet, terfi-i rütbe, hane, dükkân inşası münasebetleriyle:

- Maşallahı söyle, unutma!

Diye siparişlerde bile bulunurlardı. Yeni yürüyen, sevilen çocuklara, çoktan beri görmediği akraba ve ahbap gençlerinin yüzlerine, önüne bir tü! tü! İle kırk bir kere ilave ederek maşallah derlerdi.

Tabirimiz sitem, tekdir, tevbih, tahassür makamında da kullanılırdı.

- Maşallah bey!.. Sizi böyle bilmezdim!..
- Yaptıklarına maşallah!
- Maşallah sen artık aldın yürüdün!..

- Vay Efendim? .. Görüştüğümüze maşallah! Gibi buhlâdan biri doğan oğlunun ismini (maşallah) koymuş imiş. Vech-i tesmiyeyi komşusundan sormuşlar:
- Başına takmak için!
- Cevabını vermiş. Öyle ya, ne lüzumu var. Serapa maşallah!
- Aklını başına devşirmiş haşarılar da vasf olurdu:
- Bugünlerde, maşallahı var!... Derlerdi.

Şeyinin teşdidi halinde ne garip ifadeler meydan açardı:

- Maşallah, paşama!..
- Maşallah tosunuma!
- Maşallah beyime!

Fakat en mühim oynadığı rol isabet-i ayna mukabil haiz olduğu kuvvette görünüyordu.

(Vaş!) edat-ı hayreti ile (amma) nın teşdidi müdde-i munkalip olarak aynı manayı ifade ettiği esnada mesela:

Sekiz okkalık bir bal kabağı görür görmez:

- Vaş!.. Bu ne be!

Veya:

- Amma da iri ha!

Denilir denilmez de:

- Maşallah, de!

Hitabı kulaklarımızın dibinde çinlardı.

Bu mukaddime-i mutavveleyi irattan maksadım, harb-ı umumiye bize kaybettiren esbâb-ı maneviyeden birinin de bu fiil-i taaccüb-i evveli ihmal etmiş olduğumuzu bildirmektir.

- İhata-i esbap, yalnız havas-ı ukalaya mahsus değil a. Avamdan da kendi hâline göre pek çok müdekkik yetişir, hatta yetişiyor, hatta geçen gün biri diyordu ki.

Meşrutiyetle beraber bir (yaşasın)... Harb-i Umumiye'de de bayrak asmak çıktı... Maşallah diyen kalmadı... Kalmadı ama az kaldı biz de kalmayacak idik!...

Karşısındaki:

- Maşallah!
- Ha şöyle!... [S.209, s.2]

A.R

Harp Levhaları

Elim Bir Hatıra(*)¹⁰

Hep bir arada toplanmış; muhtelif, mütenevvi zeminler üzerinde mübacece ediliyorduk. Arkadaşım ciddi bir asker tavr-ı ameriyetiyle her kafadan ses çıkaran meclisi bir lahza sükûta davet etti:

- Size hepimizin alakadar olduğumuz hakiki, hakikiliği nispetinde hissi ve feci bir hatıramı nakledeyim! Dedi. Hepimiz muvafakat ettik. Sabırsızlıkla bu fevkalade macerayı bekliyorduk. O, evvela kutusundan bir sigara çıkardı. Bir itinayı mahsus ile tellendirdikten sonra söze başladı.

Halden bilmeli, diyordu. Taşralı, saf ihtiyar bir köylü idi. Uzun senelerin bar hayatı altında eğilen kameti gençliğinde oldukça mütenasip endamlı, zinde ve levent bir delikanlı olduğunu gösteriyordu. Fatih'ten تنها bir yolcu kfilesini nakleden tramvayın biletçisi ile aralarında şöyle bir muhavere başladı. İhtiyar soruyordu:

- Beş senedir taşradaydım. Nizam değişmiş diyorlar. Herkes istediği kapıdan çıkamazmış, acaba nereden çıkacağız?

Kondüktör bu saf ve acemi köylü dedeye nîm-müstehzi bir tebessümle:

- Baba nereden ineceksin? Dedi
- Harbiye'de. Oradan Nişantaşı'nda bir bakkal akrabamız var. Oraya misafir gidiyoruz. Gelinim de beraber! Nah şuracıkta oturuyor.
- Eliyle de kadınların mevkunu tefrik eden perdeye doğru işaret etti.

¹⁰ (*) vakıa hakiki olarak cereyan etmiştir.

Biletçi:

- Merak etme baba! Harbiye'ye gelince zaten oradan öteye tramvay gitmez. Tekrar geriye döner ben sana yolu gösteririm. Sende gideceğin yeri bilirsin ya!

İhtiyar bakır rengi buruşuk simasını, ruhunda taşıdığı elim hatıraların bir şehga-i ıstırap olan bir ah-ı medid akıbetinde doğrulttu ve belini bir kan daha kanburlatan dertlerini izaha başladı:

- Ah evlat bilmezsin! Diyordu, bu tamam bu altıncı oğlumdur ki hep birer yetim çocukla gelinlerimi bana emanet bırakarak rahmete kavuştular. Ötekiler ne ise ne, eski vaktimde benim de çiftim çubuğum vardı. Allaha şükürler olsun ali kel hal geçiniyorduk. Namerde muhtaç değildik hepsini birer birer büyüttüm torunlarımın kimisi ecel döşeğinde, kimisi düşman kavgasında göçtü gitti.

Ahir ömrümde biricik oğlumda bu muharebede şehit olmuş. Kendisinden köyde iken haber alamamıştık sorduk soruşturduk öğrenmek kabil olmadı. Gelinim yeni doğurmuştu, yola çıkamazdı. Bekledik nihayet çocuk üç aylık oldu kalktık İstanbul'a geldik. Dairenden öğrendik. Haberi gelmiş. En son oğlumda arkasında benim gibi bir ihtiyara işte şu gördüğün gelin ile kucaktaki yavrucağı emanet bırakmıştı artık ne elde, ne avuçta bir şey yok. Tende kudret, kolda kuvvet kalmadı. Ne yavrudan, ne de gelinden geçmeye gönlüm razı değil. Kadıncağızında kederinden sütü çekildi. Dar dünyada kimsem kalmadı. Ah ihtiyarlık, ah yoksulluk.

.....

Artık kulaklarım bu acı sergüzeştin safahat-ı mütebakiyesini işitemiyordu.

Fikri bu ihtiyar simanın dört sene evvel alakadar olduğum hazin bir maceratın hatırlattığı safahatı düşünmekle meşgul oluyordu. 133 senesi kanun-i saniyesinin dokuzuncu günü Çanakkale'den çekilen kıtama beraber Haydarpaşa istasyonundan Bağdat cephe-i harbine müteveccihen trene binmiş ve akşamüzeri hareket etmiştik.

Biri hatim edilmiş, diğeri yeni başlayacak olan iki muazzam macera-yı cidalin şu fasıla-i sükutu arasında yorgunluktan.. O kıyamet-i nümün velvele-i kirvedardan mevketen kurtulan başlarımızı kompartımanın yumuşak kadifelerine yaslanmış bu

soğuk.. Kurutucu gecenin karanlıklar içinde büyük bir süratle tay-i mekân eden katarın ve guletli ahengine teslim-i mevcudiyet ederek kendimizden geçmiştik.

Bir aralık tren durmuş, aynı vezinde temadi eden uğultu kesilmişti. Şimdi vagonların etrafını ihata eden şalvarlı, cepkenli, fesli, sarıklı ihtiyar köylüler. Feraceli, yaşamaklı nineler acul ve mütemalik suallerini soruyorlardı:

- ... Köyünden Hasanoğlu Ömer!
- Adapazarı'nda Çobanoğlu Veysel!
- ...Den Mahsunoğlu Durmuş!
- ...Den Valioğlu Satılmış!

Kimi oğlunu, kimi kardeşini, bazısı damadını, bir kısmı da ammizâdesini hâsıl herkes kendine yakın olan bir delikanlıyı arıyordu. Bunların ekserisi, her gece bu küçük istas-

yonda beş on dakikalık bir vakfeden sonra gelip geçen ve askeri taşıyan bu trenlerden beklediği delikanlıyı sormak için üç dört günlük yurtlarından hat boyuna gelmiş, haftalardan beri yaprakları sararmış olan bu ağaçlar altında bekleyen zavallılardı. Her gece, akşamları meradan avdet eden sorular gibi vagonlar etrafında meleyerek yavrucaklarını arayan bu şefkatli analardan ancak pek azı aradığını bulabiliyordu.

Kucaklamak, dünya gözüyle bir kere öpüp koklamak için bu kadar sabırsızlıkla beklediği mahsul-ı ömrünün Çanakkale'de topraklarına gömüldüğünü elim bir merâretle ve geri dönenler; hasmın katl-i zorbasına karşı sessiz sedasız teslim ruh eden o kahraman oğullar gibi acısını yalnız kendi ruhunun duyabildiği bir girye-i sükûn ile ayrılır, hazan yapraklarıyla ve örtünen dağ yönüne tevcih ederek bu leyl-i matemini kara kılıfları içinde gözden nihan olurdu.

Ümit ve intizarı teyit veya kesr edecek bir haberciye olsun desters olamayanlarda gelen geçen trenlerin hepsine aynı heyecan istical ile koşar aradığını yine bulamazsa ertesi gece gelecek katarda bulabilmesi tesellisi ile trenin hareketine kadar beklerdi.

Hazinliği kadar ulviyeti ihtiva eden bu temaşa ile meşgul ve mütehasıs olduğum bir zamanda baş çavuş bir ihtiyar köylünün beni görmek istediğini haber verirdi.

Vagona getirdiğiniz dede bir dakika sonra kırmızı buruşuk simalı, beyaz sakallı bir pir-i nurani salon kapısından içeri girdi. Uhrevi ve mühtez bir sesle selam verdi. Kendisini hürmetle istikbal ettim, oturdum. Bu pir-i salhâr da altmış yetmiş

yaşlarında mütedeyyin, saf ve temiz yürekli halis bir Türk babası idi. Sultan Mecit devr-i saltanatını idrak eyleyen bu muhterem ihtiyarın bizim henüz içine girdiğimiz hayat-ı cidalin dört beş numunesini görmüş... Birçok kavgalarda bulunmuş... Her türlü mahrumiyetler içinde yaşamış olduğu halinden belli oluyordu. Sebebi ziyaretini sordum. Mahcup ve müctenib izahat verdi:

- Efendi oğlum dedi, ben dünya görmüş, gün geçirmiş, şimdi de ihtiyarlamış bir ahiret yolcusuyum. Birçok muharebelerde bulundum. Oğullarımın hepsini devlete kurban verdim. Zamanımızda evde oturmak, kavgadır kaçmak erlik şanına sığmazdı. Biz, böylelerini ayıplardık. Zaten içimizde bu makule insan hemen hemen bulunmazdı.

Bana kalsa yine katlanırım. Fakat benim gibi ihtiyar olan ninesi çok rica ediyor, dayanamadım. Bundan sonra ne evlat dünyaya getirebiliriz, ne bu uzun muharebeden -ümidim yok ya- sağ dönse de oğlumuzu bir daha görmek saadeti bize nasip olur. Tan çöktü, fakıs çürüdü. Bizim oğula birkaç gün için ricaya geldim...

Refikim bir lahza sustu. Gözleri uzak bir mazinin boşlukları içinde kaybolan bir hayale matuf gibi bir müddet sabit bir nokta üzerinde dolaştı ve sonra devam etti:

Düşündüm, diyordu, vatana karşı hayatının kefareti bizzat birkaç harbe iştirak etmekle bülegan-ı ma-beliğ ödeyen bu ihtiyar fazla olarak birkaç oğlunun kanını da vatanın selameti uğrunda devlete kurban vermişti, ömürlerinin bu son vaktinde şu iki ahiret yolcusuna biricik evlatlarını bağışlamak ne büyük sevap olacaktı. Fakat salahiyetim haricinde bulunan bu semahat aynı zamanda kıtanın sair-i efradına karşı da emsal teşkil edebilirdi. İhtiyarı bütün bütün mahrum etmek gaddarlık olacaktı. Henüz ayrıldığımız sahne-i harbin mafü-kusur(?) ağır şeraitine rağmen vazifelerini bütün sadakatleriyle ifade-i sebat gösteren askerlerimin vefakârlığında emin idim. Bu ihtiyar babanın oğluna iki gün için izin itasına karar verdim.

- Bak baba, bu yaşınla oğlun yerinde olan benim yanıma geldin. Seni kırmak, mahzun döndürmek elimden gelmez. Fakat arkadan gelecek trende yine bizim askerler vardır. Oğlunun bunlarla gelip bölüğüne iltihak edeceğine emin misin? Ben size salahiyetim haricinde bir iyilik

ediyorum. Beni mahcup etmeyeceğine söz verir misin? Diye sordum. Bu sözlerim bu halis özlü Türk babasının ruhunda şedit bir hareket uyandırdı. Eski metin Türk terbiyesiyle yetişen bu ihtiyarın düşkün simasında bir vakar-ı ciddiyet belirdi. O nahif sinesinden sedası daha gür ve emin bir katiyetle çıkıverdi:

- Ben mi oğlum! Diyordu, bu ihtiyar ak pak halimle sözümde durmayacağım, memul eder misin! Mert doğan mert ölür. Bir insan daima sözünün eridir. Emin, babasının oğludur. Yalan dolan bilmez. Yarın ki trenle size yetişir merak etme.
- Senin oğlanın adı (Emin) mi? Dedi.
- Evet evladım. Benim adım Emin, oğlumun adı da Mehmet Emin'dir.
- Guyuhlu Mehmet Emin değil mi?
- Ta kendisi. Siz onu biliyorsunuz demek?
- Nasıl bilmem. O bölüğün en iyi bir askeridir. Pek güzel nişancıdır. Yalan hile bilmez, çok sadık ve çalışkandır. Bütün arkadaşları, zabıtları hepimiz onu severiz. Allah senin kalbine göre vermiş özü sözü doğru bir Türk yavrusu.

Bizim ihtiyar baba ile konuşurken vagon penceresinin önünde, harice intişar eden hafif ziyalar arasında yaşamaklı ihtiyar bir kadıncağız dinç bir askerle baş başa vermiş konuşuyorlardı. İhtiyar nine? Solgun simasında beliren nihayetsiz bir meserretle nevazişler olanca şefkatiyle bezl ediyor.. Ve asr-ı dide kuru bir ağaç dalına pek benzeyen raşenin elleriyle harbin esmerlettiği bir genç askerin yanaklarını okşuyordu. Elli sene evvelki gençliğinin neşvesini canlandırmaya gayret gösteren fersiz nazarlar yoluyla telakkiden istiare ettiği şuleleriyle oğlunun bütün mevcudiyetini üzerinde nüfuza çalışan bu valide kalbinde bu gece ne kadar nihayetsiz bir saadet oynamıştı. Son ümit hayatı, yegâne yavrucuğu cehennemi bir cidalden sağ ve salim kurtulmuş, karşısında duruyordu. Bu gecenin müntezirleri içinde aradığına kavuşmuş yegâne aile Mehmet Emin'in ihtiyar babasıyla ninesinden ibaret idi. Diğer bekleyenlerden hiç birisinin aradığı gelmemişti. İhtiyar nine oğlunu kucaklamış nevmit ve meyus olan kitle-i beşer arasında onu, cenah-ı şefkati altında isabet-i ayndan sıyanet eder gibi saklayarak kudretinin fevkinde bir süratle âdeta sürüklenircesine köyüne doğru uzaklaştırıyordu. Tren hareket etmek üzere idi. İhtiyar pederle pek samimi vedalaştık,

Zavallı nurani çehresini ıslatan müntedar gözyaşlarına ilaveten:

- Evladım! Oğlum, evvela Allaha, sonra sana emanet, diyordu, kendisini teselli ettim. Allahın izniyle yine bu istasyonda şimdiki gibi oğlunu kendi elimle sağ salim teslim edeceğimi temin ettim. İhtiyar yüreğinden kopan vecdâver nazarilerle hayır dualar ederek ayrıldı.
- Hırçın ve asi bir çığlıktan sonra lokomotif karanlıklar içine gömüldü. En son süratle bizi Bağdat cephesine yetiştirmek için mütemadiyen sürükleyip götürüyordu. [S.209, s.3]

3.16. İki Yüz Onuncu Sayı

Deli mi Ne?

Üsküdarlı (Sadberk) Hanım henüz berhayat. Bermutat sokak sokak, dükkân dükkân, gazino gazino gezinir, dilinde senelerden beri terk edemediği,

- Maşallah!

İle

- Sadberk Hanıma on para verin!

Nidası ferî, elalığına karışmış gözlerinde yine o mühim initaflar, yüzünde buruşukluklarını bile bir milimetre göremeyen tebessümler olduğu halde başında örtüsü, sırtında kol demirinden sırtladığı, (gri) renk yaldırması, kartal burnu terlemiş, kırçıl saçları kulaklarına yapışmış, fır fır dönüyor.

Çoktan beri görmediğim için hal ve hatır sordum:

- İyiyim, şimdi kasaplar kâhyası oldum!

Dedi.

- Güç iş... Bu kadınlığınla sen nasıl uğraşacaksın?
- A... Bundan kolay ne var?.. Kes şuradan bir but, kes şuradan bir gerdan, kes şuradan bir kol dersin. Kasap korkar, keser, verir!
- Ya vermezse!..
- A... (Sadberk) Hanım söylüyor, derim, verir!

- Demek ki senden korkarlar...

- A... Nasıl korkmazlar, Sadberk Hanım ayol!.. Maşallah!. (Öteki masaya giderek) Sadberk Hanım'a on para verin!.. (Verirler) Elhamdülillah!.. (Bana dönerek) gördün mü?... Nasıl veriyorlar!... Maşallah!..

Kapıdan çıktı gitti. Zavallı mecnune, bende uyandırdığı teellumattan elbette haberdar değildi. Kendi kendime: Her şeye karşı derin bir lakaytlık içinde kalan bu kadın hiçbir şeyle mükellef olmadığımı acaba biliyor mu?

Öyle ya! Böyle muzlim bir ruh saikasıyla geçen hayat, hangi teklife maruz kalabilir?... Fakat bizde cünuna kadar bir meyl-i refakat gösteren dilenciliği ne yapacağız? Kim bilir ne kadar hafif bi ihtiyaç onu böyle sürüm sürüm süründürüyor? Diyordum. İşte bu sırada idi ki hafızam söndü.

Kelek kavun biçimindeki başında pejmürde destarı, yağız siması, kara kaşları, şehläya bakan üzüm gözleri, kırpık bıyıkları ile çemberi andıran sakalı arasında tenebbüt etmiş gibi duran burnu, tebessüm-i riyakâranesine başka bir eda veren yayvan ağzı, kısa gerdanı, abası altında ayan ve nihan uçurlu şalvarı, ayrı ayrı birer tip hatırlatıyordu.

Acele acele yaklaşıyordu. Yine o söz, yine o yavşak yavşak söyleniş!..

- İnşallah, işin olur!... On para ver!

Uyduruk. Biri maşallahçı, diğeri inşallahçı!... İşimiz tamamdır! Nemize yetmez?.. Zaten her işimiz maşallah, inşallah ile bitmiyor mu?.. Fakat bunlara bir üçüncü gerek... Ala ala hiçi ister!..

(Torbalı Hüseyin), (Deli Salih), (Deli Corchi), (Çıplak Mustafa), (Arap İsmail) (Kesik Bacak Zebellahı), (Mehmet Efendi: Adam ol), (Eski Saraylı), (Solmaya!), (Memiş Paşa) bir nesil idi, tereddidi ede ede hiç biri kalmadı.

Bakiyet'ül-selef bir (Pazar Ola Hasan) Bey'den ne çıkar?

(Ali Ruhi) merhum da:

“Anılmaz oldu esatir-i evvelin-i cünun”

“Cünun-ı ışkla ben halka destan olalı”

Diyorsa da kavlı-i mücerredinde kalıyor. Gönül şu aralık adam akıllı bir deli görmek istiyor. (Ömer Seyfi)'nin bir hikâyesinde şiddet-i galâye telmihen:

- Bütün İstanbul deli olmuş!.. Ben bunların arasında çıldırırım!

Diye yeniden tımarhaneye iltica ettirdiğine benzer bir tane olsa!. O bile yok! Bu hususta acele etmek de reva değildir... O, kendi kendiliğinden zuhur eder! [S.210, s.1]

A.R

Harp Levhaları

Elim Bir Hatıra [1]¹¹

[Bu hakiki harp hikâyesinin kısm-i evvelini dün derç etmiştik. Hikâyeyi yazan sahip seyfi vükelamın arkadaşı olan zabt-ı katiyle Çanakkale'den Irak cephesine giderken (Guyuh) istasyonundan oğlu Mehmet Emin'e bir iki günlük izin izin isteyen bir ihtiyar ile görüşüyor ve ihtiyarın oğlunu öbür tren ile yetiştireceğine dair verdiği söze itimat ile Mehmet Emin'i anasına babasına bırakıyor. Hikâyenin kahramanı işte bu Mehmet Emin'dir ki mabadında görülecektir:]

Arkadaşım uzun bir gül çubuğu halinde yanmış olan sigarasını matına bir dikkatle bastırdıktan sonra yenisini ateşledi. Gözlerinde daha parlak bir şule.. Sedasında daha kuvvetli bir ahenkle tekrar söze başladı:

(Kut'ül Amare) muhaseresi hitam bulmuş.. Bir kolordumuz Bağdat üzerine sarkan Rusları tart ve takip ederek hemdana kadar İran içerisine girmişti. Irak ve İran cephelerinde bir sene devam eden galibane harplerde ordumuz Kâmilin muzaffer olmuştu. 332 senesi nihayetinde Bağdat'ın haber-i elim sükûtunu bize tebliğ eden ordu emrine imtisalen İran arazisinden çekilmeye başlamıştık. Biz daha Kâmilin hududa varmadan gerimizden gelen Rus... Ve önümüze çıkan İngiliz katatıyla her iki cephede harbe tutuşmuştuk. Dicle cephesindeki diğer katatımız mağluben çekilmişlerdir, bizim hat ricatımız tehlikede kalmıştı. İran dağlarının geçitlerini Ruslara karşı set eden dümdar katatının mukavemeti ve şimale ilerleyen İngilizlere

¹¹ (*) Vakıa hakiki olarak cereyan etmiştir.

karşı da pişdarımızın mukabil tarizleri sayesinde kazanılan zaman zarfında bu çıplak arazide (Hanikin) kasabasının hurma ağaçlarıyla kapı tahtalarından başka malzeme bulamayan kolordumuz feyezan halindeki (diyale) nehri üzerine köprü kurmaya.. Ve her iki cephe de tespit eylediği düşmanlara bir ser-rişte vermeden bir gece içinde bütün katatını nehrin garip sahiline geçirmeye muvaffak olmuştu.

Düşman ile temas-ı muhafaza olunarak bir müddet ricatten sonra taarruzu tertibat dahi almış idi isen serap içinde hakaik-i eşyayı tamamen fark etmekte kabul olamıyordu. Bir firkamız süvariye takip ederken diğer fırka da onu ihataya memur edilmişti. İşte bu vaziyette iken düşman süvarisi hat müstahkemin aralıklarından sıyrılarak gerisine atlamış, ihata firkamızda yan yürüyüş halinde düşman siperlerinin pek yakınında avcı hattında kolordu kumandanı da bizzat mevcut olduğu halde şedit ve kesif bir top ateşine uğramıştı. Artık burun buruna denecek kadar kısa bir mesafe dâhilinde ve toplu nizamda ateşe uğrayan bu kıtat için ya orada müthiş zayiata katlanarak tevkif etmek veyahut arafrarı(?) irtikâp ederek dağılıp kaçıktan başka çare yoktu.

İşte şu anda; bu kahraman ikinci Osmanlı fırkası; tarihin ebedi bir hiss-i takdir ile yâd edeceği bu hengâme-i dehşet engiz içinde emsalsiz bir kahramanlıkla soğukkanlılığını kaybetmemiş ve yarım saat içinde iki bine karib şehit verdiği halde bir hatve olsun geri çekilmek mezelletini kabul etmekten ise kahramanca ölmeyi tercih ve bu hususta beşinci piyade alayı temyiz eylemişti. Süngü ucu, kararan kenarı... Çakı... Ve hatta tırnaklarıyla siper kazarak düşmanın tamamen mahfuz ve emin olan boy siperlerinin üç yüz hatve önünde açıkta olarak akşama kadar sebat ve harbe devam eden bu kahramanların esatiri celadeti muvacehesinde hasımında tebtil ve takdirini deriğ etmediğine kaniyim.

Simasında elim bir merâretin tersim eden acılarıyla derince bir göğüs geçirdi. Bir müddet hafızasını toplar gibi bir hareketle tefekküre daldı. Sonra koltuğun içine gömülen vücudunu dikleştirerek ihtizazlı bir sada ile tekrar anlatmaya başladı:

İşte; diyordu, Guyuhlu Mehmet Emin'in mensup olduğu bataryada diğer bir bataryamızla birlikte muhtesiren tasvir eylediğim şu vaziyet içinde ikinci firkanın sağ

cenahı ilerisinde başlı başına açıktaki mevzua girmiş, mukabil-i ihata hareketiyle bu defa bizi sarmaya uğraşan düşman süvarilerine karşı üç İngiliz bataryasının ateş sağanakları altında tahribe uğramakta ve aynı zamanda düşman süvarisi ve makineli tüfekleriyle ihata tehlikesine düşmekte idi.

Hintli süvari katatının, kızgın çöl güneşinin şuâtiyle parlayan kılıçları ufak bir ateş fasılasına müterakkip.. Boğuyor ve fedakâr Türk evlatlarının omuzuna inmek için mahya-yı fırsat idi. Her dakika toplarda isabet eden mermi parçalarının derece derece tahribatı ve birer ikişer insan zayıtı tevali ediyordu. Kalkanlar sayesinde ön taraftan gelen mermi sağanaklarından bir derece tahaffuz imkânı verdi. Fakat yanımızdan hortum ağzından fişkırarak su katreleri kesafetiyle kulaklarımızın dibinden keskin vızıltılarıyla geçen mitralyöz kurşunlarından pek ziyade muzdarip oluyorduk.

Artık bütün bataryaya ses işittirmek imkânı kalmamıştı. Karşılıklı gürleyen topların velvele-i kıyamet nümunu arasında bu münferit ve müstesna vaziyet icabı ayrı ayrı düşman kitlelerini hedef-i ittihaz eyleyen bütün topların faaliyetini tanzim ve idare etmek imkânı münselip olmuştu.

Yalnız geriden bizi himaye için piyademiz ileri savruluncaya kadar bir saniye ateşi inkıtaa uğratmamak.. İçinde en yakın ve en tehlikeli olan düşman aksamı üzerine tevhit ve teksif eylemekten başka çare kalmamıştı. Ufak bir tereddüt kısa bir tevafuk.. Alelade bir şaşkınlık bataryanın bütün şerefiyle, bütün hatırat-ı güzesteşiyle birlikte mahvolmasına sebebiyet verebilirdi. Sağ cenahındaki topa bir zabt-ı müstekilen memur ederek bataryanın merkezine geçmiştim. Mehmet Emin, orada idi. Zayıf ve hasta göğsünün güçlkle idare edebildiği nefeslerini sıklaştırmış, fart-ı taab ve gayretten âdetâ soluyordu. Cephemizde büyük bir cüret ve şayan-ı takdir bir istihkar-ı mevt ile seyfi bedest tariz-i azimkârane ilerleyen bir keşif Hintli süvari kıtasına mütemediyen mermi yağdırıyordu.

- Zor yanaştırım sizi. Yağma yok, yağma yok!

Nakaratına terdiflen olanca gayretiyle ateş ve ölüm saçan o pek sevdiği silahının bir lahzacık sükûtuna meydan vermemeye çabalıyordu.

Ben:

- Aferin, göreyim seni, yanaştırma!

Diye gayret verdikçe gazup ve ateşin gözlerinde şimdiye kadar görmediğim hunin bir tebessümün korkunçluğu nispetinde munis şimşekleri parlıyordu. O anda bilmem ne oldu. Müthiş bir sademe! Etrafımızı kesif ve boğucu bir duman bürüdü. Olduğum yerde yığılmış kalmıştım. Bir lahza için uyuşan havasımı birden bire topladım. Bir fikr-i nabit halinde zihnimde yer tutan düşünce galebe çalmıştı: Bataryanın mahvı bir küçük tevakkufa bağlıdır.

Hemen fırladım, kendimi yokladım vücudumda bir arıza yoktu. Sağ ve solumdaki toplar faaliyetlerine devam ediyordu. Bu seri bakışlar esnasında gözlerim, zabıtlarımın meraklı nazarlarıyla tekabül etmişti. Beni berhayat görünce ağır bir yükten kurtulan muzdarip bir ruhun sonuçlarını bir an içinde gözlerinde okumuştum.

Önce kendimi topladığım zaman başında durduğum topun sessiz kaldığını anladım. Bu fem-i aheninin ateş ve ölüm saçan dudaklarını tekrar faaliyete getirmek için iradına başladığım hutbe-i teşviki devam ettiremedim. Nazarlarım önünde bir saniye-i evvel canlı bir faaliyetle sırf gayret eden bu kahraman topçuları bir enkaz-ı beşer halinde ayağımın ucunda yığılmış, ser-nigün görüyordum. Ya Rab! Bu ne hazin bir levh-i fecaatti.

Topunun kırık tekerleği üzerine yüzü koyun.. İdi bir secdeye kapanan top çavuşunun parçalanan sırtından ciğerleri fırlamış, bir kaçının ayakları kopmuş ve bugün hakikaten cellatekarane bir gayretle ateş püsküren azim ve himmeti o kendisine rekabet edercesine ölümle atılan hasmını:

- Zor yanaştırırım, yağma yok!

Diye istihfaf eden Mehmet Emin'i de; düşmana havale etmek üzere elinde tuttuğu son şarapnelin liften mamul külahlı ianesiyle dışarıya dökülen bağırsaklarını karnına doldurmaya uğraşırken görmüştüm.

Ne müthiş bir itidale sahip idi. Kendini katiyen kaybetmemişti. O anda bütün iradatına malik bulunuyordu. Sepetini elinden düşüren alelade bir satıcı bile yoktur. Soğukkanlılıkla salkımlarını toplayamazdı. O anda beni, garip bir his bir sene evvel güya istasyonunda bu kahraman Türk'ün aksakallı babasına verdiğim vaade irca etmişti.

Evet, ben ona oğlunu kendi elimle sağ salim teslim edecektim. Mehmet Emin şu anda bir hayat, fakat cerihası mühlik idi. Bazen tamamen yarılmış, ema çöllerin

kızgın kumlarına bulanmıştı. Müdavatı tecil etmek, bu hayatı kurtarmak lazımdı. Fakat bu mermi tufanı içinde onu kazasız göndermek imkânı yoktu. Geriden boş bir cephane arabası getirmek için gönderdiğim emir yerlerden kimisinin hayvanı, kimisinin süvarisi mermi sağanakların altında devriliyordu. Artık faaliyeti hitam bulan bu top faidesiz bir silah derekesine inmişti. Solundaki topa koştum.

Düşman daha ziyade takrip ediyordu. Şiddet ve kesret endahattan namlular tamamen kızmış, inbisat etmişti. Bu topta bir kovan sıkışmış çıkarılamıyordu. Topun kumandanı, kahraman Ali çavuş asabi bir istical ile uğraşiyor, kavani bir türlü çıkarmak kabul olamıyordu. Üç düşman bataryasının mütemerkiz ateşleri altında bulunmamıza rağmen bir cesur fedayı nefer topun ilerisine geçip ağız tarafından kovani tomar ağacı ile etmek, çıkarmak istiyordu. Filvaki başka çare de yoktu. Fakat an be an eksilen bu güzide askerlerin hayatını artık heder etmeye gönlüm rıza göstermiyordu. Bataryadan ancak iki top faaliyette idi. Düşman gittikçe yanaşiyor ön safta ateşimizle açılan boşlukları ikinci saf dolduruyordu. Tehlike bir kâbus şeamet şeklinde üzerimizde dolaşıyordu. Elde avuçta kalan üç beş hayatı ifna etmekle, düşmana hücum fırsatı vermek arasında mütehayyirken Ali Çavuş'un sadası yükseldi:

- Anamız, babamız bizi bugün için doğurdu. Düşmana karşı eli bağlı mı duralım, müsaade ediniz de efradı şehit olan ikinci topa kendi topçularıyla gideyim.
- Pekâlâ Çavuş! Dedim, fakat o topun tekerleği sakatlandı.
- Büsbütün dağılıncaya kadar kaç mermi atabilirsek kârdır! Diyordu. Teker teker koşarak gitmelerini tavsiye ettimse de âdeta karanlık bir zindanın ziyaya müteessir mahpusları gibi yanımdan hep beraber fırladılar. O an, bu masum ve fedakâr kollarını Allah'a sıyanet etmişti. Zayiat vermeden sakat topun başında şehit düşen arkadaşlarının yanında toplandılar. On dakika evvel sükûta mahkûm olan bu silahtarı şimdi eskisinden fazla muzâaf bir şiddetle düşman üzerine ölüm yağdırıyordu. Sanki şehit arkadaşların mübarek ruhları onlara manen yardım ediyordu.....

Buhran geçmiş, harbin şiddetine bir zaaf-ı umumi tarı olmuştu. Her iki taraf oldukları vaziyette kaldılar. Piyademiz yetişmiş, düşman bataryamıza girememişti.

Gece geriye döndüğüm zaman ilk işim seyyar hastane çadırlarına uğramak oldu. Bir hayat olarak sargı mahalline gönderdiğim Mehmet Emin'in sıhhati hakkında malumat edinmek istiyordum. Bu çocuğa karşı kalbimde fazla bir alakadarlık hissediyordum. Vicdanım beni onun hayatı için ağır bir borç altına sokmuştu. Fırka-ı ser-tabibini buldum, sordum. Bağırsakları birbirine bağlamak için sairce(?) bir topun fikdanı yüzünden zavallı iki saat evvel rahmet-i rahmana kavuşmuş. O anda gözlerim karardı, göğsümün ezici bir ağırlıkla tıkanırdığını hissediyordum. Anadolu'nun şirin bir köyünden bu ateşin çöllere vatanının müdafaası için gelen bu arslan yürekli şehide gözyaşlarımla bir tuhfe-i takdis ihda ettim.

332 senesi kânunusaniyesinde üç sene sonra bir İspanyol nezlesinin hümai ateşleri içinde beni tekrar İstanbul'a getiren tren, Guyuh istasyonundan geçerken aksakallı ihtiyara verdiğim vaadi düşünerek gözlerimi kapadım. Fakat o pir salhurde ile beli bükülmüş ak saçlı ninenin hayal-i giryarı gözümün önünden ayrılmıyordu:

- Oğlumuzu nerede bıraktın?

Diye soruyordu.

Artık facia burada nihayet bulmuştu. Kudsî ve müellem bir vedia-ı ıstırap olan bu sergüzeşt hazini bütün samian en ince teferruatına varıncaya kadar ruhlarımıza nakşetmeye çalışırken bu harikulade macerayı bize nakleden zabıt arkadaşımızın, beyaz mendilinin hareleri arasında gizlediği gözyaşlarını fark ediyorduk. [S.210, s.3]

3.17. İki Yüz On Birinci Sayı

Seyr-i Sefain'in Yeni Tarifesi

Kadıköy artık köylükten çıkmış, bir şehir olmuştur. Yazık uzun günlerde sık sık âmedüşüd eden vapurlarıyla istiâya kifayet etmiyordu. Şimdi günler kısaldı, fakat İstanbul ile alakadar olan Kadıköy halkına adedi tenezzül etmedi. Yine seyr-i sefain idaresi, aynı halkı İstanbul ile Kadıköy arasında taşımaya mecbur dünden beri tatbik olunan yeni tarife-i idarenin her halde Kadıköy vapuruna binmeye hiç lüzum görmemiş bir memuru tarafından tanzim olunmuş olacak ki hangi noktadan bakılsa ihtiyaca kifayeti ihtimal-i mefkûd, evvela seferlerin adedi azaltmış, saniyen

sefer noksanının telafisi ve izdihamın mebni için hiç olmazsa Kadıköy ile Haydar Paşaya hareket edecek vapurları ayırmak lazım iken bilakis ve bilhassa ahalinin en kalabalık zamanda her iki iskeleye bir vapur tahsis kalınmak garabeti gösterilmiş, saniyen henüz gündüz denilebilecek bir zamanda badel-zul saat altıyı çeyrek geçe de son vapur tahrik edilmiş, rayen Kadıköy'ünde öğleden evvel saat on biri çeyrek geçe de öğleden sonra saat iki buçuğa kadar yani üç saat bir çeyrek saat Kadıköy'le İstanbul'un mevasilesi kati olunmuş, hamisen, sadisen ve elh.. Halkın ihtiyacını hiç düşünmeksizin bir tarife yapılmış ve tatbikatında görülen bu nice müşkülata rağmen iki gündür hala tadil-i cihetine gidilmemiş. Ahalinin ne istirahatını ne işini düşünmeyen seyr-i sefain idaresinin tarik-i hak ve intizama davadet sarması ve zamanı gelmiş olsa gerektir. [S.221, s.2]

Bir Kafatası Üzerinde

(Teşrih İzamı) ya pek ziyade meraklı doktorlarımızdan biri ahiren bir mezarlıkta bulup hanesine getirmiş olduğu bir iskelet kafa üzerinde garaipten addolunacak derecede şayan-ı hayret bazı keşfiyatta bulunduğunu beyan ediyordu, diyor idi ki:

- Bu kafa tos toparlaktır. Çene kemikleri biraz tıraş edilecek göz çukurlarıyla burun delikleri de münasip vecihle doldurulacak olsa âdeta bir küre olur.
- Yalnız ta alına tesadüf eden mahalde cüzi bir ustuva, düzlük görülüyor ki bundan müddet-i medide namaz kıldığı ve bu kayıt ile çokça yaşamış olduğu istidlâl edilebilir.
- (İlm'ül-kıhf) ın bir babında mestur olduğu üzere meşagil-ı dimağa şiddet ve ehemmiyete göre kafatası üzerinde temel manidar çizgiler bırakır, ah! Bu tas daha taze iken yani beyn-i mahv ve münadim olmadan ol elime geçse idi sahibinin bütün hayatını okumak mümkün olurdu.!. Her ne ise gelelim bahse:
- Dediğim çizgilerden bunda da var... Hem de çokça. Onun için nazar-ı dikkatimi celp etti. Tetkikat-ı hurdebiniye neticesinde anlaşılıyor ki bu kafa mesailik ve meşagil-i kesreye salık olmuş yorulmuş bir kafadır.
- Evvel-i emirde ya bekâr imiş veyahut evlâdı olmamış.. Çünkü evli veya evlat sahibi olanların arada sırada bir ihtikan- dimağı geçirmeleri

muhakkaktır. Buda onlardan olsa idi tepede çizgiler ziyade olacak idi. Halbuki nokta bile yok, yalnız.. Öyle diyelim.. Kutup noktasının etrafındaki tül daireleri biçiminde hutut-ı mütevazıye nişaneleri mevcut. Bundan da birader, hemşire gibi akrabaya malikiyeti münfehim oluyor.

Kafanın yüzü şimale teveccüh edildiği takdirde bu tül dairelerinin biraz cihet-i şarkiyeye düşen kısmında büyük bir küme hâlinde öyle zikzak çizgiler verilir ki bunların vehle-i evlade ne olduklarını keşfedemedim. Fakat biraz sonra zikzaklık zihnimi tırmaladı. Düşüne düşünce buldum. Fikren müteredit, mütelevvin olmakla beraber bir oraya, bir buraya gidişinden vaktiyle saray mensubu, yaver, çizgilerin pek bariz olduğuna nazaran da Devr-i İstibdat'ta zoraki amal-ı fikr eylenlerden bulunmuş olduğuna hükmettim.

- Bu küme şarka doğru yayıla yayıla açıldığı halde bir santimetre cenupta müteaddit atlamalarla sıklaşıyor, zikzaklar bazen bazı aksamda pek rana, bazı aksamda hafif görünür ki menkûbiyete veya şiddetli azar işitmeye delalet eder. Sonra bütün bütün silinir, görünmez olur ki bu da hayırlı bir alâmet değil. Ya mahbusiyet ve menfilik... Ancak kümenin garbine doğru müttehiden merkez-i devairi andıran bir siyahlık bulunur ki bu da pervekâr endişenin daima bir fikr-i sabiti iza ede ede döndüğüne işarettir. Mesela affolunmak gibi günden güne kesb-i ciddiyyet eden arzular ekseriya böyle daireler şeklinde izler yapabilir..

Bunlar bir şey değil... Biraz ötede yani kutup noktasının tam nahiye-i garbiyesi başlangıcında ufak, çil kuruş şeklinde bir siyahlık daha var. Âdeta yıldırımla vurulmuş gibi... Üzerine parmaklarımla dokundum. Kof kömür safihası gibi olduğunu anladım. Bereket versin ki bozulmadı, çıtırdayıp dağılmadı. Çünkü kenarlarında bir takım tırtıllar vardı ki bunlar adede mukabildir, saydım (10) tane... Saymasaydım bulamayacaktım.

- Ne imiş?
- 10 Temmuz İnkılabı sademesi
- ..?

- Şaşma bu böyledir!.. Bu siyahlıktan sonra yine ufak bir boş saha. Ondan sonrada yine mütehhid'ül-merkez daireler... Yine bir fikr-i sabit!.. Biraz daha ötede bir zikzak grubu... Bu Gurup da cenuba doğru uzanıyor... Yine tereddüt... Yine biraz daha ötede birbirini tutmuş iki el gibi bir takım hutut-ı gayr-ı muntazama... Meselâ (İttihad ve Terakki) Cemiyeti'ne dâhil teşebbüslerinin müsmir olması... Dikkat buyurun. Siyasetin kafatasları üzerinde daimi surette inkasat-ı hattiyesi vardır. Meselâ cezrî olanlarda turp gibi kökler müntabidir, Muhafazakâr olanlarda sarımsağımsı, İktisat fırkası mensubîninde enbarî... Dediğim gibi İttihâdiyun'da el ele.. (Sulh ve Selâmet) tekillerde bağdaş kurmayı andırır. Diz büküntüleri şeklinde nümayan olur. Vekıs aleyhel-bevâkî..

Ne diyordum?.. Evet... Bunların nihayetinde evvelki çil noktalarından büyücek yine bir yanık nedbe. Tırtılları tam 31 tane. Artık şüphe yok ki bu 31 Mart vaka hailesinin aks-i tamdır.

Resm-i hattında kumsal yerleri göstermekte kullanılan noktalı açık mahallerde var... Bunlar her ne kadar küçük ise de oldukça düz bir saha üzerine dağılmışlar... Mutlaka inşirah... Buradan alına doğru sarkık bir çizgi. Hurdebin bu çizginin nihayetinde basıklığı parmakla bile gayr-ı mahsus bir çöküklük gösteriyor.. Düşünürken ekseriya şahadet parmağıyla abandığı saha.. Mebusluk.. Nezaret... Valilik... Polis müdürlüğü... Gibi memuriyetlerle mütevafık bir keyfiyet.. Alnın ortasına doğru hafif bir iltiva... Bu parmakla mahsus... Yanlarında yine zikzak hatlar.. İltivanın kenarından birden bire kaçır gibi aykırı bir çizgi bu zikzaklara kadar varıyor. Böyle hatlar daima (muhalefet) yadigâridir. Sonra (), [] şeklindeki çizgiler de var.. Bunlardan da anlaşılıyor ki mahsur ve fakat mütekebil bir hizb içinde.. Ya mazrup, ya mazrubun fih!.. Meselâ Hürriyet ve İtilafa girmiş. Fakat duramamış.. Zira bir parça daha az bir köşede ayn-ı neviden ((, [[şeklinde numuneler meşhut... Alnın münteha-yı garbisindeki lekemsi bir saha üzerine toplu iğne başını andıran intifahat, beyninin ateşin düşüncelerle kaynayıp bir takım hububat-ı harrenin muttasıl çarpmış olduğunu anlatıyor.

İttihat Fıkrasının sükûtuyla (Kamil) Paşa'nın res-i kâre geldiği, Balkan Harbinin zuhuri, tevali eden mağlubiyetlerin neticesinde (Babıali) bam-ı bumi, vali-i ahire

değil bu beyni, dünyayı kaynatmıştı. İhtimal ki her birimizin kafataslarında bu gibi intifahat hâsıl olmuştur.

(Cümcüme) tarafına bakılacak olursa burada pek mühim asar ve efala delalet eden imarelerin âdeta bir izdiham peyda eylediklerine kanaat gelir. Zaten kafadan maksat asıl burası olduğuna göre burada görünen ve şeklen buğdaya, arpaya benzeyen şekillerden...

- Galiba ziraatla meşgul olduğuna...
- Bilakis!., Öyle olsa idi bu şekiller müsennem olmazdı. Çukur olurdu.
- O halde!...
- İaşe işlerinde intifa eylemiş olduğu kast olunabilir.
- Çünkü bu şekiller ense çukuruna doğru dökülür gibi bir vaziyettedir. Hatta yalnız çuvallardan, ambarlardan artırıp çalmak suretiyle idhar değil, ihtikâr bile ettiğine kaim nişanesini de buldum.
- Ne gibi?
- Ne gibi olacak?.. Ense çukuruna doğru inen kısım-ı azaminin büküntü mahalinin ta iç tarafında da bunlardan bir tane var... Bunun burada bulunuşu, piyasadan saklanmış olduğunu ima eder.
- Yeni mi vefat etmiş?..
- Her halde (Teşkilât-ı Millîye) haberlerinden evvel... Zira (mütareke) alameti olan mismarî benekler mafkud.. Yalnız kulak hizalarına doğru geniş açıklıklar var ki hin-i vefatında bile kulağı açık, keza ecvaf-ı ayniyenin amâkında öyle girintiler var ki keza gözü açık, burnun kemiği uzayıp kalmış gibi sivri ki burnu koku almaya müheyya, çenelerin hatt-ı ittisali ile diş araları sık durduğuna göre pek ziyade ketum ve raz-ı aşına olduğunda şüphe bırakmıyor.

Doktor bunları söyledikten sonra elimi sıktı, ben de eday-ı teşekkür ile arz-ı veda eyledim. [S.211, s.3]

A.R

3.18. İki Yüz On İkinci Sayı

Mebus Namzetlik Mi?

İlân etsem mi, etmesem mi?... Siyaset ile iştigal edenlerin ekseriya giriftar oldukları ahvâl-ı pürmelali gördükçe beni derin bir düşünce alıyor. Etmesem diyorum. Fakat şu aralık kulağıma tatlı tatlı bir şeyler aksetmeye başladı!

- Seni mebus namzeti ilân edeceğiz,

Diyorlar!.. Bunlara..

- Böyle söz söylemeyin,

Denilmez a... Hatta içimde biraz daha sıkıca söyleseler gibi arzular peyda oluyor. Eski (Bağdat) valisini hatırlıyorum:

Bir gün Tatar gelmiş.. Huzuruna varınca Paşa demiş ki:

- İstanbul'dan ne haber?
- İyilik, güzellik, bolluk Paşa'm!
- Daha?.. Daha?..
- Çıkarken zât-ı devletinizin de sadareti söyleniyordu!

Paşa Tatar'ın attığı palavraya inanmamış ama tekrarında bir lezzet bulmuş olacak ki...

- Söyle, Tatar Ağa'sı... İnanmıyorum ama... Hoşuma gidiyor. Söyleniyordu?..
- Zât-ı devletinizin sadareti!
- Memnun oldum!.. Memnun oldum!..

İşte şu günlerde ben de aynı tahassusat içindeyim!.. Her ne kadar tevâzuen:

- Ben bu işin ehli değilim!
- Ben kendimi bile idare edemiyorum... Nerede kaldı ki!..

Gibi mukabelelerde bulunmakla beraber yine onların:

- Nasıl ehli değilsiniz? İstanbul'u sizin kadar tanıyan var mı?.. Asarınız...
- İnsanın kendini idare etmesi başka, memleketin hayır ve menfaatine çalışması yine başka!..

- Misilli müddeiyatı hissiyatımı gittikçe gıdıklıyor... Fakat sözün doğrusunu da, söyleyeyim!.. Farz edelim ki namzetliğimi ilân etmek hevesine mağlup olursam ne yapmalıyım!
- Çiftçiler derneğine kendimi prezante mi edeyim!.. Zannederim ki derneğin vakti geçti...
- Millî Kongre'ye mi başvurayım?.. Orada da bütün fırkalar birleşmiş...

Kim bilir ne kadar namzetler tasarlanmıştı?..

- İttihat Fırkası'na yamanabilirdim, mansuh! Menkûb... Menfur!..
- Hürriyet ve İtilafa... Evet... Ah... Vaktiyle hata ettim... Cıvıvli zamanında teklif ettilerdi... Hem de Meclis-i Maarif Azalığı ile beraber... Red eylemiş bulundum... Demeye kalmadı koskoca fırkanın intihabatına iştirâk etmeye ve bu sebeple bütün bütün boş kalmaya karar verdiğini öğrendim.
 - Sulh ve Selâmet... Onda da başta (Ferit) Paşa olduğu halde mecmu azasının namzet ilân edileceği söyleniyor...
 - Millî Ahrar: Hiç tanımadığım bir heyet!
 - Sosyalistler... Bunların da yalnız namı var.. Nişanları yok!
 - Vahdet-i Millîye... (Rıza Bey) den eminim ama müşarünileyh de burada bulunmuyor. Yine gurbettede!.. Hem bu fırka henüz siyasi değil imiş! Gerçi (Yeni Gün) fırkalar tarafından intihabat icrasında iki hata-yı azîm buluyorsa da... Tamiri kolay idi.!
 - Ehl-i İktisat Fırkası'na!.. Ne yüzle gideyim?
 - Müsrif, mübezzir bir adamım!..
 - Bizim gazetenin en salim bir tarîk olmak üzere gösterdiği:
- 1- Matbuat murahhaslarına gitsem... Vaktiyle Edebiyat-ı Cedide'yi zem ettik idi, sonra da parmak hesabını beğenmiyorsan, ba-husus (hariçten kelime alınsa, kaide alınmaz) nazariye vehimesine muhalifsin... Bu kusurların yetmiyormuş gibi ihtiyarlığını da unutuyorsun... Diye savarlar korkusuyla...
- 2- Darülfünun Müderrisleri'ne gitsem... Darülfünun açıldı açılalı beş on defa lügat-ı encümenine geldin.. Onu da ne sebep yarı yolda bıraktın... Devamsızsın bak bize... Senelerce burada kürsülerde minder çürüttük... Haydi! Diye kapıyı gösterecekler vehimesiyle...

- 3- Bu büyük ticarethaneler mümessillerine gitsem... Kaç senedir şunun şurasındayız bizden bir çift çorap mı, yarım düzüne mendil mi, gömlek mi, fanila mı, yağ mı, un mu, gaz mı, tütün mü, şeker mi, sabun mu, palto mu, kumaş mı, hiç olmazsa bir top patiska mı, kömür mü, odun mu,... elh aldın?... Al kulum ver kulum!...

Tarzında başlarından savacakları endişesiyle...

- 4- Bizim (Nadi) ye müracaat etsem... Bermutat yüzüme güle güle bakarak:

(A... Ağabey! Hâlâ anlamadın mı? Mebusluk demirden leblebidir. Çiğneyene aşk olsun!)

Diyecek mülâhazasıyla... Cesaret edemiyorum!

İşte vaktiyle tayin-i meslek etmemenin cezası böyle ürkek olmaktır... Kim bilir?... Erbâb-ı cesaret şimdiler ne kadar şâd ve hürremdirler!.. Gıptalar olsun!.. [S.212, s.2]

A.R

3.19. İki Yüz On Üçüncü Sayı

Sen Yalatma Ya Rabbi!

Geçen gün idi. Rüfekadan biri hem karpuz kesiyor, hem de gülüyordu.

- Ne gülüyorsun?

Dedim.

- Amcam hatırıma geldi de!...
- Karpuzla münasebeti?..
- Ne zaman kesse, kabukta kalan bıçak kaçığını yalardı. Bir gün sebebini sordum.
- Dedi ki: Sokağa atacak değil miyiz? Görenler: Bunların uşağı da var, derler.
- Şaştım. Ne garip bir zihniyet!.. Yalanmış bir karpuz kabuğu, hanede haddem ü haşem vücuduna delalet ediyormuş. Demek ki vaktiyle karpuzun içini efendiler, hanımlar yiyorlar, kabuğunu da hizmetkâran yalıyorlarmış:

- Evet, bir zamanlar lisan-ı şekvadan işitirdik:
- Felek bu!.. Kimine kavun yedirir, kimine kelek, kimine kuru ekmek yedirir, kimine baklava börek! Derlerdi.
- Felek değişmemiş, olacak ki babalarımızın tarz-ı şikâyeti elan baki... Şurası da şayan-ı dikkattir ki memleket fırka hayatına girer girmez karpuz kabuğu yalayanlar çoğaldılar.
- Hükümet-i İttahadiyenin sükûtu üzerine açığöz davranan (Hürriyet ve İtilaf) fırkası gönüllü yazar gibi taraftar toplamaya başlamıştı. Gazinolarda, meyhanelerde, adi kahvehanelerde, bir takım kimseler geziniyor, şuna buna alenen:
- Sen gel fırkaya yazıl... Bir şey değil ayda otuz kuruş vereceksin... Ben seni ertesi gün polis yazdırırım. Yahut efendiye söylerim, memuriyet-i sabıkana iade ettiririm... Yahut mazuriyetini bildiririm, daha münasip bir memuriyete gidersin. Yahut dün fırkaya... Bey gelmişti. Sizden bahs açıldı. Beni bir kere görsün dedi... (Yeni yazılmış ve öte taraftan önü ilikli, emre muntazır duran birine). Buraya gel... Sen şimdi git... Beni de beraber al... Gösterttiğim evi teressüd edin..(Yine bir diğerine) Sen de gel!. O adamla sık sık görüşme, ben bilirim, o ittihatçıdır. Sonra hakkında iyi olmaz... (Ta uzakta oturan birini eliyle çağırarak) Beni Aynalı Çeşme'de bekle, seninle bir yere gideceğiz!.. (Daha öbürüne)... Kulübe git... Bak Reis Paşa gelmiş mi?.. Gelmiş ise (cebinden bir zarf çıkararak) bunu ver, cevabını al gel... (Bir aralık dışarıya doğru bakarken, eliyle camı vurarak, içeriye gel! Manasıyla eliyle işaret ederek) içeriye girer girmez:
- Ne yaptın?
- Emriniz veçhiyle hareket ediyorum.
- Neler söylüyorsan iyice zabt et!

Gibi şımarıklar gösteriyorlardı. Bir gün bu el pençe divan duranlardan birine dedim ki:

- Bu kim?

- Rica ederim, benim söylediğimi kimseye söylemeyin, yeni polis müfettişi oldu... Beş bin kuruş alıyor...
- Sen?
- Daha hiçbir şey... Fakat var etti maiyetine alacak!...
- Yine birine sordum idi:
- Kulüpte ne yapıyorsunuz?
- Biz mi?.. Hiç!.. Onlar konuşuyorlar... Sonra bize bir emir verirlerse..
- Para?
- ...Vermiyorlar.. Lakin fazla ekmek alabiliyoruz...Tevkif yok!..
- Bir gece de pekiyi tanıdığım biri karanlıkta bana sokuldu.. Dedi idi ki:
- Affedersiniz... Yanınıza gelemiyorum. Malum a... Görürlerse şüphelenirler.. Ekmekten olurum! Yalnız şunu söyleyim ki bir az ihtiyatlı davranın. Çünkü sizden şüpheleniyorlar!
- Ya!
- Hatta dün teressüd için de emir verildi.
- Teressüd edenlere bir şey veriyorlar mı?
- Hayır.. Fakat memuriyet de kullanacaklar!.
- Zaman geldi geçti .. Şimdi bu zavallıları görüyorum.
- Ne yaptınız? Dedim mi:
- Hiç! .. Avucumuzu yaladık!
- Diyorlar!.. Sen yalatma Ya Rabbi!.. [S.213, s.2]

A.R

Muvakkat-ı Sıhhiye Memurlarının

Maişet-i Müzayakası

Eskişehir levası sıhhiye tecrîdhâne memurlarından aldığımız mektuplarda kendilerinin imrâz-ı sâriye mücadelesinde can siparane çalışmalarına ve hatta bazılarının bu uğurda terk-i hayat etmiş olmalarına rağmen sair-i memurine ita edilmekte olan ekmek zammiyatından kendilerinin mahrum edilmiş oldukları ve aynı zamanda evvelce bedel mukabilinde iaşeden verilmekte olan ekmeklerde kat edilmiş bulunduğu ve esasen pek cüzi olan maaşlarıyla temin-i hayat kabil olamadığı beyan edilmektedir. Aldıkları ufak ücret şehriye-i maktu ile aile geçindirmeye mecbur olan

bu vatandaşların temin-i refahı cihetinin sıhhat-ı müdüriyet umumiyesince nazar-ı dikkate alınacağını ümit ederiz.[S.213, s.3]

Türklerin Tarihi Kabahatleri

Ecdadımız Rumeli'ne geçer geçmez yakıp yıkmadı. Hatta yeni yeni kasabalar vücuda getirdiler. Ahali-yi asliyeyi tehçire de kalkışmadılar. (Murat) Evvel' in (Dimetoka) da ve bilahare (Edirne) de vücuda getirdiği asar-ı ümran, asrın külliyyat-ı fahriyesinden maduddur. Yalnız anasır-ı Müslime'yi çoğaltmaya çalıştılar ki onların yerinde herhangi hükümet olsaydı onunda yapacağı bu idi. Nasıl ki bu usul-ı zamanımıza kadar Avrupa devletlerinin her biri tarafından ayrı ayrı sahalar üzerinde tatbik olunmuştur. Ruslar, Almanlar, İngilizler, Fransızlar, bu bapta mihre-i tatbikinden sayılırlar. Bulgarlar, Yunanlar, Sırpılılar, hatta Romanlar bile elan bu usul ile meşguldürler. Geçen Balkan İttihat Harbi'nde usul-ı mezkûrenin şebh-i cezire de vukua getirdiği cinayet ve şenai henüz unutulmamış ve hâlâ devam etmekte bulunmuştur.

Hükümet-i Osmaniye'nin Avrupa kıtasında ittihaz ettiği siyaset-i İslamiye, kendi haline bırakılacak olsa idi bir (hulûl mesahane) şeklini alacak idi. Almanya'dan, (Venedik) ten, Lehistan ve havalıyesinden akıp gelen (Ehl-i Salıp) orduları yakıp yıkıyorlar, kesip yağma ediyorlardı. Bizim Rumeli'ye mürurumuz esnasındaki vaziyeti nazar-ı dikkate alacak olur isek bu cihet kendiliğinden tezahür eder. Vaziyet-i mezkûre irae ediliyor ki:

(İstanbul) İmparatorluğu ile (Bulgar) lar ve Sırpılılar âdeta şedit bir münaferet içinde idiler. Hatta Sırpılılar (Selanik) civarına kadar saldırarak mahut (Makedonya) meselesini ihdat etmişlerdi. İstanbul'da (Kantakuzen) in taç ve taht münazaat-ı azim-i takalibatı mucip oluyordu. Hâlbuki Türkler, esasen demokrat bir kavim oldukları gibi öteden beri edyan ve âdeta dokunmadıklarından istilalarıyla Balkanlarda bir nevi müvazenet hâsıl olmuştu. Çünkü muti olan cemaat ve efrâd gayri Müslime'nin hürriyet ve imtiyazat mezhebine ve ictimaiyesi tanılıyor, hatta ilavat icra ediliyordu. İşte Sultan (Osman) ın irae ve ahlafının tavsiye ettikleri o siyaset-i İslamiye idi ki ser-gerâtı bu türlü mühim müsaidata mezun kılıyordu. (Fatih), İstanbul'a duhulünün üçüncü günü idi ki Ortodoksların Patrik intihap etmelerini emir ve bu emrini, Ermeni, Slav, Latin cemaatlerinde teşmil etmiş idi.

İmtiyazat-ı mezkûre cebren alınmış değil idi. Bilhassa o devirde Fatih’i taht-mecburiyete alacak bir kuvvet tasvir olunamazdı. Yalnız Osmanlı teşkilât-ı siyasiyesini vücuda getiren (Siyaset-i İslamiye) muktezası ahsâs-kuvvet ediyordu.

(Yavuz) gibi celâdet tabi ile müşteher bir Hükümdar’ın Rum fesesini katil için verdiği emri naks ve iade eden Müftü (Zembilli Ali) Efendi merhum da (Zeyrek) de gunude-i rahmet-i rahmandır. İşte bidayet-i istiklâlden itibaren Hükümet-i Osmaniye’nin sevk ve idare etmekte olduğu (inkılap fikri) şu suretle de tezahür eder. Garp’ta Hristiyanlık vakit vakit İslâmlık aleyhine hücum ederek (Endülüs) kıtasına tahrip, enafes-i asarı ihrak, efrâd-ı İslâmiyeyi müthiş işkencelerle katil ve efna ve kemâl-i vahşetle bir medeniyet-i muazzameyi hak ile yeksan ettiği sırada Şark da İslâmlık tarz-ı maruzdan hareket ederek mağluba mağlubiyetini tahfif edecek müessir-i adilane izhar ediyordu. İşte bu türlü inkılâbatın same-i zuhura gelmesi ile der ki (Kurun-ı Vüstâ) kapanıyor. Kurun-ı Ahire başlıyordu. Şark Roma İmparatorluğu’nun zaten ehemmiyet-i siyasiye ve kudret-i askeriyesi kalmamış olduğu cihetle onun inkırazından âlem, fikir ve izahatın müteessir olması ve ba-husus bir kurun-ı cedidin küşadına sebebiyet verebilmesi yanında o zamana kadar hiçbir Hristiyan hükümetin yapamadığı ve hatta yapmak hatırına bile gelmediği hürriyet mezhebiye ve vicdaniye meselesi elbette tarihin Osmanlı kabiliyet-i medeniye ve idariyesi namına ikame edeceği delâil takdiriyledir. Malum olduğu üzere bu nev inkılâbatta hüküm eden uzun zamanlardır. Bunlar anı olarak vukua gelemez.

(703) de yani feth-i Konstantiniye’den elli dört sene evvel Asya-yı sugrayı zir ü zebr eden (Timurlenk) (Sivas) da dört bin Ermeni’yi sekizer, onar tutturmuş ve başlarını bacakları arasına bağlatıp kazdırdığı büyük çukurlara atmak ve üzerlerine mezar tahtaları gibi tahtalar koydurarak toprak doldurmak suretiyle diri diri gömmüş, bu vaka-ı hunrizâne (Bayezid) ulu, o hakan-ı hûnefşan aleyhine son derecede azap etmiş idi. Cinayet ve fecayın bu rütbe-i inkişafı ve nice bin efradın itilafı hadisat-ı müessifesi henüz Anadolu’da unutulmadığı bir zamanda Hükümet-i Osmaniye’nin başına her türlü gavail ve mesail-i mudile açmak, bütün Hristiyanlığı hatta Anadolu beyliklerini aleyhine yürütmek gibi entrikalarla dünyayı bi-huzur eylemiş olan müntin ve müttefin bir imparatorluğun enkazına gösterilen bu hürmet ve itibar acaba nasıl oluyor da nazar-ı şükranı celp etmiyor? (Endülüs) ateşler içinde kalarak efrâd-ı İslamiye katil ve mütebaki parçaları Avrupa’ya senelerce hocalık etmiş olan asar-ı

İslamiye ihrak-ı binnâr edildiği bir asırda Osmanlıların (Bizans) ın sönme üzere bulunan mesere-i irfanını hüsn-ü temsile şıtap ederek mağluptan ilim ve sanat namına istifade ettikleri nasıl unutuluyor?

(Feth-i Konstantiniye) de İngiltere ile Fransa arasındaki meşhur (Yüz Sene Muharebesi) hitam bulmuş idi. Düşünmeli ki yüz seneden beridir aksay-ı garbın iki hükmeti yekdiğerini boğazlamış idi. (Kalmar) İttihadı denilen ve (İsveç), (Norveç) ile Danimarka ittifakından ibaret olan siyaset mübeddel nifak olmuş, Avusturya büyük birer Aşidükalık hükmünde olup fakat arkasında Alman Hükümeti müttfakkıhasından mürekkep büyük bir İmparatorluk teşkil etmiş, Ruslar Tatarlara haraç vermekten kurtulmuş, Lehistan'da (Bakelon) Hanedanı hüküm-ferma olup (Bohemya) Protestanlığı'nın mukaddime-i zuhuru gavalinden kurtulmuş, Macarlar (Varna) melhamesi tesirat muharebesinden bi-mecal kalmış idiler. İşte böyle bir zaman fütuhât-ı nişanda Papalık makamında bulunan Beşinci (Nikola) nın din namına Osmanlılık aleyhine teşvikat ve tahrikât-ı müserede bulunduğu mesmu ve mervi olduğu halde Osmanlılık yine Hristiyanlara dokunmamış ve bilakis hürriyet-i mezhebiye ve vicdaniyelerine hürmet ederek imtiyazat-ı mühimme vermiştir.

Yirminci asır medeniyet diye avazı çıktığı kadar bağırın Avrupa Balkan ittifakı muharebe-i zalesinde İslâmların ve mebânî-i diniyenin uğradığı tahkiratı gözüyle görmüştür ki Osmanlılar bu üç milletin asırlarca muhafızı ve kafil-i diyanet ve mevcudiyetleri idiler. Ermenilere gelince bizden ne istemeleri lazım geleceğini düşünmek bile istemeyiz. Biz onları Asya-ı Sugara da, şurada burada gayr-ı muntazam dağınık, her türlü imtiyazat-ı içtimaiye ve diniyeden mahrum bir halde bulmuşuzdur. Tarih bu bapta uhdemize hiç bir zimmet kaydetmemiştir. Mevhum ve hayalat ile meşhun bir Ermeni Hükümet-i kadimesi, tavaif-i mülûk serpintilerinden daha zayıf bir (Kilikya) idaresi var ise, bizim bildiğimiz değil, bize öğretmek istenilen hak-ı siyasi ve içtimai, bundan ibaret olup hâlbuki Ermeniliği bir mevcudiyet bahşeden yine Osmanlı imtiyazatıdır. İşte Türklerin tarihî kabahatlerinden bir kısmı!... [S.213, s.3]

Ahmet Rasim

3.20. İki Yüz On Dördüncü Sayı

(Çok Mu Söylemişem!..)

Geçen gün, Borazan (Tevfik) Bey meşhur (Arap Abdullah) tan bahsederken dedi ki:

- Arap (Abdullah) Paşa, kabadayılıığı zamanında biriyle kavga ettiğini bilâhare yedinde maktul düşen kahveci (Çerkes Mehmet) e anlatırken, şive-i mahsus ile:
- Vurdukça vurmuşam,

Demeye başladı, hepimizin kulak verdiği gibi sezinleyince tekrar kuvvet vererek:

- Vurdukça Vurmuşam... Vurdukça vurmuşam!.. Vurdukça...

Bu esnada (Çerkes Mehmet) eliyle kolunu tuttu:

El verir!

Dedi. Kendisini alamadığının farkına vararak (Abdullah) da gülümseye gülümseye:

Çok mu vurmuşam!

Diye gözüyle istifsarda bulundu. Hepimiz güldük. Şimdi de bize gülüyorlar. Biz de:

Yazdıkça yazmışız... Yazdıkça yazmışız... Yazdıkça...

Evet. Zaman artık yazdırtmıyor. El verir! Diyor.

Çok mu yazmışız?

Bunu bilmiyoruz ama neticenin hiç olduğuna göre hiç yazmamışız!.. Filvâki aleyhtarlık, izhar-ı kin, tarafgirlik, isbat-ı mahiyet hususunda koleksiyonlar vücuda getirdik. Hâlbuki bizden matlup olan bunlar mı ya! Ne çare ki bu hâl bizde matbuatın belirlediği zamandan beridir devam edip gelmiş, âdeta huy olmuş bir saikadır.

Diğer taraftan bu saikanın asâr ve tecelliyâtına bakılacak olursa bir aks'ül-amel görülür. Aleyhtarlık üzüle üzüle safra-ı müncer olduktan sonra tarafgirliğe dönüyor. Nasıl ki tarafgirlik de bozula bozula aleyhtarlığa dönmektedir.

Mesela: Hakan-ı asbeğin aleyhinde söylemediğimiz kaldı mı idi? Şimdi de cennete oturacak yer bulamıyoruz. Yüzüme ne garip garip bakıyorsunuz?

Çok mu söylemişem!

Hatta (Veliyullah) diyenler bile var...

Neye öyle acele acele:

Deme!

Diyorsunuz?

Onlarda mı çok söylemişler!

Dünyada (sükût) en büyük ceza iken maatteessüf biz bunu da idrak edemiyoruz.

İttihat efradını gülab mertebesinde görenler, itilaf fırkasını emvâttan addedenler, (Sulh ve Selamet) için:

Böyle bir şey mi var?

Diye yeni işitmiş gibi kulak verenler, (radikal) lara kökleri kurusun diyenler,(Millî Ahrar) a bir varmış, bir yokmuş efsanesini üfürenler, bilmem ki bu memleketin neleri, kimleridirler. Hangi doktora:

Karnım ağrıyor, midem bulanıyor!

Desenize muzır bir şey yemişsin, diye mukabele eder.

İçtimaiyatta da aynıdır. Hangi memleketin karnı ağrır; midesi bulanırsa ona mutlak muzır bir şey telkih edilmiştir. Memleketimizin ise karnı ağrısından, mide bulantısından kurtulduğu yok. Efkâr-ı müzirrenin en mühim bir göreneği de dedikoduculuktur.

Ne o:

- Sus:

Mu diyorsunuz!

- Çok mu söylemişem? [S.214, s.2]

A.R

Kadınlığa Dair

Teyzenin felsefesi

İzdivaç Nedir?

Geçen mektubun tesiri- Mektuplaşmak fikri- İzdivaç nedir?-Çifte hırlama, çifte horlama, lane-i saadet- Erkeklerin riyakârlığı- Âdem ve Havva hikâyesi- Ezeli timsal-intikam! İntikam- Tarikat mezekerriyet akidesi- Fedailer- İntikam dolapları- İzdivaç dolayı- Sevk-i tabii ile müdafaa- İyi koca ne demektir?- İki aktörlü bir haile- İzdivaç-ı peyaç piyangosu- Şu halde?- Erkeksiz âlem

[İkinci mektup]

Sevgili Nezahet,

Mektubunu elimden şimdi bıraktım, kalemi de elime şimdi aldım... Elbette sen böyle yapmamışsındır. Fakat, yine teşekkür ederim, çünkü seri cevap vermişsin oldukça uzun..

Mektubun senin üzerinde derin bir tesir bıraktığını görüyorum. “Oh, teyzeciğim, ne güzel yazıyor, aciz kadınlığın müdafaasını ne kadar büyük bir kudretle ifa ediyorsunuz!” Diyorsun, hayır, yavrum, kudret benim kalemimde değil, mevzuun kendi fecaatindedir. Bu bahs üzerinde, kim iyi düşünmüş, yani bi-taraf demek istiyorum, derdin teşrihinde benden daha az muvaffak olmazdı. Bununla beraber, bana isnat ettiğin iyi yazmayı kabul ediyorum: İstiyorsun ki bundan böyle bu bahislere dair uzun uzun mektuplaşalım; benim mektuplarımda bir güzellik bularak bunu arzu ediyorsak bende seninle mektuplaşmak için bu güzelliği kabul ederim; o zaman aramızda bir ihtilaf kalmaz.

Bana yeni bir mektup mevzu olabilecek ne yeni bir vakadan bahs ediyorsun, ne de senin fikrini işgal etmiş veya eden herhangi bir sual soruyorsun. Şu halde bu gün neden bahs etmek, yani uzun ve büyük ciltler doldurmaya kâfi gelen kadın- erkek meselesinin hangi köşesini meydana çıkarmak lazım geldiğini tayin vazifesi bana tertip ediyor; benden bu defa sana izdivaçtan bahsetmeye karar verdim. Bu, hem milletin hayatında henüz eskimemiş bir hadise, hem de bu uzun davanın en mühim ve en feci bir safhasıdır. Zaten mektubun bir tarafında da “şu halde biz” zalim cins ile acaba niçin izdivaç ederiz? “Diye bir sual gördüm; sen bu sual bana değil, kendi

kendine sormuşsun, yine kendi kendine senin ne cevap verdiğini bilmiyorum, fakat bir de ben cevap vermeye çalışacağım.

İstitraden evvela şunu bil ki bilhassa bizim memlekette, herhangi bir mesele için şimdiye kadar her ne yazılmışsa bunların hepsi de erkeklerin elinden çıkmıştır. Şu halde biz ne biliyorsak hepsi de onlardan alınmış şeylerdir. İzdivacın ne olduğunu bir erkek edip şöyle tarif ediyor: İzdivaç, diyor, gündüz çifte hırlama, gece çifte horlama... İzdivaca dair onlar ne yazmışlarsa, zaten, ya böyle, mizahi bir şey yahut onlar hesabına bir kelimesiyle bile amel edilmeyen, sıkı desturlu bir ahlak kitabıdır. Ben haylice okuduğumu zannettiğim halde izdivaca dair bu iki tarzdan başka bir şey okuduğumu hiç hatırlayamıyorum. Onlar için izdivaç, ya böyle bir mizah mevzudur yahut kim bilir. Ne gibi şeytanca gayeler takip eden ve yalnız erkekler hesabına çalışan bir propagandadır. Mizahi bir tarafa bırak, zaten kader bizi onlar için ezeli eğlenceliğe vakıf etmiş, fakat ciddiyet sahasında erkekler izdivaç hakkında ne söylemişlerse daima makûsunu yapmışlardır. Mesela, bugün bu bahs açıldı mı her erkeğin söyleyeceği şey “izdivaçtan kasd-ı mesut bir yuva kurmak olduğu” der: Acaba böyle bir yuva şu arz-ı meskûnun neresinde görülmüştür? Bu yuvanın eski lisanda ki ismi “lane-i saadet” ti; ondan evvel ne dinlediğini bilmiyorum; bildiğim bir şey varsa bunun az çok Anka kuşundan farkı, birinin kuş, diğerinin yuva olmasıdır: Kuş ne kadar doğru ise yuvanın da o kadar doğru olduğuna inanabiliriz.

İzdivacı mizah-ı mevzu yapan edibin samimiyetini takdir ederim. Hiç olmazsa, diğer ekseriyet-i hilafına, riyakâr değildir, hâlbuki onlar, ötekiler, izdivaçtan maksat namütenâhî iyi şeyler olduğunu söyleyenler, onların hepsi de riyakâr, sahtekâr, yalancı mahlûklardır; hatırlar mısın, hani ya arada sırada, sokak başlarında, kalabalık yerlerde durarak etraflarına topladıkları halka karşı bitmez tükenmez bir belagatle ellerindeki yetmiş iki bin derde deva macunları metheden şarlatan satıcılar vardır; işte, izdivacın fezailinden bahseden erkekleri ben hep bunlara benzetirim.

Onlar ne derlerse desinler, sen Âdem’le Havva hikâyesini hiç unutma ve bu kıssadan benim nasıl bir hisse çıkardığıma dikkat et: Âdem’le Havva hikâyesi- bu hikâyede onlarıdır!- Erkek ve kadın münasebetinin her şeklinde bizi tenvir edecek bir proje getir der: Erkekler iddia ederler ki Âdem, gayet iyi bir adamdı ve eğer Havva olmasaydı bu gün hala cennette olacak, orada, huriler arasında en kıymetli bir hayatın en muhayyel saadetlerini bulacaktı.

Fakat ah şu şeytan vah, onun şerik-i cürmü olan Havva! Şeytan Havva'yı, Havva da Âdemi iğfal etti ve Âdem, o büyük günahı işleyerek cennetten kovuldu. Demek kadın bir şeytandır; öyle bir şeytan ki bütün şu beşeriyet-i mezkûrenin serendipten biri çektiği ne kadar ıstırap varsa hepsi de Havva'nın, şu uzun saçlı Havva'nın tertip ettiği şeylerdir!

İşte yavrum, onlar bu hikâyeyi böyle anlarlar ve ondan netice çıkarırken o halde? Diye düşünürler ve intikam, bize helal olmuştur.

İntikam! İntikam! İntikam! Erkeklerle olan her nev-i münasebetimizde onlar tarafından hâkim olan yegâne his! Onlardan olmayanlar, onların sırlarını elbette anlayamazlar; bunun için bende bilemiyorum: Onlara bu intikamı öğreten mi var, yoksa bu intikam, bir takım tarikatların ısrarla dolu dolu akideleri ve düsturları gibi, şeyhten müride, müritten şeyhe intikal ede ede, nesilden nesile devredilip giden bir şey midir? Bildiğim yegâne bir şey varsa o da tarikat-ı mezkuriyetin bu intikam düsturuna bütün erkeklerin belakayd ve şart riayet ettikleri ve- en fenası- riayet ederken de sırlarını efşena etmemek için, türlü türlü yalanlar ve yalancılıklar icat eyledikleridir. Onlar akideye dört elleriyle sarılmışlar, her hareketleriyle, binlerce seneden beri, bizden her gün yeni bir intikam alırlar. Bizi sevseler bir intikamdır, sevmeseler yine intikam! Mesut etmeleri de öyle, bedbaht etmeleri de öyle. İçlerinde bazen bizi pek çok sevenler ve hatta bizim için intihar edenler bile vardır; ben onları o nev-i fedailere benzettirmeye bir maksada hizmet için, altlarındaki barut fıçısını ateşleyerek onunla beraber uçmayı kabul etmişlerdir: Eğer aramızda onların riyakârlıkları fazla anlaşılmaya başlamışsa arada sırada böyle bir fedai çıkar ah, sersem bizler!- bize her şeyi unutturmaya muvaffak olur! İşte, güzel Nezahet, izdivaçta erkeklerin kadınlardan intikam almak için kurdukları bir dolaydır. Adına onlar yuva diyorlar, nice en doğru ismi dolap olmak lazım gelir. Öyle süslü bir dolap ki gözleri bağlı, kollarımız müteallik, içine, kendi irademiz, kendi arzumuz, hülasa, bütün varlığımızla kendi kendimize, koşarak atılırız. Bizde de bir sevk-i tabii vardır; bazen, neye karşı olduğunu anlamaksızın, düşünmeyerek, bilmeyerek, idraksiz, sırf bir sevk-i tabii ile nedense kendimizi müdafaa eder, çabalar, uğraşır, didiniriz; hatta bazen de zannederiz ki biziz, hâkim biz olduk, kendimizi kurtarıyoruz, muzafferiz... Fakat heyhat, bir hayal, bir galat-ı riayet, bir vehimden başka bir şey değildir!

Diyeceksek ki “bununla beraber teyze, iyi olanları da vardır. Mesela, Feridun...” Ah, bizler ve bilhassa bu çocuk anneler!.. Ne kadar çabuk aldanır, ne kadar kolay mesut oluruz! Evet, Nezahet, mesela, Feridun iyi bir kocadır, seni sever, seni mesut ediyor. Ancak, unutma ki benim fikrimce hatta bizim uğrumuzda beyinlerini bir kurşunla yakanlar bile istisna teşkil etmezler. Had-ı zatında erkek ve kadın arasındaki münasebetten ibaret olan hayat, ancak iki aktörlü bir haledir; sahneden gelip geçen türlü türlü aktörler, başka başka roller seni elde etmesin; orada biri erkek, diğeri dişi ancak iki aktör vardır ve başkalık “çokluk” dan değil, “değişmek” den gelir. Bazen oyun ister ki “aktör” iyi olsun, o zaman aktörün çehresini yumuşak, gözlerini bir muhabbet görürseniz? Fakat bundan ne çıkar? Netice birdir, o kavi, biz aciz, o Âdem, biz Havva ve hailenin son perdesi daima aynı fecaatle kapanır!

Sahneye çıktığımız zaman, eğer aktör böyle bir şekle girmişse, yine karlıyız demektir, çünkü aldanmak, kendimizi mesut zannetmek, avunmak oyalanmak büyük bir kardır, ancak büyük ikramiyelerde tesadüf edilen büyük bir kar, şu halde izdivaçta, bazen zahiri ve sırf hayâlı bir ikramiye veren bir piyangodur! Evet, evet, bir piyango, öyle bir piyango ki arada sırada kazanan yahut kazandım zanneden hiç olmasaydı çoktan rağbetten düşerdi. Fakat ne çare, hayat bize başka bir yol gösteriyor, başka bir yol yok, mutlaka bir piyangoya bir kere iştirak edeceği ve nasibimizi refikimizde göreceğiz... İşte izdivaç!

Bilmem, seni Feridun’un verdiği saadette izaç ediyor muyum? Bu satırları okuduktan sonra belki “şu halde?” diye düşünecek ve “hiç izdivaç etmemek daha karlı olmayacak mı?” Diyeceksin hayır, yavrum, yukarda söylediğim büyük hailenin boğaz tokluğuna tutulmuş birer aktöriyesiyiz; rolümüzü ifa etmekten kurtulamayız, mutlaka sahneye gireceğiz. Rolünü bile bile yapmak bir saadet olduğu gibi, hiç haberi olmadan, bir kukla gibi bir kulisten gelip diğerinden kaybolmakta felaketli bir şey değildir. Ben bile bile yapanlardan oldum, sende bizdensin, sana tavsiyem şundan ibaret olsun: Eğer karşıdaki aktör iyi bir şekle girmişse onun bu iyiliğinden azami derecede istifade et ve alt tarafını düşünme... En iyisi erkeksiz bir âlemde yaşamaktı, fakat bu da sade bizde değil, ne yeryüzünde hiç bir noktada, nede hatta meskûn ise, merc ü utarutta, zühre ve meşjeride(?) vardır!

Mektubum yine çok uzadı; bahs o kadar derin ve feci bir şey ki kalemi elime alınca bir türlü bırakamıyorum. Bu mektubumda sana izdivacın yalnız benim nokta-i

nazardan bir felsefesini yaptım. Diğer bir mektupta da amili izdivaçtan, daha doğrusu izdivacın sahe-i ameliyatta ki mevkiinden bahsederim.

Hepinizi hasretle kucaklıyoruz. [S.214, s.3]

Müstensihi: M.N

Adsız Bir Türk Kahramanı

Kanal ve Gazze muharebelerinden epey sonra idi. Yoksul ve kanaatkâr ninelerinin öksüz ve harap çatılar altında gamlı ninnilerle beşiğini sallayıp bi-hesap mahrumiyetlere rağmen yetiştirdiği kahraman yavruları? Avare rüzgarlarla an be an eşkalini değişen teyh-i sahrasının kum yığınları ile arz-ı kanaatin har ve yabis topraklarına gömülmüş.. Ve fennin tahripkâr bütün vesait-i mihaniyenisine sadrah olmaya uğraşan bu kahraman orduda telafisi imkânsız boşluklar peyda olmuştu.

Dört senelik tahammülsüz bir harbin pek ağır hidematına göğüs germekle bir düzine eksilen ve bir türlü noksanı tamamlanamayan yıldırım ordusu, bütün bu hamule-i mesaibi yalnız başına yüklenen Türk ordularının saflarında mütemadi harplerin açtığı rahneleri kapatmaya ana vatanın kudreti dokunduğu için artık hal-ı tedafiyi ihtiyar eylemişti.

Pek faik kuvvetlerle düşmanın bir gün (salta) a karşı icra eylediği ikinci taarruzunu def etmek üzere mukavemete hazırlanmıştı. Her iki taraf vaziyetin inkişaf edecek işgaline müntezir, mütecessis. Uzaktan uzağa keşif yürüyüş kollarını durdurmak ve yaymak üzere teati edilen şedit ve hah müteredit top atışları. Semada kovanından kaçmış arı vızıltılarıyla uçuşan tayyareler siperleri, ihtiyat muvazindeki kuvvetlerimiz, batarya ve park mahallerini keşf ile meşgul.

Tesirli ateş menziline kadar sokulan piyadesi önünde daha fazla önlenemeyen süvariler cenahlarda ihata ve nümayiş manevralarıyla faaliyette....

Biraz sonra keşif bir bombardımanla himaye edilen piyade hücumu, müteakip dalgalar halinde başlıyor başlangıcında ehemmiyetsiz bir muvaffakiyete iktiran eden bu düşman taarruzu yavaş yavaş akamete mahkûm kalıyordu.

Bugün ellerindeki mevzi her ne behasene olursa olsun Türkler suret-i katiyede muhafazaya azmetmişlerdi.

Sabahtan beri samia-çan bir velvele-i infilak ile başlayan ve her savletinde kıylara çarpan dalgalar gibi kırılarak gerileyen bütün hücumlar def edilmiş... Ve en nihayet kesret adedi ve kesret vesait nokta-i nazarından yekdiğere asla küfv olmayan bu iki ordu arasında; biri hamlelerden yorulan, diğeri hücumları keser ve def ederek iktisap-ı kuvvet eyleyen bir tevazün husule gelmişti.

Artık Türklüğün ezeli bir şiarı: hücum ve savlete mukabelesi zamanı hulûl etmişti. Ancak bütün hatt-ı harbe – vaziyet-i hususiyesi itibariyle- tamamen hâkim bulunan bir küçük tepe düşmanın elinde kalmıştı. Bu tepedeki makineli tüfekler faaliyette buldukça hücumu kalkacak piyademinin orak altında kalan ekinler gibi doğranacağı muhakkak idi.

Piyademiz bu tepeciğin bir yamacına sokulmuş, düşman da hatbalasına mitralyözleriyle yerleşmişti. İkisinin arasını tefrik eden sadece yirmi hatvelik kısa bir mesafe idi.

“Bir refikimin defter-i hatırat ve müşahedatından”

Bütün sahhe-i harbe tahakküm eden bu tepecikten düşmanın müesser ve muciz olan kudretini her halde tez eylemek icap ediyordu. Fakat siperlerden, düşman üzerlerine fırlamak için her başkaldırış bir hayatın heder ve efnasına mal oluyordu. Tarafeynin el ele verecek kadar yakın bulunması, bir saksığan şarlatanlığıyla ölüm saçmakta bir devam olan bu mitralyöz laklakasını ıskat için top ateşi içerisinde imkân bırakmıyordu.

Süngü hücumuna hazırlandığı halde her defasında tevakkufa mecbur olan piyadelerimizin sabrı tükenmek üzereydi.

İşte bu anda mermi kasırgalarının dalgalandırıldığı dumanlar arasından kısaca boylu çalak ve asabi bir kahramanın bir lastik top gibi siperlerden fırlayarak düşman üzerine atıldığı görüldü.

Bu sırat memat üzerinde birbirinden yalnız beş hatvelik bir ölüm mesafesiyle ayrılan bu kahraman neferle düşman mitralyözü arasında ancak biçici bir huzme ve bir yuvarlak çelik parçası teati edilebilmişti:

Saatlerden beri mahiyeti târâç eden bu bi-nihaye ve levleyi o an için susturan haşin ve müntakim bir bomba tarakasıyla bir sarı duman sütunu.. Ve sonra sakin ve müphem bir ebkemiyet...

Serbestçe hücumla kalkan Türk safları bu tehlikeli tepeye kızıl iltimalarla dalgalanan Osmanlı sancağını müsterih ve metin bir azm-i galibane ile rekz etmişlerdi. Türk'ün hâkim olduğu bu günkü sahne-i cidalin,- mecruh kabilelerinin enin ıstırabından bezgin ve şikeste bir ısfırâr teellüme bürünen ufuklarından düşman yürüyüş kolları uzaklaşırken bu hain tepeciğin ölüm saçan zirvesine hayatı pahasına bu kahraman Türk oğlunun savurduğu bu membadan parçalanan makineli tüfekleri başında, hemen oracıkta- bir mumya gibi evzaanı değiştirmeden- telef olan düşman yüzbaşı ile efradının enkaz-ı tarumarı muvacehe, Rabbena eda-yı şükran için ebedi bir secdeye kapanarak yüzükoyun cansız düşen ikinci piyade alayına mensup bu fedai şehidin mübarek na'sı, silah arkadaşlarının yorgun ve nasırlı elleriyle kazdığı mezara tevdi edilmişti.

Bu günün şu mutena kahramanı acaba Anadolu'nun hangi bucağında, hangi kahraman ninenin kucağında yetişmişti? İsmi ne idi! Bunu öğrenemediğime pek müteessifim. Çünkü bunun gibi daha nice bahadırları sancağının altında taşıdıktan sonra kısmen esir, kısmen şehit olarak bu gün nam ü nişanı kalmayan bu fedakâr alay kendi mevcudiyetiyle beraber bütün menakıp-i şan ve şerefini de birlikte alıp götürmüştü. İşte bu sebepten ikinci [salat] muharebesinin şayeste-i tebcil olan bu kahramanda (adsız) ların silsile-i ketmanına karışmış, fakat bu emsalsiz celedatını tarih-i harbin şerefli sayfalarına yadigâr bırakmıştır. [S.214, s.3]

Seyr-i Sefain Memurları Hakkında

Dünkü nüshamızda seyr-i sefain müdür Umumiyesi Rüstem Paşa ile olan mülakatımızda seyr-i sefain idaresinden çıkarılan yirmi dokuz memurun azli için cereyan eden muamele hakkında müdür-i umumiyenin ifadesine itafen bazı tafsilat vardı. Dün matbuamıza bizzat müracaat etmiş olan levazım kalemi memuriyetinden Reşat Beyin gazetemize bırakmış olduğu bir varakada seksen küsur kadar memurun sırf intisap hasbiyle tayin edilmiş bulunduğu ve hatta bunlardan idare müfettişliğine ertesi günü Karadeniz sefirine memur gönderilen birinin yolsuzlukları görülerek encümen müdürünce kaydının kırkına karar verildiği halde ibka olduğu ve sahib ü rakkanın malumat-ı resmiesinden hiçbir sû hali görülmediği tetkikat neticesinde zahire çıktığı halde idareten azledildiği ve azlolunan yirmi dokuz memurun mahiyet-i

azilleri hep böyle olduğu ve mahza adam kayırmak için merkez idarede binlerce lira sarf edildiği yazılmaktadır.

Memleketin hayırına matuf bir meselede hakikaten tezahürüne hizmet maksadıyla derç ediyoruz. Seyr-i sefain müdüriyet-i umumiyesinden bunların tavzihini rica ederiz. [S.214, s.4]

3.21. İki Yüz On Beşinci Sayı

Gevezeliklerimiz!

(Hüsni) Paşa merhum (Mekteb-i Bahriye) nazırı iken talebeye bir divan esnasında demiş ki:

- Deli ile akıllının arasında yalnız zaman ve mekân farkı vardır.

Deli aklına durduramaz, her yerde söyler, akıllı, aklına geleni saklar, mahallinde söyler.

Evet. Bu fark vardır. Yoksa:

“Bakılsa halk-ı âlem her biri bir güne divane”

Demekten başka çare yoktur. Fakat deliden deliye de fark vardır: Zır deli, zır zır deli, hınzır deli, kızıl deli, azılı deli... Bunlar hep ayrı ayrı zümreye mensuplardır. Bizim Arnavut (vasil) anlatıyordu:

Tepedenli (Ali) Paşa tebdil gezerken bir hane uğramış, orada bir Papaza tesadüf etmiş, zamanımıza kadar devam edip gelmiş seyyiat-ı ahlakiyeden olan (ağız aramak) kabilinden olmak üzere Papaza demiş ki:

- Ali Paşa’yı nasıl buluyorsun?

Papaz, can yangınlığı ile:

- Nasıl bileceğim? Allah filizleriyle beraber kökünü kazısın!

Demiş, fakat Paşa bet-beniz atmış, bir şey söylemeden çekilip gitmiş. Hancı bir telaş, Papaza sokulmuş..

- Sen ne yaptın be!

Ne yaptım?

- Ali Paşa kendisi idi..
- Deme!.. Eyvah!.. Şimdi ne yapmalı?
- Yapacak bir şey var... Belki başını kurtarırın! Despot ile arası pekiyidir. Çuhadarını da pek sever. Doğru onlara git!

Papaz kalpağını getir, üstlüğünü omuza vurur. Despot'un kapısına gider. Macerayı anlatır. Despot şaşalar, Çuhadarı görür. Konuşur. Papaz için delidir demeye karar verirler.

Bu aralık (Ali Paşa) da papazı çağırır. Despot atılır..

- Ha şu mu?.. Zavallı delidir!..

Çuhadar da cila verir!..

- Hem de geveze delidir!..

Papaz huzura gelince Paşa da:

- Sen deli değilsin ama na yapayım ki sevdiklerin seni delirtirler...
Haydi git!

Der.

Aksi olacak a. Zamanede de deli olan olana! İzhar-ı keramete meramete ihtiyaç yok!

“Al eline kalemi”

“Yaz aklına geleni”

Ha babam ha!... Hiç durma!.. İnsanın sade aklı için yol bir değil, atıp tutmak için de bir imiş diyeceği geliyor! İşte biri de ben!

Deliye sormuşlar:

- Sen ne zaman çıldırdın?

Soranlara bakmış,

- İyi ki hatırıma getirdiniz, geçen hafta bugün, bu saatte, bu dakikada!

Demiş! [S.215, s.2]

A.R

3.22. İki Yüz On Altıncı Sayı

General Folon İle Mülakat

General (Folon) Cenaplarının tensik ve teşkilatı deruhte ettiği jandarmamıza ve bu teşkilâtın uzuvlarını veren ordumuza ne kadar derin bir aşk ve hararetle merbut bulunduğunu bildiğimiz için Fransa'dan bu emel-i güzini hakkında yeni ne gibi fikirler ve muvaffakiyetlerle geldiğini anlamak üzere cereyan-ı kelimayı jandarma teşkilatına naklederek muharririmiz atideki suali sormuştur:

- Memleketimizin sükûn ve asayışı ile bunun mazaharı olan jandarma teşkilatımız ne vaziyettedir?
- Ben mezunen gitmezden evvel Kuva-yi Milliye teşkilatı tevsi etmeye başladığı için o vakit jandarma teşkilatının takviyesine lüzum görülmüştü. Haber aldığımıza göre, azimetimden sonra, ahval-ı deha fenalaşmış, fakat bir aydan beri memleketin asayiş ve inzibatında büyük bir salah husule geldiği muhakkaktır.

Jandarma teşkilatında on aydan beri Türk arkadaşlarımızla sarf-ı gayret ediyoruz, on bir ay evvel jandarmayı gayet müessif ve fena bir halde buldum. Biz dört sene evvel jandarmayı pekiyi bir halde bırakmıştık, harp esnasında jandarma aksamının ekserisi bozulmuş, mektepler den yetişmiş olan güzide jandarma unsurları yerine hiç tahsil görmemiş adamlarla faaliyet ve emelden mahrum cahil ve ihtiyar uzuvlar girmiş olduğundan teşkilat pek müessif bir vaziyette kalmış. On aydan beri Türk arkadaşlarımızla ve bilhassa Kemal Paşa ile kardeş gibi çalışıyoruz, tasfiye vadisinde iyi şeyler yaptık, bu mühim teşkilatta kullanılamayacak uzuvları büsbütün çıkarmak, mektepte tedrisat gördükten sonra işe yarayabilecek olanları mektepten geçirmek, hem dışarıdan gönüllü suretiyle hem askerlikten jandarmaya nakletmek isteyenleri almak suretiyle mevcut anasırı tasfiyeye devam ediyoruz.

Zabitanın gelince, onlara da aynı usul tasfiyeyi tatbik ediyoruz. Mektepleri hal-i faaliyete koyduk, bhusus İstanbul'da zabıt mektebi çoktan beri şayan-ı memnuniyet bir faaliyetle devam ediyor. Birinci devre zabıtları ikmal-i tahsil etti, şimdi ikinci devre devam etmektedir.

Bunlar küçük zabitanın mürekkeptir. Birinci devre ihtiyat zabitanından müteşekkildir. Zabitanın meşatını bütçenin müsait olduğu derecede tezyide muvaffak

oldum. Bundan başka jandarmanın elbise meselesinde de ıslahat temin edilmiştir. Bir kalbes(?) mağazası tesis ederek bunu hal-ı faaliyete koyduk. Buraya mütehasıs bir Fransız jandarmaya zabıtı memur ederek kilitli elbise tedarikine devam olunmaktadır. Az masrafla çok ve iyi elbise çıkarılmakta ve adaylara gönderilmektedir.

Jandarma tensikatına memuren müteaddit Fransız zabitleri almak hususunda Fransa'da vakıa olan teşebbüslerim muvaffakiyetle neticelendi, bir müddet sonra yirmi zabıt alacağız, bunlardan mümkünse, her alay ve müstakil taburda birer tensik zabiti bulunduracağım, bu zabitler mümkün olduğu kadar burada bulunarak memleket ahvaline vukuf peyda etmiş ve Fransız jandarmanın da hizmeti sebkat etmiş mütehasıs ve güzide zabıtalardan inticab edilmektedir.

General cevaplarının jandarmamıza taalluk eden her meseleden ne kadar derin bir emel ve vukuf ile bahsettiklerini sözlerindeki hararet ve samimiyet gösteriyordu. General bu aşkını daha Makedonya Jandarma teşkilatına memur buldukları sırada Balkan harb-ı fecii esnasındaki fedakârlıkları ile ispat etmişlerdi, bu mülakat vesilesiyle her Türk'ün kalbinde derin bir imtinân saklayan o fedakârlıklardan dolayı general cevaplarına bir vecibe-i şükranı ifa etmek için şimdi hatırladığımız bir macerayı nakletmeden geçemeyeceğiz: Balkan harbinin mezalimine maruz kalan binlerce zabıtlar General (Avukat Miralay) Folon cenaplarının himmetiyle felaketlerden kurtulurken, gördüğü elbisesiz ve mazlum bir Türk zabitinin haline dayanamayarak general üzerinde ceketini ve yeleşini çıkarıp zabite giydirmiş ve diğerleri gibi İzmir'e göndermiştir. [S.216,s.1]

A.R

3.23. İki Yüz On Yedinci Sayı

Emir Faysal'ın Seyahati

Suriye meselesi etrafında faaliyet-i siyasiye Emir Faysal ve Mösyö Klemanso- Habip Lütfullah Bey'in seyahati

Son günlerde Şark'a ait muhtelif meseleler arasında Suriye meselesi de bilhassa nazar-ı dikkati celp eylemekte idi. Malum olduğu üzere Suriye'yi bilfiil işgal etmiş olan İngiliz Kuvvetleri olduğu cihetle Suriye üzerinde öteden beri bazı amal-i

mahsusası olan Fransa ile İngiltere arasında bir itilaf lüzumu kendini hissettirmekte idi. Bir müddet evvel Paris'te Mösyö- Lloyd George ile Mösyö Klemanso arasında akdedilen muvakkat bir suret-i tasviri Suriye'de Fransa kuvvetlerinin tesisini temin eylemiş idi.

Arap ve Suriye meselelerinde bittabi ehemmiyetle alakadar olan Emir Faysal son zamanlarda yeniden faaliyet-i siyasiyesine geri vermiş ve telgraflarla bildirildiği vecihle ahiren Londra'ya azimet ve orada İngiliz rical-i siyasiyesiyle mülakat eylemiş idi.

Emir Faysal Londra'dan dünkü nüshamızda muharrir olduğu üzere Paris'e avdet eylemiş idi. Son gelen telgraflar emir-i müşarünileyhin Mösyö Klemanso ile mühim bir mülakatta bulunduğunu ve Habip Lütfullah Bey namında bir zatın da müzekeriyat ile alakadar olarak Londra'dan tayyare ile Paris'e gittiğini bildirmektedir.

Bu münasebetle emir-i müşarünileyhin bir resmini de derç ediyoruz:

Paris 22 (T. H. R)- Emir Faysal salı günü Suriye meselesi hakkında Mösyö Klemanso ile uzun bir mülakatta bulunmuştur. Umur-ı siyasiye müdür Mösyö (Bertlo) esna-yı mülakatta hazır bulunmuştur. Londra 22 (T. H. R)- Habip Lütfullah Bey bugün tayyare ile Paris'e müteveccihen Londra'dan müfarakat etmiştir. Mumaileyhin bu seyahati hâlihazırda Suriye hakkında cereyan eden müzakerat ile alakadar addediliyor. [S.217, s.1]

Osmanlılık, Vahdet-i Amirdir

Bunun azamet-nümün emsalini Osmanlı Devleti'nin menakıb-ı tesisi arasında buluruz. Fakat tarihi, masal, hikâye, mazi diye telakki edenler bulamazlar. İlim olarak tetebbu edenler bulabilirler.

Sultan (Osman) ın hükümet-i cedidesine fuzuli bir istikamet vermek maksadıyla ittihaz eylemiş olduğu siyaset için (Siyaset-i İslamiye) demiş ve bunun mahkûm milletler efradını imha veyahut şeref bil-İslâm eylemek davasıyla değil. Şariat-ı İslâmiye'nin en büyük bir kanun kuvvet ve ihsasında bulunduğu malum olmasından ileri geldiğini ilâveten arz eylemiştir.

Filvaki bu siyaset-i aliye:

- 1- Dâhilde şeran-ı müeyyide ve muhkem olan müsavâtı, adli muamelâtı
- 2- Hariçte efrâd-ı İslamiye ve reayanın mahfuziyet-i hukukunu

İntaç ediyordu. Bundan maada devlet ve milletin müştereken müdafaa-i hukukuna kafil idi. Düşünülecek olursa teslim edilir ki Sultan Osman'ın evvel emirde hukuk ve teşkilât-ı kazaiyeyi memleketi dâhilinde tesir etmeye pek büyük bir kuvvet kazanmış olduğu tezahür eder. Çünkü bu siyaset, kendi zamanına kadar uzayıp gelmiş olan altı, yedi asırlık bir zaman içinde (Kıta-i Hicaziye) ile (Suriye) de, (Irak) ta, (İran) da, (Hint) te, (Kafkas) da, (Anadolu) da, (Mısır) da, Afrika şimalinde, hatta Avrupa Kıtası'nın cenub-ı garbisi havalisinde hüküm ferma olarak bütün kurun-ı vüstayı şaşa-i işrakı ile pür-nur eylemiş, nice dehat hükema yetiştirmiş, nice mamureler icat etmiş, nice havarik ve mucizat-ı ilmiye göstermiş, nice hükümetlerin vaz-ı esasi olmuş olan ve bilhassa (Medeniyet-i İslamiye) yi hadd-ı kemale erdirmiş bulunan ahkâmı İslamiye ve şeriyeden muktebes idi. O zamanlar dünyanın yalnız üç kıtası malum olmakla ahkâm mezkûrenin her kıta üzerinde matlu olduğunu izaha hacet yoktur.

Şu halde (Osmanlılık) bu ahkâmın yaveri tatbikiyle yürüyecek idi, nasıl ki yürüdü de!

Elbette bizim, Rumeli'ye mürurumuzda en büyük silahımız bu idi. Bu silah ki ilim ve marifet anın saykal-ı ezelisidir. Parıl parıl parladıkça fetih ve zafer temin ediyordu. Balkanların, hatta Avusturya ve Macar illerinin, Lehistan ve Almanya hudut-ı cenubiyesinin o asırda ne kadar vahşi âdeti, kanunsuzluğa mahkûm olduğunu Avrupa tarihlerinin cümlesi göstermektedir. Binaenaleyh hem silahı, hem de kurre-i arz üzerinde saha saha medeniyetler idare etmiş kanunu bulunan Osmanlılar 'ın bir (vahdet) teşkil ve tesis etmiş oldukları, bu fazl u irfan ile Şark tarafından Avrupa'ya girdikleri tahakkuk eder.

Girmesinler mi idi?.. Bir zamanlar bu gülünç iddia bizim bazı züppe mütevirrihlerimizin bile lisanına dolanmış idi. Avrupa'nın hiçbirisinde müstenit olmadığı halde mahzan (Kudüs) ü İslâm elinden;- O İslâm eli ki belde-i mübarekenin tamamı mahfuziyetini fermanlarıyla, mani-i tekrimiyesiyle, lisanıyla, asar-ı medeniyesiyle, ba-husus enbiya-yı izamdan olduğuna iman ettiği cenab-ı Mesih hakkındaki fark-ı tazimiyet ve tarhiyatı ile teyit ve tekit eylemiştir.- İşte böyle bir millet-i muazzamenin elinden almak için kol kol, ordu ordu, donanma donanma

Asya'nın bu taraflarını, Avrupa'daki güzergâhlarını kanlarla boyadığını nazar-ı eman ile görmeyenler, akvam-ı beşeriyenin gâh (istila), gâh (muhaceret), yakın zamanlarda (istila-yı hafi), (hulûl-ı muslihane), (vezaif-i temeddüniyesi) ve en son (manda) tabirleriyle gösterdikleri hareket ve tavsiyenin içtimaiyat-i nokta-i nazarından ne demek olduğunu bilmeyenlerdir. Bu bahs pek uzundur. Yalnız şurası çay-ı tetkiktir ki hangi müverrih, hangi vesika ile Rumeli'yi geçen Osmanlılar'ın fikren, seviyeten, ilmen, edeben, hatta içtimaen şebh-i cezire sükkân-ı asliyesinin fevkinde olmadıklarını ispat edebilir? Ortada dönen bir (Bizans) medeniyetidir. Buna mukabil o asırda dünyayı kaplamış olan (medeniyet-i İslamiye) nin pişedarlığını görmemek nasıl bir âmm-ı garazkâranedir? Bizim tarihlerimiz alelumum saf-derundurlar. Mesela Sultan (Murad-ı Evvel) e (Dimetoka) de iken bir rüya gördürürler. Sonra o rüya (Edirne) nin zabıtında şehir-i mağfure saray yaptırmak, imaret mühimme de bulunmak suretiyle tabir ettirirler. Hâlbuki Osmanlılar'ın vücuh ve eşkâl istilaiyesinde yedi mühim amil-i pişva idi:

- 1- Saray yaptırıldılar. Çünkü şan-ı hükümeti tecelli ettirdi. Bugünde bütün dünya, bütün akvam-ı medeniyeti de bu usulü mürevviçti. Vahşilerde bile reisin izbesi efradın inlerinden farklıdır.
- 2- Cami yaptırıldılar. Çünkü siyaset-i İslâmiye'nin timsalidir. İslâm hicret-i Nebeviye'nin ilk günlerinde cami-i vahdet ve uhuvveti “ mescit” de, “cami” de ilân eylemiştir. Nasıl ki nasara da mahalle ve cemaati tasviren kiliseler binasından elan fariğ olmamışlardır.
- 3- Her camiye bir mektep muttasıldır. Vahdet-i terbiye ve maarif-ı umumiye timsalidir.
- 4- Hamamlar yaptırıldılar; çünkü münakalat-ı iktisadiye erbabını imame etmek menafi mülkiyenin en mühimidir.
- 5- Kervansaraylar yaptırıldılar. Bunlar iktisadiyenin menzilleri idi. Rumeli'deki, Anadolu'daki kervansaraylar şark ve garbı birleştiren istasyonlardan, iskelelerden başka bir şey değildir.
- 6- İmaretler yaptırıldılar. İtamın meşkûriyeti, fukaranın terfihi gibi bir maksad-ı ulviyi hangi medeni bir kavim idrak eylememiştir!
- 7- Köprüler, yollar yaptırıldılar. Islaha envaından maada her nev-i sanayi mimariye ve nafia işte o istila ordularının, şimdiki tabir ile heyet-i fennîyenin mahsul-i himmeti idi. Bir müddet sonra bilhassa, (Bursa), (İstanbul) gibi

balad-1 mühimme de ve havalisinde beliren asar-1 mühimme-i mimariyenin de tarz-1 Osmaniye büründüklerinden anlaşılıyor ki vahdet-i terbiyede de Osmanlılar pek ileriye gitmişlerdir.

Bu vahdet bilhassa askerlikte de telakkiyat-ı siyasiyeyi temsil ederdi. Ordu, her zaman için hükümet-i siyasiyenin müttehit bir kitle-i meslihası idi.

Velhasıl Osmanlılık müttehit doğmuş, müttehit büyümüştür. Beyazıt-ı Evveli (Ankara) da (Timur) a mağlup ve esir kılan (vahdet) in en ufak bir fikdani neticesidir. Bu ciheti de ayrıca şerh edeceğiz. [S.217, s.2]

Ahmet Rasim

Alım Satım Usulleri

Meğer benim bilmediğim alışverişler varmış!... Bir kaç senedir sahte evrak, sahte muamelat ile şunun bunun apartmanını, hanesini satanları duydukça cüretin bu derecesine şaşırıyordum. Düşünülecek olursa herhâlde bir zekâ-yı habisin böyle bir ahz ve itayı başarabilmek için günlerce şurada burada uğraşması, birtakım kimselerle uyuşması, en aşağı bir iki yordak edinmesi ve şuna buna para yedirmesi gibi muameleler görmesi icap ettiği kestirilir. Hâlbuki benim son tuttuğum alım satım gayet sade. Bir kerecik, bir kaçacak yerin tarifinden ibaret muhtasar ve müfit, efradını cami, itibarını mâni, bakılsa adi (bir ciro) ...

Ahiren hapishane-i umumide memurin-i zabitanın emrine muhalefet yüzünden maktul düşen (Arap Mesut) namındaki katil-i şerir, (Kızıl Toprak) taraflarında bir haneye girmiş ve iki bohça da altı yüz yedi yüz liralık elbise-i kumaş aşırır.

Feryat, figan,

- Yangın var, hayırsız var!...

Nidaları arasında kaçır. Telefon ile merkeze ihbar!. Fayda vermez. Çünkü Arap, işini etraflı görür hırsızlardan olduğu için vaktiyle telefon elini kesmiş, işlemez. Polise uşak gönderirler. Bizim (Sherlock Holmes) lar etrafa yayılırlar. Civar müfreze-i askeriye de haberdar edilir. Onlar da yol keserler.

(Mesut) u geceleyin sırtında pardösü, redingot, fantezi yelek, pantolon, fakat hin-i firarında evden potin, iskarpin götürmediği gibi kendi yemenilerini de bırakmış

olduğu için yalın ayak derdest edilir. Merkeze getirirler. Alaşağı, ver yukarı istintak!.. Tehdit, darp... (5) para etmez. En-nihayet sahiplane acır. Merkuma ekmek alır, çay ikram eder. Arap hadd-i zatında münsif imiş. Tahdis-i nimet kabilinden olmak üzere gizlediği mahalli söyler. Memurin zabıta ile gider.

Mal-i mesruki verir. Avdetinde sahib-i haneye der ki:

- İyi bir adam imişsin. Zahmete soktuğuma pişman oldum. Yoksa seni satar idim bile.
- Ne yapardın!.
- Satardım?.
- Nasıl?...
- Gideceğim bir hapishane değil mi?
- Evet.
- Orada senin haneni üç aşağı beş yukarı satardım!
- Bu mümkün değil!...
- Mümkündür. Arkadaşlar görüşmeye geldiği zaman evine nereden girilir, nereden çıkılır. Odalar ne vaziyettedir, Sen nerede yatarsın. Uşak, aşçı ne tarafta bulunur. Birer birer anlatır. Peşin peşin para mı alırdım. Olur giderdi.
- ...!
- Nakleden zat diyor ki:
- Cidden şaştım!

İşte bir ahz ü itaki tadından yenmez!...

Filvaki kumarbazlar arasında da para satmak mütearife hükmündedir. Zavallı oyuncu hariçten gizli, açık hiçbir emare görmediği halde soyulur gider. Bu da kaybettiği meblağ beyne'l-verase grameten taksim edilir. Fakat şürekânın bunda da az çok giriftar-ı zahmet oldukları ekserdir.

Toprağı bol olsun, (Arap Mesut) un nazariyesinde ise satan için bir parça çene çalmaktan, elleriyle sağı solu işaret etmekten başka na-kabil-i tahammül bir şey yok. Kim bilir, müteveffa böyle kaç yer satmış, kaç hane, dükkân, apartman satın almıştır!..

Hâlbuki kulağımıza küpe kalmış olan alım satımlara nispetle bunlar deve de kulak kalır. Vaktiyle koca koca memleketlere, müthiş ordular satanlar var imiş!..

Büyük mağlubiyetler sonlarında asker ve ahalinin:

- Serdar bizi kâfire sattı!
- Paşalar malımızı, mülkümüzü Moskovluya sattılar.
- Daha ne güne duracak mışız!... Sadrazam elçilerle tanışık döğüşük olmuş!
- Devr-i İstibdat'ta Anadolu'da Almanlara az mı yer satıldı idi?...
Şimdi evvelki (bey-i men yezit) kalktı. Bir banka çekine az kaldı.
- Altı vilayet yezit malı gibi elden gidiyordu!...

Tarzında şikâyetleri,

- Ben gözümle gördüm Paşa'ya torbalarla altın getirdiler...

Şeklinde iftiraları, bahaneleri... Bilinmez a... Doğru sözleri yazılı değil midir? İhtimal ki böyle çirkin muamelelere hedef olmuşuzdur!... Türkler;

- Dumanın çıktığı yerde ateş vardır!..

Derler. Mademki yeni nazariye mucibince: (Halkı'n sözü, Hakk'ın sözü) imiş... Elbette bunda bir iş var! Demekte de halk haklıdır! [S.217, s.2]

A.R

3.24. İki Yüz On Sekizinci Sayı

Ermeniye-i Sugra

Bir hükümet-i müstakile teşkiliyle hukuk-i aramenenin tamam-ı mahfuziyeti emrinde Düvel-i Muhtelif ve Cemahir-i Müttefike Amerika taraflarından masruf olan gayret ve himmet en nihayet müsmir olmuş ve bu defa (Ermenistan Cumhuriyeti) namıyla vilayet-i Şarkıye şarkında bir hükümet tesis eylemiş olduğu malum bulunmuştur. Ermenilerle öteden beri münasebetim olduğu gibi kitapçılık, matbaacılık, gazetecilik, hurufatçılık, aşçılık, meyhanecilik, terzilik, fescililik, düğmecilik, balıkçılık, sarraflık, basmacılık, musiki, hovardalık ve emsali alaik-i ticariye ve ictimaiye ile de bir dereceye kadar seciyelerine de vukufum vardır. Bahusus herhangi kıyafette olursa olsun, herhangi lisanla tekellüm ederse etsin bir Ermeni'yi teşhis etmek bence o

kadar güç bir marifet değildir. Hatta Osmanlı gazetelerinde çalışan Ermeni refiklerimden herhangi biri bir fıkra yazmış ve bu fikrası tashih bile görmüş olsa onu gazete sütunları arasından derhal tefrik etmek bana mahsus gibidir.

İstanbul'da Devr-i Hamdi'de zuhur eden iki Ermeni vakasında hemen her tarafta bulunarak içlerinden bazılarına o devirde muhaberat-i hafiyede bulunmuştum. Bizim gazetelerde muharrirlik edenleri arasında (Diran kelkiyan), (Vartan), (Karnik) Efendileri de pek yakından tanırım. Bu münasebetle de Ermeniliğe ait bir alaka sahibi sayılırım.

Binaenaleyh Ermeni Hükümeti'nin ahval-i içtimaiye nokta-i nazarından kimlere benzeyeceğini tahayyül edip dururken bunun bir misal masgirini(?) nasıl olur da görebilirim emeline düştüm! Soruşturup dururken rüfekadan biri:

- Seninle bu pazar (Kınalı) Ada'ya gidelim. Dedi
- Ne olacak?
- İsteddiğini orada bulabilirsin. Çünkü cezire hemen Ermenilerle meskûndur. Hatta şu aralık (Ermeni Ada) bile diyorlar...

Evet, fırsat, bu fırsat fakat aksilikte aksilik üstüne, o pazar Kadıköy'üne uğrayıp doğruca (Kınalı) ya giden vapuru kaçırdık. Ertesi haftaya kaldı.

Hafta içinde maksadımı, bizim Balıkçı (Karabet) e açtım ise de yüzüme güle güle baktı. Bir şey tınmadı.

Çarşıdaki aşçı (Miger) e sordum. Söyledikleri dükkândaki vaveylânın arasında kaynadı gitti.

Matbaada (Vartan) Efendi'ye bahsettim. O bütün bütün gülerek:

- Ben kendimi bilemiyorum. Sen bana ne sual ediyorsun?

Diye kestirip attı. Havanende-i femhir (Hacı Karabet) i söyletmek istedim, o bana:

Müteveffa (Nikogus) un acem kürdi makamında ki:

“Sevdi gönlüm ey melek simasını”

Şarkısının benden miyanı kaymış, sende var mı? Ben bundan anlarım, dedi.

Kitapçı (Parsih) Efendi'ye sormadım bile. Çünkü öteden beri söz söylemeye üşenir olduğunu bilirim. (Sabah) müdür-i mesulü (Alexsan) Efendi'ye de sormaya gelmez.

Zira evvel Ermeniye'den tutturur, sonra bir türlü işin içinde çıkamam. Fesçi (Nesip) sağ olaydı bir dereceye kadar sadre şifa olacak malumat alabilirdim... Velhasıl öbür pazara kadar avare avare dolaştım.

(Kınalı) ya yanaşırken gözüme iskele üzerinde bir iki matmazel ilişti. Bizim vapurda bulunan misafirlerini karşılamaya gelmişler, rüzgâr saçlarını dağıtıyor, siyah fiyonk bağlarını çözecek gibi zorluyor, nim açık giysi, çizgili bluzlarını kabartıyor, kısa fistanlarını bacaklarına sarıyordu. Beklediklerini görünce ellerini birbirine vurdular. Vapurdakiler bunlardan yaşlıca idiler. Başlarında kenarları geniş, hasırı ziftli gibi siyah morumsu çiçeklerle bir örnek şapkaları var idi. Kendi kendime eski dostum müteveffa (Agop) Ağa'nın zevcesi (Hançik) Hanım'ı hatırladım. Hatta:

- Neredesin! (Hançik) Hanım!... Sen düğüne de gitsen bile beyaz saçların üzerine bir şey kondurmaz idin. Soğuklarda omuzuna aldığın kahverengi örtüyü başına çekerdin! Dedim.

Gantelli eller uzandı. Birbirlerine sarılıp öpüştüler. Bu haller eskiden ne ayıp şeyler idi!. Geçtik. İskeleden yürüdük. Sola saptık. Ense ile bütün nevahi-i gerden açık, ta tırnağa kadar beyaz, yalnız başına uzunlamasına kesilmiş yarım yumurta biçiminde koyu tirşe düz bir şapka tutturmuş bir kadın reftar-ı ahenkariyle yerlilerin bile nazarı dikkatini celp eyliyordu. Eski tutilerimiz bunu göreydiler şıp diye bayılırlardı!

Yirmi otuz adım ileri gittiği cihetle yüzünü göremiyordum. Bundan maada bu yegâne yumru sokakta dalmaya da gelmiyordu! Gelip geçtikten sonra borusunu öttüren bir iki bisiklet savar.

- Vay belim!..

Diye bükülmüş iki tarafa oynar gezinip duruyorlardı.

Bizi karşılayan rüfekamız dedi ki:

- (Bahçe) ye gitmeden evvel şu madamdan bir yorgunluk kahvesi içelim!
- Olur.

Sağında eski bir balıkçı meyhanesinde azme, temizce bir yer. Refikimiz iki iskemle kaptı. Dükkânın karşısındaki gölgesi yatkın büyücek bir binanın bahçe duvarı hizasına koydu. Oturduk, burası iyice havadar idi. Kahveleri ısmarladık. Ondan evvel

suya sarıldık. Fakat cidden nefis bir kahve! İstanbul'da ne (Cenyo)¹² da ne rıhtımdaki (Bahriye) gazinosunda, ne (Valide) kıraathanesinde; ne de belli başlı kıraathanelerde içmedim! Maahaza rahat içmedim. Sekizer, dokuzar yaşlarında iki matmazel ellerinde (çaharak) dedikleri makara oyuncaklar, çevirip çevirip savuruyorlar!. Zeminde tam hızını aldıktan sonra, semaya fırlayan bu ucubenin hind-i sükûtunda evvelce havalandığı ipin üzerinde bir muvakkat daha icrasıyla yine fırlatılmak istidadında olması kahvenin keyfini kaçırıyordu. Bahusus çocuk elinde!

Biz, derbent başında oturur gibi idik. Adada oldukça mütezâhir bir hareket var idi. Hususi bir vapur kırk elli kadar İngiliz askeri getirdi, bunlar fahri kılavuzlar marifetiyle Burgaz Ada'sı istikametine doğru sevk ediliyorlardı. Baş açık gözde hafif dumani, kulağından takma gözlük, yağız çehre, küt bıyık, yapılmış sakal, redingot takımı lâbes olanlardan tutunda tüy tüsi olmayan yine açık baş, üzerinde askısı sarkmış beyaz ince gömleği, elleri gri, krem şeker, kahve.... Renkli yazlık pantolonun yan ceplerinde tutan ayaklarında üstleri delik, hafif tokalı sandal giyenlere varıncaya kadar cümlesi önümüzden geçiyorlardı. Fransızca (Rönesans) refikimizin burada pek ziyade zuhur-ı rağbet olduğunu görüyordum. Yevm-i tatil, buraya ayrı bir hayat vermişti. Zaten tavırlar, reftarlar birbirine benzer. Meselâ aşçı (Zenub) da pazar tuvaletini yaptı mı kuyumcu milyonlar (Hacı Serkis) den yürüyüşçe, söz söyleyişçe fark edilmez, Ermeni demokratikliğinde bu tarz gayet muhkem temsil edilmiştir.

Bazılarını ben tanıyordum, bazıları da beni tanıyordu. Hatta bizim kitapçı müteveffa (Karabet) in oğulları, yeğeni, kayını, yeni Babıali Caddesi'ndeki mücamele-i hukuk perveriyeyi tekrar ettiler. Eskiden beri sarraflık ile müştehir... Bir aşinalık edip geçti. Efendi, bey unvanları da eski (ahbar) müstesna olmak üzere ağa, tuti; kokana tabirleri gibi mahcur olduğu için alelittlak:

- Baron, Mumciyan!

Gibi sesler işitiliyordu. Buraya gelmeden evvel İstanbul'da garip bir (tercüme) meselesi duymuştum. Pasaport, tebdil-i tabiiyet meselelerinin netayicinden olmak üzere Ermeni isim ve lakaplarının, Fransızca, İtalyanca mukabeleleriyle eda ettikleri söyleniyordu.

¹² Karaköy'de birahane, kahvehane, lokanta

Meselâ evvelce (Beyazcıyan) şimdi Mösyö (Lübnan), Şamdancıyan, Mösyö (Dolekandela) (Kirkaryan) Mösyö (Dokiriko), (Taşçıyan), Mösyö (Lapiyer)... elh. Olmuş imiş ben buna ihtimal vermemekle beraber ahval-i fevkâle tebdil-i esami edenler meyanında her millet ferdinden de mevcut olduğunu bildiğim için inanmamak da istemedim.

Kıyafet pek mahdut idi. Tuvalette keza. Yakıştırmaktaki kabilette keza. Beyaz, koyu krem örtülerinden iki parmak arasında siyah bir kurdele geçmiş hasır şapkalar bazılarının başlarında uçacak gibi bir vaziyet alıyordu. Düz siyah, yumuşak şapkalar pek nadir idi. Fes giyilenler de var idi. İngiliz kabalaklı, Fransız zabıt-ı ferması serpuşlu, (kepi) li, (kapela) lılar görünüyordu. Mütarekeden biraz sonra meydan alarak giyinenlerini Ermeni avamı arasında (kazak) diye çağrılmaya sebep olan siyah kalpak görünmüyordu. Hele Ya Rabbi şükür!.. Bir tane düz koyu lacivert, kısa bonetalıya tesadüf ettim. Gençlerin, bahusus hem şık, hem de çevik görünmek isteyenlerin başları ekseriyetle açık idi.

Ada sakininin yüzde doksanının Ermeni olduğuna göre kadın, erkek, çocuk çoluk çocuk kafalarının, yaya, ağır, telaşlı, bisiklet savar, çember çevirerek, ayağıyla eski toplara vurarak muttasıl bir tarafa akın etmeleri üzerine refikime sordum:

- Ada'nın bu tarafa mı daha ziyade meskündür?
- Hayır, bu taraf bilakis açıklıktır.
- Bu tarafa doğru gidiyorlar?
- Sebebi var... Ermeniler İngilizlerle (futbol) oynayacaklar!.. Kazanan taraf iki yüz lira alacakmış!.. Ada'nın en zenginlerinden Taşcıyanzade İngiliz zabıtasının bazılarına da mükemmel bir ziyafet verecekmış!...
- Ya!..
- Evet!...
- Biz seyredebilecek miyiz?
- Hay hay!..
- Öyleyse ne duruyoruz.

Dedik. Herkesin akın akın gittiği tarafa yürümeye başladık. Dar bir sokaktan geniş bir sahaya çıktık ki İngiliz efradı (futbol) kalelerini yapıyorlar, oyun sahasını ipe çeviriyorlardı. Biraz daha yürüyünce az yapraklı, eğri büğrü, gölgeleri hafif beş on çamdan müteşekkil bir ağaçlık alanına geldik. Buraya (bahçe) deniyormuş! Adi bir

kır gazinosu iki üç bina-yı köhnedden ibaret bir semt. Bu gazino (Doktor) namında orta boylu, az kıranta, etine dolgun, eski tarz ve kıyafetinde yani baş açık, mintanlı, kuşaklı, boz renkte iş pantolonlu, basık ökçe yemenili, mükerrer perdahtına rağmen yine tıraş yerinde, koyu kurşuni arsası mütebazir biri güler yüzü, tatlı dili ile karşıladı.

Refikim bizi doktora takdim etti. Her birimize ayrı ayrı gözden geçirdikten sonra cümlemizin hastalığının biri olduğunu, kendisinde bu hastalık için gayretle müessir bir ilaç bulunduğunu, şimdi giderek ma-teferruat getireceğini beyan ederek çekilirken iki neferin ayakta durmayacak bir halde arkadaşları tarafından sürüklendiğini gördü. Bize doğru dönerek:

- Nah! Benim ilacım müstereleri! Ne de çabuk oldular! Hiç dayanamıyorlar. Bunlara karşıdan asma dalı göstersek çakır keyif olurlar!...

Diyerek başını sallaya sallaya gitti.

Filhakika (futbol) merakı adalıları bu tarafa celp ediyordu. Bu sebeple oturduğumuz muhitte elsine-i meşhureden Türkçe, Ermenice, Rumca, İngilizce, Fransızca, tek tük İtalyanca tedavül etmeye başladı. Bizimkine üç lisanda mürekkep olduğu için çetin diyen ecanib-i müşterekin bu altı lisandan mahlût kesik muhaveleleri işitirseler acaba ne derler?

Çocuğu Ermenice söylüyor. Anası; lisanı küçük yaşta öğrenilir nazariyesine uymuş, şimdiden İngilizce cevap veriyor. Baba Ermenice, Fransızca karışık tarifat ile kadının nazar-ı dikkatini oyun meydanına celp etmeye çalışıyor, yanlarında oturan bildikleri Rumca soruyorlardı:

- Veve!
- Hamme!
- Yes!
- Vevi!
- Si!
- Hatta (peki) yerine (evet) en ziyade kulağa çarpan nidayat ve kelimattan ibaret kalıyordu. Çocuklar; pür neşe, fındıkçı, fıstıkçı, şeftaliciler pür-avaz, oyun yeri masarilerle pür heyecan, bir iki İngiliz

borazanı pür-heybet (kik) leri, gayri ihtiyarı yapılan (out) lar, topa tos vurma, çelme, kaleye doğru (şut) lar, kale-i müdafaanın (kik) leri gayriihtiyarı yapılan (out) lar, topu kendi kalesi hizasına aşırmadan ibaret olan (köşe) ler, kolları tesadüf neticesi olan topun durduğuna işaret eden (semboller), on iki (tim) de terleyenler, yorgunluk gösterenlerin çoğalması arasında idi ki:

- Gol!

Yapıldı. İngilizler bir gol ile galip gelmişlerdi. Kaleler yıkılıyor, ipler çözülüyor, çaharaklar havada uçuşuyor, piyasa başlıyor, el ele, kol kola, yan yana avdet ediliyordu.

Galiba rida-ı bonetalar, garbi, fistolar esmer, Hind çehre simalı çocuklar, (maren) robalılar, elde Fransız bayrağı motosikletçiler, aralarında siyah yemeni, siyah ceket, siyah fistan, eski yarım kundura tarzında iskarpin giyen ihtiyarlar mazileri unutmuş, bugün yetiştiklerine müteşekkir ve mütebessim geçiyorlardı... [S.218, s.3]

A.R

3.25. İki Yüz On Dokuzuncu Sayı

Vasıf Bey ile Mülakat

Teşkilat-ı Millîye'nin vaziyeti- Salih Paşa ile mülakat- Sivas Telgrafı meselesi- İntihabat- Vasıf Bey'in Vazifesi

Dün Salih Paşa ile beraber gelen Teşkilat-ı Millîye heyeti temsiliye azasından Kara Vasıf Bey ile mülakat eden bir muharririmize mumaileyh bervech-i ati beyanatında bulunmuştur.

- Teşkilat-ı Millîye'nin vaziyet-i hazırası neden ibarettir?
- Hükümetle tamamıyla anlaşmamış, hükümetin dâhili, harici her nev icraatine muavenetkâr ve riayetkâr bir cemiyet resmiye şeklindedir.
- Salih Paşa ile mülakatında heyet-i temsiliye erkânından kim vardı?
- Mustafa Kemal Paşa, Rauf Bey, Bekir Sami Bey ve bendeniz.
- Salih Paşa'nın seyahatinden maksat ne idi?

- Hükümetçe mutalip millîye hakkında telgrafla tamik edilemeyen teferruatı vecihen görüşerek istizah etmekten ibaretti. Mesela gazetelerde birçok kayıtlı olmuş idi. Bunların sahih olup olmadığını anlamak için geldi.
- Salih Paşa ne gibi ihtisat ile avdet etti?
- Emniyet-i tame hissiyle avdet ettiğini gördün.
- Sivas telgrafi meselesi nedir?
- Ben bunu Tokat'ta haber aldım. Ertesi günü de Amasya'ya geldim. Sivas telgrafının sathı bir nazarlarıyla okunmasını gösteriyor ki onu yazan insanlar bir fikr-i siyasiye malik değildir o telgrafta dört kişinin imzası vardır. Vakıa bu adamları şahsen tanımıyorum. Çünkü bunlar Sivas'ın maruf simalarından değildir. Ancak kongreye dâhil olmak, heyet-i idare teşkil etmek, memleketin menafiyle gayr-ı kabil telif mutalimatı cemiyete kabul ettirmek isteyen adamlar vardır ki bunların üç beş kişiden ibaret olarak birleştikleri anlaşılıyor. Mutalip-i millîye milletin ruhundan doğmuş ve bütün Anadolu bunun etrafında ittihat etmiş olduğu cihetle bunun katiyen ehemmiyeti yoktur.
- Anadolu'da intihabat ne haldedir?
- Birçok yerlerde hayli ileri gitmiştir. Hatta şu sıralarda bazı yerlerde müntehap saniiyeler bile intihap edilmiştir. Bir an evvel ikmalî için faaliyetle devam edilmektedir.
- İntihabata karşı Teşkilat-ı Millîye'nin vaziyeti nedir?
- Teşkilat-ı Millîye bu hususta neşredilmiş etmiş olduğu beyanname mucibince hareket ediyor. İntihabata müdahale eden ve hatta namzet arannesinden bile içtinap ediyor.
- Sulhtan sonra Teşkilat-ı Millîye ne olacak?
- Bu, nizamname mucibince fevkalâde bir kongre tayin edecektir. Şu kadar ki intihabat hitam bulduğu zaman hakk-ı murakabe bittabi tamamıyla mebusana intikal edecek, Teşkilat-ı Millîye ise sulhun akdine kadar yalnız hükümetin mezahiri olarak muhafaza-i mevcudiyet eyleyecektir.
- İstanbul'a sebep-i teşrifinizi vazife ve salahiyetleriniz hakkında malumat-ı ita buyurur musunuz?

- Burada bazı zevat-ı resmi ve gayr-i resmi muhafele karşı cemiyeti temsil eder tarzda müracaatta bulunuyorlar ve sonra sorulan bazı nokta-i cevap veremiyorlarmış. Bu suretle bittabi su-i tefhimler tevlidine müsait bir zemin hazırlanıyordu. Binaenaleyh su-i tefhimlere meydan vermeyerek nizamname ahkâmını tereddi mucip olmayacak surette izah etmek üzere heyet-i temsiliyeden birinin İstanbul'da bulunmasına karar verildi. Beni intihap ettiler. Vazifem bundan ibarettir.
- Teşkilatı Millîye hakkında devran eden birtakım rivayetlerden bahs buyurdunuz. Bunlar hangileridir?
- Ezcümle cebren para toplandığını, heyet-i temsiliye arasında ihtilaf zuhur ettiği, Hareket-i Millîye'nin ittihatçılığa meyl ettiği şayeleri ki cümlesi bi-asıl ve esastır. [S.219, s.1]

Türkiye'de Vaziyet Pek Nazik

Bulgarlar nasıl tahliye ediyorlar?- Yeni çete teşkilatı -Trakya'nın beynelmilel işgal altına alınması -İdare Fransızların elinde- Yerli memurlarla iş göreceklere- Bulgaristan'a terkedilen ahalinin bir müracaatı

Muhabir mahsusamızdan

Gümülcine 20 teşrinievvel 335

Bulgarlar nasıl tahliye ediliyorlar:

İtilaf Devletleri Trakya'yı beynelmilel telfin-i işgal askeri altına almaya karar verince Bulgarlar'ın buralarını tahliye etmeleri icap ediyordu. Fakat Bulgarlar bu güzel memleketi kolay kolay terke razı olamıyorlardı. Nihayet Fransız kumandanı 17 teşrinievvel de behemehâl şehri tahliye eylemeleri lüzumunu tevhim etti. Bu mühlet bir gün daha temeddit eyledi. 18 teşrinievvel de nihayet tahliyeye mecbur oldular ve o günden beri şehirde asker kalmadı. Yalnız çekilirken son azizlik olmak üzere oturdukları evlerin, hatta Belediye Hastanesi'nin bile çerçevelerini, kapılarını sökerek ve şehirde birçok tahribat yaparak gittiler. Şimdi onları Balkan Harbi'ne müteakip İslam ve Rum köylerine yerleştirilen Bulgar muhacirleri takip ediyor. Bu suretle şehir yavaş yavaş Bulgarlar'ın vücudundan kurtuluyor. Şu kadarı var ki

Bulgarlar buradan giderken Gümülcine'yi kimseye bırakmayacaklarını tekrardan geri durmuyorlar ve bir taraftan teşebbüsat siyasiyelerine devam ederken diğer taraftan fevkalade müteneffir bir anasıdır.

Kırca Ali Ahalisi'nin Bir Müracaatı:

Bilhassa Kırca Ali ahalisi, Bulgar boyunduruğuna teslim edilmelerinden dolayı fevkalâde müteessirdir. Hatta Bulgar idaresinde kalmaktansa ölmeyi tercih ettiklerini beyan ediyorlar. Ve bu hislerini Gümülcine'de bulunan Fransızca kumandanına bir muhtıra ile iblağdan hali kalmadılar. Generalin huzuruna çıkan heyet, Bulgarlara tabii olmaktansa köylerini yıkıp hicret edeceklerini beyan etmişlerdir. General Depre Kırca Ali Ahalisi'nin müracaatını konferansa bildireceğini söylemiştir. Herhâlde Sulh Konferansı'nın icap ederse buralara bir heyet-i tahkikiye göndererek hakikati anlamaya çalışması çok şayan-ı bahistir.

Bulgarlar Hala Propaganda Yapıyorlar:

Garbi Trakya'nın dağlık kısmı Bulgarlarla gidince ova kısmı şerit gibi bir şey kalıyor. Bulgarlar “Şark-ı Türkiye Cemiyet-i Aliye'si” namıyla teşkil etmiş oldukları yer komite ve istasıyla Avrupa'ya, Amerika'ya muhtıralar, protestolar yağıdırıyorlar. Bu protestolar da Şark-ı Türkiye'nin Çatalca'ya hatta İstanbul surlarına kadar kadim ve halis Bulgarlık olduğunu, bilhassa Mediye- İnoz hattının birisi için şan ve şüpheye mahal olmadığını iddia ediyorlar. Bu cemiyet (Şark-ı Türkiye'nin Bulgarlığı) tamında bir de kitap çıkarmıştır. Bu iddialarını Avrupa'ya dinletebilecekleri pek şüpheli olmakla beraber Bulgarlar'ın hala nasıl çalışmakta olduklarını göstermek itibarıyla herhâlde şayan-ı dikkattir.

Vamvakas Hala Burada:

Diğer taraftan Yunaniler de propagandalarına devam ediyorlar. Uzun müddet İstanbul'da oturarak İtilaf Devletleri'ne Türkiye İslamları namına telgraflar keşide eden Vamvakas Efendi vazifesine devam etmek üzere yeniden buraya geldi. Şimdi burada kemal-i faaliyetle dâhili ve harici Yunan propagandasıyla meşguldür. Bir taraftan halkı Yunan işgaline taraftar yapmaya çalışıyor. Diğer taraftan Sulh Konferansı'na Trakyalılar'ın Yunanlıları istediğini bildiriyorlar.

Bu mütemudi bir propaganda cereyanları arasında Trakya'nın hukukunu ve istiklalini müdafaa ile meşgul olan Trakya-Paşaeli Cemiyeti'nin ne müşkül vaziyette

bulduğunu takdir edersiniz. Gümölcineliler ve dağlılar hakikati yakından gördükleri için cemiyete şiddetle mezahirdirler. İşte bugünkü vaziyet bundan ibarettir. [S.219, s.1]

B. A

Düdük!

Çoktan beri İstanbul'a inmediğim için birinci defa tesadüf ettiğim bir bidat-ı inzibatiyeden son derece müteessir ve mütehassıs oldum.

Müteessir oldum. Çünkü üstü başı temiz, tuvaleti yerinde, genç bir polis efendi Yeni Cami sebilinin bulunduğu dörtyol ağzı ortasında durmuş, elinde bir düdük, sağa, sola, öne, arkaya döne döne düdük öttürüyor, eliyle de şuna buna yol gösterir gibi hareketler icra ediyordu.

Bereket versin ki çabuk anladım. Meğer her gün aynı tarz faciada adam öldüren, yaralayan, kim olursa olsun hurdahaş ederek sokaklara süren, atiklere bir kaldırımdan diğerine adım atlamaca oynatan, benim gibi mızızları dakikalarca olduğu yerde durduran (otomobil), (kamyon) gibi celâdan şehir ile öteden beri dikkatsizlikleri velvele-i bahşa-yı iştihar olan ve hâlâ çoluk çocuk elinde idare edildiği görülen yük arabalarıyla kelle götürüyormuş gibi çala kırbaç yürüyen faytonlara, süvarilere, dan dan tramvaylara zabıtalık hizmetini görüyormuş.

Evet, musip bir tedbir, bir zamanlar (Times) gazetesi otomobillerin (Londra) da çoğaldığını nazar-ı dikkate alarak:

- Bu vesait-i nakliyeye, şehrin sokakları müsait değildir.

Diye feryat etmiş idi. (Times) şehrimizin dar, dolambaç, bahusus iki köprübaşını, Eminönü, Balık Pazarı, Hamidiye Türbesi gibi müzdehim yollarını görse kim bilir bizim için ne der? Zahirî hâle göre halinden bezmiş bir şehir ahali varsa oda mutlaka biziz!

Mütehassıs oldum. Zira zabıtanın hayat-ı ahaliye ehemmiyet vermekle başlamış olduğu görülüyordu. Ah!.. Keşke her nafi düdüğün böyle, sıhhat-i umumiyyeye hadim, kaza ve belaya salıp olsa!.. Bir vakit geceleri sokağa çıkamaz olmuştuk.

Elbette tarihi hatırlıdır. İŖte öyle gecelerde bazen bir refik ile hanede birleŖir idik. Esna-yı musahabette bir düdük iŖitildi mi refikim gülümseyerek.

- Birini daha soydular!..

Der idi.

Evet. Her devrin böyle nafi olsa!..

Kimi havlayan, kimi ciyak ciyak bağıran, kimi canavar gibi öten düdükleri ne yapacağız? Geçenlerde ne kadar sevindim idi. Dediler idi ki:

- Liman idaresi boş yere düdük öttüren kaptanlardan öttürüş başına beş lira ceza nakti alacak imiş... Meğer bana ait bir blöf imiş?.. (Ŗirket-i Hayriye) nin, (Seyr-i Sefain) in, yeni türeme istimbot, römorkör vesair merakib-i sugaranın o acı acı bağırışları ne kadar samia-i haraŖ!... Güya düdükle geniş bir zamanda gibi suya gömülmüş manaları, boğulacağını bilse yine küreği elden bırakmayan Galata, Sirkeci kayıkçılarını azminden döndürecek imiş gibi bütün etrafı çığlıklara boğan lostromo mu, kaptan mı hangi mendeburlar ise daire-i aidesince onların kulaklarına refis geçilse ne kadar iyi olur?..

Hele Anadolu Ŗimendifer kampanyasının her gün, her saat, sağıra:

- Kulağımı patlatıyorsun!

Diyecek kadar mesela ta (HaydarpaŖa) dan Kızıl Toprak'a, oradan (Göztepe) ye, bilahare ve makûsen caka, çalım satarcasına mütemadi feryatlar koparmaları, evlerde hasta mı var, çocuk mu var, zerre kadar insaf ve nezaket bilmeyen makinistlerin hadd-i terbiyeyi aşmaları, doğrusu çekilir bela değil!...

Bunlar Ŗirket kaptanlarından (Yorgaki) Kaptan'ın evlat ü ahvadi imişler gibi ellerinden düdüğü düşürmüyorlar. Müteveffa da güzergâhta martı görse hem istoper eder, hem de düdük çalardı...

Gerçi matbuatta da bu düdükleri yarı yolda bırakan borucular var. Fakat borularını dinleyenler öttürürler, yani karin isterlerse öterler!..

Yalnız bu sahada (düdüğü çalanlar) sevinir!.. Bunlarda da hokkabaz (çiçekçi) oğlanın yardağı gibi inkıtaından inkıtaa uğradıktan sonra elindeki düdüğü birdenbire

üfleterek yüzüne gözüne un yerine simsiyah edecek kömür tozu bulaştırırlar görülür. Aradaki fark bundan ibarettir.

Maahaza bunlar zamanın:

- Düdüğüm!.. Gördük mü?

Diye itap ve serzenişine uğrayınca susarlar. Sarsılırlar, düşerler, fena halde ezilirler!.. Berikiler böyle mi ya!.. Hasbi gevezeler!.. Hele acemileri ta adamı çiğneyeceği, sandalı devireceği, gemiye çatacağı zaman bir biri ardınca ipi çekerek karşısındakine manevrasını şaşırtırlar.. Geçenlerde (Hoca Paşa) da çingenenin zavallı çocuk da (Vatman) ın makineyi kısacağına, dan dana kuvvet vermesi yüzünden şaşalayıp helak olmuştu! Mevla cümlemizi şerlerinden emin eylesin. [S.219, s.2]

A.R

3.26. İki Yüz Yirminci Sayı

İnsan Konuşa Konuşa!..

Şu üç, dört ay içinde hemen her sabah tesadüf ediyorum. Oda benim gibi erkenci!.. Kapıdan çıktı mı çeker, kapar, durur. İki elini Gelibolu testisi kulpları biçiminde beline rapteder. Galiba (ruzname) de ne var, ne yok onu düşünür. Bitti mi hat-ı hareketini tayin etmiş olacağından kendisine bir istikâmet tayin eder, yürür. Fakat ne yürüyüş!.. Bütün vücut ayak kesilmiş gibi adımların hareketine uyar. Baş, kollar gövde, bel, bittabi püskül merkezi etrafında döner. İstikâmet dedim ise bunu dosdoğru bir mahrek zannetmeyin bu gidiş elbette sancak iskele gidişidir.

Acaba sarhoş mu? Hayır, asla. (Darü'l-hikmet'ül İslamiye) nin muazasındaki tarihten beri haram, haramdır demiş, su içmiş, ben bilirim, beş vaktini kılar.

Fakat nedir? Bu merak oldu idi. Yalnız uzaktan uzağa biraz unutkanlığı olduğunu biliyordum. Ne diyeyim, bazen mi, yoksa ekseriya mı mebdeden hareketten yüz, yüz elli adım ileride birdenbire irkilip durur. Yine testi biçimi kollar belde düşünür. Düşünmenin uzunluğu daima geriye avdet ile nihayet bulur. Eve gelir, bir şeyler alır veyahut bir şeyler sorup söyler, yine çıkar. Bu ikinci çıkışında nadiren elinde torba, sepet gibi şeyler bulunur, ara sırada da yolu değiştirir.

Gazinoya, kahveye çıkmaz ki bir vesile bulayım da konuşayım!... Tiz-reftar olduğu için yürürken yetişip buradan Erenköy'üne gider mi?

Diye sormaktan başlayayım da işe girişeyim?

Nice eyyam bu mahrumiyetle geçti. En nihayet yine bir tesadüf neticesi olarak kendisine mülaki oldum. İmam Efendi:

- Bir kahve içelim!

Diye beni çağırmişti. Yanına, oturdum, oturmadım bu, geldi. Bir seyahat-ı ilim ve haberi yaptıracakmış!

... Eyvah! Taşınıyor. Şimdi bütün bütün mahrum kaldım. Dikkat ettim: Söz söyleyişi de İskele sancak. Dedi ki:

- Bizim kulüptedir.

İmam yüzüne baktı.

- Kim?

- Taşraya gidecek...

- Kim?

- Benim hemşerim!

- Canım, hemşerin kim!

- Benim kulüp yoldaşım... Ali her akşam camiye gelir.

İmam başına salladı.

- Ha... Tanıyorum, kendi niye gelmedi?

- Yolluk öteberi alacakta ilk vapurla gitti.

Hazır fırsat!.. Söze karıştım.

- Kulüpte aza mısın?

Olur, a... Rüesa, ekseriya tatlıya sütlüye karışmazlar diye biraz saf-dil azadan haz ederler.

- Üzüm gözlerini süzdü.

- Değilim.

- Necisin?

- Hizmetkârım.

- Ne iş görürsün?

İmam gülüyordu.

Üzüm gözlerini yine süzdü.

- Ortalığı süpürürüm, öteye beriye gönderirler, cevap alır gelirim.

İmam dedi ki:

- Nereye gideceksin?...

Sendeledi. Düşündü... Birkaç dakika sonra:

- Memlekete!
- Hangi memleket?

Sıkıldı. Kızardı. Söyleniyordu:

- Hangi memlekete dedi idi?...

Hemşeriyiz ama...

- Sizin memlekete mi?
- Bilmiyorum. Şimdi kendisi de yok ki sorayım?..
- Senin memleketin neresi?

Hazır cevap imiş:

- Anadolu!
- Oğlum, Anadolu büyük yer.. Bursa mı, Konya mı, Ankara mı, neresi?

Yine durdu, düşündü. Bir şey tahattur ediyormuş gibi başını sallıyordu. Dedi ki:

- Hoca Efendi, say bakalım!

İmam Hasbünallah okuyarak, iskelelerden tutturdu:

- Bandırma mı, İzmit mi, Mudanya mı, İnebolu mu, Samsun mu, Sinop mu, Trabzon mu.. Daha sayayım mı?
- Say, say, Hoca efendi!
- Kastamonu mu, Sivas mı Engüri mi, Eskişehir mi Konya mı,...
- Galiba yaklaştık.. Say Hoca Efendi!..

İmam, eğlenceyi bulmuştu. Hem kahvesini içiyor, hem de sayıyordu.

- Niğde mi, Aksaray mı, Silifke mi, Adana mı, Yozgat mı, Çemişgezek mi?
- Bulamadın Hoca Efendi!..

Katılıyordum. Oda kaşlarını çattı, bana bakıyordu.

- (Eğın) olmasın!
- Değil...
- Öyleyse git kendisini ara, nereye gidecekse bul gel..

Başını sallıyordu. İmamın sert sözünden alındı. Üzüm gözlerinden çıkan şuaat zaife-i deruni teessüflerle meşbu idi. Belki beş dakika kadar sakit kaldıktan sonra:

- Hoca Efendi sen bulamadın, O nasıl bulacak!

Bu cevap, bir cevap-ı intakı idi. İmam için mülzem olduğu kadar bana da kâfi geldi. [S.220, s.1]

A.R

3.27. İki Yüz Yirmi Birinci Sayı

İstediğimiz Mebuslar

Ahval-i haziranın nezaket-i fevkaladesine mebni gazetemiz, mukadderat-ı millet üzerinde pek büyük bir tesir icra edeceği daha şimdiden belediye ve dolayısıyla müntehab-ı saniyeler inhatında sekine-i mahallatı birbirine düşüren cem-ârâ meselesinin bilahare intihabat-ı umumiye de mucip olacağı kavga ve dövüşlerin amikini nazar-ı dikkate almış ve üç dört günden beridir muharrirlerimizden biri İstanbul ve bilâd-ı selasiyede har vurup- her ne kadar vakti değilse de- harman savurmak da bulunmuştu. Mumaileyh dünkü gün kan, ter içinde olduğu halde avdet ederek tetkikatını bir vech-i zir yazmıştır:

- (Feham) gazetesine göre:

Her gün üç dört listenin baş tarafında ilan edilmek ve gizli kapaklı olmak şartıyla:
Ahmet Ferit Bey

- (Peyâm) gazetesine göre: Gizli kapaklı olarak: Celal Nuri Bey
- (Türk Dünyası) gazetesine göre: Dobra, dobra: Herhangi bir Turani

- (Tarik) gazetesine göre: Şehremini Paşa'nın rağmine: Amele-i tanzifattan biri
- (Sabah) gazetesine göre: Malum-ı âlimane olduğu üzere:

Her hükümet-i cedîdeye hoş görünmesini bilir herhangi bir zat

- (İstiklal) gazetesine göre: İçin için manda meraklılarından biri veya emsali
- (Antanat) gazetesine göre: Ajansın tazminatı yerine kaim olmak üzere: Hüseyin Tosun Bey
- (İkdam) gazetesine göre: Kolları, bacakları sığılı bir monşer
- (Vakit) gazetesine göre: Hiç şüphe götürmez delili ile belli olduğu vecihle inkişaf-ı hakâike pek çok hizmet eylemiş olan: Amerikalı Mister (Berevan) veya tercümanı
- (Karagöz) gazetesine göre: Hacivat
- (Yirminci Asır) gazetesine göre: Parisli bir Türk
- (Akşam) gazetesine göre: Alaca karanlıkta yüz adım öteden gelen Müslüman mıdır, Hristiyan mıdır, fark eden herhangi bir müttefik
- (Alemdar) gazetesine göre: (Sinop) yaranından herhangi bir pehlivan
- (İtilaf ve Hürriyet) gazetesine göre: Şaban Efendi
- (Çiftçiler Derneğine) göre: İbişoğlu Mehmet
- (İktisat Fırkasına) göre: Celal Muhtar Bey
- (Tercüman-ı Hakikat) gazetesine göre: Ahiren maaşlarına üç yüz kuruş zam edilmiş olan bi-zebanilerden herhangi biri
- Milli şirketler Heyet-i Umumiyesi'ne göre: Aydın Valisi İzzet Bey
- Teşkilat-ı Milliye'ye göre Ayandan ihraç edilmeleri şartıyla: Sadr-ı Sabık Damat Ferit Paşa, kabul etmediği takdirde Adil Bey
- Şehremini'ne göre: Mezbahalar mesele-i izalesinde ibraz eylediği dirayet ve rüyet hasebiyle: Kasaplar kâhyası
- Defteri Hakan'ı Emanet'ine göre: Her ne kadar Rumların iştiraki henüz kuvveden fiile gelmemiş ise de en son külliyetli harç-ı ferağ vermiş olması hasebiyle:

(Bodosaki) Efendi

- (İleri) gazetesine göre: Milli Kongre'nin bahr-i fırka ve ceride tarafından on namzetin tayin edilmesi kararına karşı esbâb-ı mahrufeden olmak, yani dört mebusa kadar hakk-ı intihabı indirmek üzere: Gayr-i telif-i ayan azasından filozof Rıza Tevfik, Şirket-i Hayriye Müdürü Ali, (Peyâm) gazetesi muharriri, Ali Kemal Beyler...
- (Yeni Gün) e göre: Eşkâl-i zaman muharriri

Hamiş: Muharrir mumaileyh bu vesile ile takdim-i müşkirat eylerim. [S.221, s.1]

A.R

3.28. İki Yüz Yirmi İkinci Sayı

Tarih İle Hesab-ı Zihniye Kuvvet!..

- Maşallah!. Nerede idiniz? Şükür görüştüğümüze!..
- Şükür!.. (Konya) da idim.
- Fakat saç, sakal ağırmış...
- Öyle oldu..
- Ağaracak kadar oldu mu ya! Kaç yaşındasınız?
- Seksen bir tarih.!...

Düşün bre düşün!..

- Ama yaptın ha!.. Yok, agucuk bebek!
- Sen kaç yaşındasın?
- Peder, Enam-ı Şerif'in iç kabına yazmış,

“Hayır, ile bastı kademhanemize Hayrullah”

Hay Allah hayırlar versin!.. Elifbadan (ebcet) i kaldırdılar da sanki iş yaptılar!..

- Adın ne?
- Dursun!
- Nasıl dursun? Söyle!..
- Memişoğlu Dursun!..

- Ha ... Dursun!..
- Kaç yaşındasın?
- Doksan sekiz tevellüdlüyüm!

İki daha 300, otuz daha 310,.. Otuz iki, beş daha 35

- Otuz beş mi?
- Bilmem, doksan sekiz tevellüdlüyüm!
- Peki...

- Hanım nine!. Kaç yaşındasın?
- A... Ben ne bileyim evladım.. Bende akıl kaldı mı ki!..
- Hele, hele..

Dur bakayım!.. Küçük kaviller ediyormuşum!.

- ..?
- Bir buçuktu.. Ötesini hesap et.
- ?...
- Sahih!. Efendi amca!,.. Dün akşam iddia ettik... Kaç yaşındasınız?.
- (Somurarak).. Rahmetli babandan üç yaş küçüğüm!...
- ...!

- Ne?...
- İnanmıyor musun?... Git annene sor!.. (Sofiler) de otururken ağabeyin ile bana süt vermiş!..
- ..!

- Maşallah, kızıma!.. Ne kadar güzel!... Adı ne?
- Hürriyet!..
- Kaç yaşında?
- Hürriyet ilan edildiği gün doğdu!

(Kendi kendisine):

- Galiba 324 de idi!.. Hesapça on bir edecek!..

- Hakikat söylüyorum.. Peder ölmüş idi. Validem Der idi ki: Mektebe kabul etsinler diye imama yalvardım da ilm ü habere de dokuz yaşında yazdırdım idi. Fakat bir yaş mı, bir buçuk yaş mı küçük idik ama kemikli idik de dokuz gösterirdik. Haydi, dokuz diyelim, dokuz... Dört daha.. On üç mü, on üç... Evet, altı daha! ... On dört, on beş, on beş... On altı... (acele acele parmağıyla sayarak) on yedi, on sekiz, on dokuz... (Gözlerini tavana kaldırarak)... Teehhül ettim... Yirmi!...
- Yirmi miydi?
- Yirmi!
- Bir sene sonra (Salim) doğdu.. Yirmi bir. On altı yaşına geliyor... On altı daha...
- Otuz yedi!..
- Dur, zihnimi karıştırma!... On altı daha!... On daha diyelim... Otuz bir... Ne kaldı? Altı... (Yine parmağıyla sayarak)... Tamam!... Otuz yedi!...

- Muharrem, kaç yaşında varsın!..
- İsmimden de belli! Bu Muharrem'in onunda otuz altıyı bitirip otuz yediye basacağım..

Aşure pişiriyorlarmış. Valideyi ağrı tutmuş!.. Dünyaya gelmişim!.. Hatta dadım, şaşkınlıktan...

- Kazanı mı devirmiş!..
- Ya!.. Zavallının elleri, ayakları yanmış da aylarca çekmiş!.. Valide bağırır, dadım bağırırmış!.. Peder şaşırılmış, evde ne oluyor?.. Diye bağırırmış!..
- Elbette sen de bağırırmışsındır!.. Oldu dört! Ne matemli gün imiş, Ya Rabbi!.. . [S.222, s.2]

A.R

Vahdet-i Millîye Avamilinden: Askerliğimiz

İngilizlerin bilahare tatbik eyledikleri asker-i tahriri usulünü, Türkler onlardan asırlarca evvel icat eylemişlerdir. Yeniçeri teşkilatından mukaddem olan (Yaya) teşkilatında harbe gelindikçe efrâd-ı yevmi bir (dirhem) para verilirdi.

Yeniçeri teşkilatı ise dünyada ilk defa zabt u raptı düşünölmüş olan (muvazzaf askerlik) inzibat namesidir. Avrupa'da bu nev-i asker yüz yirmi iki sene sonra Fransa Kralı Yedinci (Şarl) tarafından (Franaşa) namıyla ihdas kılınmıştır. Hiç şüphe yok ki Avrupa'ya bu gibi müessesat ve teşkilâtı Türkler öğretmişlerdir. Daha ilerilerde arz edeceğimiz hakaik ile kesb-i katiyet edecektir ki Türklerin esbâb-ı adideye mebni olarak Avrupa'ya mürurları Avrupalılar için büyük bir devr-i intibahın inkişafına hizmet etmiştir. Zira Asya Kıtası'nın nakl medeniyeti olan büyük bir kavim ile temas eylemişlerdir. Bu temasta din ziddiyetleri zahiren mütebariz görünüyor ise de medeniyet nakliyatı bundan daha müessirdir. Onun içindir ki Türklüğe karşı Avrupa mutaassıbını büyük bir gayz ve haset perverde etmekten ve Papalık makamının İslâm aleyhine la-garaz yürüttüğü müfteriyatı mahzen hakikat olmak üzere telakki eylemekten geri durmamışlardır. Bu durmayış zamanımıza kadar duramayıp ilerlemiştir. (Balkan) muharebe-i ahiresinde sabık Bulgar Kralı (Ferdinand) ın, Sırp kralı (Petro) nun, esbak Yunan Kralı (Jorj) un Salip namına hareketleri de bu ilkaat-ı mazinin rüsub-ı iğfalkâranesinden idi. Biz devr-i istilâdan ayrıralı asırlar olduğu halde Balkan Hristiyanlığı bize karşı ehl-i salip vaziyetini alıyor ve diğer düvel-i Nasraniye'yi de bu vaziyete imaleye çalışıyordu. Nitekim (Londra) konferansında bu cihet tamimiyle tezahür etti. Lord (Grey) in meşhur afak olan ve Yunan muharebe-i zalesini (1312) Yunanlılar lehine bağlayan:

(Salip 'in girdiği yere helâl giremez)

Müddeası bir cay-ı tatbik bulmuştur.

Bize bu hadisat-ı siyasiyeyi acı acı tahattur ettiren şimdiki halimizle beraber mazide maruz bulunmuş olduğumuz müfteriyatın uzayıp gitmesidir. Yoksa Türklüğün zevali hatırımıza bile gelmez. Dünyada her hangi bir kavim-i lâ-yemut var ise, nice uzun asırların şahit olduğu üzere onun yanında Türklüğü boy ölçer görmemek mümkün değildir. Çünkü istiklâl ve hürriyetin bizzat meftunudur. Her zulmün altından kalkmış, her zalimin elinden kendi kendisine kurtulmuş olan Türklük elbette hadisat-ı müteahireden de kurtulmak kabiliyetini teneffüsünde bulup izhar edecektir.

Osmanlıların bidayet-i zuhurundan itibaren üzerimize saldıran vadedi yüze karib olduğu Romanya erbab-ı kaleminden birinin (Türkleri Avrupa'dan çıkarmak için yüz proje) namıyla yazdığı kitap ile de müterif bulunan Ehl-i Salip esfare-yi Avrupa'nın bizi daimi surette tahrik eylemiş olduğunu tekit eder bir vesikadır.

Bizim (Macar), (Leh), (Viyana), (Venedik) seferleri bütün bu tahrikâta bir mukabeleden ibaret idi. Hayat-ı düveliyeye nispetle pek cüzi bir zaman olan tarih-i istiklâlîmiz ahd-ı (Orhan Gazi) de pek yeni ve pek yakın olduğu halde gerek teşkilat-ı mülkiye ve askeriye, gerek imaret ve gerekse temeddinat hususunda göstermiş olduğumuz sürat-ı tatbikattan daha bariz hangi kabiliyet vardır? O vecihle dahi arz etmiş idik ki nereye girmiş isek orada hükümet binalarıyla beraber mektep, cami, han, medrese, köprü, yol, kervansaray inşa ettiğimiz gibi taht-ı inkıyada giren akvamın diyanet ve adetlerine de riayet eylemişizdir. Ruslar, Bulgarlar, Yunaniler gibi beyhude yere nesib-i tebdili politikasını gütmeyip yalnız (Devşirme) usulüyle orduyu Hümayunu takviye etmişizdir.

Maahaza bu usul reaya-yı evladı için bir menba-ı ikbal olmuştu. Sultan (Murat-ı Evvel) in (Edirne) de tesis eylediği Acemi Oğlanlar Mektebi o zamanın yegâne mekteb-i harbiyesi makamında idi.

(Tarih-i Askeri) nam-eser-i meşhurun ve müverrih şehir (Hammer) in tetkikata müstenit ahbaratına nazaran:

(Bu kışlalar o zamanlar için bir mekteb-i askeri idi. Zira acemi oğlanları buralarda yedi sene bulunurlar ve muvazzaf ve muallim-i üstadlar vasıtasıyla askerlik ilminde görülen yorgunluk ve meşakatlere alıştırılıyorlardı. Kendilerine bir askere lüzumu olan sıfat ve ahlak ve henüz ve marifet öğretiliyordu. Bunlardan vakitleri gelip te ocaklara çıkanlar mükemmel birer asker idiler. Yeniçerilerin dünyanın her tarafında kazandıkları nam ve şöhret ve zafer ve neşret, işte şu mekteb-i hüner ve marifetten çıkan dilaverler ve mükemmel askerler sayesinde hâsıl olmuştu) İslâm olsun, Hristiyan olsun efrâd-ı tebaadan istifade etmekte kabiliyete mütevakıf değil midir? Zamanımızda bunun türlü türlü görölmedi mi? Alman hududunda hap eden Tunuslu, Senegalli, (Filistin) ile (Irak) da bizimle vuruşan Hintli vesair yerli efradın bizim devşirmelerden ne fark vardır? Yok, yok, fark vardır. Zira bizim devşirme efrattan liyakat ve kabiliyeti olanlar menasib-i âliyyeye irtika ettikleri halde şimdiki bu nimetten ebediyen mahrum bulunmaktadır. Bunun sebebi ise aşikârdır.

Osmanlılar reaya evladını besleyip okutarak meratib-i âliye-i millette istihdam ettikleri halde Avrupalılar tebaa-i Müslime'den velev bir kişiyi sivriltilmemişlerdir.

(Murat-ı Evvel) i (Edirne) yi zapt ile ikinci payitaht ittihazına mecbur eden siyaset, şimalden, Şark ve Garp 'tan zuhur edecek tarizlere mukavemet edecek bir üsel-hareke sahibi olmak ve yenice tesis etmiş olan Osmanlı devleti ordusunun gerek Asya ve gerek Avrupa taraflarından vuku bulacak muhacemata göre hat-ı ricaatını temin etmek idi. Maahaza (Edirne) Osmanlılara eline geçer geçmez imarata hedef oldu. Asitâne-i sultan olmak haysiyetiyle bu imarata hayli devam ediliyordu. Diğer taraftan sevkulceyşi yollar küşat edilerek Rumeli'nin bu kısmı büyük orduların mürur ve ubudiyetine salih bir hale getirildiği kıtanın bu yüzden ehemmiyet-i iktisadiyesinin ne dereceye kadar tavsiye etmiş olduğu da ayrıca cay-ı mülahazadır. [S.222, s.3]

Ahmet Rasim

Adalardaki Karilerimize

Adalarda sakin karilerimizden birçokları oradaki mevzu-ı müracaatlarında (bugün Yeni Gün çıkmadı) cevabını aldıkları halde İstanbul'a indiklerinde (Yeni Gün) ün pekâlâ münteşir bulunduğunu görmekte izhar-ı hayret bi-defeat idarehanemize kadar ihtiyar-ı zahmetle mevzu-ı merkumdan şikâyet eylemişlerdi. Son günlerde yolsuzluğu derece-i nihayeye vardırmış olan bu mevzu hakkındaki tahkikat ve takibatımız o meselenin her ne fikir ve maksada mebni ise öyle olduğunu derece-i sebuta çıkarmış ve nihayet mükerreren vaki o emr ü tenbihata rağmen kendisinin oda keyfi istediği zaman gazetemizi fi-mevzuundan fazlaya satmakta ki inat ve esrarı da tahakkuk eylemiştir. Binaenaleyh gazete satışı yüzünden temin-i maişet eden bu nanköre ba-de-ma gazete vermemeyi kararlaştırdık. Bununla beraber adalardaki karilerimizi gazetesiz bırakmayı da tecviz etmediğimizden birinci vapurla yetiştirilmek şartıyla posta ile gönderilmek ve şimdilik yalnız adalara münhasır ve posta ücreti de idarehanemize ait olmak üzere yalnız 60 kuruş mukabilinde aylık abone usulü ihdas eylediğimizi muhterem karilerimize beyan ve ahbar eyleriz. . [S.222, s.3]

3.29. İki Yüz Yirmi Üçüncü Sayı

Kadınlığa Dair

Teyzenin Felsefesi

Eski İzdivaçlar, Yeni İzdivaçlar

Üçüncü Mektup

Hayatın en mühim işi- Her vakit ki düşünce- Eski izdivaçlar, yeni izdivaçlar- Bugünkü izdivaçlar ne veriyor?- İzdivaç ianesi- Eski zevce eski zevç- Eski şerait-i hayatiye- Eş bulmak kolaylığı- Nikâhta keramet vardır!- Keramet kimde?- Bugünkü ruhlar- Medeniyet ve ihtirâsat- Şerait-i içtimaiye- Terbiyedeki muhalif- İçtimai-yi perişanlık- Başka yerlerde yeni şerait için yeni ianeler- Bizde yok- İş nasıl bulunabilir- İzdivaç ilmi- Mektebi ve hocası- Teyzenin şahadetnamesi

Bursa, 15 Ağustos, 919

Sevgili Nezahet,

Senden bir cevap gelmesini beklemeksizin, evvelki mektubumun sonunda verdiğim vaadi tutuyorum. Zaten o mektubu öyle bir yerinde kesmiştim ki bu yenisini yazmak benim için hasta olmak demektir; bu bahs, izdivaç bahsi ve bilhassa bunun hayattaki tatbikatı beni en çok düşündüren, bana en çok heyecan veren, bende daima hasta bir hassasiyetle sabırları mı altüst eden bir şeydir. Ah, izdivaç, düşün bir kere, Nezahet, hayatta bu ne kadar büyük bir şey, ne kadar büyük bir gaye için ne kadar çok ve sık plan ne kadar ehemmiyetli iş! Bütün boş zamanlarım ona dair düşünceler, tahliller, tasnifler, hesaplar, kitaplarla geçer. Kendi hayatımı tahlil ederim, başka hayatlar, bildiğim hayatlardan numuneler alırım, onları tetkik ederim, çıkardığım neticeleri birbiri arkasına sıralar, bunları ince bir dikkatle tasnif eder, bunlardan yeni ve daha ameli neticeler çıkarır, hülasa daima onunla meşgul olurum. Çünkü belki sende benim kadar dikkat ediyorsun, etrafımızda bu zamandan beri yapıldığını gördüm izdivaçlardan memnun olanlar o kadar az, o kadar az ki bu büyük işi nihayet yapmaya karar vermiş olanlardan memnuniyet gösterenler ender oldu... Onun için, izdivaç meselesi aklıma geldi mi, derhâl içimde bir heyecan canlanır, asabımda bir heyecan hissedirim.

Ben izdivaçları ikiye ayırıyorum; eski zaman izdivaçları, şimdiki izdivaçlar... Zamanımızda en eski tarzda yapılanları da var, en iyi tarzda olanları da görülüyor; demek oluyor ki, hal-i hazırda bizim her şeyimiz de olduğu gibi, izdivaç usullerimizde de bir kargaşalık, bir anarşi hüküm sürüyor. Belki şeklen, merasimi itibariyle hala eski ve belki de en eski tarzda izdivaçlar vardır, fakat ruhen artık onlar tamamen kayboldu. Ben, belki güleceksek, bundan bugünkü hayatımız, bugün yaptığımız izdivaçlar için müteessirim; Çünkü bugünkü haliyle izdivaç, insanlar için hiçbir şey vermiyor, bilakis bir ıstırap ve azap vesilesiyle oluyor, sebebini izah edeyim...

İzdivaç ianesi halinde tesis etmiş içtimayı bir müessesedir. Eski zaman izdivaçlarında bu iane, onun mahiyetini, ne suretle yapılacağını tamamen tayin etmiş ve bunu yaparken de her şeyi cemiyetin ruhundan, ruhundaki ihtiyaç ve temâyülattan almıştı. Ah, onlar ne güzel izdivaçlardı, o eski izdivaçlar! O zamanlar sırf anneler ve babalar tarafından birbirlerine bağlanan hayatlar bütün bir ömür müddetince, mesut ve müsterih devam edip giderdi; çünkü kadın, hayata doğduğu günden itibaren, bir gün gelip bağlanacağı erkeğe karşı ne gibi hissiyat içinde büyürse erkekte kadına karşı aynı hislerle mütehassıstı. Genç kız annesinin dizinin dibinde büyümüş, hayat hakkında bildiği şeyler ancak annesinin kendisini öğrettiklerinden, yani pek az birkaç şeyden ibaret, dikiş diker, iş işler, o vakit usulleri dairesinde ev kadınlığı yapar, yalnız bunlarla meşgul olurdu. Erkek nedir, onu göz veya kulaklarıyla bilirdi: Annesi için babası, falan zaman gelin olan filan için kocasına olmuşsa kendini kendisi için de olacaktı; fakat ne? Burasını pek bilmezdi. Kocaya varılmak lazım geldiği için, herkes vardığı için varılır, ona itaat edilir, onun dedikleri yapılır, onun istemedikleri istenmez, işte böyle bir şeydi. Genç kızın asabında dişiliğin baş döndürücü duyguları, bir sabah rüzgârı kadar cansız, sakın ve serin geçerdi. Asabı istediği, kolları kavuşmak ihtiyacıyla açıldığı için değil, daha ziyade, herkes gelin olduğu, herkesin bir erkeği bulmak adet olduğu için kocaya varırdı... Gelin olmak! İşte, eskiden, her genç kızın yegâne hülyası! Teller, duvaklar, sofralardan taşan davetliler, bütün mahalleyi ayağa kaldıran bir hareket gelin olmaktı ve gelin olmakla her şey biter, hayatın bütün manası orada toplanır; sanki izdivaçtan gaye gelin olmaktır ve sanki ondan sonra artık hayatın hiçbir manası kalmamıştır!

Erkeklerde başka türlü düşünmezdi. İzdivaçtan maksat, helaline kavuşmak, bir ev sahibi olmak, bu evi idare etmek, karısına koca, çocuklarına baba olmaktı. Bir kadın için mutlaka bir erkeğin ve bir erkek için de mutlaka bir kadının lüzumuna herkes gibi, düşünmeyen lüzum görmeksizin o da inanmıştır. Evlenmek lazımdı, çünkü herkes evleniyordu, düşünmeyi hesap etmeye, işin felsefesini karıştırmaya ne lüzum hissederdi, ne de ihtiyaç. Her iki taraf, karı ve koca, bütün ruhlara kuvvetle yerleşmiş olan akideye o suretle sarılmışlardı ki hatta erkek için dörde kadar izdivaç ne kadar tabii ise kadın için de aynı yastığı dört şerikle taksim etmek o kadar tabii gelirdi!

Evet, evet itiraz etme, dediklerim çok doğrudur. Çünkü o zamanlar bütün insanlar aynı terbiyeyi alırlar, herkes aynı hayat içinde, aynı hava, aynı adet, aynı his, aynı ihtiyaç ile mahat olarak yetişirlerdi. İnsanlar, erkek ve kadın, ruhen birbirlerinin o kadar aynı idi ki hangi erkek için hangi kadın ve hangi kadın için hangi erkek almış olsanız onların birbirlerine eş olduklarında tereddüt etmeyebilirdiniz: Bunlar arasındaki farklar, ancak mesela halden renginden, kaşlarla gözlerde, sakalda ve bıyıkta olabilirdi. Ruhlar daima birdi...

Sonra da buna nikâhta Keramet vardır, derlerdi! Hâlbuki keramet nikâhta değil, bu izdivaçların yapılışında yahut daha doğrusu, bu izdivaçlar yapıldığı zaman şeriat-i içtimaiyesinde idi. Bugünkü nikâhlarda da imamlarımız duaları okuyorlar. Hatta şu zamanda bile, ekser nikâhlarda şerbetler içiliyor, fakat nikâh kerametini izhar edemiyor, çünkü herkesin içinde başka bir şeytan var ve bilirsin ki, şeytan olan yerde keramet olmaz! Düşün Nezahet, bizlerle onlar arasında ne kadar farklar var: En yeni fikirler taşıyanlarımızdan en basit ruhlarımıza varıncaya kadar bugünkü insanların içinde türlü türlü ihtirâsat yaşıyor; bu ihtirâsat elinde oyuncak olan ruhlarımız, daha küçük yaşlardan itibaren müthiş fırtınalar içinde, mütemadiyen çalkalanıp duruyor. Eğer ruhlarımızın bu çalkantılarına nazaran hayatımızda, şeriat-i ictimaiyemizde bir itrâd ve intizam, bir yeknesak bulunmuş olsaydı belki bu yeni şeraitte göre yeni bir izdivaç ananesi teessüs eder ve bu sayede birçok felakete mahal kalmazdı. Hayır, biz şimdi sade ihtirasın elinde oyuncak değil, belki de daha başka, daha derin hastalıkların kırebâtı oluyoruz: Şeriat-i ictimaiyemizi söylemek istiyorum. Evet, bugün Türkler arasında içtimaen feci bir perişanlık var; herkesin terbiyesi ayrı, herkesin mahiyeti başka, kimimiz soğan yemez sofu, kimimiz levantin, kimimiz Avrupalı, Fransız, İngiliz, İtalyan, Alman, Rus, Rum, Bulgar, Yahudi; hepsi ve her

şey... Şu mektupta Fransız terbiyesi, bunda Alman, ötekinde sever; birinin de Protestan, sen bir Alman mürebbiyesinden, ben bir İngiliz hocasından, bir başkası annesinden, bir başkası haminnesinden, hülasa hepimiz başka bir kafadan, herkes başka bir muhitten, her ruh başka bir ruhtan terbiye alır. Artık, üst tarafını sen tasvir et: Öyle bir insan kümesi halinde yaşıyoruz ki buna cemiyet demek imkânı yoktur; riyakârlık, yalancılık, hodkâmlık, gurur, azimet gibi en fena hisler arasında en ince, en temiz ve en yüksek hislerde beraber bulunuyor. Şimdi artık sen bir kolayını bulda ruhen aralarında bu kadar müthiş farklar bulunan insanlar arasında birer çift ayır!

Ruhların eski basitliğini kaybetmiş, bu sade bizde değil; medeniyetin girdi ve girmekte olduğu her yerde böyle. Lakin her yerde terbiye bir, mahiyet bir, şerait-i içtimaiye bir, binaenaleyh onlara göre bir izdivaç ananesi tesis etmiş, izdivaçlar bu ananelere göre yapılıyor; Evet, medeniyete girmiş olan başka milletler arasında izdivaçlar karışık bir mesele olmuştur. Fakat bizde olduğu kadar meşgul bir şekil hiçbir yerde görülemez. Bizde bütün medeniyetle inceleşen insanların ruhlarındaki türlü türlü ihtirasattan başka, birde bu içtimai rabitasızlık ve müthiş bir terbiye ve mahiyet ihtilafları var ki bunları başka yerlerde bulmak kabul değildir.

Şimdi, gel de seninle beraber bu izahattan bir netice çıkaralım: Mademki izdivacın manası birbirine eş olabilecek iki ruh arasında bütün hayat için devam edecek bir rabita-i teessüs etmektir; şu halde evvel ömürde eş ruhlar bulmak lazım gelir. Ben eşimi nasıl bulayım? Sen nasıl bir eş bulabilirsin? Ötekiler, yüzler, onlar, hülasa evlenmek isteyen herkes, eşlerini nasıl bulacaklar, işte, bu, koskoca bir âlemdir ve mülakatta oradaki bu koskoca âlemin ne bir kitabı, ne bir hocası, nede bir mektebi var. Bu kadar da değil; Eş bulmak için takibi lazım gelen usullerde de müthiş itilaflar hüküm sürüyor. Büyük annelerimize göre nikâhta keramet vardır. Binaenaleyhe işler birbirlerine ancak zifaf gecesini tanıtılır. Bugünküler arasında da bu fikir belki ekseriyet teşkil eder; sonra yenilere nazaran da eş olacakların birbirlerini tanımaları lazım gelir, hatta serbest izdivaçlara kadar gitmek tavsiye edenlerimizde var. Fakat netice şu ki hangi usul ile izdivaç edilse, hangi tarafın tavsiyesine göre hareket olursa sonu yine felaket getiriyor. Niçin? Çünkü dediğim gibi bugün izdivaç, bilhassa bizde izdivaç dünyanın karışık, en akıl ermez bir ilmi olmuştur ve bu âlemde her izdivaç eden mutlaka cahildir ve nice en iyi mektep, izdivaç ve en iyi kitap izdivaçtır!

“ O halde, teyzeciğim, ben de mektebe yeni başladım!” diyeceksin. Evet, öyle kızım; beni sorarsan, pek büyük yorgunluklar bahasına, hatta bütün gençliğimin ve hayatımın bahasına diyebilirim, bugün, çoktan beri, artık şahadetname mi almış bulunuyorum. Sana neler öğrendiğim hakkında izahat vermemi de istersen başka bir mektubuma intizar et; çünkü bahs bana yine fazla bir heyecan verdi, yoruldu, devam edemeyeceğim... Sana çok çok saadetler temenni ederek. [S.223, s.3]

Sabiha

Müstensihi: M.N

3.30. İki Yüz Yirmi Dördüncü Sayı

Anadolu hakkında Madam Gualis’le Mülakat

Biri Fransız muharriresinin millî hareketler ve Anadolu hayatı hakkındaki ihtisasatı

Madam Gualis’in seyahati- Ne ihtisaslarla avdet etti? Eskişehir ahvali ve Millî hareketler- Sivas’a gidememek teessürleri- Fransa ve Türkiye- Madam Gualis’i Paris’e ne hisler götürüyor.

Madam (Berthe Georges Gualis)¹³ i Bir iki gün evvel Fransızca (İstanbul) refikimizden naklettiğimiz makalesiyle karilerimize tanıtmış idik. Bizim hakkımızda bu kadar samimiyet ve asalet göstermiş olan bu güzide Fransız edibesinin biz Türkler arasında bırakmış olacağı hatıranın evvelki günkü baş makalemizde münhasır kalmasına kail olamadık. Mülakat vermekten tek müctenib olmasına rağmen hal-ı vekâlette zekânın sihir ve cazibesi uçuşan bu müstesna meslektaşımız- tabi karilerimiz namına- yüz yüze bir de kendimiz dinlemek ve yine hep karilerimiz hesabına bir de resimlerini almak ihtiyacından men-i nefis edemedik. Fransa ve İsviçre gazetelerindeki güzide neşriyatı ile kadın muharrirler arasında bir şöhret mahsusa sahibi bulunan Madam (Gualis) teşkilat ve harekât-ı Millîye’yi yakından tedkik ve tetebbu etmek maksadıyla der ki buraya kadar gelmek külfetini ihtiyar etmiştir. Fransızca (İstanbul) gazetesiyle bir iki makale neşrettikten sonra Anadolu’ya gitmiş idi. Avdetinde de bizim naklettiğimiz makaleyi yine o refikimizle neşretti. Madam (Gualis) Anadolu seyahati hakkındaki intibâatına ve alelittlak

¹³ Kuva-yi Millîye’nin hikâyesini dünyaya tanıtan gazeteci

memleketimiz hakkındaki mutalâtını dinlemek ricasıyla kendisine müracaat eden muharririmizi Fransız kadınlarına has bir nezaket ve rikkat ile kabul etmiş ve gazetemize teveccühe mahsus eseri olarak atıye kaydedeceğimiz beyanatı bizzat kendisi yazmıştır:

“Ben Anadolu’ya hareket-i Milliye’nin ne olduğunu rey’ül-ayn görmek için gittim ve seyahatimden neşrettiğim makalelerin heyet-i mecmuasından istintaç edilecek olan gayet muayyen fikirlerle avdet ettim. Bu fikirleri bugün mülakat tarzında neşretmeyi biraz vaktinden evvel icra edilmiş bir hareket olarak telakki ediyorum.

Bugün beyan edilebileceğim bir şey varsa o da her ne söylerlerse söylesinler, Anadolu sahalarında milli ve vatanperverane tehalükün mevcut bulunduğu kanaat-ı kâmilen bulunduğuudur. Bu tehalükü ben geçtiğim köylerin erkânında, cemaatte ve nevahide, beni pek büyük bir nezaketle istikbal eden (Eskişehir) deki misafiratım esnasında gördüm.

Bu tehalükü aynı hararetle bana refakat eden erkân-ı askeriyyede, asker muhitlerinde müsadif olduğum zevatta de buldum.

Bununla beraber katmedemem ki Paris’e pek büyük bir esefle avdet edeceğim. Çünkü Hareket-i Milliye’nin mehd-i zuhuru olan o meraklı şehri görmek fırsatından müstefit olamadım. Andemde belâ-vasıta müşahadet kadar kıymetli bir şey mutasavver değildir. Aradığımı bana versin yalnız odur.

Bu sebeple Mustafa Kemal Paşa ile kendisine refakat edenleri belâ-vasıta görmek ve onlarla görüşerek marufe-i şahsiye ve ihtisat zatiye hatıralarını beraberce Paris’e götürmek isterdim. Birçok meşum tesadüfler silsilesi benim Sivas’a kadar gitmeme mani oldu. Bununla beraber ora erkânının hiç olmazsa ekseriyet azimesinin, ahval-i hazıra ihtiyâcatı hakkında gayet vazıh ihtisasata malik olduklarına dair metin bir kanaatle Paris’e avdet edeceğim.

Onlar belki itilafiyun arasındaki bazı müşkülâtı izam ediyor, belki, Fransız zaferi ile Alman inhizâmı hakkında kâfi derecede main-fikre malik değildir. Bizim matbuatımızdaki bazı münakaşalar ihtimal ki memalik ecnebiye de fazla bir hayretle telakki edilmiştir.

... Fransa’nın sözü yakında vuku bulacak olan müzakeratta herhâlde gayr-i kabil ihmal bir nüfuz ve ehemmiyeti haiz olacaktır.

Fransa'ya avdet eder etmez etrafımızdakilere Anadolu'da bir yabancı gibi değil, pek munis bir dost gibi telakki edileceğimi her dakika teyit eden intibatamın kuvvetini söyleyeceğim, bunlar kendi memleketimin herhangi bir kısmı hakkında söyleyeceğim kati bir samimiyetten mütevellit hisler tarzında bir ihtisastır ve benim seyahat hatıratımda hâkim olan şey işte budur.” [S.224, s.]

Şimdi De İş Meselesi

- Herkesi nasıl bilirsin?
- Kendin gibi!..

Derler. Meğer doğruymuş. Bende şu aralık iş güç olmadığı için biri:

- İşim var!

Dedi mi? Hem huylanıyorum, hem de soruyorum:

- Ne işin var?

Bir romana başlayacağım!..

- ..!

- Evet!.. Güngörmez Şahanoğlu!.. Neredeydin?
- İşim vardı!
- Ne işin vardı?
- Bir iş için (Üsküdar) a gidecektim!..

- Böyle telaşlı, telaşlı?..
- Sorma!.. Başımıza bir iş aldık ki!.
- Nasıl iş!..
- Sorma dedim a... Sonra anlatırım..

- Yorgun görünüyorsun?
- Öyle ya!... İşim çoktur!..
- Allah versin... Ne gibi?

- Ne gibi olacak... Bende iş mi ararsın!.
- ...?

- Birader ne yapıyor?
- Ne yapsın!... Başında bin iş... Sabahtan akşama kadar meşgul... Akşam eve kendini zor atıyor.
- Bin iş mi?..
- Öyle ya!.. İaşeye girecekti lağv oldu, Şhremini'ne girmek için istida verecek idi vazgeçti... Bizim enişte ile zahire işi yapacaktı... Ayrıldılar... Şimdi bir ortak arıyor... Malum a... İkide arabası var... Odun kömür getirmecek! Bunlar yetmiyormuş gibi bir de intihabat çıktı...
- Elverir!..

- Canım, bizim Veli Bey'i göremiyoruz?
- Biz de öyle...
- Ne yapıyorlar?
- Sordun mu?... Bir işim var ki... Deyip geçer...

- Ne var? Yine seninkini merkezden istiyorlarmış!
- Onda iş mi bulunmaz!.. Her gün bir yenisi!

- Bonjour!
- Bonjour.
- İşler nasıl?..
- Comme-ci, comme-ca
- Adiyö!
- Adiyö!

- Çat çat!
- Kim o?
- ... Burada mı?
- Yok... İşe gitti...
- Bu vakit?.. Nasıl işmiş bu?
- Bilmem, onun işine akıl erer mi?

- Yüzün gözün kızarmış, yine ne oldu?
- Kızdım... Nasıl kızmazsın kardeş!..

Bir zaman adama iş dediler, iş bulunmadı.. İşe adam dediler, efendilerin ki kayırıldı.. Şimdiden nereye başvurursak.. İş yok! Derler.. Ne yapacağız?

- Yapılacak iş, iş bulmak!
- Evet. Bu gidişle bir gün bir iş bulacağız ki!.

- Haklısın!..
- Elbette. Biz de bu (ben bilirim!) davası bütün işleri bozuyor!.

- Bir iki muharrir, kendisince mühim bir makale yazmış, bir eski muharrire okuyor:
- Bütün bul millî, ve vatanî bu işlerde..
- Kapa!. Okuma!

21 Teşrinievvel tarihinde (Yenigün) de okunmuştur:

(İzmit Vakası etrafında) ser-nameli fıkradaki nutuktan:

- Bu anlatacağım iş millet işi ve siyaset meselesidir. Görüyorum ki memlekette bilen bilmeyen siyaset işlerini karışıyor. [S.224, s.3]

A.R

3.31. İki Yüz Yirmi Beşinci Sayı

“Dil” Kelimesi Hakkında

Geçenlerde bilmem hangi gazetede görmüş idim. Kudemâ-i meşhureden (Ezop) esir iken efendisi kendisine nefis bir taam bulup getirmesini emretmiş, o da bir dil bulup getirmiş, bununla lisanın uzubet veya meraretini kastederek dünyada en tatlı, en ziyade iştiha aver halis olacak ancak dil olduğunu anlatmak istemiş imiş!

Filvâki (Ezop) un bulduğu taam nefistir. Söğüşçülerimiz bile:

- Tatlı dil, güler yüz!

Diye satarlar.

Kadınlarımız:

- Tatlı diline kandım!

Derler... Nesayih-i pederane sırasında:

- Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır, misali darp olunur...

Mini mini fıkırdak, çıtır pıtır mahbubelere biraz pisboğazlıkta karışmış olduğu halde:

- O senin tatlı dilini yiyeyim!

Diyenler bulunur. (Dilini seveyim), (dilini kurban olayım) da aynı manaya mevzudurlar. Şairlerimizden mesela ben:

- “İşvelerle şarkı söyler raks eder.

“Güldürür, eğlendirir, diller döker”

Diyesi olurum.

Gevezenin hafifine ve çekilir savına:

- Dilbaz!

Denir. Şeamet-i engiz veya hakaretimiz söyleyenlere:

- Dili tutulsun!
- Dili kopsun!

İnkisarı savrulur.

Vecd-i şehvetle:

- Biraz da dilini emeyim!
- Biraz da dilini ver!

Temennasını isaf etmek lütufkârlığında bulunanlar var imiş!..

Yaramaz, küfürbaz çocuklar, hatta büyükler hakkında:

- Şimdi senin dilini koparırım!

Tekdiri ekseriya variddir...

Çetrefil, acemi kimselere:

- Dil bilmez!

Lakabı verilir.

Zavallı Arnavut'un beyan-ı hissiyatında mütehayyir kalınca evvela sinisini göstererek:

- Burada var,

Sonra dilini çıkararak:

- Burada yok!

Demesi ne kadar elimdir!..

Ben bilirim, eski mekteplerde hocalar, kekemelerle pelteklerin dillerini vururlardı. Yalan ve müfteriyata müzevvirane söz söyleyenin dilini kesmek kadim olduğu kadar hâlâ muvafık bir ceza var mıdır?...

Dil uzatmak mezmumattan ise de kalp ile tasdik, dil ile ikrar nişane-i imandır. Bunu bilmeyeniniz yoktur.

Ninelerimiz:

Del yarası geçer, dil yarası geçmez,

Diye cinas-ı lafzı meraklısı idiler. Fakat (âşık), bilahare bunu kalp etmiş

Dil yarasını andırarak yara bulunmaz

Dünyada gönül yarasına çare bulunmaz

Diye bir şarkı yapmış!...

Şuara-yı salifeden (Vehbi), zamanın intihalata rağbetini gördükçe (Sühan) kasidesinde:

“Sirkat-i şî’r edene kat-ı zeban lazımdır”

“Böyledir şer-i belagatte fetava-yı Sühan”

Diyorsa da kim aldırıyor?...

Vaka-i gayr-ı memule karşısında lâl kalanlar için:

- Dili tutuldu!..

Demek adet hükmüne girmiştir.

Atıp tutarken ummadığı bir mukavemet karşısında beht ve hayret hissedenlere de!..

- Dilini kesti!..

Derler, (kıstı) da caizdir!

- Daha ne söyleyeyim. Dilim varmıyor ki!..

Tabiri ne kadar veciz, ne kadar beliğdir!.

Fakat bunların en kuvvetlisi şu aralık mahsus olan:

- (Tebdil-i lisan) dır. Gerçi Arapçadır ama din ve mezhep değiştirmekten ikvadır

(Tebdil-i makam) da bu manaya yaklaşır. Hatta (Ziya Paşa),

“Bir yerde ki yok nağme ki takdir edecek gûş”

“Tazyî-i nefes eyleme tebdil-i makam et”

Tarzında ne güzel ifade etmiştir!.

- Dilini tut!

(İsket ya melun!) un tercümesi olup şiddetli bir takdiri,

(Haf ‘zül-lisan, selamet’ül- insan)

Ustalıklı bir temkin-i mütezimindir.

- Dil değil ekmekçi küreği

Zebandırızlığın bir temsil-i modasıdır.

- Ne kadar lisan, o kadar insan

Misli tercümanların ulu kadrisine delalet etmekle maruftur.

- Dile kolay
- Dilin kemiği yok ki!..
- Bülbülün çektiği dili belasıdır!..
- Eliyle yazar, diliyle bozar!
- Dilsizin dili yok ise canı yok mu!
- Hayvan, hayvan ama bir dili yok!

Gibi emsal her zaman kullanılır.

Dile gelmek, cemadat veya hayvanatın intakına mahsus bir tabir ise de efal-i mezmumesinden dolayı dile düşenler hakkında da söylenir.

Dili büyümek, herhangi bir inkılapta ağız açmaya müheyya olanların fiiline mahsus bir hareket-i ruhiyedir.

Elhasıl:

- Kendi diliyle tutuldu!

Pek yaman bir şeydir! Şeytan bile kurtaramaz.

- Adı dillendi!..

Daha ağır, daha feci bir haldir. (Adı çıkmış dokuza inmez sekize) bile bundan ihvandır!

- Az kaldı dilini yutacak idi!
- Dilini ısırdı!

Gibi tabirinden maada sabık-ı kabine icraatının birden bire inkişafı üzerine:

“Hep ketm-ı raza dair iken cümle-i meram”

“Dillerde destan imiş esrar sandığım”

Medlulüne mastık olmuş garib-i zamanedendir. Maahaza:

Dilden gelen elden gelse her geda, şah olurdu.

Matbuat gizli kapaklı bu kadar söyledi, dilinde tüy bitti. Gerçi bir kısmı:

- El uzatılan yere dil uzatılmaz.

- Fehvasına kail oldularsa da buhran yine zail olmadı. Aleyhdârâne:
- Dilimizi eşek arısı soksun!

Diyorlardı.

- Dilini tutan başını kurtarır.

Nasihatle amil olanlar da var idi.

- Dilde niyaz, elde piyaz.

Gezenler de ayrı idi. El bu! Torba değil ki ağzını büzesin!.. Aklımın erdiği dilimin döndüğü kadar söyledim, dinletemedim. Dillerini çıkarıp benimle alay ettiler. Aralarındaki (kuşdili) ile sövüp Saydılar. Kaç defa dilimin ucuna geldi:

- Hepiniz dilli düdüğe dönmüşsünüz, hafif bir üfürük sizi avaz avaz öttürüyor! Diyecektim. Benim yerime dili pabuç gibi uzun biri olaydı bunun daha galizini söylerdi. Halkın dilini tutanlar, Hakk'ın azabına şayeste olanlardır. [S.225, s.2]

A. R

B.

Tatlı Sır

Darülbedayi bu sene ki oyunlarına merhum Reşat Revzan Bey'in "Levsakra Depolişinel" den tatbiken kaleme aldığı "Tatlı Sır" ile başladı. Geçen ramazan repertuarına dâhil olan bu eser hakkında, "Bilakis" oynandığı sırada bizzat Reşat Revzan Bey merhumun izhar ettiği ümitler, Tepebaşı Tiyatrosu'na dâhil olurken hatırımda nagehani bir surette munkalip fena olan merhumun hayali hazin âlûdini canlandırıyor. Tiyatro Sevk-i ihtiyaç ile değil, merak ve temayül saikasıyla büyük büyük hizmetler olan zavallı Reşat Rezvan'ın bugün eseri temsiline zir mezarında nazar-ı endaz olması ne feci idi? Bunun için, Tatlı Sır hakkındaki ilk sözümün merhuma ait bir Fatiha olmasını istedim.

"Tatlı Sır" basit ve hoş bir vevruyeldir.(?) Eserin Fransızca aslında ne bir maksat-ı main, ne de vasi bir entrika var. Tatbik edilirken, bazı ufak tefek nakislere rağmen, hususıyla başlıca şahısların seciyelerini tabinde – vevruyellerde(?) mutâd olduğu vecihle biraz mübalağa yakın - bir muvaffakiyet görülüyor. Üslûbu da bazen fazlaca munkati ve bilakis bazı defa da lüzumundan ziyade uzun cümlelerine rağmen,

tekellüm lisanından nadiren uzaklaşıyor. Tatlı Sır'ın mevzu-ı birkaç satırda ecmal edilebilir: Bütün eşhas, iki evde toplanan bir ailenin muhtelif efradından ibarettir. Yaşlıca, zengin, tuhaf meşrepli Hayati Efendi bütün manasıyla babayani bir adamdır. Zevcesi Naciye Hanım'a korkuya benzer bir hürmet ve muhabbetle merbuttur. Eski terbiyemizin muasır hayata büsbütün yabancı kalmamış iki simasını temsil eden bu zevç ve zevcenin başlıca düşünceleri yekdiğerin müteessir olmamasından, meraklanmamasından ibarettir.

Hayati Efendi ile Naciye Hanım'ın yegâne mahsul-ı izdivaçları, yirmi beş... Hayır yirmi dört buçuk yaşında, Mükerrerem Bey isminde bir delikanlıdır. Babası da İtiraf ediyor ki halim, mütevazı, içki içmez, kumar oynamaz, evine muntazaman gelir ve genç.. Böylesi muasır-ı şebab içinde, itiraf etmeli ki, pek çok bulunmaz. Mükerrerem Bey'in avukat olduğu "baro" ya gittiğini söylemesiyle, babasının bazı hitaplarıyla tahakkuk ediyor. Fakat böyle bir sanata sahip olmasına rağmen galiba hiçbir şey kazanamıyor olmalı ki babasının verdiği bin kuruş aylıkla "dost" unun bıçkı yurdu muallimeliğinden ve çiçek imalatından kazandığı paraya ihtiyaç var. Fransa'da hukuk mezunlarının avukat olmadan evvel geçirdikleri staj devresinin henüz bizim vekâlet-i hayatımıza tatbik edilmediği piyesin hîn-i tatbikinde hatıra gelmemiş olacak.

Bütün meziyetine rağmen Mükerrerem Bey'in bir kusuru, hem de büyük, mühim, ağır bir kusuru var:

Bir dostu! Bıçkı yurdu muallimelerinden yirmi iki yaşında genç, güzel, refiki Şeyda Hanım! Beş seneden beri devam eden münasebetleri mini mini sevimli bir erkek çocukla takviye edilmiştir.

Bana öyle geliyor ki burada bir hesap yanlışı var: Beş senedir münasebetin devamına göre, demek ki henüz Mükerrerem yirmi ve Şeyda on yedi yaşında iken beraber yaşamaya başlamışlar. Demek ki hemen münasebetin iptidasında çocuk vücuda gelmiş. Hâlbuki Şeyda Hanım bu çocuğun vücut bulması için çok gayret ettiğiinden de bahsediyor. Bu suretle kahramanlarını daha genç göstermek için yapılan bu tağyir, bilakis bir tatbik-i kusuru mahiyetini almış oluyor. Naciye Hanım'ın biraderi, Hayati Efendi'nin mektep arkadaşı- Temeşşil'deki simalara bakılırsa bu kayda güç inanılır - Şemsi Bey'le Hayati Efendi'nin hemşerisi genç ve şuh bir dul, Nîr Hanım da ilave edilirse eşhas vukua tamam olur.

İlk perde de Nîr Hanım'ın Naciye Hanım'a uzun bir hasbihali var: Şamili'de birçok tesadüfler, Nîr' in eski kocasına ait hikâyeler, piyesin esasıyla büyük bir rabita arz etmeksizin ilk meclisleri dolduruyor. Zaten bu Nîr hikâyesine daima yarım kalmaya mahkûm bir halde piyesin başında ve sonunda bir rüya gibi tesadüf ediliyor. Hayati Efendi'nin sahneye de havliyle beraber vakıa harekete geliyor. Hayati Efendi Mükerrerem'in bir dostu olduğunu haberini almıştır. Hiddetini zapt edemeyerek söyleniyor, fakat zevcesinin meraklanacağı korkusuyla hemen işi tahfif arzusuna düşmekten kendini alamıyor ki Şemsi Bey bu tahfif gayretinde kendine muavenete amadedir. Daima ismi geçen Leman Hanım'ın kerimesi Mehri Nur Hanım'ı teklif vesilesiyle sıkıştırılan Mükerrerem, hakikati olduğu gibi itiraf ediyor. Hakkı Hayati Efendi'nin henüz öğrenemediği çocuğu bile.

Böyle bir hadise karşısında ateş püsküren baba ve anne, Nezih'in sevimli resmi karşısında birdenbire zaafa düşerek, Mükerrerem'i başından savdıktan sonra hayran hayran resme bakıyorlar. Baba ve anne sıfatlarını unutarak dede ve büyük anne oluverebilirler.

İkinci perdede “Sekere Depolişinel” yani hezar aşına-ı ser kendini gösteriyor: Nezih'in bir hastalığı sebebiyle evlerine girmiş olan Hayati Efendi, Mükerrerem'e daimi müzahir bulunan Şemsi Bey, Hatta Şemsi beyin tarif ve teşvikine meclup olan Naciye Hanım, ayrı ayrı, hep birbirinden saklayarak Mükerrerem'le Şeyda'nın ayda dokuz buçuk mecdiyeye tutulan sevimli evceğizlerine kavuşurlar. Pek cazibeli, pek dilbaz bir yavru olan Neziye, her birini ayrı ayrı kendine bağlıyor.

Büyük peder ve büyük validenin çocuğu olan bu rabitaları bu münasebeti bir şekli-meşrua irca arzusunda olan Şemsi Bey'e küçük bir oyun ilham ediyor. Şeyda ile Nezih'i kendi evine naklederek ortaya bir güç şayesi atıyor ve böylece sevgili hafitlerini bulamayarak şaşalayan Hayati Efendi ile Naciye Hanım bu heyecan içinde anlaştırmak, aile sofrasına iki tabak daha ilave ettirmekle meseleye ve oyuna hitam veriyor.

Şu basit entrika, muavvec vakalara melûf olan bir kısım erbab-ı temaşaya biraz fazla sade görülmüş olabilir. Fakat bu nev-i piyeslerin cinsi itibarıyla bu besadat itiraz edebilecek bir kusur teşkil etmiyor ve ekser sahneler trafik eden kahağalar seyircileri sıkıntıdan muhafaza ediyor.

Yalnız, itiraf ederim ki Nir'in ilk sahnedeki hikâyeleri ile son perdede Şemsi ile seri bir surette terk eden muaşaka mukaddimleri esere yabancı bir başka ve nakıs-ı vakıa olmak itibarıyla fazla görünmekten hali değildir. Şemsi Bey'in tertibatı da lüzumu kadar vazih bir düşüncenin mahsulü görünmüyor.

Bana kalırsa, Mükerrerem'le Şeyda'nın meselesini biraz daha ileriye götürmekten, Hayati Efendi ile zevcesinin hakiki zaaflarına rağmen birbirine karşı bu mesele hakkında pek şedid gördüklerini ve sonra gaybubet hadisesi karşısında birden bire nasıl düşerek hakikati yekdiğerine itiraf eylediklerini daha bariz hatlar ve makalelerle göstermekten çok faide hâsıl olurdu.

Eserin lisanında bazı kere Fransız şivesinin bekayası hissedildikten hali değildir. Hala ikinci yerde de Hayati Efendi'nin Şeyda'ya "Halkın Hayati Efendi hakkındaki mukadderatından" bahis nükteli ve imâkâr sözleri ne bir Türk lisanından çıkabilir, ne de Türkçe yazılmıştır. Üçüncü perdede Şemsi Bey'le Nîr Hanım'ın lüzumsuz muaşaka da öyle bir lisanla cereyan etmektedir.

Mükerrerem'in peder ve validesine karşı bu itirafı, Hayati Efendi ile Şemsi'nin daimi muarazaları, Mükerrerem ve Şeyda'nın tarz-ı münasebetleri, Şemsi ile Nir'in kurları da bariz alafranga olmaktan kurtulamıyor. Bu noktay-ı nazarla "Tatlı Sır" adaptasyonunda tam muvaffak tatbikler sırasında saymaya maleten sef-i imkân yok.

Oyunun tarz-ı temsiline gelince, en ziyade göze çarpan ve muvaffakiyet gösteren mümessiller Hayati Efendiyi teşhis eden Nurettin Bey'le Neziye rolünü oynayan Perihan Hanım oldu. Henüz on yaşında mini mini bir kız olan Perihan Hanım, ilk defa ayak bastığı sahnede imkân olsaydı, parlak bir istikbal kazanabilirdi. O kadar serbest ve emin bir oynayış vardı.

Naciye Hanım vazifesini kırar, Şeyda Hanım rolünü Eliza Hanımlar oynuyorlardı. Nîr Hanımı da Roza Hanım temsil ediyordu, Kinar Hanım'ın hafif şive noksanlarına, Roza Hanım'ın mutâd acele ve kesin tekellümüne rağmen her üç mümessile rollerini kurtarmaya muvaffak oldular. Hizmetçi kız rolleri ise maatteessüf pek güzel oynanamadı.

Nurettin Bey, ve rurilerde(?) daima temsil ettiği “granper” vazifesini pek mükemmel bir muvaffakiyetle ifa etti. Her tür hareketinde kendi şahsiyetinden uzaklaşarak tamamıyla temsil ettiği şahsa tam bir intikal kabiliyeti tecelli ediyordu.

Mükerrem Bey rolünde Mucit Bey biraz noksan ateşli, biraz fazla lakayt görünüyordu. Şemsi Bey’i temsil eden Behzat Bey’e gelince, Hayati Efendi’nin sınıf arkadaşı olmasına rağmen pek genç görünen kıyafetinden itibaren sahnede fazla dolaşması heyecanlı sözler arasında bile ellerini cebinden ayırmaması, mutarriden fazla eğilip bükülerek can sıkıcı bir adam vaziyeti olmaktan kurtulamaması ve son yerde de sokağa çıkacağız zaman fesini sahnede unutarak fessiz avdet etmesi göze çarparak bir idm-i muvaffakiyet gösteriyordu. Kayserin gülleriyle iki çiçek bir buçukta o kadar muvaffakiyetini gördüğümüz bu mümessile bu cins roller için fazla bir itina tavsiyesini zait bulmuyorum.

Temsil için söylenmesinden zaruret verdiğim bir noktada, dekorlarla suflör hakkındadır. Dekor hususunda Darülbedayi eski itinasını muhafaza etmiyor hırka ve takye ile oturan Hayati Efendi’nin salonunda şömine göstermek biraz fazla mübalağa olur. Suflöre gelince, evde kendisinin temaşa-ı kerân için değil, yalnız oyuncular için olduğunu fazlaca okutuyor. [S.225, s.3]

İbrahim Naci

3.32. İki Yüz Yirmi Altıncı Sayı

Dersaadet Mümessili Yusuf Bey Vezirli’nin Beyanâtı

Dâhili Terkibat- Muvazzaf gönüllü teşkilat-ı askeriye- Akliyetlerin vaziyeti- Ruh-ı millî- Paris’teki heyet-i merhusa- Azerbaycan’dan İngiliz kuvvetleri kalmamış- Komşu hükümetlerle münasebet- Azerbaycan ve Ermenistan- Azerbaycan ile Türkiye arasında ittihat teşebbüsü yalan

Azerbaycan Cumhuriyeti’nin ahiren şehrimize Yusuf Bey vezirliği mümessil olarak göndermesi ve birkaç günden beri Azerbaycan etrafında bazı neşriyatı görülmesi üzerine dün muharrirlerimizden birini Yusuf Bey’in nezdine göndererek Azerbaycan hakkında atiyedeki malumatı aldık

- Azerbaycan ahval-i dâhiliyesi hakkında bir nebze malumat verirmisiniz?
- İstiklâlimizin müdafaası için mültezim olan fevkalade meşagile rağmen bir taraftan memleketin dâhili terekkiyatına sarf-ı mesai edilmektedir. Yeni yeni icraat meyanında Bakü'de açılan Darülfünun ile Bakü- Küfe şimendiferini zikir edebilirim. Milli cereyan kuvvetleştiği gibi eski Rus mektepleri de millîleştirilmektedir. Terekkiyat dâhiliyeyi biz yalnız hükümetten beklemiyoruz, millet de millî müesseseler ve imalathaneler tesis suretiyle bu uğurda bütün mümkünâtı icra etmektedir.
- Azerbaycan'ın askeri teşkilatı ikmal edildi mi?
- Bizde asker meselesi iki kısımdır. Hin-i hacette memleketi müdafaa için pekiyi bir tarzda teslih ve teçhiz edilmiş olan muzaf katiatan başka 15 yaşından 50 yaşına kadar gönüllü hizmetle muvazzaf milis teşkilatı vardır. Bunların vakti müsait oldukça muayyen meydanlarda toplanarak askeri mümareseler ile meşgul olmaktadır. Malum olduğu üzere Rus idaresi zamanında Azerbaycan Türkleri hizmet-i askeriye ile mükellef değildi. Bununla beraber Azerbaycan teşkil ettiği gönüllü kıtaatını Galiçya cephesine göndermişti, bu kıtaat bilahare inkılabımızı iğtişâda sıyanet etmiş ve memleketi Bolşevik tehlikesine karşı müdafaa eylemişti. İlk teşkilat-ı askeriyemiz 918 Mayıs'ında başlayarak Samet Bey mihmandarlığının himmeti sayesinde muvaffakiyetle tenviç etmiştir.
- Azerbaycan'da ki akliyetlerin vaziyeti nasıldır?
- Azerbaycan'da akliyetler Türklerle müsavi hukuk ve müsaidat dâhilinde yaşamaktadır. Aralarında hiçbir münazaa ve münakaşa mevcut değildir. Kanun nazarında aynı hukuka malik ve parlamentoda ekseriyetleri nispetinde aza-yı haiz bulduklarından komşu hükümetlerin ağva-ati tesirsiz kalmaktadır. Hatta (Karabağ) Ermenileri kendileri kongre akdederek (Karabağ) ın Azerbaycan'a ilhak edilmesine karar verecek kadar merbutiyet göstermişlerdir. Bu ahvalden başka Azerbaycan'da ecnebi nüfuzu da madumdur, bu sebeple Azerbaycan'da hakiki istiklâl-i millî ve siyasi mevcuttur.

- Memlekette Ruh-ı Millî ne merkezdedir?
- Millî ruh memlekette bütün kemal-i intizam ve süratle tekâmül etmektedir. Memleketin bütün müessesat-ı irfan bediyesi Ruh-u Millîye'nin takviyesine birer amil olarak çalışıyor ve bu mesainin husule getirdiği semerat neticesi olarak millet bütün kuvvetle istiklalini muhafaza ve müdafaaya hazırlanmıştır.
- Sulh Konferansı'na gönderilen heyet mahsusanın istihsal ettiği netice hakkında malumatınız var mı?
- Mezkûr heyetten kurye memuru ara sıra gidip gelmektedir. Paris'te heyeti mitred bir süratte faaliyetine devam ediyor. Bunun neticesi olarak Fransa matbuatı Azerbaycan'a müteallik meselelerle alakadar olmaya başlamıştır.
- Komşu hükümetlerle olan münasebetiniz ne vaziyettedir?
- Biz komşumuz olan hükümetlerle dostane yaşıyoruz, Kafkasya Cumhuriyetleri arasında tevellüt eden meseleleri tavsiye için evvelce Tiflis'te bir kongre akdedilmişti. Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan merhuslarından terkip etmiş mukarrer olan bu kongreye maatteessüf Ermenistan davet edilen hususlarını göndermekten içtinap etti.

Bununla beraber Kongre'de ispat vücut eden diğer iki cumhuriyet arasında mevcut olunan birçok meseleler hal edildi. Tekrar inikatu mensur olan kongreye Ermenistan vekilleri tekrar avdet edilecektir. Gürcistan ile Azerbaycan arasında tedafi ki bir infak akdedilmiştir. İki hükümet arasındaki ehemmiyetli menafi iki milletin sıkı bir surette dost olmasını istilzam etmektedir.

- Ermenistan'a karşı Azerbaycan'da ne gibi fikirler mevcuttur?
- Hepimiz Ermenistan'ın temin-i istiklâl etmesini isteriz. Bu milletin kendi ırkı hudutlarını dâhilinde hür ve mesut yaşamasını temenni ederiz.
- Türkiye ile Azerbaycan arasında bir ittihat akdine teşebbüs olduğuna dair birkaç günden beri deveran eden şayeler doğru mu?
- Bu şayeatı katiyetle tekzip eylemenizi rica ederim. Devlet-i Osmaniye Azerbaycan siyasiye henüz teessüs etmemiş olduğu için, ne benim

söylediği tarzda ittihad teklifine teşebbüs müntaki olur, ne de öyle bir ittihat mevzu bahis olabilir, bu, iki millet bad-ı havalarının alakadar muhafilde entrikalar çevirmek için tespit teşhis ettikleri bir sigadan başka bir şey değildir. [S.226, s.1]

Bize Tariz

Sandalı, karaya çekmiş, elinde fırça boyalıyor...

Yanaştım:

- Kolay gele..

Kalın sesiyle:

- Eyvallah.. Beyim.

- Bu ne boyası?

- Kış boyası... Artık yağmur, kar!. Sonra çürür... Sandala bakmalı sandal da sana baksın!

- Doğru!

- Ne yaparsın beyim!

- İyiye benziyor...

- İyi de söz mü?.. Geçen sene, işte bu vakitlerdi. Yeme çıkmıştım... Hava, birden bire yıldızla kalktı. Toparlandım. (Moda) burnunu tutayım dedim. Ne mümkün?.. Asılıyorum, asılıyorum açıyor. Tam altı buçuk saat ellerim kürekte güç bela (Kınalı) yı buldum.. Kalktım, alnından öptüm

- Kimin?

- Sandalın..

- Lüfere çıkıyor musun?

- Dün gece sabahladık...

- Dokunuyor mu?

- Ne!.. O akşam beş, on..

- Çift mi?

- Tek... Yirmi de, otuz da olurdu ama..

- Ama?

- Canavar bırakmadı.
- Canavar mı?
- Canavar ya.. Tam taktın da çekmeye başladın mı hazır mama... Löp diye atılıyor, haydi boğaz aldı... Hele bir tanesi yardım geldi..
- İyice yakalayamamış...
- Dikkat ettim.. Bıçak nasıl keser... Tıpkısı.. Kofanaya yakın idi... Fakat bu canavar işi değil idi. Baba kılıcın işi idi.
- Neden bildin?..
- Lüfer asıldı mı önceden boy veriyor. Ondan dikine hızlanır... O da o ara kılıçlar.
- Tuhaf şey!..
- Bu bir şey mi?... Bende daha tuhafı var. Muharebeden evvel idi.. Beş on kayık (İstinye) önünde idik... Bende iki üç kulaç ötede de bir Yahudi duruyordu.. Birden bire ya Allah etti... Çekiyor, çekiyor ama, bakıyorum kabarcak... Çok zorluyor... Ha bre ha! Derken kepçe diye bağırdı. Kürekteki fırladı daldırdı. Vay babam vay! Çifte kumrular!.
- Ne?
- Bir buçuk okkalık kofanayı şişlemiş.. Nasılsa biçememiş... Saplanmış (kulacını açarak) nah!.. Böyle... Bir yavru kılıç!
- ...?

(Sandalı göstererek)

- Hayrımı görmeyeyim ki...
- Buna olta nasıl dayanır?
- Dayandı işte!.
- En aşağı.. Ne küçük olsa.. Üç dört okka
- Geç.. Korkma. Beş dedi, altı dedi!
- Ne diyorsun?
- Balıkçılık bu!.. Herifçi oğlanda öyle bilek bulunuyor ki..
- Bilek başka, olta başka!

- Dayananı dayanır beyim.. Ben kaç defa izmarit oltasıyla levrek takmışımdır!.. Ne söylüyorsun? Kaç defa yalın katla üç yüz dirhemlik, okkalık mercan aldım..
- Amma atıyorsun ha!..

Güldü...

- Bizimkiler bir şey mi?.. Gazetecilere baksan a..

Akşam kahvede okuyorlardı.. Bir tanesi öyle atmış, öyle atmış ki ne okkaya gelir, ne de kulaca!.... [S.226, s.2]

A.R

3.33. İki Yüz Yirmi Yedinci Sayı

Tıbbi Aşı!..

Zavallı (Mecnikof) yoğurt dedi yedi, hop dedi yuttu, şu ihtiyarlığa bir çare bulamadan kıkırdadı, gitti.

Fakat:

“Zaman, zaman-ı terakki, cihan cihan-ı şuun”

Biraz daha sabretseydi, gençliğe avdet çaresini Doktor (Vornof) dan öğrenirdi, doktor genç (gudde) lerin aşu ile ihtiyarlığı gençliğe kalp edeceğini iddia ediyor.

Artık yok, sakal boyalarına, amber karşlarına, peruklara, havyara, balık yumurtasına, kuvvetli et sularına, kırk yumurta hulasasına (hasan kuvvet) şurubuna, beyin tavasına, gelincik, iskorpit, kefal, kaya balıklarına, paçaya, tutkala, fosforlu ilaçlara, (şahtere) menkuuna, cevizli baklavalara, elektrikli kuşaklara, masaja, fıstık, badem, kuru üzüm mahlûtuna, Bitlisli Hoca'nın nefesine... ler şeyhinin haberlerine, şampanya, şarap, korusu, kakao, vanilya tedavilerine... Elveda!.,

(Vornof) ihtiyarlığı gençliğe çevirmek usulünü bulmuş!.. Diyor ki:

- Vücutta muhtelif taraflarda bulunan guddeler (bez dediklerimiz) sahibinin vefatından üç ile altı saat sonraya kadar yaşar, bu uzuvları şu müddet zarfında diğer vücuda nakledecek olursak orada da yaşarlar. Mürur-ı zamanla bir makine nasıl bozulursa bu uzuvlar da öylece

bozulurlar. Bir makinanın bozuk aşınmış aksamı değiştirilebilir de yerine yenileri konunca nasıl işlemeye başlarsa, vücudun da bozulmuş olan bu nevi aksamı diğer genç vücuttan müstahreç yeni aksam ile değiştirilince o da işlemeye başlar. Demek ki ihtiyarlık bir emr-i muvakkat olur.

Makul!.. Benim bile ihtiyarlığım da inanacağım geldi... Çünkü cezrî bir tedavi!..

Geçenlerde biri:

- Ah! Şimdi yirmi yaşlarında olmalı idim!.. Fakat yine bu kafa ile!

Diyordu.. Keşke bir başka şey istemiş olsa idi!..

Hâlbuki elli, atmış, yetmiş senelik hayat iyice uzun bir hayattır. Meselâ biz şu on bir, on iki sene zarfında iki üç asırlık vukuata zaman-ı vuku olacak kadar yaşadık. Bunda ihtiyarlığının hiçbir dâhili olmalıdır. Yalnız kırklıklar, ellilik, ellilikler atmışlık oldu. Demek isterim ki bir başka (Vornof) daha çıksa da bilhassa bize de bir (beyin aşısı) yapsa!..

Filvaki ilk hatıra gelen:

- Herkes kendi kafasını beğenmiştir, değiştirmez, aşılalmaz gibi bir itiraz gelirse de ilk çiçek aşısından korkup yaptırmayanların bilahare faydasını idrak ile eczanelere koşuştukları gibi bunda da netayıçten muvaffakiyet hâsıl olacağından şüphe etmiyorum. Dün biri ile bunu konuşuyorken dedim ki:
- Fakat her aşının bir nöbeti vardır. Acaba bir cezrî kafaya bir Hürriyet ve İtilafçı, bir Hürriyet ve İtilafçı kafaya Padişah ve hem-rah-ı evveli olan İttihatçı, bir İttihatçı kafaya adu-i ekberi olan yine bir Hürriyet ve İtilafçı, Ahrarınkilere Muhafazakâr, Muhafazakârlarınkine Bolşevik, İktisatçılarınkine mahut harp zenginleri, bunlarınkine de Celal Muhtar Bey azasındaki zevatın beyinleri aşıl edilse içtimaiyatımız ne şekle, ne hale gelir?

Düşünmedi bile. Dedi ki:

- Bunda bilinmeyecek ne var?
- Nasıl olur?

- Basbayağı olur. Görmüyor musun? Nice İttihatçılar, İtilafçılar, nice İtilafçı, Ahrar, nice İktisatçılar Cezrî oldu. Aşıya ne lüzum var. Bizde kendi kendiliğinden aşılıyor.. Baba incilerinden çıkan sinekler civar incirleri nasıl aşılıyorsa bizdeki zübab-ı televvün de aynı vazifeyi görüyor... Yalnız kuvvetlice bir rüzgâr ister!.. [S.227, s.2]

A.R

Bir Hata

Dışarda lapa lapa kar yağıyordu. Şevket Senâi Bey henüz yatağından çıkmamış, gazetesini okuyordu. Karyolasının başucunda, zarif bir komidin üzerinde çay takımı, hafif bir duman ve koku neşrediyordu. Soba, kulakları ısıtan cıgırtısıyla gürül gürül yanıyor, orada ılık ve rehavet verici bir hava kımıldıyordu. Şevket Senâi Bey, elli beşlik bir kıranta, sokakta yapacak işi olmayan bir adam lakaydıyla, sigarasının halka halka yapılan dumanlarıyla meşguldü.

İradeleriyle geçinen her adam gibi, sobası yanar, çayı yanı başında güzel bir koku neşrederken, bu fena kış havası ona yalnız orada mahpus kalmayı düşündürüyordu. Gazetenin birini bırakıp diğerini alıyor, sigaranın birini bırakıp diğerini yakıyor, arada sırada komidine doğru uzanarak çay tasını alıp bir kaç yudum çektikten sonra tekrar bırakıyordu.

Zaten, sade bugün değil, hayat her vakit böyle geçirdi. İntizamı çok severdi; hodkâm değil, fakat sıhhatine ve bilhassa hayatının intizamına pek düşküdü. Hayatının kendisine sıhhat ve refah veren bu intizamına karşı hissettiği bir nev-i kıskançlık saikasıyla olmak gerekir ki hatta şimdiye kadar hiç evlenmemişti ve artık evlenmek fikrinde de değildi. Muntazam bir evi, emektar hizmetçileri vardı. Babasından kalan servetle yaşamasını iyi bilen pek nadir akıllılardan biri addedilebilirdi.

Yalnız bu sabah, dışarıdaki kışın verdiği tesir ile yatağında mutadından biraz fazla kalmıştı; gazeteleri son küçük havadislerine kadar okuyor okurken kalkıp yıkandıktan sonra sevdiği kitapları karıştırarak öğleyi bulmayı düşünüyordu. Birden gözleri, gazetenin bir köşesine sıkışmış küçük bir havadise ilişti. Gazete “Münih Baş

Şehbender Hikmet Süreyya Bey, dünkü trenle maatle İstanbul'a gelmiştir. Mumaileyhin burada mühim bir memuriyete tayin edileceği söyleniyor." diyordu.

Neşesi kaçar gibi olmuştu. Çünkü bu havadis onun için pek büyük bir şeydi, hayatının en aziz hâtıratıyla dolu olan bütün bir mâzi şimdi senelerin enkazı altında gömülmüş kalmış olan uzak bir mâzi idi. O zamanlar ne kadar mesuttu! Zaten, bütün yorucu bir istirad içinde geçen hayatın hararet, lezzet ve heyecan namına nesi varsa hepsi o mâziden ibaretti. Üç senelik kısa bir mâzi, fakat üç sene içinde bütün bir hayatı doldurmaya kâfi gelen hatıratıyla, ne zaman tahattur edilse insana yeni bir darbe ve heyecan veren lezzetli bir mâzi öyle bir şey ki hayatından o üç sene çıkardığı zaman geriye hiçbir şey kalmıyor gibiydi. Evet, evet, herkes gibi o da sevmiş ve sevilmişti. Şu bugün boş bir makine intizamından ibaret gördüğü hayatında ancak o zaman yaşamış, o zaman hissetmiş, hayatının intizamı ancak o zaman bozulmuş, fakat bu bozuluşta o vakitler ne kadar büyük lezzetler ve saadetler bulmuştu!

Başını çevirdi, dışarda kar hala lapa lapa yağıyordu. Birden bire içine bir sıkıntı gelmişti. Şimdi bütün hatıratı birer birer canlanıyordu. Ah, bu kadın, on yedi seneden beri görmediği, hatta bahsini bile işitmediği o genç ve güzel kadın, onun hayatında ne kadar büyük bir şey olmuştu.

Üç sene, evet, tamam üç sene bütün ruhları ve bütün cisimleriyle sevişmişlerdi. Kendisi tamam otuz sekiz yaşında, perhizkâr ve sıhhi bir hayatın verdiği kuvvet ve zindeki ile mücehhez, öteki otuz yaşında, kocası yeni vefat etmiş, şuh, çapkın, güzel ve nefis bir kadın, sırf onun teşebbüsü ile birbirlerine pek az bir zamanda âşık olmuşlar ve sevişmişler, sevişmişlerdi. Üç sene! Ah, bu ne kadar uzun ve ne kadar kısa üç seneydi! Aşk için her şeyi göze alan bu kadın, o zamanki hayatın kadınlara karşı tatbik ettiği bütün sıkı kaidelerine rağmen haftada, üç geceyi olsun mutlaka onun yanında, işte burada, evde, şu odada geçirirdi. Şimdi onun gelişlerini, kendisinin hazırlanışını ne kadar iyi tahattur ediyordu. Odasını çiçeklerle süsler, her tarafı temizletir, her şeyi intizamına kor, güzel çerezler hazırlatır ve bir çocuk gibi, genç bir mektepli çocuk gibi, heyecanlardan bazen kalbinin durduğunu hissederek, beklerdi... Sonra o gelirdi. Otuz yaşında güzel bir kadın; şuh, bir çocuk kadar yaramaz, mesut bir genç kız kadar şakrak, ona bin türlü sualler sorar, bin türlü hoppalıklar yapar ve sevişirlerdi. Ah, o kadar hararetli, o kadar birbirlerinin olarak sevişirler, o kadar kendilerinden geçerek sevişirlerdi ki bazen onsuz kaldığı gecelerde

bile onu yanında hisseder, gözlerini kapattığı zaman onu görür, dudaklarında onun dudaklarını hisseder ve kollarının arasında sarhoş dalgaların oynadığını duyardı. O zamana kadar kendisi sevgi nedir bilmemişti, ondan sonra da kimseyi sevmemiş, onu tıpkı bir çocuk gibi severek, onunla izdivaç etmek istemiş, fakat, sonra- Ah, bu kadınlar! - o birdenbire kendisini bırakarak, bugün gazetede avdetini okuduğu adama izdivaç ederek çıkıp gitmişti!

Şimdi, geçen on yedi seneden sonra, bunları daha düne ait şeylermiş gibi hatırlıyordu. Bir aralık içini çekti; Ah, bu kadın, kendisini o kadar çok sevdiği halde acaba neden dolayı izdivaca razı olmamıştı? Bu sual bir hançer gibi zihnine saplandı. Daha fazla yatakta durmayarak hemen fırladı. Soğuk suyla yıkandı, odasının havasını değiştirdi, biraz kahvaltı etmek istedi, iştahsı olmadığını gördü, sonra biraz okumaya çalıştı, yine muvaffak olamadı. Hayatı boş geçmişti, boş, boş, şu koskoca evin senelerden beri boş kalan havası gibi boş. Yalnız bir şey görmüş, ilk defa onu görmüş, son gördüğü o olmuş sonra boşluk, sonra hiçlik, feci, acı, soğuk bir hiçlik... Ah, ne olurdu, o kadar kadın şimdi karısı olsaydı!

Fakat, niçin olmamıştı? Acaba bir başkasını mı, izdivaç ettiği adamı mı sevmişti? O zamanlarda bu suallerin cevabını aramış, birkaç kere kendisine yazmış, fakat hiçbir cevap alamamış, ne de kendisi bir cevap bulabilmiş, günün birinde nagehani bir bütün râbitalarını kırıveren bu kadının şu hareketindeki manayı anlamamıştı. Bir kabahat, bir hata yaptığını tahattur etmiyordu. Şu halde nedendi, bari onu bilseydi, şu şimdi artık bitmiş olan hayatında bari onu bilmek tesellisini tanısaydı?

Bu, onda bir ukde oldu; tamam on beş gün bunu düşündü. Unutmamak istedi, muvaffak olamadı, kendisine işler icat etti, hatırlamadığı dostlarına ziyaretler yaptı, okudu, dolaştı, çalıştı, fakat ne o hatıralardan, bu ukdeden kurtulamadı. Daimi onunla meşgul oluyor, nasıl yaşadığını tahkik ediyor, bir takım malumat topluyordu. Nihayet öğrendi ki her salı günleri dostlarını kabul ediyordu ve bunu öğrendiği zaman bir salı günü birdenbire gitmeye karar verdi. Hem biraz erkence gidecek, eğer bir fırsat bulabilirse, bu ukdeyi halletmek için kendisine açılacaktı.

Karar verdiği halde bir salı cesaretinin kırıldığını hissetti, gidemedi; fakat ikinci salı cebr-i nefis etti. Necma-onun ismiydi kendisini güler yüzle, pek sade ve tâbi karşıladı. Çok ihtiyarlamış, fakat o eski kibarlığı, zarafet ve asalet üstünde idi. Oturdular,

şuradan buradan konuştular, konuşmak için her yeni vesileyi daima o buluyor ve iki eski dost samimiyetini, ince bir kadın maharetiyle pek az bir zamanda yeniden tesis ediyordu.

Uzun müddet sıkıldı, bir aralık o eski zaman bahsini açabilmek için bütün cesaretinin kaybolduğunu hissetmişti; nihayet son bir hamle ile kendisini topladı ve biraz kızarak, biraz kekeleyerek:

- Bugün, dedi, bilhassa bir şey için gelmişim... Ben o zamandan beri hep böyle yaşadım, yani hatıralar içinde... Sizi hiç unutmadım, yani hatıralarımdan bir türlü ayrılamadım.. Ancak merak ettiğim bir şey vardı...

Çok zaman geçti, belki söyleyebilirsiniz ve söylerseniz rahat edeceğim, siz İstanbul'a geleli ben artık işkence içindeyim...

Kadının çehresi birdenbire gayet ciddi bir renk aldı. Dudaklarında acıya benzer bir tebessüm vardı. Eski hatıratın birdenbire canlandığı hissediyordu.

- Neden bu kadar merak ettiniz?

Şevket Senâi Bey yutkundu, bir saniye durdu:

- Nasıl merak etmeyeyim? Dedi. Benim için bu... Bu...

Kelime bulamıyordu; "aşk" demek güç geliyordu:

- Bu tarih, sizinle tanıştığımızı ait hatırat bütün bir hayat olmuştu... Ne o zamana kadar, ne de ondan sonra ben hiç yaşamadım... Necma 'nın gözleri bulutlandı, bu defa da yutkunmak nöbeti ona gelmişti.
- Evet, dedi söyleyebilirim, artık her şeyi tarih oldu...

Zapt edemediği bir heyecan içindeydi, bir saniye durdu, Sonra kuvvetlerini toplayarak anlattı:

- Evet dostum, dedi, niçin birdenbire kaçtın? Sizi o kadar sevdiğim halde niçin kaçıp bir başkasıyla izdivaç ettim? Şunun için: Ben aşkla izdivacı ayrı ayrı şeyler bilirim. İzdivaçta aşk ne kadar lüzumsuz bir şeyse aşta izdivaca o kadar fenadır. Siz beni çok çok seviyordunuz, ben de öyleydim. Siz beni o kadar çok sevdiğiniz ki nihayet bana koca olmak istediniz. Eğer ben sizi az sevmiş olsaydım, beni çok seven, iyi

ahlaklı, servet sahibi bir koca fırsatını hiç kaçırmazdım, fakat, ben de sizi çok sevmiştim. Birçok defalar Siz teklifinizi tekrarladınız, Ben her vakit size nasihat verdim: Mektepli çocuklar gibi değil, hayatı anlamış âşıklar gibi hareket edelim, dedim, elinizde çılgın bir kadın var; bu kadından istediğiniz kadar istifade ediniz, üst tarafını düşünmeyiniz, hâlbuki siz mutlaka bana koca olmak istiyordunuz, bence çok sevdiğim bir aşktan ismi bile insana kocaman bir ağırlık veren bir şey yapmak istemiyordum, isteyemezdim. Bir aralık baktım ki siz saf mektepli çocuk zihniyetinden kurtulamıyorsunuz ve bu cereyan bizi benim budalalık add ettiğim neticeye kadar sürükleyecek, o zaman hayatımın bu en güzel aşkını hatıratımda yalnız aşk olarak saklamaya karar verdim ve kaçtım... İşte bu kadar, belki size garip görünüyor, gayet basit bir sebep. Fakat bence çok mühim...

Şevket Senâi Bey şaşırmişti. Bu izâhât aldıktan sonra daha fazla durmamak için ayağa kalktı. Elini uzatırken tereddüt etti. Durdu, otuz sekiz yaşındaki saf çocukluğundan dolayı utanıyordu. Sonra birdenbire içinden gelen bir şeyle gayr-ı ihtiyari, dudakları hareket etti:

- Son bir kelime, merak içindeyim, son bir sual... Benden sonra başkaları... Başkaları oldu mu? Mesela mektep çocukları gibi olmayanlar yani, daha... Daha...

Kelime bulamıyordu; dostu imdadına yetişti:

- Hayatı daha iyi anlamış olanlar, değil mi?

Öteki “evet!” demek için başını salladı.

Kadın bir saniye durdu, sonra dudaklarında o eski şuhluğunu hatırlatan zarif, fakat acı bir tebessümle:

- Önceleri hayır, dostum... Fakat sonraları, maalesef, evet!..

Dedi. Şevket Senâi Bey, bir anda tavanın başına çöktüğünü hisseder gibi oldu. Hatasını anlıyor gibi gibiydi: Kadın kalbini tanımamak!

Elini uzattı, kısa bir kelime ile veda etti dışarı fırladı. O kadar dalgındı ki kapının önünde ziyarete gelen bir iki misafirle çarpıştı. Sokağa çıktığı zaman şiddetli bir

yağmur vardı. O bunu hissetmeksizin süratle yürümeye başladı. Demek, otuz sekiz yaşına kadar yaşamış, o kadar şey görmüş, o kadar kitap okumuştur da hayatın gizli köşelerine ait en basit bir şeyi ancak bugün, tam elli beş yaşında öğreniyordu. [S.227, s.3]

M.N

3.34. İki Yüz Yirmi Sekizinci Sayı

İntihabat Arasında Darb-ı Emsal

- İntihabat işleri nasıl gidiyor?
- Haberim bile yok..
- Bu nasıl şey?
- Neme lazım!.... Tarhana aşım, ağrısız başım!
- **
- Ben de niçin çağırıyorlar dedim. Gittim ki intihabat için imiş!..
- Sonra?
- Sonrası sağdan geri ittim!
- Amma yaptın ha!..
- Ben bi- tarafım, ne etliye karışırım, ne sütlüye!
- **
- Ne yaptınız?
- Sıfıra sıfır elde hiç!
- **
- Ne dersin?... ..Efendiyi intihap etmesinler mi?
- Yakıştı kel başa şimşir tarak!
- **
- Bizim imam kurnaz, karışmaz gibi duruyor ama...
- Saman altından su yürütüyor?
- **
- ...Bey'i görsen mekik dokur gibi bir oraya, bir buraya koşuyor!..

- Çok koşan çabuk yorulur!

**

- Benim için de İttihatçı demişler..

- Elin ağzı torba değil ki büzesin!

**

- Her kafadan bir ses çıkıyor, anlaşılmıyor ki. Camiyi kadınlar hamamına döndürdüler.

- Hele... Efendi... Mübarek zaten söz ebesidir!.

- Derken... Efendi atıldı... Siz zaten böylesiniz.. Dedi... Nuri Bey de biz değil, siz ylesiniz... İttihatçılar geldi, İttihatçı oldunuz, İtilafçılar geldi, İtilafçı oldunuz.. Diye söylendi. Durdu. En sonra... Paşa dedi ki:

- Herkes kendi layığını söyler!. Burası kulüp değil.. Ahali meclisidir. Doğruyu sevenler bu tarafa gelsinler! Haydi.. Hurra..! ...Geride bizim Kambur... Ağa kaldı. O da dedi ki:

- Benim bu kadar doğruların arasında işim yok!..

**

- Efendiler, beyler, ağalar... Bu millet işidir. Allah'ı seven, Peygamber'ini seven hatıra gönüle bakmasın... Elini vicdanının üstüne koysun, öyle rey versin.. Hak doğruya, er doğruya!

- Sen nereye!... Ben nereye?..

**

- (İleri) diyor ki:

(İttihat ve Terakki) gibi, (Hürriyet ve İtilaf) gibi gaksiyonlar ise imhrkrdır. Yekdiğerini yemek isterler!

- İnsan eti yiyen kudurur, derler!...

- Dur... Dahası var... Gaksiyonlar <volkanik> arazide dikiş tuttururlar..

- Onun için sallanmadan göz aamıyorlar! [S.228, s.1]

A.R

3.35. İki Yüz Yirmi Dokuzuncu Sayı

Bir Sabah!

Oh!.. Ne ala!... Vallahi.. Gene!.. Olursa da böyle olsun!.. Çil seher; sonbahar güneşi oturduğum meşcerenin aralıklarından maviş maviş nüfuz etmiş, kesif loşluklar ağır ağır açılıyor. Bir iki arsız, yüzüz, mashara karga çakıllar üzerinde akşamdan kalan ekmek, yemek kırıntılarını topluyorlar. Baba oğul bir çift ispinoz defne dallarından yere, yerden ağaçlara uçuşuyorlar. Yol تنها... Sürekli bir öksürük... Yolcu geçiyor. Sonu gelmeyecek gibi uzanıp giden avaveler.. Yukarı ki sinorda tecavüz vukua gelmiş olduğunu anlatıyor.

Bu ne?.. Şarkı.. Gayretli... Hem de kadın okuyuşu.. Arabadalar...

<Aman aman aman bahriyeli>

<Bakışı da, sevişi de terbiyeli>

Keskince bir: Ha.. t!... tamam!... Nara da var... ay!.. Bir de arabacı iskemlesinde oynuyor... Hay haspa hay!... Çarşafı da atmış!...

- Arabacıya ne olmuş?

Boynu bükük, sallanıyor.. Belli.. Beygirler yorgun!... Kimin umurunda.. Gece kim oluyormuş ki sabah kim ola!...

Ne kadar da genç kadınlar... Eski zamanda bunlara yeni çarşafa girmiş derlerdi... Hele mavilinin sigara içişine bak... İki parmağının arasına sıkıştırmış... Dudağının sol kenarından gözünü büzerek fosurdatıyor!...

Malum a... Böyle bir takıma uğurlar olsun.. Denmez!. Fakat deseniz de, demeseniz de onlar selamınızı alırlar...

- Hu!.. Herife bak.. Gözlüklü!...

Kâh!. Kâh!... Ay bayılıyorum...

<Aman aman aman bahriyeli>

<Alışı da verişi de terbiyeli>

Kâh!. Kâh!... Ay vallahi terbiyeli... Al sana bahriyeli (oynayan burada bir göbek câize verdi)

- Hu!.. Gözlük mü... Bir tane çıkar mısın? Beş yüz dirhemlik kara bir şişe... Muallakta.... Suda pişmiş kestane de mezesi!.. Çat!.. Arabacının ensesi ötüyor...
- Kız!.. Nafize!... Oynasan a..
- Artık yoruldum.. Gecedен beri...
- Yaşasın...

Ben; birden bire: İntihabat! Diyecek zannettim. Meğer: Beylik orman! İmiş!..

- Gözlüğü be?.. Çaksan a.. Al!

(Parmağıyla gözünü açarak) pişş!... Ha ha ha hay!...

İçimden:

- Çakayım da beni “İleri” ye yazdırır mısınız?.

Yarı dolu şişe, ağızdan ağıza geziyor. Araba kıyak!.. Gözler kapalı içiyor.. Ay!. Silkindi püskürüyor.. Ne olacak!. Artık gık demiş...

Yanımdakine dirseğiyle vuruyor:

- Okusan a... Kız!..

<Aman aman aman bahriyeli>

<Sarışı da sevişi de terbiyeli>

Ha ha ha hay!.. Kâh!.. Kâh!.. Ne kadar karga varsa yerden kalkıp servilere sığmıyorlar... Her birinden birer uzunca: Gak!.. Bizim küçük “Hektor” da ufak tertip:

- Hav!.. Hav!...
- Ha ha ha hay!...
- Hav!.. Hav!...

Çat!... Arabacının enesi yine öttü... Kamçı gösteriyor ama kim yer?...

Uzaklaşırlar.. Hâlâ bana kara şişeyi gösteriyorlar...

<İhlamurlu> ya doğru giden ihtiyarca bir zat:

- Bu ne hal efendi!..
- ...?

- Bunlar ne zaman doğmuşlar; ne zaman... Ölmüşler.
- ...?

Araba dönemeci dönerken:

- Ha ha ha hay!..

<Aman aman aman bahriyeli>

<Alışı da, verişi de terbiyeli>

Zavallı ihtiyar, gözleri dolu dolu olduğu halde:

- Tüh!... Allah belanızı.. Tövbe bela dedim.. Aman Ya Rabbi!.. Sen beterinden esirge! Ne rezalet!.. Ne rezalet!.. Keşke çıkmaz olaydım!..
[S.229, s.2]

A.R

Kulüpler Nelerle Meşgul?

Dün karilerimizden imzası matbaamızca mahfuz bir zattan aldığımız bir mektupta deniliyor ki:

“Bundan dört beş mah makdem-i ahbamdan Kasımpaşa’da Makyem(?) Nazım Efendi’ye yüz adet sandalye verdim. Sandalyeleri bir mah sonra tarafıma iade etmek üzere yedinden birde send-i ahz eyledim. Ramazanın nihayetinde mezkûr sandalyeler tarafıma iade edilecekti. Hâlbuki bu arada Kasımpaşa Hürriyet ve İtilaf kulübü tarafından hatan cemiyeti yapılmış ve sandalyeler buldukları mahalleden henüz ismini öğrenmeye muvaffak olamadığım bir polis efendi tarafından kaldırılmış. Beş on defa müracaat neticesinde sandalyeler ancak elli adedi iade edilip baki kalan elli adedi zayi olduğunu söylemişler, onun üzerine sahib-i asliyesi olduğum cihetle bendeniz kulüplerine müracaat ettim. Reisleri olan hoca efendi bendenizi katib-i mesul Aziz Bey’e gönderdi.

Boğaz içinde ikamet eden kâtip mesulü bin meşakkatle buldum. Bana: “Sandalyeleri aldığım adam siz değilsiniz. Nazım Efendi’dir onun adliyede bir meselesi vardı, iltimas ederek kendisini o felaketten kurtardım. Ceza mahkemesinden irak oldurulursa sandalyeleri tazmin edeceğini vaat etmişti.” Diyerek Nazım Efendi’ye hitaben bir mektup verdi. El-an yedimde mahfuz bulunan mektubunu Nazım

Efendi'ye irae ettim. Böyle bir şeyin aslı olmadığını söyledi. Yine kâtip Mesul Bey'in peşine düştük ve nihayet “mademki böyle imiş, ne yapalım, taahhüdât-ı şehriyeden mahiye birer miktar para verelim” vaadini aldık. Lakin bir ay sonra müracaatımda reis hoca efendi “ben bir para veremem. Heyet-i idare karar versin. Ondan sobra bakalım” cevabını verdi. Heyetleri de bir türlü içtima edemediği cihetle çaresiz meseleyi mahkeme-i tevdi mecburiyetinde kaldım.”

Bu mektubu okuyunca derin derin düşün ki mecbur olduk. Herkesi bi-perva tenkit ve muaheze eden kulüpler, demek böyle işlerle meşgul imişler! [S.229, s.2]

3.36. İki Yüz Otuzuncu Sayı

İki Lort!

Kahpe dünya (Lort Astor) a da kalmadı. (İnsi Dede) nin bana bir kere daha ihtar ettiği gibi,

“Faniset cihan der ü vefa niset”

“Bâkiset heme üst cümle faniset”

Evet. Yalnız İngiltere’de değil bizde de lortluk.. El-an servet ve sâ mân armasıdır. Günler oldu ki:

- Bugün lordum!

Diye az mı zügürt kaldık!.. Fakat bütün bu nevi inkılâbatta bizi halsiz bırakan yine (Ziya) Paşa'nın:

“Dehrin ne safa var acaba sim ü zerinde”

“İnsan bırakır hepsi hîn-i seferinde”

Beytidir. Filvaki Lort (Astor) da hepsinin bıraktı. Lortluk bir tarafa bir milyon lira irat, bir misal otel, tiyatro kâşaneler öbür tarafa gitti. Ne çare ki tesisi bana düştü.

Meğer adamcağız, dört yüz bin sterlin lira vergi de veriyormuş!.. Verilir şey değil!.. Şu halde varidata nispetle yüzde kırk veriyor...

Fahiş!..

Acaba, biz de şu bir asır içinde milyonları üzerinde kaç kişi vefat etmiştir?.. Şüphesiz ki (En-nâdiru kalemadum) kabilinden.. Hiç!..

Fakat (servet) de nisbidir.. Nerde on on beş anahtar, dört çıkın, kırk elli şimendifer, yüz yüz elli sehim üç dört bin sarı lira bırakan da lort sayılır, oğlu veya oğulları da miras yedi mertebesine çıkardı. Bin zahmet, yıllarca iktisat, nice nice düşünceler mahsulü olan bu servethane de

- Küçük Bey!

Diye mama dadının, süt ninenin, ihtiyar dayenin, Çemişgezekli lalanın, sinirli annenin üzerine titredikleri, vefatın haftasında Langa meyhanelerine, koltuk olur., Biraz daha yükselerek (Penceci) ye, daha sonraları Beyoğlu'na, (Hacupulo) hanı civarına zar tutma öğreten pır pırı esrarkeş (Bedo) nun ilhamıyla kumarhanelere düşerek, sıfır numara fes, arkası bomba, düz kesim kıvırcık saç, perukâr (Manol) un cımbızla sivrilttiği kılıç kaş, karanfil bıyık, devrik yaka plastron boyun bağı, üstünde yürek iğne şal yelek, biri boyundan atma ince, diğeri yandan sallama çifte kordon, baba yadigârı altın saat, kısa siyah ceket yanda üstünde (Amil Ömer Usta) (maşallah kan) yazılı gaddare, belde tek tabanca, istenildiği zaman görünür gizli kuşak, bacakta paçaları bol Fransız biçimi pantolon, ayakta kel iskarpin, elde çekile çekile taneleri kararmış altın kamçılı otuz üçlük kuka tespah, cepte savatlı gümüş kutu, içinde civanperçemi ince kıyım, (Volto) sigara kâğıdı, yelek cebinde esrar hâpı, yanda bir iki taklitçi, evetçi, yol gösteren, uskumru zamanı Balık Pazarı'nda, kılıç vakti (Altınoluk) da, ilkbaharda çifte sandal (Silahtar Ağa) da, yazın Hünkâr Suyu 'nda Çadırılı Karargâhı'nda, kışın (Balat) da gezer, (paseta), (firavun) açar, (barbut) oynar, Kemeçeci Topal (Nikoli), Lavlatacı Saka (Karabet), Kanuni (Hacı), Zurnacı (Mıstık), Oyuncu Acem (Emin), Pehlivan pumak (Hamdi), Hacamatçı (Mehmet), Arabacı Pepe (Recep), Balıkçı Kel (Agop), Zargana (Hüsnü), Hamleci (Lütfü), Çancı (İsak), Kazak (Dursun), Çerkez (Baha), Kaçakçı (Yaşar), Tombalak (Ali), Yorgancı (Muhsin), Çaycı Burun (Rüştü), Kofti (İbrahim), Kör (Cemal), Sürücü (Salih), Çınarlı (Memiş), Karagöz (Habip), Ebenin oğlu (Ziya), Sandıkçının (Hayri), Yavrus (Behzat), Serçe (Refik), Asurcu Kapıdan, Turnacı (Bilal) le münferiden, mecmuan buluşur. Babasını tanıyanlara:

- Yemeyenin malını yerler.
- Bir haram, bin helâli götürür.

- Şimdi sağ olsaydı yüreğine inerti,
- Kâmil babanın asi oğlu!.

Dedirtir, iskemle, usturpa kavgalarında başı yarılr, sarbeli gezer, bıçak, tabanca dalaverelerinde yaralanır kolu bağı çıkar, cam kırar, iki parmağı bozulur, eve asılır, zabıtaya gider, birini çevirir, bir hafta yatar, mahallede çifte nağra atar, Hacı (Mestan) Efendi'den nasihat alır, (Galata) da çingar çıkarır, karışıklığa gelir, (Arkadi) de bira kadehi sallar, manavcı (Tahsin) den dayak yer, en nihayet (Boğazkesen) de kahve açar... Racon keser, bir hayat ki ferdası meşkûk!..

Kim bilir müteveffa (Lort Astor) un evlad ü ekaribi nasıl yaşarlar?

- Lortça!

Değil mi? En kestirme cevap da budur! [S.230, s.2]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 1

Muhittin

Gurub

Birinci Kısım

-1-

Avdet esnasında yürüyüş pek yorucu olmuştu. Üç hafta devam eden sefer bütün kıtalarda yorgunluğun âsârını gösteriyordu. Her akşam başka bir kum yığını üstünde dinlenerek, aynı kumlar üzerinde yürüyerek yüzlerce kilometre kat etmiş olan askerler, bütün metâib ve müşkülâtı güle oynaya iktihâh etmişler, sonra da cesurane bir hamle ile kanala hücum ederek şayan-ı hayret bir cüret göstermişlerdi. Fakat artık herkes yorulmuş, bu müşkil sefer için bir istirahat menzili arıyor gibiydi. Her gün mütemadiyen yürümek, akşamları rastgele bir yerde serilip dinlenmek, yemek namına dişlerin en aç sûletlerine bile şiddetle mukavemet eden peksimetten başka bir şey bulamamak, sonra hatta suyu bile büyük bir iktisat ile kullanmaya mecbur olmak öyle şeylerdi ki, ruhlarda ne kadar metanet olsa nihâyet vücudun yorulup gevşeyen kuvvetlerini tekrar toplamak için herkeste bir menzil ihtiyacı uyandırabilirdi.

Bilhassa bugün yorgunluk büsbütün kendini göstermişti. Askerlerden bazıları daha ziyade mukavemet edemeyecek gibiydiler. Ali Fikri üç haftadır şevk ve neşe içinde sefer yapmış olan bu temiz yürekli insanlara karşı, böyle zamanlarda pek kıymetli olduğunu bildiği bir cemile yapmak istedi, atını biraz sürerek ilerde giden yüzbaşısına yaklaştı:

- Yüzbaşı Bey. Dedi, dün den beri askerlerden bazılarının yorulduğunu hissediyorum. Aklıma bir şey geldi..
- Ne gibi?
- İçlerinde öyleleri var ki diğerlerinden fazla yorgun görünüyor; hatta yürümeyecek derecede olanlar var. Biz zabitler atlarımızdan inekte nöbetle öylelerini ata bindirsek, zaten nizâmen bizim hakkımız da yok...

Yüzbaşı Nazmi Efendi, derhâl teklifi kabul etti:

- Çok iyi olur!

Dedi ve süratle sağ ayağını atın arkasından dolaştırarak yere indi. Ali Fikri de onun gibi yapmıştı. Yorgun çehreleriyle sıcak öğle güneşi altında; alınlarından terler süzülerek yürüyen efrâd, Ali Fikri'nin verdiği kumanda üzerine birer birer durmaya başladılar; biraz sonra bütün bölük durmuştu. Geriden gelen zabitler bu gayr-ı muntazır tevakkuf üzerine atlarını yüzbaşlarına doğru sürdüler, bir yüzbaşı, üç mülahım bir arada toplandılar; yorgun bargirler, başları boş, kumlar üzerine dökülen gölgelerini seyrederek düşünürken Nazmi Efendi zabitlerine emir veriyordu:

- Arkadaşlar dedi, efrâd çok yoruldu. Belki hastalarda var. Şimdi hepiniz birer birer takımlarınızı yoklayınız; hasta olanları, yürümeyecek derecede yorulanları nöbetle bizim atlara bindireceğiz, bugün ve yarında biz yürüelim, askerlik kardeşliktir..

Bu fikri diğer zabitlerde iyi bulmuşlardı, derhâl işe başladılar. Birer birer askerlerinin arasında dolaşıyorlar, ötekine berikine sualler soruyorlar, gülüyor, güldürüyorlardı. Askerler önce zabitlerinin bu cemilelerinden istifade etmek istemediler; “şunda ne kaldı?” diyorlardı. Fakat biraz sonra nöbetler tanzim edilerek tekrar yola çıkıldı. Yirmi üç yaşlarında, uzunca boylu, ince, güneş altında esmerden tonca inkılâp etmiş bir renk, parlak ve sakin bakışlı bir ihtiyat zabiti, Ali Fikri, kendi

atına evvela Tarsuslu bir neferi bindirmişti. Ahmet iki günden beri yürüyüş kolunun en gerisinde kalıyor, istirahat zamanlarında sırt üstü yere yatıyor, etrafında arkadaşları konuşurlar, yerler veyahut içerlerken o, matarasındaki su ile korka korka avucunu ıslatarak alnını ovuşturuyor, sonra serilip yatıyordu. Hatta bugün, biraz evvel, öğle istirahatinde hiç yemek bile yememişti. Benzi solmuş, dudakları sararmış, gözleri çökmüş, üç haftadır yorulan vücudunun artık mukavemeti kalmamış gibiydi. Zaten onu bu karara sevk eden şey de bu neferin hâli olmuştu. Hiç ses çıkarmadan, zabitlerinin bir işareti üzerine her şeyi yapan bu iyi insanlara karşı, Ali Fikri, ruhunda büyük bir hürmet hissedirdi. Üç aydan beri onların arasında, gece gündüz, onlarla beraber yaşamış olmak, kendisini Türk askeri hakkında evvelkinden büsbütün başka fikirler taşımaya sevk etmişti.

Zahir de pek sakin, belki de miskin sersem görünen bu insanların içinde asrın en geniş harslı milletlerine has olan bir aşk ve heyecan yaşardı. Gürültüyü sevmezler, içlerinde kaynayan hissiyatı tantanalı bir nümayişlerle izhar etmesini bilmezler, fakat bu sakin ve toprağa eğilmiş duran alınlı ne zannedildiği kadar boş, ne de zannedildiği kadar atıldı. Herkeste olduğu gibi o alınlıların içinde de bir şeyler vardır ve de bunlar daima hareket eder. Ali Fikri, genç Türkiye'nin yahut Türk gençliğinin en büyük hatalarından biri de bu en basit Türk ruhlarını tetkike şayan bile görmeyerek bir tarafa atıvermek olduğunu anlamış, şimdi güya herkesin uzun zamanlardan beri irtikâp ettiği bu umumi ve müşterek kinahi kendi kendine ve herkes hesabına affettirmek istermiş gibi onlara karşı hatta bazen lüzumundan fazla bir hürmet gösteriyordu.

Şüphesiz, bu asker, emsali arasında, en ince zekâ ve en derin bir his kabiliyetiyle mücehhezdi. Başka türlü olsa, mesela şu harp alet ve edevatını kolaylıkla kullanmayı bir iki gün zarfında öğrenebilir, sonrada bazen pek yüksek derecelere kadar varan mertlikler gösterebilir miydi? İstanbul'da birkaç kitap karıştırmış olan her gencin kendisinde bu askere karşı "hödük!" diye tahkir etmek hakkını bulmasına Ali Fikri bir zamandan beri fena halde kızılıyordu. Bu her şeyi anlayarak yapan ve her zaman hissederek yaşayan insanlara "hödük!" diye hakaret etmeyi ki asıl hödüklüktü! İnsanca sevk edildikleri, insanca muamele gördükleri zaman pek asıl insan orduları vücuda getiren bu askerin insanca sevk edildikleri zamanda yine bütün emsalleri gibi pek fena mahlûklar olması pek tabîî değil miydi?

Onların ruhunda yaşıyan kabiliyetler, ham bir halde işlenmiş, fakat hep iyi şeylerdi; bunlarda fenalığa karşı mukavemet kabiliyeti ise na-mütenâhî bir derecede olamazdı. Milleti sevk ve irade edenler için yapılacak iş, asrı marifette bu iyi kabiliyetleri görmek. Onları daima iyi şeyler için kullanmanın yolunu bulmaktı. Başiboş bırakıldıkları idare edildikleri, hakareten hakarete uğratıldıkları, zaman vahşi bir kuvvet olan bu ham ruhlardan iyi kullandıkları zaman ne mükemmel, ne mert, ne asil insanlar doğuyordu! Mesela şu üç haftada süren kanal seferi esnasında bu asker, inanılmayacak meziyetler göstermişti. [S.230, s.2]

Mabadı var

3.37. İki Yüz Otuz Birinci Sayı

Asayiş Berkemal!?

Kuşdili 'nde, dere kenarında oturuyordum. Sabah!... Mini mini mektepliler, tek tük yolcu geçiyor, lodosun ısıttığı havayı, poyrazın nefhaları soğutuyor... Dere sakin... Uzaktaki çizgilerden denize doğru aheste revan aktığı anlaşılıyor... Etrafta sakin... Yalnız uzaktan uzağa bir müvezzi, bir simitçi sesi geliyor... Ben azade!.. Dilimde:

<Sigaram yanmadan tütünüm tüter>

Teranenesi!.. Düşünceden düşünceye atladım.. Bu esnada idi uzunca, sert bir:

- Cevreb!

Sesi; arkasından:

- Aman!..

Feryadı, onun arkasından:

- Yetişin!...

Avazı, onun arkasında:

- Boğuluyor!...

Velvelesi birbirine karıştı... Ani bir hadise!..Üç dört çocuk, kadın çırpınıyor, bağıyor, ağlıyor. Etraftan koşuşma, üşüşme... Fakat ben bir şey göremiyorum. Bakıyorum.. Yine göremiyorum. En nihayet derenin sularındaki karışmalar gözümü aldı. Dikkat ettim ki bir kadın suda.. Çabalayıp duruyor.. Meğer tahta

köprünün aralığında sızmış... Hem bağıyor, hem yüzmek istiyor, hem de su yutuyor... Şaşırmış. Beline kadar gelmeyen sular içinde doğrulacağına sırt üstü yüzmeye çalışıyor...

- Ver elini!...

Sesler, amanlar, feryatlar birleşmiş bir hengâme olmuş idi. Kadın kurtulmuş, bir cem-i gafir tarafından hanesine kadar teşyi olunuyordu. Bir seda yükseldi:

- Geçen de bir çocuk düştü idi!..

Diğer bir seda:

- Hangi geçende! Daha evvelsi gün yine biri cevrepledi.

Diğer bir seda:

- Az kaldı, bu gece ben de düşecektim!

Bu sedaları, yüksek, hiddetimiz bir bağırıtı bastırdı:

- Belediye yok ki... Geldiler, ölçtüler, biçtiler, gittiler!.. İşte bu kadar!...

İlaveler yekdiğerini takip ediyordu:

- Şehreminini otomobille buradan geçirmeli!...

- Belediye müdürü nerede!... Çarşıdaki fukara dükkânlarımı yıkayacağına şuraya dört tahta mihlatsın!...

- Hele şunlara bakın... Bir de kalkmışlar İstanbul'da deniz aşırı köprü yapalım diyorlar...

Kanat yapsınlar da uçalım!...

- Biz de her şey süs!... Fener yolları tamir oluyor, çünkü Beyefendi buradan geçiyor...

- Ya, neden derler ki göz önünde olmak iyidir!...

- Dört tahtaya bir adam!...

- Bizde de kusur var a... Hep belediye, hep belediye!

Bu itiraf beni ikaz etti. Yanaştım, dedim ki:

- Ne demek istiyorsun?..

Halâ hiddetini zapt edemeyerek:

- Öyle ya!.. Hep belediye, hep belediye!... Bizim gibi halka çok bile!.. Burada yirmi otuz hane var... Hepsi buradan geçerler... Düşünmeli ki düşüp boğulmayı göze aldırıyoruz, şuraya üç kalas bulup mıhlamayız!...

Gazinocu işe karıştı:

- Kalas mı?.. Bugün mıhla!.. Gece çalsınlar!...

Yine hiddetle:

- Odun da mı bulunmaz!... Ortasında yar, mıhla!...

.....

Bir çeyrek saat sonra dere eski sükûnunu almış, suları yine aheste revan akıyor,.. O delik köprüünün üzerinden atlaya atlaya, sıçraya sıçraya çocuk, kadın, genç, ihtiyar yolcular... Biraz evvel ortalığı ayağa kaldıran kadın, üstünü başını değiştirmiş... Düştüğü rahneye yan yan baka baka geçiyor... Kalas, odun tavsiye eden bastonunu koluna takmış yoğurtçuya doğru gidiyor... Bir iki balıkçı oturmuşlar olta siliyorlar... Ne belediye sözü, ne polis yüzü var... Velhasıl asayiş berkemal!.. [S.231, s.1]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 2

Muhittin

Gurub

Niçin? Çünkü bu üç haftayı askerler hep kendileri gibi yiyip içen, kendileri gibi uyuyan, kendileri gibi çalışan zabıtlar ve kumandanlarla geçirmişlerdi. İşte bu askere hissiz, hödük diyebilmek için onların bu farka dikkat etmediklerini iddia etmek lazım gelirdi.

Her yarım saatte bir istirahat ederek akşama kadar yürüdüler. Ufuk ve menâzır hep birdi. Güneşle rüzgârın asırlardan beri didiklediği bu iklimde ne bir hayat ve hareket, ne de bir nüfha şematet vardı. Geceli gündüzlü parlak bir sema altında, cansız, şarktan garba, şimalden cenuba, namütenahi uzanıp giden çölün ruhlara kasvet veren esmer manzarası, hiç değişmeyen bir panorama halinde, bütün boşluğa hâkimdi. Sarı

bir toz halinde ayaklarının altında yumuşak yumuşak ezilen kum üzerinde kunduralarının izlerini bırakarak ilerleyen bölük, dün akşamdan beri taburdan ayrılmış olduğu için, ötede beride, intizamsız, rastgele sivrilen kaya yığınlarıyla ahengi bozulan çölde, yolunu kaybetmekten korkuyordu. Taburlarının diğer bölükleri El-Ariş istikâmetinde giderken bunlar kasimede oturmaya memur oldukları için o istikâmette gidiyorlardı. Şimdiye kadar hiçbir kalemle doğru bir haritası çizilmemiş çölde her vakit için yollarını kaybetmek tehlikesi olduğundan kılavuz olarak iki bedevi almışlardı; çıplak ve kuru ayakları, ince ve siyah bacaklarıyla, yan yana, en önden yürüyen kılavuzlar, deve kılından mamûl maşalakları içinde başlarındaki kefyeleriyle, sanki bu ıssız çöllerin esrar-ı âlûd ilimleriyle meşbu sihirbazlara benziyordu. En önden gidiyorlar, hiç konuşmuyorlar, çöllerde yürümeye alışan bacaklarıyla bir aralık bölükten fazla uzaklaşmış olduklarını anlayınca derhâl durup bekliyorlar, nihayet mesafenin kâfi derecede kısalıp kısalmadığını muayene ediyorlarmış gibi gözleriyle kendisine yaklaşan bölüğü dikkatle süzdükten sonra, hiçbir şey söylemeksizin, sanki bir yaya dokunulmuşçasına ikisi de bir anda dönerek tekrar yürüyorlardı.

Akşamüzeri son merhalede durdular. Ellerindeki haritalar, hiç tevafuk etmeyen kuyulardan birinin kenarına gelmişlerdi. Burada ber mutâd, yan yana dizilmiş birkaç bedevî çadırı vardı. Ancak bir metre uzunluğunda bir değnek üzerine atılmış bir kaç metre mürebbiyendeki siyah bezlerden ibaret olan her çadırın altında, çocuklarıyla beraber bir aile vardı. Herkes karanlık basmadan torbasından çıkardığı birkaç parça peksimetle zeytinlerini yemeğe hazırlanırken Ali Fikri, yorgun ve dalgın, kumların üzerine oturmuş, sigara içiyor ve akşamın, çölün her tarafına yaydığı sükûn ve sükût içinde, gözleriyle ilerideki çadırları seyrediyordu. Bölük henüz uzaktayken ileriden çadırların etrafında dolaştıkları görülen bedevîler, şimdi bu kumdan ve semadan ibaret olan saraylarında nagehani taarruza uğramış insanlar gibi çadırlarının içinde toplanmışlardı. Tarak yüzü görmemiş koyu siyah saçları, vücutlarını örten siyah bezler arasında fark edilen memeleriyle kadınlar, kumlar üzerinde doğdukları günden beri çıplak dolaşan güneşle kavrulmuş zayıf ve sıska çocuklar, sonra çadırının içinde müstebit hükümdarlar gibi hükmeden yanık yüzlü bedevîler, hep, bütün şu seyyar Köyceğiz'in serseri sekenesi, biraz ihtiraz ve biraz endişe ile tecessüs ediyorlardı. Ali Fikri, hayatlar iki siyah bez içinde geçen, yatak ve yorgandan mahrum, yiyecekleri mahdud, içecekleri mülevves, vücutları ancak yağmurdan yağmura, su yüzü gören bu

insanlar karşısında hayret ve teessürle meşbu idi. İki aydan beri onların içinde dolaşa dolaşa artık kendisi de çöl askerliğinin sefaletlerine alışmış bulunuyordu; İstanbul'dan ayrıldıktan sonra uzun müddet beyaz örtülü yatağını aramışken genç zabıt, şimdi rastgele, kumlar üzerinde yatarak derin derin uyuyabiliyordu. Düşünüldüğü zaman, hayat ne kadar basit, ihtiyacat ne kadar ehemmiyetsiz şeylerdi!

Güneş, ufkun ta uzaklarında esmer heyulalar şeklinde seçilen tepelere yaslanmak üzere, artık alçalmıştı. Boş bir sükût çölün garip ruhunu mass etmiş, yalnız etrafında yorgun neferlerin arada sırada gezindikleri, birbiriyle konuştukları hissediliyordu. Biraz uzakta bulunan beygirleri bir araya toplanmış, kuyruklarını sallayarak, ayaklarının kaldırıp indirerek arpaların yiyorlardı. Ötede yüzbaşı, bölük emini ile konuşuyor, iki mülâzımdan biri yemek yiyor, diğeri de neferler arasında dolaşıyordu. Ali Fikri dikkat ediyordu, çölde insanların kafaları da çöl gibi boş ve sakin oluyordu. Neferinden yiyecek çantasını istedi, peksimet ve zeytinden ibaret olan nevalesini getirmekle başladı.

Çöl kuyularının filtre edilmiş tuzlu suyunu maden kupasıyla ağzına dikerken gözleri ileride bir şeye ilişmişti; oradan, memnun, hala kuyruklarını sallaya sallaya yemlerini yemekle meşgul olan hayvanların bacakları arasında bir şeyler dolaşıyordu, dikkat etti, iki küçük bedevî yavrusu hiç korkmayarak hayvanların bacaklar arasında dolaşıyorlar, bir şeyler yapıyorlardı. O zaman anladı, bu çadır çocukları, bermutat tavuklar gibi, hayvanların ifrazatı içinde hazmedilmemiş arpa taneleri arıyorlardı. O, bunu şu iki aylık çöl hayatında birkaç defa görmüş, her defasında, yüreği sızlayarak, hayretlere düşmüştü. Biraz evvel çadırlarının içinden muhteriz gözleriyle bu nagehani ziyareti endişe ile seyreden çocuklar hayvanların ifrazatını görür görmez, artık dayanamamışlar, yavaş yavaş yaklaşmışlardı. İşte öteki çadırlardan çıkan birkaç çocuk daha, etraflarına bakmayarak, sanki gizli bir iş görüyorlarmış gibi, yavaş ve sessiz, yaklaşıyorlardı. Ali Fikri bu manzarayı birkaç kere görmüş, fakat toplanan arpaların sonra ne olduğunu merak etmemişti. Anlattıklarına nazaran bu arpa taneleri toplanıyor, sonra da belki hiç yıkanmadan el değirmenlerinde çekilerek ona inkılâp ediyor ve bundan ekmek yapıyordu!

Dalgın dalgın, alçak sesle birbirleriyle kavga ederek çocukları bir müddet seyretti. Sonra gözüne diğeri ilişti: Tarsuslu Ahmet! Filhakika çocukların bu meşgalesi Ahmet'in hoşuna gitmiş, ayakta, biraz uzaktan, dudaklarında hayretli bir tebessüm,

onları seyrediyordu. Bir anda iptidai diye şikâyet edilen bu insanlarla şu çocuklar arasındaki bu büyük farkı gösteren bu levha Ali Fikri'nin pek hoşuna gitmişti; hiç hissettirmeyerek uzaktan onların harekâtını takip etti, Gündüz birkaç defa at üzerinde gitmiş olan Ahmet, artık canlanmış gibiydi. [S.231, s.2]

Mabadı var

3.38. İki Yüz Otuz İkinci Sayı

(İstibdâd-ı Edebi) Zamanında: Tarz-ı İnşad

Şimdikiler bir şey mi?.. Ben ne şairlerle buluştum, görüştüm!.. Size beş on tanesinin tarz-ı inşadını yazayım da ibret alın!.. (Lemeât) sahibi (Ali Ruhi) merhum asabî olmakla beraber hoşgör idi. Yüzünde ki (Bağdat) çıbanının enli nedbesi, sakalının bir kısmını kazımış. Yanağının da bir kısmını yiyip çökertmiş olmakla beraber veçhen yine sevimli idi. Bir gün (Gülşen) nüshalarından birinde munderiç armudi dizilmiş bir manzumeyi görünce:

- Bunlar şair değil, manav!

Diyerek cümlemizi güldürmüştü.

Eser-i eslâfa giden şairlerimiz, bu yoldan kıl kadar inhiraf etmeyi âdeta irtidat kadar menfur görürlerdi. Yalnız (Şeyh Vasfi) merhum, (Naci) nin römorkörüyle harekât ettiği için onda gördüğü meyl-i mahsusa takliden garbinde sanayi-i şiiriye de ileri varmış, dehaetten addedilecek şairler yetiştirmiş olduğunu bizim yanımızda söylerdi. Fakat (Hersekli Arif Hikmet) Bey'in yanında söyleyebilir mi idi. Bilmez miydi bilmiyorum.

Bundan yirmi otuz sene evvel yaşayan eski tarz şairlerle yeni tarzda türemek istidadını gösteren şairler arasında ki en mühim fark manzume kalıpları, hissiyat-i mütehâlife, eşkâl-i intihal değil idi. Filvâki her iki tarafta (Mebani'ül inşa) nın, (Belagat-i Osmaniyye) nin, (Sefine-i Belagat) ın, hatta (Talim-i Edebiyat) ın nutk ve müfessir olduğu sinâi bediye ve beyaniyyeden sıralı sırasız istifade ediyorlardı. Fakat kelimatın istimal ve istihdamında yavaş yavaş ayrılıyorlar, yeniler istihdam meselesinde acemi oldukları için az muvafık oldukları halde eskilerde mezâmin ve

nekatin kullanıla kullanıla, çalına çalına yıprandığına kalbe kani olarak yeni mazmun bulmak imkânını derpiş ediyorlardı.

Bence asıl fark tarz-ı inşaada münhasır kalmış idi.

Bir akşamüstü, divan yolundan ağır ağır gidiyordum. Arkamdan birinin koşarcasına gelmekte olduğunu sezinledim. Dönerken burun buruna geldik. Ali Ruhî!

Görseydiniz, biçareyi dünkü kendisine benzetemez idiniz! Siması o derece tağyir etmiş idi. Zekâ-yı harikuladesi ile beraber o zekâyâ yakışan az kaçıklığı olduğunu bildiğim için birden bire çıldırdığına hükmettim. Gözleri hakikaten dönmüş, çıban nişanesinin bozulması mukavemet anûdanesine rağmen yüzünün derileri toplanıp sakalını kaldırmış; bıyıklarına ulaştırmış idi.

- Vay efendim!

Bilemedim ki meydan vermeksizin:

- Dinle!

Diye koluma vurdu. Gözleri devrildi, kolları açıldı, kör bir ses işitmeye başladı:

< Cihanı yaktı o talatle yâri can olalı

< Cihan bir öyle belâ görmedi cihan olalı

Bu üç (cihan) , humbara gibi patlıyor, gelen geçen bize bakıyor, biraz mütevehhim olanları uzaklaştırıyordu. Ben de uzaklaşacağım ama kim bırakır? O, aynı mahâbetle devam ediyordu:

< Anılmaz oldu esatir-i evvelin cünun

< Cünun-ı aşkla ben halka dasitan olalı

Burada da, (aşk) kelimesine mensur okuyarak, hatta aşkla ayna çatlattığı için dönüp dönüp bakanlar, dudak bükenler eksik olmuyordu. Meğer daha müthiş de var imiş!

< Belâ!, belâ ! Diye aşkınla sû be sû gezerim >

< Bu nâr, nâire efrûz-i hâniman olalı >

Belâ kelimesini işitenler kulaklarını tıkıyorlar, istiza ediyorlar, bana benim belâyaya tutulduğuma acıyorlar gibi geliyorlardı.

Gazeli böyle bir vecd-i inşad ile bitirdikten sonra dedi ki:

- İşte bunu (Naci) de söyleyemez!

Allah'a ismarladık!

Ayrıldı. Yine koşar gibi gidiyordu. Arkasından bin hamd ile bakıyordum. Aynı tavır, aynı savlet ile birini daha yakaladı. Bu defa kolların harekât-ı muhtelifesi görülüyordu.

Geçenlerde (Samih Rafet) Bey'de diyor idi ki:

- Hersekli Arif Hikmet Bey şiirlerini okurken raks ediyordu!

İçlerinde yalnız Hoca (Hayret) burnundan söyler gibi okurdu. (Şeyh Vasfi) merhumda mazlum, mazlum okurdu. (Naci) tok bir eda ile ekseriya bıyıklarını bura bura inşad ederdi. (Müstecâbîzâde) ninkine inşad değil, ağlama demek daha muvafık düşer. (Andelîb) , bir kahkaha veya kaşlar çatık, gözler dönük, pürüzi çatlağı karib bir ses ile başlar, canı isterse aralıkta ağlar idi.

(Recaîzâde) de bir aheng-i vakar idi. O, zaten tuvaletini yapmış, tavrını almış olmakla elinin biriyle, parmaklarıyla, alelekser hafifçe muhtekin gözlerinde ki manidar mütebessim nazarlarıyla mısraın, beytin hususiyetini anlatmak isterdi.

Hakkı Paşa zâde Celal -ki bu asrın en tabi bir şairidir- müptela olduğu cinnet-i külliye saikasıyla sokakta, dükkânda, birahanede, her nerede bulunursa bulunsun çok defa bağırır (Naci) yi takliden bıyıklarını burardı.

(Arif Hikmet) Bey'de hakikaten bir muhabbet-i inşâdiye vardı. Merhum durup dururken çileden çıkan erbab-ı dilden olduğu için, esna-yı musahabette birden bire bir gürlleme peyda olur, andan sonra mısralar birbiri ardınca çözümlüp âdeta dökülerek:

- Güm! Güm!

Ederdi. (Menemenlizâde Tahir) Bey bu tarzda (Ekrem) Bey'i taklid etmek hevesinde bulunurdu. (Nabi) zâde söz söyler gibi hafif hafif başlayıp yine öyle bitirir. (Ali Ulvi) yeknet-i lisaniyyesi hasebiyle gülmeler üzerinden sekerdi. (Tepedelenlizâde Kamil) Bey nezaket-i tabına yaraşan bir rikkat-i edaya malikti. (Ali Kemal) Bey'in tarz-ı inşadı hatırımda kalmamış ama elbette bir gün tazelerim. (Faik Reşat) Bey ki edebiyat-ı kadîmenin en harareti taraftarı idi –oldukça ağır, fakat el göz ile hatta ezilip büzülerek, dudaklarına türlü türlü vaziyetler vererek, âdeta müştehiyâne okur. (Adanalı Ziya) ki ince, nahif bir bedene bilek kadar ince bir gerden ile birleşmiş,

azîm'ül cüsse bir kafadan ibaret gibidir.- Melankolik gözlerini bayıltı bayıltı hafif hafif söyler, müteakiben gülerdi. (Cidal-i Sadi-i ba-müddei) sahibi Üsküdarlı (Safi) nin teessüf ederim ki tavr-ı inşadını unutmuşum. Ahiren (Müdafaa-ı Millîye) riyasetinde bulunmuş olan Üsküdarlı (Talat) Bey ise daima gür sesle ve tedler üzerine basarak meselâ:

< Mushaf-ı hüsni ben hatmeyledim >

< Zeliha sûre-i (Yusuf) da kaldı >

Beyt-i bercestesine nîm bir ahengin ile başlayıp bitirir , (Muallim Feyzi) merhum Azerbaycan şivesini, İrani (Remzi Baba) ya nispetle pek ziyade tadil etmiş olduğu halde vezinden düşecekmiş gibi istical arasında birdenbire teannî gösterirdi.

(Abdülhak Hamid) Bey'i bir mısra okurken bile dinleyemedim. Ceride-i Havadis asar-ı edebiyeye muharriri mektubî şair İsmet Efendi ile (Rıdvan) Paşa merhumun pederi Deli (Nüzhet) Efendinin tarz-ı inşâdları âdeta bağırarak müsavî idi. Bir gün (Aksaray'da) bir kıraathanede sigarası için çaktığım kibrit sönünce kutuyu elimden alarak var sesiyle öyle bağırdı idi ki hicabımdan dışarıya nasıl fırladığımı hala bilemiyorum. Ah! Fotoğraf, gramofon, siz neden yirmi –yirmi beş sene evvel böyle istidâd-ı kemal gösteremediniz de bu sesler kaybolup gitti!

Bundan böyle tetkikatta bulunacaklara tavsiye ederim. Kuvvetli nota öğrensinler. Çünkü şimdiki eda-yı inşâdda başka terennümler var.(Cenab Şehabettin) Bey'in kendisine has bir vakar-ı inşadı olduğu gibi (Süleyman Nazif) Bey'de şiir okurken tuttuğu havanın -zannedirim ki-notası mazbuttur. Birincisi henüz mektepli iken, ikincisini ise İstanbul'a geldiğinden pek çok sonra tanımışımdır.

İbradılı, Alaiyeli, Antalyalı, Adanalı, hatta Anadolu velhasıl Anadolu şâirânının içlerinde kâfi, kafı gayına tebdil ile meselâ (kaderim) i (gaderim) , (gümüş) ü (gumuş) okuyanlar (helal) kelimesinde ki iki lamı pek aykırı vasl ederek (hâlâl) diyenler ekser idi.

Ey mazi! Sen ne kadar hatır-nevâzsın! Sende bunlardan bir ekseriyeti müctemian gördüğüm öyle günler oldu ki safa-yı tahatturu bile şimdi cihan değmektedir.

İnsan böyle bir içtimaî göz önüne getirince mutlaka kulaklarında seslerinin bakiyye-i ukûsu çınıyor. Şimdi bile çınladı. Hayırdır inşallah! Galiba sağ olanlarından biri

beni andı. Acaba onlarınki de çınlıyor mu? Çınlamış ise bir hayırdır inşallah de anlardan sadır olmuştur. [S.232, s.2]

Ahmet Rasim

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 3

Muhittin

Gurub

Çehresinde şimdi daha fazla bir hareket vardı, çocukları merakla seyrediyor ve yavaş yavaş, gayr-ı ihtiyari, kendi kendine ileri sürüklenen ayaklarıyla, gittikçe onlara doğru yaklaşıyordu. Çocuklar hiç farkında değillerdi; yerlere eğilmişler, etraflarını bakmaksızın, fişkılar arasından tane çıkarmakla meşgul idiler. Bu, bir, müddet devam etti. Sonra Ahmet'in birdenbire çocukların arasına atıldığını gördü; bedevî yaverleri önce şaşırılmışlar, etrafa dağılmışlardır. Ahmet, öğrendiği üç dört kelime Arapça ile “ya velet! Ya velet!” diye hem gülüyor, hem de eline geçeni yakalayarak, seviyor, okşuyordu. Sonra çocukları bırakarak çekildi gitti; iki dakika sonra avdet ettiği vakit elinde iki peksimet parçası vardı, bunları kalın parmaklar arasında birer birer kırarak, dudaklarında hala çocuk zevkinden anlayan bir insan tebessümü, çocuklara tevzi etti.

Yavaş yavaş, burada küçük bir hadise olmuştu. Tek tük diğer neferlerde birer birer Ahmet'in yanına geliyorlar, çocuklarla oynuyorlar, öğrendikleri Arapça kelimelerle bir şey söylemeye çalışıyorlar, sonra beceriksizliklerine kendi kendileri de gülüyorlardı. Boş ve yeknesak geçen gün içinde bu, kocaman bir vakıa olmuştu. Yüzbaşı, diğer iki zabıt Ali Fikri'nin yanına geldiler; onlar da bu manzarayı seyrediyorlardı. Vakayı çadırlarda ki muhteriz insanlarda yabancı kalmadılar, birer birer çıkararak onların etrafında gittikçe artan kalabalığa doğru, tereddütle yaklaştılar. Diğer neferlerde peksimet parçaları getirmişlerdi. Birer parça ötekine berikine veriyorlar, Araplar uzun dualar halinde hararetli cümlelerle, memnun, teşekkürler ediyorlardı. Kılavuzlar, tercüman nefer de aralarına karıştılar, çok geçmeden dostluk teessüs etti; biraz sonra neferler atları sulamaya

teşebbüs edince ilerideki kuyudan su getirmeyi derhâl Araplar deruhte ettiler ve neferlere hiç hizmet ettirmeyerek, çoluk çocuk, akşamın solmaya başlayan semaları arasında, çöl lisanının tecvitli nidâlarıyla, birbirlerine seslene seslene az zamanda bütün hayvanları suladılar. Güneş ufka inmişti; bütün çöl bir anda sarı bir parlıtı ile parladı. Sarı kumlar, daha esmer tepecikler, uzakta ufkun her tarafını dantela halinde dolaşan tepe heyulaları, insanlar ve hayvanlar, sarı, parlak, bir toz içinde kalmış gibiydi, Gölgeleler biraz sonra büsbütün silinmek üzere; uzadı artık işlerde bitmişti. Araplar çadırlarına, neferler de artık dinlenmek üzere arkadaşlarının yanlarına döndüler. Yüzbaşı, üç zabıt bağdaş kurarak yerlere oturdular. Biraz evvelki eğlenceli vakıa hepsi üzerinde ayrı ayrı tesirler yapmıştı. Yüzbaşı bunu sadece tuhaf buluyordu, bölüğün hayatından mesul olmanın verdiği ciddiyetle, neferlere tembih etmek lüzumundan bahsediyor, “neferleri peksimetlerini israftan men etmeli!” diyordu. Yüzbaşı Nazmi Efendi, kumral bıyıklı, çölde yanmış, toparlak bir sarışın, Balkan muharebesini görmüştü; o zaman bölüğündeki neferlerin kendilerine dört gün için verilen erzağı iki gün de öyle bitirişleri vardı ki bunu hiç unutmazdı. “neferler beyinsizdir, bunlara hiç göz açtırmamak lazımdır!” diyordu. Öteki zabıtlar, İstanbullu Hüseyin Şevket, ihtiyat zabiti, Ankaralı Hüsnü, harbiyeden yeni çıkmış, kısa boylu, az bıyıklı, çok esmer Mülâzım-ı sani. Her ikisi de “öyle! Öyle!” Diye yüzbaşılarını tasdik ediyorlardı. Ali Fikri büsbütün başka türlü düşünüyordu; Tarsuslu Ahmet’in çocuklar karşısında gösterdiği alaka onu kuvvetli bir tesir altında bırakmıştı; eğer bu saf insanlar beyinsizse, hödükse, sonra, daha başkalarının hiç utanmadan dedikleri gibi, hayvansa, beyinsiz olanlar, hödük veya hayvan olanlar onlar değil, onları kullananların kendileridir; diye düşünüyordu. Ali Fikri, genç ve hayali nasyonalist, Türk’ün ruhundaki saffet ve müvanesete bu kadar inanmıştı; binaenaleyh biraz evvelki manzarayı derin manasıyla anlamış olduklarını gördüğü arkadaşlarına evvela kendi intibâtını anlatmak sonra, bu beyinsizlik, hödüklük veya hayvanlık bahsinde ki kendi mütalaalarını ilave etmek istiyordu. Ve başladı;

bunların beyinsiz olmaları pek tabî idi. Yeryüzündeki insanların hepsinin beyinli olduğu yer neresiydi? Her millet içinde milyonlarca beyinsizler vardı. Fakat, muhakkak, bunlardan bazılarında fitrî bir takım kabiliyetler vardır ki diğerlerinde kolayca bulunmaz. İşte bizim Mehmetçiklerde de herkesin takdir edemediği bu ince kabiliyetler vardı. İtaat ve inzibatı sever, cesaret yerinde cesur, ihtiyat yerinde ihtiyatkâr, her işe sevk edilebilir, emniyete layık ve nihayet hassas insanlardır, diyordu. Kendisinin henüz pek az olmakla beraber, askerlik hayatında bu nokta-i nazardan yaptığı birçok tecrübeleri vardı; fakat en parlak tecrübeyi hep birden şu kanal seferinde yapmış değiller miydi? Üç haftadır, çektikleri bütün meşakatlere rağmen askerlerde yapıştıkları büyük teşebbüse karşı nasıl hararetle bir alaka vardı. Bunu kendisince, bilhassa, mekkâreyi asgari dereceye indirmek için zabıt ve nefer maddeten aynı derecede birleşmiş olması ile izah etmek lazım gelirdi. Demek başka türlü hareket edildiği zaman beyinsiz ve hissiz zannedilen Türk'ün ruhu harekete geliyor, bunu kendisi için bir haysiyet ve vakar meselesi yapıyordu. Sonra, vazifeyi alelade bir vazife olarak, dürüst, fakat sadece bir yapış vardı, bir de ona karşı alaka ve hararet göstermek, yani vazife-i candan yapmak vardı, sade şu bölüğün değil, bütün askerlerin bu sefer esnasında bu ikinci tarzda hareket ettiklerinde arkadaşları şüphe ediyorlar mıydı? Hayır. O halde?

Ali Fikri, lisanında feyyaz bir cereyan, şu şimdi etraflarında kumlara batarak yavaş yavaş konuşana yahut biraz ötede “Bülbülüm, bülbülüm, şirin bülbülüm!” diye altına şarkısının sade, fakat yanık nağmelerini birer akşam bülbülü gibi çölün boşluklarına doğru salıveren Türkleri hararetle müdafaa ediyordu. Her iki delil arasında arkadaşları yeni bir “doğru! Doğru!” çekiyorlar, sonra her yeni delile arada sırada, kendisinin daha eski olan askerlik hatıratına istinaden, bir de Yüzbaşı ilave ediyordu. Güneşin ufuğun arkasından çekilmiş, şimdi akşam, pembe, mor, kırmızı, yeşil, türlü türlü renklerle çöl donanmıştı. Yaklaşan gecenin serinliğine karşı birkaç nefer hayvanların üstlerini örtüyorlar, şimdi karnı doymuş, dinlenmiş çöl atı ötede hep bir ağızdan yeni bir türküsü söyleyen neferleri alkışlıyormuş gibi, yüksek bir nare ile konuşuyordu. Bedevî çadırlarına da sükûnet gelmişti, çocuklar içeri çekilmiş, siyah bir

örtü altında memelerinin açık olmasına rağmen başını saklamaya çalışan bir kadın, çadırın ön tarafında iki kazık ve iki ip üzerinde duran pis bir salıncakta çocuğuna meme veriyordu. Gündüzleri arada sırada işitilen serçe cıvıltıları da susmuştu. .
[S.232, s.2]

Mabadı var

3.39. İki Yüz Otuz Üçüncü Sayı

Köşe Bucak Muhaveratı

Alelumum gazeteler hakkında:

- Havalar lodoslandıkça bazı gazeteler de poyrazlıyorlar..
- Yaa birden bire poyrazlarsa..
- Bunda bilinmeyecek ne var, lodoslarlar

**

- Bizde en ağır başlı gazete hangisidir?
- Karagöz!

**

İttihatçılık bahsi arasında:

- İttihatçı zihniyeti nedir?
- İttihatçı değilim diyenlerin şimdiki zihniyeti!..

**

- Bak, bak!. İtilafçıyım diyor, hâlbuki en koyu İttihatçı idi..
- Olabilir a... Mürur-ı zaman ile biraz sulanmıştır!...

**

İntihabat gürültüleri vesilesiyle intibah-ı umumiye dair:

İmam Efendi, şiire meraklı. Her münasebetle zihnindeki ebyat-ı mahbuseden birini söylemeyi mutat edinmiş. Bugün de bi-bahane:

<Geçmiş zaman olur ki hayali cihana değer>

Der demez, zaten (veba) dan pirenlenmiş olanlardan tasfiye-i rütbe uğramış, oradan tekaüde sevk edilmiş ihtiyar bir zat yanındakine:

- Allah hayırlar versin, cennet mekânı selamlığa çıkarken gördüm...

Gizli bir İttihatçı için! İçin!

- Yine Hareket Ordusu'nu hatırladım!

Bir muhalif:

- Harpten evvel ne güzel şilepler var idi!

Bir hicranzede:

- Ah!.. Adada bulduğumuz ilk geceyi daima takdis ederim!..

(İleri) ser-muharriri mahrumane:

- Bir tokat vurdu idi ama mazi mazi!

Eski bir mebus cehren:

- Bizde o zamanlar! Millî Kongre'ye ne hacet!.. Mebusan derlerdi olur: Giderdik!..

Müezzin Efendi:

- Hiç unutmam. Hafza çalışırken hoca merhum diyor idi ki...

Eski mebusun yanında duran bir kuş meraklısı içini çekerek:

- Bir ispinoz var idi, ismini (Derviş) koymuştum. Üç defa (caf caf Ali) der. Ondan sonra (caf caf) diye uzatırdı!..

Balıkçı Köse:

- Hanya bereketli seneler!.. Uskumruysa uskumru, lüferse lüfer! İdi.

Muhtekirlerden biri:

- Evet geçmiş zaman!.. Ne de çabuk geldi geçti. Güya bir parça para kazanıyorduk!.. Dünyanın da gözü üzerinde idi!...

Müvekkeliyle beraber rey vermeye gelmiş bir avukat:

- Aferin İmam'a!.. Hatırıma getirdi, mürur-ı zaman var deriz, işin içinden çıkarız!..

Hovardalıkta ağarmış, kulağı delik biri:

- Ne dedi?.. Geçmiş mi?.. Daha dün gördüm!.. Çökmüş ama yine kaş, göz yerinde!..

Hem kekeme, hem acul bir konferansçı:

- Ge...geç...geç...miş..e..vet..zaman!..

(Başı sallaya sallaya) ..e..e..vet!.. [S.233, s.1]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 4

Muhittin

Gurub

Ali Fikri'nin hararetli nutku hala devam ediyordu. Kullandığı lisânın pervasızlığı ve derinliği, ne vakit böyle bir nutka başlasa arkadaşlarının üzerinde derhâl bir tesir icra ederdi. O, kendisinde din neşrine memur bir misyoner harareti duyar, ötekiler de kendisini dinlerken fikren yüksek, ruhen kendilerinden büsbütün başka bir adam karşısında hissedilen hürmetle dinlerlerdi. Kendilerini o kadar zayıf bulurlar ve onun her söylediği şeyi “doğru! Doğru!” diye tasdike o kadar alıştırlardı ki hatta bazen Ali Fikri'nin pek tabîi olarak menfi bir cevap almak üzere irad ettiği suallere bile boş bulunarak “doğru!” veya “evet?” diye mukabele ederlerdi. Bu akşamki konferansta böyle olmuştu. Artık söyleyenden ziyade dinleyenlerin yoruldukları hissediliyordu; nagehan çölün Gurupla beraber başlayan serinliği çıktı; serin bir nefes, seri ve çalak, baştanbaşa etrafı dolaştı; dört zabıt akşamı hissettiler; Ali Fikri daha devam ederse sözlerinin tesirini kaybedeceğini anladığı için sustu, o zaman hep birden yatmaya karar verdiler; Yüzbaşı Nazmi Efendi “yarın akşam karyolalara kavuşuruz, artık!” diyordu. Kasime'nin kulübeleri şimdi hepsinin gözlerinde bir saray gibi büyüyordu; neferler, kaputları, pelerinleri getirdiler, dört zabıt birer birer sarındıktan sonra, başlarının altına her biri bir şey yerleştirerek uzandılar.

Kuşlarla beraber, yavaş yavaş, bütün bölük gözlerini kapıyorlardı.

Bir aydan beri kasimede idiler; İngilizlerin bıraktığı birkaç parça eski ve gayri muntazam bina ile iki üç bedevî kulübesinden ibaret olan kasime, çölün bitmez tükenmez boşluğu içinde, koca bir mamure ehemmiyetini kazanıyordu. Mısır hatt-ı imtiyazını hemen ötesinde, Sina çölünü şarktan garba doğru kateden kervan güzergâhı ve hudut üzerinde bulunduğu için İngilizler burada küçük bir hudut teşkilâtı vücuda getirmişler, bir iki küçük bina inşa etmişlerdi. Çölün ortasında, sühuletle su bulunabilen bu yerde çoktan beri insanların oturmakta olduklarını gösteren daha başka eserlerde vardı: Büyükçe, iyi işlenmemiş bir bahçe, büyük ve ihtiyar ağaçlar, fakat sade o kadar, sonra yine boşluk, düz kumlarla alçak tepeliklerden ibaret çorak ve hudutsuz çöl...

Bahçe ve ağaçlar, münhat yerlerde yeşillikler, kasime üç haftalık çöl seferinden avdet edenler için ılık bir bahar içinde kurulmuş yeşil bir yuvaya benziyordu. Ali Fikri on beş günden beri burada pek rahattı. Bütün dünyadan uzak, her şeyden bîhaber, dünya ile bütün râbitaları arasında erzak ve levazım getiren postalardan alınmış malûmata münhasır, çöl ortasında hep birden sanki birer Robinson hayatı yaşıyorlardı. Yalnız bir kere küçük bir müfreze ile garba doğru bir istikşaf hareketi yapmış, üç gün sonra avdet etmişti. Bütün hayatları kati bir yeknesakı içinde geçiyor, yalnız arada sırada nöbetle zabıt küçük bir süvari müfrezesi olarak istikşafa çıkıyordu. İçlerinde yegâne endişe gelecek yaz aylarını burada geçirmeye mecbur olmak düşüncesi idi. Çölün yazına dair işittikleri hikâyeler kendilerini korkutuyordu: Ali Fikri yeni girdiği bu askerlik hayatına karşı gösterdiği alakaya rağmen hiç de sıkılmıyor değildi. Cihan ile râbitası munkati olarak yaşamak hissinden başka içinde kendi ruhuyla arkadaşlarının ruhları arasındaki bir râbita bulamamaktan mütevellit bir sıkıntı da vardı. Kendisi İstanbul'un bir köşesinde, eski bir memur ailesi içinde yetişmiş olmakla beraber hararetili bir ruh ile pek çok çalışmış, nihayet hayatı muhitinden büsbütün başka tarzda anlamaya başlamıştı. Babası uzun bir memuriyet ömründen sonra; nihayet harbîye nezaretinde levazım şubelerinden birine müdür olmuş, uzun zamandan beri oradaydı. Basit malûmatlı, hissien muhafazakâr olan Kani Efendi, oğlunu da memur yapmak istediği halde Ali Fikri mütemadi bir isyan ile buna mukavemet etmiş, nihayet edebiyat şubesini henüz ikmâl ettiği sırada işte asker olmuştu. Bütün gençliğini kitapları arasında geçirmiş olduğu için hayatı daha ziyade hayal içinde görmüştü, okuduğu kitaplar, edebiyat heveskârlığı Ali Fikri'nin ruhunda daima müttehiç bir hassasiyet uyandırmış, bu hassasiyetiyle o, millî ve insani, yüksek

ve derin mefkûreler sahibi bir genç olmuştu. İçinde, her şeyden evvel ailesini çok sevmekten başlayan bir aşk vardı ki o bununla her şeyi, bütün güzel, yüksek ve iyi olan şeyleri aynı hararetle heyecanla sever, hepsinin karşısında titrerdi.

Yirmi üç yaşında, hayata henüz başlamak üzere iken askerliğe çağrılınca bu vazifeye büyük bir heyecanla koşmuştu. Yapılacak işin ağır, güç ve tehlikeli olduğunu bilmekle beraber ifa edeceği hizmetin büyüklüğü karşısında belâ-ihtiyar heyecan hissediyordu. Ordunun içinde kendisi gibi münevver bir aşkla çarpan kalplerinde az olduğunu bildiği için içinden taşıp dökülen aşktan etrafına bir şeyler dağıtmaya muvaffak olduğu gün kendisini en mesut bir adam addedecekti işte vazifeye sarıldığı günden beri hep bu hisle çalışıyordu.

İhtiyat zabıtlığı tahsilini görürken zabıtların genç askerlere yaptıkları muameleden dolayı çok müteessir olmuş ve zabıt olduğu günden itibaren ordudaki dürüst ruha karşı mücadeleye ahd etmişti; onun fikrinde askerliğin gayesi böyle tokatla, küfürle, sulp ve idam gibi cezalarla makine gibi hissiz hareket eder insan kitleleri vücuda getirmek değil, Bilakis vazife aşkı ve müteakabil muhabbetle müteahhas ordular canlandırmak olmalıydı. Amirinden alınan emirleri ifa için yapılan hizmet başka, bilerek, anlayarak, hissederek, vazife için vazife görerek, aşkla çalışmak yine başkaydı. Harbin başladığı günlerden beri işitilen Alman muzafferiyeti hep bundan neşet etmiyor muydu? Hatta Alman askerlerinde bile huşunet ve dürüstü vardı, Ali Fikri bunun bile mızır olduğuna kanaat getirmiş, onun da kalkmasını istedi. Nasıl, ne vakit? Bu elbette pek güçtü, fakat semeresiz sarf edilmiş gayret olmadığına kani bulunduğu için kendisi çalışmaya karar vermişti ve hep böyle çalışıyordu.

Maalesef, etrafında askerliği böyle anlayan insanlara tesadüf etmiyor gibiydi. İki aydır maiyetinde olduğu yüzbaşısı fena bir adam değildi. On iki senelik asker, muhtelif harekâta iştirak etmiş Yemen de bulunmuş, pişkin bir bölük kumandanı amirinden aldığı emirleri noktası noktasına ifaya çalışır iyi kalpli bir insandı. Kendisi bölüğe ilk geldiği zaman genç ihtiyatların birkaç ay içinde yarar bir zabıt oluvmelerine karşı şüphe ile bakan bir kumandandı. En basit emirleri verirken birkaç kere tekrar eder, ona [S.233, s.2]

Mabadı var

3.40. İki Yüz Otuz Dördüncü Sayı

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 5

Muhittin

Gurub

Tekrar ettirir, sonra ifa edilip edilmediğini anlamak üzere kontrol ederdi. Meslekten yetişmiş olanların sonradan yetiştirilenlere karşı faik bulduklarına inanmış, mahiyetindeki meslekten yetişmiş Mülâzım-ı sani kabiliyetçe diğerlerine takdimde tereddüt göstermezdi. Fakat yavaş yavaş Yüzbaşı fikrini tebdil ediyordu. Ali Fikri, iyi kalpli, fakat basit yüzbaşının kafasına yeni bir fikir sokabilmek için hiçbir fırsatı kaçırmaz, daima söyler, daima çalışır, ona bilvasıta, hem nazarî, hem ilmi yeni fikirler vermeyi uğraşır. Ali Fikri'nin vazifesini iyi ve tamam yapmak üzere sarf ettiği hararetle gayretten Nazmi Efendi'yi nihayet kendisinin iyi bir zabıt olduğuna karar vermeye icbar etmişti.

Artık her meselede onun reyini alıyor, her iş için kendisiyle istişare ediyor. Bazen onun rastgele bir mesele üzerinde açtığı bahsi, askerlik haricinde de olsa, alaka ile dinliyordu. Bazen Ali Fikri'nin ortaya attığı bir fikir büsbütün yeni olduğu için, Nazmi Efendi bunu kabul edemezdi; Ali Fikri onun tabiatını öğrenmiş olduğu için ilk defasında ısrar etmez, sonra her vesileden istifade ederek tekrarlaya tekrarlaya nihayet bir gün yüzbaşının sevk-i tabîi halinde gelen mukavemetini birdenbire yinelemiş görürdü. Basit bir ruh için bu da iyi değil miydi?

Bununla beraber, nihayet yüzbaşıyla anlaşmış olmasına rağmen, ruhunun hakiki arkadaşını bulamamak kendisini gittikçe sıkıyordu öteki arkadaşlarını ise büsbütün kendisine uzak bulurdu; biri İstanbullu olmakla beraber tahsili yalnız mektepte okuduklarına münhasır kalmış bir mülâzım-ı sani, diğeri de kendisi gibi ihtiyat zabiti, fakat sadece Ankara adadiyesinden mezundu. Her ikisi de kendisini severler, o da onlara karşı muhabbet gösterir, onları da tenvire çalışır. Fakat ne olursa olsun sıkılmaktan kurtulamıyordu. İstanbul'da kendisi gibi düşünen birkaç arkadaşı, bilhassa çocukluğundan beri beraber yaşadıkları Cemil Süreyya, hiç hatırından çıkmazlardı. Arada sırada bir kitap alır, bir tarafa çekilir, okur, düşünür, hayalata daldı. En sıkıntısız geçirdiği saatleri de böyle geçerdi. Ne kadar yazık ki çok kitap

getirememiştir! Beraber getirdiği şairlerden bir pek çoğunu ezberlemiş, La Martin ve Musse'yi âdeta tamamen ezberlemişti. Kıraat saatlerinin haricinde bazen arkadaşlarıyla konuşur, fakat ekseriya neferleriyle uğraşır, onlara sualler sorar, cevaplar alır, fikri telkinine çalışırdı.

Bir gün yeni bir meşguliyet icat etmişti. İngilizler zamanından kalma, bostana benzer, iyi işlenmemiş bir bahçe vardı. Ali Fikri bu bahçeyi işletmek, imar etmek istedi. Çorak çöl içinde yeşil bir bostan yetiştirmek, diyordu, bu ne kadar iyi bir şey olur! Fikrini yüzbaşısına açtı; Yüzbaşı bunu pekiyi buldu, derhâl işe başladılar; askerlerin arasında bu gibi şeylerden anlayanlar da vardı. Ali Fikri günün birkaç saatini bu işe tahsis etti. Bir taraftan çöl ortasında zarif bir bahçe yapmak, diğer taraftan biraz sebze yetiştirmek istiyordu. Güneş var, su var, toprak güzeldi; yetmişmiş hurma ve amber ağaçları İngilizlerden kalma sebze tarahları vardı; “niçin yetişmesin?” diyordu. Havalar gittikçe ısınıyor, geceleri rutubetli serin ve olmasına mukabil gündüzleri güneşle beraber İstanbul'un yaz günlerini hatırlatan bir sıcak başlıyordu.

Bir gün akşama doğru, bermutat neferlerle konuşa konuşa bahçeyi dolaşarak yarın yapılacak şeyler için emirler verdiği sırada “Hafır” den posta gelmişti. Fakat gelen posta alelâde, her vakit ki gibi sadece erzak ve evrak getiren bir kervan değildi; beraberinde bir Alman zabiti ile iki nefer, bundan başka birkaç zabit vardı. Havadis almak için koştu, her posta ile bir mektup gelmesi ihtimalini hatırlar, fakat henüz kendisini burada bulunduğunu İstanbul'da kimsenin bileceğini farz etmediği için ümide kapılmazdı. Adresi hakkında babasına malumat vermek üzere yazdığı mektup İstanbul'a vasl olmuşsa bile henüz cevap gelecek kadar olmamıştı. Bununla beraber bugün posta mektubu yerine bir takım insanlar getirmiş olduğu için her vakitkinden ehemmiyetli idi; süratle yaklaştı; biraz uzakta atlarından inmiş dört zabit, biri Alman üniformasıyla, yüzbaşının etrafına toplanmışlar, bir şeyler konuşuyorlardı; yaklaştıkça yeni gelen zabitler arasında uzunca boylu bir genci, geniş önlü kabalağının gölgeleri altında Cemil Süreyya'ya benzetir gibi olmuştu, koşmaya başladı, biraz sonra şüphesi Hakikaten tahavvül etmişti, kendisini tutmayarak daha uzaktan “Cemil! Cemil!” diye bağırdı, sesi tanıyarak başına çeviren arkadaşıyla süratle birbirlerine yaklaşarak, kucaklaştılar.

- Nereden çıktın, nasıl oldu? Niçin geldin?

Diye Ali Fikri'nin sordu suallere Cemil Süreyya gülerek cevap veriyordu.

- Senin burada olduğunu biliyordum, diyordu, yola çıkarken babana uğramış, senin için bir mektup almıştım. İstanbul'dan çıkarken senin nerede olduğunu bilmiyordum. Bende dördüncü ordu emrine verilmişim. Şam'a geldikten sonra şu Alman zabitine tercüman olarak buraya gönderileceğimi anladım; takip ettim, senin burada olduğun anlaşıldı, artık keyfimi sorma Fikri. Yolda gelirken her uğradığımız menzilde senin alan burada bulunup bulunmadığını anlamaya çalışıyordum. En son malumatı son menzilde, hafırde aldım, burada bir menzil zabiti var ki seni tanıyor... Görüyorsun ya, ben senin gibi bir sürpriz karşısında değildim, gelir gelmez seni sordum, şimdi ben de senin yanına gelecek ve sana sürpriz yapacaktım... Sen de galiba burada çok bunalmış olacaksın ki beni görünce deli gibi haykırdın! Ali Fikri arkadaşımı alıp bir tarafa çekilmek istiyordu.
- Haydi gel, dedi, benim bahçeye gidelim bir ağaç altında oturalım, hem dinlenirsin hem de konuşuruz.

Cemil Süreyya arkadaşımı gösterdiği bu isticale karşı mütebessim:

- Dur, dedi; evvela seni benim Alman Yüzbaşı'ya takdim edeyim, iyi bir adamdır.

Ve Ali Fikri'yi yüzbaşısına doğru götürdü; Almanca bir şeyler söyledikten sonra Fransızca takdim etti, Ali Fikri yüzbaşı ile birkaç cemîlekâr cümle teati etti, sonra müsaade alarak çekildiler. Diğer zabitlerle beraber Alman zabitine Yüzbaşı Nazmi Efendi ikrama çalışırken Ali Fikri de kendisine arkadaşına takdim için istical ediyordu. Nazmi Efendi öğrenir öğrenmez gülerek: [S.234, s.2]

Mabadı var

Kadınlığa Dair

Teyzenin Felsefesi

İzdivaçta Tanışma

[Dördüncü Mektup]

Tanışmak lazım?- Herkes burada- Avrupa'yı zahiren taklit- Evet, fakat nasıl?- Görüşmek, mektuplaşmak-Tanışma ve anlaşma- Nazar-ı bilmeyi, amelî hayat- Hayal kuvveti- Bugün ki kız, yarınki kadın- Erkekler içinde aynı han, veraye oyun- Fakat herkes ebe- İzdivaçlar hep melun- Tesadüfün rolü- Amortismansız piyango

Bursa, 25 Ağustos – 1919

Sevgili Nezahat,

Mektubunu aldım, bu defa ki fikirlerimin bir kısmına şiddetle itiraz ediyorsun, “eski zaman izdivaçlarının sizin tasvir ettiğiniz tarzdeki fezailine bir diyeceğim yok; yalnız bugünkü izdivaçları benimsemeyişinizin sebeplerini bir türlü anlayamadım; izdivaç etmeden evvel iki genç arasında teessüs edecek bir muarefenin sayıp döktüğünüzün fenalıkları menaa kifayet edeceğine tamamen eminim” diyor ve sonra da “mesela, Feridun...” Diye yine şu senin temcit pilavına avdet ediyorsun.. Bıktım, artık Feridun’dan! Sana her vakit söylüyorum ki Feridun- şimdilik- müstesad ve müstesna olarak kalmasını da bütün kalbimle her vakit dilerim. Ancak şimdi sana bu mesele hakkında söyleyeceğim şeyle, Feridun’u nazar-ı dikkate aldığımız zaman dahi kıymetleri değişmeyecek olan hakikatimizdendir.

Bugünkü izdivaçlarda karı, koca olacak gençler arasında evvel emirde bir muarefe teessüs etmesinin faydalarını sade ve ilk defa senden duymuyorum; İstanbul’da, senelerden beri ağızdan ağıza dolaşan yeni fikirler arasında, mühim bir mevki işgal edenlerden biri de budur. Avrupa hayatı sarf-ı zahiri taklitlerle tanıyan yeni fikirlerimiz, gerek kadın, gerek erkek, izdivaç meseleleri ortaya çıktı mı derhâl bu fikri ortaya atanlar ve onu, derin bir meslek-i içtimai müdafaa eden feylesoflar gibi, şiddetle müdafaa ederler. Şişli’nin yeni salonlarında bizim memleket için pek yeni olan bu bahislere pek çok tesadüf edilir; mesela ayağını ayağının üzerine atmış genç bir hanım, içinde bir kaçta Fransızca kelime bulunan bir nutuk arasından “izdivaçta bahtiyar olmak için tanışmaktan başka çare yoktur!” diye bütün meseleyi bir anda halleder. Eğer bunu söyleyen hanımın çok âlim olduğuna dair etrafındaki hanımlar

arasında bir kanaat hâsıl olmuşsa, artık onun ağzından çıkan bu hikmeti kimse kaçırmaz ve her yerde, vesileli vesilesiz, onu hem tekrar, hem de kendince yeni yeni deliller ilavesiyle teyid eder. “Bende onlardan mıyım, teyze?” diye, muğber, yüzüme baktığını hissediyorum; hayır yavrum, sen onlardan değilsin; sadece, bu meseleyi hakkıyla tedkik temin etmiş bulunmuyorsak onun için, biraz beraber düşünelim..

Bugünkü izdivaçlarda saadeti evvel emirde “tanışmak” şartına talik edenler eğer “tanışma” keyfiyetinin mana ve mahiyeti hakkıyla tayin etmiş olsalardı zamane izdivaçlarının şerayeti saadetini bu kadar kolay görmezlerdi. Evet, iki genç arasındaki müşareket mizacı en iyi gösterecek şey “tanışma” dır, fakat tanışma dedikleri şey ne suretle olmalı ki iki genç zevce arasındaki mizaç münasebetlerini meydana koysun? İşte bahsin bütün ehemmiyeti bu sorunun cevabındadır. Bir kere bizde “tanışma” ekseriya yanlış anlaşılabilir. Tanışmayı tatbik eden büyük bir ekseriyet bunu, mesela, genç kız veya delikanlıyı ya sokakta yahut başka bir yerde birkaç defa görmek, kendisiyle şu veya bu vesileden istifade ederek birkaç kere görüşmek veyahut ekser vaki olduğu gibi, mektuplaşmak manasına anlıyor. Birkaç kere bir yerde tesadüf, sonra gizlice şurada burada dolaşmak, son zamanlarda Şişli gençleri için alamud olan haritada mizaçları arasında ne gibi münasebetler bulunduğunu meydana koymaya kifayet eder mi. Sende itiraf edersin ki bunun adına tanışma denemez. Taktimin yahut birbirlerine kendi kendilerini takdim etmenin bir nevidir. Üç beş defa görüşme, beş on defa mektuplaşma, iki ruh arasındaki münasebetleri göstermeyi asla kifayet edemez; binaenaleyh pek az ve ender müstesnalarıyla, “tanışma” dedikleri şey, bizde esas itibariyle tamamen fena vukua geliyor.

Ancak meselenin asıl mühim ciheti bundan sonra gelir; hatta tanışmanın biz de tatbik edilen büyük basit şeklini “anlaşma” ya kâfi gelecek farz etsek bile geriye kalan iş bütün ehemmiyetiyle mevcuttur: bir genç kız koca olmaz üzere intihap edeceği delikanlıda ne gibi şeyler arayacak, nelere dikkat edecek, hangi şeyleri tecrübe edecek, sonra bunları yaparken nasıl hareket edecek, nasıl hüküm verecek? İşte sana bir sürü soru ki bunların cevabını vermek için şu dakikada hangi genç kızını ele alsak imtihanda kazanacağı not üçten yukarı çıkamaz. Genç kızlarımızın bildikleri nelerdir? Biraz musiki, bir veya iki ecnebi lisanı, biraz şiir, biraz moda, biraz konuşmak, belki de bir az ilim... Acaba hayat hakkındaki bilgileri, tecrübeleri

nelerdir? Kendi kendisini tahlil etmeyi, kendi kendisini anlamayı, milli ve mizacı hakkında hükümler vermeyi öğrenmiş midir? Nasıl bir genç araba, karşısında, şüphesiz kendisini münhasıran güzel ve iyi göstermeye çalışan bir gencin iç yüzünü anlamak için nelere dikkat etmeli? Bunları biliyor mu? Hiç şüphe etmeyi bütün bu sualler genç kızlarımız için hatta hatıra bile gelmemiş şeylerdir. Çünkü onlarda hakim olan kuvvet hayâl kuvvetidir ve hayat onların gözlerine ancak hülyanın rengârenk bulutları arasında görünür; bu bulutlar arasında zevklerini okşayan bir şey gördüler mi? Artık bütün diğer mülâhazatı bir tarafa bırakarak kendilerini hülyalara terk ediyorlar ve hülyalar onları nerelere kadar götürürse onlarda oraya kadar gidiyorlar...

Bizde kızlar için izdivaç en geç yirmi de başlıyor. Hatta geniş bir hesapla onları koca intihabında yirmi ile yirmi beş arasında farz etsek bile, bugünkü şerâit-i hayâtiyemiz nazaran bu yaştaki kızların hayat hakkındaki fikirleri pek mahdud olduktan başka kızla kadın arasındaki tebdilât daima büyük oluyor. Yani, bir kız, ne kadar genç izdivaç ederse etsin bugünkü kıza bakarak yarınki kadını keşfetmek kabul olmuyor. Bu, erkeğin kızı anlaması hususunda, böyle olduğu gibi bizzat kızın kendi kendisini anlaması meselesinde de yine böyledir. Binâenaleyh izdivaç edecek genç kız, sade intihap edeceği genci anlamak değil, bizzat kendi kendini tanımakta bilhassa yarınki kendini bugünden keşfedebilmekte âcizdir. Sonra, evet sonrası da var: Erkekler kendilerini saklamasını pek bilirler. Bir delikanlı ne kadar masum olursa olsun bir erkektir. Ve onu anlamak; her şeyden bî-haber bir genç kız için ne kadar güçtür!

Fakat, bu hal sade genç kızlar için vaki olan bir şey değildir. Alelîtlak bütün gençler bittab muhtelif nispetlerle bu hesapta dâhildirler. Onların aralarında da hayatı müdrik, kendilerini hülyadan kurtarmışlar, yapacaklarını bilir, kendisini tedkik eder, bilhassa erkek ve kadın meselesinde tecrübelerine sahip, aradığı şey hakkında muayyen bir fikir sahibi ve sonra bu fikre göre aramayı anlamış kaç genç vardır? Şu halde izdivacı bir körebe oyununa benzetmiş olan tip; bilhassa bizim hayatımızın bugünkü şerâiti göz önüne getirildiği zaman, tamamen isbat etmiştir. evet, bizde izdivaç bir körebe oyununa pek benzer, yalnız ufak bir farkla; küçükken oynadığımız körebe oyununda gözleri bağlı olan yalnız ebed; izdivaç oyunlarında herkes körebe.. Kız veya erkek herkes gözleri bağlı, kocaman bir meydan, dönüp duruyorlar. Ayaklarını dikkatle atmaya çalışarak, bir sestem, bir fısıltıdan, bir anın hışırtısından bir mana

çıkarmaya çalışarak, oradan oraya, şuradan buraya, mütemadiyen doluşup duruyorlar; kimin eli kime değerse onu yakalıyor.. Gözlerde ancak o zamandan itibaren açılıyor!

Evet, tanışmak, fakat, alelâde birbirini görmek, görüşmek manasıyla değil, birbirini tanımak, kelimenin bütün kuvvet-i delâletiyle, birbirini anlamak manasında tanışmak.. Bugünkü şerâit-i içtimaiyemize vere(?) ise böyle bir tanışma binde bir vuku olabilen şeylerdendir. Şu halde, Nezâhat, bugünkü izdivaçları gözden geçirecek olursak hepsinin din bir illetle malûl olduğuna kanaat getirebiliriz; ya eski tarzda, annelerimizin eliyle izdivaç ederiz; bu takdirde her şeyi tesadüftür; öyle bir tesadüf ki evvelce ekseriyet üzere, iyi tesadüf ederdi: Herkes aynı terbiyeyi almış, herkes aynı hayat ve ananat içinde, herkes izdivacı aynı suretle anlar ve bu anlayış ister doğru, ister yanlış olsun, herkes bu anlayışa alışmış, onu kendine mal etmiş, binaenaleyh herkes birbirine eşti; hâlbuki şimdi...

Çünkü herkes başka bir terbiye almış, bugünkü ne şarklı ne de garplı olan, her şeyden biraz karıştırmış hayat, herkese ayrı bir kurt koymuş, herkes başka türlü düşünür, başka türlü hisseder, herkes izdivacı başka türlü anlar, binaenaleyh herkesin kendi eşine tesadüf etmesi pek nadir, âdeta fevkalade bir şeydir.

Yahut, kendimiz evleniriz; yani kendimiz arar, kendimiz bulur, kendimiz “tanır”, kendimiz karar veririz; bu noktada aramak, bulmak, tanımak, karar vermek usullerini bilmeyiz; çünkü cahiliz, mektep malûmatı itibariyle değil, hayata ait amelî ve tecribî bilgiler itibariyle değil, ekseriyeti erkekler arasında olmak ve genç kızlar arasında pek nadir ve gayr-i tabii numunelerine ancak tasdik edebilmek şartıyla, hayatı bilfiil yaşamış, tecrübe sahibi olmuş, kadın erkek, erkek kadın manası anlamsız, kendisini tanımış, aradığını bilir olanlarımız da vardır; bunların pek az olduklarından sarf-ı nazar hadd zannında bir cemiyetin müsteşarları arasında yapılacak izdivaçlardaki şerâit-i gayr tabibi olur: Yaşamış olan erkekse mutlaka yaşamamış ve her şeyden bîhaber bir kadın arar ve onun üzerinde, mahir bir hayat adamı kuvvetiyle, hüküm sürer; kadınsa, evde öyle yapar, kendisine hayatı tanımamış bir koca arar onun üzerinde istediği gibi ferman ferma olur. Bittab buna da izdivaç denemez.

İşte kızım, görüyorsun ki bu şerâit dâhilinde izdivaç bizde bütün gençlerin ellerindeki bütün sermayelerini vermek suretiyle iştirak ettikleri bir piyangodan başka bir şey değildir. Öyle bir piyango ki ikramiyesinin pek az ve pek ender

olmasına rağmen amortismanı katiyyen yoktur! Bundan hiç kimseyi mesul tutmaya kimsenin hakkı olmadığını da söylemeye mecburum; kabahat herkese aittir, bütün şu milletin içtimalı perişanlıktan mesul olan kim veya kimlerse bu halden mesul olanlarda onlardır ve evlenenlerde kurbanlar!

Bu mektubumun itirazlarınıza kâfi derecede cevap verdiğiğime eminim. Başka noktaları başka zamana bırakacağım, iştiyakla gözlerinden öperim. Teyzen [S.234, s.3]

Sabiha

Müstensihi: M. N

3.41. İki Yüz Otuz Beşinci Sayı

“Lloyd George” un Pek Mühim Bir Nutku

İngiltere Baş Vekili Türkiye Mesailinde Müttelikler Arasında

İtilaf Tamında Bahsediyor

Amerika İngiltere- Avusturya’daki akvam- Türkiye meselesi- Türkiye de milletler- Boğazlar meselesi- Rusya işleri ve İngiliz müdahalesi- İngiltere’nin dâhili vaziyeti

Londra 9 (T.H.R)- Mösyö Lloyd George Londra belediye reisinin Britanya kabinesi azasının sıhhati namına idare-i ikdah etmesine mukabele de bulunduktan sonra şeci Amerika’dan harb-ı lisan ile bahş etmiş ve demiştir ki: “Amerika, harbin en müşkil devresinde muavemetimize şitap etmiştir. Amerikalılar İngiliz kavmi arasında daima ayn-ı revabet muhafdenetkarane caygir olmuştur. Diğer taraftan, Avusturya ribka-i esaretinden kurtulmuş olan milletlerin mazhar-ı adalet olacaklarına eminim. Bunlar müttelik milletlerin mesaisi ve katlandıkları ıztırabat neticesinde tahlis edilmişlerdir. Bu cephede en ziyade İtalya sar-ı mesai etmiş ve muzdarip olmuştur.

Hatîb-i müteakiben Türkiye’yi mevzubahis ederek demiştir ki: “Bundan sonra harpte olduğu gibi sulhta de ika-i müşkilat eden hatta harptekinden daha ziyade teşkilat-ı ihdas eden Türkiye meselesi vardır. Türkiye meselesinin tasviyesi esasatında müttelikler arasında itilaf tam mevcuttur. Rumların, Arapların Ermenilerin meskûn buldukları memleketlerde su-i idareye nihayet verilmesi hususunda cümlemiz müttehit bulunuyoruz. Karadeniz kapılarının bütün milletlere küşade bulundurulması ve badema bu kapıların emr-i muhafazasının, askeri bir sulet olan Prusya’nın tebliği

üzerine müttefiklere mezkûr müdhalleri mesdud bulunduran karşı ihanette bulunan devlete tevdi edilemeyeceğinde umumiyetle ittifak ara hâsıl olmuştur. Diğer mesele gelince muhadenet mütekabeleye müsteniden büyük harbin külfetine katlanan ve daima teşrik müsaide bulunmaları gerek sulh ve gerek cihanın hürriyeti için elzem bulunan milletler arasında bu siyasetin teminine matuf mesuliyetlerin müttefikler arasında tevzi hususunda gayr-ı kabil iktiham müşkülât-ı meşhut olmamaktadır.

Başvekil sözüne devam ile demiştir ki: Rusya da iğtişâşatın bir suret-i tasviyeye iktiranını görmekle mesut olacağım. (Bura da birkaç kelime noksandır)... Sulh ve müsellimata nail olamayacağına medeniyet, harap ve yes ü nevmidi içinde bir Rusya'ya tahammül edemez. Meclis-i ali bu sene arzu ettikleri şekl-i hükümeti tayin etmek imkânını bahş etmek üzere mütereddît Rus fırkaları arasında telif bin için hasr mesai etmiştir. Maatteessüf hiçbir fırka tedarikli bulunmuyordu. Hepsi mücadeleye taraftar bulunurdu. Devl-i müttefikenin bu defa muvaffakiyetle bu hususta tekrar sarf-ı mesai edeceğinden ümidvarım. Bolşevik rüesası bu cihete ihanette buldukları sıra da Almanlara karşı muharebede bize muavenet eden şeci Ruslara karşı medyun-ı şükran olduğumuzu unutmuyorum. Biz bunlara karşı samimiyetimizi ibraz ettik (100) milyon İngiliz lirası kıymetinde malezime-i harp gönderdik ve muhtelif şekillerde muavenetimizi deriğ etmedik. Barbar azim teşkil etmediğine rağmen bu hususta vuku bulan sarfıyattan dolayı müteessif değilim bu, tediyesine mecbur bulunduğumuz bir şeref borcu idi. Rusya hürriyetini istirdat etmek için mücadele arzusunda bulunduğu takdirde bir kendisine lazım gelen fırsatı ihzar etmiş oluruz. Biz Rusya da bizzat kendileri gelip işgal ve muhafaza edinceye kadar birçok tehlikeli mevzu işgal ettik. Bittabi nihayeti gelmeyen ve pek çok musarafa baas olan dâhili bir harbe ilelebet müdahalede devam edemeyiz. Ümit ederim ki kışın hülyalar vesiyede(?) bütün fırkalarca vaziyeti nazar-ı tedkik temile almak imkânı hâsıl olduğu zaman müttefikler bu büyük memlekette ahenk ve intizamı tesis etmek fırsatına nail olacaklardır.

Bade Lloyd George, Rusya da işgal edilmiş olan mahallelerde kâfi miktarda erzak idhar edilmiş olduğu dermeyan ile ilaveten demiştir ki: “İki şey lazımdır: Biri sem ve gayret, diğeri emniyet ve itimat bütün memleketler için çare-i necat bundan ibarettir. Bütün memleketler fiyatların ali olmasından, tatil-i işgalden ve istihsalatın tednisinden, münakalatın mahdudiyetinden müteessir bulunmaktadırlar. Avrupa'da

bu itibar ile hiçbir memleket bizden daha az muzdarip olmamıştır. Hususat-ı milliye de ise İngiltere'nin tesadüf eylediği müşkilat diğer memleketlerle kıyas-ı kabul etmeyecek derece de azdır. İhtiyacat-ı zaruriye fiyatları daha dündür. Ticaret istatistikleri vaziyetin şayan-ı takdir bir surette iyileştiğini göstermektedir. Filhakika ithalat ile ihracat arasında bir tevazen hâsıl olmamıştır. Fakat bu tevazunsuzluk mevâd iptidaiye ithalatının tezayüt etmesinden mütevellittir. Bittabi imla meselesinden kurtulamadık. Fakat bu mesele sene iptidasında ki şiddetini muhafaza etmemiştir. İmla ile sermayedarlar arasında hüsn-ü niyet ve anlaşmaya daha ziyade temayyül gösterilmektedir. Pek ağır surette borçlandık. Fakat bu borç dâhili istikrazdır. Her şeyden evvel alacıklarımızın bize müşkilat ihdas etmeyeceklerinden eminiz. İkinci sulh meselesini daha büyük bir ümit ile derpiş edebiliriz. İmla bütün kalıbıyla mesai yevmiyesine başladığı takdirde yalnız harp-ı umumiyenin tamir değil aynı zamanda büyük Britanya için şimdiye kadar görmediği bir devre-i refah ve saadet-i küşat edilmiş olacaktır.

Lloyd George netice-i makal olarak bahriye nazırının kuvve-i bahriyeyi ifa edeceği vazife ile mütenasip bir seviye de bulundurmaya azmetmiş olduğunu beyan etmiştir. [S.235, s.1]

Yaşasın!

Düşenin yardımcısı olmaz, derler.

Geçen gün gazeteler de yazmıştı.

Dedim ki:

- Bana bak [. (Hindenburg) un heykelini yıkıyorlarmış!

Sözüm ağzımda kaldı.

- Boyu da beraber diyorlar inşallah!

Demesin mi?... Birden bire durdum. Muhababımın kin ve infialini şu surette izhar ettiğine şaşmadım, fakat bana onu bir durgunluk, o durgunluk içinde de bir garipseme arız oldu. Ne diyeceğimi şaşırdım.. Bereket versin ki o, durmayıp devam ediyordu...

- Nasıl demem ya!.. O, galebe üstüne galebe kazanmayaydı biz ne harbe girer, ne de girdikten sonra bu kadar kırılırdık. Şimdi... Şimdi anlıyoruz ki birden bire mağlup olup aman demiş olsa imişiz en büyük galebelerden daha ziyade kazanmış olacak mışız!..

Fotoğraflarına bakarım ki dev gibi bir herif!.. Boğa kafası kadar bir kafa, yastıklı yasakçı beyni buruşmuş, çınar gibi boy!.. Çınar gibi ya!.. Onların da irilerinin içi kof olur!..

Gazeteler yazarlar... Yüz, yüz elli bin esir, üç bin top, iki yüz bir tüfek almış!.. Her taraftan yaşasın!... Ah! Bu yaşasın!.. Ne menhus, ne meşum söz!... Dikkat ediyor musunuz? Bütün bu yaşasın ile öldük, ölüyoruz, öleceğiz! Ben son günlerde fikrimi değiştirdim... Birine:

- Gebersin!
- Kahrolsun!.
- Diye inkisar etmiyorum... Veryansın:
- Yaşasın! Diyorum... Dedikçe solup sararıyor yahut belanın birinden çıkıp diğerine giriyor!.. Ben böyle netameli tabir görmedim. On on iki senedir bu tabirin zebunuyuz, bilmez misiniz?.. İlan-ı Meşrutiyet'ten sonra yaşasın hürriyet, yaşasın müsavat, yaşasın adalet! Diye defe koyup sokak sokak, gazino gazino çaldık, oynadık. Vay babam vay!.. Ne hürriyet kaldı, ne müsavatı, ne de adaleti!.. Hırdan, gülden, ihtilâlden, darbelerden, kavgalardan, muharebelerden, dehşetli mağlubiyetlerden göz açamadık.

Bir sigara tellendirdi. Ben dalmış dinliyordum. İlk nefes burun deliklerinden kesif mavi dumanlarla çıktıktan sonra dedi ki:

- Arada iki horozun da kanına girdim!

Ayıldım.

- Nasıl?

Gülmeye başladı.

- Arada iki horozun da kanına girdim!
- Ne münasebet?

- Ben bilir miyim ya!.. Münasebetsizlik ettim!.. Biraz tavuğa merakım vardır. (Yeni Cami) de güzel bir horoz gördüm, aldım. O zaman da “yaşasın” moda.. İsmi (yaşasın) koydum.

Dördüncü günü tavuklarımla beraber sansar boğdu... Fena halde canım sıkıldı. Tekrar kümesi tazeledim... Dükkân dükkân aradım. “Yaşasın” ın bir eşini buldum. Onun da adını “yaşasın” koydum. Haftasında kemik yutmuş.. Boğazına batmış.. Çırpınmış, çırpınmış... Haşa huzurda bizim öküz uşak da anlayamamış.. Ölecek diye bıçağı vurmuş...Aşçıya teslim etmiş!.. Bir daha mı? Tövbeler olsun!.. Şimdi bir horozum daha var.

- Adı ne?
- Gebersin!.. Bir tane daha arıyorum, bulursam, onun da adını “kahrolsun” koyacağım!. Evet.. Gebersin!.. Dedikçe ibik kızardı.. Tüyler parladı, kuyruk yalpalandı, tırnaklar, mahmuzlar kuvvetlendi.. Şimdi kedi, köpek dövüp gagalıyor.. “Kızıltoprak” dan ötsün “Kalamış” tan dinle!.. Dün sabah, komşununkine bir kanatla iki defa taklak attırdı... İşte bu kadar!.. Artık (Hindenburg) da yaşasın!.. “Mackensen” de yaşasın, umurumda değil!... [S.235, s.2]

A.R

Anadolu Mektupları

Akşehir’de Hal ve Vaziyet

İntihabat işleri- Muavenet-ı umumiye mesaisi

Kadınlar Cemiyet-i Hayriyesi

Akşehir muhabir mahsusamızdan:

Şehrimizde intihabat faaliyetleri bütün hararetiyle devam ediyor. İlk ikisinde belediye önündeki meydana memurin hükümet ve ahaliden mürekkep bir cemgafir içtima etmiş ve münthap-ı sani intihabatına mübaşeret münasebetiyle Doktor Cemil Şerif Bey tarafından irad olunan nutku istima etmiştir. Hâkim Efendi de bir daa-ı karit ve ahali tarafından daa-yı padişahı tekrar olunmuştur.

İntihabat etrafındaki cereyanlar arasında en ziyade nazar-ı dikkate çarıyan, iki grubun mevcudiyetidir. Bir tarafta öteden beri köylü ve şehirli üzerinde nüfuz sahibi olan zengin zevat toplayıp kaza namına bir namzet göstermişler, diğer tarafta ise bir takım gençler ve genç fikirler bazı münvaz kimseler umumi bir içtimai akd ile mekteb-i hukuk mezunlarından Ömer Bey'i namzet ilan etmişler.

Bir tarafta siyasi faaliyetler kaynaşırken diğer vadilerde de tezahürat eksik değildir.

O cümleden olarak Akşehir idadi müdürü Hayrettin Bey'in tereyyüb ve delaletiyle mekteplerde ki fakir çocuklara yardım için icra edilen iki müsamere pek parlak olmuş ve kaymakam İbrahim Ethem Bey'in müzaheret ve himayesiyle mühim bir meblağ temin edilmiştir. Müsamere de idadi müdürü mektep ve malumelere, Doktor Cemil Şerif tenakıs nüfusa ve müddei umumi sarayının da felaketlerimiz ve çare-i tedavisine dair konferans vermiş ve hâzırûn tarzından büyük bir alaka ve istifade ile dinlenmiştir. İnas mektebi talibatı ve idadi efendileri tarafından inşa olunan manzumeler ve yine hanım kızlarla efendiler tarafından temsil edilen piyasalar da çok takdirlere mazhar olmuş, onun mektebinin musiki ve jimnastik kısımları da muvaffakiyetle neticelenmiştir.

En ziyade şayan-ı dikkat olan cihet yerli kadınlarımızın müsamereye iştirak için büyük bir heves göstermeleridir. Onların şimdiye kadar görmedikleri bu levhalar karşısında pek ziyade izhar-ı memnuniyet ve alaka etmeleri onun için pek ümit bahşidir.

Akşehir de bulunan münevver ve hamiyetli hanımlarımız bir cemiyet teşkil etmek üzeredirler. Cemiyetin maksadı mahiyetin kadınlık hayatını yükseltmek, aralarında içtimai bir tesanüt vücuda getirmek, ihtiyar, alil ve fakir kadınları himaye etmek, iş bulmak, fakirlerin ihtiyaçlarını teminatıyla mekteplere birleştirmek, teseüüle mani olmaktır. [S.235, s.2]

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 6

Muhittin

Gurub

- Oh, ya, ne âlâ, kim bilir ne kadar sevmişsinizdir, diye latife etti, bilseniz Cemil Efendi, arkadaşınız sizi ne kadar sever!

İki arkadaş bir tarafa çekildiler. Birbirlerine uzun uzun sualler soruyor. Rastgele şuradan buradan konuşuyorlardı. Asıl havadis Cemil Süreyya da olmak lazım geliyordu. Verdiği malûmata göre her şey iyiydi; İstanbul'dan beri her tarafta hammaâli bir faaliyet görmüştü; memleketin bu defa bütün kuvvetiyle çalıştığını gösteren deliller pek çoktu. Girişilen iş çok güç bir işti; Fakat "eğer çalışmak böyle giderse muvaffak olacağız." Diyordu. Bir aralık:

- Ha, asıl havadisi unuttum, dedi. Düşmanlar Çanakkale'ye hücum etmişler... Sizin bundan malumatınız var mı?

Nereden haberleri olacaktı? Onlar burada Robinson hayatından pek farklı olmayan bir hayat geçiriyorlardı. Ali Fikri merak ve endişe ile tafsilat istedi:

- Sonra ne olmuş? Dedi, netice?
- Ne olacak? Diye arkadaşı cevap verdi; biz havadis (Beyrüs-seba) de aldık. Bizim oradan çıkacağımız gün... Mart'ın beşinci günü bütün İngiliz-Fransız filosu müthiş bir hücumla boğaza saldırmışlar, akşama kadar şiddetli bir muharebe olmuş, birçok gemileri batmış, tamamen mağlup olmuşlar. Zaten yolda gelirken de haber alıyorduk, Şubat'ın on beşinden beri arada sırada boğaz önünde muharebeler oluyordu.

Bu havadis pek mühimdi. Ali Fikri, dalgın dalgın düşündü:

- Bizim kanal taarruzunun cevabı olacak! Dedi, nasıl, ne dersin, acaba geçebilecekler mi? Cemil Süreyya, İstanbul'dan çıkarken bildiklerini, yolda gelirken bu bahse dair işittiklerini birer birer anlatıyordu. Kendisince geçilmesi ihtimali yoktu, boğazın yukarıdan aşağıya torpillerle kapanmış olduğunu, her tarafta istihkâmlar inşa edilip yeni yeni toplar yerleştirildiğini, denizin boğazın geçilmesi gayr-i kabil

olduğunu, şuradan buradan işittiklerine istinaden, izah etti. Ali Fikri, hep endişe içinde:

- Ya karadan? Diye soruyordu, karadan asker çıkarırlarsa?

Arkadaşı ondan da korkuyordu. İstanbul'da pek çok asker vardı; İstanbul'da, Boğaz'da, boğaza yakın yerlerde pekiyi tedbirler alınmış olduğunu işitmişti.

- Hem ne asker, fikri! Diyordu, iyi hazırlanmış, iyi terbiye görmüş, kuvve-i maneviyesi fevkalade yüksek bir asker... Zor geçerler!

Ali Fikri, dikkatli arkadaşının yüzüne baktı:

- Sende asker olmuşsun, Cemil?

Dedi; öteki “yok! Diyordu, senin gibi.. Hem istersen olma!” Şimdi yapılacak başka ne vardı? Ne onun şairliği bir para ederdi, ne de kendisinin avukatlığı!

- Dünya alt üst, diyordu, bu zamanlarda ancak kuvvet para eder, ancak o...

Ve yumruklarını sıkarak, muhayyel bir düşmana karşı gösterir gibi, ilave ediyordu:

- Ancak bu. Yaşasın kuvvet, yaşasın o!..

Sonra en mühim havadisi unutmuş gibi:

- Bak, dedi, unuttumdu, al, bir buçuk aydır cebimden çıkmayan mektubunu!

Ali Fikri, arkadaşının nagehani karşısına çıkıvermiş olmasıyla, verdiği havadislerle o kadar meşgul olduğu biraz evvel bahsi geçen mektubu hatırlamamıştı. Babasından gelen mektubunu derhâl açtı, okumaya başladı. Aileye ait bir sürü havadis vardı. İstanbul'dan çıkarken beklenildiği vecihle nihâyet kız kardeşinin bir oğlu olmuştu. Demek, artık kendisi de dayı oluyordu? İstanbul'da genç ve maruf bir avukat olarak tanınmaya başlayan eniştesi hakkında her ne dense pekiyi bir fikri yoktu. İhtimal kardeşini çok sevdiği için, biraz da kardeşinin ağırlığı ile endişesinin hiffet tabii arasında pek az münasebet bulduğu için kardeşinin saadeti hakkında arada sırada endişeler hissederdi. Şimdi onun bir anne olduğu haberi kendisini, yine memnun ediyordu.

Fransa'da ikmâl-i tahsil etmiş iyi fikirler ve iyi ahlak sahibi olduğu söyleniyordu. Kardeşinin de tahsil ve terbiyesi yüksek olmakla beraber hassas bir ruh taşıdığı, zeki,

zarif ve bilhassa temiz bir kız olduğu muhakkaktı. Sonra birbirini müteakip iki çocuklarından birden ayrılmış olan annesiyle babasını düşündü. Kalbinde şimdi derin bir hasret hissediyordu. Kim bilir onları bir daha ne vakit görebilecekti? Hiç görmemek ihtimali de yok muydu?

Arkadaşı kendisini ikaz etmemiş olsaydı Ali Fikri büsbütün dalıp geçecekti:

- Peki ama, Fikri, benim Alman beni arar, belki bir isteyeceği vardır, hadi yanlarına gidelim.. Dedi. Süreyya kendisini derin bir hülyadan uyandırmış oldu; “Yoksa mektupta fena bir şey mi var?” diye soran dostuna “hayır, Seniha’nın izdivacını düşündüm.” dedikten sonra ikisi de kalktılar. Öteki zabitlerin yanına giderken Cemil Süreyya:
 - Sahih, diyordu, ben çıkmazdan evvel enişteni de görmüştüm. Fakat, sana bir şey söyleyeyim mi, Cemil? Enişten bende iyi bir tesir yapmadı; çok fazla frenk kafalı görünüyor.. Hâlbuki kardeşin, Seniha, senin gibi, daha ziyade Türk’tür.
 - Evet, fakat belli olmaz... Bu adam hakkında herkes bana malûmat vermişti.. Sonra tekrar düşündü... Biraz sonra da diğer zabitlerin yanlarındaydılar. Yüzbaşı Nazmi Efendi tane tane Türkçe söylemeye çalışarak Alman zabitiyle konuşuyor, ona Türklere mahsus bir ihtimam ile ikrama uğraşıyordu. Kahve içirmiş, sigara vermiş, pek az Türkçe konuşabilen Alman yüzbaşısıyla âdeta seri bir dostluk tesis etmiş gibiydi. Diğer zabitler, iki yüzbaşının etrafını almışlar; kendisinde bu etrafındaki insanlara karşı manevi bir tevaffuk hissetmekten mütevellit fazla bir vakar fark edilen Alman’ın, çizgileri hiç hareket etmeyen çehresini büyük bir dikkat ve alaka ile tetkik ediyorlardı. Nazmi Efendi Ali Fikri’den çok evvel, bir takım havadisler almıştı; Alman zabiti, çöl ortasında vücuda getirilecek tesisat-ı nafia hakkında tetkikatta bulunmak vazifesiyle gelmişti. Tuhaf, Ali Fikri bunu öğrenmemiş miydi? Ha, evet, arkadaşını görür görmez İstanbul havadislerinden başka bir havadis düşünmemiş olması pek tabî idi! Hâlbuki Alman yüzbaşının verdiği malûmattan anlaşılıyordu ki ta kanala kadar gitmek üzere uzun bir şose yapılacak,

hatta bununla da iktifa edilmeyerek çölün ortalarına doğru bir demir yolu uzatılacaktır.

- Bundan başka, diyordu, icabında koca bir orduyu sevk etmek üzere çölün munasip yerlerine mebzul miktarda su verecek tesisat vücuda getirilecekti.

Cemil Süreyya bu malumatı teyit etti.

- Şimendifer inşaatına başlandı bile...

Cemal Paşa bütün tesisatın pek az bir zamana bitirilmesini istiyor. Anlaşılan Mısır'ı fethetmeye azmetmiş! Şimendifer inşaatı başladı, Hicaz demir yolunun Mısır şubesi olacak! [S.235, s.2]

Mabadi var

3.42. İki Yüz Otuz Altıncı Sayı

Kayış Bacaklar Meselesi

Yine şehir-i şehrimizde yer yer, sokak sokak menâzır-ı feciaya mı tesadüf edeceğiz? Dün biri (kuyruklu tevkifat) başlayacakmış, diyordu. Sordum:

- Bunun da kuyruklu var mı?
- Var ya.. Gazetelerde okumadınız mı? Bizim sokak köpekleri kaldırılacakmış!...

Bir mesele daha!.. Cidden söylüyorum ki hem kanlı, hem acıklı bir mesele! Bütün şehir yine ulumalar, inilteler, kavgalar içinde kalacaktır! Elbette hatırınızda kalmıştır... Geçen defa az mı müteallim olduk idi. Hayvancağızları tutmak için ilk teşebbüslerde kullanılan cism-i kıskaçları bir kere göz önüne getirin. O ne manzara idi?...

Zavallılar!... Birden bire bellerinden yakalanırlar. Ondan sonra arabaya atılırlar. Daha sonra Hayırsız Ada'ya nefi edilirdi. Bu muamele, bir dereceye kadar insani idi. Fakat ne kadar olsa bunlar da şehir uşağı... Çabuk farkına vardılar. Zekâ-yı hayvani derhâl faaliyete geldi idi.

Alesseher, köylerden akın akın kırlara, civar ormanlara, dağlara çekilirler, alaca karanlıkta avdet ederlerdi. Ne kavga, ne de hırlama, boğuşma kaldı idi. Yavaş yavaş

kapılara sokularak tırmalarlar, bu yalvarışlarıyla celb-i merhamet ederek verilen artıklara sadırmak eylerlerdi.

İçlerinden henüz böyle muhacirata akıl erdiremeyenler de var idi. Bunlar da kısaca tutulmamak için aralarında bir paralo yapmışlardı. Kıskaççıyı gördüler mi başka bir perde üzerinde ulurlar, işitenler kulağı, kuyruğu kısar, tabana kuvvet kaçarlardı. Hatta elinde kıskaç olmasa da yine memurları tanırılar.

- Şerrine ninni!

Kabilinden yan yan bakarak uzaklaşırlar, bazen de ansızın saldırarak onları kaçıırırlardı.

Hiss-i tahaffuz, gördükleri tehlikeden dolayı o derecede seri bir surette inkişaf etmiş idi ki yamaçlarda ağzı görülmeyecek derecede saklı ayinler bile yapanları görülmüştü.

Evet. (Hükema) nın hakkı var.. Hayat, daima bir mücadeleden ibarettir.

Fakat sonraları kıskaç tecrübeleri matlup olan neticeyi veremeyince (köfte usulü) icat edildi idi. Memur, köfteliği alır, salla kuyruk gezinen bu serserilerden herhangiisine tesadüf ederse ona yedirir, bir başkasını aramaya giderdi. Bu zehirnak lokmadan biçare hayvan birkaç dakika sonra şiddetli bir ağrı ile kıvranmaya başlar. Bütün azulatı gerilir. Kuyruk, bel ile bir hizada dimdik durur, gözler fırlar, bacaklar terk-i mukavemet etmiş gibi hareket etmez olur, bir iki hamleden, birkaç uzun, gittikçe zayıflaşan feryattan sonra düşer, ölür idi.

Bu haller, bu facialar çoluk çocuğu korkutur, kadınlardan sinirli olanları ağlatır, kimini aleni levm ve teşniye sevk ederdi.

Halkımız, öteden beri, ced-i mecid himaye-i hayvanat hissiyle müteallik olduğu için böyle bir hadise vukuunda yoğurt alıp içirenler bile görüldü.

Size şimdi hatıra gelen garip bir ihtilastan bahsedeyim: Bilir misiniz bu zehirci memurlardan bazıları ne yaparlardı?

- Köfte masrafından çalarlardı.

Diyeceksiniz değil mi?.. Bilakis!.. Zerresini su istimal etmezlerdi.

- Kuyruktan çalarlardı!

Dersem inanır mısınız?

- Hangi kuyruktan?
- Öldürdükleri hayvan kuyruğundan... Çünkü belediye her kuyruk için beş kuruş ahiret-i itlafiye verirdi. İşte fikr-i ihtilastan bir kuyruğu maharet-i mahsusa ile ikiye böler, sahibine beş yerine on kazandırır!... Nasıl? Ehil olan nerde olsa bir yağlı kuyruk bulur! [S.236, s.2]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 7

Muhittin

Gurub

Ali Fikri bu havadisleri alakadar olmuştu. Mısır'ı fethetmek iyi bir fikir olabilirdi. Fakat, ne dereceye kadar icrası kabil bir fikir? O zaman Çanakkale Muharebesi hatırladı ve belâ-ihtiyar ortaya bu suali attı:

- Ya Çanakkale?

Ötekilerden Henüz bu havadisi almamışlardı. Ali Fikri ve kendisiyle beraber gelen diğer iki zabıt anlattılar; o zaman herkes biraz düşünmeye varmıştı. Alman, ırkına mahsus bir itidal ile:

- Yok, yok... Dardanel geçilmez, asla... Diyordu. Ali Fikri, biraz evvel Çanakkale taarruzundan bahsederken ihtimal kanal taarruzunun mukabelesi diye düşünmüştü. Şimdi bu iki havadisi karşılaştırınca bu ihtimal kendisince daha vârid görünüyordu. Zayıf Türkiye'nin kanal üzerinde taarruza cesaret etmesini Mısır'a o kadar şiddetle alakadar olan İngiltere nasıl olurda lakaydı ile telakki edebilirdi?

Bu akşam hafif bir mehtap vardı. Yemekten sonra iki arkadaş baş başa verdiler; birçok zaman konuştular. Alman kendisi için kurulan çadıra girmiş erkenden yatmıştı diğer zabıtlarda biraz oturduktan sonra yerlerine çekilmişlerdi. Çölün sakin çehreli hilali ratıp bir gecenin sisleri üstünden boşluklara bakarken iki dost uzun bir hasretten sonra, hiç ümit etmedikleri bir zamanda birden bire karşı karşıya gelmiş

olmaktan mütevellit sıcak bir muhabbet içinde, saatlerce konuştular; gâh şundan gâh bundan bahsediyorlardı. Muharebenin ne kadar süreceğini nasıl sevk ve idare edilmesi lazım geleceğini biri bırakıp diğeri münakaşa ediyordu. Ali Fikri harbe Türkiye'nin derhâl iştirâk etmesi taraftarı değildi; fakat mademki harb bir kere başlamıştı, artık bütün Türkiye'nin bütün varlığıyla mücadeleye koyulması da zaruret kesb etmiş oluyordu. Bunun için çölün imarı teşebbüslerini öğrendiği zaman büyük bir memnuniyet duymuştu. Harbin, ancak vesait-i maddiye ile idare edilebileceği şüphesiz olduğuna nazaran, gerek müdafaa, gerek taarruz, her şeyden evvel bu gibi istihzâratı istilzam ederdi. Sonra bundan başka, kumlar ortasında beyabanın âsi anasır-ı tabiatına karşı, iptidai kıtaları imar ile uğraşmak genç Türkiye için ne kadar şanslı bir faaliyet-i medeniye olacaktı!

Cemil Süreyya'nın yorgun olduğunu bile unutulmuştu. Geç vakte kadar konuştular; Cemil Süreyya bir aralık Suriye'den geçerken tesadüf ettiği ahvalden de bahsetti. Suriye'ye dair İstanbul'da işittikleri efkârın ne dereceye kadar hakikate mutabık olduğunu izah ederken en ziyade mütesîr oldukları cihet Suriye'de her şeyden eser görüldüğü halde Arap milliyetinden bir nişane bulunmaması idi, her ikisi de istiyorlardı ki bu muazzam badire de Arap da kendi millî varlığını hissetsin ve Türklerle beraber, müşterek ve müttehit, uğraşsın, görülen şeyler ise buna delâlet etmekten maalesef çok uzaktı.

Yeni ay, uzakta, gecenin gittikçe gölgenin mavilikleriyle örtülmüş heyulalara benzeyen mavi bir sis yığıntısı halindeki tepelerin üzerinden Gurup ediyordu. Gündüz birkaç insan sesi, birkaç hareketle canlanan çöl şimdi, herkes uykuya daldıktan sonra, büsbütün boşalmış hareketten durmuştu. Gölgeler süratle artıyor, artıyor, yarım ay sararıyor ve o sarardıkça tedricen daha ziyade parlayan yıldızlar berrak bir sema üstünden uyuyan çölün müsterc gölgelerini hayretle seyrediyorlar gibiydi. Bütün tabiat boş bir sükût içinde, cansız, asırların ataleti altında ezilmiş, sanki uyuyordu. Ali Fikri "gidelim" dedi; kalktılar ve ertesi sabah erkence buluşmak üzere çadırlarına çekildiler.

-3-

Sıcaklar yavaş yavaş bastırırken çölde de bir uçtan öbür uca doğru hamaili bir faaliyet başlamıştı. Mühendisler merhale keşiflerini ileri götürüyorlar, ameleler çalışıyorlar, kumlar ve tepeler arasından açılmaya başlayan çizgiler, her gün yeni bir

tepe aşarak, her gün yeni bir hail atlayarak süratle ilerliyorlardı. Kuyular açılıyor, yeni yeni binalar için temelleri atılıyor, şimendifer keşfiyatı yürüyor. Hülâsa çöl, karıncalara mahsus bir faaliyet içinde, süratle, bir mamûriye inkılâba hazırlanıyordu. Bu sırada Ali Fikri için çöle veda etmek lazım geldi. Şimendifer inşaatı keşfine çıkmış bir Alman Binbaşı 'nın tercümanı hastalanmış olduğu için Fransızca bilen binbaşya Ali Fikri'yi tercüman vermişlerdi. Onunla beraber Şam'a avdet etmek icab edince Ali Fikri müteessir oldu. Çöle ne kadar alışmış, onu ne kadar sevmişti! Cemil Süreyya, her vakit kasimede oturuyor, mütemadiyen Alman yüzbaşısıyla dolaşmakla beraber arada sırada oraya uğruyordu. Her iki gençte de Türk illeriyle kum sahraları içinde yürümeye başlayan faaliyet imarkâreneye karşı hararetle bir merbutiyet uyanmıştı. Öyle bir merbutiyet ki hatta işe birkaç Alman mütehassısınin karışmış olmasını bile kıskandıırıyordu.

Türkleri kabiliyetsizlikle ithamı pek seven Avrupalılar için bütün Türk mütehassıslarının elinden çıkan bu yüksek faaliyeti benimsemek ihtimalleri vardı. Hâlbuki işte bütün bu gayretin sırf Türklerin eseri olduğu aşikârdı. O kadar ki az zamanda kendini gösteren bu muntazam faaliyet yavaş yavaş çöl içinde çalışan bütün Türklere yüksek bir itimâd nefsi his telkin etmişti. Nazmi Efendi bazen Ali Fikri'ye dertli dertli yanmaya bile başlamıştı.

Bütün bunları bizim yaptığımız ve hatta Türk mütehassıslarının Almanlara nazaran daha muvaffakiyetle iş gördükleri muhakkak olduğu halde araya birtakım Almanların da karışmış olması fena değil miydi? Ali Fikri Türkler arasında bu itimâd-ı nefsi hissini süratle yükselmesine memnun olmakla beraber basit zihniyetli insanlar arasında Almanlara karşı bir kıskançlık ve husumet uyanması için, fenalığı tasdik etmekle beraber daima Alman ihtisas-ı fennîyesinin bizimkiyle kabil-i kıyas olamayacak derecede ilerlemiş bulunduğunu söyler, bu suretle basit düşünen insanları lüzumsuz yere şıarmak tehlikesinden sıyanete çalışırdı.

Çölün bütün şiiirini, bütün zevkini Ali Fikri asıl Şam'da hissetmişti. Buraya geldiği zaman, baharın her köşeden taşan feyzleriyle çalkalanır bulduğu yeşil Şam, dar ve tozlu sokakları, sokaklara sığmayan kalabalığı, sabahtan akşama kadar devam eden bir hay, huy içinde ancak iptidailiği ile celb-i dikkat eden ruhsuz hayatı ile kendisine çölün birkaç kulübe ve birkaç çadırdan ibaret kasabasını ne kadar aratmıştı. Orada

sakin ve uryân bir tabiatın bütün safveti, burada ise her türlü intizâmından mahrum iptidai bir hayatın mütemadi çalkantısı vardı. [S.236, s.2]

(Mabadi var)

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 8

Muhittin

Gurub

Ötede, çölde kum sahraları içinde, insan, yalnız başına, sırf kendi fikirleri, kendi hisleri ve hayalleriyle yaşar ve bundan bir zevk bulabilirlerdi; fakat burada, yirminci asır hayatının unuttuğu ve reddettiği ne varsa her adımda ve bunlardan birine tesadüf ederek yaşamak sade zevksiz değil, belki de biraz kasvet verici bir şeydi. Şam'da kasvet veren sade bu zahiri manzara-i hayat değil, şehrin ruhu da Ali Fikri'yi tazip ediyordu. Bütün şehir günde birkaç defa türlü türlü havadislerle çalkalanırdı. Hayatın bütün tecelliyatı iptidai olan bu şehirde insanların ruhlarında da masal asırlarının teessüratı kalmıştı.

Bazen bir şeye çıkar, bir anda dünyalar fethedilir; bazen de ağızdan ağıza öyle şayeler dolaşır ki bunlara inanmak lazım gelse her şeyin bir anda mahvolması icap ederdi. Çanakkale'ye asker çıkarılmış olduğu sıralarda Ali Fikri Şam'a yeni gelmiş bulunuyordu. Günlerce heyecanlar içinde yaşadı; bir gün sabahleyin parlak bir muzafferiyet haberiyle kalkar, onun verdiği heyecanlarla dolaşırsa akşamüzeri de mutlaka vahim bir mağlubiyet haberi duyar, “ya doğru çıkarsa?” endişesiyle sabaha kadar uykusuz kalırdı. Kaç defa Bağdat sükût etmiş, İngilizler Kudüs'e kadar gelmiş, yahut boğazda düşmanlar suya dökülmüş, Basra alınmış, Tiflis fethedilmişti! Yavaş yavaş bunlara da alışmıştı, fena bir haber işitirse korkmaz, iyi bir haber işitise de memnun olmazdı. Fakat Şam halkının bu masal iptilasına hayret etmemeye bir türlü alışmamıştı; nasıl oluyordu da iyi veya kötü, bu kadar mühim haberlerden hiçbirinin aslı çıkmadığı halde bu insanlar hala böyle bir şayeye inanacak kadar safdillik gösteriyorlardı? İşte akıl ermeyecek şeylerden biri de bu idi. Demek, efsane içinde yaşayan bu ruhlar böyle hakikatten uzak haberlerle uğraşırken yalnız efsane zevklerini tatmin ediyorlar ve bu haberlerin hayat ve hakikat ile olan rabıtalara karşı hiçbir alaka göstermiyorlardı.

Burada kendisi için iyi arkadaşlar da bulamamıştı. Zaten herkesle fazla ihtilat etmeyi sevmiyor vazife haricindeki saatlerini ya Şam'ı gezmek yahut okumak gibi meşguliyetlerle dolduruyordu. Binbaşısı karargâhta şimendifer işleriyle meşgul olduğu için vazifesi de ağır değildi; bunun için gezmek ve okumak için bol bol vakit bulabiliyordu. İstanbul'da Adadiden iken üç sene arkadaşlık ettiği Şam eşrafından birinin oğlu, Şükrü Er-Razi vardı ki o da askerliğini karargâhta yapıyordu. Arada sırada onunla konuşur, ekseriya Şam'ı tanımak için kendisinin delaletinden çok istifa ederdi. Meslek ve meşrepleri büsbütün başka olmakla beraber Şükrü Er-Razi kendisine karşı, Şamlı olmak ve üç sene arkadaşlık etmek dolayısıyla daima alakadarlık gösterir, onun her istediğini havahişle yapmak isterdi. Bir gün Şamlı dostu kendisine bir teklifte bulundu. Şam'ı tanımak için o kadar heves gösterdiği halde, mesela bir akşam bir sahrada bulunmak nasıl olurdu? Bir aralık:

- Burada sahralar çok eğlenceli olur, demişti, bir kere görseniz bir daha ayrılamazsınız...

Ali Fikri hiç de bu fikirde değildi. Şam'ın yeşil tabiatından başka nesini sevmişti ki sahralarını bir kere gördükten sonra bir daha ayrılmayacaktı? Esasen hangi şekilde olursa olsun bu gibi eğlencelerin hiçbirinden haz almazdı. Bunun için arkadaşının bu tarzdaki tekliflerine karşı daima teşekkür eder, fakat alakadarlık göstermezdi. Bu defa teklif daha başka idi:

- Bu akşam pek mükemmel tertibatımız var, diyordu, bu fırsatı kaçırmamak lazım. Sizden başka karargâha mensup birkaç zabıt daha bulunacak.

Ali Fikri daha ziyade mukavemetin lüzumsuz olduğuna hükmetmişti. Bir kere olsun görmek de lazım değil miydi? Kabul etti.

Oh, bu akşamki manzarayı hiçbir zaman unutmayacaktı! Salihîye'nin bir kenarında arkadaşının köşkünde arabasının bir salonda bütün levazım-ı zevk ve telezzüz hazırlanmıştı. Uzakta geniş Şam'ın yeşillikler arasında kaybolan tabii kabartma haritası, yeni doğan parlak bir ay altında mavi sislerle örtülmüş, elektrik ziyaları ile süzülürken davetliler birer birer salonda toplandılar; Şamlı birkaç genç, İstanbullu birkaç zabıt, sonra da bir sürü hanende ve sazende... Zabıtlardan ikisini karargâh da her gün görüyordu. Biri Harekât-ı Harbiye şubesinde bir yüzbaşı, diğeri aynı şubede bir ihtiyat mülazımı idi.

Diğer üç zabitten hiçbirini tanımıyordu; biri Beyrut'tan memuriyetle gelmiş, diğer ikisi de Menzil müfettişliğinde bulunuyorlardı. Yerliler, yabancılar birbirlerine takdim edildiler. Biraz sonra o sahibinin gayretiyle çabukça tesis eden bir laubalilik içinde, şundan bundan konuşmaya başladılar, köşede güzel bir masa hazırlanmıştı. Üstünde kadehler, bardaklar, sürahiler, türlü türlü mezelerle dolu tabaklar ihtimamlı bir intizam ile sıralanmıştı. Ötede üç sazende ile beş Yahudi kızı. Kapının kenarında ayrı bir köşede bir sandalye üzerine sıralanmışlar hafif hafif birbiriyle konuşuyorlar, bazen de gülüşürlerdi. Sazların akordu başlamıştı; kanuncu, dizlerinin üstüne aldığı aleti üstünde bitip tükenmek bilmeyen gayr-i muntazam nağmelerle bir ahenk tesisine çalışıyor, utçu çabuk tanzim ettiği udunu ihtimamlı bir tarafa koyduktan sonra, kanun beklemek üzere, bir sigara yakıyordu. Ali Fikri, bir taraftan yanına kendisine sahranın şiirlerinden bahseden Şamlı bir genç Yusuf Bey Er-Rezvani dinliyor, diğer taraftan gözünün ucuyla, bu akşam sahra şiirleri halk edecek olan karşıdaki Yahudi kızlarını taktik ediyordu. Hiçbirisine güzel denemezdi. Arkalarından en adi renklerden birer bluz, altında yine hep başka başka renkten birer eteklik, rastık pudra ve boyanın de en kabasıyla süslenmiş çehreler, yalnız hepsinde celb-i dikkat eden iri ve siyah Suriye gözleri... Üçü de erkek olan sazendeler kapının yanına sokulmuşlar, hepsinin üstünde başka renkte bir kostüm, sanki beraber getirdikleri beş kadın arkadaşın bu akşamki gençler meclisindeki vazifelerini bilmiş olmaktan mütevellit bir ihtiraz ile birbirlerine doğru, büzülmüş gibiydiler. Nihayet o sahibi meclisin an iftitâhı işaretini verdi. [S.237, s.2]

Mabadı var

Sivas Yolunda Birkaç Kroki

Sivas, 31 Teşrin-i evvel 325

Muhabir-i mahsusumuzdan:

İsmail

Fazıl Paşa Hazretleri'nin yanlarında, tarihten tam altmış sekiz gün evvel Ankara'dan ayrılıyorduk. Bahçeler arasından ufak tefek sırtların eteklerinden Sivas'a doğrulduk.

Kızılırmak'a doğru o zaman dar hatlı şimendifer güzergâhını takip ediyoruz. Bu hat Anadolu'nun can damarlarından biridir. Bizim çocuk amme okur döner döner yine

okur nevinden nâfemizin her sene tamir yaptığı yollar gibi değildir. Bu hat, köylerinde bin türlü vesâitsizlik, bakımsızlık yüzünden dünyası zindan edilen biçare köylünün bir gün gelecek ki servetini artıracak ve ona semini vazif edecek yolları gösterecektir.

Her şeyden evvel mutlaka çalışkan olan köylümüzün menfaatine müdrük hükümetler elinde nasıl bir istidâd fitrî ile inkişaf edeceğini anlamak isterseniz her tarafı bataklık ve yolsuz olan Anadolu'nun içerisinde (gaile) lerle geceli gündüzlü şehirlere, kasabalara akın eden köylülerin hayat mesaisini görünür, kifayet eder. Bu vesâitsizlik içerisinde ithalat ve ihracatı ve bittabi ihtiyâcatı mahdut olan Anadolu, yarın istinâd ettiği milletin menfaatine doğru bir hat-ı hareket takibine mecbur olacak bir hükümetle az zamanda ve pek büyük bir kabiliyetle değişecek ve yenileşecektir.

Umumi harbin felaketlerine rağmen Anadolu'ya zaman zaman avdet eden inkılap ordusunun (1)¹⁴ bu hususta pek büyük bir amil olacağına hiç şüphe yoktur. Vilayetini göremeyen çok köylüler bu harpte bir taraftan Sibirya'ya kadar diğer taraftan Hint 'de, Mısır'a ve Avrupa'ya gittiler ve gördüler. Müterakki memleketlerin medeni hayatlarını yalnızca görmek bile fikri bir inkılaptır. Bittahsis senelerden beri esaret hayatının tesiriyle oralarda, lisan, tarz-ı hayat ve tarz-ı muaşeret gibi hayat-ı içtimâiyeye yakından alâkadar olan ve müterakkiye müteakip askerlik hayatında ki müteaddit sergüzeşt ve inkilâbat-ı fikriyyeyi hâmil bulunan bu ordu bugün Anadolu'ya yapılmış bulunuyor.

Bu nakt-ı esasiye, memleketimizin idâme-i hayatı nokta-ı nazarında esas oluyor.

Vatan için hayatını binlerce defa tefevvuk-ı maddiye karşı istihkar ederek harp eden bu millet yaşamak içinde Allah'ına azim ve iradesine istinâd ediyor.

Konakladığımız köyün gübrelüklerinde çöplenen irili ufaklı tavukların cemaatle kümeslerine dönüşleri akşamı ihtar ediyordu. Karşı ovardan da sürü gelen koyunlar ve daha gerilerinde ki inekler köy hayatının asudeliklerini ihsas eden güzel birer panorama idi. Köy çocukları sürülere doğru koşuyorlar, kadınlar damlarından uzaklaşarak davarlarını önlerine katıyorlardı. Karşı ki sırtların arkasına doğru saklanan güneşin son kızılıkları ovayı kurşunî bir renge boyamıştı. Bu sırada köylüler teker teker etrafımızı çevrelemeye başladı. Hatırlarını soruyor ve köylüler

¹⁴ (1) isra kabileleri

sıra ve saygı ile şükrederek cevaplar veriyordu. Tabiatın saf ve sade güzelliklerini canlı bir surette temsil eden köylülere soruyorduk.

- Bu sene mahsuller nasıl?
- Çok şükür iyi!
- Hep tarlalar sürüldü mü?
- Çoğumuz sürdük a! Süremeyen de var!
- Neden?
- Kimisi geçen yıl davarını kesip kesip yedi. Çifti kalmayınca neylesin. Hükümet tohumlukta vermedi.
- Siz onlara yardım etmediniz mi?
- A paşam nasıl edek ancak kendimize yetebildik.
- Bu kış bunların hali ne olacak?
- Kimi çoluğunu çocuğunu gündeliğe saldı. Bizde Allah'ın verdiğienden katark... İyi olur inşallah.
- Hastanız var mı !
- Olur. Her yıl yaz başı çoğumuzu yatırır.
- Ateş gibi yakar mı !
- Yok üşütür!

Bir diğeri:

- He suğradan bakar!
- Başka hastalık!
- Yok, çok şükür...
- Çıban gibi hastalık var mı?
- Var a. Döşeğe sermez. Ona biz mayasıl derük!
- Muharebeye gidenleriniz çok mu !
- Tüm (*)¹⁵ delikanlımız gitti!
- Gelen var mı?
- Var a.. Az... Esirlerin arkası alınınca belli olacak. Geçende -birini göstererek- şunun bir oğlu esirlikten kaçıp gelmişti. Gün artık büsbütün kararmıştı. Köy odamıza çekildik. Sofra kuruldu. Kerim ve lütufkâr köylü bize nasıl ikram edeceğini bilemiyordu. Yemeği

¹⁵ (*) Tüm bütün demektir.

müteakip cemaat sıra ve saygı ile odamıza birikteler. Zemin ve zamana muvafık hastaneler yaralı gönüllerine inşirah veriyor. Saf ve temiz bir akide ile bağlandıkları iman ve amelleri çehrelerinde derin bir hazla belirliyordu. Jandarma çavuşuna esir olan bir mübarek köylü bugün dert ortağı gördüğünden dolayı o kadar memnun ve mesrur idi ki...

Ertesi sabah yola çıktığımız zaman köylünün bizden çok evvel iş ve gücü başına gittiğini ve güzergâhımızda tesadüf ettiğimiz kadınların muntazam bir aheng-i mesaiyle meşgul olduğunu görmüştük. Daracık sokaklar arasında biriken köy çocuklarının bizi hürriyet ve safvetle temaşaları arkamızdan masumane sevinçlerle uğurlamaları bizi son derece mütehasıs etmişti. Yola sapınca gerimizde kalan köye son birer nazar-ı iştiyak daha saldık. Köyün yola nazır tepeciği üstünde biriken bu masum levhalar hiçbir hareket göstermeyerek bizi seyre çıkmışlardı. Onlara son vedayı yaptığım zaman vicdanımı daima tazip eden kaygısızlıklarımızın günahları altında nefes bile alamıyordum. Mevsim itibariyle güzelleşmiş bir tabiat karşısında idik. Kâh ufak bir bayrı ve kâh hafif meyilli bir dereyi geçiyoruz. Sonra kısa bir vahayı kat ederek çoraklaşmış bir satıh üzerinde uzunca bir sefer yapıyorduk. Sağda ve solda tek tük manzorumuz olan Köyceğizlerin kavaklarla müzeyyen menâzırı bir evvelinin intibâatını canlandırıyor. Ekseriya ya bir köyün yanında ki meşcerenin altında veya bir çayın sayelenmiş bir kenarında öğle vaktini geçirerek yolumuza devam ettik. Âram-gâhımız hep köyler oluyordu. Geceler bize; memleketimizin hayat-ı devamları üzerinde teşrih mevzuları idi. Şurada malum bir gazi, ötede mektepsiz kalmış bir yığın çocuk, kümelenmiş mütevekkil ve halûk bir halk sonra duvağına duymadan saçları ağarmış kadın menkıbeleri ve hayatın zalim ve şer altında ezile ezile soldurulmuş bir safahat karşısında neler düşünmüyordum? Ve nihayet herkes gibi düşünmekten başka bir şeyi yapmadığını ve yine herkes gibi düşünmekle vazifemizi ifa edemediğimizi ve edemeyeceğimizi bilmem kaç bininci defa o kadar iyi anlıyordum ki... Günler ve geceler yolculuğun güne gün işkâl ve sefahatinden intibâatını toplaya toplaya Sivas bağlarına olan mesafeyi kısaltıyordu. Mesafenin kısalmasıyla Sivas'a olan iştiyakımızın arttığını hissediyorduk.

Hele bir kere de biz:

(Göründü Sivas'ın bağları) diyebilseydik. Geceyi geçireceğimiz koca bir kasabadan sonra ki yollar Sivas'a açılacaktı.

Yozgat karşıdan şirin bir kasaba olduğu anlaşılıyordu. İnişli yokuşlu ve gayr-ı muntazam yollarından gâh süratle gâh aheste beste kasabaya girdik. Binalar içinde göze çarpacak kadar iyiceleri vardı. Mamafih haftayı bulan yolculuğun tabii artık tadını kaçırmıştı. Köyler ve dertler ve o sade tabiat Yozgat'ta düzgünlenmiş gibi idi. Ve zannedirim onun için sabah burada pek çabuk oldu. Nihayet bir gün geldi ki arabacının ifadesinden iki saatlik yolumuz kaldığını anladım. Fakat bende hala:

Göründü Sivas bağları! Diyecek cüret yoktu. Ve nihayet yine anladım ki on dakika evvel geçtiğimiz şu yokuş aşılmadıkça Sivas'ın bağları görünmezmiş!

Bu tepeciğin kurumuş çeşmesi başında dağların eteğine yaslanan Sivas'ı bir hayli temâşât ettim. Yarım saat sonrada Sivas'a dâhil olmuşuk. [S.237, s.3]

Hasan Mazlum

3.43. İki Yüz Otuz Sekizinci Sayı

Deva-yı Gel!

Elde on beş kutu macun sokak ortasında duruyor. Gelenlere geçenlere kendi halince konferans verirdi. Sabahtan akşam kadar.

- Öksürük için, mide için, bulantı için, yürek için,.. Diye sayar, en nihayet:
- Karna gur gur için,

Der, dinlenirdi. Şimdi böyle satıcılar, böyle lokmanı eda müdaviler nerede? Hatta o macunlar, o deva-yı gel tertipleri kandedir kande!... İnsan, o vaveyla-yı şifabahşayı bir dinler, iki dinler, üçüncüsünde çarığı uzatır, bir kutu alır, tatmin-i nefis ederdi.

Ah!.. Melun harp!.. Ne macun bıraktı, ne tiryak!... Onun yüzünden ne macuncu kaldı, ne tiryaki!...

Maahaza bunların yerine yine sadra şifa olacak-hiç olmazsa- yeni yeni kelimeler, tabirler çıktı. Meselâ: (Asri) sözü!.. Ne kadar tamim idi. Herhangi bir konferansçı bu sözü bir kere ağzına doladı mı?

- Terbiye için, medeniyet için, vatani giriftar olduğu mehalikten tahlis için, Avrupalılar nezdinde kabiliyet sahibi olduğumuzu ispat için, Vahdet-i Millîye için, dünyada bizim için, (Millî Kongre)

Beyannamesi'nde dahi münderiç olduğu üzere hususi emel ve ihtirasların fevkinde menafi-i âliye vataniye etrafında toplanmak için, bugünkü günde maksad-ı umumiye istihal için, intihabatta ara-yı teşditten vakaye için... Velhasıl (Eşkâl-i Zaman) a mevzu tedariki için... Asri olmaktan başka çare yoktur, deyip kesiyor!. Bu macunun terkibatına gelince şimdilik pek ziyade moda olarak bir nispet-i mütezayide ile:

Vatan, muhit, azim, iman, irade, terbiyevi, içtimai, müteassi, fıkra, âli, millî, hayati, hukuk, menafi, ihtiras, günler yaşamak, iktisadi, siyasi, istiklâl, tezahür, tebellür, temin, tehcir, taktik, ihtikâr, ikamet, teşrik-i mesai, hedef, mantıki, vaziyet, mefkûre ve emsalinden alınarak meziç ve sahih olunur, işte size yeni bir deva-yı gel daha!

Zavallı macun!.. Yine bir an için öksürüğü durdurur, mideyi kızdırır, bulantı, yürek oynamasını, karın gurgurunu keser idi. Hâlbuki asri macunu kafalara tütsü kadar tesir etmiyor. Yalnız şahsa göre, hafif ağır bir baş ağrısı, mide kazıntısı, yürek sıkıntısı veriyor; gurultuyu teşdit ediyor... Milletleri laf, söz, terkip değil numunelik fiil ve eserlerin asırlaştırdığı hakikatini gurgura boğuyor! [S.238, s.1]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 9

Muhittin

Gurub

Akortları hazırlanan aletler, şimdi kızların ellerindeki defterin refakatleriyle, harekete geldiler. Şükrü Er-Razi:

- Buyurunuz, Beyler...

Diye herkesi masanın başına davet ediyordu. Ali Fikri, şimdi bir sahra hatırasına nakl-ı kelimeden Yusuf Er-Rezvan'ın anlattığı hikâyeyi dinleye dinleye, yan yana, masaya yaklaştı ve hepsi birden hazırlanan kadehlerle, birbirlerini selamlayarak içtiler. Beyrut'tan memuren geldiği söylenen Kenan Nizami Bey, sanattan iyi anlayan bir mütehasıs tavrıyla, kadeh elde, diliyle dudaklarını yoklayarak:

- Nefis, dedi, zahle...

- Yusuf Er-Rezvan, aynı suretle dudaklarını şapırdatarak Ali Fikri'ye hitaben tekrar etti:
- Nam, zahle... Latif, latif...

Meze tabakları arasında gezinen çatalardan sonra ikinci kadehlere başlanırken Şükrü El-Razi masanın etrafındaki hareketleriyle acemiliğini gösteren Ali Fikri'ye yaklaşmış, zahle rakısının nefasetinden bahsediyor, nasıl çıkarıldığını, neden dolayı nefis olduğunu bir mütehassıs vukuf ve selahiyeti ile anlatıyordu. Kadehler, birbirini takiben dolup boşaldılar. Şimdi salonun havasında sert bir rakının şameyi gıcıklayan kokusu duyuluyordu. Az bir zamanda, biraz evvel ekserisi birbirini tanımayan misafirler arasında bir laubalilik teessüs etmiş, artık birbirlerine karşı senli benli konuşmaya bile başlamışlardı. Ali Fikri, mektep arkadaşlığı olmasına rağmen, öteden beri, aralarındaki mizaç ve meşrep farkını düşünmekten mütevellit bir ihtiraz içinde, kendisine cem sigasıyla hitap eden Şükrü'nün bile bir aralık, alkolle yavaş yavaş küçülmeye başlayan gözlerini süzerek:

- Sen içmiyorsun, Fikri Bey...

Dediğini görmüştü. İçmek değil, o hatta şimdiden sıkılmaya bile başlamıştı. Hayattan aşk ve heyecan almak için rakının asap üzerindeki tesirine muhtaç olanlara öteden beri acırdı. Birkaç kadeh rakıdan sonra, şimdi kendisine karşı birdenbire laubalileşiveren insanlar arasında çok çiğ durmamak için elinden geldiği kadar gayret ediyor ve onların kahkahalarını coşturan adi nükte ve cinaslardan bir haz duymadığı halde onlarla beraber gülmeye çalışıyordu. Ev sahibinin daveti üzerine hanende ve sazadeler de birer ikişer masaya gelip gitmeye başlamışlardı. Şimdi sazlar ve hanendeler, hiç değişmeyen yanık bir nağme zinciri halinde, “ya ruhi! Ya habibi!” lerle dolu bir Suriye şarkısını, karışık ve perişan bir çalkantı halinde, gittikçe coşturarak, sürükleyip götürüyorlardı. Bir köşeye çekilen Ali Fikri, kafası dumanlar içinde, bu garip musikinin iptidailiğini düşünüyordu. İstanbul musikisinin de mahiyeti bundan başka bir şey olmadığı halde İstanbul'da kendi kendisine mahsus bir tekâmül vardı. Son asırda gelen Türk bestekârların eseri olan bu tekâmül o kadar mahsus idi ki Ali Fikri İstanbul musikisini buna nazaran pek yüksek bir lisan buluyordu.

Uzakta Yüzbaşı Necati Bey bir elinde kendi kadehi, ötekinde de bir başka kadeh, yerinden kalkıp kendisine doğru gelen otuz beşlik bir kadına:

- Fazl, fazl, ya ruhi...

Diye sağ elindeki kadehi uzatıyordu. İkiyi birden kadeh boşalttılar: Sonra yarım kelimelerle Arapça ilan-ı aşk etmeye çalışarak, bozuk lisan karşısında kahkahalar salıveren iri yapılı Yahudi kızın çenesini okşamaya başladı. Öpmek istiyor, kadın razı olmayarak kaçıyor, öteki hiç değişmeyen kelimeleriyle yalvara yalvara onu takip ediyordu. Ali Fikri'yi bu manzara üşütmüştü; uzaktan seyrediyordu. Kadın tekrar yerine otururken Necati dönmüştü. Dönerken gözleri Ali Fikri'ye tesadüf etti, kendisini seyrettiğini görünce şimdi daha ziyade coşan bir laubalilikle, seri, kendisine doğru geldi:

- Kalk, bakalım, beyefendi, diyordu, yüzbaşı emrediyor; öyle bir tarafa çekilip hep bey gibi, boş oturulmaz... Haydi bakalım, ya seydi, haydi, haydi, yallah, yallah!..

Ve Ali Fikri'nin bileğinden tutarak çekti, Ali Fikri tecessüs esnasında yakalanmaktan müteessir, meclisin zevkine karşı lakayıt kalmaktan mahcup, masanın başına koştı; gülmeye ve ötekilerle şaka etmeye çalışarak, kendisini mazur göstermek için, "birdenbire içtim, galiba başıma vurdu..." diyordu. Sonra yüzbaşının hareketini takbih etmiş görünmemek için o esnada masa başına gelmiş olan diğer bir kıza zayıf, iri, elli ve siyah tırnaklı, bir yirmi beşlik - rakı verdi; kadehi uzatırken kendisini acemi bir içici olmaktan kurtarmaya çalışıyor; fakat etvarının yüksek bir kadına kompliman yapan bir salon adamı şekilleri almasını men edemiyordu. Ötede iri ve siyah gözlerinde diğerlerine benzemeyen bir cazibe ile ve henüz tazeliğiyle deminden beri herkesin nazar-ı dikkatini celp eden dolgun göğüslü bir kıızı, şehba, bir tarafa çekmişler Yusuf Er-Rezvan'la Beyrut'tan gelen kumral bıyıklı, toparlak zabıt, Hüseyin Rüştü, arada sırada gülüşerek, bir şeyler konuşuyorlardı. Kız ikide bir, şımarık bir tavırla la! La!... La, vallahi... Diyor, eski bir aşına tavrıyla Yusuf Er-Rezvan, elini ellerinin içine alarak gâh elini, gâh çenesine okşuyordu..

Kadehler boşaldıkça kahkahalar artıyor, hiç durmayan musiki de yeni sağanaklar geçiriyor, Sanki insanlar içiyor, sazlar ve defler, eller ve dudaklar sarhoş oluyordu. Bir aralık oyunda başladı. Biran evvel Ali Fikri'nin rakı verdiği kız, Türklerin kulaklarına yabancı gelmeyen bir hava ile, ayaklarını havanın usulüne uydurup oynuyordu.

Daimi bir itrad içinde, başını eğerek, birbiri üzerine kapattığı ellerini omuzlarının üstünden gâh sağ, gâh sol yanağına doğru götürerek, ileri geri, gidip geliyordu. Eşkâlinde bedii olmak üzere hiçbir şey bulunmayan bu mutarred hareket, bu oyun Ali Fikri'yi hayrete düşürmüştü; nagehan yüzbaşı sazendelerle beraber Ali Fikri'nin kulağına yabancı gelmeyen bu havayı teganniye başladı; bir vakitler İstanbul'da pek çok işitilen “aman atanalı, canım adanalı!” diye bir oynak şarkı vardı ki oyun havası diye çalınan şeyde bundan ibaretti! İstanbul'da çoktan unutulmuş olan bir şarkının buranın o göklere çıkarılan sahralarında ayak atmasını bilmeyen Yahudi kızlarına oyun havası olacağını hiç hatırına getirmeyen Ali Fikri'nin hayreti son dereceyi bulmuştu. Bir taraftan bunu görüyor, diğer taraftan artık ağızları çapalamaya, gözleri gittikçe küçülmeye başlayan misafirlerin şimdi hep birden ellerini şaklatarak bu şarkıyı söylemeleri ruhunda soğuk hisler uçuruyordu.

Hiç değişmeksizin, şimdi bir uğultu ve curcuna halinde, saatlerden beri devam eden cümbüş, işte Şam'da herkesin methettiği sahra bu idi. Ali Fikri gördüğünden memnun, fakat içlerine karıştığından nadim, az içmek, çok meze yemek üzere, gâh söze karışarak, bazen ötekilerini takbih ediyor görünmemek için onlarla beraber hanende kızlara sarkıntılık ederek, sabırsızlığını zapta çalışıyordu. Nihayet bütün teveccühler şehbaya doğru gitmişti. Herkes ona ikram ediyor, herkes her fırsattan istifade ederek onu kucaklamak istiyordu. [S.238, s.2]

Mabadi var

(İstibdâd-ı edebi) de: Ecnas-ı Edebiyye

Meşhurdur: Şair (Kazım) Paşa merhum gençliğinde yapmış olduğu katat-ı manzumeyi konakta ki âvâze okuyup zorla dinlete dinlete zavallıyı verem etmiş imiş zamanın asar-ı manzume sahiplerinde de zat-ı mesele hemen hemen buna muadil idi.

Akşam, hiçbir şeyi yok iken sizden ayrılmış olan şairi bazen alesseher o gözde, alel-kesr sokakta, çayhanede, kitapçı dükkânında, insan hali bu mahmurluk bozayım diye girdiğiniz meyhanede görürsünüz ki ya dudakları kulağına varıncaya kadar mütebessim yahut kaşları burnunun üstüne nakledecek gibi inik olduğu halde sizi karşılar. Tebessümle zamanında ufak bir heyecan, dudakları üzerinden sesine kadar akseder. Bu hal kendince güzel bir gazel veya bir manzumenin hitama ermiş

olduğuna delâlet eyler. Fakat bu delâleti daha vazıh bir anlatışa kalb eden alâim-i muhtelifde de var idi. Bir sabah (Bakırköy) de ki hanemde henüz yataktan kalktığım esnada idi ki kapı çalındı. İnip açtım. Baktım ki şair (Celal) yüzüme bakıp deli deli gülüyor.

- Buyurun. Hayrola!

Yine gülüyordu. Zaten maluliyetini bildiğim için o güzel simanın her gülüşte izhar ettiği alâim-ı merziyeden müteessir oluyordum.

- Gel, yahu!...

- Gelirim ama bana divane demeyeceksin!

- Demem, gel!

Zavallı Celal! Bu asrın en rakik bir şair mader-i zâde idi. Bazılara hıfz-ı kerân dokunur, buna da galiba hıfz-ı divan dokunmuş idi. Her ne ise. Girdi. Oturduk.

- Hayrola!

Yine gülmeye başladı.

- Bana divane demeyeceksin değil mi?

- Demeyeceğim... Nereden geliyorsun?

- Konaktan!

- Taş kasabadan mı?

- Evet

- Ne zaman çıktın?

- Bir buçuk saat oluyor. Ortalık ağarmamıştı bile.

- Sebep? Sıkıntı mı bastı?

Hala gülüyordu.

- Divanelik bastı. Bu gece bir gazel söyledim. Bir türlü uyuyamadım. Anlayacak yok ki okuyayım. Düşündüm, düşündüm. Hatırıma sen geldin. Uyumam. Erkenden gider, ona okurum, dedim. Nasılım?

- İşte şimdi...

- Divane!

(Elleriyle bıyıklarını burarak bermutat)

“Hiç akla gelir miydi bu âşıklığım ey dil”

“Kim derdi ki bir gün bana deyu ne desinler”

Biçare Celal! O zaman (Anna) namında bir kızın üftâdesi idi. Mürîh (Ahmet Refik) Bey’in dediği gibi bu aşk ile (Ada) yı son derece de hissetmiş imiş idi. (Ada da söylediklerim) ile sair asar-ı perişanında (Anna) nın hâtırat-gramı hüznler, feryatlar, nedametler içinde yatar, durur.

Evvelce arz ettim a. Bütün bu haller, bir görenin tesirini haiz bulunuyordu. Bu vakadan pek çok sonra idi ki bende o zaman (Naci) yi tanzir etmek modasına tutularak tıpkı Celal gibi geceleyin söylemiş olduğum bir gazeli okumak için alesi-sabah Şehzadebaşı’nda ki hanemden kalktım, soluğu (Andelib) in Babıali Caddesi’nde ki odasında aldım idi.

Bunlarda teşebbüsat-ı inşadiyyenin envaı var idi: Kendisini dinleyecek birini bulmak için Direklerarası’nda, Babıali Caddesi’nde bir aşağı iki yukarı gezinenleri bilirim. Bunlar daha nev-hoş olanlar idi ki birden bire açılmazlar idi. Bir şöret-i mutavassıtaya malik olanlarda ise teklif ve teklife bakmayanlar ekseriyet teşkil ederdi. Yolda giderken sizi çevirirler.

- Dünkü gazeli sana okudum mu idi?

Derler ellerini ceplerine sokarlar, göz mü kapayacak, sakalı mı tutacak, baş mı sallayacaklar her ne vaziyet alacaklar ise alırlar, gürül gürül okurlar idi. Birbirine uymayan birçok hâlât-ı ruhiye, asar-ı nokta-ı nazarından birbirine pek ziyade benzeyen bu kafilenin âdeta kuvve-i muhrikesi hükmünde idi.

Bilmem ki şimdikilerde böyle mi?... Neticesi böyle olmak gerek?

(Muallim Naci) nin sayyit-ı şairanesi arttıkça artıyordu. (Tercüman-ı Hakikat) in riyâset-i edebiyesinde bulunmak, bütün Edebiyat-ı Osmaniyye umurunun serkarında kalmak ve himmeti artırdığı için mütercimim, mecâmi mevkute ashabının ekseriyeti, müntesibin-i edep, bilhassa edebiyat-ı şarkiyye taraftarânı, her yerde çal çökellik ederek meşâhîr-i erbab kaleme intisap ile müftehir görünenler , (Hugo) dan veya (Musa) dan demeye cüret edemediği halde kendi mahsul-i fikrini, Fransız edebiyatına yavaş yavaş verilmeye başlayan ehemmiyete binaen (Fransızcadan tercümedir) ser-nâmesiyle gazete, risalelere yutturan düzme erbab-ı tercüme, bunların makûsu olarak yarım yamalak bildiği Fransızcadan veyahut herhangi bir lisanın edebiyat sahifelerinden apardığı efkâr ve tasvirâtı benimdir diye önüne gelene

okuyan intihalciler, ceplerinde bilhassa Fransızlar ‘ın mavi kaplı, kaba kâğıtlı Bibliothèque Nationale (Kütüphane-i milli) külliyyatından dört beş eser, bunlar yetmiyormuş gibi koltuk altlarına da birer mahallinde kapanmış olan kitaptan, üç esere birden başladım diyerek yalnız birinci sahifelerinde dörder beşer satırlık yazı bulunan defterleri günlerce beraberinde taşıyıp mürur-ı zaman ile usanarak bertarafa atan sahtekâran; başkalarının asar-ı manzumesini inşâdda büyük bir maharet-i zihniye gösteren hafızlar, mesela (aşk), fetha ile değil kesre iledir iddiasıyla (ferheng) ve emsali kitapları eşhâd ederek yükselmek isteyen lağviyun, nerede kendisince güzel cümle, mısra, beyit, manzume bulursa derhal defter-i mahsusuna kaydeden ve icap ettikçe çıkarıp gösteren iltikatçılar, şuaradan biri yapmış olduğu bir gazeli veya saireyi kendisine okuyup ta ilaveten:

- Söyledim ama beğenmedim!

Der demez:

- Bendenize yadigârımız olsun!

Temenniyatıyla temlik etmeye alışmış istikatçılar etrafını almış, merhum da böyle bir künbe-i ikbal ve kemalin ortasında kalmış idi. Evvelce de dedim. Yine şimdi o zamanlara doğru irca nazariyatınca karanlıkta yürüyen bir izdiham sezinler gibi oluyordum. Mutlak be-mutlak bu izdiham arasında iyice seçemediğim, hala seçemeyeceğim birçok mütenevvi inkal ve muhtelif’ül-sena efrâd var idi.

Ecnas-ı marûzeyeye mensup olanların yevmî muhavereleri de aynı kendileri gibi idi. Her biri kendi mesleğinin aktörü idi. Bakarsınız ki yorgun...

Siz ta (Fatih) de ki (Devehan) nından veyahut (Beşiktaş) da ki dere içinden yaya geldiğini zannettiğiniz için:

- Yorgun görünüyorsunuz...

Derdimiz meşrutiyetin kemal-i ehemmiyetle neşr ve ilan ettiği (azizim) hitabı o zamanlar henüz feyz tam alamamış ve bunun yerinde (dostum), (monşer) gibi tâbirat-ı muhtelite zeban-zed bulunmuş olmakla bunlardan biriyle başlayarak mesela:

- Monşer! Nasıl yorulmam, gecenin altısından beri yazıyorum,
- Üç gündür (Rosso) ile uğraşıyorum
- Tam bir hafta da (hafız) dan bir (muntecebât) yapabildim.

- Bizim şairleri, makaleleri defterlere çektim, gibi cevaplardan birini alırdınız!
- Böyle nereden?

Demeye de gelmezdi? Derhâl:

- (Naci) ile beraber idik,
- (Münif) Paşa çağırılmış idi,
- (Ahmet Mithat) ile görüştük.
- (Esad) Efendi kütüphanesinden,
- Beyoğlu'ndan... (Ansiklopedi) ye abone yazıldım.
- (Ekrem) Bey'i bekledim, bekledim, gelmedi, bende artık gidiyorum...
- (Tercüman) a bir makale verdim de!

Ve emsali tefevvuhat fahr-i avarene ile tekabül ederdiniz! [S.238, s.3]

Ahmet Rasim

3.44. İki Yüz Otuz Dokuzuncu Sayı

Galiba Herkes Anlamış!..

Biz gazeteciler bazen o kadar boşboğaz oluruz ki yaygaralarımız dünyayı tutar!... Bu tabiatımız, ekseriya muvaffakiyet temin etmezse de bazen kazandırır.

Söz olsun diye söylüyorum, yoksa maksadım izhar-ı hakikat değildir. On on beş gün evvel şuur-ı emanetten (Yeni Köprü) nün telvin ve tamiri aleyhine neler yazmadık!... Bu zamanda beş on bin liranın sarfi reva mıdır?.. Köprünün nesi varmış!... Şehremini gözümüzü boyayacağına bunca fukara-yı harîkzedegân aç, bi-mekân duruyorlar, kış da geliyor!.. Bir mezbaha için yüz binlerce lira, bu ne masraf!... Buna hazine mi dayanır!... Tarzında az mı bağırdık, çağırdık!..

Gerçi kulak veren olmadı ama masrafsız köprü tamiri yolunu bulan oldu. Hem de Şehremanetine ait bir daire.. Ne gizleyeyim!.. Kadıköy'ü dairesi.

Geçenlerde Kuşdili 'nde elyevm lisan-ı halkta (Kaza, Bela Köprüsü) diye şöhret kazanmış olan tahta köprüden geçerken bir hizmetçi kadının aralıktan doğruca derenin içine düştüğünü bir tafsil-i hikâye etmiş idim. Bunun ne mahuf bir sükût olduğunu nazar-ı dikkate alan daire-i galiba kendi heyet-i fennîyesini toplamış ve

muhakkak Şehreminine bir numune-i ibret üzere köprünün kendi heyet-i fennîyesini toplamış ve muhakkak Şehremanetine bir numune-i ibret olmak üzere köprünün kendi enkazıyla suya sabuna dokunmadan tabiri mümkün olup olamayacağını bit-tezkere her halde başmühendisin reyi ile ertesi günü işe başlamıştır.

Bizzat mahalline giderek icra ettiğim tetkikat neticesinde müttehiz-i usul-i tamirin pek ziyade sade, hatta zaten nasıl olsa verilecek olan yevmiyeden başka bir masrafa muhtaç olmadığını anlayınca hayretler içinde kaldım.

Kadınlarımız: Kendi yağıyla kavrulur demezler mi? Köprü de kendi malzemesiyle tamir edilir. Bakınız, nasıl:

Tamirci, içinden insan düşen deliğin beri tarafındaki tahtaları çivileriyle beraber söküyor, bunları o içinde insan düşen deliğin üzerinde tatbik edip mihliyor. İşte bu kadar!..

Evet... Gerçi burada bir intikal hadisesi vaki oluyor. Çünkü o içinde insan düşen delik artık orada kalmıyor. Köprünün mukabil korkuluğu hizasına geçiyor.

Zannederim ki anlatamadım.. Yani kapatılan bir deliğin yerine taraf-ı mukabilinde korkuluk ile köprünün ortası arasında yine içinden insan düşecek kadar geniş bir delik açılıyor... Of!.. Anlatılır şey değil ki. Mutlaka görmek lazım!.. Bilmem ki nasıl tarif etsem, tabir bulamıyorum.. Ha!.. Durun.. Durun... Buluyorum.. Buldum... Yani mazide Kadıköy'ünden İhlamurlu 'ya veya (Union Kulüp) e gidecek olan bir yolcu gözünü dört açıp yürümez ve maazallah deliği görmezse sol taraftan düşmüyor mu idi.. Fi-mabat halde ve ihtimal ki istikbalde sağ taraftan düşecek!.

Ooh!... Ben bile anladım! Ümit-varım ki tamirci de anlamıştır!.. Dün prova için börekçiye sordum idi.

- Evet.. Böyle gelişirse sağ taraftan düşülecek!..

Dedi. Gördünüz mü anlamış!.. Balıkçıları yegân yegân çağırdım,

- Siz ne diyorsunuz? Dedim

- Evet... Efendim sağ taraftan!

Dediler.. Anlamışlar...

Merak bu ya.. Gazinoya oturduğumuzda bir daha sordum. Fakat bu defa imtihan fikriyle aksini iltizam ettim:

- İhlamlardan veya (Union Kulüp) den gelen bir yolcu bu köprüden geçmeye cüret edecek olur ve gafil bulunur ise her halde ne taraftan düşer?

Dedim. Cümlesi birden:

- Sol taraftan!

Dediler, onun üzerine anladım ki herkes anlamış!.. Yalnız birinden şüpheliyim...

- Nasıl?.. Kimden mi?
- Kimden olacak, daire müdüründen!.. Çünkü tamir için kendisine müracaat edenlere:
- Öteki köprüden geçin!

Demiş imiş!.. [S.239, s.1]

A.R

Fransa'nın Suriye'de vaziyeti bir vazifesi

Paris 13 (T.H.R)- General Gavron,

Suriye'ye hareketinden evvel Marsilya ticaret ötesi tarafından şerefine tertip edilen bir resm-i kabulde bervech-i ati beyanatta bulunmuştur: "Suriye'de vaziyet ne Cezayir, ne Tunus ve ne de Fas'taki vaziyetlerle kabul-ı kıyas değildir. Harbin tevellüt ettiği azim inkılap ve tahavvül efkârdan sonra Suriye'de bir himaye usulü tesis-i imkân haricindedir. Fakat mezkûr memleketin Fransa'yı bir amir olarak değil ve rehber telâkki etmesi kendisi için azim-i faide mucip olacaktır. Kıtaat-ı askeriyenin tebdili muhakkaktır ve bu, en ziyade İngiltere'nin talebi üzerine icra edilecektir. Bu ameliyeyi Londra hükümetiyle bir ahenk ve ittifak dairesinde icra edeceğiz. "Müteakiben general ezcümle dost ve müttelik her iki millet arasında mevcut münasebet hasenenin muhafazası lüzumunu dermeyan ettikten sonra Fransa ve Çanakkale cephelerinde İngilizlerle sulh arkadaşlığından bulunduğu hararetle bahsetmiştir. Bade general Suriye'de tatbik edeceği siyasete nakl-i kelimelerle Suriye'de herhangi dine mensup bulunursa bulunsun cümlesi hakkında suret-i katiye de bi-tarafane hareket edileceğini beyan ile ilaveten demiştir ki: "Esasen mesele kati bir usul idare-i tesisi değil, intizam ve hüsn-ü idarenin tanziminden ibarettir. Bunun

temini ise şark meselesinde ittihazı ancak konferansa ait bulunan sevr-i tavsiye hakkında şimdiden bir hükümet bulunmaksızın Suriye'nin işgal askeri altında alınmasını istilzam etmek etmiştir.” [S.239, s.1]

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 10

Muhittin

Gurub

Siyah gözlerine başka bir cazibe yaşayan dolgun göğüslü esmer kız, bütün teveccühlerin kendisine akmasından mağrur, hem kendisini satmak hem de meslektaşları arasında rekabet çıkararak meslektaşlık ittihadını bozmak arzusuyla, kimseye fazla iltifat göstermiyor, kendisine doğru uzanan kolları biraz işvekâr, biraz da dargın bir tavırla, tokatlayarak geri çeviriyordu.

Ötekiler, diğer dört kız, şehbanın talilerinin kıskanmaktan ziyade kendi talilerinin parlak olmamasından muğbir, şehbadan artan teheyyüçlerin hücumlarına maruz kaldıkları zaman daha fazla bir azametle mukabele ediyorlardı. Musiki, kahkaha, çığlık, oyun, her şey birbirine karışmıştı. Rakı asabı gittikçe tazyik ediyordu. Meze tabakları boşaldıkça yenileri geliyor, masanın örtüsü yavaş yavaş ıslanarak pisleniyor, kimse kimsenin kadehini, çatalını tefrik edemiyor, hülâsa kızgın bir işret dalgası bütün meclisi kucağına almış, her şeyi birbirine katıyordu. En az içenler çalanlarla söyleyenlerdi; her akşam tekrar eden bu sanat onları her meclisin bütün sefahatine alıştırmıştı. Bol bol mezeye mukabil az içiyorlar, kendilerini, nerede olsa, pahalıya satmak için kızışan gözlere karşı daima lakayt kalıyorlardı; hatta en çirkin ve yaşlı olanları bile her meclis sonunda kendilerinin de bir kıymet kazanacaklarını bildikleri için o geceki iltifatların şuna veya buna teveccüh etmesinden dolayı kızmazlar, rakı ile kızışacak ruhlar için nihayet kendilerinin de bir şey olacağını düşünerek saatlerinin gelmesini, neticeden emin, sabır ve sükûn içinde beklerlerdi. Yusuf E-l Rezvan bir aralık Ali Fikri'nin yanına gelmiş bu kızların hayatlarından bahsediyordu. Bunların içinde bazen cidden namuslu olanların da bulunduğunu temin ediyor, olmasa bile bunları iknadaki müşkülâtı anlatıyordu. Sanatlarını pekiyi bilen, her akşam, her mecliste muayyen bir sistemle hareket ede ede artık işret ve eğlence âlemlerinin bütün bu ruhiyatını öğrenmiş olan bu kızlardan kazandıkları para

ile iyi bir cihaz hazırlayarak günün birinde bunun sayesinde alınmış olanlar da bulunuyordu.

Ali Fikri bu adi manzaraya gece yarısına kadar güç tahammül etti; saat on iki olduğu zaman, sabahleyin binbaşısı ile erkenden yapılacak işleri olduğunu sebep göstererek müsaade istedi. O gece vermemek istememişlerdi; zaten sahradan maksat da hiç uyumamak değil miydi? Ne olur, sanki diyorlardı, bir akşam da uyumayıversinler! Dışarı çıktığı zaman geniş bir nefes aldı. Temiz bir gece yarısı havası, yumuşak bir el gibi, rakıyla kızışan alnını okşuyordu. Ne Osmanlı, ne de bütün beşeriyet tarihinin şimdiye kadar sanmadığı müthiş bir harbin, beynelmilel hayatta geri kalmış bir milletin dört köşeden bütün varlığını tehdit etmekte olduğu bir sırada değil, hatta en sakin ve müsterih zamanlarda bile zevkçe tekâmül etmiş insanlar için hiçbir vakit iyi görülmeyecek olan böyle bir mecliste bulunmuş olmaktan dolayı kendi kendisini takbih ediyordu. Hâlbuki o, oraya daha ziyade görmek fikriyle gitmişti. Ötekiler, bunda bir zevk bularak, vücutlarındaki maddi ve manevi kuvvetlerden bir kısmını sırf bu zevki içmek için feda ederek gitmişlerdi.

Ne zevk! Beş on kadeh rakı ile birkaç adi kadından alınan zevk o kadar kirli bir şeydi ki şu bir zamandan beri temiz bir vatan gayesi uğrunda geçirilen harp aylarının safvet ve kutsiyetini böyle kirli şeylerle lekelemek kadar büyük bir kabahat tasavvur edilemezdi! Hayatında kendisi rakı ve emsali şeylerden hiçbir şey anlamamış, ashabı zehirleyen ilaçlarla alınan zevklere daima bigâne kalmıştı. Onun için en büyük zevkler, ruhun kendi kendine uğradığı heyecanlardan alınanlardı. Ruh için öyle tabii cezbe ve heyecan sebepleri olabilirdi ki onlardaki saffet ve yüksekliği hiçbir şeyde bulamazdı. Onun felsefesince hayatta manevi zevkler ancak birtakım şeyleri sevmek ve onlarda bir kutsilik görmekle kanmadı ve para için alçalan kadın ise söylemeyecek şeylerin en başında olmak lazım gelirdi.

Aşk! Aşk! Hayatta yalnız o vardı ve kendisi için her şey aşktan ibaretti. Kadın aşkı ne ise vatan aşkı, güzellik aşkı, iyilik aşkı, hülâsa her şey ondan ibaretti. Sevilen bir kadın uğrunda hayatın bütün güzel şeyleri nasıl feda edilirse mesele birkaç haftadan beri Gelibolu Sahillerinde karış karış müdafaa edilen topraklar içinde hayat tehlikelere karşı ancak böyle hislerle sevk edilebilirdi. Acaba şu topraklarda kendisi gibi düşünen kaç kişi vardı? Bu sual karşısında kalbi sızlayarak durdu; bir taraftan tanıdığı insanlar arasında birkaç iyiyi hatırladı, ondan sonra da gözlerinin önüne şu

her akşam fiçılarla küül-i istihlak eden hadsiz hesapsız zevkperestler geldi. Bu iki sınıf insan arasında kemiyet ve keyfiyetçe ne müthiş farklar vardı!

Süratle Şam'a doğru inerken şimdi heyecanla titreyen kalbinden bir şey geçmişti. Aşk! Aşk! Ali Fikri onu tanır gibi olmuştu. Her şeyde onun başka bir şekilde tecellisini görmüş ve görüyordu. İstanbul'da bıraktığı temiz çocukluk arkadaşından şu çiçeklere kuşlara, şu yeşil ve feyyaz tabiata, şu rastgele bir tarafa serpiştirilmiş derin ve hakiki dostluklara, nihayet şu iyi ve yüksek şeyler için çalışmak zevkine varıncaya kadar her şeyde aşkın başka bir tecellisini buluyordu. Bu akşam garip bir his, kendisini, bilâ-ihyâr, İstanbul'daki yeşil gözlü temiz çocukluk arkadaşını, uzak bir hısım, Namiye'yi hatırlamaya sevk etmişti. Aşk! Aşk! İşte insan, ruhunda ancak böyle bir kadın, böyle bir şey için cezbe ve heyecan duyabilir ve ancak ona benzeyen, onun gibi temiz ve yüksek şeyler karşısında titreyebilirdi.

Yarı karanlık, rakit bir hava içinde gecenin her tarafa yayılan sükûnetine rağmen henüz dağılmayan toz bulutlarıyla mahmul yolda yavaş yavaş yürürken Ali Fikri bilâ-ihyâr gözlerinin önünde canlanıvermiş olan yeşil gözlü çocukluk arkadaşının hayaliyle o kadar dalmıştı ki eğer caddenin alt tarafından, Şam'dan doğru gelen bir arabanın fenerlerini örten yeni toz bulutları arasında, süratle kendisine doğru gelmesi olmasaydı karargâhlarını geçmiş olduğunu fark edecek değildi. Sanki derin bir uykudan uyanır gibi etrafına bakındı. Haylice uzaklaşmış olduğunu fark etti ve aynı suretle yavaş adımlarla, hep dalgın, geri döndü; ay çoktan batmış, Şam'ın geniş ovaya yayılan sakin heyulası, her tarafta tedricen sönen ziyalardan sonra, şurada burada henüz uyanık duran parlak elektrik fanuslarıyla titreyerek karanlıklara dalmıştı.

-4-

Sabahleyin uyandığı zaman neferi Ali eline iki kartpostalla iki mektup vermişti. Çölden Şam'a dönerken İstanbul'a göndermiş olduğu mektupların cevaplarını alıyordu. Kartpostalların ikisi de henüz Maltepe talimgâhında tahsil yapan iki arkadaşındandı. Mektupların birine baktı, babasının yazısıydı diğersinin üstünde de Namiye'nin yazısını tanıdı ve gayr-i ihtiyari, kendisinin de dikkat ettiği bir sevk-i tabii ile evvela ikinci mektubu eline aldı hiç ehemmiyet vermemiş olduğu halde, farkında olmaksızın dün akşamki hatıranın tesiri altında idi; yazıyı tanımakla beraber

mektubun ondan geldiğini anlamak için içinde kendisini derhâl açıp okumaya sevk eden bir şeyi vardı, açtı.

Mektubu okurken yeşil gözlü çocukluk arkadaşının hayali de gözlerinin önünde dolaşıyordu. Namiye, annesinin, uzun müddet hariciye memurluğunda bulunmuş ve nihayet Marsilya baş şehberliğinden kendi arzusuyla tekaüt olmuş bir dayısı vardı ki onun Viyana sefareti üçüncü kitabesinde iken Viyana’da doğmuş olan kızı idi. Çok güzel değildi; annesinin saz-ı benz diye pek sevdiği lekesiz ve açık bir esmer renk, güzel teşkil etmiş bir vücut, sade bir tavır, hepsi bundan ibaretti. Ancak gözlerinde ve çehresinde öyle bir şey vardı ki bunlar da gençliğin bütün aşk ve hülyasını, bütün safvet ve şiirini okuma kabildi. Bütün akraba arasında küçüklüğünden beri çok sevilen bir kızdı; ruhumda birçok şeyler kaynaştığı gözlerinden pek kolay anlaşıldığı halde hiç yaramazlık etmez, daima büyüklerle oturup kalkmayı sever, sıhhati yerinde, gürültüden ziyade şirin ve sevimli bir şeydi. [S.239, s.2]

Mabadı var

Sahâif-i Hâturat

Yıldız Sarayında Baş Kitabet Dairesi

-2-

Muhit-i şeref ve namus-Sultan Abdülhamid’in- Daire-i kitabet hakkında ki nokta-ı nazarı –Şadi Bey vakası- Gazabü’l mihenk tecellisi-Başkâtiplerin tesir-i mahsusu-Baş katib Ali Fuat Bey merhumun kemal-i ahlakı-En büyük tesir münci: Mekteb-i mülkiye daire-i kitabette Namık Kemal, Ruhi Paşa yaver-Daire-i kitabet jurnalcilikten uzak-Damen-i dermeyeranlar- Kitabet dairesinin jurnale karşı cihat mebruru-Daire-i kitabet pençe-i zulümden bir buçuk insan kurtarıyor-Pek malum bir jurnal-Cevat Bey ne anlıyor?-Bir sadrazamın ihraz buyurduğu muvaffakiyet-i zelilane!

Daire-i kitabete geldiğim zaman zihnimi tırmalayan endişeler üç, dört gün ancak devam etti; sonra bugün simalarını, hallerini, sözlerini, özlerini kendi kardeşlerim imiş gibi pek sadık mütebariz tahatturat ile seve seve gördüğüm, bildiğim bu muhteşem ev muazzez arkadaşlarımın izahatı, bilhassa istilâtı ile nasıl bir muhit şeref ve namusu olduğunu anladım. Evet, o zaman Osmanlı vatanının hiçbir köşesinde

görülemeyecek kadar ve müsteşar bir muhit şeref ve namus! Lakin bu nasıl olabildi? Ahlaksızlığın, casusluğun o kadar revaç bulduğu bir devirde jurnalcılığa, bittabi gayet müsait birçok ahvâl ve şerâite rağmen böyle bir muhit-i mübeccel, Yıldız Saray-ı Hümayunu ‘nun merkezinde nasıl teşkil etmişti? Bu hareketinde her hadise gibi esbâb-ı müteaddidesi vardı: Her şeyden evvel padişah hazretleri, taltif ve tekrîm maksadıyla kendi buyrukları gibi “Kâtip Efendiler ‘in” mazide asla lekelenmemiş erbab-ı faziliyet ve ahlaktan olmalarını iltizam ederdi. Küçük bir mülâhaza Abdülhamid-i saninin bu iltizamını izaha kâfidir: Daire-i kitabet resmi bir heyetten başka bir şey değildi. Ve olamazdı; devletin muazzamat umuruna, bütün esrarına merci olan ve dairede casus nasıl bulunabilir, jurnalcılık nasıl terviç olunur? Bugün padişaha jurnal veren bir kâtibin yarın ufak bir fark-ı menfaatle padişahı jurnal etmesi, Osmanlılığı, Müslümanlığı sativermesi gayet tâbi değil midir? Abdülhamid Han’ın vesayetinde şüphe olunamayan bu nokta-ı “Şadi Bey” vakası da pek ziyade teyid eylemiş idi. Vefayı bana babamın pek sevdiği bir arkadaşı, eski Jön Türklerden “İbret” muharrirlerinden Nuri Bey merhum nakl etmiştir. Seyyiat-ı ahlakıyyenin mecazatını bazen em-hal eden adaletü’l seyyienin bazen de essamları buruk hatf-ı süratiyle tecelli ve kâhr eylediğine burhan-ı kavim olan ve bütün daire-i kitabetçe aynen Nuri Bey’in hikâye ettiği tarzda kabul ve tasdik edilen hadise şudur:

Süreyya Paşa’dan evvel Ali Rıza Paşa, ondan evvelde Ali Paşa’nın ferzend-i celilü’l-kadri Ali Fuat Bey merhum baş katib imiş, daire-i kitabet heyetini de bittabi o koca Fazıl Bey başında olarak Nuri Bey, iki Hacı Hasan Bey, bir de Şadi Bey: Teşkil ederlermiş. Bir gün Hamidiye Cami-i şerifi minaresinde müezzin ezan okurken Nuri Bey “ böyle eşek sesli bir herif padişah sarayının karşısında ezan okumalı mıdır? Diyecek olur; Şadi Bey hemen “kâtipler ezan-ı Muhammediyi –haşa sümme haşa- eşek sesine benzettiler? Mailde bir jurnal tertib ve sunma eder. Daire-i kitabette Nuri Bey’le Hacı Hasan Beyleri kovarlar. Lakin aradan bir hafta geçmez Şadi Bey’i Beşiktaş meydanında atlı tramvay çığner; bacaklarını gövdesinden ayırarak öldürür. O atlı tramvay ki güzergâhının civarında uyuyan sokak köpeklerine bile yanlarına yaklaştığı zaman yerlerinden kımıldanmaya tenezzül etmeyerek ancak gözlerinden birini elka-yı dehşet eden halim, selim bir vasita-ı nakliyye idi. Bu vaka malum olunca, daire-i kitabetten gazaben tard etmiş olduğu zevatı Sultan Hamid tekrar saraya almamış ise de Hidamet-ı Âliyye ‘ye mazhar etmiş, mabeyn-i hümayun kâtipliklerine de o zaman yeni tesis ettiği Mekteb-i Mülkiye’nin ilk talebesinden ve

ilmen ve ahlaken mümtaz gençlerden bazı zevatı memur eylemiştir. İkinci derecede başkâtiplerin şahısları kitabet dairesinin nezahet-i ahlakiyesini temin edegelmiş idi: Başkâtip olacak, zatın müşâhir-i erbab olmaması iktiza ederdi. Yahut öyle zannolunurdu. O zamanlar ise milletin kalemi de kılıcı gibi safiü'l vicdan zevat-ı muhtereminin elinde idi. İşte bu güzide fitrak insanlardan biri olan Ali Fuat Bey Şadi Bey vakasında vicdan ve irfanın en ali bir istiğnasından bütün meâric ikbali istihkar eden bir metanet-i ahlakiyye ibraz etmiştir: Nuri Bey'le arkadaşları kendisine haber verilmeden ve makamında bulunmadığı bir gün hidamet-ı kitabetten afv olundukları için Ali Fuat Bey merhum haki-payı şahaneye bir istifanname bile takdimine lüzum görmeksizin hanesine çekilmiş ve taraf-ı şahaneden günlerce mısırâne avdet olunduğu halde hakkında belki en şedid gadab-ı hümâyün mecelle edebileceğini de asla düşünmeksizin mabeyn-i hümâyuna avdet etmemiş idi. Halefi olan Ali Rıza Paşa ve irfan itibariyle kendisinin mertebe-i Bülend'ine ve aramamakla beraber nezahat ahlakiyye nokta-ı nazarından muadili addolunur. Ali Rıza Paşa'nın halefi Süreyya Paşa ise iki selefinin müstesna fitratları derecesine irtika edememiş ve mamafih metanet ahlâkını herkese takdir ettirmeye muvafık olmuş idi.[1]¹⁶

İşte Kâtip Beyler böyle eserlerin maiyetinde, Şadi Bey'in akıbet faciası her vesile semah ve vicdanlarına ilga olunarak ifa-yı vazife ederler, jurnalcilerin devletin mukaddes menfaatini nasıl kemiren, vatanın menba hayatını nasıl sömüren birer timsah-ı denaet olduğunu her gün dakika gözleri önünde görerek onlardan istikrah etmekle kalmazlar, belki bu nev-hoş melaneti efna, hiç olmazsa mazarratlarını tahfif etmeyi vezâif-i insaniyetin en güzini tanırlar idi. Daire-i kitabetin casusluğa karşı bir Darül-cihat olduğu o zaman sarayın ahvâlini bilenlerce hakaik-i müslimanedendir. Padişahın meslek-i muhtarı, başkâtiplerin meziyyât-ı insaniyesi, Şadi Bey'in kahrü'l-hiyye duçar olması gibi esbâb ve müesserat bulunması bile yine daire-i kitabetin bir muhit şeref ve namus olması zaruri idi: Kâtiplerin ekseriyet-i azimesi mekteb-i mülkiyeden geliyor, hepsi tahsil-i taliyi ikmal ettikten başka ulûm-ı içtimâiyyeye de az çok kesb-i vukuf etmiş, en fazıl, en muhterem üstatların halka-ı tedrisinden yetişmiş, hususîyle Recaîzâde Ekrem Bey merhum edebiyat muallimi olduğu için Namık Kemal'in şiirlerini o kadar heyecanlarla, merhuma öyle harikulade ihtiramlar, incizaplar göstererek okudular ki! Koca saltanat-ı Osmanıyyeyi -cüz'iyat ve

¹⁶ (1) Eltâf-ı maneviyyesine müstağrik olduğum Süreyya Paşa merhumun hal ü şanını bu sütunlarda ayrıca bir makale ile inzar-ı millete arz edeceğim.

teferruata kadar her şeye müdahale etmek ve mülkün her noktasında emr-i mutlak olmak ameline düştüğü için-bütün ecdadının tarih-i mutlakıyetinden daha şamil bir İstibdâd ile idare eden bir padişahın sarayında, irâdat kahresinin vasıta-ı tebliği olan kitabet dairesinde Namık Kemal'in ruhu yaşıyor, yalnız kendi oğlunun değil, belki vicdanlarında ihraz-ı saltanatın ettiği mübeccel evlad-ı manevîyesinin vücuduyla yaşıyor! İşte hikmet-i ilahiyeye burhan-ı zî-hayat bir tezd-ı ulvî. Jurnal denilen melanet, nasıl bir nefis-i cehennemî ile idare edilirse edilsin, daire-i kitabetin asitanına bile itâle edemez, yalnız bazen bela-yı esmanî gibi muhitine dönerdi. Evet, baş kitabet hiçbir jurnalın, hiçbir mazrufun takdimine vesâtet etmezdi. Esasen bununla mükellef değildi; kâtiplerin gördükleri jurnallerde hâkî-pay-ı hümâyuna bazı mabeyinciler, Tevfikçiler, bekçiler, harem ağaları, vesâtetîyle arz olunup da mündericatı üzerine devair-i devletten birine ve alel ekser zaptîye nezaretine zalimane iradeler tebliğ olunan evrak idi. Bunların daire-i kitabette nam mahsusu vardı: Dâmen dermeyan! Mekteb-i mülkiyeden mabeyn-i hümâyuna intikal etmiş inkilab-ı Fikriye'nin ruh sanatıyla ittihadından doğan bu " Dâmen dermeyan " tabiri jurnallerin imzaya mahsus kısmı yırtık olmasından mülhem idi: Sultan Hamid kitabet dairesine göndereceği her jurnalın imzasını yırtarak sadık bendenin nam ve şanını kâtiplerden ketm etmeye itina gösterirdi. Lakin kabil mi? Dâmen-i dermeyanların muharrerleri bizce pek âli malum olurdu, meramın elinden ne kurtulur? İşte şimdi, şu dakika hafızama müracaat edince vatanımın bugün düştüğü izmihlâl kuyularını kazan şeyâtin-i melanet arasında yüzlerce vacibü'l-katl casusun iğrenç suratları o kapalı-açık dâmen dermeyanlarından zuhur ediyor; jurnaller, o sahâif-i tarihimize yapışan alçaklık bereleri yaralarda kan pıhtıları gibi belirip duruyor! Hayfa ki daire-i kitabetin bunca muazzez hâtıratıyla beraber bu melaneti de yâda getirmek mecburiyetinde bulunuyorum. Böyle hâtıratın vicdanıma verdiği azâb elimi tahfife yine ihvan-ı kiramın hafızamda bütün ulviyetiyle mütemayiz şeref ve namusları medar olmaktadır.

Daire-i kitabet jurnale karşı vazife-i cihadına Hüdâ-pesdane bir ikdam ile ifa ederdi: Bir dâmen-i dermeyan geldi mi elden ele dolaşır, lanet sedaları ile karşılanır. Sonrada o jurnal üzerine sadr irade-i seniyyenin hükm ve ehemmiyeti tebliğ edilirken mümkün mertebe tahfif edilirdi. Bu mertebe-i imkân vicdanların amel-i hayrına nispeten yüksek olmamakla beraber tezdîr ve ceste müptela olan bîcâregân milletin tahlisinde gayet âli idi: Daire-i kitabet yüzlerce hânmanın sönmesine, binlerce gencin

terk-i hayat etmesine, hatta zamanına göre haysiyet-i devletin yapmak edilmesine mani olmuş, jurnallere karşı ilan ettiği müstemir ve menent husumetiyle Allah'ın sevdiği, kulun beğendiği hasenat-ı amele muvafık olarak o zamanın sahâif tarihinde cidden mümeyyiz etmiştir.

Bunu Cenab-ı Hakk eşhedü ederek vicdanımın bütün samimiyetiyle milletime temin ederim. Mabeyn kâtiplerinin jurnalciliğe nasıl ilan-ı harp etmiş olduklarını bu hatıramda sırası geldikçe vakaları tahsis ederek de göstereceğim. Hele Cevat Paşa'nın sadarete kadar jurnallerin tahfif mahzarında kitabet dairesi pek ziyade ihraz-ı muvaffakiyet ederdi: Başkâtip, bütün kâtipler, Babıali, Devâir-i devlet casusluğun şiddetle aleyhinde olunca kalem, o hayra delalette her şeye rağmen şeri ihradan çok ziyade muvaffak olan küçük-büyük vasıta neler yapmaz? Bir fikrin icmal yahut tafsili, bir cümlenin sunma veya tehiri, bir kelime hakkın tebdili hayatlar kurtarmaya, ülkeler korumaya kâfi değil midir?

Hayfa ki kaleme-i hak, hayr u ihsan bahş etmek her zaman kâtiplerin elinde değil de, o biçareler ahkâm-ı şer ü deleli tespit etmek mecburiyetinde idiler. Böyle şeyleri gözlerimizden yaşlar dökerek yazdığımızı çok bilirim. Bir sahip ve vicdan için bu işlerle uğraşmanın ne kadar mezellet bar u canan haraş olduğuna bir misal getirmek üzere şimdi afak-ı tahayyülüne yağın dâmen-i dermeyanlardan birini şuraya tespit edeyim:

Bir gün Süreyya Paşa merhumun o nefis vecdi hattıyla ve altında “serian-ı tebyiz” işaretiyle sadarete bir tezkire müsveddesi geldi, dâmen dermeyanı da beraberdi. Sahibi derhâl tanıdığımız jurnalin altına mabeyincilerden birinin yazısıyla ve kurşun kalemiyle “behemehâl meni sadakatinden muntazır sadarete” gelmeleri işaret edilmiş başkâtipte irade-i seniyyeyi bu jurnal üzerine ve iki sadrazamı gayrete getirecek bütün sözleri bir araya toplayarak yazmış mesele şu idi: Bu şanlı banker “Evyedinis” Yeniköy'de ki mükellef sahil hanesinde iki yüz kişilik bir balo tertip etmiş, jurnalcı bunun pek şayan-ı nazar olduğunu ve davetlerin arasında ecnebilerden maada Osmanlılardan maruf insanlar bulunduğunu, davet edilmemiş birçok eşhas-ı müzirrenin de kalabalıkta araya karışabileceğini, artık böyle bir cemaat teşkil edince her şeye (bittabi maksat-ı tebdil saltanat) karar verilebileceğini enfiyene bir lisan, pekiyi tartılmış zehirli kelimat ile hesabül sadaka arz ediyor. Cevat Bey o kürsüyle

casusu bir küfür savurduktan sonra ehem-i Mesude'yi böyle yazıları yazmakta muhtarı olan rehavet-i mebrure ile tebyiz etti, hem de bize anlattı:

Behemehâl mani! Sebhan ah, efendimiz evyenidisi sadrazamın uşağını zannediyor? Evyenidis Yunanlı, koskoca bir banker, o bizim sadrazamımızı kendi uşağı yerinde bilir, herif kim bilir bu baloya ne kadar evvel hazırlamış, bu akşam davetlerini bekliyor, bu akşam! Melun casus, bari jurnallığı üç gün evvel ve birde iş görmeye vakit kalsın! Hayır, sığağı sığağına olacak! Şimdi sadrazamın halini düşünün. Herif ne halt etsin? Evyenidis hiç ziyafetlilerine gelmeyiniz diye haber gönderir mi? Hissiyatını bu kadar kırmaya razı olur mu? Aman Ya Rabbi, bu ne rezalet! Göreceksiniz çocuklar, sadrazama çalıştım çabaladım ama bir şeyi yapamadım cevabını verecektir.

Cevat Beyefendi'nin ekser tahminleri doğru çıkardı. Lakin bu defa öyle olmadı; çünkü sadrazam hazretlerinin nazar-ı hümâyunda yükselmek için ne denli alçalacağını tahmin edememişti. Gece başkâtibin odasından bizim daire-ye gelen hükmü kalmamış evrak arasında bir mantuk-ı emr-ü ferman-ı hümâyun hazret-i padişahı Evyenidis 'in vereceği balonun men edildiğini mabeyn bir sadaret tezkiresi gördük. Cevat Bey sadrazamın bu muvaffakiyeti nasıl ihraz ettiğine fevkalâde taaccüb etti ve meselenin suret-i cereyanı bilahare ali vechü'l-saha öğrenerek söyledi:

Sadrazam Cevat Paşa Evyenidisi daire-i sadarete celb ve davet ederek balodan feragat etmesi için bir saat istirahatatta bulunur. Banker bihakkın ruy-ı zeminin vekil-i mutlakı mesned-i zî vakar ve haysiyetinden uşakcasına nüzul ile Evyenidisin eteğine sarılır. Bu eteği öyle mana-yı mecaziysiyle değil, saflıyyetin en hakiki manasıyla öper, öper ve işte balonun menane böyle bir hareke-i tezellül göstererek ihraz-ı muvaffakiyet buyurur! [S.239, s.3]

Ali Ekrem

3.45. İki Yüz Kırkınıcı Sayı

Neredesin Cinci Hoca!

Nelerden olduk? Neler kaybetmedik? Hani ya bizim oraya uyanlarımız? Bunlar şimdi mevcut olsa idi, baş taraflarına bir "millî" ilave eder, (Millî Tiyatrolarımızın Islahı) (Millî Oyunlarımızın Asrileştirilmesi Lüzumu). (Millî Oyunlarda Millî Kıyafetlerin

Tanzimi) ve emsali unvanları altında mühim mühim, etraflı, dokunaklı ne makaleler yazmaz idik? Heyhat! Ki bunlar da millî eğlencelerimizden olan (Koç vuruşurma), (horoz dövüşürme), (kuş besleme) gibi mahıv ve nabud oldular...

Orta oyunu, deyip de geçmemeli, o bir cihan idi. Onun da ibret-i amiz safahatı var idi. Hele içlerinden (Cinci Hoca) ne kadar mudhik, fakat şümül-i hikmeti ile ne kadar ince ne kadar düşündürücü idi? Elde bir asa-yı sihengiz, kimi kastedecek, olursan karşısına geç!..

- İste peta, mesta peta, yuf!..

Du. Adamcağız kazık gibi kalsın!... Ondan sonra istediğin gibi ona telkin-i hareket eyle. Kavuklu (Hamdi) merhum, bu oyunu pek ziyade maharetli oynardı. Bundaki rolü âdeta kendi ihtiraatından idi. İbtida-i müsteşarı veya müşavir hası olan Pişekâr'ı döktürür, ondan sonra deli dolu gelen, "Tuzsuz" u, Kayserili 'yi, Laz'ı, Acem'i, Kürt'ü, Arap'ı, Türk'ü, Frenk'i, Sarhoşu, Abdal'ı birer birer aynı hale sokar en nihayet kendisi ortalarına geçerek mahut asa ile cümlesine bir vaziyet-i müttehida verir, kemal-i ciddiyetle:

- Tavr-ı nestan!

- Tavr-ı nihayet!

Diye bütün halkı oynatır dururdu. Haşa, (Asa-yı Musa) yı taklit olan bu kuvvet-i gabiye'nin âlâ melâin-nâs tecellisi acaba şimdi kimlerde tecelli etmektedir?

O zat kim ise zuhur etse de bizi de döndürse!.. Yek kitle ve yekvücut bir hale getirse!...

İstibdat mı diyeceksiniz? Diyen gitsin!.. Demek ne bir şey kaybeder, ne de bir şey kazanırın?.. Bu milletin kaderi böyle!.. İstibdattan istibdada ram olmak, bizim kara bahtımızın icabetindedir. (Kemal) in dediği gibi:

"Esir-i aşkı olduk gerçi kurtulduk esaretten"

(Paris) Konferansı'nın

- İste peta, mesta peta, puf!..

Den daha kuvvetli bir surette üfürdüğü (veto) lar, İdare-i Akvam mesuliyetini deruhte edişler bilmem ki tarihin hangi sahife-i hürriyetinde yer bulacaktır?..

Hâlâ “Türkiye Mandası” diye bin dereden su getiriyorlar, neuzibillah, amme-yi siyaset gözleri bürümüş, kimsede burnunu görecek nur-i basiret kalmamış!.. Ağız açmaya gelmiyor, derhâl:

- İste peta, mesta peta

Yı basıyorlar.

Fakat yine ümidimiz tarihtedir. Bir gün olacak ki (Cinci Hoca) şu vaka-yı elimden haberdar olacak... Ortaya çıkacak... Füsun zincir şekkini ile asa-yı sihengizi tesirsiz bırakacaktır. İşte o zaman uyananların yazdıkları sahife-i tarihîye-i beşeriyetin bu Harb-i Umumiye’de almış olduğu vaziyet-i mütekabileyi gösterecektir. [S.240, s.2]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 11

Muhittin

Gurub

Ali Fikri de kendisinde ziyade sadelik ve ağırlığa ve bilhassa zekâsının inceliğine dikkat ederdi. İstanbul’dan çıkarken son defa olarak gördüğü zaman Ali Fikri’den arada sırada gezdiği yerlere ait kartpostallar göndermesini ve hatta vakit bulabilirse fazlaca yazmayı da unutmamasını rica etmişti. “Mektuplaşmayı pek severim, bilirsiniz, hâlbuki hiç böyle fırsatlar bulamıyorum!” diyordu. Buna mukabil Ali Fikri, İstanbul’dan çıkar çıkmaz yeni bir âlem içinde kalmış meşgul ve yüksel gayeler peşinde, uzun müddet yazamamış, hatta yazmayı bile pek az hatırlamıştı. Kasimeden ayrılmazdan iki gün evvel Kudüs’ten aldığı kartpostallardan biri üzerine birkaç kelimeyi ancak yazabilmişti. Şimdi de işte o kartın cevabını alıyordu. İmzaya baktıktan sonra mektubu dikkatle okumaya başladı.

“Sizin kartpostalınıza böyle uzunca bir mektupla cevap verişmek, diyordu, iki sebebi var: Evvela belki sizi de yazmaya teşvik ederim, bu, nice bir kârdır; sonra sizin için buradan gönderebileceğim yegâne hediye bu olabilir. Bilirsiniz ki hudutlarda çarpışmaya giden bir hısım ve arkadaşaya iyice bir hediye gönderecek kadar zengin değilim; hâlbuki sizin bugünkü vaziyetiniz de İstanbul’dan dostlardan ve akrabadan mektup almak memnuniyet vermeyen bir şey değildir. Kendi kendime mektubuma

bir ehemmiyet veriyorum, zannetmeyiniz. Alelittlak her mektubun oralarda sizin hoşunuza gideceğini tahmin ettiğim için böyle düşünüyorum. Eğer ben sizin yerinizde olup da İstanbul'dan her hafta birkaç mektup almasaydım çıldırırdım!”

Sonra İstanbul'a ait birçok havadis veriyordu. Mektup on beş martta yazılmıştı, bunun için havadislerin en mühim kısmını Çanakkale vukuatı teşkil ediyordu. Ali Fikri'nin gazetelerde okumadığı şeylerden de malumat vardı. Mesela şubat ortasında düşman donanması boğaza keşif suretinde taarruza başlar başlamaz, İstanbul'da âdeta bir muhaceret hareketi zuhur etmişti. Her gün trenler ve vapurlar İstanbul ahalisinden bir kısmını Eskişehir, Ankara, Konya, Bursa ve Balıkesir'e doğru götürüyordu. Hatta bir aralık onlar bile düşünmüşler, fakat sonradan vazgeçmişlerdi. Namiye “ne olursa olsun çıkmamaya karar verdik, bu güzel memleketin on sekiz seneden beri gözlerimi dolduran güzel ve parlak ufuklarını nasıl terk edebilirdim? Eğer çıksaydık çok fena olurum! Diyor ve sonra “siz orada ne yapıyorsunuz, İstanbul'u arıyor musunuz?” diye soruyordu. Babasının mektubunda çok bir şey yoktu, bütün ailenin sıhhatte bulunduğunu, yeni doğan yeğeni Bedii'n iki buçuk aylık olduğunu öğreniyordu. İstanbul'da hayat pahalılığa doğru meyil ediyordu. Her taraftan hariçle münakalesi âdeta kesilmiş bir halde duran şehrin bilhassa iaşesi müşkilat-ı kesb etmiş olduğu için hayat-ı mütemadiyen pahalılaşırdı. Mesela şeker yedi sekiz kuruşa kadar yükselmişti. Babası “böyle giderse yaşamak pek ziyade güç olacak!” diyordu.

İki şey bütün dikkatini tutmuştu: Namiye'nin mektubu, Çanakkale muharebeleri öteden beri kendisine karşı alelade bir hısım ve arkadaş gözüyle baktığı Namiye'nin şimdi kendisine resmi bir lisanla, fakat sıkı bir dostluğun saklanılmasına lüzum görülmeyen aşikâr bir samimiyeti ile mektup yazmış olması Ali Fikri meşgul eden bir hadise teşkil etmiştir.

Tahlile lüzum görmemekle beraber içinde bir memnuniyet hissi vardı. Tıraş olurken bile hep bunlarla meşgul oldu. Elleri tıraş takımları arasında dolaşırken zihninden türlü türlü şeyler geçiyordu. İstanbul'dan çıkarken Namiye'yi görmemişti. Harbe gitmeyi fevkalade bir hadise şeklinde göstermek istemediği için tayin emrini alınca hareket etmezden evvel akrabayı birer birer dolaşmaya lüzum görmemiş, hazırlığını bitirir bitirmez çıkıp gitmişti. Son defa olarak kendisini ne zaman gördüğünü düşündü. Tayininden bir hafta evvel cuma günü Maltepe'ye giderken kendisine

Beyoğlu'nda rast gelmişti. Namiye gündüz Bayezid'e onları görmeye gelmiş, fakat Ali Fikri'yi görmeden avdet ediyordu.

O gün bir müddet genç kıza refakat etmiş, kendisini konuşa konuşa Harbiye'ye kadar götürmüş, hatta döndüğü zaman mutâd olan vapurunu bile kaçırmıştı. O gün genç kıza yakında bir vazifeye tayin edilmesi ihtimalinden, herhâlde Suriye veya Kafkas cephelerinden birine gönderilmesi ihtimalinin de galip olduğundan bahsetmiş, Namiye de kendisine arada sırada yazmasını rica etmişti. Şimdi onun sözünü hakkıyla tutmamış olmasından dolayı nedamet hissediyordu. Bir zamandan beri iki arkadaş arasında başların birdenbire ilerleyivermiş olmasından mütevellit bir resmîlik başlamıştı. Bilhassa o gün sade, fakat zarif çarşafı altında ince ve dolgun endamıyla canlı bir genç kız yaşayan Namiye, ne kadar resmi ve ciddi idi! Kendisine mektepte nasıl vakit geçirdiğine, okuduğu kitaplara dair birçok sualler sormuş, sonra da kendine ait meşgalelerden bahsetmişti. Konuşurken sesinde canlı bir genç kızın, şuh, şatır, mütemadiyen söylemek ve dinlemek isteyen güzelliği hissedilmekle beraber kendisinde nihayet birtakım merasime riayet mecburiyetini duyan bir kadın ağırlığı da ne kadar aşikârdı. O zaman dikkat etmediği bu ince tafsilatı Ali Fikri şimdi birer birer hep hatırlıyor ve hatıratının arasında, Namiye'nin uzaktan derin bir dostlukla kendisine doğru bakan yeşil gözleri, tedricen azalan mesafe ve zaman bulutlarından kurtularak, gittikçe vazih, hayalinde canlanıyordu.

Birden düşüncesi Çanakkale'ye gitti. Namiye'nin mektubundan anlıyordu ki İstanbul büyük bir tehlike geçirmişti. Bir kısım halkın takım takım Anadolu içlerine, Bursa taraflarına hicret etmiş olmaları da bunu gösteriyor muydu? Eğer İstanbul bir tehlikeye maruz bulunmamış olsa hükümet buna müsaade eder miydi? Zaten son zamanlarda İstanbul'dan gelmiş olanlar hin-i hacette payitahtı Eskişehir'e nakletmeyi düşünmüş olan hükümetin Eskişehir'e bir takım tedarikinde bulunduğu haberlerini de getirmiş değiller miydi? Şu halde İstanbul'un büyük bir tehlike geçirmiş olduğu muhakkaktı; gazetelerden bunlar anlaşılıyordu. Matbuat cansız vukuat ve bir sükût içinde, hiçbir şey yazmıyorlar, yalnız karargâhtan verilen havadisleri neşr ile iktifa ediyorlardı. Herhâlde tehlike bugün tamamen zail olmuş da addedilemezdi; denizden bir hücumla boğazın zaptı kabil olmadığını gören düşmanlar nihayet karaya asker çıkarmışlar, şimdi Gelibolu Sahilleri 'nde mütemadiyen kanlı muharebeler vukua geliyordu. En anudane müdafaa edilen hatıralarda bile bazen birkaç kilometrelik ileri,

geri hareketleri pek tabi olduğuna göre ancak dört beş kilometrelik bir mesafenin müdafaası demek olan bu kanlı müdafa mücadelesinde bizimkilerin küçük bir şaşkınlıkları büyük bir felakete sebep olamaz mıydı? O zaman? Ah, o zaman, şu güzel İstanbul, şu ince ve narin minarelerinden, zarif kubbelerinden şu ince ve zarif Namiyeler'ine varıncaya kadar bütün hazain ve mukaddesatıyla düşman ayakları altında çiğnenebilirdi!

Ani bir hareketle birdenbire durdu. Çenesinin sol tarafında mı son kalan kılları temizleyen usturası dalgın parmakları arasında bir saniye titremiş, çenenin sol köşesine bir çizgi çekmişti. O kadar kendinden geçmişti ki usturanın bu yanlış hareketi olmasaydı kendine gelecek değildi. Hala dalgın parmakları çizilen yerden süratle çıkan kanların dindirmeye çalışırken bile hayalen hep Çanakkale ile meşgul oluyordu. [S.240, s.2]

Mabadı var

Müebbet Bir Mesele

İmlamız Hakkında Yeni Bir Münakaşa

Halit Ziya-Rıza Tevfik mübahasesi- İmlada pederdik hissiyatının tesiri- İmla encümeni meselesi- Yazar bozar tahtası..

Bir müddetten beri “Sabah” sütunlarında yeniden neşriyat hayatına atılan Halit Ziya Bey, edebi kabiliyetinin uzun senelerin taarruzundan mesûn müebbet bir gençliğe malik olduğunu isbat ediyor. Bir taraftan Türkçülük ve Memleketçilik etrafında Yusuf Akçura Bey'den istizahlar yaparken diğer taraftan da şu imla mesele-i müebbedesi hakkında yegâne ve meşhur feylesofumuza pek zarif bir hitapta bulundu. Bu hitap ile ahiren intişar eden cevabı, bize imla meselesinin bi-nihaye ve karışık sebepleri arasında yeni bir amil daha keşfetti. Şefkat pederane!

Filhakika Rıza Tevfik Bey'in bir müddetten beri imlâsında görülen garip inhiraflar çok nazar-ı dikkati celp ediyor ve her hareketinde bir amili mühim bulunması kûyan-ı memul olan Esbak Maarif Nazırının böyle “olmuyor”, “düşünmüyor” tarzındaki imlâlardan maksûdî ne olduğu cidden merak-ı mucib oluyordu. Ammenin hayret ve istiğrabına tercüman, hem de pek belîğ ve zarif bir tercüman olan Halit Ziya Bey'e verdiği cevapta Rıza Tevfik Bey kendisine has olan dakik bir tahlil ruhu ile bunun

sebebini tasrih eyledi. Meğer feylesofun sevgili yavruları, on iki yaşında tarih-i felsefe yazarak telifât ve neşriyât tarihinde yegâne bir varlık gösteren Sait Rıza ile mini mini biraderi Nazif Rıza, bu garibe-i imlânın hakiki amilleriymiş, onlar mektepte yazdıkları imlaya biraz da kendi icatlarını karıştırarak yeni bir halita yapmışlar, ve bu halita yavrularının her haliyle samimâne meşgul olan feylesofumuzu teshir ederek “gayr-i meşru” bir surette bu acayip tarzların matbuat-ı sahifelerine intikaline sebep olmuş doğrusu, bu itiraf ile en büyük âlimlerin ne kadar şahsi hareketlere tabi oldukları bir kere daha sabit olmuş oldu. Muazzez feylesof tevâzen bunun bir tesiri olamayacağını söylüyor. Fakat biz Darülfünunun kapatılmak istenen kapılarını herkese rağmen bir hamle-i merdane ile açan felsefe müderris-i muhtereminin birçok mürit ve muakkibe malik olduğundan şüphe ederiz ve bu nokta-i nazardan şu imla tarzının sebepleri meydana çıkmakla mühim bir hizmet edildiğine kailiz.

Rıza Tevfik Bey’in şu cevabı diğer bir nokta-i nazardan da şayan-ı dikkattir. Feylesofumuz, imla meselesinde henüz kati ve müdellel kaideler istihracı mümkün olmayacağını anlattıktan sonra, imlada nisbi bir ıtradın muhafazası için, lisanın tekâmülüne ve tetkikatın daha müsait bir dereceye vusulüne kadar itibarı bir usul-i ihtiyari mümkün olduğunu ve hal-i hazırda ki imla kargaşalığı itibarıyla hatta buna büyük bir lüzum hissedildiğini zikrediyor. Ve bu münasebetle bir aralık Maarif Nezareti tarafından teşkil edilmiş olan imla encümenine nakl-i kelam ile:

“Bundan bir iki sene evvel bir imla komisyonu teşekkül etmişti. Kemalzâde Ali Ekrem Beyefendi galiba o komisyona riyaset ediyordu. Kendisiyle bu meseleye dair görüştüğümüz zaman komisyonun mukadderatına herkesten evvel mutavaat edeceğimi söylemiştim..”

“Öteden beri böyle düşünür idim, şimdi de böyle düşünüyorum fakat mahut komisyon ne oldu? Ne yaptı? Bilmiyorum, unuttum gitti!..” diyor.

Filhakika, bundan iki üç sen evvel o zaman Darülfünun müderrislerinden iken tensikat namıyla yapılan tahribat esnasında, Halit Ziya Bey ile beraber çıkarılan Ali Ekrem Bey’in riyaseti altında bir “sarf ve imla encümeni” tesis edilmişti. Bu encümen, ibtida-i destur hareket olarak “imlada vakiat”ı nazar-ı dikkate aldı. İcra edilmiş ve umumen mazhar-ı kabul olmuş tebeddüllerle onların mümasillerini toplamaya çalıştı ve uzun mesaiden sonra bir risale vücuda getirdi. Bu risale ibtida-i

mahdud miktarda basılarak muallimlere ve reyinden istifade edilebilecek diğer zevata dağıtıldı. Gelen rey-nameler tetkik olunarak bunların içinden makul görünen tekliflere ayrıldı. Hatta rey-name gönderenlerden bir kaçı encümenine yeniden aza olarak kabul edildi.

Böylece yeniden faaliyete giren encümen, iki risaleyi birçok esaslı noktalarda tagayyür etti. Nefs-i kelime, levahık ve la-hakka makalelerindeki harekeler itibariyle vukuattan müstahreç kaideler istinbatına çalıştı. Pek medid bir silsile-i mesaiden sonra kati bir şekil kabul etti ve risalenin yeniden tabına başladı.

Lakin biz de ne vakit ilmi işler siyasi tebeddüllerin mağduru olmamış ve ne vakit şahsi tebeddüller umur-ı cariyeyi yazar bozar tahtasına döndürmemiştir. O sırada tebeddüller vukua geldi. Maarifte yaptığı işlerle hala tezahür eden birisi, nezaret iskemlesine oturur oturmaz bir darbe ile bütün encümenleri yok etti. Birçok senelik mesai semereleri iktidaf olunmadan heba olup gitti.

Sonra, birden bire yeniden birtakım encümenler teşekkülüne şahit olduk. Anlaşıldı ki iş bir nokta-i nazara müsteniden değil, şahsı mülahazalarla yapılmış ve şimdi yeni encümenler her şeye yeniden başlamış.

İşte encümenin Esbak Maarif Nazırı tarafından unutilan “ne olup ne gittiği” şu küçük tarihçe ile anlaşılıyor. Bundan sonra ne olacağına gelince ona da “Allah bilir” demekten başka çare yok! [S.240, s.4]

3.46. İki Yüz Kırk Birinci Sayı

Sudan Geçiniş!

Zamane bundan müreffeh geçinmeyi kimde görmüştür! Hemen herkes bilir. Tütün içer, fakat kendinden içmez. Sordunuz mu:

- Her zaman içmem. Arada sırada...

Der.

Yanında on tane müvezzi bağıra bağıra geçer de aldırılmaz. Bahusus gazeteler iki kuruşa çıkalı asla aldırılmaz, fakat sizi gazetenizi okuyup da cebinize koyacağınız zaman şahin gibi pençesini uzatır, bir:

- Müsaade buyurur musunuz?

İle derdest eder, (müdür-i mesul) a kadar okur, sordunuz mu:

- Bizim taraflarda bulunmuyor,

Der. Yahut:

- İskeleye geldim ki vapur kalkıyordu.

Ve emsali alamamazlık mazeretlerini sayar, döker.

Hele:

- Çâşnisi helal imiş!

Nakaratıyla meselâ üzüm kefesine saldırmaktaki isticali bihakkın maharet sayılacak teşebbüsat-ı şahsiyedendir. Elinizdeki simidi mültefitine tebessümlerle çıt diye kırması, birer ikişer ağzınıza atmakta olduğunuz kestane, fıstık gibi eğlencelerden elini cebinize atarak alması, kese kâğıdınızı açarak:

- Nerden aldınız beyefendi, ne güzel unâb imiş!

Diyerek, size:

- Buyursanıza!

Demeye vakit bırakmaması umulur mürüvvetlerden midir?

Esnafi beyhude heyecanlara uğrattığı da cabasıdır.

- Kaça?
- Otuz beşe!
- Pahalı!
- Sizin için otuz iki buçuğa olur.
- Yok, yok. Otuza olursa dönerken bir okka alayım.

Ağızları ne kadar ince bir fikr-i itma mahsulüdür!...

Almış yolunu, sokağın ortasında küfesini gıcırdata gıcırdata geçen elmacıyı camı vurarak çağırması, herif küfeyi indirdikten sonra pencereden sarkarak?

- İstemiyorlar! Varmış!

Diye evinde gıyabında bulunması az mı hayretlerle karşılanacak hallerdendir?.

İnsanı imrendirecek neler de bilir!.. Durup dururken:

- Canım, bir zeytinyağlı lahana dolması istiyor...
- Dün (Tatlıcı Kâmil) de bir hanımparmağı gördüm, ağzımın suyu aktı...
- Geçen akşam Ali Beylerde bir patlıcan turşusu var idi... Kaymak mı kaymak!
- Valide merhume bir suböreği yapardı. Meteliği yukarıdan atar atmaz tın der idi...
- (Beyazıt) taki kasapta bir kıvırcık gördüm, safi yağ, safi tulum!..
- Bizim alt tarafımızda ki bahçede iki ağaç ekmek ayvası var, iki tanesini bir dal çekmiyor, o kadar büyük!...
- Sakız muhallebisi sever misiniz?

Demesi (Baba Yaver) in bile revan-ı şikem perverisini lerzedar-ı iştaha edecek akvalden değil midir?

Arada muharrirliği de tutar.

- Bende yazacağım, fakat itiraz ederler, başıma iş çıkarırım diye korkuyorum, der.

Siyasiyatta de ferid-i rüzgâr kesilir:

- Ben Sadrazam olsaydım, der idim ki...

Cami'ül-ulumdur,

- Muhiddin Arabi Hazretleri demiştir ki!.

Mimarlıktan da çıkar:

- Tahinî boyalı ev mi?.. Hani ya.. Sokağın başındaki değil mi?.. Bağdadileri pek yufkadır...

Mühendisliği de elden bırakmaz.

- Bu cadde bu yola açılmamalı idi.. Bizim evin hizasından tutturulmalı, ta aşağı eczaneye kadar bir sıraya getirilmeli idi...

Oyuna çok meraklıdır:

- Herife bir şeş ve dü attım.. Tavlayı kapadı gitti...

Gaziliği de vardır:

- Biz Çanakkale’de iken her gün on tayyare gelirdi...
- Bombaya öyle alıştık idi ki o atar, biz yatar, uyurduk!..

Haline göre aşçılıktan da dem vurur:

- Geçen Cuma bir pilaki pişirdim idi, bizim kaşık düşmanı bile beğendi... Artık çocukları sorma.. Kapışa kapışa!..

Darb-ı mesel diye söyler:

- Leyleğin ömrü laklak ile geçer... [S.241, s.2]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 12

Muhittin

Gurub

Burada ne işi vardı? Türk İmparatorluğu’nun altı yüz senelik payitahtı müthiş bir tehlikeye maruz bulunurken kendisinin kanı, böylece, sabah tuvaletini yaparken Suriye’de, dalgın bir ustura çizgisiyle mi iktifa edecekti? Çanakkale’de akıtılacak fazla bir damla kana ihtiyaç mevcut olması ihtimali varken kendisinin burada bulunması manasız değil miydi? Sonra, İstanbul, sade bir payitaht olmak üzere manen haiz-i ehemmiyet bir yer değil, belki de onun haricinde, maddeten de mühim bir mevki de idi. İstanbul yok, bütün şu mücadele teşkilatının bir anda durması ihtimali vardı.

Eskişehir’e nakledilecek bir hükümet, Avrupa’dan çıkmış, harap Anadolu’nun orta yerinde her türlü vesait-i cidalden mahrum, kuvvetli düşmanların mütemadi taarruzlarına karşı ne kadar uğraşabilirdi? Çanakkale’de oynanan haile her şeydi. İmparatorluğun bütün varlığı bu hailenin neticesine tabii bulunurken kendisi böyle uzakta, çöllere doğru uzanan demiryolların idaresiyle meşgul, hatta o bile değil, bir Alman zabitanın yanında alelade bir şey, hiç, bir tercümandı! Vakıan vazifenin her yerde vazife olduğunu kendisi de bilirdi; ancak isterdi ki bu muazzam haile de bir figüran değil, rol sahibi bir aktör olsun. Ah, bir kolayımı bulup da şu Çanakkale’ye gidebilseydi! Bir Aralık Binbaşısına müracaat ederek onun delaletiyle kumandanlık nezdinde bir teşebbüste bulunmayı düşündü. Fakat, bunu askerce bulmadı. Kendisine

emredilen vazifeyi beğenmeyerek Çanakkale’de ateş hattını istemek bir nümayişe benzeyebilirdi ki o böyle şeylerden pek korkardı. Talebi isaf edilmediği takdirde ise mevkii pek fena olur, bundan haberdar olan diğer arkadaşları yanında bir nümayişçi, mütelassıf vaziyetinde kalabilirdi. Binaenaleyh bunun mümkün olmadığına kanaat getirdi; Şu halde yapılacak başka bir şey de yoktu, meğerki kendisini doğrudan doğruya oraya göndersinler.. Tıraşını bitirdikten sonra saate baktı, henüz erkendi; babasına, Namiye’ye, arkadaşlarına birer mektup yazmak istedi ve evvela Namiye’nin mektubundan başlamayı münasip gördü. Fakat nasıl başlayacaktı? Öteden beri kendisine sadece “Namiye” diye hitap eder ve müferrit-i muhatap sigası kullanırdı. Fakat, bir zamandan, pek yakından beri aralarına nasılsa ikisi de farkında olmayarak, bir resmiyete girmişti. Demek eskisi gibi “Namiye” diyemeyecekti. O halde? Düşündü taşındı, teklifsizlikle resmiyeti mezc edecek bir şey bulamadı. O kendisine “Fikri Bey” diye hitap etmişti; kendisi de ona “Namiye Hanım” dese pek fazla resmi olacak değil miydi? Bir müddet daha düşündü, nihayet, kalemi, alelade, “kardeşim” kelimesini yazdı önüne bir de virgül koydu. En muvaffakı buydu. Bu sayede hem dostluk ve hem samimiyet ifade edecek, hem de şimdi birdenbire çocukluktan beri çıkmış iki hasım ve arkadaş arasında yavaş yavaş teessüs-i zaruri olan resmiyete menafi düşmeyecekti. Zaten öteden beri kardeş olarak büyümüş değiller miydi?

Evvela, şimdiye kadar kendisine karşı ettiği vaatlere rağmen uzun ve sık yazamamış olmasından dolayı itizar ediyordu. Yeni âlem ve yeni meşguliyet kendisini o kadar birdenbire sarmıştı ki sabahtan akşama kadar devam eden meşguliyetleri ve bazen de haftalarca süren yorgunlukları arasında vazifelerinden bir kısmını ihmale sevk edilmişti. Bununla beraber yalan söylemeyi sevmediği için kabahatini itiraf ediyordu. Yazacak kadar vakti olmadığı halde kusur etmişti; bundan böyle artık acısını çıkarmak için çok uzun yazmayı vaat ediyordu, Sonra da kaç aydır Sina çöllerinde, Suriye’de geçirdiği askerlik hayatına ait tafsilat veriyordu. Yazarken memleketin İstanbul’ca meçhulü olan hususiyetlerini bulmaya, onları anlatmaya çalışıyordu. Çöl denince İstanbul’da hatıra gelen mefhum ile, mesela kânunusani şubat ve mart aylarında Sina’nın sahra-yı tehi arasında ne büyük bir fark olduğunu izah ediyordu.

“Ben, çöle aşığım. Eğer onun, yalnız hikâyelerini istediğim yaza mahsus cehennemlerini görseydim, belki böyle olmazdım, fakat, şimdilik çölün gördüğüm

mevsimine aşığım!” diyor ve bilhassa onun Guruplarını anlatıyordu. Mektubun bütün bir sayfası çölün rengârenk bir Gurup tasviri ile doldu. Bu sayfada hassas bir ruhun güzellik karşısında nasıl titrediğini gösteren mutena bir heyecan vardı. Sonra, kendisine geçti. İstanbul’un tehlikesinden, tehlikeye rağmen İstanbul’dan çıkmamaktaki isabetten, İstanbul’a karşı duyduğu iştiyaklardan uzun uzadıya bahsetti. Çanakkale muharebelerinden bahsederken aklına bir şey geldi ve yazmaya karar verdi: “Bilir misiniz, diyordu sizin yerinizde olsaydım, ne yapardım? İstanbul’da şimdi pek çok hastane vardır ve bunların hepsi de Çanakkale’de dövüşen mecruhlarla doludur. Bunların birinde hasta bakıcı olmak! İnanınız bana, insan, ateş karşısında ne kadar kararır ve katlaşırsa katlaşırsın, göğsünün içinde daima yumuşak bir kalp taşır. Benim kalbim, onun kalbi, ötekinin kalbi, hepimizin kalplerimiz, derece derece, yumuşaktır. Hiçbir zaman zannetmeyiniz ki en yumuşak ve hassas olan kalpler okumuş olanlar kişilerdir. Hayır, ben her şeyden bi-haber bir Ankara Türk’ünün göğsünde bile benimkinden daha yumuşak bir kalp bulunabileceğine kailim. Onun için sizin yerinizde olsam hem bir hasta bakıcı olurum, hem de yalnız neferlere hizmet ederdim. Yumuşak ve beyaz bir elin bir Türk köylüsünün yarasını sarması evvela saf Türk’ün kahraman ve asil ruhuna karşı hepimizin ifasıyla mükellef olduğumuz bir hürmet borcu, sonra da müşfik ve beyaz kadın elinin mucize-i temasıyla tahakkuk eden incelik ve nezahat terbiyesi olur!” Ve bu bir hakikatti. Günlerce ateş ve demir kasırgaları ile hurdahaş olan siperlerde bazen aç ve susuz, kalbinde ve azuletinde ne kadar kuvveti varsa hepsini sarf ederek düşmanla süngü süngüye, pençe pençeye, tırnak tırnağa boğazlaştıktan sonra nihayet mecruh, bir hastaneye düşen bir Türk için yarasının, beyaz ve yumuşak, ince bir kadın eliyle sarıldığını görmek ne kadar tatlı bir şeydi; Ali Fikri bunun güzelliğini izah için söz bulamıyordu. “Sade siz değil, hepiniz, İstanbul’un tahsil ve terbiye görmüş münevver kadınları, en güzelleriniz ve en ihtimamlı güzellik ve şefkatlerinizle bu hastanelere koşmalı ve oralarda şimdiye kadar böyle hengâmelerde başlarının uçlarında böyle şeyler görmemiş olan Türkler arasına dağılmalısınız. Bu, bizim için, diğer memleketlerde olduğu gibi, sade insani bir vazife değil, aynı zamanda milli bir hizmettir.

Türk’ün, mecruh olduktan sonra kendisini sizin aranızda görür, sizin beyaz ellerinizin onun kirli sargılarını ihtimam ve şefkatle sardığını duyarsa hem derin bir saadet hisseder,- ah, bu saadet onun ne kadar hakkıdır!- Hem de sizi sever ve

binaenaleyh size yaklaşıır. Bilirsiniz ki milletin hülasa sade Çanakkale'nin müdafaasına değil, kısmen de Türk'ün bizleri, yeni İstanbul'u sevmesine mütevakkıftır!"

Mektup uzayıp gitmişti; saatine baktı, kalem zamanının geçmekte olduğunu gördü ve diğerlerini bilahare yazmak üzere hemen birkaç cümle ile mektubu bitirdikten sonra dışarı çıktı.

Yürürken zihni bir taraftan Namiye ile meşgul oluyor, diğer taraftan onunla neden böyle fazla meşgul olduğunu düşünüyordu. Çocuklukları ekseriya bir arada geçmişti. Namiye, İstanbul'a geldiği zaman dört yaşında idi. O zaman sekiz yaşında olan Ali Fikri için bütün bir yaz Kanlıca 'da bütün oyuncak, arkadaş, eğlence hep Namiye olmuştu. Annesinin dayısı olduğu gün kendinin de dayı dediğın Necmettin Bey, Viyana kitabetinden Bender-buşir şebenderliğine tayin edildiği zaman karısı ile çocuğunu oralara kadar sürüklemeye lüzum görmemiş, [S.241, s.2]

Mabadi var

3.47. İki Yüz Kırk İkinci Sayı

Meğer Kimler İmiş?...

Haylazlıkları üstlerinden başlarından akan iki külhanı meşrep, ağız dalaşı ediyorlardı.

Kalpaklısı, tepesi çukur feslisine durdu durdu, dedi ki:

- Sen kabadayı mısın?

Beriki gözlerini biçimle süzerek:

- Kabadayıym ya, beğenemedin mi?. Benim onlardan nerem eksik!..

Onlar kim?..

Zihniyet-i hazıra ne kadar müvesvis?.. Benim bile aklım birden bire nelere, kimlere gitti?.. Biraz tarih bilmenin bu kötülükleri var? Yemin ederim ki ani bir tahassüs ile birbiri ardınca:

- Acaba Yeniçeriler mi?
- Biri vurur, diğeri soyup geçer Kalyoncular mı?
- Zorbalar mı?

- On ikiler mi?
- Fehim Paşa, Mahmut Paşa avenesi mi?
- Son olarak İttihatçılar mı?
- Yoksa İtilafçılar mı?
- En son olarak Teşkilatçılar mı?

Kimler Ya Rabbi!..

Arkalarından koşup heriflere soracağım... Adımlarından belli... Yeni çıkmışlar!...
Bakın.. Yol tenha.. Feslisi meydanı geniş bulmuş a...

- Allah!

Vu...u.h!

Diye bağıyor. Yanaşılamaz!.. Sabah, sabah!. İyi kaçmaz!..

Evet bu, anı bir tahassüs idi. Ben bunu derhal zapt ettim.

Biraz sonra yine düşünüyordum. Kendi kendime:

- Biz bir asır içinde kaç elden geçmişiz yahu! Diyor, yine aynı tefekküre düşerek:
- Ne kavi, ne dayanıklı adamlar imişiz!. Sille, tokat, yumruk, tekme, sopa, kırbaç, bıçak, kurşun, ip, gülle, bomba, torpil.. Bir yana, biz bir yana... ha.. Buldum.. Buldum!...

Kabadayı onlar değil, bizler imişiz be!. Evet.. Biz imişiz!.. Hatta hem kabadayıyız, hem de kabadayı ocağıyız. Kim çıkarsa bizden, kim ezerse bizden, kim ezilirse yine bizden!.. Var mı bize yan bakan!.....

- Nakaratıyla gülüyordum.

İşte (Kastamonu) ormanlarından odun kesiliyormuş denilince:

- Yine Türkler ayaklanacaklarmış...
- Yine Türkler Ermenileri keseceklermiş!...
- Yine Türkler Rumları öldüreceklermiş!..
- Yine Türkler inkılap yapacaklarmış!..

Tarzlarından Avrupa'yı, Amerika'yı firdolayı dolaşıp duran şayialarda bizim bu etvar-ı mütecellidanemiz bereketindedir.

Bravo, bizlere!.. Bir sopa kesmek ile dünyaya kendimizi dövdürüyoruz!... [S.242, s.2]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 13

Muhittin

Gurub

Kendilerini getirip Kanlıca' daki yalılarına bırakmıştı. Onlar orada buldukları müddet zarfında, üç sene birbirini müteakip, her yaz, Ali Fikri'nin ailesi de Kanlıca 'ya gelmişlerdi.

Anne ve babanın şahsi servetleri onlara böyle yaz için, kira ile şuraya buraya gitmek imkânını verebiliyordu. Babası Kanlıca 'yı pek sevmiş olduğu gibi orada akraba bulunması da annesi için Kanlıca 'nın tercih edilmesine sebep oluyordu. Üç yaz oraya gelmişler ve her vakit Namiye'nin annesinin olan yalının yanındaki küçük yalıyı kiralamışlardı. Burada Ali Fikri, kardeşi, Namiye daima beraber oynarlardı. Henüz altı yaşında bulunduğu için kendisi üç çocuğun en büyüğü oluyordu. Ötekiler kız ve yaşlarının küçük olmasına rağmen üç çocuk pekiyi anlaşırlardı. Bütün oyuncaklar bir araya toplanır, sakın sakın oynarlar, gülerler, koşarlar, oyunlar icat ederlerdi. Sonra Namiye sekiz yaşında iken Necmettin Bey evvela Pire ve sonra Marsilya şehbenderliklerine gönderildi ve bu defa ailesini İstanbul'da bırakmadı. Namiye, İstanbul'a altı sene sonra, on dört yaşında avdet etti, o zaman on sekiz yaşında olan Ali Fikri karşısında altı sene evvelki küçük arkadaş yerine kocaman bir genç kız bulmuştu.

Türkçe tahsili nakıs, fakat pek güzel Rumca ve Fransızca söyleyen bu on dört yaşındaki genç kız Ali Fikri de bir hayret uyandırmıştı. Kendisi Fransızca da istediği kadar ilerleyememişti. Okuyup anlıyor, fakat, konuşamıyordu. Onun böyle iki lisanı birden ana lisanı kadar bir suhuletle söylediğini gördükçe gıpta ederdi. Bundan başka Namiye de şarklı mahcubiyeti tamamen kaybolmamakla beraber Avrupa kızlarına mahsus bir serbestlikte inkişaf etmişti. Eski arkadaş, kolayca dost olmuşlardı. Birine İstanbul'da yetişmiş, Türk bir ağabey, ötekinde Avrupa'da büyümüş küçük bir kardeş vardı, bunun için ne vakit tesadüf etseler aralarında birbirlerinden alınacak,

yahut birbirlerine verilecek birçok şeyler buluyorlardı. Ali Fikri İstanbul Sultaniyesi’ni bitirmiş, Edebiyat Fakültesi’ne girmişti; Namiye de hiç istemeyerek Fransız mektebine gidiyordu. İkisinde de okumak için büyük bir aşk vardı, ne zaman birbirlerine tesadüf etseler yeni okudukları kitaplardan bahsederler, Ali Fikri Namiye ile daima Fransızca konuşmaya gayret eder, öteki şimdi hararetle ilerletmeye çalıştığı Türkçesini ıslah için nasihatler isterdi. Ali Fikri hep Beyazıt’ta oturuyordu. Namiye kışın Şişli’de yazında Kanlıca ‘da idi, Ali Fikri, Namiye ile aralarında böyle iyi ve vefakâr bir dostluk tesis etmiş olduğunun ancak şimdi farkına varıyordu. Yakın zamanlara kadar Namiye kendisine “ağabey” diye hitap eder, kendisi de sadece “Namiye” derdi; sonraları yavaş yavaş aralarında iki çocukluk arkadaşı, iki kardeş münasebetinden daha başka bir şey tesis eder gibi olmuş, hiç dikkat etmeyerek birbirlerine karşı başka suretle hitap etmeye başlamışlardı. Ali Fikri’nin bir müddet “Namiye, sen...” demesine mukabil çoktan beri Namiye “Fikri Bey, siz...” diye konuşuyordu. Demek ki aralarında eski çocukluk arkadaşlığından başka bir şey vardı ve işte bunun için bunun içindir ki nihayet kendisi de gayr-ı ihtiyari, cem-i muhatap sigasını kullanmaya lüzum görmüştü. Şimdi, hiç hatırında yokken birdenbire geliveren alelade bir dostluk mektubu bütün bunları kendisine hatırlatıyor, Namiye ile kendisi arasındaki eski münasebeti birer birer tahlil ediyordu.

Daireye yaklaşırken kendi kendine gülümseyerek “ne oluyor, âşık mı oluyorum?” diye sordu. Herhalde âşık değildi; bunu şimdiye kadar bir kere bile hatırandan geçirmiş değildi. Ancak şimdi pek açık olarak görüyordu ki Namiye de kendisi için sıcak ve cazip bir şey vardır. Bu sıcak ve cazip şey ne idi? Bunu bilmiyordu ve bundan dolayıdır ki âşık olamazdı. Şu halde? Kapıdan içeri girerken bu ukdeyi halletmiş gibi idi:

- Hiç, diyordu, tabii bir nostalji ve bilhassa bu yeni âlem içinde eski âlemin sevilen şeylerine karşı derecesini birkaç misli artırmış bir merbutiyet ve bittabi bunun neticesi olan bir tahassür...

Henüz dalgın, odasına girerken karşısına tanımak istediği bir çehre, bir zabıt çıkmıştı. Tanımak üzere dikkate hazırlanırken zabıt derhal kendisine doğru yürüdü ve gülerek:

- Fikri Bey, nasılsınız?

Dedi. Ali Fikri dikkatle baktı sonra, birden bire, hayret ve teessürle dolu bir nida salıverdi.

- Vay yüzbaşım, siz misiniz?
- Tanıyamadınız, değil mi? Hakkınız var, çok yoruldu... Siz gittiniz, ben de kafayı yere vurdum. Müthiş bir sıtma... Tam bir ay yattım, beni bu hale getirdi, sonra Beyrüs-saba da muayene edilerek buraya göndermeye karar verdiler, buradaki heyet-i sıhhiye de üç ay tebdil-i havaya lüzum gösterdi. Bir haftadır buradayım, muamelem ile uğraştım, şimdi İstanbul'a gidiyorum; Tebdil-i hava mı orada geçireceğim. Bugün yolculuk muamele mi bitirmek için buraya gelmişim, sizi bir göreyim diye uğradım. Şimdi gelir dedikleri için biraz bekleyecektim.

Ali Fikri yüzbaşısını aynı hayret ve teessür içinde dinlemişti. O kadar bozulmuştu ki tanımak için güçlük çekmekte kendisini haklı buluyordu, nasıl? Niçin? Diye birtakım sualler soruyordu. Her şey yolunda gidiyordu. Yalnız çölün zaten oradan en fena şekilde bir sıtmaya yakalanmıştı. Çoktan beri sıtma başlamıştı; birer birer, herkes yakalanıyordu. Buna karşı dikkatli ve tedbirli davranmak lazım geliyordu. İyi tedavi edilmediği için kendisi biri ay çekmiş ve nihayet bu hale gelmişti. “Ne yapayım? Diyordu, vazife bu, elbette geçer... Çok şükür, kurtuldum ya!” Ali Fikri basit felsefeli yüzbaşısının gösterdiği bu tevekkül ve teslimiyete hayrandı. Bir ay süren bu hastalıkla tanınmayacak hale geldiği halde bu basit felsefe-i tevekkül “ne yapayım, vazife bu..” dan başka bir şikâyete lüzum görmüyor, bilakis bunu alelade bir hadise şeklinde tasavvur ediyordu.

Oturdu, kahve ikram etti. Arada sırada ziyarete gelenlere ikram etmek için masasının gözüne kilitlediği paketinden bir sigara, bir daha, bir daha verdi; uzun uzun konuştular. Askerlerden, diğer zabıtlardan bahsediyorlar, ameliyat-ı imareye hakkında konuşuyorlardı; öbür ucuna doğru Golan'a bir faaliyet başlamış çölün imar ve temeddüni için süratle ilerliyor, önüne geçen her müşkili duyuruyordu. Cemil Süreyya mütemadiyen çöllerde uğraşıyordu. Nazmi Efendi bu faaliyetten ve bunun peyderpey verdiği netayıçten pek memnundu. “Bu devlet devlet olalı, diyordu, böyle bir gayret görmemiştir!” Filhakika kendisi de bu kanaattedir. Ordunun içinde birdenbire dağılmış olan gençlik kuvveti şimdi muntazam bir makine halinde

işlemeye başlamış, şimdiye kadar yapılması hatta hatırlara bile gelmemiş olan şeyleri pek adi bir iş gibi birer birer becerip gidiyordu. Yüzbaşı bilhassa bütün bu işlerin Türkler tarafından yapılmakta olmasıyla iftihar ediyordu.

- Siz peki bu fikirde değilsinizdir, ama ben Almanların bir işe yaramadıklarına kaniyim. Hep bizimkiler yapıyorlar. Sonra onlar kendilerine mal ediyorlar. Mesela sizin dostunuz olan Cemil Süreyya Bey'in beraber bulunduğu Alman yüzbaşısı bence hiçbir işe yaramayan bir adamdır. Çok bir şey yapmadığı halde çölün içinde mütemadiyen baştanbaşa dolaşip duruyor. Bu, sade benim fikrim değildir. Cemil Süreyya Bey de böyle düşünüyor. Onları burada dolaştırmakta ne fayda var? Bizimkiler her şeyi biliyorlar ve yapıyorlar... Biz yapalım da namı ve nere mi(?) verelim?. Ali Fikri de bu kanaatte idi. Çölde Alman, kendi memleketinde olduğu gibi muvaffakiyetle çalışamıyordu. Yapılan işlerin basit muhakemeli Türk dimağlarında husule getirdiği teessürlerden ve bilhassa nefs-i itimat hüsnün günden güne kuvvet bulmasından memnun olmakla beraber kendileriyle geçinmek mecburiyetinde bulunan Almanlara karşı âdem-i teveccüh meyillerinin kuvvet bulmasından endişenak, yüzbaşısına karşı, her zamanki gibi başka bir lisan kullanıyordu: [S.242, s.2]

Mabadı var

3.48. İki Yüz Kırk Üçüncü Sayı

Ha Yükseliyoruz Ha!..

Anlaşıyor, anlaşılıyor değil anlaşıldı mı ki insanlık bundan böyle kabına sığmayacak. Bu zemin artık ona dar gelmeye başladı. Nice zamandan beridir havalanmak istiyordu, ona da muvafık oldu. Monoplan dedi uçtu, bi-plan dedi uçtu, bilmem ne sistemi dedi, bindi yükseldi.

Asırlardan beri uçmak derdi ile uğraşıyordu. Ayağını yerden, bu zemin-i pist ü ve hakirden kesmek mertebe-i velayet addetti. Semaya daima bir mevki-i lahuti nazarıyla baktığı için bütün kudret-i icadı oranın amakında aradı. Urûclar ile kabiliyet-i insaniyenin semavi bir feyz idi. Perverdesi olduğunu ilan eyledi.

Maneviyat-ı mukaddesinin halk-ı cihan için bir rehber-i itila ittihaz edilmesindeki esbap ve ledünniyatı meâric-i terakkiyata gaye olmak üzere gösterdi.

Bir zamanlar yüksek uçan (turna) sürülerinin, (kartal) curnatalarının hayran-pervazı olarak hararet-i garziye meselesini ölçüp biçtiği halde şu günlerde turnaları, kartalları aman!.. Üzerimize düşecek diye diyar diyar kaçıyor.

Yine bir zamanlar tay-ı mekân, tay-ı zaman namlarıyla akıllara hayret vermiş olan hadisat-ı müpheminin her ikisini de bir anda hallederek beş kıtayı on on beşer saatlik bir rabıtaya bağladı. Fakat (Kemal) in dediği gibi bir his-i nev-peyda:

<Yüksel ki yerin bu yer değildir>

Diye avaz avaz bağırıyor. Yüksel bre yüksel!... Hübutu bile suut manasına kullandırıyor.

Ne olacak?.. Elbette bir şey olacak!. Göğe çıkmak için (Eyfel) Kulesi birinci, (Mont Blanc) ikinci, (Himalaya) üçüncü basamak halinde kaldı. Şimdi de namını tarihe (Fatih'ül-arz'ül-sema) yazdırmak istiyor.

Filvaki karain-i ahval, yazdıracağına yemin edecek derecede kuvvetli güveniyor.

Ah!.. (Jules Verne)! sen olmamalı idin!... Yahut bize semanın muhtasar ve müfit bir coğrafya-yı siyasiyesini yazıp çizdikten sonra çekilmeli idin!. Yakındır. Semanın bir takım menatik-ı nüfuza taksimi, er geç konferanslara tevdi edilmesi bu günlük, yarınlık bir mesele olacaktır ankarîp:

(Britanya Havaî) müfettişliğine Sör (James Luter) tayin edilmiştir. Müşarünileyh geçen gün (Guel Calaei) de şerefine verilen bir ziyafetten sonra rekyübine tahsis edilen (Kehkeşan) kruvazörüyle mahal-i memuriyetine azimet etmiştir. Kruvazörü (Zühre), (Ayyuk) askavutları takip ediyordu.

Şeklinde firkalar okuyacağımıza kaniyiz.

Artık dol, araz dairelerinin patırtısını dinleyin. Kutub-ı Şimali, Kutub-ı Cenubi! Bunlar birer nam-ı kadim olup kalacak, (Montgolfier) biraderlerin cevvi-i havada heykelleri dikilecek, dikilecek biz bile biraz tenezzüh için semada muallak duran mesirelere gidip geleceğiz... (Acaib-i seba) nın esması okunmayacak! Ashab-ı Kehf den biri bir daha kalksa da bir tayyare görse kim bilir ne der? Diyenler bizler zabıta vukuatı meyanında:

“Geçen akşam küre-i kamer-i kurbunda mühim bir sirkat-i ika edilmiştir. Sarıklar yüz yedi bininci havai kilometrede (Göge Çıkan) mahallesinde sakin şuaara-yı sema azasından (Jeryâ) Efendi'nin ikametgâhına duhul ile bir hayli zî-kıymet alat ve edevat aşırımlardır. Bunlar meyanında şuaatı murassa iki kanat vardır. Mütecasirlerinin mahrekleri keşfedilmiş ve takip edilmekte bulunmuştur.”

Gibilerine tesadüf edeceğiz!..

Artık küçük çocuklar için emekliyor, tabiri unutulacak. Meselâ maşallah, bizim torun uçukluyor.

Yahut: Çok şükür yetiştirene! Kerimemiz kanada girdi!

Denilecek!...

Meşhur (Camil Flamamarion) seyahat-ı semaiye namına yazmış olduğu (Urani) muhayyelatı arasında eski Romalıların (Merih) civarında seslerine nasıl eriştiğini hikâyeye eder. Biz de o zamanlarda kim bilir nerelerde (intihabat) gürültülerine yetişiriz!

Evet... Ne yerde, ne de gökte rahat yok. Diyeceğiz. Bana öyle geliyor ki yukarıları daha uğultulu olacak. O zaman da:

- Ne yapsak, ne etsek başımızı dinleyecek bir mahal bulsak!.. Diye bugünkü gibi iki parmağımız kulaklarımızda düşünüp duracağız!..

Bir evet daha!.. Sade biz değil alayı aleyhine bile girip çıkmış olan nifak ve şikak, su-i ahlakta bizimle beraber yükselecek. Zemini âlûde ettiğimiz yetmiyormuş gibi asumanı da fitne zâre döndüreceğiz... Beşeriyet, vardığı yere huyunu da beraber götürmezse adamlığını ispat edemez. [S.243, s.1]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 13

Muhittin

Gurub

- Vakıan dedikleriniz doğrudur; diyordu. Ancak terekkiyat-ı fenniye hususunda bizim henüz Almanların rehberliklerine muhtaç

olduğumuzda muhakkaktır. Bize kolay görünen bir takım şeyler vardır ki bunlar da onların delaletlerinden istifade etmek mecburiyetindeyiz... Zaten maksat-ı nam almak, şöhret kazanmak değil, iş görmek muharebeyi kazanmak olduğuna göre bu gibi şeylere ehemmiyet vermemeli...

Uzun müddet konuştular; sonra üçüncü sigarasını da bitiren yüzbaşı gitmek üzere ayağa kalktı; “siparişiniz var mı?” diyordu. O zaman aklına Namiye için yazdığı mektup geldi; ertesi günü hareket edeceğine göre mektubu yüzbaşısıyla göndermek elbette müreccahtı. Mektuptan başka bir ricası olmadığını söyledi ve zarfı verdi, ertesi gün istasyona gelip içinde bize bir mektup vereceğini söylerken yüzbaşı zarfın üzerine okumuş “galiba nişanlınız!” diyordu Ali Fikri “hayır”! Diye anlattı, sonra vedalaştılar ve eğer ertesi gün bir iş çıkarda görüşemeyecek ve hem olursa birbirlerini unutmayacaklarına söz vererek ayrıldılar.

Bugün akşama kadar hem çalışıyor, hem de zihnen hep Çanakkale ile meşgul oluyordu. Burada bütün Almanlar gibi bir Alman olan binbaşısı ile kalem kâtipliği etmek kendisine yorucu, sıkıcı bir şey geliyordu. Çanakkale’de Türkiye’nin bütün varlığına taalluk eden büyük bir haile oynanırken uzaktan buna seyirci kalmaya tahammül edemiyordu. Bütün işlerini dikkatli ve muntazam gören binbaşısı kendisini sabah ve akşam hep aynı saatte yanına çağırır havale ettiği işlerin neticelerini sorar, yeni işler havale eder. Yeni tevdi ettiği vazifeleri en küçük teferruatına varıncaya kadar kendisine birer birer izahtan başka nasıl yapacağını dair de birçok tavsiyelerde bulunur, her şeyi birkaç kere tekrardan sonra nihayet bütün söylediği şeyleri bir kere de kendisine tekrar ettirirdi. Binbaşının kendisine büyük bir teveccüh ve emniyet göstermesine rağmen çöllerin vasi ufuklarıyla başlayan askerliğinde bu kalem hayatından çok bıkmıştı. Ya tekrar bölüğüne dönmek, yahut Çanakkale’ye gitmek istiyordu. Fakat, nasıl çaresini bulmalıydı? Binbaşısına açsa kendisini istemiyor olmak gibi bir mana vermesi ihtimali vardı? Bir istida ile Çanakkale’ye gönderilmeyi istemeyi muvafık bulunmuyordu; esasen böyle bir müracaatın kabul ve isafi meşkûk olduktan başka kabul edildiği takdirde bile birçokları tarafından nümayiş suretinde telakki edilmesi düşüncesi yanlış değildir. Hülasa, hangi taraftan düşünse bunun bir çaresini bulamıyordu.

Akşamüzeri binbaşısı çağırıldı muhtelif birkaç vazife ile kendisini Beyrut'a göndermek istiyordu. Vazifelerinin başlıcası, Beyrut'a karşı düşmanın bir ihraç-ı ameliyesi teşebbüsünde bulunduğu takdirde Şam-Beyrut şimendifer hattı üzerinde ittihaz edilecek tedâbire aitti. Bunun vazifeler hakkında binbaşısı kendisine iki saat-ı deva etmek üzere bir takım talimat verdi, birçok notlar tutturdu, nihayet bermutat, bütün söylediklerini kendisine birer kere tekrar ettirdikten sonra ertesi gün derhal hareket etmesini ve mümkün mertebe süratle geri dönmesini tembih etti. Ali Fikri birdenbire bu yeni vazifeden memnun olmuştu. Bu suretle hiç olmazsa artık usanç getirdiği kalem hayatından kurtularak biraz seyahat edecek, bir ilk evvel gördüğü memleket hakkında yeni yeni şeyler öğrenecek ve bilhassa Beyrut'u görecek. Vakıan yeni vazifesi, muvakkat bir zaman içinde olsa, kendisine Çanakkale hülyasından mahrum ediyordu. Fakat, hiç olmazsa bugünkü can sıkıcı vaziyetine nazaran yeni ve eğlenceli, hem de faydalı bir şey değil miydi?

-5-

Beyrut seyahatinden hem pek memnun, hem de müteessir olmuştu. Şam'dan Beyrut'a kadar, muhtelif noktalarda teftiş için durmuş bulunduğundan, seyahat altı gün sürmüştü. Bu altı gün zarfında Ali Fikri kendisine şimdiye kadar Suriye ve Arabistan'a ait olarak tahmin ettiği şeylerin büsbütün haricinde yeni bir âlem içinde buldu. Çölde çoktan solan "Berede" vadisinde hiç solmayan bir feyz ile çalkalanırken Cebel-i Lübnan da henüz uyanmıştı. Fakat, kendisini en ziyade meşgul eden şey baharın mebzul bir yeşillik şalalesi halinde her taraftan taşıp dökülen güzelliğini değil, belki de riyaktan(?) sonra dâhil olduğu Cebel-i Lübnan'dan itibaren Cebel ve Beyrut hayatına dair gördüğü şeyler olmuştu. Bütün bunlardan anlıyordu ki bu memleketlerde devlet varlığı namına hiçbir şey yoktu. İstanbul'un buraya gönderdiği memurlar, buralarda hiç bir eser bırakmaksızın mütemadiyen gelip geçmişler, kendilerinin çalışmayarak boş bıraktıkları sahaları başkalarına vermişlerdi. İngilizler, Fransızlar, Amerikalılar, bilhassa Fransızlar, bizim boş bıraktığımız bu sahada istedikleri gibi çalışarak devletin kâğıt üstünde devran-ı resmi varlığının yanında, herkesin dimağında ve kalbinde yaşayan kuvvetli ve hâkim bir varlık tesis etmişlerdi.

Başka lisan, başka mizaç, başka ahlak, coğrafi ve iktisadi başka şerait, bütün bu çöllerle daimi baharları mürekkep iklimleri bir araya toplamak için hiçbir şey yapılmamış, her şeyi şuun vukuatın kendi kendini sevk edip götürmesine terk

edilmişti. Devletin halkla teması için ne idareye gelen memurların, ne de idari edilecek olan halkın lisanları kifayet etmiyor, daima yabancı lisanlara arz-ı ihtiyaç ediyorlardı. Hayır, Ali Fikri bütün bu halkın Türk olmasını istemiyordu. Devletin temellerini Türkler kurmuş ve bütün memleketleri Türkler fethetmiş olmasına rağmen beynelmilel faaliyetin bugün de vasl olduğu kesafet artık suni vesait ile bir milli varlığın değerini temsil etmesi ihtimallerini bertaraf etmişti. Uzaktan, şimdiye kadar nazari surette öyle öğrendiği şeylerden edinilmiş Bir kanaate teben isterdi ki Osmanlı namını taşıyan bu devlet, temeli Türklerden gelen asr-ı dide teşkilata istinâd etmekle beraber bütün Türk'ün haricinde kalan memleketlerde halkın kendi menafi için çalışan bir devlet teşkilatı bulunduğuna ikna etsin ve hükümet ettiği yerlerde kâğıt üzerinde bir hükümet yapmakla iktifa etmeyerek kalplerde ve dimağlarda hâkim yollarını bulsun. Şimdi buralarda dolaşırken bu nazari kanaatin yakından temas ile hâsıl olan bir iman şekline inkılap ettiğini görüyordu. Birkaç gün zarfında gördüğü şeylerden anlıyordu ki burada İstanbul Devleti'ne ait ruhtan hiçbir şey bulunmamasına mukabil Akdeniz etrafında yaşayan medenilere ait her şey vardı ve hepsinin fevkinde Fransız medeniyetinin ekser-i şark milletlerinde görülen sırf taklitten ibaret bir ülkesi hâkim oluyordu. Hatta İstanbul Devleti'nin buralara yapmış olduğu en büyük fenalık da burada değil miydi?

Beyrut'a geldiği gün, indiği otelde tesadüfen bir arkadaş bulmuştu. Alelacele mektepten çıkarılmış, askeri bir Doktor, Yüzbaşı Zekeriya Hüsnü, Beyrut'ta bulunan yüz yirmi ikinci alay tababetine tayin edilmiş, iki aydan beri burada bulunuyordu. Tesadüfen kendisini orada görünce Ali Fikri memnun olmuştu. Kim bilir ha böyle ne kadar arkadaşları vardır ki, şu esnada birbirlerinden bi-haber, orada burada askerlik ediyorlardı! Adadi Mektebi'nden birkaç sene ekseriya aynı sırada yan yana oturdukları eski bir arkadaş, böyle kendisine tamamen yabancı bir muhitte kıymeti takdire sığmaz iyi bir tali demektir. İstasyon kumandanlığında veya fırka kumandanlığında geçen iş zamanları haricinde, ekseriya onunla beraber düşer, kalkar, şehirde onunla beraber cevelanlar yapar, iki aylık bir insiyeti olan Zekeriya Hüsnü'nün delaletiyle öteye beriye temas ederdi.

Beyrut'a kendisi gibi ilk defa gelmiş olan Zekeriya Hüsnü'nün de bütün vukuf ve malumatı yeni aylık bir hayattan ibaret olmakla beraber bu kısa süre zarfında arkadaşları hayli mühim şeyler öğrenmişti. Ekseriya harbe siyasiyata, bilhassa Suriye

meselelerine dair konuşurlardı. Bazen saatlerce süren münakaşalardan sonra Zekeriya Hüsnü bedbin kalmakta ısrar ederdi: [S.243, s.2]

Mabadı var

Türkler Vahdet-i Milliye Kahramanıdır

791'de (Kosova), 798'de (Niğbolu) melhameleri kazanan şehriyar-ı kâmrân (Beyazıd-ı Evvel) Asya'da bir bela-yı seyyar gibi bir uçtan öbür uca giden (Timurlenk) ile 804'te (Ankara) civarında çarpışmış, fakat dört uzun devr-i saltanatın mahsulü olan Devlet-i Osmaniye ile biraz kendisi de düşmana teslim olmuş idi.

Tarihlerimiz bu hadise-i uzamayı lehimize imale beyhude uğraşırlar. Meselâ maiyet-i padişahiyede yüz yirmi, (Timurlenk) kumandasında sekiz yüz kırk bin veya bir milyon asker var idi, galebeliğe tarumar(?) açılmaz, gibi kuvve-i maddiye faikiyeti ileriye sürerler. Maahaza bir kısım Osmanlı askerlerinin karşı orduya almak(?) ettiklerini söylemeyi de unutmazlar.

Bence Ankara mağlubiyetini intaç eden yegâne hata, böyle müthiş bir düşmana karşı durmak için daha kuvvetli olduğunda şüphe olmayan (vahdet-i milliye) nin nazar-ı ehemmiyeti almamış olduğundadır. Yine tarihlerimizin dedikleri gibi (Timur), hiçbir zaman (Beyazıd-ı Evvel) e meydan okumaktan ihtiraz eylememiştir. Çünkü Osmanlı ordusunda en büyük silah olması muktezi olan (vahdet) in şu aralık gayr-ı mevcut olduğunu biliyordu. Yani (Timur), daha harbe girmeden evvel Osmanlı ordusunun akıbeti izmihlâli adeta keşif eylemişti.

Diğer taraftan (Beyazıd-ı Evvel) kendisinden asırlarca evvel Asya'da, hatta Anadolu'nun göbeğinde teşekkül etmiş bir takım cesim hükümet-ı terekenin de kendisi ve ordusu gibi vahdet-i millîye ile mücehhez olmadıkları için inkilâbat ve sadamet-i müthişeye uğramış olduklarını teemmül eylememiştir. İşte irtikâp edilen hatanın büyük ve netice nokta-i nazarından fevkalâde muzır olmasını icap eden bir yoksulluk da bu idi. Osmanlı padişahlarının en cesur, en mahir, en muvaffakı olmak istidadını muhrez olan (Beyazıd-ı Evvel) bu sebeplerle esir düşmüş ve devletinin bir ayda varta-i tahallüle sürüklenip gittiğini görmüştür.

(Timur) ise bilakis bu müeddi-i tarihîyi tettebbu etmişçesine (Beyazıd-ı Evvel) Hükümeti'nin esbâb-ı inkısamını izhar ile meşgul oluyordu. Bunun için ittihaz ettiği

plan (Hammer) vesair ecnebi tarihlerinde natık olduğu veçhile Osmanlı (vahdet-i millîye) sini bozmak idi. Dikkat edilecek olursa ve tarihimiz iyice okunursa anlaşılır ki bu plan bilahare eski Rusya gibi devletlerin de aleyhimize kullandıkları planların ilk sureti olduğu tezahür eder. Fakat diğer mufassal makalemizde dahi etrafıyla izah ettiğimiz vecihle Türkler de her inhilâli müteakip husule gelen intibah onları (vahdet-i millîye) esasına irca ederek sırasıyla bir takım hükümet-ı cesime vücuda getirmek adeta bir seciye-i siyasiyedir. Binaenaleyh bu ve bundan sonraki makalelerimizin bu düstur-ı millî metni üzerinden mütalaa edilmesini tavsiye ederim.

(Ankara) vaka-ı muazzamasını müteakip Osmanlı Türklerinin başına, her biri kuvvetli bir hükümeti esasından söküp atacak sekiz türlü düşman daha peyda olmuştu. (Mufassal) in pek güzel bir surette tebeyyün ettiği bu sekiz türlü düşman şunlar idi:

- 1- Padişah esir, ordu perişan. Buna mukabil memleket üzerinde yedi sekiz yüz bin raddesinde Timur askeri mevcut. (Dikkat!)
- 2- (Timur) askerinden maada Anadolu'nun üçte ikisine müsavi memalîğin eski beyleri düşmanın taht-ı himayet ve minnetinde mütemerkiz. (Dikkat!)
- 3- (Timur), hitam-ı vakadan sonra derhal çekilip gitmiyor, bir sene daha Anadolu'da oturarak tahribat ile uğraşır (Dikkat!)
- 4- Salifüz-zıkr Türk beylerinden maada ötede beride yerleşmiş olan türedi ve asude-i dava-yı istiklâli ile serdar-ı hava! (Dikkat!)
- 5- (Beyazıd-ı Evvel) in dört şehzadesi el ele vereceklerine yekdiğeri aleyhine kıyam ederek inhilâl ve taksim faciasına bir de ihtilâl-i dâhili ilave ediyorlar ki ortada hiçbir felaket olmasına ve hatta (Ankara) vakası zuhura gelmemiş bulunsa bu rekabet beliyesi yine bir mülkü duçar-ı izmihlâl etmeye kifayet eder.(Dikkat) (1)¹⁷
- 6- Biraz sonra şehzadeler (Bizans İmparatorluğu) denilen ve buy-ı taaffünü hale burunlarda tüten hükümete müdane oluyorlar. (Ahvalin yendiği derekeye dikkat!)
- 7- Bulgaristan, Sırbistan, Eflâk, Macar, Arnavutluk, Hırvatistan gibi ada-yı şimale mevcuda bunlar (Sırp Sındığı) (Kosova), (Niğbolu) muhaberati gibi üç defa (Ehl-i Salip) suretinde olarak Osmanlıları Avrupa'dan çıkarmak maksadıyla

¹⁷ (1) Fırka-ı hiyellerin nazargâh-ı intibahına!

müttehidan hareket etmişlerdi. Böyle bir fitrat-ı uzamanın zuhuru üzerine elbette derhal ilan-ı ittihat ederek üzerimize yürüyeceklerdi.

8- Bunlardan maada bilcümle muharebat-ı Salibiye'nin müşevvik ve mürettibi Papalık bir heyula-yı muzlim gibi duruyor, Avrupa hükümetleri de seyl-i sefye hazır bulunuyordu. O Avrupa hükümetleri ki biraz evvel Macaristan'a kadar yürüdüğümüzü nazar-ı imana alarak bir hareket-i müttehidane ile (Niğbolu) ya en güzide kuvve-i beriyesinden kıtalar göndermiş, en kuvvetli gemileriyle (Selanik) e kadar gelmiş idiler.

Bu sekize (mufassal) numarasız bir dokuzuncu daha ilave ediyor:

Devletin tensikat-ı askeriyesi, mülkiyesi, ilmiyesi, (Bursa) vesair Anadolu baladındaki mebânî-i muazzama ve asar-ı harbiyesi mahv ü münderiç olmuştu.

Diğer taraftan da Anadolu bambaşka, hatta içinden çıkılmaz derecede siyasi ve coğrafi muhallef vaziyetler almış idi:

Evvelâ (Timur), temin-i galibiyet eder etmez (Ermenistan) ile İran'a civar olan memaliği kendisinin asıl mühmelleri olan (Erzincan) Emiri (Tahran) ile (Şirvan) Emiri (İbrahim) ve Akkoyunlu Hükümet-i Reisi (Kara Bölük) e tefviz(?) ederek şimdiki vilayet-i şarkiye ve havalisinde temin-i mevki eylemiş,

Saniyen: Karamanoğlu (Mehmet), (Germiyan) Oğlu (Yakup) Beyler ile (Menteşe), (Aydın) Beylerini; (Sinop) Beyi Kötürüm (Beyazıd) ı yerlerine bil-iade (Kütahya) yı üss'ül-hareke itti hazıyla hudut istilasını Akdeniz sevhiline kadar isale başlamış,

Salisen: (Süleyman Çelebi) Anadolu Hisarı'ndan (Şeyh Ramazan) ı Timur nezdine ibas ederek haraç-güzarlık teyid-i itaat ile Rum ili memaliği teveccühüne daimi menşur almış (Yakın zamandaki <manda> nın Kurun-ı Vusta'ya ait şekli), (Bizans) İmparator'una da dehaletle kardeşinin kızıyla bit-terviç yüz görümlüğü olmak üzere (Teselya) yı, Selânîk'i, Karadeniz'in Rumeli sahillerini geri vermiş, Şehzade (İsa) Çelebi (Kutbuddin) ile gelerek huzur-ı Timur'da arz-ı itaat etmiş, (Mehmet Çelebi) Sufî Beyazıt'ı göndererek Timur'un şâhenşanlığını! Kabul ve tasdik eylediğini bildirmiş idi.

Bereket versin ki bu inkılap pek seri bir surette iflas etmiş idi. Beyazıd-ı Evvel 'in vefatıyla beraber (Timur) Anadolu'da yapacağını yapıp iş tamam oldu diyerek çekilir çekilmez vaziyette değişmiş, Devlet-i Osmaniye üç başlı bir şekil almış idi:

(Edirne) de Süleyman Çelebi

(Bursa) da İsa Çelebi

(Amasya) da Mehmet Çelebi

Tavaif-i mülûk suretinde hükümet ediyorlardı. (Musa Çelebi) ise (Germiyan) oğlu nezdinde bir fitne-i kaim gibi duruyordu. Diğer emaret-ı terakkiyeyi de bunlara ilave edecek olursak Anadolu haritasını hükümet-i tefrikaya medar olacak boyların adedini pek ziyade tenvir etmek lazım gelir.

İşte hemen dünyada bir misali henüz görülmemiş derecede muallak ve müşevveş görünen bu inkısam ve inhilal ancak Türk'ün seciye-i siyasiye ve ictimaiyesi olan (vahdet-i millîye) saikasıyla on on bir sene sonra zail olarak Anadolu yeni şekli halini almış, azamet-i asarı ile Padişah-ı Osmanîye'nin hemen cümlesini gölgede bırakmış olan cennet-i mekân (Çelebi Sultan Mehmet) işte bu (vahdet-i millîye) nin azam-ı müessesinden olmakla Osmanlı tarihinin medar-ı fahri mübâhâtı olmuştur. [S.243, s.3]

Ahmet Rasim

3.49. İki Yüz Kırk Dördüncü Sayı

Kamer'e Seyahat!

(Kamer'e Seyahat) yine tazelendi. Müteveffa (Jules Verne) bu nam altında yazmış olduğu meşhur romanında Kamer'e göndereceği kahramanı top ağzından palasturpa çıkar gibi dehşetli bir infilak ile cazibe-i arzîyeden kurtarıyordu. Şimdiki riyaziyun-ı felekiye tadil-i sürat meselesini ileriye sürüyorlarmış.

Harp güya bitti ya!.. Artık bol bol atıp tutma devri başladı. Fakat çocukluğumuzda ay hakkında işittiklerimiz daha ziyade hayal-nüvaz idi. Dadılarımız, analarımız derler idi ki:

- Güneş kız imiş. Ay da oğlan!. Her ikisi de göklerde birbirini arıyorlar imiş?

Bu hurafe henüz beşeriyetin zihninden çıkmamıştır. Karikatürlerde bile ay, tombul bir mahbup şeklinde gösterilir.

Ben mektepten çıkıp da malumat furufluğu başladığım zaman ailemiz erkânından ihtiyar bir zata hilkat-ı cihan nazariyesini hararetle hararetle anlatırken:

- İşte ay da o zaman bizim küremizden kopmuş, ve nihayet soğuya soğuya bizimki gibi bir dünya olmuştur. İçinde dağlar, dereler vardır. İhtimal ki yanardağları henüz sönmemiştir.

Deyince müstehziâne gülerek:

- Yok deve!

Demiş idi de ben dalgınlık ile:

- Deve yoktur, çünkü ayda sabah, akşam birden bire oluyor. Bundan da içinde bizim hava-yı nesimi gibi hava bulunmadığı anlaşılıyor.

Cevabımı vererek kahkahadan katıldatacak hale getirmiştım. Merhum sesine arz olan oynaklık ile:

- Deve nerede, hava nerede, sen nerede, ben nerede? Diyor, arkasında:
- Oğlum, sen daha söz anlamıyorsun.. Ayı nereden biliyorsun?.. Yoksa içinden mi geliyorsun?

Sözleriyle beni ikaz etmeye çalışıyordu. Gençlik bu!.. İddiacılık, bahusus mektepten çıkmış olmak gayreti beni havalandırdıkça havalandıırıyordu. Lafın ardını kesmeyip diyordum ki:

- Ayın içinden gelmiyorum ama... Gelmiş kadar biliyorum... Hatta dağlarının, vadilerinin bile adları vardır..

Bunun üzerine dedi idi ki:

- Eski zamanlarda cadılar, ellerinde ateş kamçılar, küplere binip göklere çıkarlardı. Belki onlar koymuşlardır!..

Evet cadıvan-ı fen, Şark'ın külliyat-ı eşarında tulûları, bedir ve hilâl ile hüsn-i cemale timsal-i ittihaz edilen kameri birden bire taşa, toprağa kalp ettiler. Şimdi biri kalkıp ta diğeri için:

- Ay yüzü mahım!

Demiş olsa benim zihnimde derhal bir çupur surat gelecek!... Çocuk iken

- Ay dede!

Diye mini mini ellerini çırttığını bildiklerimin on on beş sene sonra ayın on dördünü görür görmez:

- Orada güneş doğal bir saat oluyor!..

Demeleri benim de tuhafıma gidiyor!... Bilmem ki şuaraya-yı kadimeden biri işitse idi ne derdi? Ne diyecek?

- Çıldırılmış!..

Hele cesim bir topun atacağı gülle içinde olduğu halde üşenmeden korkmadan milyon kilometre mesafe kat ederek paldır küldür sath-ı Kamer'e düşmeyi göze alıracak olanı derhal sıkı sıkı, bağlayıp zincire vurmaya kalkışacaklarında şüphe bile etmem.

Fakat insanıyet-i cahilenin (Kopernik) e!

- Deli!

Dediği zamandan beri ahval-i âlem pek çok değişti. Zannederim ki bugün Kamer'e seyahat edeceğim diyene değil,

- Bu ne hülya!

Diyecek olana:

- Zır deli!

Diyecekler pek çoktur.

Yalnız şurası gariptir ki erbab-ı ilm ü fen hayale bile bir kisve-i imkân-ı taharri edip dururlarken biz neden mümkünata hayalat deyip yürüyoruz?

Değil Kamer'e seyahat, İstanbul'da Adalar'a kadar gidip gelmiş kaç bin kişi istersiniz?... Ben bile oturduğum evlerden ekserinin ne kömürlüğüne inmiş, ne de tavanı arasına çıkmışımıdır!... [S.244, s.1]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 13

Muhittin

Gurub

Muharebeden ümit edildiği gibi, büyük bir zaferle çıkabilecek miyiz! Derdi. Bir kere bu cihet-i meskûn, hatta benim bedbin faraziyelerime göre, pek çok meşkûttür. Hâlbuki harpten istediğimiz kadar büyük bir muzafferiyetle çıktığımızı farz etsek bile yine bu senin de az zamanda birçok yerlerini dolaşarak benim gibi hayret ettiğin memleketi idare meselesini bizim başa çıkarabileceğimiz malum değildir. Düşün bir kere: Burada bizim neyimiz var? Hiçbir şey Suriye, Filistin, belki daha ötelere, Irak, Bağdat, Basra, bütün Arabistan, hatta bütün memleket, senin dediğin gibi, Osmanlı Devleti namını taşıyan devlet teşkilatının yalnız ismini ve kâğıt üzerinden, hükümet dairelerinden ileri gidemeyen bir varlığını tanır. Hâlbuki zamanımızda memleketimiz bir iskeletten ibaret resmi devlet teşkilatlarıyla değil, bunların haricinde doğrudan doğruya hayatı idare eden canlı ve türlü türlü teşkilatlarla idare ediliyor. Ne memleketin bütün faaliyet-i iktisadiyesini bir takım merkezlerde tutan müessesat-ı iktisadimeyiz ne efradın ruhlarında yeknesak bir menfaat-i müştereki hissi tesis eden müessesat-ı marifetimiz, ne de mesela şu veya bu işte hükümetler için en kuvvetli idare ve zabıta teşkilatından fazla işe yarayan bir matbuatımız var. Sonra bu yoklukların yanı başında öyle mühim şeyler var ki bu lüzumlu bu yoklukları vücuda getirmek ne kadar müşkül ise o mızr varlıkları izale etmek de o derece müteessirdir. Koca bir imparatorluk, her tarafta başka şerait-i iklimiye, başka şerait-i içtimaiye, başka başka lisanlar, başka başka dinler ve nihayet, daha birçok varlıklar arasında bir tanesi, memleketin her tarafında nüfus etmiş, her tarafta başka bir maksat ve hedef takip eden ecnebi nüfusları! Bütün bunlara karşı mücadele etmek için elimizde ne var? Hiçbir şey dememek için pek az bir şey diyeceğim. Eğer başımızda böyle karışık bir kitle-i siyasiyenin idaresini anlar, milletlere asrın icat ettiği vesaitle idare etmesini bir hükümet bulunsaydı belki bu harpten muzaffer çıktığımız takdirde ondan istifade edebilirdik. Hayır, ben böyle bir hükümet görmediğim gibi, onun yapılması da pek güç olduğu itikadındayım. Kim yapacak, yahut kimlerden yapacağız? Mesela bugünkü hükümet oldukça azimkâr ve münevver bir hükümet görünüyor. Hâlbuki ben bugünkü hükümetin kafasında tasvir ettiğim işleri görebilecek bir kabiliyet bulunduğunu kabul edemiyorum. Asrın usul-ü siyasetini az

çok bilmek mevkiinde bulunanlar, yani nihayet sen ve ben, bizler, henüz hükümet makamlarından pek uzaktayız... Sen bir ihtiyat mülazımı, ben bir alay doktoru... Vakıa her birimiz bize verilen vazifeleri, bize tahsis edilen sahalarda büyük bir muvaffakiyetle ifa edebiliriz, ancak hükümet makamlarından henüz pek çok uzakta olduktan maada hatta oraya geldiğimizi farz etsek bile bugünkü nazari ve noksan malumatımızla bu kadar mufassal bir meseleyi ihata etmeye muvaffak olamayız.

Unutma ki bir meseleyi ilmen ihata etmek başka, iş görmek, becermek yine başkadır. İşte, bütün bunları düşündükçe ben bir türlü bedbin olmaktan kurtulamıyorum. Bedbin olmak yakışmaz diyeceksin ben de biliyorum. Fakat bedbin olmak çalışmaya mani değildir, nitekim benim gibi bir adam ne kadar çalışabilirse ondan fazla çalışıyorum, Belki de bizler, sen ve ben ve daha da bizim gibi birçokları, hep böyle, diğer milletlerde ki emsalimize nispetle daha fazla çalışacağız fakat, unutma bunu, nihayet bütün şu karışık âlemin durmak bilmeyen devr-i daimisi arasında günün birinde eriyip gideceğiz!..

Ali Fikri bütün bu sözlerde doğru olan noktaların çokluğunu itiraf ederdi. Ancak, her şeye rağmen bu muharebenin muzafferiyet ve bittiği takdirde memleketin manen ve maddeten başka esaslı bir inkılabı maruz kalacağını düşünür ve işte bu inkılap esnasında şimdiye kadar yapılamamış olan birçok şeyler yapılabilmesi imkânının tahakkukunu ümit ederdi. Zekeriya Hüsnü'nün mütalaalarını doğru bulmakla beraber bunların şimdiye kadar daima haricin ika ettiği türlü türlü müşkülata karşı çalışmak mecburiyetinde kalmış olan hükümetlere bakılarak edinilmiş fikirler olduğu hesap eder, bundan sonra haricin tesiratından azade olarak çalışmak imkânı hâsıl olursa bugün bu kadar muaddel bir meseleyi ihata edecek kabiliyette olmadığı görülen devletin birdenbire değişerek taze ve canlı bir kuvvetle iş görebilmesini mahal bulmazdı, bunun için bir gün yine usul(?) otelinin terasında, öğleden sonra arkadaşıyla şiddetli bir münakaşaya girişmişti. Zekeriya Hüsnü bermutat bir daha galeyana gelmiş, bugünkü devlet-i müessesenin bugünkü imparatorluğu tam bir halde idareye kifayet edemeyeceğini ispat için yeni yeni deliller buluyordu.

- Mesela, dedi, işte, bir iki aydan beri içinde bulunduğumuz ve bizce şimdiye kadar İstanbul'da gazete sütunları arasına karışmış ya bir vali ve mutasarrıf azl ü tayini, yahut bir telkih-i cederi havadisi ile tanıdığımız bu memleket başlı başına bir âlemdir. Öyle bir âlem ki

içinde bulunan şeylerin hakiki mahiyetinden hiç kimsenin haberi yoktur. Buraya İstanbul kimi gönderirse o bu âlem içinde derhal kaybolup gider; Denebilir ki İstanbul'un bu memleketi idare için gönderdiği herkesi ve her şeyi burada derhal başka bir kalıba sokmak için adeta bir teşkilat vardır. Bilmem senin buna dikkat edecek kadar vaktin oldu mu?

Burada bir takım büyük aileler vardır ki bunlar bu memleketin dimağı teşkilatını, hülasa her şeyini teşkil ederler. Resmi bir hükümetleri olmadığı için hükümet teşkilatı yoksa da bunun yerini bu aileler tutar; sanki her aile nazariyattır.(?) İstanbul'dan gelen her yeni memur, küçük olsun, büyük olsun, mutlaka kendi kendine işleyen teşkilatın çarhları arasına düşer ve orada ezilir, kırılır, nihayet tevzer(?) hiçe munkalip olur. Seni temin ederim ki, Fikri burada her şeyden bir parça vardır, fakat bizden, İstanbul hükümetinden hiçbir şey bulunamaz.

Bu sözleri dinlerken Ali Fikri birdenbire sanki bir uykudan uyanır gibi olmuştu. Arkadaşının yüzüne dikkatle baktı ve seri bir hareketle:

- Hiç, dedi, bunlardan birine bu akşam için ben de davetliyim!

Zekeriya Hüsnü, karşısında müddeiyatının canlı bir delilini bulmuş gibi sevinerek:

- Gördün mü, dedi, işte teşkilat işliyor!.. Peki, acaba hangi aile?

O zaman Ali Fikri anlattı: Geldiği gün istasyon nokta kumandanın maiyetinde müstahdem birini görmüştü. Nokta kumandanı bu genci maiyetinde bir cimar-ı nefer olarak kullanıverir kendisi Beyrut'un büyük ailesine mensup olduğu için hakkında neferden ziyade bir arkadaş muamelesi gösteriyordu. Zekeriya Hüsnü dudaklarında aşinalık ifade eden bir tebessüm.

- Tanırım, dedi, az bıyıklı, uzunca boylu, ince zarif bir nefer kostümü giyen bir genç... Değil mi? Beyrut'a ilk defa olarak geldiğim zaman istasyona inince kendisini karşımda görmüştüm. Bana o kadar iltifatkârane muamele ediyor ve yol gösteriyordu ki hatta bir aralık evvelce sanılmış sonra da nasılsa unutulmuş bir dost zannettim. Fakat sonra dikkat ettim ki herkese karşı aynı suretle muamele ediyor. Bütün büyük Beyrut aileleri mensubuni gibi güzel Fransızca söyler, sizinle oldukça iyi Türkçe konuşabilmesine rağmen arada sırada daima

Fransızcaya kaçar. Onun için kendisiyle Türkçe konuşurken arada Fransızca bir kelime kullanıvermekten şiddetle ihtar etmek; derhal Fransızca kelimenin arkasından uzun bir cümle ile muhavereniz Fransızca 'ya inkılap eder. Elbette öğrenmişsinizdir ki buralarda, İstanbul'un Beyoğlu 'su gibi, Fransızca konuşmak medeniyet alametidir!.. Dur sana ismini de bulayım! Albert, galiba Albert Cüneyt'tir değil mi?

Ali Fikri, kendisi de gülümseyerek, hafif baş sallayarak arkadaşını tasdik ediyordu. Nasıl tanıdığını anlattı, birkaç kere nereden bahsettiklerini, istasyon kumandanı Binbaşı Hüseyin Şükrü Bey'le arasında nasıl samimi bir arkadaşlık münasebeti tesis ettiğine dikkat ettirir gibi anlattı. "İşte; bu akşam istasyon kumandanı ile menzil nokta kumandanı Binbaşı Ali Nazmi Bey ile onlara davetliyiz!" dedi [S.244, s.2]

Mabadı var

3.50. İki Yüz Kırk Beşinci Sayı

Tahlil-i Manevi

Dikkat ediyorum. Darb-ı emsalimizden ekseri maarif-i halimiz çıkıyor. Dün bunlardan birini daha işittim: <İki kamçı bir kuyruk, herkes kendi başına buyruk>

Tamam mı, tamam! Tahlil edeyim de bakın. Bana hak vermez misiniz?.

İki kamçı: Balkan Harbi ile Harb-i Umumi

Bir kuyruk: Mütareke

Herkes kendi başına buyruk: Hal-i hazır aferin Türk sana!... Ne güzel söylemişsin. Zaten senin metanet ve mekânet-i ırkıyenin böyle icaz mertebesine varan icazlar halk eder...

Başındaki matbuatın vaveylalarını görseniz ne diyeceksiniz?.. Ortada dönen tufeylât-ı fitneye ne nam vereceksiniz? Geçen gün yine, sizden biri şunun bunun sahifeler dolduran hezeyan-ı müzevirini okuyup da:

- Adam sen de!... İstedğin kadar yazsın, kim kulak verir!...

Diye gazeteyi elinden attığı sırada karşısındaki kemal-i ciddiyetle kaşlarını çatarak:

- Öyle deme!... Atalarımız:

< Bir topal bit, yedi döşek dolaşır >

Cevabıyla mukabele etti.

Evet yerinde bir mesele! Ehemmiyetsiz görünen bir propaganda parçası “yedi düveli” haşır haşır kaşındırır, hepsinde bir merak:

- Beni de ısırды, acaba tifüslü mü idi?
- Şimdi ne türlü tedbir-i sıhhiyede bulunalım?
- Bademası için ne türlü bir tedbir-i vaki ittihaz edelim?

Yalnız yedi düvel ısırıyor. Bizi de haşım haşım sokuyor. Belaya bakın ki bu tufeyli çamaşır değiştirmekle, hamama gitmekle de mündefi olmaz. Mutlaka kafalarımızı değiştirmeliyiz, makul yola gitmeliyiz: Bunun da içimizden türeme bir takım rehzenler mani-i tevessül oluyor. Şu halde ne yapalım? Tevekkel tual Allah mı diyelim?

Burasını erbabından dinleyin.

İşini bilmeyenler için bu terkinin nüfuzunda hiçbir fayda yoktur. Tıpkı idarehanesince hiçbir kayıt ve muamelesi sebkat etmemiş bir sigorta levhasını evinin kapısına mıhlamak kabilindedir. Hatta mıhlamak zahmeti, masrafı da caba! [S.245, s.1]

A.R

Hep Onlar İçin

Sabahleyin Bedri Bey memuriyete gitmek üzere hazırlanıp bir kere öpmek için kızlarının odasına girdiği vakit, onlar karşı karşıya kurulmuş karyolalarında henüz sütlerini içmekte idiler. Babaların da onlar için nasıl ateşin bir iptila varsa, onlarda da babalarına karşı o kadar çılgınca bir merbutiyet vardı. Bunun için hemen sütlerini bırakarak hemen fırladılar, onu kolundan tutup, bir kanepeye oturtular, biri bir dizine, öbürü öteki dizine yerleşti.

Leyli mektepte tahsillerin ikmal ederek eve geldikleri üç aydır, bu artık her gün bir adet olmuştu. Her sabah kalemine gitmeden onların odasına gider, kolların arasında, saçlarının içinde, on dakika vakit geçirir, ve akşama kadar bu nevazişlerin rayihasıyla

mesut olurdu. Yalnız, küçük şeytanlar, bu saadeti ona pahalıya satıyorlar idi: Ara sıra, babalarının kulağına fısıldayarak, gizlice küçük siparişler de bulunurlardı. Bu bir gün bir kutu pudra öbür gün bir kitap, başka bir gün bir şişe lavanta yahut bu gibi şeyler olurdu.

Hem böyle istenip alınan şey mutlak bir çift olacaktı; çünkü onlar nasıl güzellikçe, zarafetçe, ahlak ve zekâca çift iseler, her şeyleri de hep çift olmak zaruri idi, ana baba kızlarının mesuliyeti için sevine sevine feda-yı hayat edecek derecede merbutiyet gösterirler, onların birbirine karşı çirkin hislerden vekaya için aralarına zerre kadar nifak sokacak fırsatlardan hızr ederler idi. Büyüğü, Vildan, ne kadar ateşin ve muhteris ise, küçüğü, Müjgân da o kadar halim, o kadar munis idi. İşte annenin ve babanın bütün itinası yavrularını bu huylarına göre idare edip birinin ihtirasını, diğerinin sükûnunu, her türlü infialden, inkisardan sıyanet etmekte temerküz eder idi. Bunun için idi ki, birine alınan şey, aynıyla diğerine de alınmak bir adet olmuştu. Bu sebeple Bedri Bey aldığı bütün bu küçük şeyleri çift almaya ehemmiyet verirdi. Anneleri, onları böyle lüzumsuz heveslerine, delice arzularına karşı pek makul bir mukavemet gösterirse de, baba, onlara karşı bilhassa bu hususta zaaf-ı mücessem olduğundan hiçbir şey esirgemez idi. En ehemmiyetsiz bir tavırla sevildikleri en edna bir şey bile kalbi bir mecburiyetle en muazzez bir vazife telakki ederdi.

Vildan ile Müjgân bunu bildiklerinden babalarının bu zaafından istifade için ellerinden geleni yaparlar, babaları ise, bile bile mesut ve memnun, her fedakârlığa minnetle hazır bulunurdu.

Bu sabah ikisinin de fevkalade mültefit olduğunu görünce, kendi kendine: “Yeni bir şey isteyecekler!” dedi ve memnun oldu. Çünkü onun en ilahi saadeti yavrularını memnun etmek, istediklerini alarak onları sevindirmek idi.

Onlar, öptüler, öptüler, öptüler, iltifat, gamze-i nevaziş yağdı, yağdı, yağdı, nihayet, Vildan kulağına eğilerek fısıldadı: Yarın değil öbür gün mektep refikalarını ziyarete gideceklerdi, hâlbuki eldivenleri hem kirlenmiş, hem de delinmiş idi... Vakıa anneleri bunu biliyordu ama, onunla beraber çarşıya gidinceye kadar...

Hemen: “Peki yavrum... Peki...” diğer rengini, numarasını öğrendi; Müjgân bir taraftan: “Ama babacığım sakın annem duymasın...” Vildan ise: “Sakın ha, sonra elinden kurtulamayız vallahi...” diyordu. Bedri Bey, kendine annelerinden daha yakın olduklarını gördüğü için onlarla beraber böyle gizli şeyler yapmak da derin bir

saadet bulur idi. Bunun için onları temin etti, ikisinin de yanaklarından gül mükâfatını alarak veda etti.

Sokağa çıktığı vakit, kendi kendine: Eldiven... Evet, fakat acaba kaç? Diyordu. Harbin son senesi idi. Eşya pek nadir ve son derece fiyatlı idi. Bedri Bey kendi kendisine iki çift eldiven için üç lira kadar tahmin etti, fakat o anda, cebindeki paranın buna yetişip yetişmeyeceğini düşünmeye başladı. Yetişse bile, aybaşına kadar başka masrafları temin edecek kadar para atmayacağını hesap ediyor idi.

Maaşından, Mahmutpaşa'da zevcesinin dükkânlarından ellerine geçen para ile buğla içinde, bin müşkülât içinde çırpınmakta idiler. Ana baba ne yapıp yapıp kızlarını bu müşkülattan haberdar etmemek, onları bu çirkin sefaletle ru-be-ru bırakmamak için gayret ediyorlardı; bütün bu paradan kendisine öğle yemekleri için cüzi bir miktarı ayırarak masarif-i saire için zevcesine teslim eder ve bir şeye karışmaz idi. Vildan ile Müjgân yatılı mektebinde iken, o vakit fiyatlarda daha müsait olduğundan, oldukça refah içinde idiler; vakıa mektebin Leyli ücreti umumi pahalılık yüzünden tespit edildiği vakit bunu tedarik edip vermekte birçok müşkülata düşmüşler, hane masrafından birçok fedakârlık etmişler idi. Fakat şimdi çocuklar artık eve yerleştikleri için o masrafında o kadar sabıka bir imkân yok idi; hâlbuki fiyatlar dehşetli surette yükseldiğinde iki ucu iki bir araya getirmek için son derece müşkülât içinde didinmekte idiler. Bu arada, Bedri Bey, bir küçük fayda oluyor diye, kendi için ayırdığı paradan kısarak, lokanta fiyatlarının müthiş tezayüdüne rağmen, bu gayet cüzi para ile son derece idareye mecbur kalıyor ve kızlarının istediği şeylere de bu para ile yetişmek için pek çok sıkılıyor idi.

Harpten evvel, en mutena lokantalara devam eden, nefaisperver zevkine teben kendine ziyafetler çeker, muntazam, mükellef bir hayat sürer idi. Hâlbuki harp başlayıp da yavaş yavaş fiyatlar yükseldiği gibi, hele mektep ücretleri de tezayüt ederek idareye mecbur olunca bu ziyafetler bir hayal olmuş, yemeklerde imsaki, listeyi eline alınca fiyatları mukayeseye başlamıştı.

Fakat bu temmuzdan beri kızları evde yerleşip de zaten cüzi olan bütçesine bir de onların siparişleri inzimam edince, artık eski lokantaları terk edip, ikinci, üçüncü derecede lokantaların yolunu öğrenmiş idi. Fakat Bedri Bey bunu yavruları için, başka bir inşirah duyarak yapıyor idi. Böylece, en ucuz lokantalara kadar gittiği ve

bu arada, hatta en ucuz yemeklerle kanaat ettiği de oldu. Kendi kendine: “İşte pekâlâ, böyle de oluyormuş... Ne farkı var sanki?...” Demeye bile başlamıştı. Hatta geçen ayın sonunda iki gün simit peynir yemeye bile mecbur olmuş ve “onlar için...” diye yine memnun kalmış idi.

İşte bugün, bilhassa cebindeki paranın kâfi olmadığını düşününce “vay, işte bu fena... Şimdi ne yapacağız?” Diye söylendi. Uğradığı bir iki mağazada kızları istediği gibi eldivenlerin yüz ellişer kuruşa olduğunu öğrendi, hâlbuki iki çift eldiven aldıktan sonra yanında o kadar az para kalacaktı ki hiçbir şeye yetişemez idi. Eldivenleri alsa aybaşına başka bir şey lazım olunca ne ile alacaktı? Zevcesinin hiçbir şey ümit edemezdi. Ondandır bir muavenete nail olmak için, her şeyi kendine itiraf etmek lazım gelecek idi; bunu ise Bedri Bey ölür de yapmaz idi. Annelerinin itabına duçar olunca, yavrularının nasıl dil-hun olacaklarını düşünerek buna mani olmak için her izaye razı olur idi.

Ne yapacağını bilmeyerek ağır ağır dükkânların önünden yürüyor idi. O esnada ara sıra yemek yediği bir lokantanın önünden geçti, garson onu tanıyarak içeri girecek zannıyla yol verdi. Bedri Bey o vakit meselenin eldivenler alınca, yalnız ay nihayetine kadar başka şey alacak parası kalmayacağından ibaret olmadığını, bu birkaç gün zarfında öğleleri ne yiyeceğini de düşünmeye başladı. Karnı da iyice acıkmış olduğundan bu mesele herhalde daha ateşin bir ehemmiyetli, onu meşgul ediyordu. Hayır, işin makulü, bugün bu eldivenleri almaktan vazgeçmek idi. Mesela bugün unuttuğunu, yarın vakit bulamadığını söyler. Üçüncü günü cuma olduğu için tabi İstanbul’a inilmez idi, o vakite kadar da iş belki unutulur idi. Fakat Bedri Bey’in hayalinde Vildan ile Müjgân’ın mahzun, münkesir tavırla duruşları, sonra, eldivenleri görünce, boynuna şevk ve minnetle atılışları geçiyor ve bu saadet için her fedakârlığa razı olacağını teslim ediyor idi.

Acaba yalnız bir tanesine, mesela Vildan’a alsa ve Müjgâna da bir iki gün sabretmesini söyleseydi... O vakit biri sevinecek, öbürü pek mahzun olmasa bile, diğeri kadar sevinmeyecekti... Hâlbuki Bedri Bey kızlarını pek mahzun olmalarına değil, mesrur olmalarına da tahammül edemeyecek kadar taziz ediyor idi. Buraya gelince kendi kendine hayret etti: Onların ikisini birden ilahi bir sevinç ile boynuna

sarılıp: “Ah mersi babacığım...” diye fıkırdacak bir fırsat çıkmış idi, o hala miskin düşüncelerle tereddüt ediyor idi, öyle mi?

Kendine, hudperestliğine lanet etti, “ne olursa olsun, alacağım...” diye söylendi. Ama kendisi parasız kalacak, birkaç gün hiçbir şey yemeden aç acına gezmeye mecbur olacaktı: “Adam sende ne olur?...” diye omuz silkti. Onların birini bir dizine, öbürünü diğer dizine oturtup gözlerinde parlak meserret ve şükran dalgasıyla bahtiyar olmak varken başka neyin ehemmiyeti olur idi?... Vakıa akşama kadar bir şey yemekte kolay olmayacak idi. Bedri Bey buna tekrar omuzlarını kaldırarak: “Onlar sevinsinler de...” dedi ve eldivenleri almak için mağazaya daldı.

Ömründe belki ilk defa bir şey yemeden geçirdiği bu uzun günün akşamı bitap ve harap eve girdiği vakit, doğru kendini kızlarının odasına attı. Eldivenleri teslim ettiği zaman ikisi de boynuna sarılmışlar, teşekkür ediyorlardı. Bedri Bey gözlerini kapatarak bu pusuların, bu sevincin elbette yiyeceği yemeğe bin kere müreccah olduğunu düşünüyordu. [S.245, s.3]

Mehmet Rauf

3.51. İki Yüz Kırk Altıncı Sayı

Terbiye-i Matbuat

İki mini mini mektepli çantaları ellerinde konuşa konuşa gidiyorlardı, biraz kabacası diyordu ki:

- Sus!... yalan söyleme, bak hoca ne dedi?... Her günaha bir tövbe, yalana bin tövbe!..

Onların masumiyet-i etvarına dalmış idim. (Yalanı büyük tövbe) yi işitince birden bire bizimkileri tahattur ederek ağızımdan hızlıca bir:

- Va...y!

Çıktı. Zihnim de şu cümleyi tekrar ediyordu:

- Ömürleri oldukça secdeden başkaldırmasalar hakkıyla istiğfara muvaffak olamayacaklar...

Bir zamanlar, hangi bir zamanlar?... Hâlâ gazetecilerin nazargâh-ı umumiye de lakapları yalancılarıdır. Yalancılığın üst perdesinden olan müzevirlik, müfterilik de cabası!... Yalnız şurası var ki gıybet etmezler diyenler bile vardır.

Vaktiyle huzur-ı mahkemede şühuddan birinin ifadesini ret için eski avukatlarımızdan biri kendi müzevirliğini unutarak:

- Hâkim Efendi, bu şahidin ifadesi şayan-ı kabul değildir. Çünkü gazetecidir?

Demiş idi. Şimdi olsa kim bilir gazetecidir dedikten sonra daha neler ilave ederdi?

İşte bizdeki terbiye-i matbuatın halka telkin ettiği itimat, buradan hitam buluyor..

Bahusus şu son zamanlarda meydana hali bulan fasıl ü mezemmet o derecede revaç buldu ki karilerimizden bir zat-ı muhteremin dediği gibi:

- Acaba bugün de kimin ayağına ip takmışlar,

Dememek kabil olmuyor. Mesele-i hazıranın yani intihabatın bu hale verdiği küşayış ise ahlakımıza nispetle husule-i tabire sığmayacak safhalar izhar etmektedir. Hâlbuki bizim iddiamız, bizim sözlerimizin mesmu ve makbul olmasındadır. Binaenaleyh karileri meddah değil, zemmam dedikleri bir cemaat-i müstehziye ruhiyetinde her sabah, her akşam muntazır-ı intişar farz etmek zarureti kendi kendiliğinden hâsıl oluyor.

Daima dikkat ederim. Herhangi bir kari esna-yı mütalaada isimlerini şeklen tanıdığı (Times) (Tan), (Daily Chronogical), (Deba) ve emsali matbuat-ı mütehayyirenden mütercim-i ihbarat ve mütalaanın bile tereddüt sıhhatine inanarak hatta yanındakine:

- (Times) a bak ne diyor... Bir kere oku!

Diye elindeki gazeteyi kemal-i ciddiyetle uzattığı halde bizim gazetelerden herhangi birinde:

- ... Bey veya Paşa'yı yine defe koymuşlar.. Bu gidişle sıra... Bey'e gelecek gibi görünüyor.

Diyerek müstehziyâne, hatta müteneffirane elinden bırakır.

Evail-i Meşrutiyet'te merhum Basiretçi Ali Efendi'ye:

- Siz gazeteyi nasıl çıkarır idiniz?

Dedim idi de mavi gözleri güle güle:

- Bana mı soruyorsun?... Benim zamanımda sizden bir tanesi olsa idi bir günde İstanbul'un altını üstüne getirmek işten bile sayılmazdı!...

Demişti. Hâlbuki (Basiret) matbuatımızın mer-i meşk tezviratı olmak şöhretiyle mualleldir. Sağ olsaydı kim bilir neler söylerdi?. Yahut küçük büyük demez

- Üstatlarım, veriniz ellerinizi öpeyim!

Der idi!... [S.246, s.1]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 16

Muhittin

Gurub

Zekeriya Hüsnü, Ali Fikri'nin böyle bir davet karşısında bulunmasından memnun olmuştu:

- Ala! Ala! Diyordu, o halde dur sana biraz malumat vereyim: Buralarda bu davetler bu davetliler daimdir. Zaten sana biraz evvel bahsettiğim teşkilatta işte bizzat bu davetlerdir. Ben de iki defa bulundum, bunlardan biri de yine bu senin Cüneytler de, fakat onlardan başka bir kola aittir. Herhalde böyle bir davet hayli istifadeli bir şeydir. Göreceksin ki Beyrut'ta bu aileler saraylar içinde yaşarlar, onlar için her şey vardır, onlar herkesle hoş geçinirler, her tarafta dostluklar tesis ederler; bilirler ki herkesle hoş geçinmek de pek çok fayda vardır ve tesis edilen dostluklardan hiçbir zaman zarar gelmez. O saraylarda her gece bir eğlence, bir âlem vardır. Mesela, bu akşam orada gayet güzel bir yemek yiyeceksiniz, sağınızda solunuzda hatta Arapçayı bile iyi söylemedikleri halde dürüst bir salon Fransızca veya İngilizcesi ile sizinle yalnız havadan, sudan, oyun ve eğlenceden bahseden güzel vücutlu, iri siyah gözlü kadınlar bulacaksınız. Konuşurken dikkat et, ilim, edebiyat, siyasiyat ve içtimaiyat sahalarına çok dalma komşunu fazla sıkarsın. Yemekten sonra oyun

masaları kurulur, en başta poker olmak üzere Gurup Gurup oyuncular, masaların etrafına toplanıyorlar, oynamaya başlarlar. Bilhassa kadınların pek sevdikleri mükellef nargile kurulur ve oyun gece yarısı hazırlanan bir sopadan(?) sonra sabahlara kadar devam eder!

Ali Fikri birdenbire irkilmişti:

- Nargile mi? Kadınlar mı?

Zekeriya Hüsnü gülmekte devam ediyordu:

- Evet; nargile, altınlı ve elmaslı nargileler... Hem de gurul gurul! Dedî... Göreceksiniz, bu akşamki davetten hiç de gayr-i memnun kalmayacağına seni temin ederim... Yine temin ederim ki Beyrut'ta hükümet ve idare devair-i hükümette, yazı masalarında değil, işte bu saraylarda, poker masaları etrafında işler. Her şey oralarda hazırlanır, en büyük meseleler oralarda halledilir ve bu memleketin en büyük müsadematı menafî mesela bir sopa saatinin şakrak havası içinde telif olunur!... Senin bütün bütün bunlardan hiç malumatın yoktu, değil mi? Ben de böyle idim; dur sana birkaç haftalık malumatımdan biraz daha vereyim:

Beyrut'un bu saraylardan ibaret olduğunu söylemiş miydim? Beyrut filhakika bu saraylardan ibarettir. Oralarda, erkek ve kadın, herkesin hayatı şöyle geçer: Akşamüzeri saat beşten itibaren yavaş yavaş yavaş yavaş başlayan bir hareket, önceye sokaklarda, kulüplerde, kahve ve gazinolarda dolaşır, sonra da yavaş yavaş büyük evlerde, saraylarda toplanır; yemekler yenir, oyunlar başlar, gece yarısından sonra sabahlara kadar oyuna devam edilir; nihayet, güneş doğarken yatmak zamanı gelir, herkes yatar. Sabah öğleyin veya öğleden sonra olur; kadınlar öğle ile akşamüzeri arasındaki vakitlerini tuvalet yapmakla geçirirler, erkeklerde biraz işle meşgul olurlar, sonra hayat aynı şekilde tekrar başlar. Diğerlerinin, ötekilerinin, avamın hayatı ise bilhassa muharebe başlayalıdan beri günden güne sefaletle doğru giderek çalışmak, bu sarayları doyurmakla geçer. Beyrut vilayetinin bütün arazisi bu zengin aileler arasında taksim edilmiş gibidir, hatta o kadar ki son zamanlarda bu arazi bile dar gelmeye başlamış olduğu için zenginler çöllere doğru yayılmaya teşebbüs etmişlerdir. Şimdi sen, gel de bu memleketi İstanbul hükümetlerinin Babıali duvarları içinde yaptığı kanunlarla idare et!

Zekeriya Hüsnü, anlatıp duruyordu. Birdenbire sözünü keserek:

- Bak! Bak!

Dedi. Otelin önünden bir fayton geçiyordu. İçinde genç bir kadın, yanında genç bir erkek vardı. Zekeriya Hüsnü bunları gösterdi.

- İşte, dedi, Beyrut'un büyük yıldızlarından biri, bu akşam mutlaka şurada oda vardır. Madam ve Mösyö Edmond Cüneyt... Siyah gözlerinin cazibesıyla Beyrut'un ne kadar kibarları varsa hepsini etrafında toplayan bu genç madam kocasıyla asrın en serbest fikirli en geniş ahlaklı ailesini teşkil ederler. Bu akşam arabada ikisini de beraber görüyorsun. Fakat, daima beraber gezmezler; birbirlerine hesap sormaya lüzum görmeksizin, birbirlerinin hareketlerine alakada olmaksızın her ikisi de kendi arzularına göre yaşarlar; onları birleştiren en büyük meşgale, yeni açtıkları sarayların menafi maddiyesidir. Erkek hakkında da, bir kadın hakkında da zaman zaman türlü rivayetler, hikâyeler şayi olur ve Beyrut aylarca bu rivayetlerle çalkalanır, durur; fakat- ne kadar garip! Alakadarlar. Bundan hiç haberdar olmazlar. Ben geldiğim zaman burada genç bir defterdar vardı. Bir seneden beri genç defterdarın Edmond Cüneytler 'in en müdavim dostlarından olduğu görülüyormuş. Bu esnada Beyrut defterdarlığı alakadar eden ne kadar mesail-i maliye varsa Edmond Bey hepsinde alakadar bulunmuş. Bu sıkı münasebet o kadar dedikoduyu mucip olmuş ki nihayet defterdar azledildi. Şimdi de galiba yeni bir hikâye başlamak üzere!

Arkadaşının anlattığı şeyler Ali Fikri'nin Beyrut hakkındaki intibâatına gittikçe mütezayit bir vuzuh veriyordu. Şimdiye kadar edindiği fikirler burada gördüğü hayatın harici manzarasından alınmış, kuvvetsiz ve cansız, bir takım karışık intibaattan ibaretken Zekeriya Hüsnü'nün söyledikleri şeyleri dinledikçe bütün bu intibaatın kuvvetli bir ziya altında suretle canlandığını hissediyordu.

Edmond Cüneytler 'in faytonları biraz ötede iki dakika durduktan sonra köşeyi dönmüş, gözden kaybolmuştu. İki arkadaş gözleriyle arabayı takip ederek bir müddet sustular; Zekeriya Hüsnü, başını tekrar arkadaşına çevirerek, başka bir silsile-i efkâra geçtiğini gösterir gibi bir kere yutkunduktan sonra:

- Bilmem, dedi, acaba sen de dikkat ettin mi? Beyrut bir Arap şehri olmak lazım gelir. Hatta o kadar Arap ki son zamanlarda kendisinden pek çok bahsettiren ve nihayet Cemal Paşa'nın teşebbüs ettiği tahkikat münasebetiyle etrafında gizliden gizliye birçok şeyler söyleyen Arap hareketi de Beyrut'ta doğmuştur. Vakıa doğduğu yer doğrudan doğruya burası değilse de esna-yi ethal de uğradığı liman burasıdır. Hatta bu milli hareketin en büyük naşir ve kahramanları da Beyrutlulardır. Fakat, bütün bunlara rağmen Beyrut'ta Arap milliyetini gösterir hiçbir şey göremedim! Milliyet'in en kuvvetli istinatgâhı olan lisan ve sanayi-i nefise sahasından Beyrut'un Araplık nokta-i nazarından arz ettiği manzara pek hazindir: Güzel, fasih Arapça konuşanlar nadir, hele yazanlar muhakkak enderdir.

Bittabi bu hususta ben hüküm verebilecek bir mütehassıs salahiyetine haiz değilim. Neden anladın dersin de sana bizzat ve Beyrutluları gösteririm: Öyle tahsil görmüş Beyrutlularla konuştum ki bunlar birkaç defa mesela iyi söyleyen veya iyi yazan birinden bahsettikleri zaman kendisini meth için “öyle fasih söyler ki ben hemen hemen anlamaktan aciz kalırım!” tarzında sözlerle bu kanaati tamamen yerleştirilmişlerdir. Sonra musiki, şiir, burada az çok müterakki, az çok muasır ne bir eser-i musiki ne de bir eser-i edebi vardır, musiki bahsında bizde biraz öyleyiz; fakat İstanbul'da gittikçe muasır ve milli bir şekil alan edebiyatımız ne kadar ilerlemiştir! Genç doktor yeniden hararetle bir bahse girmişti. Bir sigara daha yaktı:

- Mesela mimariyi ele al, dedi, bütün Beyrut, hatta milliyetçilik hareketlerinin rüesasını teşkil eden zengin Beyrutlular 'ın yaptırdıkları en yeni saraylar bile, hep kozmopolit Akdeniz mimarisi mahsulüdür. Onların harici böyle olduğu gibi dâhili de öyledir. Kapısından girerken Yunan sütunları altından geçtiğiniz sarayda mesela bir kubbenin roman, diğerinin gotik olduğunu görürsünüz. Eğer bunu yalnız bir veya birkaç yerde görseydiniz sırf sahibinin zevkine ait bir mesele olduğunu hüküm ederdiniz. Saraylarını bütün meşhur üsluplarını unmuşlar olarak yaptıranlarda vardır. [S.246, s.2]

Mabadı var

Yıldız Sarayında Baş Kitabet Dairesi

Süreyya Paşa merhum-Şahsi-Güzel çirkin insan-Şahsiyyet-i Maneviyesi-Rüştiye tahsili-Faide-i yanlışları-Maiyetinde ki kâtiplerden nasıl ders alırdı-Vuku bulan mücadelesi-Aşk-ı meslek-Kitabet-i resmiye de yed-i tulu-Selamet-i akaidi-Sürat-ı dikkat-Fevkalade zekâ-Tashihlerde şayan-ı hayret muvaffakiyet-Azimet-i vezirane-Vazîfeye davette şedid olmamış, bu dahi olmamış- Kayıp değil mi-Evrak ayaklar altında-Rütbelere göre tartı ile selamlar-Himmete tabi-Havyar kutusu yazı masasında-Vatan muhabbeti-Meslek-i müstakim-Sultan Hamid Süreyya Paşa'dan çekiniyor-Casuslar ondan korkuyor-Kaim-i ahire delalet-Kâtipleri sıyanet-Hamid-i Cami-i hatibi fevkalade-Muazzam ve âli bir tezkiye

Ortadan biraz ziyade uzun boylu, geniş omuzlu, hafifçe şişman, başı yusuvarlak, rengi sarıca esmer kır saçlı, kısa top sakallı, nihayet elli yaşında bir insan. Aynı ayrı tedkik olunursa çehresinin şekilleri adeta çirkin büyük burnun kanatları lüzumundan fazla dolgun, gözler patlak denilecek kadar şişkin, kaşlar enli, alın güç hal ile geniş, kulaklar küçücük, ağır bilakis büyük veya yaygın, dudaklar inadına kalın, fakat bütün bunlar bir araya gelince gayet melih(?) ve cazip bir sima zuhur ediyor. Süreyya Paşa merhumun çehresi melâhatin böyle görünürken güzel bir numunesi idi. Hele keder, sürur, hiddet, tereddüt, havf, heyecan gibi enfaaliyat nefsanîyeye cilve-gâh oldukça bu sima gayet cezzab ayun bir mevcudiyet-i iktisap ederek mümtaziyat mahsusasıyla kalbe ilka-yı hürmet ve muhabbet eylerdi.

Şahsiyet-i maneviyyesine gelince, Süreyya Paşa'nın tahsili rüştiye malumatından ibaret kalmış olduğuna söylersem, tacib olunmamalıdır: Eski devlet adamları hususiyle kalem odalarından tefeyyüz iden kâtipler için rüştiye malumatı kâfi addolunurdu. Hele bu malumat-ı Arabiyye'den maksut ve izharı risalelerine Farisi'den Gülistan'ın ayrı muallimlerden tedrisiyle ikmal edilmiş olursa, zaten memleketimiz de Sultan Hamid'in zaman-ı saltanattan evvel tahsil-i âli tesis etmemiş idi ki Süreyya Paşa bunu aramağı bir hak olsun. Paşanın müsveddelerinde “bay hal” yazılmakta olmasına kıyasen “ behemehâl” gibi meşhur “müddet-i munkatiye” bu gibi yanlışlar bulunur, fakat katib beyler o müsveddeleri beyaz ederken bunları mütereddiden doğru yazdıkları ve ne kadar tekerrür itse doğru yazmakta ısrar ettikleri için başkâtip kendi yanlışını anlar, o müthiş azamet veziranesine rağmen maiyetinde ki kâtiplerden ders almaya katlanarak yanlışlarını tashih eder idi. Bir

derecede ki kendi hatasını düzeltmeye muvafakat ettikten sonra o yanlışlardan birini ez-kaza kâtiplerden biri yapsa paşa bunu da kırmızı mürekkeple tashih etmekte tenad gösterirdi. Maliye nazırı Tevfik Bey Efendi ile Süreyya Paşa merhum arasında bir “vuku bulan” mücadelesi cereyan etmiştir. Paşa müsveddelerinde “vuku bulan” yazar Tevfik Bey bunu “vuku bulan” olarak tebyiz eder; mücadele hemen senelerce devam etti. Lakin nihayet baş katib hakikat-i Selahattin huzurunda mağlup düştü. Daire-i kitabette tek bir “vuku bulan” yazılmaz oldu!

Aşk-ı meslek ve perset-şikari hakikat-i hasâil güzidesine şu küçük imlâ muharebesi ne belîğ bir delil teşkil eder!

Süreyya Paşa’da aşk-ı meslek bütün manasıyla ve en yüksek derecede müecceli idi. Evet, tahsili pek nakıstı, evet kendisi erbab-ı kalemden olmadığı halde asar-ı edebiyeye tamamen lakayt idi; zekâ bittabi Selim ile paşa merhum mükemmel bir tahsilin bahş ettiği kudret-i kalemiyeyi haiz bulunuyordu. Kitabet-i resmiye de o zaman kendisinin derecesine varmış bir insan bilemiyorum. Vaktin şehir-i teşar olan Mahmut Paşa’nın bile Süreyya Paşa kadar vazih ve hangâh yazamadığına daire-i kitabette hepimiz kanaat hâsıl etmiş idik. Baş kitabetin yazıları Mekteb-i mülkiyeden birincilik, ikincilik ile neşat etmiş ez-zekâ-yı marifete bile meşk-i taklit olurdu. Paşa’yı merhuma vuku bulanını tashih ettirmek müyesser olabilir ise de altına “tebyiz” işaretini koyduğu bir müsveddede artık en ufak bir noksan, bir teşevvüş bulmak, o müsveddeyi yazıldığından daha iyi bilmek kabil olamıyordu. Paşa’nın sarih ile sahihlere boğduğu müsveddelerin başına birkaç arkadaş beraber toplanır. Tashîhatı tenkit etmek isterdik. Bütün tenkîdatımızın neticesi takdir ve hayretten ibaret kalırdı. Ona vuzuh selis, ona munkahit! Acaba en ehemmiyetsiz bir zaaf-ı telif, en küçük bir tekrar paşanın gözünden kaçır mıydı? Acaba kelimat-ı müteşabihadan hiç birini başkasının yerine yazamamasına imkân var mıydı? Hele lisan-ı resminin o bitmez tükenmez olan ibareleri içinde fiilleri, rabitaları, âdâtları muttasıl değiştirerek, her şeyi lüzumuna göre yerli yerinde kullanarak temin-i vuzuh ve selasette başkâtibin gösterdiği muvaffakiyeti tasvirden acizim. Bu kadar sıhhat ve selamet ifade ile bir paşada fevkalade sürat vardı: Müstacel olduğu kadar mutavvel bazı mesudelerinin birer sahifesini yazdıkça hemen tebyiz olunmak üzere daire-i kitabete gönderir, tek tek yolladığı kâğıtlar arasında fikren ve şeklen hiçbir düşüklük bulmak kabil olmaz idi. Ona göre kitabet hangi şekil ve surette olursa olsun mukaddes bir vazife: Doğru,

temiz ve tamam yazmak itibariyle hiçbir müsveddenin hiçbir beyazın bir diğerinden asla farkı yok. Padişaha takdim yahut havale sadrazama irsal olunan bir arıza, bir tezkire ne ise mutasarrıfa, kaim makama gönderilen bir tahriratta o! Paşanın bütün katibleri kudret-i kalemiyesine hayran eden büyük meziyyetide tashihleride gösterdiği muvaffakiyet harikulade idi: Bir müsveddeyi tashih ederken Süreyya Paşa'nın bir artist mertebesine irtika ettiği mâiyetinde çalışanlarca bil-ittifak teslim olunan hakikatlerdendir. Merhumun tashihatını okumaktan adeta hepimiz zevk alırdık. Ya müsevvidin hakkına riayette gösterdiği itina ne idi. Ya Rabbi? Değiştirilmesi lazım gelen bir satır yazıda ibka olunabilecek kelimeleri çizmemek, fikirler takdim veya tehir olunacaksa yalnız yerlerini tebdil ederek ibareleri tekrar aynen yazmak, hatta bir kelimenin aslı muhafaza olunupta sığıması değiştirilmek iktiza ediyorsa onun ancak harflerini tashih etmek (mesela olduğundan yerine olmasından yazılacaksa başkâtip tashihi ilk üç harfi muhafaza ederek diğerlerini kırmızı ile tebdil ederdi.) Hülâsa bir nokta bile ilave yahut tenkis ederken müsveddenin kâtibi unutmak, işte o emir-i mutlakın kendi sevk-i vicdaniyla kendine tahmil ettiği selâsil-i esaret! Riayet-i hukukta bu kadar müstesna bir taraflık ibraz eden Süreyya Paşa vazifeye davette de müstesna bir şiddet iltizam ederdi: Hele bir inbâ alınırken ufak bir yanlışlık yapılsın, derhal katib çağırılır, “bunu” nereden çıkardınız?” Sui aleyh takdirler başlar; hele yazıda ufak bir dikkatsizlik gösterilsin, mesela munkati bir harf noktasız yazılsın, onun üzerinden ta müsveddenin kenarına kadar uzun bir kırmızı hat çekilir, hattın müntehasına bir küçük daire tersim olunur. Dairenin tam merkezine koca bir nokta oturtulur! Pek karışık müsveddelerin altına “tebyiz” işareti yerine “olmamış” yazılır. Bir gün rüfeka-yı kadimeden Hamaslı Kamil Bey'in ki evlad-ı Arap'tan olduğu ve esasen damağında intizam namına hiçbir şey bulunmadığı için Türkçeyi hiç yazamazdı. Her nasılsa meydanı hali bularak kaleme aldığı sekiz on müsveddenin altına baş katib sekiz on “olmamış” bu dahi olmamış” yazarak biçare Kamil Bey'i arkadaşları arasında bednam ediyormuştu.

Bir günde beni fena halde haşlamıştır: İkinci firka kumandanlığına tebliğ olunacak bir irade-i seniyyenin müsveddesinde sevk-i itiyâd ile iki üç defa “zabitan ve efrad” yazmışım, hâlbuki iradenin hükmü zabıtana münhasır imiş. Paşa beni huzuruna celb etti. Karşısında Derviş Paşa, Rıdvan Paşa, Mabeyinci Arif Bey ve daha birkaç zat oturuyordu. Müsveddeyi uzatarak dedi ki: “Bey efendi, aklınız nerelerde dolaşiyor? Siz mabeyn kâtipliğini bakkal çıraklığı gibi bir şey mi zannettiniz? Kaç

senedir kâtip olacaksınız, daha bir kâğdın doğru dürüst inhasını alamıyorsunuz! Ayıp değil mi? O kadar adamın huzurunda böyle ağır bir tekdir doğrusu yenir, yutulur şeylerden değildi, beynimden vurulmuşa döndüm. Odadan kendimi nasıl dışarı fırlattığımı bilmiyorum!

Süreyya Paşa'nın resmi işlerde gösterdiği şu teclid ve ceberut hepimize pek giryân gelmekle beraber esasen bizim hayrımızdan başka bir maksadı tazmin etmediği için amirimizin buna karşı birçok mırıldanmakla beraber hepsine kolayca tahammül ederdik! Lakin merhumun cidden hali azimet-i veziranesi idi? Evrak ve irade-yi mütalaa ettikten sonra hepsini yerlere, ayağının altına atar, sonra kâtip beylerden biri, her akşam o kâğıtları paşa efendimizin ayakları etrafından, iskemlesinin altından toplayarak daireye getirirdi! Bazen kazara bir kâğdın üzerine basmış olursa ayağını kımıldatmaya bile tenezzül etmediği için kâtip bey efendi kâğdı yırtarcasına çekmek mecburiyetinde kalırdı.

Başkâtibe lakırdı söylemek mümkün müydü? Hayır! Ne kadar mühim ve resmi bir iş için olursa olsun söze başladığınızı derhâl başını öbür tarafa çevireceğinden emin olabilirsiniz! Hele şahsınıza müteallik bir şey anlatmaya, kendiniz için bir şeyi istemeye mecbur iseniz adeta hakarete maruz kalırdınız. Yalnız maiyetinde ki kâtipler hakkında değil, herkese karşı paşa böyle haşin, bu kadar kibirli idi. Maliye nazırı Tevfik Bey Efendi derdi ki: Bizim paşa selamlarına rütbelerle ölçer. Odasına giren adam salise rütbesinde ise paşada kımıldamak, hatta temenna için kolunu kımıldatmak yok, saniyeye küçük bir temenna, mütemayize kıyamsız bir hareketçik, Evvel-i Sânisî'ne sandalyeden dört parmak, evveli oluna sekiz on parmak, balaya bel tamamen doğrulmayacak kadar kıyam, ve zira oldu mu kendisinden sonra irtiba-ı sâmiye-i vezareti ihraz etmiş ise yalnız yerinde tam bir kıtam, kademi varsa iki üç adım ileriye hareket, bil-fiil vükelâdan ise kapıdan istikbal!

Süreyya Paşa, adeta şayan-ı temeshur olan şu azamet-i asafanesiyle hiçte mütenasip olmayarak haset-i tab erbabından idi. Kendisine ihda edilmiş olan bir kutu havyarı odacıların, uşakların târîzatından masun bulundurmak için baş kitabete mahsus yazı masasının bir gözünde ve kilit altında muhafaza ettiği şayi ve sabit olmuştur.

Evet, Süreyya Paşa müteazzim, Süreyya Paşa hasis bir insan idi. Onun daha bir takım nekais-i ahlakiyyesi de vardı. Lakin Süreyya Paşa vatan muhabbetiyle tezyin-i zat etmiş, devletin ve milletin menafî bilir, anlar, bütün kabiliyet-i vicdan ve irfanıyla o

menafî ancak devletin hizmetinden görür bir sahib-i hamiyetti. Onun mesleği padişahı mümkün olabildiği kadar umur-ı devlete müdahale ettirmemeye çalışmak sözleriyle hülâsa olunabilir. Hiç şüphe yoktur ki Yıldız Sarayı'nın kâffe-i umuru merci yegâne olmaması Cevat Paşa'nın sadaretiyle başlar ve Süreyya Paşa'nın vefatından sonra menhus bir dereceye vasıl olur. Sultan Abdülhamid Süreyya Paşa'dan adeta çekinirdi. Casusların en şeriri bile başkâtipten korkardı. Kâtiplerin kalemlerinden velev bilmeyerek şerre saik bir cümle, bir kelime çıkacak olsa başkâtip onu hemen çizer, kaldırır. Hayra delil olabilecek her sözü ibka, hatta manasını teyid ederek ibka eylerdi.

“Maruzat”ı yazarken bila-araf izah edeceğim gibi daire-i kitabet huzur-ı hümâyuna takdim olunan evrakta mücerret hayr işlemek için bir hayli mahirane, üstadane tasarruflar gösterirdi. Süreyya Paşa merhum Babıali'nin kesr-i nüfuzuna badi(?) olacak irâdat-ı seniyyesi yazarken mümkün olabildiği kadar hükümsüz, hemen hemen cansız ve manasız bir üslup, devair-i devletin idame-i mevcudiyetine badi olabilecek tezkirelerde ise gayet baliğ müşaşa bir lisan ihtiyarından hali kalmamıştır. Bugün hazine-i evraktan paşanın kendi eliyle yazdığı yahut yazmış kadar tashih ettiği müsevvedat çıkarılsa başkâtibin nasıl vatanperverlik vazifesini bütün samimiyet-i ruhuyla ifa ettiğine binlerce burhan taban-ı ikame edilmiş olur. Kâtiplere karşı onları ayaklar altında kâğıt toplatacak kadar müteazzımane, adeta muhkarane davranan Süreyya Paşa'nın mabeyn kâtiplerini gerek padişah, gerek harice sıyanetten fevkalade bir ciddiyet, hatta lüzumuna göre teclid ve şiddet gösterdiğini, daire-i kitabete tabir-i amianesiyle toz kondurmadığını da ilave edersem amirimizin bazı muamelatında gösterdiği kusurları nasıl mazur görerek hepimizin kendisine meftunane bir hürmet beslediğimiz kolay anlaşılır. Bu hürmet-i hakikiyenin derecesini biçare Süreyya Paşa'nın menzulen irtihali üzerine avamdan bir insan, Hamidiye Camisi'nin imamı bir fiiliyle göstermiştir:

Merhumun vefatı haberi gelince daire-i kitabetin cenazesinde hazır bulunmasını Cevat Bey Efendi haki-pay-ı hümâyundan istizan etti. Müsaade-i seniyye biraz geciktiği için biz Süreyya Paşa'nın Nişantaşı'nda ki konağına arabalarla gidinceye kadar cenaze hazırlanmış idi. Mabeyn kâtipleri konağın bahçe kapısından girerken cenazede merdivenden indiriliyordu. Tabutun başında bulunan Hamidiye imamı bizim geldiğimizi görünce birden bire bir hatip-i âli vicdan kesbiyle, hemen ellerini

uzatarak tabutu taşıyanlara “durunuz!” Emrini verdi; cenazeyi durdurdu zaman gittikçe tesiri artan bir seda-yı bülend ile ve elleri titreye titreye tezkiyeye başladı. Tezkiye asıl şimdi olacak, kâtip beyler geldiler. Müslüman ölüleri bilenlerden sorarlar. Ey cemaat Müslim’in merhumu nasıl bilirsiniz? Bu müstesna levha, bu ulvi hitabet karşısında hepimiz gözlerimizden yaşlar dökerek merhum paşanın hasâil-i güzidesine samimi vicdanımızdan şهادet ettik ve işte Süreyya Paşa padişahına, devlet ve milletine arz etmiş olduğu hidamet-ı mübeccelenin mükâfat-ı maneviyyesine böylece nail oldu. [S.246, s.3]

Ali Ekrem

3.52. İki Yüz Kırk Yedinci Sayı

Gel (Karagöz) e!..

Biçare (Andelîb) baskınca çaktığı demlerde ekseriya:

<Siyah-ı mest-i cünunum, siyah-ı mest-i cünun>

<Cünunu saymaya gelmez aklaha milyon>

Der idi. Haklı imiş!.. Geçen gün gazetelerimizden biri de bu beyiti iki sütunluk büyük bir (tekerleme) şekline koymuş idi.

İnsanlar şiddetli tesirlere maruz kaldıkları zamanlarda ağızlarına ne gelirse ulu orta söylerler. Bu hal tabiatıyla mazur görülür. Maahaza tayin-i derecat zımında söylenen şeylere yine tabiatıyla kulak verilir. Meselâ ben o tekerlemeyi yazan refikimizin:

- Arkamızda ruz-ı mahşer, önümüzde ruz-ı ceza [1]¹⁸
- Önümüzde Avrupa denilen kapalı tunçtan bir kapı var. Bu kapıyı hiçbir el açamaz.
- Biliyoruz ki bu bir zafer kapısıdır ve içeride oturanlar zerpûş-ı [2]¹⁹ cihangirdirler. Nitekim kapının açıldığı anlar oldu. Başımızı içeriye soktuk, baktık..!
- Hayat, görmek, işitmek, söylemek, kımıldamak ve bir hedefe doğru yürümektir. Bu serden hangisine mazharız?.. Bittabi hiçbirine...

¹⁸ (1) Acaba beheri kaçır saatliktir!

¹⁹ (2) Burada (mahpus) manasında kullanılmıştır, zühul edilmeye

Şiddetli bir humma ateşi içinde şuurunu kaybetmiş, “koma” ya düşmüş biçareler halindeyiz.. Onun için her hareketimiz bir deprenme ve her sözümüz bir herzedir [3]²⁰

- Öyle bir haldeyiz ki, nerede ise, haber cehennemden gelse bile, yine “oh! Kurtulduk!” diye haykıracağız.
- Bittabi böyle bir hiçlikte ancak muhayyilemize işleyebilirdi ve nitelikim daima o işledi. Bir acayip değirmen gibi mütemadiyen faraziyeler, ihtimaller ve tahminler ve öğüttü durdu [4]²¹
- Tehlikeyi gâh içimizde görür gibi olduk, gâh dışımızda aradık. Hülasa, Türkçe eski bir tabir-i veçhile “mütemadiyen kendi kendimize gelin güvey olduk” bu yüzdendir ki Mütareke’nin bu on ikinci ayında bile ilk ayında gibi henüz ne bizim onlardan, ne onların bizden haberi var [5]²²
- Hakikat, bizim haricimizde kendi kendine yürüyor [6]²³

Gibi cümleleri asla anlamamakla beraber hıfz ettim.

Bu ne hal, bu ne makal?... Oturduğum gazinoda soran sorana!

- Ne demek istiyor?
- Bende anlayamadım.

Diyen diyene!

Bütün efrâd-ı milletin, Konferans’ın vereceği karara kemâl-i emniyetle ve tamam bir metanet ve mekânlele muntazır bulunduğu böyle bir zamanda:

- İçinde bocaladığımız vaziyeti anlayabilmek ve akıbetimizi mümkün merteye istiknah edebilmek için nafile ne önümüze, ne arkamıza bakalım. Ne de havadan havaya kulağımıza çarpan sözlerden mana istihraç etmeye çabalayalım. Hakikat, hakikatin attığı adımların izlerindedir.

Tarzında hilkat-ı âlemden evvel takip ettiği istikâmeti düşündürmemiş olan bir maneviyat-ı mutlakayı çamurlu, batacak havalarda sağdan geri itmiş ne önüne, ne

²⁰ (3) Bahusus bu makalede tam yerinde istimal edilmiştir.

²¹ (4) Kepeği, paspalı, raspulı yığın yığın duruyor

²² (5) Frenkler balayı yaparlar, biz bal senesi!..

²³ (6) Görüyor musun veyahut gördük mü ki böyle yazıyorsun?..

arkasına bakar çolpa bir yolcu gibi kendi izi içinde boğazına kadar batmış bir şekilde göstermek bilmem ki ne türlü bir zihniyet mahsulüdür? Burasını umum-ı matbuatımız meyanında yegâne hak-ı intikat sahibi olan (Karagöz) refikimizden sorarım. [S.247, s.1]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 17

Muhittin

Gurub

Fakat bunlar öyle değil, sırf ne yaptıklarını bilmeyenlerin eseridir. Ah, mesela roman bir tavan altında arabasın bir salon döşemesi görmek, sonrada bu ipekler ve halılar içinde ziynete gark olan salonun Arapçayı iyi konuşmadıklarını itiraf ederken hiçbir teessür duymayan madamların, gürül gürül, lezzetle nargile içmelerini seyretmek ne hoştur! Sen belki buna feci diyeceksin; fakat bu artık fecaat derecesinin çok aşılımış olduğuna kaniyim.

Dudaklarında bir tebessüm, sigarasının küllerini silkerek bir hikâye anlattı:

- Ben geldiğim zaman bu hallerden pek ziyade müteessir olmuştum. Bir gün buranın bermutat iyi tahsil görmüş gençlerinden biriyle konuşurken kendisine Beyrut'un Araplık nokta-i nazarından bu feci manzarasına tasvir ettim ve sonra yalvarır gibi kendisine “rica ederim. Arap olunuz!” dedim.

Türklerin Arapları Türkleştirmek istediklerine dair burada hep hariçten gelen türlü türlü efsaneler vardır; bence Türkler Beyrut'tan, Arabistan'dan, Araplıktan haberleri bile yoktur. İstanbul hükümetleri ise yapmak istediklerini bile bilmezler, binaenaleyh Türklere atfedilen bu maksat, bence pek fuzuli bir şeydir. İşte Beyrutlu dostuma bunları anlatmaya çalışıyor ve neticede Araplarla Türkler arasında hakiki bir kardeşlik tesis etmesi için Arapların milliyetperver olmaları lazım geldiği izaha çalışıyordum. Birkaç kere “Arap olunuz! Türklerin menfaati Arabistan'ın her şeyden evvel münevver bir Arap olmasındandır.” Dedim. Galiba pekiyi, hiç alışmamış bir fikri ihtiva eden bu sözlere karşı muhatabım tasdik yolunu, mütemadiyen başını

salladı. Sonra ben bitirdiğin zaman bir kukla gibi harekete gelerek “evet, Mun Bey, tamamen hakkınız var, Araplık falan gibi şeylerin ne manası var! Hep Osmanlı değil miyiz?” dedi. Sen bendeki şaşkınlığı seyret!

İkisi de kahkahalar salıvermişlerdi. Kahkahanın dalgaları durduğu zaman Ali Fikri saate baktı. Akşam olmuştu. Zekeriya Hüsnü de baktı:

- Oh, dedi, vakit çok geçmiş, sen geç kalacaksın, üst tarafına da başka bir gün, mesela yarın devam ederiz. Hele sen de bu akşam Beyrut’u biraz daha yakından gör!

Ayağa kalktı; karşıdan Akdeniz bir çarşaf kadar sakın ve bulutlara karışan bir enginin içinde, artık tamamen alçalmış olan güneşin solmaya başlayan şulelere altında renkten renge giren derin ve namütenahi bir tablo olmuştu. Zekeriya Hüsnü, ayakta, eliyle denizi göstererek:

- Bak, dedi, ne muhteşem bir deniz...

İşte Beyrut’ta bir bu denizi, bir de şu portakal ağaçlarını ve sırmaları severim!

-6-

Ayrıldıkları zaman Ali Fikri gittikçe arkadaşının fikirlerini kısmen mübalağalı buluyordu. Doktorluğu arasında edebiyata da merak etmiş olan Zekeriya Hüsnü güzel söyler, fikirlerini cazip şekillerde ifade eder, doğrudan ziyade cazip deliller serd ettiği için mübalağa ettiği noktalarda bile karşısında kendisini itiraz-ı lüzumunu hissettirmezdi. Bundan dolayı Ali Fikri de kendisini dinlerken hiç itiraza lüzum görmemişti, fakat o gece birkaç saat devam eden bir tetkikten sonra arkadaşının hiç de mübalağa etmemiş olduğuna kanaat getirdi.

Ziyafette davetli olarak Hüseyin Şükrü ve Ali Nazmi Beylerle beraber vilayet mektupçusu Aziz Süreyya Bey de vardı. Ali Fikri’den başkaları için kapısından girdikleri muhteşem bina, içindekilerle beraber hiç de yabancı değildi. Kendisi, istasyon kumandanı, Nazmi Bey birlikte gitmişler, Aziz Süreyya Bey’i orada bulmuşlardı. Binbaşılarda önde, kendisi arkada kapıdan girerken Albert Cüneyt’ü de karşılamıştı. Arkalarında sırmalı livreler parlayan iki hizmetçi ellerinden kılıçlarını, başlarından kalpaklarını aldı, hep birden yüksek kubbeli büyük salona, girdiler. Aziz Süreyya Bey, gözünde monokal, sol elinin başparmağını smokininin(?) koluna geçirmiş, ayakta, salonun zaviyeli bir sedirinde sıralanan birkaç kadın arasında

karışmış, kendilerine bir şeyler anlatıyor, onlar da kahkahalarla bu hikâyeyi dinliyorlardı. Misafirler girerken kadınlar mühmel tavırlarla ayağa kalkmışlardı, iki binbaşı ile selamlanmışlardı. Onlar birbirlerinin hatırlarını sorarlarken Albert Cüneyt vücuduna iyi yapışan iyi zarif bir nefer kostümüyle, başı açık, Ali Fikri'yi bir birer birer madamlara takdim ediyordu: Efendim, zevcem, kardeşim, madam, madam, mösyö, mösyö...

Ali Fikri ilk defa olarak girdiği bu âlem içinde serbestçe hareket edemezken diğer üç davetlinin bütün kadınlarla pek laubali konuştuklarını görek hayret ediyordu. Biraz sonra, kısa istirahati müteakip rakı masasının etrafına yaklaştığı zaman bu laubalilik daha ziyade artmış, hatta bir aralık Hüseyin Şükrü Bey'in madam Albert'le müferret sigasıyla konuştuklarını bile görmüştü. Ali Fikri önce yalnız erkeklerle konuşuyordu. Sonra kendisinin tereddüt ve hicap içinde kaldığını gören Albert, yavaş yavaş kadınlar arasına karıştırmaya başladı. İçeri girerken Ali Fikri'yi karısına takdim ettiği sırada misafirine büyük bir merteye kalkışarak: "Dördüncü ordu karargâhının en güzide zabitlerinden, Almanya binbaşısı Fonder Refloyn'un yaveri!" demişti. Sonra bu cümleyi, gittikçe daha ziyade söyleyecek yeni yeni, fakat hep boş, bir takım kelimelerle söyleyerek bu manasız halaskârlığa karşı duyduğu hoşnutsuzluğu gerçekliğe zapt eden Ali Fikri'yi madamlara yaklaştırmak için birer kere daha tekrar etti. Kadınlar, yeni gördükleri gencin kendileri için hoş bir arkadaş olamayacağını mütehassıs gözleriyle derhal anlamış olmakla beraber, sanki bir vazife yaparcasına, daha küçük bir muhavere kapısı açıyorlar, kaçınıcı düz geldiğini anlıyorlar, sonra birkaç kelime daha, vazifelerini bitirmek için bir de kadeh uzatıyorlardı.

Ali Fikri, tıpkı Şam'daki sahra akşamında olduğu gibi, kendi ruhuyla bu cemiyetin ruhu arasında soğuk bir hava tabakası bulunduğunu hissediyordu. Bütün müsahebat dönüp dolaşp mesela filan akşam falan yerdeki içtimai ait hatıralara intikal ediyor, gâh oradaki eşhasa ait bir dedikodu, gâh o akşamki pokere ait kara acı hadisesi birer birer tekrar ediliyor, bilenler tarafından bilenlere, güya bütün bu işler dünyanın en büyük işleri imiş gibi bir ehemmiyetle, "ah, bilmiyorsunuz, ha!" "demek o akşam yoktunuz?" diye anlatıyordu.

Kadınların içinde en güzeli madam Albert olmakla beraber iri siyah gözleri, elektrik ziyaları altında parlayan donuk esmer renkli dolgun göğüsleriyle hemen hepsi de

güzel denen kadınlardandı. Fakat kendi ruhuyla onların ruhu arasındaki bir rabıta, velev küçük, herhangi müşterek bir nokta bulmayan Ali Fikri için bu kadınlarda kadın olmak itibariyle çok bir şey yoktur. Yemekte bir tarafında, hilâf-ı mutâd saçları kamerle, gözleri maviye yaklaşan madam Itran ile Albert'in kız kardeşi arasına tesadüf etmiştir. [S.247, s.2]

Mabadı var

3.53. İki Yüz Kırk Sekizinci Sayı

Boghos Nubar 'ın Times'a Mektubu

Ermeniler Türklerin İstiklal Haklarına İslah-ı Muteriz Değillermiş?

Ermeni heyet merhusası reisi Boghos Nubar "Times" gazetesine bir mektup göndererek bazı zevatın aynı gazetede neşriyatına cevap vermek istemiştir. 24 teşrin-i sani tarihli "Times" da intişar eden bu mektup bize bazı hakikatler öğretmektedir. Ezcümle anlıyoruz ki Ermeniler Türklerin talep ettikleri İstiklal hakkında ıslah-ı muteriz değillermiş. Yalnız sekene hakaik-i tarihiyeye göre Ermeni olan yerlerin Türk idaresinden çıkmasını istiyorlarmış. Arada bade-i ihtilaf olacağı hiçbir nokta bulunmamak lazım. Çünkü Türkler de ekseriyet ahalisi Ermeni olan yerleri kendi idareleri altına ne almak istiyorlar, ne de bundan bir faide görüyorlar. Fakat "hakâyık-ı tarihiyeye göre Ermenilerle meskûn olan yerler" tabiriyle biz Ermeni emperyalizmine vücut verince işin şekli değişiyor. Binaenaleyh Türklerde Ermeniler 'in de huzur ve rahat görmesi için Boghos Nubar ile etba ve tevabiinin bir adım daha atmaları, emperyalizmden vazgeçmeleri lazım gelir. Bughos Nubar'ın mektubu şudur:

Efendim

(Times) ın son sayılarında neşredilen Emir Ali'nin ve Lord Seyit Nihames mektuplarını layık oldukları ehemmiyetle okudum. Ümit ederim ki Türklerden uzun müddet tazyikat gören bir milletin mümessiline, ilham eylediği bazı mütalaaları beyana müsaade buyuracaksınız.

Lord Seyit Nihamen beyanat mahkemesine iştirak ettiğimi söylemeyi bilmem lüzum var mıdır? Mamafih şunu ilave etmek üzere ederim ki bildiğime göre Türkiye

İmparatorluğu'nun ortadan kaldırılması hiçbir zaman mevzubahis olmamış ve Ermeniler, Türklerin talep ettikleri istiklal hakkına asla muteriz bulunmamışlardır.

Ermeni meselesine gelince, bu, hilafet ile veyahut müstakil bir sultan ve halifenin idaresi altında Türkiye İmparatorluğu'nun ipkası hususatıyla katiyen alakadar değildir. Fakat itilaf hükümetlerinin beyanatı, reis Wilson'un 14 nazariyesi ve Milletler Cemiyeti nizamnamesi 22. ci maddesi mucibince Türkiye İmparatorluğu, yalnız ahali Türk olan aksâmda ipka edilecek ve sekana-i hakaik tarihli istinaden Ermeni bulunan ve Türkler tarafından idareleri imkânsızlığı mevku-ı sebuta varan arazi bundan hariç tutulacaktır. Nitekim Meclis-i Ali'nin, Paris'e gelen Osmanlı heyet-i merhusasına cevaben verdikleri notanın mefhumu budur; notanın meli ise bervech atidir:

“Meclis-i ali Türklerin o saf-ı meyanına, ecnebi ırkları idare hususunu ithal edemez. Avrupa, Asya ve Amerika'da Türklerin dâhil olduğu hiçbir yer yoktur ki, akıbeti maddi ve manevi inkişaftan mahrumiyet bulunmasın. Türkler girdikleri yerleri daima tahrip etmişlerdir.” Hakikatte itilaf hükümetleri, Arabistan'ı, Suriye'yi ve Irak'ı Türklerden kurtarmış bulunuyorlar. Fakat hilafete hürmet için Hristiyan Ermenistan'ı Türk boyunduruğu altında tutmak doğru mudur? Mister Lloyd George, kil haldeki atiyeye menkul nutkuyla bu suale güzel bir cevap vermiştir:

“Müstakbel Türkiye meselesi hakkında itilaf hükümetleri arasında ittifakı tam bulunduğunu söyleyebilirim. Hepimiz, Rum, Arap ve Ermenilerle meskûn arazide Türk idaresizliğinin hitama ermesi hususunda müttefikiz.”

Milli Ermeni heyeti merhusa reisi

Bughos Nubar

Bughos Nubar, Ermeniler 'in Türk hakk-ı istiklaline muteriz olmadıklarını söylerken hiç olmazsa, müddeayanına delil olarak ileri sürdüğü Lloyd George'un ve yanındaki lisanı kullansa ve “hakaik-i tarihiyeye göre Ermenilerle meskun yerler, diyeceğine Lloyd George gibi sadece “Ermenilerle meskun arazi” dese idi daha müntaki hareket etmiş olurdu, arada en ufak bir noktaya ihtilafta kalmazdı. Çünkü Türklerde Ermenilerin ekseriyetle sakin oldukları yerlerde müstakil olarak yaşamalarına muteriz değildirler. Kafkasya Ermeni Cumhuriyeti'nin mevcudiyetini ilk defa olarak, Türkiye tanımış değil mi idi?... [S.248, s.1]

Esrar-ı Zaman

İlk defa esrar içenlerin bazı tahsisat-ı gayr-ı tabiiyeye uğradıkları öteden beri söylenir durur. Meselâ bunlardan biri atlı tramvaylar zamanında- bu da bir tarih oldu, Allah vere de elektrikli nevinin mucip olduğu fecayiden masuniyetimiz namına tekrardan ibaret olsa- gözleri alâim-i haşyetle meşhur olduğu halde avazı çıktığı kadar bağırarak:

- Tramvaycı!.. Dur!.. Gelme!...

Diye feryat edermiş.

Dalga geçer geçmez sormuşlar:

- Burnum o kadar büyüdü ki karşı duvara dayandı. Araba da doludizgin geliyor. Bir tarafa çekilmek kabil değil. Mutlaka çiğneyecek korkusu ile bağıırıyordum.

Demiş.

İptida-yi emirde gülünç görünen bu hal zamana mübalağat-ı siyasiyesi için mükemmel bir kıyas mahiyetindedir. Burunlarımız haşış-i menfaat ile o kadar mesafeye kadar gidip gözlerimizin görmediği, aklımızın ermediği şeylere o rütbe sokulur ki birden bire üzerine saldırıyor zannettiğimiz velveleli bir otomobil vehmi ile ciyak ciyak bağıırıp maskara oluruz. Halbuki hakikatte sebep-i feryadımız bir hiçten ibaret!... İşte insanlar alışmadıkları şeylerin tabiat ve mahiyetini müdrük olmadıkları vakitlerde olur olmaz yere burunları sokmaya yeltenirlerse bu türlü avakıbden birine uğrarlar.

Bir daha anlatıyordu:

- Mektepte iken arkadaşlardan biri esrarın fevaidinden, eğlencelerinden tatlı tatlı bahseder dururdu. Bir gün diğer bir arkadaşım ile beraber kendisinden biraz istedik. Verdi. İzin günü evlerimize giderken yolda birer sigara büktük. İçtik önce bir şey hissetmedik. Güzel güzel gidiyorduk. Hava da berrak idi. Tam, bizim sokağa sapacağımız sırada öyle bir fırtına, bir rüzgâr çıktı ki bizi uçuracak zannıyla apul apul duvar kenarına sokulmak istiyor, fakat kiremitlerin uçuşmasından,

pencerelerin şakırtısından ona da cesaret edemeyerek düşe kalka gidiyor idik. Bin korku bin müşkilat ile evlerimize girebildik!

Bu tahassüs-i kâzibin bir aynı da elan revacını kaybetmemekte berdevam. Fakat buna ekseriyetle bir nevi melânet-i menfaat cûyâna karışır. Bir hizb-ı meşum, berrak havada fırtınalar icadıyla yolumuzu şaşkırtmaya uğraşılıyor. Bu maksada vusul için bizi somon pehlivanlığı şarlatanlıklarıyla korkutmak emelinde bulunur.

Siz, ey karin-i huçeste hısal!... Verilen her sigarayı sakın yoklamadan içmeyiniz. Çünkü esrar var!... [S.248, s.1]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 17

Muhittin

Gurub

O, onlarla konuşmak için bir mevzu ararken hatta Albert'in henüz on sekizinden fazla olması ihtimali bulunmayan kız kardeşi bile uzaktaki bir poker hikâyesine daha fazla alakadarlık gösteriyor, vazifesi hilafında hareket etmek için Ali Fikri'nin bir sözüne, hatta anlamaksızın bile cevap vermeyi unutmamakla beraber zihnen de öte tarafla meşgul oluyordu. Bir aralık musikiden bahsetmek istedi; komşularının ikisini de bu bahse karşı lakayıt buldu. Alafranga musikiden biraz anlıyorlardı, fakat Arap, musikisi hakkında hiçbir fikir sahibi değildir. Edebiyat bahsinde komşularını daha müterakki olacağını zannederken bunda da muvaffak olamadı; Arap edebiyatını anlayacak kadar lisanları kuvvetli olmadığını söylüyorlar, Fransız edebiyatından da mektepte öğrenilmiş birkaç klasik ismi ile, o da yalnız tanımakla, iktifa ediyorlardı!

Ali Fikri, daha sofradan kalkarken, Zekeriya Hüsnü'nün hiç de mübalağa etmemiş olduğuna karar vermişti. Fakat son ve kati hükmünü yemekten sonra birer birer yeni gelenlerin de iltihakıyla gittikçe vesait-i kesb eden oyunlar başladığı zaman verdi.

Az bir zaman içinde sarayın alt katı nargile gürültüleri, tenbakü bulutlarla dolmuş, gözler oyun kâğıtları üzerinde toplanmış, ağır ve kirli bir ihtiras havası bütün ağızlar, zaman zaman, aynı kelimeleri telaffuz ederek, bütün çehreler aynı çizgilerle kırışarak bütün bu meclis ihtiras mütemadi bir uğultu içinde çalkalanıp duruyordu. Arada, bu

akşam naz etmeye karar vermiş olanlar, yahut henüz keyiflerine göre birtakım kurulmamış bulunanlar da vardı. Onlar da, kendisi gibi, yavaş yavaş, oyuncularını rahatsız etmekten çekinerek, muhteriz adımlarla o masadan ötekine, dolaşıp duruyorlardı. Ona da pek çok ısrar etmişler, fakat bütün ısrarlara rağmen cebindeki paranın hatta hatırı için bile küçük bir fedakârlık kabul edemeyeceğine emin, oyuna karışmamıştı. Böyle hariçte kalmakla hatta ekseriyesinin isimlerini bile öğrenmeye vakit bulmadığı insanlar arasında kendisinin yabancı bir çehre teşkil ettiğini hissediyordu. O onlardan ne kadar az anlıyor, onların kendisine ne kadar yabancı telâkki edilirse onların da kendisine karşı aynı hisle mütehasıs bulduklarından emindi. Kendisinin buraya niçin geldiğini, bilhassa neden davet edildiğini anlayamıyordu. Davetliler arasında, o da ancak birkaç günden beri Beyrut'ta gördüğü iki binbaşidan başka kimseyi tanımadığı gibi Beyrut'ta uzun müddet kalacak da değildi. Binaenaleyh kendisinin burada bulunmasıyla Zekeriya Hüsnü'nün anlattığı sebepler arasında bir münasebet yoktu. Zihni bir aralık bununla meşgul oldu, fakat kendi kendisine sorduğu suallere doğrudan doğruya yakın bir cevap bulmayarak vazgeçti. Bunları düşünürken istasyon kumandanının oynadığı masada oyun seyrediyor, fakat, zihnen meşgul, dalgın, etrafına bakmıyordu. Zihnini meşgul eden suale muvafık bir cevap bulamayarak düşünmekten vazgeçtiği zaman şöyle bir doğruldu, sandalyesinin üzerinde hareket ederek, oyunun ne merkezde olduğunu anlamak üzere etrafına bakındı. Bu esnada oyun kısa bir vakfeye uğramış, Binbaşı Hüseyin Şükrü Bey cüzdanından on liralık yeni bir banknot çıkarıyordu. Gözleri gözlerine tesadüf etti. Şükrü Bey gülümsemeye çalışarak “kaybediyoruz!” dedi. Ali Fikri “ne kadar?” diye sorduğu zaman binbaşı, oyun talihinin her türlü cilvelerine alışmış bir adam tavrıyla, lakayıt:

- Altmış!

Cevabını verdi. Nasıl? Altmış lira? İstasyon kumandanı, bir Binbaşı, Osmanlı Devleti'nin bütün varlığını ihata eden bir muharebe arasında, ihtimal kendisini yarın sabah pek mühim işler bekleyen bir zabıt, böyle gece kim bilir ne vakitlere kadar oyun oynayarak altmış lirayı birden nasıl kaybediyordu? Çöllerde ve dağlarda askerler her türlü mahrumiyetler içinde, düşmanla ve anasır-ı tabiatla çarpışır, Çanakkale'de korkunç ve tehlikeli bir oyun bütün bir milletin ne kadar genç, dinç

temiz ve taze kanı varsa hepsini mebzul bir seyl halinde sarf edip dururken burada bir binbaşı ne hakla oyun oynar ve bir anda neden ve nasıl altmış lira kaybedebilirdi?

Pek az zamandan beri içine girmiş olmakla beraber o askerliği böyle anlamıyordu. Kendisine nispetle birkaç kere daha asker olması lazım gelen iyi tahsil görmüş uzun müddet bölük ve tabur hayatı yaşanmış olan binbaşının bilhassa herkesten azami bir fedakarlık, azami iktisat isteyen böyle vahim bir zamanda dudaklarında ciddi bir tebessümle altmış lira kaybetmesi değil, hatta en küçük bir kumar masasında, seyirci sıfatıyla olsun, oturması caiz değildir.

Oyunu değil; uzun müddet, dikkatle binbaşmayı seyretti. Arada sırada hırsla takallüs eden parmakları kâğıtları masanın üzerinden toplarken Şükrü Bey'in çehresinde türlü türlü hareketler fark ediyordu; itidalini muhafazaya çalışarak oynadığı halde kaşları buruşmuş, gözleri cüzdanları banknot dolu olduklarında şüphe bulunmayanlar, küçülmüş ve dudakları titriyor ve ötekiler de sakindiler. Oyun perilerinin her türlü cilvelerine alışmışlar, nargilelerinin marpuçlarını bir elden geçirerek, ne kaybettikleri zaman müteessir, ne kazandıkları vakit memnun. Hiç asabiyet göstermeyerek konuşa gülüşe oynuyorlardı. Oh, bu cüret, şu bir iki bin kuruş aylığına rağmen, Beyrut'un en büyük zenginleriyle oyun masası etrafında boy ölçüşmekten çekinmeyen cüret ne müthiş bir şeydi? Ali Fikri kendi kendisini yokluyor, hiçbir zaman böyle bir cesaret sahibi olamayacağını hissediyordu.

Oyun uzayıp gidiyordu. Yorulanlar birer birer çekiliyor, biri kalkmak istese münhal kalan yerine birkaç talep birden çıkıyordu. Ne zamana kadar devam edecekti? Meçhuldü. Ali Fikri nezaket haricine çıkmamak için, arasında kaybolup gittiği ve şimdi hiç kimsenin kendisini hatırlamadığı kalabalık içinde ne zamana kadar kalacaktı! Zaten bu kalabalıkla ne alakası vardı? İçinden hiç kimseyi tanııyordu. Şu halde niçin davet edilmişti? Mademki davet edilmesi için ciddi bir sebep yoktu. Şu halde hiçbir suretle alakadar olmadığı kalabalık arasından birdenbire eksilmesinde ne zarar vardı? Zaten bir gün sonra da avdet edecekti ve yarın da Beyrut'u baştanbaşa, kendi keyfine göre gezmek istiyordu; burada sabaha kadar kalmak zevksiz olduğundan başka yarınki planları da alt üst olacak değil miydi?

Gitmeye karar verdi. Kadınlarla hiç meşgul olmayarak yalnız Binbaşı Hüseyin Şükrü Bey'i, bir de Albert Cüneyt'e haber verecek, sonra, sessizce, kimseye görünmeksizin çıkıp gidecekti. Önce binbaşından izin almak daha muvaffaktı. Biraz

durdu. İştirak etmediği bir elde yanına yaklaştı; kulağına doğru eğilerek diğerlerine işittirmeyecek bir sesle:

- Beyefendi, dedi, müsaade ederseniz bendeniz gizlice kaçacağım...

Hüseyin Şükrü Bey sordu:

- Neden, canın mı sıkıldı?
- Hayır, canım sıkılmadı, bilakis pek memnun oldum... Fakat mademki ben oynamıyorum, yarından sonra da avdet edeceğim için, yarın sabahdan akşama kadar Beyrut'u dolaşmak istiyorum... Vaktiyle uyusam daha münasip olur, diye düşünmüştüm...

Binbaşı derhal durmuştu:

- Nasıl? Yarından sonra avdet mi? dedi ve "evet..." cevabını alınca birden bire oyunla alakasını keserek biraz düşündü; çehresinde mühim bir şey söyleyeceğini gösterir nagehani bir ciddiyet hâsıl olmuştu. [S.248, s.2]

Mabadı var

3.54. İki Yüz Kırk Dokuzuncu Sayı

Birer Birer Çıkıyorlar!...

İntihabata (Gelibolu) dan atıldığı halde altmış kilometre daha şimal-i şarkiyeye doğru kulaçlasa imiş (Mürefte) den çıkacak imiş!... Maahaza (Şarköy) ile beraber burası da livaya tâbidir, yani bir asla mensuptur.

Mebus-ı muhtereme taktim ve tebrikat ile haslet-i refika nevazişinden binlikler beklerim. Daire-i intihabiyesine gider gitmez (Muhammediye) sahibi Yazıcıoğlu Mehmet ve (Envar'ül Aşıkın) müellifi Ahmet Bican hazeratının kabir-i pür nurlarını ziyaretle zihin açıklığı, metanet-i kalbiye, azam-ı derecede kuvve-i kalemiye, asgari mertebede sürat-i lisaniye istemesini tavsiye eylerim. Eslafi âmâ-yı ikbâl ile malul olarak doğruca hükümet konağına, eşraf ve hanedan ziyafetlerine giderek mazenne-i müşarünileyhümanın ruhaniyet-i Aliyelerinden istifazaya meyl etmeyi unuttuklarından her biri Meclis-i Mebusan'ın daki makamlarında tedirgin olmuş, lenk ve lönk, hamide-i kamet kalmışlardı.

Mebus kelimesi kerr ü ferli, ağırbaşlı, hatta Babıali rical-i kadimesi gibi mütenni reviş, sağa sola mültefit bir zat manasında geldiğinden baş serin, ayak sıcak olmalıdır fehvasınca saçını iki numara makine ile kestirmekle beraber sakal salıvermek ve burun üzerinde tartaklana tartaklana kuvve-i tazyikesi her bar eksilen gözlükleri kulak ardına almak, yolda bini behava yürümeyip yine herkesi geçmek şartıyla meşi ü harekette itidal göstererek meselâ feylesof-ı şirin-i makal ile sermuharrir-i Peyâm Mir Ali Kemal'e çatmak, bilhassa göğüs göğse vuruşmak adab-ı meriye de bulunduğu dikkat eylemek zaruridir.

Müntahipleri nezdinde caiz olduğu vaka ve itibarı balâter eylemek için hatta vesait-i nakliye ile seyr-u seyahat, beher mebus için bedava olduğunu asla iltifat eylemeyip tahsis-i (Şirket-i Hayriye) idaresinin takdimine şitaban olacağı karineyi redd ü iade ve esbâb-ı mucibesini Mübin-i tezkire-i hususiyeyi daha şimdiden amade kılmayı meşhur-ı avalim olan nisyanına feda etmelidir.

Müntehiblerine irat edeceği la-yuad ve la-yuhşa nutukları arasında "İleri" gazetesinin hacm-i istinabesinden fazla kalanları tomar tomar saklayıp hin-i hacette:

Filan filan tarihte, (Gelibolu) ya seferimiz de, filan filan tarihte, (Şarköy) e azimetimiz de, filan filan tarihte, (Keşan) a müvaseletimizde, filan filan tarihte, (Milan) ve (Koru Dağ) a suudumuzda,

(Dahi söylediğimiz veçhile) nakaratını zeyl eylemek üzere hıfz etmeyi, dâhil-i livada meselâ çömlekçiliğin (Sever) fabrikası malumatına tefevvukunu müstelzim-i ıslahat-ı sınaie, şarapçılığın (Bordeaux) pazarını geride bırakacak dereceye isadı için icap eden tedabir-i fenniye-yi natık terkiyat-ı ziraiyeden bahis ü meclis-i mebusana alelacele maruz-ı levayih ve mütun-ı kânuniyeyi risale şeklinde bastırmayı, vaktiyle okumuş olduğunu ilan eylediği bilmem kaç yüz cilt tarihte (Gelibolu) hakkında müsadif nazar-ı dikkati olan vakayı ve fıkratı bir araya cem ile bir mecelle-i nefise vücuda getirmeyi unutmamalıdır. Ayanda tenkiyat-ı cezriye, memlekette tenvi-i nebatat-ı cezriye, mebusanda hitabet-i âliye-i cezriye, (İleri) de makalât-ı cezriye kulüplerde musahabat-ı cezriye, tramvaylar, tünel ve bâhusus Şirket-i Hayriye, reji vesair mali gayr-i mali şirketler hakkında ihtirat cezriye ile vatan-ı mukaddeste ki su-i istimalat-ı cezriyenin kal ü kamate sarf-ı makduri-i bi-nihaye ederek Türklerin dedikleri gibi gökten mebus olduğunu izhar ve ispat etmekten bir an dur kalmamalıdır.

Velâ-sima cezirlik haşerelik değil şecerelik vezinde zir-i zemin siyasette nihan ve nice envai nebatîye köklerine musallat karafatma kıyafet haşerat la yeflahune düşman can bir meslek-i ulviyet-i nişan ise de asli olan cezrin zahifi, merkebi, amudisi, lifisi, müteşaiibi olduğu gibi tamamen bir hizb-i tam teşkil edemeyen diğer bir nevi bulunduğu bir-riyazi muhakkak ve merba ve mikâp nevilerinde ise iki üç mazrup bulunmak geçen de (Paris) Sulh Konferansı'na giden refik-i şefikinin kamis-i Yusuf imişçesine teşhir eylediği mütevatir olan pare pare mintanı delaletiyle mutlak olduğundan cezr-i tammı anlamayacak mesail-i muhaddeseye böyle bir hesab-ı dur-ı endişane ile el atmaya davranmalıdır.

Hemen Cenab-ı Hak din ü devleti ve bu koskoca milleti muvaffak-ı bil-hayır eyle âmin âmin... [S.249, s.1]

A.R

İstibdâd-ı Edebi de: Mithat Efendi, Ben, Muallim Naci

Bende alabanda sancak etmiş idim. Şarkın eşar-ı ve manzûmâtını sevmekle beraber Garbın da mehasin-i edebîyyesine düşkün bulunuyordum.(Hugo) nun (Musset) nin (La martine) in (Schiller) in (Shakespeare) in hatta klâsiklerden (Racine) , (Moliere) , (Delille) , (Boileau) ve emsalinin âsârını okudukça ipin ucunu bütün bütün kaçırap kıpkızıl gavur olacağım geliyor idi. Bereket versin ki vaktiyle kuvvetli bir iman sahibi bulunmaktığı beni arada sırada tövbe ve istiğfara sevk ediyor, yine Bakiler'e Fuzuliler'e, Nedimler'e, Nefiler'e, Râşitler'e, Yahyalar'a, Ziya Paşalar'a Nâciler'e koşuyordum.

Buna âmedüşüd efkâr arasında gazel, kıta, şarkı, müstezat, kaside söylediğim gibi alafranga tarzda, serbest kafiyeli, hatta şeklen, veznen değişik, indî tarzlarda, gâh (sonnet) , (dithyrambe) usulünde manzumeler de beceriyor, fakat bu son şekildekileri neşredemiyordum. Çünkü (Abdülhak Hamit) Bey'in (Tezer) i , (Nesteren) i , (Makber) i , (Sahra) sı , (Bir Sefilenin Hasbihâli) , (Ölü) , (Bunlar Odur) gibi eşar-ı rakîka vecibesinin şiddetle tenkit edildiği böyle bir harç ü merc-i edebî esnasında âdeta terzil edileceğinden korkuyordum.

İsabet ki korkmuşum. O korku ile efâili ve tefâili bir tarafa bıraktım. Var kuvvetimi tercümeyle verdim. İkmal ettiklerimi zarflayıp üzerine (Mithat Efendi Hazretlerine)

yazar, gönderir, bazen de (Envâr-ı Zekâ) ve emsali mecmualara serpiştirirdim. Bir halde ki elimden gelse bütün sahâif-i edebiyeye parasız pulsuz bir muavin tahrir olmak istiyordum.

Bilmem ki size (Mithat) Efendi ile ilk tesadüfümü evvelce arz etmiş mi idim? Etmiş olsam bile (ettekrâr-u hasen) kabilinden bir kere daha arz edeyim:

Mektepten çıktuktan sonra (Tercüman) a fisebilillah makale yetiştirmek derdine düşmüş, hatta (Ceride-i Havadis) de de fisebilillâh muharrir bulunmuş olduğum halde yine o mübarek gazeteye, yazı yazmaktan kendimi alamamış idim. Fakat ilk zamanlarda zarfı idarehanenin kapısından verirdim.

Bir gün (Ebu's-suûd) Caddesi'nin başında ki bakkal dükkânında hem karnımı doyurdum, hem de kapıyı gözetlediğim halde kimsenin zuhur etmeyişi üzerine gemi azıya alarak içeriye daldım. Eşikle beraber iki ayak bir merdiven, ondan sonra toprak, rutubet kokulu uzun, darca, loş bir medhal üzerinde dik, pis sekiz on ayak bir merdiven, daha çıkınca diğer bir merdivenin daralttığı koridora açılır, karşılıklı iki oda karşısında kaldım.

Merdivenin başında ki oda kapalı idi. Oraya varır varmaz kapı açıldı. Uzun boylu, iri kemikli, esmer yüzlü, saçları kırpık, alnı geniş, bıyıkları sakalı tuvaletsiz, sırtında basma bir mintan, ceketsiz, fessiz, yeleşinin düğmeleri çözüktü, belde kırmızı bir kuşak, bol pantolonlu, kolları uzunca, ayakları büyükçe, biri çıktı. Beni görünce durdu. Gayet serbest bir tavırla:

-Kimi istiyorsunuz?

Dedi. Zarfı uzattım. Okuduktan sonra:

-Mithat Efendi Hazretleri benim!

Deyip zarfı yırttı. Bizim makaleyi çıkarıp göz gezdirdi. Ben bu kıyafette bir Mithat Efendi görünce galiba mütehayyir kalmıştım! Hâlbuki hayâlimde ona ben ne kıyafetler vermiş, ne tuvaletler yakıştırmış idim! İmza-yı görmüş olmalı ki:

- Ahmet Rasim, siz misiniz?

- Evet, bendenizim.

- Geçen ki makalen de gayet iyi idi. Hangi mektepten çıktınız?

-Dârüşşafaka'dan...

- -Ya!.. Gel bakayım.
- -Karşiki odayı geçtik.
- -Nereye devam ediyorsunuz?
- -Telgrafhaneye!
- -Suphanallah!

İşte bu (Suphanallah!) benim zihnimi bozdu. Çünkü bunda muharrirlik istidadı olan bir gencin elde (manipülâtör), tarator döker gibi taktaka-zen olduğuna bir nevi teessüf mündemiç idi.

İlk görüşüm olduğu için her tavrına, her hâline dikkat ediyordum. Bellisiz kekeme gibi söylüyor. Ekseriya önüne bakıyor, dudaklarını bıyık ve sakalıyla kaldırıp indiriyor, pehlivan gibi oturuyordu.

- Yazılarınızı kim tashih ediyor?
- Kimse!
- Aferin!... Bak oğlum. Burası yazı ocağıdır, istediğin zaman gel. İşte kalem, kâğıt, mürekkep, istediğin kadar otur, istediğin kadar yaz. Şimdilik her makalene bir mecdiyeye vereceğim, harçlık edersin, al bakalım siftah et! Dedi. Mecdiyeyi de uzattı.

Yanımdan ayrıldığı zaman neler düşündüğümü hatırlayamıyordum. Yalnız zihnimde bir hayal kalmış ki o da merhumun biraz şaka götürmez tabiatta mahlûk olduğu kanaati idi. Vakt-i muharriri (Saîd) Bey'i sokakta darp ettiği ürcûfesinin ta evvelden beri şayi olmuş bulunması da inzıam edince bu kanaat ziyadeleşti. Bahusus iki musallat İranlıyı bellerindeki kuşaklarından kapıp merdivenden aşağı, salla bacak atmış olması, gençliğinde karnına indirdiği bir yumrukla koca bir danayı yere sermiş bulunması gibi cidden zorba-i rüya ve kuvve-i saideye delâlet eden vakıan meydan alması bu kanaate hafifçe bir de korku ilâve etmiş idi. Onun için idi ki ne vakit huzuruna çıksam fesi düzeltir, ceketini ilikler, potinleri mendiller idim. Sonraları bu merasim kalktı. Baba, oğul olmuş idik. Hatta kendisinin başmuharriri bile oldum. Güya maiyetimde çalıştı. Fakat çalışmış hem kesret-i meşguliyetinden, hem de tevzinden münbais idi. Benim iktidarımın fevkaladeliğinden değil idi.

- Her ne dense!

(Naci) merhumun (Tercüman) da bulunduğu son zamanlarda idarehaneye gidip gelenlerin kesreti bir aralık tenkîdat-ı edebîyyenin cıvıması, asar-ı münteşirenin iptizali gazeteyi inzar-ı itibardan iskât etmeye kadar varmış idi.

Neler söylenmiyordu neler? Fakat bu söylenilen şeylerin çoğu yalan, isnat idi. İşret, mahbup perestlik, bu yalanların başlıcaları idi. Fakat merhumun bazı ebyat ü katani de bir meyl-i mahsus sahibi olduğunu işrap ediyordu. Meselâ ağızdan ağıza gezen:

“Hüsnüm etme Ebâ âl-i aba hakkı çün

Sana ben hayli zaman oldu abayı yakalı”

İhtimâl ki (hüsn) , (âl-i aba), (abayı yakmak) kelime ve terkiplerinin hatırları için söylenmiş olan bu beyit, aleyhtarları elinde, dilinde bu meyl-i mahsusunu isbat eden bir hüccet gibi gezip dolaşıyordu: Manzûmat arasında:

“Şarabü'l-leyl ve'n- nehâr oldum”

“Ol kadar çaktım ki tersâ-zadegânın aşkına”

“Berka döndüm neşr-i envâr eyledim meyhanede”

“Bayramda bir nizamına koydum ki hanemi

Yaran görünme bir yeni meyhane sandılar”

Ve emsali mısraları, beyitlerde bu zannı haricen takviye ediyordu.

Hâlbuki (Naci) merhum cidden ahlak idi. Top, esmer çehresi üzerinde daima duran şehlâ gözlerinin iki de birde yan bakışları mutlaka tebessümler, bazen kıs kıs gülüşlerle merâfık bulunurdu. Ağızından hatta Türkçesinin hüccetini var imiş de onun için Arapçası ve Farsisi söylenirse o hüccet zail olurmuş itikadıyla mugayir-i edep ilfazdan birinin sadr olduğunu işitmedim, ne de bir başkasından duydum. İşreti, iş madam suretinden değil idi. Ekseriya seyreltir, bazen birahanelerde yemek esnasında bir iki bira içer, bazen (yemiş) iskelesinde ki yüksek meyhaneye gider, bir buçuk şişe yani elli dirhem rakı ile neşelenirdi.

Vazi'ül-hal olmakla beraber her zaman temiz gezerdi. Reftârı de gözleri gibi şehlâ manzar idi. Muhâzırat-ı ilmiye ve edebiyeden son derecede hoşlanır, mübâhis-i ciddiyeye son derecede ehemmiyet verir. Geceli gündüzlü çalışır, bilhassa lisanın

pürüzlerini temizlemekle uğraşır, münkahiyet'ül faz ve kelimatta riayet ederdi. Bu su-i mümiredir ki lisanımızda mühim, büyük bir devr-i nekahet ümidi uyandırdı. (Yazmış bulundum), (şöyle böyle), (intikadât) gibi asarı bu devrin pişdaranından madut olduğu gibi (Mecmua-i Muallim) de ki mübâhis-i mühimme lisaniyyesi, bilhassa (edevat) hakkındaki mutalaat-ı vakıfanesi , (lügat) ı bu büyük lisan âleminin ne kadar ihâtalı olduğunu ispat eder. Eşarında görülen selâset, hatasızlık, hassasiyet, rikkat ve meziyyet-i adide dahi bu bapta şevahit-i adileden maduddur. Zekâ ve irfanı olduğu için idi ki kırkıncıdan sonra, az zaman zarfında Fransızcadan asar-ı dide tercümesine muvaffak olmuş idi. Hatta (Therese Raquin) i gibi (Emile Zola) lisan-ı edebiyesiyle yazılmış bir eserin tercümesine başladığı zamanlarda müsvedatı o esnada (Tercüman-ı Hakikat) muharrirliğinde bulunan (Halit) Bey'e merhume-bir yanlışlığa mahal kalmamak ricasıyla-gönderdiği halde (Halit Bey) tercümede ki mutabakat ve letafete hayran kaldığını bana mükerreren söylemişti.

(Hugo) dan vesair Fransız şairlerinden nazmen yaptığı tercümelerin mislini, hemen hiçbir lisana aşına şairimiz vücuda getiremez.

Letâife meyli pek ziyade idi. Ufak bir nükte veyahut tuhaf bir vaka onu dakikalarca güldürürdü.

Devetüyü rengi pardösüsü gözümün önünden gitmez.

(İhtirâât ve Keşfiyât-ı beşeriyye) namıyla Fransızcadan tercüme etmekte olduğum külliyyatın birinci cüzünün müsveddelerini kendisine irae eylemiş idim. Bu birinci cüzü (fotoğraf) dan bahis idi. O zamanlar henüz hal-i iptidaide bulunan bu alat hakkında ki nazariye ve ameliyeyi sorup da anlayınca terekkiyat-ı asriyyenin tenviatına hayret etmiş idi. Hatta ertesi gün bana kitabın kabına yazılmak üzere şu beyti yollamıştı:

“İlmin ulûvv-i kadrini ber-vech-i Bihter'in”

“İsbat eder şehadet-i hal- yesteviyellezîn”

Cüzü basılıp ta kendisine takdim ettiğim zaman:

- Okuyacağım, merak ettim. Anlayamazsam sorarım demişti. Filhakika okumuş ve anlamış olduğunu ilk tesadüfte ifâdât-ı mucize ile pek güzel bir surette anlattı idi.

Şair (Celal) i gördükçe ziyadesiyle güler, şura-yı Osmaniye içinde iki meşhur deli vardır: Biri (Deli Birader), diğeri de (Celal-i Hayal-perver) der idi.

(Takdir-i Elhan) ın intişarıyla aleyhindeki târîzene mukabil (Saadet) gazetesiyile Ekrem Bey merhumun (Zemzeme) sini tehzîlen yazdığı (Demdeme) ye bilahare pek çok pişman olduğunu bana çok defa itiraf etmiş idi. Filvaki merhumda esna-yı musahabette bile derince bir gurur, alıngan bir izzet-i nefis mevcut idi.

(Mesut-ı Harabatı) diye telakkup edişi temdih nefis için olsa gerektir?

(Ömer'in Çocukluğu) ne kadar hazin-âverdir!... Asar-ı şairiyesine verdiği unvanlarla ki (Ateşpâre) , (Şerare) , (Füruzan) dır. Şairliğinde temeddühe kail olduğunu gösterir. (İstîlâhât-ı Edebiyye) si gayetle veciz, münakkah, müfit olduğu için nev-i zuhur şairlerimize okumalarını bil-münâsebe tavsiye ederim. (Servet-i Fünun) dehat-ı şiiir ve inşasının (Naci) mesleği aleyhine bila-itiraf açmış oldukları tarizata yetişmeden vuku irtihali (devr-i cedid-i edebî) denilen bu büyük komedinin belli başlı nevakısındandır.

Ömrümde bir defa tarih söyledim. O da merhumun vefatı günü idi; tarih:

“Azim-i Halit berîn oldu Muallim Naci”

Mısra'sından ibaret idi. O günden beri hesap içinde bir daha başvurmadığım için şu satırları yazarken sene-i üfûlünü bulamadım. [S.249, s.3]

Ahmet Rasim

Galata Rıhtımında

Dün Londra'dan gelen bir telgrafnâme de, İngilizlerin Galata Rıhtımı işgal ettikleri esnada Türkiye'deki Hintli üsera tarafından ailelerine gönderilmek üzere yazılmış (24000) kadar mektup buldukları ve bu hususta İngilizler mümessilliğince Babıali nezdinde teşebbüsatta bulunulduğu bildiriliyordu.

İtalyan telgraf ajansında, ayrıca bu haberi vermekle beraber telgrafın da meseleye daha büyük bir ehemmiyet veriyor ve Türkiye meselenin hali esnasında bu keyfiyetin de nazar-ı itibara alınacağı kayıt ediliyordu. Mektupların da sevk edilmemiş olması (24000) Hintli ailesini babalarının, evlatlarının akıbeti hakkında bittabi endişeye düşürmüş olmak itibariyle pek ziyade şayan-ı teessüf ise de meselenin bu derece izam edilecek bir mahiyete haiz olup olmadığını öğrenmek üzere dün bazı makamına

müracaatla icra-yı tahkikat eyledik. Netice de öğrendiğimize göre filhakika İngilizler Galata Rıhtımında bir miktar mektup bulmuşlardır.

Fakat bunun üzerine icra edildikten bahs olunan teşebbüs yeni bir şey değildir. Ve hadd-ı zatında bir teşebbüs mahiyetinde addedilemez. Bundan iki buçuk ay kadar evvel İngiliz mümessilliğince mütareke komisyonuna müracaat olunarak bu mektupların ne için alıkonulmuş olduğu sual edilmiş. Buna da lazım gelen cevap verilmiştir.

Verilmiş olan cevabın neden ibaret olduğunu da herkesçe kabil-i tahmindir. Çünkü harp esnasında memleketimiz dâhilindeki muhaberata bile- az çok her tarafta olduğu üzere- sekte-i arız olmuş muhaberat dâhiliyemizde bile sansür yüzünden pek çok intizamsızlıklar ve tesirler vuku bulmuştur. İngilizlere verilen cevapta işte bu mealde olmuş ve ondan sonra bu hususta yeni hiçbir muharebe veya teşebbüs vuku bulmamıştır. Bu itibar ile dün bu eski hadiseden bahs bir telgrafnâme gelmesi bade-i hayret ve taaccüb olmuştur. Mamafih bu telgrafnâmeyi ber-vech ati derç ediyoruz:

Londra 24 (T H. R)- Britanya kıtaatı Galata Rıhtımı işgal ettikleri zaman (1918) senesinde eşya-yı sıgarada bulunan İngiliz ve Hintli üsera tarafından ailelerine gönderilmek üzere yazılmış takriba (24,000) mektubu cari çuvallar bulmuşlardır. Britanya komiseri üsera ailelerinin son derece ve teessür ve endişesini muceb olan bu tehirden dolayı hükmet-i seniyye nezdinde teşbisat-ı lazıme de bulunmakla beraber derhal mezkûr mektupları esbap-ı tehirin beyanıyla mürselün ileyhlerine göndermişti. [S.249, s.3]

3.55. İki Yüz Ellinci Sayı

İmlaya Gelebilecek Miyiz?...

Ahlâfa yadigâr bırakacağımız muzhikattan biri de (imla) meselesidir. Sade biz değil, onlar da geleceklerdir!.. Biz nasıl ötekini berikini techîl etmek istediğimizde:

- Daha imlası yok... Üç satırda beş yanlış!

Demeye itiyâd edinmiş isek onlar da bizim için:

- Bu kadar hâdisat, bu kadar fecâyı-i eslaf-i kirâmımızı imlaya getirememiş, hatta o kadar getirememiş ki hükümet, birkaç sene içinde mükerrer imla encümenleri teşkiline mecbur olmuş...

Diyeceklerdir. Bence bu netice muhakkaktır.

Esbak-ı maarif nazırı (Şükrü) Bey ile bir tercüme işinden dolayı görüşürken söz imla bahsine intikâl etti idi. Dedi idi ki:

- Yeni ıslahatı gördünüz mü?
- Hayır...
- Size matbu nüshalardan vermediler mi?
- Verdiler...
- Okumaya vakit bulamadınız demek...
- Okudum...
- O halde?..
- Islahattan bahis buyuruyorsunuz da...
- ...!

İstihzah tavrıyla bakıyordu. O zaman böyle (cezri) kelimesi filan yok ki.. Derhâl

- Filvâki çalışılmış ama cezri değil,

Diyeyim de o da maksadı tamamen anlasın!...

Elhâsıl benim de tevakkufum zihnince büyücek bir şüphe hâsıl etmiş ki matbû nüshalardan birini yazıhanesinden alarak açtı, parmağı sayfadaki bir kelime üzerinde olduğu halde:

- Mesela biz (beygir) deriz (bâr-gîr) yazılır. Filvâki aslı bâr-gîr ise de umûm onu beygir telaffuz ediyor...

Dayanamadım. Dedim ki:

- Muvaffakiyetiniz tebrik ederim. Gazetecilik hasebiyle hatır nişanımdır. Ta Devr-i Hamidi'den beri komisyon komisyon, lonca lonca, mazbata mazbata üzerine teşkil, tahrir, takdim edildi idi de yine bir numarası görülmedi idi...

Şaşırdı!... Hatta:

- Ne diyorsun?

Diye ayağa kalkarak:

- Böyle şey var mıydı?..
- Vardı ya.. Size Şura-yı Devlet'ten çıkma kaç mazbata göstereyim? Gazetelerde uzun uzadıya yazılmış kaç makale bulayım?
- Bunun hakkında mı?
- Evet. Bunun hakkında hem de (ıslah-ı cins-i fers) ser-namesi tahtında!...

Encümende bu esere gitmiş... Fakat galiba bizim sürücü bineklerindeki terâddiyi görmüş olmalı ki aslı olan bâr-gîri bırakmış, beygiri kabul etmiş. [S.250, s.1]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 18

Muhittin

Gurub

Ali Fikri:

- Bir emriniz mi vardı?

Diye sordu. Hüseyin Şükrü Bey masaya dönerek “ bir lahza müsaade, siz devam ediniz...” Dedikten sonra ayağa kalktı, Ali Fikri'yi, koluna girerek, birkaç adımda, salonun bir köşesine kadar götürdü:

- Fikri Bey, senden bir ricam var, dedi bunu söyleyecektim... Biliyorsun ki Beyrut'ta iaşe için hayli müşkülât çekiliyor. Biz burada gerek şimendifer memuriyeti için, gerek bizim askerler için Şam'dan arada sırada erzak celp ediyoruz. Albert Cüneyt de bize müteahhitlik yapıyor. Bu erzağı nakletmek de hayli müşkülata uğradığımız için senden rica etmek istedim, Albert'in Şam'daki şerikine bir iki vagonun verilmesi için senin Alman'dan bir emir almaz mısın?

Ali Fikri birdenbire, sanki beyninden bir kurşunla vurulmuş gibiydi; o anda Zekeriya Hüsnü'nün sözlerini hatırladı, çehresi sanki bir kabahat işlemiş gibi, kıpkırmızı

kesildi, ne diyeceğini tayininden aciz, bir an durdu; sonra kendisini toplayarak mühim bir cevapla işin içinden sıyrılmak istedi:

- Hay hay, efendim, dedi, Binbaşım benim sözümü dinlemez ama, herhalde gayret ederim.. Hüseyin Şükrü Bey, vaden müphem kaçamaklı olduğunu hissetmişti; biraz daha izahat vermek, ricanın ne kadar mahk ve meşru olduğunu anlatmak istedi ve kendisine şimendifer de gerek memurların, gerek askerlerin iâşe hususâtında ne kadar müşkülata uğradıklarını, bereket versin Albert Cüneyt'in yardımı ile bunun kısmen bertaraf edilebildiğini anlatmaya çalıştı; ve bu izahatı verirken, Ali Fikri bir taraftan inanıyor, takdir ediyor gibi dinliyor, diğer taraftan da dalgın, büsbütün başka şeyler düşünerek, asabının titrediğini hissediyordu. Birdenbire yanlarında birinin daha peyda olduğunu fark etti, başını çevirince Albert Cüneyt'i gördü. Bu gibi işlerde en hafif rüzgârlardan büyük manalar çıkaran Albert, hakiki bir işadamı maharetiyle uzaktan, onların konuştuklarını görünce derhal yanlarına gelmişti.
- Ne var, Şükrü beyefendi? Diyordu. Affedersiniz rahatsız ediyor muyum? Fikri Bey'in canı sıkılmış olmasın... Niçin oynamıyorsunuz? Fikri Bey, herkes oynuyor, sizde oynasanız...

Şükrü Bey, Albert'e anlattı, bir gün sonra Ali Fikri gitmek istediğini söylemiş olduğu için şu erzak işinde kendisinden muavenet talep ettiğini söyledi.

Albert, birdenbire memnun olmuştu; bitip tükenmek bilmeyen bir nutukla Ali Fikri'ye meseleyi izaha koyuldu. Kendisi de asker olduğu için askere hizmet etmek istemiş, bunun için böyle bir taahhüde girişmişti. Hâlbuki Şam'da üç aydan beri topladığı birkaç vagonluk malı şimdiye kadar nakil edemediği için büyük zararlara uğramak tehlikesi karşısındaydı. Eğer bugünlerde bunları nakil edemeyecek olursa hepsinin çürümesi ihtimali vardı; bilhassa o bu işi kar etmek için değil, sırf vatana bir hizmet maksadıyla deruhte etmiş olduğu için bundan dolayı zarara uğramamasını temin etmek herhalde büyük bir iyilikti. Şükrü Bey'in daha evvel hatırlamış ve hareket etmiş olmasından pek ziyade memnun, o da Ali Fikri'den bilhassa muavenet rica ediyordu.

İki taraftan birden gelen tazyik Ali Fikri'yi büsbütün şaşırtmıştı. Kendisini müştereken aldatmak isteyen kumandanla neferin maksatlarına pek güzel anlıyordu. Bilhassa Şam'a geldiği zamandan beri ağızdan ağıza bu gibi işlere dair neler işitmemişti! Fakat, şimdi hiç hatırında olmadığı bir sırada nagehan böyle bir bahis karşısında bulununca ne yapacağını şaşırmıştı. Müphem cevap da ısrar etse bir Binbaşı'ya, karşı gizli maksadını anladığını anlatmak demek olan bu tavırla askerliğin ruhu hilâfına hareket etmiş olacaktı. Gayr-i ihtiyari:

- Hay hay.. Baş üstüne... Dedi, fakat bu hususa dair bana bir tezkire lütuf buyursanız daha kolay, daha çabuk muvaffak olurum...

Halbuki tezkere verilemezdi; bu gibi şeyler dedikoduya pek müsait olduktan maada zaten hem tezkire ile işin uzaması ihtimali daha çoktu, hem de bu iş kısmen de hususi bir mahiyet de idi. Şimendifer memurlarına yapılan muavenet hususi bir surette oluyor, burada celp edilen erzak mal olduğu fiyattan para mukabilinde tevzi ediliyordu. Ali Fikri pekiyi takdir ederdi ki böyle hususi surette yapılan bir iş birçok dedikodulara sebep olabilirdi. Şükrü Bey bunları anlatırken genç zabıt tekrar evvelki cevbe dönmekten başka bir çare olmayacağını anlamıştı:

Hay hay, diye tekrar etti, elimden gelen her şeyi yaparım...

Oh, onun elinden gelmeyecek ne vardı? Albert Cüneyt iddia edebilirdi ki binbaşısının tamamen teveccühünü, kazanmış kendisi gibi çalışkan, zeki, vatanperver bir zabıt için iki vagon, Alman için reddedilecek bir şey olamazdı, vaat etmesi kâfiydi ve mademki vaat etmişti, Albert Cüneyt bu işe şimdiden olmuş bitmiş bir mesele şeklinde bakabilirdi

Ali Fikri bir an evvel bitirip buradan uzaklaşmak için bir daha vadetti: “ Hay hay baş üstüne!” tekrar müsaade isteyerek Şükrü Bey'i ihtimamla selamladı ve eğilerek elini sıkarak yürüdü. Genç Beyrutlu kendisinin koluna girmiş, hem bu işe dair yeni bir nutuk irat ediyor, hem de kendisini kapıya kadar götürüyordu.

Ali Fikri sokakta yalnız kalınca geniş bir nefes aldı. O kadar canı sıkılmış, mütehyiç olmuştu ki gecenin nispi serinliği içinde yürümeyi son tramvaya binmeyi tercih etti. Demek, demek söylenen şeyler sahihti? Şam'da rivayet edilen su istimler, Beyrut'ta Zekeriya Hüsnü'nün anlattıkları, hep böyle doğru şeylerdi? Demek, bütün bu milletin varlığı talihin vereceği karara mütevafık, dünya müthiş bir mücadele

içinde, altüst olup dururken ara yerde dönen bu tarzda fırladıklar, ve işlerini güçlerini bu tarzda fırladıkları döndürmeye hazır eden bu çeşit insanlar vardı?

Albert Cüneyt affedebilirdi, onun askerliği pek cebri, pek gayr-i tabii bir şeydi ve asker olurken koskoca servetinin ticaret âleminde oynadığı büyük rollerin ruhunda husule getirdiği birtakım itiyatları elbet bir anda silkip atamazdı. Ya Binbaşı? Asker olarak yetişmiş, o yolda terbiye görmüş ve sonra kendisine milletin oldukça mühim bir işi tevdi edilmiş olan bu Binbaşı, ne mazeret bulabilirdi? Şimdi pekiyi anlıyordu ki Şükrü Bey'in bu poker masasında yalnız bir akşamda altmış lira kaybetmesi boş değildi. Ali Fikri artık bunda bir fevkalâdelik görmüyordu. Bu akşam zarar, yarın akşam kâr, askerle şimendifer memurlarının erzak ihtiyaçlarını temin için Şam'da arada sırada bir iki vagon gelip gittikçe poker masası hiç, hiç kimse için tehlikeli olamazdı. Ruhumda bir sızı vardı. Şükrü Bey'in gözleri ne kadar bulanmış olmalıydı ki Ali Fikri'nin bu işteki manayı takdir edemeyeceğini farz edebilsin. En ziyade hayret ettiği şey, bir binbaşının bir ihtiyat mülazımına karşı böyle bir ricada bulunmak için, bilhassa askerce muhakeme edildiği zaman, ne kadar alçalmış olacağını Şükrü Bey'in takdir etmesi, yahut etmeyecek bir halde bulunmasıydı. Hayır, artık pek güzel anlıyordu, belki uzun müddet bu işte kalmaya tahammül edemeyecekti. Çölün temiz ufuklu ve temiz düşünceli hayatı, bütün o yazla beraber başlayan kum fırtınalarına rağmen, Şam'dan beri yaşadığı hayata yüz kere müreccahtı. Ah, hele Çanakkale, orası! Kabul olsaydı da burada kurtulup oraya gidebilseydi! Kanal seferinde muharebenin bütün meşakkatlerini görmüş, bu hareketler arasında, herkes gibi, o da, mertçe ve cesurca, ölüm tehlikelerini istihfaf ederek ateşe doğru yürümüştü. O zamana kadar kendisi için korkunç bir şey olan muharebe, üç gün mütemadiyen kulaklarının dibinden vızıldayarak uçan kurşunlardan sonra artık o henüz talimgâhta iken hayalinde büyüye büyüye müthiş nispetler alan kıyamete hiç benzemiyordu. Toplar, tüfekler, bombalar, o kadar müthiş tahrip vasıtaları olduğu halde dolu sağanaklarıyla yağdığı zamanlarda bile bazen insanı hiçbir şey yapmıyordu. O kadar ehemmiyetsiz şeylerdi. Şu halde onların içinde yüksek bir gaye için ölümü anlamak zevkiyle geçirilen her heyecan dakikası burada geçirilecek miskin hayatı pek ziyade müreccah değil miydi? [S.250, s.2]

Mabadi var

3.56. İki Yüz Elli Birinci Sayı

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 19

Muhittin

Gurub

7

Tren âliye doğru, bir dağdan diğerine, tırmana tırmana Cebel-i Lübnan'da yükseliyordu. Her yeni yükselişte pencerenin kenarında seyredilen panorama yalnız yeni bir haşmet kazanıyordu: Aşağıda Beyrut'un fıstık ağaçları arasında kaybolan manzarası bütün Habel ve Beyrut sahillerinin göz alımı imtinadı ile başlayarak her tarafta na-mütenahiliğe kavuşan deniz ve sema ufku, sonra birden bire düz sahilden kalkarak âliyeye doğru süratle yükseliveren dağlar, bu dağlar üzerine rastgele serpilivermiş renkler, körpe ve temiz bir yeşillikle ayağa kalkmış gölgelere benzeyen fıstık ağaçları, tabiatın bütün güzel şeyleri bir araya toplanmıştı. Ali Fikri pencereye yaslanmış, dalgın dalgın hem bu manzarayı seyrediyor, hem düşünüyordu. Beyrut muhitinden uzaklaşmış olmak kendisini memnun etmişti. Bir akşam evvelki hadiseden sonra artık Beyrut kendisi için hakikaten sıkıcı bir yer olmuştu. Bu gibi şeylerin dedikodusu bile mızır olduğuna kani bulunduğu için Zekeriya Hüsnü'ye hadiseye dair bir şey söylemeye lüzum görmeksizin, yalnız gördüğü şeylerin kendisi tarafından anlatılanlara mutabık çıktığını teslim etmekle iktifa etmişti. Hüseyin Şükrü Bey ile bu sabah hareket ederken, iki üç resmi cümle teati etmiş, Albert Cüneyt'in kendisini teşyi ederken gösterdiği dalkavukluk tavrıyla pek ziyade sıkılmış ve tren istasyonundan kalkınca adeta geniş bir nefes almış, boğucu bir yerden kurtulmuş olmak hazzını tutmuştu. Fakat işte Cebel-i Lübnan'dan geçerken, pencereden seyrettiği şu muhteşem manzara-i tabiata rağmen, yine neşesizdi. Cebel, şüphesiz dünyanın en güzel yerlerinden biriydi; hatta burada gördüğü ihtişamın İstanbul'un en güzel yerlerinde, boğazda, Adalarda bile mevcut olmadığını zannediyordu. Sonra burada bir hususiyet vardı: Şu bir buçuk saatten beri geçtikleri yerlerin her tarafı memur idi. Renk renk dağlar arasında, derece derece yeşilliklere gömülmüş, oraya mahsus bir tarz mimari ile inşa edilmiş küçük küçük köyler, arada sırada büyük köşkler, büyük oteller, sonra; hep her tarafı memureden ibaret olan bu dağlar arasında muntazam inşa edilmiş şose şebekeleri, bütün bir canlı varlığın sayan-ı dikkat eserleriydi. Cebel-i Lübnan, öyle bir yerdeki Osmanlı Devleti'nin

girmediği bir yerin ne kadar s¼ratle memur olabileceğine musif bir delil addedilebilirdi; Cebel hudutlarının Suriye'den ayıran çizgi dâhilinde sade güzel, çok güzel bir tabiat değil, canlı bir hayatta vardı. Servet, sıhhat, nüfus istirahat, zevk, neşe, burada her şey vardı. Niçin? Çünkü buradaki Osmanlı Hükümeti bir heyuladan başka bir şey değildi ve burada ahali kendi kendisini idare ediyordu. Demek Osmanlı Hükümeti denilen siyasi müessese, idare ettiği halk için hayr-kâr bir kuvvet değildi. O kadar ki bu kuvvetin haricinde kalan her yer s¼ratle mamur oluyor, Bilakis bu kuvvetin hâkim olduğu yerlerde sefalet ve perişanlık hüküm sürüyordu. Gelirken zahlada, sofrada âliye de, geçirdiği kısa mesafetler esnasında pekiyi görmüştü ki halk, Cebel-i Lübnan imtiyaz-ı atinin kalkmasından hiç memnun değildi. Memleketi şimdiye kadar kabil olduğu derecede ferah tutmuş bir halk idaresi yerine haşin bir asker idaresi kaim olmuştu. Vakıa kime sorulsa, kiminle konuşulsa yeni idareyi medh ve eskinin fenalığından şikâyet ediyordu. Ancak pek aşikâr idi ki bu lisan, bir korkudan başka bir şey mahsulü değildir. Askeri idare Cebel-i Lübnan'a vaziyet eder etmez memleketi kısıvrak bağlamış, divan-ı harpler tesis etmiş. Sonra sade böyle manevi tazyikleriyle, iaşesiyle, ihtiyacat maddiyesiyle de halk üzerine ağır basmıştı. Şu halde bu halk bu vaziyetten ne kadar memnun görünse o memnuniyeti o kadar makûs bir mana ile anlamak tabii olmak lazım gelmez miydi? Âliye de tren durduğu zaman Ali Fikri biraz dolaşmak üzere aşağı inmişti. Burada Şam'a gitmek üzere birtakım askerler trene biniyorlardı. Nagehan gözleri bu yolcular arasında tanıdığı bir çehreye tesadüf etti: Miralay Şevket Nihat Bey bu genç miralay, babasının teyzesadesi, kendisine yakın bir hasımdı ve yabancı bir memlekette, birdenbire karşısına çıkıveren bu yakın hasımla adeta sevinmişti; koştu; askerce selamladı, sonra miralayın “vay, Fikri, ne işin var, burada?” diye uzattığı eli sıkarak, askerlik merasimi ile anlattı. Birbirlerinden hiç haberleri yoktu. Ne o Fikri'nin dördüncü orduda olduğundan haberi vardı, ne de Fikri onun burada bulunduğunu biliyordu; hâlbuki İstanbul'da aileleri ekseriya temasta edilir; Şevket Nihat Bey muharebe ilan edildiği sıralarda Atina'da bulunuyordu. Sonra âliye de alınmış sekizinci alay kumandanlığına tayin edilerek buraya gelmiş; beş aydan beri âliye de idi. Miralay, Ali Fikri'yi yukarıdan aşağıya süzdü:

- Fikri, dedi, tam bir asker olmuşsun... Sonradan olma asker ama bizimkilerden çok biçimli... Aşk olsun, be!

Ali Fikri teşekkür ederken cansız bir kampana sesi trenin kalkmak üzere olduğunu haber verdi. Şevket Nihat Bey, “haydi gidiyoruz, gel benim kompartımana!” diye Ali Fikri’yi çekti vagona atladılar. Onlar yerleşirlerken tren kalkmıştı.. Miralay, kendisini teşyie gelen zabitlerle pencereden birkaç samimi kelime teati etti, birkaçının ellerini sıktı, sonra tren yola düzülünce, karşı karşıya, Ali Fikri ile beraber yerlerine oturdular.

Birbirlerine havadis soruyorlardı. Her ikisi de İstanbul’dan pek seyrek mektup alıyorlardı. Birinin bildiğini diğeri bilmiyor, birinin eksik bıraktığını diğeri itmam ediyordu. Şevket Nihat Bey, bir aralık Ali Fikri’ye kendisinin İstanbul’a gitmek üzere olduğunu, mektup falan göndermek isterse gönderebileceğini söyledi.

- İstanbul’a mı?

Ali Fikri bu suali gayr-i ihtiyari, biraz heyecanla sormuştu. Miralay:

- Evet... Dedi, ne çabuk... Askerin uğrayabileceği en fena hastalık dar’üs-saledir. Bundan kendini çok sakınmalısın, yoksa kıyafetinin gösterdiği tarzda iyi bir asker olamazsın!

Hayır, Ali Fikri İstanbul’u o kadar özlemiş değildi, Ancak anlattığı buralardan ve buralardaki işlerinden hiç memnun değildi. Şevket Nihat Bey bu fikre iştirak ediyordu; o da buralarını çok sevmiş değildi:

- Ben askerliği dağ başlarında, çadır altlarında, tabiatla baş başa bir hayat anlarım, diyordu, burada ne vakitten beri büyük otelin büyük köşklü hayatından ben de usandım, bereket versin beni terfian on sekizinci fırka kumandanlığına tayin ettiler de şimdi buradan kurtuluyorum; fakat İstanbul’a gidiyorsam orada kalacak değilim, fırkam Çanakkale’ye gidecek, hatta sevkiyat başladı bile, İstanbul’da iki gün ya kalabileceğim, ya hayır. Fırka Uzunköprü’de tahaşşüt ediyor, ben de süratle oraya gideceğim.

Şevket Nihat Bey bu sözleri süratle söylemişti. O kadar ki Ali Fikri bunun kendisince olan ehemmiyetini birdenbire anlayamadı; fakat böyle yakın bir hasımın bir fırka kumandanlığı ile Çanakkale’ye gittiğini görünce birdenbire pek sevindi; biraz gayret etse hemen Miralay’ın boynuna atılarak öpecekti:

- Nasıl? Nasıl? Çanakkale'ye mi gidiyorsunuz? Dedi. Şevket Nihat Bey, gülerek yüzüne baktı.
- Ne o, ne var, ne telaş ediyorsun, yoksa korktun mu? [S.251, s.2]

Mabadı var

Konya'da Hal ve Vaziyet

İntihabat işleri- Ziraat meseleleri- Maarif meseleleri- Daimi derdimiz- Konya Sanayi Mektebi -Ahval-i İmtisadiyse..

Konya Muhabir Mahsusumuzda:

Bugün Konya'da hal ve mevkiye hâkim olan yegâne mesele intihabattır. Mebus namzetlerinin âdetinin yüzlere baliğ olması intihabatın ne dereceye kadar bi- taraf cereyan ettiğini gösterir. Tatlı bir meşgale şeklini alan, hiçbir tarafın kuvvet ve topuzu ve hatta parası icra-yı tesir etmeyen bu intihabat neticesinde Konyalılar tamamen müstakil alafkâr-ı güzide zevattan müteşekkil bir heyet mebusa göndereceklerdir. Hurşit Paşa hazretleri maiyetiyle birlikte istasyona geldikleri zaman büyük bir cem gafur huzurunda memleketin milli ve alisi ve ekâbir memurin tarafından karşılandı. Konya'ya hak-ı şeref ve ziynet veren sanayi mektebinin mültezim musikesi de resm-i istikbalde hazır idi. Hurşit Paşa Konya'da halkın hissiyatına tamamıyla nüfuz etmiş ve icrası muktezi ıslahat hakkında da tetkikat de bulunmuştur.

Konya'nın isga sahası dâhilinde bulunan araziden memulün fevkinde mahsulat iktitafı mümkün ise de geride susuzluktan yanan 300 milyon dumanı mütecaviz gayr-i metruk arazi vardır ki isga edilir ve muntazam cedavil açılırsa hal-i hazırının on misli fazla nüfusu besleyeceği şüphesizdir.

Öteden beri bizde ıslahat-ı memleket idare memurlarının irfan ve vicdanına kalmış bir şeydir. Birisinin yaptığını diğeri bozar, bir diğeri de tahrip eder ve bu yüzden memleket imar edilmeyi, bedel günden güne baykuş yuvasına dönüyor. Halk Kuvayı Milliye'den memnun ve mubahıdır. Senelerce evlatlarını hudutlarda müdafaa-i namus için gönderen kadınlarına da sorsanız alacağınız cevap: Köyüme yurduma düşman girmesinde ve canımı padişah uğruna bende feda edeyim" der. Halk son derece padişahına merbuttur. Konya'nın derdi pek çok ve pek yanıktır.

Hala maarif o kadar geridedir ki tasvirin fevkindedir. Maruf müdürü Ferit Bey eylevm Divan-ı harptedir. Mumaileyh vekâlet eden zat maruf müdüriyetini değil, münhal derslerin ve vekâletini ifaya memur edilmiş. Hemen günün altı saatini mekteplerde ders vermekle geçiren bu zat menafi hasiseyi o derece kendisine bir haber ittihaz etmiş ki geride güzide muallimler saat-ı iştigalden hariç saatlerini boş geçirmekte ve irfan memleket namına hiçbir şey yapamamak aciz ve meskenetindedirler. Muntazam bir maarif-i kader vesile, muallimin ordusuyla anavatanın ıstırabatını cerihalarını saracak muallimin kahve köşelerinde zayk-ı maişetin düşünceleriyle yıpranmaktadır. Yaralı vatanın öksüz maarifi günden güne yetimleşmekte ve bu suretle nur ve hidayet bu köşeleri tenvir edememektedir. Beri tarafta kendi kendine bir makine gibi çalışan ve memlekete hissiyat ve nur saçan ve enva-i sanatı talim eden bir sanayi Mektebi mevcuttur. Bu mektep iki sene evvel şahsi emellerin kurbanı olup lağv edilmemiş olsaydı bittabi şimdi yeni mevcudiyetinin fevkinde bir mevkiinize işgal eyleyebilirdi. Birçok senelik fâsıladan sonra bugünkü mevcudiyeti bir bas'süba'del-mevt garibi şevke-i mektebin ihyasına teşebbüs eylediği gün ilgasında bıraktığı destgâh ve sair-i alattan kısım-i azamının duçar-ı ziya olduğu görülür. Binaenaleyh bugün mektep hiç yoktan bir varlık göstermektedir. Bilhassa dökmeçilik ve marangozluk sanatlarının pek müterakki şekillerde tedrisi ve talimi memlekete faide temin etmektedir ve Konya'nın değirmencileri ve sanatkârların mektepten istifadeleri pek çoktur. Zaten bu hususta gösterdiği gayret cidden şayan-ı takdirdir.

Memleketin iktisadiyatına gelince: Burada akla hayret verecek sermayeler vaz etmiş birçok şirketler teşkil etmiş, fakat bunlar harp esnasında hemen herkes tarafından yapılan spekülasyonlardır. Vasi-i makasta istifade eylemeye ve sermayedarlarına vaz ettikleri sermaye nispetinde temettü vermeye alışmış oldukları cihetle zaman-ı hazırım ince hesaplarına pek o kadar akıl erdiremediklerinden şimdi en kolay işi sahe-i iktisadiyatta mücadeleden ziyade tasfiye-i hesabat ile meydandan çekilmekte buluyorlar ki memleketimizin ticareti nokta-i nazarından ne kadar vahim bir gidiş olduğu meydandadır. Hatta biri biri arkası birkaç şirket tatil-i muamele eylemiştir. [S.251, s.3]

3.57. İki Yüz Elli İkinci Sayı

Bükreş Mektubu

İntihabat gürültüleri- Britanya fırkası ekseriyet kazanamadı- Yeni arazi mebusları- Meclisin küşadı- Yalnız iki İslam mebus...

Bükreş, 24 Teşrinisani

Bükreş Muhabir Mahsusamızdan:

İntihabat mücadelesi Bükreş'te pek gürültülü olarak geçti. Fakat şayan-ı teessüf vukuat olmadı. Kabine, intihabat üzerinde müessir olmaya çok çalıştı ve az çokta muvaffak oldu. Generallerin elinde bulunan kabinenin en büyük arzu ve maksadı bilhassa sosyalistlerin ihraz-ı galebe etmelerine mani olmaktı. Bu maksat oldukça vasi bir mukayese hâsıl oldu. Sosyalistlerin hararetli hazırlıklarından bir netice çıkmadı.

Liberaller Ekseriyet Kazanamadı:

Sosyalistlerin mağlup olmalarına mukabil Britanya'nın "liberaller" fırkası da, milyonlar sarf etmek suretiyle sarf ettiği faaliyetlere, yaptığı propagandalara rağmen arzu ettiği ekseriyet-i mutlakayı temin edememiştir. Reisi General Avarasco bulunan ahali fırkası etrafında pek çok gürültüler olmuş ve neticede bir fırka mühim bir ekseriyet kazanmıştır. En ziyade kazanan da Çiftçi Fırkası olmuştur. Çiftçi Fırkası, meclisteki herhangi bir akliyat fırkasıyla tevhid-i mesai ettiği takdirde mebusan da pek büyük bir ekseriyet temin edecek ve binaenaleyh Romanya mukadderatına hâkim olabilecektir. Bu vesileyle, liberallerin hayatı hükümete veda ettiklerini telmihen Britanya'nın heykeli cenaze nakleden otomobillerden birine bindirilerek sokaklarda dolaştırılmıştır. Hükümet-i keyfiyetten haberdar olup bu nümeyiş men edinceye kadar bu garip cenaze alayı hemen bütün Bükreş sokaklarından geçmiş bulunuyordu. Zaten şehirde intihabat münasebetiyle bundan başka bir nümeyiş de olmamıştır.

Yeni Arazi Mebusları:

Bu defa ki intihabata Transilvanya, Besarabya, Banat gibi Romanya'nın yeni ilhak ettiği memleketlerde iştirak ettirilmiş olduğundan Roman mebuslarının miktarı pek büyük bir adede baliğ olmuştur. Yalnız Transilvanya meclise üç yüz mebus göndermiştir. Hükümet bu kadar mebusu yerleştirecek bir yol bulmakta müşkilata

uğradığı için otellerin yüzde yetmiş beşine mebusların ikametine tahsis olunmak üzere vaziyet etmiştir. Mebusan dairesi de yeni mebusları istiap edilecek bir cesamette olmadığı için meclise başka bir daire bulmak zarureti ile karşılaşmış, bu müşkil de (Atina) dairesinin mebusane, (Dayçe) salonunun da ayana tahsis suretiyle halledilmiştir. Fakat şimdi de efkârı daha mühim bir mahiyette olmak üzere diğer bir müşkil işgal ediyor ki bu da yeni arazi mebuslarının Romanya mukadderatı üzerinde icra edecekleri tesirdir. Bu münasebetle Alman muhibbi olarak tanınmış olan Esbak Paşa vekilin bazı efkâr ve mutalaatı etrafında hayli münakaşat olmaktadır. Transilvanya meselesinin, daha harb-ı umumi iptidalarında pek hararetle mevzu bahis olduğu sıralarda Markiloman efkârı başka bir mecraya sevk etmek istiyor ve “Transilvanya Romanları Romanyalılar’dan daha yüksek bir seviyededirler. Romanya’nın Transilvanya’yı ilhak etmesi, Transilvanya’nın Romanya’yı ilhak eylemesi gibi bir netice de verilebilir” diyordu. Şimdi Transilvanya üç yüz mebus göndermiş bulunuyor! Acaba Markiloman’ın endişelerini mahk gösterebilecek bir hal ve vaziyeti tahdis edecek mi? Bugün bunu düşünenler pek çoktur. Fakat suale henüz müspet bir cevap veremiyor.

Meclisin Küşatı:

Yeni meclis ayın yirmisinde merasim-i mutada ile küşat edildi. Bir müddetten beri, kerimesinin nişanlanması meselesini hal etmek üzere İtalya’da bulunan kraliçe bugün gelerek kral ile beraber meclisin resm-i küşadında bulunmuştur. Meclisin esna-ı küşadında pek az nümayiş olmuştur. Kraliçe’ye karşı perürde edilen tevcihin yavaş yavaş azalmakta olduğu his olunmaktadır.

Yalnız İki İslam Mebusu

Bu defa ki Roman mebusanının bizim nazar-ı dikkatimizi celp edebilecek bir hususiyeti de yalnız iki İslam mebusanı mevcut olmasıdır. Şimdiye kadar devir nice İslamları meclise dört mebus gönderiyorlardı. Bu, onlar için bir hak idi. Fakat bu son intihabatta, hükümet Bulgarları kazanmak üzere İslamlar’ın dört mevkiinden ikisini Bulgarlara verdi. İntihabat edilen İslam mebusları Kürt Mustafa Efendi ile Mustafa Ziya Efendi namında zatlardır. İkisi de liberal fırkasına mensupturlar.

Bu görüşme de havalar pek soğumuştur. Derece-i hararet taht’üs-seferişe, altıya kadar inmiştir. [S.252, s.1]

Bir Hatıra

(Darüşşafaka), garip doğmuş, garip büyümüş, hele bu son senelerde daha garip olmuş bir mekteptir vesselam. Etrafında dönmekte olan gürültülerden anlaşılıyor ki bu gurbetkâhın halini ne (Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye) namı verilmiş olan heyet, ne de şu bu anlayamamış, anlayamaz, ve anlayamayacaktır!... Çünkü asri, basri daha bilmem ne türlü idare, terbiye, tahsil şartlatanlıkları yüzünden ruh-ı tesis kaybolup gitmiştir!... Bir kere daha eyvahlar olsun!..

Gelelim maksada:

Biz mektepte iken umur sıhhiyesi bir kişinin elinde idi. Bu kişi, (Gureba-i Müslim'in)- insan nasıl olur da böyle bir tesadüf-i hazinden müteessir olmaz da bu güzel müesseseye garip demez!- Hastanesi sertabibi merhum (Ahmet) Paşa idi. Haftada bir veya iki defa gelir, hastaları muayene eder, ağır olanları büroya yollar idi.

Haftanın diğer günlerinde yine, Gureba-ı Müslim'in eczacı başılığında mahreç (Şerif) Efendi namında Ermeni'den dönme bir Paşa'ya vekâlet ederdi. (Şerif) Efendi mektepte yer içer, yatar, kalkar, Fransızca bilir miydi, bilmez miydi bilmem, fakat bize (kıraat) okuturdu. Siz tenakuzun şiddetine bakın ki mektep İslâm mektebi olduğu halde kıraat ettiğimiz kitap Katolik mekteplerine mahsus bir (lektör) idi. Biz kitabı güldür güldür okur idik ama anlamaz idik, imtihana da bu kitap elimizde olduğu halde girer, çıkardık.

Bu kitabın içinde resimler de var idi. Hatta bir tanesi hâlâ gözümün önündedir: Bulutlar ortasından Cenab-ı Hak görünüyor!.. Biz (Süleyman) Paşa merhumun büyük ilmihalini okumuş ve sıfat-ı ilahi hakkında esaslı bir fikir edinmiş olduğumuz için böyle bulutlar arasında ser-cünban-ı zuhur olmuş, saçlı sakallı, çatık kaş, çekme burun bir mabuda ihtimal veremiyor ve bir azm-i müminane ile resmi görülmeyecek derecede karalıyorduk.

Hiç unutamam. Bir gün derste (Şerif) Efendi kitapları muayene etti. Her kitapta mahut resmin karalanmış olduğunu görünce İslam'dan evvelki imanı cuş u huruşa gelerek pür-hiddet hem:

(Balçıkla güneş sıvanmaz)

Dedi. Hem de bütün sınıfı izinsiz bıraktı.

Balçıkla güneş sıvanmaz... Bu ne demek? İzinsiz kaldığımızı mı yanalım tabiri anlamadığımızı mı? İttifak ettik. Ser-mubassır (Hüseyin Baba) denilen bir pir-i rüzgâr dideden sormaya karar verdik. Sorduk. İhtiyar hepimizi kovdu... Meğer, insanlık böyle imiş, o zamandan beri zihnimi işgal eder durur, cehlini itiraf etmez de kuvveti varsa kovar, döver, asar, biçer, imiş!..

O kovdu ama balçıkla güneş sıvanmaz da bize dert oldu. En nihayet merhum (Hoca Mustafa) Efendi'ye bin bir tereddütle sorduk. Müşarünileyh efazıl-ı ulema-yı İslamiye'den ve Darüşşafaka'ya vakf-ı nefis eylemiş mücahidin-i ulemadan idi.

Dedik:

- Size bunu kim söyledi?

Dedik:

- Hoca Efendi elimizdeki Fransızca kitapta hâşâ Allah'ın resmi var idi. Biz de günahdır diye karalamıştık. Şerif Efendi gördü, hem bizi izinsiz yazdı, hem de bu sözü söyledi.
- Getirin kitabı bakayım.

Getirdik. Baktı baktı başını salladı.

- Efendiler balçıkla güneş sıvanmaz demekten maksat hakikat aleyhine ne kadar gidilse onun nuru, pertevi söndürülemez. Fakat burada mesele bir akis!.. Bu resim hakikat olmadığı içindir ki değil balçık, hatta adi kurşun kalemle sıvanıp karalanmıştır! Aferin size!

Dedi. Ders paydos olunca sınıf başıyı kitap ile beraber yanına alarak müdüre gitti, meseleyi anlattı. Bizi de cezadan kurtardı. Dahası var. O kitabı toplattı. Yerine başka bir (lektör) verdiler.

Siz belaya bakın ki yeni lektör hoca ile talebe bir olmuştu. Zira Şerif Efendi de biz de ibareyi güç söküyor idik! O vakit anladık ki muallim de Fransızcadan ancak bizim kadar çakar imiş!..

O zaman bir daha takdir edebildim ki Şerif Efendi'nin:

Balçıkla güneş sıvanmaz

Sözü doğru imiş!..

Kim bilir, zamane bize bu sözü daha kaç bin defa söyletecek? [S.252, s.2]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 20

Muhittin

Gurub

Korkmak ne demektir? Ali Fikri kendisinde Çanakkale'ye gitmek için nasıl büyük bir merak bulunduğunu anlattı. "Ah, bir gidebilsem... Söyleyiniz, beni siz götüremez misiniz?" diyordu. Miralay güldü:

- Gençlik... Dedi, Çanakkale'ye gitmek o kadar keyifli bir şey olmadığını bilmiyorsun, galiba... Orada vaziyet hiç iyi değil: Düşman iki mühim noktada kuvvetle tutuşmuş, denizden, karadan, mütemadiyen hücum ediyor. Fırka fırka üstüne, alay alay üstüne, elimizde avucumuzda ne kadar asker varsa oraya sevk ediyoruz. Bu sayede düşmanı tutmaya muvaffak oluyoruz; fakat evvela bilir ki her gün yeni yeni kuvvetler getiren düşmanlar karşısında bizim siperlerimiz bir gün birdenbire gevşeyiverir; işte o zaman felaket... Zaten asıl tehlike de bunda değil, muharebe şeraitinin fenalığında, onlar bizi kırıyorlar, biz onları, asker, asker, mütemadiyen kuvvet lazım geliyor, işte, benim fırka da, açılan boşlukları doldurmaya gidiyor, ne kadar müddet doldurabilecek, ne kadar muvaffak olacak? Meçhul! Muhakkak olan bir şey varsa orada neferden kumandana kadar herkesin büyük tehlikelere maruz bulunduğudır.

Ali Fikri dikkatle dinliyordu. Miralay durdu, daha ciddi bir tavır alarak:

- Nasıl, dedi, bu şerait içinde de gitmek ister misin?

Ali Fikri hiç düşünmedi, Kanal seferi ona muharebe meydanında tehlikelerin ne demek olduğunu öğretmişti. En tehlikeli zannedilen noktada talik öyle tehlikesizlikleri vardı ki... Belâ-tereddüt:

- Evet, dedi, götürebilir misiniz?

Şevket Bey için bu, sual bile değildi. Elbette götürebilir, hem de yanına yaver alabilirdi. Çanakkale sahnesi şimdi muharebenin en mühim yeri olduğu için oraya giden kumandanların büyük imtiyazları vardı; Ne isterlerse derhal yapılıyordu; binaenaleyh yaver olarak kendisini mahiyetine almak isteyince kimse muhalefet etmeyecekti.

- Olsa, olsa bir Cemal Paşa, diyordu, Hakikaten o, orada bir nefer bile alınmasına muhalefet eder; ancak onu da ben kolayca kandırırım, beni sever... Demek, hülyası artık tahakkuk ediyordu? Utanmasa sıçrayıp Şevket Nihat Bey'in boynuna sarılacak, sevincinden öpecektim. Teşekkür etti. Sonra uzun uzun konuştular. Muharebenin tarz-ı cereyanından, Alman harekâtından, galibiyet veya mağlubiyet ihtimallerinden, Çanakkale'nin mukavemet kabiliyetinden bahsettiler. Fırka kumandanının fikrinde Çanakkale'nin mukavemeti o kadar şüpheli değildi. Denizden bir şey yapılamayacağını tahakkuk ettikten sonra karadan o kadar tehlike yoktu. "Askerce henüz menâbimiz geniştir" diyordu. Yalnız bizi tehdit eden büyük, hem de pek büyük bir tehlike vardı: Cephanesizlik. Şimdiki muharebeler siperlerde belki bir saat içinde binlerce mermi sarf ettiriyordu. Vakıan tüfek için mermi yetiştirmek kabil idiyse de top için böyle değildi. Hem toplarımız az, hem mühimmatımız eksikti. Bir gün gelebilir, bu gibi eksikliğimiz büsbütün artar, gayr-ı kabil imla boşlukları açılırdı; daha şimdiden şuradan, buradan, hatta en uzak cephelerden, mesela dördüncü ordudan, Kafkas cephesinden Çanakkale'ye top ve mühimmat sevk ediliyordu; hâlbuki bizzat bu cephelerde de eksikti. Tehlike varsa ancak buradan gelecekti. Ali Fikri bu şayan-ı dikkat-ı izahatı dinledikçe gittikçe endişeye düşüyordu. Türk ne kadar cesur ve sebatkâr olsa, kuvvetler ne kadar iyi sevk ve idare edilse yine her şeyin bir ceddi vardı. Elde kullanılacak silah kalmadığı zaman ne yapacaklardı? Miralay susmuş, Ali Fikri nazarları pencereden dışarıya, mütemadi ışıklarla şimdi zahleye doğru süratle inmeye başlayan şimendifer içinde sarsıla sarsıla, etrafta sanki meçhul bir mihvere teben dönüp duran dağlara dalmış, düşünüyordu.

Ah, bu tehlike, Şevket Nihat Bey'in izah ettiği bu tehlike pek büyüktü. Günün birinde böyle bir ihtimal tahakkuk ettiği zaman İstanbul bir hamlede çığnenecekti. Bir taraftan Çanakkale'de uğradıkları mağlubiyetlerin acılarını çıkarmak isteyen İngilizlerle Fransızlar, diğer taraftan iki asırlık hülyaların tahakkukunu idrak eden Ruslar, İstanbul'u ve onunla beraber bütün memleketi baştanbaşa, çığneyeceklerdi. Bunda hiç şüphe edilemezdi. O zaman? Miralay Ali Fikri'nin bu dalgınlığını derhal fark etmişti:

- Lakin Fikri, beni sen hayretle düşürüyorsun, dedi, hiç aklımdan geçmezdi ki daha düne kadar elinde şiir kitabından başka hiçbir şeyi bulunmayan senin gibi bir Darülfünun gencinin göğsünde bu kadar kuvvetli bir asker kalbi bulunsun! Öyle bir asker kalbi ki pek çoklarının kaçmak istedikleri pek tehlikeli bir harp meydanına gitmek için kendisine bir delalet ve iltimas arıyor! Sen hiç zanneder misin ki içinde böyle gençler bulunan bir millet Çanakkale'de mağlup olsun!
- Fakat beyim, diye Ali Fikri hala dalgın cevap verdi, ya dediğiniz gibi mühimmat büsbütün yok olursa?

Çanakkale'de bir fırkaya kumanda etmeye giden Miralay, bu sual üzerine birdenbire cepheye gelmiş, orada askerini müşkil bir vazifede fedakarâne bir hücumla sevk ediyormuş gibi, seri ve çalak bir hareket yaptı; sesi yükseldi, göğsü şişti, başı yukarıya doğru kalktı, kolları hareket etti, yumrukları sıkıldı, parmaklarıyla sanki avucunda bir düşman eziyormuş gibi:

- O zaman da, süngü ile harp ederiz; bu kollarımızı kullanırız, dişlerimizle koparırız, yine mağlup olmayız! Dedi. Evet, evet başka çare yoktu; mutlaka mağlup olmamak, Çanakkale'yi kurtarmak lazımdı. İşte, düne kadar sırf buralarda sıkılmak gibi bir hisle gitmek isterken, bugün sırf bunun için, mağlup olmamak için gitmek istiyor ve kendi kendisine, mağlup olmamaya yemin ediyordu.

Akşama kadar hep bundan bahsettiler. Artık Ali Fikri kendisini kumandanın yaveri farz ediyor, ona göre, şimdiden yapacakları işleri öğrenmeye çalışıyordu. Şevket Nihat Bey'in de Ali Fikri'nin gösterdiği bu alakadan pek memnun, kendisine her malumatı veriyor! Bir takım meseleleri izah ediyor, bilhassa Çanakkale'nin muhtelif müdafaa planlarını anlatıyordu.

Üç gün sonra Şam'dan hareket etmek lazımdı. O esnada Şam'da bulunan Cemal Paşa'ya veda etmek mecburiyeti olmasa, hatta Şevket Nihat Bey'in doğrudan doğruya İstanbul'a gidecekti. Tayini işar eden emir, kendisine isticalde tavsiye etmişti. Binaenaleyh Ali Fikri bu üç gün zarfında Alman Binbaşı 'sına ifa ettiği ve vazâyif hakkındaki raporlar verecek ve harekete hazır bulunacaktı. Yeni kumandanı "Şam'a vardığımızın ikinci günü senin emrin hazırdır." Diyordu. Şam'a vardıkları zaman gece olmuştu. Ali Fikri Şevket Nihat Bey'in telgrafla haberdar edilen otele götürdükten sonra karargâha avdet etti. Binbaşısını ertesi gün görmek üzere, istirahat etmek için odasına çekildi. O soyunup yıkanırken neferi de birtakım mektuplar getirmişti. Bir tanesi çölde Cemil Süreyya'dan, diğeri babasından, üçüncüsü Namiye 'dendi. Namiye'den? Bu kadar çabuk? Acaba Beyrut'a gitmezden biraz evvel gönderdiği mektubun cevabı mıydı, yoksa ayrı bir mektup muydu? Merak ederek evvela onu açtı. Mektubu aldığıın ertesi günü yazılmış bir cevaptı. Ali Fikri'ye ilk aldığı uzunca mektubundan dolayı teşekkür ediyor ve aynı zamanda kendisini mektup yazmaktan dolayı mazur görüyordu. Bundan sonra İstanbul'a ve aileye ait bazı havadisler, daha sonra da birden bire Ali Fikri pek çok memnun eden mühim bir havadis vardı: Ali Fikri'nin mektubunda bahsettiği hasta bakıcılığı fikrini Namiye kendisinden evvel düşünmüş; Hilal Ahmer'in açtığı hastabakıcılık derslerine devamla başlamıştı. Nasıl oldu da bunu size geçen mektubumda haber vermedim, Hâlbuki o mektubu yazdığım zaman derslere devamla başlayalı bir ay olmuştu!" Diyordu. Yakında artık şahadetname alacaktı. O zaman Ali Fikri'nin dediği bir hastaneye girecek ve orada Türk Anadolu'nun Çanakkale'yi müdafaa için gönderdiği kahramanların yaralarını saracaktı. Ali Fikri, bu çocukluk arkadaşının kendi kendine böyle bir şey düşünmüş olmasını pek büyük bir memnuniyetle telakki ediyordu. O kadar memnundu ki birkaç dakika, elinde mektup diğeri zarfları da açmayı unutarak, öylece dalgın, durdu; sonra diğeri açtı. Babasının mektubunda da birtakım havadisler vardı. [S.252, s.2]

Mabadı var

3.58. İki Yüz Elli Üçüncü Sayı

Fare Meselesi

- Bir fare bir mecdiyeye!
- Eyvah!.. Yine et yükseldi!

**

- Şu kapanlar kaçça?
- Satılık değil.
- Satılık değil de buraya neden koydun?
- Görmüyor musun?... Hepsi de kurulu!

**

- Bizim mutfağa fare düşse başı yarılacak!
- Düşsün de fare düşsün!..
- Hiç olmazsa bir ekmek parası çıkar!..

**

- Kedinin biri seyahate çıkacak imiş. Helalleşmek için farelere haber göndermiş demiş ki: Ben artık gidiyorum, gidip gelmemek, gelip görmemek var.. Falan yerde buluşalım...
- Falan yer neresi?
- Ne bileyim ben!..
- Bana da mı lo lo lo!..
- Ne lo lo lo su, masal..
- Bende can kulağıyla dinliyorum!

**

- Yine bizim evde çoğaldılar!..
- Bırak çoğalsınlar.. Bereketdir!..
- Yakındır... Nerde ise çıkarlar...
- Kimler?
- Çalı süpürgesi.. Arinneye. Fare alıyoruz...lar!.. [S.253, s.1]

A.R

Muhittin

Gurub

Mühim olarak yalnız eniştesine ait bir havadis vardı. Eniştesi Naci Bey Bursa'dan inhilâl eden bir mebusluğa intihap edilmek üzere idi. Anlaşıyordu ki gayet gergin bir adam olan eniştesi az zamanda, dinlediği gibi, süratle ilerlemesini bilen müteşebbis, açıkgozlu, çalışkan bir adamdı. Cemil Süreyya'nın mektubunda da başka bir âlemin, çöl âleminin havadisleri vardı. Sıcaklardan çok şikâyet ediyor, çölde kum fırtınalarının başladığını, onunla beraber hastalıklarında gittikçe arttığını söylüyor, fakat bütün bu müşkülata rağmen ameliyat-ı imâriyenin süratle ilerlediğini anlatıyordu. Ali Fikri bu mektubu artık o evvelki hissiyat ile okumadı. Bir taraftan İstanbul'dan gelen havadisler, diğer taraftan da Şevket Nihat Bey'in verdiği söz kendisini alakasını birdenbire o taraflara çevirmişti. Artık Çanakkale yolları açılmış olduğu gibi oraya giderken İstanbul'dan geçerek ailesini ve sevdiklerini bir kere daha görmek imkânı hâsıl olmuştu.

Şimdi İstanbul'u çok görmek istiyordu. Herkesi göreceği gelmişti. Göreceği geldiklerini düşünürken bilâ-ihityâr kapıyı hatırladı. Ve bu hatırlayışı kendinin de dikkatini celp etti. Ne oluyordu. Acaba âşık mı idi? İkinci defadır ki kendi kendine bu suali sormayı hatırlattı. Fakat sonra da yine kendi kendine tıpkı evvelkinde olduğu gibi, menfî bir cevap vermekte müşkilata uğramadı. Asla "Daüssıla, daüssıla..." Diyordu, bundan başka nazarında yeni Türk neslinin gittikçe mütekemmil bir numunesi şeklini iktisap eden Namiye'ye karşı içinde bir teveccüh ve muhabbet hâsıl olmasını da hiç gayr-i tabii bulmuyordu.

Bununla beraber yatağa yattıktan sonra da zihni Namiye ile meşgul olmakta devam etti. Onu da çok işgal eden şey, Namiye'nin hasta bakıcı olmayı kendi kendine hatırlamış bulunması idi. Aynı fikirlerin ikisine birden gelmesi de garip bir tesadüf idi, Ali Fikri bunu garip bir tesadüf olmaktan ziyade iki ruh arasındaki garabetin, garip bir tesadüfe tecelli eden, bir tezahürü suretinde telakki ediyordu. Ah bu Türk ruhu? Düne kadar temiz, necip hassas bir şeydi! Her şeyde ve her tarafta, her gün bunun yeni bir deliline, başka bir numunesine tesadüf etmek kabildi. Çöl ortasında kahramanlıkların, fedakârlıkların en yüksek numunelerini gösteren basit ruhlu Mehmetçiklerden, işte böylece, İstanbul'un bir köşesinde sıkışıp kalan genç kızlara

varıncaya kadar her şeyde Türk ruhunun icabetini gösteren bir şey mutlaka bulunurdu. Bir aralık Şam'ın sahrasını, Beyrut'un oyunlarını, sonra da daha dünkü gün evvelki hadiseyi de hatırladı. Ya bunlar, evet, bunlarda vardı. Bir tarafta sanki sırf bir sevk-i tabii ile hareket eden bir milletin ne kadar asil bir ruh sahibi olduğunu gösteren bu deliller ve numunelerin yanında bir de böyleleri, böyle çirkin, adi, hatta müstekreh şeyler vardı. Acaba bunlardan hangileri daha ziyade idi? Gittikçe çöken bir yorgunluk içinde gözleri yavaş yavaş bulutlanırken zihni bir sualle de hayli meşgul oldu; uyku ile kapanan gözlerinin önünden, perişan ve dağınık, şuradan buradan geçip giden hatıralarını yoklayarak bu ikinci tarzdaki şeylerin daha çok olduğunu düşündü. Lakin ne zararı vardı?

Bütün bu fenalıklar, asırlardan beri Türk ruhunu tahribe musallat olan bin türlü amillerinin eseri değil miydi? O kadar muhtelif sebepler, o kadar müthiş ve kuvvetli amiller, uzun senelerden beri Türk ruhunu tahrip için, sanki ittifak etmiş gibiydiler. Ah, bu ruhtaki asalet ve temizlik, ondaki fitri ve milli uluv-Cenâb ne kadar kuvvetli, ölmez bir şey olmalıydı ki bu kadar müthiş tahrip kuvvetlerine karşı mevcudiyetini muhafaza edebilirdi! Evet, evet, bu Namiyeler, bölük hayatında her gün yeni bir numunesini görmüş olduğu Tarsuslu Ahmetler bütün bu ekseriyetin cüzüleri olmasalar bile onların delalet ettikleri hakikat ne kadar büyüktür! Hayır, Türk'ün ruhindaki temizlik ölmemişti. Biraz ziya, biraz hararet, biraz terbiye, biraz tahsil onun ruhunda karanlıklara gömülü duran büyüklük tahmillerinin eskisinden daha büyük bir kuvvetle canlanmasına nasıl kâfi geliyordu!

Sabahleyin uyandığı zaman neferi eline bir telgraf tutuşturdu; bu, kendisine ait hususi bir telgraftı; merak ederek süratle açmaya çalışırken, aynı merak içinde, kâğıdın dış tarafındaki adresi dikkatle okudu; dördüncü ordu hümayun karargâhında Binbaşı Durklayn cenaplarının tercümanları Ali Fikri Bey efendi hazretlerine” diye yazılmıştı. Tuhaf! Bu, ne garip bir adrestir!

Askercesi sadece bir efendiden ibaret olan hakkına bir sürü tantanalı ilaveler yapan kim olabilirdi? Birdenbire bu lakap onu o kadar şaşırtmıştı ki uyku sersemliğiyle yanlış bir telgraf açmış olmamak için tekrar okudu. Büsbütün meraka düştü. Sonra süratle telgrafın kıvrımlarını açarak bir cümlede süzdü. Albert Cüneyt “vad-ı âliyenizin sürat-ı incazına Binbaşı Bey Efendi Hazretleri ile birlikte muntazırız” diyordu. Hiddetinden parmakları takas etti. Kâğıdı buruşturdu “adi herif!” diye

mırıldandı. Yerinden çıkar ki kendi kendine bu fena hareketi unutmaya karar vermiş olduğu zaman Şam'a gider gitmez ertesi sabah böyle bir telgraf alacağını hatırına bile getirmemişti.

Bu işin yapılması için bu kadar ısrar edilmekte elbet bir sebep vardı ve belki de bu sebep kendisinin düşünebileceğinden çok kuvvetli bir şeydi. Lakin nasıl oluyordu da, hatta bu kadar mühim menafi-i mevzubahis olduğu halde bile, dün Beyrut'tan çıkmış olan bir adamın arkasından ertesi günü alınmak üzere böyle bir telgraf çekilebiliyordu? Bu, sade bir küstahlık da değil, cüretkârane bir yüzüzlüktü. O zaman düşündü ki bunu yapan adam, şimdiye kadar birçok ahvalde vaki olan bu tarzdaki hareketlerin müsmir olduğunu görmek lazımdı. Demek bir akşamlık bir davet, bir ziyafet arasındaki birkaç lokma yemek, biraz ikram, bir insana bu kadar yüzüzlük cüretlerine hak kazanmasına kâfi gelebiliyordu? Demek, başka ahval, başka insanlar, bu tarzda ısrarların faide vermesine kâfi olabiliirdi.

Bu sualler birer birer zihnine hücum ediyordu. Telgraf, üzerinde adeta bir saika tesiri yapmıştı. Fakat, ilk tesir geçtikten sonra, kolayca sükunet buldu. Bu nev adamlar, Albert Cüneytler, Şükrü Beyler, her zaman, her yerde bulunan insanlardı. Zaten üç güne kadar buradan çıkıp gidecekte değil miydi?

Binaenaleyh fazla meşgul olmayarak, işlerini düşündü. Çantasını açtı, evrakını çıkardı, not defterini aldı, biraz çalıştı. Sonra binbaşısının yanına gitti, öğleye kadar onunla kalarak gördüğü işin hakkında kendisine malumat ve izahat verdi.

Durklayn, genç mülazımın verdiği izahatı dikkatle dinliyor, ara sıra sualler soruyor, cevaplarını aldıktan sonra soracak şeyler buluyor onlarda da izahat istiyordu. Ali Fikri binbaşısının istediği şeylerin hepsini yapmış, onun pek sevdiği bir intizam ile hepsinin cevaplarını vermiş, kâğıtlarını, dosyalarını birer birer teslim ediyordu. Binbaşı, bütün suallerini sorup tekmin cevaplarını aldıktan sonra genc-i taltif etmek istemiş olacak ki "bravo, Fikri efendi, bir Alman gibi dikkatli iş görmüşsün!" dedi. Ah, işte bunlar da böyleydi! Her şeyde kendilerini görürler, bunda haklı olmakla beraber, nezaket bahsini mutlaka ihmal ederlerdi. O zaman sade bu sevmediği muhitten değil, biraz da bir Alman yanında çalışmaktan kurtulacağından dolayı memnun oldu ve o memnuniyetle öğle paydosu gelir gelmez, Şevket Nihat Bey'i görmek üzere doğruca otele gitti.

O da yeni gelmişti. Ali Fikri'yi görünce:

- Haydi, bakalım, hazır ol! Dedi, emrini aldım bütün müşkülât Cemal Paşa'nın elinden kurtarmakta idi. [S.253, s.1]

Mabadı var

Yıldız Sarayında Baş Kitabet Dairesi

Hayat-ı hususiye: Nöbetler, iki posta- Nerede nasıl yatıyorlar? Karyola Kanunu! Katib Beyler de görüşler, oyunlar- Bir dakika- heyecan-Baba Hindi 'ye dönmüşsünüz-Köşe muhitleri bundan oynamış-Tahtir-i evveli, ya veli azimet vezirananın tahakkür mü!- Latifeler, alaylar nasıl oluyor? -Daire-i kitabet leyli mekteb-mudhike-i facia –feci-i tezkireler- Müthiş tenkîdat-Daire-i kitabetin kapısına casus kulağı yapışamıyor- Daire-i kitabet lezâiz-i maneviyenin muhiti-Bu muhitin merkez noktası: Ali Cevat Bey Efendi-Cevat Bey'in vatanperverliği, Hatipliği, lekere gülü(?)- Surlarından bir kaç- Daire-i kitabette Hayat-ı ilm ve irfan-Önceleri lezâiz maddiye makûsen mütenasip: Rütbe, nişan-ı dûn, maaş-ı kalil-Sonraları hepsinde fevkaladelik, -Önceleri yemekler gayet fena- Sonraları: Kolera, yemekler enfes, nefis nefis-i hümâyuna layık idameden bir tabela

Ah, bugün daire-i kitabetin hayat-ı hususiyesini düşününce yüreğim titredi, ruhum bir hazme-i ziya içinde sevine sevine maziye şitâban oldu: Ona samimi, ne latif, ne mübeccel bir hayat idi! Vicdanları pak, fikirleri münevver bir takım gençler bir araya toplanmışlar, günden güne tahammül-ferse olan vazîfelerini adeta ifnâ-ı vühûd edercesine îfâ ettikten sonra yükün altında ezilmemek için çareler arıyorlar; hayır, buda değil: Nezih ve ulvî, şen şatır fitratına etba ediyorlar. Bunların izhar ettikleri o cûşa cûş sefa asar-ı uhuvveti anlamak ancak daire-i kitabette ki hayatın suret-i cereyanına vukuf ile kabildir: Kitabet dairesinde kâtipler nöbet ile geceleri kalırlardı. La-akl iki kâtibin her gece dairede kalması ba-irade-i seniyye mukarrer olduğu gibi evleri Yıldız'a uzak olanların da sarayda yatmaları zaruri idi. İşte bundan dolayı kâtipler iki postaya ayrılmışlardı. Nöbet öğleyin başlar öğleyin biter, bir posta öbür postaya işleri devreder. Her postanın başında kâtiplerin en kıdemlisi bulunur. Yani maruzatın takdiminden sonra her gece oyuna giden baş katib saraydan çıkınca kıdemli katib salâhiyet-i kâmile ile onun vekili olur.

Bizim nöbetin (hala bizim nöbet diyorum eyvah! Maksadım benim dahil bulunduğum nöbettir) başında Ali Cevat Bey Efendi, öbür nöbette Faik Beyefendi, Cevat Bey önceleri Kanlıca ‘da oturduğu için nöbetten sonra evine gidemezdi.

Gece .. Saat, işlere göre, altı, yedi, sekiz... On, on bir (bittabi ezani saat) dairede iş başında didinerek sabahlamak, hele yazın güneşin tulu’nu gördükten sonra uyumak kâtipler için haftada üç dört defa vuku gelen ahval-i tabiyeden madut idi! Mârûzatın arkası alınmış, baş katib arabasını ısmarlamış. Bu haberle beraber odanın kapıları açılır, uşaklar ah okur naz beyinsiz, sadık hayırsız herifler!- Yatakları içeriye sürüklüyorlar. (Evet, alaturka usul: Nerede oturursan orada uyusun! Bereket versin yemek odası ayrı idi. Evvelâ ortasından açılıp kapanan, ordularda kullanılan demir karyolalardan üç adedi asker yataklarından biraz daha geniş gövdeleriyle arz-ı endam ediyorlar. (Yalnız üç adettir! Katib dört, beş olsa dahi herkes yatağını kendi evinden getirebilir ise de karyolasını getiremez idi. Niçin? Çünkü mesela kapıcı başı bir gün “saraya karyola gelmez !” diyormuş. Artık bu bir kanundur. İşte daire-i kitabetin kanunen üçten ziyade karyolası olamayacağı için ben senelerce yerde tozların, toprakların içinde yattım.) Karyolalardan sonra yatak bağları gelir. Herkesin uşağı yatağını yapmaya başlıyor. Kâtip beylerde bekliyorlar. Yorgun, ezik, bir halde gelirler değil mi? Ne gezer? İşte onların ikisi bir güreşe tutuşmuşlar , uşaklara çarparak , yerleri sarsarak savaşıyorlar. Diğerleri de yanına güreşçi yahut başka bir oyuna, her halde gürültülü bir işte dalmış, şayet el dalaşı yapmıyorlarsa bile ağız dalaşı mutlaka var. Hele iki kişi arasında olsun güreş hemen hiçbir gece eksik değil.

Bir gece güreş hadd-i marufu pek çok aşmıştı: Oda zangır zangır titriyor. Kahkahalar camları, sarsıyor. Odacı Ali kapıdan görünüp te güreşenlerden birine “Paşa sizi çağırıyor !” diye bağırmasın mı? Meğer baş katib daha gitmemiş, Süreyya Paşa merhumun şakası yoktu. Ve bunu hepimiz bilirdik. O mahşer-i asvata benzeyen oda bir saniye içinde sükûta boğuldu. Çağırılan arkadaş kıyafetini düzeltmeye çalışarak, kıpkırmızı kulaklarını şöyle bir süzmeyi de unutmadan kapıya düştü. Fakat giderken bizlere “Paşa böyle şeyler için darılır mı ?” demek isteyen bir nutk fırlatmıştı. Buna rağmen hepimiz yerlerimizde put gibi hareketsiz bekliyorduk. Arkadaşımız biraz süklüm püklüm büküm avdet ettiği zaman sorduk: Ne dedi? Ne dedi ?

- Hiç a canım, Baba Hindiye dönmüşünüz dedi!
- Hah, hah, hah! Sonra

- Sonra birkaç kelime-i tıbbiye! Asıl neye kızmış bilir misiniz? Biz burada güreşirken Paşa sandalyesinde hopluyormuş. Galiba köşe tahtalarını yerinden oynatmışız, bitişik odada tam başkâtibin makam-ı asfaneleri titriyormuş. Başka işimiz, gücümüz yok da sizinle tahterevalli mi oynayacağız dedi!

Hemen hepimiz tutturduk: Tahterevalli, ya velli! Güreşte bizim tahterevalli şarkısının halkalarıyla tekrar başladı. Çünkü paşa artık gitmiş idi. Ertesi sabah Baba Hindiye benzetilmiş olan arkadaşımız Süreyya Paşa merhumun azimet-i vezirânesini bir daha yerinden oynatmamak için baş kitabet odasıyla daire-i kitabet arasında müşterek olan döşeme tahtalarını marangozhaneden iki dülger celb ederek tecdit ve tahkim ettirmeye lüzum his etmiştir! Güreşler, oyunlar, itişmeler, dövüşmeler ne kadar şamatalı, heyecanlı idi ise latifeler, alaylar, sarakalar, hücumlarda o kadar sevimli, güzel, bazen tuzlu biberli fakat daima arkadaşasına, insancasına olurdu. Hiç kimsenin bir arkadaşına ciddi surette gücendiğini on sekiz sene daire-i kitabette yaşadığım halde bilmiyorum. Daire-i kitabetin bir leyli mektepten hiç farkı yok: Hemen bütün kâtipler mektepli olunca daire mekteb olmazda ne olur? Hem bir mekteb ki müdürü, muallimi, mubassırı tek bir kelime: Vicdan. Lakin mektepli olmayanı elle mekteplilerin arasına düşürmesin. Ellerinden, dillerinden kurtulmak pek güçtür, iyi bilmeli! İşte bende bu hayat-ı hususiye de ihtimal ki uzun müddet bigâne kalırdım, onun ananı muttasıl tebdil etmiş, muttasıl handeye girye, latifeye ciddiyet, heyecana sükût, mudhikeye fecaat karışmasa! İşte şimdi baş katib çekilmiş , güreş , dövüş derken dışarıdan bir kılıç şakırtısı duyuluyor. Mutlaka bir yaver geliyor. Oyuncular hemen ayrılmışlar , herkes biraz karışık kıyafeti , fakat ciddi tavrı ile muntazır , birkaç saniye geçmez , yaver girer , nöbetçi beye bir zarf uzatır çekilir. Bu gelen kâğıt bazen ehemmiyetsiz ise de bazen fevkalâde haiz-i ehemmiyettir: Mesela Girit, Trablusgarp, Mısır, Makedonya, Ermenistan paşalarından birine ait bir mütâlaa. Yahut daha fecii: Tıbbiye talebesinden bir efendinin yazı gözünde mızır bir gazete bulunmuş, kendisi derhal tevkif edilmiş ve tamik-i tahkikat olunuyormuş. Hemen bir dakika evvel bağırgan, gülüşen, itişen, güreşen insanlar? Onların her biri şimdi elden ile dolaşan kâğıdın üzerine istifham işareti gibi bükülmüş, eğilmiş ihtimal ki ati-i devlete veya şeref ve namus hükümete müteallik yahut birkaç hanemanın sönmesini müceb bir hâdisenin suret-i cereyanı okuyorlar. İşte o zekâ ile münevver gözlere, o şebab ile zî hayat simalara bir karanlık, müphem bir renk matem dolmuş! Nihayet ağızlar açılır , en samimi ahvalin , en itimâd olunan namus ve

hissiyatın bahş ettiği cüret fevkalâde ile tenkitler , istihzalar , tahkirler.. Feryatlar yağar, temin ederim ki daire-i kitabetten başka hiçbir mahfilde bu derecelerde açık tenkîdat ve tarizat o zaman memleketin hiçbir yerinde vukua gelemezdi. Zira o zaman memleketin her yerinde hatta insanın kendi evinde casus korkusu dilleri tutar, yürekleri susturur, akılları durdururdu. Daire-i kitabetin kapısına bir casus kulağını yapıştıramayacağından ise hepimiz emin bulunuyorduk. Oh, bu emniyet ne büyük saâdetdir. Hususiyle bu saadetten mabeyn kâtibi beyler gibi âlâ tahsil görmüş âlâ vicdanlı insanlar azami istifadenin yolunu bilirler ise evet, işte şimdi tamamen his ve takdir ediyorum. Daire-i kitabet-i hayatın lezâiz-i maneviyesinden bizim mülkümüze göre en yüksek mertebede müstefit olan bir muhit idi. Bu muhitin merkez noktası, bu müridanın katibü'l arifine de söyleyeyim: Ali Cevat Bey. Cümlemizin “ağabey” unvanıyla samim kalbimizden yâd ettiğimiz Ali Cevat Bey bizi etrafına toplar, bizi kemal talakatiyle, nekirekoliği(?) mazmun perdazlığı ile ve bilhassa vatana olan muhabbeti ile teshir ederdi. Süreyya Paşa merhumun âli meslek hamiyetini takipte belki de paşaya takdim iden Cevat Bey hayra delalet için arkadaşlarına rehber olur, casuslara o sahraları doldurabilecek kadar kör sesinin bundan azimet huruşuyla şutum-ı galize fırlatır. Maruzatın, hassaten jurnallerin satır aralarına gizlenen manalarını bulur, gösterir, hâsılı bütün arkadaşlarını daima tenşit, daima hasenata teşvik ederek on, on beş kişinin ancak kaldıracabileceği daire-i kitabet hamule-i muteabatı beş altı arkadaşın kolayca yüklenmesini temin eder idi. Cevat Bey gibi fitraten hatip yaratılmış bir zat etrafında Faik Bey, Tevfik Bey, Raşit Bey, Refik Bey, İsmail Hakkı Bey gibi ezkiya-yı ümmetten arkadaşlar görürse neler ibda etmez? Onun her gün birini ruhu olur, her ruhta yeni bir şukufe açardı. Ezhâr-ı cezaletinin akvas-ı iltimasına bu sahifeler müsait değildir. Birkaç sözünü söyleyeyim: Bize gâh “Tenbaki”gah “Donkişot “bazen andavallı” gibi tuhaf sözlerle hitab ederdi. Bir gün “çocuklar, heybet-i nema tabirini Türkçeye tercüme ediniz der, hepimiz birer şey söyleriz. Ağabey hiç birine benzemez de der ki tefsiz tetbakiler! Heybet-i nemanın Türkçesi, kılkuyruktur. Kılkuyruk!” Devletin nişanları Telmihe Cevat

Bey” bir zaman gelecek ki herkes göğsüne nişanlarını asabilmek için birer gemi sireni ilave etmeye mecbur olacak. Selamlığa çıktığımız zaman cami avlusunda bir birimize çarpmamak için manevralar yaparak alargadan dolaşacağız” demiştir.

“Ekrem, senin baban bu kadar beyit düzeceğine sana üç odalı bir ev bıraksa daha iyi olmaz mıydı? “Bizim meclis-i vükelânın en ziyade kolaylıkla yazdığı mazbatalar istikraza dâir olanlardır:

(Banka direktörlerinden Panciri Bey Meclis-i bendegânemize celb olunarak) işte mazbatanın başı; (... Olduğu mumaileyh Panciri Beyin ifadesinden anlaşılması) işte sevgi ; (ve bu suret-i heyet çâkerânemiz de münasip görülmüş) işte vükelâ-yı fehamın reyleri!

“Şu daire-i kitabet ne yaman bir teshilat idaresidir: Bütün işleri biz pişiririz, biz kurtarıyoruz, habtasını tezkire şeklinde biz yazarak devair-i devlete göndeririz ve tezkire akşamüstü mazbata olur, yine bize geliverir!”

Bir gün Sultan Abdülhamid daire-i kitabetin karşısında ki küçük bahçeye geliyor. Pek nigâh-ı zuhur olan bu hadiseye hemen görürüz, Cevat Bey’in tembihine itbâen hünkâr arkasını daireye döndüğü dakika pancurları kapatırız. Padişah hazretleri bir daha bu tarafa döner ve yanında bulunan başmabeyinciye bizim pencerelere karşı elleriyle bir nısf-ı daire çizerek bir emir verir. Cevat Bey bunu görünce bağırmaya başlar: “Aman be aman: kâtipleri toparlayın, def edin diyor!” İtiraf ederim ki bu sözün bir latife olduğunu hepimizin bilmekle beraber ertesi günü birkaç boyacı amele gelip de daireyi kitabetin pancurlarını yeşile boyamaya başladığı dakikaya kadar manasını anlayamadığımız irade-i seniyyeden hepimiz öğrenmiş idik!

Daire-i kitabetin hayat-ı hususiyesi umur-ı memlekette tesir ve o tesirin acılığını tahfif için şathiyata temayül gibi şeylerden ibaret add olunmasın: Orada bir de hayat ilm-ı irfan vardır. Edebiyat-ı tarih, felsefe, siyaset, iktisat, ulum-ı tabiiye hatta ulum-ı riyaziye daire-i kitabetin dört duvarı arasında tanin-i endaz beda-i ve hakaik olup dururdu: Maliye nazırı Tefik Bey’in işsiz bir zamanda bir muallim-ı riyaziyenin üzerinde yarım saat, bir saat mütemadiyen kaldığını, maruzat işi bittikten sonra gece uykusunu feda ederek sabahlara kadar fenni iktisada, tarihe, siyasete ait mücelledat okuduğunu bilirim. Pek ziyadece pek çok asar-ı ciddiye okuyan bir zatta esbak-ı dâhiliye nazırı Reşit Bey’dir. Şimdi Babıali hazine-i evrak müdürü Refik Bey’de elinden kitap düşmeyenlerden biridir. Zaten mektepli arkadaşların içinde hiçbir şeyi okumayan kimse yoktu. Yalnız okumak değil, herkes okuduğunu hiç olmazsa hülâsasını dinleyenlere, hatta dinlemeyenlere anlatırdı. Hele maruzat arasında hukuk gibi, iktisat gibi fünundan birine temas eden bir tezkire bulunverince onu bir noktası

hafi kalmayıncaya kadar izah ve tefsir etmek daire-i kitabetçe bir itiyâd-ı konum olmuştu. Ragıp Paşa, esbak Roma sefiri Kazım Bey, reji komiseri Nuri Bey gibi zevatında iltihakıyla bazı günler bizim oda bir encümen-i danış salonuna dönerdi. Lezâiz-i maneviyesi bu kadar hayd u bi-misal olan daire-i kitabetin lezâiz-i maddiyesi makusa mütenasip idi.:

Hariçte herkese bol bol ihsan olunan rütbelere, nişanlar bizim daireye yağmazdı: Hala “kadim ve ehliyetine mebni” desturine mukayyet kalan- Süreyya Paşa’nın pençe-i hissetinden bunları kim koparıp alacak? -Rütbeye, nişana bizde candan ehemmiyet! Verdiğimiz yoktu: herkes de var bende de var; bundan ne çıkar? Lakin maaş meselesi canımızı yakıyordu: daire-i kitabette ikinci kâtibin, bir de Fazıl Bey’in maaşları beşer, Faik ve Cevat Beylerin maaşları dörder bin galiba bir iki arkadaşın maaşları iki bin beş yüz kuruş, diğerlerinin aylıkları hep bin beş yüz idi.(Daire-i kitabete herkes bin beş yüz kuruş maaş, rütbe-i salise ve dördüncü mecidi alarak memur olurken ben, müstesna olarak iki bin kuruş maaş, rütbe-i saniye ve dördüncü Osmani ile tayin edildim. Bu da Hakan-ı merhumun babamın ruhuna göstermek istediği bir ihtiram idi.) Ayda iki yüz elli, üç yüz kuruş arabaya vermekten çok müşteki idik. Bir de aylıklarımızı bölük pörçük alıyorduk: Hazine-i hassa güya bir hizmet olarak maşatımızı Ankara vilâyetine havale eder, vilayette havalimizi oraya gönderdiğimiz için her sene bir Meclis-i İdare mazbatasıyla baş kitabete arz-ı şükran etmek gibi bir maskaralık yapmaktan asla hali kalmamakla beraber havalemizden ancak ceste ceste para gönderebilirdi.

Altı, yedi sene devam eden bu sık maaş sonraları refah-ı tam bahşeder oldu: Rütbelere, nişanlar istediğimiz, istemediğimiz halde muttasıl yükselmiş, artmış maaşlarda cidden ağna edecek derecelere vasıl olmuştur.

Üç karyola kanunu her nasılsa tadile uğradığı gibi daire-i kitabete bir de büyücek oda ilave olduğundan dairede temizce ve rahatça yatmaya başladık.

Önceleri yemeklerimizde yenilmez derecede fena idi. Koca bir tabela mekulat, bir kayış gibi sert, billur gibi soğuk kebab yahut külbastı, diğerleri sünger kadar pörsümüştü, toprak kadar yağız yahni olmak üzere üç türlü et, sade suda pişmiş dört türlü sebze; bıçakların kesmekten aciz kaldığı börek; kupkuru bir pilav; bir de şuruba değil, şerbete batırılmış tatlı. Bunların hepsinde kullanılan yağın cinsi ise o derece fena ki miktarının azlığından dolayı yemekleri yağlayamamakla beraber mideleri

dehşetle yüzüyor: Daire-i kitabette herkesin masasında bir şişe bi karbonat düsud(?) vardı! Bu hal Agop Paşa'nın hazine-i hassa nezaretine tayin edildiği zaman icra etmiş olduğu tasarrufattan ileri geliyordu ve şüphesiz ki rıza-yı hümayuna katiyyen mugayir idi; Lakin başkâtip yemeklerin ıslahına hak-pay-ı şahaneden istitafa cüret edemiyordu: Bir padişaha senin nimetini beğenmiyoruz nasıl denilir? Bereket versin kolera imdadımıza yetişti: Evet, İstanbul'da zuhur eden küçük bir kolera saray-ı hümayunda tedabir-i sıhhiye ittihazını istilzam ettiğinden Sultan Abdülhamid mabeynin mekulat ve meşrubatıyla bizzat tuğla başlar ve daire-i kitabete uşaklara mahsus olan "dördüncü tertip" yemek verilmekte olduğunu görünce yemeklerimizin erkan-ı mabeyne, hatta şehzadegana mahsus birinci tertipten verilmesini, her katip için günde ayrıca iki kutulet ve bol çayda ilave edilmesini irade eder, işte böylece yemeklerimiz pek iyi olur. Daha sonra zat-ı şahane başkâtip paşaya taltifen ona nefis nefis hümayunlarına mahsus atime-i lezizden bir tabla ihsan buyurur. Süreyya Paşa merhumda sonraları azimet-i veziranesini oldukça tadil ettiği, daha doğrusu bir tabla yemeği kendi başına yiyemeyeceği için nöbetçi kâtip beyleri her akşam sofrasına davet eder. Biz senelerce çektiğimiz açlık, maada hastalığın belalarını bir günde unutacak kadar nefis yemekler yemeye başlarız.

Süreyya Paşa'ya ihsan buyrulan tablada evvela...

Lakin bugün o belki de hiçbir yerde bulunamayacak kadar elez ve enfes taamları tavsif etmek gürsinkân(?) zamana melal aver olur, susalım! [S.253, s.3]

Ali Ekrem

Ortaköy'de Bir Araziye

-Merhusun nazar-ı dikkatine-

Aldığımız bir varakada deniliyor ki: Rus inkılabının ilk günlerde Petersburg kışlık Sarayı'nda ahırların arkasına düşen mensi bir köşede bir nöbet mahalli dikkati celp eder, burada her iki saatte bir nöbet de değiştirilirmiş, bu adet yüz bu kadar senedir devam edip duruyormuş. Orada ne bekleniyor, kimi, neyi bekliyorlardı? Daha ne zamana kadar bekleyeceklerdi? Aranmış, sorulmuş uzun uzadıya tetkikat icra edilmiş ve hakikatlerin hakikati olmak üzere anlaşılmiş ki vaktiyle orası Has bahçe imiş. İmparatoriçe 'nin gayet sevdiği bir gülfidanından İmparatoriçe 'nin beklediği bir

gonca koparılmış ve bu tekrar etmiş. İmparatoriçe kızmış, oraya bir nöbetçi konulmasını emretmiş. Zaman değişmiş saray, bahçesi başka taraflara nakil etmiş. Oraları ahırlık olmuş fakat nöbetçi hala beklermiş.

Ortaköy'de buna benzer bir yer vardır: Kilerci başı Osman Bey'in dinmekle maruf bir araziye vardır ki rıhtımı itibariyle şileplerin yanaşmasına müsaittir. Burada iki inekle üç nefer mütarekeden biri duruyor, neferler arada bir değişir, hayvanlarda bazen gider gelirler. Araziye 'nin kirası altı liradır. Yazık değil mi? [S.253, s.3]

3.59. İki Yüz Elli Dördüncü Sayı

Kamyon Safası

Mahkemede Reis, maznuna der ki:

- Koskoca adamı görmedin mi?..
- Hangimiz koskaca Reis Efendi!..

Sizin nalı şak şak öten iki bargirli, içi dört köşe alır, havale gibi gelen araba mı bunu, yoksa bu mu arabayı görmesi lazım gelir?.. Merhamet buyurun!...

Dikkat ediyor musunuz?.. Araba kazaları adeta nedret-i peyda etti. Çünkü otomobillerden, kamyonlardan, tramvaylardan kurtulup da arabalar da dâhil olduğu halde bunlara çiğnenecek heman ferd-i vahit kalmadı. Hamdolsun bu sebeplerle kazaların birinden kurtuluyoruz. Fakat sebepler, gittikçe işi görmemezliğe, yolda gidenleri korkutmak, tuhafılık olsun diye çamurun gözüne basarak kalın tekerleklerin kemâl-i şiddetiyle fıskırttığı zifoslara boğmak gibi münasebetsizliğe de başladılar.

Her gün söylüyorlar a.. Bugün de biri diyordu ki:

- Zavallı ihtiyar, gözümün önünden gitmiyor. Çamura basmayayım diye taştan taşa sekerken dehşetli bir:
- Gü!

Bağırtısını müteakip koca bir kamyonun alnı hizasına doğru geldiğini görünce havfindan yuvarlandı, çamurlara bulandı. Şemsiyesi, gözlüğü, serpuşu bir tarafa gitti. Kamyon içinde dört beş yılışık, şapkalı yerli kellerinin sürekli kahkahaları arasında vire ederek uzaklaşıyordu.

Koştular, zavallıyı kaldırdılar. Bet beniz uçmuş, el, ayak, dudak titriyor. Bitâp ü tüvân.. Pejmürde hâl!... Pejmürde kıyafet... Bereket versin ki bir çek çek araba imdada yetişti. Bindirdiler....

Bu gibi vesaitin yollarda takip edeceği istikamet alel-umum sağ taraf olduğu halde bunlar sağına solunu dinlemez, önünü görmez, ardına bakmaz bir takım yan bastı, hem de buralı efradın ellerinde bulunur. Kadıköyü cihetinde hiçbir İngiliz şoförünün halk ile böyle münasebetsiz, tehlikeli şakalarda bulunduğunu görmedim. Hep bizim beyler, giriler, baronlar! Ekseriyetle başlarında kalıpsız birer fes, veya kalpak, yalancı birer kasket, çocuk iken dört kuşe kağıttan yaptığımız kayak biçimi birer kabalak, kadın, erkek kimi korkuturlarsa korkutsunlar dil çıkarmak, kasket sallamak suretiyle eğlenerek sabah, akşam kamyon sefası sürmektedirler...!

Şehrin bu türlü terbiyesizliklere tahammülü olamaz. Düvel-i itilâfiye vesait-i nakliye idarelerinin kamyonlar, otomobiller âmedşüdlarini kontrol etmeleri artık nezaket-i müsellemelerinden beklenir bir hala geldi. Sokaklarımızın darlığı ile beraber dönemeç mahallerinin ziyadeliği yetmiyormuş gibi bir de hak-ı mürurun ihlâl edildiğini görmek doğrusu pek ziyade güce gidiriyor.

Geçenlerde de yine bu kamyonlardan biri beyaz bir tavuğu önüne katmış o uçar, bu kaçar... Bu çalar, o avazı çıktığı kadar bağırır, elhasıl heyecan amiz bir manzara da hayvanı parçaladı, geçti.

Şehr-i emanetince cezaları derdest-i tertip olduğu rivayet edilen köpeklerimize gelince kenara çekilmeyi pek güzel bildikleri için ameliyat görmüyorlarsa da onların da hain bakışlarından bir şey demek istedikleri anlaşılıyor.

Rabbim cümleyi şerlerinden masûn bulundursun! [S.254, s.1]

A.R

Muhittin

Gurub

O, buraya gelen hiç kimsenin buradan alınmasına razı olmaz ama, artık benim hatırımı kıramadı...Yarın değil, öbür gün, sabahleyin hareket edeceğiz. İstanbul'dan gelen yeni bir emir sürat-ı tavsiye ediyor...

Oh, nihayet hülyaları tahakkuk ediyordu! O, alelade yalnız buradan çıkmak isterken şimdi hem en ziyade istediği yere gidiyor, hem de bir fırka kumandanına yaver oluyordu. Bu suretle daha canlı yaşayacaktı. Genç zabıt, Şevket Nihat Bey'e uzun uzadıya teşekkür etti. Sonra konuştular. Ali Fikri ertesi gün öğleye kadar binbaşısının yanında kalacak, onun işlerini bitirecek, sonra kendi hazırlıklarını yaparak, otele, yeni kumandanının yanına gelecekti. Kumandanı "akşama kadar emrine alırsın" diyordu. Filhakika öyle oldu. Karargaha avdet ettiği zaman henüz iki saat geçmemişti ki emri geldi.

Onu alınca derhal binbaşısına gitti ve mesuliyeti Şevket Nihat Bey'in kendisine karşı olan teveccühüne atfederek ederek amirinden af diledi. Binbaşı memnun olmamıştı; Ancak bu adem-i memnuniyeti kuvvetli bir asker itaati içinde kolayca hapsedebiliyordu. Binbaşı'lada anlaşıttan sonra artık biraz ikmâl edilecek resmi işleri, biraz da kendi hazırlığını düşünmek üzere odasına çekilmişti. Çok geçmeden eski arkadaş Şükrü er-Râzî geldi. Onu ta o sahra akşamından beri bir kere, o da pek muhtesir; görmüştü. Arkadaşı içeri girerken kendisine karşı pek fazla muhabbetkâr görülmüştü; çok göreceği geldiğini söylüyordu. O akşamki manzaradan sonra arkadaşıyla kendi arasında ruhen ne kadar uzaklıklar bulunduğunu pek iyi anlamış olmakla beraber yine kendisinde de eski bir mektep refikini göreceği gelmek gibi bir şey vardı. Ali Fikri bir taraftan çalışıyor, diğer taraftan arkadaşıyla tatlı tatlı konuşuyordu. Bir müddet şundan, bundan bahsettiler, Şükrü er-Râzî Beyrut seyahatine dair birtakım sualler soruyordu. Bir müddet konuştular, sonra Şükrü er-Râzî mühim bir şey unutmuş gibi, bir havadis verdi:

- Sahih, dedi, söylemeyi unuttum: O akşamdan sonra Yüzbaşı Necati Bey hasta oldu.. Yani hastalık aldı, bel soğukluğu... Zavallı, hala da tedavi ettiremedi... Ben sebep oldum, diye canım sıkılıyor!

Ali Fikri ne müteessir oldu, ne de mütehayyirdi. Elbette bu hayatın sonu böyle olacaktı; onun için en ziyade teessürle görülecek şey, orta yerde mevcut olan davanın büyüklüğüne rağmen birtakım insanların, sanki hiçbir şey yokmuş gibi, lakayıt, kendi zevk ve hevesleri ile meşgul olmalarıydı. Bununla beraber, bu fikrini ne o akşam, ne de bugün arkadaşına söylemekle lüzum görmemişti.

Ali Fikri arkadaşıyla hem konuşuyor, hem de iş görüyordu. Kendisinin yeni vazifesini arkadaşına henüz söylememiş olduğunu hatırladı:

- Ah, dedi, size söylemeyi unuttum. Yarını değil, öbür gün, sabahleyin hareket ediyorum... Çanakkale'ye, Şevket Nihat Bey'in yaverliğine tayin edildim!

Şükrü er-Rezvân birdenbire şaşırды, bu havadis ona fevkalade göründü:

- A... Dedi, vah vah... Demek sizden ayrılıyorz?

- Evet, maalesef...

Şükrü er-Rezvân bir saniye durdu; sonra dalgın, biraz evvel Ali Fikri'nin söylemiş olduğunu unutarak sordu:

- Ne vakit hareket ediyorsunuz?

- Söylemiştim, öbür sabah...

O zaman, Ali Fikri'nin dikkatinden kaçmayan gayri müntezir, garip bir vaziyette, Şükrü er-Rezvân düşünceli durdu. Bunun manasını anlamayarak yüzüne bakıyordu. Arkadaşı:

- Halbuki, dedi, ben de size bir şey için gelmişim... Bugün peder Beyrut'tan bir telgraf aldı, Albertt Cüneyt'ten... Zannedirim ki size de bir telgraf çekmiş. Peder'e size vaat ettiğiniz işin takibini havale ediyor. zaten peder de bu işle alakadar, yani bu işi müştereken yapıyorlar... Şimdiye kadar hiç kâr edemediler...

Ali Fikri şaşırmişti... Birkaç gün içinde bu kaçınıcı defadır ki bu iş kendisini hayretlere gark ediyordu. Dalgın, arkadaşının yüzüne bakakaldı. O devam ediyordu:

- Evet, o kadar çalıştıkları halde hiç kâr edemediler... Şimdi eğer hareketten evvel siz bir lütufta bulunacak olursanız belki bir kaç para kazanırlar ve hep size medyun-ı şükran oluruz... Elbet siz daha iyi bilirsiniz, buradan Beyrut'a nakliyat yapmak ne kadar güç!

Şükrü er-Rezvân bu sözleri Ali Fikri'yi bir anda birçok şeyler için tenvir edivermişti. O zaman, daha ziyade boş söz söylemeye mahal olmadığına karar verdi ve sükunetle, söyledi:

- Azizim, dedi, benim buradaki vazifemin ne olduğunu benden iyi bilirsiniz. Salahiyetim de gayet mahduttur. Sonra bu gibi ticaret işlerine bizim karışmamızın doğru olmadığını zannediyorum. Bununla beraber Beyrut'ta Hüseyin Şükrü Bey'in arzusunu yerine getirmek için eğer elime fırsat düşecek olursa bundan istifadeye çalışacaktım. Ancak görüyorsunuz ya, öbür sabah hareket ediyorum...

Yusuf er- Rezvân bu sözler üzerine denecek bir şey kalmadığını anlamıştı. "Evet" diye başına sallayarak durdu. Sonra durmaktan nadim, son bir tecrübe de daha bulunmak istedi.

- Binbaşı'nın size büyük teveccühü vardır, acaba gitmezden evvel hiçbir şey yapmak kâbil değil mi dersiniz?

Bu ısrar Ali Fikri'nin büsbütün canını sıkıyordu; bahsi suret-i katiye de kesmek için çehresine daha ciddi bir renk vermeye itina ederek:

- Bakınız, dedi, ben size doğrusunu söyleyeyim. Alman binbaşısının bu tarzda söyleyeceğim bir sözden dolayı beni takdir edeceğinden emin olmakla beraber zaten kendisine buna dair hiçbir şey söylemezdim; çünkü biz askerlerin böyle hususi ticaret işlerine her ne şekilde olursa olsun, karışmalarına şiddetle muhalifim... Eğer burada kalmış olsaydım, bir fırsat zuhurunda belki kendi kendime bir muavenet edebilirdim. Fakat, binbaşuya söylemek benim için imkânsızdır.

Şükrü er-Rezvân bu bâbdaki katiyeti anlamıştı. Daha ziyade ısrara lüzum görmedi, durdu. Ali Fikri çok müteessir olmuştu. Bunun için hiddet ve teessürünü arkadaşına göstermemek isteyerek önünde işlerine eğildi ve çalışmaya başladı. Şükrü biraz daha oturdu, sonra kalkıp gitmekten başka yapacak bir işi kalmadığını görerek doğruldu. İki mektep arkadaşı, bu defa ayakta, birbirleriyle, sanki biraz evvel aralarında hiçbir bahs geçmemiş gibi, nezaket ve dostluk cümleleri teati ettiler ve musâfaha ederek ayrıldılar. [S.254, s.2]

Mabadi var

Bıyık

Agâh Efendi bu defa cidden hiddetlenmişti. Ne demek oluyordu? Herşeyin bir haddi olduğu gibi, artık karısının çılgınlıkları için de bir had bulunmak lâzım gelmez miydi? Efendim bu kadın kısmı lâf anlar mahluklar değiller diye! Her yeni çılgınlığı karşısında bir kere, beş kere on kere ricâ eder; tatlı söyler, sert söyler, hatta bazen sakalını gerdanın altına soka soka “Karıcığım” yapma, şu çocukları bırak!” diye hem yalvarır, hem öpredi. Fakat, kâbil mi? Her vakit mutlaka onun dediği olur, kendisi nihâyet mutâva’at ve teslimiyette muztar kalırdı. Ah, asıl hatânın büyüğü kendisinde idi. Kırk yaşına kadar çocuğu olmayan bir adam için kırkında bir daha evlenmeye kalkmakta manâ var mıydı? İlk karısı ölmüş, üç sene bekâr yaşamış, her gencin “evlenmek!” diye peşinden koştuğu şeyi tanımış, on iki sene evveli olmuştu. Tatlı günlerini de görmüş, acı günlerini de öğrenmişti. Aldıysa artık hevesini almış olduğu için tamam kırk yaşına bastıktan sonra bir daha evlenmek, hem de yirmi üçünde bir kadınla evlenmek budalalık değildi de neydi?

Bari, ilk izdivacından aldığı derslerle akıllanmış olsaydı! Hayır, sanki ilk defa evleniyormuş gibi, sanki hiç kadın yüzü görmemiş gibi, sakalını bu yeni karısının eline teslim edip çıkmıştı. Hatta daha fenası, ilk karısına karşı bu kadar mağlubiyet göstermediği hâlde işte kırkına bastıktan, güyâ akıllanıp uslandıktan sonra, ikinci karısına bütün manâsıyla teslimiyet göstermiş ve sakalını, nah şöyle, tutmayla onun eline bırakıp gitmişti! O, ne isterse yapılır, o ne isterse söylenir, o ne istemezse söylenmezdi. Evde dâimâ karısının istediği yemekler pişer, evde dâima karısının istediği misâfirler gelir, hatta gezmek için de dâimâ karısının istediği yerlere gidilirdi. Hiç olmazsa, bütün bu dertlerden sonra bir çocuğu olsun olsaydı! Hayır, işte dört senedir evde yoktu. Önceleri kabâhati ilk karısına bulmuşken şimdi mesuliyetin kendinde olduğuna hükmediyor ve hiç olmazsa bir doktora mürâacat etmedin, çocuk hülyasıyla ikinci defa evlendiğine kızıyordu. Sahih, acaba doktorlar anlayabilirler mi?

Evet, artık bu defa olsun mukâvemet edecek, ona karşı mağlubiyet göstermeyecekti. Son defa olarak on beş gün evvel böyle bir çılgınlık fırtınasında mağlup olduğu zaman kendi kendine bir dahası için ahd etmiş değil miydi? Aklına geldikçe zihni uyanacak zannediyordu: Karısında bir zamandan beri hâsıl olan alafrangalık meyli onu tuhaf tuhaf deliliklere sevk ediyordu; on beş gün evvel, bir Cuma günü,

Ferhunde – karısının ismiydi – Sabahleyn yataktan kalkarken sakalının ucundan öpmüş:

-Agâhcığım, demişti, bugün senden ne isterim, bilir misin?

Yine kim bilir, ne tuhaf şey isteyecek diye biraz hayretle, biraz da sabah posasının tesiri altında erimiş:

-Ne istersin, gülüm?

Diye sormuştu. O, karşısına geçmiş, ellerini çırpa çırpa, bir çocuk gibi, başını iki tarafa sallaya sallaya, gözleri mahmur, yalvarmıştı:

Bugün Cuma, hava güzel, seninle Beyoğlu'na gideceğiz... Ben o tarafa geçtikçe ekseriya görüyorum, karı koca kol kola girip piyasa ediyorlar; pek hevesim var; biz de yapalım...

Agâh Efendi, bermutâd olmaz demiş, adaba menâfiliğinden bahsetmiş, bu yaşta kendisine yakışmayacağından dem vurmuş, bilhassa kalemdeki maiyetlerinden biri görecektense ne diyeceğini söylemiş. Fakat hiçbir şey kâr etmemişti. Kâh yalvararak, kâh hırçın asabi, tehdid ederek her itirazına bir cevap bulmuş, gençliğinin tebâh olup gittiğinden bahsetmiş, kocasının da henüz genç olduğunu söylemiş, nihâyet iknâ ederek alıp götürmüştü. Ah, şimdi bile düşünürken yüzünün kızardığını hissediyordu. Koca cadde üstünde, kalabalık arasında karısının koluna girerek bir yürüyüşü vardı! Arada sırada ya bir tramvayı bahâne ederek; ya karşıdan gelenlerle müsademedemeden sakınır gibi yaprak kolunu ondan kurtarıyor, fakat iki adım atmaya vakit kalmadan tekrar yakalanıyordu. Fakat, heyhât, dert bununla da bitmemiş, bilâkis bu çılgın seyrân karısının çılgınlığını artırmıştı. O akşam eve döndükleri zaman karısı bir müddet düşünceli düşünceli kocasının yüzüne bakmış, sonra da bir aralık nâgehâni bir şeye karar vermiş gibi:

- Biliyor musun, Agâhcığım? Demişti, aklıma ne geldi?

Agâh Efendi yine şaşırılmıştı:

- Ne geldi, Ferhunde?

- Söylemem!

- Söyle! Söyle! Ben zâten alıştım...

- İşte bak, eğleniyorsun, söylemem...

Kocası ısrâr etmiş; nihâyet söyletmişti:

- Bugün Beyoğlun'da hep dikkat ettim, kimse de seninki kadar bıyık yok... Herkes bıyıklarını kesiyor, bazı gençler büsbütün kazıtıyorlar. Yaşlılar da ufaltıyorlar, âdetâ imreniyorum...Hâlbuki seninkiler, koskoca, tıpkı Bektaşî bıyığı gibi. Sakalın neyse ne ama, bıyıkların çok çirkin...

Ve biraz dudaklarını bükerek; şımarık, ilâve etmişti:

- Hem de batıyor!

Agâh Efendi âdetâ alıklaşmıştı; elinden kaşığı düşmüş:

- Di!

Diye bağırmişti. Bağırarak ne vardı? Bir kadın kocasının bıyıklarını biraz kestirmek isterse kabahat mi olurdu? Zâten o ne söylerse, ne isterse kocasına fena görünüyordu; böyle hırpalayacağına kaldırıp sokağa atsa elbet daha iyi ederdi!

O akşam yemek zehir olmuştu. Kadın lâf anlamıyor, söyleniyor, söyleniyor, zavallı Agâh Efendi de kâh yalvarıyor, kâh mantıktan bahsediyor, bu yaşa kadar geldikten sonra bıyıklarını ças cavlak kırkdırmanın herkese karşı kendisini gülünç edeceğini anlatıyor, fakat bir türlü söz geçirmek kâbil olamıyordu. İşte o zamandan beri on beş gündür sabah ve akşam hep bunun gürültüsü vardı. Ah! Bu kadınlara karşı zaafı, bilhassa şu karısına karşı gösterdiği zaaf! Bu hâl kendisine kim bilir daha ne belâlar getirecektir! Artık, her ne yapıp yapmak, bir defasında olsun metânet gösterip şeytanın bacağına kırmak farz olmuştu. Şimdiye kadar karısının hiçbir arzusuna on beş dakikadan fazla mukâvemet göstermemişken bu defa, on beş günden beri bütün kuvvetiyle dayanıyordu.

Zâten başka türlü ne yapabilirdi? On altı seneden beri aynı biçimde taşıdığı bu sakalla bıyığı şimdi nasıl olurdu da birden bire küçültürdü. Vâkıâ sakalı zâten küçük, şöylece alâfrangaya yakın bir şeydir. Zâten ona karısının da çok bir itirâzı yoktu; fakat, bıyığını küçültünce onunla beraber sakalını da biraz daha küçültmek, şöylece bir deydun sakalı yapmak lâzım geliyordu. Birkaç defa, içinden gelen bir mağlubiyet hissi ile, karısına göstermeden aynanın karşısına geçmiş, ölçmüş, biçmiş, neticede yapılacak işi bir türlü kendisine yakıştırmamıştır. Zâten kendisi yakıştırsa bile başkaları ne diyeceklerdi? Kim bilir belkide iki hafta evvelki piyasalarını görmüş

olanlar vardı. Şimdi bir de sakal bıyık küçülecek olursa o zaman kim bilir neler söylenecek, arkasından nasıl gülünecekti!

Hayır, hayır, bunu yapamazdı, hem de bıyıklarını pek sevdiği için yapamazdı; nezâretin evrâk müdürü sıfatıyla koltuğa kurulan bir memurinde böyle bir bıyık bulunması elzemdi. Bazen erbâb-ı maslaha karşı şöylece sakalını okşayarak, yâhud iki parmağının arasında uzun bıyıklarının uçlarını kıvıra, kıvıra, bir cevap verişti vardı ki işte bir müdür için bu vaziyetlerin mutlâkâ lâzım olduğuna aslâ şüphe edilemezdi. Hele birkaç senelik eski bir tarihli bir evrâk arandığı zaman hâtîrâtını yoklamak üzere düşünmek icâb edince şöyle bıyıklarını bir burmak, oh bu mutlâkâ farzdı! Evet, evet, onun mesleği için bıyığı âdetâ mühim bir âlet gibi idi. Bu bıyıkla sakal olmadığı zaman şu müdürlük de yapılamazdı!

Fakat, şu on beş günlük mukâvemet onun için bütün bir azab olmuştu. Bazen geceleri ikide bir uyanır, eliyle bıyıklarını yoklardı; karısının kendisine haber vermeden kesmesi ihtimâli de vardı, o kadar çılgındı; şüphesiz aklına gelmiyordu, eğer gelmiş olsaydı mutlâkâ yapardı. Bazen karısını kucaklamak ister, kollarını uzatırken şiddetle reddedilirdi; bazen unutturmak için içindeki hiddetlere rağmen, dalgınlık göstermek isteyerek okşamak, öpmek ister, o zaman da:

- Öf, batıyor, çekil!

Diye takdir edilirdi. İşte on beş gündür hayâtı böyle azab içinde geçmişti. Âdetâ evlerinin tadı kaçmış, karısı gülmez, söylemez olmuş, bütün o tatlı hayâttan mahrum kalmıştı. Nihâyet dün akşam eve geldiği zaman karısını hilâf-ı mutâd keyifli bulmuştu. Ne olmuştu? Acaba bir mucize, karısını birgün içinde değiştirmiş miydi? Yemek yediler, Ferhunde keyifli idi, söylüyor, ikrâm ediyor, arada sırada okşuyor, okşanıyordu. Sabahleyin uyandıkları zamanda karısı pek neşeli ve keyifli idi. Kocasının sakalından bir kere daha öptü, dudaklarında şen bir tebessüm:

- Artık söyleyeceğim!

Dedi. Ağâh Efendi bu defa korkmamıştı, çünkü karısı söylemeğe karar verdiği zaman çehresinde o her vakit ki çılgın kadın bakışı yoktu.

- Ne söyleyeceksin?

Diye sordu. Öteki kocasına sokularak:

- Şüphe ediyorum, şüphe... Dedi;

Demek dört senedir beklediğimiz nihâyet olacak!

Agâh Efendi, hiç beklemediği için önce anlamamıştı. Sonra birden gözleri bir şeyle parladı. Deli gibi yatağın içinde doğrularak:

- Sahih mi? Sahih mi?

Diye haykırdı. Öteki gözleriyle “Evet” demek istedi. Sonra kocasının boynuna sarılarak:

- Fakat, kırkıracaksın, küçülteceksin. Benim istediğim kadar, değil mi?

Dedi. Ah, bu kadınlar, onların arzularına ne kadar mukâvemet edebilirdi? [S.254, s.3]

M. N

3.60. İki Yüz Elli Beşinci Sayı

Asri Terbiyeden: İstifa

Gazetelerimizden biri memlekette gittikçe ilerleyen <işsizlik> halinden bahsettiği sırada buna pek doğru olarak:

- Ümmül habâis

Demiş imiş... Vay!... Muharrir, ümmül habâisin ne olduğunu bilmiyormuş!.. Ümmül habâis rakıya, şaraba, her türlü içkiye denirmiş!.. Bunlar kullandıkları kelimeleri bilmezler, ağızlarından çıkan kulakları işitmez... İşsizlik ümmül habâis ha!... Asırlardan beri mütearif olan koskaca ümmül habâise bakın.. Ne hale girmiş. İşsizlik nerde, içki nerde?... Âdetim olmadığı halde söze karıştım, dedim ki:

Muharrir her kim ise terkibi pek yerinde kullanmış. Çünkü önce işsizlik başlar, sonra içki!.. Amele bile işi bırakır bırakmaz, işrete koşar... Siz ki sabahlı akşamlı gazinodan çıkmazsınız, ümmül habâisin ne olduğunu bizzat bilmeniz iktiza eder. Sizi, bizi burada tavlama, kâğıt oyunlarına, çal çeneliğe, yemekten evvelkine, yemekten sonrakine, gazlar yandı ya dadandıran hep işsizliktir. Bu kanun değil ki makabiline şumulü olmaz diyelim. Aferin muharrire, tam yerinde kullanılmış ve en büyük bir hakikatin tecellisine hizmet etmiş...

Ne dersiniz? Davayı refikimin lehine kazandım. Cumhur samiin birden bire bana iltihak ettiler. Doğrudur, dediler. Müddei veya müteriz:

- Siz tevîl ediyorsunuz.. Ümmül habâis Arapçada içkiye derler!

Diye kalktı gitti... Fakat bahis devam ediyor; işsizliğin bizde büyük, büyük rahneler açtığı söyleniyordu. İçlerinden bir zat-ı kemâl-i nezaketle hitap ederek!

Müsaade edersiniz birkaç söz de ben söyleyeyim... Yalnız işsizlik değil, işçilik meselesi de var. Geçen gün adi bir sobacı söylüyordu. İngilizler İstanbul'a dâhil oldukları zamandan itibaren boyacı, nakkaş, marangoz, dülger, demirci, nalbur vesair esnaftan on dört bin kişi almışlar, altı ay sonra bu işçilerden iki bin sekiz yüz kişi kalmış.

Sustuk. Çünkü rakam, bizim işçiliğimizde azîm bir tenezzül gösteriyordu. On dört bin ameleden iki bin sekiz yüzü işi başında kalabilmiş... Demek ki on bir bin iki yüzü ümmül habâisin dizi dibinde oturuyor!..

Çocukluğumda da gemçliğimde de görmüş işitmiş idim. Kadınlarımız kemâl-i teessürle bazen birbirinin kulağına fıslar gibi:

- Duydun mu hanım, bizim komşu hanımın ehlini işten çıkarmışlar.. Zavallıcık o kadar kederleniyor ki.. Ağzını bıçak açmıyor... Efendisi de fihr etmiş... Bu ana kadar içki kullanamaz iken üç gecedir sarhoş geliyormuş... Derlerdi. Şimdiler, asrı terbiye muktezeyatından olacak, bunun yine vükela, vülât, mutasarrıfın, âzâ, müderrisin, ricâl, müdebbirân, mebusin, âyân ve emsalinin çekilmelerine pek ziyade yakıştığı halde:

- Bizimki fabrikadan,
- Komşunun ki dükkândan,
- Karşımızdakinin oğlu mektepten,
- Üst tarafımızdaki Bursalıların biraderi kalemeden,
- Hatice Hanım'ın damadı şirketten,
- Ali Efendi'nin eniştesi rejiden
- Şakir Ağa tramvaydan,
- (D.Mosten) in kardeşi şimendiferden,

- Sucu Halil yok mu; o da suçluktan;... ilh. (İstifa etmiş) çıktı, kovulmuş; çıkarmışlar; bırakmış, terk etmiş; gitmiyormuş; gibi sözler metruk kaldı. Gazetelerde bile ihyânen azl yerine

- Memuriyetinden affeyle..

İhtilâs ve irtikâp vesilesiyle:

- İşten el çektirilmiş; tabirleri görülüyor.

Ümitvârım ki Cenab-ı Hak bize istifayı öğretenleri asla affetmez! [S.255, s.1]

A.R

İstibdâd-ı Edebî 'de: Birkaç Şahsiyet-i Marufe

Şair Hakkı Bey, Sâlim Bey, Şeyh Vasfî, Menemenlizâde Tahir Bey, Muallim Feyzî, Kâzım, Eşref Paşalar, Senih Efendi, yine biçâre Celal, biçâre Andalib.

(Nâci) hakkındaki hâtıratımı, bu gece balosuyla biraz daha tavsi edebilirim. Bu vesile, bir teceddüd-i muhafazakârı göstermeye muvaffak olmuş olan (Nâci) mektebine bile yan gözle bakmaktan kendisini alamayan sınıf-ı kâdim efrâdının mezuniyet-i müebbede almak üzere hazırlanmakta olmaları keyfiyetinden inbiâs etti.

Bu sınıf-ı kâdimin birincisi (Misivri) muhâfızı (İsmail) Paşazâde kör (Hakkı) Bey idi. Müşarunileyh o zamanda (Nef'î) mümessili idi. Bütün kasîdinde tarzı üstâdı ihyâ etmiş, fakat malûliyeti hasebiyle gençliğindeki şiddet-i kerîheyi gâib eylemiştir.

(Üsküdar) da oturuyor, pejmürde hâl ve kıyâfet gezinip duruyordu.

Filhakîka (Nef'î) tarz-ı beyanında hoca ise (Hakkı) Bey de kalfadır. Matbû divançesindeki manzûmatı okunacak olursa kendisine (Nef'î-i sâni) demiş olduğu görülür. Manzûmat-ı mezkure arasında devr-i Azîz 'de İstanbul'u ziyâret etmiş olan İran Şâhı Nasreddin Şah-ı Kaçar'a takdîm ettiği Farsi bir (Kasîde-i Nûniyye) de mevcûttur. (Nef'î) nin kasaidinde mündemic kâffe-i esatır-ı şarkiyye, nekat ve tecnisat-ı mübalağat, tasvîrat, tahlis, girizgâh bulunmak yolları imâlat bununkilerde de hemen aynen vâkidir. (Nâci) yi, esbak-ı hariciye nazırı Kürt (Said) Paşa'nın yanında gördüğü zaman Paşa'ya:

- Bu sakallı çocuğu nereden buldun?

Diye saraka ettiği meşhûrdur.

Pek çabuk anlaşılacağı üzere (Hakkı) Bey (Nâci) nin etrafını bürüyen künbe-i şâir meyânına dâhil değildir. (Nef'î) zamanında nasıl münferid yaşamış ise, o da öyle yaşıyordu. Vefatı (bakiyyet'ül-selef-i) defter-i mahsusundan sildi.

Maahaza o künye-i şuara arasında oldukça mühimleri de var idi. Bunlardan Üsküdârlı (Sâlim) Bey'i unutmayalım.

Nâzik, haluk, her mânâsıyla centilmen bir zât idi. (Daruşşafaka) da kitâbet hocalığı ettiği sırada tanımış idim. Zayıfça, kıranta, âdeta çıtıptı idi. Nezâket hâli:

“Ne halktan incinelim biz, ne halkı incitelim”

“Ne dil-figârımız olsun, ne de dil-figâr olalım”

Beyti maruftur.

Şâyân-ı dikkat bir manzara!... (Nâci) yi görür görmez, Şeyh (Vasfi) yi, Şeyhi görür görmez (Nâci) yi görmemek hemen pek ender vâki olan halatdan idi. Fakat Şeyh, Mürid, (Nâci) şeyh idi. Tarikat-i âdâbında böyle bir becâyîşe her zaman imkân-ı tam vardır.

Destarı ekseriya beyaz, fesi kulaklarda; orta boy, tıknaz, oldukça melih, esmer yüz, kestane karası gözler, müzellefin fevkinde bıyık sakal, sırta cübbe, aba ayakda potin, mest ve galoş, yuvarlanır gibi bir reftar, Şeyh'in acemi bir fotoğraf tarafından alınmış timsalidir. Ekseriya neşeli, mütebessim, (Nâci) yi sevmekte müfrid, aleyhdâranına merhûmdan ziyâde düşmân görünürdü. Hattâ vefatına kadarda böyle göründü. Muhaveratında da sevimli idi. (Menemenlizâde Tahir) Bey (Ekrem) Bey merhumun peyki idi. (Şeyh) de (Nâci) nin binaenaleyh aralarında er geç bir müsademe-i vukuuna muntazır bulunuyorduk. Çünkü muhrikler birbiri içinden geçmiş birer kati naksı andırıyordu. Günün birinde galiba (Gayret) mecmûa-ı mevkutesinde (Tahir) Bey (Şeyh) in mülazımı tahriri olduğu (Berk) e tarizen:

Gürleyip berk gibi...

ile başlayan bir kıta derç etmiş imiş. Ertesi hafta (Berk) galiba şu beyit ile mukâbele etti.

“Gürlemez bizim diyârda berk!..

“Menemen berki acep gürleri mi?”

Kıyâmetler koşturdu idi! En sath-ı bir hadise-i tabîyeden gafil bulunan (Tâhir) Bey şimşegi gürletiyordu. Öyle ya!.. Babîali Caddesi birbirine girdi. Azim ve siyal bir gürültü caddeyi tuttu, sildi götürdü. Mahud muhâfil-i edebîyenin kapıları, önleri, içerileri hâs ve hâşin tevilat ile doldu. Bir halde ki hamalan-ı edeb, karşıdan karşıya arkada bad-ı heva adam geçirir oldular.

Gerçi bu, geçici bir alâmet cuya idiye de (Tahir) Bey tarafına dolu yağdırıyor. Şeyhim müşkül fahr-u gurur geziniyordu. Elhak, bu muvafakiyet (mekteb-i mülkiye) edebiyat muallimini rengi asliyesinden daha ziyade karartmıştı.

Başta (Celal) bîçaresi olduğu halde (Nâci) Bey bir beyti altlı üstlü tağyir edilerek bütün tarafdâran:

“Bir çakış çakdık ki şeyhim aşkına bizler bu şebb”

“Berke döndük neşr-i envâr eyledik meyhânede”

Fahriyesini günlerce okuyup çakdılar. Bu galebeyi bilahere (Demdeme) tesid eyledi.

Dedim a, her ilmî, fennî, sinaî, iktisâdî, ictimâî her ne olursa olsun bir devir yapmak istîdâdî hâsıl olur olmaz ondaki kabayat-ı rûhîyeyi mümkün olduğu kadar zaptetmelidir. Ben.. Ah! Budala ben!... Bu fırsatı kaçırdım. Ne kadar yazık! Şimdi için için kendime levh ediyorum.

Yalnız hatırımda (Şeyh) ile (Tahir) Bey'in (Arakel) in dükkânı önünde karşı karşıya geldiklerini şöyle böyle gözümün önüne getiren bir levhe-ı fersû de var!

Her ikisinin de gözleri birbirine mülaki olunca hakîkaten berk gibi çaktı. Fakat bu ânî parlamış derhal söndü. Göz kapakları indi. İkisi de önlerine baktılar, (Tahir Bey) yukarıdan geldiği için yokuş aşağı yıldırım gibi kaçdı. (Şeyh) yukarıya çıktığı için elinin birini kavuğuna götürerek bir paratöner yapar gibi oldu idi.

Fakat bu tesâdüfün en komik ciheti onar, yirmişer adım sonra idi: İkisinden her biri bu mesafe dâhilinde arkaya dönüb bakıyor, diğerinin baktığını görür görmez kafasını süratle döndürüyordu. Piş ve pesdân vâki olan bu teati-i enzârın mânâ-ı rûhîsi müstakbele aid idi. Ne görülecek ise mâsabakın anda tesir-i küllisi olacağı anlaşılıyordu.

Ah! Ne meraksız ...Ne lâkayıt adam imişim!...Öyle ya!.. Derhal koş, Şeyhin elinden öp!.. İhtisasını sor...Onu bırak...Dön, (Tahir) Bey'i yakala ...Yerle bir temennâdan sonra onunkini de sor!...Bir köşeye at! Şimdi gümbür gümbür yaz!..

(Ekrem) baktı (Demdeme) nin yazıldığı günlerde görüp fikr-i mahsusunu sormalıydım!... Fakat (Gayret) in ekser nüshalarında münderiç olduğuna tahattur ettiğim (cümle hakimiye) si tahlîl edilecek olursa benim istediğim tezahür eder, sanırım. Hattâ ben bunlardan (Arakel Kütüphânesi) namıyla istişar eden külliyyât (Cümel-i hikimiyye-i Osmanîye) ye almış idim.

(Muallim Feyzî) bambaşka bir tip idi. Pek esmer, İrânî sîmâsı üzerinde bu ırka âit göz, burun, ağız, bıyık, sakal olduğu gibi tarz-ı tekellümünde Azerbeycanî şiveden kurtulamamıştı. Sade tarzı tekellümümü, mensurat ve menzumatinin ekserinden de böyle bir koku alınırdı:

“Dil benim, dîde benim, girye benim, aşk benim”

“Neden (ağır) geliyor ağlayışım ağyâra”

Galatasaray (Mekteb-i Sultânî) si farisi muallimliği ona, âyân azâlîği gibi bir kayd-ı hayat ile verilmişti.

Şâir (Kâzım) Paşa'yı bir türlü affedemezdi. Paşa-ı merhûmun mersiyelerinden birinde kendi mahsul karihesi olan:

“Düştü Hüseyin atından sahrâ-yı Kerbelâ'ya”

“Cibril haber ver Sultân-ı Enbiyâya”

Beytini bala-intihal benimsemiş olduğunu iddiâ ederdi. Adetâ asabiyetî galib olduğu zamanlarda bile (Paşa) için:

- Dizdâde-i bi nazır:

Der idi.

Benim mûsikîye meraklı olduğumu öğrendiği günden itibâren ne zaman münâsîp bir mahalde buluşsak (Hacı) Arif Bey merhumun bestelemiş olduğu:

“Pâ- bûsene ermek üzere ey yâr”

“Hak oldu rehinde aşk-ı zâr”

“Ey âşka hasım olan cefâkâr”

“Maksûduna nâil olmadın mı?”

“Dehrin gamı derdi hep banâdır”

“Alem bana muhbes-i beladır”

“Gündüzde gecem gibi karadır [1]²⁴

“Ey çile-i aşk dolmadın mı?”

Şarkısını okumaklığımı rica ederdi.

Tarihciliği, sene başı şâirliği, kasîde perdazlığı, arada sırada hicviyeciliğide vardı. (Nâci) nin irtihali hakkında söylediğim tarihi kendisine gösterir göstermez şaştı, bana :

- Ömrümde (tevârüd) e inanmazdım. Şimdi inandım. Bir yaşıma daha girdim dedi idi. Meğer merhûmda aynı mısra-ı tarihiyeyi söylemiş imiş! Bunca sene (Mekteb-i Sultânî) de bulunduğu halde garp edebiyatına merak etmemiş idi. (Usûl-ı farisî) namındaki kitabı mekteplerde tedarisat-ı farisiyeye esas olmuştu.

(Kâzım) Paşa'ya gelince veçhen hiç tanımam. Fakat asarını (Tercüman-ı Hakikat) da haftalık mecmûalarda görürdüm. Mersiyelerine muhtevâ olan risâleyi de okumuş idim. Bunların öşr-ı mahrem matemlerinde okunduğunu işittim.

Hicviyeleri pek çok olmakla beraber hazır cevaplığı ile de işihâr etmiş idi. (Midhat) Paşa'nın (Yıldız) da muhâkeme edildiği esnâda (Hakkı) Bey merhûmla beraber yine (Tercümân-ı Hakikat) da müntesir bir terkib-i bendini görmüşüm ki, onda yalnız merhûm-ı müşarünileyhin burnunu “enf patlıcanı” diye tavsif eylediği hatırımda kalmış, galiba birinin ihtarı üzerine (iki hâtrât-üç şahsiyet) de bu terkîbim birkaç kıtasını kayd eylemişim.

Ayvazı, nasıl verem edip sebab-i vefât olduğunu da biraz evvel yazmışım.

Müşîr (Eşref) Paşa ile (Senih) Efendi merhûmu hiç tanımıyordum. Bunları da asar-ı perâkende eserini hemen ezber etmiş olan Şâir (Celal) den dinler idim.

(Celal) in pederi jandarma reisi esbakı (Hakkı) Paşa'nın da asar-ı nazmiyesi var idi. (Celal) gazaliyatından bir kısmını tanzîr, bir kısmını da tahmîs edip takdîm eder. Bu sûretle kendisinden para koparırdı.

²⁴ [1] Kendi imlasıdır. Görülüyor ki imlada bile aynı kökü vardır.

Bir gün dediler ki :

-Celal, Hasan Paşa Karakolhanesi'nde imiş! (Bu vaka biraz müehhir ise de münâsebet düştüğü için istitrat kabilinden olarak buraya sıkıştırıyordum).

- Neden?

- -Gâliba pederi teslîm etmiş!

O esnâda, da (Celal) Osmanlı padişahlarımızın manzûm bir tarihini yazıyordu. Zavallıya bu heves (Nâci) nin (Tercümân) dan infikakından sonra (Târih- nüvis-i Âl-i Osman) memurîyetiyle taltif edilmesi üzerine gelmişti.

Aradan biraz zaman geçtikten sonra yine dediler ki:

- -(Celal) Fransız Hastahânesi meccanın kısmında imiş!

- -Bu da ne?

- -Çıldırılmış!

Pek sevdiğim için ertesi sabah Taksim'e kadar gittim. Kapıcı ve diğer biriyle görüştüğüm sonra (Celal) ile bir odada mülaki oldum. Bîçâre beni görür görmez hümgür hümgür ağlamaya başladı. Boynuma sarıldı ki bu hareketinin o an için tehlikeden addedilmesi icâb ederdi.

Fakat ben onun deliliklerinin türlüünü bildiğim için boğazımı sıkmayacağından emin idim. Heyecanı biter bitmez iri, elâ gözlerini yukarıya kaldırarak ellerini havada sallaya sallaya!

- “Peder hiddetli, dâdâr-ı hâle hayran, vâlîde-i mateveh

Bu esâab-ı cünûnu seyreden divâne olmaz mı?”

Beytini okudu, ona müteakip:

- İşte beni tımarhâneye sevkeden esbab bunlardır!

(Paşa) beni (Hasan Paşa) ya teslim etti. Yazdığım tarih-i manzûm müsveddelerini de verdi. Böyle şeylerle uğraşmaklığımı menafi-i ubudiyet addetmiş ... Halbuki ben padişahlarımıza hizmet ediyordum...Beni istimkak bile etmediler. Peder, sonradan nâdım olmuş olmalı ki yine (Hasan Paşa) ya müracaatla tahlisimi rica etmiş. O da:

- Deliymiş!

Diyelimde muvakkaten bir hastahâneye yatıralım. Bundan başka çare yoktur, demiş. Bu karar, üç gün sonra tatbik edildi. Beni yanımda bir polis ile arabaya bindirdiler. Buraya tıktılar. Fakat ben burada bütün bütün çileden çıkacağım. Saçmanın, hezeyanın, türlü türlü hareketlerin, oturmaların had ve hesabı yok. Dün bir Arnavut deli belki beş saat kabak düreceğim diye odada öyle uğraştı durdu ki görse idin gülmeden kırılırdın. Fakat gülebilirsen gül! Ya kızarsa kafamın, gözümün yarıldığı gündür!..

Dedi idi!... Bîçâre Celal, bütün hayatında pederinden şikâyet edip dururdu. Zannederim ki pederinden şikâyet edip dururdu. Zannederim ki birkaç defa tehil etmiş idi. Asarının içinde talasızlığı apaşikare durur.

Sevdiği (Anna) nın hâtıra-ı garamını ölünceye kadar unutamamış idi. İşrete inhamak şedidi neticesinde bazen cenune müşabe alaim gösterdiğim vaki idi. Hattâ birgün Fevziye Kiraathânesinde (Ali Ulvi) Bey'in fesini kapıp (Saraçhâne) tarafına doğru kaçmış, beni de (Galata) da (Havyar) Hanı önünde aynı muamelede bulunacağını söyleyerek tehdit etmiş idi.

Kitapçılarla açtığı hesab-ı cârîdende kırma kırdırma suretiyle bedbaht idi.

(Büyük Ada'da oturduğum senelerde) birgün (Andalip) ile beraber çıkageldiler. Eyvâh!.. Burada ben iki deliyi nasıl idare edeyim? Derhâl merkepleri çağırdım. Bindik. (Diyasakalos) deyip yürüdük. Büfeye uzak çamlar altında oturduk. Maahaza bir saat sonra ikisi de birden ayaklandılar. (Celal) bağıyor, (Andelîb) bağıyordu.

- Susun!

Dedik onlara

- Sesinize ne oldu kısıldı mı? Bağırsanıza mânâsına geliyordu.

- Yapmayın!

- Bunu söyleyen sen misin?

Bırakıp gitmekte elimden gelmiyordu. Gelen geçen bize bakıyor, hatta kadınlardan, çocuklardan pek çoğu korkuyorlardı. En nihayet, bilmem ne oldu? İkisi birden ağlamaya başladılar. Buhran-ı hitama eriyor, Fransızlar (ufak bir rüzgâr yağmuru dindirir) derler ama, burada beş on damla gözyaşı fırtınayı dindirdiydi.

Meğer Celal (Anna) yı hatırlamış, (Andelîb) de onun ağladığını görünce kendisini zaptedememiş imiş. Bana da bu hâl dokundu. Pek müteessir oldum. Gözlerim sulandım. Bîçâre (Celal) beni de mehyayı bana görünce, yerinden fırladı. (Anna) nın hanesi istikametine dönerek bil-irticâl:

“Ada! Ey mesken-i dildâr!... Sende sonbahar ağlar”

“Celal ve Râsim ağlar. Andelîb-i dil-figâr ağlar” diye avazı çıktığı kadar bağırdıydı.

Şükürler olsun ki, geceyi pek sakinane geçirdik. Onları bağlayacak zinciri elde etmiş idim: Bol, sık sık rakı! [S.255, s.3]

Ahmet Rasim

3.61. İki Yüz Elli Altıncı Sayı

Sivas Mektubu

Memuriyete doğru- Türk Medeniyeti'nin Sivas'daki Şâhitleri

Muhâbir-i Mahsusumuz'dan:

Sivas, 23 Teşrinissani 919

Son zamanlarda yalnız Türklerin değil, fakat bütün cihânın nazar-ı dikkatini celb eden Sivas'ı, “Yenigün” ün muhterem karilerine bir kerede benim gördüğüm ve tanıdığım şekilde takdim etmek istiyorum. Zannederim ki karâin-i kirâm bu suretle burada yaşayan ruha daha iyi nüfuz edecekler, bu eski Türk şehrinde temerküz eden ceryanlara vatan aşk ve endişesinden başka hiçbir hissin, hiç bir düşüncenin hâkim olamayacağına eğer lüzum varsa, bir kere daha kanâat getireceklerdir:

Merkez olduğu halde ve hâdisât itibariyle nazar-ı dikkatini celb etmekte olan “Sivas” şehrinin manzara-i umumiyesi

Sivas coğrâfi mevki itibâriyle iyi bir istikbâle namzed görünüyor. Malum a, Sivas, Anadolu hudut-ı hadidesinin birleşeceği büyük bir istâsyon merkezi olacaktır. Gerek Karadeniz boyundan ve gerek Ankara'da imtidâd ederek Yozgat üzerinde iltisâk edecek olan hudut, Sivas'da birleşerek şarki Anadolu şebekelerini vücuda getirecek ve Bağdat hattına da Kayseri üzerinden iltisâk peydâ edeceğinden Sivas, merkezi Anadolu'da tarihi şöhretle mütenâsib bir vilâyet merkezi olacaktır. Ankara – Sivas

dar hatlı şimendiferin tasviye-i terâbye itibariyle büyük bir kısmı ikmal edilmiş, diğer taraftan Samsun tarihiyle Sivas'a müntehi olacak olan hattın da esâsı kurulmuş olduğundan âti-i kâribde Anadolu'da medeni vesâitin ikmaliyle başlayacak olan faâliyet-ı hayâtiyenin asâr-ı meşkuresine intizâr edilebilir.

Kasabanın gerek harp içinde ve gerek harpten evvel imara doğru esaslıca hatveler atmış olduğu yeknazarda anlaşılır. (Kabak Yazısı) denilen mevkide kısmen inşâsı ikmâl edilmemiş mebâni ile hitama reside olmuş mutadid hastahâne, itâmhâne ve pavuyyonlar vardır. Amerika kollejine mütenazır dârülmüâllimin binâsı burun mimarisinin enfes bir eseridir. Ve o istikametten kasabaya girilirken müstakbel ve şirin bir binâ olarak sıhhiye dâiresi ve yanında aynı zerâfetde bir matbua, kasabada imâr ve tarz-ı mimârî şeklini değiştiren müceddidatındandır.

Umumi harpte Kafkas Cephesi'ne esel-hareke olan Sivas, kazâlarına varıncaya kadar açtığı öksüz yurtlarıyla da şehir yavrularını sinesinde beslemiş, onları okutmuş ve muhakkak olan ölümden bir ana şefkatiyle de korumuştur.

Kasaba hemen Selçuk asarının muhteşem ve rengin muâlliyâtıyla doludur. 49 câmi, 5 medrese, 18 mescid ve 138 çeşmesi ile asâr-ı atikeden Hacı Maksud, Keykâvus ben ki hasrun ihyâ-i girdesi olan şifâi ve Gök Medrese birer bediadır. Sivas'ın en büyük ve en eski câmi olan (Câmi-i Kebir) nâm-ı diğer (Sultân Alâaddin) Câmi tarz-ı mimârîsi itibariyle Osmanlı asarından ise de minaresinin Selçuk asarından olması cây-ı tedkik görülmüş ve Sivas hakkında tetebbuât-ı tarihiyesiyle temâyüz eden (Sâmih Fethi) Bey biraderimize mürâcaat edilerek bu tuhâflığın hikmetine dâir zirdeki mütâlata destires olunmuştur:

“Defter-i Hâkâni kuyudâtını ve elyevm alâkadârânın elinde bulunan bir vesikâi resmiyeyi tatkik iderek anlıyoruz ki bu mabed hakikaten tarihi bir câmi-i atiktir. (1077) tarihini ihtivâ eden işbu vesikada [Câmi-i mezbur atik olup Timurlenk gâratında harâb olub ehl-i hayır tarafından tamir görüp] deniliyor ki bu kayd-ı resmi câmi-i mezburun (803) tarih-i meşhurunda tahrip edildiğine ve yalnız minâresi mevcut kalarak binanın bilâhire Osmânî mimârları tarafından vücuda getirildiğine vâzihen delâlet eder.” Cami-i kebir müstatil'ül- şekildâr ve sade bir tazda yapılmış olup medhalden mihraba müteveccihen ve beşer-i amuda müsteniden vücuda getirilen on kemer, sakf-i müstevi-i mabadi tutmakta ve yalnız bu kemerlerdir ki binaya bir kıymet mimariye vermektedir. Vakfiye ve kitabe gibi kaput ve veseikanın

fikdanına rağmen müttelik-i aliye olarak cami-i kebirin Mülük Selçukiden Alaaddin namını taşıyan padişahlardan biri tarafından inşa edilmiş olduğu kabul ediliyor.

Müddet-i saltanat ve devr-i mekanet itibariyle (Alaaddin ki kübad-ı evvel) in diğer iki halefinden daha ziyade asar-ı mediniye-i Selçukiyenin banisi olduğu muhakkaktır.

Sivas- Bağdat yolu üzerindeki boğaz köprüsünün de tarihi bir köprü olduğu anlaşılıyor. Bu köprü Sivas'a takriben bir buçuk saat mesafede kain bir maber-i kadimdir. (Kızılırmak) bu noktada mütevali ve hafif şelaleler vücuda getirerek kendisine gayet dar bir mecra temin eder bu tehir mebinden menasıbına kadar bu yerde olduğu kadar darlaşmamış ve burada ki azimet-i huruşunu başka yerlere göstermemiştir.

(Samih) Bey'in mütaalatına nazaran köprü Romalılar'ın garba doğru hareketlerinde inşa edilmiş ide de mürür-ı zaman ile münhedim olduğundan bilahire Türkler tarafından bina olunmuş ve bugünkü şekil mimarisi maber-i mezkurun Türk eseri olduğunu vazihen göstermekte bulunmuştur.

Köprüye dikkat edilirse görülür ki altı gözden her birisi yekdiğerinden az çok bir farkla büyük küçüktür. Vaktiyle Sivas vilayeti namına ser- mühendisliğinde bulunan mühendis Mösyö (Şartıye) den naklen deniliyor ki: Yekdiğerinden ayanen farklı olarak vücuda getirilen altı gözden her birinde mevcut teraşide kemer taşlarının dolan ve arazan ebâd mütesâviyede bulunmak şartıyla aynı miktarda bulunmasını kendisine bir hususiyet-i mimariye bahş etmektedir.

Köprü arzen beş, dolan kırk metre imtidadında olup Damat Paşa'yı Sivaslı Seyit Ahmet Paşa'nın valiliğinde (1211 tarihi hicri) son bir tamir görmüştür.

Sivas'ın hadise-i Timur'dan evvel biraz daha garba doğru yapılmış bulunduğu anlaşılıyor. Asar-ı eslafı himaye ve vakayede gösterilen ihmallerimizin ve hatta darbelerimizin burada da şahidi oluyoruz. Son on sene zarfında münhedim ve hatta münadim olan bir eseri teessürle bize nakleden Samih Bey diyor ki:

Sivas şehir-i kadiminin medhalini işaret ve o şehrin nerede bulunduğu selalet etmekte olan [şehne]1]²⁵ künbedi kıymet tarihiye itibarıyla pek büyüktür. Elyem gazine denilen ve Sivas- Samsun şusesi çarşısı bulunduğu dair ve saik mektuba

²⁵ [1 Şehne- Subaşı yani zabıta memuru demektir.

mevcuttur. İşte [şehne] künbedi böyle bir noktada yapılmıştı. Müsemmen'ül- şekl ve altı buçuk metre irtifaında bir hücre olup her dalın yüksekliği iki metre yirmi santimetredir. Serapa yontma taştan ve gayet zarif bir suretle yapılan bu eser tarihinin şark cephesi mihrap tarzında inşa edilmiş şimal ve şark cephelerine birer pencere vazı olunmuştur. Medhalin üstünde:

“Allahım agfer'ül sahib haze'l kabe'l ebed'ül zaif el-muhtac eli rahmetüllah teali el-hasin bin hayferik-i tarih seb-i aşer ve setmae” ibaresi havi bir kitabe mevzu eder.

Kasabanın şöyle bir korkusunu yaparken heyet-i umumiye itibariyle bir fikr-i icmali vermek için mevcut mebani müessesatını da ilave etmeyi faideli buldum. Kasbe dahilinde yukarıda bir nebze arz ettiğim gibi (49) cami, beş medrese, 18 mescit, 138 çeşme 10 tekke biri Amerikalılar'a mahsus olmak üzere 4 hastane, 37 bina-yı resmi, Dârüleytâm, iş yurdu ve Amerikalılar'a Ermeniler'e mahsus Dârüleytâm olmak üzere 4 müessese-i Hayriye ve 2 eczahane mevcut olup hakı, araba, manifatura içinde 3 şirket, keza dabakhane, mülki ve askeri olarak da üç müessese-i sanaiye vardır. (31998) müfustan 29422 si Türk, 1963 ü Ermeni, Katolik, protestan ve 613 ü de Rumdur. Bunlara 31 kahvehane, 14 han, 4 otel 911 i Türklere ait olmak üzere 1080 dükkan ve 6555 i Türk evi olarak da 6965 hane ilave ederseniz Sivas kasabası meydana çıkar. Unutuyordum, lütfen şunu da ilave ediniz. (711) ! Adet sahih olarak erbab-ı maaş yani memur vardır! [S.256, s.1]

Hüseyin Mazlum

Sen... Sus!

Bazı kimselerde her bahse müşarık olmak hissi galebe etmiştir.

Meselâ musahabete başlanırken ağzımızdan,

- Bağ,

Kelimesi çıkar çıkmaz, size eliyle bir istop kumandası verir, dliyle de:

- Bağ dediniz de hatırıma geldi. Bir yaz, bizim bağda idik...

Olur a... Nöbet-i kelâm tekrar size gelir gibi görünür de sizi de o fırsattan bil-istifade:

- Dağ

Diye girişmek isterseniz yağma mı var, koca dağı size kim kaptırır?..

- Dağ, dağ, Anadolu dağlarıdır. O yeşillikler, o yaylalar, o buz gibi sular..

Üçüncü de kendi kendinize:

- Benim de bu mecliste bir fikrim bulunsun!

Hasbihaliyle ortalığı nim bir durgunluk arz olunca:

- Efendimiz,

Mukaddimesiyle siftah eder etmez.

- Efendimiz; Allah!.. Müsaade buyurunuz bir şey arz edeceğim.. Efendimiz dediğinizde hatırıma bizim merhum (Hurşit) Bey geldi... Hoş bir zat idi.. Efendimiz demez idi de (Efemiz) der idi.. ha..ha..hay!.. Mudhikesini kondurur...

Bu kimselerin tevalisi bittabi canınızı sıkar, ya terk-i meclis veyahut ihtiyar-ı sükûta mecbur olursunuz. Gitmeye kalkıştınız mı:

- Vallahi olmaz.. yo...k!... (Hüseyin) Beylerde de böyle kaç kaç verdiniz...

Değil mi beyler!... Yakanıza sarılır, eteğinizi öper.. Bırakmaz!..

Tazarruyla sizi oturtur, ihtiyar-ı sükut ettiniz mi:

- Galiba bugün canınız sıkkın!... Asla iltifat buyurmuyorsunuz?... Sükût ediyorsunuz.. Sükût dedim de hatır-ı âciziye peder-i bendenizin vird-i zeban edinmiş olduğu:

(Es'sükt-ı hayrun-mined dırdır)

Latifesi geldi

Zemininde hikmetin kendisine aidiyetinden bi-haberane muvafık hal ve zaman bir cümle-i itirafiye fırlatır...

Zürefa-yı asırdan (Ragıp Menla) Bey merhum bu nevi erbab-ı ektardan bahsedildikçe:

- Bunlara kutta-ı lisan derler. Rabbim kimseyi dillerine uğratmasın!

Der idi.

Hâlbuki zamanede sokak sokak, kahve kahve, gazino gazino gezenleri çoğaldıkça çoğaldı. Ağzı açtırmıyorlar. Hele moda kelimelerinden (sulh), (mütareke), (intihap), (fikra), (ittihat), (itilaf) gibilerin birinci harfleri telaffuz edilir edilmez..

- Sulh mu bu gidişle..
- Mütareke mi, daha çok uzar...
- Fırka mı, bizi bu hale getiren fırkacılık değil mi?..
- İttihat mı umacı.. Aman Allah yaka silkerim!.
- İtilaf mı, o da topu attı,
- Milli Kongre mi,

“Böyle nevrüstelerin böyle olur nevruzu”

- Mebus mu, aman Allah!

(Mebusla doldu hane-i belalar mübareği)

- Sabahattin Bey mi? Geliyor...

Berikilerde de şafak attı ve emsalini de dinliyorsunuz. [S.256, s.2]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 22

Muhittin

Gurub

O dışarı çıkar çıkmaz Ali Fikri de elindeki işi bırakmıştı. Zaten beş on dakikadan beri elindeki evrağı zorla tutuyor, çalışmak yerine çalışıyor görünmek istiyordu. İçindeki hissiyata ancak bu sayede saklayabiliyordu; o kadar heyecan içinde idi. Şimdi pek iyi anlıyordu ki ötede beride mevzu bahs olan şey alelade bir şey değildi. Beyrut'ta bir şimendifer amiri, meşhur bir aile, bir tüccar, burada da ticari ve zi-nüfus bir adam, bir de bunun bu karargahta bir oğlu, hep bir araya gelmişlerdi. Demek, bir zamandan beri bahsedilmeye başlayan suistimaller bu tarzda şeylerdi? Fakat, Ali Fikri ordu içinde böyle bir suistimale ihtimal vermek istemediği için bunu da rivayet edilen suistimallerden addetmiyordu. Zaten, gerek Beyrut'ta, gerek buradan nakliyat için,

alakadarların kendisine muhtaç olmaları da bunu göstermiyor muydu? Eğer başka elleri olsa kendisine müracaata mecbur kalırlar mıydı? Şu halde, Belki de Binbaşı Şükrü Bey'in dedikleri doğru ve samimi olabilirdi.

Önce böyle düşündü ve hükmetmek istediği bu işin içinde Hüseyin Şükrü Bey tarafından hiçbir maksat yoktu. Fakat, sonra, düşündükçe, yavaş yavaş bu fikirden uzaklaştığını gördü. İki tarafta da, Zekeriya Hüsnü'nün kendisine uzun uzadıya anlattığı adamlardan iki numune vardı. Bunlar için ticaret ve menfaat hissi diğer bütün hissiyatın fevkinde idi. Bu iki şerikin birleşerek büyük işler görebilmeleri için kendilerine bir orada, bir burada iki resmi alet bulmaları kafi gelecekti. Bundan başka her iki gaye içinde iki tarafta eller vardı: Burada Şükriye Er-Rezvan karargahta birtakım münasebetlere sahip, ötede Albert Cüneyt, bizzat istasyon kumandanının yanında ve onun dostu, ara yerde bir eksik varsa o da Şam'da, şimediferleri elinde tutabilecek birisi idi. Demek kendisi de onlara iştirak etmiş olsa, onu kazanmış olsalar hiçbir noksan kalmayacak, hatta icap ederse bütün Şam'ı Beyrut'a nakl edebilecek gizli bir şirket vücuda gelebilecekti? Ticaret işleriyle meşgul olmadığı için şimdiye kadar bu yoldaki rivayetlerin manasını hakkıyla anlayamazdı; fakat, şimdi pek güzel görüyordu ki işte birkaç unsurun bir araya gelmesi, böylece tesis edecek gizli ve na-meşru bir şirket, şu harbi tevlid ettiği fevkaladelik içinde müthiş bir iş yapabilecekti. Vakıa, kendisi onlara iştirak etmemişti ve etmezdi; fakat acaba başkaları yok muydu? Şimdiye kadar başka eller tedarik etmemişler, yahut hiç edemezler miydi?

Burası meçhuldü; fakat, şimdiye kadar gördüğü şeylere nazaran bunun da pek kolay olduğunu hükmediyordu. Orada Cünetler'in sarayları, her günkü kalb entrikaları, oyunlar; burada sahra alemleri, buralara devam edenler, sonra birtakım insanların seciyelerindeki köşkün, hülasa, bin türlü esbâb ve avâmil, hep kolaylıklar ihsan ediyordu. O kadar ki eğer bugün bu şirket tahsis etmemişse, hatta henüz Beyrut'taki Hüseyin Şükrü Bey'in iştiraki sarf-ı dostluk gibi bir hisden ibaret dahi olsa yine yarın bunun tahakkuku kadar mümkün hiçbir şey yoktu.

Şu halde? Ali Fikri bu sorunun cevabını pek elim buluyordu. Demek, bir tarafta kocaman bir mesele, müthiş bir varlık davası, öte tarafta böyle zahiren milletin hayrı namına sarfedilen büyük bir faaliyet, fakat, sonra onun yanında böyle en adi sefil hissiyat, en müstekir menafii düşüncesi? Ah, işte bu fena, çok fena, insana haşiyet

verecek derecelerde fena idi. Genç zabıt, bu fenalık karşısında gözlerinin karardığını, başının döndüğünü hissetti ve biraz hava almak için dışarıya çıkmak istedi.

Kalpağını başına geçirerek dışarı fırladı. Nereye gideceğini bilmiyordu. Seri adımlarla Salihye'den inerek şehre doğru yürüdü. Akşam üzeri olmuştu, herkes sokaklara dökülmüş, işten çıkanlar, gezmeye gidenler, evlerine dönenler, arabalar tramvay, her taraf kalabalıktı. Bu kalabalık arasında Berede Caddesi'ne kadar indi. Burada nehrin iki tarafından yollar dolmuştu. Bir taraftan tramvayların görüntüleri, öteden tiz bir tecvîdle ağızdan ağıza dolaşan bir Arapça, satıcıların yaygaraları, keşif bir uğultu kasırgası içinde Şam'ın işlek bir merkezi akşam serinliği ile başlayan gece hayatına giriyordu.

Ali Fikri, bu kalabalık içinde, zihni birçok şeylerle dolu, uzun müddet dolaştı; Beyrut'tan beri kendisini izaç eden şu mesele, bu akşam onun için artık büsbütün ıztırap veren bir kabus olmuştu. İşte bu halk, şu ele avuca sığmayan, hafif ruhlu, her şeye uyan, renkten renge giren halk, yaptıkları o kadar dedikodulara rağmen milli hissiyata karşı lakayıt, yalnız maddi menfaat düşünceleriyle meşgul, Osmanlı Devleti'nin sanki bütün varlığıyla istihza ediyor gibiydi. Bütün Şam sokaklarında Türklere dair bir şeye tesadüf edilemez, bütün şu halk Türklüğe karşı tamamen bigane, onun buradaki mümessillerine, kuvvetlerine ve teşkilatına karşına yalnız iki hisle mütehasıstı: Bu kuvvetin kendisine asgari derecede müziç olmasını temin etmek ve bu varlıktan nasıl istifade edileceğinin çarelerini aramak.. Onun için, bu insanlar hükümetin karşısında daima onun iyiliğinden, büyüklüğünden, ulu Cenabından bahsederek bu suretle kendilerini onun şerrinden siyanete çalışırlar, sonra da türlü türlü çareler bularak onun vücudunda istifade yollarını araştırırlardı.

Fakat bunda haklı değiller miydi? Şu asırlardan beri bu memleketlerin hakimi bulunan devlet, burada halkın ruhunu kazanmak için ne yapmıştı? Belki sade onun heyyulai vücudu bile onlar için pek çok faydalı olmuştu; hatta onun burada maddeten ika ettiği fenalıklardan bile bu insanlar müstefid idiler; lakin bunu kim anlayabilirdi? Her şey-i zahirine göre hükmeden, işlerin derin taraflarını karıştırmayı hatırına bile getirmeyen bu cahil kitleler için, hükümet kuvvetli bir ahlak ile mücehhez olmak, onların anlayacakları bir lisan ile kendilerini cezb ederek istediği bir gayeye doğru sürüklemek vazifesiyle mükellef değil miydi? Halbuki işte onu yapacak olan memurlarda böyle küçük temaslara mukavemet etmeyerek derhal yüz

çeviriyorlardı. Hatta, işte, bütün bu memleketlerde Osmanlı Devleti'nin beka ve zevali, belki de birkaç ay içinde tayin edecek bir zamanda bulunmasına rağmen, burada bulunan memurlar arasında bu hakikati acaba kaç kişi idrak ediyordu?

Zihninde bu sual, ona en feci cevaplar vererek dolaşırken birdenbire böyle serseri serseri dolaşacağına otele uğrayıp Şevket Nihat Bey'i yoklamanın daha münasip olacağını düşündü ve hemen oraya gitti. Şevket Nihat Bey odasında bazı şeyler yazıyordu, kendisini görünce:

Hah, dedi, iyi ettin, ben de seni görmek istiyordum, hemen şimdi birini yollayacaktım... Bu akşam hususi bir tren var, birçok Alman götürüyor, ben de beraber gitmeye karar verdim, hemen hazır ol...

Ali Fikri bu haberle birdenbire memnun olmuştu. Nasıl şu artık kendisine pek ağır ve yabancı gelen muhitten hemen bu akşam mı çıkacaktı? İçinde derin bir istirahat ve huzur hissetti ve bir çocuk sevinci ile, ancak iki kelime söylemeye vakit bularak, bir saat kadar hazır olmak üzere karargaha koştu... [S.256, s.3]

Mabadı var

3.62. İki Yüz Elli Yedinci Sayı

Arzuhâl

Tarikat-ı Bektâşiye salıklarından bildiğim bir zât var idi. Üç oğlundan büyüğünün adını (Maruz), ortancasınıkini (Çâker), küçüğününkini de (Kemine) koymuş idi.

Bir gün bilmünasebe:

- Neden böyle tensip ettiniz?

Dedim. Dedi ki:

- Revan-ı murtazaya canlı bir arzuhâl taktim etmek mazhariyetini iktisap için...
- Fakat (leriderki) si yok...
- Nasıl yok!.. Ben ile bacı!..

Kadimen İran'da hükümdara arzuhâl vermek emelinde bulunanlar kâğıttan bir sevp veya bir serpuş giyip güzergâhta ateşlerler. Alev, nazar-ı Şahı'yı celp edeceğinden

nâil-i maksat olur imiş. Acem'in (suzan) kelimesi arzuhâl veren kimsenin ne kadar tam bir muarraf halidir.

Gelelim bize:

Uyuyamazlık insanı bazen ne garip tefekkürlere sevk ediyor!.. Gece iptidasında idi. Kuşdili tarafından tatlıca bir ses uzaktan uzağa aks ediyordu.. Eski gazellerden bir beyit, yanar gibi parça parça, nağme nağme dökülerek bana kadar geldi:

<Sana takrir-i hâle yok mecâlim, ey keremkârım>

<Huzurunda garibana nigâhım arz-ı halimdir>

Diyordu. Beyit ile aşinalığım eski ise de Meşrutiyet'in icadından beri ortalığı (demokrasi) kapladığından (arzuhâl) kelimesi yavaş yavaş muâmelattan çekildi. Daha evveleri aramızda:

- Seni arzuhâl ederim..
- Arzuhâl etmiş de hapsettirmiş,
- Efendim, arzuhâlim var dedim. Verdim.

Gibi sözler deveran ederdi. Devr-i İstibdâd da kağıt ruba giyerek güzergâh-ı Padişahı tutuşturmaya kalkışmaya fırsat bulmak şöyle dursun, mutad-ı merasim üzere arzuhâli eliyle havaya kaldırmak bile memnu idi. Derhal yaverinden biri biçareyi ayağının altında çiğner veyahut avene-i habiseden bir melun kamçılırdı. Hatta bazen işitirdik:

- Arzuhâl vermiş... Alıp götürmüşler, hâlâ o gidiş...

Derlerdi. Yalnız kadınlar bir dereceye kadar müstesna idiler.

Bilahare (demokrasi) bu kelimeyi yine eski kelimelerden (istidâ) ile becayiş etti. Zaman bu!... Bocalar, durur, sağı solu yoktur, hem efrat ve hem de tefritperest olur. İstidâyı da ehemmiyetten düşürdü, kendim var iken kâğıda ne lüzum var, diyenler fesi basınca sadrazamın veya nazırın karşısında dikiliyorlar. Doğrusu da bu!... Bakınız... Ne ibret alınacak bir inkılâp!..

Evelleri sağ eli göğsünde, sol elinde arzuhâl, put gibi duran yere kadar eğilerek müteaddit kandilli temennadan sonra doğrulan veyahut araba altında, at ayağına

yatan fert, bugün ru be ru buluşuyor, görüşüyor, hatta duyduklarımıza göre münazaa bile ediyorlar!...

Yakın zamanlarda da galiba yine kadınlar müstesna, yine onlardan mâadâ arzuhâl veren yok!...

Diğer taraftan gazetelerin de müracaat-ı vakayı paralı parasız derç eylemeleri bu adet-i ubudiyet-kâraneyi epeyce tadil eylemiştir...

- Seni arzuhâl ederim, edeceğim.

Tehdidi, bir zamandan beridir:

- Seni gazetelere yazdıracağım...

İle daha ziyâde bir şiddet peyda eyledi... Hele züppe, muharrir taslaklarının ötekini berikini, bittabi gözlerine kestirdiklerini:

- Gazeteye yazarız..

Diye ihâfa etmeleri halkın bir kısmını:

- Bu herifle uğraşma... Vallahi seni yazar, rezil eder.

Demeye kadar vardır idi. Bakalım bundan sonra ne tabir-i meydan alacaktır!

Zannederim ki eski (münşeât) lar açılrsa da bir zamanlar milletin terviç-i meram veya icra-yı adalet namına düştüğü dereke-i pesti hesap edilse, şimdiki usulde uzaktan bakılıp tartılrsa kimlerin bey, paşa, kimlerin ağa oldukları anlaşılacak!..

İşte kudemanın korkuları da bu hale uğramak idi. Onlar kendilerine:

- Maruz-ı bende-i dirineleridir ki

- Maruz-ı çaker-i direm-harbdeleridir ki

- Maruz-ı hâker-i hanberaberlerindir ki

Dedirtirlerdi. Zavallı şimdikilerin (maruz) un yüzünü bile gördükleri yok.

Gelsin:

- Muhterem Efendim [S.257, s.1]

A.R

Muhittin

Gurub

İkinci Kısım

-1-

Nihayet muharebe hattına yaklaşmışlardı. Üç günden beri fırkaları Ulgardere'nin çamlıkları altında, şuraya buraya yayılmış dinleniyordu. Şevket Nihat Bey fırkasını Keşan'da almış, oradan beri, on beş gündür, otura kalka, kafiye kafiye, her gün biraz daha, cepheye doğru yaklaşıyorlardı. Bu, artık son merhale idi yarından itibaren cepheye girmek üzere ilerleyecek lerdı..

Bugün kumandan ile beraber bütün günlerini Yalova karargahında geçirmişlerdi. Sabahleyin şafakla beraber atlarına binerek yola çıkmışlar, kumandanı önde, kendisi arkada, süratle karargaha gitmişlerdi. Orada kumandan, ordu erkan-ı harbiye reisiyle konuşmak, son emirlere almak, fırkanın noksanlarını ikmal ettirmek istiyordu. Henüz, bazı noksanları vardı; “yarın, öbür gün ateş hattına geçmek lazım gelirse fırkanın hiçbir eksiği kalmayın...” diyordu. Zaten son günlerde düşmanın gerek Arıburnu'nda gerek Seddülbahir Cephesi'nde fazla faaliyet gösterdiği söyleniyor, bundan yeni ve büyük bir hücum daha hazırlandığı istidlâl ediliyordu.

Şevket Nihat Bey, karargahta Erkan-ı Harbiye Reis'i ile konuşurken Ali Fikri de dışarıda, çamlar arasına saklanmış bu kır kulübesinin önünde reisin yaveri ile hep cepheden bahs etmişlerdi. Ah, ne kadar iyiydi! Burada, Keşan'dan beri, on beş gündür kiminle görüşsem herkes de müdafaanın sarsılmaz yıkılmaz bir kuvveti olduğunu işitiyordu. Zaten, herkesin çehresinde aynı nur, aynı kanaat ve milli imanın sönmez nuru parlamıyor muydu? Türkler, Türkler, onları işte asıl burada, şu ağaçlarına, taşına, toprağına, sularına, otlarına varıncaya kadar Türk olan güzel yerde görmeliydi! Dar ve arızalı yarımadanın, sanki bir gün gelip Türkiye'nin varlığını tehdit edecek bir muharebede Türk askerlerinin hareketlerini gizlemek için yaratılmış gibi deveran çamlar altında düşman gözlerinden gizli sakın, muntazam, mütemadi ve mutarred bir hayat kaynıyor, hayır kaynamıyor, sanki bir saat makinesi gibi, mutarrad, hiç durmaksızın, mütemadiyen işliyordu. Kimin çehresine bakılsa sanki on kilometre ötede cihan muharebelerinin en müthişlerinden biri ceryan etmekte

olduğunu gösteren hiçbir şey görülemez. Şu uzaktan uzağa gelen top ve bomba sesleri olmasa, arada sırada yollardan geçen, hafif veya ağır, mecruh kafileleri olmasa, şu çamlarla süslenen gülyüzlü toprak parçasının muharebe de olduğuna inanmak kabil değildi. Ah, onlarda, mecruhlarda bile buna delalet eden bir şey yoktu.

Vesait-i nakliyede ki darlık bunlardan birçoklarının bu uzun yolları, kendi kendilerine, yayan olarak yürümelerini icap ediyordu. Fakat, buna rağmen hiç birinde küçük bir şikayet bile duyulmuyor, kimi kırık kolunu bir sicim parçasıyla boynuna asmış, kimi topallayan bacağının yükünü rastgele bir ağaçtan koparılmış bir dala taksim etmiş, kiminin kafası sarılmış, fakat, hepsinin gözlerinde ümit ve aşkla parlayan bir şulesi, nefse itimat kuvvetinin verdiği bir berhayat şulesi, mütemadiyen geçip gidiyorlardı. Sonra her tarafta sakin ve müsterih bir itimat, aynı hayat şulesi vardı. Zabıtlar, sessiz sedasız, işlerinin başında çalışıyorlar, neferler sakin bir intizam içinde, vazifelerini yapıyorlar. Hatta atlar, hatta hayvanlar, öküzler, inekler, katırlar, eşekler, hatta kuşlar oh, şüphesiz bunlarda Türk'tü!- Hatta ağaçlar, dağlar, taşlar, hülusa her şey, her şey, hiçbir telaş ve endişe göstermeksizin, tam bir sükunet içinde, kendi işleriyle meşgul görünüyorlardı...

Yalnız bir endişe, bir tek şikayet vardı ve bu herkes de vardı, umumiydi: Cephane yok, mühimmat kıt... Bunu bugün bir kere de Reis'in yaveri söylemişti. Vakıa tüfek mermisi için sıkıntı yoktu; fakat ne düşman toplarına muadil olacak toplar, ne de hatta eldeki mevcutları doyuracak mermiler vardı. Onlar konuşurlarken uzaktan uzağa, bermutat, mütemadi bir gürültü duyuluyordu. Bilhassa rüzgar garptan geldiği zamanlar bu gürültü müthiş olurdu.

On sekizinci fırka karargahı cepheden yirmi kilometreye yakın mesafede bulunduğu halde bile onun kulakları bir iki gün içinde bu gürültülere alışmıştı.

Kimisi karadan, kimisi denizden, geceli gündüzlü, top sesleri hiç durmaz, mütemadiyen homurdanırdı. Yalova karargahında ise, bilhassa Arıburnu cephesinden gelen sesler, hemen iki adım ötede kıyametler koptuğunu ihtar ederdi. Hakikatte de öyle değil miydi? Cephe ile ordu karargahı arasında ki mesafe sekiz kilometre kadar bir şey ya var, ya yoktu. Halbuki eğer şu mütemadi tarakalar, bilhassa şu kara torpilli dedikleri şeylerin kulakları parçalayacak zannı veren homurtusu olmasa, böyle sekiz kilometre ötede haftalardan biri, geceli gündüzlü, hiç durmayarak devam eden bir muharebe cereyan etmekte olduğunu kimse inanmayabilirdi; filhakika karargahın

arzettiği manzara o kadar sakin, sessiz ve müsteriht; her tarafı çamlarla mestur arızalı bir yer, çamlar altında gizlenmiş çadırlar, çam dallarında örölmek suretiyle vücuda getirilmiş küçük küçük kulübelere, adeta zarif kır köşkleri, sonra çadırlar, bombardıman ihtimallerine karşı hazırlanmış yer altında inler, burası garip bir köye benziyordu. Hangi taraftan bakılsa çok bir şey görölmez, fakat çamların içine dalıp da şurası burası dolaştığı zaman burada, her türlü tehlike endişesinden uzak, sakin ve mutmain bir köy bulunduğunu derhal kanaat hasıl olurdu. Telefon şebekeleri tesis edilmiş, her tarafla konuşmak kolay, telgraflar mütemadiyen işler, kağıtlar yazılır, defterler tutulur, zabitan gazinosu günün her saatinde işler, zabitler münavebe ile her saat çalışırlardı. Halbuki biraz ötede, sekiz on kilometrelik bir mesafede insanlar mütemadiyen boğuşuyorlar, birbirlerini kırıyorlardı.

Onunla eğlenmek istemesine rağmen Şevket Nihat Bey de bu manzaradan mütahassis olmuştu. Hayvanın dizginini bırakmış, hem yavaş yavaş gidiyor, hem de etrafına bakınarak, şu müthiş cidale sahne olan topraklardaki sakin Türk Köyü'nün sakin ve mütevekkil faaliyetinde ki şiiri gözleriyle içiyor gibiydi. Sonra birdenbire irkılmışti. Köyün mezarlığı önüne gelmişlerdi, sağ eliyle hayvanın başını zaptederek sol eliyle göstermiş ve:

- Bak, Fikri, demişti, işte bu da hazin bir manzara...

Yolun sol tarafında, dağınık birkaç servi altında oldukça büyük bir mezarlık vardı içinde tahtadan başlıklarıyla taze taze mezarlar dolu olan bu ebediyet karargahının tam ortasında, bir servi ağacının dibine oturmuş, siyah yıldızlı yaşlıca bir kadın, elinde Mushaf, gözlerinde gözlük, sallana sallana, etrafına bakmaksızın, adeta kendinden geçmiş Kur'an okuyordu. Genç zabıt, birden, bütün asabından bir raş-i rikkat geçirdiğini hissetmiş, tüyleri ürpermiş, gözleri yaşarmış, boğazında bir şey tıkanır gibi olmuştu. Söyleyecek bir söz bulamamıştı; Şevket Nihat Bey:

- Ne dersin, Fikri, Matka(?) köyün Ayşe mollasıdır!

Demiş ve bir saniye daha onu seyrettikten sonra tekrar hayvanı mahmuzlamıştı. Ali Fikri hala söyleyecek bir söz bulamamıştı. Kim bilir şu kadının bu topraklar altında dün veya bugün, hep böyle muharebelerle gömülmüş neleri vardı? Şimdi bu taze mezarlar, onun nazarında ya babasının, ya kocasının, ya oğullarının, yahut kardeşlerinin timsalleriydi ve onun içindeki akşam üzeri köyün diğer insanları hayat

için çalışırken o da bunları hatırlamış, şimdi hepsi de cennetlerde dolaşan ruhlara, temiz imanıyla hediyeler göndermeye gelmişti! [S.257, s.2]

Mabadı var

3.63. İki Yüz Elli Sekizinci Sayı

Suikast

İyice hatırimda değil geçen sene mi, daha evvelki sene mi bana:

- Siyaset nedir?

Diye sormuş idiniz de cevaben:

- Seyislik değil eskiden bir mahlle çocuklarının diğer mahlle çocuklarına salâ okumalarının yüksek nevidir. Bunda dahi salâ edecek mahallenin evvela küçük çocukları, birer ikişer diğer mahalleye giderek orada oyunlarla meşgul çocukların cevzini, işti topunu, veya uçurtmasını kapar. Senin idi, benim idi diye münazaa çıkıp da iş değişmeye başlayınca büyük çocuk-

Buraya derç olunacak

Karikatür tayy edilmiştir.

lar da keza birer ikişer sokak ağzından görünerek maazallah kavga-yı azîm zuhur eder idi.

Demiş idim. Bu cevabım bilahare çabuk göz, atik mütercimler tarafından Almancaya, Fransızcaya tercüme edilmiş ve pek çok mübahasata zemin olmuştu.

Fakat (siyaset-i âliye) bahsi o zaman mektum bırakılmıştı. Bugün ise meselâ Mösyö (Venizelos) gibi Yunanistan'ın göz bebeği bir zata suikastte bulunacağı keşif edildiği telgraflarla ihbar edilerek herkesin yüreği oynatıldı. Bu nevi manevralar siyaset-i âliye değil midir? Diye soruyorsunuz. Sormak hakkınızdır. Mamafih cevap vermek de benim hakkımdır. Şimdi dinleyin:

- Efendim, bizde hâlâ ufak tefek asarı, köşede bucakta kalmış bir kabadayılık, yani galata lisanınca bir (palikaryalık) vardır.

Avrupa'da ulûm-ı siyaset tahsil edenler nasıl icazet alır da Umur-ı Hariciye'de saldırap diplomat çıkarlar ise bizde dahi evveleri kabadayı çıkarır yerler, semtler var

idi. Meselâ on ikiler karargâhı meşhur (Aksaray) müteveffa Çerkes (Hurşit) in makkarı (Çeşme Meydanı), (Fürüzağa) 1]²⁶ Erenköyü ve sair mahallerle bilhassa (Galata), (Boğazkesen) semti ve civarı bu hususta iştihar eylemişti. Kabadayı çıkacak çocuk evvela mahalle salâlarında isbat-ı ehliyet eyleyerek cop, ıslak tura vurmaya, iş bir aks olup da kendisine çullanılacak olursa vafır müddet dayağa tahammül etmeyi öğrendikten sonra yine bir münazaa arasında açık gözlülük edip de bakkalın ekmek bıçağını kapınca karşısındakini başından, elinden vuracak olursa tosunlaşır, elebaşı olur. 2]²⁷

Mürur-ı zaman burada da caridir. Ötede beride çırpma, ceviz oynama, macun çevirmeden azar azar kumara dadanmak, geceleri fenerle kahveye çıkararak portakalına, ekmek kadayıfına, muhallebisine dört eli altı kol iskambil oynamak, tavlanın (küşat) nevinde şişhanesini, Hacı Bekir kapısını, (tokat) cinsinde (Kel Futi) yi aldıktan sonra (barbut) a çıkmak, dolu zar, sürütme hudalarının farkına varmak, ufaktan (pasetta) kesmek, yavaş yavaş tırnakçılığa başlayıp (iskalate) yapmak, ağır ağır hakyentiye, esrara başlamak, ayda bir iki cigara çıkarmak, sulanmak, en nihayet meşahirden birinin ister kendi tutmuş, isterse müdavim bulunmuş olsun onun daima oturduğu gazinoya gidip gelmek şarttır. Ta ki kılık kıyafet düzölsün, üstada benzesin bu devre-i imtihaneyi geçirmek 3]²⁸ pek güçtür. Çünkü bir iki defa polis ile dalaşmak, yirmi dört saat, iki üç gün yatmak, tahkikata götürölmek, deli komserden kırbaç yemek, (Anjel) de dost tutmak, velhasıl(racon) kesmek icap eder. İşte bu mertebeye vardığı esnaldadır ki şakirt diğer garip bir imtihan geçirir. Bu imtihanda ya (hayta) çıkar, ya (hampa). Bir gün gelir ki ekseriye tanışık, döğüşük olduğu çabuk barışmalarından anlaşölan, bir ağız dalaşı, bir (fiyaka) üzerine meselâ Tophaneli (Sürücü Veli) ye bıçak çeker, Veli'de şanlı şöretli, durur mu ya, beline yapışınca bıçağı elinden hızla çekip alır. Bade't-tedavi serçe parmağı sakat kalır. Kalır ama mahafil-i aidesinde sohbet edilirken biri:

- Bizim Çukurçeşmeli Ali...

Der de diğeri:

- Hangi Ali?

²⁶ 1] Su yolcu Tahsin merhum (Pürüz a) der idi.

²⁷ 2] Yani (Başaliye), bizde (idadi) şahadetnamesi alır demektir

²⁸ 3] (Tez) imtihanı, icazet.

Diye soracak olursa,

- Şu canım, bizim Ali ya!.. Ha tanıma! Geçen sene (İzmirli) nin meyhanesinde sürücü (Veli) ye bıçak çekti idi...

- Ha ha!.. Tanıdım... Erkek çocuktur!

Medihasıyla unvanı büyür, (Veli) de büyür, çünkü ortadan biri daha karıştır:

- (Veli) de Veli'dir ha!... Bir el attı, belinden öyle kavradı ki... Sonra da çekti.. Bıçak (Ali) nin parmağını doğradı. Doğrusu kabadayı adamdır... O ona bıçak çekmiş iken, bıçağı almış iken dönüp de birkaç yerinden çizerdi ya.. Dokunmadı bile..

Der. Böyle mürettep bir suikast, her ikisinin de badi-i iştiharı olur. Siyaset-i âliye manevralarında da böyle mürettep suikastların daha incelerine tesadüf edilir. Bunlar, bizim bile malumumuz olduğu üzere bilhassa yeni şöhret almış rical-i mahude dalavereleridir. Bu nevi entrikalar dâhili, harici iki kısma tefrik edilir: Harb-i Umumiye intaç eden (prensip) vakası harici, meselâ (Venizelos) hakkında yeni şayi olanı da dâhili kısmından olduğu misillü... [S.258, s.1]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 24

Muhittin

Gurub

Akşam üzeri döndükleri zaman kumandanla yaver, Yalova köyünden geçerken pek hazin bir manzaraya tesadüf etmişlerdi. Akşam olmuş, haziran ibtidalarının sıcak gündüzlerinden sonra, ufukta alçalan güneşin sarı ziyalarına rağmen, ortalığa biraz serinlik dağılmaya başlamış. Gölgeleler yavaş yavaş uzuyordu. Şimdi mütemadi bir geliş geçiş yeri olan Yalova köyünde de son kalan insanlarıyla sakin bir köy akşamının hareketi vardı.

On kilometre ötede pek ağır ve kanlı bir mücadele devam ederken burada köylüler, her şeyden emin, kendi işleriyle uğraşıyorlardı. Uzaktan dönen kadınlar, oğlunu buğday demetleriyle yüklenen arabasının sap yığınları üstüne oturtmuş, kendisi öküzlerinin önünden yürüyen Aksakallı bir köylü, dere kenarında otlayan birkaç sığırdan mürekkep bir sürüyü bekleyen genç çocuklar, yalnız ihtiyarlarla kadınlar ve

çocuklardan ibaret bütün bir köy halkı, tıpkı karargahtaki gibi, sükun ve huzur ile çalışıyorlardı. Şevket Nihat Bey, Ali Fikri ile alay etmişti:

- Bak, Fikri, ne kadar şairane değil mi? Bir taraftan muharebe oluyor, bir tarafta da köylüler, sanki hiçbir şey yokmuş gibi, sakin sakin işleriyle meşgul oluyorlar... Senin şiir kitaplarında bunlardan yazılı mıdır?

Hayır, bunlar hiçbir kitapta eseri olmayan; yalnız buraya mahsus şiirler. Ali Fikri atını mahmuzlayarak kumandanına yaklaşmış ve kendisinin şiir hevesiyle daima alay eden Şevket Nihat Bey'e gülererek:

- Hayır, efendim...

Demişti. Fakat pek açık görüyordu ki burada büsbütün başka bir alem vardı. Her şey başka idi. Ali Fikri şebe-i cezireye ayak basıncaya kadar hayalinde böyle bir alem tasavvur etmiş değildi. Bu ne kadar sakin bir yerdi! Koca bir harp, Osmanlı Devleti'nin birkaç saat içinde bütün varlık meselesini halledecek bir badire, işte şurada, beş on kilometre ötede, kandan ve ateşten mürekkep feci bir haile halinde devam edip giderken bu müthiş sahnenin kulislerinde ki sükun ve itidal akıl erebilecek bir şey değildi.

Siperden çıkan yaralı nefer, mitralyoz başında yirmi dört saat aç ve susuz işleyen nöbetçi, binlerce insanın asabını, hayatını ve onlarla beraber bütün mukaddes bir varlığın mukadderatını idare eden kumandalar hep aynı halde, sükun ve intizam içinde, sanki hiçbir şey yokmuş gibi çalışıyorlardı. Şimdi artık henüz görmediği siperleri de hayalinde canlandırabiliyordu. İşte bugün şu sakin, çalışkan insanlar, şu tarafta böyle müthiş muharebe olurken burada gençlerini siperlere gönderen ve her gün bunlardan birinin ya mecruh döndüğünü, yahut rastgele bir yere gömüldüğünü gören ihtiyar köylüler, gözlerinde bir emniyet ve itimat burada çoluk çocuğuyla mütamadiyen çalışıyorlardı. Ne vardı? Ne olmuştu? Ne kadar zamandan beri daha ilk düşman sesi üzerine evini, ocağını bırakıp yollara dökülmeye alışmış olan insanlara ne olmuştu? Onlar şimdi nerede idiler? Ah, Türk, Türk nasıl bir mucize, nasıl icazkar bir silkiniş içinde bu kadar metin olmuştu? Dört tarafı en müthiş düşman topları ile tehdit edilen şu bir avuç toprak üzerindeki bu sükun ve itimat, bu emniyet nereden geliyordu. Bu ruhlara onu telkin eden kuvvet neydi, kimindi?

Ilgar Dere'ye döndükleri zamandan beri, bir saattir, Ali Fikri küçük çadırının önünde gelişi güzel yere uzanmış, camların sık dalları arasından, Gurup eden güneşin son iltimatına dalmıştı. Gece yarısından evvel doğacak olan mehtap ile yola çıkacakları için kumandanla kendi çadırından maada bütün çadırlar bozulmuş, mekkariler hazırlanmış, her tarafta son hazırlıklarını bitirmeye uğraşan askerlerin mütemadi faaliyetleri vardı. Şevket Nihat Bey, Erkan-ı Harbiye reisi Cavit Bey'le alay kumandanlarını çadırına toplamış, onlarla uzun uzadıya bir konferans yapıyordu. Hava tamamen sakindi; Arazinin arızaları her tarafta keşif çamlarla örtülmüş, şurada burada yapılan alaylardan hiçbir şey görülmüyor gibiydi.

Sade sesler işitiliyordu: Küçük derelerle tepecikler arasında oradan oraya aks edip giden bu sesler pek muhtelifi. Birbirlerine seslenen çavuşlar, üç günden beri rahat oldukları için keyifli keyifli kişneyen atlar, sonra yapılacak hiçbir işleri kalmadığı için bir araya toplanarak sazlarının yanık ahengine Ne yanık bir anadolu bestesi karıştıran neferler, hülasa küçük bir saha üzerinde yayılmış, on beş bin kişilik bir alem ki, uzaktan uzağa akseden sesleri olmasa belki de vücutlarından kimsenin haberi olamazdı.

Ali Fikri Yalova'dan Gelibolu'ya giden yola nazır bir sath-ı mailde, gözleri grubun yavaş yavaş sönen iltimaatına karışmış, biraz sonra hareket edecek olan fırkanın belki de birkaç gün sonra yok olacak insanları arasındaki bu sukün ile sarhoş, dalmıştı. İstanbul'dan pek seri geçmişlerdi. Babası, akrabası, Namiye, tesadüf ettiği dostları kendisini görünce hayret etmişlerdi. Evvela, onun, böyle ansızın çıkıvermesinden sevinmişler, sonra da kırk sekiz saat bile durmayarak Çanakkale'ye gideceğini öğrenince müteessir olmuşlardı. Ah, orası ne kadar tehlikeli bir yerdi! Gidenlerin birçoğu ya hiç gelmiyor, yahut pek fena halde geliyordu. Fakat, o, kendisi keyifliydi. O kadar keyifliydi ki, onlar bile Ali Fikri'nin neşesini görerek, sonradan ilk tesirlerini unutmuşlardı. İçlerinde en metini, gençliğine ve hatta çocukluğuna rağmen, Namiye idi.

Fakat Ali Fikri artık önde çocukluğundan hiçbir eser görememişti. İki haftadan beri harbiye hastanesinde hizmet ediyor, mühim bir vazifenin sahibi olmak, muharebenin ne demek olduğunu elinden geçen yaralar ve yaralılarla anlamış bulunmak ona büyük bir kadın ciddiyeti vermişti.

İstanbul'dan hiçbir şey anlayamamıştı. Ağır bir uğultu içinde, şüpheli, vahham, müvesvis bir şehir, Asya ile Avrupa'nın ayrıldığı nokta, Türkiye'nin en mühim sahne-i cidaline birkaç adımlık bir yer de olmasına rağmen tiyatroları, sinemaları, lokanta ve birahaneleri ile zevk ve sefasına dalmış, bütün memleketten büsbütün ayrı ve garip bir şeydi. Görüşüklerinden herkesin zihninde bir "acaba?" endişesi, herkesin hayatın gittikçe pahalanmakta olmasından müteşekki, piyasa oyunlarına dair türlü türlü hikâyeler ve rivayetler, yalnız birkaç genç üstünde akd ve hararet alametleri, üst tarafında derin, esrarlı, gizli ve ağır bir uğultu...

Kendisini en çok memnun eden şey ailesini, Suriye'ye giderken bıraktığı gibi, sıhhatte, kabil olduğu kadar rahat ve memnun bulmasıydı. Babası her vakit ki sakin, mütevekkil ve çalışkan adam, annesi daima çocuklarının saadetlerini düşünen ev kadını, kardeşi çocuğunun üstüne titreyen küçük bir anne, eniştesi... Ah, yalnız onu pek sevmiyordu. Güzel söyleyen, mütebessim çehreli, yakışıklı, zeki gözlerinde canlı şuleler parlayan, neşeli, hayattaki seri terakkisinden memnun, yeni mebus, mesut bir adam, belki de kardeşine iyi bakıyor, bizzat kendisine karşı dost, fakat, nedense, Ali Fikri onu pek sevmemişti. Niçin? Bunun sebebini oda anlamıyordu. Yalnız onda calî, sanî bir şey hisseder gibi oluyor ve galiba bundan dolayı kendisine karşı bir incizap duymuyordu. Zaten hayatta en çok sevmediği şey de calilin gayr-i tabiilikti. [S.258, s.2]

Mabadi var

Kadınlığa Dair

Teyzenin felsefesi- Aldanılan noktalar:

Beşinci Mektup

İyi izdivaç yapmak için- Aldatılmamak luzum gelen noktalar- Birincisi güzellik- Kadınlar ve güzellik- Her şeyde o- Güzel çiçek- Güzel erkek- Tarih-i tabii- Mahlukatın en güzeli- Bir erkek nasıl olmalı?- Güzel gözler küstah dudaklar felaket-i menbi- Güzel kadın, güzel erkek- Nasıl koca etmeli?

Bursa, Eylül

Nezahat,

Mademki izdivaç hakkında esasen telakki eden umumi mutalatımı takdir ediyorsun, şu halde bugün de bahsi başka bir sahaya nakil edebilirim: İyi bir izdivaç yapmak genç kızlar için ne gibi şeraitte bağlıdır? Şimdiye kadar izdivaç muamelesinin nazariyatından, yani felsefesinden bahs ettim; şimdi de mütalatımı daha ameli bir istikamette sevk edeceğim, ta ki yeni salonunda neşrine tavassut edeceğin bu fikirler sayesinde izdivaçta genç kızlık hülyalarını kaybetmekten başka bir şey bulmamış olan şu kadar ve harici teyzen, genç cinsiyet işlerine bir hizmet edebilmiş olsun!

Nice, bir genç kız için iyi bir izdivaç yapabilmek, evvel emirde iki mühim noktada aldanmaya tevkif eder. Bunlardan biri ve hiç şüphesiz birincisi güzelliştir. Evet, nice izdivaçta ve hatta bunun hayatta bir genç kız ve kadını en ziyade aldatmış olan şey, odur. Biz en çok bununla aldanırız ve bilhassa genç kızları her vakit aldatmış olan şey budur. Niçin? Bak, sana anlatayım: Evvela, şunu kabul etmek lazım gelir ki güzel denilen şeyler erkekler için değil, kadınlar için, yani erkekleri değil, kadınları aldatmak için yaratılmış olsa gerektir... Güzele karşı kadın kalbi daima erkeğinkine nispeten birçok defa daha fazla mütehasıs olur, hatta, diyebilirim ki eğer eğer kadınlar olsaydı yeryüzünde güzellik hissi doğmadan ölür giderdi. Erkekler güzelden anlamazlar, kadın bile onlar için herhalde “güzel” den evvel daha başka bir şeydir. Kadınlar daima hisli, güzelliğe karşı çok meftun ve güzel karşısında her vakit sarhoştur. Bu umumi bir kaide, bunun bir de bizim memleketimizde ki tahliyesi vardır ki o bu büsbütün ayırıcıdır: Bizde kadın kapalı büyünür, kapalı yaşar. Binaenaleyh daima asabi gergin, muhayyilesi kuvvetli ve daha doğrusu, kısa bir tabir ile, bir torba sinir oluyor. Bunun için bizde kadınların güzellik karşısında dudakları meftuniyet başka yerlerdekine nispetle, çok, hem de bilir misin? Pek çok fazladır. Hatta iddia edebilirim: Bizim aramızda güzel ve zarifin intışarı ancak ve ancak kadınlar sayesinde mümkün olmuştur.

Şimdi, bir genç kız tasvir et: Hayatta bildiği şeyler o kadar basit, o kadar adi, o kadar hiçtir ki, eğer annesi biraz mümsek davranırsa, bazen bir genç kız, hatta evleninceye kadar annesinin karnında çıkarken orada bıraktığı altın iğne ve altın iplik efsanesine inanmış kalır. Onun bütün genç kızlık hayatı yalnız bir şeyle geçmiştir. Güzel karşısında titremek! Bu güzel bazen bir çiçek, bazen bir koku, bazen bir kuş, bazen bir ipek, bir kostüm, bazen şiir ve sema, bazen tulu ve garip, bazen bir ses, bir nağme, bazen de bir göz veya çehredir. Ne zaman bir güzel şey görse içi titrer, başı

döner, gözleri kararır; güzel onun için hayatın yegane manası, varlığın ilk ve son hikmetidir. Genç kızın rüyalarında hakim olan, o hülyaların ruhu o, genç kızın her şeyi odur. Hepimiz, mesela bir kelebek uçarken yüreğimizin “hoop!” diye titreyerek ağzımıza geldiğini kaç kereler hissetmişizdir. Bir çiçek seni ne kadar titretmiş, bir renk bana nasıl bir baş dönmesi, bir bağlılık vermiştir ve bunlar hayatımızda ne kadar çok vaki olmuştur. Bunları her vakit hatırlayabiliriz, değil mi?

İşte iyi bir izdivaç yapabilmek için bir genç kızın her şeyden evvel dikkat edeceği nokta buradadır: Güzelliğe aldanmamak! Ah, Nezahat, felakete bak ki bütün hayvanların daima güzelleri erkekler olmuştur ve insanlar da elbet bir hayvan. Ben bunu ilk defa olarak bir tarih-i tabii kitapta okuduğum vakit, kendi kendime: “İşte, demiştin, bütün felaketin menbi!” ve sonra bu buluşmak dahiyane olduğuna kanaat getirmekte de gecikmedim; Evet, bütün hayvanların çirkinleri dişileri ve bütün insanların da güzelleri... Erkeklerdir! Bana bir de bizim kalplerimizdeki güzellik meyilinin şiddetini ilave edersen artık dünyada kadın için hayatın nasıl bir aldanmak silsilesi olabileceğini anlarsın...

Evet, erkekler güzeldir, diyordum... Nezehat, ya hakikatte onlar bizim gördüğümüz ve tarih-i tabii kitaplarının yazdıkları gibi güzeldirler veyahut biz onları öyle görüyoruz; netice bir olduğu için bu nokta üzerinde ısrar etmeyerek bizim bu güzellik karşısında nasıl mütehassıs olduğumuz bahsine geçeceğim... Her istediğin genç kıza sor: “Erkek nasıl olmalı?” Sana vereceği cevap mutlaka şu olur: “-Güzel olmalı!..” Sonra mesela bir genç kıza sor: “-Filancanın nişanlısını nasıl bulursun!” Cevabı yine aynı şeydir: “-Güzel bir genç!” Mesela bir genç kız, yahut bir kadın- daima genç kızdan bahs edişim, asıl onları düşündüğüm dendir: “-Diğerine birini tarif etse şöyle anlatır: “-Hani uzun boylu gayet güzel, iri iri, mavi gözleri var!” Yahut, birinin nişanlısından, kocasından şöyle bahsederler: “-A... Hiç beğenmedim, yakışksız, adeta çirkin!” Bilmem sana bu her gün aramızda tekrar edip giden bin türlü muhaverattan daha başkalarını hatırlatayım mı? Hacet yok diyeceksin, değil mi? Elbet! Bizim için herhangi bir şeyde vahd-ı kıyas-ı kıymet vardır: Güzel! güzel bir boy, mütanasıp uzuvlar, hepimizin zevkimize göre mavi veya siyah, şöyle veya böyle bir çift göz, küçük bir ağız, beyaz ve muntazam dişler, ince, şöyle hafifçe kıvrık dudaklar, hülasa daha bilmem neler bizi bir an içinde sarhoş etmeye kâfidir. Pek iyi hatırlarım: Genç kızken en çok sevdiğim şeyler siyah ve parlak iki göz, hafif bir

bıyık altında küstahça, insana doğru uzanmak istermiş gibi duran kıvrık ve ince dudaklardı. Fakat, mesela bu, o kadar hoşuma giden gözler bana doğru baksalar, korkar bakamazdım ve sonra mesela o küstah duruşlu dudakları hatta şöyle hayalen bana yaklaşmış bile hissetsem tüylerim ürperir, korkarak titrerdim. İsterdim ki ben o gözleri uzaktan seyredeyim ve dudakları yalnız gözlerim görsün. Hayır, hiçbir zaman kendim de o hani erkek çocuklarının ve daha on bir yaşında itibaren ve duydukları raşe-i asabı hissettim ve Bir erkekte en çok sevdiğim bu şeyleri mesela hala en çok güzel bulduğum şeylerden biri olan beyaz bir gülden ayırmadım. Güzel bir sesi, güzel çiçeği, hatta güzel bir tulu veya grubu nasıl sevdimse genç kızken bütün bu erkan-ı güzelliklerini de aynı hisle sevdim... Ne kadar masum his ve bize ne kadar pahalıya mal olan bir şey!

Bugün yine şöyle etrafıma baktığım zaman aynı şeyi görüyorum: Hatta hayata en maddi manasıyla anlaşmış olan genç kızlarda bile erkek güzelliklerine karşı böyle bir mağlubiyet var; öyle bir mağlubiyet ki yalnız nazarı, yalnız gözlerle his edilen bir cazibe, ruha yalnız gözleri sevindirerek intikal eden bir his, ne bir yekza-i asab, ne de herhangi başka bir his, hatta iddia edebilirim ki böyle hülyaları çıldırtan bir güzellik karşısında sarhoş bir teslimiyet anında bile en çok mahfuz olan hassa, güzel gözlerdir!

Güzel bir genç, herhangi bir genç kız için en iyi kocadır işte, artık anlıyorsun ya, bütün felakette burada şimdi söylediklerimi hülâsa edeyim: İyi bir izdivaç yapmak için birinci şart güzelliğe karşı hissettiğimiz bu ezeli muhteviyatı yenmektir. Karşımıza çıkan erkeğin güzel veya çirkin olması vereceğimiz karar üzerinde ikinci, üçüncü ve hatta beşinci, onuncu derecede icra-yı hükm etmesi lazım geldiğini anlamadıkça iyi bir izdivaç yapmaya imkan yoktur. Şunu unutmamalı: Güzel bir kadın- zamanenin ahlakında, kanunede hakim olan erkekler nazarında- Ancak yalnız bir erkek için güzel bir kadın, halbuki güzel bir erkek, bütün kadınlar için güzel bir erkektir. Şu halde sakın ve mesut bir ocak kurmak isteyenler için kocalarından en az istenecek şey, güzellik, yahut en evvel istenecek şey güzellikten başka bir şey olmak lazım geliyor. Mesela kocadan istediğimiz şey mesela, bizi anlamak, bizim hassas ve zayıf taraflarımıza hürmet, bizi oynayacakçı, çocuklarına dadı, kilerine nazardan başka bir şey telâkki etmek olacaksa evvela bunları aramak icap eder. Düşünmeli ki güzel bir erkek, eğer aynı zamanda iyi bir erkek de olmazsa iki türlü fenadır: Hem iyi

erkek olmadığı için fena, hem de güzel olup kendisini sevdiğimiz ve bizimle beraber bütün başka güzellik budalalarının da seveceklerine emin olduğumuz için fenadır. Hatta buna üç türlü bir fenalık demek caiz olur! [S.258, s.3]

Hepinizi kucaklarım.- Teyzeniz, Sabiha

Müstensih: M.N

3.64. İki Yüz Elli Dokuzuncu Sayı

Gel (Kantar) a!...

Evvelce yine bu sütunlarda arz etmiş idim. Benim, bundan yirmi sene evvel bir (Agop Ağa) m var idi. Öyle Darülfünun filozofları gibi (Kant) dan, (Dekart) tan, (İspinoza) dan bahsederek kafa ağrıtmazdı. Doğrudan doğruya kendi malı olan amelî-i felsefe-i içtimaiye desturlarını yerli yerinde, tam zamanında sarf eder ve en münasip meselelerle ispat eyler idi. Hatta hatrınızda olmak gerektir ki:

(Kadın milleti, erkek milletinin düşmanıdır)

Düsturunu, zevcesinin her gün evin içinde, merdiven başında, kapı önünde, kapıdan çıktıktan sonra, sokağı dönerken:

- Agop Ağa!

Diye bağır bağır bağırdığı halde bir gece mışıl mışıl, tatlı tatlı uyurken helecanlarla karışık yavaş yavaş, sıkı sıkı:

- Agop Ağa... Agop Ağa... Kalk kalk sofada hırsız geziniyor!..

Nidâ-yı heyecan-engiziyle beraber dürtüşleyerek asıl böyle bir zaman yataktan fırlayıp, pencereden avazı çıktığı kadar bağırıp konu komşuyu başına toplayacağı yerde zavallı kendisini kanlı katil, prangalık herifin üzerine sevk etmek ihaneti ile izah ve tefsir eylemiştir.

Şimdi de tıpkı (Agop Ağa) gibi felsefe-i ictimaiye ile meşgul bir (Kantar) ım var ki o da gittiği yerde, kim bilir canına mı tak dedi, her ne olmuş ise:

(Erkek milleti, kadın milletinin hamalıdır)

Diyor, ve makam-ı ispatı da sokakta, seyir yerlerinde, davet günlerinde zevcesi, koluna girerek bilhassa:

- Aman, kantarım, sen bilirsin, dizlerim ağrır!

Nağmesiyle asıldıkça asıldığı, kendisi bilmukabele:

- Dizlerinin ağrır olduğunu biliyorum...Ama bu kadar da abanma!.. Evvelki gibi değilim ikimiz de yuvalanırız! Dedikçe:

- Ah!.. Kantarım, sen de beni çekmezsen kimler çeker?..

Kelâm-ı işve-i peyâmı ile daha ziyâde yüklendiğini ilaveten beyân ediyormuş!...

Evet. Müddeasında haklı olduğunda şüphe yok. Mürur-ı zaman hatta yükte hafif, bahada ağır olan mücevherat ve emsali zi-kıymet şeyleri bile yükte ağır, bahada hafif bir hale ifrağ ettiği için haraç, mezat dellal elinde gezdirterek insanı sıyrılıp kurtulmaya mecbur eyliyor!...

Maahaza zat-ı mesele ne zevciyette, ne refakatte, ne de kıymettedir!... Ağır gelmektedir! Bilhassa geçeyim de, itilâfta, siyasette bu ağır kelime keyfiyeti kantarlık topunu bile fırlatıp atmaya kâfi geldiği emsal-i adidesiyle müsbettir.

Bugün hafif zannedilen bir siyaset-i idariye, yarın ağır gelmeye başlamıştır. Bunu onlara kantarın dilindeki derece-i inhiraf gösterdiği gibi top sürüklenip sap üzerinde durması lazım gelen okka çizgilerini aşması da ihsas eder.

Evet, böyledir. Bir kantar ama dünyayı tartar. Ya tartamazsa!..

İşte hesap edilecek çizgi buradan başlar.. [S.259, s.1]

A.R

Muhittin

Gurub

Bununla beraber kendisini pek az tanımış olduğu için belki de anlayamamıştı, belki de daha sıkı münasebette bulunduğu zaman, bilahire, daha iyi sevecekti...

Akşamın son parıltıları da sönmek üzere idi. Çamlar arasında tek tük fenerler yakılmaya başlamıştı. Yolun üzerinde bir toplanma, bir hareketlenme var idi. Ali Fikri yattığı yerde uyuşmuş idi; biraz doğruldu, aşağıya yola, doğru baktı. Yalova köyünden gelen birkaç araba yol üzerinde durmuş, etrafından neferler birikmişti. Telaşlı hareketler; birbirine karışan sesler merakını celb ederek kalktı, kümeye yaklaştı; bir şey vardı.

- Ne var, orada?

Diye seslendi. Karargah takımı Başçavuş Hüseyin orada idi.

- Bir şey yok, efendim, bir zabıt efendi yaralı... Ali Fikri, arka cebinden elektrik lambasını çıkararak arabaları tenvir etti. Neferler kendisini görünce yol vermek için açıldılar; yaklaştı; Hüseyin Çavuş:

- İşte bu arabada, sargısı boşanmış işte bu efendi...

Diye gösteriyordu. Ali Fikri fenerin projektörünü çavuşun gösterdiği yere tevcih etti, zıyanın tenvir ettiği yerde birdenbire tanıdığı bir çehre gördü:

- Vay, Şekip!

Diye gayri ihtiyari seslenerek mecruhin üzerine yaklaştı:

- Ben, Ali Fikri! Nen var? Ne oldun? Cerihan nerede?

Diye telaş ediyordu. Bu, adadiyede , darülfünunda, uzun müddet beraber buldukları pek sevdiği arkadaşlarından biriydi. Mecruh olduğunu anlayınca hemen projektörü vücudun her tarafına gezdirdi, en çok korktuğu şey, azasından birinin eksik kalması iyiydi. Bir şey görmeyince, hala kendisini hatırlamakta tereddüt ediyor gibi fazla bir eser hareket göstermeyen dostuna daha ziyade yaklaşıyor:

- Nen var, ne oldun?

Diye tekrar etti. Şekip, kendisine toplamış, Fikri'yi tanımıştı:

- Sen misin, Fikri? Dedi, senin burada ne işin var? Suriye’de değil miydin?

Sonra anlattı:

- Çok bir şey değil, dedi. Sağ kalçamdan yaralandım, kurşun içeride kaldı, kaba etimde.., Yalova hastanesinde eti yarararak kurşunu çıkardılar. Şimdi İstanbul’a gidiyorum... Kurşunu çıkarırlarken canım çok yandı, tehlikeli değil, fakat çok acı verdi. Dünden beri o kadar canım yandı ki biraz evvel araba bir hendekten atlarken sarsıntı hem tekrar canımı yaktı, hem de sargıyı biraz bozdu... Kaç gündür o kadar canım yandı ki bu sarsıntıdan sonra artık dayanamadım, galiba hafif bir baygınlık geçirdim...

Ali Fikri endişeyle sordu:

- Şimdi nasılsın? Merak edilecek bir şey?

- Yok, yok... İyiyim... İstanbul’a gidinceye kadar sıkıntı çeksemde zararı yok... Senin burada ne işin var?

O zaman kendisinin ne münasebetle burada bulunduğunu da Ali Fikri kısaca anlattı. Sonra arkadaşının ne vakit, nerede mecruh olduğuna dair tefsilat istedi.

- İki gün oluyor, ayın on sekizinde, kerevizdere de mecruh oldum diyordu... Sabahleyin hafif bir bombardıman olduğu sırada siperin içinde biraz ihtiyatsızca durmuşum, başımın üstünde patlayan bir şarapnelden bir tanesi bana geldi, yanımda bir neferin beynini deldi, o olduğu yerde gitti, ben ucuz kurtuldum... İhtiyatsızlık, ama, insan bombardımanlara o kadar alışıyor ki yavaş yavaş onun tehlikesini bile unuttur gibi oluyor... Anlayacağın, şakadan yaralandım, canımı sıkın burası...

Sonra Ali Fikri’ye sordu:

- Siz nereye gidiyorsunuz?

O da pek iyi bilmiyordu:

- Yarın sabah Bigali Köy’ün de bulunacağız, dedi, ya Arıburnu’na, yahud Seddülbahir’e gideceğiz. Orada anlaşılacak...

Şekip anlattı:

- Evet, dedi, ephede bugünlerde kuvveti ihtiyaç vardır düşman mütemadiyen hazırlık yapıyor... Her vakit yeni yeni kuvvetler geliyor... Biz bunları görüyoruz da hazırlığına pek az mani olabiliyoruz. Ah, top yok, Fikri, top... Kuvvetler, çok, fakat bol, israf edilebilecek derecede bol topa ihtiyaç var... Dün akşam için büyük bir hücumu intizar ediliyordu. Halbuki olmamış, henüz bir haber yok. Herhalde sizin fırka iyi şeyler görecektir. Belki de bu büyük hücumda müdafaaya siz de iştirak edeceksiniz... Herhalde çok güç... Şekip bir saniye durmuştu. Siperde geçirdiği acı günleri hatırlamıştı. Sonra, gözleri hayalen hatıratını takip ederek, dalgın:

- Evet çok güç iş...

- Ha, dedi, haberin var mı? Nereden olacak: Şevket Niyazi şehit oldu! On gün ancak oluyor...

Ali Fikri, birdenbire şaşırmıştı:

- Nasıl? Nasıl? Sahih mi söylüyorsun? Şekip “evet!” demek için gözlerini kapadı. İkisi de sustular; uzun bir arkadaşlık arasında pek ziyade sevdikleri Şevket Niyazi, işte meşum bir tesadüfle birdenbire aralarından kayboluyordu. Ali Fikri müteessir olmuştu. Şekip’ten tefsilat istedi. Şevket Niyazi, onların siperlerinin hemen yanındaki muttasıl siperde şehit olduğu için bu tahfilatı biliyordu, anlattı. O kendisi gibi şakadan mecruh değil, kahramanca şehit olmuştu. Siperleri etrafında Şevket Niyazi bir gece baskın yapan düşman kuvvetlerine karşı sabaha kadar boğuşmuş, birkaç defa siperlerinden çıkmışlar, sonra tekrar girmişlerdi. Siper neticede bizde kalmış, fakat son mukabil savlet esnasında bir süngü darbesi Şevket Niyazi’nin göğsünü parçalanmıştı.

Ali Fikri müteessir olmuştu. Mecruh arkadaşı, dudaklarında acı günler görmüş olanlara mahsus acı bir tebessüm, ona kendisinin de acı günlere doğru gitmekte olduğunu anlatmak istiyormuş gibi:

- Dahası da var, dedi, bizim Namık da şehit oldu, on beş gün evvel...Bravbos zavallıyı yam yassı etmiş, kirte önünde... Sonra, aynı yerde diğer bravbos bizim vasfında bir bacağını götürmüş,..

- Ali Fikri birinci “vah, vah...” diye acırken ikinci tanımadı:

- Hangi Ali Vasıf?

- Hani şu İdâdi de ki Ali Vasıf, 618... sarışın, toparlak, yaramaz. Biz üçüncüden dördüncüye geçerken dönmüştü.

Tanıdı. Ona da acıdı, fakat, en ziyade Namık'la Şevket Niyazi için müteessir olmuştu. Gözleri tekrar daldı; Bir an için lüzumundan fazla müteessir olduğunu hissetti ve sonra kendisini toplayarak:

- Evet, dedi, muharebe bu! Dün onların nöbetlerimiş... Sen de şimdilik nöbetini savdın, Binnisbe daha kolay... Belki yarın da nöbet bana gelecek ve ben de ya onlar kadar talisiz, yahud senin gibi yarım talihli, yahut büsbütün talihli olacağım. Şans işi, tesadüf işi, kör tesadüf [S.259, s.3]

Mabadı var

3.65. İki Yüz Altmışınca Sayı

Sarhoşlukla!...

Beyi, efendisi, ağası, dağlısı, köylüsü, kopuğu, kabadayısı, hatta şakisi, bu mala, bu mübarek, medar-i mazereti kullana kullana vasıl-ı derecat olmuştur. Kim bilir yolda daha nice bin efrad-ı güzide vardır?... Yalnız polis bu bapta racildir. Nedir o?.. O ne çirkin terkiptir?.. Aman!... Teneffür (saika-i sekr ile)!... Öff!... Medlûl-i neşe-i nüvazı bile bu kadar sulu olmaz!...

İşitiyorum, alessabah arabaya koşarlarken konuşuyorlardı:

- Bizim (Maviş) akşam öyle cıvıdı ki!
- O, her aşkam çamur olmazsa yapamaz!
- Ben sağından tutarım, o soluna kaçır.

Derken (Burunsuz) yetişti. Soluna gir dedim, girer girmez ayaklarını kesti. Çorba kazanı götürüyor gibi taşıdık!

Ferdanın bütün istiğfarat ve itirafatı bununla başlar... Bununla biter...

- Sarhoşlukla bir iştir oldu!..
- Sarhoşlukla ne yaptığımı bilmiyorum..
- Sarhoşlukla ağzından kaçırvermiş!..

- Ben nerede olduğumu bilir miyim ya!... Sarhoşluk bu! Arabacılık değil...

Geçenlerde gazetelerde gördüm. Emniyet-i Dâhiliye'yi ihlâl cürmüyle maznunen Divan-ı Harp'te muhakemesi icra edilen Divan-ı Umumiye memurlarından (Onitik) Efendi namında bir Ermeni vatandaş Ermenice gazetelerde derç edilmek üzere (Türklerin Çanta Köyü'nü basarak gayet büyük bir mukatele vaki olduğunu, tarafından iyice zayıt vukua geldiğini, dokuz yaşında bir Hristiyan çocuğun dom dom kurşunuyla öldürüldüğünü) bir makalesinde yazmış idi!..

Reis soruyor:

- Nasıl oldu da yazdın!

- Sarhoşlukla!...

Ah!.. evet!.. Lehte, aleyhte her gün yazılan makalâtın acaba kaçta biri akıl başta iken yazılıyor?... Dil bir türlü:

- His-i menfaat ile!

Diyemiyor. Çünkü zemin ve zamana yakışmıyor,

- Fikr-i intikam!

Tutmuyor, kaba, hayide

- Para ile!

Çirkin!.. Zira köpeği atsan yemez!..

Fakat:

- Sarhoşlukla!

Ne kadar masumane, ne kadar mazlumane kaçıyor!.. Acaba ötekiler ne ile yazdılar, yazıyorlar, yazacaklar?

Acaba berikiler ne ile yazdırdılar, yazdırıyorlar, yazdıracaklar?

Mutlaka sarhoşluk ile!..

Ey sarhoşluk! Sen ne müstesna bir keyfiyetsin ki muakkip ve rakibin bile seninle hemhâl olmaktan kurtulamıyor!..

İşte ben bile bu nemikayı (İleri) ye:

- Sarhoşlukla!

İthafa cüret ediyorum. Ayık olsaydım celi hat ile yazar, kapısına talik ederdim!..
[S.260, s.2]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 26

Muhittin

Gurub

On dakikadır konuşuyorlardı. Artık akşamın karanlığı büsbütün çökmüştü. Birbirlerini bile göremiyor gibiydiler. Elindeki elektrik piline Ali Fikri tekrar bastı ve arkadaşının çehresini tekrar tenvir ederek sordu:

- Peki, neden bu zaman gidiyorsunuz, Yalova Hastanesi'nde niçin kalmadınız?
- Son günlerden beri kabil-i nakl mecruhları buralarda tutmuyorlar. Hastaneleri ellerinden geldiği kadar boşaltıyorlar... Anlıyorsun a düşmanın yeni bir hücumu bekleniyor, o zaman hastanelerde yer bulunmalı...

Sonra hareket etmek istedi. Kafile de zabıt olarak kendisi vardı, hareket emrini verdi; zaten Ali Fikri'nin de o aralık neferi gelmiş, kumandanın kendisini aramakta olduğunu söylüyordu. İki arkadaş musâfaha ettiler. Şekip, güçlkle kımıldanarak Ali Fikri'ye doğru uzandı, öpüştiler.

- Allah'a ısmarladık...
- Uğurlar olsun...

Ali Fikri kumandanın, küçük bir lamba ile tenvir edilen, çadırına doğru giderek biraz sonra mecruh kafilesi de alacakaranlık içinde çamların gölgelerine gömülerek gözden kayboluyordu.

Şevket Nihat Bey, yemek yiyecekti. Kendisine hem beraber yemek, hem de biraz evvel getirdikleri bir mektubu vermek için aratmıştı:

- Kimden bu mektup, Fikri?

diye zarfı uzattı. Ali Fikri derhal tanıdı: Namiye'den! Fakat, birdenbire mektubu görür görmez tanıdığını Şevket Nihat Bey'e söylemeye cesaret edemedi; gayr-i ihtiyari:

- Bilmem...

Dedi. Neden yalan söylemişti. Söyledikten sonra pişman oldu, Namiye'den bir mektup almakta saklanacak ne vardı? Ne olabilirdi? O zaman biraz da utandı ve zarfı açtığı vakit:

- Namiye'den...

Diye ilk yalanı tashih etti. Bu, kısa bir şeydi. İstanbul'dan sıhhat haberleri veriyor, yalnız kendisini fazla merak etmiş görünüyordu. "Oralarda kim bilir ne kadar meşgul meşgulsünüzdür? Bunun için çok yazmak lüzumsuz olur. Ancak sizi düşündüğümüzü, siz orada iken bizim de her vakit sizinle meşgul olduğumuzu söylemek için yazıyorum..." Diyordu. Evet, oda burada, biraz boş vakit bulunca onlarla meşgul oluyordu ve düşündü: Hatta yalan söyleyecek kadar meşguldü... Sonra bu halini sadece tuhaf bularak kumandanına mektuba dair malumat verdi. O, bu mektuptan istifade ederek biraz Ali Fikri ile biraz eğlenmek istemişti:

- İstanbul'da böyle gençlerden akraba ve dost sahibi olmak ne kadar iyi! İnsan hiç olmazsa hatırlandığını görüyor... Bak, bize mektup yazan var mı?

Ali Fikri, birdenbire kızardı. İşte, o da bunun için yalan söylemişti.

- Yok, dedi, sizin bildiğiniz gibi değil, alelade bir mektup ...

Sonra onu teyide lüzum hissederek yavaş yavaş, kendi kendine söylüyormuş gibi tekrar etti:

- Hiç değil...

Kumandan güldü:

- Fakat, neden böyle teminat veriyorsun? Ben de sana başka bir şey mi söyledim? Dedi. Ali Fikri de beraber güldü. Fakat, içinden bir çocuk beceriksizliğine sonradan ayrıca kendisi de gülüyordu. Utanacak, teminat verecek ve bilhassa teminat verirken kekeleyecek, ısrar edecek ne vardı? Zaten hakikat de de hiçbir şey yok değil miydi?

Yemekten sonra Ali Fikri bir müddet kumandanla beraber kaldı. Neferler onun eşyalarını yerleştiriyorlardı, kendisi de buna nezaret etti, sonra neferini alarak kendi çadırına çekildi ve son hazırlıklarını yaptı. Her şeyi tamam olduktan sonra Namiye'ye bir mektup yazmaya karar verdi; kim bilir, belki de ki gün sonra ateş hattına girecekti ve oradan bir daha çıkmamak tehlikesi vardı. Şu halde sade Namiye'ye değil ötekilere babasına, annesine, kardeşine yazmalıydı. Oturdu, evvela Namiye'ye yazdı. Ona buraya ait havadisler veriyordu: Her şeyi iyi idi, burada düşman gülleleri altında, her zaman tehlikeye maruz olarak yaşamamanın zevkini anlatıyor ve bu zevkten bilaistisna herkesin kendi hissesini aldığını anlatıyordu. “Başka hiçbir his yok: Müdafaa ve sebat!” diyordu ve temin ediyordu ki ne kadar kuvvetli olursa olsun düşman için buradan geçmenin, ilerlemenin imkanı yoktu. Acaba hakikatte de böyle miydi, ya mühimmatsızlık ya vesaitsizlik, günün birinde küçük bir ihmal, ehemmiyetsiz bir dikkatsizlik her şeyi mahvetmez miydi? Hayır, o bu suale fazla dikkat bile atfetmiyordu, tesadüf ettiği vakit ve itimad havasından o kadar emindi.

Mektupları bitirdiği zaman karanlık tamamıyla çökmüştü. Çamların sık dalları gökteki yıldızları da saklamıştı. Bu karanlık altında hiçbir şey görülmüyor gibiydi. Şurada burada zayıf ışıklar, tek tük dolaşanlar, son hazırlıkları ikmâl eden ve mekarilerin gittikçe azalmaya başlayan hareketleri, tek tük konuşmalar ve sonra bütün bu küçük hayat eserlerinin üstünde yıldızlı bir kubbeyi dolduran derin bir sükut... Yalnız uzaktan uzağa pek nadir tarakalar işitiliyordu. Ah, bu sesler, kim bilir, her defasında Türk safları arasında ne büyük ve ne gayr-ı kabil telafi zararları sebep olan korkunç tarakalar!

-2-

On beş günden beri beklenen hücum nihayet başlamıştı. Bütün bir gün devam eden bombardımandan sonra otuz saattir müthiş bir muharebe cereyan ediyordu. Fırkaları iki alayıyla Kereviz Deresi'nin sol cenah sol ucuna yerleşmiş, bir alayla ihtiyat olmak üzere Tenekkür Deresi'nde bırakmıştı. Ayın yirmi dördünde tamamen yerleştikleri dar cephelerinde hazırlık tamamı. Birkaç günden beri topçular, günlük tayinlerini de kullanıyorlar, tek tük ele geçen esirlerin müttefiken haber verdikleri hücumu hazır bulunmak istiyorlardı.

Bu bombardıman başladığı zaman Ali Fikri bir aralık şaşırtmıştı. Düşmanın pek dar bir saha üzerinde şuraya buraya yerleştiği her çapta toplar, muayyen bir usul dahilinde, hep birden ateş ediyorlardı. Bütün cephelerde girtenin(?) garbinden kereviz deresi mensubuna kadar her taraf hiç durmayan bir gülle yağmur altında idi. Soğanlı Dere sırtlarından, Tenekkür Tepe yaylasından Domuz Dere, Alçitepe, Kereviz Deresi'nin bütün siperleri sıçan yolları dolu gibi yağın güllelerin altında idi. Başlarının ucunda fevkatabîa birer sivrisinek gibi uğulduyarak dolaşan teyyareler bütün bu ateş altındaki sahayı yüksekten tarassud ediyor, işaretler veriyorlar, ve arada sırada birer bomba gönderiyorlardı. Hepsi bundan ibaret değildi. İrili ufaklı birtakım harp gemileri de işe karışıyorlardı. Torpidolardan bazıları ta Kereviz veya Domuz derelerinin önlerinde kadar gelerek oradan siperleri, sühan noktalarına yan ateşe alıyorlardı. Bazen gülleler daha uzaklara, geri hatlarına, Tenekkür Dere ile Soğanlı Dere arasındaki muvasala yollarına doğru gidiyordu.

Ali Fikri şimdiye kadar böyle bir şey görmemişti. Karargahları Domuz Deresi'nin sağ tarafındaki küçük dereciklerden birinin içinde, küçük bir zaviye-i muayene idi.

Bununla beraber Ali Fikri bombardıman başladığı sıralarda önce o kadar şaşırmıştı ki hatta içinde korkuya benzer şeylerin dolaştığını bile fark ediyordu. Fakat bu çok devam etmedi, kulakları bu cehennemi gürültüye kolayca alıştı. Asab-ı üzerinde olduğu kadar siperler arasında da en çok tahribat yapan şey kara torpilleriydi. O, müthiş; inilti inleyerek infilak ettiği zaman sanki bir bina yıkılıp göçüyormuş gibi oluyor, insanın kafası içinde beyni sallanıyor, kulaklar zarları bir davul derisi gibi ihtizaz ediyordu. [S.260, s.2]

Mabadi var

Yıldız Sarâyında Başkitâbet Dâiresi

Maruzât – Resmîyeler, Hususiyeler – Maruzât-ı resmîye takdimine salâhiyatdâr olan devâir-i devlet – Bunlar gittikçe çoğalıyor – Maruzât-ı hususîye bütün nezâretler, vilâyetler, sefâretler bütün makamlar hatta eşhâs için açık kapı – Müstedayât, el kağıdları – Kayıtlar – Hülâsalar – Maruzât da dâire-i kitâbetin dâhil ve tesiri – Maruzât defteri – Sıra numarası – Elden tezkereler – Şifre telgraflar – Tahrirât –

Suretler – Asıl jurnâller – mazruflar – Maruzât zarfı ve torbası – Bal mumu yalnız kanı mı yakar?

Baş kitâbet ve sâlimetiyle takdim olunan “Maruzât” iki kısma ayrılırdı: Resmîyeler, hususîyeler. Bugün de böyledir ve başka türlü olamaz. Maruzât-ı resmîye devâir ve mecâlisin mukarrerâtı üzerine istizânı şâmil bulunur, maruzât hususîyesi bir mesele hakkında istizânı ihtivâ eder.

Resmî tezkereler baş kitâbete hitâben büyücek tek kağıtlara, tabakanın nısfından aşağı başlamak üzere, yazılır ve rütbeğe göre ünvanı hâiz-i dilber kağıdıdır. Maruzât-ı hususîye ise ekser küçük kağıtlara yazılır ve tefsîlât arzı için bazen büyük hatta iki tabaka kağıt ihtiyâr edilse bile yine ünvarsız bulunur.

Sultan Hamid’in zaman-ı saltanatından evvel maruzât-ı resmîye ancak makâm-ı sadâretten bir de makâm-ı meşihetden takdim olunurdu, sanırım. Gâlibâ hazine-i hâssa nezaretinin de baş kitâbetle resmen muhabereye mezuniyeti vardı. Abdülhamid Hân bu mezuniyeti seraskerlik makâmı ile Bahriye Nezâreti’ne ve Tophâne-i müşiriyetine teşmil ettiği gibi birçok müşirân ve ferikân-ı kiramdan mürekkeb olmak üzere teşkil etmiş olduğu teftiş-i askeri komisyon-u âlisine de mazbata-i resmîye takdimi salâhiyetini vermişti.

Zâhîren pek ehemmiyetsiz bir hâdiseden, küçük bir “Teşmil” den ibâret olan bu hâl hakikatde Bâbıali’nin kesr-i nüfuzunu müstelzim ve tahlil-i kuvâyî devlete bâdi olmuştur. Sultan Hamit kendi ilan etmiş olduğu ilk Kânun-i Esâsi’de padişâhın kuvâyî berriye ve bahriye başkumandanı olduğu musarrah bulunmasına istinâd ederek bütün muâmelât-ı askeriyeyi dâire-i kitâbete toplamakla askerliğin teferruatına kadar müdâhele etmiştir. Harekât-ı askeriyeye onun menfuru idi, zirâ amcasını, birâderini halleden askerin kendisini de halletmesinden korkar dururdu. Bu tevhim-i zaman geçtikçe bir derece geldi ki ordularda, devâir-i askeriyede padişâhın irâdesi sâdir olmadan insanlar değil, kuşlar kımıldanamaz oldu. Makâm-ı seraskeriyeden takdim olunan bir tezkere okuyayım, bakınız:

“Beşinci ordu-yu hümâyuna mensub birinci süvâri alayının üçüncü belu ki efradından Haymanalı nefer Mehmed Bin Salih hamil olduğu süvâri kılıcı kazâen şekset etmiş olduğundan zâyinden bir kıta kılıcın merkum Mehmed’e verilmek üzere

Tophâne levâzım-ı harbiye anbarından itâsı hususunda her ne vecihle irâde-i seniyye-i mazeret hilâfetpenâhi şerefsâdır olursa mantuk-ı hanifenin Tophâne-i Âmire müşirriyet-i celilesinin tebliğiyle taraf-ı âcizâneme de malumât itâsı bâbında”

Koca bir serasker beşinci orduya bir kılınc göndermek için, pâdişâhtan müsâde istidâ ediyor; fazla olarak, sâdır olacak irâde-i seniyenin Tophâne-i müşerriyetine tebliğ istirhâmında da bulunuyor. Çünkü Tophâne müşerri kendisine hitâben baş kitâbetden irâde-i seniye tebliğ olunmadıkça hiçbir şey vermez!

(Gerek makâm-ı seraskeriye gerek sâir devâir-i devlete baş kitâbetten tebliğ olunan irâdât-ı seniye sonra o dâirelerden kendisine işâr olunca bunları hemen infâz etmez ve tekrar istizâna kalkışmaması bir mantuk-ı emr ü fermân-ı şâhâne Tophâne müşerrine işâr edilmesine cevaben müşir-i müşarünileyhe baş kitâbetden başka makâm tanımayacağını arz ile itizâr etmiş ve Tophâneye taalluk eden hususâtın mutlaka baş kitâbetten tebliğine pâdişâhın irâdesine rağmen mecburiyet oluvermiştir! Şu hâl, mâlumlât-ı askeriyeyi dâire-i kitâbetde temerküz ettirmek mesleğini ihtiyâr eden Sultân Hamid’in zaif ahlâk-ı erbabı tarafından buna ne kadar teşci edildiğini sebâte kâfidir.)

Maruzât-ı resmiye takdimine salâhiyetdâr makamlar gittikçe çoğaldı: Hicaz Demiryolu ve mâliye komisyon-ı âlileri, mayet-i seniye erkât harbiye komisyonu mübâyaât komisyonu...elh. Nihâyet başkâtib maruzât-ı hususiye arasından hâiz ehemmiyet addettiği evrâkı maruzât-ı resmiye meyânına ithâl etmek salâhiyetini hâiz oldu. Baş kâtib böyle emir verince biz kâtipler anane-i kadimeye mümkün mertebe sâdik kalmış olmak için umudu bükülmüş olan tezkere-i hususiye kağıdını afakı olarak katlardık, ne gülünç bir ihtimâm!

Maruzât-ı hususiyeye gelince: Ökçeleri hergün birkaç adede inhisâr eden bu evrâk gittikçe arttı, bütün nezâretler, vilâyetler, sefâretler, ordu kumandanlıkları hatta mutasarrıflar bazen kâim-i makâmlar baş kitâbete muharrerât gönderir oldu, dâire-i kitâbet öyle bir tufân-ı maruzâta maruz kaldı ki bunları günü gününe değil a, bir hafta bir ay içinde takdime imkân bulunamıyordu. Aşağıda izâh edeceğim gibi hülâsa-i maruzât defterinin hacmi bütün evrâk-ı hülâsalarını istiyâba artık gayri müsâid; başkâtib takdimül ehm alelmühim kâidesine etbâ ediyor, lâkin bunda da devam etmek mütesir: Hergün her taraftan yağın yüzlerce kağıdı ve koyup tefrik etmek başkâtib kadar meşgul bir zât için nasıl kâbil olur? Nihâyet o, maruzât-ı hususiyenin

tefrikini kâtib beylerden kâh bir zâta kâh diğesine bırakmak mecburiyetinde kalıyor. Onlarda bu deryâ-yı evrâk arasında boğuluyorlar, sadâret, meşihet, seraskerlik gibi makâmâtın yine başkâtib tarafından maruzât-ı meyâne idhâl edilen tezkerelerinden mâdâ evrâk-ı hususiye arasında pek azını ayırabiliyorlar. Hele müfsidat engiz olanları takdim değil, imhâ etmekte hiç kusur etmiyorlar işte dâire-i kitâbetin hem pâdişâha hem devlet ve millete arz ettiği hidmât-ı mezbureden biri bu imhâ-i ameliyesidir: Biz, jornâle benzeyen salâhiyet hâricinde yazılan hususi kağıtların hiç birini hülâsa etmezdik. Kim ne diyebilecek? Maruzât defterinde yer yok ki!

Maruzât-ı hususiyenin bir de zeyli vardı: Müstedayât, istidâlar maruzât ile beraber takdim olunabilmek için ashâbının az çok mühim zâtlar olması lâzım gelirdi; halkın arzuhâlleri ise kâh bigâh beşer, onar hülâsa edilerek ayrıca takdim olunurdu.

Mühim bazı meseleler hakkında arz-ı malumatı havi tezâkir-i hususiye bir hülâsa kağıdı üzerine hülâsaları yapılara ve her gece (1) numaradan başlayarak numaralanır, öyle takdim olunur idi. Bu türlü evrâğa “El kağıtları” derdik.

Sonra maruzât torbasına açılmadan konulan mazruflar ki makâmât ve devâirin mahrum maruzatından ibâret idi, bir de zabtiye nezâreti, limân riyâseti gibi devâirin ehemmiyetsiz vekâyi ve hâdisâta dâir gönderdiği jornâller. Kângi(?) bütün jornâller bundan ibâret kalsaydı, heyhat: Dâire-i kitâbet jornâl denilen evrâk-ı melânetin hiç birini takdime tevsat etmez, hatta jornale benzeyen kağıtları imhâ edip dururken ötede bir çok ashâb şer u fesâd mâbeyn-i hümâyunda nâmütenâhi vesâite mürâcat ederek hergün yüzlerce jornâli pâdişâhın eline isâl etmeye muvaffak olurdu. Bu jornâllerin envâmı, derece-i mazâretini, suret-i takdimini ayrıca bir makâle ile izâh edeceğim. Dâire-i kitâbetin belâlı işlerinden biri de şifre telgrafnâmeler idi! Mübâdide ender olan şifreler sonraları resmi, hususi o kadar çoğaldı ki bunların beşte biri ancak hallolunabildi. Son zamanlarda biçâre Cevâd Bey’in masasında toplanmış, kalmış uzun uzun şifreleri açtırmak için arkadaşlarına yalvarıp, durduğu ve elli, altmış şifreyi bir günde açtırmaya bazen ihrâz-ı muvaffakiyet ettiğini tahattür ediyorum.

Az daha unuttuyordum: Bizim dehşetli bir vazifemizde kayıd aramak idi: Sultan Hamid o yüksek kuvve-i hâfızâsıyla sekiz, on sene evvel ceryan etmiş olan bir muâmeleyi tahattür ederek kaydının takdimini fermân buyururdu. Dâire-i kitâbette bir evrâk odası yok, devsiye usuli teessüs etmemiş; artık kâtiblerin hâlini düşünmeli:

İşte yirmi, otuz defter masalara, yerlere açılmış, biçâre kâtibler bunların arasına dalmış, boğulmuş mutasıl sahife çeviriyorlar. Pâdişâh orada irâde üstüne göndererek kaydı istiyor, başkâtib acelesinden tepiniyor; kâtiblerde buram buram ter döküyor!

Ya “Suret çıkarmak” afeti? Bundan çektiğimiz renc-i lemide ne kadar izâh etsem anlatamam. Bir kere meşihat gibi ikinci fırka kumandanlığı gibi bazı makâmât dan ve mühim addolunan komisyonlardan arz olunan evrâkın suretleri çıkarılmak usûlden idi; sonra zat-ı şâhâne talep buyurur, yâhud talep olunacağını bildiği için başkâtib emreder, sahife sahife meclis-i vükelâ, komisyon âli mazbatalarının, ucu bucağı bulunmaz serasker tezkerelerinin suretlerini çıkarırdık, aslıyla mukâbele ederek tasdik ve imzâ ederdik.

Bu esâslı işlerden mâdâ Fransızca’dan tercümeler yapmak, müstedailerin ifâdelerini almak, telgraf başında muhaberelelere girişmek, gibi nice nice umur-ı mütefâvitede gün geçtikçe dâire-i kitâbetin omuzuna çullanmış idi. Hepsini tefsil ve izâha makâleler değil, risâleler kifâyet etmez.

Şimdi evrâk-ı maruzenin nasıl muâmelâta tâbi tutulduktan sonra hâk-i pâ-yı şâhâneye takdim olunduğunu anlatayım:

Maruzât-ı resmiye aynen defterlere kayıt olunurdu; leker-i maruzât-ı aşkın taşkın derecelere gelince kayıtlar yapılamaz oldu. Pek mühim evrâkı kayıt ile iktifâ ederdik.

Takdim olunan bütün evrâk hülâsa edilirdi, dâire-i kitâbetin evrâk-ı maruzaya âit en mühim vazifesi bu idi. Bu vazifenin ehemmiyetini iki nokta-i nazardan tadvik etmek lâzım gelir:

Evvelâ pâdişâh hazretlerini yormadan ve sıkmadan maruzâtı kendisine mütâla ettirmek. Bu itinâlı vazifenin ifâsında dâire-i kitâbet pek bariz tekâmil göstermiştir.

Ben kâtip tayin olduğum zaman hülâsalar meselâ şöyle yapılırdı:

“Aydın Vilâyeti dâhilinde Ödemiş kazâsı kaymakâmı felân efendinin Cezâir-i Bahr-i Sefid Vilâyeti dâhilinde Molivo Kazâsı kaymakâmı felân efendi ile icrâ-yı becayişi istizânına dâir tezkere-i suret”

Aynı tezkere beş altı sene sonra ihtisârın hadd-i ilgasıyla şu şekilde hülâsa edilmiştir:

“İki kaymakâmın icrâ-yı becayişi hakkında tezkere-i sadâret”

Maruzâtının hele o melun jornâllerin aşkın, taşkın derecelerde gelerek fevkalâde çalışkan olan Sultân Hamid’i de mütâla-i evrâktan âciz bıraktığı zamanlar hülâsalar da iltizâm olunan şu ihtisâr-ı devletin ve umur-ı abâdın temin ve tesrine ne kadar hizmet etmiştir.

Sâniyen hayırlı işleri terviç etmek, fenalıklara mâni olmak. Hülâsalar da dâire-i kitâbetin nısbı bir ehemmiyeti hâiz olurdu, lâkin bu nisbetin bazen pek ziyâde yükseldiğini temin ederim. Birkaç misâl söyleyeyim:

Mârif Nezâreti’ne tahsisât-ı manzume verilecek, vilâyetde üç mekteb-i idâdi açılacak. Buna dâir arz olunan Meclis-i vükelâ mazbatası bi lüzum tafsilâta boğulmuş, maksadın teminine hâdim olabilecek bir takım kelimât ve terkibâtta ihmâl edilmiş. Dâire-i kitâbet hülâsada o tafsilâtı imha olmayan tabirler ilâve eder; pâdişâh yorulmaz, memnun olur, mekteblerin irâdesi çıkar. Meşhur casuslardan biri zât-ı şâhâneyi tasdi ede ede bir latife mazhar olmuş ve kendisine bir imtiyâz yâhud mahlulden bir hâne verilmesi irâde buyrulmuş. Sadrâzam bu irâdenin hükmü infâz edilirse şöyle yâhud böyle fenalıklar zuhur edeceğini bir tezkere-i hususiye ile cevaben arz ve izâh ediyor. Dâire-i kitâbet bu tezkereyi öyle evirir, çevirir, müstedainin emeli terviç olunursa “Ahvâl-i gayr-i merziye” zuhura geleceğini o kadar mâhirâne tesbit eder ki tezkere-i sadâret tasdik buyrulur, câsusun emeli suya düşer.

Taş kışla divân-ı harbi dört beş sahifelik bir mazbata takdim etmiş, hassaten mekâtib-i askeriye talebesinden bir takım gençlerin sur-ı muhtelifle ile cezalandırılmalarını istizân ediyor; mazbatada on beş sene hapse mahkumiyet, Fizan’a nefî ve tağzib gibi ağır korkunç cezalar var; biçâre çocukların cinayetleri de “Evrâk-ı mızre okumak, tefvihât-ı limânedede bulunmak!” Eyvah, ne kara musibet! Bu belâyı siyah dâire-i kitâbete bir kâbus ikâb gibi çöküyor herkes o melun divân-ı harb mazbatasını hükmeden iskât etmek için çâreler düşünüyor. Ekser arkadaşlardan birinin ictihâd ve himmetiyle bazen üç dört arkadaşın müzâkerâtı neticesi olarak bir hülâsa yapılır. Lâkin ne hülâsa? İçinden çıkılmak kâbil olamaz. Şimdi dâire-i kitâbet mahâretini imcâz ve izâhta değil, atnâb ve ağılâkda göstermiş! Pâdişâh bu hülâsayı okuyamıyor, anlayamıyor. Ve bittabi tasdik edemiyor, mazbata nezd-i hümâyunda kalıyor. Aradan beş, altı ay geçmiş; bir velâdet yâhud bir cülus günü. İşte bir arkadaş elinde bir kağıd koşa koşa başkâtibin odasından gelerek “Tekid geldi, tekid geldi!” diye bağıyor.

Hepimiz divân-ı harb mazbatasının tekid olunduğunu anlıyoruz, fakat ne şekilde bir tekid? “Mumaileyhimin imtidâd-ı muvaffakiyetlerine mebni işbu ruz firuz âlelâl hürmetine afv-ı şâhâneye mazhariyetleri” o zaman dâire-i kitâbet eski mazbatanın hülâsası “Bazı münasebetsizliklerinden dolayı muhtelif cezalara mahkumiyetleri mukaddemâ arz edilmiş olan birkaç efendinin imtidâd-ı mevkufiyetlerinden mütevellid hâl-i perişânilerine hürmeten şerefhülul eden ruz-ı cülus meyâmın efruz hazret-i hilâfetpenâhi vesile-i mübeccelesiyle afv-ı âliye mazhariyetleri” şeklinde bir ibcâz-ı belîge uğranıyor ve birinci hülâsasıyla suduruna mâni olmak bahtiyarlığına nâil olduğu irâde-i seniyenin şimdi şeref sünüh buyrulmasını temin ile sevincinden çıldırıyor. Kitâp dairesinin bu yoldaki muvaffakiyât-ı mübeccelesi pek çoktur, bende pek kıymetdâr evlâd-ı vatandan bir çoğunu zulmün diye pençesinden kurtarmaya muvaffak olmuş bir dâireye intisâb etmiş olmakla bugün cidden müftehirim!

Hülâsalar itmâm edildikten sonra başkâtibin karşısına “Elden” işâretini koyduğu müstacel tezkireler ertesi gün suret-i mahsusada arz olunarak iradât-ı seniyesi alınır idi.

Gece, hülâsaların bir kısmı ikmâl edilmiş, başkâtibe götürülmüş, onları pek iyi kağıddan yaptırılmış üzeri koyu kırmızı kâbil ve “A.H” işâretli uzunca, dar bir defter mahsusa tebyiz edecek kâtib kalemlerini açmış, hazırlanmış. Sabırsızlıkla bekliyor. Zirâ bu tebyiz vazifesi hem müstacel hem müşkil: Elli, altmış hülâsa bir deftere iki üç sâat içinde tebyiz olunacak! Tebyiz başlamadan evvel hülâsalar numara konulacak. Her sene-i hicriye guresinde bir adedinden başlanılarak sene nihâyetine kadar devam ettirilen bu numara mutlakâ hatâdan sâlim olmalı, çünkü hem hülâsalar hem tezâkir-i maruzenin sağ ucuna yazılan numara bütün mâlumâtın ruhudur: Zât-ı şâhâne hülâsayı okuduktan sonra aynı rakam ile numaralanmış tezkereyi alarak numaranın yanına tarih-i keşide ediyor ve işte “Mucibince” sâdır olan iradât-ı seniye hatt-ı hümâyun ile böylece teyid olunur. Numara da en küçük hatânın ne neticeler vereceği artık tasvir olunsun. Defter yazacak kâtibin başında numara dördünden mâdâ hülâsaları okunaklı yazmak, acele ile bir satr-ı hatta sahife çevrilince bir evvelki hülâsayı tekrar tebyiz etmemek, her hülâsanın sonuna ilâve olunan melfufât adedinde yanılmamak, bir yanlışı hak ederken defterin kağıdını delmemek gibi belâlarda var; hususuyla o biçâre kâtip bunların hepsini çabuk, pek çabuk yapmaya mecburdur; maruzât işi hitâm bulacak da başkâtip oyuna gidecek! O mübârek zât da

hâlden anlamaz, gece sâat ilerledikçe defteri tacil eder durur! Artık bu mecburiyetleri tahmil eden kâtibin halini düşünmeli. Defter yazmak o kadar ağır ve güç bir vazife idi ki mâbeyn kâtipleri bütün işleri kardeşcesine aralarında taksim ederlerken maruzât defterinin şهادetine binâen nota riâyet ederek yazarlardı. Defter-i ikmâl oluncaya kadar kayıtlar biter, tezkerelerin numaraları konulur. Sonra resmi ve hususi maruzât numara sırasıyla batırtıp destelenir, üzerine bir lastik geçirilir, bir takım büyük bir bezli zarf içinde başkâtibe götürülür; başkâtib defteri okuyup imza edince defterde zarfa ilâve olunarak zarf-ı mahrumumu ile ve başkâtib mührüyle tahtim olunur, üzerine maruzâtın adedi, takdim tarihi yazıldıktan sonra bir torbaya konulur, başkâtibin verdiği bir takım mazruflar, el kağıtları, devâirin jurnâlleri de (Yukarıda söylemişdim. Bu jurnâller ehemmiyetsiz hâdisât vukuâtından bâhis şeylerden ibâretidir) içine atılınca torbanın kaytânı bağlanır, bağ yeri de yumuşak bal mumu ile mühürlenerek üzerine bir de küçük koza yapıştırılır ve maruzât işi işte bu kadar teferruatıyla hitama ermiş olur idi. Sultân Abdülhâmid intizama fevkalâde riâyetkâr olduğu için maruzâtın takdiminde son derecelerde intizâmıla riâyet zaruri bulunuyor ve çop atlamaz tabirine mâ-sadık bir amir olan Süreyya Paşa da bu zarureti yalnız teyid değil, teşdide ediyordu! Sonraları ertesi gün öğleye doğru takdim edilmesine müsâde-i seniye istihsâl edilebilmiş olan maruzâtın evvelce günü gününe takdimi senelerinde başkâtib de, nöbetçi kâtiblerde ne müthiş surette yorulurdu yaranı! Hemân her gece sabahı ederdik. Maruzât paşa ile beraber kapıdan çıkınca karnımızın acıktığını duyar; Cevad Bey'in hediye etmekte olduğu tereyağ ile balı yiyerek sonra yatardık; biraz sonra içimizden birini mutlâkâ kâbus basar, boğuk bir feryâd arkadaşları uyandırır!

Ah, ne tahammülfersâ, fakat ne mesut bir hayât!

Yine sabahladığımız bir gece. Maruzâtın arkası bir türlü alınamıyor, Odacı Ali iki de bir de kapıyı açarak “Paşa daha bitirmediler mi diyor!” sözleriyle bütün bütün sinirlerimizi bozuyor. Maruzâtı başkâtibe götürmek; orada malumâtını ikmâl etmek nöbeti bende, çırpınıp duruyorum! Hele güneşin ziyâsı Hamidiye Câmî'ine kubbesini parıltılara boğmaya başlarken evrâkı toplayabildim, koltuğumda maruzât torbası, başkâtibin odasına koştum.

Süreyya Paşa istimcâl ettiği zaman mütâdi olduğu gibi zatiyesini cebinden çıkarmış, elinde hazırlanmış müthiş bir çehre-i hiddetle odada dolaşıp duruyor. İşte başladım.

Büyük bir zarfı iki tarafından mühür mumuyla tutturduktan sonra mumu zarfın ortasına akıtırken küçücük bir damla, âdetâ bir zerre parmağıma damladı. Balâ ihtiyâr biz “Ay!” deyiverdim. Paşa derhâl bağırarak sordu:

-Ne oldu? Ne oldu?

-Parmağıma mum damladı da efendim...

-Bırakın Allah’ı severseniz: Ben de maruzâtı yakdınız sandım!

Bu söz mühür mumunun o keskin ateşinden ziyâde canıma işledi: Maruzât kazâdan masun kalsın da kâtibin eli isterse cayır, cayır yansın!

Lâkin bu defa hudperestlik paşa efendimize pek ağıra mâl olmuştur; dest-i kazâ onun simâyı azimetine öyle bir sille-i tedib vurur ki kendisi bile cürmünü itirâf eder: Ertesi gün Süreyya Paşa’nın elini sargılı ve boynuna asılı gördüm. Meğer koca bir bal mumu kıvılcımı parmağına düşmüş, ateş kemiğe kadar işlemiş!

Ve odasına girince paşa merhum “Size güldük, başımıza geldi!” demeye mecbur oldu! [S.260, s.3]

Ali Ekrem

3.66. İki Yüz Altmış Birinci Sayı

Baştan Tırnağa Kadar Mebus Olmak İçin!.

Tanımadığım biri, üşenmemiş, bana bir muhtıra yazmış, diyor ki:

- Evvela herkesini içtihadına hürmet edildiği gibi benim de içtihadıma hürmet edilmesini talep ederim. İntihabat-ı hazıra vesilesiyle fırkalar, kongreler, Guruplar, bloklar, hatta Sivrikoz akıllı gazeteler bile bu devre-i içtimaiyede isbat-ı vücut edecek mebusanın akl, halûk, hamiyetperver, gayr-ı ittihat ve itilâfi, velhasıl tamel’kalb ve’l-şuur zevattan olmalarını ileriye sürmektedirler.

Serde biraz tababet bulunmak hasebiyle ben de diyorum ki:

- İptida-i umurda mebusan-ı ilel ü iskamdan biri tam’el-sıhha kimseler olmalıdırlar meselâ:

Kel mebus olmamalıdır. Korkar, geçer. Taze de olmamalıdır. Ufak bir cereyan-ı hava nezle eder, aksırır, tıksırır, aheng-i müzakeratı bozar. Hele uzun saçlı hiç yakışmaz,

tıbben de, adeten de, musaddık olduğu üzere mutlaka akli kısadır. Şayan-ı dikkattir ki yegâne filozofumuz (Rıza Tevfik) her ne zaman sakal yerine saç salıverse ve omuzlarına döküp mahafil ve mecaliste salınsa keza şair-i tacir mevsuf Celal Sahir Bey de ense canibinden kâkül-nüma-yı samehat olsa her ikisi de saçlarının uzunluğu nispetinde bir nevi hiffet-i tulâniye ile malûl görünürler. Yarık, çatlak alınlılar, arbedecu, sırnaşık olurlar. Çatık kaşlılar, ekseriyetle hiddet'el-mizaç olduklarından defan li'l-niza kendilerinden sarf-ı nazar edilmelidir. Kör, yine kördür. Elfiler de elfidir. Kör, yek çeşm, şaşı, tavukkarası, masr hastalıklısını meclis-i mebusana değil Darülaceze'ye göndermelidir. Tatlı şehla, bir dereceye kadar makbuldür. Bilhassa kirpikliler, kirpiksizliklerden evlâdır. Gül, al, elma yanak sıhate işaret olduğu için min küll'in-vücu sarı, atık, samani, bahusus çupur simalılara takdim ederler. Burun hakkındaki nazariye-i ruhiye henüz merdut değildir. Begayet dikkat etmeli. Bunların çekme, hurma pat, kartal, cici, patlıcanı envayı olduğu gibi bilmukabele türlü türlü tarizatı da dai bulduklarını unutmamalıdır.

Bıyıklar, sakallar da dâhil-i hesaptır. Bıyıklara, karanfil yapıştırma, iki nokta, akıntıdan maadası yani kaytan, pala takdim'ül-ehem ale'l-mühim kabilinden olup pala, yastıklı, pos, tek, kırtıpıl, pulluklar ile akrep kuyruğu, koçan, dudak çalan biçimindekiler ikinci derecede kalır. Sakallarda ise müzellef, top, çember, tahta birinci sınıftan maduttur. Favori, bam telli, didon, bir varmış bir yokmuş, maydanoz tarlası ihtiyara bağlı ise de köselik ekseriya alamet-i ananet ve ikamet olduğuna göre berekât-ı münakaşata hâle gelmemek üzere terk edilmeleri tercih olursa gerektir. Kulağın evsaf-ı mebusiyette pek çok ehemmiyeti vardır. Çünkü sağır duymaz, uydurur derler. Bunun da Fazıl Ahmet'inki gibi, yelkenlisi, gramafon mihzesi kabilinden tabii bir kıymeti haizdir. Pire-hû, salyangoz kabuğu, yassı, yapışık neveleri ve neuzibillah memersizleriyle kesikleri şayan-ı hazerdir. Dudaklara gelince, bunlar ağız denilen cevfi marufi kapayıp açmak için halk edilmiş iken kanat hükmünde bulunduğu lâl, kiraz, etli, ince, sarkık, patlak, çatlak, yarık, yirirk, kabarcıklı, uçuklamalı plakalı ecnasını ayırt etmeli. Hokka ağız, gül dehan, ne kadar nazara ferip ise yayık, açık geniş, büzük, çarpık, ağızlarda hitabeyata samiiine oldukça ağırlık verir. Büyük ağızların bir esneme ile koca bir meclis uyuttukları muhakkakat-ı tarihîyededir. Dilde en müessir avâmil-i kabuliyededir. (Lisan-ı nur) yaprağında benzeyenlerden tutun da ekmekçi körüğüne benzeyebilenlerine kadar

bütün safahat-ı muhtelifesine bir kere göz önüne alın. Bunların en tatlısı dil olduğunda icma-i ümmet vardır.

Sakın kekeme, pepeme, peltek, dığdığı tutuk, dilsiz envanı intihap etmeyin. Bununla muttasıl dudaklarını yalayanları alargaya bırakın. Keza salyalıları da. Bunlar zifosçulardır. İnsanı doluya tutarlar. Bu meyanda hayret lambaları dişlikleri, fis fis söyleyenleri, çetrefilleri irak bulundurun. Yalnız dilbazlar müstesnadır.

Hâsıl-ı kelâm muharrir Efendi, topal, çolak, burunsuz, sağır, ayyaş, altıparmak, sıska, bodur, cüce, kanık, eğri burun, badi badi, düztaban, iki büküm, nane çöpü, sıralı, tık nefes, kocabaş, sıyrık basan, kasığı düşük, salak, meczup, zırtapoz, izbandut, hımhım, tek kulak, çarpık ayak, badik, abraş, tavaşı, paytak, yampiri, sarsak, saloz ve emsal-i adidesinden mütehaşi bulunmalıdır. Bunlardan maada senin intihabında cevaz-ı tabi vardır. Baki ihtiram [S.261, s.1]

A.R

Ahmed Hikmet Bey Ne Diyor?

Bundan sekiz sene evvelki; Sultânı son sınıfta leyli talebe idim. Mektepte tuhaf Guruplar, bahçenin main köşelerinde toplanan kümeler vardı. Eskiden Kuleli, Harbiye, Ada mekteblerinde de her sınıfın ayrı ayrı tabir-i câizse cemâtleri, cemiyetleri olurmuş; bizimki böyle değil Rum, Ermeni, Arap, Arnavud, bu hep bir sınıfta yemek yediğimiz, yan yana yataklarla, hep bir dam altında yattığımız arkadaşlarımız bizden ayrı, kendi kendilerine toplanırlar; kendi dilleriyle konuşurlardı. Herkes de millet hissi nasıl doğmuştur, bilmem, fakat bana bu yalnız kalmak, yalnız bırakılmak hâdisesi der ki kendi kendimi aramak ihtiyacını verdi. Ben ve o mektepte benim vaziyetimde kalan arkadaşlarım; bir kimsesizlik duyardık... Felân, felân, herkes bir şey, bir şeydi. Ya biz, Ya Rabbi, ne idik acaba?.. O senelerde sayıları belki bugünkü kadar bol olmayan, fakat izlerinin derinliği ölçülünce kıymetleri çok yükselen bazı mecmualar çıkardı. Biz, muhitten gelen ihtiyâçla yavaş yavaş gözleri aralanan, açılan gençler, kollarımızı dumanlar içine uzatarak bir nur, kendi ruhumuzu keşf yolunda önümüze aydınlık saçarak serpecek bir nur arıyorduk; o mecmualardan bazılarının sahifelerini karıştırırken rüzgarlanan nefesler hakikati

örtlen tozları, sâde onları değil etrâfımızı saran dumanları da savururdu; o kadar kuvvetli idi!..

Hiç unutmam, Tepebaşı Sineması'nda Sefilleri görmeye gitmiştim, başlamaya vakit vardı. O hafta çıkan Türk Yurdu Mecmuası'nda [Üzümcü!] adlı yazıyı orada okudum. Bunlar, o mektepte duymaya başladığımız yetimliğin arkasını sıvayan bir el ile yazılmış şeyler, doğrudan doğruya benliğime hitâp ediyordu. Ahmed Hikmet Bey'in ismini o yazının altında, tanımıştım.

Ne olursa olsun her türlü hissiyâtdan sıyrılınca da propagandaların siyâsi tesirlerin dalgalandığı yollara henüz ayak basmamış bir gencin ruhunda yeni bir âlem yaratmış, yazarlar da o yaradışta ve bugünkü lisanın doğuşunda Cebrâil'in nefesini hatırlatan bir mucize göstermişti. Bu bakıma göre Ahmed Hikmet Bey, diğer muhterem refikâsı gibi lisân ve imlâ encümeninin en kıymetli renklerinden idi. Kendisini Şişli'deki apartmanında akşam yemeğinden sonra ziyâret ettim. Yazılarını mesleğini sekiz seneden beri tanımakla beraber görüşmek fırsatını birinci defa olarak bulduğum için ziyaretimdeki sebebe dâir bir mukaddime yapmak, gazetecilik ve mülâkâtçılıktan bahsetmek lâzım geldi. Mülâkât kelimesini duyunca ihtirâzlı bir tavırla kımıldadı: "Herhâlde dedi; siz bu maksatla teşrif etmedğinizi, zannedirim.."

Kendi zannına hak vermediğimi görünce omuzlarını kaldırışından, kaşlarının çatışından herhâlde vereceği cevâbın müsbet olmayacağı anlaşılıyordu. Fakat siyâsi ictimâdlarını, sulha ve milletin istikbâline dâir düşüncelerini öğrenmek üzere değil lisân ve imlâ işleri için geldiğimi söyledim. Saklanılmayan bir hareketle nefes aldı.

Şahsi kanâatleri hakkında malumât vermesini ricâ ederek asıl maksadımın bundan başka bir şey olmadığını ilâve ettim. O zaman:

- Ov, mesele bu ise, hây hây dedi. Hakikaten bu imlâ meselesinin ehemmiyeti, nâzikliği tekrardan müteğni olacak kadar aşikârdır. Bence diğer milletlere kendimizi sevdirmemeliğimiz en büyük sebeplerinden biri de budur. İmlâmız o kadar karışık o kadar güç ki başkaları bu yüzden dilimizi öğrenemiyorlar, yazılarımızı okuyamıyorlar; okumayınca tabi bizi tanımıyorlar. Tanınmayan şey de nasıl sevilir?.. Bunun bazen pek ibret alınacak misâlleri vardır. Başka milletlerden vazgeçtik, ben Macaristan'da bir Türk gördüm; adamcağız oraya gittiği zaman Türkçe okuyup yazmak bilmezmiş. Orada sanat, sanat ile beraber lisân ve hatta o lisânın okuyup yazmasını öğrenmiş. Kendisini gördüğüm vakit muhâbebe konuşuyor;

Macar gazetesi okuyor; hesâbını Macarca yazıyordu!.. Hatta çocukları bir tek Türkçe kelime bilmiyordu. Sonra yine bu imlâsızlık, kelimelerin kolay yazılıp okunamaması yüzünden, bilseniz, dilimiz öyle kelimeler unutuluyor, kayolup gidiyor ki... O hâlde muhakkak bir tedâvi, bir ıslâh lâzım...

- Siz, bu ıslâhı nasıl tasvir ediyorsunuz? Büsbütün esâslı, kökünden aşılama tarzında bir şey mi? Diye sordum.

-Hayır, dedi, ve biraz durduktan sonra devam etti:

-Bilirsiniz ki, bu iş biraz iştigâl ve tadvik meselesidir. Herkesin, her yazı yazanın bunun teferruâtını, inceliklerini ihâta etmiş olması icâb etmez. Şahısdan bahsetmek, bilmem ne dereceye kadar doğrudur, fakat iştigâl meselesine temâs ettiğim için diyebilirim ki ben Galatasaray Sultânisi'nde evvela ilk sınıflardan Türkçe'yi tedrise başladım. Talebe ile beraber derslerin derecâtını takip ederek son sınıfa kadar her bahis üzerinde meşgul olmak vesileleriyle karşılaştım. Beni bu lisan meselelerine bağlayan alakâ, muallimliklerimle başlar, Macaristan'da lisân âlimleriyle temâs etmek fırsatlarına kadar devam eder. Bütün bu tecrübelerin bende doğurduğu kanâate göre mevcud sarf u tahv kâidelerine hayât vermek suretiyle bugünkü eksiklerin yüzde yetmiş olduğunu kabildir. Hakikaten, imlâmızın kâideleri arasında pek mükemmel esâslar varken, bunlar ihmâle uğramıştır. Bilirsiniz ki, biz de cevherler hiç değişmez. Söyleyorum “fiilini “Söyliyorum” suretinde yazmak doğru olamaz. Çünkü “Söylemek” masdarının cevheri “Söyle” dir ve buna levahakdan herhâangi biri gelirse gelsin; cevherin değişmesi icâp eder. Sonra, meselâ, “Efendi” kelimesini alalım. Bu cevhere muhtelif edatlar ilâve ederken bazısında “Efendileri Efendisi, Efendinin...elh” diye yazıyoruz da niçin “Efendim” dediğimiz zaman cevherin bir harfini, “y” yi hızf ediyoruz?. Kâideye göre bunu da ancak “Efendim” suretinde yazmak doğru olabilir. Demek ki böyle makul ne kadar kâidemiz varsa hepsini tesbit etmek, yapılacak şeylerin birincisidir. Ancak geriye kalan yüzde otuz için encümen-i içtihadı mecbur olacaktır. Meselâ göğüs, böğür, alın... gibi hemân hepsi vücudun azâsını işâret eden kelimeler vardır ki göğsüm, böğrüm, alım.. Derken ikinci hecenin herkesi hızf edilerek meczum okunulur. Sonra, yine levâhakdan [Der,siz] gibi bazıları da kendilerinden evvelki kelimelere göre okunurlar. Uğursuz, şekersiz, parasız, pürüzsüz... Derken, görüyorsunuz ya, hep ayrı ayrı, hareke alıyor, bunları sırf kitâplarında zikr edilmek üzere müstesnâ

diye kaydetmek zaruridir. Yoksa bir “siz” edatını, okunuşunun her nevine göre ayrı ayrı sâitlerle yazmaya kalmak büsbütün güçlük tevellüd eder.

-Demek efendim, siz sâitlere taraftarsınız?..

-Ov, bu en büyük şart... Sâitler kabuk edilmedikçe verilecek emeğin fâidesi olmayacağına kaniim.

-O hâlde “Vav” ların telaffuzlarındaki başkalığa göre ayrılması da lâzım değil mi? Efendim?

-Şüphesiz... “Vav” lara ait olan kısım öteki sâitlerin hali meselesinde dâhildir. Tekrar ederim. Bu en mühim noktalardan biri, belki birincisidir. Bundan evvelki imlâ encümeni usul-ü imlâ diye bir risâle çıkarmış; burada sâitler kullanılmıyor. Vavlar yine eskisi gibi... Bundan bir şey çıkmaz...Hâlbuki imlânın kati ve ihtiyâcı tatmin edecek bir şekil alması diğer meselelere takdim edilecek kadar mühimdir. Ancak bu hal edildikten sonra sarf u nahv bahislerine girilebilir.

-Yeni encümenin bu sâitlere taraftâr olacağını tahmin eder misiniz efendim?.. Erkânı arasında nokta-i nazar farkları önce?..

-...Ölünce, yapılacak şey, basittir, he bu farkların beni Galatasaray’daki muallimliğe tayinim üzerine: “Tevfik Fikret’den sonra Ahmed Hikmet, birden kesilen sıcak suyun yerine soğuk suyun yapacağı tesiri andırır” demek tarzında tezâhirleri de vardı.. Mamâfih ben böyle düşünüyorum; bence bu, böyle olmalıdır, ilim, ihtiyâc hep bu zaruriyeti hissettiriyor.

Artık her bahis, kendiliğinden doğan vesilelerle birbirine dokundukça bir, yenisini uyandırıyor. Ahmed Hikmet Bey lisânın ıslâhı için düşündüklerini sayarken Âsım Efendi’nin Kâmus tercümesi, ferheng tercümesi gibi eserlerde mevcut Türkçe karşılıklardan pekçok istifade edilebileceğini ilâve ediyordu.

Uzaktan etfâl hastahânesinin saati dinlene dinlene on bir defa inledi. Muhterem edibe teşekkürlerini tekrarlayarak müsâdesini aldım ve çıktım. [S.261, s.3]

K.R.

3.67. İki Yüz Altmış İkinci Sayı

Çıkan Çıkana!

Galiba yumurtladıklarımız ölüyordu da kuluçka olduk. Zira çıkan çıkana, çıkarana çıkarana, bizin (Yeni Gün) bile isimleri huruf-ı hece üzerine yazılı onu bir tane çıkarmış!.. Fakat zavallı (Millî Kongre) cilik çıkardı. Başka türlü de ne yapabilirdi? Ne horozlor rahat bıraktı, ne de folluk ısınabildi!

(Hürriyet ve İtilaf) a aferin!... Böyle civcivli bir zamanda salma geziyor... Yükseklerde, ağaç üstlerinde, damlara konuyor!.. Mevlâ, cümlemizi sansardan muhafaza buyursun!..

Manzara, hâlâ gözümün önündedir:

Bir gün Boğaziçi'nde sahilden yürüyordum. Biraz ileride bir şeyin çarpındığı gözüme ilişti. Yanaştıkça bunu bacağından bahçe parmaklığına bağlı bir hindi olduğunu anladım. Ah! Görseydiniz!... Ne çırpınma, ne telaş, ne helecan idi!.. Ötüşmesini de şaşırılmış! Tüyler kabarık, kanatlar yelpaze! Kendini yerden yere vuruyor.

Ben evvelâ sancılanmış zannettim. Fakat yanı başında duran bir adamın denize bakarak gülmesi üzerine bende baktım. Ne göreyim?.. Beş on ördek yavrusu:

- Fış fış kayıkçı!

Oynuyorlar!... Meğer biçare hindinin altına ördek yumurtası koymuşlar, o da yatmış, çıkarmış!.. Gerçi hindiler, Hoca merhumun kavline sınıf-ı mütefekkirinden iseler de bu zavallı nasılsa akıl erdirememiş! Yavrular, suyu görür görmez kendilerini kapıp koyverince:

- Ay! Boğulacaklar!

Korkusu beynine vurmuş. Sıçrayıp duruyordu.

İstanbul intihabatı da benim değil ama, epeyce kimselerin beynine vurmak üzere gürlüyor: Onlar da kenar, kenar çırpınıyorlar, yer yer çarpınıyorlar.

Yarın, öbür gün çıkacak olanlar da daha şimdiden müsebbiha zen amal... Fakat şimdilik anaför sularda fış fış!.. Anavatan dertli, adeta deli divane olmuş, çay görmeden paçaları sığayan yavrularının devre-i mebusiyette nerelerde, nasıl yüzeceklerini bi-muhaba söylediklerine bakıp bakıp şaşıyor.

- Ay! Boğulacaklar!

Korkusuyla ezim ezim ezildiğini gören, tanedaran-ı dehr gülümsüyorlar. Bizdeki teşettüt arayı, adem-i ittihadı görüyorlar... Çıkacaklara:

“Badi badi yüz de gel”

“Dalgalar oynamasın”

“Cadı bahtın duymasın”

“Seni senden ayırmasın”

Şarkısını okuyorlar. Ben bunu can kulağıyla duydum. Siz de duyuyor musunuz?..

[S.262, s.1]

A.R

İstibdad-ı Edebi: Yine Muallim Naci

Naci mekteb-i edebiyesinin inhidamı üzerine (Tercüman-ı Hakikat) de ki boşluk – Kaybedilen ne idi ? - Mithat Efendi'nin çalışması o boşluğu dolduramıyordu- Darbenin açık bıraktığı yerler:Aleyhdarane cesaret veriyor, Sansürü hükümeti hafiyeleri kurnazlaştırıyordu.- (Naci) nin teşebbüsü: (Saadet) gazetesi riyâset-i edebiyesi-Gazetelerdeki tediyat meselesi- Akşamüstü gel! - Para ister muharririn-i kiram! - Şair ve nazmın gazetelerden mecmua-ı mevkuteye intikali – (Naci) ve asarı, bilhassa (mecmua-ı muallim) merhum Hacı İbrahim Efendi: (Vav) davası – (Vav) dan edebiyat-ı cedide mal bulmuş mağribeye dönüyor! – Naci ile büyük kardeşi (Salim) – (Mithat) Efendi'nin vefatı Naci'den duyduğu teessür

(Mithat) Efendi'nin yenmez, yutulmaz bir yumruğuyla çöken (Naci) mekteb-i edebisi müdâviminin çil yavrusu gibi dağılması beni de müteessir etmiş idi. Bu darbeden başka türlü bir inkılabı doğru gidilmek zarureti mahsus oluyordu. Fakat ne türlü bir inkılap?.. Burası kimsece malum olamıyordu.

Yalnız (Tercüman-ı Hakikat) de bir yokluk hasıl olduğu görülüyordu. Anlaşılıyordu ki (Naci) burası için bir nev varlık imiş! Benim tercümelerimle merhum Selanikli (Tevfik), (Mustafa Refik) vesâir zevatın yazılarına münhasır kalan bu gazete bir şeyi kaybetmiş idi. Ama o şey ne idi, bilinemiyordu. Mithat Efendi romanlara küçük hikâyelere, fenni, felsefi makalata çalاکalem himmet ediyorduysa da sahifelere

münatıf olan gözler başka şeyler arıyordu. Gazaliyat ve manzumattan ziyâde ufak tefek ihtârat-ı lisanîye, tenkidat-ı edebîye o zamanın pek sevdiği, pek özlediği mübahisten olmakla beraber aferinler, tahsinler, nazim'ul-hâkim, şair-i şehir, edib-i lebib, şayan-ı üdebamızdan, şuara-yı benamdan, nuru seydegan erbab-ı kalemden gibi tevcihat, taltifat, muvasalatda mahkûm nedret olmuşdu.

Evet, bu darbe, zamanede birkaç ders veriyordu. Ol emirde (Naci) aleyhdaranı daha keşif, daha cesur, daha açık görünmeye başlıyorlardı. Saniyen sansüratı için başka türlü tedbirler ittihazına temayyül gösteriyordu. Salisen hükümet-i hamidiye şair, muharrir, edib namları altında gezinen efrad-ı muallimenin, en ufak bir tehdit ile en sıkı bir inzibat altına alınabileceklerini hissediyordu. Râbian meydan-ı matbûatda tarassud memurları çoğalıyordu.

Gerçi (Naci) bir aralık (imdadü'l medad) ile (Tarık) gazetesinin imdadıyla kendisini toparlamaya, inzar-ı umumiyyede:

- Bu mekteb yıkılır, fakat ortadan kalkamaz, kaldırılamaz kaydını ispat etmek gayretinde bulunduğu ise de (Tercüman) ın çarşaf gibi sahifeleri üzerinde (Mithat) Efendi ve bazı zevad-ı mesturenin her güne biten tarizat ve hatta müfteriyatına, sağdan soldan gelen küçük küçük darbelere belli başlı bir gazetenin riyaset-i edebîyesinde bulunmaktan maada bir vasıta-ı mukavemet bulunamayacağına ihsas ediyordu.

Bu ihsas neticesinde idi ki (Naci), (Saadet) gazetesi gibi

- Nasıl oluyor da çıkıyor! Diye sahib-i imtiyazından, muharrirlerinden, hamallarına varıncaya kadar hayret ettikleri en geveze müvezzin bile

- Tarık, Sabah!...

Diye bağırırken (Saadet) kelimesi dilinin ucuna geldiği halde (hafız'ül lisan selamet'ül insan) mantıkına riayetle zikretmediği, ekser kıraathanelerin almadıkları bir gazetenin teklifini heva ve na-heva kabul etti.

Saadetçilerde merhumun (Tercüman-ı Hakikat) e vermiş olduğu revaç ve revnakdan kazanmak hususunda ümit var olmuşlardı.

Fakat rüşhal (Naci) nin burada duramayacağına işrab ediyordu. Çünkü gazete malı ihtiyaçlara karşı son derecede hatta vurdum duymaz! Dokuz yumruk bir işaret! Gibi

darb-ı mesellere musaddak olacak bir lafide-i tam içinde bulunmayı adet edinmişti. Ben bu gazetede çalıştığım zaman bir gün postahaneden para getirdiği nasılsa şayi olan idare memuru müteveffa (Karnik) Efendi'nin elinden muharrirlerin çıkını gasp ederek aralarında garameten taksim eylediklerini gördüm. Galiba muharririn ve müstahdemine oldukça muntazam haftalık veren yalnız (Sabah) idi. (Tercüman) da parası olduğu halde muntazam veremezdi. Mithat Efendi, eski baş mürettibi Tatar (Abdullah)ı kadim postacı Tatarlar gibi hazineyi alıp getirmeye memur imiş. Sahib-i imtiyazı (Cevdet) Bey merhumda cümleye imsaki tavsiye etmekle beraber israf ve tebzirden kurtulamamış idi. (Tarık) a gelince üç ay kadar devam eden kısa bir muharrirliğim esnasında müteveffa (Filip) Efendi'yi matbuada şimdi (Ceniv) denilen eski (Filip) de eski köprü gazinolarında inlemekden bıkip usanarak nihayet alacaktan kefid etmeye mecbur olmuşum.

Gazete idarehaneleriyle kitapçı paragözlerine has olan bir tarzı tediye (Akşam) kelimesinin hala bir anane halinde devam etmekte olduğu görülüyor. Buralardan para istenildi mi, bu kelime para verecek adamın dudaklarından derhal fırlar:

- Akşamüstü gel!
- Akşama!
- Hele akşam olsun da bir şey yaparız!
- Akşama daha bir yıl var!
- Yarın akşam!

En ziyade tabiratındandır. (Küçük millet) hanende intişar eden (Konstantinopolis) gazetesinin sahibi (Nikolaki) bile sahib-i imtiyazı olduğu yegâne akşam gazetesini (Served) in muharrirlerinden herhangi biri için kendisine müracaat edecek olursa

- Akşama!

Derdi. Halbuki gazetenin tahriri, tertibi, tabi öğleüstü biterdi. Bu cevabı alan muharrir Galata'da, köprü üzerinde piyasa vurmaktan İstanbul tarafına geçemezdi. Çünkü müteveffa (Ada) vapuruna binmekte ecnebi külahını giymiş kadar görünmez sırrına mahzar olmuştu. Elhasıl (Naci) bir müddet sonra lisan-ı nedametinde:

“Para ister muharririn-i kiram”

“Sahib-i imtiyaz-ı hayretde!”

Nidayı tesiri olduğu halde (Saadet) den ayrıldı. Bir zamanlar kuş bakışı baktığı meydana indi. Fakat (Demdeme) gazeteye az çok revaç verdiği halde kitap şeklinde intişarı (Arakel) in memul ettiği gamgama-ı revacı çıkarmadı.

İşte bu zamanlarda idi ki şair, nazım ve envai ceraid yevmiye sütunlarından, sahifelerinden çekilmeye yüz tutmuştu. Şair, kendi başına çalışmak istiyordu. (Mekteb-i Sultani) edebiyat muallimliği maaşı, kitapçı ve insanlar ile geçinmiyordu. Hala o deve tüyü renginizi sakosunu, kokuletasını terk edemeyerek düş kalenderanesinde taşıyordu.

(Mecmua-ı muallim), (Lügat-i Naci), (İstılahat-ı Edebiye), (Ömer'in Çocukluğu) vesâire ufak tefek asarı bu devrenin güzide mahsulatındandır.

(Mecmua-ı Muallim) esas itibariyle muhtelif dürus-ı lisaniye makalelerinden bilhassa lisanımızın belli başlı edevâtı ile (mekteb-i sultanî) de vermiş olduğu lisan ve edebiyat derslerinden, mülâhazat-ı müteferrikadan, eslaf-ı şuaranın asarından, ahlaftan bazılarının sathat-ı ve manzumatından müteşekkil idi. Lisana meraklı pir ü berna erbab-ı kalem, mecmuanın ciddiyet-i mübâhasından gayetle memnun görünürlerdi. Fakat merhum (Hacı İbrahim) Efendi (vav) edatı hakkında bir mübâreze-i sarfiye çıkardı.

(Naci) , (vav) ın Türkçe'de bulunmadığı için istimalini mümkün mertebe tahdid etmek istiyor, (Hacı) Kur'an-ı Kerim'den, ehâdîsden, hatta elinden gelse ecma ümmet ile tefâsîr-i şerifeden misaller getirmek suretiyle elzama kalkışıyordu. Bittabi bu iki zat-ı edanın teması bir takım komik, hurda fıkralara meydan veriyordu. Hacı (Tarık) ile neşr ettiği cevabiyelerinde heman daimi sûrette (tevâlî-i vav), (tevâlî-i vat) terkiblerini istimal ettiği için (Naci) her okuyuşunda gülmeden kendisini alamıyordu. En sonunda :

“Senin ne bî ebat olduğunun eyler isbat”

“Tevâlî-i vav, tevâlî-i vavat”

Demekle neşesine hatme verdi. Verdi ama başımıza iş açtı. (Edebiyat-ı cedide) bulanık suda avlıyordu. Oltasına (vav) ı taktı. Fransızca'ya etbadan ziyâde (Naci) aleyhdarlığı gayretini gütmek için (vav) ı meselâ bir makalenin, bir manzumenin mübde-i kelimatı ittihaz etmeye kadar yükseltti. Hatta bugün bile (ve) diye başlamayan cümlelere belki yenir diye kabak karpuzda diş vuranların :

-Tatsız imiş !

Şikayetine yakın ?

-Vavsız ?

Diyenlere tesadüf etmek muhtemeldir. Hele bazıları Kadıaskerzâde hikayesini ihya edecek sûrette herifin atufete, yoksa kısım mı, yoksa başka bir şeymi olduğundan bîhaber görünüyorlar. Bittahsis (Tanin) ile (Servet-i Fünun) koleksiyonlarının kablalarına Mısır Çarşısında ki (Çifte vav) şeklinde birer alamet-i tefrik yapılsa becadır.

(Tarih-i Nüfus Âli Osman) unvan-ı muhaddisiyle kadri tebcil edilmek tarzında zuhur eden tevehh, şair numune mahallesi Topkapı'da olacaktır. Harikzedeliğinin bir kısmını olsun meskensizlikden kurtarmak üzere harik-i encümen-i âlisi tarafından bir numune mahallesi teşkili hakkında verilen kararı Şehremaneti mevki-i fiil ve tatbiki vaz için uğraşmaktadır. Evvelce Topkapı haricinde inşâsı tasavvur edilen mahallenin surun dâhilinde olması muvafık görülmüş ve bir çok taharriyattan sonra nihayet şehir emanetinde Topkapı fıkraperver cemiyeti merkezi civarında münâsib bir mahal bulunmuştur. Birçok eşhasın taht-ı temellükünde olan ve ... 68 metre merbânda bulunan bu arazinin Şehremaneti tarafından tayin edilen üç kişilik bir heyet marifetiyle haritaları tanzim edilmektedir.

Tir-i Müjgan ve Giresun Vapurları

Seyr-i sefâin Tir-i Müjgan ve Giresun vapurları Mısır'dan esra-yı Osmaniye'yi getirmek üzere yakından İskenderiye'ye müteveccihen hareket edecekleri haber alınmıştır. Muallimi biraz daha merdümگیرiz idi.(Debbağ Yunus) da ki hânesinden nadiren çıkıyor, eserlerini büyük biraderi (Salim) Efendi eski (Tercüman-ı Hakikat)in Soğuk çeşmeye doğru biraz ilerisinde tuttuğu dükkanda satıyordu.

Benim bildiğime, hatta bir kerede kendi ağzından işittiğime göre zarar etmekte idi. Bu zarar nereden geliyordu ? Ya matbadan, yahud dükkandan, ikiden hali değil idi.

(Naci) ile (Salim) iki kardeş iken tabien mütehâlif görünüyorlardı. Biri güler yüzlü olduğu halde diğeri bilakis abuse yakın bir sima ile yürür, oturur, alış veriş ederdi. Yalnız şu var ki kavga ettiğini görmedim. Ağabey'e hürmet , (Naci) nin ahlak-ı safiyesinden bir nişanedir.

Her :

-Birader !

Deyişimde bu hürmetin derecesi görünüyordu. Vefatının ikinci günü (Mithat) Efendi'yi ziyarete gitmiş idim. Malum olduğu üzere (Naci) nin kayınpederi idi.

Efendi beni görür görmez; ömrümde kendisinde birinci defa gördüğüm derin bir tesirle göz yaşları dökerek dedi ki :

-Rasim ! Ne kaybettik biliyor musun? Durdum.

-Hazine desem yanında tam takır kalır! Dün bugün kendimde değilim! Bende ağladım idi! [S.262, s.3]

Ahmed Rasim

Eski Sarf ve İmla Encümeni'nin Nokta-i Nazarı

“Yeni Gün”ün lisan ve imla meselesi etrafında yapmaya başladığı ankete, alakadar muhafilde büyük bir ehemmiyetle takip edilmektedir.

Birinci defa imla meseleleriyle uğraşan encümenin ve merbut olduğu tatbikat lisaniye heyetinin reis-i umumiyesi olduğu gibi, son teşkil edilen encümende riyaset eden Ali Ekrem Beyefendi'nin beyanatını birinci olarak neşretmiş idik. Yeni encümen erkanından Ahmet Hikmet Bey'in dünkü nüshamızda münderiç beyanatı üzerine dün ilk saf ve imla encümeni azasından iki zattan birer mektup aldık.

Bunlardan Ali Kami Beyefendi'nin mektupları mafsalsal ve etraflı yazılmış olduğu cihetle, maal-itizar yarınki nüshamıza taalluk ediyoruz. Muallim ve muharrir Hakkı Tarık Bey'in mektubunu ise bir vech-i zir aynen derç eyliyoruz.

- Muhterem (Yeni Gün) e-

Ahmet Hikmet Bey'in imla hakkındaki beyanatını neşretmişsiniz. “Bundan evvelki imla encümeni usul-i imla diye bir risale çıkarmış. Burada saitler kullanılmıyor. Vavlar yine eskisi gibi bundan bir şey çıkmaz” demişler. Ahmet Hikmet Bey'in bundan evvelki dediği encümen Naim Bey'in riyasetinde iken son zamanda inhilal eden encümenden evvelkisidir ki ben her ikisinin müzakeratına iştirak edenlerdenim. Onun için görüyorum ki Ahmet Hikmet Bey bu ağır hükümlerini koyduğumuz imla

esaslarından değil, risalenin kendi imlasından istihraç etmişlerdir. Usul-i imla faslının ikinci sayfası herhalde Hikmet Bey’le hem fikir olarak “saitlerin, kullanıldığı”nı, “ve onların eskisi gibi olmadığı”nı ispata kafi gelir. Yalnız eski encümen kendi vazî ve kabul ettiği üç ve o işaretinin istimalini lügat kitapları ve iptidai sınıflar için mecburi tutuyor, ondan başka yerlerde ihtiyare bırakıyordu. Yeni encümenden şimdilik bundan başka bir karar ittihaz edebileceğini zannetmiyorum.”

Muallim

Hakkı Tarık

İmla ve lisan meselesi, edebi ve medeni hayata malik milletler için pek mühim ve esaslı meselelerden biridir. “Yeni Gün” bu mesele etrafında serd edilecek her türlü vakıfata mütaleata sayfalarını açık tutar. Ümit ederiz ki bu suretle vaki olacak müsaddeme-i efkar, barika-i hakikatin zuhuruna en iyi bir medar olacaktır. [S.262, s.3]

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 27

Muhittin

Gurub

Bombardıman kesildiği zamandan beri yerler etrafında müthiş bir boğuşmadır gidiyordu. Fırkanın cephesinde binnisbe sükun vardı. Düşman zaman zaman kâh bir tarafta, kâh diğer tarafta siperler arasında küçük bir gedik açmaya, Alçıtepe’ye doğru yer kazanmaya çalışmış, fakat şimdiye kadar hiç bir tarafta muvaffak olamamıştı. İki gündür kimsenin gözüne uyku girmemişti. Yemek yemeyi bile düşünenler nadirdi. Şevket Nihat Bey kâh Domuzdere ile Kerevizdere arasındaki sırta kadar çıkarak tarassud mevkiinden etrafı tetkik ediyor, kâh siperler arasına girerek alayları, taburları dolaşıyordu. Telefonlar işliyor, Tenekkürdere karargahından emirler geliyor, tarassud mevkilerinin raporları alınıyor, topçularla konuşuluyor(?), alay kumandanlarından raporlar geliyor, emirler gidiyor, hülâsa, telaşsız ve sınırsız bir faaliyet, bütün fırkayı, sanki şu canlarını dayattıkları Alçı Tepe’nin muazzam bir kayası gibi, olduğu yere mihliyordu. Hakikatte de öyle idi. Herkesin çehresinde, hatta şu cılız yapılı, miskin bakışlı, alık ve bir sokakta kimsenin yüzüne bakmayacağı bir

neferin çehresinde bile bulunduğu yerden kımıldamaya karar vermiş ve bir mana vardı.

Ali Fikri bir aralık, sakin bir ciddiyet içinde, güler yüzü ve asker selameti ile muharebe içinde kendinden geçmiş zannedilen Şevket Nihat Bey'e "artık güllelerle kardeş olduk!" demiş. Kumandanını güldürmüştü. Hakikaten herkesin böyle bir hissi vardı. İçinde gizlendikleri siperde konuşulurken tesadüfen bir mermi siperin bir tarafını yıkacak olsa kimse başını çevirip bakmıyordu bile. Bu cehennem yağmuruyla herkes o kadar ünsiyet peyda etmişti. Yalnız şu kara torpilleri, ah melun şeyler! Askerler arasında bu zebaniye benzeyen şeylerin bin türlü isimleri vardı. Ben bazen küçük bir tepenin arkasından mailen semaya doğru yükseliyor, sonra dar bir zaviye resmederek yine mailen siperlerin üzerine doğru iniyor ve indiği zaman etrafını alt üst ediyordu. Asaba en çok tesir eden de bu idi.

Muharebenin ikinci günü akşam olduğu zaman her taraftan ateş durmuştu. Henüz firkanın cephesinde ciddi bir mücadele olmuş değildi. Düşmanın şimdiye kadar bütün teşebbüsleri nümayışlere münhasır kalmış. Bütün bu teşebbüsleri de kolayca def edilmişti. Bu akşam Tenekkürdere karargahından harbin o günkü bilançosu firkalara tebliğ edildiği sırada bu muazzam mücadeleden sonra vaziyetin pek iyi olduğu söylenirken muharebenin henüz bitmediği haber veriliyor. Bilhassa on sekizinci firkaya bu gece ve ertesi gün için dikkat ve basiret bile tembih olunmuştu. Zaten Şevket Nihat Bey de bu fikirde idi, Ali Fikri'ye "ya bugün veyahut yarın sıra bize gelecek!" demişti.

Bununla beraber gece sükun içinde geçti. Sağ taraflarında bütün kuvvetleriyle iki günden beri harp ede ede pek yorulmuş bulunan dördüncü firkanın cephesinde sabaha kadar top ateşi devam etti. Fasıla ile, kâh şiddetli bir gülle yağmuru düşüyor, kâh piyade ateşi teati ediliyordu. Fakat, her taraftan gelen malumat on sekizinci firka cephesinde düşman faaliyetinin daha keşif olduğunu gösteriyordu. Demek imtihan saati muhakkak yaklaşmıştır. Bunun için kumandan bu gece hiç istirahat etmemiş, hafif bir mehtap altında tepeden tepeye, siperden sipere dolaşmış, uzun bir yorgunluktan sonra nihayet kendi nöbetlerinin de geleceğini adeta birer birer herkese anlatmıştı. Bilhassa neferlerle konuşmasını pek iyi biliyordu. Onlara öteki firkaların kaç gündür nasıl dövüştüklerini anlatıyor, sonra "biz onlardan aşağı kalmayız!"

diyor. Bir takım çavuş kumandanı dinlemiş dinlemiş, sonra ruhunun derin köşelerinden gelen bir sesle:

- Ah, demişti, top, top... Bey'im, ah, bu ne kadar doğru idi! Bizim topçuların sesleri hemen hiç işitilmiyor gibiydi. Yalnız, arada sırada tesirli bir ateş ancak İtepe bataryalarından çıkıyordu ve bu ateş muharebeye müdahale ettikçe askerlerin yüzü vazih bir inbisat ile güler gibi oluyordu.

Şevket Nihat Bey hücumun gecikmeyeceğine inanmakta haklı idi. Şafakla beraber eski hisarlık istihkametinin bulunduğu sırtlardan keşif bir bombardıman başladı. Düşmanın, her tarafta ikamete uğrayan teşebbüslerden sonra talini bir kere de bu tarafta denemeye karar vermiş olduğu muhakkaktı. Uzun uzadıya hesaplarla günlerden beri hazırladığı hedefler birkaç dakika içinde müthiş bir gülle yağmuru altında kaldı. Bu, bir yağmur değil, müthiş bir kasırga idi; dakika dakika şiddetini değiştiren, bazen küçük bir fasıla verdikten sonra tekrar yeni bir şiddetle başlayan bu kasırga saatlerce devam etti. Her cesamette mermiler, birbirini takiben firkanın bütün cephesini, en geri noktalara kadar istila ediyordu. Bu, bir müddet devam etti; herkes baştan ayağa kadar sınır olmuş, üç gündür yorulan asabını zaptetmek için bütün kuvvetlerini bir araya toplamaya uğraşıyordu. Şevket Nihat Bey erkan-ı harbiye reisi Cevad Bey'i telefon başında bırakarak Ali Fikri'yi yanına aldı, Domuzderesi sath-ı mailenin yüksek noktalarından biri üzerindeki terassüd mevkiine gitti. Karargahtan buraya kadar gelmek pek tehlikeli bir şey olmuştu. Küçük bir dikkatsizlik, yahut fena bir tesadüf, mestur yolların himayelerine rağmen, insani insanı bir tarafa devirmeye kafi gelebilirdi. Başlarının üstünden, gülleler, cehennemi ıslıklar çalarak, vahşi bir kasırga halinde Garp'tan Şark'a doğru, göz kamaştıran bir süratle uçup gidiyordu. Her adımda bir kere irkilmek, yolun emniyetsiz yerlerinde korunmaya çalışmak lazım geliyordu. Bazen büyük bir gülle tam bir isabetle sıçan yolunun bir kenarını parçalıyor, sademenin püskürdüğü kaya parçaları bir şarapnel dehmesi kadar müthiş oluyordu. [S.262, s.3]

Mabadı var

3.68. İki Yüz Altmış Üçüncü Sayı

Tanın Makalesi

Paris 7 (T.H.R)- Tan Gazetesi yazıyor: Müttefiklerle mağlup Almanya arasında bir buhran zuhur etmiştir. Maahaza bu ilk defa vuku bulmuyor. Maahaze-i salahiyeti imzasından evvel haziran da vuku bulan hadise hatıralarıdır. Almanya eski zihniyette bir zümre-i siyasiye ve askeriye tarafından idare edildiği takdirde bu buhran sonuncu olmayacaktır. Almanya ancak bizim, düşer zaif olmaklığımızla kesb-i kuvvet edebilir. Müttefikler, mütareke devresine nihayet vererek muahede-i sulhiyeyi mevki-i meraiyete vazi etmek arzusuyla nakz edilen uhûdi nazar-ı itibare almak ve birtakım mevad ve teminat talep etmek mecburiyetinde buldukları zaman Alman mümessilleri itiraza bulunuyorlar. Müttefiklerin muahade-i sulhiye ahkâmına keyfi bir surette birtakım ilaveler de bulduklarından bahisle feryad ediyorlar. Diğer taraftan müttefikler Almanya'nın muahade-i sulhiye haricinde daha büyük bir ordu teşkil etmesine müman'e't ettikleri zaman Alman mümessilleri muahade-i sulhiyenin henüz mevki-i merayete vazi edildiğini beyan ediyorlar ve bin netice Almanya'yı silahlarından tecrit edecek olan beynelmilel komisyonlar hiçbir şey yapmaya muvaffak olamıyorlar. Bu suretle Almanya muahadeyi mütareke nameye ve mütarekeyi muahadeye karşı koyarak imza atmış olduğu bütün mevada itiraz etmek imkanını buluyor. Bu hud'a devam edemez. Esasen Almanlardan hangileri bu usulde devam etmeye çalışıyorlar? Yalnız yeni bir harp hazırlığında bulunan ve idare-i sabıkanın ihyasını tasvir edenler! [S.263, s.1]

Ali Kami Bey'in Mektubu

Ahmet Hikmet Bey'in Beyanatı ve Eski Encümenin Mukarreratı

Dünkü nüshamızda, Ahmet Hikmet Bey'in evvelki gün neşrettiğimiz beyanatı üzerine Muallim Hakkı Tarık Bey'den gelen mektubu derç etmiş ve Ali Kami Bey'in mektubunu bugüne bıraktığımızı zikr eylemiş idik. Ali Kami Bey'in mektubunu da bugün bervech-i zir derç ediyoruz:

İmla meselesine dair Ahmet Hikmet Beyefendi'nin Yeni Gün 7 Kanunuevvel 335 tarihli nüshasına münderiç beyanatını okudum. Mülga sarf ve imla encümeni azasından olduğun için bu beyanata cevap vermek lüzumunu hissediyorum:

Muharririn “demek efendim, siz saitlere taraftarsınız?” Sualine cevaben Ahmet Hikmet Bey diyorlar ki “Ovv, bi en büyük şart. Saitler kabul edilmedikçe verilecek imkan faidesi olmayacağına kaniim.” Biraz sonra da ilave ediyorlar: “Bundan evvelki imla encümeni usul-i imla diye bir risale çıkarmış, burada saitler kullanılmıyor; Vav larına eskisi gibi. Bundan bir şey çıkmaz.” Şu sözlerden anlaşılan mana lisanımızın imlasına mükemmel saitler ilavesi iktiza ettiği dir: Vavlar eskisi gibi kalmayınca bittabi yalar, elifler de ıslah ve ikmal edilecek ve işte o zaman lisanımız kemal-i suhuletle okunup yazılacak.

Öyle zannediyorum ki Hikmet Beyefendi'nin şu fikirleri bir kanaat değil, bir temenniden ibarettir ve bu temenni gayr-ı kafi gördükleri usul-i imla risalesini bala- taraf tedkik etmeden izhar ediyorlar. Zira mezkur risalede hiçbir lisanda hiçbir zaman hiçbir encümen ilminin hüküm ve kararıyla ıslahat-ı külliye yapılamayacağını ve ilmi meclislerin vazifesi lisanın merahlı tekamülünü tayin ve tespit ve üdeba ve muharririnin düşmekte oldukları bazı tenakkuzları imha eylemekten ibaret olduğu destur-ı tekamüle istinaden ilmi bir lisan ile ispat edilmiş ve imlada ıslahat külliye teşebbüsünün memalik mütemaddin de nasıl akim kaldığı da gösterilmiştir. Bu teşebbüsata dair risalede münderiç fıkraları şuraya nakl ediyorum:

1904 senesinde Fransa maarif nazaretinin erbab-ı ihtisastan teşkil etmiş olduğu, imla komisyonunun kararlaştırdığı ıslahat kabul edilmiştir. Komisyonun mukarreratı gayet makul ve mutedil olduğu halde bu teşebbüsten vaktiyle Fransa encümen-i danış haberdar edilmediği için kendini imla mesailinde hakim mutlak addeden akadı(?) izzet-i nefsine tecavüz edildiği vahimesiyle mukarrerat ıslahiyeyi red ve iptal etmiştir.

1906 senesinde Amerika Reis'i Cumhur'u Roseaulet'in(?) taht-ı himayesinde teşekkül eden imla komisyonunun İngiliz lisanında ki imla müşkilatını izale için ittihaz ettiği mukadderat dahi mahkum-ı sükut oluvermiş idi.

Portekiz'de encümen-i danış imlanın tadil-i meselesini asla nazara itibara almamıştır.

İspanya'da İspanyolcanın imlası muntazam olmakla beraber tatbik edilmek istenilen bazı ıslahat İspanya Encümen-i Danişinde mazhar tasvip olamıyor.

Halbuki Almancanın imlası birkaç defa islah edilmiştir. Norveç'te dahi imlanın ıslahatına ait teşebbüsât muvaffakiyetle tenviç etmiştir.

Lisanımızın imlasına gelince... Islahattan maksat Fransa'da ve Amerika'da tatbik edilmek istenildiği gibi "külli ve kati" tadilat ise, yahut gösterilecek sur-ı ıslahiye ve heyet-i edebiyenin bir encümen-i danışın muhalefetini icap edecek mahiyette bulunacaksa bunun kabul ve tatbik edilemeyeceği muhakkaktır; böyle olmayıp da imla-yı lisanın tarihi safahat-ı tekamülü, bunun ihtiyacı nazar-ı itibara alınarak imlada ki ıtratsızlıklar rif'ata, üdebâ ve muharririn ile ehl-i lisanın kabul ettikleri teceddüdât ve tekamülatın tespitine çalışacaksa bu yoldaki mesainin Almanya'da Norveç'te olduğu gibi semarât-ı müfide bahş etmesi ve itradı temin ile beraber kuratı teshîl edecek makul ve mutedil mukarreratin umum tarafından hüsn-ü kabul görmesi pek mamuldür."

Usul-i imla risalesinin şu nokta-ı nazarını ilmi ve bir surette delâil-i müteyyete ile red ve ibtâl etmeden lisanımıza yeni saitler idhâl acaba nasıl kabul olabilir?

Usul-ü imla risalesini telif etmiş olan encümen lisanda saitlerin suret-i katiyede tamimi, yahut yeni şekilde saitler kabul meselelerini bala- taraf aylarca düşünmüş nihayet bunun gayr-i kabil hatta abes olduğuna kanaat-ı kamile hasıl etmiştir.

Saitlerin bütün hecelere teşmili gayr-i kabildir. Çünkü gerek eski saitler bittadil kabul, gerek yeni şekiller ihdas olunsun, bu saitleri mutarriden yazmak kabul ammeye mahzar olamaz. Bu meselede meclis ilmiyenin, devair-i devletin, kararların, kanunların, hakem ve tesiri yoktur. Bütün el-seneyi tetkik edince bu hakikati ayanen görürüz. Yeni saitler kimler kabul edecek? Devair-i hükümet-i mükatib, matbuat, üdeba ve muharririn, erbab-ı lisan, ulemâ ve müttefinin değil mi? Bunlar cümlesince mazhar kabul olamayınca yeni saitlerinin lisanda hayatı olamamak tabiidir. Devair-i devlete bir meclis-i vükela kararıyla acaba yeni saitler tıpış tıpış teşrif ederler mi? Ne gezer: Onları katipler bala-nifak kapıdan kovarlar. Aklâm-ı hükümette yeni bir imla takarrür etmesi için memurin ve kitabın iptidadan biri onu yazmış, öğrenmiş olmaları lazımdır, buna delil getirmeye ihtiyaç mess etmezse de küçük bir delil irad edeyim: Harbiye nezaretinin muharebe esnasında kabul etmeye kalkıştığı huruf-ı maktalı imla kuvve-i teyidiyesi kurşuna dizmek kadar müthiş olduğu halde ordularda iki, üç ay bile tamim ve intişar edemedi. Yeni saitleri en ziyade kabul edecekleri farz ve tahayyül edilen mekteplerde de hal böyle olacaktır. Maârif nezaretinin mükatib taliye

ve aliyeyi yeni bir imla kabulünü emir ettiği zaman bala-istisna bütün mektep müdürlerinden alacağı cevap şudur: “İşbu emir ali-i nazar-ı tepinahilerinin(?) infazı için evvel emirde bütün ders ve kıraat kitaplarının yeni imla ile tabii ettirilmesi lazım geleceği derkar olmakla ol babda” ya matbuat? Ya üdeba muharririn, ulema mütefennin? Acaba onlar yeni saitleri kabul ederler mi? Buna asla ihtimal verilemez. Matbaa sahipleri, bütün gazeteciler yeni imla ile yazı yazmak için en küçük fedakarlığı ihtiyar etmezler. Daha doğrusu edemezler. Buna ne servetleri, ne vakitleri müsaittir. Hacet olmamakla beraber şu hükmü de küçük bir delil ile ispat edeyim: Tan’ın gazetesi vaktiyle güya mükemmel bir imla ve bir hatt-ı icat eyledi. Bunu umuma kabul ettirmek için gazetenin yarım sütunluk kadar birbirini yeni yazısıyla birkaç ay tabii etti durdu. Hariçten ne bir gazete de, ne bir kitapta tanınan imlasıyla bir satırcık bir kelimecik yazılmadı, nihayet taninde Nasrettin Hoca’nın karla ekmek yediği zaman dediği gibi ben icat ettim ama ben de beğenmedim diyerek o mükemmel hat ve imla-yı cedidini! Mezara gömdü, köhne hat ve imla ile intişar da devam etti.

Hele üdeba ve muharririn, ulema, mütefenninler yeni saitler ile, yeni bir imla ile yazı yazarlar mı acaba? Buna da islah-ı ihtimal verilemez.

Bugün ben yazdım elbette yazar ahfâd-ı na-kâfi diyen Şair-i Azama birkaç türlü var, ya kabul ettirerek yazı yazdıracağız öyle mi? Süleyman Nazif, Cenap Şahabettin, Mehmet Akif gibi lisanın bütün safahat tekamülünde, fikren, şeklen tesirat-ı izemesi(?) görülen üdebaya yeni imlayı nasıl kabul ettireceğiz? Ya bu zevat yeni saitli imlayı kabul etmezlerse encümen kararları, hükümet emirleri lisanda ne hükm ve tesir gösterecek? Bütün erbab fen, mesela ulema-yı hukuk, etba eski imla ile yüzlerce eser telif ve neşretmek de devam ederlerse yeni saitli lisanın sahe-i malumatta ne ehemmiyeti kalır? Yoksa mütefenninlerimizi şimdiye kadar kabul etmiş oldukları imlayı bırakmaya icbar mı edeceğiz?

Fevkalâde haiz ehemmiyet bir mesele daha var: Yeni bir hat-ı imla bütün şu meşguliyet muazzama iktiham edilerek teessüs ve tekrar etse bile o zaman mesahıf-ı şerifeden itibaren bütün ketb-i diniye ve edebiye ve ilmiye, milyonlarca eser kadime ve hazire-i İslâmiye ne olacak? Bunları yeni imlamızla tekrar mı tabii ettireceğiz, yoksa nasıl hazırı ve nasıl âtiyi bu kitapları okumaktan menaa mı kalkışacağız?

Türkçe kelimeleri okunduğu ve söylediği gibi yazabilmek bizde oldukça eski bir mefkuredir. Şinasi zamanında buna teşebbüs edilmiş ve yeni sevait ihdası değil, fakat sevait bazı işaretler vazi gibi makul ve mutedil bir suret-i ihtiyar olunarak buna Namık Kemal gibi bir müceddid taraftar görünmüş ve Ebuzziya gibi bir tabii de ihtas olunan işaretleri basmakta senelerce ısrar etmiş olduğu halde hiçbir netice istihsal olunamamıştır.

Şu mutalaat, külli ve kati ıslahat ile imla-yı lisanı itrad-ı temini mümkün olamayacağını ve ihdas ve tadil sevaitinde öyle zannediliverdiği kadar kolay olmadığını munattıfen red edilecek surette ispat ediyor sanırım. Fakat aksi bile tahakkuk etse derim ki:

Lisanımız da saitlerin tadil veya temdidi abestir çünkü Ahmet Hikmet Beyefendi de itiraf ediyorlar ki “mevcut-ı sarf ve nahv-ı kaidelerine hayat vermek suretiyle bugün ki eksiklerin yüzde yetmişini doldurmak kabildir.”

Bunu söylerken Ahmet Hikmet Bey usul-i imla risalesinde işte bu nokta-i nazarın takip edilmiş ve kavaid-i lisanla istinat olunmuş olduğundan haberdar görünmüyor. Tenkit olunan ilmi bir eserin bazı cihetlerini meskut-ı anı bırakmak hatta o eserde bala-tarif tetkik ve tahlil edilmiş olan (usul-ü imla risalesi sahife 14 ali 48) bir bahsi birinci defa olarak kendileri söylüyorlarmış, gibi irat etmek ne derecelere kadar doğrudur, bilemem, lakin bu hususta ısrar etmeyeceğim. Usul-u imla risalesi meydanda duruyor, kavaid lisanı hayat vermek meselesine eski sarf u imla encümeninde ne kadar itina edilmiş olduğu herkes okuyup öğrenebilir; fakat Ahmet Hikmet Bey’in dediği gibi lisanı sarf ve nahf kavaidinden istinbât olunamayan ve yüzde otuz tenezzül eden imla müşkülâtını ezele için yeni saitler kabulüne lüzum var mıdır? Bizim encümeniz bunu yalnız gayr-i kabil değil bir de abes görmüş idi. Abestir çünkü hiçbir lisanı yüzde otuz müşkülata karşı hal-ı sühûlet teminiyle uğraşılmaz. Abestir çünkü lisanımızın imla-i müşkülâtı Türkçe kelimelerden değil, Arabi ve Farsi kelimelerden gelir. Ahmet Hikmet Beyefendi beyanatında tasrih etmiyorlar ise Arabi, Farsi kelimelerin imzalarına dokunmak taraftarı değildirler ve olamazlar; şu halde lisanımızın imla müşkülâtı diye her taraftan koparılan yaygaralara rağmen o müthiş Arabi, Farsi suubetleri lisanı baki kaldıkça yüzde otuz Türkçe kelimenin imzalarını mükemmel saitlerle yazmaktan ne çıkar? Bunu temine muvaffak olunca ne kazanırız? Mekteplerimizde çocuklarımıza imla öğretmek mi

kolaylaşır, okullarımız da kızlarımıza gazete okutmak mı? Biz “Allah, beni; salat-ı ramazan, lal-ı müşmeiz, mütebassır, kerim, Ubeyd, mafu, mübeşir, iktisab, tekeddür , küzeşte, nevid, şeb, şebçerağ, endaht” gibi binlerce Arabi ve Farsi kelimeleri hatta bunlardan çok müşkül olanlarını huruf imla ile yazamayacak ve mesela “Allah, nebi, salat, ramazan, la- Allah, müşmeiz, mütebassır, kerim, ubeyid, mafur, mübeşşir, iktisab,ihmiran, küzeşte, nevid, şeb,şeb-i çerağ, endehat(?)”eşkal-i imlaiyesi kabul edemeyecek olduktan sonra “olmuyor” yerine “olmayor”, yerine “ölecek” yerine “ölacak” yazmak ve bu kelimeleri kemal-i suhuletle okutabilmek için yeni saitler kabul edersek abesle iştigal etmiş olamaz mıyız?

Bu, sokaklarımızın darlığından geçilmezken evlerin bir hizada olmasını iltizam etmek gibi bir şey olur.

Ahmet Hikmet Beyefendi'nin fazl ü ilmine itikadımız ve kendisine hürmet mahsusamız vardır. Fakat itirafa mecburuz ki “muallimliklerle başlar, Macaristan'da lisan alemleriyle temasa kadar devam eder” sözleriyle tavsif eyledikleri “lisan meseleleri alakası” netayicinde olarak vukua gelen beyanatu, anlayabildiğimiz gibi ise, biraz hayali buluyoruz. Ve bu beyanatın usul-ü imla risalesinde ve ilmi addolunabilecek yolda tadilat icrasına bais olabileceğine ihtimal vermiyoruz. İleride lüzum müddeamızı daha ziyade tafsilat ile arz edeceğiz.

Mülga-ı sarf ve imla encümeni

Azasından [S.263, s.3]

Ali Kami

3.69. İki Yüz Altmış Dördüncü Sayı

Gittikçe Maddî Oluyoruz

Bu gazeteciler çok yaygaracı mahluklar!.. Her gün bir türlü unvan ile:

- Yine bir tramvay kurbanı,
- Yine tramvay kazası,
- Yine tramvay faciaları

Diye türlü türlü firkalar yazıyorlar!.. İçlerinden biri çıkıp da:

- Ya hu!.. Gerçi bunlar çiğneyip eziyorlar ama vaktine göre her biri beşiği kendinden bir lohusa odası oluyor. İşte geçen gün de bir tevellüt vaki oldu. Dünyaya bir çocuk getirdi. İnşallah kudumu mübarektir. Gelin bu nevzatin isim babası olalım tebrik edelim.

Diyor.

Bu serzeniş, hatırımdan geçer geçmez, kendi kendime:

Ekseriya gemilerde doğan çocukların adlarını (Bahri) koyarlar. Acaba bunun adını ne koymalı? Diye düşündüm. Tramvay, tramvayı nakıl... (Vatman) pek ecnebi... Hem de (hartman), (haftman) gibi şimdiki gidişimize hiç de muvaffak olmayan bir Alman ismiyle mülâbis: (Kondüktör), (biletçi), hiç yakışmıyor. Bir de bunlar şecereleri adam olmazlar sınıfından. (Tekerlek) de olmaz ya!.. (Vagon), (araba) Allah, Allah?..

Diyerek bir türlü münasip bir isim bulamıyordum. Arkadaşlara açtım. Biri derhal:

- Elektrik!

Dedi... Ne kadar şık bir isim! Elektrik Ahmet, Elektrik Ayşe... Tamam!..

Fakat bu buluş beni bir daha mükedder etti.. Şahidi olduğumuz felaketlerden birini daha ihtar etti...

(Balkan) harb-i meşumunda idi. Ordu, (Kırık Kilise) üzerlerinden perişan bir halde (Lüleburgaz), (Çorlu) taraflarına darma dağın ricat ediyor, ben de (Edirne) den son trene binmiş, (Kuleliburgaz) a güç bela gelerek oradan diğer bir trenle İstanbul'a iniyordum. Yetmiş seksen vagonluk bir tren!... İçi hınca hınç asker, çoluk, çocuk, yaralı, hasta dolu, hele açların adedi yarıdan ziyade idi. (Çorlu) ya geldiğimizde yaralılarımızdan biri vefat etti. bir tren ama o hengâm-ı mahşer-numunda bir aile kafilesi hükmünde bulunuyordu. Herkes zavallı askerin haber-i irtihalinden müteessir, mahzun olmuştu. Şehidi, defin için uğraşılıp dururken bir haber daha aksetti:

- Kadınlardan biri doğurmuş!... Altın topu gibi bir oğlan!

Diyorlardı. Bir kısmımız cenazeye, bir kısmımız lohusa kompartımanın etrafına gittik. İçimizden biri derhal bi yarım liralık deldi. İpliğine geçirdi. Bir de marka kâğıdı buldu, üzerine (maşallah) yazdı. İsmi de hazırladık.

Yavrucağın adını (Ahmet) koyarak, fakat evveline bir (şimendifer) ilave ederek:

- Şimendifer Ahmet

Dedik idi.

Kim bilir yavrucak, şimdi ne haldedir? Yaşıyor ise yedi sekiz yaşına gelmiştir. Biraz da büyür de ahval-ı pürmelâlimizi anlamaya başlar ise ne türlü felâketler içinde doğmuş olduğunu öğrenir. Biz ise bir zamanlar sükûn içinde yaşadık veyahut yaşıyoruz sanır idik.

Zavallı çocuk!.. Şimendifer süratle başımıza üşüşen fecayiin mebdesinde dünyaya gelmişti! [S.264, s.1]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 28

Muhittin

Gurub

Hiç aldırmayarak, yalnız siperlerinin bütün dikkatiyle gerilerek, Şevket Nihat Bey önde, Ali Fikri arkada, tarassüd noktasına kadar geldikleri zaman ortalık tamamen aydınlanmıştı. Dürbünler gözde, hemen tarassüd penceresinin önüne geçtiler. Nöbetçi zabiti müşahadat hakkında malumat veriyordu. Biraz evvel İntepe istikametlerinin düşman topçu mevziileri üzerine doğru kısa bir müdahalesi olmuş, bu sayıda düşman ateşi şiddetini biraz kaybetmişti. Fakat, deminden beri kasırğa yine çılgın bir şiddet kazanmış, bu defa bilhassa ön siperler üzerinde tozu dumana katarak, çarptığı yeri hurdahaş ederek devam ediyordu.

Ses çıkarmayarak, bir müddet etrafı tetkik ettiler, ileri siperler bu bombardımandan pek ziyade müteessir oluyorlardı. Fakat, bununla kalmadı; biraz sonra havai torpillerde işe karıştılar. Şimdi, birer ifrit gibi, birbiri arkasından uçar uçar siperlerin üstüne, ilerisine, gerisine, müthiş tarakalarla, uğuldaya uğuldaya düşüyorlardı. Her sükutu müteakip bir infilak siperleri parça parça kopararak berhava ediyordu. Bereket versin, hepsi de siperlerin haricine düşüyor, ve bilhassa bazıları tehaffuz kazıkları arasına tesadüf ederek muallakta kalıyor, patlamıyordu. Ali Fikri bu manzara karşısında kendisini daha ziyade zapt edemedi; kendi kendine söyleniyormuş gibi:

- Bizim topçular, dedi, onlar hiç mukabele etmeyecekler mi?

Şevket Nihat Bey, dürbünü gözlerinden ayırarak, gözleri düşünceli, bir kere Ali Fikri'ye baktı, sonra telefonu alarak alay kumandanlarıyla konuşmaya başladı. Bir takım sualler soruyor, cevaplar alıyor, bu cevaplara göre emirler veriyordu. Bilhassa çok tahribata maruz kalarak siperlerdeki askerin daha emin yerlere çekilmelerini tavsiye ediyordu:

- Askerin kuvve-i maneviyesini sıkı tutunuz, diyordu, daima onlarla meşgul olunuz, piyade hücumu başlayıncaya kadar hiçbir hareket olmayacak, emir verilmedikçe hiç kimse yerinden kılmıdayamaz, bunu herkese anlatınız!..

Güneş çıkmak üzere idi. Kerevizdere ile Domuzdere ağızlarına kadar sokulan dört torpido mevzilere geri mevzilerine, mevasile hatlarına doğru şiddetli bir yan ateşi açmışlardı; bu sırada üç saat devam eden ateş kasırgası son ve çılgın bir tehevürle müstesna bir şiddet kesb etti. Bu defa uzaktaki harp gemileri de o ateşe iştirak etmişlerdi. Havada ifriti bir konser uğultuluyor, tarakalar, infilaklar birbirini takip ediyor, torpiller birer çekirge gibi sıcıyor, Teyyare filoları tepelerinin üzerinde mütemadiyen dolaşıyorlardı. Şevket Nihat Bey, telefonu tekrar eline aldı. Piyade hücumunun başlamak üzere olduğunu alaylara anlattı ve askeri mümkün mertebe sağlam siperlerde cem etmeyi tekrar tenbih etti.

Aradan beş dakika geçmiş değildi ki bütün bu cehennemi musiki sanki aynı şef-i devr gösteren işareti ile bir anda durdu. Aynı dakikada Kerevizdere'nin sağ tarafındaki sath-ı maillerden keşif bir hareket koptu, siperlerden atlayan askerler, muntazam saflarla, hem birbirinden ayrılarak; hem aralarındaki irtibatı muhafazaya çalışarak süratle sol tarafa doğru koşmaya başladılar. Hareket o kadar ani olmuştu ki Ali Fikri'yi tüylerinin ürperdiğini hissetti. Gözlerinin önünde duran siperler, boşalmış gibi, hala ses çıkmıyordu; bir vahim, bir galat his içinde avuçlarını sıktı. O anda keşif bir yayılım ateşi, mitralyözlerin mitred takırtıları biraz evvel susan gürültünün yerine kaim olmuştu; şimdi siperlerden taşan bu keşif hücum kolları bir saniye içinde dalgalandı, sallandı, sonra birer birer düşmeye, düşmeyenler tehaffuz için yerlere kapanmaya başladılar.

Siperlerden her dakika yeni insanlar atlıyor, süratle koşarak öndeki arkadaşlarına iltihaka çalışıyorlar; düşenlerin yerlerine dolduruyorlardı. Süngüler parlayarak, tüfekler elde; bacaklarının bütün kuvvetleriyle ileriye doğru atılan muhacimler,

birbiri arkasında düşüp kalkıyorlar ve nihayet bir daha kalkmamak üzere düşünceye kadar uğraşıyorlardı. Düşenler çoktu; bi-hareket yerlere serilenler, düştükleri yerden kalkmak üzere çabalayanlar, bir taş parçası arkasına gizlenerek müdafaaya uğraşanlar, bütün bu hareket, beş dakika içinde ilk siperlerin ta önüne kadar yaklaşmıştı.

Alçı Tepe'nin son eteklerinden Kerevizderesi'ne akan bir mecranın iki tarafında, ileriye doğru çıkıntı yapan yüz metrelik iki siper parçası düşmanın ilk hedefi olmuştu. Karşıda siperlerden mütemadiyen taşan askerler düşe kalka, evvelce düşüp kalmış olanların cesetlerinde bile bir siper arayarak hep bu hedefe doğru yürüyorlar, bir taş parçasından, patlamamış bir mermiden, kumlarla açılmış bir çukurdan istifade ederek ilerlemeye uğraşıyorlardı. Mitralyözler, tüfekler mütemadiyen iyileşiyor, derenin iki tarafında hiçbir şeyden bilmeyerek ilerlemeye çalışan bu hareketi tırpanlıyorlardı. Nihayet son bir hamle, birkaç İngiliz, siperlerden birinin önüne kadar gelebildiler ve birer çukura gömülerek, geriden arkadaş beklediler. Hücum dalgası kırıla kırıla, döküle döküle savlette devam ediyordu. On dakika sonra siperlerin önünde tutunmaya muvaffak olanları miktar çoğalmıştı, o zaman bizim siperlerden bir bölüğün(?) kadar bir kuvvetin dışarı fırladığı görüldü. Şimdi iki taraftan da buraya ateş ediliyor, yalnız, hiç şüphe yok, iki taraftan da şu karmakarışık siperler üstündeki boğuşma, heyecanlarla seyrediliyordu.

Bu, hakiki bir boğuşma oldu. İnsanlar birbirlerini tırnakla koparıyor, dipçikle parçalıyor, süngü ile delik deşik ediyorlardı. Geriden muhacimlere imdada koşanlar, etraftan açılan ateşler altında ümitsiz, uğraşırken oradaki boğuşma, vahşi ve insafsız, tek tük arkadaşlarına iltihak edenlerle, devam edip gidiyordu. Bütün dikkat buraya toplanmıştı. Düşman hücumunun netice vermeyeceği pek açık bir surette görülebiliyordu. Derenin iki tarafındaki siperler birbirlerinden haylice uzakta bulunuyor, karşıdan çıkanlar bu tarafa gelinceye kadar mitralyöz ve piyade ateşlerinin tesiri altında büyük zayiata uğruyorlardı.

Şevket Nihat, zihnen meşgul, telefonu tekrar eline aldı ve alay kumandanlarıyla uzun uzun konuştu. Her taraftan gelen haberler gayet iyi idi. Bombardımanın maddi tesiri az, zaiyat binnisbe hafif, bilhassa manevi tesiri hemen hiçti. Bununla beraber muharebe henüz başlamıştı, daha görülecek çok şey vardı; bunun için kumandan: "En mühim dakikalardayız, gayet dikkat lazımdır!" diyordu. O henüz telefonu yerine

koymuştu ki fırkanın sağ cenah muntahasında, derenin iki tarafında karşılıklı siperlerin birbirlerine pek yaklaştıkları bir noktada yeni bir hareket daha oldu. Bir sıçrayışta, hiçbir ateş mukaddimesi olmaksızın siperlerden atlayan bir hücum kuvveti süratle koşmuş ve o anda her taraftan kendilerini yalayan ateşlere rağmen, bir kısmını o anda döğündüğünden sonra ileri mevzilere girmeye muvaffak olmuştu. O zaman siperlerin içinde kanlı bir boğuşma oldu. Birbirlerine müteakip el bombaları patlıyor, siperlerin içinden dumanla toprağa karışan taş parçaları berhava oluyordu.

Yüksekten bakıldığı için pek iyi görölüyordu ki siperler içindeki boğuşma da ilk teşebbüslerinde ki sürat sayesinde İngilizler muvaffak oluyordu. Siperin büyük bir parçasına hakim olduktan sonra onu hemen, orada ellerine geçen şeylerle sağdan, soldan tıkamaya teşebbüs etmişler, onlar buna uğraşıyorlar, bizimkiler mümânata çalışıyorlardı. [S.264, s.2]

Mabadı var

3.70. İki Yüz Altmış Beşinci Sayı

Eski Dert Tazeleniyor!

Gazetelerde okudum. Dilencileri yine topluyorlarmış. Nafile Zahmet!... Bütün hayvanatın en tebdil-i insan olduğu hakikati meydanda buldukça bunun meni kabil olmayacaktır.

Bahusus biz de!

Toplayıp ne yapacağız?.. Ne kadar darülaceze yapsak; bunları içlerine doldursak yine bunlar dileneceklerdir.

(Darülaceze) nin ilk küşat edildiği esnada idi ki bildiğim memurlarından biri bana kemal-i hayret ile:

- Ben şimdi anladım dilencilik hastalık imiş. Herifler şimdi içeri de birbirlerinden dileniyorlar!.. Bunu gözümle gördüm!

Demiş idi.

Bir zamanlar Fransa'da irtikab-ı sual edenlerin alınlarına kızgın damga vurulmuş, yalnız beş on kişinin eski tramvaylar, askeri beygirleri gibi nişanlanmasından maada bir faideyi müstelzim olamadığı görölünce terkedilmiş idi.

Bir daha tekrar edeyim: Kırımlı ehibbamdan biri der idi ki:

- Kırım'da hiç dilenci bulunmaz. Yalnız benim küçüklüğümde bir tane var idi. Görür idim. Buna sormuşlar:

- Sen nasıl oldu da dilenci oldun?

Demiş ki:

- Birkaç gün aç kaldım. Kimseden de bir şey istemedim. Nihayet açlık canıma tak etti, son derecede sıkılarak birinden ekmek istedim. İster istemez kulaklarımda uğultular peyda oldu. Bu esna da idi ki alnımda bir şeyin patladığını duydum ondan sonra da bende sıkılma kalmadı.

İtikadımca dilenciliği değil, dilenciye para vermeyi men etmelidir. Kullara veba gibi hastalıklar da amil arayıp bulmak ve onu ocağında bastırıp mahvetmek ne ise dilencilik gibi emraz-ı içtimaiyenin birincilerinden madut olan bir afeti de ocağında bastırmalıdır ki bu ocak cidden pek kıymettar olan (merhamet-i umumiye) dir.

Filvaki böyle bir ocağa parmak bile sürülmez. Fakat onu mecbul olduğu fakara-perverlik gayesine doğru hayırlı bir surette teveccühe etmek unvan-ı mükremi delâletine pek ziyade mümkündür.

Bir zat diyor idi ki:

- Ben tasadduktan çok haz ederim. On para için bana el açanı reddetmeyi asla tecviz edemem. Fakat dilencilik aldığı bu çirkin şekil üzerine tasdik-i hakiki cihetini araştırdım ve buldum. Kendi kendşme düşündüm. Ben ayda kaç kuruş sadaka veriyorum. Beş, on, yirmi, otuz, kırk, her ne ise!... Beş sene vardır ki her ay bu parayı bilhassa, dul, sakat, namuslu, asla dilenmemiş, açlığından öleceğini bilse yine dilenemez birkaç kişi buldum. Onlara veriyorum. Hem de bir bahane bularak veriyorum.

İşte hayırpervelîğin bir türlü daha.

Yine o zat diyor idi ki:

- Tasaddukta da en ziyade dikkat edilecek nokto fakire dilendiğini hissettirmemektir ki indallah ecr-i azimi vardır.

Şehrimizin dilencilerin adeta geniş bir lonca tertibatına benzer teşkilât ile icra-yı sanat ettikleri muhakkaktır. Küçük çocuklar, bu teşkilâtın en canlı

propagandacılarıdır. Bunların elebaşları, kodomanları, gözcüleri vardır. Eski zabıta memurlarımızdan ekseri bu teşkilâta vâkıfıtır.

Bilhassa küçük çocuklar teşkilâtı nazar-ı dikkate alınacak bir madde-i içtimaiyedir. Bu teşkilât bilahire yan kesicilik, hırsızlık, adam soyuculuk gibi cüret ve cesarete mütevakkıf-ı ahval-i müessifeye munkalip olmaktadır.

Öyle ya! Hem gez, hem para topla. Hangi gazinolarımız, mesirelerimiz eğlence mahallerimiz yoktur ki bunlar orada bulunmasınlar. Hiç unutmam. (Malumat) ta da dördüncü katta küçük bir odada çalışıyordum. Bir gün kapı açıldı. İçeriye biri girdi. Benden on para istiyordu. Derhal kovdum.

İhtimal ki bir hafıye idi., ihtimal ki bu kıyafete girmiş bir hırsız idi. Fakat dileniyordu. Şu halde dilencilığın her türlü melanete vasıta olabileceği anlaşılıyor. Onun için demek istiyorum ki: Dilencileri bırakmalı. Merhamet-i umumiyeyle hayırlı bir noktaya toplamalı ki dilencilik kalkabilsin, başka çare yoktur. [S.265, s.1]

A.R

Tadkikat-ı Lisaniye Heyeti'nin İhyası

Heyet Reisi Ali Ekrem Bey'in Beyanatı

“Yeniğün” ün imlamızın tesbiti hakkındaki bir anket icraasına başladığı malumdur. Eski tadkikat-ı lisaniye heyetinin şimdiki encümenin reisi bulunan Ali Ekrem Beyefendi'nin evvelki gün Maarif Nezareti'ne azimeti esnasında tesadüfen orada bulunan bir muharririmiz kendilerinden bu babdaki teşebbüsat hakkında bazı malumat itasını rica etmiştir. Müşarünileyh, mecbul oldukları nezaket-i mutada ile atideki beyanatta bulunmuşlardır:

-Yeni imla encümeninin geçen perşembe günü içtima edeceğini söylemişsiniz, encümen toplandı mı efendim?

-Evet toplandı.

-Ne gibi kararlar ithaz olunduğunu sorabilir miyim?

-Encümen, ben de dahil olduğum halde Veled Efendi hazretleriyle Cenab Şahabeddin, Ahmet Hikmet Beyefendilerden mürekkep olarak içtima etti. Halid Ziya Efendi kendi mütalaalarını tahriren bildireceklerini nezarete evvelce yazmış

olduklarından gelmediler. Maarif Nezareti bizden usul-ü imla risalesini nasıl tatbik etmek lazım geldiğini soruyordu.

Şayed risalede bazı tadilat icrası lazım gelirse bunu da düşünebilecek idik. Tatbikten evvel risalenin bir kere daha tadvik edilmesini ben pek muvaffak gördüm. Çünkü bundan evvelki encümenlerde bulunmamış olan Veled Efendi, Hikmet Bey gibi zevatın pek kıymetdar reylerinden istifade olunacaktı. Lakin, ben herşeyden evvel yalnız sırf imla encümeninin değil tadvikat-ı lisaniye heyetinin müterekkib olduğu üç encümenden şimdilik lügat encümeninin de tekrar teşkil edilmesine, edebiyat encümeninin de bilahare yeniden toplanmasına taraftar idim. Tadvikat-ı lisaniye heyetinin ne kadar mühim teşebbüsatta bulunmuş olduğunu birinci nezaretimizde söylemiştim. Verdiğim izahat üzerine refikayı muhtereme reyimi kabul buyurdular, onlar da bunca mesainin akim kalmasını tecviz edemiyorlar ve heyetin cidden mebrur olacak esasat-ı lisaniye vazine muvaffak olacağını ümit ediyorlar.

-O halde efendim?

-O halde.. Maarif Nezareti'ne sarf u imla ve lügat encümenlerinin yeniden teşkil buyrulmasını arz etmeye karar verdik.

-Ettiniz mi efendim?

-Bunu da mı söyleyeyim?

-Nezaretten çıkıyorsunuz efendim?

-Ya...Pekala işte şimdi müsteşar beyefendinin yanından geliyorum. Nazır Beyefendi bugün teşrif buyurmadılar. Tadvikat-ı lisaniye heyetinin sarf, imla ve lügat encümenlerinin ya şimdiden, yahud sene-i haliye hulul edince teşkil edilmesi ve masarısının temin buyrulması hakkındaki arizemi Müsteşar Bey'e verdim. Kendileri bir münasib gün beni davet edecekler, Nazır beyefendiye şifahen de izahat arz edeceğim.”

Bu beyanattan anlaşılacağı vecihle yeni encümen, tadvikat-ı lisaniye heyetinin yeniden ihyası fikrinde bulunmaktadır. Bu fikrin ne kadar bir müddet zarfında iki defa tadvik ve tadil edilmek şartıyla oldukça sabit esasları muhtevi bir usul imla risalesi vücuda getirmiş, vasi ve mükemmel bir lügat telifine başlayarak (A) harfini ikmal etmiş idi. Bu gibi ilmi tatbular müşkilatını takdir edenler şu neticeler karşısında heyetin mesaisini ciddi bir memnuniyetle telakki ederler. Maarif

Nezareti'nin evvelce heyetin feshi gibi, feshedenlerin bile diğer bir şekilde ihya mecburiyetini hissetmeleriyle hatası sabit olan bir noksanı ıslah ile tadtikat-ı lisaniye heyetini ihya hakkındaki teklifi kabul ve tatbik edeceğini kemal-i kuvvetle ümit ederiz. [S.265, s.3]

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 29

Muhittin

Gurub

Öte taraftaki hücum durmuştu. Buna mukabil ve ikinci noktada hücum gittikçe şiddetlenerek devam ediyordu. İlk arkadaşlarının siperin bir parçasında birleştiklerini görenler onları takip ettiler. Bir kısmı dökülerek diğer kısmı ise ilerleyerek siperin etrafındaki düşman kuvveti gittikçe çoğalıyordu.

Torpillerin açtıkları çukurlar, güllelerin siperlerde yaptıkları çöküntüler birer muvaffak siper gibi kurşun yağmurlarından kurtulup gelen muhacimlerle dolmuştu. El bombaları büsbütün faaliyete gelmiş, ağlak birbirini takip ediyordu. Çok geçmedi siperin ikinci bir parçasında düşman kuvvetli yerleşti. abu defa ki parça şimale doğru bir kavis yaptığı için buradan ilk sipere yerleşenleri siyanet etmek, sonra ikinci siperin bir kısmını yan ateşine almak ve el bombalarıyla tehdit etmekte kabildi, Şevket Nihat Bey:

- Fikri, dedi, ateş hattına biraz daha yaklaşalım...

Tarassud mevkiye çıktılar. Bu esnada bombardıman tekrar başlamıştı. Bir taraftan muharebe olmayan siperler atsa aksamını, diğer taraftan bütün geri hatlarını düşman şiddetle dövüyordu. Dönüş büsbütün müşkülâtli idi. Ali Fikri henüz bu siper muharebelerine alışmış olmadığı için zihnende meşguldü: Saatlerden beri pek az söyleyen, daima düşünün, emir veren, rapor alan kumandanının böylece birdenbire ateş hattına daha ziyade yaklaşmak istemesi ne gibi bir mana ifade edebilirdi? Acaba bir tehlike mi tasavvur ediyordu? O kadar dalmıştı ki müthiş bir taraka ile etrafının sarsıldığını hissetmese önde yürüyen kumandanının düştüğünü görmeyecekti. Toz duman içinde, deli gibi, Şevket Nihat Bey'in üzerine atıldı, fakat o kendisinden evvel kalkmıştı.

- Bir şey yok, korkma!

dedi ve tam yanlarına düşen koca bir tahrip tanesinin yığıldığı toprak yığınları üzerinden atlayarak yoluna devam etti. Domuz Deresi'ne inen mecra üzerinden bir müddet yürüdükten sonra arazinin kasabaya bir zaviye-i müdafaa çizen arızalarını sağlarına alarak sağa doğru döndüler. Deniz karşılarında idi. Bereket versin ki Anadolu sahilinde ki bataryaları uzun müddet durdurmuyarak çabukça kaçırmışlardı. Burada cepheden Domuz Deresi'ne doğru giden mestur yola yukarıdan bakıyorlardı. Yolda Domuz Deresi'ndeki sargı mahallerine doğru giden mecruh kafileri vardı. Bu sıhiyye neferleri mütemadiyen çalışıyorlar, ağır mecruhları tekerlerle taşıyorlar, yürüyebilecek olanları deste deste, yavaş yavaş götürüyorlardı. Küçük bir tepe arkasını dolaştıktan sonra kendileri de mestur yola indiler.

Şevket Nihat Bey hem yürüyor, hem mecruhlarla konuşuyordu. Onlara nerede yararlandıklarını, musaraanın nasıl cereyan ettiğini soruyor, onlar da birer birer cevap verdikten sonra hatta en ağır mecruh olanları bile, kumandanlarını da hiç olmasa gözleriyle selamlayarak yollarına devam ediyorlardı.

Evvela altmış dördüncü alay karargahından geçtiler. Kaymakam Cabir Bey, cephesinin pek iyi olduğunu, ilk hücumu kolayca def ettikten sonra ancak deminden beri devam eden bombardımandan başka bir şey görmediklerini söyledi, yalnız altmış beşinci alayın cephesinde muharebenin pek şiddetli olduğunu haber verdi. Durmayarak ilerlediler. Filhakika öyle idi. Kaymakam Hasan Selahattin Bey, büyük bir mücadele içinde görünüyordu; biraz evvelden beri, kumandanın demin ki tarassud mevkiinden buraya gelinceye kadar geçirdiği az bir zaman zarfında keşif düşman kitleleri, mütemadiyen hücum ede ede, ikinci kademedeki siperlerden bazılarında da girmişlerdi.

- Birbiri arkasına, üç müthiş infilak oldu, diyordu, üç torpil aynı siperin üç muhtelif noktasına tam isabetle düştü. Bütün bir bölüğümüz bu siper parçasının içinde gömülü kaldı. Hiç kimse kurtulmadı!

Küçük bir arıza kenarına gizlenmiş alay tarassud mevziine gittiler. Muharebe burada yakından daha iyi görülüyordu. Düşman hücum kolları büyük bir cesaret göstererek, hücum sahasını her tarafta yalayan ateşlere rağmen, durmayıp ilerliyorlardı. İki taraf siperleri avasındaki dar saha birbiri üstüne yığılmaya başlayan cesetlerle dolmuştu. Bu tarafta iki rakip arasında bir türlü paylaşılmayan harap siperlerde her tarafı

cesetlerle dolu idi. Bir kısmı daha düştüğü zaman ölmüş, bir kısmı kanlar içinde hala kıvranıyor, harekete mecali olanlarda sürüne sürüne, topallaya topallaya, ateş sahasından kaçmaya çalışırken her taraftan karmakarışık gelen mermi yağmuru altında yeni bir cerihe alarak tekrar yıkılıyordu. Manzara feci idi. Bununla beraber ölüm ve fecaat herkesin nazarında o kadar küçülmüştü ki kimse onlara bakmıyor, hatta bir saniye sonra kendi nöbetinin de gelebileceğini hatırına bile getirmeyerek yalnız bir şeyle meşgul oluyordu: İkinci kademe siperlerde de düşman vardı. Burada yerleştikleri üç yüz metrelik siperin her iki ucundan mülâsık siperlerin yan ateşine alabiliyordu. İkinci taburun henüz muharebeye iştirak etmemiş bir ihtiyat bölüğü bu siperlere hücum edecekti; alay kumandanı emir vermiş, bekliyordu. Hep birden baktılar çok geçmedi, bölük parça parça siperlerden çıkarak ellerindeki bombalarla ileriye atladı. O zaman saatlerden beri devam eden boğuşma tekrar başladı. İnfilaklar takip etti, süngüler, kasaturalar harekete geldiler; dipçikler, kalkıp kalkıp iniyordu. İki kumandan, Ali Fikri dişlerini sıkarak, ses çıkarmayarak, bütün sinirler gergin, bu boğuşmayı seyrediyorlardı; yavaş yavaş bizimkilerin düşmana karşı barriz bir tevafukla harekete başladıkları görülüyordu; bir aralık feci bir manzara vardı: Bir Türk onbaşısının üzerine iki İngiliz askeri koşmuşlar, parlak süngülerini, biri bir taraftan, diğeri öte taraftan saplıyorlardı.

Tam bu sırada siperden kurşun gibi dışarı fırlayan bir neferin, kollarının bütün zaviye-i inkişafıyla tüfeğinin dipçliğini ve bir anda muhacimlerden birinin başına yerleştirdiğini gördüler; bu sırada onbaşı savletin birinden kurtulduğunu görür görmez, aynı hareketi taklit etti ve düşmanın süngüsünü bir darbeye çaldıktan sonra ikinci bir hamlede yere serdi. Bu gözler kamaştıracak derecede seri olmuştu. Ali Fikri, heyecanından titriyordu. Yanında deminden beri heyecanla bu levhayı seyretmiş olan alay kumandanının emir çavuşu gayr-i ihtiyari:

- Ha babam, dedi, tepindi, bu da bizim torpil!

Bunu o kadar ani ve o kadar heyecanla söylemişti ki Fikri kendini tutamayıp gülmeye başladı. Şevket Nihat Bey, fırkasının Soğanlı Dere'de bıraktığı üçüncü alayını muharebe başlarken Domuz Dere'ye kadar getirmişti. Alay burada cephenin herhangi bir noktasında vukua gelebilecek sakatlığı tamir vazifesine tahsis edilmişti. İki kumandan vaziyeti uzun uzadıya tedkikten sonra müzakereye başladılar; Şevket Nihat Bey alayın kumandanına:

- Düşmanı böylece bırakalım, diyordu. [S.265, s.3]

Mabadı var

Kurbağalı Dere Faciasına Dair

Bundan on on beş gün makdem Kadıköyü'nde Kurbağalı Dere'de katledilen Kenan Bey'in facia-i itlafı hakkında vaktiyle lazım gelen neşriyatta bulunmuş idik. Merhumun peder'ül-medidesi Dar'ül-eytam Fabrikaları Müdürü ve Sabık Mekteb-i Sanayi Müdür Muavini Yusuf Bey'den aldığımız zirdeki mektubu aynen derc ediyoruz.

On gün evvel Kurbağalı Dere Köprüsü altında Polis Hasan efendi tarafından kasten katl edilmiş olan mahdumum Kenan Bey'in keyfiyet katli itibarıyla neşriyatta bulunan bilcümle matbuata arz-ı şükran ve minnetdari eylerim. İhbâ tarafından gül yevmi tevali eden taziyetnamelere ayrı ayrı cevap yazmak teessürümü dolayısıyla kabil olamadığından kendilerine ve cenazede hazır bulunan zevat-ı muhterimeye de beyan-ı teşekkür ettiğimin iblağına ceride-i feridelerinin vesatâtını niyaz eylerim.

Maktûlün üzerinde üç yüz elli yedi buçuk lira mevcut olup sarfiyatından sonra 121 buçuk lira kalması lazım gelirken yalnız on lira kaldığı ve hamil olduğu tabancanın muayene-i fenniyyesi neticesinde hiç istimal edilmemiş olduğu resmen tebeyyin etmekle katlin kasta makrun olduğunun neşriyat ve tahminat vâlâlarına temas eylediği...

Müteellim bir pederin şu sualini biz de zabıta ve adliyeye tevciye eder ve tahkikat neticelerinin bir an evvel ıtlâ-ı umumiye arzı lüzumunu ihtar eyleriz. [S.265, s.4]

3.71. İki Yüz Altmış Altıncı Sayı

Mam Tanı

Bizim (argo) da, yani kopuk dilinde bir de aks kaidesi vardır. Meselâ:

- Tanımam!

Demezler de:

- Mam tanı!

Derler.

[Buradan on iki satır tayy edilmiştir]

Biz de bu gibi muhitlerde gezmiş, büyümüş, eğlenmiş, olanların hemen cümlesinde kısa söz daima fikr-i muzmirin katiyetini ima eder. Bir gün (Muhsin) merhumla oturuyorduk. Rahmetli Çerkez (Arif) Bey geldi. Cebinden bir kadın fotoğrafını çıkardı. (Muhsin) e verdi. Merhum, baktı. Galiba beğendi de gülümsedi. (Arif) Bey dedi ki:

- Tanır mısın?

(Muhsin) bu! Hiç:

- Tanırım.

Der mi?.. Omuzlarını tavr-ı maruf üzere silkerek:

- Mam tanı!...

Dedi.

Gülüştüğ idi. Fakat (Arif) Bey gittikten sonra dedi ki:

- Ben tanırım dedim ama farkına varmadı.

- Sen mam tanı! Demedin mi?

- İyi ya!.. Tersine söyledim. (Mam tanı) nın tersi de (tanırım) değil mi?

- Sanki tanırım diyeydin ne olurdu?

Biçare (Muhsin) Bey titredi:

- Bunlara tanırım, denir mi!.. Ahiret sualine başlarlar. Nereden tanırsın, ne diye tanırsın, ne vakitten beri tanırsın, kiminle tanırsın, kaç yaşında tanırsın... Bir kere de kızardı: Demek ki tanırsın ha!.. Dedi mi artık uğraş dur!... İyisi mi:

- Mam tanı!

Dersin, fakat yine tanırsın!..

Dedi idi! [S.266, s.1]

A.R

Mösyö Klemanso'nun Londra Seyahati

Türkiye meselesi de kemal-i ehemmiyetle mevzu bahis olacak

Şark mesail-i mühimmesi hakkında bir itilaf akdine atf-ı ehemmiyet edilecek

Mevzu bahis olacak diğer mesail – Bütün bu meseleler üç günde müzakere edilecek...

Dünkü nüshamızda Fransız Başvekili Mösyö Klemanso'nun Londra'yı ziyaret etmek üzere olduğunu haber veren telgrafnamelerden bahsederken Londra'da mevzu bahis olacak meseleler arasında Şark Meselesi'nin de bulunduğu hiç şüphe olmadığı, binaenaleyh seyahat-i vakanın bizi de alakadar ettiği mütalaasında bulunmuş idik. Bu mütalaamız dün gelen yeni telgrafnameler münderecatıyla sabit olmuştur. Anlaşıldığına göre bilhassa Paris'te bu meseleye ve daha doğrusu İngiltere ile Fransa arasında bu hususta mevcut itilafın teyid ve teşdidine büyük bir ehemmiyet atf olunmaktadır. Fransa, şimdiki halde menfaatini bu tarz-ı harekette bulmaktadır. Herhalde Klemanso'nu avdetini mütakip mukadderatımız meselesinin biraz daha vüzuh kesb edeceğini ümit edebiliriz.

Müzakere Edilecek Meseleler

Paris 10 (T.H.R) – Mösyö Klemanso bu akşam Londra'ya mütevechen hareket edecektir. Orada üç gün kalarak Mösyö Loyd Corc ve kabine azası ile müzakerede bulunacaktır. Mösyö Bişo'nun rahatsızlığı hasebiyle müşarünileyh Hariciye Nezareti'nde umur-u siyasiye müdürü Mösyö Bertlo vekalet edecektir.

Gazetelere nazaran en evvel sulh konferansı meselesi mevzu bahis olacaktır. Filhakika Avrupa'da sulh ve mesalemetin suret-i katiyede tesisi için hali icab eden bir takım mühim mesail bulunduğu cihetle başlanılan bir işe devam edilmesi zarurui görülmektedir. Ol bavul Adriyatik meselesi, sonra Rusya nihayet Türkiye meseleleri vardır. Türkiye meselesinin haliçin mevkat mahiyetindekiler istisna edildiği halde hiçbir muahedeye hiçbir kayd u şart derç edilmemiştir. Mösyö Klemanson ve Mösyö Loyd Corc her şeyden evvel Şark Mesail-i Mühimme'si hakkında bir itilaf atf-ı ehemmiyet edeceklerdir. Diğer taraftan temsil ettikleri iki muazzam millet arasında mevcut samimi itilaf bir kat daha teşyid için bir takım ameli çareler tahri edeceklerdir.

Fransa – İngiltere – Amerika arasında akdedilen muahedenin merayetine intizaren evvela vukubulduğu üzere Alman mukavemet ve muhalefetine karşı Büyük Britanya ve Fransa'nın sıkıca mithad bulmaları elzemdir. Bade harb münasebetiyle sağlam bir ittifaka münkalib olan itilaf sahi müştereken kendilerine tertib eden bilcümle Avrupa ve cihan mesail-i mühimmesine karşı Londra Mülakatı'yla bir kat daha kesb-i kuvvet ederek çıkmalıdır. Hülasa, kambiyo meselesi de Mösyö Klemanso ile Loyd Corc arasında suret-i cedideye tadvik edilecektir.

İngiliz Gazeteleri Ne Diyor?

Londra 10 (T.H.R) – Mösyö Kelemanso Britanya hükümeti ile beynelmilel vaziyeti alakadar eden mesaili müzakere etmek üzere yarın Londra'ya muvaselet edecektir. “Vestminster” gazetesi bu babda diyor ki: “Laakıl üç mesele vardır: Amerika'nın muahede-i sulhiyeyi tasdik etmek hususundaki imhali, umumi bir suret-i tesviyeye vasıl olmak için bir takım mukarrerat ve mukavelenin şiddetli bazı kuyud-ı ihtiraziye neticesinde yeniden tadvik; (Fransa – İngiltere) Muahedesini” mezkur gazete ilaveten diyor ki “(Danvençiv) nin Adriyatik'deki sergüzeştcevane hareketine ve bu hareketin ali nihaye devam ve tevsine müsamaha edemez. Bundan başka muahede-i sulhiye ahkâmının Almanlar tarafından tatbikindeki tehir ve tealden mütevellid müşkilat da vardır.”

Vestminster gazetesi hatime-i makal olarak Britanya rical hükümetinin aylarca Paris'de kaldıklarını ve bunların parlamento devre-i içtimaiyesi münasebetiyle Londra'da bulunmaları lazım geldiğini beyan ile bundan dolayı Mösyö Klemanso'nun Londra'ya azimete karar vermiş olduğunu ve müşarünileyhin son derece har ve samimi istikbal edileceği muhakkak bulunduğunu ilave ediyor.

Ceneral Goru Beyrut'da

Beyrut 10 (T.H.R) – Ceneral (Goru) Beyrut'a muvaseletinde bir nutuk irad etmiştir. Mumaileyh nutkunda vazifesinin İngiliz kıtaatı tarafından icra edilen mesainin her iki hükümet arasında takrir eden şerait dairesinde itmamına matuf bulunduğunu söylemiştir. Bundan mada ceneralin vazifesi asayişi temin ve umur-u idareyi kontrol etmektir. Fransa, tavihi vazife-i temdin ve insaniyetkaranesine devam etmek fikrindedir. [S.266, s.2]

Edip Muhterem Ali Ekrem Bey Efendi Hazretlerine

Muhterem efendim!

Riyaset-i fazılaneniz altında yeni bir imlâ encümeninin teşkilini gazetelerde görmüştüm. Tesadüfen benim için hazırladığı bir lütuf-ı mahsus ile bir gün sizden şifahen aldığım malumat, artık imlamızın ilmi bir suretde islahına doğru bir hatve atıldığını nazarımda ispat etti. Köprünün bir tarafında Namık Kemal'in muhterem halefine karşı bende daima samimi bir (biad- ı edebiye) tesirini uyandıran mütevazi bir hürmetle elinizi sıkarak sizden ayrıldığı zaman, emin olunuz, ruhumda dalgalanan bir sevinç duygusu vardı. Her şeyin muhtaç-ı ıslah olduğu bir zamanda, ilk defa bir teşebbüsün ciddiyetle takibine çalışıldığını, hatta buna başlanıldığını görmek bile insanı memnun ediyor.

Şu anda bu itmainenin az çok sarsıldığını itiraf edeceğimi düşünmek beni müteessir eder. Fakat ne yalan söyleyeyim? Matbuatın imlâ meselesine verdiği büyük bir ehemmiyete rağmen bahs o derece basit, o derece iptidai bir istikamet üzerinde ceryan ediyor ki bunun layık olduğu vuzuh ilmi ile inkişafını teşvike dalalet etmeyi kendim için hayırlı bir hizmet addediyorum.

Ali Ekrem Beyefendi!

Encümen-i aliyenizin bize irae ettiği salahiyet, şüphesiz. pek kıymettardır. Şarkın en büyük âlem-i peygamber sîreti olan Cenab-ı Mevla'nın taç-ı fevzi altında lisanımızın her türlü alaik ve ihtiyacatını bahakkın görüp düşünen bir nasiye tanırım ki bana her zaman bir üstad muhabbeti telkin eder: Veled Çelebi Efendi!... Bu zatın dâhil olduğu bir lisan encümeninden pek mühim şeyler beklenir. Encümenin diğer erkânı hakkında söyleyebileceğim sözler de yine böyle hürmetkar kanaatlerin hülasa-i melhamatı olabilir. (Servet-i Fünun) mektebi ibdaat edebiyesinde bahakkın muvaffak oldu. Bu mektebin şimdi imlâ ve lisan encümenini teşkil eden müesseseleri pek haklı bir tabir ile- dünki ve bugünkü edebiyatımızın veli nimetleridir. Fakat işte şu noktada hürmetlerim itirazlarımı susturmaya çalışıyor.

(Yeni gün) ün neşrettiği mülâkatlardan bir kısmı encümence imlâ meselesinin pek de asri bir zihniyetle düşünüldüğünü göstermiyor. Evvela siz söylediniz. Sonra edip muhterem Hikmet Bey Efendi bazı noktalarda sizin kanaatlerinize muhalif-i izahatıyla meseleyi bir az daha teşrih etti. Aradaki mübâyenet-i efkardan henüz

yapılacak işin mahiyetini bile tekrar etmemiş olduğunu anlıyorum. Zat-ı âliniz lisanımızda yeniden sevait-i icadına lüzum hissetmiyorsunuz. Bunda ne gibi efkar ve ictihadatın tesiri olduğunu tabi, bendeniz bilmem. Yalnız şunu biliyorum ki saitlerin tesisine kıyam edildiği anda ortaya çıkacak bir çok müşkilatın hali için imlâ meselesini hal-i hazırıyla bir tarafa bırakmak lazım gelecektir.

Ahmed Hikmet Bey Efendi saitlerin icadına biraz fazla taraftar görünüyorlar. Kendileri elbet tasdik ederler ki sevait bahsi bir imla kitabında ancak medar-ı tatbikat olabilir. Bunu bütün revabıt-ı ilmiyesi dahilinde tetkiik edecek alyat (hikmet-i tıbbiye) nin (mübhas'ül-savt) düsturlarıyla beraber (eşkal-i savt) ve (imtizaç-ı asvat) gibi ayrı ayrı bahislerdir. Sizin yerinizde olsam, encümente kendilerinden bilhassa lisanımızın ne kadar sevaite ihtiyacı olduğunu istihzah etmek isterdim. Üç, beş,... Sekiz; buna derhal bir cevap verilmek mümkündür. Fakat mesele onunla bitmiş olmaz. Avrupa da sevaitin maddi kıymet ve kemiyetlerini inakasat savtıyla ve vasıtasıyla ölçmek için vaktiyle hususi “tazyik-i sada” boruları yapıldı. (Ovillis) ve (Brokni) gibi “asvat-ı lisaniye” mütehasısları bununla meşgul oldular. Birinin tecrübesi diğerini tekzip etti. Hala kati ve muayyen neticeler elde edilemediğini görüyoruz. Hâlbuki bu meseleye (teşrih) bile karışıyor. Hele cüzüvir'ül fazi teşkil eden müttehici sadalardaki saitler, (ilm-ül sene) nin umde-i tedkikatını kendisine rabt etmiştir. Bu ilmin son iktisab ettiği şekil, lisanların menşei ile yekdiğeri arasındaki irtibatları en ziyade (asvat-ı hecaiye) üzerinde tahlil ve tamik etmekten ibaretdir. Biz bunları hiç nazar-ı dikkate almaksızın saitleri istediğimiz gibi tesise kalkışırsak acaba gülünç olmaz mı? Fikrimi açık söyleyeyim: Yirminci asır, tedribi içtihatlar, şahsi mütalaalarla uğraşamaz. Bir milletin lisanına yeniden yeniye huruf, yahud sevait vaz etmek o lisanın ahengi telaffuzuna hakim olan düsturları yukarıda arz etdiğim ilimlerde aramakla olur. Bu ise kolay değildir. Lisanların sevaiti yekdiğerine benzemez. Mesela Sanskritçe de sait halinde kabul olunan “ri” yahud “li” harfleri olduğu gibi latin lisanlarından bir kısmında (sevait enfiye) denilen “nun” lar, sagir (k) ler vardır. Asvat-ı hecaiye kemiyet ve imtidaca gayet mahdud mukayeselere tabi olduğu halde, bunlarda yine imtidad, kuvvet, tantahasaları aranılır. Lisanımızdaki asvat-ı imla encümeni tahlil edecekse neticenin doğru olacağını zannetmem. Evet; Türkçe'nin aslında “savait-i müştereke” yahut memdud telaffuzlar yoktur. Lakin öyle muhtaç-ı tedkik sadalar, harekeler mevcuttur ki bahis bir kere, sarf şahsi içtihadat sahasından hakiki bir (ilim) vadisine dökülünce onlar birer birer

kendini ortaya koyar. Kısa ve uzun saitler, birbirinden tebedel eden sadalar,... Bunlar çok mühim şeylerdir!

Bilfarz Hikmet Beyefendi (bulunyor) kelimesini (bulunuyor) tarzda yazmayı tasvip ederler. Diğer biri, evvelki şekli teyidde ısrar eder ve kendilerine der ki:

- (Ni) hecesindeki sait, bizim telaffuzumuza göre ne tam bir (o) ne de (i) dir. Bunun daha ziyade hangi saite ait şekille yazılması muvaffik olacağını tetkik etmek eşkal-i savt ve imtizaç-ı asvat kanunlarının hakkıdır. Bir de mesele, bu görmek, göğüs, bağırmaq, soğuk.... gibi elfazdaki (gayın) lar artık kısmen (sevait-i enfiye) sırasına geçmiştir. Böyle şeylerde asılların muhafazası lugat kitaplarına aittir. İmla kavaidi ise en ziyade menus olan tarz-ı telaffuza göre tesis ve tanzim olunur. O halde ne yapılacak? “Bâarmak” mı yazacağız? Yoksa yine “bağırmaq” diye şeklini kaybetmiş yalancı bir samte vücut verip duracak mıyız? Hangisine karar verilecek olsa ortaya ilmi sebepler konulabilmek lazımdır. Şahsi mütalaat hiçtir.

Saitlerin elfaza ilavesinde ıtradı temin için onların behemahal şekil ve kemiyetlerini tayine mecburiyet olduğu unutulmamalıdır. “Bunlar sonra düşünülür!” tarzında sudan cevaplar maarif nezaretinde resmen içtima eden bir lisan encümeninden beklenmez. Ya şimdilik elde mevcut saitlerin muhafazasıyla imlaca mümkün mertebe sühulet ve intizam temin edilebilmeli, yahut mesele dediğim gibi esaslı bir surette tetkik edilerek lisanımızın (fonetik) kavaidi hakkında ilmi kararlar verilmelidir. (Sait icat edeceğiz) denilince onlar hakkında izahat isteniliyor. Bunun başka şekli yoktur. Herhalde Hikmet Beyefendi başladıkları işi ikmal için lisanımızda tesisine lüzum gördükleri savaitin kıymet ve kemiyetleri hakkında matbuatını biraz tenvir ederlerse lisan ile uğraşanların şükran edişini kazanırlar!

Şimdi ikinci bir bahse geçiyorum:

Bugün dünya üzerinde hiçbir medeni memleket tasvir edilemez ki orada milli lisanın imlasını ıslah etmek lüzumundan bahsedenler, yalnız (sarf ve nahv) kavaidini nazar-ı dikkate alsınlar. Sarf, lisanın amili, nazımı değil, muhafızıdır. O, kendine tevdi olunan eşkal ve kavaidi- tarihin mahdud bir devresi için- aynen muhafaza eder. Hâlbuki tabiat, lisan üzerinde gösterdiği mütemadi teessürlerle onu tebdilden tebdile, inkılabdan inkılaba sevk ediyor.

Bütün mevcudat daimi bir tehvide maruz bulunduğu gibi lisanlarda kendi uzvi şeraiti altında istihaleler geçirir. Yıldan yıla gayri mahsus bir surette saitler tehavvul eder. Fazla çizgiler atılır. Yerlerine yenileri kaim olur. Yahut olmaz. Kelimatın sonlarındaki sadâlar adeta fert istimâl ile aşınan kısımlar gibi kemiyetlerini kaybeder. Bunda işret hayatı, muhayyit, iklim... Her şey başka bir amildir. Lisanların uğradığı daimi tahavvülatta aile münasebetlerinin bile tesiri bulunduğu ulema-i lisane tasdik edilir. Sarfın vazifesi nedir: Kelimat ve kavaidin geçirdiği istihale türleri muayyen şekiller getirdikçe bunları bir müddet için tespit etmek! İşte ilm'ül-senenin, eşkal-i savt ve imtizaç asvat düsturlarının o kendi aciz bir vasıta olan (sarf) ın yapacağı budur!

Sarf, kendinde lisana karşı tazyikler bir kuvvet, bir iktidar tahkim-i farz ederse onun hüküm ettiği lisan terdilere mahkumdur. Değişmeyen, tebdil etmeyen lisan yaşayamaz.

Kebail ve haşiyye lehçelerinde bir (kalem edebiyatı) olmamasından dolayı bunlar hakkında itimada layık malumat istihsal edilemiyor. Mamafih bu lehçelerde tahvilatın nisbeten daha seri olduğunu ispat edecek müşahadat-ı ilmiye yok değildir. Sibiryâ'da, Afrika'da, Siyam'da yaşayan ami kabileler arasında mütedavil lisanların baştan başa değişebilmesi için iki üç neslin hayatı maaziyyetin kâfidir. Mütemadiyen milletlerin lisanlarına gelince: Bunlar mutlak bir surette istikrara meyil etse de yine kanun tekamül bildiğini icradan geri durmuyor. Hiçbir lisan kendisini bu umumi inkılabattan muhafaza edemiyor. Bugün alim bir İngiliz, on üçüncü asır İngilizcesini anlayabilmek için onu kadim Yunan, yahut Latin lisanı gibi tahsil etmeye muhtaçtır.

Şu hakaik karşısında bir de bizim hareketimizi düşününüz! Lisanın meçul ve mızır-ı kavaidi üzerine bulunmaz bir hazine gibi titriyoruz. Hiçbir şeyin değişmemesinde o derece musarrız ki... Lisanımız hakk-ı istiklalden mahrum... Arabiyenin, Farsiyenin tahkimi onu üzüp bitirmeye yetmiyormuş gibi kendimizde gülünç bir (sarf ve nahv) taassubuyla lisanın zincirlerini arttırmaya çalışıyoruz. Hemde nasıl; cüretimi affediniz! Bilmeyerek... Ahmet Hikmet Bey Efendi (Yeni Gün) muharririne verdikleri izahatta bir cevher, maddeyi asliye nazariyesinden bahis etmişler. Diyorlar ki:

- Bizde cevherler hiç değişmez (söyleyorum) fiilini (söylüyorum) suretinde yazmak doğru olamaz. Çünkü (söylemek) mastarın cevheri (söyle) dir. Ve buna levahıktan herhangi biri gelirse gelsin. Cevherin değişmemesi icap eder. Sonra... Mesela (efendi) kelimesini ele alalım. Bu cevhere muhtelif edatlar ilave ederken bazısında efendiler, efendisi efendinin ilh... Diye yazıyoruz da niçin (efendim) dediğimiz zaman cevherin bir harfini, (ye) yi hizf ediyoruz.”

Niçin mi ya!... İspatı var! Birinci derecede bizde cevherin değişmemesi lisanın terakkisi için iyi bir amil değil, mazardır. Keşke cevahir-i efal lüzumu kadar tahvilata müsait bulunsa da lisanımız şu iltisakı devreden tedriç ile tasrifî bir hale girse! Kanun-ı tekamül ona -az veya çok- bu kuvveti veriyor da biz bir türlü anlamak istemiyoruz. Çünkü elde sarfıcılık var.

Hikmet Beyefendi (söylemek) mastarında cevher fiili ararken yanılıyor. “Söyleme” nin cevheri- zannettikleri gibi- (söyle) kelimesi olsa imla meselesi yine karmakarışık kesilir. (Söyleme) nin aslı (sözleme) dir, Çiğil, Kıpçak ve Oğuz Türkçelerinde Keskin (ze) yahut (zal) sadaları ile (ye) harfî arasında gizli bir tebeddül vardır. Bu kelime tıpkı (özlemek), beslemek (besilemek), kilitlemek gibi asıl cevher teşkil eden isme kıyasen ilave olunan bir (la) edatının iltihakkıyla vücuda gelmiştir. Binaenaleyh söylemek mastarında cevher fiil (söyle) değil, (söy) yani “söz” maddesidir. Kendileri bunda tereddüt buyurlarlarsa Veled-i Çelebi Efendi Hazretleriyle Necip Asım Beyefendi gibi efazıl-ı lügate sorabilirler. (Söyler) sigasını öyle (söyler) e tahvil edip de emsalini bu kıyasa etbadan müstesna mı tutacağız? Yoksa onlar da mı şöyle yazılacak? Özler, besler, sesler, sormalar, aışeler...

Garip bir şey! Her siga-i muzarat zait bir (he) alacaksa artık cevher fiilden bahsedilmeye lüzum yok. Hayır...

Sait imtiyazı yalnız (la) edatının dahil olduğu ifale verilecekse, bu lisanda ebediyyen sevaitin tarzı istimalini takıyyed edecek bir kaide konulamayacak, demektir.

Sürmüyor, besliyor, özlüyor. Kelimeleri bilalüzum sürmeiyor, besleyor, özleyor şeklini intisap etsin. Sonra da (he) saitinin sedasıyla telaffuzu arasında bir mukayese bulunabilsin. Bu olamaz! İşin doğrusu, lisan-ı kavait sabitesiyle öğrenmek isteyen kimselere edevatın cevahir ifale dahil bulunmadığını telkin etmektir, sanırım. O halde Macaristan’da ulema-i lisane ile görüşmeyen edebamız, (söylemek) deki cevherin (söy) olduğunu bilir de biz de imla ve tasavvut ittiradsızlıklarına düşmeyiz.

Müsade buyurunuz da biraz da şu (efendi) nin imlasından bahsedelim. Yukarıda lisan-ı fazıla cüzleri atar, demiştim. (İlmü'l-sene) bu halin bir ihtiyac-ı tabi olduğunu gösteriyor. Tasrifî lisanlar, bütün mükemmeliyetini, cüzüvir ve anasırının birbirine karışacak derecede güçlenmesine medyundur.

Fransızcada Nous ferons sigasını menşei aranılınca.. Nousfere avons terkihi meydana çıkar. Fransada bir vilayet merkezinin ismi olan “frejus” kelimesi Latincenin (fürum- jülyus) terkibinden alınmıştır. Lisanın kendi kendini nasıl kemirdiğini, hırpaladığını görüyor musunuz? On asırdır Türkçemizde bu tekamül yolunu takip ediyor: Yaptığının (yapdık) Uluğ (ulu) (manaka, yahut banka) bana... Biz bunları alelade bir lehçe farkından ibaret addedip geçemeyiz. Lisan hala çalışıyor. Vaktiyle karakulak, aşağıda ileride, yukarıda tarzlarında kullandığımız bildiğimiz tabirleri bugün yukarıda, aşada, ileride, karakulak diye tercümelemleri uğramıştır. Ah, bilimsel, şu amiyane tercümelemler ne derece kıymettardır! Üdebamız onları kabul etmekle lisanda gayeye doğru kazanılmış bir hatve daha atmış olurlar. Çünkü telahakk'ül-faz kolaylaşır.

Yukarlamak denilmekle, yukarılamak, sözünü iki asır evvelki teleffuzuyla tekrar etmek arasında suhuletçe izah edilmeyecek bir fark vardır. İşte maahaza bu türlü suhuletlerdir ki ileride anasır-ı kelimatın, birbirine merbut birçok ıstılahlar tesisine müsait bir kabiliyet kesp etmesini temin ider. (İleride) nin aslı temil buyurulsun: İlki revde bunda hangi kabiliyet irtibatı aranılır? Lisan- ı tekellüm, bütün faaliyetleriyle elfazı aşındırmaya çalışıp durduğu gibi kavaid-i sarfiye de onları teyid etmekden çekinmiyor. (Önde) kelimesinin aslı nedir? Evinde hatta oyununda!...

Bugün hiç kimse çıkıp (onun evinde) sözüne kaidehatları için bir (ya) ilavesine kalkışmaz. Hecelerin behemahal sevaitle yazılması tekrar ederse başka, o zaman bittabi esas kendiliğinden değişir. Fakat dikkat buyrulsun ki (onda) yı bize (evinde) tarzında yazdıracak lazıme-i lisaniye sarf kaidesi değildir.

Kemiyetçe kıymetini kaybeden saitlerin kelimata ithalidir. Lisan, bütün zayıf saitlere karşı şiddetle hücum ediyor. Onları mümkün olduğu kadar yerlerinden çıkarıp atıyor. Bu en ziyade elfazın terkihibinde bariz bir vaziyet alır. Pek basit bir kaide var: Muhatab ve mütekalim zamirlerinin dâhil olduğu terkihiblerde alamet izafata lüzum kalmaz; alelade bir iki terkip bulalım: Yaprak cigarası, kalem ucu, kitab kabı.

Bunları tasrif ediniz. Şu şekilleri kesp eder: Yaprak cigaram, kalem ucum, kalem ucunuz, kitab kabın... Kitab kabınız! Hangi izafetyaları! Hani (si) ler!

Bu hal bütün (i) ile nihayet bulan kelimatın tasrifinde görülüyor.

(Benim efendim) sözünde (m) zamiri (y) makamına kaimdir. (Senin efendin) deki (k) de öyle! Askı, atkı, kedi, çivi, yapı gibi tabiratın tasrifinden sonra saitlerin muhafaza edilip edilemesi bir sarp-ı cevheri meselesinden ziyade yine sait, seda bahsine aittir. Çünkü (senin kedin) terkibiyle (senin atın) terkinin arasında kemiyet-i savtiye zerre kadar bir fırka bu kadar telaffuzca (atın) kelimesi ne ise. (Kedin) de aynıyla odur. Şimdi (eski efendim) le kalem ucum, terkinleri karşı karşıya konulsun. Ahmed Hikmet Bey Efendi'nin kavlince birini cevher değişmiş olduğu için (eski efendim) tarafında yazacağız.

Öteki de gayet tabii olarak (kalem ucum) şeklini muhafaza edecek. İmladaki itrad nerede kalır? Siz (kalem ucu) nun (y) sini nereye koyduğunuz sorulmaz mı? O zavallı cevahirden olmadığı, yani edat olduğu için kaldırılıp bir tarafa atılmakta tereddüd edilmiyor da (söylemek) masdarındaki (le) edatı neden dolayı (h) senden bir türlü mahrum olmuyor. Neden? Çünkü yanlışlıkla oda cevher addedilmiş! Rica ederim efendim. Kavaid-i lisan ile oynanılmaz. Müşgilatın hepsini halledecek yollar vardır. Fakat o yollar ulum-ı lisaniye nin alfabesi olan sarf-ı kavaidde aranmaz. Felsefe-i lisaniye de aranır. Ahmed Hikmet Bey Efendi cevher çizer, tabirini yalnız (fil-i cevheri) ye hasr etmekle garbın ilk iştikakçısı (Şilogal) zamanındaki takiyat-ı lisani ihya etmek istiyorlar. (Şilogol) den evvel gelen ulema-i lisane edavat-ı sarfiyeye bir cevherat etmezlerdi. Şimdi ise onlarda cevher ve cezreden başka bir şey olmadığı artık muhakkaktır. Lisanda ne cevher değişir, ne de edat, ünlem yalnız onlar üzerinde şerait-i telaffuzun tatbik ettiği umumi düsturlar, kanunlar vardır. Mübaheseye lüzum görülürse bu şerait hakkında uzun uzadıya izahat verilebilir. Hem ben buna pek muhtacım. Ortaya böyle bahisler çıkmadıkça kendim için okumaya, başkaları için yazmayı tercih ederim. Vesile zuhur etsin de memleketimiz de şimdiye kadar sathı bir lahza-ı tedkika layık görülmeyen ilmü'l-sene hakkında bir iki söz söylensin.

Mektubum lüzumundan fazla uzadığı için şurada kesmeye mecbur oluyorum. Hülaseten arz edeceğim bir temenni varsa o da encümen-i alinizin imla meselesiyle sarf, savaid bahislerini birbirinden ayırması ve her birinde yalnız bizim sarfa, değil

bütün lisanların tabii olduğu lisaniyat-ı kavaidine ait esasların nazar-ı dikkate alınmasıdır. İhtiramatımın kabulü ahz-ı temenniyatımdır efendim hazretleri.

Samih Rıfat

Hâşiyeh- Mektubumun imlasında bulabileceğiniz ıttıradsızlıklar itiyadıyla içtihadımın tehafilinden neşet ediyor. Ben yazarken o cihete dikkat ettim. Zat-ı ali-i edibanenizin de böyle bir nakısacılığa tenzil buyurmayacağınızdan eminim. Mutaalatımda hata varsa onları tashih için vuku bulacak lütfunuzu müntedarane kabul edeceğim tabiidir. [S.266, s.3]

S. R

3.72. İki Yüz Altmış Yedinci Sayı

Ha Çağıracaklar.. Ha!.

“Sebep bilinmedi gitti bu şurişe (nevres)

“Ne dost belli, ne düşman garip bir marekedir.

Eski bir tabir-i tahziri vardır:

Küpe:

- Küp!

Deyince küp adama:

- Güm!

Der imiş;

Meğer pek doğru bir keyfiyet imiş!... Neler işitiyor, neler okuyoruz?.. Yine başımız bir harp mi gümleyecek?.. Yoksa bazılarının dedikleri gibi sulh de harbin başlangıcı mı?

Barışalım diyeli seneyi geçti, hâlâ itişip kakışıyoruz. Orta da bir (mütareke) sözü dönüyor?. Mütareke ne kelime?... Reviş-i hâle göre: Muharebe vezninde mefaile babından mastar!.... Maahaza ve zaten muharebeden eşudd. El ayak bağlı otur, dur.

Bilmem şimdi nasıldır? Devr-i İstibdat'ta zabıtaya tevfikhanesinde aylık, yıllık mevkufin var idi. Bunlardan birine:

- Ne için mevkufsun?

Diye soruldu mu, alacağınız cevap şu idi:

- Bilmem!

- Ne vakitten beri burdasın?

- Üç ay oluyor!

- Çağırmadılar mı?

- Çağırıldılar ama yüzüme baktılar... Bir şeyler konuştular... Beni getirene, al bunu yine götür... Biz çağırırız, dediler. Hâlâ çağıracaklar..

Karain-i şunun gösteriyor ki Almanlar işi azdıracak olursa nota, telsiz telgraf, çağırma, bağırma da fayda etmeyecek, hele toplar patlayacak olursa yine mevkufinden bir Tatar var idi. Askerlikten dolayı (Kırım) dan kaçmış. Buraya ayak atar atmaz pasaportsuz diye bizim polisler yakalamışlar. Alelusul içeriye tıkmışlar. Benim görüştüğüm zaman tam dört senelik idi. O kadar ki dil düzelmiş, gâyettardım, mâyettardım demiyordu.

Sordunuz mu?

- Dua ediyorum,

- Neye?

- Ruslara!

- Ne için?

- Buraya gelsinler de beni yakalasınlar, kurşuna dizesinler diye! Der idi.

Zavallı İstanbul'a geleli dört sene olmuştu. İstanbul'u bir kere görmemişti! [S.267, s.2]

A.R

Cenâb Şahâbettin Bey Ne Diyor?

Usul-ü İmlâ Risâlesi – Latin Harflerini Kabul Etmek Meselesi – Necip Âsım Beyefendi de Aynı Fikirde...

Üslubun şüphesiz pek sihirli bir kuvveti vardır; bu kuvvetin bazen hârikalar yaratan tezâhiri, sâhibine tahsinler toplar. Herkes gördüğünü yazar, fakat hepsinin başka başka yazışı vardır. Yazarken ince, derin bir sanatla işleyen kalemin sâhibi için, üslubunda mümtazdır; derler. Acaba bunun gibi, herkes görür ve yine hepsi de birbirinden farklı görür, diyebilir miyiz?

Hiç şüphe yok, görüşlerde birbirine o kadar benzemez ki... Hele kalp gözleri, kiminde bütün derinliklere işleyecek kadar kuvvetli kiminde az dumanlı, biraz çapaklı olur. Bazen de pek nâdir şahsiyetler vardır ki onların görüşü büsbütün başka, büsbütün müstesnadır. Vücutundan kimsenin haberi olmayan âlemler, kerâmet karşısında eriyen esrâr gibi, o nâfiz nazar için meşkuf ve münevverdir. Bizim kalbimizde çırpınmayan bir his, o müstesna ruhlarda doğar ve biz böyle tutulmayan, görülmeyen levhaların, âlemlerin – ancak – ruyâlarını o edibin eserlerini okurken görür; o iki duyguları yine o ruyâlarda dinleriz.

Cenâb Şahâbettin Bey, üslubunda müstesnâ bir incelik ve ilk çevirilen bakışlara nazlanır gibi sırlarını yarı gizleyen bir sanat gösteren bu zarif şâir, sâde kalp gözünün değil muhiti, hâdisâtı süzen nazarlarının da müstesnâ görüşü ile bütün onları yazarken hepsine, kendi ruhundan birer parça dağıtan, eşyâ da kendi şahsiyetini yaşayan emsâlsiz bir varlıktır.

Bende, üç yıl evvel, Dârülfünun'da derslerine devam ettiğim bir seneyi tahsil hayâtımın en feyzli bir devresi diye yad ettirecek kadar tılsımlı bir tesir bırakmış olan muhterem sanatkârı lisân ve imlâ meselesi için ziyârete giderken yine o mümtâz görüşün akslerine rastlayacağımı biliyor, buna hazırlanıyordum.

Kendisini, Dârülfünun'da müderrisler salonunda buldum. Necip Âsım Bey de Cenâb'ın yanındaki masada oturuyordu. Ziyâretdeki maksadımı anlattım. Bermutâd, düşündüklerini doğrudan doğruya hikâyeye yerine üstündeki örtünün ucunu açıp karşısındakine oradan bakmak ve ancak gözü alabildiği kadar görmek hislerini vererek söze başladı:

- Bu memlekette, dedi, bir kişi, bir tek kişi yoktur ki lisanındaki kelimeleri bilistisnâ doğru okuyabilsin; edbâsı da, şuârası da, bütün münevverleri de..... Ricâ ederim, böyle bir şeye dünyanın hangi tarafında tesâdüf edilebilir?.. Geçenlerde burada, Dârülfünun'da bir vaka olmuştu! Bilmem, duydunuz mu?.. İsmi lâzım değil, muallimlerden birisi nedimin eşârı arasında meze manâsına zamme ile okunan nakl

kelimesi fetha ile okumuş diye ne dedikodular oldu?.. Bunu böyle okumak yanlıştır, derken Âsım Çelebi'nin kâmusuna bakarlar; bir de ne görülse iyi?.. Orada bunun zammı hatâ, meftuh okunması sahihdir; diyor. Ben bunu Naim Bey'e de anlattım hakikaten kâmusda görünce hayret etti. Diyeceğim şu ki imlâmızın noksanından, yazılarımızın teşvişinden kızarmayacak bir sima yoktur.

Eski imlâ encümeninin risâlesi de bence hiç ihtiyâca muvaffak değildir. Orada kâideden fazla müstesnâlar var. Hem o kadar ki âdetâ ikâ edilmiş. Hâlbuki istisnalarına kadar çoğalır – kâide o kadar zayıflar ve bu biriken şâzzların kalabalığı, tasavvur ediniz, ne büyük güçlükler tevellüd eder. Eski encümen, risâlesini hazırlarken birçok mülâhazâta düşmüş, meselâ (yara) yı elifle yazmak kâidesini kabul ettiği hâlde (para) yı ha ile yazmalıdır demiş. Zirâ resmi devâirde felân (para) kelimesini böyle yazmak mutâd imiş.

Sonra bunun gibi (pastayı) elifle yazdığı hâlde aynı vezindeki (posta) nın ha ile yazılmasına taraftâr olmuş. Bunda da (Posta-i Devlet-i Âliye) gibi terkiplerin vücudunu düşünmüş!. Hiç lisânın, imlânın ilmi mantıki birtakım hususi mülâhazâta, tekayyüdâta fedâ edilir mi?..

- O hâlde Beyefendi, dedim. Yeni encümende esâslı ıslâhâta ihtiyaç hâsıl olacak, öyle mi?..

Yeni encümenin esâslı ıslâhât yapmaya taraftâr olup olmayacağını bilmem ve pek de zannetmem. Râdikâl bir yenilik yapılınca mevcut kitâpları başından basmak mecburiyeti çıkacaktır. Hâlbuki bu, böyle olunca en müfid şekli bence Latin harfleri ile basmaktır.

- Demek efendim, siz...

- Ov.. Ben imlâda tamamiyle esâslı ve ilmi bir inkılâp yapılmasını farz eder, kanaatindeyim. Milaslı İsmâil Hakkı Bey nasıl huruf-ı münfasılanın kabulüne taraftâr ise bende de aynı yaşıyor.

Şu kadar ki bunlar, Latin harfî olmalıdır. Garp zümre-i medeniyesine girmek için bu, bence en kestirme yoldur.

Necib Âsım Bey, bizi dinliyordu. Latin harflerinin kabulü meselesine gelince:

- Evet, dedi, ben de böyle düşünüyorum. Şüphesiz Latin harfleri yazının en müfid şeklidir. Zaten, bizim imlâsızlığımızın en büyük sebebi elifbanın bugünkü şeklidir.

Cenâb Şahâbeddin Bey:

- Değil mi efendim, dedi, buna itirâz edenler, mesela (sâil) ile (sail) in nasıl yazılacağını soruyorlar. Bu da gayet basittir. Meselâ (s) lar için iki (SS) harfi konabilir. Bunun tatbikine gelince batanlara terk etmek de doğru olamaz. Zirâ o zaman babası oğlunun yazdığını okuyamaz, büsbütün karışır. Birçok tecrübelerle sâbittir ki en kâbiliyetsiz bir adam bile Latin harflerini yan yana getirip okumasını pek az zamanda öğrenebilir. Binâenaleyh bunu bir hamlede yapmakta hiç güçlük yoktur. Eski kitâpların okunamamasına gelince, düşünmeliyiz ki, ecnebileri bizim kitâplarımızı tercüme ediyorlar; biz onları yeniden basarsak, zâten en kıymetlilerinin ya mevcudu yok, yâhud da yanlıştır ya, evet yeni harflerle bastırsak sanki bir fedakârlık mı etmiş oluruz?..

Üstâd, gözlerinde doğan manâlara göre dudaklarının kenarında bazen derinleşen, bazen silinen çizgiler ve omuzlarının belirsiz kımıdanışları ile mülâhazalarını sayıyor; sonra yavaş yavaş etrâfi süzerek tekrar bana dönüyordu. Bütün bu mütâlaları büyük bir alakâ ile takip eden Türk Tarihi muharriri de Cenâb'ın nokta-i nazarını tasdik ve arada bir onu tekiden kendi düşüncelerini ilâve ediyordu. [S.267, s.3]

Kemâl Râgıp

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 30

Muhittin

Gurub

Siperlerinden çıksın, bize hücum için kullanacağı kuvvetleri, muvaffakiyet ümidiyle bu noktaya sürmekte devam etsin, bu esnada ne kadar kırabilirsek kârdır; sonra da ihtiyatta ki alayla bir hücum yapar, davayı hallederiz!

Alay kumandanı da bu fikri tasvip ettiği için Şevket Nihat Bey; telefonu aldı, Erkan-ı Harbiye reisi ile konuştu, vaziyete anlattı, düşündüğünü söyledi, ihtiyat alayını bizzat teftiş ederek iki taburunu parça parça yola çıkarmasını tembih etti. “Belki bir

saate kadar ihtiyacımız olacak!” diyordu. Sonra Cabir Bey siperlere emir vermek için sıçan yollarına daldı.

Biraz sonra düşmanın ümidi artmaya başlamıştı. Hücum kollarının birer birer Türk siperlerine yerleşmek de olduğunu gördükçe artık bütün tecrübesini bu noktaya hazır etmeye karar vermişti. Hücum safları birbirini takip ediyor, bunlar şiddetli bir mitralyöz ve piyade ateşi altına altına doğrana doğrana arkadaşlarına iltihaka çalışıyorlardı. Ağır zayıttan sonra siperlere girebiliyor. Onlar hücum ettikçe iki taraf siperleri arasındaki sahada cesetler yığın teşkil eylemeye başlıyorlardı. Bazen hücum eden askerlerin henüz mecruh düşen arkadaşlarını çiğnedikleri bile vaki oluyordu.

Cabir Bey, askerinin fazla zayıt vermemesi için düşmanı işgal ettiği siperlerden çıkarmak için hiçbir teşebbüste bulunmuyor, yalnız mevkiilerini fazla tevsi etmemelerine dikkat ediyordu. Şevket Nihat Bey’in harbin pek iyi bir ceryan takip ettiğini görerek memnun oluyordu.

Bir yandan da ihtiyat kuvvetleri gelmeye başlamıştı. Bunlar, yapılacak mukabil hücumu göre yavaş yavaş siperlere sevk ediliyor. Bizzat siperlerin içinde bulunup düşmanı aldatmak üzere parça parça çekilen askerler münasip noktalara yerleştiriliyor. Hücum dikkatle hazırlanıyordu. Bu ameliyat itmam edilirken artık düşmanın yorulduğu da pek açık görülmeye başlamıştı. Siperlerden hala çıkmakta olan hücum safları artık ne eskisi kadar çok, ne de o kadar şiddet ve savletle hareket ediyorlardı. Düşman pek çok yorulmuş, ancak iki saf üzerinde birkaç yüz metrelik bir hat elde edebilmişti. Şimdi buradan ilerlemek yerine daha ziyade burada tutunmaya çalışmak çarelerini arıyor gibiydi.

Şevket Nihat Bey mukabele zamanının geldiğine kanaat getirmiş. Düşmanı daha fazla serbest bırakmak, sonra çıkarmakta müşkilata uğramayı intaç edebilirdi. Ve deminden beri sağa sola gönderdiği emirler ve aldığı cevaplarla her şeyin hazır olduğunu anlamıştı; o zaman son emri verdi. Bu defa bizim toplarda söyleyecekti. Fakat, bir şey yapmaktan ziyade hücum eden askerinin kuvve-i maneviyesini artırmak vazifesiyle mükellefti. Atabileceği merminin miktarı yüz kadar yoktu, bununla ilk hücumda dakikalarında askerinin kulaklarını doldurmak istiyordu. Biraz sonra bombardıman başladı. Mitralyözler, sol cemahta ki alayın mücavir siperleri, hücum etmeyecek olan siperlerde ki askerler, hala son ihtiyat kuvvetlerini yeni işgal ettiği mevzilere sürmeye çalışan düşman üzerine şiddetli bir ateş açtılar. Bu ateş artık Türk

siperlerine giren kuvveti gerisinden ayırmış oluyordu. Ve bir anda, bütün siperlerden taşan “Allah! Allah!” sesleriyle hücumla başladı. Tüfeklerin yalnız süngüleri kullanılıyor, yalnız bombalar patlıyor, tabancalar işliyor, mermilerden ziyade kollar, yumruklar ve tırnaklar iş görüyordu. Manzara müthişti.

Düşman da bizimkilerin üzerine ateş açmıştı. Geri siperler, geri hatlar müthiş bir şarapnel yağmuru altında idi, her taraftan bütün muharebe meydanı yalayan ateş arasında toprak duman içinde bir kaynaşma, bir boğuşma vardı.

Düşman ikisi siper içinde bir tabur kadar asker sokmaya muvaffak olmuş, oldukça kuvvetliydi; fakat şimdi kendi toplarının sesleriyle büsbütün şevke gelmiş olan Türkler o kadar büyük bir heyecanla atılmışlardı ki çok geçmeden düşmanlarının üzerinde mücadeleye başlamışlardı. Ali Fikri daha ziyade dayanamadı. Sabahtan beri bu manzarayı terassud noktalarından seyretmek, yalnız arada sırada emirler götürüp haberler getirmekle iktifaya mecbur olmak kendisine acı geliyordu. Kumandanından izin istedi, Şevket Nihat Bey, hep meşgul, fakat bu defa sordu:

- Ne yapacaksın? Sana bir vazife verildi mi?
- Hayır, fakat, gitmek istiyorum, belki bir işte ben görürüm...

O zaman kumandan emir etti:

- Senin vazifen yanımdan ayrılmamaktır!

Dedi. Ali Fikri fazlasına cesaret edemeyerek susmuştu. Fakat, biraz sonra bizzat kumandan doğrudan doğruya siperlere girmek, askeri bizzat teşcim ve kumandaya nezaret etmek istemişti:

- Haydi, dedi, beraber...

Fakat, her adımda bir tehlike vardı. Bazen siperlerin üzerinde patlayan şarapnel siper içindekilerde tesir ediyordu. Onun için büyük bir dikkatle yürümek lazım geliyordu. Şevket Nihat Bey Fikri'ye ilk defa olarak:

- Dikkat et, Fikri...

Dedi. Fakat Fikri son sözü işitirken kulağının dibinden bir şey vızıldadı ve o anda son kolunun bir sademe ile sarsıldığını duydu. Müthiş bir ağrı ile bütün asabı sızlamıştı, bilaihtiyar: “Ah!” diye haykırdı.

Şevket Nihat Bey başını çevirdiği vakit Ali Fikri'nin sol kolunu tutmakta olduğunu gördü, o zaman sahada yaverini seven bir kumandan gibi değil, biraz da yakın bir hasım, bir dayı gibi Fikri'yi kucakladı ileri geri bakarak genci, ikinci bir tesadüften korumak için iyice mahfuz bir köşeye oturttu.

-3-

Bir haftadır harbiye hastanesinde idi. Limana geldikleri zaman kendisini fakülte hastanesine gidecekler arasına koyduklarını görünce burası için rica etmişti; Namiye'yi görmek istiyordu. Burada her yerden daha iyi bakılacağına emin idi. Zaten uzun müddet hastanede kalacağı da anlaşılıyordu, şu halde hastanenin can sıkıcı günlerden Namiye'nin arkadaşlığı ne kadar muhabbetli olabilirdi!

Hastaneye geç vakit geldikleri için Namiye yoktu. Eve haber göndermeyi de hiç istemedi ve ertesi gün Namiye'nin geleceği saati dört gözle bekledi. Hasta bakıcılarına reislik eden Firavfon Şaydih o akşam gelen hastalarla birer birer konuşurken Ali Fikri Namiye'yi sormak maksadıyla kendisini tanıtmış olduğu için Namiye gelir gelmez, henüz koğuştta vazifesini almadan onun mecruh olduğunu öğrenmiş, kaşları endişe ile titrediği halde, dudaklarında bir tebessüm resmetmeye çalışarak koşmuştu; Ali Fikri iki kelime ile evvela cerihası hakkında malumat vermiş, kemikteki kırıktan bahsetmişti. Çok geçmemiş, itinalı bir muayeneden sonra doktorlar, yaranın tehlikeli olmadığına, kolunun eskisi kadar sağlam kalacağına dair teminat vermişlerdi. Genç kız, Ali Fikri'nin yanında verilen teminata da inanmayarak operatör Nezhet Cevdet Bey'i bir tarafa çekerek ayrıca konuşmuştu. Aldığı malumat iyi olunca artık büsbütün rahat etmişti. [S.267, s.3]

Mabadı var

İtizâr

Tefrikamızda tertip ve tashihi esnasında, bütün dikkate rağmen, bazen fikri ve üslubi pek ziyade bozan yanlışlıklar oluyor. Karilerimize bunu ahvâlden dolayı arz-ı itizar etmeyi bir vazife bildik.

3.73. İki Yüz Altmış Sekizinci Sayı

Yayıyorlarsa!..

Zavallı lisan!.. Yine seni kısacaklar, buracaklar, yalnız koparıp atamayacaklar!.. Ne kabahatlerin, yeni şive üzere söylenmek lazım gelirse ne millî cinayetlerin var imiş ki biz yeni yeni haberdar oluyoruz!..

Bir kere imlasız imişsin. Gördün mü yaptığın işi?... İlahi sokuşu!... Bu hâlin koca milleti Avrupalılara tanıttırmamaya sebep olmuş... Öyle ya!... İmlasız olunca, bhusus saitler kullanılmadığı gibi (vav) ların dahi hangi harekeye mukabil olduğunu tefrik edilmedikçe nasıl okunur imişsin. Sen okumayınca bizi tanımamışlar, sevmemişler, onun için canımıza okuyorlar imiş!...

Dur!... Nereye gidiyorsun?.. Daha pek çok söyleyeceklerim var.. Yakanı elimden çekip çekip kurtaramazsın. Yalnız Avrupalılar değil, bütün millet de senden davacı!..

Karışık imişsin... Yani seni cin tutmuş.. Arap'tan, Farisi'den kelimeler çaldıktan maada.. Eski tabir üzere külli ayıbından gayri kaideler almışsın.. Hâlbuki senin emsalin olan lisanlarda kelime çalmak görülmüş ama kaide almak görülmemiş!. Bilhassa Arabi cümleler: İzafeler, vasf-i terkipler, terhib-i vasfiyeler, bir kısım zamair,... Bak.. Bak.. Bana bile zamir dedirtmedin de zahir katık olsun diye penair vezninde zamair dedirttin.. Bu münasebetsizliğin için de anlaşılıyor imişsin..

Anlaşılmamaklığın ise Avrupalıların bizi tamamıyla anlamalarına mani olmuş.. Anlaşılmayan şey ise ne söylüyor, ne yenir, ne yutulur!.. Bu sebeple dahi kendimizi tanıtamamışız... Öyle ya... İçimizden pek çoklar bile:

“Bâis-i hande-i ağıâr olduk”

“Acınır hâle griftâr olduk”

Beytini ne okur, ne yazar, ne de anlar. Hatta anlatamazlar.. Sen o kadar idrakımızı kasıp kavurmuşsun.

Dur?.. Gitme diyorum, daha söyleyeceklerim var. Beni dinle!.. Vaktiyle de ne diyorlardı?

“Arapça isteyen Urban'a gitsin”

“Acemce isteyen İran'a gitsin”

“Ki biz Türk’üz bize Türki gerektir”

Şimdi ise Urban’a İran’a giden gidene! Sen ise hâlâ buralardasın! Ne duruyorsun Turan’a gitsen a?

Nereye? Dur!.. Ama acele ediyorsun.. Daha sözümü bitirmedim. Sana bir şey soracağım:

- Senin hâlin ne olacak?
- Beni bu hâle getirenlere sorun.
- Ha şöyle biraz dile gel!... Ne diye soralım?
- Siz bunu biliyor musunuz? Diye sorun.
- ...! [S.268, s.2]

A.R

Yıldız Sarayı’nda Baş Kitabet Dairesi

-6-

“İradat-ı Seniye”

Maruzat üzerine mucibince idareler- Tarih-i Hümayun- S,C, K harfleri- Padişah’ın intizamperverliği- Vay başımıza gelenler- Bir hatt-ı hümayûn- Mucibince hamışler, zeyller- Harflerin manaları- Reyli hamışler; rey-i puslaları- İradeleri kimler tebliğ ederdi?- Sultan Hamit’in reyleri mıdır mı, nafi mi- Hususi tezkireler olmasaydı- Çıkmadı çıkmadı- Journaller ve kuvvet bırakmıyor-Ya irade-i seniyye iade- Duyun-ı Umumiye binası meselesi

Sultan Abdülhamit maruzat ve resmîyeyi bittetik tasdik eylediği her tezkirenin sağ ucundaki numaraya mesela 6854 fi 18 cemazi bilahire sene 328 şeklinde bir tarih çeker, sonra bazen mihr-i mumiyle ve ekseriya isminin ilk harflerine havi yuvarlak kağıtla kapatarak [1]²⁹ mihr yerinin üzerine “mucibince,” zarfın yüzüne de maruzatın ad dile o günkü tarihi yazar, bu kapalı zarfı harem ağlarından, ağalardan, tüfekçillerden biriyle daire-i kitabete gönderir idi. Böyle bir zarf gelince açılır, içindeki tezkireler numara ve sırasıyla tetkik olunur, numaralar bir kağıdın sol

²⁹ [1] Bu kağıtlardan birini yeni güne gönderdim.

tarafında “s, c, k” harflerinden biri varsa gösterilmek şartıyla, yazılarak baledeki numaralı ve şu kadarı c,yahut s işaretli şu kadar aded-i maruzatın filan yediyle filan saatte daire-i kitabete tevdi olunduğunu mübin bir send-i tanzim ve takdim olunurdu. Abdülhamit Han fevkalâde (دقتکار) ve intizamperver idi. Maruzatın beş, altı takımını birden gönder göndereği günler bile hiç birinde bir yanlış, bir eksik bulunamazdı. Hatta insanîyetin lazım gayr-ı mefariki olan hata ve nisyan nevadir hadisattan olarak padişahın zuhur edince hepimiz neciplere, hayretlere düşerdik. Hiç unutamam: O gün hitabet tevcihatına dair bir hülasanın balasına keşide buyurulan “tarafımızdan ruhsat verilmiştir” hatt-ı hümayununda “r” harfi unutulmuş idi. Hülasayı Süreyya Paşa meruma götürdüm, gösterdim. “Vay başımıza gelenler: Efendimizin şimdiye kadar böyle bir yanlış yaptığını bilmiyorum, şimdi bunu nasıl arz edip de tashih ediniz diyeceğiz?” dedi, ve mamafih hülasayı iadeten takdim etmekten çekinmedi: Sultan Hamit böyle ihtarlardan memnun bile olurdu. Bir saat sonra aynı hülasayı musahhah olarak baş katibe iade etmiştir.

Padişah hazretlerinin selamet ve intizam muamelatının emniyetine ne kadar itina ettiğini göstermek için daire-i kitabette vukua gelen bir sehevî tashih ve katipleri ihtar-ı keyfiyet zımmında bir maruzat zarfının üzerine keşid etmiş oldukları hatt-ı hümayunu (Yeni gün) e gönderiyorum (2)³⁰:

Mucibince iradeleri tezkirelere hamîş şeklinde yani ufkî olan arıza satırlarına nazaran amûdî olarak yazardık. İşte sadarete yazılan mucibince bir hamîşî lafzıyla, şekliyle burada gösterdim:

Maruz çaker keminelere ki reşide-i dest-i tâzim olup melfuflarıyla manzur-ı âli buyurulan işbu tezkire-i samiye-i sadarat-penahileri üzerine mucibince irade-i seniyye-i cenab hilafet-penahi şeref-i müteallik buyurulmuş olmakla ol babda

[Arabi, tarih] Rumi tarih ser-katib hazret şehri-yârî

Meclis-i vükela ile bazı resmi komisyonların mazbatalarına mucibinceler zeylen yazılırdı. Maruzattan (k) harfli olanlar kayıt olunacak şeylerdi. Bunlar haiz-i ehemmiyet değil ise de © harfini şamil olan evrak “cevaplı” ve (s) işaretliler “sualli” demek olarak sol tarafında bu harflerden biri bulunan bir tezkireye bittabi mucibince hamîş yazılamaz, ve kâh maruzat ile beraber, kâh biraz sonra baş katip, yahut

³⁰ [2] Bu hatt-ı hümayunun fotoğrafa edilmiş sureti birinci sayfamızda münderiçtir.

karnadan beri tarafından imla imla-yı şahane ile numaraların bazıları karşısına yazılmış olan reylerle nazaran o tezkirelere tahrir olunacak “reyli hamişler” in mesudatı kaleme alınır idi. “Rey pusulaları” ben mabeyne katip tayin edildiğim zaman ekser karneden Besim Bey’in yazısıyla gelir idi. Sonraları iradat-ı seniyyeyi en ziyade kıanaden Arif Bey ve ikinci derecede Emin Bey tebliğ eder oldular. Mabeynci Ragıp Paşa da bir hayli iradeler tebliğ ederdi.

Sultan Abdülhamit’in reyleri devlet memleket için nafi mi, yahut mızr mı idi? Bunu reyli hamişler de arasak ekseriyetini nafi buluruz. Çünkü reyli hamiş bir kararın esasını tasdik, fakat şekil icrasını, nevakısını tadil ve ikmal demektir; Sultan Hamit ise nezaretlerin, meclislerin, heyet-i vükelanın bulup göremediği birçok dakaiki, hele umûr-ı siyasiyeye ait olunca şayan-ı hayret bir nüfuz nazarla tefrik ve tespit ederdi. Menhus jurnallerin daima gıcıklayıp durduğu kuvve-i vahime asarından olan mızr ve muharrib iradeleri tezakir hususiyeyi yazarken anlatacağım. Ah, okulum o kucak kucak yazılan husus tezkereler olmasaydı, Sultan Abdülhamid’in reyleri de ecdadının iradelerinde görüldüğü gibi kâh ve bikah hamişler de tecelli etseydi bu vatan, bu devlet şu bulunduğu girdaba düşmezdi, heyhat!

Jurnallerin bir de münakki tesiri vardı: Maruzatın, daire-i kitabet tabirince “çıkması”! bazen takım takım maruzat nezd-i şahanede kalır, İbadullah’ın işleri beyler dururdu. Bir işi ne kadar mühim, ne kadar nafi olursa olsun onun adem-i icrasını izah için “çıkmadı, çıkmadı” deyivermek kafi addolunurdu! Doğrudan doğruya maruzata telâkki olmayan, fakat padişahı birçok tahkikat evrakını, istintaknameleri okumaya mecbur eden jurnaller maruzatın tetkikine vakit ve imkan bırakmazdı. Maruzattan bir takımı tasdik-i şahaneye iktirân etmeyerek ba-irade-i seniyye iade olunurdu; bunlar arasında bazen bahk-ı iadeye şayan olanları da vardı. İşte böyle bir tezkireyi şimdi tahattur ediyorum: Divan-ı Umumiye için İstanbul’da inşa olunan mükellef binanın Düyun-ı Umumiye namına temlikıyla send-i hakani itası hakkındaki meclis-i vükela mazbatasını padişah tasdik etmeyerek iade ve binanın masarafı Divan-ı Umumiye-i devlete ilave olunmak ve divanın itfasıyla beraber devlete ait olmak üzere hükümet-i seniyye namına temlikini irade etmiştir. Sonradan işe bir fesat karıştırılmadıysa Divan-ı Umumiye binası atide devletin malı olacaktır. [S.268, s.3]

Ali Ekrem

3.74. İki Yüz Altmış Dokuzuncu Sayı

Peder Bey Oğlum!...

Aramızda bazen:

Mehmet Efendi mi?.. Ovv!.. Doksanı geçkindir: Artık çocuk gibi olmuş!.. Tarzında sözler geçer, dün akşam yine geçti. Fakat bu söz nasılsa tabiat-ı hilkatin aksine tatbik edildi.

Denildi ki:

- Ya insanlar doksan yaşında, pir-i fâni doğma edilir!

Hayal değil mi ya; derhal zihnimde yer etti. Biri dedi ki:

- Amma tuhaf olurdu! Elinde asa, beli bükük, gözleri fersude bir çocuk..

Ha saçına sakalına siyah düşecek, düşmeye başladı! Ana, baba müftehir.. Her ikisi de kırk kırk beşlik.

Oğlum aşağı, oğlum yukarı! Cenabı Allah her kimin varsa bağışlasın. Bizim Mehmet atmış beşine indi, maşallah yürüyor. Artık memeden kestik.. Et suyuyla papara pirinç lapası veriyoruz çocuk değil mi ya.. Bazen haber vermeyi unutup da kaçırıyor deyip dururken: İnsanın ömründen ne olacak, su gibi akar, ebeveny unfuvan-ı şebaba giriyor. Oğul, bizim şimdiki sen kemâle gelmiş. Kaş çatık:

- Bey baba!.. Bak bu olmaz!.. Bir daha duyarsam fena halde darılırım... Mektebe devam etmez, spor kulüplerinde, kumarhanelerde vakit geçiriyormuşsun.!

- Hanım anne!... Ben seni böyle açık saçık gezdiremem. Tehditleri başlar.

- Oğul babamız!.. Sen de hep bizi görüyorsun!.. Alemin de kız anaları, delikanlı babaları var. Yanlarında sakallarını bile tutamıyorlar.

Muhaverat, müntazaat açılır..

Evet, şimdi dünya tersinedir diyoruz, o zaman dünya doğrusu nedir, diyeceğiz değil mi?.. Bunu böyle temsil etmeye hacet yok. Yaş bahsi ortadan kalkınca her gün gördüğümüz bir hal!.. İşte biz emekliyoruz. Şebap top sakal, pala bıyık!.. Yalnız otuz beş, kırk çağında çocuk, yahut mürahik..

Her biri birer diplomaya malik. Mektep, Darülfünun mezunu olduğu hâlde birkaç sene sonra ebcede incekler!.. Zaten hakikatte olmayan veyahut olmayıp da ona

benzemeyen şey hayal şekline bürünemez ne ellilikler, ne atmışlıklar vardır ki hâlâ çocuklardır.. Hatta şurada burada:

- Ya hu!.. Bizim pederin garip tabiatı vardır. Çocukla çocuk, genç ile genç, ihtiyar ile ihtiyar olur..., Dün ablamın oğlu (Behzat) ı karşısına almış. Ona masal söyleyip dinliyordu!

Taaccübünü işitmez miyiz?

Böyle makûs bir hâlin tabiat-i hariciyede misalleri de vardır. Pir-i civannüma, çok ihtiyar, ondan gençtir! Tabirlerini bir tarafa bırakalım, kadınlarımızın:

- Büyümüş de küçükmüş!

Tabirini ne yapacağız? Geçende Rus etibbasından birinin gıda aşısı ile ihtiyar vücutlara gençlik vermek iddiasında bulunduğunu unuttuk mu? Zamanında, piran-ı dehre akıl hocalığı eden az genç mi var? Siz ne söylüyorsunuz? Neler var neler? Ne çocuklar var ki henüz sin-i rüşte varmadıkları halde otuz, kırk yaşlarında evlat sahibidirler! Dünya bu! Hayal-i muhal kalkalı asırlar oldu. İhtiyarlar, kendinize çeki düzen verin, peder beyler oğullarımız nerede iseler gelirler! Denilecek zaman pek uzak değil! [S.269, s.2]

A.R

Yıldız Sarayında Baş Kitâbet Dâiresi

-6-

İrâdat-ı Seniyye :2

Mârûzat nerede ve nasıl tedkik olunurdu-Mârûzat odası-Sultan Hamit sabah namazından sonra çalışıyor-Mârûzat-ı padişah nasıl olurdu, reylerini nasıl söylerdi-Bana devlet bu vazife için maaş veriyor-Katibe hanım-Tabirler, kelimeler ile muharebe !-Riyakar bir şeyh neyi jurnal ediyor-Katibler, mütevellî kelimesi- Sevad kelimesinden korkar-Bana resmi bir delil-Kafdan-ı mâlûmat-Mühim kelimesinin tercüme-i hali-Sultan Hamit'in Rusya imparatoruna tavsiyesi-Hilad-ı sutune nişan vermek emeli-Elektrik teli ile Yıldız Sarayı ber-hava edilir, otomos ile komiteciler kaçır!-Vehim-i refikadan malumat olmasaydı-Mühim ve müstecil tezkireler hangileri idi- Otuz üç senelik saltanata hakim bir kelime-Nihayet korktuğuna uğramak

Mârûzat nerede nasıl tedkik olunurdu? Bu suale meşhûdatıma binâen cevap veremem:Katip efendiler sarf-ı mişvele nâil olmazlar, muayyede ve cuma selamlığı merasiminden mâadâ hiçbir zaman padişah hazretlerini görmezler idi. Bu şeref baş katibe münhasır kalırdı. Bizler dâire-i hümâyunu da bilmezdik.Yalnız nadir olarak davet buyrulunca gece, pekte etrafımızı görmeyerek, içeride ki küçük tiyatroya giderdik. İşte ben Yıldız sarayının büyük mabeyn ve baş kitâbet dâirelerinde mâadâ hiçbir dâiresini bilmem. Mâmafih mesmûat-ı sahiheme binâen mârûzat odasını söyleyeyim:

Oldukça büyük bir müstatil, pencerelerinde haraka kamaşandan perdeler, yerde haraka halısı.Eşya namıyla yalnız bir kanape, birde büyücek masa. Bunlar müstatil odanın kapısına nazaran sağ tarafına ve yukarı ki köşede duruyor. Masanın üzerinde bir hokka bir de kalem. Odanın duvarları adam boyundan yüksekçe, raflara taksim olunmuş cam dolaplarla muhat. İşte takdim olunan mârûzat bizzat padişah tarafından torbalardan çıkarılarak aylara, günlere taksim olunmuş olan bu cam dolaplara tarih sırasıyla, pek muntazam olarak yerleştirilmiş. Sultan Hamid ekser günler sabah namazını müteakib bu mârûzat odasına gelir, cam dolaplardan birinden tedkik edeceği mârûzat zarflarını alarak kanepesine oturur, mârûzat defterini kimsenin huzuru olmadan bizzat tedkik ederek hülâsalarını okuduğu mârûzatın tezkirelerinde ki aynı numaraya tarih-i tasdikini keşîde eder. Reyli olarak tasdik yahut îade edeceği evrak, iradelerini sonra baş katibe yahut bir mabeynciye tebliğ etmek üzere, ayırarak masasında bırakır, mucibince arasına iktiran edenleri de yukarıda anlattığım gibi muntazaman dâire-i kitâbete gönderir idi.

Evrak-ı mârûza üzerine reylerini beyan ederken Abdülhamid Han huzuruna celp ettiği baş katibe, yahud mabeynciye mündericâtına tenkid veya redd edeceği tezkireyi, mazbatayı okutturur, lakin kağıdın kıraatı itmam edilemeden evvel söz söylemeye başlardı. Beyanatının yazıldıktan sonra kendisine okunmasına müsaâde ettiğini, hiddetlenince acele acele söz söylediğini, şu kadar ki hiddeti çabuk zâil olmakla beraber en asabi zamanlarında bile kelîmât-ı galîze tefevvuh etmediğine yakinen bilirim. Sultan Hamid'in bendeganına karşı bile gayet nazik olduğu meşhurdur.Mârûzatın nasıl muâmelatı tabi olarak irâde-i seniyyeye iktiran ettiğini mücmelen söyledim, şimdi padişahın bir halini anlatayım:

İşte yine mârûzat odasına gelmiş, tedkikatına başlamış. Dışarıdan kapının elektrik düğmesine basıyorlar, mutlaka ya bir jurnal arz edilecek yahut hususi, müstacel bir iş var. Herhalde mesele mühim ki mârûzata bakarken rahatsız edilmeyi istemediğini pek ala bildikleri halde padişahı tasdi ediyorlar. Lakin yüzde doksan Sultan Hamid hiddetleniyor ve bağırmaya başlıyor:

“Çekiliniz, defolunuz, devlet ve memleketin işleriyle uğraştığımı bilmiyor musunuz? Bırakınız vazîfemi göreyim. Bana devlet bu vazîfe için maaş veriyor!”

Bu sözleri söyleyebilen bir padişah iki vaka hali müteakib serir-i saltanata geçmemiş, biraz da etrafında metin bir muhit-i ahlak bulmuş olsaydı muhayyi-i melik ve millet ünvanına bahak-ı ihraz edebilirdi!

Sultan Hamid’in katip efendilerinden mâadâ Harem-i hümâyunun da bir de katibe hanımı vardı ki padişahın rahatsız olup da mârûzat odasına inemediği günler hülâsa-ı mârûzat defterini kendisine okurdu. Bu katibe hanımın okumayı bilir ise de yazmayı bilmediği mervidir.

Ferd-i afrideye hiçbir zaman zerre kadar emniyet edemeyen, en sadık bendesinin, en mücerreb memurinin bile ufak bir hiss-i menfaatle kendi aleyhine kıyam edeceğine kani olan Sultan Abdülhamid mârûzatı okurken yalnız mahiyet-i umurun şahsına veya devletine derece-i mazarratını düşünmez, yalnız bir iş hakkında kendisine verilmiş jurnalın taht-ı tesirinde kalmaz, bir de cümleleri, tabirleri, kelimeleri hadde-i tedkikten geçirir, el-faz ve tabirata türlü türlü manalar verirdi. Mesela “Ezserno” tabir-i meşhurunu yasak etmişti. Yeni baştan ne demek? Yeni padişah mı bulunacak? “Mugayir-i merzi-i ali” ne için? Fenalıklar yalnız kendisinin rızasına mı mugayir? “Mugayir-i merzi” diyeli vesselam. Ya “hal” ya “fetva” kelimeleri? Aman onlar ne müthiş şeyler! “Hal” ile “Hal’” arasında ne fark var? Bu kelime ba irâde-i seniyye idam ve yerine “fasıl” lafz-ı ikame olunmuştur. “Fetva” lafzı da bütün müştekatıyla evrak-ı resmiye ve hususiyyeden, hatta daire-i meşîhata aid kağıtların matbû sernâmesinden tard ve tebid edilmiştir! Hele “mütevelli” kelimesinin vehm-i hümâyunu ne kadar gıcıkladığını haricden bir insan asla tasavvur edemez: Meşahir casusattan ve şin-i zeşitan(?), ha-ı zahr ya ez yezid.

Cem-i gerdend nam şeyh Amed-i Bedid.

Beytinin yalnız şin veya harflerini cami münafıkından biri vakf-ı hümayun mütevellisine dair bir tezkire-i sadareti Sultan Hamid'e jurnal ederek "bir insanın mütevellisi olmak için kendisinin irtihal etmesi lazımdır, vükelanız halka sizin vefat etmiş olduğunuzu ilan ediyorlar!" der padişah. Bu kadar bariz hezeyana inanır, kıyametleri koparır: Müteveli yazmak devâir-i devlete katıyyen men olunur; daire-i kitâbet kuyudunda ne kadar "müteveli, tevliyet" lafzı varsa cümlesini katip efendiler ellerinde süngerler, aylarca mütemadiyen uğraşarak bir mantık emr ü ferman-ı hümayun defterlerden silerler, mahv ederler! İşte Sultan Hamid zaman-ı saltanatında bütün "murad"ların "mered", "reşat"ların "reşid", "humejd"lerin "Hamid" olması "yıldız" gibi "tac" gibi kelimelerin yazılmaması padişahın lugatlara ilan etmiş olduğu şu muharebe-i garibeden münbaistir. Hele "murad" lafzından Sultan Hamid cidden ürkerdi ve Çırağan'da mahbus daha doğrusu medfun olan biçare Sultan Murad'ın bir gün tekrar iclas olunabileceğine her zaman ihtimal verir dururdu. Abdülhamid'in bu vehmine kati ve resmi bir delil îrad edeyim:

Hitâbet tevcîhatına dair Evkaf nezaretinden arz olunan bir hülâsa üzerine daire-i kitâbete şu irade-i seniyye tebliğ olunur: "Arz olunan hülâsada bir sehiv olup taraf-ı şâhânedan beyan buyurulmayacağından sehiv-i vakıan Evkaf nazırı paşa tarafından bulunarak tashihiyle hülâsa tekrar arz olunmak üzere tezkirenin îadesi" hepimiz hülâsayı gözden geçirdik, kağıdın orta satırlarından birinde "Bursa'da cennet mekan Sultan Murad Han cami-i şerifi hitabetine" sözleri vardı; işte yanlış burada: Hangi Sultan Murad! Yoksa Çırağan'daki Sultan Murad Bursa'ya götürülerek iclas mı edildi? Hatta cami-i şerif de mi inşa etti? Aynen daire-i kitâbetin tahmini gibi birkaç gün sonra Evkaf Nazırı Zihni Paşa merhumun "Ma'ül acz ve'l -kusur sehiv-i vaki bade'l-tashih" yeniden tanzim ettiği hülâsa "Bursa'da kain cennet mekan Sultan Murad Han-ı sâni- Cami-i şerifi hitâbetine" şekliyle Babıali'den tekrar arz olunmuş ve işte bu hülâsanın üzerine "tarafımızdan ruhsat verilmiştir". Hatt-ı Hümayunu keşide buyurulmuştur.

Mârûzat -ı resmîyede kelimât ve elfazı teftiş ve takip merakı Sultan Hamid'de bazen vehim ve endişe ile beraber fikdan-ı mâlûmattan da neşet ederdi. Abdülhamid Han-ı saninin mâlûmatı rüşdiye tahsili derecesinde bile değildi, ecdadından bazılarının hatt-ı şeriflerinde görüldüğü gibi kendisinin de kopya etmediği hatlarında birçok imla yanlışları vardı. Birgün Ebuzziya merhumun çağırılması için daire-i kitâbete "Ebuzzz

ziya Bey'in celbi" hattını göndermiştir! Bir zaman da bazı mârûzatın zahirine "mühim" kelimesini yazmayı tutturmuş ve bütün "mühim"leri koca "yae" ile "müheymin" yazmaya başlamış idi. Süreyya Paşa merhum önceleri iki üç adetten ibaret kalan "müheymin"lerden "ya"ları hak ederek idâre-i maslahat edebilir ise de "müheymin" günde sekiz, on adede çıkınca hakk-ı amelîyesine devamdan ürkererek ya gelişi padişaha yaptırmamak için çareler tahrisine mecbur olur. Mabeynci Ragıb Paşa ile beraber düşünürler. O sırada Şemseddin Sami merhum "Kamus-ı Türki"sini telif ve takdim eder. Müşavere ve karar verildiği vecihle Ragıb Paşa kitabı Huzur-ı Hümayun'a götürür. "Baş katip Paşa kulları bu lûgat kitabının pek mükemmel olduğunu arz ediyor. Hatta kulunuz bir çok imla yanlışlarını bu lûgata bakarak tashih ediyorum. Mesela mühim kelimesini evvelden beri (yae) ile yazardım. Meğer mühimde "yae" yok imiş" der. Padişah'tan "Ben de mühimi "yae" ile bilirdim" cevabını almaya ihraz-ı muvaffakiyet eder. Ertesi gün birçok doğru mühimli mârûzat daire-i kitâbete gelerek Süreyya Paşa'nın kalbine raşhapâş server ve mefharet olmuştur. Fikdan mâlûmatın netayici böyle şeylerden ibaret kalsa yed-i mezratı da pek mahdud, adeta mefkud olurdu. Hayfa ki padişahın bu noksanı vehmine inzıam edince devletin umur-ı hariciye ve dahiliyesinde mazrat-ı azime tevlidinden hali kalmamıştır: Japonya ile muharebeye girişmemesini ve muharebe ederse tac ve tahtını zayi edeceğini Rusya İmparatoruna name-i mahsus ile ihtar edecek kadar devr-i endişe ve deha-yı siyaset gösteren Sultan Hamid sonra milel ve akvamın ahvaline zerre kadar vakıf olmadığı ve İngiliz rical-i siyasetini kendi vükelası gibi zannettiği için Gladstone'u Türk aleyhtarlığından feragat ettirmek emeliyle kendisine bir nişan-ı ali vermeye kalkışır ve bu olmayacak işi görmesini Londra sefirine irade eder dururdu! Memleketin kendi telkiyatına göre hayrını isteyen ve zaman-ı saltanatta maarifin umur-ı adliyenin, umur-ı nafianın, ticaret ve sanayin pek büyük inkişafına mazhariyetini temin etmeye, mücmelen söylemek lazımsa hükümetini garbi bir devlet, milletini medeni bir millet seviyesine çıkarmaya çalışan cennet mekan Sultan Abdülhamid Han-ı sani fikdan-ı mâlûmat ile malul olmasaydı, otuz üç sene içinde vaz ettiği esaset-i temeddin ve terakkiyi inkişafat katiyye ile de tetvice muvafık olur idi. Evet, vukufsuzluk netayic-i elmiyesindedir ki ilim ve fen ve edeb hakan-ı müşarunileyhin arzusuna rağmen lüzumu olduğu gibi himayesine mazhar olamamıştır. Payitahtta elektrik tesisatına müsaade olunmaz, çünkü padişah elektrik bilmez, taht'ül-arz bir tel temdid olunverince Yıldız Sarayı'nın bir saniyede berheva

edilebileceğine ihtimal verir; Otomobiller işletilemez, zira komiteciler otomobil ile firara muvafık olurlar. Telefon yapılamaz, çünkü muhabere fevkalade kesb-i sühulet edince bir hal vakası tertip olunuverir, bir de telefon teli ile dahi emâkini berheva etmek kabildir!

İşte mârûzat-ı resmiye arasında devletin umur-ı maliye ve nafia ve ticarisine aid, memleketin terekkiyatına kafil birçok muamelat-ı padişahın bunları anlayamadığı, bilemediği için akim kalırdı. Yine tekrar ederim: Sultan Hamid o kadar veham olmasaydı ve az çok erbab-ı vukuf ve mâlûmattan bulunsaydı bütün niyet-i Hayriye ile başladığı, fakat sonra ürkerek, anlayamayarak yarı yolda bıraktığı, hatta oldurduğu teşebbüsat-ı muazzameyi hayz-ı kemale isal ederdi ve zaman-ı saltanatında şu biçare vatan en güzide, en mübarek terakkiyat-ı medeniyeye mazhar olmuş olurdu.

Padişahın mühim ve müstacel addettiği tezakir-i maruza hangileri idi? Bu suale şamil ve kati bir cevap verilemez: En küçük şebe-i en büyük ehemmiyet atfeden bir mefkureye, daha doğrusu bir kuvve-i vahimeye vakayı ve hadisatın tesirâtı bittabi mütefavittir, bugün pek ehemmiyetsiz görünen bir iş yarın fevkalade haiz-i ehemmiyet oluverir. Mamafih her zaman için mühim hatta bazen mahvf ve müthiş tezkireler şunlar idi:

- 1) Alel-umum makam-ı meşihattan takdim olunanlar,
- 2) Harekât-ı askeriye dair ser-askerlikten ve bahriye nezaretiyle Tophane müşiriyyetinden takdim edilenler.
- 3) Hırka-ı şerif ziyareti ve muayede-i hümayun resm-i alisi hakkında Babıali'den arz olunanlar.

Biraz düşünülünce şu evraka padişahın atıf ettiği ehemmiyet derhal anlaşılır. Makam-ı meşihat onun haline fetva verecek, ihtimal ki mukaddematı ihzar ediyor; Devâir-i askeriye vaka-i hai' kuvveden fiile isal için harekât-ı askeriye başlıyor. Babıali'de merâsim-i diniyeyi vesile-i ittihaz ederek tecdid-i biat için bütün ricali içtima davet eyliyor! Otuz üç senelik saltanata hakim-i mutlak tek bir kelime: Hal-i nihayet o da tahakkuk etmiş ve Abdülhamid-i sâni korktuğuna uğramak kul-hikmet nisâbına yanlış tedbirleriyle kurban olup gitmiştir. [S.269, s.3]

Ali Ekrem

Edip Muhterem Samih Rifat Beyefendi Hazretlerine

Muhterem Efendim,

İmla meslesi hakkında gayet-i vâkıfâne ve hakk-ı acizanemde pek ziyade iltifatkarane olan mektub-ı alinizi mütalaa ettim. Beyanat-ı alileri bendenize hitab olmakla beraber Ahmet Hikmet Beyefendinin imlamızda sevaitin tezyidi fikrine cevap teşkil ediyor; binaenaleyh efkâr-ı hekimanenizin bazı noktalarına itiraz etmek lazım ise bunu söylemek Ahmet Hikmet Beyefendi'ye aittir. Bendeniz yalnız bir fikrinize cevab-ı arz edeceğim:

- (Yeni Gün) ün neşrettiği mülakatlardan bir kısmı encümente imla meselesinin pek de asri bir zihniyetle düşünüldüğünü göstermiyor” buyuruyorsunuz.

Efendim, ortada iki encümen var: Biri henüz teşkil olundu ve yalnız bir defa içtima etti; diğeri üç sene çalışarak (usul-i imla) ünvanıyla bir risale kaleme aldıktan sonra lağv olunmuş idi. Bu iki encümenin tevhideyle usul-i imla risalesinin tekrar tedkikini maarif nezaretine arz ettim. Nezaret bu heyet-i cedidenin teşkiline müsaade ederse memleketin imla meselesinde salahiyetdar tedkik bütün erbab-ı vukufu bir araya toplanmış olacaktır. O zaman zatıal-i edibanelerinin cidden müstesna bir derece de tecelli eden ihata-ı külliyelerinden kati ve mütemadi bir surette temin-i istifade etmenin çaresini bulacağım. Şimdiki halde nazargah samilerine şunu arz etmek isterim: Usul-i imla risalesini kaleme almış olan birinci encümen imla meselesini pek asri bir zihniyetle düşünmüş ve ilmüs-senenin mahiyat ve usulünden katiyen gafil kalmamıştır. Encümenin mukarreratında bazı noksanlar, kabil-i tadil noktaları bulunabilir. Fakat usul-ı imla risalesi heyet-i umumiyesi itibariyle ilmi bir eserdir. Risalenin manzur alileri olmadığını anlıyorum; bir nüshasını (Yeni Gün) idarehanesine gönderdim, oradan aldırılarak, bala-tarif tedkik ve ara-yı saibenizin bade-i tekrar ve beyan buyurulmasını temenni ederim. Şayet eserin tatbikinden evvel külli bir surette tadili rayında bulunursanız bu hususta beyan buyurulacak efkarın biraz evvelce arz ettiğim gibi yeni teşkil olunacak imla encümeninde tezekkürüyle beraber matbuatta da münakaşası için zatıalinizle muhabere etmeyi mülga encümen azasından Ahmet Cevat Beyefendiden rica edeceğim. Zira bendenizin İlmü'l-sene ye vukufum pek cüzi ve ancak lisan-ı edebiyata dair bazı nakkata aittir, ihata-i üstadanelerine karşı hakkıyla beyanat ve müdafatta bulunamam. Pek samimi ihtiramatımı takdim ederim beyim efendim. . [S.269, s.3]

Ali Ekrem

3.75. İki Yüz Yetmişinci Sayı

Eski Biçim: Malakoff!

Kahvehanede biri, karşı kaldırımından yüksek ökçelerine basarak seke seke giden nevbave ve nevtiraz bir şıllığı, eski zenne terzilerinden Hacı (Zenob) a gösterdi. Dedi ki:

- Hacı!.. Sende bu biçim var mıydı?

Hacı, kaşlarını alnında duran gözlüğe kadar kaldırarak, başını sallaya sallaya:

- Bu biçim?.. Bende?.. Yedi ceddime tövbe?.. Dur sana... Bir tarihte malakoff entari yüzünden yediğim dayağı anlatayım:

Cennet mekân (Abdulaziz) Efendimizin bir tebdil-i eskisi var idi. (Hacı burada bir sigara tellendirdi).. (Hüseyin) Ağa derlerdi. (Gümüşsuyu) hastanesinin karşısında bir evde oturuyordu. Bir gün beni çağırttı. Gittim. Hoş beşten sonra içeriye girdi. Üç adi entari ile üç cins kumaş getirdi. Ama ben evvelce sözlerinden anlamıştım. Gayetle, sert, mutaassıp bir adam idi. Entarileri birer birer bana gösterdi, dedi ki:

- Gördün a.. Tıpkı bunlar gibi olacak. Fazla bir düğme bile yapacak olursan vallahi, billahi seni döverim!

Ne diyeceğim?... Peki! Dedim. Hepsini bir bohçaya koydum. Aldım, dükkâna geldim. Ertesi gün biçtim. Dikmeye başladım. Daha ertesi gün oturup dururken bir hanım geldi. Entarileri nereden ısmarladıklarını, kumaşların cinsini söyledikten sonra küçük hanımın gelin olacağından bahs açtı. Özendiğinden dem vurdu. Entarilerden birinin arkasına (malakoff) teli geçirmemi rica etti.

- Yapamam, bana tembih böyledir.

Dedim. Yalvardı. Çocuğun pek ziyade mahzun olacağını söyledi. Dayanamadım. Dedim ki:

- Ben demirini koyamam, yalnız iç taraftan geçecek şeridini koyarım.

Mutabık kaldık. Elhasıl diktik, bitirdik. Bohçaladık, götürdük: Aradan bir hafta geçti parasını almak için gittim. Tak kapı!.. Açıldı. Ağayı sordum. Odasını gösterdiler. Girdim. Elinde bir Mushaf, okuyordu. Beni görür görmez kalktı. Duvardaki kamçıyı yakalayınca indirmeye başladı. Bre aman... Ne laf ediyor, ne de kırbacın ardını getiriyordu. Güç hal kurtuldum. Kendimi kapıdan dışarı attım.

- Hacı hızlı mı vuruyordu?
 - Ne söylüyorsun?... Dükkânda baktım yerleri oklava gibi şişmiş idi. Kısmette bu da varmış, dedik. Sesimizi kestik. Aradan bir ay geçti. Yine bir gün oturup dururken (Hüseyn) Ağa'nın bana doğru geldiğini görmeyeyim mi?... Papuçları giymeden kaçmaya başladım. Artık ben koşarım. O koşar... Bütün çarşı bize bakar... En nihayet yetişti. Yakamdan tuttu bana:
 - Ne kaçıyorsun?.. Dövecek değilim, senden bir kahve içmeye geldim.
- Demesin mi? Çar ne çar, buyur, dedik. Dükkâna geldik. Bütün esnaf bize bakıyordu. Kahveleri içerken dedi ki:
- Sen dayağa müstahak oldun. Ben sana evvelce demiş idim. Benim evime öyle kıcı kalkık entari mentari girmez. Sana gelip rica eden kadını da kovdum. Fakat anladım ki senin kabahatin yok. (Elini dal kese etti) al dikiş parası, al sana bahşiş, al sana dayak harcı diyerek epeyce para verdi. Rahat olsun canına... Şimdi sağ olmalı idi de görmeli idi...
 - Ne yapardı?
 - Ne mi yapardı?.. (Gözlerini açarak eliyle lokma taklidi yaparak) vallahi çın çın yerd!
 - Kim yemez Hacı?... Hazır keklik gibi de sekiyor.! [S.270, s.1]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 31

Muhittin

Gurub

Ali Fikri'nin yarası hakikatte vahim değildi. Barosundan biraz aşağıda kolunun dış tarafından giren bir misket, kol kemiğini sakatladıktan sonra seri bir inhiraf ile alt taraftan yana doğru çıkıp gitmişti. Ali Fikri ilk ıztırap ile vurulduğu zaman kolunun birden bire kuvvetten ve hareketten düştüğünü hissedince Şevket Nihat Bey'in kendisini, yeni bir tesadüften korumak üzere, oturduğu yerde hayli kalmış, muharebenin neticesi anlaşılincaya kadar bir yere nakil edilmemişti. Sonra Şevket

Nihat Bey, yarasını sardırarak akşama doğru hemen İstanbul'a göndertmişti. En iyisi de bu idi. Buraya gelir gelmez, yarası temizlenmiş, kol kemiği dikkatle muayene edilmiş, kırığın az zamanda iyileşileceği anlaşılınca alçıya konmak takarrür etmiş ve şişmek devri geçince hemen yapılmıştı.

Namiye kırk sekiz saat hastanın başından hiç ayrılmamış, alçıya konmak amaliyatı esnasında da bizzat hizmet etmişti. Babası, annesi, kardeşi, eniştesi, Namiye'nin annesi, birkaç dost gelip onu sık sık ziyaret ediyorlar. Namiye'de kendisini pek ender yalnız bırakıyordu. Genç kız, mahir bir hasta bakıcı olmuştu. Eli her türlü alana pek iyi yakışıyor, sargı sararken, pansuman yaparken, gözünü bile kırpmaksızın, telaşsız ve sinirsiz, sanki uzun bir mümarise ile yetişmiş bir hasta bakıcıya benziyordu. Yara Ali Fikri'ye ancak ilk bir kaç gün zarfında, henüz şişmek devrinde iken ve kırılan kemiğini hareket ederken ıztırap vermişti. Alçıya konduktan sonra ıztıraplara sukunet geldi kolun ne adalatı, ne de asabi ciddi bir zarara uğramamış olduğu için yara o kadar ehemmiyetli değildi. Binaenaleyh bir kaç gün içinde hastanın ahvâl-i umumiyesi iyileşiyordu.

Fakat, buna mukabil uzun hastane günlerinin hareketsizlik içinde verdiği iç sıkıntısı vardı. Namiye çokluk yanında kalamıyor, ekseriya kendisine verilen koğuşlarda dolaşıyordu. Hastaların yiyeceklerine dikkat etmek, temizliklerine bakmak, ızdırap çekenlerini teselliye koşmak, hülasa bütün bir meşguliyet kendisini ekseriya Ali Fikri'den uzak tutuyordu. Bunun için Ali Fikri bazen odasında yatan diğer iki hasta ile konuşuyor ve ekseriya Namiye'nin iki günde bir taşıdığı kucak kucak kitapları okuyordu.

Hastaneye geldiği günden beri yalnız kaldıkça hatta bazen oda arkadaşı iki mecruhla konuşur, yahut kitap okurken zihni hep Namiye ile meşgul oluyordu. Şüphesiz bu genç kız değişmiş, çok değişmişti. İstanbul'un o, ya çok müteredit ve muhteriz, hatta korkak yahut ta çok şımarık ve yırtık kızlarından onda hiç bir eser yoktu. Ne fazla serbestlikler yapıyor, luzumlu luzumsuz kahkahalarla koridorları çınlatıyor, yahut mesela biriyle konuşurken fazla ve calî hareketler yapıyor, nede biriyle konuşmak lazım geldiği zaman korkaklık ve tereddüt gösteriyordu. Hasta bakıcılığı iyice anlaşılmış, vazifenin ehemmiyetini takdir etmiş, bütün fikir ve hüsnü bu işe vermiş, nöbet zamanları durup dinlenmek bilmeksizin, oradan oraya koşarak, mütemadiyen çalışıyordu. Bütün bu yorucu ve üzücü meşguliyet arasında Ali Fikri'yi

de ihmal etmez, bazen yorgunluktan kızarmış, terlemiş, Ali Fikri'nin yanına gelir, bir şeye ihtiyacı olup olmadığını sorar, biraz oturur, işlerini görür, yeni okuduğu şeylerden bahseder, sonra:

- Aman, geç kaldım!

diyerek kalkıp giderdi. Namiye, hastanede yalnız değildi; kendisi gibi hasta bakıcılık eden, genç ve veya yaşlı, bir kaç hanım daha vardı. Fakat, onların hepsi zabitan koşullarında çalışırlar, yalnız Namiye neferlerle meşgul olurdu. Ali Fikri'ye:

- Sizin tavsiyenizi yaptım, diyordu. Neferleri memnun etmek bizim için daha büyük bir iş... Mehmetçiklerimden pek memnunum... Hiç bir zaman onların bu kadar hassas, bu derece ince insan olduklarını tasavvur etmezdim... Kimisi "hemşire hanım" der, kimisi ismimi söyler, ben onlara ne kadar şefkat ve muhabbet gösterirsem onlarda bana o kadar hürmet gösteriyorlar... Ah, bu Türkler, Mehmetçikler, onlar ne büyük insanlar!

Öteki hanımlardan biri de, Peyker Nihat Hanım, kendi koğuşuna uğruyor, Ali Fikri'yi Namiye'ye bakarak yalnız diğer iki zabitle meşgul oluyordu. Bunlardan biri Konya idadiyesinden mezun bir ihtiyat zabiti, diğeri bir süvari yüzbaşısı idi. Eski bir miralay kızı olduğunu Namiye'den öğrenmişti. Yirmi iki yaşlarında kader, sarışın, mavi gözlü, sarı saçlarıyla ilk nazarda insanı kendine cezbeden bir cehresi vardı. Her gelişinde uzun uzadıya mecruhlarıyla konuşur, mevzuun münasebetli olup olmadığını düşünmez, fazla güler ve ciddiden ziyade şuha meyil eden hareketleriyle Ali Fikri'nin üzerinde iyi bir tesir bırakmazdı. Namiye ile bazen bu genç hanımdan bahsederlerdi; Namiye de onun hakkında iyi hislerle mütehassis değildi:

- Bunlardan şimdi İstanbul'da pek çok var, Fikri Bey, diyordu; içlerinde uyanmak için fitrî bir istidad, yeni kadınlık hayatına karşı tabii bir incizap, fakat bilmemezlik, yeni hayatı hakkıyla anlamamazlık onları berbat ediyor...

Vakien bizde çok şey bilmiyoruz, bizimde çok noksanlarımız var; ancak onlar daha fena bir halde... Mesela, bu hanımın babası çoktan vefat etmiş, kızına vaktiyle ciddi bir terbiye vermemiş, oda sonra kendi kendini terbiye etmek istemiş, fakat hep taklit suretiyle, hep yanlış... Bilhassa buraya geldiğim zamandan beri böylelerine pek çok tesadüf ettim... Fakat, ne kadar olsa yine iyi; hep bir uyanıklık ve teceddüd alameti...

Evet, öyle idi; zaten bütün bu noksanlar, yeni hayatı yanlış anlayışlar, teceddütü sırf zevahirin taklidinden ibaret zannedenler pek çoktu. Bununla beraber bütün bu hareketler ileriye doğru yürümek için verilmiş kararlardı. Bir kere ileriye doğru yürümeye başlansın, diye düşünüyordu, ne kadar şaşırılsa, ne kadar yanlış istikametlere gidilse yine elbet çıkmak için bir yol bulunabilirdi.

Fakat, Namiye hiç birine benzemiyordu. Pek kısa bir zaman zarfında tamamen değiştiğini gördüğü bu çocukluk arkadaşında fark ettiği meziyetler şu öteki hanımlar arasında acaba yüzde kaç bulunabilirdi? Bazen nagehani zihnine geliveren bu tarzda suallerle o kadar çok meşgul oluyordu ki elindeki kitabın düştüğü, gözlerinden dalıp gittiği bile vakiydi. Bir gün yine böyle dalıp gittiği bir zamanda Namiye içeri girmiş, haberi olmadan ta yanına kadar gelmişti:

- Ne o, Fikri Bey diyordu, niçin daldınız! Galiba çok sıkılıyorsunuz.
- O cürm- ü meşhud halinde yakalanmış kadar mahcup, birden bire şaşırmıştı:
- Yok... Belki, biraz...Bilmem...

Sonra Namiye biraz yanında oturup da gittiği zaman, Ali Fikri ilk defa olmak üzere kendi kendisini iyice tahlil etmek lüzumunu hissetmişti. Biraz evvel neden Namiye'yi düşünerek dalmış, sonrada birden bire o yanına gelip kendisini uyandırdığı vakit neden şaşırmış, kekelemiş ve mahcup olmuştu? Kendisinden şüphesi mi vardı? Acaba seviyor, yahut, daha doğrusu, sevmeye mi başlıyordu? Bu suali kendi kendisine henüz birinci defa olarak sormadığını da hatırlıyordu. Daha evvel Şam'da Beyrut'ta sonra Çanakkale'de bir kaç defa sormuş her defasında menfi olarak cevap vermişti. Ilgardere karargahında ondan mektup aldığı akşam, Şevket Nihat Bey'in belki de hiç bir imayı ihtiva etmeyen alelade bir sözüne karşı, lüzumsuz bir telaşla kendisini müdafaaya şitap etmişti. [S.270, s.2]

Mabadı var

Veled Çelebi Efendi Ne Diyor?.

Lisan ve imla encümeni azasından, tetebbuatının derinliği mütalaalarına başkaca bir kıymet verecek olan muhterem alem-i şura-yı devletin müzakere salonlarından birinde ziyaret ettim. Seyrek ve yarı ağarmış bir sakalın çerçevelediği simasındaki

tatlı sükunete mukabil gözlerinin parlaklığı ile pek mütevazi, pek kibar, pek mültefit tavırları karşısında insanı saran yegane his, hürmetten ibaretti.

İlk sözleri encümenin ne yolda çalışacağı hakkında fikri olmadığından, çünkü henüz toplanmadıklarından bahsetmek oldu. Kendi düşüncelerini, nokta-i nazarlarını sorduğum zaman elindeki uzun bir defteri dolduran notlarını karıştırdı. Sonra tatlı bir Anadolu şivesi ile ağır ağır anlatmaya başladı:

- Küçük Asya'da oturan halk, dedi Kırım Türkler'ine, Özbekler'e, Tatarlar'a büsbütün benzemez. Bu, mahlut bir Osmanlılıktır. Şimdiye kadar ne temas ettiği milletleri medeniyet itibariyle beli edebilmiş, ne de lisanı için yabancı dillerden aldığı şeylere tasarruf edebilmiştir.

Diğer milletler pek âlâ bilirsiniz, böyle değildir. Arap, Türkçe'den, Fransızca'dan hangi kelimeyi alırsa alsın derhal kendi şivesine uydurur, benimser, temsil eder. Bu, şüphesiz pek iyi bir şeydir. Keşke biz de yapmış olsaydık. Türkler bilakis fethettikleri memleketlerde yerliler tarafından beli edildiler. Birçok yerlerde lisanlarını kaybettiler.

Meselâ İran'ı fetheden bir Türk Hakanının Firdevsi'yi taltif etmesi huzurunda Türkleri tezlil ve İran zaferlerini terennüm eden şehname okundukça Feridun'un tacına varis olmak gururuyla mest olması ne acı, ne acıklı bir şeydir!.. Sonra, müstakil bir Türk Devleti olan Osmanlı Ülkesi'nde şairlerin Arap ve Acem tesiri altında bunaldıklarını görüyoruz ve bu böylece yerleşmiş, kökleşmiştir. Şimdi yapacağımız her şeyde bunu göz önünden ayırmamak mecburiyetindeyiz lisanımızdaki Arapça ve Acemce kelimelere mademki şimdiye kadar tasarruf edemedik, artık bugün buna birden bire teşebbüs etmek doğru olamaz. Binaenaleyh bizim olmayan kelimelerde her heceye sait koyup mesela tebessümü (teebeessüüm) suretinde yazamayız. Fakat Türkçe'ye gelince bunu ihtiyaca göre ıslah etmek, şeklini tayin etmek hakkımızdır. Bizim dilimizde cevherler tegayyür etmez, daima sabittir ve bunlar daima sait ile yazılmak lazımdır.

Mesela koonuşmak kelimesini konuşmak gibi yazmak hiç doğru olamaz. Cevherlerde esas itibariyle saitle kullanmak şart olmakla beraber yalnız, bazı müstesnalar vardır. Mesela ilk harfin harekesi fetha olursa bunda saite lüzum yoktur. Benim, becerimin kelimelerinde olduğu gibi. Cevherler hakkında bu kaideyi tatbik ettikten sonra en mühim mesele leva-hakkın, edatların imlasıdır.

Burada muhterem alim, defterinde sıra ile kayıt ettiği edatları gösterdikten sonra mütalâlarına devam etti:

- Ben bunların cetvelini yaptım. Beş altı yüz kadardır. Mesela (yaptırmak) daki (dır), (çağirtmak) daki (t) gibi.. Bunlara sait konacak mı, konmayacak mı? Herhalde tespit edilmeli. Sonra bunların birtakım müstesnalari da olmak zaruridir. Faraza edat haber dediğimiz: (dir)...Bakınız bu edat, gelmiştir derken başka, görmüştür derken başka, bakmaktır derken yine başka, koymuştur derken keza başka, hülâsa kalın ince birbirinden farklı dört hareke ile okunuyor. Yalnız bir edat haberi ayrı ayrı saitlerle dört türlü yazmak mümtenedir. O halde bunu bir klişe gibi kabul etmek ve iltihak ettiği kelimenin ahengine tâbi tutmak çaresizdir. Zira Türkçe'nin herkesçe malum olan bir kaidesi vardır. Kalın hareke ile başlayan kelime kalın, ince hareke ile başlayan da ince biter. Bu şeraite haiz olan liva-hakkın da ayrıca tespit edilip bir cetveli yapılması icap eder. Mamafih tespit edilmesi zaruri olan bunlardan ibaret de değildir. Huruf-1 mücadelede böyleleri vardır. Mesela dağ ve tağ kelimeleri.. bunları nasıl yazacağız?.. Encümenin mesaisi bunları mütalaa ve tetkik etmek, icap eden kaideleri koyarak, müstesnalari araştırmak olması lazım gelir. Huruf-1 imlaya gelince bunlar sekiz adettir. Sekizin dördü de bizde (var) ile yazıldığına nazaran yalnız bu harfin ehemmiyeti ne kadar büyük olduğu meydana çıkar.

Fakat bu nasıl halledilebilir? Merhum Ebu'z-ziya'nın kullandığı gibi üstüne noktalar koymak bilmem ne dereceye kadar doğru ve kullanışlıdır. Bizim yazıda zaten noktalar o kadar çok ki... Vav'lara da nokta koyunca satırların altı üstü nokta ile dolacak. Diğer bir meselede de kelimelerin ortalarındaki mücellerdir. Mesela birinci fethayı saitsiz olarak yazmayı kabul ettik. Fakat becermek kelimesini nasıl yazacağız? Ve birinci harfte fetha asıl, ya ikinci harf nasıl olacak? Ben bunun gibi kelime ortasındaki fethalar için huruf-1 muttasıla da noktasız bir diş konmasına taraftarım. Huruf-1 munfasılada ise bir (.) koymak mümkündür. (Evet) kelimesine koyduğumuz (.) gibi. Hülâsa, efendim imlamızın ıslahı için hissedilen ihtiyaç bugün tatmin edilmek isteniyorsa ilmi bir sahada iş görmek icap eder ve bunun pek müfit ve pek ciddi neticelerini görmek muhakkaktır. Ben yapılacak münakaşalarda, mübahaselerde ilmi hakikati Allah'ın inayetiyle müdafaa edeceğime kanım.

Muhterem alim bütün bunları ancak hakikati görmek ve bilmekle elde edilebilecek bir itimat ile, fakat hep üstündeki tatlılık ve kibarlıkla anlatıyordu. Bütün bir milletin

lisani üzerinde yapılması tasavvur edilen ameliyatta haddin, heyecanların, hususu nazariyelerin esiri olmak değil, ancak o milletin harsından çıkan ruh ve ilmin doğurduğu hakikati göz önünde tutmak suretiyle gayeye erişebileceğini tekrar eden Veled Çelebi Hazretlerine hürmet ve teşekkürlerimi tekrarlayarak ayrıldım. [S.270, s.3]

K. R.

3.76. İki Yüz Yetmiş Birinci Sayı

Cümel-i Hikemîye-i İmlâiye

Gün olur, seneyi besler, sene olur günü beslemez derler, bunu Babıali Caddesi muharrirliğinde oldukça tecrübe etmişimdir.

Bir gün müteveffa kitapçı (Arakel) bana kendi namına bir (kütüphane) neşretmek niyetinde olduğunu söyledi. Ben hasbü'l-zarure ucuzcu olduğum için pazarlığa bile girişmeden muvaffakat ettim. (Arakel) o zamanlarda Fransızların bile üdeba ü hükema-yı meşhurenin asarında tesadüf edilen edebi ve hikemî cümleleri toplayıp neşrettiklerini, hatta (Halil Edip) Bey'in (Cümel-i Hikemîye-i Ecnebiye) unvanıyla bir eserini tab ettirmekte olduğunu söyledikten sonra benim de (Cümel-i Hikemîye-i Osmânîye) den mürekkep bir kitap yazmağımı teklif etti. Derhal eve döndüm. Eski (Müntehabat) lar ile (Kemâl) in (Ekrem) Bey'in daha şunun bunun asarına, sayfalarını parmakla çevirmek suretiyle göz gezdire gezdire iki günde dört beş formalık bir şey vücuda getirdim.

Belaya bakın ki bu kadar kolaylıkla vücuda getirilmiş olan şeyi (Arakel) e götürmek, onu şüphelendirmek demek idi. Çünkü (Cümel-i Hikemîye) in, isminden de müsteban olacağı üzere, okunup hakkında çokça düşünülecek, bade-i kabul ve derç edilecek akval-i mutebereden olduğunu biliyor idi. Onun için götürmedim. Fakat şavulluyordum. Evimde başka müsveddeler tahririyle meşgul olarak geciktiriyordum. Bir sabah kapı çalındı. Açtım ki (Arakel) in uşağı!..

- Ne var?
- Efendi selam etti. Size bir kitap ısmarlamış.
- Evet.

- Ne kadar yaptınız ise verin. Maarife yollayacak, para da gönderdi...

Derhal yukarıya fırladım. Müsveddeleri toplayıp uşağa teslim ettim..

Filvaki bir ay sonra idi ki (Cümel-i Hikemîye-i Osmaniye) ziynet efza-yı destgâh tab oldu. Bu vesile-i hasene ile de ikinci cüzüne el attım idi.

Gün ola, akşam ola. Kim bilir aradan kaç seneler geçti (cem ü telfik) veya (iltikat) denilen bu tarzda uğraşamaz oldum. Fakat zaman bu! Deve bir paraya, istemem, bin paraya getir!. Meğer bunun da günün, saati varmış!.. Çok şükür.. Geldi çattı. Bahusus (imla) bahsi açıldı. Kendi kendime düşündüm. Bu bapta yazılanları herkes sütun sütun okuyamaz. Fakat bahis, umumi olduğu için bir fikr-i mahsus edinmek ister. İşte karileri bu cihetten de hoşnut etmek için unvanı balâda mestur bir makalecik kaleme almak tasavvurunda bulundum. Dün sabah ve minallahi't-tevfik diyerek işe giriştim:

(Cümle-i Hikemîye-i İmlâiye)

Osmanlı veya Türkçe lisanı veyahut lisanımız imlasının ıslahına dair şuarâ ve üdeba ve hükema-yı Osmaniye'nin akval ve efkâr-ı ciddesine muhtevi bir eserdir.

Mültakati: A.R. Tabı: (Yeni Gün)

.....

Birinci Fası

.....

İmlâ ve lisan meselesi edebi ve medeni hayata malik milletler için pek mühim ve esaslı meselelerden biridir.

(Yeni Gün)

.....

(Ahmet Hikmet) Bey lisanın ıslahı için düşündüklerini sayarken (Asım) Efendi'nin (Kamus) tercümesi, (Ferhenk) tercümesi gibi eserlerde mevcut Türkçe karşılıklardan pek çok istifade edebileceğini ilave ediyordu. Uzaktan Etfâl hastahesinin saati de dinlene dinlene on bir defa inledi!...

(Kemal Ragıp)

.....

Bilirsiniz ki, bizde cevherler hiç değişmez. (Söyleyorum) fiilini (söylüyorum) suretinde yazmak doğru olamaz. Çünkü (söylemek) mastarının cevheri (söyle) dir.

(Ahmet Hikmet)

Hikmet Bey Efendi (söylemek) mastarında cevher fiili ararken yanılıyor. (Söyleme) nin cevheri-zannettikleri gibi- (söyle) kelimesi olsa imla meselesi yine karma karışık kesilir. (Söyleme) nin aslı (sözleme) dir. Çiğil, Kıpçak ve Oğuz Türkçelerinde (keskin (z) yahut (zal) sedaları ile (ye) harfi arasında (gizli) bir tebadül vardır. Söylemek mastarında cevher fiil (söyle) değil, (sevi) yani (söz) maddesidir.

(Samih Rifat)

.....

Avrupa'da savaitin maddi kıymet ve kemiyetlerini inikâsat-ı savtiye vasıtasıyla ölçmek için vaktiyle hususi (tazyik-i seda) boruları yapıldı. (Ovilliyes) ve (Brokne) gibi (esvat-ı lisâniye) mütehasısları bununla meşgul oldular. Birinin tecrübesi diğerini tekzip etti!..

(Samih Rifat)

.....

Sarf, lisanın âmili, nazmı, değil muhafızdır.

Keza

.....

Bütün mevcudat daimi bir teceddüde maruz bulunduğu gibi lisanlar da kendi uzvi şeraiti altında istihaleler geçirir, yıldan yıla gayr-ı mahsus bir surette saitler tahavvül eder... el-i ahire

Keza

.....

- Oo... Ben imlada tamamıyla esaslı ve ilmi bir inkılap yapılması farzdır kanaatindeyim... Şu kadar ki bunlar Latin harfi olmalıdır, Garp zümre-i medeniyesine girmek için bu, nice en kestirme yoldur.

(Cenap Şehabettin)

.....

- Evet;

Necip Asım [S.271, s.1]

(Mabadı var)

A.R

(İstibdâd-ı Edebî) de: Der-Beyân-ı Velâdet-i Edebiyât-ı Cedîde!..

Edebiyât-ı Cedîde'nin rüyâda görülen endâmı, acaba sekine-i Merih'ten biri mi?.. Nevzâdı, istikbâl-i tedarikât ve istihzârâtı, neler neler -Tekne kazıntısı..Velhâsıl bî-vâtan bir çocuk!. Doğar doğmaz.. Feryâd.. Ervâh-ı eslâf, eşbâh-ı ahlâfın tesirleri - Velâdet tarihi -Badel-vefat (Nâci) nin iskâtı yapıyordu. -İstihzâ-yı zaman bir kitabın kabı üzerinde: Mudhikât-ı dehre ben ölsem de tasvirim güler yazılı idi - Nâci'nin vefatı kimlere yaradı, kimlere yaramadı? -(Gazel) sükût ediyordu. -Şiir ne imiş?. -Mensûr şiirler -Üstâd'ın söylediği (Kafiye sem içindir) sözü.. -(Hâmid) de galat-ı tabiat.. -Talebe-i mekâtibîn uğradığı perişâni-yi tahsil.. -(Sahîfe-i üm.... el-kitâp...) meselesi.. -(Ali Ferruh) Bey merhum, Abdülhalim Memdûh...-Tâhir Bey nâmında biri.. -(Andelîb) ve odası.

Filhakika (Edebiyât-ı Cedîde) nin ahd-i karibde zuhûr edeceğine dâir nice alâmât beliriyordu: Bir gece olmaz idi ki müştakîn-i didârından biri, onu mavi veya pembe rüyasında, onun eflâtun oyalı tüllere sarılmış, altın saçları sık parmaklıkların ara sıra zemine yaptığı inikâsât gibi uzanıp çekilen koyu gölgeli kirpiklerinin; yeşil gözlerinin, tab-ı hamelden çatlamış dudaklara sürülen hafif tentirdiyotlara musâvi üvez renkli ağzı, lodoslu havalarda guruplardan taktir edilmiş al yanağının (Fidyas) ın (Venüs) heykelinden müstarik mermer gerdeni; buradan bakılınca naf-ı mekşûfuna kadar mütebellir sinesinin; kalçalarının o zarîf ve hendesî cuturlarının, diz dedikleri bükümden sonra gelip şişik duran baldırına mûlâsık , çıt! diye kırılacak imişcesine incelik bilâhare etli topukların kısa bir istitâlesi hükmünde mütecellî, şeffâf parmaklan sadeî tırnaklarla mücehhez ve mücellâ küçük pembe ayakları inkişâfâtından, hele (Dans-ı Serpantin) e daldığı zaman bütün elvân-ı menşûriyenin pırl pırl uçuğu kanatların altında ayân ve nihân etrafı ulvîye ve süflîyesi

ihlizatından müteessiren ve mütehassisen hıçkırâ hıçkırâ uyanmış olduğunu hikâye etmesin!

O günlerde herhangi bir tasavvurun sırtına atlayıp da yükselecek olsa idik şimdi bana öyle geliyor ki, bu mahlûk acîbü'l-hilkatin sükkân-ı (Merih) den biri olduğuna hükmetmek güç bir şey olmayacak idi! Fakat hiç de değil idi. Çünkü erbâb-ı fenn-i kehkeşânın , bu yıldızı henüz irza etmekte ısrar eylediğini bildiriyorlardı. Bu sebepten mevludun üç aylık bir meşime-cüdâ olduğu kestirilemezdi.

Maahazâ bu taraftan istihzârât-ı validiye ikmâl ediliyor, daha şimdiden ilk Roma İmparatoru (Romulus) un süt anası mahûd kurdun övey evlâdından bir beze-i lahye-nevâz satın almış besliyor, hurûfât-ı kadime eşhâs-ı mütearefesinden dâyeler, dağ perilerinden câriyeler aranıyordu. Hattâ hatırımda kaldığına göre (Ulis) in mürşidi Baba (Mentor) da lala tayin edilmiş idi. Kol kol yağlıkçılar geziniyor, üzerinde zümrudîn maşaallahlar takılı fıstıkî takkeler, harîri gülgün zıbınlar, süzme bedeni göğüslükler; serâpâ-yı letafet olduğunu îmâ kasdiyle havâî üstlükler, alev alev kızılıkların zebânekeş-i ihmîrâr olduğu kundaklar, (Lübnân) sanavberinden mamûl-i kadim Fenike merâkib-i bahriyesi tarzında beşikler, muallakât-ı hamseyeyi sitteye iblâğ edecek 3ahenk-i mualla ile gıcır gıcır öten asma salıncaklar, yeşimler, okyanus-ı hayâlât incileri, kehribâları ile temr-i Çîni çekirdeklerinden nâlinlar, gümüş güğümler, çivîdi, mâî boncuklardan nazar takımları, çörek otu, kebâbiyeler, anasonlar, Hacı Bekir'in acı badem ezmeleri, tûlbentler, bezler, kauçuktan emzik ağzlıkları aranıp alınıyordu.

Bunlar yetmiyormuş gibi bilhassa İran'ın en mutenâ terâkib-i izâfiye ve sâfiyesinden mensuc şallar, (Veysî) ile (Nergîsî) mâmulâtmdan örtüler, Hicâz ile Irak develeri tüylerinden başlıklar, mantolar, pelerinler, battaniyeler sipariş ediliyordu. Bu çocuk ıstılâh-ı zenâtta (karışık), (peri tutmuş) veya (havâle) ye uğramış diye marûf olan vâsilen (Lakîta) ya pek ziyâde müşâbih idi ise de (tekne kazıntısı) olduğu için çirkin de olsa sevilecek, kendisine bir bakışta Şarklı, bir bakışta Avrupalı, bir bakışta da vatansız denilecek idi.

Daha doğar doğmaz kucaktan kucağa altın top gibi intikâl eden bu zâde-i suni kendini sıkkan kamât-ı here ü merci zorlayıp da elini ayağını kurtarmaya muvaffak olamayınca salyalı ağzını açtı, öyle bir feryâd kopardı idi ki notada yeri yok idi.

Güyâ bütün ervâh-ı eslâf uyandı, bütün eşbâh-ı ahlâfın tüyleri ürperdi gibi birşeyler oldu idi!

Zaten ebesi:

- Bu başı büyük değil tosuncuk imiş! Çok yaşamaz; demiş idi.

Şâir (Abâlî) nın mısra-ı evvelini bit-tazmin (Surûrî-yi Sâlis) de ta'miyeli bir tarih-i mu'cem düşürmüş idi:

1Ne aceb kim sonu gelmez, gözü yok, üç kafalı,

Geldi dünyaya veled bir analı, bin babalı”

Gelelim sadede:

(Nâci) öldü. Gömüldü, fakat nâmı ba'sel-mevte uğramış gibi dipdiri duruyordu Bu, zindegî bazılarınca hoş görülmüyordu.

-Ölü, ölüdür. Dünya ile alâkası yoktur.

Diye onlara teselli verildikçe birtakım, istifsârâta yol açılıyordu. Sanki Merhûm'un iskâtı yapılıyordu!

-Nâcî şâir mi idi?

-Nâcî nâzım mı idi?

-Nâcî lisân muallimi mi idi?

Bu suallere cevâp veren verene!.. Hele:

(Şâir değildir, alel-âde nâzımdır, gerçi lisânî münakkah, pürüzsüz ise de fikren mahdûddur) diyenler, (edebiyât-ı cedide) cilerden âferin alıyorlardı. Bu diyenler arasında ellerinde kudret-i temyiziyelerine delâlet edecek bir mısraî bulunmayanlar bile vardı. Siz istihzâ-yı zamana bakın ki biraz sonra kitapçı dükkânlarının dış câmekânlarında tercüme-i hâline nâtik bir eser göründü. Bu eserin kapağında Merhûm'un bir tasvîr-i mütebessimi. Onun altında da kendisinin:

“Müdhikat-ı dehre ben ölsem de tasvîrim güler.”

Mısraı matbu idi.

Evet. Gülünmeyecek davâ da değil idi. Yukarıdaki üç suâlin hâlli (Nâcî) nin mukadderât-ı müstakbelesini tayin için irâd ediliyordu. Halbuki o zavallı “Sultan Mahmud” Türbesi hazîresinde, seng-i mezârı altında:

“Hak-perestim arz-ı ihlâs ettiğim dergâh bir

Bir nefes tevhîdden ayrılmadım Allah bir”

Tehlîli ile günûde idi.

Hal böyle iken bile es’ile-i selâse dal budak salıyordu. Maahazâ merhûmun ufulü yeni edebiyatçıları bildiklerin de devama teşvik ve teşci, edebiyat-ı kadîme mutavassıta erbabının akrâzını teshil ve tesri etmekte idi. (Celal) bile gazel söyleyemez olmuştu. Bu tarz-ı nazım gittikçe bârid görülüyordu. Eski divânların kâfiye itibariyle hurûf-ı hece üzerine tertibi, şuarâ-yı eslâfm şiirden ziyâde divân teşkiline çalışmış olduklarına isbât etmiyor mu ya!.. Şiir ki hür ve bî-kayd , şuh ve mütefekkir, aşk ve garâm âleminde puyân ezvâk-ı tabiatten mütehasis ve mahzûz , ruh-ı kâinât peyinde nâlende, müzlim ve münevver, mahzen ve dil-âzâr , müdhik ve mütebessim hissiyât ile müteheyyiç ve müteferrik, gözlerden yaşlar akarken handeler işar eden... Daha bilmem neler yaratır, oldurur, büyütür, küçültür, semâlara fırlatır, şehablardan nem alır, fezalarda elinde ta’ziyane-i ateşin şeyâtin kudûreti kovalar, en nihayet ebkâr-ı hayalât ile ağuş bâ- ağuş yatar bir meleke-i vicdânî veya ruhudur. Kâfiye, vezin gibi kuyûd-ı sun ‘iyeye nasıl tâbi olurmuş?

“El verir bir şâire bir nev-nihâlin sâyesi”

Yalnız mevzun ve mukaffa olanlar mı şiiriyete mukarrindir? Bu nasıl iş nasıl söz? Nesirde de şiiriyet vardır! Neden mensûr şiirler demeyelim? Veyahud, işte üstad da söylüyor, kafiye mukayyede ekseriyâ ilhâmât ve sanihâtı boğuyor. Halbuki: (Kâfiye sem içindir). Gerçi (Hamid) eşârında kâfiye-i mukayyideye düşkün görünüyorsa da onun bu incizâbı sırf ruhuna aid bir galat-ı tabiattır. Binaenaleyh mevâridat-ı hissiye ve hayâliyeyi zencir-bend görmek selemü’t-tabî olanlara girân gelmektedir. Bu esir-i her dem-i azâdeyi kurtarmalıyız!

İşte sonu böyle bir serbestiye, böyle hercaî münşiliğe müncer olmak istidadını almağa başlamış olan “şâir” lik taslamak gayreti, gittikçe taraftarlar kazanıyor, mekâtib-i idâdiyeden, hatta rüştiyeden kalemi kulağında, gözü oynasta, eli işte

yavrular yetiştiriyordu. İyice ezberimdedir ki bunlardan biri Hersekli (Arif Bey) merhumun:

“Yok kayd-ı mâsiva dil-i kudsî cenâbda

Olmaz hatâ sahife-i ümmü’l-kitapda”

Beytindeki (sahife-i ümmü’l-kitapda) yı, suret-i inşâındaki vezin hatasından kat-ı nazar, şöyle okumuş idi.

“Sahife-i ümm, el-kitâbda”

Sâde yanlış mı okumuş idi? Hâşâ!.. İlave-i mahsûsa olmak üzere de beytin bî-manâ olduğunu veznen kendisine düşük gibi geldiğini, bunun böyle olmayıp zamm ile (ümmü’l-kitap) olduğu ihtâr edilince:

Öyle de olsa yine düşük. Çünkü:

“Feilâtün, Feilâtün, Feilâtün, Feilün”

Kalıbına hiçbir zaman bu beytin sığamayacağını ileri sürdü. Bunun üzerine hepimiz kıyâm ederek kendimizi kitapçı dükkânından dışarı dar attık idi. Zirâ katılmak işten değil idi...

Bir taraftan da biçareyi haklı buluyorduk. Neden bulmayalım: (Hûşenk) sahibi (Ali Ferruh) Bey’in dediği gibi.

“Herkesin bir revîşi, her revîşin bir keşi var”

Anlaşılıyordu ki bu tedbezeb artacak; Arap saçına dönecek idi.

(Ali Ferruh) merhûmu; tâ (Mekteb-i Mülkiye) ye devam ettiği günden beri tanırım. Koca baş, açık alın, yüzü çilli, ablak çehreli, sarı elâ veya hafif mai gözleri, zekâ-i fitrîsini fıldır fıldır anlatır, lâtife-gû meşy-i vakûrâne sahibi idi.

Şâir-i azâm’ın ilk prestîşkârâtından madûddur. Hezl ve mizaha da nisbeti var idi:

“Başımda dönmede ateş-nisâr bir tokmak”

“Bu böyle olmayacaktı, böyle olmayacak!”

Beyti, nev-heves hâfiyeleri hayli uğraştırmış idi. Pederi (Reşât Paşa) merhum o zamanlar (Kudüs) Mutasarrıflığı ile, daha doğrusu (Kemâl) taraftarlığı, Avrupa’da

münteşir Türkçe evrâk-ı muhâlifeye yazı yazmakla müttehim olarak Kudüs'e tebd edilmiş idi. Fakat pederin cürm-i mevhumundan oğlu da müteessir oluyordu.

(Abdülhalim Memduh) da (Ferruh) Bey'in peyki idi. Zayıf, sivri bir kafa, sivri bir yüze çizilmiş siyah ve gayr-ı mütenazır iki kaş, isterse şehlâlanır bir çift göz, sivri uzunca bir burundan mürekkep olan bu simâ üzerine kalıpsız, püskülü ekseriya tablası etrafında siyah ve bî-arâm bir fes geçirin, endâm-ı nahifine mutlaka düğmelerinden biri veya ikisi eksik herhangi renkte olursa olsun bir ceket, yine onun gibi iliklenmesi tam olamayan bir yelek, bazen paçalarından biri, bazen ikisi potinin goncuna binmiş bir pantolon giydirin, koltuğuna behemahâl Rosso) nun Confession'u ile Contrat Social'ını veya (Volter) den ciltli cildsiz bir iki kitap, bir çok evrâk-ı fersudenin hurûc ve duhûlüne tab'aver mukavemet olamayarak eyler, tutar yeri kalmadığı için yerine başka renk astardan dikilmiş torbası, iç cebinede risâle, gazete, yazılı yazısız kâğıt, pek aceleye gelecek olursanız mendil, para çantası, veyahut elinize ne geçerse doldurunuz, bu vücûdu biraz da yanpuri yürütürken enzarma gelip geçenlerle istihzâ eder bir tarz-ı initâf veriniz, kendisini, görmediniz ise bile yevm-i kıyâmette teşhis hususunda güçlük çekmezsiniz!..

Bizde (Viyana) Muhasarası hâtıratını ihya kasdıyla yazdığı beş on sayfalık manzumesindeki:

“Ey devr-i dûr-dûra”

“Ey şûr-i şûr-şûra”

“Mahsûr idi (Viyâna)”

“Bu zîb ü şâne”

Beyitlerini okuyup kendisiyle eğlenir, hatta son derece kızdırırdık!... Bâ-husus bakiyetü's-selefe mensûb gençler, biçarenin yüzüne karşı (Şâir-i câhil) olduğunu söylemekle (Edebiyât-ı Cedide) nin açtığı zahm-ı bî-devâyâ çare ararlardı.

Evet, biçare idi. Zeki, şen, hazır cevap, mürüvvet-mend, arkadaş bir genç idi. (Tâhir) Bey nâmında birinin siâyetiyle İzmir'e nefyedildi, diye bir rivâyet çıkmış idi. Bilahâre Tahir Bey affolunarak İstanbul'a geldiği zaman bu rivâyeti bizlerin yanında red ve tekzîb ederdi. Fakat heneden ise inanamaz idik. Esmer, zayıf siması üzerine hiç yaraşmayan açık çividî gözleri, etvâr-ı merdi furûşu, bizi şüpheden

şüpheye atardı. Ben zaten (Andelib) den maâda hiçbirisiyle politikadan bahsetmezdim. Hatta onu bile arada sırada azarlar sustururdum.

(Andelib), (Zühdi) Molla nâmında kibâr-ı ilmiyeden bir zâtın oğlu idi. Adı (Esad) idi. (Surûri) nin (Şeyh Gâlip) merhumu hicvettiği sırada, bilmem ey mehhus adın Esad mıdır, Gâlip midir? Demesinden ürkerek (Andelib) tahallüs ettiğini söylerdi.

Bu zavallı arkadaş da cidden bîçâre idi. Tab'ında kendinden büyük bir istiğna var idi. Onun için idi ki pederinin bir çîn-i cebininden münfâil olarak hanesini terk ile Bâb-ı âli Caddesi'nde (Meserret) Apartmanı karşısındaki Sucu Müteveffa (Yorgi) nin dükkânı üzerinde (Müstecâbîzâde) ile müştereken bir oda tutmuş idi.

İşte bu oda, envâ-ı müdhikât ve hicviyâta, hezliyât ve siyasîyâta, hakikâten o zaman için pek müthiş tehlikeleri câlib, tefevvühât ve teşnîatına masdar olmuş idi. [S.271, s.3]

Ahmed Rasim

3.77. İki Yüz Yetmiş İkinci Sayı

Kazanan Numaralar!...

(İstanbul), eski manzaralarından birini daha kaybetti. Rumeli şimendiferleri tahvilatı kurlarının çekileceğinden birkaç gün evvel hemen her sarraf dükkânının önünde sesi gür, çenesi işlek, saatlerce ayakta durmaya mahmil bir berhudi çığırtkan durur, sabahtan akşama kadar:

- Yarın çekiliyor!... Kaza...nan beş yüz bin frank alıyor!...

Müjde-i bi-riyasını durmadan, dinlemeden tekrar ediyordu.

Harb-i umumi bunlar susturdu. Mütareke bütün bütün bastırdı. Haldeki tahvili, küll, şimendiferin kendisini unuttur gibi olduk. Fakat koca şehir, sessiz, sedasız olur mu ya... Onun birine daha firaklıları çıktı idi. Az, bam bum mu dinledik idi?... Sabahlara kadar çalan laternalar, gece yarılarında sonra sokaklara dökülen (tra-tatavla) lar, türlü türlü nağralar, tabancalar kimin uykusunu kaçırmıyordu!..

(Devr-i Tevkifat) ın da avazı yüksek, balâ pürüz idi, fakat kulaktan kulağa aksederdi. Seneye çıkarır gibi günlük, haftalık, aylık listeler tertip ve mevki-i icraya vaz edilirdi.

Dünya bu! Bir kararda durmaz... Bu sesler de kesildi. Yine bizim eski davul ötmeye başladı. Bu defa da (intihabat) gürültüleri zuhur etti.

Bugün beyuse-i arş zamanıdır. Münadiyan kaç gündən beri acı acı bağıyorlardı:

- Kazanan... Mebus oluyor!

Yarın bir velvele daha kopacak:

- Kazanan numaralar!..

Yerine:

- Kazanan namzetler!...

Diye haykıracaklar!

Garip!.. Bu arbede-i uzema-yı siyasette ses kısılması nadiren vaki olur. Galip, mağlup yine etrafa muhtelif avazlar işitilecek. Akisler boğuk, sağnak sağnak feryatlar karma karışık yükselecek, bir gün gelecek ki bu gamgame-i ruz-efruz milletin harim-i cana kadar varacak. Acaba iniltili endişeleri teskin edecek mi?

Dertlinin birine sormuşlar:

- Ne düşünüyorsun?

Gözlerini kaldırmış, melül melül bakmış:

- Ne düşünüyordun diye sorarlarsa ne cevap vereyim onu düşünüyorum. Çünkü dert binde bir, iki değil ki!...

Demiş.

Evet böyle:

(Dert çok, hem dert yok, düşman kavî, tali zebun) [S.272, s.1]

A.R

Papatyalar

Galip, bütün aşklarında muvaffak olmakla şöhret kazanmıştı. Bazı aşk galipleri olur ki bunların muzafferiyetleri ekseriya Battal Gazi, yahut Şah-ı Merdan hikayelerini andırır, çoğu hayalidir ve galiba aşkta hayali muzafferiyetlerin bile bir zevki olmalı

ki, hakikatte elleri boş kalan aşkların bir kısmı, hayali muzafferiyetler îcad ederler ve bunları anlatırken derin bir lezzet muvaffakiyetle mest olurlar. Buna isterseniz romancı da diyebilirsiniz. Fakat Galip'in bu zümreden olmadığı, arkadaşlarının nazarında birçok canlı vakalarla sabit olmuş bir hakikatti. Bunun için bu akşam, üç arkadaş Burgaz Tepesi'nden seyir etmeye çıkarlarken Hüseyin ve Necdet, deminden beri diğer arkadaşına son aşkına ait küçük bir hatıradan bahs eden Galip'e dönerek:

- Anlat bari Galip demişti; bu defaki aşkında neden mağlup oldun? Sen ki dâima muzafferdin...

Yeşil çamlar arasından, yavaş yavaş dinlene dinlene çoktan beri adanın öte tarafına kaymış olan güneşin bu tarafta bıraktığı koyu gölgenin içinde, tepeye doğru çıkıyorlardı. Galip, kendini mağlup eden aşkın ne kadar kuvvetli bir şey olduğunu bir daha hatırlamış olmaktan mütevellid bir elem içinde hafif bir hareketle başını sallayarak: - Peki... Dedi ve sonra devam etti:

- Biliyorsunuz ki ben bu kadını çok sevdim ve hala da çok seviyorum... Şimdi yine ona yanıyorum ki beni mağlup eden kuvvet bir hiçti, o kadar hiç ki bunun ne müthiş bir kuvvet olduğunu anlamak için kadın ruhunun, hatta şu iki yaşındaki bir çocukta bile görülmeyen o akıl ermez tecelliyatını bilmek lazım. Öğrenmek demiyorum çünkü bu mahaldir kadın ruhu öğrenilmez, kadın ruhu anlaşılmaz, o bütün müdekkiklerde ve tahlilcilere karşı, her türlü tecrübe ve mülki kuvvetini mahv eden kapalı bir şey, bir sır, bir muammadır.

Fakat felsefeyi bırakayım da size hikâyeyi anlatayım: Biliyorsunuz ki ben onu çok sevmişim, hayatımda tanıdığım bütün aşkların fevkinde bir hararetle, onun için uykusuz geceler, neşesiz haftalar geçirerek sevdim. Belki de bu onun da beni çok sevmesinden ileri geliyordu. Fakat öğle zannediyorum ki bunda muvaffakiyetin gecikmesinin de büyük bir hissesi olmuştur. Zarif, zeki, sonra mesela gözlerinin bakışı, kaşlarının hareketleri, dudaklarının titreyişi ile her saniye içinde nasıl bir hararet kaynadığını gösteren bir kadın... Hayatta daima aşk hararet-i hülyasıyla yaşamış, kocayı da hatta onun için istemiş, onda bunları bulacağını zannederek sevmiş, fakat çok geçmeden aldandığını anlamış olduğu için bütün hararet ve heyecanları içinde müthiş bir birkan halini almış. Evet, müheyya-yı feveran bir birkan, öyle bir birkan ki şöyle baktığınız zaman size bir kere indifa başlarsa bir daha sönmeyecek hissini verir. Oh, bilirsiniz ki ben de aşkı böyle anlarım. Binaenaleyh

birbirimizi anlamakta hiç güçlük çekmedik ve ben bütün o eski, kolay muvaffakiyetler silsilesinden ibaret olan aşklarımı en son ve en aziz hatıralarına varıncaya kadar unutarak şimdi tapmaya başladım. Nasıl tanıştığımızı, birbirimize nasıl açıldığımızı anlatmayacağım, uzun sürer. Hatta bunun teferruatına bende pek vakıf değil gibiyim. O kadar seri, o kadar tedkiki vakit kalmayacak derecede seri, şöyle bir baş dönüşü içinde, sarhoş ve şuursuz bir şey oldu... Fakat, bu öyle bir şey oldu ki kısa bir zaman içinde karşılaşmış hatta el ele beraberce geldiğimiz noktaya kadar nasıl sürüklendiğimizi bizde fark etmeyerek mütehayyir birbirimize bakakaldık.

Ben ve o ikimizde bu aşktan ve bu aşkın baş döndürürü suratinden korkuyor gibiydik. Bilhasa o, içinde saklandığı bütün hararetlerine ve müserratlarına rağmen, gayr-ı kabil tamir ve avdet-i afiyete kadar gitmekten korkuyordu. Çünkü aşkı bu kadar sevmekle beraber avantörden de bu kadar korkan bir kadındı, çok hassas, çok iyi, bilhassa iyi, çok iyi bir kadındı.

Onun bu tereddüdü benim sabırsızlığımı tezyid etti. Ve bu sabırsızlık içinde arada sırada sanki göğsümü yakacak derecede şiddetli heyecanlarını duyduğum ateşte arada bu gibi bahisler de hemen hemen karşımda ciddi görmemeye alışmış, şımarık bu kadının gösterdiği tereddüd beni evvela acaba kendimi sevdiremedim mi ? diye düşünmüştüm. Çünkü bu kadının o gayr-i kabil avdet akıbeti kabul etmesi benim için fedakar olması için mutlaka beni sevmesi, çok sevmesi bütün iştiyak-ı hülyalarını ancak benle tatmin edeceğine kanaat hasıl edeceği derecede çok sevmesi lazımdı. Aşk için yaratılmış bir mahluk,daima ondan uzak kalmış. Onu bulduğu gün evvela buna inanmayacak, tereddüd edecek, sonra bulduğuna kanaat hasıl ettiği zaman da artık herşeyi ona verecekti. Ben böyle hesap ediyordum...

Bende onun aradığı idim. Kendimi mesela onun için başkalarına yaptığım gibi bir hülyalarda bile değildim. İçimden gelen ilhamın bana yaptırdığı şeyler, onun aradıklarından ibaretti ve binaenaleyh beni sevmemesi için hiç bir sebep yoktu. Nasıl ki öyle de oldu; pek az bir zamanda anladım ki “acaba kendimi sevdiremedim mi?” endişesine mahal yoktu, beni seviyor ve hatta çok seviyordu. Artık büsbütün sabırsızlandığım ve ümitsizliğe düştüğüm bir sırada idi ki nihayet bir gün onu da mağlup ettiğime kanaat getirmiştim. Fakat bu öyle bir mağlubiyetti ki birisi hiç bir hasımda bunu görmemiştir!

Bir çok tereddütlerden sonra kararını vermişti. Üç gün mütemâdiyen hazırlandım. Onunla beraber bütün bir geceyi aynı çatı altında geçirmek hülyasıyla üç gün bir mektep çocuğu sevinçleri içinde yaşamış, türlü türlü hazırlıklar yapmıştım. O bir bahane ile o akşam kendisini ortadan kaybedecek öğleden sonra benle buluşacaktı. Beraber bir akşam seyranına çıkacak evvela تنها kırlara şairane bir seyran yaptıktan sonra akşamla beraber şehre dönecek ve bir gecelik gizli yuvamıza iki mesut kuş gibi uçacaktık. Her şey yolunda gitti. Biraz heyecan içinde fakat nihayet karar vermiş olmaktan mesut, muayyen vakitten bir kaç dakika evvel geldi ve hiç kimsenin bizi tanımayacağı bir istikametten kıra çıktık.

Bu bir nisan akşamıydı. Biraz serince, şimalden gelen hafif bir rüzgar yeni canlanan bahar, bütün etraf yeşilliklerle örtülmüş, her tarafta çiçekler açılmıştı. Renk renk çiçekler her tarafı kaplamıştı. Bir müddet tarlalar arasından, dereler içinden heyecan ve hararet dolu bir lisanla konuşa konuşa dolaştık. İkimizde de şairlik, şu nisanla beraber canlanan bahar gibi çoşmuştu. O, bilhasa şairdi, hatta diyebilirim ki ruhu en büyük şairlerin ruhlarından daha ziyade şairdi. Ben de onun bu inceliği ve derin hissiyatı karşısında sarhoş onun kadar şair olmuşum. Bahar bizi aşık etmişti. Bilhasa beni en çok memnun eden şey onun neşeli ve keyifli olması idi. Bu akşam yapacağı şeyin hayatında ilk büyük cüreti olmasına rağmen sanki bunu hiç düşünmüyor gibi kendini aşkın heyecanına terk etmiş, başka hiç bir şeyi hatırlamıyordu. Ne kadar yürüdüğümüzü bilmiyorum: Nihayet bir yere geldik ki burası pek güzeldi: Önümüzde kuş bakışı seyrettiğimiz lacivert bir deniz, başımızın üzerinde renk renk bulutlarla dalgalanan bir sema, etrafımızda göz alıcı yeşillikler içinde imtidat eden taze bir tabiat ve hemen orada dört tarafımızı istila eden bir papatya tarlası vardı:

- Oh ne güzel! Ne güzel! diye bir çocuk gibi sevinerek durmuştu. Bende öyle yaptım, papatyalar hakikaten güzeldi. Beyaz bahar gelinlerine benzeyen bu güzel çiçekler burada pek mebzuldu. Akşamla beraber gittikçe serinleşen hafif bir nisan rüzgarı ile bu sayısız beyaz çiçekler yeşil bir zemin üzerinde tiril tiril titreşiyorlardı.

- Oturalım ...

Dedi. Etrafımıza bakındık küçük bir kaya parçası bulduk, birbirimize sokularak yan yana oturduk. Birden bire onun çehresinden soluk bir rüzgar geçmişti. Kaşları derin bir fütur ile alçalmış gözleri bulutlanmış, dudakları solmuş susuyordu.

- Galiba yorulduz dedim. Cevap vermedi merak ettim, bir kaç sual daha sordum yine cevap vermedi sonra ne olduğunu anlamakta mütehayyir şaşırđığımı görünce biraz kendini toplayarak:

- Oh dedi. Acı bir hatıra içindeyim...

Papatyalara dalmış derin gözleriyle uzak bir hatıra içinde kaybolmuş gibi düşünüyordu. Biraz evvelki yerine şimdi derin sükun ve durgunluk vardı, ben şaşırılmış ve korkmuşum.

- Neniz var ? Ne oluyorsunuz ? diye söyletmeye çalıştım, o kalktı, biraz papatya topladı, sonra bana dönerek:

- Sizde toplar mısınız ? Dedi. Derhal şitab ettim, iki dakika sonra kocaman bir buket olmuştu. O zaman:

- Oturalım... dedi. Oturduk. Bu defa söylemeye başlamıştı.

- Her şey bitti dedi. Bu bu papatyalar beni mahvetdi. Keşke gelmeseydik.

Bilirmisiniz onu ilk defa olarak böyle papatyalar içinde tanımıştım. Daha doğrusu onunla birbirimize ilk ve son kelimeyi söylediğimiz zaman böyle papatyalarla örtülmüş yeşil bir nisan akşamı içinde idik... Papatyalarla sarhoş olmuşum. O bunu çabuk unuttu. Yahut o akşamı hiç hissetmemişti. Fakat ben asla unutmadım. Daha bilmem neler dedi. Perişan cümlelerle bu hatırayı bir az daha tafsil etti. Sonra birden bire rengi büsbütün uçmuş:

- Oh fena oluyorum, başım dönüyor, dedi. Ben şaşırılmıştım. Koluna girdim. Kaldırdım. Buketini elime verdi...

- Kabil değil dedi, kabil değil. Her şey mahvoldu. Bütün cesaretim kırıldı. Bu akşam kabil değil beni bir araba istasyona kadar götürünüz...

Bu papatyaların hatırası bir an içinde onu o halde getirmişti ki hiç bir şey söylemeyedim. Israr değil hatta bir tek kelime ile olsun yalvaramadım. Aşklara tahakküm eden kuvvetimden bu defa destek bulamadım, boğazım kurumuş, koluna girerek arabaya kadar götürdüm...

...Fena ve kabuslu bir geceden sonra sabahleyin bir zarf almıştım. Kısa ve beni çok sevdiğini söyleyen bir mektub bana gayr-i kabil avdet bir karar haber veriyordu. Ve zarfın içinde solmuş bir papatya vardı.

“Ben bu papatya hatırasına sadık kalacağım. Sizde bu çiçeği saklayınız ve bu hasta kadının garip hatırasına sadık kalınız!” diyordu. Altı ay var ki hatta bana gölgesini bile göstermedi. Tepeye kadar çıkmışlardı. Güneş Gurup etmek üzere idi. Deminden beri mütemâdiyen söyleyen gencin göğsü şimdi bir lahza tevkifden sonra derin bir şehik ile kabardı:

- İşte dedi. Böyle mağlup oldum! [S.272, s.3]

M.N

3.78. İki Yüz Yetmiş Üçüncü Sayı

Kimya-yı Siyasi!.

(İllüstrasyon) un son nüshalarından birinde okudum.

(Kimya) imtihanında hoca, Şakird’e diyor ki:

- Bana (nâkabl-i hâl) birkaç şey zikrediniz!

Şakird, bila-tereddüt sayar:

- Sosyalizim meselesi, Şark meslesi, Fiyome meslesi...

Herkes okuduğunu kendi idraki ve bilahare içtihadı ile tefsir hakkını ihraz ettiği gündün beri ben de tevîlden tevîle koştuktan mahzuz oluyorum. Benim bundan anladığım, Fransa’da siyasiyenin mekteplere, hatta kimya derslerine kadar sarmış olduğunu ilam etmektir.

Siyasiyat bir bakışa göre, afyona benziyor. Sümum-ı âliyeden olduğu halde pek çok havas ve meziyat-ı şifaiyeye maliktir. Binaenaleyh bunu kimlerin yutması, yutup keyif çatması, yahut sancı veya diğer bir hastalığın indifai meseleleri kendi kendiliğinden tebariz eder.

Fıkradan şu da anlaşılacak icap ediyor ki Fransa’da siyasiyat ile iştilal edenler meyanında bilhassa talebe-i mekatip de mevcuttur.

- Acaba bizde nasıl?

- Nasıl mı?.. Kimya!.. Hem öyle kimya ki bakırı değil, sözü altın, şapı şeker ediyor!

Meselâ (Fiyome) nin sahili bir şehir mi, Akdeniz’de mi, Karadeniz’de mi nerede olduğunu bilemeyenleri bile bununla meşgul... Hâlâ İtalyan şairi (Danonçiyö) nun bu şehre baskın edişii şiir ile siyaseti mezç ederek pekmez helvasına döndürdüğü için her ağza öyle bir halavet verdi ki kaşığına kapan daldırıyor.

Sosyal yani içtimai meselelere biz yeni yeni alışıyoruz. Ahiren zuhur eden hamallar kâhyalığa gürültüsü bunun bir misal-i nevbetidir. Görülüyor ki bir memleket dâhilinde bu mesail ne kadar uyuşuk bir hâlde bulunacak olursa olsun ufak bir dürtüş ile uyanıyor. Meşrutiyet’in iptidalarındaki komediler de (grev) lerin tevalisi ne kadar seri idi!

(Konya) ya gitmiş idim. Varır varmaz baktım ki (Konya) allak bullak olmuş. Sordum o zaman dediler idi ki:

- Buraya (Hürriyet) geldi, birkaç gün oturdu, dün mozika ile (Karaman) a gitti! Eyvah!.., Yetişemedim... Dedim ama ne yapırdı ki iş olmuş bitmiş idi... Üç dört gün sonra İstanbul’a avdet etmek için alessheher bavulumu yükledim. İstasyona geldim. Hamal kıyafetli biri bağıırıyordu:

- Grav, var!

Birden bire anlayamadım. Aksan hem (grav) hem de (eko) idi. Evet. Bir ağırlık var idi. Hamal öyle şişmiş, öyle tafra fûruş olmuş idi ki bağırdığı zaman adeta kendisinden geçiyordu. Bunun yanında bizim kaba bekçilerin:

- Yangın var! ı pes perdede kalıyordu. Bu hal benim işime hiç gelmiyordu. O zaman (eyvah) ın bir büyüğü de benim ağzımdan fırladı. Hafif baulem ağırlaştı. Kollarım kesildi.

Bu (grev) İstanbul’da bir avukat tarafından idare ediliyordu. Onun natıka-perdazlığı beni beş gün (Konya) da alıkoydu.

Geçenlerde (İsviçre) Hükümeti de talebe-i Osmaniye’nin siyasetle iştigalinden dilgir olduğunu bildirmiş idi. Gençlerimiz, siyaseti mektep oyunları meyânına sokacak olurlarsa, daima her yerde keçe külah olmaktan kurtulamayız. [S.273, s.2]

A.R

Muhittin

Gurub

Niçin? Evet, niçin ondan bahsedildiği zaman kendisinde böyle gayr-i tabi hareketler hissediyor, niçin bazen onu düşünmeyi diğer şeylere taktim ediyor ve düşünürkende işte, mesela bugün olduğu gibi kendisinden geçerek dalıp gidiyordu? Bu kısa tahlil neticesinde kendi kendisine itirafa mecbur oldu ki Namiye'ye karşı eskisi gibi alelade bir dostluk hissiyatıyla mutahassıs değildi, şimdi kendisinde daha ileriye giden, bir şey hissediyordu. Kendi kendisinden bunu saklamaya ne lüzüm vardı? Artık buna karar verebilirdi. Hiç bir taammüdü olmadığı halde, kendisinin hatta hiç farketmediği bir sevk-i hissiyat, onu pek az bir zaman içinde, İstanbul'dan çıkıp bir kaç ay sonra yine İstanbul'a gelinceye kadar geçen müddet zarfında, ona doğru götürmüş, yahut eskisine nispetle daha ziyade yaklaşmıştı.

Bu kararı verdikten sonra içinde bir istirahat hissetti. Ne oluyordu? Namiye'yi bugün şüphesiz bir aşık gibi sevmiyordu, fakat layakayit ve bi-tarafta değildi; acaba yarın bu hissiyatın daha ziyade artması, tekamül etmesi ihtimali yok muydu? Bunada bir şey denemezdi; şu halde bugün değil, fakat, belkide yarın Namiye'ye aşık olabilecekti. Bunun ne zararı vardı; olsa olsa, en büyük zarar, Namiye'nin kendisine karşı lakayit kalması olabilirdi; fakat, insan sevecekse severdi ve buna mukabil, sevilip sevilmeceğini düşünmeye lüzüm görmeksizin sevmekdeki asıl sevmek, asıl aşık olurdu. Musse ve Lamartin, Fuzuli ve Cenab, bütün ve aşk şairleri ona hep bunu öğretmiş değillermiydi ve bir gün gelip kendisi içinde bu aşkı tanımak, onu heyecanlarını, hamallarını duymak lazım gelmeyecek miydi? Şimdiye kadar bütün gençliği hulya içinde, şairlerden okunan aşkların ruhunda uyandırdığı heyecanlarla geçmiş asıl aşkı, hayatın ve kadının aşkını hiç duymamıştı. Elbette birgün onuda tanıyacaktı ve bu aşk eğer Namiye'nin olursa elbet pek iyi birşey olacaktı.

İkinci defa olarak o kadar dalıp gitmişti ki birden bire yanında ince bir gölgenin yaklaştığını hissederek başını kaldırdı. Kardeşi Seniha ziyarete gelmişti. Görünce şaşaladı, ikinci defa cürm-i meşhut halinde yakalanıyordu!

- Ne o, ağabey, dedi çok dalmışsın, bir şeyinmi var?

- Hayır, insanın canı ne kadar sıkılıyor, bilsen, Seniha... Sonra bu sıkıntı için birde sebep buldu:

- Düne kadar burada iki mecruh daha vardı, biliyorsun... Evvelsi gün biri, dün diğeri taburcu oldular Firevfon Şaydıh Namiye'yi çok sevdiği için bana iltimas etti, bir kaç gün daha buraya yeni mecruh koydurmayacakmış. Vakıen iyi ama, benimde böyle canım sıkılıyor...

- Sahih, Namiye'yi de burada herkes seviyor, bu kızı bende çok seviyorum. Ne kadar iyi bir kız oldu! Ciddi, çalışkan, terbiyeli, nazik, fedakar...

Ali Fikri başıyla tasdik ediyor, sonra kendi de onun tanıdığı başka meziyetlerini anlatıyordu. İki kardeş biri bıraktıkça diğeri, öteki bıraktıkça beriki, bir müddet Namiye'nin meziyetlerinden bahsettiler. Sonra Seniha Ali Fikri'nin zihninde derhal bir şüphe uyandıran müteessir bir tavırla:

- Bari mesut olsa, ne iyi kız...

Dedi. Bu söz, birden bire kendisini düşündürmüştü. Neden; Seniha neden dolayı Namiye için böyle, biraz mütessir, hatta birazda meyus, saadet temenni ediyor ve söylerken dudaklarında saadetin mahal birşey olduğunu ifade eden birşeyler titriyordu? Acaba kendisi mesut değil miydi? O zaman kaşları çatladı, alnında bir kaç düşünce çizgisi kırıştı. Hiçbir mükeddemeye luzum görmeksizin sordu:

- Fakat, dedi, sen nasılsın, Seniha? geldim geleli senden hiç bahsetmedik... Hoş ne vakit, ne de münasebet oldu... Evet sen nasılsın? Mesut musun? Eniştem seni mesut ediyor mu?

Seniha, böyle bir suale maruz kalacağını düşünmüş olmadığı için oda biraz evvel Ali Fikri'de olduğu gibi, birden bire şaşırılmıştı:

- Evet, dedi, hiç omassa bedbaht değil... Doğrusunu istersen enişteni henüz anlamadım, daha ziyade gizli bir adam, ona böyle demeyi daha muvaffik buluyorum. Zeki, çalışkan, malumatlı, becerikli, seviliyor ve taktir ediliyor, parasız değil, istikbalide var, bana karşı da hürmette kusuru yok, fakat ben henüz onu açık ve samimi görmedim, yahut bana öyle geliyor, gizli bir adam...

Kendiside buna yakın bir şeyler hissediyordu. Pek az münasebette bulunmuş olduğu için onu anlamaya vakti olmamıştı. Fakat, zahiri o kadar iyi alametlere rağmen

eniştesi kendisi üzerinde hiçte iyi bir tesir bırakmamıştı. Biraz düşündü; sonra başını kaldırarak tekrar sordu:

- Evet, heralde bedbaht değilsin, fakat tamamen de memnun görünmüyorsun?

Seniha için bu suale cevap vermeğe vakit kalmadı. Namiye kaçınıcı defa olmak üzere Ali Fikri'yi yoklamak üzere içeri girmişti. Seniha'yı görünce memnun oldu. Selamlaştılar, bir sandalye alarak oda yanlarına geldi ve konuşmaya başladılar.

Konuşurlarken Ali Fikri zihnen Seniha'nın mühim cevaplarıyla meşgul oluyordu. Bir müddet sonra Seniha kalkıp gitti, Namiye yanlarından ayrılmış olmadığı için Ali Fikri bahsi tekrar kurcalayamamıştı. Bunun için kardeşinin kendisine garip görünen hali onu uzun müddet işgal etti. Bununla beraber Seniha kocasını tamamen sevmese bile çocuğu küçük bülend için çıldırdığı görülüyordu. Şu halde bu kardeşi mizaçta bir kadın için büyük bir saadet, yahut hiç olmasa büyük bir teselli demek değil miydi?

Tesadüfen ertesi günü eniştesi henüz ikinci defa olarak, kendisini ziyarete gelmişti.

- Nasılsınız? Yok, maşallah, iyisiniz... Diyordu. Sizi ziyarete kusur ediyorum, fakat meşgaleler, bilirsiniz ya, bizim gibi adamların meşguliyetleri pek çok olur... Aman hepsi de nihayet bir incir çekirdeği bile doldurmayan şeyler, oda başka... Biz bun meşguliyet deriz, kendimizi bir kere ceryana kaptırmış, uğraşıp gideriz... Elbet bizim kusurlarımıza bakmassınız. Fikri Bey, değil mi?

Genç, şık, söz söylemesini bilir, bildiğine fazla itimat-kâr, bununla beraber sevimli, nazik bir adamdı; acaba kardeşi kendisinden neden memnun değildi? Bu Ali Fikri için halli güç bir muamma idi; çoktan beri onlardan uzak yaşadığı için izdivacı takip eden ayların tarihine vakıf değildi. Şu halde eniştesinin zahirde görünmeyen bir takım kusurları bulunmak lazım geliyordu. Acaba kardeşini sevmiyor, ona fena muamele mi ediyordu? Belkide bir çokları gibi kardeşine hıyanet ediyordu. Ali Fikri buna daha ziyade ihtimal veriyordu. “Mutlaka böyle bir şey olacak!” diye düşünüyordu; zihni bunlarla meşgul, onun kendisini mazur göstermek için dönüp durduğu dillere karşı, dudaklarında mahcup ve müteşkir bir tebbessüm, başını sallayarak mukabele ediyor. Arada sırada “tabi efendim...” diye mazeretlerini meşru buluyordu. Naci Bey:

- Ha, bakınız size havadis... dedi; burada size böyle havadisleri kim verecek; bu sabah bir düşman tahtül-bahridi? Buralara kadar nasıl sokuldu? Meçhul. Malum

olan Şu ki herifler Şâyân-ı hayret bir cesaretle köprünün yanı başına kadar geliyorlar. Zaten, bütün Marmara bunlarla dolu, ancak buraya kadar geldikleri yoktu. Duymadınız mı, toplar, filan atıldı?

Filhakika sabahleyin kendiside böyle birşeyler birkaç defa top sesi gibi birşey duymuş, sonra Namiye geldiği zaman sormuştu. Fakat, oda birşeyin farkında değildi. Demek sebep bu idi? Ali Fikri, o zaman Çanakkale’yi merak etti.

- Onlardan ne haber var? Dedi. Çanakkale’de işler nasıl gidiyor?

- Son muharebeden beri yeni bir şey yok. Ancak mühimmatsızlık çok fena... Sade orada değil, her tarafta, her taraf için böyle... Elimizdeki silahlar bir yandan eskiyip bozuldukça bunların yenilerini bulmak kabil olamıyor. Top mühümmatından, bombadan pek çok müşkilât var. Hatta tüfek kurşunları için bile kapsül tedarikinde bin türlü meşakkatlar çekiliyor. Romanya’dan, kaçak olarak getirilmek için ne zahmetler ve ne masraflar! Mutlaka Balkan yollarının açılması lazım, eğer harp altı ay daha devam etmek lazımsa beceremeyiz!

Bu havadisler hiç iyi değildi. O kadar ki Ali Fikri kardeşi ile Naci bey arasında nasıl bir hal mevcut olabileceğini keşfe çalışmayı unutmuştu. Eniştesi kalkıp gittikten sonra bir müddet onun sözleriyle, düşündü, kaldı. “Muharebe altı ay daha devam etmek lazım gelirse beceremeyiz!” demişti. O halde herşey mahvolmuş demek değil miydi? [S.273, s.2]

Mabadı var

Edebiyat Musâhebesi

Türk Şiiri

Zaman ne kadar süratle değişiyor ve bu süratle değişmiş zaman içinde Türk kalbi ne kadar süratle kemâle doğru ilerliyor! Mehmet Emin Bey’in ilk yazdığı şiirler, daha dün denecek kadar yakın bir mâziye aitti ve o zaman “Türkçe şiirler” diye şöhret bulan hece vezinli ve Türk kelimeli bu manzumeler edebiyat-ı cedîde devrinin nevi kendine münhasır bir oyuncağı telakki ediliyordu! Bugün, yirmi beş sene kadar bir zaman ancak geçmiş olduğu halde Emin Bey’in bu tarzda yazdığı şiirler bile eskimiş, yahut eskimeye yüz tutmuş gibidir!

Aruz ve hece mücâdelatı hale devam ediyor; fakat, artık bu mücadelelerin Türk bediyatındaki milli tekâmüle engel olabilmesi imkanı kalmamıştır. En büyük delil: Dün kendilerini Naci edebiyatına karşı müdafa etmiş, kendi nazariyelerinin Naci nazariyatına faik olduğunu ispata çalışmış olan edebiyat-ı cedide üstatları bugün de eserlerini ve nazariyatlarını, bazı noktalarda büsbütün yeni bir gayeye doğru giden gençliğe karşı müdafa lüzumunu hissediyorlar!

Edebiyat-ı cedide mektebinin ilk ve son şakirtleri olan bizler bile bugünkü gençlere nazaran eskiden, yalnız bizim bir farkımız var: O devirde vücuda getirilmiş kuvvetli eserlerimiz olmadığı için bizi yeni ceryana karşı müteasib olmaya teşvik eden bir sevk-i tabi yok. Bilhassa ben, kendi hesabıma, şairlikle alakadar olmadığım için şu yirmi beş senelik edebiyat hareketlerini daha bitaraf bir gözle tetkik ettiğimi zannediyorum ve bu kanaatle iddia etmek istiyorum ki artık edebiyat-ı cedide tarih olmuştur!

Türk ruhunun milli tekamulunu, şiir mazisinde, bugün tamamen idrak ettiğini kabul etmek lazım gelir; biraz evvel Mehmet Emin Bey'in bile eskimiş olduğunu söylerken boş bir iddiada bulunmadığıma kaildim: Mehmet Emin Bey, Türk şiiri değil, Türkçe şiir yazmıştı. O zamandan beri Türk ruhunda kaynayan milli bedai ihtiyacı, türlü türlü hareketlere sebep oldu, fakat, Türk şiiri doğamadı, Mehmet Emin Beyin şiirlerinde vezin Türkçenin tabi vezni, kelimeler de büyük bir ekseriyetleri itibariyle Türkçe idi. Fakat, bunlar da öyle bir şeyi eksik diye bundan dolayı Mehmet Emin Bey bile şiirlerine Türk şiiri değil, Türkçe şiirler diyordu. Hece vezninin ahenginde anlaşılmasız bir noksan, ruhunda, da milli derinliklerden geldiği şüpheli görünen – nasıl diyeyim?- bir yabancılık vardı. Bunun için edebiyat-ı cedide müdafaları, Mehmet Emin Bey'le taraftarlarına ve onun gittiği yolda devam edenlere karşı “peki ama? neniz var?” dedikleri zaman verebilecek kuvvetli bir cevap bulamıyorlardı. Fakat, bugün verilecek cevap yani, gösterilecek eser birden ziyadedir.

Bizim gibi bitaraflar, bilhassa edebiyat-ı cedide şiirinde müdafa edilecek ne bir şöhret, ne de bir eser sahibi bulunmayanlar şu on senelik hareket esnasında daima muatedel ve mensuf düşünüyorduk: Cenap bey Türkçülere dönüp de, arada sırada “neniz var?” diye sordukça, Süleyman Nazif Bey “eser dediğiniz şeyler şu oyuncaklar mı?” diye hücum ettikçe haklı idiler? Fakat, bir de insaf etmek lazım gelirdi ki edebiyat-ı cedidenin fikriyatı doğabilmek için ne kadar zaman, ne kadar

çalışmak ve beklemek lazım gelmişti! Her tekâmül için böyle bir fetret devri tabii olduğuna göre Mehmet Emin Bey'in Türkçe şiirlerinden, biraz aşağıda kendisinden bahs edeceğim!. Seyfi Bey'in şiirlerine gelinceye kadar türlü türlü ifratlara tefrialar, türlü yanlış hareketler ve nihayet türlü türlü zevksizlikler görülecekti. Fakat, artık itiraf etmek elzendir ki Türk şiiri doğmuştur. Bu milli şiirin fikriyatları değilse bile fikr-i tackârî gözlerimizin önünde deviriyor!

Bu musâhebeyi, bir maksatla yazıyorum: Geçen seneden beri ben artık Türk şiirinin doğduğuna kanaat getirmiş olanlardanım. Milli varlıkların, milliyet mefhumunun memlekette hergün ağızdan ağza dolaştığı ve bütün dünyada şu birkaç seneden beri milliyet gürültülerinin türlü türlü inkılaplara menşe-i teşkil ettiği bir zamanda milli bir varlık için en kuvvetli delil olan milli bedai itibariyle halis Türk şiirinin doğmuş olması pek mühim bir şeydir; işte, bu satırlar, artık bundan böyle bizim de her türlü ecnebi tesirlerinden azade bir şiir sahibi olduğumuzu ilan etmek arzusunun mahsulüdür.

Pek yakın bir zamana kadar Türkçe şiirlerde iki büyük noksan vardı ve bu noksanları en esaslı şeylerdi: Evvela, şairler hece vezninin ahengini iyi hissedemiyorlar, binaenaleyh mısralarda birer tempodan ibaret olan vezin, ahenksiz bir ittirat içinde sürüklenip gidiyordu. Saniyen şairler Türk şiiri için Türkçe kelimeden başka kelimelere rağbet etmemeyi mutlaka zaruri ad ediyorlar ve binaenaleyh kelimeler yanyana getirilirken ruhlardan doğan ilhamların eserleri olmak üzere değil, güya mısralarda suni bir vazife ifası ile mükellef oldukları için geliyorlar gibiydi. Bu iki noksanın da sebebi birdi: İlhamsız ahenk, ilhamsız his... Ne zaman şairin ruhu Türk vezninin Türk şiirindeki ahengi his edecek, ne zaman Türk şiirinin ruhu Türk şairin, ruhundan gelen ilhamlarla doyacaktır, o zaman Türk şiiri doğacaktır. Hayli zaman bekledik, fakat nihayet bulduk, hiç olmazsa ben öyle zannediyorum...

A.Seyfi Bey imzasıyla birkaç seneden beri hece vezniyle bir hayli şiir yazmış olan genç şairlerimizden birinin bazı şiirleri geçen seneden beri herkesin dikkatini celp ediyor. Seyfi Bey bana ilk defa olarak "ilk çarşaf" manzumesiyle tesir etti. Bu şiir, genç bir şairin nasıl derin bir gençlik ilhamıyla, inci gibi, ne kadar güzel bir Türk eseri vücuda getirebileceğini gösterir:

Dün hayırsız bir kızdınız, açık, saf...

Bugün artık arkanızda bir çarşaf.

Ah, bilseniz, ne sevimli, ne tuhaf
Bu hâl ile duruşunuz, ayakta!
Ne oluyor hiç sebepsiz bu gülüş,
Belinizde bu asabî bu gülüş,
Her adımda bu kırılıp dökülüş?
Başkalaşmış yürümeniz sokakta!
Kalbinizde helecenlar, korkular..
Bu genç neden sokuluyor o kadar?
Henüz size açılmayan bir sır var
İsminizi fısıldayan dudakta!
Erkeklerden belli yeni kaçılmış:
Saçınızın kıvrımları saçılmış,
Ya göğsünüz böyle neden açılmış?
“Zannederim, hava biraz sıcak ta!...
Bütün gözler karşınızda bir diken,
Sanki batıp gıdıklıyor bakarken..
Hissediyor gibisiniz şimdiden
Kendinizi bir yabancı kucakta!

Bu manzumeyle, Seyfi Bey, bundan bir buçuk sene evvel, benim dikkatimi celb etmişti. O zamandan beri onun şiirlerini takip ve tetkik ettim; gördüm ki hece veznini büyük bir muvaffakiyetle kullanan genç şair, bu tempo sayesinde pek ahenkdar şeyler vücuda getiriyor, onun şiirlerinde duyduğum musikiyi başkalarının şiirlerinde pek az ve pek nadir gördüm. Halbuki Seyfi Bey, Türk şiirinin ahengini anlamış, his ediyor ve yapıyor. Bu ahenk nereden gelir, nasıl oluyor? İki sütunluk bir muhasebede bu suallerin cevabı uzun sürer, başka bir vesile ile ondan da bahs edeceğim. Şimdilik yalnız şunu söyleyeceğim ki Seyfi Bey Türk şiirine doymuş, terennüm ediyor ve çok muvaffak oluyor.

Bir taraftan Seyfi Bey herkesin dikkatini celb ederken diğer taraftan da genç bir Azerbaycan şairi, yeni yazdığı bir takım şiirlerle Türk edebiyat alemini kendisiyle meşgul ediyordu. “Bakü”lü A. Cevad’ın harp esnasında intişar eden “koşma” unvanlı

mecmuasından evvelki sene yeni mecmua bazı şiirler nakil etmişti. Bu şiirler arasında mesela bir tanesi vardı ki en yeni müşgülpesentlikleri memnun edecek bir “lirizm”i ve aynı zamanda Kafkasya’nın Rus istibdadı altında ezildiği devirlere aid o kadar derin bir milliyet aşkını terennüm ediyor:

Görünmez yollardan gelen sesleri,
Tükenmez aşkımla seninki sandım!

Garipsedim sensiz “o” günden beri
Şikayet olmasın, artık usandım!

Sazlar, bayatlar muhitten anlar.
Bilir misin bunlar senin için ağlar!.
Çoban anar seni, tutulur sızlar!
İller toy eylemez, hep seni gözler!

Bezenmiş gelinler, nişanlı kızlar
Yolunda serpilmiş güllere benzer!

Karılar, kocalar yolların üstüne:
Kış görmüş ellerden gül çiçek iste!

Geçtiğim yerlerde bir taş olaydım!
Öpeydim, yorulmaz ayaklarından!
Sevgilik emir ede idi bir kuş olaydım!
Vatanın “hilal”siz bucaklarından,

Yıldızsız göğünden şikayetim var!
O kadar ki derdim... Bir kuş ne yapar!

Görüyorsunuz ki biri İstanbul’da, diğeri Bakü’de yetişen iki şair, pek ufak farklarla aynı lisanı söylüyorlar. Aynı musikiyi terennüm ediyorlar ve aynı “lirizm” ile mütehassıslar! Yine A. Cevad’ın son zamanlarda neşretmiş olduğunu “Azerbaycan”

gazetesinden öğrendiğimiz “Dalga” unvanlı bir mecmua eşarı intişar etmiş ki yine aynı gazetede gördüğüm iki parçasını pek nefis buldum. Mesela “Bismillah” unvanlı bir şiirinde bu milli Türk şairi:

Ey harbin tali bize yol ver, yol!

Sen ey güzel deniz, gel Türk’e ram ol!

Sen ey sağa, sola kılıç vuran kol!

Kollarına kuvvet gele, bismillah.

Diyor; bu kuvvetli bir şiirdir. Sonra İstanbul’un şu bir senelik macerasını uzaktan seyreden ruhuyla:

Pek sevdiğim mermer sineli yârim

Diyorlar, koynunda yabancı el var.

Bakıp ufuklara, uzak yollara

Ağlıyormuş bütün gözler, akşamlar!

Diye müteellim oluyor. Gerek bu nakil ettiğim parçalardaki bizim için pek aziz olan hissiyat, gerek daha yukarıdaki şiirin terennüm ettiği iştiyak herkesi müteessir eder, rikkate getirir. Fakat, beni en çok rikkate getiren şey, şu Bakü ve İstanbul şiirleri arasındaki derin ve samimi münasebettir; lisanda birlik, ahenkte birlik ve ruhlarda birlik. Bunları gördükten sonra Türk şiirine inanmamak, Türk ruhunu tanımamak için yalnız bir sebep tasavvur edilebilir:

Edebiyat-ı cedide asrına hiç olmazsa birkaç ciltle bağlanmış bulunmak! [S.273, s.3]

Muhittin

3.79. İki Yüz Yetmiş Dördüncü Sayı

Aç Gözünü, Yoksa Açtırmazlar!

Galiba (Gülistan) da olacak:

Bir zatın gayetle çirkin bir kızı varmış. Teehlül edecek sene gelmiş. Parası, pulu, geliri, cihazı olduğu hâlde çirkinliğinden dolayı talep zuhur etmemiş. Kız evde kalmış... En nihayet bir kör bulmuşlar, o bedlikâyı buna binayen çakmışlar!. Gel

zaman git zaman Hint'ten mi, Çin'den mi bir kehhâl gelmiş. Şehirde ziyadesiyle şöhret almış. Bir gün kızın babasına demişler ki:

- Canım, damadın gözlerine niçin baktırmıyorsunuz? Herif âmâların bile gözlerini açıyor!

Kaynata cevap vermiş:

- İyi ama damadın gözü açılacak olursa bizim kızı mutlaka boşar, ondan korkuyorum da!..

Kadim siyaset-i dâhiliyemizde de bu korku var idi. Hatta:

(Bir kere halkın gözü açılacak olursa..)

Tabiri meşhurdur. Yine bu kaide-i sakime icabatından idi ki sınıf-ı içtimaiyemiz üçe ayrılmıştı:

Havas, orta, avam.

Havas yani buyurdak efendileri ortalarla bile senli benli olmazlardı. Hele avamı, hevam görürlerdi. Siyaset-i hariciyede de faaliyet daima bu merkezdedir. Göz açtırmaya gelmez. (Cemiyet-i Akvam), milletlerin kendi mukadderatını bizzat kendileri tayin etmeli, bir millet müstakil-i bizzat olmalıdır nazariyeleri, bahusus (Vilson) prensipleri herkesin işine gelmez. İşi ayağa düşürmek ne reva?...

İşte Avusturya ile bizim hâlimiz! Renk renk olduk, denk denk soyulduk. Şimdi her cüzü müteferrik hür ve serâzade olacak!.. Ne âli temaşa değil mi?. Bakın yeni Arap hükümet gayr-i müessesesine bile her kabile, kendi anane-i teşkilâtı kanununa mürâat göstermesini talep ediyor imiş!.. Çünkü hükm-i zaman, onlar da gözlerini açmış.. Her kabile kendi kanun-i esasiyesine tabi olacakmış!.. Aman Allah'ım! Düğünde miyiz? Neredeyiz? Kaç yerde kaç sofraya?..

Ama siz diyeceksiniz ki: Sürüden ayrılanı kurt kapar!.. Onlar da diyorlar ki:

- Siz kurt değil mi idiniz?

- Biz de kurt idik ama gözü kapalı kurt!..

Bizi siz körle bile sezinlediniz... Şimdiki işe tifos, verem kurtları gibi hurdebin ile görülür nevidir. Bu huveynat-ı siyasiye en hafif temas ile dimağa geçerler. Az zaman zarfında musabın göz kapakları dükkân kepenkleri gibi ağır ağır iner. Ondan

sonra?... Gözleri açılır da bizi çirkin görür, ama görmesin! Tertibatı başlar. İşte yerine göre buna vazife-i temeddiniye, vekâlet-i siyasiye, hulul-ı maslahane, velhasıl en ziyade zebanzet olarak istilası hafi denilir.

Kadınlarımızın:

- Kör, kör, parmağım gözüne!

Dedikleri de budur! [S.274, s.1]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 33

Muhittin

Gurub

Kendi kendine sorduğu bu sual ile titredi, kalbinin kopar gibi bir hareketle sızladığını duydu. Dışarda hastanenin mütemadi uğultusu koridorların kemerleri arasında duvardan duvara aks ede ede büyüyor, mütemadi bir faaliyet, ayak sesleri, kovalakların, banyo edevatının madeni şakırtıları, mecruhları mütamadiyen amaliyat dairelerine götürüp getiren el arabalarının arada sırada kapısının önünden geçen gır gırları, vatan yolunda parçalanmış hayatlardan mürekkep bir alem hiç durmaksızın hareket ediyordu... Durup dinledi: Ah, demek bütün bunlar olacaktı?

Uzun müddet zihni bununla meşgul oldu; bir aralık Namiye yanına uğradığı zaman derhal ona açıldı, eniştesinden duyduklarını, endişelerini birer birer anlattı. Namiye kendisine kısaca:

- Siz ne vakitten beri hastanedesiniz, halbuki geniş ufuklara alışkınsınız; onun için; sıkılıyorsunuz ve asabınız bozuluyor... Bence merak edilecek hiç bir şey yok, şu hergün yüzlerce gördüğüm mehmetçiklerle Ali Fikri Beyler varken hiç bir şeyden korkulmaz, ah, onları bir görseniz, o kahraman insanları!

Halbuki Namiye'nin de kendisine verilecek başka bir havadisi vardı.

- Benim canımı sıkan bu gibi şeyler değil, daha başka şeyler...

Dedi ve kaşları bir üzüntü ile inhinası ile kıvrılarak sustu. Genç merak etmişti:

- Ne gibi şeyler?

Diye sordu. Öteki söylemek istiyordu; hoş olmadığı kadar söylenilmesi güç bir şeyden bahsedecek gibi, hem söylemeye cehd ediyor, hemde söylemekten mutezir görünüyordu; Ali Fikri'nin merakla beklemekte olduğunu gördüğü için bir kere başlamış olduğu bahsde nihayet yürümeye karar verdi:

- Bilmem dedi, iki numaralı koğuştta güzel bir zabıt ve bir genç hanım vardı. Şaika Faik Hanım, ahenkdâr bir isim... Meşhur bir Alman teyyarecisi varmış... Bilmem, ne olmuş, nihayet, bugün Fonşahdih, kendisini bir tarafa cekerek, hatt-ı zatında bu gibi şeylerin mesela başka yerlerde herkes tarafından pek tabii görülmeye alışmış şeyler olduğundan, fakat aynı şeylerin bu hayata yeni başlayan Türkiye'de pek fena dedikodulara sebep olacağından ve daha bin türlü şeylerden bahsederek, bu vazifeden vazgeçmesini söylemiş, yani nezaketle kendisini kovmuş... Biraz evvel pek ziyade müteessir, bana madam anlattı...

İşte, asıl fena şeyler, bizim içimizden yiyip bitirecek, kemirip mahfedecek şeyler... Ben bunlardan korkuyorum... Düşünün ki bir kere, biz, yeni kadınlar, yeni kadınlığın yeni bayraktarları, herkesin gözü bizim üzerimizde, herkes bizim hareketimizi tatlık ile meşgul... Bizim vazifemiz, bütün bu dikkat arasında, asil ve necip, hiç kimseye bir vesile-i kabl ü kal vermeyerek bütün ruhumuzu derühte ettiğimiz işe vererek çalışmak lazım gelirken işte içimizden birçokları böyle şeyler yapıyorlar...

Bunu anlatırken, yarı hiddetten ve teessürden, yarisıda bahsin anlatılabilmek için nezaketten Namiye'nin çehresi kızarmıştı.

Ali Fikri, meftun, genç kızın yüzüne dikkatle baktı,

İlk defa olarak Namiye'yi güzel bulmuştu. Yeşil gözlerinin üzerinde ince, kumral kaşlarının, biri ötekine nispetle biraz daha kalkık, öyle hassas bir ifade ile hareket edişleri vardı ki onun cehresine hususi bir şiir veriyordu. Burnu, dudakları, çene başı ve sonra bütün bu küçük ve zarif şeylerin hep bir araya gelmesinden mütevellit mecmua o kadar şirin bir ifade ile canlanıyordu ki Ali Fikri buna şimdiye kadar dikkat etmemiş olmasına müttehirdi.

- Tuhaf, dedi, demek bütün bu kırık dökük insanlardan mürekkep bir alemde bunları düşünenlerde var!

Genç kız, gizli bir yaraya dokunulmuş gibi, heyecan içinde cevap verdiği:

- Ah, hemde ne kadar!

Hemen hergün yeni bir dedikodu işitiyorum. Belki hepsi haklı değil, bir çoğu da asılsız ve uydurma şeyler... Fakat, ne de olsa bütün bu dedikodular insana iğrenç veriyor... Bir kaç kere çıkmak istemiştım; lakin sabır ettim, hele siz geldikten sonra bittabi hiç çıkamazdım... Bu son vaka büsbütün canımı sıktı, öyle zannediyorum ki siz iyi olur, çıkarsınız, bende sizi takipte gecikmeyeceğim....

Genç kız söylerken kaşlarının inhası ziyadeleşiyor, hele sağ kaşı teesür ve esefle yukarıya doğru kalkarken, sanki ortasından kırılmış gibi, dar bir zaviye şeklini alıyordu. Heyecan ve asabiyetle yanakları kızarmıştı. Ali Fikri dünkü çocuktan bugün birden bire açılıvermiş olan bu genç kız çehresine karşı ilk defa olarak içinde birşeylerin kaynadığını hissetti ve yine ilk defa olarak ona gözlerinde saklanamayan bir meftuniyetle dolu, baktı, baktı.

Namiye içinde Ali Fikri'nin bu gayr-i mutat dikkati yeni bir şeydi. Nazarları, gencin bu dikkatli nazarlarıyla birleştiği zaman gayr-i ihtiyari bir itiraz içinde, gözlerini önüne ittirdi...

-4-

Ali Fikri hastahaneden dört ay tebdil-i hava ile çıkıp evine geldiği zaman kardeşi Seniha da yeni hazırlanan evlerine çıkmak üzere idi. Babası damadının bu ayrı bir eve çıkmak kararına önce itiraz etmişti. Ali Fikri harpte, kızı da torunuyla beraber çıkıp gidince evde karısıyla beraber pek yalnız kalacaklardı; bunun için Naci Bey'in bu kararına şiddetle muhalefet etmiş, fakat muhalefetini ricadan ileriye götürmemişti. Ali Fikri eve geldikten sonra biraz da kendisi babasına yardım etmek istedi, fakat eniştesi bir türlü razı olmuyordu. Bilhassa bir kardeşi vardı ki İzmir Sultaniyesi'nden yeni çıkmış, Darulfunun'a girmek üzere İstanbul'a gelecekti. Nihayet razı olmaktan başka çare kalmayınca hep muvafakat ettiler.

Bu karardan Seniha da memnun değildi. Annesi, babası, kardeşi hayatının pek aziz olan bu sevgili şeylerini bırakmak ayrı bir eve çıkmayı hiç istemiyordu. Bununla beraber kocasının gösterdiği sebeplere uzun boylu mukavemete lüzum görmemiş, kendisini takibe karar vermişti. İzdivaç ettiğini, artık başka aleme ait olduğunu da ancak bu kararı verdikten sonra anlamıştı. O zamana kadar hayatındaki büyük tebeddülün farkına varmış değildi! Henüz evin küçük hanımı idi, kocasıyla beraber

çıkıp gitmeye karar verince artık hayatında büyük bir tahavvül vukua geldiğini tamamen anlamış oldu.

Evet hayatında büyük bir tahavvül vardı. Bugün, dün değil, çok evvel, iki seneden beri başlamış bir mahvlığa bu son hadise ile tamamlanmış oluyordu.

İki sene evvel Naci'yi bir arkadaşının kabul günlerinde sırasıyla bir kaç hafta gördüğü vakit henüz kendisinde izdivaç arzusu yoktu. Eski ve aziz bir mektup arkadaşı olan Bedia'nın ısrarları da olmasaydı zaten onun bal aylarıyla beraber açtığı bu kabul günlerine devam edecek de değildi. Sanki bir sevk-i tabii ile erkeklerden korkar, onlarla fazla temas icab eden vesilelerden kaçardı. Kısmen rastgele okuduğu romanlardan, kısmen de sakin ve ciddi mizacında yaşayan bir sevk-i tabii ile onda erkeklere karşı daimi bir korku yaşamıştı, bazen bir roman sayfasında tevsir edilen mesut bir aşk hayatı, yahut kendisinde nasip olabilecek meçhul ve mubhem bir saadet için hülyalara daldığı zamanlarda bile ekseriya, erkeklere karşı bir korku ile uyanır,

Birden bire silkinerek, korkulu bir rüyadan uyanıp kurtulmak hissine benzer bir şey duyardı. İzdivacı hiç düşünmez; mesut bir ocak hülyasıyla titremediği zamanlarda olmaz değildi. Fakat bir erkek teması, hatta hayalen bile, asabını mütehâşi bir raşe ile titretirdi. Aldığı terbiye babasıyla annesinin olmaktan ziyade kardeşinindi; aralarında yaşça pek az fark olmasına rağmen Ali Fikri ona hem biraz ağabey, hemde biraz hoca ve mürebbi olmuş, baba ve annelerine karşı sade kendisi için değil, aynı zamanda kardeşi içinde mücadele etmişti. Beraber okurlar, beraber yazarlar, beraber çalışırlar, beraber hissederler, beraber düşünürlerdi. Bunun için Seniha Usûli dairesinde bir tahsil ve terbiye almış olmamakla beraber hayli şey öğrenmiş, Ali Fikri ile beraber Fransızcada da hayli ilerlemişti. [S.274, s.2]

Mabadi var

Bir İcmal Tarihi

“1”

Sultan Hamid-i Abdülazizin hâmi-i müzâkeratına iştirak idiyor. Sultan Muradın ihtarı-Namık Kemal'in sözleri – Sultan Hamid şehzade iken neler öğreniyor? İnkılab reisi padişah-İstibdadda sebep-i muvaffakatiyet-Yeni Osmanlılar cemiyeti- Abdülhamid istemiş olsaydı...-Vaka-ı tarihiyyenin delaleti-Sultan Hamid Türkiyenin Mikadosu olabilirdi. Donanmamız eski halinde kalsaydı... -Abdülhamid fena olmakdan ziyâde hasta padişah-İstibdad müşiganatkarane tedrice riâyet-Sadrizam Rüştü Paşaya ne deniyor? Midhad Paşaya ne söyleniyor? Namık Kemal'in acı sözlerine tahammül-Vükelâ-yı devletin aczi-Süleyman Paşa'nın İstanbul'dan ihracı-Vükelânın hataları.

Dâire-i kitâbetten husûsi tezkirelerle tebliğ olunan irâdat-ı seniyyenin hakâik ve mahiyetini mevzu bahis etmeden evvel Abdülhamid-i sâninin evâil-i cülusunda ne gibi ahval karşısında bulunduğunu ve nasıl bir hareket-i ittihaz ettiğini söylemek mecburiyetindeyim. Sultan Hamid gibi bir padişahın bir derya-ı girdabedara benzeyen hayat-ı huruşandan iki, üç seneyi ve mücemmilen tasvir etmek için gazete sütunları hiç de müsait değildir. Şu satırları okuyanlar evâil-i cülusun tarihini bila etraf öğrenemezler, yalnız uzmanlar hakkında bir fikir hasıl ederler. Bana da bu elverir. Abdülhamid han-ı sâninin her dem mütezâyid bir vehim ve her es ile mâlûm olduğunu herkesin bildiği bir şeydir. Ben burada o müzmin illetin arazını göstermekden başka bir şey yapmış olmayacağım:

Sultan Abdülazizin halmiyle veliahd Murad Efendi'nin iclâsı için hürriyetperveranın icrâ etmekte oldukları müzâkerata iştirak iden Şehzâde Hamid Efendi gayet desas ve ahlaken fevkalâde mail-i fesad olduğundan veliaht hazretleri kendisinin iclâsına ve Kanun-ı esâsiyenin ilânına şiddetle taraftar görünen birâderine asla itimâd edilemeyeceğini ve kendi menfaatine tevafuk ettiği dakika bütün tertîbatı amcasına ifşa edebileceğinden mühim işleri ondan saklamak lazım geldiğini Namık Kemal'e defaat ile ihtar etmiştir. Babam bana “bizim korktuğumuz insan Hamid Efendi idi, mâmâfih Meşveret meclislerinde kendisini hazır bulundurduk. Çünkü onu içimize almazsak Yeni Osmanlılar'ın tertibâtını Sultan Aziz'e haber vererek cemiyetimizi esasından mahvedebilirdi. Halbuki bizimle beraber buldukça taht-ı saltanatına

biraz daha takarrub ettiği için tertibatımıza hadim olurdu. Onu çaresiz beraber bulundurduk. Fakat Sultan Murad'ın ihtâratına etbâen Hamid Efendi'ye karşı gayet ihtiyatkar davranırdık, der idi. Bu ihtiyatların bahs-ı ithâm olacak Mevad-ı mahsusîye, teferrüat-ı icraiyyeye munhasır kalmış olması tabiidir. Yoksa Sultan Murad'ın iclâsı hakkındaki tertibatın umûmiyeyi Hamid Efendi'den saklamaya kalkışmak onun hazır olduğunu mecliste hiçbir şey söylememek demektir. İşte Yeni Osmanlılar bunu yapamadıkları için Hamid Efendi memleketimizde henüz efkar-ı umûmiye tesis edemediğini ve tesisi daha senelerce matbûat ile neşriyat icrâsına ve maarifin tamimine mütevakkıf bulunduğunu, hürriyetperver bir padişahı iclâs için yegane vasıta-ı asker kuvveti olduğunu, şayet Abdülaziz Dolmabahçe Sarayı'ndan mukavemete kalkışırsa donanmanın bu mukavemeti kolaylıkla kesr eyleyeceğini, ulemadan da şerâit-i mahsusa dahilinde istifade edilebileceğini, düvel-i ecnebiyeden İngiltere'nin mazaharetine itimad olunmak lazım geldiğini, ilk açılacak Meclis-i mebûsanın âzâsı seviye-i idrak itibarıyla devleti kurtaracak kabiliyetinde olamayacak ise de aralarında irşâdat ve ihtârata etbâ edecek ve Mithad Paşa, Ziya Paşa ve Namık Kemal gibi milletin evliya-yı irfanına tamamen inkiyad gösterecek pek çok erbab-ı hamiyet bulunacağını pek güzel öğrenmiş ve bedbaht Sultan Murad bilahire cenun-ı mutabık fetvası ile hal olunca veliahd Hamid Efendi inkılab ruesasından bir zat vukufuyla taht-ı saltanatına cülus etmiştir. İşte Sultan Hamid'in mülkümüzde otuz üç sene gittikçe daha ziyâde şamil ve kahr bir istibdad idamesine muvaffakiyeti, hârikulâde zekay-ı fitrisine inzimam eden şu malûmat evliyesinden neşet eder. Bana babamın, büyük babamın verdiği ve sonra o zaman ki tertibata vakf olmuş bir çok muhterem zevatın teyid eylediği şu malûmat, Abdülhamid-i sâninin muvaffakiyat-ı istibdadkaranesini esbabıyla izah edemeyen efkarı tenvir için hâiz-i ehemmiyet olsa değildir.

Yeni Osmanlılar mukaddemat-ı Sultan Abdülhamid zamanında başlayan ve Sultan Abdülaziz'in bütün zaman saltanatında devam eden tertibat ve neşriyat ile vatanımızda ümitlerin fevkinde tecviz etmiş. Münevveran-ı, rical-i devlet ekâbir-i ulema, rüesa-yı askeriye arasında pek çok taraftar kazanmış idi. Vatanını seven, hali anlayan, istikbalin vehametini gören hiçbir insan kalben Yeni Osmanlılar cemiyetinden hariç kalmamıştı. Bütün millet, necat u saadetini cemiyetin hamiyetinden, onun icraat-ı hürriyet perveranesinden bekliyordu. Hiç şüphe edilemez ki Yeni Osmanlıların şu saltanat-ı maneviyesi onunda taht-ı saltanatına bir

az saf dil bir az acemi bir padişah cülus olup da sonra şelale-i efkara karşı uzak bir set mukavemet tesisine kalkışsaydı. Derhal hal olunur, yerine Kanun-ı esâsiye hulus ve vicdan ile kabul ve tatbik edecek bir padişah getirilir idi. Bu vatanın mukadderatı ne kadar elim imişdir ki vicdanı tarih-i ikbal devlet gibi âl , fakat tali baht-ı siyah gibi sürgün olan Sultan Murat nâ-murada Abdülhamit gibi hem gayet dessor, hem ahval-i memlekete temayyülat efkara tamamen vakf bir veliahd-ı halef olmaktadır. İdare-i hükümete gelen Abdülhamid istemiş olsaydı Osmanlı devlet-i muazzamasını bütün şevket ve iclâliyle peydaz edecek bir devre-i saltanat açar, İslamiyetin, Osmanlılığın ilelebet müntedarlığını kazanacak bir halife-i zîşan, bir padişah mukadderat-ı meab olurdu. Vakayı tarihiye göz önünde duruyor: Rusya Osmanlı payitahtının kapılarına dayanmış iken o zaman Devlet-i Osmaniyenin idamesini iltizam eden İngiltere'nin tazyikiyle Berlin muâdesini imzaya mecbur olmuş, koca Osmanlı devleti harpten yorgun düşmekle beraber yine hemen yine eski hududları dâhilinde zinde; Anadoluda, Rumeli de Arabistan da birkaç sene sonra tekrar Sultan Selim'e layık ordular çıkarabilecek milyonlarca kahraman evladıyla , İngiltere ve Fransa donanmalarından sonra en kuvvetli olan donanmasıyla, terakkiyat-ı medeniyenin revacgah-ı aleme ihraç edebileceği defâin servetiyle, dünyanın hiçbir tarafında görülmemiş derecelerde mütecânis ve asırlardan beri devam eden tahrikât-ı hariciyeye rağmen yine mütemadi ittihad anasıyla, alehusus came-i İslamiyetle zinde ve zî-hayat kalmış idi. Sultan Abdülhamid böyle bir devletin başında o deha-yı siyaseti ile Avrupayı parmağının ucunda oynatırken vehim ve hırsından ettiği mebnayı vatanı teyide çalışmış olsaydı Türkiye'nin Mikadosu olur giderdi. Yalnız Yıldız Sarayını topa tutmasından ürküp durduğu donanmayı amcasının bıraktığı halde muhâfaza ederek onu Alasonya muhârebesinde Çanakkale'den burnunu gösteremeyecek bir dergi-i hiciye indirmeseydi, evet yalnız bunu yapsaydı Balkan ittifakı zuhûr etmeyecek, hükümat-ı müttefike harbe başlar başlamaz devletimizin zaaf ve inhitatına rağmen netice-i harb her ne olursa olsun Balkanlarda eski hududların muhâfaza olunacağını ilan edecek kadar satvet-i mâzîyemizin taht-ı tesirinde kalan ve sonra bütün Rumeli'yi galib balkan devletlerine bahşeden o hayasız Avrupa siyaseti memleketimize medeniyetiniz hatta hududunu çizmemeyecek idi.

Abdülhamid-i sâni her şeyi yapmak, memlekette medeniyetin takririyle milletin saadetini, devletin şan ve şevkatini tesis ve ala etmek amel-i hâlisânesini perver -

ederken- evet ben buna katiyyen kaim, Sultan Hamid fena padişah olmaktan ziyâde hasta padişah idi. Ve fenalığı vehim vukufundan dolayı ihtiyar ederdi. Nüfuzunu muhâfaza kaygısı onu bütün fenalıklara sevk etmiştir. Biraz evvel izah ettiğim gibi bütün fenalıkları yapabilmekte ihraz ettiği menhus-ı muvaffakiyet de başlayınca bütün iyiliklerin nasıl yapılabileceğini yakından görüp öğrenmiş olmasından münbaisdir.

Her müstebid akıl gibi Sultan Hamid’de tesis ve teyid-i zulüm ve istibdadda şeytantekeane bir tedrice riayetkar idi. Cülus edince bittabi pek ziyâde hürriyetperver göründü: Sadrazam Rüştü Paşa’ya (sen benim babamsın) der. Onu arabasında yanında oturtmaya kalkışır, Midhat Paşa’ya hülâskar mülk ü millet olduğunu temin eder, münfasından avdet eden Namık Kemal’i müşavir hass-ı ittihaz etmiş gibi davranır onun acı sözlerine tahammül gösterirdi. Bir gün babama: “Kemal Bey beni mi seversin, biraderimi mi ?” sualini irad edip de Kemal’den “Sultan Selim’i severim efendim” cevabını alınca simasında bir gayz ve nefret göstermekten kendini alamamış, mâmâfih hemen kendini toplayarak Kemal ile arada hiçbir söz geçmemiş gibi musâhebette devam etmiştir. Yine bir gün Namık Kemal damat Mahmud Paşa ile beraber huzur-u hümâyun da buldukları sırada saray kapısında nevbet çalmakta olan mabeyn muzikası için Sultan Hamid: “Musiki-i hümâyunu ıslah ediyorum, şimdi pek iyi bir mızıka takımı oldu değil mi Kemal Bey ? der. Kemal (fena değil efendimiz) cevabını vermekle iktifa ider, lakin Mahmud Paşa (şu küttab efendimiz) musika-ı hümâyunlarını o kadar ıslah buyurdular ki bu gün Avrupa’da bile bu kadar mükemmel bu muzika yoktur!” Kol ile feribanesiyle işe karışınca Namık Kemal “musika-ı hümâyun kadar adî muzika takımları Avrupanın kaffe-i şantanlarında doludur. Padişah huzurunda bu kadar açık yalan söylenmez ! demiş, Sultan Hamid nevkade tahammül göstermiştir. Esasen deha-yı siyasisi ile mâkûsen mutenasib zaaf-ı ahlak erbabından olan Sultan Hamid saltanatının sonuna kadar fevkalâde tahammüllü bir padişah olmuştur. Bunun delaili faaliyesini ileride göstereceğim. Böyle vakf-ı ahval , dessay ve tahammülkar bir padişaha karşı kendisinden daha dessay, daha müdebbir bir heyet-i vükelâ bir muhit-i hürriyet lazımdı. Ta ki onun şeytanetinden devlet ve millet musavven kalabilsin. Halbuki vükelâ ve rical-i devletin Sultan Hamid’e karşı durabilecek, onun tedrici icraat-ı istibdad karanesini mana-yı hukukisiyle görerek, anlayarak amal-i mahsusasını hayr fiile isalden devr-i endişane tedâbir ile men edecek makul ve kiyaset erbabından

olmadığı ve Midhat Paşa, Ziya Paşa, Süleyman Paşa, Namık Kemal Bey’i birkaç ali-i vicdan zatdan mâada heyet-i saltanat ve hükümetin seviye-i ahlak itibariyle Sultan Hamid ile mücadeleye girişebilecek meziyetde bulunmadığını hakaik-i müslimedendir. Bu taraftan Kanun-ı esâsiyi Namık Kemal’e yazdıracak kadar hürriyet perver görünen padişah diğer cihetden o Kanun-ı esâsiyi bil ahire katibine:

Bünyan-ı melike verdi hakkıyla enderası

Abdülhamid Han’ın Kanun-ı esâsi

Beytini söyletecek kadar tadil ve imhâ etmenin çarelerini düşünüyor, etrafında yavaş yavaş kendi fikrinde, fakat kendisinden malûmatlı akıl hocaları toplanıyor, Yeni Osmanlılar cemiyetinin amcasını hal eden kuvvetini tarumar etmek için ve cidden dahiyane tedbirler ittihaz ediyor. Bu tedabir şeytanceranenin birincisi Süleyman Paşamız merhumun Karadağ hududuna memur edilerek İstanbul’dan ihraç olunmasıdır. Sultan Hamid fevkalâde kesb-i ehemmiyet eden ve Rusya ile bir muhârebenin mukaddimesi olduğundan şüphe olunamayan Sırp ve Karadağ muhârebatında devletin şeref ve namusunu ve kat ancak Süleyman Paşa’nın ordu-yu hümâyun müşiriyetine memuriyetle kabil olabileceğine evvela Süleyman Paşa’nın kendisini, sonra Midhat Paşa’yı ikna ediyor. Sultan Aziz’in vaka halini memleketin menfaati kadar da kendinin sadaretde bekası için tervic etmiş olan mütercim Rüştü Paşayı da iknalarına lüzum görmüyor. Süleyman Paşa İstanbul’dan çıkıyor. Safvet ve ulviyet vicdanı bir millete ilelebed bahs-ı şerif olacak mertebe-i bülend ve müstesnada temayüz eden Midhat Paşa ve Midhat Paşa kadar büyük vicdanlı olduğunu yakinen bildiğim Süleyman paşa merhumeler padişahın bu şeytanına aldanmayacaklardır. Onun yegane maksudi yeni Osmanlıların medar-ı istinadı askeri kuvvetinin mütah ve mütalık inkılab ve hürriyet fikirlerinin kelimen ve saifen mevbudu olan zatı İstanbul’dan atmak ve payıtahda Süleyman Paşa’dan inhilal edecek riyâset-i askeriye padişah olunduğu için kolayca kendisi iraz etmek olduğunu görecektlerdi. İnkılabı yapan bir asker reisinin henüz intilab-ı itmam olunmadan kanun-ı esasi ilan edilmeden payıtahdan uzaklaştırılması hakkında padişah tarafından gösterilen arzunun hüsnü niyetten ileri gelemeyeceğini takdir edeceklerdi. [S.274, s.3]

Ali Ekrem

Hâlid Ziya Bey Ne Diyor?..

Bugünün dünden doğduğu düşünülünce edebiyât-ı cedide üslub ve roman saltanatını yaratan Hâlid Ziya Bey Efendi bütün bu lisân ve imlâ gürültülerinde söz söylemeye en ziyâde hakkı olan bir şahsiyet olmak üzere hatra gelir. “Bilmem söyleyeceğim şeyler, ne dereceye kadar hâiz-i kıymet olacaktır..” diye büyüklüğü tetvic eden bir tevazuyla beni kabul ettikleri zaman ilk sözleri sıhhi bazı sebeplerden dolayı encümenin içtimâilerinde hazır bulunmayacaklar. Yani, fakat icab ederse mütâlalarını yazmak suretiyle iştirak edeceklerini haber vermek oldu ve sonra:

- Şüphe yok, dedi, bu lisân ceryanlarına, bu kadar seneler içinde yaşadıkdan sonra, ben de lâkayd değilim. Fakat encümendeki arkadaşlarımdan, bazılarının ihtisâsı ve hepsinin irfânı benim şهادetimden müsteğni olacak kadar yüksek olmakla beraber ne birkaç şahsın hususi olarak bir araya toplanmasıyla, ne de meselâ resmi bir encümenin mesâisiyle yeniden bir lisân bir imlâ icâd etmenin kabul olamayacağına kanım. Dünyada bütün medeni müesseseler hep asırların, tekâmil kanununa tâbidir.

Her memlekette gençlik lisân ve imlâ meselelerinde yeniliklere tarafdâr olmakla beraber bütün o hareketlere rağmen yine o medeniyetin ahengine adımlarını uydurarak ilerlemek edebiyâtın tarihinde o kadar tabii bir hâdisedir ki... Binâienaleyh biz de felân veya felân hareketin şöyle veya böyle bir teşebbüsün büyük bir netice doğurabileceğinde pek zannetmem. Mamâfih encümendeki pek muhterem ve pek kıymetli arkadaşlarımla lisân ve imlâ meselesini tesbit etmeleri, matbuâtda, aklâmda, mekteplerde hüküm süren teşevvisleri izâle edecek surette mukarrerât ithâz etmeleri pek müfid ve pek muktezi bir hareket olacaktır.

Bizim imlâmız için öteden beri birçok dedikodular olur; hemen kimse beğenmez.. Bence bu lisânın ve imlânın kendi nefsinde mevcut biz noksân değil belki batından batına ihmâle, kayıtsızlığa düşür olmuş olmasından tevellüd eden bir hâdisedir. Ben, bir takım eksikleriyle beraber lisânımızda kâfi derecede esaslar mevcut olduğuna eminim. Bugün unutulmuş veyâhud öğrenilmemiş yüzünden bilinmeyen bir takım kâideler vardır ki bunlar lisânda olsun, imlâda olsun icâb eden zabt u rabt temin için kifâyet edecek kadar kutludur. Sâitlerin şimdiki telakkiye göre kullanılmamasında meselâ (Kalacak) fiilinin (Kalacağı) suretinde yazılmamasında hep bir takım kâidelere istinâd edilmiştir. Zirâ o (Kalacak) misâlindeki hâi resmiyenin harekesi

zannettiğimiz gibi yalnız hafif değildir. İltihâk ettiği kelimenin ahengine göre hem hafif hem şekil okunur. Meselâ menfi fiillerde şekiller için “Ma”, hafifler için “Me” kullanılması esâs olduğu hâlde müteşebbisler de hâi resmiye konulması, fakat bu hareketin hem hafif, hem de lüzumuna göre şekil olması kâide ithâz edilmiştir.

Bir lisana sâhib olabilmek, imlâyı doğru yazabilmek için onun dayandığı kâidelere vâkıf olmak icâb eder. Sâitlerle kullanan bir lisânı, meselâ Fransızca’yı ele alalım: Bilmem siz de gördüğünüzü, mahkeme zabıtlarında vesikâların muharrerâtın aynen sureti neşredilir. Ben bunların içinde meselâ câhil yazı yazmasını harfleri yan yana getirecek kadar bilen insanların mektuplarına, el yazılarına tesâdüf ettim. Meselâ:

Je you J  tro p couter, m  zanfau gibi iml lar vardı. Aks nların mahaline göre de kişmesini  ,  ,  , aie, aient, ai et, est es gibi hep “e” okunan hecelerin mahallerini, man larını bilmek hep kavâid malumatına mütevakkıftır. Bundan Şu netice çıkar ki lisanının sarf u nehvini, esaslarını epeyce bilmeyen herkes, hangi milletten olursa olsun aynı nev hat lara düşer. Binâenaleyh yapılacak Şey, demin de söylediğim gibi kâideleri tesbit va tamim etmektir.

Muhterem edibin m s delerini rica ederek dedim ki:

- Beyefendi, imlâda bir inkılâbın lüzumunu hissedenler, bu yolda bir ıslâhı vacip görenler diyorlar ki imlâmızın Şimdiki Şekli talim ve tedris sahasında nih yetsiz müşkilât tevellüd ediyor; okuyup yazmayı sökmek o kadar g ç, o kadar karışık ki çocuklar bütün bu birbiriyle karışılaşan, birbirini nakız edercesine m stesnalarla dolu olan kâideleri bir türlü  ğrenemiyorlar; kimisi öğrenmekten de vazgeçiyor. İsbât edenler ise uzun uzun vakit g b ediyorlar.

- Evet aynı derece-i zek da bulunan iki çocuk, yahud da yalnız bir çocuk aynı zamanda hem Türkçe, hem de meselâ Fransızca kırâat ve iml ya başlasa Şüphe yok Türkçe okuyup yazmak m lkesi ötekine nispetle pek geç elde edilebilir. Şu kadar var ki bu fark ancak mekteplerin ilk sınıflarında göze çarpar. Fakat seneler tev li ve t kip ettikçe aradaki fark gittikçe azalır, ve nihayet son sınıflarda her ikisi de kuvvet ve derecede birleşirler.

Bunun tez hirini, neticelerini pek bâriz olarak görüyoruz. Meselâ bizim idâdi ve bilhassa Galatasaray Sult nisi’nin mezunları Avrupa’ya, Almanya’ya gittikleri zaman aynı derecedeki tahsile, kâfi bir m lum ta mâlik olduklarını ib t edyorlar,

hatta onların içinde yerli talebeye nisbetle tefvik edecek kadar mümtâz olanları bile vardır. Bütün bunlar anlatıyor ki bedâyette müşkilât-ı iktihâm edildikten sonra gittikçe onun izleri gâib oluyor; eksikleri telafi ediliyor ve nihayet matlub olan neticeye vâsıl olmak pekâlâ kâbil oluyor.

Binâenaleyh lisânın imlânın terkisini kendi hayatından; medeniyetin tekâmil kanunlarından beklemek çaresizdir. [S.274, s.3]

3.80. İki Yüz Yetmiş Beşinci Sayı

Keka!...

(Abdurrezzak) merhumun, küçük (İsmail) ile bir muhaveresini naklettiler.

(İsmail), (Abdi) yi bir yere hizmetkâr olarak yollamak istiyor, diyor ki:

- Abdiciğim keka!.. Hiç bir zahmet, yorgunluk yok. Sabahleyin erken kalktın mı.. Keka!. Elini, yüzünü yıkamadan ortalığı güzelce süpürür, temizlersin.. Bitti mi, Keka!... Ne olacak?.. Bir saatlik iş!.. Ondan sonra küçük beylerin sefer taslarını hazırlatır mektebe götürürsün. Bu da bitti mi Keka!.. Döner gelir... Zembili alırsın.. Bakkala, kasaba, sebzeçiye gidersin.. Ekmekçi zaten gelir.. Pirinç mi, yağ mı, et mi lazım.. Onları da alır, aşçıya verirsin... Verdin mi Keka!.. Olabilir a.., Efendi veya Hanım seni bir yere yollarlar. Oraya da gidersin... Gidip geldin mi.. Keka!... Ev hâli bu! Çamaşır yıkanır... Su çekersin, biraz odun taşırsın..

(Abdi) nakarata dikkat ettiği için derhal:

- Keka!...

- İşte bu kadar... Taşydın mı?

- Keka!..

- Ha şöyle!. Çok anla anlayışlısındır, vesselam! Bakarsın ki süprüntücü gelmiş... Tenekeleri kapınca arabasına boşaltırsın... Boşaltın mı

(İkisi birden)

- Keka!..

- Daha ufak tefek şeyler olur.. Ta öğleye kadar onları da görürsün... Gördün mü?

(Yine ikisi birden)

- Keka!

- Keka!.. ya!.. Öğleyin Allah ne verdiyse yer, içersin.. Bir de ocaktan kahve!.. Oh!..

(Abdi):

- Keka!..

- Evet... Keka!.. Gün yarı oldu demek!.. Yemekten sonra şişkinlikten insana bir gaflet basar gibi olur... Sakın uyuma!.. Dolaş!.. Hanıma sorarsın bir şey istiyor musunuz?.. Olur a. Al şu mektubu postahaneye götür derler.. Alır götürürsün götürdün mü?

(Abdi)

- Keka!..

- Bak, ne çabuk alıştın?.. Bir kere de alıştın mı?

- Keka!..

- Meselâ evden sokağa çıkarlar. Sen de beraber.. Çarşıya giderler.. Sen de beraber... Öteberi alırlar sen de beraber... Onları da yüklenirsin döner.. Döndün mü?

- Keka!..

- Olur ki tuhafcıda veya bir mağazada paket maket unutulur. Derhal segirdir, gider, alır gelirsin...

Geldin mi?

- Keka!...

Akşama doğru yine tabanları yağlarsın.. Doğru daireye.. Efendiye bir görünür beklersin.. Dairenden çıktın mı ardı sıra... Artık akşam pazarı.. Kavun mu olur, karpuz mu, yoksa başka bir şey mi.. Her ne ise yüklenip getirirsin, getirdin mi?

- Keka!..

- Sezinlersin... Efendi çağıyor mu? İki de bir, sigara tablasını silmek bahanesiyle girip çıkarısın... Misafirleri varsa beklersin. Ziyade olgunlarını fener yakar, koluna girer evine kadar götürürsün... Götürdün mü?

- Keka!..
- Döner, gelir kalan misafirlerin yataklarını, yemeklerini yedirir, el ayak çekildi mi sen de odana gider, yatarsın... Keka!.
- Yatar mıyım? İsmailciğim!.. Beni affet.
- Neden?
- Yatmak var mı yok mu? Bu tembel harici bir hizmet!... Bana en sonunda uykusuz da kalacak bir iş bul..!

Mukteza-yı hal, içimizden belki bir ekseriyat derd-i sehere müptelâ bulunuyor. Fakat işten değil, işsizlikten. Fransızlar:

Uyku seven ihtiyarlıkla sabahlayan gençlik ölümü yakındır.

Derler. düşünülecek olsa biz kucak kucağa bulunuyoruz demektir. Fakat bana bir iş çıktı; Mebusluk!.. Bir kere de oldun mu?

- Keka!..

Olmadın ise, reviş-i i hâle göre yine:

- Keka!... [S.275, s.1]

A.R

İstibdâd-ı Edebî’de Mehâfıl-i Edebîye Numûnelerinden Birkaçı

(Andelîb), şekil ve kıyafeti, ahvâl-i rûhiyesi, metânet-i ahlâkiyesi. Bu müthiş zamanda hafiyelerle münâsebeti, pederi hakkındaki fikri: O devrin nâmuskârlığı hâfiye olmamak idi –(Müstecâbîzâde İsmet), şekli ve kıyafeti, (Andelîb) ile aralarındaki fark-ı sahâvet –(Sucu Yorgi) nin dükkânındaki oda, odanın içi, mefrûşâtı, büfeleri, muhteviyâtı, iklimi, odanın ehemmiyet-i asriyesi, (Yorgi), (Andelîb) in Yorgi hakkındaki kanaati, (Yorgi) ile muamele-i rûzmer, oda da meclis-i millîyenin inikâtı, odanın müdâvimîni, (Ahîler) Cemiyeti, (Subûh) âlemi ile (kaylule) arasında, (Saraç Hanı) na, (Taş Han) a, büyük, Küçük (Müslim) e, (Vezir Hanı) na, (Kafkas) Birâhânesi’ne... Gidişi, gelişi, enva-i ilhâmât ve sanihât numuneleri.

Evet, (Andelîb) başlı başına bir (tip) idi. Ekseriyâ uzunca kıvrıkcık, daha doğrusu girift siyâh saçları, kocaman kafasına papak giymişine döndürür, küçük, büyük gelişi güzel bittabi kalıpsız, hattâ günlerce süpürülmemiş, tozlu, lekeli, yağlı, bazen ötesinden berisinden çamurlu bir fes, bu saçlar üzerinde kâh kalın çizgili alını örterek gözlerine yakın, enli kaşlarına kadar inmiş, kâh tepesinde her nedense, belki yağmurların herhangi bir vasıta-i meyâhiyenin tesiriyle bozulmuş dururdu. Simâsı ablak, dediğim gibi kaşları gür, gözleri büyücek, siyaha kârib elâlıkta, burnu etli, müsemmâtı görünür derecede aşikâr, delikleri kabarık olmakla beraber ucu toplu kırmızımtırak bıyıkları koyu kumral, âdetâ post denecek kemiyette, tel itibâriyle uzun, sık olmak hasebiyle kalın, bî-reng-i afiyet, raşedâr dudakları üstüne yukarıdan sarktığı gibi Mollazâde olmak hasebiyle küçük yaşından beri salıverdiği sakalını bilâhâre bütün bütün başıboş bıraktığı için onun dahil elyaf-ı perişânî bâ-husûs bamtelleri ve havâlisi aşağıdan yukarı fırlak bulunuyordu. Bu teşkilâta etlice, büyükçe, pür-mû iki kulak da ilave ederek herhangi bir sebeple kahkahalara müncer olan bir istidâd-ı dehakî verecek olursanız bütün sîmânın açılıp kapandığını, nesc-i şiiirinin daha ziyâde kararır açıldığını veyahûd yine herhangi bir sebeple şütûm u ağlazm boşanmasına sebebiyet verecek bir hadise zuhûr eyleyecek olursa zaten muhtekin bulunmaya alışmış olan çehresinin morarır âdetâ kararır dereceye kadar vardığını görmüş olursunuz.

(Andelîb) için hiddet ile neş'eye intikâl arasında pek cüz'i bir mesâfe vardı. Onun için idi ki çocuk tabiatlı addolunurdu. Kesret-i küûl bu mizâcı hem hırpalıyor hem de değiştiriyordu. Fakat asla garaz, sû-i niyet, iftirâ, temîn-i menfaât için yalan, dolan, fitnecilik gibi ahlâk-ı reddiyeye delâlet eden ahvâlden hiçbirine sevk edemiyordu. Şâir, bu husûsta cidden bir kahraman addedilecek mertebede metin idi.

Hâfiyelerle alenen eğlenir, canı isterse alenen söver, kovar, hattâ dövüşürdü. Pederi bu mahâlif hareketine dayanamadığı için kendisinden yüz çevirdiği, o da onun bu infîâlini çekemeyerek araları pek ziyâde açıldığı hâlde bile:

- Ben babamı sevmem, fakat hafiyeye olmadığı için her ferd-i namûskâra gösterdiğim teabbüd-i ihtirâm-kâriyi onun hakkında da göstermekte kusur eylemem! derdi.

(Müstecâbîzâde) yi ne zaman tanıdım ise Andelîb'i de o zaman tanımış idim. (Balıkesir) taraflarından olduğunu söylerdi. Uzun, beyazca bir çehre üzerinde düz bir

alın, açık, çekik iki kaş, az bademi, akı çok bir çift elâ göz, az sivri burun, ince dudak üzerinde bitmiş bir kaytan bıyık. Az yuvarlak bir çeneden müteşekkil olan bu simâda ekseriyâ hafif tebessümler gezinir, nazarları keskin, müstehzî olduğu gibi esnâ-yı muhâverâtta ellerini dahi tebyîn maksadı hususunda istihdam ederdi. Bu iki refikin ciddiyetlerinde bir nevi müşâbehet var idi ise de hoppalıklarında, neşelerinde hayli fark görülürdü.

(Andelîb) adetâ şımarık olur Müstecâbî seriü'z-zevâl bir sükûnetten tedrici bir surette coşkunuğa kadar çıkardı.

(Andelib) hem müflis, hem de müsrif idi. Gınâ-yı tabına top attıracak şekilde sahi idi. (Müstacabî) de yeni yetişecek ve sonradan erbab-ı kâlem sırasına geçecek olanların evvel ve âhir gibi müflis idi ise isrâf ve ibzâlde ona çıkışamazdı. Bir gözyaşı, bir söz ü güdâz bir boyun bükme, kulağa bir fısılayış Andelîb'i çileden çıkarır, çırcıplak, tehi-dost bırakırdı.

Bir gün bana:

- Ben gideyim, Hacı'da bir kebab yiyeyim, bana bir çeyrek ver dedi. Verdim, gitmesiyle dönmesi bir oldu.
- Ne döndün?
- ... Rast geldim. Bir çeyrek istedi. Verdim!

Sucu (Yorgi) nin üstündeki oda dediğim ikinci katta, Bâbâli Caddesi'ne nazır, müstâtilden ziyâde murabbaya , karîb çerçeveleri meşkûkül-hal iki pencerele bir yer idi. Medhali dükkânın yanındaki dar, karanlıkça bir koridor, dolambaç bir merdiven, bakla sofadan ibaret idi. Oda kapısından girilince ya serili veyahûd ayak tarafından baş tarafına doğru bir hamlede -yorgan, yastık, çarşaf, var ise gecelik entarisi de dâhil olduğu hâlde- bükülüp bırakılmış iki yatak görünürdü. Mefrûşât ve tezyinât: Ne gece indirilmiş, ne de gündüz kaldırılmış soluk eski perdelerden, iki köhne sandalyeden, köşelere atılmış kirli çorap, mendil, hırka, gömlek ve emsâlinde, sahifeleri birbirine geçmiş kitaplar, mecmûalar, gazetelerden, tabakadan bozma sigara tablalarından, tabanları yenik terliklerden, kirli havlulardan müteşekkil idi. Yalnız büfe gâyetle husûsi idi:

Fakat bizim bildiğimiz gibi kütüphanelere benzer, doğramacı işi dolaplar değil, oda döşemesi üzeri, kapı arkası, dışarısı, yerli dolap içerisi, oyması kaba duvar hücreleri, sandalye üstleri pencere kenarları idi.

Vaktine göre kebabçı, bakkal tabakları, çatalları, bıçakları, sardalya, helva, üzüm, karpuz, kavun, ciğer, piyaz, işkembe çorbası, baş, peynir, zeytin, patlıcan tavası, pilâki, kadeh, sürâhi, bardak, yeşil çanak, çinî, yarım veya bir okkalık, bazen binlik, yüz dirhemliklerle gazozlu şişeler, iç ekmek, simit parçaları, kuru poğaç, burun kırıntıları, pastırma, sucuk bakayası, henüz salata artıkları, çoz, portakal, kestane, fındık, fıstık kabukları, sıkılmış limon parçaları, sarı havyar ezmesi, muhallebici tavuğu kemikleri, açık saçık, dağınık, dökük, kırık, hurda, mahlût ve müteferrid dururdu. Kış ise bittabii keskince, yaz ise az keskin bir koku, sigara dumanlarına süvar olmuş, tavanlarda gezinir, pencereler açılır açılmaz ağır ağır dağılırdı.

İşte bu odanın içinde idi ki günün ne kadar mesâil-i edebiye ve siyasiyesi var ise mevkî-yi tedkike konulurdu!.. O zamanlar böyle telefon tertibâtı mevcûd olmadığı için ya sükân-ı aşiyandan biri ihtiyâr-ı zahmetle o karanlık koridora çıkararak:

- Yorgi!

Diye bağırır, yahûd içlerinden biri ayağıyla döşemeye kuvvetli vurarak (Yorgi) yi hâlden haberdâr ederdi.

(Yorgi) meşgûl ise küçük çocuğu yollar, değil ise mutlaka kendi gelir idi. Orta boylu, saz benizli, zayıfça, gözleri çukur, akı ziyâde, elâ gözlü, kızmadan ziyâde gülmeye meyyâl, ya Karamanlı yahûd civâr köyleri ahâlisinden, otuz otuz beşlik biri idi.

Fakat burada en ziyâde câlib-i dikkat olan bir hâl daha vardı. (Andelîb), (Yorgi) den de şüphelenirdi. Der idi ki:

- Bu herif ya hâfiye, yahûd biz burada ne yapıyorsak görebildiklerini korkudan söylüyor!.

Matbûâta musallat olan belâlara bilâhare mufassalan yazacağımız için (Andelîb) in şüphesi burada tamîke lüzum görmüyorum. Oda alelusûl bir muvâzene-i mâliyyeye tâbi idi. Bu muvâzenede açık veya fazla (Yorgi) nin vücûdu üzerine:

- Şunu doldurt!

Diye uzatılan, şişenin hacim-i istiâbisinden anlaşılırdı. Eğer bütçe açık ise yüz dirhemlik yahûd yarım okkalık gösterilir, irâd ü masraf mütekâbil ise bir okkalık, fazla zuhûrunda yâni (Yorgi) ye olan duyûn-ı gayr-ı muntazama bir itilâf neticesinde -ki ekseriya kitap, vesaire terhini veyahûd kitapçılardan birinin kefil olarak irâesi demek idi- tesviye edilmiş ise binlik işâret edilir, pek nâdir olarak karşiki bakkal İstavri'den balık tavası, peynir, mevsimine göre (Sirkeci) den üzüm, elma, portakal vesâir aldırılırdı.

(Müstecâbi), âlelekser içmezdi. Hattâ haftalarca perhiz ettiği vâki idi. Şişenin vürûduna intizâr adetâ bir âyin-i mahsûs icrâsıyla hitâm bulurdu.

Üç lisândan mûntehip, fakat her defa için tekrarı mutlak olan mısralar, beyitler, kasîde parçaları, kıt'alar, şarkılar tertilî terennümü usûlden idi.

Mesela bir ses:

“Geh mü'tekif-i deyrem ü geh sâkin-i mescîd”

Yani ki tûra mi talebem hâne-be-hâne”

Diğer ses:

“Elâ la-tahzûnenne ahu'l-beliyye”

“Felir-rahmânî eltafun hafîyye”

Öteki ses:

“Bir câm ver Allah için, bir bâde de ol mâh için”

“Tâ medh-i şâhen şâh için, alam ele levh-i kalem”

Kelimâtıyla aksederdi.

Maahazâ müdaviminin ekserisi “Akşamcı” yani geceyi odada geçirmiş olanlar değil idi. “Sabahçı” yani biryere uğrayıp da def-i humâr etmeye takati olmayan ve elbette (Andelîb) de birkaç kadeh bulunur kuvvetiyle uğrayanlar idi. Bunlar arada sırada tekkeye aş da getirirlerdi. Bir nevi (Ahiler) Cemiyeti demek olan bu arkadaşlıkta şirket mutlaka câri olurdu. Para gizlemek ayıp idi. Merâtip, derece-i malûmatın verdiği ehemmiyetle kendi kendine tayin ederdi.

Bu âleme şürekâ arasında (Sabûh) nâmı verilmişti. Bazen öğleye kadar devam eder, herkes birer uzanacak yer bulur, odada istif halinde (kaylûle) ye, yani öğle uykusuna

varılırdı. Lâkin Sabûh ile (Kaylûle) arasında (Tenkidât-ı Edebiye) mübahis-i mütenevviâ cereyan ederdi.

Bazen birer ikişer çıkılır, muhtelif istikâmetlerden bir merkeze mesela Kürkçüler Kapısındaki (Saraç) Hanı'nda Çarşı Kapısı'ndaki (Taş) Han'a, Kumkapı üstündeki (Büyük), (Küçük Müslim) e, (Çemberlitaş) ta ki (Vezir) Hanı'na, maldâr bir refik zuhurunda Sirkeci'deki (Paris) Oteli altındaki (Kafkas) Birahânesi'ne veyahûd Balık Pazarı'nda, Limon İskelesi'ndeki herhangi bir meyhâneye gidilirdi.

Buradan hurûc mutlaka gece ile mûterâdiftir. Müşterek gazeller ile kıtalar, rubaiyât, hamriye matlaları, sakinâme girizgâhları, şarabiye ler, âlem-i harabât manzûmeleri, esrâr-ı aşk,

“Meyhâneye serdin postu”

“Bir kadeh ver aman Kosti”

Veya:

“Bir zaman içtik idi bir nev-civânın aşkına”

“Şimdi nûş etmekteyiz pîr-i mugânın aşkına”

“Nerdesin ver sâkıyâ kâşî kemâmn aşkına”

“Meydedir zevk-i tecelli, neşe, reng ve incilâ”

“Her kadehte başka bir âlem görür çeşm-i safâ”

Ve emsali şarkıyât, hattâ:

“Gerçi mestim, lîk aşk-ı zü'l-Celalin dildedir,

“Her kadeh, dürdâne-i tesbîh ve tazîmdir sana

gibi ilâhiyât bile buraların mahsûl-i ilhâmâtıdır. Bunların ne surette sünûh ettiklerini ileride göreceğiz.

Ahmed Rasim

Muhittin

Gurub

Kardeşinin mektepten, sokaktan kitaptan getirdiği bütün yeni fikirleri de derhal kabul eder; sonra bu fikirleri müdafa için babasıyla mücadele eden Ali Fikri'ye arada sırada yardıma koşardı. Kani efendi hissens muhafazakar olmakla beraber yavaş yavaş çocuklarının tesiri altında kalmaktan da kurtulamamış, bilhassa iki çocuğunu seven pek anneleri Nazime Hanım'ın onların her hareketlerini hoş gören müsemahkarlığıyla nihayet evin manevi idaresini Ali Fikri ile Saniha'ya bırakmaya mecbur olmuştu.

Seniha için Namiye de ayrı bir müessir olmuştu. Onda tam bir Avrupalı kız hali vardı. Serbest, yaşının ilerlemiş olmasına rağmen erkenden kaçmayı bir türlü beceremeyen bir alışmazlıkla beraber şu sokaklarda hergün yüzlercesi görülen hafif, noksan terbiyeli, şımarık kızlardan büsbütün uzak, serbestliği içinde ağır, zerafeti içinde sadelik, Ali Fikri'nin de pek çok taktir ettiği Namiye, Seniha'nın fikirleri üzerinde büyük bir tesir yapmıştı. Bununla beraber Seniha erkek olmak üzere, ağabeyinin bir kaç arkadaşından ve bu meyanda bilhassa Cemil Süreyya'dan başka hemen hemen hiç kimseyi tanımış değildi. Bunun için Ali Fikri ile Namiye'den sonra çocukluğunun yegane arkadaşı Bedia, genç bir hariciye memuruyla izdivaç ederek Şişli'de açtığı yeni apartmanında yeni bir hevesle kabul günleri tesis ettiği zaman, arkadaşının o kadar ısrarlarına rağmen bir türlü oraya gitmeye razı olamamış, sonunda ancak kardeşiyle ve Namiye ile gitmeye alışabilmişti.

Naci'yi orada bir kaç defa ancak görmüştü. Her hafta salonun birbirlerini yeni tanımaya başlayan müdavimleri arasında Naci, yakışılı, zarif, malumatlı bir genç idi. Güzel söyler, söylediği zaman herkesi kendisini dinlemeye mecbur eder, Paris'ten yeni gelmiş, açtığı dava vekaleti borusunun ismi ağızdan ağıza dolaşmaya başlamış bir genç olarak tanınmıştı. Etrafında hatta bazı kalıp dedikoduları bile ceryan ediyordu. Fakat, Saniha ona hiç fazla alakadarlık göstermemiş, hatta onun kendisine karşı şayan-ı dikkat bir teveccühle hareket ettiğini bile pek geç fark etmişti. Namiye bir gün, buradan çıktıktan sonra:

- Dikkat ediyor musun, Seniha, Naci Bey sana karşı pek fazla hulus gösteriyor?

Dediği zaman mütehayyir olmuştu. Demek, onun kendisine karşı hususi bir muamelesi olduğu doğru idi ve buna kendisinden başka dikkat edenler de vardı; önce bundan utanır gibi olmuştu, annesi, babası, daha onlar gibi bütün bir ekseriyet yeni hayatı sırf böyle erkekle kadın arasındaki münasebetlerden dolayı red ederlerken burada bir erkek kendisine karşı hususi bir nazarla bakmış olmasından dolayı utanıyordu. Hatta Namiye; ilk defa olarak kendisine bundan bahsettiği vakit, sanki bir cürm-ü meşhud halinde ve yakalanmış gibi, kızarmıştı, halbuki kendisinin hiç bir kabahati yoktu, Naci'yi buna teşvik için hiç bir şey yapmamıştı.

Sonra, günün birinde ağızdan ağıza bir söz çıktığını müşterek dostlarla Naci Bey'in bir teklifinin babasına kadar gittiğini haber almıştı; genç adam Seniha ile izdivaç etmek istiyordu. Seniha bundan haberdar olunca birden bire şaşırmış, Bedia'nın günlerindeki hususi muamelenin bu kadar süratle böyle bir neticeye kadar gitmiş olmasına inanmak istememişti. İzdivaç, bu, henüz ciddi olarak kendisinin hatırından bile geçmiş değilken, hiç bilmediği bir zamanda, hiç ümit etmediği bir taraftan böyle bir talep çıkıverince herkes arasında nagihan kabahatli mevkiine düştüğünü zannetmişti. Zaten, İstanbul'da yeni başlayan bu salon hayatı hakkında neler söylenmiyor, ne dedikodular olmuyordu! Bütün bu dedikodular arasında şimdi kendisinin de karışmayacağı ne malum idi? Namiye ve Ali Fikri, hatta Bedia'da kendisinin bu meselede tamamen bi-haber olduğunu elbet bilirdi; fakat, onların bu şahadetlerine rağmen, annesiyle babasına aynı emniyeti vermek, hakikatı anlatmak kabul olabilecek miydi? Bunu pek güç buluyordu. Esas itibariyle taktir etmedikleri bu alafiranga hayata karışmanın daima böyle neticeler vereceğini kendilerine bir çok defalar söylemiş değiller miydi? İşte, dedikleri olmuş, korktukları şey, bizzat kendi kızları hakkında başlarına gelmişti!

Bu düşünceyle Naci Bey'in teklifi annesi vasıtasıyla kendisine kadar geldiği zaman evvela şiddetle red etmiş, annesine kendisinin bu işin evveliyatından bahsederek, tamamen masum olduğunu anlatmaya çalışarak zaten henüz ne izdivaç fikrinde olduğunu, ne de zevci hakkında sarih bir fikir sahibi bulunduğunu söylemişti. Fakat, nasıl olmuşsa olmuş, bir müddet devam eden ısrarlar, müzakereler, tekrar ısrarlardan sonra Ali Fikri'nin de tavsiyesi ile izdivaç tahakkuk etmiş ve günün birinde henüz

genç kızlıktan çıkmaya karar vermemiş olduğu halde evlenmişti. Bütün bunlar kendisine hatta, anne altına olduktan sonra da, bir rüya gibi gelmişti. Fakat, şimdi rüyanın birden bire hakikat olduğunu görüyordu. Çocukluğundan beri havasına alıştığı evini bırakıp çıkmak, annesinden, babasından ayrılarak şu, henüz o kadar geri gitmez vukuata rağmen alışmadığı adamlarla başka bir aleme atılmak güç geliyordu. Ali Fikri kardeşinin bu haline dikkat etmekten hali kalmamıştı; bir gün:

- Ne o, Seniha, demişti, anlamıyorum, sen hiçte memnun görünmüyorsun... Yoksa mesud değil misin?

Evet, bir vakitten beri bazı zamanları oluyordu ki evde kendi kendisine bu suali sormak ihtiyacını duyuyordu. Fakat, ne vardı? Mesut olmamak için nasıl bir sebep bulunabilirdi?

- Hayır, ağabey, dedi hiçbir şey yok... Bugünlerde evden, sizlerden, annemle babamdan ayrılmak bana pek güç geliyordu onun için... Mesud olup olmamaya gelince bunun bende pek farkında değilim... Hani o bazen romanlarda tesadüf edilir bir sadet vardır, şüphesiz o nev bir saadete mesut değilim. [S.275, s.3]

Mabadi var

3.81. İki Yüz Yetmiş Altıncı Sayı

Eski Yeni Hal!

(Mutayebat-1 Türkiye) sahibi (Galip) Paşa merhum, münkaden avdetinden üç sene sonra Sultan (Abdülaziz) Han'a takdim ettiği manzum arzuhalinde uzunca yanıp yakıldıktan sonra:

“Hüdâ hakkı için aç kaldırdım künc-i mihnette”

“Ehibbâ, asdika celp etmeseydi gâhî lokmaya”

“Bilâ davet-i azîmet eyleyip her sûre-i açlıktan”

“Yanaşırım teklifsizce her amade sofraya”

“Ziyafetlerde ekl eyler idim gâhî lühûmatı”

“Kanaat eyleyip hanemde bir tas, çorbaya”

“Ay eskidikçe bî-misbah okurum ayet-i nuru”

“Dualar eylerim gelsin diye her şeb yeni âya”

“Enitim çıktı evc-i asmâna renciş ü gamdan”
“derunum inlemekten geçti gündüz benzedi nâya”
“Kapanıp hanede kaldım zaruri inzivâ ettim”
“Bütün yazlar geçip hiç çıkmadım seyran ve sahraya”
“Ne bâr-gir ne esb ve ne hâr ve ne esterem vardır”
“O da yok binmeğe razı idim atlıkarıncaya”
“Frenkistan’da iflasa çıkan tâcirler asâ-bin”
“Top attım müflis oldum kalmadı hiç elde sermaye”
“Uşaklarım dağıldı gel dedikçe bana derler hep”
“Kaçan at hey efendi hiç gelir mi boş, torbaya”
“Münakkaştır tebeşir ile bâb-ı hâne-i âciz”
“Yığıldı kaldı borç ekmekçi ile atlı sakaya”
“Çala çala aşındırdı hele bakkal, kapıyı”
“Kavlin abluka etti gidemez oldum ehibbaya”

Ve ilh. Diyor.

Okudukça beni düşünme aldı. Kırk elli sene içinde İstanbul maişet ne kadar tebdile uğradı. Bilhassa bu son senelerde! Hele bu beyitler arasında en ziyade:

“Frenkistan’da iflasa çıkan tacirler asâbin”
“Top attım müflis oldum kalmadı hiç elde sermeye”

Beyti nazar-ı dikkatimi celp etti. o zamanlarda iflas muayyebattan idi.

Fakat Devr-i İstibdat’ta bir aralık, iflas moda olmuştu. Harif usul defterinde mahir kâtipler arar, bulur. Defterini kanun-ı mahsusı mevadiyesine göre tanzim ettirirler, günün birinde ilân- iflas eder. Memurin, tüccar toplanır, tetkik ederler neticede hilesiz müflis olduğu ilân edilir, alacaklılardan maada bir hayli kişi müntefi olur, kendisi de dercesine göre beş on bin lira ile çekilir, fakat beş on ay sonra piyasada beş aşağı beş yukarı gezinip dururdu.

Hatta o sıralarda müflisin birine

- Şimdi nasılsın?

Diye sormuş da şu cevabı almışlardı:

- Elhamdülillah alacaklı yüzü görmeden kurtuldum!.. Pekiyi!

Şimdi nasıl bilemiyorum. Ortada müflis de görünmüyor, züğürt de!.. Galiba birbirine karıştılar veyahut sosyalistlerin istedikleri oldu: İştirak-ı enval ü ahval! Yahut gerçekten toplar bombalar atarak vardığımız bu iflâs-ı umumi arasında sinek vızıltısını işitemiyoruz!.. Bahusus veresiye muamalat ortadan kalkalı esnaf ve tüccar da burunları Kaf Dağı'na kalktı. Yüze üz, iki yüz kazanan bu gaddarların ellerinden müflis-i mendebure dönen halk, karın gurultusundan top sesini işitecek kulak mı kaldı!... [S.276, s.1]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 35

Muhittin

Gurub

Fakat, buna bakıp da alelade “mesut değilim” diyecek olursam da bana inanmayınız, mutlaka bir vahim olmak lazım gelir, çünkü ortada hiçbir sebep yok...

O zaman iki kardeş bu bahs üzerinde uzun uzadıya konuştular; romanlarda okunan saadetlerin hayatta kabil edecek tesadüf şeylerden olmayacağında her ikisi de ittifak ediyorlardı. Şu halde Seniha hayatından uzun uzadıya şikayet etmek de haklı olamazdı. Bunda da her ikisi müttefikti, yalnız Seniha diyordu ki:

- Bununla beraber öyle hissediyorum ki insan için hayatında şu veya bu muhakemeyi yürütmeksizin, hiçbir mukayese yapmaksızın şöylece varlığından bir memnun oluş vardır ki saadet, işte bu daha ziyade istirahat ve emniyete benzeyen şeyden ibaret gibi geliyor. Ben de bulunmayan şey de bu... Eniştem hiç fena bir adam değil, bana karşı her suretle iyi muamele ediyor, şikayet etmek için zorla bir sebep arasam bulabileceğimi zannetmiyorum, şu halde mesut olmam lazım değil mi? Hayır, çünkü içimde hayata karşı o emniyet ve huzuru bulamıyorum... Ne istiyorum? Hayattan ne bekliyordum, ne buldum? Bütün nice mechul şeyler... Öyle zannediyorum ki hayat hakkında hiçbir fikrim yok ve bütün şu emniyetsizlikte bundan ileri geliyor. Bazen kendi kendimi tahlil ediyorum, şimdiye kadar bulabildiğim bir şey varsa o da şu: Evlenmek için bizim gibi kızlar pek acele

etmemeliler... Bahsettiğim emniyetsizlik hayata ait malumatımızın noksanından, hatta büsbütün yok olmasındandır... Bir şey bilmiyorum ki bir şey isteyeyim, bir şey isteyemiyorum ki bulup bulmadığı mı anlayarak bir hüküm verebileyim... Bilmem, anlatabiliyor muyum?

Ali Fikri, kardeşini ilk defa olarak kendi hayatından bu kadar ciddi bir lisanla bahseder görmüş, sözlerini dikkatle takip etmişti:

- Evet, demişti, haklısın... Sade sen değil, belki biraz bende öyle. Biz hayat hakkında müspet ve derin bilgiler sahibi değiliz. Fakat, ben senden dolayı korkmuyorum. Hayatı öğrenmekte devam edeceksiniz. İzdivaç ile ne istediğini elbet bir gün gelip anlayacaksın. Bundan sonra da sırana bulduğuna gelir. Ben senden eminim, elbette münasebetsiz bir şey isteyecek değilsin. Eniştemse şimdilik sana istediğin şeyleri vermekte kıskançlık edecek bir adama benzemiyor.

Ali Fikri'nin bu tarzı muhakemesini bizzat Seniha ikmal etmişti!

- Şu halde intizar, değil mi? Demişti, evet, ben de zaten başka bir şey yapmıyorum...

Bugünden itibaren Seniha'nın hayatı Ali Fikri için daha ciddi bir mesele olmuştu. Kardeşi ne kadar iyi düşünüyordu! Memleketin şerait hayatiyesine göre gençler ekseriya ne oldukları, ne istedikleri, istedikleri şeyleri nasıl bulabilecekleri hakkında en basit malumata bile malik değillerdi ve bunlardan biri de bizzat kendisi idi. Bilhassa şu askerlik hayatı içinde ne kadar çok şeyler görmüştü ki hiç eski bildiklerine ve tasavvur ettiklerine benzemiyordu. Hayatı kitaptan okumakla bizzat yapmak arasında ne büyük farklar vardı! Her kitabı insan başka bir tarafa çekip götürüyor, her roman muhayyileye başka bir kuvvet, her şiir ruha başka bir rikkat veriyor. Neticede insan muhtelif fikir ve muhtelif hassasiyet dereceleri arasında şaşırıp kalıyordu. Kardeşinde fazla, olarak, bütün hayatını dört duvar arasında, bir sürü kitap, bir ağabey ve birkaç arkadaş içinde geçirmiş olmak vardı. Onun ne kadar iyi bir mizacı, ne kadar ince bir kabiliyeti ve bilhassa ne derin bir hassasiyeti olduğunu bilirdi; acaba bu şerait içinde yavaş yavaş inkişaf etmiş ve hala da inkişaf etmekte olan bir hayat, nihayet hangi neticede karar kılacaktı? Seniha ne vakit kendilerini hissedecek, istediğini anlayacak, nasıl isteyecek ve nasıl olacaktı? Acaba bulabilecek miydi? Bugünkü şüphelerden, tereddütlerden kurtulup da varlığına, kendi mizacına göre, kati bir mana verdiği zaman onu öteki varlıkla, kocasının

varlığıyla telif edebilecek miydi? İşte en mühim mesele buydu ve bu muammayı halledecek şey ancak zaman olabilirdi. Bugün Namiye ile konuşurken Seniha ile aralarında geçen şeylerden bahsetmiş, ona Seniha'nın verdiği cevabı ve bu cevabın kendisinde uyandırdığı endişeleri açmıştı. Namiye, Ali Fikri'yi dikkatle dinledikten sonra:

- Evet, demişti, ben de öyle anlıyorum ki biz Türkler hayatı ya hiç anlamadan yaşıyoruz nihayet hiç anlamaya vakit bulamadan ölüyoruz; yahut öğrenirsek de ancak kitaptan ve kulaktan öğrendiğimiz için bilgilerimizle hayatımızı idare kudretinden mahrum kalıyoruz. Bu fikir benim içinde müphem bir şey, arada sırada başımdan geçen şeylerin şöyle hafif, bir gölge şeklinde ancak teveccüh edebilen mühim hülasiyesi. Fakat öyle hissediyorum ki bunda hakikatten de bir nebze yok değil.

- Ah, Namiye ne kadar güzel hülasa ediyordu! Bu müphem dediği şey hayatımızın ne kadar doğru bir hülasesiydi!

Ali Fikri bunu o kadar kuvveti bulmuştu ki hatta bu sözde kardeşini alakadar eden muammanın halini bile görür gibi olmuştu. Seniha'nın hayat hakkındaki noksanına mukabil neşesi bu hususta her türlü silahlarla mücehhez görünüyordu. Zeki; müteşebbis, cesur ve azimkar, bilhassa üç sene mütemediyen Paris'te yaşamış, orada gelir gelmez İstanbul'da derhal kendisine bir mevki edinmeye muvaffak olmuş bir adam, yani ameli bir hayat mütehassıs. Kardeşi ne kadar her şeyden bi-habere o da o kadar vakıf-ı esrar görünüyordu. O halde? Ali Fikri kalbinden bir sızı hissederek hükmediyordu ki neticede kardeşi mağlup olacaktı. Acaba niçin bunu vaktiyle düşünmemiş, kendisi de eniştesi hakkında topladığı iyi malumata istinad ederek bu izdivaca taraftarlık etmişti? Hatta yine bu eniştesi, etrafından topladığı o kadar iyi malumata rağmen kendisi üzerinde iyi bir tesir icra etmemiş değil miydi? Kardeşinin ne kadar saf büyüdüğünü, ne kadar iyi hisli bir mahluk olduğunu pek iyi bilirken onu böyle, izdivaç için henüz hiç de acele etmek lazım gelmeyen bir yaşta, birden bire evlendirivermek manasız bir şey olmaz mıydı? Zihnin kendi kendine bu sual bu sualleri sordukça kendi kendine zulüm ediyordu. Fakat, bir gün yine böyle muhayyilesinin icat ettiği kara akıbetlerle uğraşıp dururken birdenbire kendisine gülmek istemişti. Henüz çocuk olduğu, içinde her şeyden bi-haber bir romancı ruhu yaşadığı muhakkaktı! Ortada henüz hiçbir şey yokken, hiçbir sebep eniştesinin

kardeşini bedbaht etmesini icap eylemezken alelade bir esastan tutturup bu kadar feci neticelere kadar gitmesi çocukluk değil miydi? İşte hayatı roman güzelliğiyle görmenin, romancı gözüyle anlamanın neticesi böyle olurdu! Eniştesinin bütün o hayat malumatı ile mücehhez olması, kardeşini bedbaht etmek için neden bir sebep olacaktı? Roman ve şiirin muhayyilesine verdiği kuvvetle böyle durup dururken bir facia icat edebilmek için hakikaten her şeyden bi-haber bir çocuk olmak lazım gelirdi. Naci Bey'in hayatta bu kadar kuvvetli olması neden dolayı bu kuvvetini mutlaka kardeşinin zarurine istimal etmesi icap edecekti; Bilakis bütün kuvvetini onun saadetine tahsis etmesi imkanı yok muydu? [S.276, s.2]

Mabadı var

3.82. İki Yüz Yetmiş Yedinci Sayı

Kadınlığa Dair

Teyzenin Felsefesi- Bir Tehlike

[Altıncı Mektup]

Korkunç fikirler- Ne yapmalı?- Erkekler bizim gibi sevmezler- Polika mı- Her yerde aynı şey-İmtiyaz telakkisi- Bir çiçekle bahar olmaz!- Her erkekte bu his vardır- Aldatan kocalar- Buna karşı ne yapmalı?- Hiçbir şey!- Karı başka, kadın başka- Telakkide öyküdür- En büyük tehlike buradadır!- Daima müttekiz olmalı- Çare?- Karı- Metres- Ayrı oda

Bursa, Eylül

Sevgili Nezahat,

Bu defa mektubunda seni, hilaf-ı mutad, endişeli görüyorum. Çoktan beri almadığım için dikkatle okuduğum satırlardan anlattığıma göre, kadın bir erkek meseleleri hakkında şimdiye kadar yazdığım şeyler seni hayli ürkütmüş, daha düne kadar nikbin olmak ve hayatı pembe görmek de gösterdiğin isticalin aynı bir isticali ile şimdi de bedbinliğe erişmek tehlikelerine uğramışsın. Bence birincisi ne kadar mızırarsa ikincisi de o kadar mızırır; “teyzeciğim, diyorsun, erkekler hakkında o kadar şeyler söyledin ki insanın ürkmemesi ihtimali yoktur; Hatta Feridun ki kendisine karşı o kadar itimadım var, şimdi, bazen şöyle yalnızca düşündüğüm zamanlar, karşımda tehlikeli

ve korkunç bir mahluk heybeti ile canlanıyor! “Öyledir. Sevgili kızım, bütün erkekler korkunç mahluklardır, hatta onların en iyileri olduğunda şüphe bulunamayan Feridunlar bile, onlara varıncaya kadar hepsi, hepsi!.. Bunu pek iyi bildiğim için “şu halde, söyle teyzeciğim Feridun’la aramızda bugün mevcut olan muhabbet ve itimadı ihlal etmemek hususunda nasıl bir hatt-ı hareket takip etmeliyim ki müfit ve müşemmir olsun?” Sualine dilimin döndüğü kadar ehemmiyetle cevap vereceğim.

Evvela şunu kabul etmeli ki, ne olursa olsun, erkeklerde kadınları severler; vakıa bizim gibi değil, bu sevgiye bütün hayatımızı, bütün sermayemizi koyarak sevdiğimiz gibi sevmezler; fakat yine emin olmalı ki severler. Bilhassa içlerinden bazıları, mesela Feridun gibileri, kadının kıymetini kısmen olsun takdir ederek, onun nasıl hassas bir ruh nasıl her telinden başka bir ses çıkan ince keman gibi bir mahluk olduğunu anlayarak severler. Ancak şundan da emin olmalı ki erkek hangi medeniyetten, hangi din ve mezhepten ve hangi... Fırkadan olursa olsun poligamdır. Bunun yer yer tecelliyatı başka, tatbikatı başkadır; ahlak ve adeta tabii olan, bir bir, asır asır değişen, fakat ne kadar değişirse değişsin aslında daima aynı kalan bir şey. Biz de taaddüd zücat, yahut odalık, başka yerlerde metres ve fuhuş, daha başka yerlerde de bilmem hangi şekillerde tecelli eden bir poligami. Bilmiyorum, bu, tabiatta da var mıdır? Fakat, onlar bunun pek tabii, pek muhakkak olduğuna inanmışlar, öyle alışık öyle gidiyorlar ve galiba aile idaresinin kendi omuzlarında taşınan bir yük olduğuna fazla inandıkları için bu hakkı, o vazife mukabilinde pek meşru olarak istihkak edilmiş bir imtiyaz olarak telakki ediyorlar; işte gayet, iyi şerait içinde başlamış bir izdivaç için bilahire gelebilecek fena şeraitin ve menşei olabilecek yegâne sebebi ben burada görürüm. Fena başlamış izdivaçları hesaba katmıyorum; Çünkü fena olarak başlayan izdivaçlar, senin sorduğun sualin hudut-u tetkiki haricinde kalır. Burada yalnız senin Feridun’la olan hayatın için söyleyeceğim...

Evet, erkekler poligamdırlar, “bir çiçekle bahar olmaz” darb-ı mesel onlarındır; içlerinden iyileri bile zaman zaman bu darb-ı mesel in tesiri altında kalmaktan kurtulamazlar; mesela, bütün gençliğinde karısını sevmek, çocuğunu sevmek, ocağına merbut kalmak hisleriyle yaşamış ve bu hisleri gençliğinin en aziz hülyalarına mezc etmiş en iyi, vefakar ve sadık ruhlu erkekler bile günün birinde, içlerine düşen herhangi bir fortla, bu poligami hissini “kurbanı” olurlar, ve kendi

kendilerini aldatmaya mahsus bir mantıkla, türlü türlü şeyler yaparlar. Bu “şeyler” bazen fena “şeyler” korkunç akıbetlere kadar gider ve bu akıbetlerden belki onlar da müteessir olurlar, ıstırap çekerler, fakat en ziyade müteessir olan, ıstırap gören ve aldanan da bizler oluruz.

Karısını aldatan kocalar, en fena kocalardır; bilhassa bizim gibi, senin gibi ve birçoklarımız gibi yaşayan, hissedeni, anlayan düşünen kadınlara karşı!... Biz kocalarımızda her şeyi hoş görürüz, fakat bir defa bizi aldattıklarını anladık mı, artık aramızda hiçbir şeyin dolduramayacağı bir boşluk, bir uçurum açılır. Buna mani olmak için ne yapmalı? İşte senin sorduğun sorunun şekli diğeri budur veyahut soru sorulacak bütün cevap bu noktada toplanır. Evet, hocalarımızın bizi aldatmamaları için ne yapmalı? Ben, kendi kendime çok düşündüm. Bu soruya bir cevap aradım. Evvela, zannediyordum ki madem ki erkekler poligamdır, şu halde bunun çaresi yoktur; yahut, mademki onlar hakim, biz mahkum, şu halde onlara karşı bizim tarafımızdan yapılabilecek bir şey olmadığına kanaat getirerek bütün vefa ve sadakat meselelerini onların sevdalarına havale etmekten başka yapacak bir şey olamaz. Önceleri sade bu fikirde iken sonraları, tahlil ede ede, yavaş yavaş tebdil fikri ettim ve gayet şayan-ı dikkat bir neticeye vasil oldum.

Anlatayım: Karılık ve kocalık meselesini bizim anlayışımızla onların anlayışları arasında ekseriyet itibariyle çok büyük bir fark var; onlar için karı başka şey, kadın başka şey. Halbuki bizim nazarımızda, pek az istisnalardan sarf-ı nazar, koca da, erkek de aynı şeydir. Onlar için karı, evin icabına göre, müdürü, annesi, salon süsü vesair nesidir; kadın ise bundan büsbütün başka bir şey telâkki ederler; güzel bir vücudu, zevke göre değişen, maddi ve manevi birçok şey, öyle birçok şey ki hep, yahut bunların bir kısmı bir araya geldiği zaman bir erkeğe az veya çok bir soru zafer ve lezzet saatleri geçirmeye kifayet eder. İlk zamanlarda izdivacın ilk aylarında ve ilk senelerinde -müddet burada zevcin mizacına, aldığı terbiyeye, yaşadığı mahiyete, maddi ve manevi şerait hayatiyesine tabiidir- karı ile kadın birleşir, fakat, aradan şu saydığım şeraite tabii olan müddet geçti mi, derhal bu vahdet bozulur, bunun yerine pek tabii bir ikilik kaim olur: Daima aynı yastıkta uyuklayan gözler, birbirine karşı daha lakayıt ve sakin bakmaya başladığı için, yahut aynı dudaklar aynı sözleri ve aynı buseleri daima tekrar ettikleri için ve en nihayet iki vücut arasında bir kardeşlik ve arkadaşlık -nasıl tarif edeyim?- Onlar arasında bir alışıklık teessüs ettiği için ve

daha bilmem ne gibi bir sürü esbab için bu ikilik günden güne bariz ve vazih bir şekil alır ve nihayet karı başka ve kadın başka birer mahluk olurlar! En iyileri karılarını sevmekte devam ederler, çünkü oyunun bekçisi, servetinin müdürü, istirahatının nazımı, çocuğunun annesi, erkek hissiyetinin muhafızı ve nihayet, mesela, salonunun süsü odur, kadını da severler, çünkü hilkatem poligam olan erkeğe hayatta haz ve lezzetin her nevini temin eden ve bunu her zaman “değiştiren mahluk da ancak o olabilir ve çünkü bu nokta-i nazardan karısı eskimiş, alışılmış, anlaşılmıştır ve ona “yeni” olarak hiçbir şey veremez, her taraf keşfedilmiş, bir madendir, isterse altın ve elmas madeni olsun!

Evet, en iyileri pek iyi sevgiyi, bu sevgide ikiliği daima birbirinden ayrı tutarlar; ötekileri severler ve karılarına hürmet ederler; kendi kendilerine düşündükleri zaman kendi kendilerini haklı, kabahatsiz bulurlar ve bize karşı gösterdikleri hürmet ve şefkatle iktifa etmediğimizi görecektir olurlarsa adeta hayret ederler, bizi şımarıklık ve huysuzlukla ithama kadar varırlar. Ah, fakat, gelseler de bir kere de bize sorsalar, onlara verdiğimiz şeylere mukabil kendilerinden beklediklerimizin bu olmadığını bir kere de bizden öğrenseler! Tasvir et, bir kere: En iyileri böyle düşünürlerse ötekiler, bu sevgiyi buldukça diğerini unutan ve inkâr edenler, mesele izdivacın ilk aylarında onlara verdiğimiz temiz ve lekesiz saadetleri lezzetlerini kim bilir hangi kirli, fakat “yeni” ve “başka” lezzetlerle çarçabuk unutanlar nasıl düşünürler ve nasıl hareket ederler! Onlardan bahsetmek bile fazladır...

İşte, sevgili Nezahat, Feridun’la bağladığın rabitanın ebedi saffet ve samimiyetini tehdit edebilecek tehlikelerin nerelerden gelebileceğini anlamak istersen evvela bu noktadan başlamalısın. Her iyi izdivaca musallat olabilecek fenalık mikrobonun ve menşe-yi erkeklerin tasvir ettiğim mizaçlarında mündemiçtir. “Kocama çok iyi anlatıyorum, mizaç ve tabiatlarımızda şayan-ı hayret bir iştirak ve itihad var. Kocamın ahlakı pek iyidir!” diye izdivaç hayatlarının artisine karşı, belakayt ve şart, emniyet ve itimat ile bakan kadınlar, mutlaka değilse bile pek ender istisnalarla, neticede aldanmaya mahkumdurlar. Onun için bir kadın, her ne türlü şerait içinde yaşarsa yaşasın, kocasının meşrep ve mizacını kendi meşrep ve mizacına ne dereceye kadar muvaffak bulursa bulsun, hiçbir zaman kendisini kör bir emniyet ve itimada terk etmeyerek, daima müteyakkız bulunmalıdır.

Anlıyorum; şimdi de “bu teyakkuzale ne anlıyorsun, teyze? elimizden ne gelebilir? Ne yapabiliriz?” Diye soracaksın. Ben de itiraf ederim ki çok bir şey değil; zaten erkeklere karşı zavallı kadınlar ne yapabilirler ki? Yalnız, burada sana tavsiye edebileceğim bazı şeyler var ki zaten bunları şu verdiğim izahattan sende kendi kendine istintaç edebilirsin; bu tavsiyelerin esası şu olabilir: Kocaya karşı sade karı olarak kalmamaya, bilakis aynı zamanda “metresi” olmaya gayret etmek. “Bu, nasıl olur?” diye bana sorma; bunun nasıl olacağını, nasıl yapılmak lazım geleceğini tarif edilir, anlaşılır şeylerden değildir; kocasının mizacını hakkıyla tetkik etmiş, anlamaya muvaffak olmuş kadınlar, kendilerine mahsus olan ince bir kadınlık diplomatlığıyla bin türlü şeyden istifade ederek ne yapacaklarını anlarlar; her kadın kocası için öyle bir şey olmalı ki kocası her gün kendisine baktığı zaman, onda iki şey görsün: Bir kere, oyunu güzel idare eden “karı” dan beklediği şeyleri tamamen tatmin eden bir refika, bir zevce, bir kere de erkeğin daima başka, değişik, yeni görmek istediği maddi ve manevi lezzet ve saadetleri, her şeyden istifade ederek ona vermeye muvaffak olan bir kadın, bir dişi.. “Oh, diyeceksin, lakin bu bir karılık değil, bir canbazlık olur, teyze!” ne yapalım, kızım, hayatımızı bir sürü ıstıraplardan, üzüntüler ve felaketlerden siyanet etmek için cambazlık da olsa bunu yapmaya çalışmamız lazım. Sana verebileceğim nasihat, göstereceğim çare esas itibariyle bundan ibaret teferruata geçince, tatbikat da, yani canbazlığın emeli kısmında söyleyebilecek şeyler o kadar uzun o kadar nesbiddir ki bittabi bunları burada birer birer sayıp dökmek kabil olamaz. Ancak bu nokta-i nazardan senin için pek faydalı gördüğüm bir tavsiyem var: Avrupalı zevc ve zevcenin yatak odalarını ayırmaları usul-ü hikmetsiz değildir, bilakis pek faydalı bir usuldür, kanaatindeyim: Bu sayede evvela zevc ve zevce birbirlerine daha fazla hürmetkar oldukları gibi yine bu sayede erkekle dişi arasında koca- aşk ve karı- metresi vaziyetlerini öldüren fazla “arkadaşlık” anlıyor musun hani şu lüzumsuz “kardeşlik” fazla “alışkanlık” kolay kolay teessüs edemiyor. İşte sana emeli olarak tavsiye edebileceğim yegane usul!

Gözlerinden öperim- Teyzen: Sabiha [S.277, s.3]

Müstensihi: M.N

Muhittin

Gurub

Nakil hazırlıklara devam ediyordu. Naci Bey'in Şişli'de bir apartman kiralamış, tefriş ettiriyordu. Bu cadde üzerindeki güzel, geniş, güneşli ve havalı apartmanlardan biri idi ve tefriş için iyice para sarf ediliyordu. Her şey yaptırılıyor. Elektrik şebekesi tesis, mutfak ve banyo ıslah ve tadil ediliyor, kullanışlı bir ev vücuda getirilmeye çalışılıyordu. Bütün bunlar hayli masrafa mal oluyordu. Fakat Naci Bey oralarda değildi.

- İyi olsun, rahat edelim de, diyordu, masrafın ev kadar ehemmiyeti yok... Fikri Bey, artık sizde arada sırada bizdesiniz, demektir. Sonra yavaş yavaş pederle valideyi de o taraflara alırız. Hep beraber semtte toplanırız. Fakat şimdilik İstanbul'da kaldığımız müddetçe biri ayağınız o tarafta olmalı: Ne var, Namiye Hanım var, sonra bizim tarafın eğlenceleri bütün bunlar sizi bizim tarafa çekmek için sebeplerdir. Ümit ederiz ki siz de bize çok daha doğrusu kendinizi aratmazsınız...

Ali Fikri bu sözlerden pek memnun oluyordu. Eniştesinin kardeşine böyle iyi bir ev tesis etmeye çalıştığını görmek, kendisinde ona karşı mevcut olan iyi hisleri takviye ediyordu. O kadar ki bazen, bir vakitler onun hakkında aleyhdarane hisler taşımış, şüphelere düşmüş olduğundan dolayı bir nev-i vicdan azabı hisseder, sonra güya bunu affettirmek istiyormuş gibi eniştesiyle karşı karşıya geldiği zaman ona mutaddan fazla bir muhabbet gösterirdi. Bir gün hislerini kardeşine de açmıştı; o gün evin tefrişatını görmek, noksanlarını ikmal ettirmek için Seniha Şişli'ye geçecekti. Ali Fikri de Namiye'ye uğramak üzere kendisine refakat etmişti. Namiye'yi de beraber olarak akşama doğru apartmanı görmeye gittiler. Döşemeciler eşyanın büyük bir kısmını yerli yerine koymuşlar, son noksanların ikmaline uğraşıyorlardı. Üç genç, birer birer her tarafı gezdiler; bu, İstanbul için küçük, fakat her suretle kusursuz bir ev oluyordu. Namiye ile Seniha dikkat ettikleri ufak tefek noksanlar üzerinde müzakereler yaparak, arada sırada Ali Fikri'nin de reyine müracaat ederek bir müddet dolaştılar, sonra çıkıp yavaş yavaş tramvay istasyonuna doğru yürüdüler. Yolda Namiye apartmanın pek güzel olduğundan bahsediyordu; bir aralık Ali Fikri'ye dönerek:

- Değil mi, Fikri Bey?

Dedi. Ali Fikri içinde bir memnuniyet duyarak “şüphesiz!” diye tasdik etti. Halbuki Seniha başka türlü düşünüyordu:

- Evet, dedi, hakikaten pek güzel bir apartman oluyor... Fakat, bilir misiniz, ben ne düşünüyorum? Çocukluğumdan beri bende bir hülya vardı, üzerinde uzun uzadıya düşünülmemiş, yalnız arada sırada mesela izdivaçtan, evden, aileden bahsedildiği zaman, bileihtiyar göz önüne geliveren bir şey: şehrin kenarında, denize yakın bir yer, çok uzakta veya çok yakında değil, mesela şöyle, karşı tarafta, Feneryolu’nda, Fenerbahçe’de Göztepe’de bir yer, ağaçlar, yeşillik bahçe ve sonra bunun ortasında küçük bir köşk, geniş bir sükun ve asudeyi, çok fazla tantana yok, muntazam küçük bir ev, sakin bir ocak, hatta perdeleri bile beyaz patiskadan, fakat içinde sıcak bir hava, dışında geniş, temiz ve yeşil bir tabiat... Bu hülya ile şu hakikat arasındaki büyük farka dikkat ediyorsunuz?

Pek iyi dikkat ediyorlardı; çünkü bu hülya sade Seniha’nın değildi, Ali Fikri içinde pek aziz olan bir şeydi ve Namiye de aynı hislerle mütehasstı. Diğer kardeş de bu sakin bir yuva hülyası alelade mizaçlarından, taz-ı terbiyelerinden doğmuş bir şey olduğu halde Namiye için daha ziyade tahlil edilmiş bir takım hislerin mahsulü idi:

- Birkaç senedir, bu muhitte oturuyoruz; diyordu, inanır mısınız, ben de alışamadım. Niçin? Küçük yaşında da hayli zaman Avrupa’nın gürültülü şehirlerinde yaşadım, binaenaleyh bu gürültüye alışmış bulunmam, hatta biraz daha ziyade, asabım da bu gürültülü hayata karşı bir meyl ve incizap hasıl olmak lazım gelmez mi?

Evet, böyle olmak lazım, fakat işte, bilmem nedendir, ben de bu Şişli hayatından hiç de memnun değilim ve tıpkı Seniha gibi, İstanbul’un yeşilli açık bir köşesinde sakin ve münzevi bir hayat hülyasını buradaki yıldızlı hayat gürültüsüne daim tercih ediyorum. Bunun sebebini araştırdım, şunu buldum: Şişli ne bir Avrupa hayatını, ne de o bizim şarka mahsus sakin mahiyeti temin ediyor. Levent’in hayat dedikleri şeyin merkezi burası ve her şeyiyle yalancı, riyâkar ve celi olan bu hayattan ben nefret ediyorum!

İki kardeş bu mutalayı pek doğru buluyorlardı. Seniha, daha ileri gidiyor, ve Beyazıt’taki aile ocağından çıkıp buraya nakletmekle hayatında büyük bir şeyin

eksikliğini iddia ederek hatta bütün hazırlıkların ikmal edilmiş bulunmasına rağmen buraya gelip gelmemek için tereddüt ettiği zamanlar olduğunu söylüyordu.

Bununla beraber tereddüt devri daha çok devam etmedi. Bir hafta sonra Seniha apartmanı nakletmiş ve annesinin yardımıyla iki gün içinde tamamen yerleşmişti.

Seniha gittikten sonra evin içine bir tatsızlık ve sessizlik gelmişti. Ali Fikri evde kaldığı zamanlar yalnız başına kitaplarıyla meşgul olur, canı sıkılır çok duramaz, ekseriya dışarıda gezer, bazen kardeşine bazen Namiye'ye giderdi, ekseriya hastaneye giderek Namiye'yi alır beraberce Seniha'ya giderler, biraz otururlar, sonra Namiye'yi evine bırakarak geç vakit Bayezit'e dönerdi.

Muharebe her tarafta bütün şiddetiyle devam ediyordu. Şark Cephesi'nde muzafferiyet muzafferiyet üstüne, Hindenburg Rus ordularını öne katarak Şark'a doğru giderken Çanakkale'de hala dayanıyordu. Düşmanlar Anafartalar da son bir tecrübe yapmışlar, ondan da muvaffak olamamışlardı. Artık Çanakkale'nin gayr-i kabil teshir olduğuna bütün dünya inanmıştı. Bugünlerde Bulgarların da harbe iştirak edecekleri ve o zaman açılacak yollardan bol bol gelecek mühimmat ve alet ve edevat ile Şebe-i Cezire'nin az zaman zarfında temizleyebileceği söyleniyordu. Ah, bir bu olsaydı! O zaman bütün şu hastane hastaneleri dolduran mecruhlar bütün o Ali Fikri'nin iki üç günlük muharebesi esnasında gördüğü yağın yığın şehitleri artık olmayacaktı. Ah, evet, bu olsaydı!

On sekizinci fırka haziran sonundaki muharebeyi kazandıktan sonra verdiği büyük zaiyatı telafi etmek üzere geriye alınmış, istirahat ve ikmal esnasında Anafartalar tecrübesi çıktığı için bu defa da oraya sevk edilmişti. Hala orada idi. Alay kumandanlarından biri şehit olmuş, diğeri mecruhen Gelibolu'da kalmıştı. Şevket Nihat Bey'in ismi yavaş yavaş, ağızdan ağıza dolaşmaya başlamıştı. Genç kumandanlar arasında en çok şöhret kazanmış olanlardan biriydi. [S.277, s.3]

Mabadı var

3.83. İki Yüz Yetmiş Sekizinci Sayı

Birinci Çıkmışım!

Kim bilir kaç defa yazılmış, söylenmiştir: Zan ile hüküm olmaz!...

Hakkımda yine zannetmişler, bereket versin ki hüsn-i zan!.. Ardı sıra hükmü bastırmışlar: Bu adam otuz, otuz beş senedir gazetelerde, mevkutelerde, kitaplarda her telden çalıp duruyor elbette bu telden de çalar. Gelin şunun ismini de mebus namzetleri listemize yazalım.

Demişler, yazmışlar.

Haberim olmadı değil, oldu!.. Oldu ama ben bilirim, felek Mustafa'ya yar olmaz!..
İçimden de:

- Ahir zamanda bir de bu yolda hizmet edebilirsem gözüm açık gitmez.

Dedim. Heveslendim.

Hepimiz biliriz a. (Mebus) sözü kulaklara hoş kaçar. Hatta müstafilerde de, müstenkiflerde de aynı hal vakidir. Namzetliğini kendi kendine vaz edenlerinkinde ise orkestra gibi öter. Hele bizim mahut ve muhtelif siyasilerimizin can kulaklarında öyle havalar uyandırır ki her birinin notası, batude, batude gazete sütunlarında, beyannamelerde, kulüp, konferans, hatta mahalle kahveleri muhaveratında eskiden olsa idi küçük tavşan der idim ama Avrupa zümre-i medeniyesinde duhule pek ziyade niyet etmiş olduğumuz için bunlardan sarf-ı nazarla derim ki polka, kadril, vals, yetmezse, (dans serpantin) oynar oynatır.

Siz tâlin helvasına bakın ki (müntehâb-ı sâni) de olmuşum. Bu mertebe herhalde mebusluğa çıkan merdivenin yukarı basamaklarından biridir. Ümit bahşadır, cüret verici bir mazhariyettir.

Derken efendim, bu nevi hayallerle ayın on yedisindeki kıyameti geçiştirdim. Ferdası yola düzöldüm. Yolda bir arkadaşla hasbihal ede ede yürüyorduk. (Darülfünun) önünde propagandacılarla alın alına geldik. Bunlar namzetlerin bir kısmı gibi vaktinden evvel yaka, paça, etek, el, gazete, taraf, fırka tutan kimseler değil idiler. Güler yüzleri, edibane tavırları ile birkaç muntazam matbu varaka risaleleriyle karşılaşıyorlardı.

Çıt yok idi... Oh! Ne rahat!..

Dış kapıdan girer girmez bir yanaştı, kulağıma bir namzedi tavsiye etti. Çekilde, gitti. Çeşm-i aşinalığım olan diğer biri istikbâl etti. Pek asabi görünüyordu.

- Ben de namzetliğimi vaz ettim, bir rey de benim için ihsan edin!
- Başüstüne!

Dedim ama ilk mazbata muayenesine kadar düşündüğüm hâlde ismini bir türlü hatırlayamadım. Ondan sonra da bütün bütün unuttum. Bu teselli ile konferans salonuna daldım.

Mazbataya bir mühür daha vurdurduk. Sıralardaki müntehab-ı sâni izdihamı, sobanın harareti, inip çıkanların, ayakta duranların muhazaratı, bildik çehreler, iç propagandacılar namzetler Gurupları göz alıyordu.

Pek eski tanıdığım biriyle telakki ettim. Kendisine bir şey soracak idim. Sözüm ağzımda kaldı. Kemal-i ciddiyet ile dedi ki:

- Ben size rey vermedim. Çünkü koyu İttihatçısınız!

Durdum. Bu birinci darbe üzerine bir anda düşünmek mahsulü olarak,

- İsabet!.

Demekle mukabele ettim. Çünkü ben buraya rey toplamaya değil rey vermeye gelmişim. Bu soracağımı sormadan kalabalığa karıştım. Karıştım ama ilk hatvede bir rey kaybetmiş olduğumu da fark etmiş idim.

Fırka namzetleri levhalarına, diğerlerinininkine göz gezdirirken biri:

- Şimdilik doksan ile yüz arasındasınız, fakat ekseriyat dört isim üzerinde temerküz ediyor, dedi, o bitirmeden diğeri:

- Saat üçe kadar... Elbette artacaktır!.

İlavesiyle elimi sıkıp geçti, gitti.

Filozof, bir aralık gözüme ilişti. Ona kavuşayım derken, kolumdan asıldılar: Kulağıma fısıldadılar:

- Şimdiden tebrik ederiz!...

Teşekkürle beraber ilerledim. Galiba biraz ağırlaşmış idim.

Yine Filozof'u gördüm. Yine ona doğru yürümeye başladım, başlamadım, eski rüfekadan biri:

- Galiba reyler dağılıyor. Muvaffakiyetin meşkun!

Şekilde meşves bir haber verdi. Derhal hafiflendim.

- Nasip!

Dedim. İlerledim. Ufak bir Guruptan sevdiğim bir zat ayrıldı. Koşar gibi istical ile:

- Sana şimdi on rey temin ettim.

- On defa teşekkür!..

- Az!...

- Başka ne yapabilirim, yirmi defa!..

- Az!

- Otuz!...

- Kâfi!

Demek ki bire üç!..

Filozof'u; yine kaybetmiş idim.

Fakat her kaybedişim de sekencibini hesabat ve ihtirasat ile oyalandığım için bunu kendime fal-ı haber addetmeye başladım. Rey pusulası yazdım. Sandığın yanına gittim. Mazbatayı teslim ettim, etmedim, ta ileride endam-ı vakûrı ile göründü. Yakalayayım diye az kaldı pusulayı şaşırıyordum. Atmadan dönecek idim. Attım, döndüm, bakındım, yine cinlere karışmış, görünmez olmuştu.

Artık yorulmuş idim. Ağır ağır kapıdan çıktım. Baktım ki evvelce benden bir rey isteyen o zat, derhal yanaştı:

- Lütfunuza teşekkürler ederim.

Dedi. Dedi ama ben yine ismini tahattur edemiyordum. Edemeyeceğim de!

Havanın soğukluğu terli alnımı üşütüyordu. Paltonun yakasını kulaklarıma çektim. Kös kös yürüyerek Aşçı (Migyer) e girdim. O da yok!.. Karnında bir ur çıkmış ameliyat için hastaneye götürmüşler!... İştahım kesildi.

O günün akşamı da neşesiz geçti. Kim tesadüf etti ise:

- Reyler dağıldı.

Diyordu.

O zaman anlıyordum ki intihap ıstılahatça yüzsüz ve mana-yı hezimet imiş! Münhezimen ricat ederek odama kapandım. Ertesi sabah idi ki (Vakit) gazetesini getirdiler. Baktım ki kazanamayanlar listesinin ilk kelimeleri benim ismimle başlamış. Kendi kendime:

- Oh!... Birinci çıkmışım! Buna da şükür diyerek sigara mı tellendirdim. İşte benim bu intihapta dalgalı dalgalı geçen bir gün bir gecem!... [S.278, s.1]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 37

Muhittin

Gurub

Bu, seri karar veren, kararlarında daima musip olan, metin ve mutedil bir kumandan şöhreti idi. İki defa kendisine mektup yazmış, muharebe hattındaki büyük meşguliyetleri arasında, bile yaverini unutmamıştı.

Mektupların birinde “Fikri” diyordu, fırka, senin kolunun intikamını çoktan çıkardı. Karşımızda kim bilir ne kadar kolsuz vardır! “Ali Fikri” bundan emindi ve zaten de, artık kolunu çoktan unutmuştu. Muntazamen yapılan masajlarla, alçıdan çıktıktan sonra, kolunun adaleti tekrar eski kuvvetini buluyor, kemiğin de tamamen yerleştiğinde doktorlar ittifak ediyorlardı. Şu halde Çanakkale’nin en talilerinden biri de kendisi olmuyor muydu? Bu kadcı şeyin ne ehemmiyeti olabilirdi?

İstanbul, derin bir uğultu içinde idi. Sıkı ve ağır bir hükümet bütün şehrin hayatını tutmuş, hiçbir kimseyi hareket ettirmiyor, kimseye ağız açtırmıyordu. Hayat, zahiren pek sakindi. Vesait-i nakliye buhranları geceleri koca şehri hiç çalışmadığımız umumi bir karanlığa gömen zıyasızlığı, sonra da günden güne tehditkâr bir şekilde yükselmekte olan eşya fiyatları olmasa hatta muharebenin kimse farkında olmayacaktı. Bazen, ekseriya geceleri olmak üzere, bir davul çıkıyor, Osmanlı Devleti’nin şarkta, garpta, şimâlde, ve cunupta türlü türlü düşmanlarla dövüşmekte

olduğunu bütün aleme duyurmak ister gibi, sokak sokak dolaşarak depolarda azalan efradını yerlerini doldurmak için yeni yeni sınıfları silah altına çağırıyordu. Kapılarının önünden her yeni geçişinde davul, annesine yeni bir merak veriyordu:

- Ah, derdi, Kahrolsun bu muharebe, kim bilir yine kimleri götürecekler!

Halbuki Fikri artık mutaassıp bir asker olmuştu. Annesinin bu kadın hissini tabii bulmakla beraber daima onunla kavga ederdi. Ne olacaktı? Böyle miskin, miskin oturmak, memleketi düşmanlara çiğnetmek, sonra bugün hakim olduğumuz memlekette yarın türlü türlü hakimlere esir olmak mı daha iyidi ki annesi harpten şikayet ediyordu? Zavallı kadın, Ali Fikri'nin bu tanıyanlarından adeta gitgide korkar olmuştu, arada bir, yine Ali Fikri'nin böyle bir tuğyanına maruz kalsa:

- Doğru, oğlum, doğru... Derdi, muharebe iyi ama şu gençlere yazık oluyor, hemen Allah seni saklasın.

Sade annesi değil, dikkat ediyordu ki, bütün bütün İstanbul şu muharebeyi sevmiyordu. Eğer üstünde şu tazyik olmasa İstanbul çoktan muharebeyi bitirirdi. Hayatın günden güne tehlikeli bir surette pahalılaşmasına rağmen tiyatrolar, sinemalar, gazinolar hiç müteessir olmuyorlardı. Bazı günler karşı tarafa geçerse akşam üzeri dönerken Beyoğlu pek şayan-ı dikkat bulurdu. Asker, genç, ihtiyar, kadın, erkek bütün bir halk ta Şişli'den başlayarak tünele kadar sokaklara dökülüyorlar, dünyaya lakayt, eğlencelerini düşünüyorlardı. Muharebeyi insan, ancak Harbiye Hastanesi önünden geçerken tesadüf edeceği bir şehit tabutu, yahut Galatasaray'daki Alman istihbarat salonunda biriken meraklılar kalabalığı ile hatırlayabiliyordu. Ali Fikri İstanbul'un bilhassa Şu karşı tarafının harbe karşı gösterdiği lakaydıyı ve hatta bezginliği pek tabii buluyordu; Türk olmayanın asırların bir Türk harbi olan şu müthiş mücadeleyi sadece lakaydı ile değil, belki de derinden gelen bir muhalefetle bil-mecburiye kabul etmesi kadar sade ne tasavvur edilebilirdi? Binaenaleyh bütün şu Beyoğlu ve Şişli muhitinin her akşam saat dörtten sonra başlayan zevk ve eğlence hengameleri pek tabii idi; bu manzara içinde insana dokunan yegane şey Türklerde aynı de lakaydı ile aynı hayata karışmaları, şurada yapılacak bir iyilik muharebenin tevlit ettiği acılıklardan, velev küçük olsun, bir şeyi ortadan kaldıracak, yahut şu fedakarlık bu büyük sefer için bir yardım getirecekken bir sürü insanın, cepheleri unutarak zevk ü sefa, süs ve alayış peşinde konuşmaları idi. Kendisi İstanbul'dan çıktığı zamandan beri, bir sene içinde, hayatta adeta büyük

bir tahavvül vardı. Beyoğlu kaldırımları üzerinde sabahtan akşama kadar camekandan camekana, mağazadan mağazaya dolaşan Türk hanımlarının miktarı şayan-ı dikkat derecede artmış, bilhassa bu alemde her gün birbirlerini göre göre adeta aralarında umumu bir muarefe tesis etmiş olan her vakit ki çehreler arasında müthiş, ağır, ezici ve tahribkar bir süs musabakası açılmıştı. Ali Fikri, bu kalabalık içine gireli pek az olduğu halde, her yeni geçişinde yeni bir manzaraya tesadüf ediyordu. Çarşafklar daima değişiyor, moda fikri kadınlar arasında süratle intişar ediyor, çehreler her gün biraz daha boyanıyor, evza ve etrar her gün biraz daha değişiyordu. Güya bu muharebe Türkiye içinde bilhassa Türkiye’de sakin Türk ırkı için bir hayat ve memmat mücadelesi idi! Şu İstanbul’un güya en münevver tayfasıyla meskun olan Beyoğlu ve Şişli sokaklarının bu sabahtan akşama kadar oturmayan bal yapmaz arıları- bu tabir Namiye’nin idi- Bütün bu hakikate karşı lakayıt görünüyordu. Ah, işte eğer muharebeyi kaybedecek olursak bunun için kaybedecektik!

Çok şükür ki memleket bundan ibaret değildi. Biz bir taraftan Anadolu’nun hergün takım takım gönderdiği asil ruhlu kahramanlar, diğer taraftan şurada burada, bilhassa Beyoğlu ve Şişli haricinde ki İstanbul’un sanki gizli kalmış birer köşesinden çıkıveren genç münevverlere ve sonra hatta bu Şişli aleminin lakayıt kalabalıkları arasında da genç Türkiye’nin Namiyeleri vardı. Namiye! ah, bütün şu hanımlar onun gibi olsalardı! çıtır çıtır Fransızca söyleyen dudaklarını onlar da onun gibi boyamasalar, beyaz eldivenler içinden çıkmayan bütün şu ince ve zarif eller Namiye’ninkiler gibi hastalara baksalar, mecruhlara sarsalar, yetimlere ve öksüzlere yardım için çalışsalardı! [S.278, s.2]

Mabadı var

3.84. İki Yüz Yetmiş Dokuzuncu Sayı

Pazar Ola Ey Eslâf!

Yine bir kara haber verdiler: (İleri) refikimiz mebus namzetliğini ilân edeceği hâlde bizim (Pazar Ola Hasan Bey) bir rey bile almadan vefat etmiş!..

Cidden müteessif oldum. Şehrimiz (Hasan Bey) gibi bir meczub-ı ilahiden mahrum kaldı.

Merhum, galat-ı cesameti ile gerdanını incecik gösteren kafasından dolayı (Koca Baş) lakabıyla da anılır idi. Fakat dünyaları içine sığdıran kalbi için kimse bir unvan muvafık bulup söylemedi.

Söylenmez idi de. Çünkü o ulüvv-i cenap herkese nasip olmaz. Çünkü yaşadığı müddetçe kimse hakkında ulüvv-i cenaplığı esirgememiştir.

Siz onun ihlâs-ı mürüvvetine bakın ki bütün erbab-ı say ve sanatı:

- Pazar ola!

Diye sevindirir, bu nida-yı teveccühte onlarca uğur ittihaz edilirdi. Bittabi biz uğursuzlara bundan bir şem-i hidayet erişmezdi. Hulûs, daima hulûsa müsait gönüllere, ruhlara has bir meşîyyet ile yürür, gider, aradığını bulur, sever, okşar, taltif, hatta lüzum görülürse kendisiyle, kendi safiyet-i mutallâkasıyla tezekkiye eyler.

Ahlak-ı haseneden biri bile, bir insan için çoktur!.. Onu veli-i kâmil etmeye kâfidir, vafidir. Abes bir tenazura sû-i mûraat kabilinden olarak söyleyeyim ki Ahlak-ı zemimenin de biriciği yine insan için çoktur. Çünkü onu rezil ve bdenam etmek için ekfa ve evgaddır.

Hasan Bey'in irtihalinden çok müteessir oldum. Yaşasam da bir daha görmeyeceğim, ölsem de!..

Ekseriya:

- Öle idim de bu hâli görmeyeydim,
- Ölse de bu hâlden kurtulsak,
- Mahşerde bile görmek istemem!

Diye silkiliniş nefret ettiklerimiz her zamandan piş-i nigâhımızda dimdik duruyorlar, Hâlâ duruyorlar! Biz ölünceye kadar, hatta öldükten sonra da duracaklar!... halbuki (Hasan Bey) durduğu kadar sizi, bizi, onları latif kelâmıyla durdurmuştur: Pazar ola!..

Pazar ola!... Bu hitap, onun sağ ağzına saf gönülden çıkıp sığınmış, ondan terbiye ve tenmiye görmüş bir düstur idi. İntak-ı hak ne ise bu da o idi!..

- Pazar ola Balıkçı başı,
- Pazar ola Bakkal başı,

- Pazar ola Kasap başı,

Şimdi sağ ola idi, bir mebusluk için dünyayı kasıp kavurmak Müessesat-ı kanuniyeyi yıkıp yapmak, maceralar fevkinde atıp tutmak aleyhindeki maharet ve cüretimizi anlaya idi yine:

- Pazar ola Mebus başı...

Der idi ki bu hitap zamanın yüzümüze açıktan açığa tükürdüğü bir halt-ı lafzi değil manevi olurdu. Zira (Hasan Bey) in idrakine sığacak kadar avam-firip olan yapmacıklara bundan daha güzel tabir olamaz!

Asırlardan beri söylenen, bir akide-i içtimaiye tesirin-i hazi olan:

- Söyleyene bakma, söyleten bak!..

Hükmünü kim reddeder ise etsin, bu hüküm şimdi cümlemizin giriban-ı felaketinde, tramvay, şimendifer, hamal, seyr-i sefain, Şirket-i Hayriye... ilh.. Müstahdemini yakalrındaki markalar, etiketler gibi mevcut, menkuş, mahkûk ve muharrerdir.

.....

Değil mi? Ey! Hasanım!... Öyle mi?.. Öyle ise sana da Pazar ola!

Fakat söyle bakalım: Şimdi yine gittiğin âlem-i hakikide, kimleri görüp ne diye hitap ediyorsun?

.....

- Söyle!... Söyle!.. Ben seni işitebiliyorum!... Tekrar eyle!...

- Ne diyorsun?

- Pazar ola, ey eslâf!... [S.279, s.1]

A.R

Muallim Ahmed Cevâd Mektupları

-1-

İmlâ Encümeni Reis-i Muhterem Ali Ekrem Beyefendi'ye:

Reis Beyefendi,

Yevm-i matbuât sütunlarını tezyine başlayan imlâ münâkaşalarında (Usul-ü İmlâ Risâlesi) ne tevcih edilen ve edilecek olan taaruzların ilmi müdâfasını bendenize havâle buyuruyorsunuz. Emr-i âliyelerine itirâz, o samimi müzâkerelerimiz esnâsında olduğu gibi, şimdi de muvaffak-ı edep bulmadığımdan bu fevküttasvir müşkil vazifenin uhdesinden gelmeye çalışacağım. Ancak bütün münâkaşâtın zât-ı âlilerine hitâben arz olunmuş beyânât şeklinde ceryân etmesini teklif edeceğim. Bu şekli münâzara umumen kabul olunduğu takdirde zât-ı âlilerinin hakk-ı riyâseti tasdik edilmiş olur ki, ileride münakaşanın karışık belki de gücendirici safhalarına girildiği zaman makâm-ı riyâsetin pek kıymettâr hükümlüğü şimdiden temin edilmiş olur. Esâsen sâbık sarf u imlâ encümeninin senelerle toplanıp imlâ ve lisân tadvikâtına devam ve mesâisini ilmi ve müsbet netâyice isâl ederek (Usul-ü İmlâ Risâlesi) ni yazabilmesi mahaazâ zât-ı âlileri gibi kadir-şinâs, psikolog, mütevâzi ve zi ve kâr bir reise mlîk olmasıyla mümkün olmuştur. Vaktiyle, bizden pek daha azim ve sebât sâhibi erbâb-ı lisânın iştirâkıyla teşkil eden encümen-i dânişden ümerâ-i efendisinin kendi riyâseti altında cem ettiği komisyona ve bir nazır-ı sâbıkın ahiren topladığı heyete kadar son nisf-ı asır içinde memleketimizde teşkil eden bütün imlâ ve lisân encümenlerinin millete tam bir sistemi hâvi bir eser arz edememeleri hiç şüphesi o saf lâzımeyle gayr-i hâiz reislerin istibdâdı altında infisâh ve inhilâlden başka çâreleri kalmadığından ileri gelmiştir. Matbuât sahnesinde ceryân eden münakaşalara herkesin hakk-ı iştirâkı müsellemler bulunduğuna göre bu manzaraların bir reis tarafından idâresi manâsız addolunmamalıdır, çünkü vazife-i riyâset sıra ile söz isteyenlere hakk-ı kelâm teveccühünden ibâret değildir. Münâkaşayı bir tasnif ilmi altına sokmak, sadetten dışarı çıkmak muhtelif fikirler arasındaki münâsebetleri tayin etmek, yekdiğere indi isnâdatta bulunmamak, söylenmiş şeyleri tekrar ettirmemek, arayışı cem ve telkin etmek: İşte riyâsetin hakiki ve müşkil vazifeleri bunlardır ki hakkıyla ifâ edebildiğinizi bütün tadvikât-ı lisaniye azâsı tasdik eder, zannındayım. Hülâsa, imlâ ve lisân mübâhisinin münâkaşa ve münâzara tarikiyle fâideli bir mecrâyâ sevki arzu olunur ise teklif ettiğim gibi şimdiden zât-ı âlilerinin reislik ve

hükümlüğü bütün bu münakaşaya iştirâk edecek olanlarca kabul olunmalıdır. Olunmadığı takdirde bu münâkaşanın da –emsâli misilli – meşânemeye müncer olacağını yakinen bildiğimden uhde-i âciziye havale buyurulan vazifeden afvımı istirhâm edeceğim.

Fikrimce, henüz münâkaşanın istidasında iken her şeyden evvel hali matlub olan meseleyi teştitten kurtarmak için tehdidine lüzum vardır. Bu maksada binâen bazı maruzâtda bulunacağım:

Bendenize göre herşeyden evvel imlamız için ne yapmak istediğimizi ve ne yapmaya muhtâç olduğumuzu kararlaştırmalıyız.

“Usul-ü İmlâ Risâlesi” ni tertib eden encümen imlâmızda bir inkılâp yapmak ihtiyâc ve imkânını görmemiş, sâdece imlâmızın itrâdını temin edecek kâideleri aramak ve müsteşâlarını tesbit etmekle isbât etmişti. Risâlede bu nokta-i nazarı müdâfa eden delâilde vardı. Hâlbuki muhterem müderrislerimizden Cenâb Şahâbettin Beyefendi “İmlâda tamamıyla esâsi ve ilmi bir inkılâp yapılması farzdır, kanâtinde” olduğunu söylüyor. Bu inkılâbı da ancak Latin hurufunun kabulüyle mümkün’ül-husül görüyor. Diğer bir müderris-i muhterem, Necip Âsım Beyefendi de Cenâb Bey’in bu akide-i imlâyesini tasvib ediyor. Bu iki muhterem üstâd imlâ encümeninin delillerini cerhe lüzum görmüyorlar; pekâlâ, görmeyebilirler. Fakat hiç olmazsa kanâatlerini teyid edecek delâil olsun deriğ buyurmamalıdır. Çünkü Cenâ Bey, Latin hurufunun kabulü hakkındaki fikirlerini dermiyân eder etmez, bu mühim inkılâba sebep olarak “Garb zümre-i medeniyesine girmek için bu, bence en kestirme yoldur.” Diyorlar ki bendeniz kolay kolay bu tarz temeddüni kabul edemeyeceğim. Hatta medeniyetle şekl-i hat arasında hiçbir münâsebet bile görmüyorum. Hükemâ yazıyı medeniyetin evsafından addediyorlarsa da şekl-i hattın medeniyetle alâkadâr bir hâdise gibi telakki edildiğine birinci defa olarak kesb-i vukuf ediyorum. Tarihçe malum ve mukayyed olan medeniyetleri sıraladığımız zaman görüyoruz ki her birini vücuda getiren milletlerin icâd ve kabul ettiği “Hat” sistemleri tamamıyla biri birinden ayırır: Kadim Mısırlılar (Efkâr-ı Nevis Idéographique) bir hat olan (Hiyeroglofi) istimâl ederlerdi. Asur, Keldan ve Kadim İnan medeniyetlerinin münteşir bulunduğu memalik-i vasi dâhilinde hatt-ı meyhi kullanılırdı. Binlerle eşgâl-i hâvi ve son derece bir noksân bir hatta mâlik olan Çinlilerde okudum ve hayret-i aver medeniyetlerini pek güzel tesis edebilmişlerdir. Fenike, Yunan ve

Romalılar sâitli elifbalar kullandıkları hâlde kurun-ı vustanın en muazzam medeniyeti olan medeniyet-i İslâmiye sevaitten mahrum olan huruf-ı aarbiye ile yazılmış yüz binlerle muteber ve müfid kitâplar tahririne, bütün âlemlerin neşr ü tedvinine muvaffak olmuştur. Bugün asâr-ı medeniyesiyle Avrupa ve Amerika ile omuz öpüşen Japonya, hatta Çin gibi karışık eşgâl-i hattiyeye istimâl etmektedir. Bütün bu misâller karşısında tarz-ı medeniyetle şekl-i hat arasında nasıl bir münâsebet bulunabileceğini kendi kendime soruyorum ve bir türlü bulamıyorum. Bu hususta Cenâb ve Necib Âsım Bey Efendilerin tenvirine müntezir olmakla beraber meselenin başka bir cihetini de şâyân-ı tadvik görüyorum: Eşgâl-i hattiyeye (İsterseniz buna huruf deyiniz) muhtelif milletlere intikâl eder mi ve nasıl intikâl eder?

Mısır-ı kadim, Asur ve Kelden medeniyetlerini muâsır olarak buluyoruz; yekdiğeriyle münâsebette bulunduğu hâde her birinin yazısı ayrı olmakta devam eder. İran-ı kadim ise Asur ve Keldan'a istilâ ettiği hâlde eski medeniyetini tebdil edemiyor, bilâkis kendisi hem Asur medeniyetini, hem hatt-ı meyhiyi kabul ediyor. İran bilâhare Mısır'a da müstevli oluyorsa da Mısır'a hatt-ı meyhiyi nakl edemiyor. Hâlbuki hatt-ı meyhi (Esvât-ı Nevis) olmak itibariyle (Efkâr-ı Nevis) olan (Hiyeroglif) e fâik sayılır. Mısır ve Asur medeniyetleri arasında ise Sâmi bir millet olan Fenikeliler sâitli bir elifba icâd ettiğini görüyoruz. Ve bu sâmiler, aryanı olan Yunanilere ve bilvasıta Romalılar medeniyet ve yazı muallimliği ediyorlar. Misâlleri biraz daha tezyid edelim: Çin ile dâimi muhârebât ve münâsebâtta bulunan ecdadımız gün (Yani semâvi) Türkler Çin'de hattını istiâre etmemiş, kendi kendine sâitli ve huruf-u mukataalı bir elifba icâd etmiştir. (Orhun) ve (Yenisey) âbideleri bu elifba ile yazılmıştır. Bugüne kadar ulemâyı müsteşerrikin tarafından bu elifba nın müsteâd olduğu isbât edilememiş ve menşeyi gösterilmemiş olduğundan eski Türkleri, Fenikelilerin sâitli ve makta harfli elifbasından haberdâr olmadığı hâlde kendi kendilerine o dâhiyane elifbayı icâd etmiş gibi kabul etmek zaruridir. Japonya'da birbirine az çok müşâbe, biri Çin'den muktebes, diğeri milli olmak üzere iki nev-i hatt müşâhede ediyoruz. Şimdi tekrâr Mısır'a avdet edelim: Bu memlekete İranilerden sonra Makedonya Yunanileri ve bilâhere Romalılar istilâ ettiği hâlde Yunan ve Roma elifbalarını kabul ettirmemişlerdir. Vakâ Mısır halkı yavaş yavaş hiyeroglifi mukaddes yazılara mahsus ve münhasır terk ederek (Demotik) denilen orijinal hattı icâd ve istimâl ediyor; fakat galiplerin lisan ve hattını kabul etmiyordu.. İran, Yunan ve Roma istilâsı altında on bir asır durduğu hâlde lisân ve hatta

muhâfazada devam eden bu memleket Arap ve İslâm istilâsı altına geçer geçmez lisânen, hatten ve medeniyeten Araplaşıyor.

Arap elifbasını yalnız Mısır ve Afrika-yı şimâli değil İran ve Turan'da kabul ediyor. Arap elifbası kadim medeniyetlere ve kadim elifbalara ve usul-ü hatilere mâlik milletler üzerine bu derece azim galebeler ihrâz ettiği hâlde garpta, henüz babarlıktan kurtulmamış ve hiçbir medeniyet vücuda getirmemiş bir kavme, İspanya Vandallarına hükmü geçirmemiştir. Son bir misâl olarak Slav elifbasının Bizans vâsıtasıyla Rum elifbasından iktibâs edildiğini zikredelim. İşte tarihten hattı usullerin icâd ve iktibâsı, kabul ve intişârı hakkında toplayabildiğimiz bu misâlleri gözden geçirdikten sonra buna dâir bazı nazariyeler vezine teşebbüs edebiliriz. Bendeniz bu hususta gayet mühim bir âmil görüyorum: O da dindir.

Arap elifbası, sâmi ve henüz bedevi bir kavme âit olduğu hâlde, kadim medeniyetlere mâlik Aryani, Turani, Hâmi ırklara mensup büyük milletlere, ancak din kuvvetiyle intikâl etmiştir. Rusların da milli elifbalarını Rum elifbasından iktibâs etmeleri ortodoksluk sâyesinde olmuştur. Latin elifbasının Roma medeniyeti tahrib eden ve (Ron) denilen harflere mâlik olan barbar kavimler tarafından kabul edilmesinde Hristiyanlık âmil olmuştur.

Çin eşgâl-i hattiyesinin Japonya'ya intikâl etmesinde din icrâ-yı tesir etmiştir. Hâsılı yazının ve hurufun başka milletlere intikâlinde görebildiğim âmellerin en müesseri dindir.

Din usul-ü hattın intişârına bir âmil-i müesser olduğu gibi bir âmil-i mukâvim derde edbân mutakidâtın ecnebi hırslara derece-i mukavemetleri mütefavettir. (Fetişizm) devresinde bulunan kavimler suhuletle (Antropomorfizm) evsâfını hâiz mutakdâtı kabul ediyorlar. Kitâbı dinler ise (Fetiş) leri ve (Antropomorf) ilahları kolaylıkla tard edebilirler. Kitâbı dinlerin harfî ve esâtiri edyân üzerine tefavvuku vardır. Fakat onların da kuvve-i istilâiyelerinde büyük farklar müşâhede olunur. Bu iddiâyı teyid edecek tarihi misâller pek çoktur. Bazılarını hatırlamak fâidesiz değildir. Meselâ bizim eski ecdâdımız Göktürklerin icâd ve Orhun – Yenisey âbidelerinde istimâl ettiği sâitli ve huruf-ı maktalı mükemmel elifbanın seryaycadan(?) muktebis Uygur elifbasına terk-i mevki etmesi nesturi misyonerlerinin bir galebesidir. Uygur hattı da sâitli olduğu hâlde din-i İslâm'ın intişârı üzerine huruf-ı Arabiye'ye mukâvemet edememiştir. İbrânice elifbanın mukaddes bir elifba olarak müstamel kalması da din

kuvvetiyledir. Hâlbuki malum olduğu üzere Museviler bugün hiçbir mahalde İbrânice tekellüm etmezler. Çin elifbasının Japonya'dan atılamaması da din tesiriyledir. Diğer taraftan ise Avrupa'nın istilâ-yı siyâsiyesi altında bulunan memleketlere, misyonerlerin mütemâdi mesaisine rağmen, Hıristiyanlık dâhil olamıyor; oradaki kitâbı dinler ve ezcümle din-i islâm emsâlsiz bir mukâvemet ibrâz etmektedir. Siyah Afrika'nın Müslümân akşamı huruf-ı Arabiye'yi terk etmekten başka (Fetişizm) devresinde olanları da fevç fevç dâire-i İslâmiyete dâhil oluyor ve bu din ile beraber huruf-ı Arabiye'yi de kabul ediyor.

Şimdi kendime suâl ediyorum:

Acabâ dinini tebdil etmediği hâlde hurufunu tebdil etmiş millet var mıdır?

Bu suâle müsbet Musevileri gösterebiliriz; fakat bu da Musevilerin dağılmasından, muhtelif siyâsi hakimiyetler altında kalmasından ve lisânlarını zâyi etmesinden neşet etmiştir. Rus Çarlığı'nın tazyiki bir iki asır daha devam ettiği taktirde birçok Türk akvâmının da Müslümân kalmakla beraber Rus lisân ve hurufunu istimâl etmiş olan hakları şüphesizdir. Bununla beraber Museviler İbrânice'yi bir lisân-ı mukaddes olarak muhafaza ettikleri gibi Rus istilâsı altında kalan Türklerde huruf-ı Arabiye'yi bir bir elibayı mukaddes olarak li-nihâye muhâfaza edeceklerdir. Boşnak Müslümânlarının lisân-ı tekallümü Sırça, Yanya ve Girit Müslümânlarınıninki Rumca olduğu hâlde tahsillerinin hep Türk elifbasıyla ve Türkçe olması da dini mukâvemetin derecâtı sebât eden misâllerdendir. Karamanlı Hıristiyanların Rumca elifba ile Türkçe kitâp ve gazete basmaları da dinin tesirâtındandır.

Şimdi hülâsa edelim:

Bir kavmin tebdil-i din ve tebdil-i lisân etmeksizin tebdil-i huruf ettiği vâki değildir. İntisâr-ı din tebdil-i hurufa, istilayı irki ise tebdil-i lisana âmil olmaktadır.

Bu kaziyenin bütün edvâr-ı tarihiyede ve kâfe-i milel ve akvâmda ahkâmı nâfiz olunca biz ne gibi avâmil tesiriyle buna bir istisnâ teşkil edecek tebdil-i huruf edebiliriz.

Şimdiye kadar vâki olan mesrudâtımı iki kısma ayırmış oluyorum; birinci kısmıyla şekl-i hattinin medeniyetiyle alâkadâr olmadığını, ikinci kısmıyla da tebdil-i hurufun keyfi olmayıp mutlakâ dini ve siyâsi istilâlar gibi avâmil-i müessere ile mütahsil olabildiği ispât ettim. Bize rücu ederek bu neticeleri muhterem müderrislerimiz

Cenâb ve Necib Âsım Beylerin kanâat ve imânlarıyla karşılaştınca sorarım: Acabâ muhterem müderris beyler Latin hurufunun kabulüyle lisânda yapmasını tasvir ettikleri inkılâb-ı mühimmin ne için ve nasıl husulpezir olacağını da izâh ederler mi? Bu izâhı beklemekle beraber şöylede düşünüyorum: Biz, dinlerin, lisânların, elifbaların, eşgâl-i hattiyenin intişarına hâkim olan kânunları tatkike lüzum görmeden, garptan alelisticâl-i istiâreye kalkıştığımız daha nice müessesât-ı Hayriye gibi, yine öyle düşünmeden, elifbamızı da tebdile kıyâm edersek ne olur? Bunun cevabını verecek gözümüzün önünde koskoca bir misâl var, o da enverin huruf-ı mukataayı ordu dâhilinde neşre çalışması misâlidir. Enver Latin hurufunu değil, kendi elifbamızın mukati eşgâlini kendi hükmü altındaki vasi saha dâhilinde istimâl ettirmek azmini göstermiş, tam iki sene uğraşmıştı. Bundan hiçbir semere hâsıl olmadı. Japonya’da İngiliz alifbasının tamimi için bezl-i mesâi edenlerin uğradığı muvaffakiyetsizlik de şâyân-ı kayıt diğer bir misâldir. Hâsılı bendeniz bu gibi tecrübelerin ancak mesâi-i milliyemizi Bosna eşrafından gayri semereler veremeyeceğini yakinen müşâhede ediyorum. Bununla beraber, bir an için, bütün Osmanlıların – başka milletlerin göstermediği – bir hırkâ-i kâbiliyeti ibrâz ederek azm ü imân kuvvetiyle Latin hurufunu mevki-i tatbiki koymaya muvaffak olduklarını farz etsek bile bununla ne suretle garp zemre-i mediyesine dâhil olmuş oluruz? Benim buna aklım ermiyor. Garp medeniyetinin evsâf-ı mümizesi sanât-ı cismiye, buhar ve elektiriktir; yoksa Latin hurufu değildir

Artık (Medeniyet ve Latin Hurufu) münasebetinin isbâtını medâyilerine terk ederek imlâmızın muhtaç olduğu ıslâhâtın şeklini tayine avdet edeceğim. Maksadım sarf (Ususl-ü İmlâ Risâlesi) ne karşı edilen itirazlara cevap vermek olduğundan Cenâb ve Necib Âsım Beylerin diğer beyânâtını tahlil eyleyeceğim. [S.279, s.3]

A.Cevded

3.85. İki Yüz Sekseninci Sayı

Haraççılar Çoğaldı, Savulun!.

Yeni mebuslar, ne kadar talihsiz zatlar imiş!.. İsimler kâğıt üzerinde belirir belirmez kara yazıcılar faaliyete geldiler.

Evail-i Meşrutiyet'te böyle mi idi?.. Mebusan böyle mi karşılandı idi? Gerçi o zamanda da patırtılar, gürültüler oldu idi ama böyle sicil, künye yoklaması yapılmadı ayağını İstanbul'a basar basmaz, önde mızıka:

“Ey gaziler yol göründü, yine garip serime”

Veyahut:

“Sivastopol önünde yatan gemiler”

“Atar nizam topunu, yer gök inler”

Havalarıyla, allı, morlu, yeşilli bayraklarla müzeyyen arabalara binerler, gelin almaya gider veyahut sünnet çocuğu gezdirilir gibi haklarında merasim ihtiramıyla ifa kılınırdı.

O zamanlar nerede?... hele ikram ü itamın ardı arası kesilmez idi. Hatta merhum Doktor İsmet dedi idi ki:

- Mebus olduğum gün tartıldım. Kırk sekiz okka geliyordum. Meclis-i Mebusan küşat edildiği günde tartıldım, elli yedi okka geldim.

Biçare beş on gün içinde dokuz okka fark etmiş idi.

Şimdikiler de galiba fark edecekler ama... Herhalde makusen.

Bu hâlin şehrimize de ziyanı dokunuyor. Alış veriş hususunda da adeta bir kesalet görülüyor. Öyle ya!.. O hangi mebustur ki han, apartman, ev, dükkân almak şöyle dursun evine bir hamal yükü yiyecek alıp beraber götürsün! Derhal bir (mülakatçı) yardağının karşısına dikileceğini tevehhüm ile yolu değiştirir. Kendini gösterecek olursa ihtimal ki hâli yaman olur. İster miyiz ki ertesi günü (bir muhbir) imzalı bir makalede:

(Dünkü gün saat iki ile üç arasında... Mebusun (Yemiş) iskelesine doğru yürümekte olduğunu görünce takibine şitaban oldum.

Muhterem, birkaç adım yürüdüktan sonra soldaki büyük bakkala girdi. Bir şeyler söyledi. Bakkal, derhâl içeriye girerek avdetinde elinde tuttuğu bir tahta pastırmayı evirdi, çevirdi, kokladı, koklattı. En nihayet kalfası olacak, o da elinde birkaç kangal sucuk ile geldi. Dakikalar geçtikçe mülâkat da uzuyordu. Bir an oldu ki usta, kalfa da ellerindeki pastırmaları, sucukları tezgâh üstüne bıraktılar.. Eyvah!.. Pazarlık olmamış idi.

Sima mağmum idi. Yağmur içine içine çiseliyordu. Lisanımızda buna ahmak ıslatan derler... Ben ise karşıdaki dükkânın damlığı altında siper almış idim... Bir aralık gördüm ki mebus-ı muhterem dükkân kapısına doğru yürüdü. Yine döndü. Herhâlde bir adedi ima eder surette parmaklarıyla bir şeyler işaret etti, iki mi desem, üç mü desem,.. Çünkü iyice görememiştim. Çünkü buralarda arabaların kesret-i cevelânı, küfecilerin izdihamı sık sık mani-i rüyet olur. Elhasıl bakkal da aynı msuretle parmaklarıyla yine bir adet işareti verdikten sonra durdular. Mesele tartıya münce olmuştu.

Tahminine göre mebus-ı muhteremin cüzdanından çıkarıp vermiş olduğu varaka-i nakdiye, bir yirmi beş liralık idi!.. Burada bu yirmi beş liralığı sormaya, membamı aramaya ihtiyaç görmüyorum. Çünkü mebus-ı muhteremin sevabık-ı ahvâli bizce malumdur... İlâ ahire)

Satırları yazılı bulunsun!..

Muhbir bu fiilinde muhti değildir veyahut kendisini öyle zanneder. Nasıl ki mebus bir murakıb-ı hükümettir, bir gazete muhbiri de zamanına göre bir murakıb-ı mebusan olur. Zira ikisi de bir intihap mahsulüdür. Bir ârâ-yı umumiyenin, diğeri de efkâr-ı umumiyenin müntehabıdır!.. İşte revîş-i ahval ve ezmineye göre şimdiki mebuslar, böyle değil a... Belki bundan ehaf veya eşet bir tarassut altında bulunacaklardır.

(Tokatlıyan), (mokatlıyan) hak getire!... ziyafetler, sofralar mefkut.

Hele ince saz, müzika!.. Neuzibillah!... Böyle yaşlı zamanlarda, mukadderat-ı millet ve mehalik-i memleket mevcu-i bahis olduğu böyle günlerde... Saz mı, müzika mı?... Tamam! Sonra ne derler?..

Bak.. Söze bir diyecek yok. Zaten biz bunları niçin intihap ettik?.. Evvelki mebusan öncü idiler.

Reis:

- Karar mı? Der demez
- Karar derler, elleri kalkardı. Yalnız bir iki kişi muhalif l-kalırdı. O da yapma idi. Yar u ağyara karşı mecliste bir de muhalif parti var süsüş verilsin için idi. İlk muhalif fırka çıktığı devirdeki bağırılmalar, kavgalardan eser bile görünmedi.

Senin mebus dediğın meclisi güm güm öttürmeli. Bize bundan böyle lazım olacak saz da, müzika da budur.

Otomobil, motomobil de yok. Hatta lastik araba da!... Baba tramvay nelerine yetmez!... Kazalarından korkarlarsa gelsin tabanvay!...

Millet uğruna bunca terk-i can edenler var... Şuradan şuraya yürüyemezler mi?..

Yürüyemezler mi? Parasıyla yavrum!.. Para dedim de hatırıma geldi. Bakalım bu Maliye Nazırı da onlara altın para verecek mi?... Evvelkiler almışlar idi!.. Hatta birini görmüş idim ki akşam üstü Kadıköyü rıhtımında ufka doğru dönmüş, yeni aya bakıyor, bir de o aldığı çil liradan birini gözüne sürüyordu... O çamlar bardak oldu... Geçti (Bolu) nun pazarı sür rşegi (Niğde) ye!...

Emin olun ki bütün bu türlü zihniyet, bugünkü muhaverat-ı umumiyenin bir kısmını teşkil etmektedir.

Ey mebuslar, ayağınızı denk alın. Hem her hususta!.. [S.280, s.2]

A.R

Muallim Ahmed Cevat Mektupları

-2-

Üstâd Muhterem Ali Ekrem Beyefendi'ye:

Cenâb Bey imlâmızın en büyük noksânı olmak üzere kelimelerin, bahusus Arapça kelimelerin doğru okunamamasını gösteriyor: “Bu memlekette bir tek kişi yoktur ki lisandaki kelimeleri doğru okuyabilsin; üdebâsı da, şuârası da, bütün münevverleri de.. Böyle bir şeye dünyanın hangi tarafında tesâdüf edilebilir?” diyor.

İmlâmızın müşkilâtını hep biliriz. Fakat dünyada bizimkinden daha müşkil imlâ yok mudur? Var ise o imlânın sâhibi olan milletler ne için harflerini değıştirmiyorlar veya imlâlarında esâslı bir inkılâp yapmıyorlar? Ve onlar lisânlarını nasıl tahsil edebiliyorlar? Fikrimce bu meseleler tadvik edilmeden Latin harufunun kabulü veya huruf-ı maktaa tesisi veyâhud huruf-ı sâite ilâvesi gibi tedbirler ileri sürülemez.

Bendeniz, bizimkinden daha müşkil imlâ olarak gerek yazılmış şeyi doğru okuyabilmek ve gerek söylenen bir şeyi doğru yazabilmek itibariyle ekser lisânların

İmlâsını buluyorum. Heceleri pek karışık eşkâl-i hattiyeye ile yazabilen Çince ve Japonca'nın, muhtelif heceleri aynı harf ile yazan Arapça'nın, aynı sâiti beş altı sedâyı edâyaya tahsis eden İngilizce'nin, diftonklar.. Mezâif harflar.. Okunmaz sâmetler istimâl eden hemân bütün Avrupa lisanlarının imlâsı bizimkinden kolay mıdır? Bunu kimse iddiâ edemez, çünkü aksinin isbâtı eshel-i umurdur. Bu milletler lisân ve imlâlarını tahsile ne suretle muvaffak oluyorlar? Şüphesiz çalışarak, çok çalışarak, dâima çalışarak. Bununla beraber başka memleketlerin münevverlerini de ders-i imlâyaya tamamiyle sâhip addetmek de hatâdır. Fransa'da doğru imlâ yazabilen muharrirler enderdir. Akâdemisyenler bile birçok kelimelerin imlâsında ihtilâf ve tereddüd ederler. Böyle olduğu hâlde İngilizler veya Fransızlar imlâlarını esâsalı bir inkılâba müstehak görmüyorlar. (Usul-ü İmlâ Risâlesi) nin zât-ı âlileri tarafından kaleme alınan mukaddimesinde muhtelif memleketlerde tecrübe edilmiş imlâ ıslâhâtı hakkında gayet kıymetdâr malumât vardır. Onların burada tekrarına hiç lüzum yoktur. Yalnız bir noktanın nazar-ı itibara alınması fâideden hâli değildir, o da imlânın güç veya kolay olmasıyla medeniyette ileri veya geri gitmek arasında ne gibi bir münâsebet mevcut olduğudur. Yukarıdaki tarihi misâllerden anlaşılıyor ki her nevi eşkâl-i hattiyeye ile yazı yazmış milletler büyük ve orijinal medeniyetler vücuda getirebilmişlerdir. Şimdi de elyevm medeniyette en ziyâde ilerlemiş ve en ziyâde geri kalmış garb ve şark milletlerini tahtir edelim. Medeniyet hâzîrenin en büyük mümessili olarak Anglosaksonları kabul etmekte tereddüd edilmez zannederim. Halbuki İngilizce imlâ ve karâitin bütün Avrupa imlâ ve karâitlerinden daha güç olduğunu herkes bilir. İngilizce imlâ karait müşkilatınca bizi de fersah fersah geçer. Avrupa milletlerinden medeniyetçe en dün safhada bulunanı ise fikrimce, İspanyollardır; hâlbuki İspanyolca'nın imlâ ve karaiti bütün Avrupa lisanlarının imlâ ve karâitinden kolaydır. Şarkda da Japonca'nın imlâsı, eşkâl hattiyeleri, hecâi olmak itibarıyla, bizimkinden pek daha güçtür, fakat Japonların medeniyet-i sanâiyesi meydanındadır.

(İmlâ ve Medeniyet) nazariyesini ileri sürmek isteyen Cenâb Beyefendi'nin bu noktayı da tenvir buyurmasına muntazırız.

Necib Âsım Beyefendi'nin diğer bir fikirleri vardır ki, onun da izâhını talep etmeden geçmeyeceğim. Kendileri "Bizim imlâsızlığımızın en büyük sebebi elifbanın bugünkü şeklidir" diyorlar. Bendeniz buna da iştirâk edemeyeceğim; çünkü Araplar

ve Acemler lisânlarını aynı elifba ile yazdıkları hâlde onların derset ve sâbit imlâları vardır; o hâlde bizim imlâmızın mitred ve sâbit olamaması elifba ve haruf sebebiyle değildir. Hatta yalnız Arapça ve Acemce'nin değil, Çağatayca'nın da mitred ve sâbit imlâsı vardır. Müderris-i muhteremin bu hususta ne düşündüklerini anlamak arzu ederiz.

Cenâb Bey bizim encümenin yaptığı risâle hakkında “hiç ihtiyâca muvaffak değildir” dedikten sonra sebep olarak şâzu müstesnâların çokluğunu gösteriyor. Anladığıma göre muhterem üstâd encümenin lâyiha şeklinde dağıttığı ilk risâleyi görmüş, arayış topladıktan ve yeniden muhtelif nükâtı devr ü dervâz müzâkere ettikten sonra neşrettiği eseri nazar-ı tadviklerinden geçirmemişlerdir. Herhâlde kâide ve müstesnâların ancak beş altı sahifelik bir yazı teşkil ettiğine göre encümenin gayr-i kâbil ihâta kâideler vaz, şâz ve müstesnâlar kabul ve hatta ika ettiği iddiâ olunamaz. Mamafih risâlenin kusuru bu ise yeni encümen bittezkere bunu da refi ve ikmâl edebilir. Bu derece cüzi bir noksân için Latin harufunu kabul tedâbir-i inkılâbiyeye mürâcatat mı icâp eder?

Bundan evvel, Doktor Nâzım'ın nazırlığı esnasında Câhid'in eser-i teşebbüsü olarak Latin harufunun kabulüne doğru bir hareket ikâ edilmek istenilmişti. Karşı gazetelerden birinde Cahid'in buna dâir bir mülâkâtı intişâr ettiği gibi muhterem müderrislerden biri de makâle neşretmişti. Bunun üzerine malum-ı âlileri olduğu üzere bendeniz yeni mecmuada sıra ile “İmlâmızın Islâhı” hakkında dört makâle neşrederek inkılâpcılığı reddetmiş, inkılâpcılık kahramanların işidir. Diyerek envarın o mahud teşebbüsünü imâ etmiştim. Bu makâlelerin birincisinde söylediğim gibi, inkılâba teşebbüs demek umum-ı milletle muhâlefet ve mücâdele hâline geçmek demektir. İstihzârsız, müesseretsiz, avâmilsiz – hatta harben – bir inkılâbın vukua geldiği görülmüş şey değildir.

Artık inkılâpçılık görülmüş âleyhinde bu kadarla iktifâ ederek diğer dermiyân olunan fikirlere de mücammel bir nazar atfetmek isteriz.

Bu fikirlerin en bârizi haruf-ı sâitenin teksiridir. Bu teklife karşı Ali Kâmi ve Rıfat Samih Beyler pek güzel bazı mütâlât basit ettiler, bu suretle meselenin bu ciheti bir dereceye kadar tenvir etmiştir. Rıfat Sâmi Bey lisânın tebdil-i dâimisi üzerine – ilmüssene ve mebahis-i esvâta istinaden – nazar-ı dikkati celp ediyor. Bendenizde yeni mecmuanın (45,44,40,38) numaralı nüshalarında neşrettiğim makâlelerle

lisânların lafzen ve mânen düçâr olageldiği mütemâdi değişmeler hakkında bir fikir vermeye çalışmışım.

Münakaşaya bilfiil iştirâk buyuracak muhterem zevât her hâlde ilmüssenenin mebâdisi demek olan bu mebâhsi – âcizin yazdığı makâlelerde değil – muteber lisâniyât kitâblarında takip buyurmalıdır. İlmüssenenin buna mütalik tatbiâtını gördükten sonra imlânın mutlâkâ telaffuza mutâbık olması hususunda ısrâr etmek mümkün olmaz zannedirim. Çünkü telaffuz ve manâ asırdan asıra, hatta rebi asırdan rebi asıra bâriz tebdilâta uğramaktadır; mahali telfuzlar demek olan şive ve lehçeler ise meselenin başka mühim bir safhasıdır. Bugün hiçbir lisân yoktur ki tahririsi ile lafzısı arasında mühim farklar bulunmasın. Fransız sahnesinde kullanılan akademik lisân ve telaffuz herhâlde kolej ve dârülfünun talebesinin, Paris esnafının veya apaşlarının lisânı değildir. Fakat Fransızcanın saf ve edebisi der ki, bütün edebiyât erbâbı onu kitâblarında muhafazaya gayret ediyorlar. Arapça'nın da tahriri ve telfuzisi katiyen birbirinden farklıdır. Hele Arap lehçe ve şiveleri âşiret ile kâbil tadâddır. Fakat Arap erbâb-ı kalemi dâima Arapça'nın en fasihini kullanırken ve ancak o lisân-ı edeb makbul ve mergubdur.

Hâtr-ı âlinizden elbette çıkmamışdır, bizim de encümenimiz bu noktada gayet uzun münakaşalara girişmişti; ve ihtimâl hatâyâ düşmekten de kurtulamamıştır. Bendenize göre, sırası gelince, bu mühim nokta üzerinde daha birçok tevkif edilebilir. Mâdem ki yeni bir encümen teşkil olunmuştur, muhterem âzasının bu hususta pek çok himmet sarf ederek esbak komisyonunun noksânını ikmâl etmesi şâyân-ı temennidir.

Neşrolunan risâlede izâh olunduğu gibi encümen ve evlerin muhtelif esvâtını tefrik edecek alâmet-i mümeyyize ilâvesini kabul etmişti, fakat bunların istimâlini left ü elifba kitâblarına mahsur ve mecburi tutmuştu hakikaten arzu olunan bir kelimenin lafzını tesbit edememek bir elifbe için mühim bir noksândır. Bu gibi alâmât-ı tefrikeye kullanılmadan tarihi ve coğrâfi isimlerin, zittebâs bazı kelimelerin doğru okutulmaları mahaldir. Lâkin lisânın kendi kelimelerinde ve sığalarında bu alâmât-ı tefrikiyenin istimâl-i umumiyesine gelince, ona teşebbüs edildiği gibi kitle-i içtimâiyenin iktihâm nâ peziv mukavemetiyle çarpışılmış olur. Birkaç yüz senelik yazma kitâplarda bile sağır kefin üzerinde üç noktaya tesâdüf edilmekte olduğu hâlde pâyitaht gazetelerinin hiç biri henüz üç noktalı sağır kef istimâl etmiyor. Mektep kitâbı basan matbaların bile muhtelif kefleri noksandır. Hele işâretli ve o hiç birinde

yoktur. Usul-ü imlâ risâlesine taraf-ı âlilerinden pek güzel derç olunduğu gibi esâretli ve evler encümen-i dâniş tarafından kabul edilmiş; Şemseddin Sâmî Bey, Aragel Efendi gibi sâhib-i azim ve sebât zâtlar tarafından masırâne tamimlerine çalışmak olduğu hâlde elde edilen semere hiçten ibâret kalmıştır.

İşâretli harflerin istimâlinde tesâdüf olunan mukâvemet-i umumiyyeden istidlâl ediyoruz ki, tam bir inkılâp değil hurufa âit en cüzi bir yenilik bile kabul ettirilemez. Buna binâen Veled Çelebi Efendi hazretlerinden ikinci fethaların alâmeti olmak üzere bünye-i kelimeye ilâvesini teklif etmek fikrinde olduğu noktasız dendândan sarf-ı nazar buyurmasını ricâ edeceğim. Manzur-ı âlileri olduğu üzere müşârünileyhin bütün diğer fikirleri bizim encümenin fikirlerine tetâbuk etmektedir.

İhtimâl risâlemizi görmemiş oldukları için bu tevâffuku zikretmiyorlar. Zât-ı âlileri, Rıfat Sâmîh zikretmiyorlar. Zât-ı âlileri, Rıfat Samîh Beyefendi'ye olduğu gibi, Veled Çelebi Efendi hazretlerine de bir nüsha göndertecek olursanız encümenin de birçok noktada kendileri gibi düşünmüş olduğunu göstermiş olursunuz.

Üçüncü arizemde Rıfat Sâmîh Beyefendi'nin makâleleri ile iştigâl etmek üzere bugünlük tasdiâtıma burada nihâyet veriyorum. [S.280, s.3]

A.Cevat

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 38

Muhittin

Gurub

Heyhat bunlar arasından Namiyeler pek azdı ve belki de müstesnaları teşkil ediyorlardı!

Bir gün, Taksim'de arkadaşına uğrayacak olan Namiye ile Seniha'dan erken çıkıp beraberce yürüye yürüye aşağı inerken Ali Fikri ona bunlardan bahsediyordu:

- Mesela, diyordu, bütün şu hanımlar sizin gibi olsalar, başka düşünceleri bırakıp yalnız muharebe ile meşgul olsalar, ne kadar iyi ederlerdi! Harp her gün, hatta her saat, her vaziyete yeni bir ceriha açıyor, bunlara maddi olanları da, manevi olanları da hesapsız ve hudutsuz. Kadınlar cerihaların tedavisi için ne büyük yardımlar edebilirler... Fakat bunu kaç kişi hatırlıyor, kim hatırlıyor, kim

düşünüyor? Birkaç Namiye Hanım, pek az, pek nadir birkaç müstesna ve sonra işte bütün şu etrafımızda süsten, zerafet sabıkasından başka bir şey düşünmeyen boyalı kalabalık!

Ali Fikri bunu söylerken sesinde bir heyecan hissedilebilirdi; Namiye bu kadar methedilmiş olmaktan mahcup Ali Fikri de ki bu heyecandan müteessir:

- Oh, dedi, çok mübalağa ediyorsunuz!

Hayır, hiçte mübalağa etmiyor, düşündüğünü ve duyduğunu söylüyordu; onu ne kadar yakından tetkik ederse o kadar yüksek görüyor, onu ne kadar emsaliyle mukayese ederse o kadar müstesna buluyordu. Onu ikna etmek için her gün tesadüf ettiği tiplerden rastgele şahidi olduğu vakalardan bahsetti; daima göre göre artık kendileriyle ahbap olduğu simalara ait intibatını anlattı. Tramvayda işitilmiş bir muhavere, yoldan geçerken kulağına gelmiş bir kelime, bir mağaza kapısından çıkılırken dermiyan edilmiş bir mütalaa, hülasa o vakitten beri her zaman tesadüf ettiği, ufak tefek, bin türlü şeylerden toplanmış öyle intibaat ki neticede Ali Fikri bütün şu kalabalığın süslü ve boyalı bir kukla ekseriyetinden ibaret olduğuna karar veriyordu:

- Bütün bu hanımların içlerindeki süs neden ibarettir? Diyordu, burası bence her zaman meçhul yalnız rastgele yapılmış bir kaç tecrübe ile anlıyorum ki ekseriya çok bir şey değildir, sadece zahiri yıldızdan ibaret, harici süse gelince, bunda bazen muvaffak oluyorlar. Ben sadeyi, boyasız ve temiz sadeyi çok sevmeme rağmen onların süste bazen, hatta efratlarıyla beraber, muvaffak olduklarını inkar edemem. Fakat, acaba süs zamanında mıyız? Diye düşündükçe o hanımlar, muvaffak olsunlar, olmasınlar. Bütün meşgalelerini buna hasr etmelerine karşı içimde bir isyan hissi duyuyorum... Sizde ise..

Sözü Namiye'ye naklederken sesi birdenbire tabiiliğini kaybederek titremiştir. Onu onlarla mukayese ne lüzum vardı? Mukayese ederken ne söyleyecekti? Yine zihninden geçen şeyleri söyleyebilecek miydi? Bunları o kadar masum şeyler olmakla beraber, şimdiye kadar aralarındaki kardeş münasebeti en masum noktalarda en masum tabii kelimelerle bile, bir mukayese yapmaya imkan bırakmıyordu.

- Evet, sizde ise büsbütün başka! Diye sözünü bitirdi. Namiye Ali Fikri'nin ne sesindeki bir sene gayr-i tabii titreyişin, ne de şu kararsızlığın tereddüdün farkına varmamış gibi.

- Teşekkür ederim, diyordu, fakat unutmayınız ki bütün bu şikayet ettiğiniz kadınlar mazurdurlar; çünkü onlar lazım geldiği gibi terbiye ediliyorlar...

Ali Fikri bunda da Namiye'ye hak veriyordu. Doğru idi. "Evet, hakkınız var!" diye tasdik ettiği zaman Taksim'e gelmişlerdi. Selamlaşarak ayrıldılar.

Yolda giderken zihni hep Namiye ile meşguldü. Onun yanında bulunduğu zamanlar içinde bir sıcaklık ruhunda bir heyecan hissettiğini bir zamandan beri pek iyi fark ediyordu. Beraber oldukları zaman daima sevilir ve sevilirken senin mutattan fazla bir hayret ve heyecan titrediğini hissediyordu. Galatasaray'a geldiği zaman o kadar da almıştı ki köşeyi dolaşırken kulağının dibinde kendisine tehlike haberi veren bir tramvay çarkı duymamış olsaydı nereye geldiğini bile farkında olmayacaktı. Tehlikeyi atlattıktan sonra kendisini toplayarak, Şam'dan beri kaçınıcı defa olmak üzere, kendi kendisine "ne oluyorum? Aşık mıyım" diye sordu. Bu defa bu suale "hayır!" diye emniyetle cevap veremiyordu. Belki değildi, fakat onun karşısında eskisi gibi lakayt kalamadığı da aşıkardı; düşünmeksizin, hissetmeksizin bir zamandan beri kendisini ona doğru gönderen, iki ruh arasında her gün yeni bir rabıta tesis eden bir şey, bir kuvvet, bir dostluk vardı. O halde aşık değilse bile zebun olmak ihtimali vardı. Artık bunu kendi kendisine itiraf etmek lazım geldiğine kanaat getirmişti. O zaman aklına bir şey geldi, şimdiye kadar hiç düşünmediği, hatrından bile geçirmedeği bir şey: Acaba Namiye nasıldı? Kendisine karşı o ne gibi hissiyat ile mütehasıstı? Zihninde bu sual geçerken aynı zamanda artık Namiye'ye karşı lakayt olmadığı kanaati de kuvvetle yerleşiyordu; böyle bir şey düşünebilmek için mutlaka bir aşık olmak yahut değilse bile öyle olmaya doğru gayri ihtiyari yürümekte bulunmak lazım geliyordu. Evet, acaba o nasıldı? Kendisi hakkında ne düşünüyordu?

Aralarındaki dostluğa bakılacak olursa Namiye'nin de kendisine karşı lakayt olması lazım gelirdi. Beraber oynamışlar, beraber büyümüşler, hatta beraber okumuş, beraber anlamış ve beraber hissetmişlerdi. Bu daimi beraberliğin ruhları arasında bir istinas uyandırması, derin ve samimi bir dostluk tesis etmesi elbet müstebit olamazdı. Fakat, bütün bu dostluk nihayet bir aşka gidebilir miydi? Kendisini

yokladığı zaman böyle bir şeye ihtimal vermekle beraber ona baktığın zaman bir eser göremiyordu. Bu da pek tabii idi.

Ne Namiye gibi bir kız, ne de kendisi gibi bir erkek zahirde böyle bir şey göstermeyebilirdi; acaba hakikatte Namiye'nin içinde ne vardı?

Bütün bu suallere doğru bir cevap bulamayarak birin hallettim zannederken diğer birine yakalanarak, eve kadar gelmişti. Dalgın ve hala düşünceliydi. Sofraya oturdukları sırada hizmetçi kız yemek verirken nöbetin kendisine geldiğine dikkat etmediği için annesinin ihtarına maruz kalmıştı. Sonra çocuklarının her bakışlarından bir mana çıkarmaya alışmış olan annesi Hayriye Hanım sordu:

- Neyin var? Fikri? Dedi, zihnen pek meşgul, yoksa bir kederin mi var?

Nasıl? Demek artık kendisinin de herkesten saklayacak bir sırrı, arada sırada icat edilecek bir yalanla saklanması lazım gelecek gizli bir şeyi vardı?

- Hayır, dedi, yalnız bir arkadaşım vardı ki bugün şehit olduğunu işittim de biraz müteessir oldum, başka bir keder değil.

Bu defa annesiyle babası, ikisi birden sordular:

- Zavallı çocuk! Kim? Kim? [S.280, s.3]

Mabadi var

3.86. İki Yüz Seksen Birinci Sayı

Anadolu Mektupları

Yine Zirâat Derdi

Harbiye'ye âit zirâat mâkineleri – Bu mâkinelerin tedarikindeki vukufsuzluklar – Alât-ı ziraiye mütehassıs Fâik Bey'in beyânâtı – Mâkineler ve ihtiyât zâbitları – (İzmit) deki çeltik fabrikası – Konya'da alât-ı ziraiye tamim etmiş mi? – Konya Mekteb-i Sanâyi

Konya Muhâbir-i Mahsusumuzdan:

Zirâat meselelerinden biraz ziyadece bahsedişimden dolayı muhterem kârilerimin afvlarını dilerim. Memleketimiz bir çiftçi memleketi olduğu için bu meselenin her şeyden ziyâde bahse değeri vardır. Çünkü binâ-yı iktisâdimizin temel taşını zirâat

teşkil ediyor. Eğer bunu da asra göre terakki ettiremez isek, bilhassa bundan sonra Çin afyon keşleri gibi uykuya dalar isek işimiz yamandır, dumandır. Avrupalılar her şeyde olduğu gibi zirâatde de terakki etmişlerdir. Onlar teyyâre süratle koşarlarken biz topal eşekle kârbana kavuşmak ister isek ne kadar geride kalacağımızı düşünelim. Yalnız topraklarımızın zenginliği ile öğünmek para etmez. Bu hâk-ı feyzânın üstünde adam akıllı çalışmak, istihsalâtımızı artırmak lâzımdır. Bugün Anadolu bir zirâat memleketi olduğu hâlde istihsalâtımız âdetâ bir hiçtir. Memalik-i mütamadinenin istihsalâtı meyânında bizim mahsulâtımızın ismi bile okunamaz. O kadar küçük mukayesedir.

Şu esnâda İstanbul matbuatından bazılarının zirâatten, alât-ı zirâiyeden bahsettiklerini görüyorum. Vukuf üzerine yazıldıklarına şüphe etmediğim bu yazılar hakikate tamamiyle tercümân olamadığı için vatanın menâfi-i âşiyesi düçâr ağmâz ve ihmâl oluyor diyebileceğim. Herhângi bir fikir ve endişe ile olursa olsun hakikatin önüne tahta perde çekecek zamanda değiliz.

İstanbul gazetelerinin birinde alât-ı zirâiyeye dâir bir bent gördüm. Bunda Harbiye Nezâreti ordunun iâşesini temin için bizzat zirâat yapmak mecburiyetinde kalarak Almanya'dan binlerce liralık alât-ı zirâiye celp edildiğinden bahs olunur. Zirâat-ı askeriye sahâlarından biri Konya'nın burnunun ucunda olan Çumra'da idi. Vâkâ bir çok alât-ı zirâiyede celp edilmiş idi. Askerin mütâreke hasebiyle terhisı sırasında tezkeresini alan, ipini koparan işinin başından uzaklaştığı için hangi mâkine yaylaların, tarlaların neresinde ise orada kalmıştı. Buraya şu tohum gibi saçılmış alât-ı zirâiyenin toplattırılması ve tedkikât icrâsı için müfettiş gönderildiğini işittim. Vazifesini ifâ eden müfettişlerden ikisinin İstanbul'a avdet ettiklerini ve birinin de Çumra'da bulunduğunu tahakkuk ettim. Çumra'da bulunan ve alât-ı zirâiyeyi toplamak, toplattırmakla meşgul olan üçüncü müfettiş, kendisini evvelce Konya'da tanıdığım mâkine mütahassisi Fâik Bey idi. Fâik Bey mukaddemâ Konya Vilâyeti mâkine mühendisi iken bilâhere iktidâr ve liyakatine mebni zirâat nezâret-i celilesi alât-ı zirâiye mütahassislğine tayin olunmuştur. Hatta Konya'ya işe yarar zirâat makinelerinin idhâl ve istimaline ön ayak olan, çiftçilerimizi makinelere ısındıran bu zâtdır.

Seferberlik esnâsında askerin temin-i iâşesi için Çumra'da zirâate başlanıldığı zaman mütâlasını kararen dinlediğim Fâik Bey cihet-i askeriyenin Haliç'de kıçdan kara

palamara bağlanmış atik sefineler gibi Adana Vilâyeti tarlalarında mühmil ve metruk birtakım mâkinelerin Konya'ya getirildiğinden ve bunlarla yapacak zirâatın zararı intâc eyleyeceğinden ve vilâyet nâmına bin iki yüz liraya alınması teklif olunan (Evening) mâkinelerini o zaman bir işe yaramayacakları için hükümete aldırmadığı hâlde bilâhère bu mâkinelerin cihet-i askeriyece üç bin liraya mübâyâ olduğundan yana yakıla bahsetmişdi. Fâik Bey Çumra'da avdet eder etmez ikâmet ettiği otele giderek kendisi ziyâret ettim. İstanbul gazetesinin o nüshasını da gösterdim.

Bir gazete muhâbiri sıfatıyla irâd-ı suâl eylemiş olsa idim Fâik Bey belki bana anlamak istediğim noktalara dâir o derece inceden inceye malumât vermezdi. Arkadaşça bir hasbihâle girişmek suretiyledir ki birçok hakâyıka matlu oldum. Bunları muhâbiri bulunduğum (Yeni Gün) e yazdığım için belki bana gücenecektir. Fakat matlu olduğum hakâyık ketm etmeyi memleketin menâfi ile kabil-i telif göremedim.

Harbiye'ye Ait Zirâat Mâkineleri:

Fâik Bey bu zirâat-i askeriye sahası için celp edilen mâkineler hakkındaki malumâtını sorduğum zaman bana dedi ki:

“- Birâder, Konya Vilâyeti'nde zirâat mâkineciliği hayâtı Konya'nın tâlasızlığından mıdır, her nedense pek ters başlamıştır. Meselâ merhum Ferid Paşa zamanında yani 316 da yumuşak buğdaylar için imâl edilen iki harman makinesi celp edilmiştir. Tabiiyi bir muvaffakiyet görülemedi. Hatta 330 tarihine kadar harman makinesinin ismini bile zikretmek bir cinâyet gibi telakki ediliyordu. Vâli-i esbak Azmi Bey de yine Amerika'nın (Gayzer) fabrikasından on tane harman mâkinesini hiç kimseye danışmadan getirttiriyor, bunlarda bir iş görmediğinden halkın yeni makinelere karşı bir hiss-ilfet yerine bir fikr-i isyan uyanıyor. Çünkü Amerika mâkineleri Konya'nın sert buğdayları için değil yumuşak buğdaylar için imâl edilmiştir. Askerlerin zirâate gelince Rumeli'yi bilmem. Fakat Çumra sahasındaki beş taburun zirâati kendi iâşelerini temine kâfi gelmediğini söylersem başka izâhâte lüzum kalmaz sanırım.

Artık bu zirâatle ordunun iâşesi temin olunabilir miydi, olunamaz mıydı siz düşününüz. Alât ve edevât-ı zirâiye gelince Adana'da senelerce istimâl edilmiş, sistemi eski birtakım mâkinelerdir ki bunları hiçbir mütahassisin reyine mürâcat etmeksizin binlerce liraya mübâyâ etmişlerdi. Yalnız son zamanlarda yeni iki harman ve iki de hafriyât mâkinesi göndermişlerdi. Bütün bunların ahvâl-i hâzirelerini mübin

raporumu da nezârete takdim ettim. İçlerinde öyle mâkineler var ki buldukları mahalden merkeze celp edilmeleri için ihtiyari lâzım gelen masârıfı ödeyemezler. Bu mâkinelerin içinde az bir tamir ile kullanılabilecekleri ve bir kuvve-i muhareke istihsâl için sâbit surette istimâl olunacakları ve hiç işe yaramayacakları var. Ben bunları tasnif ettim. Şimdi Zirâat Bankası nâmına münâsib mahallere topluyorum.

Zirâat Mâkineleri ve İhtiyât Zâbitleri:

Fâik Bey'e bunları ihtiyât-ı zâbitânı tarafından istenildiği halde verilmemesinin esbâbı ne olduğunu suâl ederek ona da şu cevâbı aldım:

“- Azizim, çiftçilik ve mâkinecilik başlı başına ayrı bir fen ve sanattır. Eline her mâkine geçiren yeni usulde zirâat edemez. Âdeta Midyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan olur. Senelerce askerın elinde hırpalanmış olan bu mâkinelerin âlâkadarı olmayan bu tâliplere verilmemesinde ne büyük bir isâbet olduğunu tarif edemem. Bununla ihtiyât zabıtlarından o makinelere tâlip olanlara büyük bir iyilik etmişler. Çünkü mâkineyi alıp da tarlaya girmek kolay bir iş midir ya? Ol emirde bu gibi zirâatde büyük bir sermâye ile beraber o mâkinelerin işleyebileceği gibi arâziye mâlik olmak ve çiftçiliği hakkıyla anlamak lâzımdır.”

(İzmit) de Çeltik Fabrikası:

Fâik Bey İzmit'deki (Çeltik) fabrikası hakkındaki mütâlasını da aynen yazıyorum:

“-Bu fabrika etrafında ne gibi fırladıklar döndüğünden haberdâr değilim. Yalnız şunu diyebilirim ki fabrika memalik-i Osmâniye'de hakikaten emsâli bulunmaz bir müessesedir. Daha doğrusu mâkine sanatının bir şâheseridir. İlk muâyenesini ve tadvikâtı ben yaptım. Raporumu da mercime gönderdim. Nezâret-i meseleyi ehemmiyetle nezârete aldı. Bursa'ya ve pirinç menâtıkından diğer mahallere raporunun sureti gönderilmekle beraber Zirâat Bankası'na da alât-ı zirâiye meyânında fabrikayı teslim etmesi için emir verildi. Nezâretin maksadı pek âlidir. Senevi dört milyon kilogram çeltiği ayıran bu yegâne fabrikayı pirinç mintikalarından birine naklile işlettirmek nezâretin cümle-i amelindendir.

Mâliye Nezâreti'nin bu husustaki fikrini bir türlü anlayamıyorum. Bu fabrikaya öyle bir tarzda yapılmıştır ki kazanı pirincin dış kavuzları ile teshin edilir. Kömüre ihtiyâc mes etmez. Ve bu kavuzlar bir alât vâsıtası ile bizzâte kazana gider. Alât ve edevâtın gayet suhulet bahis bir surette tertip olunmuş bulması sâyesinde fabrikayı dört amele

idâre edebilir. Vesâitde de sekiz yüz kilo çeltiği gayet temiz ve perdâhtlı olarak üç kısma tefrik eder. Bursa’da senevi iki buçuk ve Tosya’da beş milyon kilogram pirinç hâsıl olduğuna göre bu fabrika şu iki mıntıkadan birine naklolunursa memleketin iktisâd yanına pek büyük bir hizmet yapılmış olur. Bir kere çeltiği kavuzdan ve gâlef-i dâhilîsinden güzelce tathir ederek Rizun pirinci hâline getirmek mahsulât-ı dâhiliyemizin revâcını artıracacağı ve kıymetini yükselteceği için zirâat miktârının da artacağına şüphe yoktur. Bu böyle olunca bittabi servet-i mahaliyede tezâyid edecek demektir. Servet, memlekete yağmur gibi semâdan düşmez ya. Böyle şeyler yapılırsa memleketimiz zenginleşecektir.”

Konya Vilâyet-i Zirâiye:

Konya’dan infikâkı ile bu son zamana kadar geçen müddet zarfında alât-ı zirâiyenin tamim edip etmediğini sordum. Ona da şu cevâbı aldım:

“-Pekâlâ bilirsiniz ki dört harb senesini Konya’da geçirdim. Bu müddet zarfında alât-ı zirâiyenin tamimine elden geldiği kadar çalışıldı. Zirâat nezâret-i celilesinin bu husustaki hememâtı gayr-i kâbil inkârdır. Hatta pek fedâkârâne davranıldı. Ancak tabibsiz bir memleket ne ise Konya’da alât-ı zirâiye için öyledir. Nâ müsâid bir zamandır. Bundan dolayı terakki yerine tedenni gördüm. Çünkü iki câhil ve mühtekir çilingir eline kalan alât-ı zirâiye tamiri hiçbir zaman bu muhitte ve bu şerâit dâhilinde alât-ı mezkureyi inkişâf ettiremez. Meselâ İstanbul’da Zeytinburnu fabrikasında dört yüz kuruşa imâl ettirdiğimiz bir orak mâkinesi çarhını bu mühtekirler üç bin beş yüz kuruş gibi gâyet fâhiş bir kıymetle satıyorlar ki bu şerâitle zirân makinelerine ısınması mümkün değildir. İtikadımca mâkinelerin tamiminden evvel olanları tamir ve işletecek vesaiti ihzar etmeliyiz. Ziraat makinistliği büsmütün başkadır. Her makinistin ziraat makinisti olamaz. İhtisasata mütevakkıftır. Bunun için ziraat makinistlerinin ihtisas dairesinde yetiştirilmeleri iktiza eder.

Konya Sanayi Mektebi:

Vaktiyle sanayi mektebi sayesinde biz Konya da bu müşkil vehim meseleyi bir dereceye kadar halletmiştik. Bugün gördüğünüz Konya’daki makinistler o dört harp senesinde yetiştirilen gençlerdir. İki buçuk sene evvel şahsi bir emel ile ilga edilip bu sene tekrar ihya edildiğini gördüğüm sanayi mektebi müdüriyetinde vakıa o zaman benimle teşrin-i mesai eden zaten müdür olarak bulmuş isem de bir taraftan vesaitin fikdanı ve diğer taraftan müdürün muktedir usta başılar aradığı ve İstanbul’

daki arkadaşlarına da arattığı halde henüz bir münasebeti bulamaması bu emniyetin husulüne engel oluyor. Buna da sebep her nedense bizim sanatkarlarımızın merkezden ayrılmak istememeleridir ki bu da” teessüflerle sösylerim ki-Memleketimizde sanayi inkişafına mani oluyor. Eğer burada on ikinci kolorduya âit olan tamirhâne mekteb-i sanâyin demirhanesine ilâve olunur, tevsiyâtı icrâ edilir, ve muktedir ustabaşılar, sanatkârlar getirilir ve gayet usta dökmeçiler bulunursa birkaç sene zarfında Konya zirâat mâkineciliğinde Adana’yı fersah fersah geçer. Bir kere bana bu ümidi veren mekteb müdürünün bence müsellemler olan mesâi-i fevkalâdesidir. Biz onunla bir hiçlik içinde adam yetiştirdik. Fakat bunun temini için ol emirde dediğim gibi tamirhanenin mekteb-i sanâyi demirhanesine ilâvesi şarttır. Ve bu mesele hakkında tereddütle geçirilecek vakt-i zirâatimizin terakkisine açıktan açığa memânatla müsâvirdir.”

İşte Fâik Bey’in şu mütâlası aynı ile hakikatdir. Terakki terakki, diye bağarmakla, didinmekle olmaz. Böylelikle ki vücut bulur. Ve öyle zannederim ki vilâyet ile zirâat nezâret-i celilesi arasında bu tamirhâne hakkında vücuda getirilecek itilâf her türlü ihtiyâcını tatmin ve zirâi eyâdi-i cühelâ ve ihtikârdan tahlis ile alât-ı zirâiyenin tamimi teshil eyleyecektir. [S.281, s.2]

Kâşif

Bir Fırka Daha Çıkıyor!

Derler ki:

(Dar’ül-Hikmet’ül-İslamiye), memurinin hüsn-i ahlak şahadetnamesi ile de mücehhez olmalarını karar altına almış.

Gazetelerden biri de bu karara şaşmış.

Şaşar a, bir de hasen-i Ahlak çeşit çeşittir. Bilhassa zaman tabidir.

Bundan kırk kırk beş sene evvel (Darüşşafaka) da iki nevi mükâfat varakası var idi. Birinin üzerinde (aferin) diğerinin üzerinde (tahsin) yazılı idi. Dersine güzelce çalışmış bir şakirdi birincisi, akran ve emsali arasında usluluk, fart-ı terbiye ile mubassırların nazar-ı dikkatini celp etmiş olana da ikincisini verirdi. Fakat bu usluluk, terbiye ne idi?

Ne mi idi? Buna değme çocuk tahammül edemez. Herhangi bir şakirt gerek teneffüshanede, gerek bahçede koşamaz, eylenemez, etrafına bakamaz, müzakire-i hanede gözlerini kitaptan ayırmaz, sınıfta herkese eyvallah eder, çavuşa, onbaşıya, mubassıra bir şey söylemek için bir müddet kendisine çeki düzen verdikten sonra usul ü kaidesi mucibince patı çıkar ise adı usluya çıkar, binaenaleyh hüsn-i ahlaktan hüküm edilerek (tahsin) almaya kesb-i liyakat ederdi. Bu şakirdin harekât-ı yevmiyesi pek garip safahat gösterdi. Birinci düdükte yatağından fırlar, giyinir, koğuşunda tabur olacak mahale gider, durur. Nasıl durur ama?... Bu görülecek bir manzara idi. Fes yerinde, ceket ilikli, eller sıkı sıkıya yanda ayaklar bitişik, nazar sabit, mum gibi dikilip dururdu. Tabur yürü emrini alınca o da yürürdü. Nasıl yürürdü ama?... Durduğunun yürüyüşe maklup olduğu gibi yürürdü. Yine fes yerine eller yanda, nazar sabit, yalnız ayaklar müteharrik. Teneffüshane ki talebenin bir hadde kadar gelip, oynayacağı, konuşacağı, görüşeceği bir mahal demektir, buradaki sıralarda tabur sırası vaktiyle nereye oturmuş ise oraya oturur, bu defa eller açık olarak, tıpkı namazdaki kaide vaziyette dizleri üzerinde bulunur, nazarı parmaklarına merkûz olduğu hâlde adeta şakk-ı şefe etmeden müddet-i teneffüsü geçirirdi. Bahçede bile yine eller yanda yürünülür, yahut bir kenara çekilip kaide vaziyetini alanlar bulunurdu. Hâlbuki bu türlü bu usluluğa, böyle bir mahkûmiyet-i nefiseyeye hüsn-i ahlakın en birinci derecede nefret ettiği (riya) dan veyahut (meskenet) ten maada ne denilebilir?

(Darülhikme) nin istediğini takdir etmemek mümkün değildir. Fakat evvelâ içtimaiyette hüsn-i ahlak nedir? Bunun tayin ve tehdit etmeli. Bu ise pek güçtür. Meselâ şu günlerimizde Zeyd, Ömer, istediğiniz kadar fezail-i halkiyeye malik bulunsun farz ediniz, veli-yi devran olsun. Tek bir şey aleyhine ağız açıp da:

- Bu da İttihatçıdır,

Dedi mi, bütün o fezail-i müktesibe yanacak, insanın gözü önünde haydut, zorba, muhtekir, katil, siret ve kıyafet bir başkası şahsiyet denilecek. Kezâ:

- İtilafçı

Dedi mi nice günlerden beri gazetelerde okuyup bitiremediğimiz makalat ve sarfiyat dolayısıyla evsaf-ı sâbika ile sabıkalı olmakla beraber dubaracı, saman altından su yürüten, entrikan bir maneviyat mücesseme görülecek, hakeza:

- Bitaraf

Dedi mi benim uslu Darüşşafakalı gibi bir riyakâr veya bir miskin tasvir edilecek...

(Sulh ve Selâmet) ile (Ahrar), (Sosyalist), (Çiftçi), bilmem (Memleketçi) filan falanlar var. Bunlar henüz gelin olmuşlar, aleyhlerine dehen-i tecavüzün açılması için bir şemme kâfidir ama daha korkuları çıkmadı. Fakat küllü atin karip!

Evet zaman garip! Hatta garip olduğu kadar da bir-insaf?... Malum a... Artık fırka fırka, parti parti olduk. Farz edin ki yine böyle bir intihap zamanındayız... Biri mebus çıkarılmış, bu zatı filan gazeteci, yani kendi zummunca efkâr-ı umumiyyeye vekil-i masharî beğenmemiş, kalemini eline alınca girişmiş...

- Bu intihabatta en ziyade faaliyet gösterenler hüsn-i ahlak şahadetnameleri idi. Biz bunların ne kıratı adamlar olduklarını biliriz. Vaktiyle eli bayraklılar var idi, şimdi de eli şahadetnameliler bunlara rahmet okutuyorlar. Evet eli şahadetnameliler! Bu zümre içinde kimler olduğunu burada tasrihe lüzum yok.. Koca vatan, bir şahadetnameye kurban oldu gitti. İstikbâlimiz bu sahte ver riyakârlarla mahv edildi...

Gibi, gibi mi ya, daha eşna, daha akbeh, daha haysiyet-şiken, daha utanmamazlığa akrep ve muttasıl yaveler, herzeler, iftiralar, satır satır, gazete gazete sökün eder.

Bence herkes şahadetnamesini kendi efaliyle kendi eline verir! Cemiyet içinde bir sınıf hüsn-i ahlaklılar tefrik-i su-i ahlak müntesibiyetini daha ziyade fişkirtir. Bu cihet o kadar ince, o kadar naziktir ki dokunmaya gelmez. İslam'da (tezkiye) nin hikmet-i aliyesini böyle mübahiste tahattur etmelidir.

Efazıladan birine, bir şahıs takarrüp ederek hüsn-i ahlak ve siretine dair uzun uzun sözler söylemiş. Neticede o zat-ı muhterem demiş ki:

- Sen şeytan mısın, nesin? Beni de günaha soktun. Çünkü yalan dinlemek de söylemekle beraberdir! [S.281, s.2]

A.R

Muhittin

Gurub

Bu suali düşünmemişti. Bir lahza durdu!

- Tanımazsınız, iyi bir mektep arkadaşı idi...

Diye bahsi kapattı. Demek artık, hem içinde herkesten saklanacak bir sürü, hem de altında herkesin kolayca hissedebileceği bir düşüncesi vardı? Şimdiye kadar bütün gençliği yalnız kitapları içinde geçmiş, kitaptan başka bir şey sevmemiş, okumak aşkıdan başka bir aşk duymamıştı. Hülya içinde, bazen hayatın maddi cihazlarını de düşünecek olursa düşüncelerinin daima hayal bulutları arasında kaybolduğuna dikkat ederdi. Aşk, ah, onu da çok düşünmüş, ruhu aşkı da bütün kuvvetiyle hissetmişti. Fakat, bu, şu veya şunun aşkı değil, sadece bir aşk, alelade bir aşk, mutlak bir şamil manasıyla söyleyecek her şeyi ağışına alan bir histi; gençliğinin bütün rüyaları arasında, aşkı da şiddetli hemalarıyla kendisini sarsmış, fakat ruhu henüz bir karar vermemişti. Acaba, kendisi için aşkın timsali nihayet Namiye mi olacaktı? Belki, ve şimdi bu senede hiçbir fenalık bulmuyordu.

Namiye de bu akşam Ali Fikri'nin kendisiyle konuşurken bir noktada sesinin gayr-i tabii bir şeyle titrediğini fark etmişti. Zaten bu, dikkat ettiği şeylerin birincisi de değildi. Onunla konuşurken, bazen Ali Fikri'nin fazla heyecanlara kapılması, ekseriya sakin ve az söyleyen gencin kendi karşısında adeta geveze oluşu ve sonra buna benzeyen daha bir sürü şeyler vardı ki bir zamandan beri Namiye'nin de dikkatini celp ediyordu. Fakat, bu akşam açıktan açığa kendisi hakkında bir fikir söylemiş, başkalarıyla onun arasında bir mukayese yaparak kendisini ötekiler için model olmak üzere kabul etmişti.

Zihni bu meseleden çok meşgul olmamakla beraber içinde gizli bir sevinç, sabahtan akşama kadar mecruhlar arasında yorulan asabında bir ferh ve imbisat vardı. Bir zamandan beri akşamları geldiği zaman, yorgun, bir tarafa çekilip şöylece dinlenmeyi itiyat edinmişken bu akşam yemekten sonra biraz durarak doğruca piyanonun karşısına geçti. Evvela Çaykofski'nin bir romanisiyle başladı; içindeki neşe parmaklarına da sirayet etmiş gibiydi; piyanonun tuşları üzerinde süratle uçuyor, gözleri pek iyi bildiği parça için notayı takibe lüzum görmüyor, mühim bir

rüya bulutu arasında kaybolup gidiyordu. Hiç, hiç düşünmüyordu, akşamki küçük hadise üzerinden birdenbire uyanmış olan dikkatini, sonra daha evvel kendisini küçük küçük dikkatli uyandırmış ufak, belki birer hiçten ibaret vesileleri bile unutmuştu. Yalnız kulaklarının dibinde, uzak ve mühim bir şey, insanı hafif heyecan lerzesiyle titremiş, hoş fakat meçhul bir şeye ait mühim bir hatıranın bakiyesi var gibiydi. O gece bunu ne olduğunu fark etmedi, hatta his bile etmiyordu. Sonra parmakları tuşlar üzerinde uça uça, musiki, gürültülü ve tınan, sonlarına doğru geldikçe yavaş yavaş bu müphem bakiye-i hatıra, bu gizli ve na-mahsus şey, tedricen bulutlardan sıyrılarak canlanmaya başlamıştı; gayr-i ihtiyari, aynı parçayı ikinci defa çalmaya başladığı zaman kulaklarının dibinde musiki ile beraber canlanan bu şeyi şimdi tanıyordu: - Halbuki sizde büsbütün başka! Bu neydi? Hangi zamana ait bir şey? Kim söylemiş ve niçin söylemişti? Bunlarla meşgul bile değildi. Yalnız, Çaykovski'nin çalak romansı şimdi kulağının dibinde gittikçe vuzuh ile canlanan bu şeyi, sanki bir şiir gibi besteniyordu.

- Halbuki siz de büsbütün başka! Bunu kim söylemişti? Ali Fikri mi? Niçin söylemişti?

Kendisinde büsbütün başka olan şey ne idi? Gözleri piyanonun üstünde bulutlara karışmış, önünde nota karıncalaşıyor, parmakları, tuşları sade itiyat ile buluyor, beyazlar siyahlara, siyahlar beyazlara karışarak gözlerinin önünde, yavaş yavaş ince, beyaz ve pembe bir tevellütten, mavi bir tirden yapılmış bir perde dalgalanıyordu. Çaykovski'yi bırakarak, notayı değiştirmeye lüzum görmeksizin, Choman'ın reverisine geçti. Musiki katre katre, bir nisan nihayetinde maviliklerinden süzülen rüyalar gibi gözlerinin önünde nurdan bir alem açmıştı. Önünde piyano silinmiş, odadaki elektrik ziyaları sönmüş, gözleri yalnız maviliklere gömülmüş, bütün musiki hala kulaklarının içinde çınlayan birkaç kelime de toplanmıştır: -Halbuki siz de büsbütün başka! Hiç durmadan şu pehne, nev-katûranlara geçti. Oh, şüphesiz bir rüya içinde idi Ve bu pembe ve maviden mürekkep rüyadan hiç uyanmak istemiyordu. Bütün asabı parmaklarında toplanmış, kendinden geçmiş, gözlerinin önünde o akşamki heyecan renklere ve ziyalara gark olan hatırası vardı ve bu hatıraya ait levha her lahza yeni bir renge girerek bütün benliğini mest ediyor gibiydi. O kadar müteheyyiçti ki birkaç defa kendini toplamak, artık bu rüyadan uyanmak istedi. Fakat, her saniye kendisini biraz daha derinlere götüren bu rüya bitmiyor,

parmakları piyanodan ayrılmıyor, bilakis gittikçe başının da döner gibi bir şey hissediyordu. Ne vardı? Bu kadar izam edilecek ne olmuştu; oh, hiçbir şey yoktu. Yalnız kulaklarının dibinde bir şey, sanki bütün şu yarım saatten fazla bir zaman beri çaldığı bestelerin yegane güftesini teşkil eden bir ses, küçük ve hafif bir cümle, ehemmiyetsiz bir şey, bir hiç vardı. Neydi, kimdi? Ali Fikri miydi?

Fakat, siz de büsbütün başka diyen o muydu? Ah, şimdi bu rüyasına daha ziyade bir vuzuh geliyordu. Evet, o idi, Fikri söylemişti; şöylece, yanı başında biraz kekeleyerek, bu kelimelerde bir gayr- i tabiiyet bulmaktan mütevellit korku ve ihtiraz ile o söylemişti. İşte, işte şöylece, evet şöylece, kulaklarının dibinde, biraz kekeleyerek, biraz da titreyerek: - Halbuki siz de büsbütün başka!..

O kadar kendinden geçmişti ki, şimdi hatır ve hayalinde tamamen canlanıyordu. Sanki Ali Fikri yanında ve aynı sözü tekrar ediyordu. Bir vehm içinde, başını sağ tarafa çevirdiği vakit birdenbire şaşırıldı:

- A!.. Siz misiniz, Fikri Bey! Diye adete haykırmıştı. O idi. Biraz evvel gelmiş, onun kendinden geçerek piyano çalmakta olduğunu görünce, hiç ses çıkarmayarak öylece durmuş, beş dakikadır seyrediyordu. Genç kız, Ali Fikri'yi bu kadar hayretle karşıladığı zaman, sanki cürm-ü meşhut halinde yakalanmış bir hisle, gayr-i ihtiyari kızarmıştı. Kendisini toplamaya çalışarak kalktı.

- Affedersiniz, dedi, bilmem neden? Biraz dalmıştım da birden bire sizi görünce korktum...

Sonra, bir gayretle kendini toplamış dudaklarında şen bir tebessüm:

- Beni korkuttunuz!..

Diye memnun bir serzenişle ilave ederken elini uzattı; selamlaştılar. Ali Fikri, ilk defa olarak Namiye'nin rengine, gözlerine bakıyordu; şüphesiz güzeldi. Fakat ondan daha güzel olan şey, biraz evvel, beş dakika seyrettiği levha idi. Namiye çalarken o kadar kendisinden geçmişti ki Ali Fikri'nin yanına kadar geldiğini hissetmemişti. Selamlaştıktan sonra Ali Fikri:

- Sizi rahatsız ettim mi? Dedi? Niçin kalktınız, devam etseniz daha iyi olmaz mı?

Genç kız istihal ile cevap verdi: [S.281, s.2]

Mabadı var

3.87. İki Yüz Seksen İkinci Sayı

Müjdeler!

Bizim (Hasan Bey) vefat etmemiş. Demek ki dünya gözüyle görüşmemiz mümkün olacak! Haber-i vefatı onu tanıyanlarca da pek ziyâde mucib-i tesir olmuş olmalı ki dün biri soluğu soluğuna yanıma gelerek:

- Pazar ola Hasan Bey sağ! Hatta gözümle gördüm. Sirkeci'de tramvaycıya:
- Pazar ola tramvaycı başı!

Diyordu.

Müjdesini verdi.

Hasanımızın tramvaycıya latif-i hitabı hayra alâmet olsa gerek. İstanbul tramvaylarının bais olduğu o müessif kazalar ihtimal ki bir daha tekrar etmez. Ben isterim ki Seyr-i Sefain İdaresi'ne mi olur, yoksa Adalar, Kadıköy'ü iskelelerine mi olur bir kere de oralardan birine gitse de:

- Pazar ola gemici başı!

Dese!.. Hatta biraz daha ihtiyar-ı zahmetle vapurlardan birini okşasa, bu yeni tontonlara dualar okuyup üflese!...

Ah! Havalar açık olsa, daha nerelere gitmesini arzu ederdim!..

Fena mı olur? Fesini ta kaşlarına kadar bıksa da Babıali Caddesi ortasında cümlemize hitaben:

- Pazar ola yazıcı başılar!..

Diye haykırsa, az mı ibret amiz olur? İşte böyle böyle ayana, mebusana, Babıali'ye bir başvursa, cümlesine birden:

- Pazar ola mezakereci başılar!

Hitabında bulunsa siz bundan hüsn-i tefeül etmez misiniz?

Bazıları bu gibi erbab-ı cezbeye verdiğimiz ehemmiyetin manasını anlamazlar. Bunlar şehirlerin zinde neşeleridir. Bir Hasan Bey'in vefatı, onun cevelangâhı olan sokakları değiştirir, susturur.

Sokağın başında görünür görünmez tebessümler içinde kalan simalar günün, haftanın mevkut ve madut saatlerinde o bir lahzalık başaşeti gösteremez olur.

İşte akıl ve dirayeti ile maruf, fakat say u gayreti her türlü menafi-i masruf olanları gördüğümüzde hissettiğimiz iğbararın mahiyeti de insandaki hüsnüzan kuvvetine mugayir doğan suizan netice-i telkinatıdır, ki onun serveti, talâkatı, şöhreti, marifeti, bu neticeyi tadil edemez. Tadil edebilecek bir emare zuhur etse bile kocaman bir:

- ?

İşaret-i istifham göz önünde dikilip kalır. Garib-i itikadiyat ekseriya safiyetten mütevellittir. Hiç kimse ebu'l-üdeba (Şinasi) merhumun velâyetine kail olmamıştır. Fakat ben birinden işittim, diyor idi ki:

- Vallahi, billahi dün gece Çıplak (Mustafa) nın mezarına nur indi. Hem de iki avuca sığmayacak derecede kar topu gibi beyaz idi!...

Buyrun!..

Zamanın çevirdiği girdaplara baktıkça tane-i ahlaktan kurtulmak için abdal olmaktan başka çare görünmüyor. Heyhat ki, bu bile herkese nasip olmuyor. Ne yapalım dad-ı Hakk'ın bir cilvesi daha!

“Azade-ser kaldırdım, âsîb-i derd ü gamdan”

“ Ya dehre gelmeseydim, ya aklım olmasaydı” [S.282, s.1]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 40

Muhittin

Gurub

- Rahatsız etmek? Asla, asla! Yemekten sonra biraz çalmak istemiştım; canım sıkılıyordu... Oh, ne iyi ettiniz de geldiniz? Annemle babamı gördünüz mü, acaba neredeler?

Onlar hala yemek salonunda idiler. Ali Fikri kapıdan girer girmez piyano sesini işiterek doğruca kapının yanına gelmişti. Beraber girdiler, camiye ondan evvel girerek:

- Anne, bak, kim geldi!

Diye Ali Fikri'yi gösteriyordu. Geceleri hiç geldiği yoktu. Onun için Ali Fikri sebebini anlattı:

- Bu akşam yemekten sonra şöyle çıkayım, dedim; belki bir sinemaya girerim diye düşünüyordum. Sonra vazgeçerek buraya uğramak istedim. Seniha gittikten sonra evin yalnızlığı, mahallenin sessizliği büsbütün can sıkıcı oldu...

Namiye'nin annesi Behice Hanım memnun olmuştu:

- Ne iyi ettin geldin, yavrum diyordu, burada Namiye'nin de canı sıkılıyor, keşke uzakta olmasanız da her akşam gelseniz...

Şefkati Efendi, babası, da bu fikirde idi:

- Zaten hastanede çok yoruluyor, diyor du; artık bırak diye o kadar ısrar ediyoruz, bir türlü söz dinlemiyor!

Bir müddet oturup hep beraber konuştular, sonra Namiye'nin annesi ile babası çekilmek istediler ve iki genci yalnız bıraktılar:

Ali Fikri Namiye'nin biraz evvel çaldığı şeyi sordu:

- Çok fena, diyordu, hiç musikiden anlamıyorum. Bizim zamanımızın gençleri için büyük bir noksan... Mesela şu demin çaldığınız şey güzel bir parça idi, dinlerken hoşuma gitmedi değil, fakat anlayamıyordum, yalnız şöyle bir hoş a gidiş, o kadar..

Namiye onu mazur görüyordu; İstanbul'da hiç kimse erkek çocukların musiki tahsil etmesine ehemmiyet vermiyordu ki o da bu meyanda olsun. Avrupa'da musiki derslerine ehemmiyet verilirdi; Halbuki bizde ne musiki vardır, ne de musikiye ehemmiyet veren oluyordu. Bittabi artık vakit geçmiş olduğu için Ali Fikri musiki öğrenmeye kalkamazdı; ancak çok dinlemek, çok alakadar olmakla musikin bir kısmından olsun anlamak pek kabildi. Ali Fikri:

- O halde, dedi, bana arada sırada biraz konser verirsiniz...

Genç kız, bunu memnuniyetle kabul ediyordu!

- Konser vermek! Diyordu, benim için hayli uzak ve müşkil şey. Bununla beraber size musiki rehberliği etmeyi memnuniyetle kabul ederim...

Ali Fikri bu akşamdan başlamak taraftarı idi. “Evvvela hafif şeyler olsun!” diyordu; basitten mürekkebe geçmek daha muvaffak olacaktı. Genç kız İstanbul’da öteden beri herkesin ağzında dolaşan hafif havalardan başladı. Maruf birkaç vals çaldı; Ali Fikri bunlardan birisini, “operadan ve mallen” i iki defa çaldırdı; İstanbul’da öteden beri her yerde dinlediği bu vals pek severdi; adete müptezel olmuş bir şey, fakat onun pek hoşuna gidiyordu. Namiye hem çalıyor, hem de arada sırada çaldığı parçalar ve bunların bestekarları hakkında ufak tefek malumat veriyordu.

Bir müddet çaldı, Ali Fikri bir taraftan musiki dinlerken diğer taraftan gözleriyle Namiye’yi tetkik ediyordu. Şüphesiz Namiye güzeldi; annesinin daima en güzel renk olmak üzere kabul ettiği lekesiz bir saz-renk, sanki üstüne bir avuç kırmızı yıldız serpilmiş, ziya altında parlayan kestane saçlar, küçük ve zarif bir ense, omuzlarından ayaklarına kadar ince çizgilerle dalgalanan mütenasip bir vücut, sonra iki küçük mahir el... Fakat, onda güzelden ziyade başka bir şey, bir şirinlik, yeşil gözlerinde canlı ve zeki bir cazibe vardı ki asıl Namiye onlarla yaşıyordu. Arada sırada başını kendisinden tarafa çevirdiği zaman şimdi iyice piyano çalmaktan mütevellit bir yol yorgunlukla mahmurlaşan bu gözler de Ali Fikri ruhun ta derinliklerine nüfuz eden bu cazibeye gittikçe hayranda oluyordu. Oh, seviyordu, yahut mutlaka sevmek üzere bulunuyordu. Bunu zaten bu akşam buraya gelirken kendi kendine kati suretle itiraf etmişti. Yemekten kalktıktan sonra biraz kitap okumak istemiş, zihnini akşam üstünden beri bir işgal eden düşünceden kurtarmaya çalışmıştı; fakat, bütün gayretlerine rağmen oturamamış, hiç hatırında yokken birdenbire akla gelen bir fikir, mutedi hilafında onu evvela sokağa kadar çıkarmış, sonra da gayr-i ihtiyari Beyoğlu’na, Taksim’e kadar götürmüş, bu nagehan gece ziyaretini yaptırmıştı. Güya sinema için çıkmıştı! Bu akşamdan beri ikinci defa olmak üzere Namiye için yalan söylüyordu, demek, onu seviyordu?

İlk konser bittikten sonra çok oturmadı. Zaten vakitte geç olmuştu. İkinci konser için başka bir gün tayin etmeksizin, Namiye’den izin alıp çıktı. Demek onu seviyordu? Hayır, bunun için kati bir şey söyleyemezdi. O kadar hissediyordu ki henüz aşık değildi, Namiye kendisini ciddi bir surette işgal edeli ancak birkaç saat olmuştu. Fakat, aşk gelirken haber vererek mi gelirdi ki böyle düşünüyordu? Şu halde daha bugünden kendisini aşık tanımak lazım gelir miydi? Yolda giderken, tramvayda, eve geldikten sonra zihni hep böyle birbirine zıt suallerle meşgul oluyordu. Sonra birden

biri aklına gelen bir fikirle irkildi: Bütün dünya yerinden oynar, memleketin yarınki varlığı, şek-i(?) şüphe içine, müthiş ve korkunç akıbetlere karşı titreşip dururken kendisi neler düşünüyordu! Sevmek! Hayır, bu zamanlarda ne kalplerde vatan sevgisinden başka bir sevgi, ne de zihinlerde harp düşüncesinden başka bir düşünce mevcut olabilirdi. Çanakkale’de muharebede hale devam ediyorken, bütün Türklüğün kalbi ve dimağı olan İstanbul tehlikelerin her türlüyle muhatap iken onun böyle şeylerle meşgul olması şüphesiz bir kabahatti, ah, İstanbul, her şey ondan geliyordu! Çölde iken, İstanbul’dan uzakken, Suriye’de Çanakkale’de bu gibi hisler düşüncelerden ne kadar uzaktı! Bu memleketin havasında nasıl bir şey vardı ki onu tenefüs eden herkesin maneviyatında bir tebeddül hasıl oluyordu? Ali Fikri bunları düşünürken yüzünün kızardığını, beyninin yukarı doğru hücum eden sıcak bir kanla yandığını hissetmişti. Ah. Evet, bugün büyük bir günah işlemiştir ve şimdi tehlikelerle muhatap bir vatan düşüncesi içinde, bir daha bununla meşgul olmayacağına kendi kendine ahd ediyordu ve bu murakabe-i nefisten sonra rahatça uyudu

-6-

Sabahleyin gözünü açtığı zaman en evvel hatırladığı şey dünkü vukuat olmuştu. Gece yatmadan evvel bununla bir daha meşgul olmak olmamak için kendini kendine ettiği ahı hatırladı. Evet, bir daha bunu düşünmeyecekti. Fakat, nasıl? Kendini Namiye’yi görmekten men edebilir miydi? Arada sırada da olsun onu görecektir ve onu gördükçe mecburen zihni bu düşüncelere kaçacaktı. En iyi çare olarak Namiye ile az tesadüf etmeyi, yahut hiç tesadüf etmemeyi görüyordu. Fakat, bu surette de ondan ihtiraz etmek, daima uzak durmaya çalışmak, bir [S.282, s.2]

(İstibdâd-ı Edebî) de Harekât-ı Edebîyye Envai ile Sansür

Edebiyât-ı Cedideci’ler ile mutavassıtînin tariz ve tekabülleri, garba dönüş... Kafalar kızışıyor ...-Midhat Efendi ve Dekadanlık.. (Paul Verleyn)... Mahrec-i dühât - Mutavassıtîn ağır ağır mağlûb oluyorlar. Garplılar, Şarklılar -Lisânı biz bilirize karşı haklı bir müdafaa -Mütavassıtîn neden can sıkıyorlardı? -Ortaoyunu ile tiyatro: Kavuklu Hamdi merhûm ile (Molyer) -Mutavassıtînin hilat-i fahiresi ile yenilerin kıyafet-i Firenkânesi, biri renkten arî, diğeri küf kokuyor -(Alabahtin) mahsulât-ı edebiyesi, herc ü merc günleri yaşamak!.. -Nâzım, yavaş yavaş gazetelerden çekiliyor -Bir vakıa: Bahar gelmeyecek mi?. Bu ne demek?.. Hâin!.. (Sâfa)

merhûmun manzumesi, daha söylüyor, çık dışarı!.. Kahve şüpheli... Sus! Meyanı koparırım!.. Sizi edepsizler, utanmazlar... (Mühür) için işte yaramaz diyen kim imiş?. -Tövbe, istiğfar.. Bak bir kere olan işe!.. Sen benim evlâdım yerindesin... Beş Lira!.. Hakkımı helâl et!.. Saraydan nasıl fırladım idi?.. Sansür (Hıfzı) Bey merhûm... Asâr-ı manzumenin şiddetli tarassud altına alındığı tarih.. (Encümen-i teftişi ve muayene) nin itidâli, mutavassıtının propagandası artık işlemiyordu, neden?

-24-

Teşbihte hatâ olmaz derler:

Bir taraftan yavaş yavaş yuvasından çıkmaya başlamış olan (Edebiyat-ı Cedide) müntesibîni, seri bir neşv ü nema ile folluk buldukça yumurtluyor, diğer taraftan da mutavassıtın yani kadîm ve cedîd iki tarz-ı edebî arasında kalmış olanlar da ikiye ayrılıyorlardı. Bir kısmı bu yumurtaların cılk çıkacağını, diğer kısmı da hindi altına konmuş ördek yumurtaları gibi civciv çıkarır ise de anaya benzemez, ne ördek huylu olacağını da iddia ediyorlardı.

Filvâki mâlen tercümeler, sonra sonra “İntihâl” kelimesini unutturmak için Fransızca’dan alınmış “Adaptasyon”lar, Fransız eşkâl-i nazmiyesi, hece meseleleri, (Zola), (Gongurt) lar, (Emile Borjuva) vesair Fransız üdebâsı ve hikâye-nüvisânı tarzları, daha doğrusu naklediciliği koca dünya garptan şarka dönmekte binlerce sene inad edip durduğu hâlde şarkın garba dönmesi, ekseriyetle (Redhos) Lügatı’ndan yeni denilebilecek lügat-ı mehcûrenin taharri ve ihyâsı, arada sırada benim mektepteki efail ve tefâil tecrübeleri gibi İngiliz, Fransız, İtalyan Edebiyatı hakkında mutalaât serdi teşebbüs-i dihk-âveri gibi halat ve harekât görüldükçe mutavassıtında kafalar kızışıyor, mizâh-ı mubahasât , hiciv, hatta sebb ü şetme münkalip oluyordu. Filvâki Fransız taklidi ibârâtı bürünen rekâket günden güne artıyordu. (Midhat) Efendi bu aralık ortaya bir (Dekadanlık) meselesi çıkarınca koca Dekadizm ile mübarek (Paul Varleyn) sahnede göründüler. Mutavassıtlar, bu ihtira-ı cedîdden türlü türlü oyuncaklar yaparak, çeşit çeşit maskaralık tertibatı göstermeye,

Dün gece sarmaş dolaş olduk, kızardık, terledik

Pembe rüyalar benimle, pembe rüyalarla ben

demeye başladılar.

Filhakika (Dekadizm), lisan nokta-i nazarından iyiden iyiye tebârüz ediyor. Hatta Fransız kavâid-i tahririyesi ile Türkçe yazmak hevesi pek ziyâde ilerliyordu. Bundaki âmil bazı teceddüd-perest erbâb-ı kalem gölgesine sığınmış olan her iki lisanda râcil, malûmât-ı ibtidaiyesi ağızdan, yalnız şurada burada görüp, hüsn-ü taklide muvaffak olduğu merâsim-i peresti ve lafz-ı perdâzı ile Avrupai reviş ve bukalemun münşilerin (Üdeba-yı Cedide) sülûküne idhâllerine ve başlarına üç tuğlu (dahi) ta'likîne bilistizân (Ekrem) Bey gibi ricâl-i kalem tarafından müsaade edilmiş olmak tesîbi idi. Hatta bu moda birkaç sene sonra (Servet-i Fûnûn) da bermutad bad-ı hava feyz aldığı esnalarda idi ki ben bile işe karışarak mahûd (Malumât) ta yazdığım bir makale-i mizâhiyede:

La grammaire Française est Tart de parler et d'ecrire Correc tement le Turc demiş idim.

Yani (Sarf-ı Fransevî Türkçe'yi doğruca söyleyip yazmak ilmîdir) fennîdir, marifetidir, ne dersiniz deyin. Bu tevîl dahi ispat eder ki lisan tabiâtını kaybettikçe velev ki en ciddi, en sağlam fikir ve hayâl cilvegâhı olan ibârât ve cümel dahi hüsn-i takibe uğramakta bir nevi müşevveşiyet karşısında kalıyordu.

Mutavassıtın, kendilerine bitmez tükenmez bir istihza yolu açan bu teziziyât ile pürneşe geçindikleri hâlde ağır ağır inhizâma uğradıklarını hissediyorlardı. Filvâki (Şinâsi), (Kemâl), bilâhare (Nâcî) mesâlik-i tahririye ve tasviriyesi kale gibi duruyor idi ise de müdâfalar cılız, sinirden muttasıl sıtırır, eyş ü işretten lerzedâr görünüyorlardı. Garp barbarlarının şark medâyin ve emsârına istilâ-ı gareziyle yürüdüklerinden haberdâr değil idiler. Fakat garabet bir halet-i ruhiye ilcâsiyle onlar yürüdükçe bunlar geriliyorlardı. Garplıların şık tuvaletleri, çıtı pıtı kıyafetleri çetrefil dilleri, havaî vapur dumanı camlarla mücehhez gözlüklerden süzülen nâfiz ve mûteşâli nazarları, (Kırım) Muharebesinden mütebaki (Didonluk) u tecessüm ettirdiği için onların her kırıtmalarına kahkahaları ile mukabele ediyor idiyeler de bunun bir istilâ-yı hâfi veya hulûl-i muslihâne keyfiyeti olduğunu anlamıyorlardı. Bahusus bildikleriyle kanaât etmeleri ve bir takım ininâd-ı edebiyeye saplanıp kalmış olmaları onları buldukları noktadan bir adım ilerlemeye mani-i kavî teşkil ediyordu.

- Lisânı biz biliriz!

Başka,

- Maarif-i fikriyesi olmayan lisânı anlar gibi körü körüne yazıp söylemek bizim hiss-i terakkimize mûbâyendir . Onlar bir takım kavaid-i mûtesilsile ve mevzûât-ı kadîme ile uğraşıyorlar, bizde ise asırlardan beri işlenmiş büyük ve umumî bir edebiyatın tohumları vardır. Bizim maksadımız bu tohumları ekmektir.

Gayreti yine başka!

Gerçi iyi bir fikrin eskiliği, yeniliği olamaz ise de mutavassıtînin temcit pilavı gibi ısıtıp ısıtıp ortaya sürdükleri technisât, teşbihât, istiarât bahusus istimâl-i kelimât hususunda müellif oldukları lubiyât can sıkımaya başlamıştı. Bundan maada yirmi otuz tekerlemeden ibâret olan orta oyunu ile repertuvarında binlerce (piyes) e mâlik olan vürûz-ı efzûn feyz-i inkişâfın mazharı bulunan tiyatro yani sahne-i vasia-i edebin arasında külli fark olduğunu tasdik ediliyordu. İhtimâl ki Kavuklu (Hamdi) merhumun nükteleriyle (Molyer) in piyeslerindeki müdhikattan ziyâde güleriz. Fakat ikisi arasındaki “Nezâhet” herhalde şayân-ı münâkaşadır. Evvelkini anlamak için melûfiyet kâfi gelebilir. Fakat İkincisini anlamak için pek çok zaman istihzarât-ı fikriyede bulunmak mecburiyeti vardır. Neşv ü nemâ bulmuş efkâr-ı edebiye, mutlaka maarif-i umumiye envaından hissedâr olanlardır, deniyordu.

(Edebiyât-ı Cedîde) erbâbı içinde ise bu neva mensûb zevât var idi. Mutavassıtîne nazarân gerek lisân hususunda gerek ibdâ’adât-ı fikriye vadilerinde yenilerde görülen âdem-i vu-kuf ile garâbet yeni bir seviyenin tahsilini icâb ediyordu.

Biri Şark’ın kullanıla kullanıla, bahusus bizim ellerde geze geze âdetâ fersûdeleşmiş mezamin-i mensûcesinden yama yama üstüne dikili bir libâs ile örtünerek buna bir (hilat-ı fâhire) süsü vermeye çalıştığı hâlde diğeri değil sarık sarmak, püskülünü bile kaldırdığı serpûş-ı millîyi benimsememekte, sırtını (Bonjur), (Firak), (Redingot) giyerek o zamanın hikâyât-ı marûfesinden olduğu üzere dilde pardon, elde baston, kar gibi kolalı gömleğinin boynunda murassa altın iğne takılı, (plasteron) kıravatlı, ütülü paçası dar pantolonu, burnu sivri losterin iskaripini ile âdetâ tebdîl-i tabiât eylemiş gibi gezinmekte idi. Halbuki fikir ve marifetin, edebiyâtın vatani olmamakla beraber bir şîâr-ı tabiisi bulunmak esâsı, mutavassıtînin pejmürde kıyafeti yeni yeni edebiyatçılığın şıklığı âdetâ züppeliği arasında sallanıp duruyordu. Onun için idi ki (Edebiyât-ı Cedîde) de reng- i milliyet görülemiyor, mutavassıtın mahsulatında ise küf kokuyordu. Vel-hasıl şebâb bilip bilmeden uysallık edenleri kâle alınmamak

şartıyla- bu iki müfritin hiçbirinden istifâde edemiyordu. Ben o zaman bu farkları fârik mi idim? Nerede!..Sade ben mi? Pek eminim ki gürûh mübâhisînin cümlesi de benim gibi idi!.. Çünkü meydan-ı matbûâta geldiğim günden bu ana kadar bittecrûbe nazarımda sâbit olmuştur ki biz ne eserler vücûda getirmiş isek cümlesi de (âlibahenk) tir.

Ne bilir isek (kıdem) e medyunuz. Yalnız onlar Fransızların Poseur dedikleri (yapmacıklı) şâirlerimizle nâsirlerimizin cümlesi yolda gazete, kitap okuyup dururken, cebinden kalemini çıkarıp bir sahanın, bir fikrin vürûd ettiğini ilân edercesine elindeki kâğıda nasb-ı nazar edeceğine

- Beni gören var mı?

Diye etrafına bakman nev-heveslere benziyorlardı. Usûl-i tekfiyede külli tadilât icra edilmiş olmakla beraber manzûmat-ı cedidenin ekserinden halâvet hissediliyordu.

Bu hal, şimdiki tabirât-ı sakimeden biri ile ifade edilmek icâb ederse diyebilirim ki: (Edebiyatımız bir herc ü merc günleri yaşıyordu!)

Diğer taraftan (Midhat) Efendi merhûmun (Nâcî) mektebine indirmiş olduğu darbe hükümet-i hamidiye mensubînine mesleklerine muvafık güzel bir ders vermiş idi. Nazım, yavaş yavaş cerâid-i yevmiyeden çıkılıyor, tevkîfât, tenbihât, tehdidât ağır ağır yükseliyordu. Size bir misâl arz edeyim:

(Saadet) Gazetesi'nde iken bir sabah erkence matbaaya gelmiş, çalışıyordum. Odanın kapısı birden bire açıldı. İçeriye kolları kırmızı çuhadan, yenleri siyah fakat açık, sarkık bir nevi askerî ceketini giymiş, kırmızı fesli, uzunca boylu biri girdi. Bana hitap ederek:

- Gel buraya!...

Dedi. Korca korca kalktım.

- Fesini giy!..

Giydim.

-Yürü!

Yürüdüm. Kapının önünde bekleyen bir arabaya bindik.

- Nereye gidiyor idik?

Tâ (Beşiktaş) a gelinceye kadar sormadım. Orada söz arasında cesaret ettim. Dedi ki:

- Baş Mabeyinci Bey'e?
- Acaba?.
- Ötesini bilmem. Bana al gel dediler. Ben de seni aldım gidiyorum.
- Eyvallah!

Demeden gayrı çare yok. Saray'a geldik. Mahut kapıdan girdik. Sağ tarafa döndük. Bir mermer merdivenden çıkarak koca salonlu bir yere vardık. Çavuş bana:

- Sen dur!

Dedi. Fesini düzelterek bir kapıdan girdi. Müatâkiben çıktı. Beni çağırdı. Ben de girdim. Kocaman bir masanın ötesine kır sakallı biri gömülmüş, hiddetli hiddetli bana bakıyordu. Bu bakış üç dört dakika kadar sürdü. Ben tiril tiril titriyordum. Bu esnada yüzü daha ziyâde mehâbet bağladı. Bana:

- Gel buraya!

Emrini verdi. Yaklaştım. Masanın üzerinde açık bir (Saadet) Gazetesi duruyordu. Şahadet parmağıyla süratle, adetâ gazeteyi yırtacak gibi gazubâne işaret ederek, bağıra bağıra:

- Bu ne demek?

Dedi. Eğildim, bakacak oldum. Bir bağırıtı daha:

- Sizin kafanızı havanda ezmeli, hainler!

Vay!.. Vay!.. Mabeynde, baş mabeynci, havan ezmek.. Kâfi!.. Sonu ya sürgündür, veyahut o zamanlar dilden dile dolaşan ve ismi:

- Cumbur lop!

Olan denizdir?..

Fenâ hâlde korktum. Fakat seri bir nazarla gördüm ki bir manzûme! Hem de (Sâfâ) merhumun:

Bahâr gelmeyecek mi, bahar gelmeyecek mi? Nakaratlı bir manzumesi! İçimden:

- Ne olsa bu adam biraz söz anlar, elbette anlamayanı baş mabeyinci etmezler dedim. Serü'z-zevâl bir cüret ile:

- Efendim:

Dedim demedim bir bağırtı daha gürledi:

- Daha söylüyor, Daha söylüyor.. Vücûdu kalkasınca.. Daha söylüyor.. Çık dışarı!..

Nasıl sağdan geri ettiğimi bilemiyorum. Kendimi divanhânedede buldum. Yanımda üstü başı temiz bir ağa gördüm. Adamcağız mütebessimâne, dil-nüvâzâne :

- Gel beyim gel!.. Korkma, bugün hiddeti var. Zararı yok. Şimdi geçer..

Diyerek beni bir odaya götürdü. Elim, ayağım buz kesilmiş vücûdumun her tarafı titriyordu. Bana su, sigara verdi, kahve getirdi. Fakat içemiyordum ki!.. Hem ellerim titremeden tutamıyordu. Hem de (kahve) den şüpheleniyordum. Adamcağız heyecanımı gördüğü için teselli veriyordu. Bir çarık geçti geçmedi, diğer bir ağa geldi. Bana:

- Buyurun,

Dedi. Uşaklar efendiden pek nazik!..Yine odaya girdim. Bu defa evvelkinden daha ziyâde köpürmüş görünüyordu. Yine bir iki dakika yüzüme baktı, yine parmağıyla

Bahar gelmeyecek mi, bahar gelmeyecek mi? yi göstererek:

- Bu ne demek?..

Diye haykırdı.

- Efendim!

- Sus?.. Dilini koparırım!..

Ne yapalım, söyle söyleme!.. O muttasıl tekrar ediyordu:

- Bu ne demek?

Hâtırıma (Sadi) nin meşhûr Arabî beyiti geliyordu:

“Ez ye’ise’l-insanü tal-i lisane”

“Kesinnevr mağlubin yesûlu ale’l-kalbi”

Hakikaten de yeis başlamış idi. Çünkü baş mabeynci küfre de başlamıştı:

- Sizi edepsizler, veled-i zinâlar, nankörler, hâinler... Sizi utanmazlar, namussuzlar, alçaklar, sizi köpekler, yezîdler, melûnlar, asılacaklar...

Diyor, bu nakarattan her birini hitâmında eski tavrıyla:

- Bu ne demek?

Diye bağıryordu. Bir anda bütün cesaretimi topladım. Ceketin düğmelerini çözerek, elimi yeleşin cebine soktum. Mührümü çıkarıp önüne koydum. O da şaşırıldı. Şaşırır ya! Cevap vermek istiyorum, bağıryor. Başka türlü çare de yok!...Her ne hal ise!.. Mührü aldı, baktı. Okudu. Durdu, dudaklarını büktü. Sakalını karıştırdı. Mühre bir daha baktıktan sonra:

- İsmi ne?

- Ahmed Râsim

- Suphanallah!... Ne söz anlamazlara çattık.

(İçimden ben de senin gibiyim, diyordum). O devam ediyordu:

- Allah! Allah!...

(Ha şöyle tövbe, istiğfar et)

- Allah! Allah!

(Derviş midir, nedir?)

- Fesuphanallah!... (Bana bakarak yumuşak bir lisanla)

- Otur bakayım... Bak bir kere olan işe!.. Ben kimi istedim, bana kimi getirdiler?.. Nafîle yere senin kalbini kırdım!.. Ama zararı yok... Sen benim evlâdım yerindesin!

Teşekkür temennâsını çaktım.

Masanın gözünü çekti. Eliyle (gel) diye işaret etti. Kalktım. Masaya gittim. Bana beş lira verdi.

- Hakkını helâl et, Bir yanlışlık oldu... Fakat kimseye söyleme dedi.

Kim söyler?.. Saray kapısından öyle bir fırladım ki soluğu tramvay merkezinde aldım. Fakat ben saraydan çıkarken sansür (Hıfzı) Bey merhum da giriyordu. Benzi uçmuş, dudakları titriyordu.

İşte bu tarihten itibaren ki (sansür) âsâr-ı manzumeyi şiddetli tarassut altında bulundurmaya başladı. Bittabi bu şiddet de mutavassîtin için yeni bir darbe idi. Gerçi resâil-i mevkute (encümen-i teftiş ve muayene) ye tabi olduğu için gazetelere nispetle nazım hususunda daha ziyâde müsamahakâr görünüyor idi ise de kârilere dört beş gazeteyi sabah çayıyla, kahvesiyle yirmi paraya okumak başka, hafta başı çıkar ya çıkmaz bir risâleye kırk elli para verip uyku getirir diye yatakta göz gezdirmek yine başka olduğu için mutavassîtin propagandası işlemez bir hale geliyordu. [S.282, s.3]

Ahmed Rasim

3.88. İki Yüz Seksen Üçüncü Sayı

Bir İki Darb-ı Mesel Daha!

Gazetelerimizi okuyorsunuz, görüyorsunuz değil mi?... Nemiz var, nemiz yok meydana! Biz buna, ne hâllere girdiğimizi görmediğimiz hâlde kuyruklu bir yalan icadıyla (efkâr-ı umumiye-yi tenvîr) diyoruz!.. Vah, vah, vah!

Dedelerimiz nafiye yere:

(Bizim tavuk bir yumurta yumurtluyor, yedi mahalle doyar, ilk kısrağı küheylan doğurur ses çıkmaz)

Derlermiş!..

Bahusus haricî, dâhilî bunca gıt gıdakçı da var. Garb-i şurası ki biz yumurtluyoruz, gıt gıdağı onlar çekiyorlar, diğer cihetten İstanbul, vatanın külli değil bir cüzibdir. Payitaht olması hesebiyle başı mesabesinde ise daha yaman bir hadisenin cevelangâhı demektir. Bu hay huyu, kafada düşünecek takat mı bırakır?... Balık baştan kokar misli de geldi, çattı.

Biraz da masal lâzım a.

Vaktiyle iki çamaşırçı karı var imiş. Her neden ise araları bozulmuş. Sabahleyin kirlileri alıp çay kenarına indiler mi ocak bir yana, kazan bir yana!.. Akşama kadar sövüşürler, saç saça, baş başa çekişirler. Bir şey yıkamadan evlerine dönerler imiş. Bir gün bu iki karıdan birinin kocası demiş ki:

- Kadın sen ne yapıyorsun?.. Kaç gündür kucağın dolu gidiyor, eli boş geliyorsun... Gel benim sözümü dinle o ne söylerse aldırma! İşine bak!

Karı, zevcesinin nasılsa bu nasihatini makbul bulmuş, ertesi gün dediği gibi davranmış. Öteki yine çamaşırlarına el sürmemiş, beriki işini bitirmiş.

Evvelden gizli idi ama son zamanlarda pek ziyade açığa vurdu: Politika meselelerinde menfaat hükümandır. Sen istediğin kadar bağır, çağır, yırtıl, dövün! Birkaç gün maruz kaldığın sükûttan sonra senin zararına mukabil karşında kendi elde ettiği menfaatin şaşasıyla lâl olup kalırsın.

(Bakkal ölülerin borcunu dirilere yükletir imiş)

Bizim bu kaziyeden hala haberimiz yok.

Memleketlerin kuvveti dâhilî münazaaların şiddetinden değil, hârice mukavemet hazırlamak maksadıyla ittihaz edilecek tedabir-i müttehidaneden doğar, büyür. Biz evvel emirde biz bize kalacak kudreti iktisap etmeliyiz. O zaman hesabı aramızda görürüz. Aklımızı başımıza devşirelim. Bugünlerin moda tabiratından olduğu üzere:

Kirli çamaşırlarımızı döküp saymalıım.

Hiçbir düşman kendisine yaranmak isteyeniyi iyi gözle görmemiştir. Gerek bilerek, gerek bilmeyerek olsun, yine (Tacü't-tevarih) sahibinin dediği gibi

(Düşmana yâr olan da düşmandır) [S.283, s.1]

A.R

Muallim Ahmet Cevat Bey'in Mektupları

-3-

Ali Ekrem Beyefendi'ye;

Reis Beyefendi, arz ettiğim gibi, müsaadenizle şimdi biraz da Rıfat Samih Beyefendi'nin makaleleriyle iştigâl edeceğim.

Müşarünileyhin sutyâs ve lisâniyat ilimlerinden istiane etmeden, bu ilmlerin hiç olmazsa mübâdesiyle mücehhez olmadan imla ıslahına kalkışmak hususundaki temenniyesine tamamiyle iştirâk ederim. Encümen-i esbakta -zat-ı aliyyeleri tarafından verilen cevapta beyan buyrulduğu üzere – bu lazımeyle layıkıyla derpîş

etmiş ve imkân dairesinde o ilimlerin ahkâmıyla amel olmuştur. Müşarünileyh ile aramızda hâsıl olan bu tevafuktan sonra, makalesinde dokunulacak birçok noktalar mevcut olduğunu söylemek mecburiyetini hisediyorum. Bir kere mühim yerleri az değildir. Ezcümle çok iyi anlaşılması icâp ederken pek muğlak ifâde edilmiş olan şu kaziyenin izâhatı kendisinden rica edeceğim.

“bu ilmin – İlmü’l-sene nin –son iktisâb ettiği şekil, lisânların menşe ile yekdiğeri arasındaki irtibâtları en ziyâde (esvât-ı hicâyeye) üzerinde tahlil ve tamik etmekten ibaretdir.” Diyorlar.

Bendeniz bundan çok bir şey anlamadım, anlamadığımda iktisâb etmiş olduğum malumat-ı lisâniyeye tevafuk etmiyor. Bu cümleye nazaran lisânların menşe – bu menşe ile yekdiğeri arasındaki irtibâtları tahlil ve tamik edebilmek için – malum olmak icâb eder, halbuki, İlmü’l-sene nin en büyük meçhulü lisânların menşeidir. Fıkr-i kâsırâneme göre lisâniyatçıların birçok şubeye ayrılan iştigalat-ı mühimmesinden biri bu değil belki: [Lisânların yekdiğeri arasındaki münasebetlerin tahlil ve tamikinden menşei tesis ve ihyâ] dır. Ve lisâniyatın bu kısm-ı mesaiyesini deruhde eden mebhas da (mukayeseli sarf) namı verilir. Lisânların menşei ilmen vâhid-i onayub(?) müteaddid olduğundan bugün müstamel olan zümre-i lisâniyelerden her birinin ayrı ayrı menşeleri vardır. Lisânların teşibi ve her şubesinin mütemadi tahvilat ve tekâmülata uğraması her yerde cereyan etmiş ve etmekte bulunmuş bir hadise-i umumiye olduğundan menşeler de tahavvül edegelmiştir. Lisânlar hakkında aile kelimesi kullanılarak aralarında karabet bulunduğu isbât olunanlar aynı aileye ircâ edilir. Fakat lisânlar ailesinin efradı arasındaki derecât-ı karabet insan aileleri arasındaki derecât-ı karabete benzemez. Müsaade buyursanız karaileri mübhemiyet içinde bırakmamak için küçük bir izâh arz edeyim:

Bir kavmin ana lisânını tasavvur edelim; bu lisân menşede bir semiye (kılan) ın lisânı olsun. Semiye taktir edip teşib edince, ve her şubesi yekdiğerinden ayrı yaşayınca lisân bu iki şubede – Yekdiğerinden ayrı mefruk ve müstakil olarak – bir tekâmül takip eder; bir müddet sonra o lisanının iki lehçesi olur. Bu lehçeleri kullanan kavimlere tekessür ve her birinin nısfı muhtelif istikametler takip ederek baid mahallere hicret edecek olursa bir iki asır zarfında o lehçelerin her biri yekdiğerinden pek mütefavet birer lisan olur. Fakat bu müddet zarfında anavatanda kalan aşiretlerin

de lisânı tekâmül ederek menşeden pek çok ayrılmış bulunur. Bu suretle iki üç asır zarfında birbiriyle müşâceheti ve karabeti haiz dört lisân meydana gelir. Şimdi bu lisânlar birbirinin hemşiresi mi, yoksa ana ve kızları mı addolunacak? Hakikatte bunların dördü de aynı lisandır, ancak ayrı muhitler ve ayrı ihtilatlar sebebiyle yekdiğerinden tehalûf etmiştir. Lisânların tekessürü – hayvanattaki enva-ı tekessüre nazaran – vüladi değil tezerridir.

Bundan anlaşılıyor ki, ana lisân denilen menşe dâima meçhuldür. Lisâniyatçılar akraba lisânların her birini ayrı ayrı tedkik ederler; tarihin muhtelif edvarında toplanılmış ve saika müracaat ederler; her birinin sarfını yaparlar. Sonra münferid sarflara müracaat ederek bütün ailenin mukayeseli sarfını vücuda getirirler, bu mukayeseler vasıtasıyla, bir de sutyât ianesiyle menşede kullanılmış esvâtı tayine çalışırlar. Bu tayin emrinde de sabit ve ilmi miyarlara ve usullere müracaat ederler. Menşei sutlar tayin edince muhtelif cüzlerin mukayesesinden menşei çizerler ve sayfalar dahi tahmini oalrak ihyâ edilir.

İşte bu mahsur izâhtan müstefâd olabileceği üzere İlmü'l-sene , akraba lisânların yekdiğeri arasındaki irtibatlardan menşe intikâl eder. Yoksa Sami Beyefendi'nin dediği gibi (lisanların yekdiğeri arasındaki irtibatları tahlil edemez. Mamafih ihtimal bu, bir zayıf ibarettir. kaziyedeki [en ziyâde icaiyet üzerinde] ibaresinden de bir şey anlaşılamiyor. Esvat-ı hecâeyeden nedir? Bendenizin bildiğim [fonetik] tesmiye olunan ilm-i suret-i umumiyede savtlarla iştigal eder. Savtların kâffesi (hecâe)dir; hecaesi yoktur. Yani her mevt- mahiyeti, ne olursa olsun – hecâ teşkiline hizmet burada (hecâ) nın tarif ve tahliline imkan görmüyorum, çünkü o halde beyanatım bir kitâb bahsi şekli almış olur. Ancak şunu söylemekle ikna(?) ederim ki heca teşekkülüne asvâtın kâffe-i envâmı iştirâk ettiğinden (asvât –ı gayr-ı hecâeye) tasavvuru mümkün değildir; buna binâen Rıfat Samih Beyefendi'nin (asvât-ı hecâeye) sini sadece (asvât) olarak kabul etmek zaruridir. Maruzat-ı âcizane dairesinden kaziyeye şu:

(Akraba lisânların yekdiğeri arasındaki asvâta müteallik irtibâtları tahlil ve tamik ederek o lisânların menşei aranır)

Suretinde tashih edilirse İlmü'l-sene ye muvafık düşer. Fakat buna da İlmü'l-sene nin son iktisâb ettiği şekil denilemez. Tabii Rıfat Samih Beyefendi'nin lütfen bu cihetleri tenvir buyururlar.

Reis Beyefendi, müsaade buyurlarsa Rıfat Sami Beyefendi'nin sarf hakkındaki fikirlerine erişeceğim.

Yazı ve edebiyât sahibi bir milletin sarf-ı lisân üzerine ahkâmı nâfiz – en âciz değil – en zi-kudret âmillerdendir. Rıfat Samih Beyefendi sarfa acz-i isnâd etmekle bilmem ne dereceye kadar isabet etmiş oluyorlar. Bir kere bir milletin lisân-ı edebisi teşekkül eder de sarf ve nahvi tesbit edilirse o lisânın bekâsı – her fâni müessesenin bekâ-yı mümkünü nisbetinde – temin edilmiş demektir. Her millet müttemeddine lisân-ı edebisini mümkün olduğu kadar seri tahavvülâtan, tereddüyâtdan vakayaye çalışıyor, buna hizmet eden en büyük âmil de sarftır.

Rıfat Samih Beyefendi de kabail ve haşye lehçelerinin “baştan başa değişebilmesi için iki üç nesillik hayatı ma ziyâde kâfidir” diyorlar; bunun da sebebinin (edebiyatsızlık) olduğunu kabul ediyorlar. Ya edebiyâtın en esaslı şartı müstakir bir sarf ve nahv değil midir? Rıfat Samih Beyefendi (edebiyatı) lisânların istikrârını temin eden bir âmil olarak kabul ediyorlarsa edebiyâtın kanun-ı metâi demek olan sarfın nüfuz ve hükmünü neden tasdik buyurmuyorlar? Fikirlerimize göre sarf, imlanın tesbiti düşünülürken vâcibü'l-ihtirâm bir unsurdur; şu şart ile ki, lisâniyat ve savtiyâtın bütün ahkâmını da ihlal etmemelidir. Encümen-i esbak bu dâire dâhilinde hareket etmiştir.

Reis Beyefendi, istidlâl-i acizeye göre, Rıfat Samih Beyefendi'nin sarfa gösterdiği şiddetin bir sebebi vardır, bu sebep de lisanımıza tedricen – lisân bünyelerinin en mükemmeli addettiği – tasarrufî bir bünye temin etmektedir. Bunu makalesinin muhtelif fıkraları izhâr eder, hususiyile şu fıkrası:

“Vaktiyle karanuluk, aşağıda, ilerüde, yukaruda” tarzlarında kullanıldığını bildiğimiz tabirler bugün yukarda, aşağıda, ilerde, karanlık diye terhimlere uğramıştır. Ah, bilinse, şu amiyane terhimler ne derece kıymetdârdır! Üdebâmız onları kabul etmeye lisânda gayeye doğru kazanılmış bir hatve daha atmış olurlar. Çünkü telâhaku'l-fezâ kolaylaşır.”

Hasretle arzu ettikleri, adeta çırpındıkları gaye tasrifi bünyedir: “ Tasrifi lisânlar, bütün memleketini, cüzûr ve anasının birbirine karışacak derecede küçülmesine medyundur.” Demelerinden bu çıkıyor. İki fikra bir araya getirilince anlaşılıyor ki, üdebâmız âmiyâne terhimleri terviç etmekle telahuku'l-fezâ kolaylaşacak, yani huzur ve anasır birbirine karışacak, lisânımız gâye olan tasrifi bünyeye doğru yaklaşacak.

Rıfat Samih Beyefendi bu fikr ve tashihi tebiden “işte mahazâ bu türlü suhuletlerdir ki ileride anasır-ı kelimatın birbirine merbut birçok ıstılahlar tesisine müsaade bir kabiliyet kesb etmesini temin eder.” Diyor. Maksud, ulvi; tahsinden gayri diyecek yok. Fakat biraz bizim her yerde aradığımız (hüsn-ü niyet) e benzer. Çünkü: Evvela lisânın bünyesini kasten tebdil etmek üdebanın yed-i iktidârında değildir. Rıfat Samih Bey’in misal olarak getirdikleri (bağırmaq, bağlamak; beğenmek, göğüs) gibi kelimelerde şeklen muhafaza olunub telaffuzu kaybetmiş (ğ ve kâf yâi) harflerini üdebâ yazılarından tay ve ihrâc etseler bile lisân arzu olunan kabiliyete doğru hiçbir hatve atmış olmaz. Nitekim (ilkeru, yukaru, yigirmi, pek eyi, hanım ninne) ...ilh kelimeleri (ileri, yukarı, beri, yirmi, peki, haminne) olduğu ve üdebanın istimaline geçtiği halde lisânımız yine bünyesini değiştirmiş değildir. Orhun abidelerinde tesadüf olunan Türkçe ile bugün kullandığımız Türkçe arasında, - lafzı âşinâ ve tebdil-i manâ itibariyle – pek büyük farklar husule gelmiştir, fakat bünye itibariyle Türkçe yine eski Türkçe’dir. On iki asırlık – edebiyatlı edebiyatsız – bir tekâmülün yapamadığını kasdi ve tervici tay ve terhimlerler kâbil-i tahakkuk addetmek bilmem nasıl doğru olabilir?

Fakat esasen Türkçe’nin tasrifi olmadığını söylemekle Rıfat Samih Beyefendi bazı lisâniyatçıların hatasına düşmüş oluyor. Bugün kabul olunuyor ki, lisânların kâffesinden muhtelif bünyevi evsâf mevcuttur, ancak bu evsâfın bazıları bir lisânda, bazıları da diğer bir lisânda gâlipdir. (Bu ting) isbât etmiştir ki Türkçe (sanskritçe) kadar tasrifi bir lisandır. Buna nazaran İngilizce ve Fransızcadan daha ziyâde tasrifi oluyor. (Bu ting) i kimse cerh etmedi, binaenaleyh bu tingden sonra zımnen Türkçe tasrifi bir lisân olarak kabul edilmiştir. Muahharelerde Türkçe’nin tasrifi lisânlar arasında zikr edilmesi lisanımızın bu hakkını müfadaa eden bu ting gibi başka bir ilm zuhur etmediğinden neşet ediyor. Onun müdafaası tabii Türk lisâniyatçılarına ait bir vazifedir. Arz ettiğim husus ile öteden beri memleketimizde hüküm süren kanaat arasında mübâyenet mevcut olduğundan, biraz da maruzatımı Rıfat Samih Beyefendi’ye karşı isbat etmek mecburiyeti hissettiğimden (tasrifi) bünyenin ne gibi evsaf ile tayin ettiğini beyâna lüzum hissediyorum. Bunun için evvela (tasrifi) ve (letsaki) denilen lisânlar hakkındaki tarifleri hatırlayalım:

1 – Kelimeleri biri birine yetiştirilmiş uç uca sıralanmış anasırdan teşekkül eden lisanlara iltisâkı,

2 – Kelimeleri birbirine kaynaşmış anasırdan teşekkül eden lisanlara tasrif, denilir. Türkçeci zümrenin en mükemmel numunesi addolunuyor.

Hind ve – Avrupaî ve Sami lisânlarda tasrif sayılıyorlar. [müsaadenizle (tasrif) kelimesini – kujunezun – mukabili ile karıştırmamak için (feleksiyon) mukabili olarak bu makamda Arapların kullandığı (teksir) kelimesini istimal edelim.]

Lisâniyatçılar Hint ve Avrupâî lisânların taksirini isimlerin ve fiillerin tasrifinde buluyorlar. Şu kadar ki, bugün İngilizce ve Fransızca gibi Hint ve Avrupâî lisanlar, isimlere mahsus teksiri de kısmen zayı etmiş bulunuyorlar. Türkçe ise hem ismi, hem fiili teksire mâlikdir. Misâl olarak (Türkçe söz, Rumca logos, Fransızca laparol) isimlerini alalım, tasrif edelim:

Söz logos laparol

Sözün logo (makbuza) dulaparol

Söze logo (mebsuta) alaparol

Sözü logon laparol

(Teksiri) bir lisan olarak kabul olunan Rumcanın (logos) kelimesinin tasrifde iki unsur vardır; biri değişmeyip (cevher) denilen (loğ) diğeri değişip (lahaka) denilen “ves”, ve (makbuza), ve (mebsuta), “ven”dir.

Türkçe (söz) kelimesinin tasrifinde de iki unsur vardır: biri değişmeyen cevher denilen (söz), diğeri değişip lahaka denilen (yek, h, y) dir.

Fransızca da ise kelimenin sonu böyle bir lahaka almayor, ve hiçbir tahvile uğramıyor; başına (du, a) gibi harfler alıyor. Bu itibar ile Fransızca, teksiri bünyeden ayrılıp (imhilali) bir bünye iktisâb etmiş oluyor; İngilizce ise en ziyâde (inhilali) evsâf gösteren lisandır. Rumca ve Türkçe tasrif-i isme avdet edelim: Türkçe’de (faal, mübteda) haline mahsus lahaka yoktur. Rumca’nın ekseri isimlerinde vardır. Diğeri haller gelince her iki lisânın lahakları ve cevhere kaynaşmaları aynı evsafı irâe eder; Rumca’da (ves, v, ven) lahakları menşeleri meçhul anasır-ı lafziyyedir; Türkçe’de de (yek, h, y) aynıyla menşeleri meçhul anasır-ı lafziyyedir. Bir nazariyeye göre bu lahaklar bir tatavvur lafziyeden ibarettir ve her iki lisânda aynıyla o mahiyetde addolunmalıdır; diğeri bir nazariyeye göre ise bütün lahkalar aşınmış ve kaynaşmış

eski cevherlerden ibaretdir. Bu itibar ile de Türkçe ve Rumca lahkaların mahiyet-i babuyesi aynı sayılmak icâb eder.

İsmi teksirde Türkçenin, Fransızca ve İngilizce gibi (inhalali) bünyeye doğru tekâmül etmiş Hint ve Avrupaî lisanlara tefriki aşikâr olduğu gibi fiili teksirde dahi öyledir.

(Yazar, yazarım, yazarız) ... ilh. Tasrifinde görülen (er, im, iz) lahkalarının menşei ne olursa olsun (yaz) cevherine kaynaşmaları kâbil-i inkâr değildir. İngilizler ise bu makamda (ayrayet, ve y rayet...) derler ki adeta (ben yaz, biz yaz) tertibinde bir söz oluyor.

Hint Avrupaî lisanların bir de usul-i cevherlerinde teksir vardır. Mesela İngilizcede yazmak (rayet) fiilinin mazisi (revt) olur; işte Türkçe'nin tasrifinde böyle bir teksir hemen hiç yok gibidir. Fakat bundan lisanın devniyeti hakkında bir mana çıkamaz, çünkü Türkçe de birçok hususiyetleri, hem pek faideli hususiyetleri vardır ki İngilizcede veya diğer herhangi Hint ve Avrupaî lisanda mevcut değildir. Mesela bir (söyletmedim) gibi beş heceli bir kelime ile ifade edebildiğiniz manayı bir Fransız:

Je naipa le lui faire dire gibi sekiz kelimedenden ve dokuz heceden müteşekkil bir cümle ile ifade eder. İşte bu mühim mafid hususiyettir ki (letsaki) vasfını bizim lisana celb etmiştir. Fakat akdemce zannolunduğu gibi bu, adi bir yetişmeden, bir letsakdan(?) ibaret değildir; belki mütevellî bir teksirdir. Buna binaen demek icap eder ki henüz Avrupaî lisânlar teksir-i ekseriya tevali etmez, Türkçe de tevali ve teselsül eder. Herhalde teksirin bu tevlisi Türkçe için gayr-i kâbil efkâr bir meziyet-i lisaniyedir. Bir misâl daha:

(Küçülenme) kelimesini tedkik edelim:

Vaktiyle kiç veya kiçi olan bir kelime (küçük) olduktan sonra (küçül) suretinde lazım bir madde-i fiiliye oluyor; (küçület) şeklinde müteaddileşiyor; (küçülenme) halinde de masdari bir mana iktisab ediyor. Bunu Fransız: l'action de rendre petit gibi uzun bir cümle ile ifadeye mecburdur.

Bu son misalin tedkikinden anlaşılıyor ki; Türkçenin tasrifinde cevherin sevait ve sevametinde mutad olarak tebeddüle rastgelineyorsa da iştikakda bu gibi tebdiller ve kaynaşmalar pek çoktur; ve bunların büyük bir kısmı kıyâmesi yani zümrevi bir mahiyette bile tecelli ediyor.

Sami lisânların mükseranı ise gayet zengindir; her hecede kelimeler binlerle evzâne girerler. Mükseriyette bir cevher-i müferridin muhtelif evzâne girmesidir:

İlm, talim, malum, ilam, allame ..ilh kelimeleri bu lisânların feyyaz-ı kabiliyet teksiriyasını hatırlatan bir misâl-i kâfidir. Avrupa lisanları da bu nev-i teksirden tamamiyle mahrumdur. Sankritçe ve Rumcada dahi bu yoktur. Demek oluyor ki, lisânların teksiri sayılması için mutlaka tıpkı tıpkısına Hint ve Avrupaî lisânların evsâf-ı teksiriyasını haiz olmaması şart değildir. Hint ve Avrupaî lisânların teksiri şu evsâfda, Sami lisânların teksiri bu evsâfda olduğu gibi Ural – Altay lisanlarının da teksiri kendine mahsus evsâf ile muttasıftır. Nitekim Afrika zencilerinden bazılarının zengin teksiri şekillere maliktir; Alman lisâniyatçılarından (Gabelenc) bu ciheti pek güzel tenvir ederek eskiden beri malum olan tasnif’ül-seneye ilmi yatraflığı(?) bahş ve temin etmiştir. Ondan beri artık insanların alisi ve safili yoktur.

Şimdilik bu bahs bununla kapanarak Rıfat Samih Beyefendi tarafından lisanımızın anısı hakkında izhâr olunan temenniye avdet eyliyorum. Müşarünileyhin lisânımız için tasrifi bir bünye arzu etmesi artık vârid değildir, diye biliriz.

Mamafih Rıfat Samih Bey’in lisânımızda gördüğü bir nakısa-i tenbiviye vardır ve işte onun – tekâmülü olmazsa – kastı olsun bir an evvel bertaraf için şayân-ı takdir bir ehemmiyetle kalıbı zerbân ediyor. Bu kıssada lisanımızın (ıstılahat-ı ilmiye teşkiline kabiliyetsizliği) dir ki, asla efkâr olunamaz. Malum-ı aliyeleridir ki ıstılahat-ı ilme ekseriyetle (pirefiks – dahile) lerle teşkil edilir. Rıfat Samih Bey (pirefiks) lerin istimalini (tasrifi) lik addediyorlarsa yanılıyorlar diyeceğim. Çünkü dahileler büyük bir istiklale mâliktirler ve Almanca ile Farsî’de olduğu gibi kelimelerden ayrı olarak da istimal olunurlar. Halbuki (teksirilik) in en büyük vasfı (kaynaşma) dır. Lisâniyat namına bu küçük hatayı gösterdikten sonra Rıfat Samih Beyefendi’nin samimi ve milli arzusuna bendeniz de bütün kalbimle iştirâk ederim. Lakin bunun üdebâ tarafından bazı âmiyâne terhimlerin terviciyle kâbil-i tahakkuk olmayacağı kanaatindeyim. Bizim hukuk, tıp, kimya, teşrih, hesap, hendese, cebir, sarf ve nahf, fezâhat, belagat... İstılahatımız çoktan beri başka lisanlardan alınarak tesis etmiş,

Bunların bundan sonra sökülmesi mahaldir. Udebânın kasdi terhimleri ile lisân ne gibi bir kâbiliyet kesb edecek? Ve bu kâbiliyet ne kadar sonra ıstılahat-ı ilmiye tesisine müsait bir dereceyi bulacak?... Bunu kestirmek ve bunun imkanın bile tasavvur etmek bendenize mahal gelir. Hem de lisanımızın bugünkü şekliyle kendi

lisanımız olarak kabul etmeye de aklım ermiyor. Bugünkü lisanımız on asırlık bir hayat-ı medeniye ve edebiye halk etti; gayet canlı ve kâbil-i tatavvür bir şekle soktu; her ihtiyâca kâfi bir kâbiliyetle müsteid kıldı. Bunu beğenmeyip de kasdî terhimlerle onda müstakbel bir kâbiliyet ibdâına üdebâyı davet etmekten aciz müsbet hiçbir semre beklemiyorum.

Reis Beyefendi, sabrınızı su-i istimal ettiğimden dolayı afvınızı istirhâm ederek söze nihâyet veriyorum. [S.283, s.3]

A.Cevat

3.89. İki Yüz Seksen Dördüncü Sayı

İstanbul'da (Yeni İttihat ve Terakki)

Dün sabah çat çat, kapı!

- Kim o;
- Burada mısınız?
- Buradayım buyurun!

Girdiler. Oturduk. Hoşbeşten sonra içlerinden biri dedi ki:

- Müsaadenizle sebebi ziyaretimizi anlatayım.
- Emredersiniz..
- Estağfurullah!.. Birkaç günden beri bazı gazetelerde birtakım beyanat veriyoruz. Ezcümle bugünkü rüfekanızdan birinde.

Gazeteyi uzattı. Ben de zaten aynı makaleyi okuyor idim. Ne yaparsınız? İş güç kalmadı. Gelsin çenebazlık!.. Dedim ki:

- Gördüm.
- O hâlde maksadı bize etraflıca izah eder misiniz?
- O kadar dikkatli okumadım. Fakat bir kere daha okuyalım.

Okumaya başladık. Hitamında dedim ki:

- Anlaşıyor ki Hürriyet ve İtilâf, Sulh ve Selâmet, Ahrar, Sosyalist, Radikal, müstakil, bi-taraf ve henüz isimleri tebellür ve tebarüz etmeyen meşime-nişin ne kadar fırkalar var ise cümlesi İttihat'a davet ediliyor.

- Demek ki muazzam ve mükemmel yeni bir fırkanın teşekkülü arifesindeyiz!

- Görünüş öyle!...

- O hâlde hariçte kimler kalıyor?

- Reviş-i ifadeye göre (Eski İttihatçı) lar... Çünkü açıktan açığa bir tenakuz eseri olarak bi-taraflar yani abonmanlar bilet tadat ediliyor.

- Şu halde bunlara (Yeni ittihatçılar) mı diyeceğiz?

Tüylerim ürperdi, dondum kaldım.

- Ne durdunuz?

- Nasıl durmayayım?.. Daha henüz eskisinin dağdağa-ı cihanşümulü bitmedi. Bizim fırkacılıktaki behre ve ihtisasımız ise meydanda!... Bu ne azîm velvele olacaktır?...

Güldüler. Ben de güldüm ama... Bilerek değil idi.

Buna müteakip içlerinde biraz yaşlı olan zat ayağa kalkarak:

- Azizim, düşmanlar top tüfekte oynuyorlar. Biz hava ile laf ile demgüzarız. Şu sayılan fırkalara bir kere bakın en baştaki (Hürriyet ve İtilaf) duruyor ki madumiyeti indel- tecrübe tebeyyün etti... Biz adeta (körebe) oynuyoruz. Gözlerimiz bağlanmış. Güya gaipten biri soruyor:

- Ebe!.. Ne topluyorsun?

- Fırkalar!

(Hariçten birtakım sedalar: Toplayamazsın, kaldır, vur!)

- Ne yapacaksın?

- Başlarına bir tane (mong) diger-i hükümet!

(Yine o sedalar: Yapamazsan kaldır, vur! Dedi.

Bahsi daha ziyade tamike vaktin adem-i müsaadesi beyanıyla beni sırtık bir hâlde bırakıp hepsi birden kalkıp gittiler. [S.284, s.2]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 41

Muhittin

Gurub

Kelime ile ondan kaçmak lazım geliyordu. Halbuki kaçmak için, ortada hiçbir sebep yoktu. Ve böyle hareket etmekle, hakikatte hiçbir şey yokken, hiçbir sebep kendisini taziyik etmezken, kendi kendisine şimdiden itiraf-ı mağlubiyet etmiş olmayacak mıydı? Daha dün akşam onunla arada sırada musiki geceleri yapmaya karar vermişlerdi; şimdi birdenbire bu karardan dönmek, Namiye'nin vaad ettiği küçük konserlerden kendini sarf-ı nazar etmek, belki de onun dikkatini celp edecek bir mana verdirecekti. Demek, onunla tesadüflerin nazarından fazla azaltmakta türlü türlü mahzurlar vardı. O halde ne yapacaktı? Kendisi istediği kadar lakayıt kalmaya, düşünmeye ahd edebilirdi; fakat etrafından her şey onu bu meşguliyete sevk edecekti. Ne oluyordu? Ortada ne vardı? Hiçbir şey yalnız başında nagehani bir dönüş, küçük ve arzı bir şey ve sonra hiç... O halde neden bu kadar lakayıt(?) ediyordu? İçindeki hissiyatı hatta henüz tahlil bile etmiş değil ki bir hiç üstünde bu kadar meşgul olmak, telaşa düşmek ne kadar manasızdı! Bir bardak suda fırtına, evet, tam böyle idi! Namiye ile aralarında pek tabii bir dostluk vardı ve belki de bu dostluk, yirmi üç yaşının verdiği gençlik inkişafı içinde böyle baş döndürücü ve düşündürücü arızalara kadar gidebilirdi. Bunda korkulacak ne vardır? Nasıl bir günah işlemiş olabilirdi? Yalnız öyle yolu yürüdü ki Namiye ile daha az meşgul olmak, aralarındaki dostluk ve çocukluk münasebeti daha resmi ve daha mahdut bir sahada tutmaya çalışmak herhalde iyi olacaktı. İşte yalnız buna dikkat edecek, mesela dün gittiği için bugün gitmeyecek, sonra da yarın gittiği vakit çok oturmayacaktı. Bu suretle iki dost, daima alelade iki dost olarak kalabilirdi.

Dün akşamdan beri kendisini bu kadar işgal etmiş bir meselenin bu kadar basit ve adi bir şey olduğuna karar verince, şimdi asabına bir sükunet gelmişti. Bu sükunet içinde kahvaltısını etti, biraz gazete okudu. Her vakit ki gibi gazeteler boş ve cansızdı. Sıkı bir sansürün hiç kimseye ses çıkartmak istemediği aşikâr idi. Çanakkale'de bütün devletin mukadderatı oynanırken, ordularca askerler mütemadiyen bir huduttan ötekine gidip gelirken sanki hiçbir şeyi yokmuş gibi gazetelerin böyle dilsiz ve soğuk durmaları, işte şu İstanbul'a geldiği günden beri şehirde fark ettiği lakaydının, ağır sükût ve endişe havasının yegâne müsebbibi idi.

Muharebe uzun boylu devam edecek olursa herkeste ki bu lakaydı arta arta, ruhlarda ki hararetler soğuya soğuya nihayet memlekette harbi seven, harbe taraftar olan hiç kimse kalmaması ihtimali yok muydu? Hâlbuki başka milletler, mesela Almanlar muharebe hakkında, türlü türlü şekillerde ne çok neşriyat yapıyorlardı. Her tarafta ihraz edilen Alman muzafferiyatı her gün telgraflarla dünyanın dört köşesine isal ediliyor, hatta bizim gazetelerin sütunları ancak onlarla doluyordu, insan şu dört cephede bin türlü müşkülât ile pençeleşen Türk ordularından haberdar olmazsa bizim gazetelere baktıkça âdeta harbi bizim değil, Almanların yaptıklarına inanabilirdi. Hâlbuki Türk'ün de ne büyük kahramanlıkları, bütün dünyaya sütün sütün ilan edilecek ne şanlı işleri vardı! Bir taraftan bunları her gün yazmak, sade harice değil, dâhile de ve bilhassa Türk'ün nasıl harp ettiğini göstermek öyle bir şeydi ki muharebeyi manen idame etmek ancak böylece her gün kalplere atılacak yeni yeni ateşlerle temin edilebilirdi. Beyrut'ta Zekeriya Hüsnü'nün yana yakıla şikâyet ettiği hükümet bunu bilmiyordu ve bilmediği için de muharebe bilhassa İstanbul'da herkesin sırtında sürükleyip götürdüğü bir angarya şeklini alıyordu.

Uzun müddet dalgın zihni hep bu düşüncelerle meşgul olmuştu. Kendi kendisiyle yaptığı geceki ve sabahki muharebeleri hatırladı. İşte bu Namiye meşgalesine lüzumundan fazla kapılıp kalmayacağını en büyük delili şu sabahleyin gazeteleri alınca harp düşüncesinin kendisine öteki düşünceleri saatlerce unutturmuş olması değil miydi? Demek dün akşamki şeyler, şimdi bir rüya gibi hatırladığı mühim bir heyecanla kalbini titretmiş olan hadisat o kadar ehemmiyetsizdi.

Daha ziyade meşgul olmak istemeyerek iki günden beri hatırında olduğu halde ihmal ettiği bir mektubu hatırladı. Cemil Süreyya ya bir mektup yazacaktı? Yemek vaktine kadar bununla uğraştı. Sonra ana oğul, karşı karşıya geçerek yemek yediler. Sofrada annesiyle şuradan buradan konuşurlarken annesi akşam nereye gittiğini sormuştu. Ali Fikri şöylece bir gezmek, sinemaya gitmek üzere çıktığı halde sonradan bir yer beğenemeyerek Namiye'ye uğradığını söyledi. Semtlerin uzaklığından sık sık görüşemiyorlardı; Hayriye hanım oğlundan onlara dair havadis aldı, sonra bilhassa Namiye'yi sordu. Annesi de onu pek seviyordu.

- Ne iyi kız! Diyordu, keşke bütün alafrangalar öyle olsalar... Kibar, terbiyeli nazik... Pek anlamam ama herhâlde çok okumuş bir kız, ama ötekiler gibi münasebetli münasebetsiz okumuşluk satanlardan değil... Ekseriyesini görüyorum,

bir kaç şey öğrendikleri halde hiç kimseyi beğenmezler... Bu kız onlara hiç benzemiyor, Avrupa’da büyümüş olduğu halde hiç öyle alafrangalık taslamaz... Hülasa pek seviyorum...

Ali Fikri de annesini tasdik ediyordu; annesi devam etti:

- Güzeldir de, diyordu... Yahut bana öyle geliyor, seviyorum da belki onun için... Güzel değilse bile herhâlde şirin bir kız. Hele ötekiler alafrangalık diye türlü türlü garip kıyafetlere girerken onun öyle bir sade giyinişi ve o sadeliği kendine yakıştırışı var ki bazen bakar da hayran olurum.

Dinlerken Ali Fikri içinden tebessüm ediyor gibiydi; “benden evvel annem âşık!” diye düşündü ve annesini haklı buldu. Evet Namiye büsbütün başka, ötekilerden tamamen ayrı idi.

Yemekten sonra bir müddet kendileriyle meşgul oldu; sonra akşamı nasıl edeceğini düşünürken birden bire hatırladığı kolunun masajı için bugün hastaneye gitmesi lazımdı. Hâlbuki hastaneye gidince Namiye’yi görmek, görmemek istese dahi tesadüf etmek vardı. Sabahleyin bugün için onu görmemeye karar vermemiş miydi? Şu anda ne yapacaktı? Bu soru kendisini müşkil mevkiye bırakmıştı. Biraz düşündü. Sonra ehemmiyetsiz bir işle bu kadar meşgul oluşuna kızarak hiçbir şeye karar vermeksizin çıkıp gitti.

Boş vakit geçirmek mecburiyetinde ki bir insan adaletiyle bir müddet Beyoğlu’nda dolaştıktan sonra yavaş yavaş hastaneye gitmişti. Masaj saati de gelmişti. İşini bitirince bir kere Namiye’yi görmek istedi; buraya geldiğini tesadüfen öğrenir de kendisine uğramadığını görürse belki canın sıkılırdı. Namiye’nin çıkmak zamanı henüz gelmemişti. Onu hastalarıyla meşgul buldu. Dün gelen bir mecruh vardı ki gözünde yapılan bir ameliyattan sonra bütün gün pek çok muzdarip olmuş, Namiye de hemen hemen başından ayrılmamıştı. [S.284, s.3]

Mabadı var

3.90. İki Yüz Seksen Beşinci Sayı

(Ci) Edatının Tahlil ve Terkibi

Sarfıyun ve lugaviyundan olduğunu kendi kendisine bildiren bir zat bana yazıyor:

(Pazar ola Hasan Bey) in de fevkalade ehemmiyet verdiğiinden anlaşılıyor ki (ci) edatının sıfat-ı kıyasiye teşkilinde oynadığı rol yakın zamanlarda pek ziyade mütebariz bir devreye vasıl olmaktadır.

Filvaki tetkik ve zaman erbab-ı kalemiyesinden (numune-i edebiyat) a giremeyecek makalatındaki suistimalata tevfiik edilecek olursa bu edat kadar vasfiyete düşkün hiçbir edat yoktur. Evvel emirde şurası cay-ı dikkattir ki kendi kendisine iltihakında bile sıfat olur. (Cici) gibi.

(Cicim, filanın cicisi, cici geldi mi? Sana ciciler aldım) da ki şumul ve ihatası müstağniyi izahtır. Maahaza (cici) kelimesi esmaya luhuk mana-yı kesreye sıfat-ı icat olur:

(Cici bey- cici bebek- cici anne- cici baba- cici burun- cici mama) ve emsalindeki fûruk-ı mana erbabına malumdur.

Sırt sırta ve kuvve-i tekellüm ve tahririnde de bir başka kuvve-i tekideye istişmam edilmemek kabil değildir:

(Cici cici gittim, cici cici geldim- cici cici paralar- cici cici nağmeler) de olduğu gibi.

Diğer taraftan bu edat yalnız olarak bazı esma ve master ile onların mürekkebatına taarruzî ve kuyruklarına takılıp kalması halinde bilhassa şu devr-i dilara-yı hay u huyda birtakım şahsiyetlere ilim olup kalmakta ve bade marazî, içtimaî, ruhî alâim ve şehbatın tahkikine işaret etmektedir. Meselâ:

(İttihatçı, İtilafçı, Ocakçı, İşgalci, Sabahçı, Peyamcı)... ile ahire gibi

Bunların mürekkebatına gelince bugünlerin yalnız ikisini izah edelim:

İttihatçı korkusu: Bir nevi maraz-ı da içtimaî ve siyasîdir ki menafi-i kesiresi hasebiyle daima pişgâhında bir zıll-ı mahlukun dolaştığını zanneder. Tıbbın Unioni phobie dediği budur.

İtilafçı manevrası: Bu da bir nevi maraz-ı içtimaî ve siyasîdir ki musab-ı zaaf basar-ı icabatından ve âşık kendine dört duvar arasında sanır fehvası muktezayatından olarak en gizli, en mahrem düşüncelerini karşısındakine bütün kuruntularıyla bildirir. Hastalık mah-ı şabana doğru azar ve o zaman İttihatçı korkusuna benzer alaim ve araz gösterir.

Bu iki marazdan birincisi gelici, geçici teşevvüşat-ı asabiyyeden ise de erbabına ayan olduğu üzere korku dağları bekler kabilinden olarak ikide bir de sername-yi zuhur olduğu ilan edilir. Bu ilânı müteakip musabın kalplerindeki ızdırabatın setr-i mayetini zumile:

- Katiller, haydutlar, hırsızlar, çeteler, komiteler, kalıklar, faksiyonlar, fraksiyonlar, enjeksiyonlar...

Diye haykırırlar, vurup kırmaya kalkışlırlar, döverler, söverler, iterler.

İkincisi açılıp koyulaşır, mütelâtım bir rivayet-i kâzibeden ibaret olup güya saman altından su yürütür misalini aksine tatbik etmek emeliyle su altından saman yürütmeye ve neuzibillah teali (Arşimet) kanununun hilafına hareket etmeye başlar. Fakat sıklet-i izafiyesi hafif olmak hesabıyla samanların yükselip âşikâr olmasından havf ile o da aynı mahiyeti ilcasıyla aynı suretle avaz avaz öter, sonra birden bire somurtup kalır.

Bu marazın en garip araz-ı bakiyesi, evvelki musaplardan şifayap olanların musabiyetini geçirememiş veya yeni musap olmuş olanların aleyhinde hame-ran olmalarıdır. Şehrimizde veba, İspanyol, kolera gâh münferit hâlde zuhur ederler, fakat bunlarda keyfiyet-i zuhur mütenavip olup birinin indifai halinde diğer istilayî bir şekil alırdı. Fakat şimdiler her ikisinin de ismine cismine müstevli yeni bir maraz daha türemiştir ki mütehassıs-ı etıbbâ buna eski (dang) hastalığına (paçavra) dediklerini tanziren:

(Palavra)

Ve musabına:

(Palavracı) tesmiye etmektedir. Adetleri bir surette artmaktadır. [S.285, s.1]

A.R

Makbule

Bu üç günden beri gözüne uyku girmeyen Makbule'nin derdi büyüktü. Küçük yaşından beri büyüdüğü evde hiç rahat ve huzur yüzü göremedi. Hatıratının tanıyabildiği devirlerinde kendisini ev işleri arasında bulmuştu. Kendisi ne annesini, ne de babasını, ne de yaşını pek bilmezdi, hanımı kim bilir hangi esassız bir sebep için, kendisini azarlarken, bir zamandan beri:

-Utanmıyor musun, önüne bastın, koskoca kız oldun! Dediği zamandan beri hesap ederek anladığı on dokuz yaşında idi. Bu yaşa gelinceye kadar ne görmüştü? Hiç! Sabahleyin gözlerini açar açmaz işe başlar, akşama, yani gece yarısına kadar çalışır, sonra, ömründe bir kere olsun güldüğünü görmediği hanımının:

-Haydi, artık zıbar, sabahleyin öğleye kadar uyursun!

İtabını da işiterek yatardı. Kar, kış, sıcak, soğuk bilmez, evin en pis işleri kendisine verilir, kuvvetinin yetmeyeceği şeylerle uğraşır. Bütün bunlara mukabil bari biraz güleryüz görseydi! En çok bunun için canı sıkılırdı. O kadar sıkılırdı ki bazen yalnız kaldığına emin olunca gizli gizli ağlardı. Şüphesiz hanımı görseydi bunun için de darılır, hatta dayak bile atardı. Birçok defa Beyefendiden de dayak yemişti, o da daima kendisini azarlar, o da hiç güleryüz göstermezdi; fakat hanım, en birinci düşmanı o idi, ondan çektiğini hiç kimseden çekmiyordu! Arada sırada “Makbule” diye çağrıldığı zaman, adeta bunun kendisine olup olmadığına tereddüt ediyordu. Hanımın ağzında adı ya aşifte, ya kaltak, ya oruspu, hep böyle hadsiz hesapsız kötü lugatlardı. Birkaç defa kaçmak istemişti, fakat bütün ömründe bir dakika bile evden yalnız başına ayrılmamış olduğu için nereye gideceğini, ne yapacağını bilemiyordu.

Sonra başına bir de küçük bey çıkmıştı. Kendisinden biraz küçük, mahalle mektebine gidip gelirken arada sırada onunla beraber oynarlardı. Annesi oğlunun canı sıkıldığını gördükçe bazen kendisine:

-Hınzır kız, biraz şu çocukla oynayıp onu eğlendirişen ya!

Diye onu takdir ettiği zaman memnun olurdu. O zamanlar henüz kendisi de çocuğu ve elbette oynamak isterdi, bunun için küçük beyi eğlendirmek vazifesi, en sevdiği bir vazife idi. Onunla oynaya oynaya dost olmuşlardı; evin içinde kendisine daima fena muamele etmeyen, talnız arada sırada dayak atmak, ötekiler gibi bağırıp çağırmakla iktifa eden, hatta bir çok zamanlarda da güleryüz gösteren o idi. Evde bir

ondan memnundu; fakat bir zamandan beri ondan çektiği dert de büyümüştü. Akşam üstü mektepten gelir gelmez, rastgele bir bahane ile üzerine hücum ediyor, bir taraftan sıkıştırıp, yalandan uydurulmuş bir kabahat için dönmekle şaka etmek arasında bir şey ile tartaklayıp duruyordu. Böyle zamanlarda mesela alt katta küçük beyle alt alta, üst üste uğraşır, küçük bey bağırp çağırırken de kabahat yine kendisinin olur, hanımı yukarıdan:

-Kafir kız, hınzır kız, çocuğu ne üzüyorsun, istediklerini yapsan a...

Diye haykırır, hatta bazen hiddetlenerek aşağıya gelir, “neden çocuğu kızdırıyorsun?” Diye üzerine hücum ederdi. Kim kızdırıyordu? Ne biliyordu? Kendisinin bundan haberi bile yoktu. Küçük bey oynamak istiyor, eğlenmek istiyor, üzerine hücum ediyordu. Hem de o kadar fena ki bazen bu tartaklamalardan sonra kemiklerinin ağrılarını hisseder, hatta şurasında burasında siyah siyah çürükler hâsıl olduğunu görürdü. Birgün bütün bu şeylerin sebeplerini anladı, küçük bey bir akşam gece yarısından sonra, usulcacık üst kattan inmiş, kendisi uykuda iken odasına girmiş, hiç aklında yokken geliviren bir yabancı ile o kadar korkmuştu ki bağırp çağırarak istemiş, fakat sonra da gelenin kim olduğunu anlayınca hanımın yeni bir takdirinden korkarak susmuştu.

O akşamdan itibaren hayatında bir tahavvül hissediyordu. Ağızdan ağıza işittiği, ne olduğunu, nasıl olacağını pekte bilemediği, fakat daima korkunç olmak üzere tanıdığı akıbete uğramamış olmakla beraber küçük beyin gitgide sıklaşan ziyaretlerinden üzülmeye başlamıştı.

Kendisi, yorgun tatlı bir uykuya dalar dalmaz hemen hemen her akşam usulcacık merdivenlerden inerek odasına geliyor, kendisini uykudan ediyor, sonra sabahleyin biraz gecikecek olsa hanımın şiddetli takdirlerine, hatta bazen de fazla geciktiği için “geberdin mi, hınzır kaltak!” İltifatıyla tekmelerine uğruyordu! Küçük beyin onun pis kokulu yatağına tenezzül itmiş olmasından na-hoşnut ve miktar(?) fakat, bu uykusuzluklar bilhassa hanımın görmesi ihtimalinden mütevellit korkular, kendisini harap ediyordu. Her gün daha ziyade üzüyor, (...) küçük beyin taaruzuna uğramadığı gecelerde bile düşünmekten uykusu kaçarak uyuyamaz oluyordu. İş görürken dalgınlığı, gittikçe zayıflaması hanımının da dikkatini celp etmiş:

-A aşüfte, ne oluyor, sana? Yoksa gizli sevda mı çekiyorsun?

Demişti. İşte, bu böyle iki senedir devam ediyordu. Bir zamandan beri Ahmet Bey'in hücumları seyrekleşmiş olmakla beraber artık bu hayata tahammül edemiyordu. O bile, kendisine bu kadar eziyet ettiği ve kendisi de bütün bu eziyetlere karşı tahammül gösterdiği halde, bazen de bir şeye kızdığı zaman pek fena muamele ediyordu. Hayır, bu evde hiç kimseye yaranamayacaktı; ne yapsa, nasıl çalışsa, ne kadar fedakarlık gösterse hiçbirisi takdir edilmeyecekti.

Bununla beraber evde hanımdan başkalarına tahammül edilebiliyordu; küçük bey de en çok kendisini dertlendiren şey, arada sırada böyle taktir ve tenezzürlerine uğraması idi; yoksa öteki hücumlarına yavaş yavaş alışmış, hatta bundan kısmen de memnun oluyor gibiydi. Asıl bey, Şakir Efendi'ye gelince, o da artık eskisi gibi mütemadiyen fena muamele etmekten vazgeçmiş, arada sırada kendisine güleryüz göstermeye başlamıştır. Fakat, hanım, o gittikçe fena oluyor, kendisi büyüdüğü için evvelce beraber gördükleri işlerin bir kısmını şimdi tamamen onun üzerine yüklüyordu.

Makbulenin derdi gittikçe artıyordu ve ne kadar düşünüp taşınsa, ne kadar zihnini yorsa bu dertlerden kurtulmak için kaçıp gitmekten başka bir çare bulamıyordu. Nasıl? Nereye? İşte, en büyük müşkil de burada idi. Birgün nagehani bir vakıa bu derdi büsbütün büyültmüştü. Hanımın Boğaziçi'nde bir ahbaba gittiği bir gün Şakir Efendi, akşam üzeri kalemden erkence çıkarak eve gelmişti. Makbule evin işleriyle meşguldü, henüz küçük bey de mektepten gelmemişti. Şakir Efendi, karısını, çocuğunu sordu. Sonra onların henüz avdet etmediklerini anlayınca kendisiyle konuşmaya başladı. Yaptığı işleri soruyor, yapılacak şeyler hakkında fikir veriyordu. Makbule Şakir Efendi'ye bu akşam mutaddan fazla bir yumuşaklık, bir güler yüzlülük hissederek hayrete düşüyordu. İsteddiği kahveyi pişirdi, sigarasını yaktı, eline verdi; sonra odanın içinde öteberi toplamak üzere dolaşmaya başladı. Efendi kahveyi müstacel bir iş için sokağa çıkacakmış gibi süratle içip bitirirken bir yandan da mütemadiyen kendisini seyrediyordu. Sonra, birdenbire Şakir Efendi'nin oturduğu yerden kalkarak süratle üstüne doğru geldiğini gördü. O şimdi kendisini kapının arkasında birdenbire kollarının arasına alarak kuvvetle sıkmaya başlamıştı. İki gündür uzamış tıraşı yanaklarını tırmalayarak dudaklarında, boynunda, çenesinde, yanaklarında dolaştırmaya çalışırken Makbule, neye uğradığına şaşırılmış, kurtulmak için çabalayıp duruyordu. O çabalarırken öteki kuvvetli kolları arasında onu sımsıkı

kavramıştı. Bereket versin, sokak kapısı Makbule'yi bu nagehani taarruzdan kurtarmıştı. Kapının çalındığını duyunca Şakir Efendi derhal kollarını gevşetmiş, Makbule de perişan bir demir cenderenin içinden sıyrılıp koşmuştu.

Bugünden sonra Makbule büsbütün perişan olmuştu. Bir türlü anlayamadığı bu baba ve oğul hücumlarından korkuyor, onlar varken gece gündüz, her vakit evde istirahatle dolaşamıyordu. Hatta bir aralık gidip her şeyi hanıma anlatmayı bile düşünmüştü.

Ahmet Bey'in yavaş yavaş kendisiyle eskisi kadar uğraşmamaya başlamasına Makbule Şakir Efendi'nin gözleri daima üzerinde dolaşüyor, şurada burada kendisini kıstırmak için fırsat arıyordu. Nihayet bir gün Şakir Efendi'nin ihtiyatsızca bir taarruzu esnasında Makbule kapı arkasında onun kollarından kurtulmaya çalışırken Azize Hanım bunların üzerine gelivermişti. İşte o zaman müthiş bir kıyamet kopmuştu, hanım:

-Hıncır kaltak! Hıncır kaltak! Şıfıntı! Aşifte! Melek gibi kocamı nihayet baştan çıkardın... Seni gebertmeyeyim de kimi geberteyim?

Diye avazı çıktığı kadar haykırarak eline geçirdiği bir odun parçasıyla üzerine hücum etmişti. Şakir Efendi, yaptığı hatanın altında ezilmiş, kabahatsiz kızı hiddetten kuduran karısından kurtarmak için "yapma hanım, rica ederim hanım, başım için hanım, çocuğun başı için yapma..." Diye yalvarıyor ve onun önüne geçmeye çalışıyordu. Kadın köpürmüştü. Elindeki odunu kızın rastgele bir tarafına iki defa indirmeden bırakmamış, sonra da eline küçük bir bohça vererek "var, cehennemin esfeli safiliyete git" diye kapı dışarı atmıştı.

Gidecek hiç bir yeri olmadığı için üç günden beri polis karakolu'na sığınan Makbule, üç gece kadar uykusuz gözlerle, mütemâdiyen hikayeyi düşünerek, arada sırada bir köşeye çekilip ağlıyordu... [S.285, s.3]

N.M.

Ondan Makdem ve Mühim Bir Mesele Var: Kitap ve Kütüphane!

Türkçe imlanın hayat-ı milliyeyi doğrudan doğruya alakadar kılan had-ı mesail adadine girdiği gazetelerde ki münakaşattan anlaşılıyor, vakıa mesele yek nazarda mühim, çünkü okutup yazdırmaya binaenaleyh neşr-i muarefe matuf! Fakat acaba bu mühim gaye yalnız imlanın mekanizmasına münhasır kalıyor? Ve imla hakkında uzun uzadıya tedkikata girişenler “saite” lerin husus-ı müteaddidesi hakkında sayfalarla yazı yazanlar terbiye ve neşr-i irfan kazıyye-i mühimmesinin sarf-ı imlayı değiştirmekle husul bulacağını mı farz ediyorlar?

Etrafımızı ihata eden medeniyetler atf-ı nazar edecek olursak ora hükema ve üdebasının bu tâlî mesele ile uğraşmaktan ise memleketlerine millî gayeleri dahilinde bir kütüphane vücuda getirmeye vakf-ı nefis ve meşgale etmeyi daha ali bir vazife bilmiş olduklarını görürüz. Bunda da hakları dergardır. Çünkü biri esas, diğeri vasıta. Esası bırakıp vasıta ile uğraşmak bizlere mahsus geriliklerden olsa gerektir.

Mesele nedir? Bizdeki imla güç imiş, çocuklar karit ve tahriri geç öğreniyorlarmış. (V) lerin hareket-i muhtelifesini irae edemiyormuşuz. Saiteler bizde müteayyin değil imiş, velhasıl imla, islah olunmalı ve bazılarına göre değişmeli imiş! Hatta bu memleket alem-i edebinde kendisine bir mevki-i mümtaz ihdas olan bazı zevatta bütün tedennilerimizin sebebini hurufat-ı mevcudemizde bularak eğer terakki ve teali etmek istiyorsak behemehal latin hurufunu kabul etmemiz lüzumunu bile ciddiyetle ileriye sürüyordu.

Halbuki mesele ile uğraşanlardan çoğunun müddet-i haytlarında bir imla dersi vermedikleri, mekatib-i iptidaiye de muallimlik etmiş vukuflu bir zatın olsun reyini sormadıkları anlaşılıyor. Bilinmiyor ki “kar” yazılı bir kelimeyi okumak için hurufatı bir birine vasl etmekle uğraşmaz, kelimeyi klişe olarak şeklini bellemiş olduğundan bu vecihle okuru anlar. Hatta karitte bu “klişe” meselesi o kadar esastır ki imla ve kariti pek kuvvetli birisi “şekl-i mahsus” olanı bellemediği bir kelimeyi ilk okuyuşunda pek müşkilatla söker. Ecnebi lisanında alınma kelimeler gibi bu tarz-ı mekanizma ecnebi lisanlarında dahi hemen aynen böyle caridir. Bizim imlanın güçlüğü kabul etmekle beraber her halde mesela Fransız ve İngiliz imla ve karitinden de güç olduğunu kimse iddiaya varamaz. Halbuki imlalarının suûbeti, gayr-ı mantıkil ki ne Fransızları, ne de İngilizleri okumaktan, tenvir ve tertakki etmekten mahrum bırakmıştır.

Ben bu makalemde imlanın nazariyetine girişmek istemiyorum. Mesele bence başkadır. O da Türkçe kütüphane meselesidir. İmlamızın güçlüğüne karşı garip garip nazariyeler serd ederek ağreb çareler düşünenler- ki ekserisi erbab-ı kalemdendir- terbiye-i millet için henüz bir kütüphanemiz mevcut olmadığını düşünmüyorlar.

Tedris ve terbiye aleminde bulunanlar mekteplerde çocuklarımızın eline verdiğimiz o Türkçe'den başka her şeye benzeyen lisanla yazılmış kitapların önünde tesürlerinden ne kadar ağlamışlardır.

Muntazam asri bir elifbamız yok diyenler, Türkçe mi dersiniz, Osmanlıca mı dersiniz, bir karait kitabı var mı efendiler? Sualine karşı acaba ne cevap verirler.. Talim-i karaitten sonra memleketin muhitine, hayat-ı içtimaiyemize mümkün mertebe yakın yazılmış acaba bir eser bulunur mu?..

Ah tercümecilik! Bizim memleketi harap eden; seciyelerimizi, itikadlarımızı tarumar eden tercümecilik- fena tercümecilik- neticesinde bu gün medeniyete arz edecek bir eser çıkarabildik mi?... Ya şebabın tenviri, ıslah-ı halaki, tenziye vicdanı için ne gibi bir kitap hediye ettik?..

Biz de Babıali Caddesi derece-i irfanımızın aynasıdır. Ah ne kadar hayırlı ki ecnebler lisanımıza vakıf değildir. Her pay tahtda ecnebi erbab-ı merak ve zevkince en büyük sahe-i tedkik teşkil eden kitapçı camlarını şöyle bir süzmezler.

Maarif, öyle sadece neşr-i maarif söz ile olmaz. Bir takım nazariyat süfista'iyeye ile de husul bulmaz. Çalışmakla, maesir terakki ve medeniyeti, meali-i edebi milletin kabiliyet-i mahsusasından taktir ederek nakletmekle mümkün olur. Bizde ise heyhat!..

Mekteplerde çocuklarımızın ellerine verdiğimiz Fransızca lektör korantın(?) o kadar yabancı – lisan yanlışlığı da caba- şunun birer kopyaları, tercümeleri ki onları okutan muallimde, çocukta kendini Türkiye de değil, pek muhayyel bir dar-ı garipte yaşıyor farz ediyor. Şurasını da ehemmiyetle zikretmeli ki 1900 senelerine kadar Fransa da yazılan mektep kitapları alelumum denilecek bir ekseriyetle hebanın, Katolikliğin nazar-ı tasvibinden geçmiş ve hiç olmazsa onların ilhamıyla vücuda gelmiştir.

Sonra şebab için ve halk için tercüme edilen eserler... Nasıl olur da bunları nakleden zevat müracaat ettikleri lügatin böyle en sakil, ekseriya müstehcen eserlerini intihap ederler? Garp'ın nice havarik fikir ve edebi var, bunlardan acaba birisi nakl olundu

mu?.. Ya sonra garpte neşv ü nüma bulmuş bir nev-i edebiyattan istinbat sünûhat eden Türk muharrirlerinin Türkçe kelimeler, fakat Fransızca nuhuler ve tabirlerle yapmış oldukları milli eserler...

Bence imladan evvel düşünülecek mesele budur. İmlanın sakatıyla uğraşan zevat bir araya gelselerde şu memleketin mektep talebesini, mektepten sonra ataş-i karait ile pek sönük murdar eserlere koşuşan şebabını cidden terbiye ve tenvir ve ruh u fikirlerini ila edecek eserler vücuda getirmek için çareler düşünseler... Acaba daha iyi olmaz mı?. [S.285, s.3]

M.Ğ.

3.91. İki Yüz Seksen Altıncı Sayı

Mazide: Sekena Meselesi

Gazinoda, biri yanındakilere, eliyle, diliyle, gözleriyle nakil ve tasvir ediyordu:

- (Nerede o eski kiracılar?.. Kiracı kiracı onlar idi! Adamcağızın bir senede ancak on aylığı kalmış.. Bir şey değil.. Bu müddet zarfında iki defa ev sahibiyile kapı önünde kavga çıkarmış... Bir defa da çarşı kapısında tokat tokata boğaz boğaza gelmişler... Polis, karakol, merkez, bâb-ı zabıtaya demişler... Gitmiş gitmiş ama borcunu inkâr etmemiş, haklı çıkmış!... Fakat hiddetini alamamış... Dönerken o hiddetle ev sahibinin dükkanına uğramış.. Çatlasan da patlasan da vermeyeceğim, elinden geleni ardına koyma! Demiş... Aksül-amel!. Bir kavga da böyle çıkmış. Yine polis, karakol, merkez, bâb-ı zabıtaya demişler... Gitmiş gitmiş ama borcunu inkâr etmemiş, haklı çıkmış!... Fakat hiddetini alamamış... Dönerken o hiddetle ev sahibinin dükkanına uğramış.. Çatlasan da patlasan da böyle çıkmış. Yine polis, polis, karakol, merkez, bâb-ı zabıtaya demişler.. Yine gitmiş.. Yine haklı çıkmış!.. Çıkar a.. Borcu inkâr etmiyor ki.. Bir kere daha şanlı, şöhretli...Bülent, bülent-avaz, gözler dönük, bıyık sakala sakal bıyığa karışmış... Köpürmüş. Sokaklarda bağıra bağıra söyleniyor:

- Herkesin haysiyeti var! Artık, bu ne bu? Karga gak demeden herif çat kapı!... Herkes de bir şey zanneder... Kardeş! Bütün gece uyumamışım... Henüz dalmışım!.. Fırla yataktan...

- Kim o!...- Ev sahibi!... Hay evin kadar başına taş düşün!.. Olmaz olsun!... Herife kahveye buyurun, geliyorum dersin... İşim var diye başını pencereye diker... Cuma günü öğleyin gel, dersin.. Gelemem der. Zaten aksi bir adam... Zorla insanı çileden çıkarır... (Arada biraz nefes alır, silinir, öksürür, yine başlar)

Ah bari bir ev olsa!... Kapıdan girince topraktan bir hol. İçeride sağda bir yer odası, sağda bir merdiven. Çık!.. Bir bakla sofa...Karşılıklı iki nohut oda.. Desturun bir hela... Bir merdiven daha.. Çık! Yine bir sofa, iki oda... Vesselâm!.. Ev değil, sefertası!.. Nezaret komşunun bahçesi... Ta tavan arasına çıkacak, yarım pencereden bakacaksın da dökmecileri göreceksin!.. Fakat ne çare?.. Büyük valide yatalak.. Karı hasta!... Küçük kızın oğlanı kızamık!.. Yine çıkardım, çıkardım ama el altında, yakında bir ev yok ki!... Hay lanet olsun... Nereden taşındım.. Sonradan duyuyoruz.. Bizden evvelki kiracılara da böyle yaparmış!... (Bir nefes... silinme... öksürme...)

Birader! Gireli bir seneye varıyor... Sıralıyoruz... Haftasından ben kafayı yere vurdum... Kalktım... Bizimki yattı!... O kalktı büyük valideye selamen kavlen indi... Köşe kapmacayı unuttuk, yatak kapmacaya başladık. Bir senedir çektiklerimi ben bilirim... Damı akar, haydi <Meşon> a... Bahçe duvarı yıkılır... Haydi <Hırsto> ya... Lağımı patlar, haydi <Memiş> Usta'ya... Merdiveni çöker, haydi Bulgar kalfaya... Ocağı tüter...Haydi <Palabıyık> a... İşini gücünü bırak, millet millet gez...Bir kere de yağmurlar şırladı mı, şemsiye aç otur... Akmadık ,ne yük kalır, ne sofa, ne dolap, ne oda, ne aralık!.. Ne de aksi bir de yapılmış.. Otuz iki köşenin rüzgârı burada... Evin içi tamburahane gibi öter.. Sallanır...

(Söylersen... Ben adam yollar, yaptırırım der... Beklersin... Günler geçer... Güya unutturdum zanneder... Aylığa gelir... Al sana aylık!...

Bu üçüncü idi... Bir daha gelse de dördüncüsünü de versem... ... Ben kimsenin hakkını yemem!.. Sen bilirsin;... Ali Beylerin evinde tam üç sene oturdum. Çıkarken dört yüz kadar borcum var idi.. Senet yaptık... Üç, beş, verdim.. Ödedim!

Şimdi bir para alacağı yok... Hatta geçende rast geldimdi... Bana:

- Sana çıkma dedim idi, beni dinlemedin... Herkes benim gibi hâlden anlamaz... Dur bakalım... İçindekiler çıkacağız, diyorlar.. Çıkarlarsa ben sana haber gönderirim.

Dedi.

Arkadaşlar, Üsküdar'da iki yerde ev bulmuşlar, hem ucuz hem ferah... Suyu içinde... Bundan bir kuyu var... Kovayı salıverdin mi... Kesik baş düşer gibi sesler veriyor... Çocuklar korkup çekemiyorlar.... Sakaya da takat gelmiyor... Bir dönüm yirmi paraya!..

Bir de kör mahalle!.. Meselâ yoğurt alacaksın. Herifin öteki sokakta yolunu kestirmeli... Bakkalı uzak... Pat diye bir misafir gelmiş... Potinleri çek.. <Aksaray> a kadar boylan!... Komşuları da iyi değil... Mendile bir şey koyup getirmeye gelmiyor... Ev alma, komşu al derler... Bir bizim Hacı (Nafiz) inkiler var... Onlarla görüşüyorlar... Sokağı da oynak, nizameli... Üç, dört gün oluyor... Bir mektepliği vurdular... Bunlar hep böyle... Üste dört buçuk odaya da altı mecdiye ver! Ne halt eder ağanın beygirleri!... Masraf tanımazmış!... Tanımaz mısın?... İşte sen de böyle aylıkları tıklar... Tıklar alırsın!... Sen kimin evini soruyorsun düdüğüm!... Düdüğüm! Eskiden imiş o!... [S.286, s.2]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 42

Muhittin

Gurub

Gürbüz delikanlı, yanık çehreli, siyah bıyıklı bir başcavuştu ve şimdi aldığı ikmal efradıyla çıkıldıktan sonra anafartalarda muharebe eden kendi fırkasındandır. Namiye, Ali Fikri'ye bu başcavuşu haber verince Ali Fikri kendisiyle görüşmek meylerinden kurtaramadı ve ikisi birden başı ucuna geçtiler. Bir müddet konuşular; Ahmet çavuş o kadar ızdırap çektiği halde maneviyatı sağlam kalmıştı. Muharebeye ait tafsilat veriyor, söz söylerken sesinde vaziyetinden emin olduğunu gösteren bir metanet hissediliyordu!

- Ah, şöyle diyordu üç taraftan sıkışıp kaldılar, geri gitmek için bile kımıldayamazlar. Hergün sıkıyoruz, efendi...

Kumandanın fırkası memnundu. Şevket Nihat Bey gittikçe şöhret kazanan bir asker oluyordu, neferler ve zabıtlar onu hep seviyorlardı. Alay kumandanlarından

Cavit Bey ilk anafarta muharebelerinde bizim taraftan yapılan mukabil taruz esnasında şehid olmuştu.

- Bizim alayın kumandanıydı, diyordu, ama öcünü çoktan aldık, beyim hemde yaman aldık!

Bütün bu tavsilat Ali Fikri'yi pek alakadar etmişti. Uzun müddet konuştular, sonra çıkmak zamanı gelmiş, Namiye hazırlanarak kendisini aldı; dışarı çıktılar. Harbiye'den Taksime kadar yavaş yavaş yürürlerken Namiye Ahmet Çavuş'un geldiği zaman ki halinden, amaliyattan, çektiği ızdıraplara rağmen gösterdiği metanetten bahsediyor, sonra hayranı olduğu bu Türk mecruhların ki methanete dair bir zamandan beri her gün tesadüf ettiği numunelere ait hikayeler anlatıyordu.

Konuşa konuşa hep bu bahisler içinde Taksim'e kadar geldiler; Ali Fikri orada Namiye'nin elini sıkarak "o halde yarın akşam'a!" diye ayrıldı. İşte o kadar telaş ettiği, korktuğu tesadüfler bu kadar basit şeylerdi. Ne kadar sade bahisler etrafında dolaşmışlar, ne kadar sade ve heyecansız konuşmuşlar, ne kadar tabi olmuşlardı! Sabahleyin bir bardak suda fırtına diye düşünmekte tamamen haklıydı? Artık bunda hiç şüphe yoktu ve bu şüphesizlik içinde müsterih, Ali Fikri Beyoğlu'nun akşamları beraber artmış olan kalabalığa dalarak tünele kadar yürüdü.

Namiye bir rüya içinde gibiydi. Hiç bir şey düşünmüyordu, nesi vardı?

Ali Fikri'nin o akşam kendisini sanki sarhoş eden o bir kaç kelimesinin ne manası vardı? Onunla neden bu kadar meşgul olmuştu? Zihninde mühim birtakım sualler hareket ettiğini hissediyor, fakat bunlarla meşgul olmuyordu. Yanlız ruhunda bir heyecan, bir inbisat hissediyordu; neşe-ye; şevk ve inşiraha benzeyen bir şey, öyle bir şey ki ona gizli ve meçhul bir saadetin, bir rüya saadetinin mühim lezzetlerini veriyordu .

Akşam Ali Fikri'den ayrılıktan sonra eve gelmiş, doğruca odasına kapanarak uzun müddet kendi işleriyle meşkul olmuştu. Bu, küçük ve beyaz bir oda idi. Apartmanın arka tarafında, fındıklık üzerinde denize bakan küçük bir balkonu ve balkona açılan küçük bir kapı penceresi vardı. Babasının daha küçükken aldığı ev o zamandan beri henüz değişmediği küçük ve beyaz bir lavabo, küçük bir yazı masası, sarı pirinçten zarif bir karyola, pembe bir cibinlik, beyaz bir gardrop, muşamba üzerine serilmiş küçük bir halı ve nihayet bir kaç iskemle, bütün eşyası bundan ibaretti her tarafta

temiz bir genç kız odasının parlaklığı ve her köşede ince bir zarif ve intizam aşığı bir ruhun şuraya buraya yerleştirdiği ufak tefek bir sürü eşya vardı. Odasında en çok görünen şeyler, kendisinin küçük yaştan beri muhtelif zamanlarda, muhtelif kıyafetlerle alınmış resimleri ve sonra bu resmin arasında tek tük pek sevdiği arkadaşlarının fotoğraflarıydı. Girer girmez, süngerlerini, havlularını toplayarak uzun uzun ihtimamla temizledi, sonra aynı ihtimam içinde havlularıyla kurulanırken dalgın gözlerle etrafına bakıyordu.

Bir aralık, gözleri odanın duvarlarını süsleyen türlü türlü resimlere ilişmişti; zihninde şimşek süratiyle bir fikir geçti, bütün bu sevdiği şeylerin arasında, Ali Fikri'nin küçük bir resmi bile yoktu! Şüphesiz bu bir noksandı ve bu mebzul ziyali beyaz genç kız odasının duvarlarında erkek olarak babasının fotoğrafından başka hiç bir resim olmadığı halde bu çocukluk arkadaşının küçük bir portresi bulunmamak mutlaka ikmal lazım gelen bir eksiklikti. Ali Fikri askerdi. Pek az zaman evvel paralanmış, belkide- bunu omuzlarını titreten bir raişe içinde düşünüyordu- Yarın yeni bir harbe girecek ve yeni bir yara alacak, yahutta bu defa hiç çıkmayacaktı. Bu kadar yakın bir arkadaşın, bu sevgili çehreler arasında bulunmaması ne kadar fena idi!

Babası, annesi, kendisine pek aziz olan daha bir takım dotları odasının içinde şurada burada en mutena yerleri almışken Ali Fikri'nin bunlardan hariç kaldığını nasıl olmuştu da şimdiye kadar farketmemiştir? Elinde havluyu bir tarafa bırakarak birer birer giyinmeye, toplanmaya başlarken bu noksanı izale etmeye karar veriyordu. Nasıl sadece Ali Fikri'den resmini isteyecekti, isteyebilirdi. Fakat, acaba hakikaten isteyebilir miydi, bir taraftan saçlarını başında toplayıp, diğer taraftan bunu düşünüyordu. Elbet istemezdi. Bu istemek fikri nereden geliyordu. Ali Fikri ile olan dostlukları ve arkadaşlıkları o kadar eski, o kadar derin ve samimi idi ki bunu istemekte elbet haklı olabilirdi. Ve onu dost çehreli arasına karıştıracaktı...

Şimdi, yavaş yavaş biraz evvel ihtimamla temizlediği ayaklarını iyice kuruladıktan sonra yeni çıkardığı temiz ve ince bir çorapa sokarken hizmetçileri Katina yanına gelmişti. Galiba, onunla her vakit Rumca konuştukları için Katina kendisini pek severdi. Kendisine bir ihtiyacı olup olmadığını soruyordu. Henüz bluzunu giymemiş, hahif bir dekolte içinde ki küçük ve zarif postunu çehresiyle aynı renkte, şurada burada ince çizgilere benzeyen mavi damarları; küçüklüğüne rağmen dolgunluğu ile

meydanda idi. Katina'dan bir buluz istedi. Katina istediği bluzu getirip giymesine yardım ederken bu küçük, dolgun, taze ve temiz genç kız omuzlarına, her vakit ki gibi bayılıyordu:

- Ah, ne güzel! Ne güzel sevmeye ne kadar layık!

diyordu. Namiye, bu taktirden mütehessis garip bir genç kızlılık hicabı içinde adeta sakınmak isteyerek, fakat dudaklarında memnun bir tebessüm, hizmetçiyi susturuyordu:

- Sus! Sus! Gevezelik etme; ben ben kendimi bilirim...

Dedi. Sonra bütün hazırlığı bittiği zaman, Katina o esnada çalınan kapıya koşunca yalnız kalmıştı. Ah, ne güzel! Ne güzel! Hizmetçinin sesinde hayret ve heyecan ile titreyerek söylediği bu sözler hala kulaklarında duruyordu. Sahih güzel midir? O kadar güzel denecek derecede güzelmi idi? Söylemeye layık kimdir? [S.286, s.3]

Mabadı var

3.92. İki Yüz Seksen Yedinci Sayı

Korku Belası

Küçük iken Beylerbeyi'nde (İstavroz) tarafında oturur idik. Arada sırada iki üç mahalle çocuğu onar para katar birkaç elma alır seyran yukarı bahçe kapısından görünmeden girer, deve kuşlarına yaklaşır, elmaları birer birer atar, çiğnemenen yuttukları için elmaların ince boğazlarından yumruk yumruk kayıp indiklerini seyir ile gülüşür idik. Bittabi bunun bizim için ne dereceye kadar tehlikeli bir eğlence olduğunu takdir etmez idik. Bize burada en ziyade tehlikeli görünen eli kırbaçlı bir harem ağası idi.

Bir gün yine elmaları hamilen gittik... Yedik, yedirdik, güldük eğlendik. Hatta hudud-ı neşeyi de biraz daha tecavüz ederek yukarılara doğru açıldık. İşitiyor idik ama henüz görmemiş idik!.. Öyle hatırımda kalmış ki karşımıza demir parmaklı, yüksek bir yer çıktı. Bir de göz gezdirelim ki içinde koca bir aslan yatıyor.

Kimseler yok!... Vehleten kendimize geldik ama... Mübarek de kımıldamıyor bile!... Yalnız bakıyordu. Bilmem encümen neye karar verdi. Herhalde içimizden biri yerden bir taş aldı, fırlattı... İnsan nişanlasa bu kadar isabet ettiremez... Taş

hayvanın ta alnına tak! diye vurmasın mı?... Ben, onun yerinde bir hamlede dimdik diklendiğini gördüm... Bir!.. Bir de saray kapısından can havliyle fırladığım zaman etrafı gök gürültüsü gibi inleyen avazını işittim, iki!... Ötesini bilmiyorum.

Gözümü açtım ki yataktayım. Valide başucumda... Sürekli bezin birini alnıma yapıştırıyor, birini çekiyor!..

Meğer o sada-yı rad-fermadan sadece ben değil bütün semt tir tir titremiş... Ben kapının önünde düşüp bayılmışım!... Kapıcılar birbirine girmiş... Aslancı güç bela hayvanı teskin edebilmiş!.. İki refikim yakalanmış... İkişer üçer kamçı yemişler... Beni de sorup anlamışlar... Baygın baygın eve getirmişler... Valide:

- Eyvah!... Evlâdım öldü!... demiş...

O da bayılmış.. (Kara Anne) min dizleri tutulmuş... Bir dadım var idi... İkide bir de babası tutardı... Sahanları devirmiş... Ağzı köpürmüş... Komşunun kayınvalidesi meraklanmış... Bekçi, Hekim getirmiş!... Elhasıl ortalık birbirine girmiş...

Zavallı kadın gözümü açar açmaz sevinerek:

- Nasılsın oğlum!

Demiştir ama anlayacak kim?... İyice hatırlıyorum ki sesi unutmuştum ama hayvanın kalkınması ile Harem Ağası gözümün önünden gitmiyordu.

Sonradan söylerlerdi. O dalgınlığım arasında da onu sayıklar imişim. Kara annem, babalı sadım dolayısıyla da cins-i esvet ile doğrudan doğruya münasebettar olduğum için renkten korkuyordum. Fakat o kırbaç beni tedhiş ettikçe ediyordu.

Aradan birkaç gün daha geçtikten sonra yine eve sığmamaya başladım. Kapı önü, sokak içi derken dümeni büktüm... Saray meydanına doğru sallandım... Bilmem şimdi var mı?... Orada galiba bir horoz da var idi. O tarafa mı gidiyordum, yoksa başka bir tarafa mı,.. Dalgın dalgın yürürken o heykel-i siyah nazar-ı medhuşum önünde birdenbire dikilmesin mi?

Artık bunun farkındayım:

- Anne!...

Diye öyle bir haykırış haykırdım, öyle bir kuvvetli tornistan ile döndüm ki bütün komşular kapıdan fırladılar... Fakat ben yine kendimi kaybetmiş idim. Boynum

şıtı.. En nihayet burada bir illeti uğrayacağıma hükmeden eviddanın tavsiyesi üzerine zavallı valide Şehzadebaşı'nda ki eve nakle mecbur oldu idi.

Ondan beri zihninde büyütülen korkulara hak verdim. Nasıl vermeyebilirim ki o hâdise-i tesadüfen bu ana kadar nice yıllar geçtiği hâlde bir harem ağası manzarası beni yine az çok mütehassir eder, hatta şunu da itiraf edeyim ki benim korkuma onlar değil, kendi kabahatlerim sebep teşkil etmiş olduğunu bu ağalar arasında pek muhterem, pek terbiyeli pek çok zevat bulunduğunu bildiğim hâlde!.. [S.287, s.1]

A. R

3.93. İki Yüz Seksen Sekizinci Sayı

Rüyanın İspanyolu

Gece, hava soğuk yorganı başıma çektim. Mohlaya hohlaya tandırı kurdum. Bir aralık bunalır gibi olunca elimle bir delik açtım. Uyumaktan ziyade ısınmak istiyordum. Fakat yine dalmışım.

Rüyada kendimi kırdı, omuzda tüfek, sırtta çanta, yanda matara önde köpek gidiyor, gördüm:

Av mevsimi imiş!.. Yürüdüm, yürüdüm durdum. Dikkat ettim. Bana doğru küçük orman hâlinde bir ağaçlık koşup geliyor. İçinde av olan ağaçlar böyle imiş.. Avcıya koşarlarmış.. Köpeğim aramaya başladı. Ben de tüfeği ele aldım... Fişekleri sürdüm.. Evet... Belki yirmi otuz fişek!. Maahaza içimde bir korku var.. Çünkü etrafta kimseler yok! Ağaçlık.. Yürümüyor mu ya, trende imişim gibi ağaçlar baş döndürücü bir süratle gelip geçiyorlar. Üzerlerindeki levhalar görünüyor. Üç yuvalık, beş yuvalık gibi yazılar okunuyor. Bir tanesi daha geçti: Bir yuvalık atmaca!..

Nereden hatırıma geldi: Atmacanı avcılıkta büyük bir hisse-i tarihîyesi yok mu ya!. Derhal dur! Dedim. Durdu. Baktım ki çiviler de kakılı... Tamam!.. Kaybolmasın diye köpeği de çağırdım. Tüfeği, çantayı, matarayı bırakarak tırmandım. On on beş çivi atladıktan sonra dikenli böğürtlenlerle mahfuz bir yuvaya vardım. Elimi attım ki iki yavru!..

Nereden de gelir, hazır olur!... Sarı telli bir kafes!... Ala!.. Yavrunun birini naklettim. Diğerini de tutup nakledeceğim sırada ağlamaya başlamasın mı?.. Nasıl da ağlıyor?..

İçini çekiyor, hıçkırıyor, gözlerinden yaşlar akıyor!... Bir dili eksik!... Kafesteki aldırımıyordu bile.

Acıdım. Kendi kendime:

- Hem annesi, babası o kadar mahzun olmaz, hem de kendi insanıyetime kail olur... Bunu bırakayım...

Dedim.

Yavru kuş, galiba benim bu tarz tefekkürümden haberdar olmuş olacak ki bu defa bana bakıp bakıp minnettarane gülümsüyordu. Bari bir kere öpeyim de öyle bırakayım, dedim. Avuçlarımın içine alarak biraz tartakladıktan sonra gagasına dudaklarımı götürdüm. Götürmekliğimle beraber öyle bir şiddetli hücumla maruz kaldım ki:

- Vay burnum!

Diye bağırarak, koca ağacın üzerinden kafesle beraber aşağıya uçtum.

Bittabi, bu hübut anı beni sarstı. Daha zemine vurup da parça parça olmadan evvel gözlerimi açtım. Kalbim darbelerle yıkılıyor, burnum sızlıyordu. Filvaki açtığım delikten sızan hava-yı barit burnumu dondurmuş idi.

Elimle yokladım, yoklamadım, dehşetli bir aksırık bütün vücudumu sarstı. Her tarafıma ağrılar iğne iğne sokuluyor, aksırık takip ettikçe yorgan aralanıyor, aralandıkça iğneler çuvaldız gibi büyüyordu.

Anlıyordum: İspanyola burnumdan yakalanmış idim. Bu sû-i tabir el-hak yerini buldu.

Fakat kafese koyduğum yavruyu bir türlü tabir edemiyordum. Onu da tabip halletti, dedi ki:

- Üç, dört gün evden çıkma! Hatta pencere önüne bile gitme.

Onu da anladım

- Kafese ben girecek imişim!.. [S.288, s.1]

A.R

Konya'daki Şirketler

Harb ticâret - Konya'nın şirketleri - Şimdiki vaziyet – Kusurlarımız – Hükümetçe kontrol lüzumu...

Konya Muhabir-i Mahsusumuzdan:

Seferberlik hengâmında yavaş yavaş bozulan şerâit-i iktisâdiye ve ticariye kendi kendine yine bir muvâzene buldu.

Harb Ticâreti:

Vaktiyle İstanbul'un ve Anadolu'nun her yerinde her çeşit emtia elden ele intikâl etmekle büyük büyük temettular bırakıyor, ihtikâr için vâsi bir zaman açılmış bulunuyor, işini tıklarına uyduran akşam beş parasız yatmış iken sabahleyin uykudan kalkınca zengin oluyor, her yerde şirketler teşkil ediyor, hemen her köşe başına bir şirketin levha-i mevcudiyeti talik olunuyordu. İşte Konya'da da şirketler vücuda getirilmişti. İlk teşkil edilen şirketlerin sermâyedârânı, korkarak vazî ettikleri sermâyenin bir buçuk misli derecesinde bir temettu senevi alıverince bu mâfukül hayâlkâr, küçük ve büyük sermâye sâhiplerinin hırs ve cerâitlerini artırdığı için ondan sonra şirket teşkili kolaylaşmış, hatta o kadar ki uzun boylu tadvikâta, tetebuâta ve nihayet müdâvele-i efkâra muhtâç olan büyük bir şirket-i esâsi yapılmış gibi birkaç saat zarfında tesis ediliyormuş idi. Az sermayelerle iş görülememesi ve mutlâkâ büyük temettuların büyük sermayelere arz-ı iftikâr eylemesi bu teşebbüsâtı teshil eylemişti. Hatta şirketlere meyl o kadar artmıştı ki Konya Milli İktisâd Bankası'nın tezyid-i sermâye için iki sene evvel çıkardığı yeni hisse senedâtına zuhur eden yeni tâlebler eski hissedarlardan artan senedâtı almak için araya iltimâscılar, şefâatçiler koymuşlardı. Evvelce memleketimizde üç beş yüz liralık bir şirket teşkilinde ne savbetler çekildiğini hepimiz biliriz. Ol emirde şirketi teşkil etmek isteyenlerin kendi nefislerine ve sonra mütekâbilen yekdiğere karşı olan itimatsızlıkları çok defa böyle teşebbüsât-ı müfideyi daha meşime-i tefekkürde iken mahkum sükut ve ikna eylerdi. Seferberlik'in, ihtikârın veyâhud harb kazançlarının bunca mazerâtına karşı bir iyiliği olduysa o da zannedirim ki ufak sermâyelerin bir yere cemiyle bundan şirket hâlinde büyük bir kuvvet vücuda getirilmesine halkımızın ilfet ve istinâs etmesidir.

Konya'nın Şirketleri:

Seferberlik hengâmında mevzu sermâyeleri bir milyon liraya yakın olarak âtideki şirketler teşkil etmiştir.

	Tediye Edilmiş Sermâye	Şirketlerin İsimleri
Lira-yı Osmâni	150000	İktisâd Bankası
“	100000	Türk Şirketi
“	50000	Sâdet Şirketi
“	40000	Kantarye “
“	60000	Nefiz “
“	60000	Köylü “
“	50000	Elektirik “
“	60000	Yurd “
“	120000	Ümrân “
Lira-yı Osmâni	60000	Zirâat Şirketi
“	30000	Sadırlar “
“	20000	Kılcılar “
“	10000	Muammeriye “
“	10000	İkdâm “
“	30000	Evkâf-ı Celaliye Şirketi
“	20000	Rencber “
“	20000	Ayakkabı “
“	25000	Hevâceler “
“	10000	Kuluşâkları “
“	35000	Atârya “

Şu bir milyon liraya yakın bir para evrâk-ı nakdiye değil de bakkâl kâğıdı olsa yine mühim bir şeydir. Ancak zamana ve ihtiyâca göre bu sermâyeleri işletmek pek kolay değil. Çünkü parayı kazanmaktan ziyâde onu kullanmak zor. Harb zamanında bu şirketlerin hemen çoğu buğday, mânifâtura, şeker ve gaz gibi mevâd üzerine

muâmele yapıyorlardı. O zaman Konya'da Memâlik-i Osmâniye'nin diğer mahallerine nazaran buğday, arpa gibi mevâd-ı gıdâiye mebzul ve fakat ihrâcât bir takım şerâitin ifâsında merbut olduğundan iş zor görülüyor, ancak para çok kazanılıyordu. Mesela Konya'dan (Belemden) inşâatı nâmına veyâhud Pozanti'ya kaçırılacak bir vagonda lâ-akıl üç bin lira ticâret temin ediliyordu.

Şimdiki Vaziyet:

Fakat şimdi böyle gayr-i tabii ticâretlerin devamı kâbil olmadığından Konya'da tesis etmiş şirketlerden bir kaç bu sene tasfiye-i hesâb ile meydâna meydândan çekildiler. Hâlbuki Konya'da mahbus sermâyeleri faâliyete getirerek bunlardan istifâde için mutlakâ mânifâtura, buğday ticâreti, sarraflık veyâhud merâcecilik yapmaya lüzum yoktur. Konya'nın sâha-i feyzine kendi daha neler yapılabilir ki şimdiye kadar kimsenin hâtrına bile gelmemiştir. Efkâr o kadar ibtidâidir. Hatta garibi şu ki elyevm imtiyâzı irade-i seniyeeye aktaran eden elektirik şirketi bile buğday alıp satmakta ve fâizcilik etmektedir. Bu kumpanya için şimdi en evvel yapılacak iş pek kolay olmayan tesisât-ı elektirikiyeyi vücuda getirmek üzere tadvikât ve natbuât-ı fenniye başlamaktır. Sermâyeler her ne kadar eşhâsa âid iseler de servet-i umumiyeeyi teşkil ettikleri için bunda bütün bir kavmin hakkı vardır. Bugün yüz bin liralık bir şirketin iflâsı yalnız sermâye vazi edenleri değil, etmeyenleri de dâğdâr-ı tesüf eyler. Memalik-i Osmâniye'nin her tarafında hâl-i faâliyete getirilecek irili, ufaklı ve fakat milli sermâyeler kudretli ellerde bulunursa bizi pek çok ahvalde ecânibe arz-ı iffetkârdan vâreste kılar. Konya'daki elektirik tesisâtını vücuda getirmek, meselâ Çumra'da bir şeker fâbricası yapmak için ecnebi sermâyesinin hululünü beklemek abestir. Olsa olsa biz irfânen ve sanaten kendilerinden pek geride kaldığımız akvâmdan bize ancak ilmi ve fenni muâvenetler arz-ı ihtiyâc eylemeliyiz. Fransa'yı bir cihân sarrafı yapan birkaç bankanın kudretinden ziyâde halkın tasarrufa riâyeti ve köylülerin kirli çoraplarında medhar olan mahsul tasarrufâtıdır. Sonra bizim büyük bir noksânımız daha var ki o da asr-ı hâzire göre yetiştirilmemiş olmamızdır. Bu vâdilerdeki acemiliklerimizdir ki ekseryâ bizi kuvvetçe daha aşağı, fakat zihniyetçe yüksek olanlara karşı zebun eder.

Kusurlarımız:

Meselâ ne olurdu; burası bir zirâat memleketidir. Hem de âtisi pek parlaktır. Şirketlerden biri çıkıp ta hiç olmazsa alât-ı zirâaiye ticâreti ile o kadar istedi, hem

kendi kazanır, hem de vatandaşlarımız istifâde ederlerdi. İşte bir türlü böyle şeylere akıl erdiremiyoruz. Fâidesi nazara-i evlâda gözümüze çarpmayan ticâretlere, ticâret yollarına giremiyoruz. Hatta harpten evvel milyonlarca kilogram buğday ihrâcâtı olan Konya'nın İstanbul, İzmir, Mersin gibi pazarlarda yerliden komisyoncuları bile yoktu. Bütün istifâdesi Hâvyâr Hânı'nda birkaç Yunanlı'nın kesesine akar dururdu. Elyevm bütün bu acemilikle beraber efkâr-ı ticâriye ve iktisâdiyede büyük bir inkişâf hâsıl olmuştur.

Hükümetçe Kontrol Lüzumu

Yalnız hükümetin şirketlerin muâmelâtını kontroldeki ihmâl ve tesibi yüzünden şirketler maksad-ı tesislerinin hâricindeki muamelelerle sermâyedârları izrâr ediyorlar. İşte size bir misâl:

Çumra'da bir Zirâat şirketi teşkil etmişti. Zirâat Nezâreti bu şirkete bin iki yüz liraya mukâbil bir hafriyât mâkinesi verdi. Şirket bu mâkineyi belki dört bin liraya alamazdı. Hâriçte benzinin bir kilosu o zaman yüz kuruşa iken yine nezâret, teşvik-i zirâat için kilosu yirmi kuruştan yedi bin kilo benzin verdi. Benzinin daha nısfı bitmeden şirket işi daha kârlı gördüğü mânifâturacılığa döktü. Mütebâki benzini şirket birer liraya ve şu benzin satışından dolayı bâd-ı hevâya kalan mâkineyi de Numan Ağa isminde birine (670) liraya sattı. Numan ağa mâkineyi alınca bozdu. Değirmen taşlarını çevirecek bir hâle ifrâğ eyledi. Şirket böylelikle bir hile yaptı. Maksad-ı tesisinden uzaklaştı. Zirâat Nezâreti aldandı. Şirketin muâmelesi istihaleye uğradı. Memleket bir hafriyât makinesi kaybetti.

Hâsılı ahvâl-i iktisâdiye ve ticâriyemizi böyle avarızdan kurtarmak için Anadolu'da müessis şirketleri sıkı bir kontrole tâbi tutmak ve bunlara erae-i tarik eylemek lâzımdır. Bazı şirketler likidasyon esnâsında sermâyedârâna istedikleri gibi yaptıkları hesâbatı kabul ettirmişlerdir. Elhâsıl bu gidişle birgün gelir ki vücutları ile iftihâr edebileceğimiz bu müessesât belki de sermâyeyi kediye yüklediler. [S.288, s.2]

Kâşif

Muhittin

Gurub

Aynanın karşısına geçmiş, saçlarından başlayarak, gözlerini, kaşlarını, bütün çehresini, boynunu, omuzlarını, göğsünü, sonrada; bu tatkikatın neticesinde memnun bir tebessümle, yukardan aşağı bütün vücudunu dikkatle süzüyordu. Hayır çirkin değildi; belki Katina mübalağa edebilirdi; fakat kendisine de çirkin denemezdi; güzeldi. Güzel, güzellik, oh, bunları ne kadar çok severdi. Her şeyin güzelini, herşeyde güzelliği arar, güzel olmayan şeyleri hiç sevmezdi. Hatta, çirkin olsa kendi kendisini bile sevmeyecek, kendi kendisinden bile nefret edecekti. O halde güzeldi? Kendisine karşı böyle bir itimadı olmamakla beraber bazen aynanın karşısına geçerek yaptığı tedkikat ile hükmederdi ki hiç olmazsa çirkin değildi. Hizmetçi koşarak avdet etmişti:

- Saniha Hanım geldi!

Diyordu. Namiye, boş nazarlarla bir kere Katina'nın yüzüne baktıktan sonra ayağına sürhatle birer iskarpin geçirerek odasından çıktı ve küçük salonda kendisini bekleyen Saniha'nın yanına gitti; bu Namiye'nin yaşında, sarışın, mavi güzel, biraz iri yapılı, zayıfça bir kızdı. Komşu, iki seneden beri tanışıyorlar ve dost olmuşlardı. Öpüştüler; Saniha:

- Geçerken uğrayayım, dedim, biraz tünele kadar gitmiştim... diyordu; ne vakittir görüşemedik!

Filhakika hayli zamandan beri görüşmemişlerdi. Zaten Namiya hastahaneye devam edeliden beri çokluk kimse ile görüşmeye vakit bulamıyordu. Pek samimi arkadaşlarını bile ihmal ettiği oluyordu. Saniha'ya itiza etti; hastahane kendisini o kadar meşgul ediyordu ki birçok dostlarına karşı bu yüzden mahçup kalıyordu. Saniha'da kendisini bizzat haklı buluyor, kendisinin de bu yolda çalışmak istediği halde muvaffik olmadığını söylüyordu. Sebebi babasıydı; hiç mutasıp bir erkek olmadığı halde babası, mirlivalıktan mütekaid Mazhar Paşa, ona müsade etmiyordu. Birden genç kızın çehresinde verilecek bir havadisi olduğunu gösteren bir gölge dolaştı:

- Şimdide artık büsbütün kabul olmayacak, zannedirim; dedi, çünkü, size havadis, nişanlanıyorum!

Büyük bir havadisti, Namiye çevresinde memnun bir inkişaf:

- Ah, sahih mi? Tebrik ederim; dedi, ne kadar iyi... Fakat biraz çabuk değil mi?

Evet, oda biraz çabuk buluyordu. Fakat, öteden beri tanıdığı bir teyzezadesi vardı: Kamil Bey. Hatta Namiye’de onu tanıyabilirdi, ekseriye kendilerine gidip gelirken görmüş olmalıydı. Uzunca boylu, mavi gözlü, kumral bir erkan-ı harb, yüzbaşı. Babası pek severdi, kendisi de lakayıt değildi; genç zabıt istemiş, kendisi muhalefet etmemiş, babası derhal münasıp görmüş, nihayet bu hafta nişan merasimi yapılacaktı. Fakat izdivaçları daha hayli teehhür edecekti. Muharebe’nin sonunu beklemek istiyorlardı. Namiye, arkadaşının tebrik ediyor, memnuniyet gösteriyordu. Öteki bu yeni verilmiş karardan pek mesut, kendisine nişanlısı hakkında bir çok malumat veriyordu. İyi Almanca, biraz Fransızca bilen genç erkan-ı harp, terbiyeli, kibar, nazik ve bilhassa hayli okumuş, iyi huylu idi. Saniha’yı da seviyordu. Pek güzel değil, fakat yakışıklı bir gençti. Namiye’nin onu hiç görmemiş olması, tesadüf etmemesi ne kadar yazıktı! Elbet bu günlerde sık sık kendilerine geleceği için dikkat ederse görebilecekti; zaten nişanlandıktan sonra ona takdimi de ihmal etmeyecekti.

Namiye sordu, o daha başka tafsilatta verdi; biraz daha konuştular; sonra arkadaş, dudaklarında mübhem bir şey söyleyecekmiş gibi, küçük ve mütebessim bir büküntü:

- Sahih, dedi, size bir havadisim daha var; sizin için de söylüyorlar: Ali Fikri Bey’le nişanlanmışsınız!

Namiye, birden bire şaşırmişti:

- A!.. dedi.

Sonra Saniha, bir yandan gülerek, tafsilat verdi. Bunu geçen günü kendisine bir arkadaş söylemişti; Feride’yi elbet Namiye de tanırdı, onu bir kaç defa Beyoğlu’nda Ali Fikri ile beraber görmüş oldukları için böyle hükmetmiş olmalıydı.

- Tekzip ettim, diye ilave ediyordu, öyle bir şey olsa benim haberim olurdu, dedim. Öyle değil mi?

Elbet öyle idi. Ne kendisinin, ne de Ali Fikri'nin hatırlarından böyle bir şey geçemezdi.

Küçükten beri beraber büyümüşler, bir birilerine karşı daima kardeş gözüyle bakmışlar, iyi dost, iyi arkadaş. Fakat hiç bir zaman bu dostluktan bu arkadaşlıktan böyle birşey çıkması ihtimali olamazdı. Tuhaftı; bunu nerden çıkarmışlardı? Şüphesiz buna sebep olabilecek ortada hiçbir şey yoktu; demek oluyor ki bu, alelade bir dedikodu hissinden çıkmış bir şeydi. Namiye söylerken yüzüne hafif bir pembelik geliyor, yavaş yavaş mütehic oluyordu. Sonra saatine bakarak geç kaldığını anlayınca arkadaşı kalkıp gittiği zaman mütehhir kaldı. Ali Fikri ile kendisi hakkında böyle bir dedikodu için ne münasebet vardı? Kulaklarında bir uğultu, gittikçe beynine doğru yükselen bir sıcaklık, gözlerinde bir bulanıklık, hiç bir şey düşünmeye muvaffik olmayarak, bu dedikodu için hiç bir münasebet olmayarak odasına gitti; ortalık kararmıştı; elektrik düğmesini çevirdi, turuncu bir abajur içinden sarıya benzer bir ziya döküldü. Ali Fikri, nişanlısı! Oh, bu ne tuhaf fikir! Gözleri bir an için dalgalıktan kurtularak küçük bir hareketle etrafına bakındı; duvarlardaki resimler arasında Ali Fikri yoktu bile, o ondan o kadar uzaktı! O zaman akşamki düşüncesini hatırladı; Ali Fikri'den resmini istiyecek, bu aziz çocukluk arkadaşını, kendisine daima “kardeşim” diye yazan yakın hışmı da bu duvarlardaki sevgililer arasına karıştıracaktı. Şimdi biraz evvel, işittiği şeyden sonra artık buna cesaret edemeyeceğini hissediyordu, demin bunu düşünürken isteyip istemeyeceği fikri üzerinde bir lahza durmuş, o zaman bu pek tabii şey için kendisi böyle bir fikir gelmesini bile garip bulmuştu. Halbuki şimdi anlıyordu ki değil böyle adi bir teşriktat mülahazasına, hatta daha daha fazla, daha büyük, daha ehemmiyetli mülahazalara bile ihtimal vardı.

Sade onların ikisini bir arada bir kaç defa sokakta görmüş olmak başkalarını bu tarzda düşüncelere mukadder götürmeye kafi geliyordu! Demek Ali Fikri ile aralarında böyle bir şey olabilirdi buna ihtimal vardı mı? Bu, kendisinde birden uyanan, şu deminden beri karanlıklar içinde şaşırılmış zihninde bir şimşek aydınlığı yapan bir sual oldu. Şimdi kulaklarında sade biraz evvel Saniha'nın verdiği haber değil, şu iki akşam evvel kendisini bir rüya içinde uzun uzun meşgul etmiş olan bir söz, “sizde büsbütün başka!” diye titreyen sesi, sanki [S.288, s.2]

Mabadi var

“9”

Bir İcmal Tarihi

“3”

Mithat Paşa'nın makamı saltanata muhalefeti- Sultan Hamid'in meslek-i muhtarı- darbe-i hükümet addolunacak icraat- Sultan Hamid korkak değil, veham idi- Gece yarıları Yıldız Sarayı'ndan Harbiye nezâretine azîmet- Muayede günü zelzele- Bu mubayeden atıldığı gün padişahın metaneti- İki kuvvetin tesadüfü- Mithat Paşa'nın pek şiddetli bir tezkiresi- Sultan Hamid'in ilk darbe-i hükümeti Mithat Paşa Avrupa'ya nasıl tebid olundu- Tebidin sebab-i zahiresi- İlk darbe-i hükümette muvaffakiyetin netayici- Namık Kemal'in tevkifi- Namık Kemal ol emirde ihtilattan memnu' bilahire hapisane meclis-i yaran oluyor- Teador Kasab Efendi sayipekden zincir-i esaret- Sultan Hamid Namık Kemal'i ezmek istemiyor ya bunun esbabı- Kemal'e isnad olunan cürm- Muhakeme-i fevkaladenin kararı- Münafi yerine ikamete memur- Namık Kemal'in Midilli'ye tebîdi.

Sultan Hamid'in Kanun-ı Esasi'ye nasıl bir şekil ve suretde ilan ettirmeye muvafık olduğunu görerek padişahın hüsn-ü niyetinden artık kati ümit eden sadrazam Mithat Paşa milleti de bir kuvvet tasvir ettiği ve ulviyet-i vicdan erbâbının mahsusatından olarak desiseye hakikatle mukabele mesleğini ihtiyar eylediği için makam-ı saltanata açıktan açığa muhalefet ederek Abdulhamit'in umur-ı devlete cüz'i ve külli müdahelatına karşın hergün daha mütesaid bir lisan şiddetle hukuk milleti müdafa eylemeye başlamıştır. Padişah ise her işte tedriç ve teniyye ihtiyar eder ve refik ve mülayemetle idare-i maslahatı ibraz-ı şiddetle tedvir umura daima mercuh görür idi. Ben eminim ki Sultan Hamid şiddete müracaat mecburiyetinde bulunmadan bir emelini istihsal edince gayet memnun olurdu ve fenalık onun fitratında değil, vehminde merkez idi; Şu kadar ki kendine göre mecburiyet elverince vesait-i haber ve şiddetin hiçbirine müracatdan da çekinmezdi. Müddet-i saltanatındaki hadisatın birçoğu esasen gayet muhafazakâr olan Sultan Hamid'in temin-i maksadı uğrunda her biri bir darbe-i hükümet addolunacak icraat-ı şedide de bulunduğu pekâlâ göstermektedir. Kendisinin korkak olduğuna zaheb olanlar yanılırlar: Abdulhamid korkak olmak nerede kalır, bilakis cesur idi. Korku onda ittikçe tezahüd eden vehimin asarından ibaretdir. Hele evail-i cülusunda muharebenin sefahatını yakından takip için yaveranından bulunan kayınpederi Celal Paşa merhumu refakatine alarak

gece yarıları at ile Yıldız'dan Harbiye Nezareti'ne defaat ile gidip gelecek kadar cüretkerane hareketini pek iyi bilirim. Ecdadından mevrut bir hasise-i mübeccele olan cesaret Abdulhamid-i saninin efalinde son zamanlarına kadar tecelli etmiştir: Dolmabahçe Sarayı'nda bir muayede günü vukua gelen şiddetli zelzele kubbedeki akslarla ve lüledar olduğu ve birkaç kişi havfından pencerelerden atladığı sırada padişahın taht-ı hümayununda kemal-i sükunetle oturduğunu, hatta koluna girerek kendisini kaldıran katib-i sani İzzet Paşa'ya hiddet ettiğini bir Cuma selamlığından avdet ederken infilak eden müthiş bombadan tahlisi nefis eyledikten sonrada arabasında kıyam ederek aynen bir Avrupa hükümdarı gibi halka selamet ve sıhatı tebşir edecek kadar sükunet ve itidal gösterdiğini kendi gözlerimle gördüm. Lakin ahval-i fevkalade karşısında hasleti mecbulesiyle secia olan Abdulhamid-i sani ahval-i adiyede galebe-i vehim ile sükûn ve rahmetini ancak tedabir-i ihtiyatkarane sayesinde temin ederdi. Mithad Paşa merhum ise bütün cesaretini kendi vicdan ve irfanına emniyetinden alan bir kahraman-ı hürriyet idi. Artık bu iki kuvvet-i tesadın edince hangisinin galebe edeceği izahdan müstağnidir.

Mithad Paşa'nın hiçbir hükümdara karşı ihtiyar olunamayacak kadar şedid bir lisan ile yazılmış bir tezkiresini daire-i kitabet kuyudunda izzet mütalaa ettim. Sadrazam bu tezkirede maliye nazırı Galib Paşa'nın azli ile yerine Yusuf Paşa'nın memuriyeti hakkındaki birinci tezkiresine aradan bir hafta geçtiği halde cevap verilmediğinden tutturarak "Halife-i Müslimi 'nin hukuk-ı abadı tehir değil, tecil ile mükellef olduğu ve makam-ı saltanatın maruzatı resmiyeyi tasdik-i mecburiyetinde bulunduğu" yolunda gayet acı serzenişlerde bulunuyordu. İşte Abdulhamid'i ilk darbe-i hükümeti ika bu tezkire sevk eylemiştir. Kanun-i Esasi'nin ilanı ile bütün milletin müstağrik feyvez ümit olarak meclis-i mebusanın içtimasına intizar ettiği ve Sırbistan ve Karadağ ile akd-i müsalehe kuvve-i karibeye gelerek Rusya ile muharebenin de yine lehimize temayül etmiş olan İngiltere ve Fransa'nın mazhariyetiyle önüne geçilmek memul bulunduğu bir sırada kaffe-i icraat mebrurenin fail-i hakikisi ve efkar-ı hürriyet perveranenin hami-i mübecceli olan sadrazam Mithad Paşa bir sabah Dolmabahçe sarayına celb ve mührü hümayun kendisinden bila istirdad sadaretden azl olunduktan sonra hemen o dakika İzzettin vapuruyla ve devr-i tabide olunmuştur. Sultan Hamid'in şu muamelesi o zamanın ahvaline göre pek büyük cüret, daha doğrusu padişahın zevahir persed olmayarak umurun lezzeyatına ve kendi iradelerine muhalefet edecek bir kuvvetin memlekette fetdanına vakıf olduğunu gösterir bir

hareketdir. Mithad Paşa'nın tabidine tekalibi saltanatla kendi dikatatörlüğünü ilan ettirmek teşebbüsünde bulunduğu dair zabtiye nezaretinin iki jurnali sebep tutulmuş ve padişah sadrazamı tebid için Kanun-i Esasi'nin yüz on üçüncü maddesine istinad etmiştir. Journaller mesmuata sebatını ve bila şüphe müsenna idi. Mamafih halkın kesriyeti gazetelerle resmen neşr olunan bir müfteriyanın sahtına kani olmuş, münevverandan bir aklıyet-i cüzisinin adem-i itimadı ise umumi bir hareket ve muhalefete bais olamayarak yalnız bir ahire ref' avaz-ı itiraza kalkışan birkaç gencin menfilere izamane sebebiyet vermiştir. Kuvay-ı Milliye ve askeriyenin atalet-i mutlakasını pek ala bilmekle beraber Mithat Paşa gibi ahrar ve milletçe havas ve avam bir kahraman siret-i sadrazamın azl ve tabidi üzerine memlekette bir takım hadisat hiç olmazsa beyne'l-lisan makalat-ı tekvin edebileceği ihtimalini tefekkür ile pek muzdarip olan, hatta bazı tedabir-i ihtiyatkaraneye de tevessül eden Sultan Hamid, şu birinci darbe-i hükümetini kemali sükun ve rahatla neticepezir muvaffakiyet olduğunu görünce zamanında teni değil, isticlal etmenin lüzumunu da takdir eden saltanatından bulunduğu için Mithat Paşa'nın tabidinden birkaç gün sonra Namık Kemal'i tevkif ettirdi.

Namık Kemal de Mithat Paşa kadar hatta Efkar-ı Umûmiye üzerinde kalem-i icaz karinin bıraktığı tesir-i azimden dolayı padişaha göre daha korkunç bir insan idi. Sultan Hamid, Kemal'i tevkif ettirmek için o zaman zabtiye müdiriyyetinde bulunan Kazım Beyi, ihtimal ki Namık Kemal'e valide cihetinden karabeti bulunduğunu bilmeyerek, saraya celb ve Kemal'i taht-ı tevkife almaya muktedir olup olamayacağını kendisinden bilvasıta sual eder. Kazım bey Kemal kadar kimsenin kolay tevkif olunamayacağını, kendisine terfîk olunmak istenilen iki bölük askere de asla lüzum olmadığını temin ile işi uhdesine alır. Merhum Kazım beyin bu vazife-i elimiyi tahmil etmesi bir başkasına tevdi olunarak tevkif esnasında Kemal hakkında muhkerane muameleler vukua gelememesini temin eylemek amel-i halisanesinden münbaistir. Namık Kemal hapisane-i umumide taht-ı tevkife alınır ve ihtilattan men edilir. Bu memnuiyet o zaman yirmi yaşında bir genç olan eniştem Menemenlizade Refet Bey'in Kemal'i yalnız şöhretiyle tanıdığı halde ziyaretine giderek kendisiyle görüşmek için bütün muhalefetleri kırarak kadar gösterdiği mübeccel ve vakur ısrar üzerine ref' edilmiştir. Hapishane müdürü İsmail Hakkı Bey merhumun da Namık Kemal'i takdir edecek meziyette bir insan-ı kamil olması Kemal hakkında tatbik edilmek istenilen şedaid-i mahbusiyeti tahfif edip durmuştur. Bir derecedeki

Kemal'in pederi, ailesi, bütün odası kendisini hemen hergün görmeye başladılar. Kemal'den sonra zamanın en mühim insanı ve Osmanlılığın hakikaten müstesna fitrat bir müdafî-i kahramanı olan müteveffa Teodor Kasab Efendi de hergün sabahtan akşama kadar Namık Kemal'in odasında otururdu. O Teodor Kasab Efendi ki Diyojen, Hayal, İstikbal Gazetelerinin sahib-i imtiyazı olduğu ve gazetelerin de gerek Namık Kemal'in gerek Yeni Osmanlılar Cemiyetine mensup diğer erbab-ı kalemin hükümet hakkında zehir-i alul tenkilatı cem-i makalatını neşr ettiği Hayal'i resimlerini bizzat tertip ve pek mükemmel Fransızcasıyla yazdığı gayet müstehziyane şoven ve hodaide Türkçeye tercüme ettirerek yine Diyojen'le Hayal'de tab ettirdiği için Namık Kemal'i müteakip hapisaneye ilka olunmuş idi! Acaba Sultan Hamid hapisane-i umûmide Namık Kemal'in hemen aynen hariçte olduğu gibi ömür sürdüğünü ve bütün hürriyetperveranı hergün yanına toplayarak meclis-i mücazâtı adeta meclis-i inkılap haline getirdiğini bilmiyor, öğrenmiyor mu idi? Padişah daha öyle hususi saray hafiyeleriyle muhat bir hale gelmemişti; Zabtiye müdüriyetinde Kazım, hapisane müdüriyetinde İsmail Hakkı Beylerin bulunması da saraya hapisanenin ahvali hakkında verilen malumatın Namık Kemal lehine tahkikine medar olmakta idi. Bunlar inkar edilemez fakat şurası da muhtektir ki Sultan Hamid büyük düşmanı Namık Kemal'in adeta ipinden bir zincir-i esaretle mukayyid olduğuna vakıf idi. Lakin padişahın meslek-i muhtarı mecbur olmadıkça şiddet göstermemek olduğunu tekrar ederim. O, Namık Kemal'i ezmemeyi zihninde kararlaştırmıştı. Çünkü Kemal hakikat halde hürriyetin banisi olmakla beraber kendisine karşı kamilen hareket edecek bir mevki sahibi değildi. Kemal, Abdulaziz'in vaka-ı haline Magosa'da bulunduğu için bilfiil iştirak etmemişti. Kemal lisanında bazen şiddeti iltizam eder idiyse de bunu padişahı tahkir derecesine vardırılmamıştı. Nihayet Kemal milletin Mithat Paşa'dan da, herkesten de ziyâde sevdiği bir insan idi! Sultan Hamid ise değil evail-i cülusunda hatta son zaman istibdadına Efkâr-ı Umûmiye'nin memleketimizde külliyyen mefkud olduğuna kani bulunmakla beraber o müthiş kuvvetin bir gün birdenbire feveran edebilmesi ihtimalini daima nazar-ı dikkate alacak kadar hakayık idi. Zaten ileride Namık Kemal'in ittihaz edeceği mesleğe göre mahv ve nabud edilmesi lazım gelirse Sultan Hamid için bunu yapmakla asan olmayacaktır. İşte bütün bu mülahazattan dolayı Abdulhamid Namık Kemal'i Samipaşazade Merhum Suphi Paşa'nın taht-ı riyasetinde bulunan bir mahkemede muhakeme ettirmeye karar vermiştir. Kemal'e

isnad olunan cürüm ne idi? Bu ancak muvaffakiyetten bir hayli zaman sonra ilk izdivacından anlaşıldı: Pek muhterem pek namuskar bir zatın mührünü çalarak bir varaka-ı tezviri tahtim etmiş olan bir şerir Namık Kemal'in bir mahfilde “Eşşeyhi layesan ala fakat yesles” mısra-ı meşhurunu okuduğunu ve bundan maksadı “biz iki padişahı hal' etmeye muvafik olduk. Üçüncüsünü de hal ederiz.” dedik olduğunu jurnal etmiş.

Bu kadar adi, böyle bi mana bir varaka-ı tezviri üzerine Kemal gibi bir insanı tevkif ve Mithat Paşa'nın diktatörlüğüne hizmet cürümüyle itham edilmesi zamanın erbab-ı ukulüne hayret bahş olmuş ve uzun uzadıya devam eden muhakeme neticesinde o varaka-ı melanetin de mazur ve müsemna bulunduğu katıyyen tebeyyün etmiş idi. Mahkemenin verebileceği hüküm Namık Kemal'in beratından ibaret olacağı ve Suphi Paşa merhumu hamiyet ve ve insaniyetinden başka birşeyin beklenilmediği bir sırada mahkeme, hiç şüphesiz Kemal hakkında daha hayırlı bulunduğu için, kendisinin dava vekili Toros Efendi tarafından hukuk-ı padişahiye tecavüz şeklinde bir cürüm isnadı demek olan bu davanın ruyitine ancak Kanun-ı Esasi'de musarrah olduğu vech ile bir Divan-ı Ali'nin salahiyettar olacağına dair evvelce dermeyan edilmiş olan iddiayı birkaç ay isticbab ve muhakemeden sonra nazar-ı itibara alarak kendi heyetinin adem-i salahiyetine karar vermiştir.

Mahkemenin bu hüküm ve kararı üzerine Kanun-ı Esasi'ye şeklen olsun muhafaza-ı sadakat mecburiyetinde bulunduğu zan olunan padişahın Divan-ı Ali'ye teşkilde muzdar kalacağı ve o zaman Mithat Paşa'nın tebid-i meselesi de tekrar mevzu' bahs olacağı ümitleri herkeste hatta Namık Kemal'de uyanmış ise de Sultan Hamid artık şekilperestliğine de lüzum görmeyerek hükmün maznune fehim olunmasına bile müsaade vermemiş ve Kemal'e Girit, Sakız, Midilli adalarından birinde biraz zaman için “ikamete memur” olması lazım geldiğinden nerede ikamete memuriyeti tercih ediyorsa oraya gönderileceğini tebliğ ve birkaç gün sonra Namık Kemal'i kendi ihtiyarına binaen Midilli'ye tebid ettirmiştir. Bu hadise üzerine Sultan Abdulhamid'in Abdulaziz Han gibi müstebid bir padişah olduğuna ayan beyan olanlar bile kanaat-i meyyusane hasıl etmiş idi: “menfi” yahud tabir-i amiyanesiyle “sürgün” lafızlarının yerine “ikamete memur” maskaralığının icadı bütün erbab-ı izanı aldatmak için kafi midir? [S.288, s.3]

Ali Ekrem

3.94. İki Yüz Seksen Dokuzuncu Sayı

Bugünlerin Muhaveratı

Kahpe “İstanbul”!.. tuttuğunu büküp eziyor, kırıp geçiriyor!..

Şikâyet eden edene:

- Evde beş kişiyiz.. Beşimiz de hurdahaş!..
- Bu sabah bizim küçük bir aksırdı, burnundan lüle gibi kan geldi... Korktum bir hekim çağırdık... İspanyol dedi, gitti.
- Bende de bir kırıklık var... Arada bir ürperme geliyor..
- Bu gece sabaha kadar uyumadık... Refika bizi korkuttu.. Hararet kırk buldu..
- Valide dün akşama doğru biraz gözünü açtı...
- Odadan içeriye girdim ki dalgın yatıyor... Fena fena sayıklıyordu.
- Nasıl kızmazsın?.. Daha dün kalktı, öğleyin eve gittim ki bizim oğlan keten helva yatıyor. Açtım ağzımı..
- Bu melunun devr-i nekaheti daha tehlikeli...
- Bundan evvel veba idi ama bu bela!.. Girmedik köşe bucak bırakmıyor...
- Ya hu!.. Hayvanlara bile salıyor... Bizim zavallı (Fındık) da hasta!..
- Peder, dört gün dört gece inledi. Gelsin müşhil, aspirim,.. Ihlamur, çay!.. Bir para etmedi.. En nihayet (saray kırmızı) içirdik.
- Sepet buğusu yaptık da iyice terledik.
- Neden sonra gözlerini açtı...
- Yine eski kadınlar sağ olsunlar.. Bizim bu büyük kız, bana da geçer diye odamdan içeriye ayak atmadı!. Hoş isabet oldu ya..
- O da tutulacak olsa idi hâlimiz han duman idi!..
- Ben anladım ama.. Herif bir öksürdü. Kandil kandil etrafa yağdırdı... Ne adamlar var?

Gazetelerde yazdılar, öksürürken, aksırırken mendil tutun, dediler. Taktir eden kim?

- Hiçbir yerimde şikayetim yok.. Alabaşım! Zong zong ötüyor!.

- Bir nezle, bir nezle!... Burun değil, horhor çeşmesi... Bütün su!.. Haddin varsa mendil dayandır.. Bu üçüncü!..

- Az kaldı, nefes almayıp boğulacak idim.. Boğazımda ne kadar bademcik varsa cümlesini şişirdi... Ne hınızr hastalıklımı!...

- Benim hizmetçiyi görme!.. Bütün bütün salak oldu!.. ..Ya!... Kız terlik giy, hırka giy.. Biz taşralıyız, alışığız diyordu; hastalık da taşralı.. Üşenmeden ta (İspanya) dan geliyor!..

- Bu kış da hekimlere, eczacılara yaradı. Vizite iki, reçete bir buçuk!...

- Unutma!. Arkaya omuzlarla beraber pamuk... Bele yün kuşak!.. Ayağa fanila çorap... Ağıza nane şekeri... Ye babam ye!..

- Üç gün üç gece ağızıma lokma-ı vahde sokmadım... En nihayet akşama doğru titreye titreye dalmışım... Uyandım ki sucuk gibiyim.. Ne yorgan kalmış, ne çarşaf, ne de şilte!..

İnsan altına kaçırırsa bu kadar ıslatmaz!...

- Rüya değil gazete!... Tramvaydan mı düşüp başım yarılmadı!.. Otomobil mi çığnemedi? Vapur mu batmadı!... Hele bir de... Kendi kendime güldüm a... Mebus çıktım. Halk toplanmış.. Hamamcının mecliste ne işi var? Diye bar bar bağırıyorlar!... İçlerinden biri: Bu adamın hamamına ne zaman gittim ise soğuk idi. Daha külhanı ısındırmasını bilmiyor, ey ahali sorarım size!.. Bu kadar anasını birbirine nasıl ısındırır!

Diye tir tir tepiniyordu. Hâlbuki ne hamamcıyım ne külhancı! Daha, neler neler!.. [S.289, s.2]

A.R

(İstibdad-ı Edebi) de: Bir İki Mahfil-i Edebi Daha

Âsâr-ı nazmiye gazetelerden nerelere gidiyordu? Son hatt-ı ric'ât, cephe tesbîti - İnşâdcıyı nasıl tanırdım?.. Gazel veya kıt'a okuyuştaki iki ameliyeye misâl -(Takdir) vukuunda, lâkaydî gösterildiğinde alınan tavırlar -(Yâr) kelimesi dört elif miktarı çekilirken -Terbîler, tahmîsler inşâdı esnasındaki tavırları -Manzûmeler ve en ziyâde müstamel olan vezinler -Çayhânelerde... Çaycı Hacı (Reşid) in dükkâmı... Çaycı

(Reşid) de şâir idi.. Bu şâirdeki tavr-ı beşâset... Bu şâirin sevdiği şâir, (Fuzûlî)... Bu dükkânda çay bulunur, su bulunmaz!... -Hacı Reşid ve ben... Hacı'nın dekadanlığının ilânı... Telgraf okunur okunmaz iki gün sonra dükkânda telâki... Bizim memleketlerde münâfıklardan siftâh edilmez!.. Bizim memlekette de münafıklardan elinden çay içilmez!.. Hacı! ağlamaya başladı... Hacı'nın iştihâr ettiği muhitler -Eski mahâfil-i edebîye... Cevdet Paşa- Kütüphâne mi !.. -Sarafım ve Kıraâthânesi -Yeni kitapçılık, kitapçılar, bunların sahaflardan farkı -Sarafım müessesesi ve faaliyeti... Buraya kimler gelirdi? -(Taş Han) da şâir.. (Megalos Antrepos)!.. Oriste!.. Şâirin buralardaki itibârı... Tezgâhtarın, ustanın takdırâtı. Kalinikta Bey'im... Yine buyurun paşam!...

Âsâr-ı Nazmiye, gazetelerden çekildikçe eski sâhalarından madûd olan kıraâthânelere, çaycı dükkânlarına ve bilhassa işret-gâhlara toplanıyordu. Bu toplanış son hatt-ı ricat arayışa benziyordu. Harb-i umûmîde öğrendiğimiz ıstılâhâtdan olmak üzere cepheyi tespit etmek mümkün olamıyor, başka bir mevzî almak îcâb ediyor, fakat cephe kısalдықça kuvvet alacağına bilakis zaaf ve inhizâm içinde kalıyordu.

Bir kıraâthânededen içeriye girilince yan yana oturmuş iki veyahûd karşılına geçmiş bir üçüncüden mürekkeb-i encümünde kimin inşâd eylemekte olduğunu farketmek alışmış gözler için pek kolay idi. Tarz-ı inşâdın bile mukallidleri çoğalmış idi. Bir hâldeki benim için bile inşâdcının gazel mi, kıt'a mı, kasîde mi, manzûme mi, mersîye mi, methîyye mi okumakta olduğunu birdenbire kestirmek kâbil idi. Filvâki bu tahmini elde edinceye kadar epeyce idman yapmaya mecbûr olmuşum.

Münşit, elinde bir varak-pare, baş yukarı, gözler kaf-ı hayalâtın şâhikasına merkur , dudaklar ağır kapanıp açılır bir vaziyet almış ise mutlaka gazel veya kıt'adır. Bunda iki ameliye var idi. Gazel veya kıt'a taze ise gözlerin irtikâzı onu dimağda görmek yani ezberlemek ve meani-i mutasavvereyi hapseylemek maksadına itinâ ederdi. Meselâ:

“Karardı çeşm-i ümidim, fakat hâtır-ı nişânımsın

Açılma ey şeb-i hicrân benim en hoş zamanımsın”

Matlainı okurken gözlerini kapamak, sonra görür gibi birdenbire açmak, açılmadan sonra sitemkârâne bir neşe-i tebessümle (zamanımsın) ı -tâbir-i amiyâne olmakla beraber vaziyete pek muvafık düşen- yürekten hoplatmak, sonra ellere, omuzlara,

hecelere, vetedlere uyar silkintiler, rakslar, ihtizâzlar vermek biraz alışmış olanlara beyti âdetâ telkîn etmekle beraber gelirdi. Maahazâ burada dikkat edilecek vaziyetten biri veya ikisi, müstemilerin simâlarındaki ifadât-ı maneviyedir. İfadât-ı mezkûreden (takdir) beytin nâtik olduğu hüznün ve kedere, sürür ve behçete, âlem-i istiğraka, teşbihât ve tecnîsâtın mutabâkâtına tâbi işmizâzlar baş sallamaları, bir daha oku gibi temenniler ile; lakaydî, ekseriya sağa sola bakmakla, sigara kutusunu çıkarmak, çay, su bardağını ele almak, kibrit çakmak, hatta garsonu çağırarak, tenkîd-i münşidin sükûtu, müstemilerden birinin kaşlar çatılmış olduğu hâlde varakpârenin üzerine engüşt-i hatâ uzatmakla anlaşılırdı. Bittabi gazel veya kıt'a kısa olmakla birkaç dakika sonra biter, cebe inerdi.

Bunlarda da, şimdikiler gibi nağamât-ı inşâdiyenin envai var idi. Yalnız şimdikiler büyük, ağır vezinlere mütemayil olmadıklarından sallî nağmeler az işitiliyordu. Mutavassıtından biri meselâ:

<Gelmedi belki gelir yâr daha bekliyorum

Dil-i mecrûha kudümüyle devâ bekliyorum>

u okuyacak olsa bilhassa (yâr) ı dört elif miktarı çekmeye bihasbül-vezin mecbur olduğundan (yâ...r) derken ağzından kuvvetli esnemelerde görülen açılmalar aşikâr olurdu. Bu sebeple ses daha tîz ve hançerevî bir kuvvet alırdı!

Terbîler, tahmisler, daha uzun sürer idi ise gazel veya kıt'a inşâdındaki sebk-i marûftan ayrılamazdı. Bunlar adetâ gazel veya kıt'anın iki, üç katlısı olduklarından maada ne kadar (revân) görünseler cebr-i tabiât mahsûlü bulduklarından müstemiler üzerinde matlûb olan tazelik ihtisâsını uyandıramazdı. Onun için hemen cümlesi nîm bir lakaydiye marûz kalırdı.

Manzûmelere gelince o zamanın modası:

(Mef'ûlü, mefâilün, feilün) ile (müfteilün, fâilün) gibi vezinler olduğu için meselâ:

<Düşüm yoluna o işve-bâzm>

<Endâmı gelir hayâle gâhı>

<Ama ne güzel o ciîve-sâzın>

<Çeşmî, nigeş-i sâfâ- penâhı>

Veya:

<Oldu ufuktan âyân

Yelken açıp bir gemi

Gönlümün oldu gamı

Bahr elimden nişân>

Parçaları gibi kıt'aların kuvvetsiz, zıplak bir cereyanla akıp gitmesinden, inşâd-ı gazeliyât veya takdîr-i meâni tarzlarında en müessir müddedkâr olan tağyîrât-ı vechiyye, baş, omuz, göğüs harekât-ı rakkasiyesine meydan kalmazdı....

Çayhâneler küçük olmakla asvâd ve harekât-ı inşâdiyede o nispette bir ihtisara uğrardı. Yalnız Çaycı Reşid'in dükkânında alabildiğine okumaya, beyan-ı mütalaât ve tedkîk-i tenkidât etmeye müsaade var idi. Çünkü Reşid merhûm da şairlik taslardı. Bunun şâirliği kozmopolit yani Garbî, Farisî, Türkî mahfuzât-ı kadîmeyi muttasıl tekrar etmekten ibâret olmakla beraber bir takım letâif ve temashurâne de yol açtığı için kibâr-ı şuarada ihyanen buraya gelirlerdi. Dükkânın duvarları Fârîsî, Türkî beyitlerle bezenmiş, bahusus çay hakkındaki iki üç beyitli bir methîye mangal hizasına asılmış idi. Bu methîye galiba Farisî idi. Hiç okunmazsa günde beş on defa okunurdu. İçeriye biri girip de:

“Çay-ı men hûş-buy ü hûş-gûvarest”

dedi mi çaycının bağdadî çehresi karmakarışık olur, zaten nahif, kısa endamlı olduğundan kısa sakallarla derece-i zâfi örtülmüş olan vechinin esmerliği arasından dâire-i hâdikası tırtıllanmış olan elâ gözlerinin parladığı görülür. Bu lema-i beşâşetin verdiği hararetle değil, şebboy, menekşe, sümbül, velhâsıl çiçeğe dâir her ne eline geçerse arasına sıkıştırdığı, yalın kat destârlı fes, geriye basardı.

(Fuzûlî) ye son derece prestîş ederdi. Fakat bilmem ki şâir-i yegâneyi anlar mı idi. Anlamaz mı idi? Malûm a şarkta cismini görmediği güzellerin ismine âşık olanlar çoktur. İhtiyarca, biraz da sersemce olduğu için telmihât ve nikât-ı zârifeye -izâh edilmedikçe- intikâl edemezdi. Hattâ birgün rüfekâdan biri (Fuzûlî) nin:

(Dökme ey eşk, dîdeden sînemdeki odlara su

Kim bu denlü tutuşan odlara kılmaz çâre su)

matlamı yavaş okumuş, Hacı da biraz ağır işittiği için yalnız inşadın keskinliğinden (su) yu duyabilerek refikinin yüzüne hâin hâin baktıktan sonra:

- Çaycı dükkânında çay bulunur, su bulunmaz!

Cevâbıyla cümlemizi gözlerimizden sular akıtacak derecede güldürmüştü.

Bilâhare (Dekadanlık) meselesinin mutavassıtînin elinde yegâne silah-ı müdafaa olup kaldığı zamanlarda idi ki ben Malûmat'da (Şehir Mektuplarını) yazıyor idim. Birgün Şehzâdebaşı'ndan şu mealde bir telgrafnâme çektim:

“Şehzâdebaşı: Bizim Hacı Reşid-i bî-nevânın bu kere arz-ı ihtida ederek, arzu-yı vicdaniyesi ile dekadan olduğu istihbâr edilmiştir.”

Görenler söylüyordu: Bu telgrafnâmem okunur okunmaz Hacı yerinden fırlamış, kavuk bir tarafta, kunduralar bir tarafta, dehşetli küfürler ederek böyle bir küfr-i azimi ömründe ihtiyar etmeyeceğini, benim aleyhimde ikâme-i dava eyleyeceğini; bir daha dükkânına koymayacağını bağıra bağıra söylemiş.

İki gün sonra idi ki alessabah Direkler Arası'na gittim, kendisinin dükkânından çıktığı esnâda görünmeksizin dükkâna girip köşeye kuruldum. Semâveri kucaklamış olduğu hâlde kapıdan ilk adımını atar atmaz beni görünce dondu kaldı. Hiçbir şey söylemeden mangalı düzeltti. Çayı demledi. Ben de sükût ediyordum.

Bir fincan yaptı, kendi içti. Bir tane daha yaptı, onu da kendi içti. Cebinden kırk para çıkarıp çekmeceye attıktan sonra:

- Bizim memlekette münâfıklardan siftâh etmezler! Diyerek üçüncü çayı da bana getirdi. Ben de:

- Bizim memlekette de mürtedler elinden çay içmezler dedim, kalktım. Yakama yapıştı.

- Ben ne mürtedim, ne dekadanım. Halis Müslüman, Hacı Reşid'im. Seninle davâm var. Sen benim dinime dokundun! Diye ağlamaya başladı.

Meğer cidden müteessir olmuş imiş! Bittabi derhal tebdîl-i lisân ederek gönlünü almaya çalıştım. Siz zihniyete bakın! O lâtifeye o kadar ehemmiyet vermiş ki:

- Bunu gazete ile tekzib etmezsen sana fenâ hâlde inkisâr ederim. Çünkü Bağdat'ta herkes okuyacak ve bana lanet edecektir. Dedi.

- Yarın gözümden al!

Dedim.

Bunun üzerine barıştık. Filvaki ertesi gün tekzîbnâmeyi yazdım, ondan sonra biri gelip de:

- -Vay, Hacı, sen dekadan olmuşsun, dedi mi koynunda sakladığı meşin cilt içindeki tekzibli gazeteyi çıkarır, gösterirdi.

Muzip çok!. Yine bir gün birine fıkra-i tekzibeyi göstermiş, o da:

- Demek ki tecdîd-i îman eylemişsin! Demiş.

Hatırımda kaldığına göre böyle bir hâlin vukûa gelmemiş ve vukûa gelmek ihtimâlî de aslâ vâki olmamış diye bir telgrafnâme daha tahrîrine mecbur olmuşum.

Edebiyât-ı cedîdecileri bilmem ama İstanbul'daki şuarâ-yı kadîmeden, zümre-i mutavassıfından buraya uğramadık bir tane bile yok idi. Taşraya gidenlerden mektup yollayanlar da nadir değil idi.

Hep bu nümayişler hâtırı için idi ki meydan-ı matbûâtı tarif ettiğim zaman Hacı Reşid'in dükkânı muterize içinde göstermiş idim.

Bir zamanlar sadrazam, vûzerâ dâirelerinde bulunan mehâfil-i edebîyenin buralara kadar düştüğünü görmek de bir bedbahtlık idi. (Damad İbrahim), (Koca Ragıb), (Mustafa Reşid), (Mustafa Fâzıl) ve emsâli rical-i devletin konaklarının birer encümen-i dâniş halinde bulduklarını bize tarih ve rivayât anlatıp durur. Cevdet Paşa merhûm ki bir allâme-i zamanın Reşid Paşa'ya kütüphâncilik ettiği göz önüne alınacak olursa devr-i Mecidi'de bile ulûm ve maarifin ne kadar mutenâ ellerde mazhar-ı tazîm ve tekrîm olmuş olduğu tezâhür eder. Bu esnada ise yalnız (Münif Paşa) dâiresinden bahsediliyordu.

Şuraya biz de ilk defa olmak üzere Sarafim nâmında bir ermeni tarafından Bâyezid'de Okçular başında tesîs edilmiş olan kıraathânenin de idhâl-i lâzîmedendir. Fıkr-i kıraâtm tamimi için ilk hâtıra ıtlâkına şayan olan bu müessese az zaman zarfında enva-ı matbuanın merkezi olmuş idi. Eski, yeni gazete, risâle koleksiyonları ile münteşir kitap ve mecmûaların hemen cümlesi numarası numarasına burada bulunuyordu.

(Sarafim) uzuna karip boylu, az tıknazca, benim gördüğüm zamanlar kıranta, güler yüzlü biri idi. Eski müvezzilerden Tönbekici Celil ile Hasan bu müessesenin gösterdiği faaliyetten dolayı ehemmiyetlerini kaybetmişlerdi. Sahaflar,

Kaşıkcılarbaşı, kitapçıları dâimi bir muattaliyete mahkûm olduklarından meşhur kitapçı Arakel ile Karabet, Ohannes, Kasbar gazete müvezziliğini yeni sistem kitapçılığa irtikâ ettirmiş bulunuyorlardı.

Bunlar (Bâbîâli) yokuşunu birer birer tırmanmamışlardı. İnsan bir sahâfîn karma karışık, yığın, yığın, raflara, âdi gözlere yerleştirdiği ekserinin ciltleri mekşûf ve perişan yatan kitap kümeleriyle tozlu kütüphânesinden kalkıp da bu kütüphânelere girdiği zaman velev pek ibtidâi bir hâlde olsun gördüğü şeme-i intizâmdan mahzûz oluyordu.

Sarafîm Kırathanesi'nde ise bu intizâm daha ziyâde mahsus idi. Bahusus müdâvimini, zevât-ı mütahayyizeden mürekkep idi. Masaları üzerinde günün gazeteleri ile en son münteşir kitap ve risâlelerden biri bulunur ve bu hizmete mukâbil mesela kahveden kırk para alınırdı.

Müessese, yalnız İstanbul ile değil, taşra ile de tesis-i münasâbât etmiş idi. Ciddiyeti hasebiyle burada oturmakta da ayrıca bir intizâm görülürdü. Yan oturmak, kavuğu pencere kenarına dayayarak bacaklar çekik mızganmak, masaya çat çat vurarak (bana bir kahve getir) diye bağırarak, hızlı hızlı konuşmak, sarhoş gelmek, velhâsıl zamanın kıyâfet-i muntazamasının icâb ettiği etvâr-ı edebiyânenen müteberri efrâda mahalli telâki olmak gibi hadisât vukû bulmazdı. Bir iki ayak merdiven ile çıkılır, uzunca, dar bir medhalin iki tarafına dizili yuvarlak masalara oturulurdu. Binaenaleyh burada velvele-i inşâddan eser bulunamaz. Şuâra'yı müteheyyiceden hiçbirini burada görülemezdi.

Fakat biraz ileriye gidip de makasçılardan geçerek meşhur boğaçacı fırınının yanındaki sokaktaki Taş Han denilen cesîm meyhânedan girilince en tenhâ günde hiç olmazsa kendi kendisine söylenen sermest-i ilhamât, perişan kâkül, çatık kaş, muhtekîn dide, bıyıklı ise bir tarafı yukarıda bir tarafı aşağıda, sakallı ise her ikisi birbirine karışmış güriban çâk, masasının üstünde şişesi, kadehi, mezesi, kalemi, kağıdı, hattâ mecmûa-i eş'arı veyahûd bir şâirin divânı ile kirli mendili, tütün paketi veya kutusu duran birine tesâdüf etmek yüzde doksan dokuz ihtimâl dahilinde idi.

Bu zâtın dükkâncı, tezgâhtâr, aşçı nezdinde türlü türlü itibârı vardır. Dükkâncı her nereden veya her kimden ise bunun çok okumuş, kafalı bir adam olduğunu, fakat bu memlekette bu çelimde, bu hâlde adamların para kazanamayıp ömürlerini işret-i müdâm ile geçirdiklerini öğrenmiş, hikâye arasında tezgâhtara, yemekte

hizmetkârlara söylemiş, onlar da yan yan megolos antrapus diye aşçıya göstermişlerdir. İşte bugünden itibaren bu zat her ne vakit birini çağırrsa:

- Geliyor!...

Demezler.

- Oriste!...

Derler. Masasına iki el ile asılmazlar, yarım divân dururlar. Dışarıdan yemiş, tuzlama veya şâir bir şey ısmarlarsa küçüklü büyüklü seğirtirler, arada dükkâncı da yanına gelir, hâl ve hâtır sorar, şişesini koklar, ekseriya tezgâhtâra:

- -Gel bunu değiştir, benim içtiğimden ver!

Der. Giderken tezgâhtâr da bir tane kirasu eder, şişe verirse yıkar, şartlar, koklar. Bir daha yıkar, süzer, doldurur, siler, temizce bir kâğıda sarar, gece ise:

-Kali nikta! Beyim. Yarın sabah erken!...

Gündüz ise:

-Yine buyurun paşam!

Veyahut:

- -Sizin arkadaş sorarsa ne diyeyim?

Suretinde arz-ı hizmet ederek teşyi eyler. [S.289, s.3]

Ahmet Rasim

3.95. İki Yüz Doksanıncı Sayı

Cilve-i Tesadüf!

(Peyam-ı Sabah) ın intişarından beri bir takım dedikodular efvâh-ı nâsda deveran etmeye başladı. Leh ve aleyh meselesi bizde adet hükmünde olduğu için ehemmiyet bile vermiyordum.

Dün (Bir Hânende) imzasıyla aldığım varaka, bence câlib-i dikkat oldu. Sahib-i varaka, musikinin de şiiir gibi kendisine has bir kehaneti olduğundan bahsediyor, diyor ki:

Musikimiz (Peyam) ile (Sabah) ın bir gün olup teşrik-i mesai edeceklerini hattâ (Peyam) ın neşriyata başladığı günden, senelerce evvel keşfeylemiştir. Bu keşifte (Lütfi Fikri) Bey'e ait oldukça kuvvetli işaret bile vardır. Enderun-ı Hümayun imamlarından meşhur (Hat-ı Hüsnü) Efendi merhumun (mahur) bir şarkısı vardır. Bu şarkının bahtımıza taalluk eden iki mısraı şunlardır:

(Sabah) taraf-ı vefadan, (Peyam) yok mu?

Visal ü (lütfuna) dair (kelam) yok mu?

Diğer bir tahlil-i nazarı bu işin içinde (Kemal) Bey'in de mündemic olduğunu göstermektedir. Filhakika ikinci mısraı dikkatle bakılacak olursa sanayi-i edebiyemizden bir kalb-i naks ile (kelâm) ı (Kemal) e tahvil etmek asandır. Şu hâlde matbuatımızda nice eyâm sonra zuhur edecek olan bir hadise-i külliye'nin, musikimiz tarafından vaktiyle ima edilmiş olduğu tezahür etmez mi?)

Cidden söylüyorum ki tesadüf, bazen mucizeler gösterir. Fakat sizi (ileri) nin (Sirkencübîn) namındaki şairine bakmayınız. Bu keşif üzerine yine hâmerân-ı makâl olacak, bu da nakıstır buna, sektedar olsa da olmasa da:

(Aleksan Efendi'den selâm yok mu)

Gibi bir mısraı ilave etmelidir, diye defe koymaya kalkışacaktır.

Ne diyebiliriz ki:

(Neva-yı saza muhabbet bozuk düzen yaraşır)

Diyenler de göçüp gitmişlerdir. [S.290, s.2]

A.R

(Lloyd George) un İki Mühim Nutku

İngiliz başvekilinin boğazlar ve payitaht hakkındaki nokta-i nazarına delalet eden iki nutkunun gazetelerde münderic metinlerini bervech-i âti derc ediyoruz:

Loyd Corch ahiren avamı kamerasında Lord Gürzo un mütalatını takiben şöyle demiştir: “Muhterem dostum diyor ki: Gayr-i müslümanlarla meskun yerleri ayırarak ve yalnız İstanbul ile Anadolu’yu geriye bırakarak sulh-ı akd etmek mümkün değil mi idi? “Peki, ya İstanbul ne olacak? Bir zamanlar bizim yüzümüze kapanan kapıları

aynı bekçilerin yed-i muhafazasında mı bırakacağız? Eğer bu kapılar bizim donanmamıza ve ticari gemilerimize açık bulunsaydı [askeri mülhazalar suretinden hoşlanmam, fakat bu hususta muteber menabi askeriyeden malumat aldım] harp iki, üç sene derecesinde kısıtlanabilecekti. Romanya ve Rusya'nın yardımına koşamadık. Tuna'ya gidemedik. Kapılar ihânetkârane bir surette yüzümüze kapanmıştı. (Dikkat, dikkat sadaları) aynı kapıcıya itimat gösteremeyiz. Fakat ne gibi tedabir-i ittihaz etmek mümkündür? Bu cihet Amerika veya adm-ı iştirakine tabii idi. Lord (Robert Sesil) herkesten iyi bilir ki Amerika'ya müracaat edilmiştir. Fakat bu bahs üzerinde tevkif etmek istemem.

Sonra Anadolu ve oradaki Hristiyan cemaatlerin himayesi meseleleri kalır. Amerika bu işe karışacak mı ve ne dereceye kadar karışacak? Bu maruf ve tarihi arazideki faaliyet-i demeddinikârane Amerika'nın iştirak edip etmeyeceği mühim bir mesele teşkil ediyordu. Amerika bu hususta bir karar vermezden evvel mukarrerat ittihaz etseydik Amerika'yı gücendirecek ve şüphe uyandıracaktık. Vefak ve İtilaf'a o derece ehemmiyet veriyorduk ki Türkiye ile zuhura gelebilecek ihtilafların neticelerini ağır yükler altına girmeyi, İsyân ihtimalatını göze aldık. Bu tehlikelere rağmen kararımızı tesri etmemek muvaffaktı. Daha sulh-ı akd etmemizin sebebi budur.”

Diğer taraftan Loyd Corch Türkiye sahi hakkında şu mühim beyanatta bulunmuştur: Paris'te avdet ettiğim zaman, Türkiye ile muahede-i sulhiye hakkında bazı izahat ve tafsilât vermeme heyet-i muhteremeniz müsait edecektir. Mamafih avam-ı kamerasi, bütün teferruat üzerinde Londra ile Paris arasında bir ihtilaf tam hasıl olduğundan emin olabilir. Türkiye muâhede-i sulhiyesi İngiltere'nin Mondros'ta devl-i müttefike ve mütarekatın vekili sıfatıyla akdedilmiş olduğu mütareke esasatına tevfi ken imzalanacaktır. O şerait-i mütareke mahfi tutulmuştur. Çünkü bu şerait-i tanzim edilmekte bulunan muahare-i sulhiyeye vazi olunacaktır. Fakat herhalde tanzim edilmekte bulunan şeriat-i sulhiye de Türkiye'nin mâzide-i müttefiklere ihanet ederek, boğazları sed ve Prusya militârizâne teslim ettiği gibi istikbal de ahkâm-ı muhedatı ihlâl edilmemesi için icap eden tedbirler ittihaz olunmaktadır. Namuskârane olmayan bu hareketten dolayı o zaman Türkiye'yi haber ve tedhiş altında idare eden ve birliden(?) telâkki o amer eden oligarşinin müsait bulunduğu doğrudur.

Binaenaleyh İstanbul'da böyle hıyanetlerin tekrarı kâbil olmaması, Çanakkale boğazlarının bütün cihana serbest ve Karadeniz'e sirosferin açık bulunması için icap eden tedbirler ittihaz edilmektedir.

Efendiler, İngiltere'nin bahr-ı sefidde Hindistan tark-ı bahriyesini taht-ı emniyette bulundurmak suretiyle müdafaa ve himaye edilecek pek azim menafî vardır. İngiltere bu menafîi, hem istikbalde kendisini suret-i katiye de tahtı emniyette bulunduracak ve hem de İslâm kitlelerinin haksızlığını vasiyet ve hiddetlerini mücip olmayacak bir surette himaye ve müdafaa edecektir.

Bahusus ki, tebaamızın bir kısmını İslâmlar teşkil ediyor. Bunlar davayı müttefikin uğrunda kanlarını dökmüşler ve milli ve siyasi mevcudiyetlerinin muhafazası hususunda benden teminat-ı katiye ahz eylesenmişler idi. 1918 senesi kanunisaninin on ikisinde Lord Montagu tarafından Hint müslümanlarına verilmiş olan mevaid, harp esnasında İngiltere tarafından Türkiye'nin zir-i idaresi altında yaşayan hıristiyanlara ve tanınmış diğer unsurlara verilmiş olan mevaide asla hanel gelmeksizin hiç şüphesiz tutulacaktır. Bu mevâidi tekrar da Arap, Ermeni ve Rumlar'ın sakın bulunduğu Türk havalesindeki su-i idâreye suret-i katiye de nihayet verileceğini beyan etmekte asla tereddüt etmedim. Binaenaleyh pek yakın bir zamanda Türkiye ile muâhede-i sahiye ahkamı resmen ilan edildiği zaman hüsn- i niyet sahibi zevatın, şerait-i sulhiyeden memnun kalacağını ümit ettiğim İslâm kitlelerine gaddar ve haksızlıkta bulunulduğunu tasdik eylemekle beraber, maruz buldukları su-i idâreye nihayet verileceği hakkında anasır-ı saireye vermiş olduğumuz mevaidin, birçok nukâtta en nikbin olanların ümit ve tahminlerini kat kat geçtiğini itiraf edeceklerine eminim." [S.290, s.2]

Bursa Mektubu

Bursa'da Yılbaşı merâsîmi – İstiklâl-i Osmani ihtifâli – Bursa Mecmuası'nın tekrar neşri – Tadvikât-ı İktisâdiye Şirketi..

Bursa : 1 Kânunissânî 331

Muhâbir-i Mahsumumuzdan

Bursa'da Yıl Merâsîmi:

Noel bayramı münasebetiyle Fransız mümessili Kapiten Busar tarafından Şark Tiyatrosu'nda yapılan müsâmere pek parlak olmuş, vâli ve ricâl-i hükümet ve eşrâf ve muteberân-ı memleket meddüvan hazır bulunmuştur. (Terbiye-i Etfâl) memleketinin mini mini hanımları tarafından tertip edilen pek güzel bir sahneyi harb-i umumiye âid sinema manzaraları takip etmiş, ve bundan sonra itâm-ı muhacirinden seksen kadar zavallı yavrucak Noel hediyeleriyle tatabbub edilerek kendilerine elbise ve kunduralar tevzi olunmuştur. Tevziyâtı mütâkib sanâyi mektebi musikisi tarafından terennüm olunan “Marsiyez” in – her milletin kalbine güya kendi mefâhirini söyler gibi munis gelen – nağmâtı arasında hâzrun Vâli Beyefendi'yi takiben pek nâzik ve kibar bir zât olan Mösyö Kapiten Busara'a teşekkür ve vedâ ederek ayrılmış ve bu suretle merâsime hitâm verilmiştir.

İstiklâl-i Osmani İhtifâli:

Bu sene Bursa'da (İstiklâl-i Osmani) ihtifâlî geçen senekine hiçte nisbet edilemeyecek kadar parlak ve mutantan olmuştur. Memleketin bütün sınıf-ı içtimâiyesi kendilerine mahsus bayraklarla (Meşâyih, ulemâ, mekâtib-i muhtelif talebesi, esnâf heyetleri, matbuât-ı müntesibleri) iştirâk etmiştir.

Ulemeden ve Teâli-i İslâm Cemiyeti heyet-i idaresinden Şeyh Servet Efendi gayet samimi ve belîğ bir nutuk irâd etmiş, yüreklerden kopan alkışlarla hitâbesi mütadid defalar fâsılalara uğramıştır. Din-i İslâm'ın istiklâlsiz yaşayamayacağını ve Osmanlı istiklâline vâki olabilecek en hafif bir taaruzun bilumum dünya Müslümânlarınca nâ-kâbil hazm u kabul bir muâmele olacağını bu hususta sâhib-i rey olanlarca bilinmesi lâzım geleceğini – kalbinin sesine sekteler arızalar veren heyecanıyla – hakıran Şeyh Efendi'nin bu hitâbesi Din-i İslâm'ın, onu asırlarca sinesinde muhâfaza eden vâli yevmülkiyâm muhafazayı deruhde eden Osmanlı saltanatına teşekkür etmekte olduğu zehâbını tevellüd ederken gönül isterdi ki aynı istiklâl sâyesinde, yine aynı istiklâlin hârsı olan Osmanlı erlerinin ulv-i hamâseti sâyesinde ibkâyı mevcudiyet edebilen Rumların, Ermenilerin Musevilerin de sıhhe-i şükrânı bu merâsime iştirâk etsin.

İstiklâl-i Osmani merasimine iştirâk etmekle bu vatandaşlar tarihine güfrân-ı nimet etmiş oldular.

Belediye dâiresi meydanında on binlerce halkın sokaklara sığamayan izdihamı vakur ve mâtemdâr bir kitle-i milliye hâlinde müesses istiklâl ve saltanatımız olan büyük Osman'ın türbe-i mübârekesine şitâb etmiş, ziyâreti mütâkib dua ve nutuklar tilâvet

ve kırâat edilmiş, bilâhare bu heyet muhteşem ibr kafil halinde bâni-i sâni Çelebi Sultan Mehmed'in türbe-i şerifesine giderek ifâ edilen vazife-i duâiyeden sonra merâsime hitâm verilmiştir.

(Bursa Mecmuası) nın Tekrar Neşri:

Bir seneden beri neşredilmekte iken Bursa tarihinde birdevr-i fetret ve nühuset teşkil eden mâzi-i mâlumede bittabi düçâr-ı tatil olan (Bursa Mecmuası) bu defa heyet-i tahririyesini tevsi ederek bilhassa vilâyetin mesâil-i ilmiyeye ve içtimâiye ve umur-ı sanâiye ve zirâaiyesiyle iştigâle hasr-ı faâliyet eylemiş ve hedef-i terakkisini mükâlat-ı nazariye ile tehdit etmeyip sanâyi-i muhtelif esnâfını bilfiil tenvir ve irşâd etmek gâyesinde çalışmakta bulmuştur.

Tadkikât-ı İktisâdiye Şirketi:

Bursa'da (Tadkikât-ı İktisâdiye Şirketi) ünvânı altında birleşen münevver gençler hayâtı ve iktisâdi mesâil ile iştigâl etmek üzere bir muhâfil küşâdına teşebbüs ederek bu babda âlelusül hükümete mürâcat-ı lâzımede dahi bulunmuşlardır. İnşallah muvaffak olurlar da ben de onların muvaffakiyât-ı mütevâliyelerini (Yeni Gün) e yazmakla mebâhi olurum. [S.290, s.4]

**

3.96. İki Yüz Doksan Birinci Sayı

Hükümet Mukadderatımız Hakkında Nikbin

Şayiat etrafında: Hükümetin ümitleri-Sulh ve murahhasları ve Ahmet Rıza Bey Meclis-i Milliye'nin küşâdı- Dahiliye meseleleri..

Mukadderatımız- mühic şayeler- Hükümet konferansa müracaat etti mi- Ahmet Rıza Bey- Davet ne vakit- Meclis-i Mebusan'ın küşâdı- Nisap ekseriyet meselesi İzmir intihabatı- Vali İzzet Bey'in vefatı

Dün muharirlerimizden biri dahiliye nazırını Damat Şerif Paşa'yı ziyaret ederek mukadderat-ı atiyemizin tayini münasebetiyle devran etmeye başlayan bedhavata şayet hakkında fikirlerini istimzac etmiştir. Müşarileyh demiştir ki: Hususi maksatları matuf işâat ehemmiyet vererek cesaretimizi hiçbir zaman kaybetmemeliyiz. Esasen mucib-i yes bir şeyi yoktur.

Mukadderatımız henüz tayin etmemiştir. Mamafih meşru hukukumuzun muhafaza edebileceğini ümit ederiz.

- Hükümetin sulh hakkındaki nokta-i nazarını devl-i itilafiye mümessilleri vasıtasıyla Sulh Konferansı'na bildirdiği söyleniyor?
- Yanlış! Öyle bir şey olsaydı, saklamaya lüzum görmez, söylerdik!
- Sulh merhusluğu kabul için Ahmet Rıza Bey'e müracaat edildiği söyleniyor?
- Haberim yok, fakat zannetmem. Sulh merhuslarımız henüz ismen tayin etmedi ki Ahmet Rıza Bey'e müracaat edilmiş olsun!
- Hükümet, Sulh Konferansı'nın pek yakında davet edileceği ümidi olan baki mi?
- Şüphesiz, intizar ediyor ve kanunusaninin nısf-i evvelinde davet olunacağını ümit eyliyoruz.
- Bazı gazeteler meclisin yevm-i küşadının tayin ettiğini yazıyorlar?
- Yanlış, henüz tayin etmedi, fakat birkaç güne kadar behemehal açılacak ve yevm-i küşâdı da ilan edilecektir.
- Yevm-i küşadın irade-i saniyeye arz edildiği iddia olunuyordu?
- Bittabi bu da yanlış, irâde-i küşadından bir gün evvel bile istihsal edilebilir.
- Müzakere için lazım olan ekseriyetin mebusların bugünkü adedine göre tayin edilmesi iktiza edeceğini söyleyenler görülüyor?
- Evet.. Fakat küşad için nisâb ekseriyetine lazım yok. Müzakere için var. Müzakerede Meclisi ait bir şeyi icâb ederse bir karar ile meclis ayana müracaat olunur. Hükümetin vazifesi yalnız Meclis açmaktır. Hükümet bu vazifesini yapacak, mütebakisini mebuslara terk edecektir.
- Hükümetin beyannamesi ne zaman okunacak?
- Hükümetin beyannamesini, programını müzakereye başladığı zaman okuyacaktır. Ondan evvel matbuata tebliğ edileceği doğru değildir.
- Islahat-ı dahiliye için yeni bir proje yapılmış?
- Evet hazırlıyorum, ikmâl ettiğim zaman görürsünüz.

- Vilayette asayiş?...
- Mükemmel, Balıkesir ve Bayburt meselesi meseleleri neticelendi Anzavur mündefi oldu, Eşref de oldu.
- Memleketin iktisadiyatı ile meşgul olmak üzere yeni bir nazarat teşkil edilecekmiş?
- Katiyen asıl ve esasi yok, tekzip edebilirsiniz! [S.291, s.1]

Ba'del Sulh

Onar, on birer yaşlarında iki mektepli efendi, ellerinde çantaları, sokakta durumuşlar, galiba arkadaşlarından birini bekliyorlardı. Yüzlerinden neşeli oldukları görülüyordu.

Ben muhaverenin sonunda yanlarından geçtim. Biri dedi ki:

- Sen ağzınla işitiyorsun!.

Öteki de derhal

- Sende kulağına söylüyorsun!

Cevabını bastırdı. Gülmeden kırılıyorlardı. Anladım. Tamam değilse bile vech-i teveccühte bir bes yok. Eşya dersleri mebâdisinde bulunuyorlar. Hocaları içlerinden birine havas-ı hamseyi sorduğu zaman mutlaka çocukcağız şaşalamış, meselâ uzv-ı sem, ağızıdır demiş olacak.

Çocukluğun letaifi pek çoktur. Bizde de buna yakın bir hadise-i mudhike olmuştu. Fransızca dersinde idik. Muallim, en çalışmaz bir refikimizi tahta başına kaldırdı, dikte ediyordu. Refikimiz Fransızca kaşık manasına olan Guieller kelimesini bir türlü yazamıyordu. En nihayet, muallim tebeşiri elinden alarak yazdı. Yazar yazmaz bizim arkadaş, öyle bir vaziyet aldı ki bu vaziyeti ile kelime iyi söylenilmiş olsa imiş, doğrudan doğruya yazabileceğine işaret etti. Bunun üzerine muallim sordu:

- Ne demektir?

Durmadı bile:

- Kulak!

Dedi. Hiçbirimiz dayanamadık. Güldük. Muallim de dayanamadı; gülererek:

- Demek ki pilavı kulağınla yiyorsun!

Dedi. O zaman nazarımızda bu becayiş pek mudhik göründü. Taamda her pilav gelişte kulağına bakar, kızıldırır idik. Tabiat bu!.. Onun füşat-ı asarını bunca ulema-yı fen henüz tamamıyla tetkik ve telfik edememiştir...Olabilir ki geçenlerde (Afrika) ormanlarının birinde Danimarkalı (Gapel) namında bir sayyadın gördüğünü gazetelerin yazdığı (Viznetoruzus) namındaki kabl'et-tarih hayvanın ağzı kulak, kulağı ağızıdır.

Maahaza bu hadise-i becayişi Afrika ormanlarında aramaya da hacet yok. Aramızda burnuyla görenler yok mu? Fizyolojinin tahavvülât-ı arzıyeyi kim inkâr edebilir? Bahusus biz de mesail-i siyasiyenin büründüğü kisve-i hazıra-i rezalet, ağzımızı burnumuza karıştırıp durmuyor mu?..

(Serveri) merhum bile bunun istihale-i maneviyesine kail olarak:

(Dilber olurduk kulaklar görmedik, göz duymadık)

(Sürme çeksem köşke, menkûş taksam burnuna)

Demiştir. Ecdadımız:

- Ağzından çıkamı kulağın duysun

Derlerdi. Biz bilâkis. Kulağımızın işitmediklerini ağzımıza söyletiyor, gözümüzün görmediklerini burnumuza koklatıyor, bittabi ehl-i dikkat indinde mashara oluyoruz.

Her zaman söylediğim gibi şimdi yine tekrar ediyorum:

- Bugünlerde yazdıklarımızı ba'del sulh okuyacak olanlar tüküreceklerdir.
[S.291, s.2]

A.R

Cevaptaki Teehhürümün Sebebi, Mukaddime-i Makamında Bir Hasbihal

İmla encümeni reis-i muhteremi edib maal-perver

Ali Ekrem Beyefendi hazretlerine:

Muhterem Efendim,

İmla meselesi hakkında nam-ı muhteremlerine ithaf etmek istediğim uzunca bir silsile-i makalatın şu ikincisini ağır bir teessürle yazıyorum. Bugün yedinci gündür ki küçük oğlumun mühlik bir hastalıkla mücadele ettiği firaş-ı ıstırabı kenarında geceleri gözlerimi herkesten sonra kapıyor, sabahları bilakis herkesten evvel açıyordum. Beş senedir felaket ve acıların tufandan daha evvelki tahripkâr zelzeleler, sukûtlar ve inhidâmlardaki şiddetle hücum ettiği zavallı vatanıma, ismini garbın uzak bir diyârından, fakat buhranlarını kim bilir hangi cehennemın havl-i ateş-zarından getiren korkunç bir nezle, bu mini mini vücudu kızgın çöllerin yaşarmış yapraklara hücum eden semum-ı ihtirakıyla yakıyor. Yunan şairi (Homer) in zamanında (İspanya) fakları bugün cennet dediğimiz bir alemin timsal-i kadimi olan bir feza-yı mesudata dokunur, zannedebilirdi. Esatir-i Yunaniye göre arzın müntehasını bahr-ı sefidin bittiği bu ufuklarda arardı. Şimdi eski (Bizans) ile “ölüm” dedikleri mahuf uçurumun arasında bir İspanya nezlesinin tesis ettiği irtibat, ne elim bir (muvafakat-ı tezat) a mazhar oldu! Bunu bir baba mefkuresiyle düşünmek, dimağ içinde yangınlar, cehennemler ikâd eder. Şu sözleri yazmak için kendimde nasıl kuvvet bulduğuma, daha doğrusu nasıl düşünebildiğime hayretteyim. Fakat söylemekteki teselli ne de vardır? İnsan ıstırabatından bahsetmekle, vicdanını kemiren bir ihtiyacın azıcık tatmin olunduğunu duyuyor.

Lisan bahsi her düşünceye karışır! Natıkiyet-i beşerin münşeini arayanlar, ruhtan kopan feryatların efhâm ettiği mana-yı tesiri düşünmüşler. On dokuzuncu asır mütefekkirininden (Erder) Herder gibi belli başlı feylesoflar tekellümün mebdini en ziyade ızdırıp ve meserretin hasıl ettiği gayr-i irâdi seslerde buluyorlar. Diğer bir kısım ulema ise tekellümü tefekkürden ayırmak lüzumunda şiddetle ısrar ediyor. Bu ihtilaf, asaba hakim bir hissin husule getirdiği feveran esvat ile faaliyet-i idrâkiyenin mahsül-i ilhâmı olan bir fikri, bir maksadı ifade için çıkarılan sedalar arasında mevcut fikrin uzun uzadıya tetkikine bir zemin hazırlamıştır. Hakikat hangi tarafın müddeasına tevafuk ederse etsin, bence tahsisat-ı ruhiyeden mütevellid, sayhaların o “ah, oh” gibi mübhemat-ı savtiyenin (münşe-i lisan) bahsinde büyük bir kıymeti vardır.

Bilmem dikkat buyurulur mu? Mektubumun mukaddimesi şarkın eski kasidelerine mahsus bir (beraat- i istihlal) yahut (teşbib) alışkanlığıyla şahsi bir teessürden (münşe-i lisan) meselesine intikal ediyor! İsterseniz şu noktayı asıl bahse girmek için

bir girizgâh addedeyim: Bizde en çok uğraşılan şey lisândır. Fakat dikkat edilirse en ziyade ihmal edilen mevzuun yine lisandan ibaret olduğu anlaşılır. Altı yüz seneden beri lisân ile meşgul olduk. Karşımızda “ulum-ı edebiye”nin vaz ettiği bazı alçacık sinurlu(?) daire-yi rüyetimizi kapamış! Bundan ötede lisanın asıl tetkik edilecek hakaiki, serair-i azimesi olduğunu hatırımıza getiremiyoruz. Lisanı (sarf) tesis eder, ona yine (sarf u nahv) kavaidi hakim olur, sarf bilen lisanı bilir ve öğrenir zannediyoruz. Sarf mı?.. Garip! Acaba imla meselesine karışan bazı zevat-ı latife mi ediyorlar? Sarf, lisan bahislerinin en basit tabakasıdır. Şimdi yazarken düşündüm. İlmü’l-sene mütehasıslarından “File Aslebezg” isminde bir zat bünye-i lisana dair yazdığı eserine L’audela des grammai res “sarfların fevkinde” namını vermiş. Bu zatın lisan ile sarf arasındaki irtibatı nasıl telakki ettiği şu unvandan anlaşılır.

Zat-ı âliniz, yazdığım ilk mektuba lutf-ı asaletinizin meal-i belîği olan büyük bir tevazuuyla mukabele buyurdunuz. Kendinizin (İlmü’l-sene) ile iştilal etmediğinizi söylediniz. Şu tevazuun kadrini anlayanlar bilirler ki ihtisasın hakim olduğu asırda, ekseriya “bilmem” sözünün pek derin bir kıymet-i fazileti vardır. Eminim ki (Ali Ekrem Beyefendi) üstadımız, sair-i ilmî ve edebî tetebbuatı arasında (İlmü’l-sene) ye ait eserlerde okumuştur. Fakat “bilirim” demeye ancak (şumul-ı ihtisas) ve (ihata) şeklindeki bir vukufa yakıştırdıkları için “ilmü’l-sene ile o kadar meşgul olmadım” cümlesini en necip bir tevazuuyla irad edivermekte tereddüt etmiyorlar. Halbuki (lisaniyat) ta mütehasıs oldukları zannedilen zevattan bazılarının sarftan başka bir mevzuuyla zerre kadar alakadar olmadıklarını şimdi arz edeceğim izahat, kati bir surette ispat edecektir. Keşke imla meselesinde benimle mübaheseye teşvik buyurduğunuz (Ahmed Cevad) Beyefendi de “ilmü’l-sene ile meşgul olmadım” deselerdi!.. Kendileri bahse “benim malumat-ı lisaniyem?” Davasıyla giriyorlar. Neticede verdikleri malumatla henüz (İlmü’l-sene) nin, fonetiğin, esvat-ı hecaiyeinin mahiyetleri hakkında en sade bir fikir icmalî bile hasıl etmemiş olduklarını meydana koymaktan başka hiçbir şey yapamıyorlar. Ortada bir de çetrefil tashihler var. Olur mu ya! ... Teşrihata başlayalım: (Ahmed Cevad) Beyefendi, (Yeni Gün) ün İmla Meselesi diye açtığı (lisaniyat) münakaşasına karşı üç mufassal makale ile bu bahse karışanların hemen hepsini tenkit ettiler. Azürde-i siham tarizleri olanlar arasında bir de “Rifat Samih” var ki bazı makus hakikatler gibi başkasının zühülüyle kendi muayyen şeklini değiştiren bu ismin temsil ettiği (Samih Rifat) bendenizim,

Muallim (Ahmed Cevad) Beyefendi benim “İlmü’l-sene ”ye dair verdiğim izahattan bir kısmını evvela biraz müphem, sonra da şayan-ı tashih buluyorlar. Olabilir. Yalnız şunu bilsinler ki hatayıyatım -eğer varsa- noksan tetkiklerimden değil, belki kabiliyetsizliğimdenidir. Yoksa (lisaniyat) ile pek de az meşgul olmadım! Herhalde anlaşacağız. Ahmed Cevad Beyefendi’nin irae buyurdıkları hatalarımın şümul-i ilmiyesi pek vasi olduğu için muhterem muarızımın tenkide lüzum gördükleri nikatı ayrı ayrı izah etmek istiyorum. Biraz uzun sürse de (lisaniyat) meraklılarınca faydasız tafsilattan addolunmayacaktır, sanırım. Muallim Ahmed Cevad Bey bana ait itirazlarıyla bilhassa şu bahse temas etmiş oluyorlar: - İlmü’l-sene ve mukayeseli sarf- münşe’üs-sene bahsi- esvat-ı hecaiyenin mahiyeti, mebhasü’s-savt ve fonetik-sarfın lisandaki mevkii- Türkçenin tasrifi lisanlardan olup olmaması.

İlk bahsi ele alalım, muarızım şöyle diyor: Samih Bey’le aramızda hasıl olan bu tevafuktan sonra makalesinde dokunulacak noktaların mevcudiyetini söylemek mecburiyetini hissediyorum. Bir kere müphem yerler az değildir. Ezcümle çok iyi anlaşılması icab ederken pek muallak ifade edilmiş olan şu kaziyenin izahını kendisinden rica edeceğim:

“- Bu ilmin- İlmü’l-sene nin- son iktisab ettiği şekil, lisanların münşei ile yekdiğeri arasındaki irtibattan en ziyade (esvat-ı hecaiyata) üzerinde tahlil ve tamik etmekten ibarettir” bendeniz bundan çok bir şey anlamadım. Anladığım da iktisab etmiş olduğum malumat-ı lisaniyeye tevafuk etmiyor. Bu cümleye nazaran lisanların menşei – bu menşei ile yekdiğeri arasındaki irtibatları tahlil ve tamik edebilmek için- malum olmak lazım gelir. (ben de bunu anlamadım. İbare zorla iğlaka uğratılmış. (münşe’ül-sene) bahsi başka, lisanların yekdiğeri arasındaki irtibat başka! (Bu cümleye nazaran) dan sonraki ibare o kadar çetrefil ki Türkçe değil diyeceği geliyor.) Halbuki İlmü’l-sene nin en büyük meçhulü lisanların menşeidir. (Meçhul olduğu için tetkik edilmesin mi? Aralanmasın mı? Hem o kadar meçhul değil ya! Lisan, zihn-i beşerin bir mahsul-i gayr-i iradisidir. Diye tefsir ediliyor. Demek ki tetkik edilmiş!) Yukarıda feylesof Herder’le sair ulemanın fikirlerini bilhassa icmal etmiştim) Fikr-i kasraneme göre lisaniyatçıların birçok şubeye ayrılan iştilgalat-ı mühimmesinden biri bu değil, belki [lisanların yekdiğeri arasındaki münasebetlerin tahlil ve tamikinden münşe-i tesis ve ihyâdır.] (Tahlil ve tamikinden münşe-i tesis ne demek? Münşe

zaten müessesidir. (Tamikinden tesis) ise gayet garip!) ve lisanîyatın bu kısım mesaisini deruhte eden mebbasada (mukayeseli sarf) namı verilir.”

İşte şimdi maksatları anlaşıldı! Şu sözleri yazan zatın pek muktedir ve Avrupa lisanlarını iyi bilir bir muallim olduğunu düşünüyorum da “İlmü’l-sene ” nin vücudundan kasten teğafül ettiğine hükmedeceğim geliyor. Kendileri ya “İlmü’l-sene ” Linguistique ismini hiç duymamışlar. Yahut bunu (Larousse) gibi muhtasar bir lügat kitabında arayıp öğrenmekle iktifa buyurmuşlardır; insan Larousse’u açar da Linguistique hakkındaki malumatı gözden geçirmek isterse aynen şu ibareleri görür: İlmü’l-sene : Lisanların tatbiki (mukayeseli) ve tarihi tetebbuu. İlmü’l-sene ulum-ı tabiiyeden biridir. Abel Hovelacque tatbiki ilm-i lisan Philelogie camparée sarf tatbiki ve ilh. müradifi!..

Bunu gören bir muharrir, eğer İlmü’l-sene ye müteallik vukufunu yalnız lügat kitaplarının tenvir ve irşadına medyun ise, ilk vesile zuhurunda kalemi eline alır. (Sarf Tatbiki) hakkında işittiği yahut diğer bir muhtasar kitapta okuduğu bir iki sözü (İlmü’l-sene) nin tarifi diye ortaya atmakta tereddüt etmez. Artık bu zat nazarında (sarf tatbiki) ile (İlmü’l-sene) beyninde hiçbir fark mevcut değildir. Birinin tarifi ötekinin mevzuunu teşrih eder. İkisi yekdiğerinin aynıdır. Küçük bir zuhûl (isimde yanılmak gibi) esasat-ı ilmiyeyi birbirine karıştırır. Bana öyle geliyor ki muarız-ı muhterem böyle girilmesi kolay bir girive içerisine düşmüşlerdir. İki satır yukarıda (İlmü’l-sene) duyup da aşağıda “sarf tatbiki”yi tarif ettikleri zaman Larousse’un o “ilh” işaretinde münderiç bir çok mevzuat-ı lisanîyenin daha ilm-i lisanîyeye dahil olduğunu hesap edememişlerdir.

Kendilerine (linguistik) hakkında biraz malumat vermeden bütün hürmet-i kalbimle arz edeyim ki yanılmışlar!

Lisanîyattan madud ilimlerin ekserisi lisanların münşei ve yekdiğeri arasındaki irtibatı tetkik eder. Bu noktada ilm-i lisana, filoloji, sarf tatbiki tamamen müşterektir. Yalnız aralarında pek ince ve hususi farklar vardır. İlmü’l-sene nin tetkikatı esvat-ı hecaiye ve meani nokta-i nazarındandır. Hatta “İlmü’l-sene ”yi esas itibariyle iki kısma ayrılır. Birine, lisanımızda (harekat ve eşkal-i savt), diğeri “meanî” kelimeleriyle nakledebileceğimiz bir rasim verirler. (sarf tatbiki) nin tetkikatı lisanların cüzur ve anasırı arasındaki münasebata aittir. Filoloji, tarihî, dinî, esatirî

münasebatla meşgul olur. Filoloji kumbara -ki bazen aynen ilmü'l-sene manasında kullanılır- kendi daire-i ihtisası dahilinde bunların hepsi camiidir.[*]³¹

Yarım malumatla olmaz. Aradaki farkların ne olduğunu bilmeyenler telakkide hata eder. (Lisanlar beynindeki münasebat) muhtelifdir. Irkî, hecaî, tarihî.

Ahmed Cevad Beyefendi'nin bu hususta malumatı olmadığı güya benim ibaremi tashih için yazdıkları şu tariften anlaşılır:

- Akriba (!) lisanların yekdiğeri arasındaki (esvata) müteallik irtibatları tamik ve tahlil (ederek) o lisanların münşei (aranır).

Muallimin tarifi (İlmü'l-sene) ye göre ne kadar hatalı ise, (mukayeseli sarf) dedikleri ilme göre de o kadar hatalıdır. (İlmü'l-sene) yalnız akraba lisanlar arasındaki irtibatları tahlil etmez. Onun şümül-i ilmiyesi umumidir. Yerine göre bütün elsene-i zümrelerini tetkik ve tamik eder. (Sarf tatbiki) ise esvat ile meşgul olmaz. Cezriyeler ve kaidelerle uğraşır. Bu ilmin vazı olan (Fransuva Bop) eserinin mukaddimesinde cezriyelerin vaz-ı ibtidaisini düşünmeğe lüzum olmadığını, hatta bunları tetkikten bir fayda istihsal edebilemeyeceğini söylüyor. Alem-i şehir (Mafes Möller) de cezriyeleri (tabiatın bir sırrı, bir nükte-i serbestesi) halinde kabul ediyor. Bu altmış sene evvelki bir fikirdi, yavaş yavaş ilmü'l-sene esvattan, esvat hecaiyeden manalar istihracına çalışıyor. Bendenizin tarifimde "İlmü'l-sene nin son aldığı şekil" değişim işte bu hakayıka mebnidi!

Zannederim, maruzatım meseleyi tamamen teşrih etmiştir. Görülüyor ki muhterem muarızım esasını anlamamışlar. Fakat bahsedilmişken (İlmü'l-sene) hakkında biraz daha malumat vermeyi lüzumsuz addetmiyorum. "İlmü'l-sene " adeta (sarf-ı tatbiki) den doğmuştur. Lakin onun aynı değil, bazı noktalarda aksi, nakizidir. Esvatın kelimeler üzerinde gösterdiği bir istibdat mevcuttur ki ekseriya onların şekillerini değiştirir. Bilinmez bir hale koyar. (Sarf-ı tatbiki) bunların merbut olduğu cüzur ve anasını yekdiğerinden ayırır. Tetkikat-ı savtiye ise aradaki irtibatı ispat ile İlmü'l-sene yi sarfın tekzibine mecbur eder. Lisaniyat bütün muvaffakiyatını sarf-ı tatbikiden arasa idi bugün pek geri kalırdı. İlmü'l-sene bir taraftan (cihaz-ı savtı) nın hareketi ve ve esvat-ı hecaiyenin terkihi hususundaki tetkikat itibariyle "hikmet-i tabiiye"ye ve "ilm-i menafiü'l-aza"ya, diğer yandan hadisat-ı lisaniye ve dimağ

³¹ [*]Filoloji kumbaranın (İlmü'l-sene) ile karıştırılmaması için vaktiyle Avrupa ulema-i elsinesi arasında bir münakaşa çıkmıştı. Lüzumu olmadığı için bundan bahsetmiyorum.

arasındaki münasebat-ı hasbiyle de (ilm-i ahval-i ruh) a temas eder. Yukarıda dediğim gibi (İlmü'l-sene) bu kuyûd karşısında iki kısma ayrılmıştır: Seda, mana! ... Lisanların gerek seda, gerek fikir itibariyle geçirdiği safahatı – yahut başka tabir ile tabi olduğu umumi kanunları “sarf-ı tatbiki” göstermez, (ilm'ü-sene) gösterir. Lisanlar hangi münşeden zuhur etmiş? Tekellüm nereden başlar? İnsandaki kabiliyet-i nutkiye nedir? Meleke-i natikiyet-i dimağ beşerin hangi kısmıyla alakadardır. Müteheyyci sesler ne gibi şerait altında hareket eder? Lisanların bünyeleri ne demektir? Lisanlar bir asıldan mı, yoksa müteaddid asıllardan mı çıkmıştır? Tasnif-i elsinede riayet olunan esasat hangileridir? Hayat memmat nedir? Bütün bu mebahisin hali “İlmü'l-sene ”nin daire-i şümül ve ihatasına dahildir. Cevad Bey'in “İlmü'l-sene ” ile hem mana addettiği (sarf-ı tatbiki) ise (Rüştiye hocası gibi) kelimatı birbiriyle ölçer, durur. Sarf tatbiki nerede? Ulema'ül-seneden bazıları bunda takip edilen usulü tababetin kökçü Herboristes lere ait kısmı gibi köhne ve tedribî Empirique addediyorlar. Muarızım delil, mehaz gösterilmesini isterlerse derhal irae ederim. Evvelden mehaz göstermek biraz hesabıma gelmez. Kendileri için yalnız haricinden bakmayıp da biraz karına nüfuz etmiş olsalardı, (İlmü'l-sene) yı (sarf-ı tatbiki)den ibaret zannedivermenin ne kadar aykırı bir şey olduğunu anlarılardı!

(Sarf-ı tatbiki) nin en büyük noksanı elfazın tabi olduğu (fizyolojik) kanunları hiç nazar-ı itibara almaksızın yalnız zahiri müşabehetler üzerine tesis-i mukayesat etmesidir. Bu, elbette ilmî bir usul değildir. Avrupa'da yeni sarfçılar denilen zümre-i ulema (fonetik) kavaidinin mutlakıyetine kanidirlere. Bunlar elseneyi tetkik için (tatbiki sarf) ın cezrleri birbirine benzetmekten ibaret mesleğini kafi görmüyorlar. Madem ki iki lisan arasında müşterek bir cezr, az çok tahavvülata uğruyor. O tahavvülatın, farkların esbabını da aramak, izah etmek, istiyor. Tebeddülât-ı savtiye bir tesadüfe mi tabidir? Yoksa ortada muttarid ve kati düsturlar var mıdır? Bunlar tetkik ve taharri olunuyor. Yavaş yavaş düsturlar ele geçiyor. Kesb-i katiyet ediyor. (Grimm) isminde bir alem'üs-sene-i ariye arasındaki tebeddülât-ı hurufu müspet bir kanuna rabt etmiştir. Mesela Sanskritçedeki “p”ye (bh) yakın bir sedanın gotikte (b) ye, kadim yukarı Alman lisanında (p) ye tahavvülü artık tekellümü bir surette biliniyor. Bunun sebebi de tamik olunuyor. Bizim için iptidai bahislerden olduğu için yazıyorum: Suret-i umumide alt çeneleri basık Deprimé olan kavimlerce üst dişlerin alt dudağa temasıyla istihsal edilen (v), (f) sedalarının, süratle telaffuz olunan b, p harflerine tebdil eylediği söyleniyor. Ulema'üs-sene esvatın tebeddülünde iklimin

tesiratını ırkların tesalübünü, ailevi tekellümlerin farkını uzun uzadıya tetkike çalıştıktan sonra, sedaların birbiriyle münasebet ve imtizacına ait şeraiti, daha sonra, bir kelime dahilinde üç dört cezrin bir araya gelmesinden kavaid-i savtiyece hasıl olan şevazı, intizamsızlıkları tespite çalışıyorlar. Bu meyanda (münşe'üs-sene) bahsi de bittabi mühmel kalmıyor. Kırk elli sene evvele gelinceye kadar yalnız skolastik nazariyat dahilinde tetkik olunan bu bahis de yavaş yavaş esvat nokta-i nazarından tahlil edilmeye başlanılıyor. Temevvüci sedalardan hecelere, yani mafsalî sesler gibi muayyen zilalar üstünde hareket eden hecaî seslere kadar (*)³² geçtiği farz olunan (edvar-ı lisan) a doğru yürünüyor, saitler mi evvel, yoksa samitler mi? Saitlerden ilk telaffuz olunanı hangisidir? İşte bunlar da bir takım mesail-i ilmiye ki ayrı ayrı nazarı-ı tetkikten geçirilmek lazım gelir.

Şimdi şu izahattan sonra bendenizin ilmü'l-sene hakkındaki sözlerimi okuyunuz: “İlm'üs- senenin son aldığı şekil, lisanların münşei ile yekdiğeri arasındaki irtibatları en ziyade esvat-ı hecaiye üzerinde tahlil ve tamik etmekten ibarettir.” Bir de bu tarifin Muallim Cevad Beyefendi tarafından suret-i telakkisine bakınız:

“Fıkr-i kasraneme göre lisaniyatçıların bir ok şubeye ayrılan iştilalat-ı mühimmesinden biri bu değil, lisanların yekdiğeri arasındaki münasebetlerin tahlil ve tamikinden münşei tesis ve ihyadır. Ve lisaniyatın bu kısım-ı mühimini deruhte eden mebbasada (mukayeseli sarf) namı verilir.” Allah der-i kâile...

Şu iki ibareyi mukayeseden hasıl olacak netice zannederim “mençe-i kevim?...” meselesinin bir kere daha tahattur edilmesinden başka hiçbir şey olamaz.

Ahmed Cevad Beyefendi bilsinler ki artık gerek (münşe'üs-sene) meselesi, gerek lisanların yekdiğerine irtibatı hakkındaki tetkikat, kelimat ve cezrlere esvat-ı hecaiye, tatbikî sarftan İlmü'l-sene ye intikal etmiştir. Günden güne o gaye üzerine gidiliyor. (İlmü'l-sene) nin istikbali buradadır.

Kendileri her nasılsa (mukayeseli sarf) tan başka bir şey düşünemedikleri için lisaniyatta -katiyetle halledilsin, edilmesin- başlı başına bir mevzu teşkil eden (münşe'üs-sene) bahsinin vücudunu bile farz etmek istemiyorlar. Mütalaa-i mahsusalarına göre “münşe'üs-senenin tetkiki için bunun malum olması lazım gelir”

³² (*) Şu tarife Ahmed Cevad Bey'in bilhassa dikkat buyurmalarını isterim. Alelade (esvat) ile esvat-ı hecaiye arasında bir fark olmadığını iddia eden bu zata, hece hakkında bazı malumat verdiğim zaman şu tarifi aynen tekrar edeceğim.

imiş. Malum olsa tetkike lüzum kalmazdı! Mamafih ben muhterem muarızımın ne noktada yanıldığını pek ala anlıyorum. Muallim Ahmed Cevad Bey lisanların asıllarıyla (münşe'üs-sene) meselesini birbirine karıştırıyorlar. Bu, okudukları kitaptaki bir nesib, yahut orijin kelimelerin mevki istimalini takdirde zühullerini gösterir. Söz arasında bilhassa “lisanların münşei ilmen vahit olmayıp müteaddit olduğundan bugün müstamel olan lisanların ayrı ayrı münşeleri vardır.”

Demek buna delalet eder. Münşe'üs-senenin ilmen vahit olup olmaması pek şayan-ı tetkik bir meseledir! Bütün feylesoflar, ulema'üs-sene, tarih-i tabii beşer-i mütehasısları bu hususta iki kısma ayrılmıştır. Her zümrenin bir münşei olmasına gelince bu nazariye eskidi, ret olundu. Şimdi münşeleri mahduttur. Gelecek mektubu şu (münşe) meselesine hasr ile kendilerine ilmü'l-sene de büyük bir ehemmiyetle tetkik olunan bir (münşe'üs-sene) davası bulunduğunu arz edeceğim.

Şimdilik (İlmü'l-sene) ile (tatbikî sarf) ın bir olmadığını izah edebilişim kafidir.

İhtiramat-ı mahsusamı kabul buyurmalarını rica ederim efendim. [S.291, s.3]

Samih Rifat

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 44

Muhittin

Gurub

Şimdi bile işte şurada yanibaşında, ta kulağının dibinde aynı cümleyi tekar eden Ali Fikri'nin sesini duyar gibi oldu. Ah, demek, demek böyle birşey olabilirdi? Zihninde bu sual, kulaklarında aynı uğultu, beynini gittikce daha ziyade ısıtan sıcaklık, daha fazla düşünmek istemekten korkarak, akşamüzeri birden bire dağınık olarak bıraktığı odasını toplamaya başladı.

Havlularını, süngerlerini kaldırıyor, lavabonun üstünü tanzim ediyordu. O kadar dalgın ve meşguldu ki bazen gardaroba koyacağı bir şeyi lavabonun üzerine bırakırken kendisini toplar, bazende aynı hale mesela süngeri gardaroba korken, yahut arkasından çıkardığı bir bluzu yazı masasının üzerine bırakmak üzere iken uğruyordu. Bir aralık kulağında başka bir ses duyar gibi oldu. Biraz evvel Katina'nın çıplak omuzlarına mavi bir bluz gecirirken söylediği sözleri hatırlamıştı; ne güzel!

Ne güzel! söylemeye ne kadar layık! Sahih öyle miydi? Güzel ve sevilmeğe layık olan kendisi, Namiye miydi? Aynanın da önünden geçerken, kulağında hizmetçinin taktirkâr sesi, gözleri gayri ihtiyari o tarafa kaydı. Ah, yüzü ne kadar kızarmıştı! Korkarak aynaya doğru yaklaştı. Yanaklarında kırmızı kırmızı büyük lekeler hasıl olmuş, çehresi ateş gibi yanıyordu. Gözleri gözlerine tesadüf ettiği zaman titredi, onlardada bir ateş, bulutlu bir şey, bir şule vardı; daha ziyade yaklaşarak, kendisine toplamaya çalışarak telkin etti. Yeşil gözlerinde bu akşam fazla birşey hatta, bir güzellik, evet, evet, hatta bir güzellik, bulutlu bir şule içinde yanarak titreyen bir şey, bir nur vardı; şüphesiz gözleri güzeldi ve şimdi koyu kestane rengi saçlarının altında, şu iki taraftan şakaklarına kadar kızaran temiz renkli yanaklarının yanında bu meçhul bir nur ile birden bire parlamaya başlamış gözler, yeşil renkleriyle başka bir güzellik kazanıyordu. Kaşları? Galiba onlarda güzeldi! Sağ kaşının, şöyle tuhaf bir itina ile orta yerinden şöylece yukarıya doğru bir kalkışı vardı ki çehresine şirin bir mana veriyordu. Acaba bu, bizzat hatırandan geçmiş bir şey olmasın? Aynanın karşısında nereden geldiği meçhul bir hisle, dalgın dalgın kendisini tetkik ederken zihninden böyle bir sual geçti. Fakat neden onunda ötekilerin değil? Öyle bile olsa arada yine fark vardı? Şu halde onların arasında herkesin bu yolda zehablar verebilecek hususi bir şey bulunması, mesela sokakta giderken alalade bir gidişinden başka bir şeyle dikkati celb eylemeleri lazım geliyordu. Hatıratını yokladı, böyle dikkati celb edebilecek bir şey olup olmadığını araştırdı. Hayır, hiçbir şey yoktu; yalnız iki gün evvelki harbe avdeti esnasında Ali Fikri'nin kendisiyle konuşurken pek hararetle söylediğini ve ekseriya aralarında böyle hararetle mübaheseler olduğunu hatırladı. O gün hatta o kadar hararet içinde bir aralık "halbuki sizde büsbütün başka!" derken kekelememişmiydi? İhtimal sokakta onları böyle birbirleriyle hararetle hararetle konuşmaları bir takımlarının dikkatlerini celp ediyor ve buna türlü türlü mana veriyorlardı. Evet; hiç bir münasebet yokken böyle bir şâye çıkabilmesi için işte böyle bir sebep bulunmak lazım geliyordu. O halde eğer bu yolda dedikoduları istemezse Ali Fikri ile dostluklarında bu gibi ihtimalatı da düşünerek hareket etmeleri lazım gelirdi. Ve bundan sonra da buna dikkat edecekti. Dedikodulara mevzu olmak, bilhassa bu gibi münasebetlerle ötekinin berikinin ağzında dolaşan hikâyelere kahramanlık etmek hiç hoşuna gitmez, bunlardan nefret ederdi. Demek, ALİ Fikri ile olan arkadaşlıkları şimdi hariç de yanlış tafsirlere uğramıştı! Bu düşünce içinde önce bir müddet mütehayyir kaldı; sonra artık kendisiyle Ali Fikri arasındaki vaziyetin bu

gibi tafsirlere müsait olduğuna hak verdi ve o zaman buna çare olmak üzere artık iki çocukluk arkadaşının birbirlerine karşı daha ziyade resmi bulunmaları icap eden bir devre-i hayata girmiş olduklarını teslim etti. Zaten kendisi bunu çoktan beri görmüş, az çok dikkat ediyordu. Demek oluyor ki bu kadarı kâfi değildi, şu halde bundan sonra daha dikkatli bulunmak lazım geliyordu ve oda öyle yapacaktı.

-7-

Muharebe devam ediyordu, Çanakkale’de işler yolunda gitmekte ber-devamdı. Düşmanın yeni bir teşebbüse daha ikamete uğramış, Anafartalar hareketinden de bir netice çıkmamıştı.

Harbin bu yeni safası hakkında tehsilat geldikçe Ali Fikri pek memnun oluyordu. Anafartalar kahramanları arasında kendi fırkası, on sekizinci fırka büyük bir nam kazanmıştı. Şevket Nihat Bey artık büyük harbin meşhur kumandanlarından biri olmaya namzet görünüyordu. Oh, ne kadar iyiydi! Bu güzel haberler Ali Fikri’yi ne kadar memnun ediyordu. Eğer kolunun eski kuvveti avdet etmiş olsa, hatta tebdil-i havanın bitmesini bile beklemezsizin kumandanının yanına gidecekti, fakat uzun müddet alçıda kalan kolu hala masajlardan kurtulamamış, hala kuvvetsizdi.

Başı boş, işsiz güçsüz İstanbul’da dolaşmak kendisine ağır geliyor, ekseriya her biri bir cephede olan arkadaşlarıyla muhabere ediyor, kitap okuyor, dolaşiyor, dostlarıyla buluşuyor, kâh Namiye’ye kâh kardeşine gidiyor, fakat yine bütün bu meşgaleler arasında İstanbul’dan sıkılıyordu.

Şevket Nihat Bey de muhabere ediyordu. Bir defasında kolunun henüz kuvvetlenemediğinden şikayet etmiş, bununla beraber gitmek istediğini yazmıştı. Şevket Nihat Bey yazdığı cevapta “bu gidişle daha muharebe çok sürecek, daha çok vakit var, bakarsın bile! Şimdilik kolunun iyi olmasını bekle!” demişti.

Çanakkale’den gelen haberler iyi olmakla beraber hergün zayıyat devam ediyor, bir taraftanda mühimmat darlığı gittikçe artıyordu. Gelen arkadaşlarının anlattıklarına göre eğer bu hal uzun boylu devam edecek olursa zayıyatın çok artacağını söylüyorlardı. Bereket versin ki artık yolların açılması zamanında gelmişti. Rus cepesinde birbirini takip eden büyük muzeferiyattan sonra simdide Sırbistan’a bir hucum başlamıştı. Bir taraftan Alman ve Avusturya- Macar orduları, diğer taraftan

Bulgarlar Sırp'ı hergün yeni bir hezimete uğratarak Sırbistan'dan sürüp çıkarmaya başlamışlardı.

Hergün dört müttefik devletin harp raporlarıyla mutanın muzafferiyet ilan eden gazeteler aynı zamanda nihayet iki ay sonra merkezi Avrupa ile İstanbul yollarının açılacağı ve o zaman harb levazımı namına ne varsa hepsini getirtmek kabul olacağını söylüyorlardı.

Demek artık Çanakkale mücadelesinin akıbeti tayin etmişti; burada canlı ve uyanık Türkiye, şarkın son bir kaç asırda en büyük muzefferiyetlerinden birini kazanmaya namzett! Ali Fikri bunları düşünürken geniş bir nefes ıstahatle kabaran göğsünde yüreğinin şiştiğini, tüylerinin ürperdiğini ve gözlerinin yaşardığını hissediyordu. Ya Rabbi. Bu ne büyük mucize idi! İstanbul'da kendisini sıkın şey, sade bu işsizlik, şu en güzel zamanında harb hayatından uzakta kalışın verdiği sıkıntı değildi. Bizzat [S.291, s.3]

Mabadı var

3.97. İki Yüz Doksan İkinci Sayı

Mister (Wilson) Açık Mektup

Muhterem Mister,

Siz yalnız bir hükümet reisi değilsiniz, sizi o riyaseti getiren ilmi siyasetinizdir. Binaenaleyh, Muhterem Mister, siz Amerika cumhuriyetlerinin reisi olmaktan daha yüksek bir adamsınız. Siz beşer-i efradiyenin en yüksek en mucizlerinden birisiniz. Ne şeref okuma ki sizi reiskâr hizmetine âlâ etmiştir. Ne fazilet ve meziyet okumadaki hayatının mukadderatını sizin gibi elhi ve ulvi bir zata tevdi eylemiştir. Muhterem Mister, umumi harbe kadar siz, başka memleketlerde nasıl idi pek bilmiyoruz. Bizim akliyelerimizde ve afaklarımız da o kadar malum bir zat değildiniz. Biz şimal Amerika'yı biraz garaip memleketi olmak üzere tanımakla ülfet-i übedde gelmişiz. Şarkta ve şarkın son asırları senelerinde bir hükümdarın sirayetden şöyle beş on dakikalık bir mesafeye gidip gelmesi tarihe geçecek bir hadise gibi kayıt olunurken ve şark bu itiyattan umumiyeti itibariyle henüz kurtulamamış iken dünkü hükümdar (Rozvelet) i bugün Afrika ormanlarında sayd ve şikâr ile meşgul görmek bize Amerika'nın kırk katlı senaları kabilinden bir garabet

gibi gelir idi. Fakat zaman ile düşünmeden değil: Reis hükümeti suresi gelince Afrika ormanlarında ava çıkan bu kavim, acayip bir hayatıyet ile müteharrik bir heyet olsa gerektir dedik, ve kendimize nispetle cemahir-i müttefikenin ne olabileceğini öğrenmek istedik.

Okuduk, tahkik ettik, o zamanda- Amerika hesabına- bütün mütalaat ve müşahedatımıza şey miralay (Mahan) fikirleri hakim olur gibi geldi. Bu zata göre medeniyet- Amerika'nın ki de onun istitaalası hükmünde olmak üzere- Avrupa medeniyetinden ve Hristiyanlığa müstened olan bu medeniyet ise kürre-i arz üzerinde bir vahaden ibaret imiş. Amerika efkarı üzerinde büyük tesiri olduğu bize temin olunan ve hatta muhallefati orada bazıları için mukaddesi kitaplar gibi sayıldığı söylenen bu zata göre dünyada hristiyan ve gayri hristiyan arasında hal olunacak bir tek dava varmış: Herhalde bütün dünya hristiyan medeniyetini kabul ettirmek için ihtiyar olunamayacağı fedakarlığı yok imiş. Vâlâ o hristiyan medeniyeti vahasi günün birinde yüzlerce, beş yüzlerce milyon barbarın tarizine uğrayarak bir iki sene zarfında nâbud ve bî-nişân kalabilir imiş!

Miralay (Mahan) dan bunu öğrendik ve şarktaki mösyö Nerleringiz(?) hal ve tavırlarında o sözleri muyed manalara görür gibi olduk. Zaten bize Amerika'nın tetkikine sevk eden sebepte, gelişigüzel bir merak ve tahsis eseri olmaktan ziyade, bilhassa şark meselesinde, şark meselemizde, yani biz Türklerin hayat ve mematımız meselesinde onun oynayabileceği rolün mahiyetini öğrenebilmek merakı da vardı. Altı asırdır burada bize karşı bir nevi karvazade(?) hissi ile hareket ediliyordu. Biz hristiyanlığa karşı ne kadar mümaşatkâr isek Avrupa bize karşı o kadar mütasıp görünüyordu: Hatta on sekizinci ve on dokuzuncu asırların serbest fikirlerinden sonra ve hatta hala...

Tedkikatımız neticesinde kendisinden çok büyük bir şey ummadığımız ve beklemediğimiz Amerika bu harpte bize hep yeni bir manzara ile göründü. Ve nitekim memleketimiz şu umumi şureş ve cidalde, ve ancak sizin riyasetinizin seyadını altında evvela hakim, sonra da hekim olmak vazifesi deruhte etmek isterdi.

Mahiyette safhalara girerken ikide bir siz:

- Beşeriyeti harb-ı afatından, bir defa için değil, bu defa için değil, fakat ebediyen kurtarmalıdır. Diyordunuz. Kim bilir ne için yekdiğerine boğazlayan insanlar ikide bir bu sözler önünde tevakkuf ederek mütehayyir oluyorlardı. O

sözlerde efkar-ı ve hissiyata tahakküm eden semavi bir nağme ve ilahi bir ahenk vardı. Bu nağme ve ahenk ise hiçte tehî değildi, beşeriyet- belki bilmeyerek, herhalde bilmeyerek- Yeni bir hayata doğru sürükleniyordu. Rus inkılabı sizin elemi düsturlarınıza ister takdim etsin, ister onlardan sonra gelsin, ve bu inkılabın mütevali safhaları istediği kadar gayritabii ve hatta ve haşi olsun, şurası muhakkaktır ki o yalnız ve yalnız sizi tebit eden bir inkılap ve istihale hacetidir. Bu kainatı idare eden ezeli kudret öyle iktiza etmiş ki her peygamber zaten zemin ve zamanın doğuracağı efkar ve hissiyata pişva olsun.

Nazarlarda gittikçe büyüyen şan ve irfan hala gizli sulhun şartlarını söylediniz ve günün birinde de sanki iztirarı hareketle- harbe giriyordunuz, ve nihayet bir tarafta harp ve cidal ile meşgul olurken diğer taraftan ve belki daha ziyade ve elbette daha ziyade- sulhun iade ve takrir ve teyidi ile meşgul olurdunuz. Bu miyanındadır ki (Washington) un kabri başında meşhur nutkunuzu söyleyerek- Sanki o ebdezinden(?) ölüyü şahit tutar gibi- dünyaya sulh esasları arz ettiniz, ve nihayet pek meşhur on dört maddenizi neşreylediniz. Herkesten ziyade siz bilirsiniz, Muhterem Mister, ki sizin tüfek veya top ile kıyas-ı kabul etmeyecek kadar müesser ve yüksektir. Sözleriniz fikirlere tesir ederek kolları kuşattı, ve nihayet herkes, işte ezcümle bizde sulh vadisine dahil olmuş olduk: Vadisi'ne dahil olduğumuz bu sulh bulunan çıkmaz ve korkunç bir sokak olabileceğini hiç, ama hiç hatırımıza getirmeyerek! (Versay) Konferansı'nda talimizin tayini evvel emirde Amerika'nın şarkta bir vaziyete kabul edip etmeyeceğini söylemesine taalluk olunmuş idi. Biz- galiba hep miralay (Mahan) ı düşünerek bir taraftan memleketimize verilen bu ihtiyar ve salahiyyetten korkuyor, diğer taraftan ise, şayet arada siz olmazsanız krovazat fikirli Avrupa'nın bize saklayabileceği akıbetten ürküyorduk. Buralara muhtelif heyetleriniz geldi, memleketlerimizi gezdiler, halkımızı gördüler, Miralay (Mahan) ın efkârı ve müdayetına rağmen ekseriyetle dediler ki Türkler zalim olmaktan ziyade mazlumdurlar. Ve hakikatte, muhterem mister, bundan ibaret idi. Demek ki işitmek başka şey, görmek ise bütün bütün başka şey imiş!

Bize göre bin heyecan ve ıstırap içinde bu safaları geçiren hayat ve mümatemiz meselesi, Amerika ayanının malum olan müzakerat ve mükerreratından sonra, Amerika'nın adeta kenare gir gibi bir vaziyet alması neticesi olarak pek çok fenalaşmış bulunuyor, sizin harp ve sulha ilehi bir sevk ile müdahaleniz çok iyi bir

şey imiş. Fakat onun arkası gelmemekle bizim için düşündüğümüz ve hala bugün içinde bozduğumuz girivenin dehşetini, belki fazla müteessir olursunuz diye, istemeyiz ki olduğu gibi bilesiniz. Yalnız, hiç olmazsa o kadar yeni olsun elbette görüyor ve işitiyorsunuz: Hayatımıza hatme çekecek tedbirlerden ve tasvirlerden bahs ediliyor! Buna sizin ve sizin arkanızda koca Amerikan milletinin insani ve ulvi ve vicdanı nasıl razı olabilir?

Cihan-ı harp sulhuna sizin emr ve işaretinizle müdahale ederek onun üzerinde en büyük tesiri icra etmiş olan Amerikan milleti, sıra bize gelince, nasıl olur da kenaragir bir zaiyat Alman'ı sizin o peygamberane-i irşad ve delaletinize tercih edebilir.

Umum-ı Harbiye'deki müdahalenizin müesseriyyetini bizleri şahsen, sizi de tetkike sevk etmiş idi. Sizde hakikaten fevkal-zaman ve fevkal-beşer bir şahsiyet görmüş ve bulmuş idik. Her fevkalade adam da olduğu gibi manevi ızdıraplarınız meçhulümüz değildir. Fakat önde siz olduğunuz halde arkanızdaki bütün Amerika koca bir milleti ve diyebiliriz ki insaniyetin pek mühim bir kısmını nasıl oluyor da yine umumu harbinkilerden bin kat eşd(?) ızdıraplara maruz ve mahkum bırakılabiliyor? İşte anlamadığımız nokta burası. Beşerde ızdırap devam ettikçe harbin bitmiş sayılamayacağı yalnız ulvi bir pişva olan sizin değil, arkanızdaki büyük milletin de elbette meçhul değildir. Amerika'dan hala müddet bekleyen zavallı şararı nispetle ise hakikat bundan ibarettir.

Mahaza muzdarip ve delhun şarkın yine en saf ve ulvi ihtiramlarını lütfen kabul buyurun, Muhterem Miste Wilson. [S.292, s.1]

Yunus Nadi

Bir Daha Mı?

Mezat malı, bu tarafı üç kuruşa, bu tarafı beş kuruşa temaşasına koyulur gibi namzet listelerinin karşısına geçmeli, elini vicdan üzerine koymalı; ba'del-intihab sanduka atmalı imiş!...

Bir daha mı? Tövbeler olsun!... Böyle şeylerde maneviyat olmaz... Çünkü esaminin de kendisine mahsus bir cazibesi vardır: (Sabahattin), (Celalettin), Abdülhak

(Hamit), “Lokman” vezninde (Numan)... Bütün bunlar, bu isimler terakip ve kelimattan zevk alanları tabanlarından değil, dimağlarından çekerler..

Bu incizabı iki defadır hissediyorum. Emin olun ki (Lütfi Fikri) deki falların tenafürü olmasaydı müşarünileyh ekseriyet kahra ile intihap olunur, o zaman mahut velvele-i istifaya ve binnetice önümüzdeki mütemmim intihaba hacet kalmazdı!.. İşte bu çeşit aldanişlara gelmemek için bu defa kura-i usule müracaat edeceğim:

Usulüm pek sadedir: Bir fes, namzet esamisi adedi kadar küçük murabba kâğıtlar, bir kurşun kalemi, bir de el kadar bir kâğıt kâfi, vafi geliyor.

Saniyen evvel emirde listelerdeki esâmiyi birer birer murabba kâğıtlar üzerine yazıp bükerek yine birer birer fesimin içine atacağım. Fesimin içinde karıştıracağım, hatta kenarlarını kavuşturarak iyice hoplatıp zıplatacağım. Salisen aded-i müretteb üzere piyango çeker gibi on bir tanesinin gözlerimi kapamak şartıyla birer birer elime çekeceğim. Fakat açıp bakmayacağım... Rabian feste kalanları yine açıp bakmayarak atacağım yahut yakacağım. Hamisen o, on biri yine fesimin içine bil-ithal bu defa iki namzet intihabı mukarrer olmak hasebiyle tansif edeceğim.. Bittabi bir tarafa beş, bir tarafa altı düşecektir. Husul-i muvazene için ve zaruret-i şedide mess eylemek dolayısıyla altılı Guruptan birini çekip açacağım. Meselâ farz ediniz ki en muhterem bir aşına-yı kadimenin ismi olsun. Gıyaben izhâr-ı teessüfle beraber bir kerecik olsun:

- Ne yapayım, talihine küs!

Deyip onu bir tarafa bırakacağım, bu yedek rey ikinci bir kura içindir. Sadisen evvelce ikiye ayırmış olduğum esamiyi beşer beşer fes içine iki defa saydıktan sonra bir daha karıştırıp hoplatacağım. Sabian bir besmele keşidesiyle iki tanesini alıp bakmadan müntehib-i sani mazbatası ve biraz evvel arz ettiğim yedek rey ile beraber koynuma koyacağım. Darülfünun salonuna girer girmez kimse ile konuşmadan, kimsenin fisıltısına, propagandasına kulak vermeden bir köşeye çekileceğim. Orada huzur-ı vicdan ile o besmeleli iki ismi açarak verdikleri memhur listeyi yazıp ve (minallahi't-tevfik) duasıyla beraber sandığa atacağım.

Bende de bir his var ya! Baktım ki o iki isimden biri bence pek düşkün, pek zırlak bir isimdir. Yahut namzetlik hevesine düşmüş bilmediğim bir zatın ismidir. Derhâl onu yedek rey ile beraber, salonda leblebici kalburu gibi fes sallamak adaba mugayereti

hasebiyle mümkün olamayacağından paltonun cebine atarak bir iki tartakladıktan sonra bir tanesini derdest edeceğim. Yine o çıkarsa onu, öteki çıkarsa ötekini ihtiyar edeceğim. Zannederim ki bu usulde İttihatçılara, İtilafçılara, Millî Ahrar'a, filana gayretkeşlik mutasavver olamaz. Bahusus şunun bunun tan ve teşniinden fırlayan zifoslar da artık tesir edemez. [S.292, s.2]

A.R

Kadınlığa Dair

Şehir Hayatı

Küçük Hanımlar Mektepte

İtiraf etmeli... İstanbul da kadınların faaliyeti, erkeklerin dünkü, bugünkü hayatlarına bakılırsa, çok hararetli...

Kadın inkılabı bütün İstanbul hayatında nasıl bir değişiklik doğurdu ise bugünün mekteplerine, bugünün mekteplilerine de yeni yeni renkler verdi. Siz de rastlarsınız... Mektep kapılarının önünde eski günlerimi hatırlatan hemen yalnız bir şey kaldı: Pala bıyıklı, uzun sakallı kapıcılar... Bundan itibaren her şey yeni, her şey başkadır. Evden çıkıp bir birinin kapısını çalarak, birkaç arkadaş toplandıktan sonra, yollarda ağızdan kulağa, peçe altından cıvıldaşan dedikodular hep o geniş kapıdan girerken, hep o iri kapının önünden geçerken- sanki eski günleri hatırlamış gibi birkaç dakika için söner.

Eskiden omuzundaki sırığa sefer tasları dizmeli "kalfam" larla beraber ikişer ikişer yürüyen kalın örtülü sıkı peçeli, başları- herhalde gözleri değil, zannederim- önlerine doğru inilmiş mektepliler unutulacak kadar uzakta kalmadı. Fakat şimdikiler sanki bu geçmiş günleri hiç bilmez gibidirler.

Mektebe girdikten sonra-eğer ders vakti değilse- hemen herkesin arayacağı bir iki arkadaş, arasına sıkışacağı bir halka vardır. Bahçenin köşelerinde toplananlar yolda başladıkları hikâyelerine devam ederler; kimisi şu her sabah kendileriyle tramvaya binen genç mekteplinin taklidini yapar; birisi ısrarlı bir mana ile başını sallayıp gözlerini kırparak işin içinde neler neler olduğunu ima eder; bir başkası

sabredemeyerek yanındakine bir şeyler fısıldar. Onlar gülüşür; berikilerde kaşlarının biri kalkık, öteki süzgül: “Sanki bizden saklayacakta ne var?.” Der gibi bakışlar.

Hele cumartesi günleri herkesin birbirine anlatacak hikâyeleri daha uzundur. Zira haftada aralanan tatil günü hepsinin hayatında o kadar kıymetlidir ki... Sinemalara, gezintilere, parklara, komşulara gidenler, Şehzadebaşı, Beyoğlu kaldırımlarında dolaşabilenler gördüklerini hep o yaradılışlarındaki mübalağacılıkla anlatırlar. Böyle anlatacak şeyleri olanlar sürenin kendilerine gelmesi için sabırsızlanır fakat dün, mesela ütü yaparken annesine yardım eden, iki de bir de cumaya kadar gitmek, balkona çıkmak için bahaneler de pek kaçırmamak ile beraber, sabahtan akşama kadar evden çıkmayanlar ötekilerin söylediğini herkesten fazla dikkatle dinlerler.

Bunlara karışmayarak oyunlarını oynayan, yahut ellerindeki kitabı okuya okuya gezinen, bir köşede vazifesini bir daha gözden geçiren hanımlarda görülür. Bir aralık koridorların havasında tepinen bir trampet, yahut kulakları gıcıklayan bir çingirak kendinden başka bütün gürültüleri, bütün fısıltıları söndürür; nazik ayak sürünüşleri ile herkes içeri girerken mektep idaresinden birisine tesadüf korkusu yoksa mesela merdivenlerde alay olsun, diye mezun gürültüler işitilir. dersanelerde muallimin, yahut hoca hanımın takrirlerini müstesna bir dikkat, büyük bir alaka ile takip edenler belki erkeklerden daha çoktur. Bu alakayı taşımayanlar bile her neden ise, gözlerini kürsüden ayırmazlar.

İçlerinde bazıları da vardır ki o takrir esnasında sual sormak için sıra bekler, hatta ekseriya: “Ah, bir şeyi yanlış söylese...” Diye muallimin gözüne bakar, böyle bir fırsat düşünce parmaklar kalkar; isminin söylenmesini beklemeyerek atılanlar olur.

Muallim, arkasını döndüğü, başını çevirdiği dakikalarda bir kenardan, herhalde sahibini belli etmeyecek gibi avuç içinde saklamaya çalışılmış bir hande yahut manalı bir öksürük duyar dönüp sınıfa göz gezdirirse hepsini yine ciddi, yine dikkatli bulur. Fakat arada bir elden ele, sıraların arasında uzatılan iki satırlık mektuplar; muallimin ceketinde veya çarşafındaki bir kusuru birbirine göstererek gülüşmeler; dersin falan bahsi, tahsilatı kendi aralarında malum olan bir hikâyeyi hatırlatsa, yahut arada biraz manalı bir cümle geçse kol dürtmeler mendil ağızda öksürür gibi fısıltılar eksik olur mu, zannedersiniz?

Kimisi ders dinlerken nasılsa kendi geçmiş, kitabının kenarına mesela bir çiçek resmi yahut ne olduğu belli olmayacak çizgiler çizer. Hele not alır gibi deftere bir iki satır yazıp belirsizce konuşmak tarzı en ziyade işe yarar.

Hoca hanım veya Hoca efendi şüphelenirse zahmet edip de bu defterlere bakmak için nafil; sıraların arasına kadar gelmesin... Zira onlar konuşurken nasıl ikisinden başkası duymazsa o ısrarı satırlarda okunduktan sonra hemen karalanmış bozulmuştur. Hem onları incitmeye de gelmez.

O kadar çabuk müteessir olurlar ki... Gizli gizli kıkırdayan handelerden pembeleşmiş çehreler kürsiden ihtarla bakan nazarlara maruz kalınca hemen kıpkırmızı olur; bazen de sıraların, dirseklerin arasında sarsılan hançer-i bakâlar başlar... Fakat bu nemnak müdafa kendi cinslerinden olan muallimlere karşı pek muvaffakiyetli olmaz; çünkü bu tabbibe usullerini onlar da bilirler!

Ara sıra, mesela kürsüde tahtanın önünde bir iki talebe ile hoca arasında hararetli münakaşalar olur: Meseleler halledilir. İşte bu bir kısmı için iyi bir fırsattır. Arka sıralarda başlar, ikişer, üçer birbirine yaklaşır, birisi: “Dinle kardeşim!..” diye yeni okuduğu bir romanı yavaş yavaş anlatır; bir başkası bahçede başladığı lakırdıyı tamamlar. Darılmasınlar ama, pek çoğunun bir sergüzeşti, romanlara benzemesi için uzanılmış bir hikâyesi vardır.

Ders bitince, kürsüdeki not defterinin başına hücum edilir; başlar birbirinin üstünden uzanarak herkes numarasını araştırır.

Bu küçük hanımların en kıymetli şeylerden birisi de hatıra defterleridir. Evet, hemen hepsinin birer defteri vardır. Mini mini, şık kaplı, kurdeleli, zarif şeyler... Şüphesiz bütün insanların, erkeklerin de böyledir ya, fakat bilhassa kadınlığın en nazik merakı kendileri hakkında başkalarının düşündükleridir. Bütün herkese lakayıt, müstağni gibi görünenler de bile bu merak, bu tecessüs için için, fakat o kadar kuvvetle kaynar ki...

O hanımların defterini açınız; bazı sayfaların kenar kenarında kurumuş çiçekler, kurdeleler, gelin telli gibi yadigârlar yapıştırılmış? Yahut köşesine bir resim yapılmış, altına kalemi ile birkaç satır sıralanmıştır. Bunlar falan bir hatırayı yad eden bir cümle. Hayatta birbiri için saadet temennisi, ayrılık günlerinde unutmamak için vaatler gibi şeylerdir. Hemen hepsi de şu kalıba benzer:

“Sevgili hemşireciğim, filan... Şu sevimli mektebin yeşil ağaçlarından süzölmüş kurşuni gölgelerde, feyzli sınıflarda geçirdiğimiz tatlı günler günler bence hayatımızın en mesut dakikaları... elh...” Ve sonra en nihayette: “Bütün hayatında mesut olmanı ve bu perişan satırları gördükçe falanı hatırlamanı rica eder ve rabıtamızı bir buse-i muhabbetle mühürlerim...” Gibi...

Genç kız mekteplerinin koridorlarına neşe dağıtan ayak seslerinde, hatta gürültülerinde bile kendine mahsus bir yumuşaklık, bir ahenk duyulur. Oyunları, koşuşmaları, handeleri, giryeleri, çığlıkları, kavgaları hep hep o ince musikinin muhtelif perdeden nağmeleridir. Yemeğini mektepte yiyenler için öğle saatleri artık bütün dedikoduların, masadan masaya atılan lafların, bilmecelelerin, sonra hep birlikte terennüm edilen kahkahaların en çok yükselerek, kaynaşarak dalgalandığı zamanlardır.

Nihayet akşamüzeri o geniş kapıların iki kanadı birden açılır.

Kapının önünde çocukları bekleyen, hanımların çantalarını taşımaya gelen uşaklar, neferler durur. Fakat sade o kadar değil. Siz de tesadüfen oradan geçiyorsanız kapının karşısında sokakların köşelerinde önlerinde bir kısmı elleri çantalı- gençlerin bu mektep çıkışını beklediklerini, sonra çıkanlar dağıldıkça birer ikişer kalabalığa karışımalarını görürsünüz; fakat kimsenin hatırı kalmasın diye görmemezlik geliniz, daha iyi... [S.292, s.3]

Kemal Ragıp

(Klemanso), (Nititi) nin Mülakatları

Paris 5 (T.H.R)- Reis-i nazar Mösyö Klemanso pazar günü Paris’e avdet etmiştir. Bazı zevat ile görüştüktan sonra mösyö (Netiti) yi kabul etmiş ve mülakat bir saatten ziyade devam etmiştir. Mösyö Netiti bade derhal Londra’ya hareket etmiştir. Orada Loyd Corch ile müzakere de bulunacaklar ve müşarünilehimin Paris’e avdetini müteakip adriyatik meselesi üç reis-i nazar arasında müzakere edilecektir. Müzakerata bu hafta nihayetinde ibtidâr edilmesi muhtemel olduğu halde şimdi mösyö Lloyd George’un Paris’e muvasaleti tehir edeceğinden bir müddet intizar edilmesi lazım geldiği bildirilir. ... [S.292, s.3]

3.98. İki Yüz Doksan Üçüncü Sayı

Namzetler, Atik Davranın!

Hangi zihniyet ile muhakeme edilirse edilsin, hangi gözle bakılırsa bakılsın, bu İstanbul intihabatı netameli olsun!... Namzet sürmek, namzet çürütmek velveleri arasında (Darülfünun) salonu henüz çın çın ötüp durmakta iken mebus çıkanlardan biri dâ'üt-tasalluta tutularak yüz altmış bu kadar reylik kürsü-i fahr ve şarktan:

- Aman, İttihatçılar içinde kaldım!... İstemem!... İşte, işte geliyorlar!.. Üzerime varmayın!... (Dersim) de de biri musallat oldu, bütün aşâyiri aleyhime saldırıyor!...

Avazıyla kendisini paldır küldür attı, kafa göz bir tarafa müntehab-ı saniler diğer tarafa, ortada derin bir boşuk kaldı. Güya ki cism'ül-cüsse bir bomba patlamış, bu derinliği, bu boşluğu kazmış idi!. Haydi düşen düşene!... Nazarlar müthiş, zihinler şule-gir-i hiddet, eller ayaklar lertzân ağızlar küşâde ve zehr-i efşan, fikirler sabit, kalemler müteharrik sulh'ul-baki diğer on mebusun önünde, - iyice hatırlamıyorum-kızıl mı, koyu mu, dar mı, pembe mi, sulu mu bol mu, her ne hâl ise öyle İttihatçı oldukları günlerce söylendi, koca şehir bu velvele-i uzema-yı ihtiras içinde çalkalandı durdu.

İşte bu esnada idi ki sosyalist (Numan) Efendi meselesi alevlendi. İntihabatın sonuna doğru çekilmiş bir namzetlik telgrafnamesi ariz ve amik vaz-ı rahle-i tetkik edilerek bunun bir manevra olduğunu gelişi güzel tahkik olundu... İstifa-yı evvele kefarete olmak üzere üç istifa daha ileriye sürüldü. Bütün nazariyeler ortaya atıldı. Bilhassa intihabatın bir dereceli olması muarızlar arasında ikinci derecede mevzu olarak her kafadan bir ses, her bacadan bir duman çıktı.

Fakat zaman durmaz, işler, geçer, kimseyi dinlemez, yürür gider, derken (Erzurum) intihabatı neticesi anlaşıldı. Yine İstanbul mebuslarından biri makam-ı tahyire kaldı. Birinci müstefinin yerine konulacak bedbahtı intihap için evrak Babıali de Dâhiliye Nezareti'nde elden ele geçtikten sonra Şura-yı Devlet'te uzun uzadıya müşavere ve müşafeye giriftar oldu. Gazeteler, muharrirler, muhbirler ayaklandılar. Can alacak yerler tırmalandı. Peyam-ı şeb Sabah'a el verdi. Arapların: Evvel-i masaat! Dedikleri ucube-i devran kanatlandı. Ortaya

(Ser-muharrir mazûl) diye ne örfte ne adette ne de kitapta yeri olmayan bir terki-i garip çıktı. Bütün matbuat cin tutmuşa döndü!

En sonunda Şehremaneti teşmir-i sak-ı ihtimam ederek mezbaha mezbaha dolaştıktan, köprü köprü boyadıktan, park park inşirah ve inbisata uğradıktan sonra heyet-i teftişîye iki namzetin zaman-ı intihabını yevm'üs-sebt gibi el ayak tutmayacak bir güne talik eyledi. Vâhayfâ ki diğer bir mebus-ı cedidin, yani cenab-ı feridin haber-i irtihali kendisini tanıyanları cidden garîk-i matem eyledi. İki iken üç oldu. Çocukların birbiri sırtına binerek:

- Çatal matal kaç çatal?
- Üç çatal!

Oyunu gibi mesele çatallaştı. Galiba karşı Fransızca gazetelerde:

Les affaires sont devenues fourchelle

Ser-nameli makaleler yazdılar. Çizdiler, bozdular. Fakat biraz evvel (Numan) Efendi'nin tevkifi, istintakı, (Millî Ahrar) dan dokuz kişinin kablel-inkat Meclis-i Mebusan'ın feshi hakkında ayak direttikleri, şuradan buradan bir takım teşebbüsât-ı mazleme vuku ihtimali işitildi. (İstanbul) meselesi bu keşakeş-i tarihiyeye bir zeyl-i müheyyiç gibi takıldı.

Velhasıl nice maceralardan sonra:

(Birbirine girdiler dolaplarla âblar)

(Âblar galip gelince döndüler dolaplar)

Hükmü zahir olmaya yüz tuttu. Bakalım, cumartesiye hayli saat var!.. Fakat can u gönülden dua edelim ki eşrat-ı saat olmasın! [S.293, s.1]

A.R

(Aksiyon Fransız) ın Mühim Bir Makalesi

(Bertalo) nun- avdeti İngiliz şark seyahatindeki itiraflar- İngiltere'de tebdil-i efkâr- İstanbul ve Boğazlar meselesi

(Aksiyon Fransız) gazetesi, Londra'da Lord Gurizon ile icra-yı müzakerat etmekte bulunan hariciye nezareti emvâr-ı siyasiye müdürü mösyö (Bertalo) nun avdeti münasebetiyle yazdığı bir makalede bir vech-i ati sert mütalaat eylemektedir: Mösyö (Bertalo) nun Londra'dan avdetini müteakip beş vekil ile icra ettiği mülakatlar, son

günlerde Londra'daki müzakerat ile hayli garip bir surette yaklaşmış olan Türk meselesini birinci dereceye vaz etmiştir.

İngiliz baş vekilinin- birçok tereddütlerden sonra- ve asıl olduğu nokta-i nazar budur. Lloyd George'un bu fikrini ilan ettiği cümle hatırlardadır:

“Boğazların kapıcılığını yalnız bir kişi elinde bırakmamak lazımdır”.

Bu esnada evvela Mösyö Klemanso'u, bilahire Mösyö (Bertalo) Londra'ya birer seyahat icra ettiler. Fransa'nın iki mümessili Türkiye tamamiyetinin temininden ibaret olan Fransız nokta-i nazarını müdafaa etmişlerdir.

Daha Devlet-i Osmaniye'nin mevcudiyeti Balkanlardaki asayiş için yegâne bir teminat teşkil edeceğinden bu nokta-i nazar Avrupa'nın menfaatine de muvaffaktır.

Mösyö (Bertalo) tarafından serd olunan delain diğer cihetler de olmasa bile İstanbul meselesinde muârizlerini ikna ettiği ve Mösyö Loyd Corch'un efkârından müsaid bir tebeddül husulüne baş olduğu zannolunuyor.

Mösyö Loyd George: “Boğazların muhafazası için yalnız bir kapıcı kafi değildir.” Diyor. Böyle bir vazife için bir kapıcı gayr-i kâfi olduğunu ve bu hiddeti asırlardan beri ifa edenlerin elinden almak makul olmayacağını söylemek suretiyle cümlenin şeklini değiştirmek daha muvaffaktır. [S.293, s.1]

İtalyan Ricâl Siyasinin Seyahati

Mösyö (Nititi) ve (Şiyalupa) Londra'ya ve asıl oldular- Türk meselesinde mevzubahis olacak Londra 6 (T.H.R)- Bu akşam Londra'ya muvaselet eden İtalya başvekili ve hariciye nazırı bugün Mösyö Loyd Corch ile mülakatta bulunmuşlardır. Mülakata yarın da devam edebilecektir. Perşembe günü Paris'te gidecek olan İtalyan nazırlarına İngiliz başvekilinin de refakat etmiş muhtemeldir. Ezcümle (Fiyome), İngiliz- İtalya münasebeti ve Türkiye ile sulh-ı akdi mesailinin müzakere edildiği zannediliyor. (Deyl Krontikal) gazetesi (Fiyome) hakkında diyor ki: “Fiyome'de son haftalar zarfında ahval-i pek ziyade kesb-i sükunet etmiş ve Danvinçyo'nun mevkii, şehrin mütemadiyen işgal altında bulundurulmasına karşı belediyenin kati kararından itibaren bir kat daha sarsılmıştır. Hatta İtalyan muhafilinde Danvinçyo'nun ezcümle

gölünç bir vaziyeti temâdi ettirmekten bittabi yorulmuş bulunması hasbiyle nazikane çekilmek için hal-i hazırda istifade edeceğini ihtimal verilmektedir.”

Londra 6 (T.H.R) – Mösyö (Nititi) refakatinde (Şiyalope) olduğu halde (Çaring Kos) a vasl olmuş olmuş ve Loyd Corch ve Lord Gürzon, İtalya seferi ve sefaret erkânı tarafından istikbal edilmiştir. Mösyö Nititi ve Şiyalope'nin vürûd üzerine Londra'da bir takım mühim müzakerat başlayacak ve bade-i mezkur müzakerat bu ay zarfında Paris'te ikmâl edilecektir. İtalya başvekili, Lord Gürzon ve Lonarlav ile mülakat etmiştir. En evvel tetkik edilecek mesailden biri de (Fiyome) meselesidir. İtalya, Yugoslavya münasebeti de müzakere edilecektir. Bundan mâadâ maliye meselesi ve ezcümle kambiyo fiyatlarının nisbeti meselesi ile iştilgal edilmiştir. [S.293, s.3]

3.99. İki Yüz Doksan Dördüncü Sayı

Ya Sabır!..

Şair (Azeri), Türk'ün bir mislini nazmetmiş, diyordu ki:

(Taze koruk sabır ile helva olur)

(Berk-i dıraht atlas ü dibâ olur)

Fakat insan yavrusu ne ile adam olur?..

Kurnaz (Diyojen)!. Sen bir zaman vatanında güpe gündüz elde fenâr, adam arıyordun!..Bak! Sana taklit ettikleri için hemşehrilerin bu leyal-i yelda-yı keşmekeş arasında (Venizelos) namında birini buldular!...

Ahmak biz, projektör de yaksak bulamayacağız!..

Tezahür etti ki (Venizelos) akıl ve dirayetine sabır da katmış imiş. Evet. Koruğu dalında oldurdu. Güneş de pişirdi. Âlâ bir pekmez çıkardı. Şimdi hem kendi yalıyor, hemde dünyanın ağzına parmak parmak çalıyor. Hâlbuki bizde sabrın manası başka. En güçlü, kuvvetli kabadayılarımız bile ulv-i mekânetini göstermek ahillasıyla:

- Suratıma bir tokat kaptırdı, ya sabır! Dedim.

Diye tarif eder.

Artık bizleri sormayın, tokattan, yumruktan tekmeden göz açamıyoruz. Gerçi eski Yeniçeri civelekleri kayış ile dövdürerek ense yaparlar imiş ama ense de takyeci kalıbına döner imiş. Mahazâ yeni civeleklerin bazılarında yüz, surat kavi!.. Adeta nasır tutmuş!...

Siyasette (sabır) ın manası işi vaktine ulaştırmayı beklemek olduğuna göre sulhun ferda-yı inikadine erişmek üzere bulunduğumuza dikkat etmek zamanı hulûl etmiş demektir. Biz, mütarekeyi değil hâl-i harbi bütün fecayi-i içtimaiyesiyle idame ettik, bekledik.

(Çanakkale) muhaberatından birinde yaralanıp şehit oldu zannedilen bir kardeşin avdetinde hanesinde bir gün içinde intihar, tecennün, iftirak zuhur ettiğini, iki çocuğun bu yüzden yetim ve bi-vaye kaldıklarını, elhasıl bir ailenin esasından mahv ve harap olduğunu gazeteler yazıyordu. Harp, böyle bir meşumiyete aslındaki hunharlığıyla mütenasiben sürünüp giden bir mütareke ile de sebebiyet verdi. Düşünülecek olursa böyle bir fecianın harbin her safhasından daha müthiş, daha şeni, daha yırtıcı olduğu kestirilir.

İnsaniyet ferda-yı sulhun da bu gibi avakıb-ı müessereden biri kalmasını ister. Yoksa harbi kadar mütarekesi de, sulhu da kanlı kanlı bir vesika-i hükmiyenin enzar-ı ulul'el-bab da namı, bir cinayet nameden başka bir şey olamaz.

Beşeriyet artık anlamları ise, bundan böyle anlayamaz. Görüyoruz ki hak, her zaman galiptir, fakat bizim galebelerimizle kaim değildir. Muhakkaktır ki bugün haksız yere şamar vuran bir el, yarın aks-i darbden mütevellit bir elem duyar. Binaenaleyh vuran el bu elemi kendi şiddetini tahfif etmekte bir dereceye kadar savuşturabilir. Kim olursa olsun bir başkasının izzet-i nefesine dokunanın bilahare çektiği azap doğrudan doğruya kendi izzet-i nefesine racidir.

Evet. Karıncayı incitmeyeyim diye ayağa çingirak da bağlanmaz.

(Kalb-i mûru tahtgâh ile Süleymanlık budur)

Da insanı bir cihetten meskenete yollar. Maksad-ı esası, müddeabih olan insaniyete hizmet ise nabızgir derdmendan olmayı bir marifet-i siyasiye bilmektir ki:

İşte Lokmanlık budur!

Yoksa yazılanlar adi bir reçete hükmünde kalır!.. [S.294, s.1]

A.R

Muhittin

Gurub

İstanbul, şu ağır, uğultulu, derin ve lakayit İstanbul'da onun ruhu üzerinde bir taziye yapıyordu. Hemen hemen dört taraftan muhasıra altında kalan İstanbul'da maişet günden güne müşkil bir şekil alıyor, herkeste yalnız kendi başının çaresini aramaktan ibaret endişeli bir telaş hüküm sürüyordu. Bir gün babasıyla, hayatında ilk defa olarak, küçük bir kavga yapmışlardı: Babası, şekerin günden güne pahalandığını gördüğü için bir gün eve iki çuval şeker almıştı. İşte herkes böyle idi! Herkes beyhude bir telaş ile şekerlere hucum ediyor, piyasayı bir telaş alıyor, bundanda şeker fiyatı her gün bir kuruş daha artıyordu! Halbuki herkes kendisine ancak luzumu kadar şeker almış olsa piyasada ne bu telaş, nede bu terfi görülecekti. Şu halde babası büyük bir hata etmişti. Bunu söylerken babası:

- Senin aklın ermez, oğul diyordu; ben haydi senin dediğin gibi yapayım, başkalarının da aynı suretle hareket edeceğini bana senet verebilir misin?

İşte böyle idik, herkes böyle söylüyordu! Herkes kendi başının çaresini arıyor, kimse başka birşey düşünmüyordu. Başkaları ne yaparlarsa yapsınlar, bizim kendi kendimize, hatta bir kişide kalsak, hatta bundan fevkalade mutazzır bile olsak yine vazifemizi yapmak lazım değil miydi? Herkes, diğeri vazifesini yapmayacak diye kendi vazifesini yapmayacak olursa umumi ve müşterek vazifeyi kim yapacaktı?

Babasıyla şeker çuvalları için başlayan bu münakaşa başka vesilelerle arada bir tekrar edip gidiyordu. Ali Fikri görüyordu ki bütün bu münakaşalara rağmen İstanbul bildiğini yapmaktan geri kalmıyordu. Kendisi gibi düşünenler pek küçük bir akliyetle idiler. Herkes kendi menfaatini düşünüyor, hiç kimse başkasını hatırına getirmiyordu. Önceleri adeta zihnine dokunacak derecede kendisini işgal etmiş, üzmüş olan bu hali, gittikçe, düşününe düşününe, pek tabii bulmaya başlamıştı. İstanbul, yakın zamanlara kadar bütün sekenesiyle bu gibi musibetlere uzak durmuş ve lakayit kalmış koca bir şehir, şimdi hayatında kaç asırdan beri belkide birinci defa olarak bu kadar korkunç ihtimaller arasında bulunursa elbet bu derecelerde hüdkam olacaktı. "Bilhassa bu İstanbul'un yarısına yakın bir ekseriyetin şu topraklardaki rabitası ancak maddi şeylere inhisar ederse!" Diye düşünüyordu.

Hatta İstanbul’la yalnız maddi rabitalarla bağlı olan bir kısım halkın manevi menfaatleride bizim bu harpte ezilmemize bağlı idi; bunun için İstanbul muharebe fedakarlıklarına katlanmak değil, belkide kısmen onun aleyhinde çalışmak hissiyle mütehassızdi. Bari buna karşı İstanbul’da maddi rabitalarıda, manevi rabitalarıda ne kadar fedakarlık behasına olursa olsun, şu harbi kazanmakla kaim olan sınıf müttehid olsa, bir iman, bir azim, bir şevk ile tehlikeye ve fedakarlığa karşı kahramanca yürümeyi düşünse! Evde yoktu ve bunun için de İstanbul, ağır, gayr-ı memnun, şüpheli ve imansız, Ali Fikri’yi hergün biraz daha sıkıyordu.

Kendisini buraya kalbiyle bağlayan yalnız bir şey vardı: Namiye! Ona baktıkça, bazen bir an için olsun, öte taraftaki dertlerini unutuyordu. Bu hüdkam ve lakayıt İstanbul’un, en masumları evlerine çuvallarla şeker dolduranlardan olan sekenesi arasında Namiye gibi en temiz hislerle kendilerini muharebeye vakf etmiş olanlarda vardı; belki bunlar ekseriyet değildiler, belki bunlar hatta pek küçük bir akliyet idiler; fakat herhalde bunlarda vardı ve asıl muharebeyi ötekiler değil, berikiler, bunlar yapıyor demektir. Ah bunlar nekadar zayıf idiler ve acaba kuvvetleri muharebeyi kazanmaya kifayet edebilecek miydi? Bazen zihni bu suale takılıp kaldığı zaman birden bire asabından böyle bir korku, bir bedbinlik raşesi geçirdi. O zaman? Ah, o zaman ne olacaktı? Ekseriya, böyle bir raşe ile titrediği zaman gözlerinin önünde Namiye’nin yeşil gözlerini fark eder gibi olurdu, bu neydi? Neden Namiye’nin yeşil gözleri bilhassa böyle heyecan ve raşe dakikalarında gözlerinin önünden hiç ayrılmıyordu? Onunla fazla meşgul olmaya karar vermiş değilmiydi?

Filhakika bu kararı vermiş olduğu günden beri hep fikri ara sırada kendi kendisine bu kararını hatırlatmaya lüzum görüyordu. Zaten bir zamandan beri, Namiye’de de garip hal olduğuna dikkat ediyordu, karşısında gittikçe daha ziyade ciddi ve resmi oluyor, hatta arada sırada devam eden bu mevûd konserlerinde bile Namiye mutad samimiyetini göstermekten çekiniyor gibiydi. Acaba ne olmuştu? Kendisi Namiye’ye karşı onun kalbini kıracak, incinmesini mucip olacak bir harekette mi bulunmuştu? Böyle bir şey yapmış olduğunu hiç hatırlamıyordu. Şu halde olsa olsa bu, Namiye’nin içinden kendi kendine doğmuş bir şey, garip ve manasız bir his olabilirdi, belkide Namiye büyüdükçe Ali Fikri’yi bir taraftan kendisine daha ziyade yabancı buluyor ve aynı zamanda kendisinde uyanan genç kızlık hisleriyle Ali Fikri’den uzaklaşıyordu ve hatta... Belki de- bunu düşünürken içinde garip bir hissin

kaynadığını da duyardı- Çocukluk arkadaşı, kardeşi Ali Fikri'den uzaklaşarak başka taraflara doğru gidiyordu!

Bu fikir kendisine, nasılsa, hiçten durup dururken, bir münasebeti yokken, düşünmeden gelivermişti. O gece bu son ihtimali belatereddüd reddetmiş, fakat bir kaç vakittir zaman zaman bu endişenin avdetini menaa muaffak olamamıştı. Namiye'yi okadar iyi tanıdığını zannederdi ki onun hatta genç kızlık hisleriyle başka taraflara doğru meyil ettiğini fark etse dahi kendisine karşı luzumsuz bir ciddiyet resmiyet göstermesine mana veremezdi. Bir taraftan bu düşünceyi, diğer taraftanda hissiyatında aldanmamış olmak kanaatiyle, Ali Fikri'nin az bir zaman içinde bir muamma karşısında bulunduğuna hükmetmişti. O zaman bir aralık yine eski kararını hatırladı; Namiye ile fazla, luzumundan ziyade meşgul olmamaya karar vermiş değilmiydi? Şu halde neden dolayı şimdi onun şu veya bu histe olduğunu bu kadar çok uzun uzadıya düşünüyordu? Düşünmeyecekti ve bu kararında sabat edecekti. Belki Namiye'ye karşı içinde başka bir his, hususi bir meyil, anlamadığı, tahlil edemediği bir incizâb vardı; fakat, öte tarafta daha büyük bir şey, şu zamanda herkes, kendini düşünmekten men etmesi lazım gelen büyük bir mücadele, herkesten bütün vakit ve meşguliyetin yalnız kendisine tahsis edilmesini istiyordu. Ve işte ne sadece bunun için Ali Fikri ne Namiye'ye karşı duyduğu hissiyat ile fazla meşgul olacak, nede ondaki tahavvülât ve tebdilâtla uğraşacaktı. Fakat buda nasıl bir azimsizlikti ki hergün sabahleyin yeniden bir kere daha verdiği bu kararı ekseriya akşamdan evvel hatta kendisi hiç farkında olmaksızın, mesela ya sade ayaklarının sevkiyle, yahut alelade bir tesadüf veya birden bire akla gelmeyen belki luzumsuz ve manasız bir sebeple, yine kendisi bozuyordu! [S.294, s.2]

Mabadi var

Konya Mebusları Ve Bir Mülakat

Konya intihabatı-Mükemmel ve serbest bir intihap- Konya mebusları kimlerdir?- Konya mebuslarından kabilem(?) Hüsnü Bey'le mülakat- Meclis ve fırka meselesi- Memleketimiz ve hariç- Türk ve Ticaret- Sanayi işlerimiz.

Konya Muhabir-i Mahsusamızdan

4 Kanunusani 920

Konya intihabatı

Bidâyet-i meşrutiyetten biri birinci defa olarak inşirah ile maşa ettiğim bir hadise-i siyasiye varsa o da bi-şüphe Konya mebus-ı intihabatındır. Memalik-i Osmaniye'nin devair-i saire-i intihabiyesinde cereyan eden muamelatın etrafındaki dedikodulara rağmen Konya intihabatı şevaip müdahaleden tamamıyla ari bir surette icra edilmiştir.

Konya merkez ile mülhakatındaki intihabat mücadelesinde gerek namzetler ve gerek namzetlere taraftar olanlar hukuk-ı siyasiyelerini ben medeni akvama yakışacak bir tarzda, istial ettikleri için Konyalıları tebriğe müstahak görürüm. İntihabatın son günlerine doğru yalnız bazı namzetlerin rakipleri, imzasız birtakım beyannamelerin sâye-i tezviri ve iğfale sığınarak bulunık suda balık avlamak istemişlerse de Konya halkı böylelerine kapılmamakla rüşd-i siyasiye mülakatını ispat etmiştir. Bu beyannamelerde ne fırkacılıktan, ne de meslekten bahs ediliyor ve yalnız en adi, bayağı bir takım isnadat ile- tabir-i mahsusuyla söyleyeceğim- şuna buna leke sürünmek isteniyordu. Beyannameleri tertip ve tabii ve neşredenler şahıslarını bir nam-ı müstearın reva-yı ketmi elinde ile bulundurmaya cesaret edememişlerdi. Konya gibi merkezler milyonlarca insanı barındıran İstanbul gibi büyük şehirlerin halet-i ruhiyesini taşıyamaz. Seviye-i ruhiye taşralarda daha aşağıdır. Halk binnisbe daha korkusuz, tecrübesiz ve hatta daha cahildir. Onun içindir ki dedikodulardaki itirazın böyle küçük muhitlerdeki tesiratı- büyük şehirlerdekine nazaran- Makusen mütenasiptir. Bir ağızdan çıkan bir dakikada bin ağıza yayılır ki bu da zaten kafidir. En yüksek tabakasında bulunan ricalinden başlayarak avamına, hevamına varıncaya kadar bilhassa icra ettiğim tefahhusat ile de anladım ki intihabın neticesinden şahsa göre memnun görünmeyenler bile muamelat intihabiyenin selamet-i ceryanından münbasit ve münşerihdirler. Eğer intihabata karışılmış veyahut fesat karıştırılmış olsaydı şimdiye kadar koparılacak patırtıların Konya muhitinde büyük sarsıntılar vücuda getireceğine şüphe yoktu. Bilakis neticeyi herkes itimat ve sükunetle karşılamış ve yine herkes hakkında razı olmaktan gayri bir diyecek bulamamıştır. Beyşehir neden Halide Edip Hanım'a verilen ârâ-i sâkita istisna edilecek olursa müntehaplar tarafından namzetlere verilen bin iki yüz seksen dört rey otuz altı namzet arasında düşar inkisâm olarak bunlardan yüz yetmiş hademeli harice Vehbi Efendi'yeyüz otuz beş dava vekili Musa Kazım Efendi'ye yüz otuzu Yalvaçlı Ömer

Efendi'ye, seksen dokuzu Kazım Hüsnü Bey'e, seksen yedisi Akşehirli Hacıbekir Efendi'ye isabet etmiş ve ira-i saire seksen dörtle bir arasında temevvüc eyleyerek otuz bir namzete dağılmıştır.

Konya Mebusları Kimlerdir.

Hademeli Hoca Vehbi Efendi birinci Meclis-i Mebusan da yine Konya Mebusan'ı idi. Bu zat-ı salayet fikri ve ahlaka malik bir müderris kamil olup menafii dünyaya ve şahsiye için kimseye kavuk salamaz, ve kimseden de korkmaz, hak uğrundaki sözleri bazen bir demir leblebi gibi yutulamaz. Ne olursa olsun doğru sözün sırası geldi mi hoca gür sesiyle diyeceği der. İşte galiba bu hastalıklarından dolayıdır ki hoca ondan sonra Mebusan arasında ispat-ı vücut edememiştir!

Musa Kazım Efendi mekteb-i hukuktan mezun, muktedir ve aynı zamanda ispat-ı reyeye malik, kıymetli, namuslu, gayet haluk ve bilhassa Konya'da cümlelerin mazhar-ı hürmet ve takdiri olmuş değerli bir zattır.

Yalvaçlı Ömer Efendi şimdiye kadar hiç lekelenmemiş, sefret-i kalp ve ahlaka malik gürültüden ziyade sükutu sever, ilm ü fazilet sahibi bir müderris-i muhteremdir. Kazım Hüsnü Bey asra göre yetişmiş, zeki, tehzib ve terbiye görmüş çalışkan, müstehak müstahsalığı müstehlikliğe tercih etmiş, müdbir ve muktedir bir gençtir.

Akşehirli Hacı Bekir Efendi ise kendi muhitinde hüsn-i sayyit ve şöhrete malikiyeni kafa taşır bir tacir-i zî kudrettir.

Kazım Hüsnü Bey'le Mülakat:

Mebuslardan Kazım Hüsnü Bey'le dün mülakat ettim. Kazım Bey beni idarehanesinde yavaş, mültefet ve aynı zamanda itimad-ı bahş ve sevmeli çehresi ile hissi kabul eyledi. Evvela sual ettim ve dedim ki:

- Meclis-i Mebusan da nasıl bir meslek takip edeceksiniz, ve fikriniz nedir?
- Fikrim mesleğim İstiklal-i Osmaniye temine matuf bir gaye ile hülasa edilebilir. Şimdi bir Türk'ün bundan başka bir düşüncesi olamaz, olmamalıdır.

Ağır bir hastayı tedavi edenlerin ilk vazifeleri onu tehlike-i mutedden kurtarmanı çarelerini bulmaktır. Beslemek, semirtmek ikinci derecede bir iştir. Binaenaleyh evvela emir de düşünülebilecek şey hayatımızdır.

- Mecliste hangi fırkayı iltizam edeceksiniz?

- Şimdi ben iltizam edilecek bir bir fırka olduğunu bilmiyorum. Tamamiyet-i Mülkiyemiz temin oluncaya kadar fırkacılık ihtirasatına kapılmayı mazur görüyorum.

Memleketin selameti namına bütün şahsi fikirlerden tecrit ederek bir kitle halinde çalışmamız lazım. Tehlikeden yakamızı sıyırdıktan sonra tabii Meclis-i Mebusan da fırkalar teşkil edecektir. Fırkasız bir Meclis-i Mebusan bir “evet efendimci” meclis olur ki bu da mazurdur. İşlerimizi miradımıza göre hal ettikten sonra her Mebus kendi kanaatine göre bir fırkaya intisap eder.

Memleketimiz Ve Hariç:

- Memleket hakkında tabii hususi birtakım fikirleriniz vardır? Mesela mecliste en ziyade müdafaa edeceğiniz esasları ne olacaktır?

- Siyasiyat hakkında irad-i sual ediyorsanız bu bapta size bir şey söylemeyeceğim. Çünkü daha şimdi bir fikir ve mütalaa-ı dermiyan edecek kadar esaslı malumata sahip değilim. Yalnız şurasını arz edeyim ki memleketimiz bir ziraat memleketidir. Biz bütün feyzi, ikbali, saadeti bu bereketli topraklardan bekleyeceğiz, bizi refaha isal edecek, bütçemizdeki açıkları kapatacak kuvvet ancak topraktır. Bilirsiniz ki bir zaman Fransa bile o suret-i tabiiyesi ile adeta açtı. Hükümet müfellesti. İnkılap devreleri kapanıp da tabii bir hayat avdet edince Fransa dünyanın en zengin bir katesi oldu. İşte biz de şimdi öyleyiz. Memleketimizde tabii daha uzun müddet sanayi-i inkişaf edemez. Etse bile Avrupa’ya Amerika’ya rekabet edemeyiz. Fakat mahsulat araziyemizi, cihanın müsait bir mevkuatta bulunduğumuz için yine bütün cihana satarız. Zıyanı yok. Biz onlara mevad-ı iptidaiye verelim, onlar bize masnûatını satsınlar. Herhalde masnûâtı vücuda getirenlerin dizgini mevad-ı iptidaiyeyi yetiştirenlerin elindedir. İstihsalatımızı arındırmak için mutlaka ziraati terk ettirmeliyiz. Memleketin yegane ve vasıta-i ümran ve terakkisi budur. Ziraat aletleri hakkında (Yeni Gün) gazetesine yazdığımız mektupları okudum. Memleketim namına gazetemize teşekkür ederim. Nazarat aidesinin de ve sayenizde atf-ı ehemmiyet eyleyeceğinden ümitvarım.

Hükümet şimdi ne kadar Anadolu’ya bakmadı veyahut bir takım gailerden azade kalıp da bakamadı Anadolu’nun serveti hep başka taraflara sarf edildi. Bu yolun da artık çıkmaz bir yol olduğu anlaşıldı, bütün kuvvetimizle Anadolu’ya çalışacak, Anadolu’yu diriltecek dakikalar hulul etmiştir. Görüyorsunuz ki Konya’da ziraat ne

kadar geridedir. Bir kere zirai alet ziraiye ye alıştırmak lazımdır. Bundan sonra eski usulde ziraat olamaz. Alet-i ziraatin tamimi bir takım kaide-i perestliklerden vazgeçilerek şu işi en amelî bir yola dökmele olur. Ziraat nazariyeti eskiden alet-i ziraiye tamime muvaffak olmuştu. Bu işin Ziraat Bankası ile ne alakası vardır bilemem herhalde anlayamadığım bir şey var ki o da budur. Sonra görüyorsunuz ki memleketimizde, yani Konya'da asr-ı hazırta uyacak tarzda bir ticaret yeni uyanıyor. Kurt olmuş tacirlerin yanında bizimkiler henüz kuzu gibidirler. Vakıa halkımız çok çalışkan, çok zekidir. Bunun Osmanlı Bankası müdürüne kendiniz sorunuz. Konyalı Müslüman tacirler eda-yi din için bankanın ihtarına bile luzum göstermemişlerdir. Bunların ne şayan-ı itimat adamlar olduğunu size banka söylesin, eğer bu doğruluğa bir de malumat-ı ticariye ve asriye inzıman ederse biz herhalde başkalarına teşekkür ederiz. Konya'da milli sermaye ile açılmış iki bankamız var. Bu az bir terakki ve teceddüd müdür? Eskisi gibi köylüler muhtekerlerin, merayhacılar pençesine düşmüyorlar. Sonra birçok şirketler tesis edildiği bunlarda memleketimizin iktisadiyata hizmet ediyorlar. İş adamları için pare bulmak kolaylaşmıştır. Fakat bunlar ne kadar his-i idare edilmiş olsalar hükümetçe yine muhtaç-ı himayedirler. Hatta pek esaslı bir surette himayeye muhtaçtır ki. Ancak şunu da söyleyeyim ki tüccarlardan ziyade himayeye layık bir sınıf var ki o da çiftçilerdir. Servet-i umumiyesini meydana getiren bu küçük küçük sanayi daha kıyas bir halde koymalıyız. Bir kere aşâr meselesinin ıslahı muktezidir. Senelerden beri düşünüldüğü halde kati bir neticeye aktaran ittirilmeyen şu mesele artık bir tasviye-i katiyeye muhtaçtır.

Sanayi İşlerimiz:

- Erbab-ı Sanayi hakkındaki fikriniz?
- Memleketimizde maalesef sanat müterakkı değildir. Bizim sanatkar yetiştiren en mühim müesseseye mesela sanayi mektebine layık olduğu kadar muavenet etmiyoruz. Bir kere memlekette belli başlı sanat yoktur. Halıcılık en mühim bir mevki ihraz etmiş iken Almanya'dan alızarın(?) boyaların gelmemesi, mevat-ı iptidaiyenin behalifi el emeklerinin yüksekliği bu sanatı bir devre-i tevakkufa düşürmüştür. Korkarım ki bu sanattı elimizde kaçıracağız. Kazım Bey bu son sözü söylediği sırada idi ki bu türlü sarıklı, abanılı, gelen birçok misafirlerini istikbale şiitap etti. Gelen misafirler riște-i mülakatımızı düçar-ı inkıta eylediler. Mamafih nen

Mebus-ı cedidin gazetemiz hakkında gösterdiği teveccühe müteşekkiren kendisinden pek iyi fikirler alarak ayrılıyordum. [S.294, s.3]

Kaşif

3.100. İki Yüz Doksan Beşinci Sayı

İş Becerenin!...

Biz burada, mütareke, musalaha diye ağız açık durup dururken meğer Japonlar işlerini becermişler!.. “Sibirya” ya konmuşlar!.. Rusya öldü ya!...Yağma Hasan’ın yüreği!.. Ama ihtiyarlarımız, büyük atalarımız: Ahir zamanda (Çin) diyarından Yecüc ve Mecüc’den evvel bir takım sarı insanlar çıkacak dünyayı fethedecekler derlerdi. Demek ki dedikleri yavaş yavaş zuhura geliyor!

Ben, şarklı oldukları için Japonları severim. Renkleri, o hafif çekme kaşları, badem gözleri, boyları, posları hoşuma gider.

Meşrutiyetten evvel bunlardan bir canbaz takımı gelmiş idi. Cuma, Pazar günleri öğleden sonra eski (Concordia) da oynarlardı. O zaman Ruslara karşı millet-i galibe vaziyetinde olmaları halkımızın rağbet-i tammesini celp eylediği için tiyatro hınca hınc dolardı. Bir gün yine oyun esnasında idi ki en yüksek salıncakların birinde ibraz-ı maharet eden bir küçük cambaz lemhat’ül-basarda uçtu. Benim:

- Eyvah!

Dememe vakit kalmadı. Hacı yatmaz gibi kalktı. Meğer aşağıda ağ gerili imiş!.. Ya bizde tavana bakmaktan ağ göreceğ göz mü var idi! Ah!.. O zamanlarda Japonları her münasebetle mecbur-ı ibtisam eden neşe-i galibiyet, Rus düşmanlığı zoruyla bize de sirayet etmiş idi. Hatta bu neşeyi bazı İngiliz simaları üzerinde de iyanen görür idik!..

Yine (Ali Ruhi) merhumu hatırladım. Bu derbeder şair, (Tercüman-ı Hakikat) a geldi, bizimle veda etti idi. Hakan-ı esbak, Aksa-yı Şark politikası namıyla bir hareket olmak maksadıyla (Ertuğrul) Fırkateynini Japonya’ya yollamayı kurmuş, bir takım güzide erkân ve ümera ve zevatı memur etmiş, (Ruhi) de bu fırsattan bil-istifade galiba kitabet vazifesiyle dâhil-i heyet olmuştu.

Japonların bu heyete gösterdikleri asar-ı mihman-nüvazi İstanbul’da derin tesirler uyandırıyor. Fakat (Ertuğrul) un müthiş bir (tayfun) fırtınasına tutularak maruz

olduğu mağrukiyet-i fecia Őhrimizi azım teessürlere uğrattı. Bu müthiş adem-i muvaffakiyet ba-husus böyle acılı, kanlı bir akıbet Payitaht'ı sarstı. Dedikodu çoğaldı, bilhassa Bahriye Nazırı (Hüseyin Paşa) merhum aleyhinde söylenmedik söz kalmadı.

Şayan-ı dikkattir ki sansür o zamana kadar hakkında müsâmahakâr kaldığı (Japon) lafzını tayy etmeye başladı. Fakat bilahare bazı metrukâtı hamilen limanımıza gelen Japon kruvazörleri sansürlerin neşesini ihlâl etti.

Japonların bu ziyareti bizim için adeta bir tesliyet oldu idi. Gemilerinden bir ay tenezzüh çıkan zabıtalarını, neferlerini yollarda çevirir, konuşur idik. Hatta sarılıp öpenlerimiz bile vardı idi.

(Japon-Rus) muharebesindeki ihtisatımız ne kadar heyecanlı idi. Ben bile (Tan) gazetesinin derç ettiği haritaları keserek vukuat-ı harbiyeyi onlar üzerinde günü gününe tespit etmekten haz alırdım. (ÇoŐıma) Kahramanı Amiral (Togo), (Port Arthur) fatihi General (Nogi), MareŐal (Oyama) o aralık gece rüyalarımıza girerdi.

Doğan çocuklarımızdan birkaç (Togo) tesmiye edildiği gibi ufak tefek çehrece az Tatarımsı olanlarımız bile (Japon) telkip olundu, hatta bu teŐâbüh, bu temasüller gündün güne kuvvet alarak büyük bir münasebet-i ırkıyenin damarları keŐfedilir gibi oldu idi.

Bu muhabbet saikası idi ki harb-i hazırda Japonya'nın Düvel-i Mütelif'e, ba-husus Ruya tarafında bulunması bizi onun düşmanlığına inandırmamıŐ idi. Bundan kati nazar Japonlar, cihan kavgası arasında Çin'e, Rus aksa-yı Şark memaliğine el uzatacaklarını ilk ihsas edenler meyanında bizler de mevcut idik.

İŞte, geldi, çıktı. Artık diplomatlığımıza, dürbinliğimize diyecek yok a..

Yürü; Japonya yürü!.. Güneşin Şarktan doğar olduğuna Şuna buna bir daha ispat eyle!. [S.295, s.1]

A.R

(Tan) ın Mühim Bir Baş Makalesi

Şark meslesi bir merkez etrafında toplanan bi-nihâye mesâilden müteşekkildir. İstanbul'un mukadderatı ne olacak? Bu nokta hakkında kati bir karar tehâz edildiği

zaman, bahr-ı sefide, bahr-ı seyahe, Edirne'ye, Konya'ya hülâsa her tarafa doğru ve ictinâbi mahal-ı neticeler intişâr edecektir.

Taşın suya atıldığı napyeden itibaren ufka doğru açılan dalgaları Tevfik mümkün değildir. Sahillerinde İstanbul'un bena olunduğu boğazların beynelmilel bir kontrole tabi olup olmayacağı mevzubahs oluyor! Bu mesele esas itibariyle varid bile demektir, çünkü umumun muvaffakiyetiyle evvelden hal edilmiştir. Milyonlarca insanın, açık bulunmasına bir menfaat hayatiye atfettikleri bu mecra-yı bahri, 1912 veya 1914 de olduğu gibi mahallî biranlaşamamazlığın tesadüğüne bırakılamaz.

Boğazları menâbi maliyesi kuva-yı idareye ve askeriyesi olan beynelmilel bir teşkilâtın kontrolüne tevdi etmek hususunda herkes müttefiktir. Bu teşkilâtın cemiyet-i akvâma rabitanın tabii görüleceği de şüpheden vârestedir.

Boğazlarda zabıta vazifesini yapmakla İstanbul'a hakimiyetten başka meseledir.

İstanbul'u, Asya'ya gönderilecek bir Türk hükümetinin ve bir Türk padişahının hakimiyet lafzîyesi altında bırakacak bir destur mu araniyor? Hayır, eğer Klemanso Loyd Corch ve niyeti niyeti gelecek hafta akd edilecek konferansa “ meseleyi halledilmiş farz edelim...” cümlesiyle başlamak istemezlerse bu fikir mevzu bahs ve münakaşa değildir.

İstanbul'u ihtiva edecek bir devleti yalnız İstanbul payitahtlık edebilir. Saray ve devair hükümet? Bu gibi devair için lazım olan ebniyeden bile mahrum olan Asya vilayetlerine nakl edildiği takdir de Haliç'in kenarındaki büyük şehir ile taşrada sürünecek olan küçücük hükümet arasında hiçbir nokta-i iştirak bulunmayacaktır.

İstanbul da reis-i dini sıfatıyla sultanı bırakarak yalnız hükümeti Anadoluya nakletmek fikrine gelince, bu hayali bir suret hallolur: Padişahsız Türk hükümeti başsız bir vücuddur.

Mütteliklerin kararlaştıracakları meselenin hakiki nokta-i temerküzü şudur: Sultan ve türk hükümeti İstanbul'da bırakılacak mı, bırakılmayacak mı? Bu suale vazih bir cevap vermekten çekinmemelidir: Ve bu cevap ile şarlık(?) mukadderat âtiyesi ihtiva ettiği bütün ihtilaf imkânlarıyla tayin ve takdir edilmiş olur.

Herkesçe malumdur ki, Fransa'yı temsil eden zevat mesule, padişah ile Türk hükümetini İstanbul'da ibka etmeyi tercih, İngiltere ise bu nazariyenin aksini iltizâm ediyordu.

Mösyö Klemanso'un Londra da ikamet ettiği sırada Fransa'nın arzusu galebe etmedi. Müşkilat, bu galabenin İngiltire'ye teveccühüyle başlar:

Bunu izah etmekte gecikmeyelim:

İstanbul'dan Türkiye ve Sultan tebîd edildiği taktirde bilumum Müslümanların hissiyat dünyalarına dokunulmuş olur. Halbuki Fransa büyük bir devlet-i islâmiyedir. Alelhusus şimdi, Suriye ve Kliky'a da da temeddin vazifesini uhdesine almıştır. Fransızlar an'anevî İslâm dostluğunu unutmuş görünürlerse oralardaki vazifeleri müşkilata düçâr olur.

Türk hükümeti ve padişahı İstanbul'dan uzaklaştırıldığı taktirde, icabında boğazları müdafa için elde mevcut olan yegâne kuva-i askeriye de ilga edilmiş olur. Ne olursa olsun İstanbul'u müdafa için başka bir kona lüzum vardır. Bu hazine Bulgarların hatta bizzat Türklerin mukabil tarizlerine karşı müdafasız bırakılamaz. Anlaşılan burayı müttefikler bahren muhafaza edeceklerdir.

Fakat müttefikler, kuve-i bahriye itibariyle aynı seviyede değildirler. İdm-i tesâvî-i kuvvet hüsn-i niyete rağmen istihsal menfaatte dahı idm-i müsâvat munkalip olmaz mı?

Sonra, Türkler Anadolu'yu tebîd edilirse, ve bir gün mesela Rusya yeniden vücud bulduğu zaman bir iştiâl vaki olursa bu iştiâlin aksi tesirini kim ödeyecek? Biz bu sualleri irâd etmekle ikfâ ediyoruz.

Bu sualler, Fransa Hükümetini, parlamentoyu istimzac etmeden katı bir taahhüde girişmekten men edecek derecede mühim vücududur. [S.295, s.2]

(Erceberker) in Bir Nutku

Paris 8 (İstanbul)- Merkez fırkasının daveti üzerine (Erceberker), birçok asker ve ahalinin önünde (استوتعداد) da bir nutuk irâd etmiş ve ezcümle hükümetin hal-i hazırdaki vaziyetinden mesûl olmadığını, mesuliyetinin muhafazakârlara ait olduğunu beyan eylemiştir. Erceberker ilaveten mütarekenin (Hindenburg) la (Ludendroff) taraflarından talep edildiğini kaydetmiştir.

Erceberker Almaya'nın vaziyet-i maliyesinden bahsederken, bu sene bütçede tevâzün husul bulacağını söylemiştir. Mücrimleri teslim gelince, erceberker, eğer

düşmanlar, mücrimlerin listesini gönderirler ise (lapiyoğ) mahkemesinin bütün gayr-ı kabil afv olan mecralar hakkında itası hükmünde tereddüd etmeyeceğini beyan etmiştir.

(Erceberker) bilahire siyaset hariciyeden bahsetmiş ve Almanya o nıfsızın(?) Rus meselesinin halledilemeyeceğini bilhassa zikr eylemiştir. [S.295, s.2]

Açık Mektup

Sadrazam Paşa Hazretlerine

Muhterem Paşa Hazretlerine,

Birkaç günden beri gazetemizde pek mühim bir meşrutiyet meselesi hakkında bazı neşriyat var ki dikkat sâmilelerini celp etmemiş olsa gerek. Eğer neşriyatımız manzur sâmileleri buyrulmuş olsaydı, eminiz ki, hükümetin gazete neşriyatına karşı öteden beri muhafaza ettiği vaziyeti bu iş hakkında olsun tebdil lüzumunu his buyururdunuz. Çünkü mesele hakikaten pek büyük bir ehemmiyete haizdir.

“Yeni Han” intihabatının kanunen bazı yolsuzluk içinde vukua gelmesi üzerine dahiliye nezareti bu babdaki tahkikat dosyasının şura-yı devlete havalesi reyinde bulunuyor ve bu işe gerek evrak giderken, gerek avdet esnasında makam-ı sâmileleri tavassut buyuruyor. Bu dosyanın gideceği yegâne bir meclis mebusan olmak lazım gelirken Kanuni, anlaşılması kendisince müşkil görünen her işe şura-yı devlete havale etmek suretinde telakki eyleyen dahiliye nezaretinin bu zühûli şura-yı devlette pek sarıh bir hataya müncer oluyor: Şura-yı devletten azası yeni han intihabatının feshi lüzumuna karar veriyorlar!

Paşa Hazretleri, hukuk-ı esasiye ilmiyle küçük bir toğl ve meşrutiyet tarihine pek küçük bir vukuf gösterir ki yirminci asrın rebi evelinde ve dünya hürriyet ve meşrutiyet fikirleri müdhiş fırtınaları içinde çalkandığı sıralarda şura-yı devlet tarafından böyle bir karar verilmiş olması insanı hayrete düşürmekle kalmaz, üstünde yaşadığımız ve uğrunda pek çok kanlar döktüğümüz topraklarda da nihayet hiç olmazsa en ibtidai bir şekilde meşrutiyet fikrinin kerek saldığını görememiş olmak tesiriyle hazin ve ye’se düşürür. Dünyanın hiçbir tarafında hükümetler inticabat işlerine karışamazlar; bizim Abdülhamit sani gibi ve ham ve müvesvis bir padişah zamanında, bundan kırk üç sene evvel vücuda getirilmiş olan kanun-i esasi de

muhâlif maddelerinin sarâhat ve devletleriyle bu esası kabul etmiştir. çünkü meşrutiyet demek bu demektir, hatta parlamenter olmayan Almanya’da, hatta meşrutiyetin en hürriyetperverane olan Rusya da bile intihabatın esası bu idi. Çünlû başka türlü olamaz. Bu hususta made ile teferruat ile, esbab ve medeniyet ile zat-ı samilerine tefsilat vermek uzun olur. Bunun için bu cihetlerden sıra nazar ediyoruz. Eğer bizim sözlerimize itimad buyurmazsanız bu işi bizzat tadvik buyurunuz.

Paşa Hazretleri, orta yerde mevzu bahs olan mesele bir meşrutiyet meselesidir. Hükümetin bu işte sû-i niyetle hareket etmediği bizce aşikâr olduğu için bu nokta-i nazardan bir şey söyleyecek değiliz. Fakat vatanımızda bu kadar felaketlerden sevkâr(?) nihayet bir meşrutiyet ve meşruiyet devri açılması endişesi bütün düşüncelerimizin farkında bir kütle hâkim olduğu içindir ki hükümetin akıllara hayret veren zühulden avdetini görmek istiyoruz. Siyasyette sükûtun kıymeti büyük olduğu gibi bazen sözün kıymeti de pek büyüktür:

Bu mesele de, daha birkaç ay evvel kanun-i esasi, meşrutiyet ve meşruyet programıyla mevku iktidara gelmiş olan bir hükümete karşı pek basit, pek aşikâr bir hakikat için vaki olan müracaat “ gazeteci sözünün ne kıymeti olur!” gibi bir telakki ile cevapsız kalırsa her halde riyasetini deruhde buyurduğunuz hükümet için hiçte şeref virmez. Bütün dünya nazarında biz deki meşrutiyet fikrine pek elim bir nişâne suretinde telakki edilecek olan bu vakıayı ya tamir ettiriniz, yahut hiç olmazsa, müdafa buyurunuz, eğer buna imkan görüyorsanız ...

Hürmetlerimizi kabul buyurunuz. [S.295, s.2]

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 45

Muhittin

Gurub

Hissediyordu ki bir fırtına içinde idi. Bu fırtınanın şiddetini ilk defa olarak bir gün kardeşinin evinde hissetmişti. Seniha’nın genç bir kayını vardı ki darülfünuna devam etmek için İzmir’den yeni gelmiş, ağabeyinin yanında yerleşmişti. Kardeşinin aksine esmer, kuru denecek kadar ince zayıf uzun boylu, yirmi üç yaşında bir genç Hasan Kami, her göze çarpan bir manayı tasallüfle yukarı doğru birer ok gibi yukarı kıvrılmış siyah bıyıkları ve zekâdan ziyade bir mana-yı şeytâniyetle parlayan küçük

siyah gözleriyle Ali Fikri üzerinde daha ilk gördüğü günden itibaren fena bir tesir yapmıştı. Kardeşi Seniha da öyle idi.

Çapkın, haşarı bir çocuk, diyordu, öyle zannediyorum ki benim buradaki sükun ve istirahatımı ihlâl edecek! Eve geç gelir, hemen her vakit akşam yemeklerini dışarıda yer, hele dostum geldiğini göreceğ olursa bir dakika yanımızdan ayrılmaz, kaba ve küstahane şakalar yapar... Bilmem ben bu çocukla nasıl geçineceğim?

Hasan Kami Ali Fikri üzerinde zaten hiç iyi bir tesir yapmamışken bir de kardeşinin bu tarzdaki tevdiatını gördükten sonra ondan büsbütün soğumuştur. Seniha'ya gittikçe kendisine orada tesadüf edecek olursa ekseriya çok durmayarak kalkar, yahut sırf ona tesadüf etmemek için kardeşine ekseriya onun bulunmadığı saatlerde, mesela akşam üzerleri giderdi. En çok kızdığı şey, birbirleriyle daha dün görüştükleri halde konuşurken kendisine ekseriya ya "Fikri!" yahut "sen" diye hitap etmesiydi. Onu gördükçe bazen kendisini bir düşünce alır, acaba eniştesi de taben bunu bir başka türlü, mesela yaldızlanmış mı diye, Seniha hesabına, endişeye düşerdi.

Bir gün yine Seniha'ya uğramıştı. Tesadüfen Namiye ile Hasan Kami'de orada idi. Namiye için o gün bir tatil günü olduğu için birkaç ziyaret yapmak üzere öğleden sonra sokağa çıkmış ve evvela Seniha'ya uğramıştı. O gece Hasan Kami pek geç gelmiş olduğu için henüz sokağa çıkmamış, sonra Namiye'yi görünce oturup kalmıştı. Ali Fikri Seniha ile Namiye'nin arasında bu hiç sevmediği genci de görünce derhal canı sıkılmıştı. Namiye henüz bir kahve içiyor yeni gelmişti.

Hasan Kami kendisini görünce:

- O... Hoş geldin, Fikri... Diye küstah bir teklifsizlik içinde ayağa kalkmıştı? Biz de şimdi burada hanımların hasta bakıcılığı meselesini münakaşa ediyorduk!.

Ali Fikri, bu şayan-ı hayret laubaliliğin karşısında, mütehayyir, münakaşa edilen bahsin Namiye'ye talluk ettiğini görünce endişenak, elini sıkarken genç kızın çehresine bakmıştı. Namiye, müteessir görünüyordu, çehresi kızarmış, yanakları ateş içinde idi. Ali Fikri'ye elini verirken:

- Ah, Fikri Bey ne olur, dostunuza anlatsanız a, hanımlarla eğlenmek kendileri gibi terbiyeli beylere yakışmaz... Biz deminden beri Seniha ile bunu bir türlü anlatamıyoruz!

Bir anda Ali Fikri'nin, gözleri bulanır gibi olmuştu. Nasıl, bu adam Namiye ile eğleniyor muydu? Henüz ne olduğunu anlamamış olmakla beraber zannediyordu ki Kami Namiye'nin hasta bakıcı olmasıyla, yani kendisi nazarında onun en yüksek faziletiyle eğlenmişti. Başı döner gibi olmuş, bu şimdiye kadar kendisini her görüşte biraz daha soğuduğunu duyduğu gencin üzerine atılmak istemişti. Sonra bir hamlede bunun avâkıbını, kardeşinin düşeceği fena vaziyeti hatırlamış ve asâbının kuvvetli bir hareketiyle kendisini tutarak, dudaklarında bahsi latifeye boğmaya çalışan bir tebessüm resmetmiş:

- Afedersiniz, hanımlar, evvela bende o talakat yok, saniye böyle şeyler anlatılmaz, anlaşılır! Demişti. Bununla Kami'yi, nezaket altında gizli, kuvvetli bir tokat indirdiğine kaildi; öteki, hiç aldırmamış, yalnız arsızca bir kahkaha salıvererek:
- Ah, diye cevap vermişti, fenalığa bakınız ki bende de o sizin dediğiniz kafa yok! Malum ya biz sizin gibi şehirli değiliz, köylü, Anadolu, Türk!..

Namiye, Seniha, Ali Fikri hayret ve endişe ile birbirine bakmışlardı; Ali Fikri nasıl müşkil bir mevkide bulunduğunu daha da iyi anlamıştı. Bir hareket, hatta sözle biraz daha ileriye gidiş, Seniha için akıbeti kim bilir nerelere kadar varır, bir dert olabilecekti. Onun için bütün gayretini toplayarak asabına cebr etmiş ve bahsi birden bire değiştirmek için kardeşine dönerek rastgele başka tarzda bir söz söylemiş olmak için, damağında nasıl uyandığını kendi de fark etmediği bir hareketle:

- Şimdi bırakınız, evet... Demişti; Seniha, ben bugün niçin geldim, bilir misin? Senden senden şikayet için!.. Hem de sade kendi hesabıma değil, annenle babanın hesaplarına da ve hatta bilhassa da onların hesaplarına.. Farkında mısın ki sen, artık bize hiç uğramaz oldun? Bilhassa annem bundan çok şikayet ediyor. Benim o kadar uzak yollara gitmeye sıkıldığımı bilir de niçin arada sırada gelmez diyor... Haklı bir şikayet değil mi?

Seniha, bu sözlerin nasıl bir maksatla söylenildiğini anlayan Seniha, kardeşini uzun uzun mazeretlerden, bütün ev idaresinin başında olduğundan, çocuktan, kocasından bahsetmişti. Elbette annesi de bilirdi ki bu kadar çok meşguliyetler arasında insan bazen başını bile kaşıyacak vakit bulamazdı. Bununla beraber kusurlarının affını rica

ve bir daha da şikayete mahal bırakmamayı vaat ediyordu. Ali Fikri birkaç dakikada beri o kadar bunalmıştı ki rastgele aklına geliveren bu bahs, Seniha'nın cevaplarından sonra bitiverince bir yenisini daha bulmak için bir an için durmuştu. Hasan Kami bu dakikadan derhal istifadeye koşmuş:

- Fakat, yine münakaşa yarım kaldı...

Diyordu; asıl ona gelelim... Benim fikrimce kadınlar hasta bakıcılığı yapacaklarına asıl ev idaresini öğrenseler elbette daha iyi olur... Nasıl Fikri Bey, sen de bu fikirde değil misin? Seniha'nın gözlerinde Ali Fikri'ye "bırak şu münasebetsizi?" Demek isteyen bir hareket, aynı zamanda Namiye'ye de böyle bir terbiyesizin sözlerine adet olmasından dolayı istifayı kusur ediyor gibi idi. Üçüde aynı hisle birbirlerine en iyi çare onun sözlerine ehemmiyet vermek caiz olmadığını anlatmışlardı. Ali Fikri onu susturmak için sadece:

- Evet, diye karar vermişti; doğru söylüyorsunuz...

Sonra birer kere Namiye ile Seniha'nın yüzlerine bakarak ilave etmişti:

- Fakat, bunu hanımları anlatmak kabil değildi..

Üçünün de dudaklarında ancak kendilerinin hissettiği müstehzi bir tebessü gölgesi olmuştu. Fakat, Ali Fikri burada daha ziyade duramayacağını anlamış, alelacele saatine bakarak mültacel bir işi varmış gibi:

- İşte bu kadar, Seniha... Diye ayağa kalkmıştı; sana kısaca bir şikayet ziyareti yapmaya gelmişim, işim var, gidiyorum, cümleye Allah'a ısmarladık...

Seniha, kardeşine daha oturmak teklifini luzum görmemişti, annesiyle babasına bir sürü sözler yollarken Namiye de ayağa kalkmış, oda Ali Fikri gibi bir bahane ile, bugün yapılacak birçok ziyaretleri olduğunu söyleyerek: [S.295, s.2]

Mabadi var

Bir icmâl tarihi

Mithat Paşa ile Namık Kemal'in tebîdlerinden sonra-Sultan Hamid Meclis-i Mebûsanı içtima-ı davet etmeyebilirdi.-Sahib-i kiyâset müstebidler ne yaparlar ? Halk Mithat Paşa'yı bani-i hürriyet tanıyor-Avrupa'nın temin müzâheratı kat-i lüzumu-Abdülhamid saflık ve bi-şuur bir müstebid mi idi ? Padişah Meclis-i Ayan gibi bir hürriyet mebûsâne taraftarı idi.-Sultan Hamid'in gelecek mebuslar hakkında ki fikri-İlk Meclis-i Mebûsanın küşadı-Ethem Paşa kabinesi-Kabine her bin, pederlik vezâîfiyle mükellef idi.-Kabinede pek muktedir zevat vardı-Meclis-i Mebûsân'ın îtidaline mukabil heyet-i vükelanın huşunet ve şiddeti-Yüz on üçüncü maddeden ihtiraz-Padişah ve meclis-Ahmed Vefik Efendi Meclis-i Mebûsan resmi-Rusya ile muhârebe zuhûr etmeseydi.-Protokol niçin redolundu ? Ethem Paşa kabinesinin nazar-ı tarihte mesuliyet-i azîmesi-Abdulhamid muhârebeyi istedi mi ? Padişah'ın mesuliyet-i harbiyeden hissesi-Millet harbe taraftar-Heyet-i vükelanın müthiş hatası-Safvet Paşa'nın muhalefatı-Ser-asker Redif ve Damad Mahmud Paşalar-Kuvve-i teşriyenin mesuliyet-i azîmesi

Kanun-ı esasi bi icraât istibdad karanesine vasıta ittihaz eden Sultan Abdülhamid Mithat Paşa'nın ve Namık Kemal'in İstanbul'dan tebîdlerine kendi ümidinin bile fevkinde bir sühuletle muvafık olduklarından ve hürriyet taraftarı yüzlerce mektepli genci mahbuslara ilkâ ederek Mithat Paşa'nın İstanbul'a îadesini talep için mahzar-ı tertibine kalkışan bir çok talebe-i ulumi de nefi ile tehdit ve iskat eyledikten sonra o kanunu bütün mevki meziyyetinden iskat ve Meclis-i mebûsanı içtima davetten sarf-ı nazar edebilirdi; fikr-i hürriyetin haliyle şuur-ı istibdadkaranenin tekrar iclasına muhalefet edecek memlekette hiçbir kuvvet kalmamıştı; fakat Sultan Hamid ne amcasına, ne de hatta büyük pederine benzerdi: O, ezvak-ı şahsiyesinin temini, yahut irâdat-ı keyfiyesinin icrâsı için değil, memleketin bizzat idâresi için padişahlığına merbutü'l kalp idi. Bir devlet-i muazzamenin kaffe-i umurunu tedvir-i amalini amak-ı canında perver-i şebâb eden bir padişaha göre kuvâ-yı devlet ve milleti kendi nefsinde cem edecek muvaffakiyet saltanat ve hükümetin katiyyen takarrür ve inkişafına kadar esbab-ı muhâlefetin en küçüğünü bile istihkâr etmemek ve mevalini birkaç tezahüratında değil, bütün esasatında ezele eylemek zaruri olur. Devleti

kendinden ibâret bilen bütün sahib-i kiyâset müstebdan saltanatının bu zaruret-i meşumeye riâyetkar olduklarını tarih bize gösteriyor. İşte Sultan Hamit'te böyle zîşuur ve müvesvis bir müstebid idi ve istibdadını gayet esaslı bir surette vaz ve tesis eylemeğe hasr-ı hayat eyledi.

Kanun-ı esasinin mevki icrâyâ vaz ve mebûsanın içtima daveti lazım idi. Zirâ halk padişahı değil, Mithat Paşa'yı bani-i hürriyet ve binâenaleyh sebep-i felâh milleti tanırdı. Meclis-i mebûsanı toplamaktan sarf-ı nazar etmek bu zehabı teyit ve atıyyen padişah aleyhinde feveran-ı efkârı intaç edebilirdi. Birde ahval-i dâhiliye ve hariciye yeni cûlus eden bir padişahı pek ziyâde tedhiş edecek kadar vehamet-i numune idi: Hazine-i devletin müzâyakasına kaime ihracı tedbir bi faidesinden başka bir tedbir ile çare-saz olmak Avrupa'nın müzâherat maliyesini temin etmek, Rusya'nın müthiş istihzârat-ı harbiyesine karşı ya muhârebenin vukunu men edecek, yahut kuvve-i askeriyemizi bütün mühimmat ve levâzımıyla hudutlara yetiştirecek siyasi ve mali esbabın ihzarı için yine Avrupa'nın müzâhiratını kazanmak zaruriyetinden görünüyordu. Bu müzaheratın tahkiki ise Memâlik-i Osmaniye'de Hristiyan tebanın hukukunu, müsâvatını kafil olmak üzere Avrupa'ya vaad edilen meşrutiyet-i idârenin derhal kabul ve tatbikine idi.

Şu icmal tarihinin son kısmını teşkil etmek üzere neşr edeceğim makalede Abdülhamit-i sâni hakkında ki efkar-ı mütefaviteyi karşılaştıracam. O zaman kabul ve teslim olunacağından mutmain bulunduğum hakîkate istinâden bugün, bir takım efkâr-ı mukarrirî pir-i şiteşkarelerine garip görünse dahi; diyeceğim ki Meclis-i Mebûsan içtima davetinde padişahın memleketini sevmesinde bir amal olmuştur. Evet, Sultan Hamit kendi padişahlığını tahdîd ve efna etmeyecek ve yalnız vükela-yı devlete nazar-ı murâkebe de tutarak hasten umur-ı maliye ve adliyeyi intizama getirecek bir Meclis-i Mebûsan'a, Meclis-i Ayan mahiyetinde bir heyet-i müşâvereye taraftar idi. Anadolu'nun, Rumeli'nin göndereceği mebûsların İstanbul'da yirmi otuz seneden beri intişara başlayan efkâr-ı hürriyet-perveraneden bi-haber, haslet-i fârikası ulu'l-umura itaatten ibâret bir takımı nezih el-vicdan-ı evlad vatandan olacağına bahk-ı ümid ediyordu. Hatta yeni mebûsların acemice bazı harekât ve evzaide bulunmalarını men için zamanın fuhul-ü ilim ve idrakından Ahmed Refik Efendiy'i Meclis-i Mebûsan riyâsetine tayin etmiş idi.

İşte bu esbabın netice-i tabiyesi olarak Sultan Hamit'in içtima-ı davet ettiği Meclis-i Mebûsan bin iki yüz doksan dört sene-i hicriyyesinde Dolmabahçe Sarayında küşad edilmiştir.

Bütün heyet-i devlet ve ricâl-i hükümet ile ulemâ ve rüesa-yı ve ruhâniye ve ayan ve mebûsan saray-ı hümâyunun büyük salonuna toplanmışlardı. Sultan Abdülhamid refâkatinde biraderleri Reşad ve Kemaleddin efendiler bulunduğu halde salona dahil olmuş ve elinde tuttuğu nutuk-ı iftitahiye sadrazam ve saltanatıyla mabeyn baş katibi Said Paşa'ya kırâat ettirerek Meclis-i Umûmiyi açmıştır. Meclis-i Mebûsan küşad edildiği sırada heyet-i vükela, Mithat Paşa'nın tebîd edildiği gün mesned-i sadareti ihraz etmek olan Ethem Paşa'nın riyâsetinde müteşekkil bulunuyordu. Bu Ethem Paşa kabinesi Sultan Hamit zamanında mevki-i iktidara gelmiş olan kabinelerin hepsinden ziyâde tenkide müstahak ve devletin düçar olduğu ahval-i elemiyeden en çok mesuldür: Ethem Paşa kabinesi bir selem-i tekamülün ilk kademesine henüz irtika etmiş iki tefil na-tevân olan padişahın ve milletin titrek, korkak ellerinden tutmuş bir mürebbi, bir peder-i müşfik vaziyetinde idi, bu mürebbi, kendisine Vediatullah olan iki masumu gayet dik ve uzun merdivenin son basamağına kadar çıkarmak için fevkalade ihtimamlar, ihtiyatlar, göstermekle mükellef idi; hayfaki vazifesinin ehemmiyet ve kudsiyetini asla takdir edememiştir. Halbuki Ethem Paşa kabinesinde kendisini hiçte boş bir adam olmayan reis-i vükeladan mâadâ Kadri Paşa gibi, Cevdet Paşa gibi, Safvet Paşa gibi ulu'l-nehi vüzerâ-yı devlet-i canişin mukadderat idi. Lakin her biri asar-ı istibdadın berzade-i tevalisi olan bu izam-ı devlet-i mecmu addettikleri Meclis-i Mebûsanın tenkidât ve itirazâtına azîmet-i veziranelerine yediremediler seda-yı hakkı iskat için kaleme aldırıyorum ki itiyad edilen vüzerâ-yı salıkanın ahfad ve zalim-i itiyadından bulduklarını isbat etmek istiyormuş gibi Meclis-i Mebûsanın iltizam ettiği itidâle karşı, istizahlara, suallere cevap vermemeye tenezzül etmeyecek kadar huşunetler, şiddetler göstermeye başladılar; Mithat Paşa'nın suhuletle tabidini temin etmiş olan yüz on üçüncü madde-i mahudeyi kendi başlarına inebilecek afat-ı semaviyenin masdarı addettikleri için padişahın temayülat-ı istibdadkaranesi tadile çalışmaktan pek ziyâde tevahhuş gösterdiler; bu haller bir taraftan Meclis-i Mebûsanın gittikçe itidalden tebîdatı diğer cihetten karşısında hergün daha ziyâde tekayyüdatı tabi tutacak bir heyet vücuda gelmekte olduğunu gören padişahın Meclis-i Mebûsandan hergün daha ziyâde teneffürüü mucib olarak mebna-yı istibdadın temel taşlarını vaz etmiş ve Sultan

Hamit aleyhine çıkabilecek hadisâtı lehine çevirmeyi pek iyi bildiği için mebûsandan birkaç zatı kazanarak vükelasını olanların vesatitiyle tehdid, rütbe-i vezâretle Meclis-i Mebûsan riyâsetinde ibka ettiği Ahmed Vefik Paşayı da doğruca mabeyn ile muhâbereye memur etmek gibi teşvîkâta mazhar ederek mebûsanın taşkınlıklarını onun himmetiyle tadil etmeye muvafık olmuştur.

Devlet-i Osmaniyeyi bugün ki Varta-i hevaline ki düşüren vakâyı arasında birinci derece-i şeameti hâiz olduğunu herkesin kabul ve teslim ettiği Rusya muhârebesi zuhûr etseydi Osmanlı vatanında meşrutiyet-i idâre herşeye rağmen yine teessüs edip giderdi.

Bu menhus muhârebe niçin zuhûr etti? İstanbul konferansının Mithat Paşa heyet-i vükelasına gayet ağır görünen mukarreratı redd olunduktan sonra Londra protokolünün esasen menafi-i devlete mahal olmakla beraber Rusya'nın son dakikada takındığı vaz ve tavra nazaran Karadağ'a karşı ehemmiyetsiz bazı arâzi fedakarlığı ihtiyari ve Rusya payitahtına bir elçi izamı derecesinde tahaffûf etmesi pek memul bulunan teklifatı Ethem Paşa kabinesi tarafından ne gibi esbab ile red olunurdu? Rusya ile muhârebeye girişmeyi Abdülhamid'in şiddetli arzu ve harbi açmak için bin yolda tedbir-i ittihaz ettiğine dâir bir kanaât vardır. Bu kanaat erbabı padişahın muhârebeye galebe-i müyesser olur ise eli ahirü'l- amr padişahlıkta kalmasını mültak(?) minnettarlığı temin edeceği, mağlubiyet yüz gösterirse de askere zaf-ı külli âriz olacağından memlekette nüfuz saltanatına mukavemet edecek hiçbir kuvvet kalmayacağı için iki şıkka göre de muhârebenin teyid-i istibdad edeceğini nazar-ı menfaate alarak harbi son derece tervîc etmiş olduğuna ileriye savururlar. Şu mütâlaa hadd-ı zatında yanlış olmayabilir. Ancak Rusya muhârebelerinin mesuliyetini münferiden Sultan Hamit'e atf etmek asla doğru değildir: Abdülhamit-i sâni cülus ettiği zaman Osmanlı milleti hristiyan anasır dahi dâhil olmak üzere bir kitle-i vahide halinde Sırbistan, Karadağ, muhârebatında ve Bulgaristan ihtilallerinde dökülen deryalar kadar kanların intikamını almak için müheyya-ı feverân idi; milletin heyecanlarını teskin ve lazimesi padişaha da muhâlefetle mükellef bulunan heyet-i vükela ise Mithat Paşa'nın zaman-ı sadaretinde İstanbul konferansının mukarreratı iki yüz elli zattan müteşekkil bir Meclis-i meşveretin reyleriyle reddolunmuş olduğuna nazaran yine böyle bir meclis-i ali teşkiline bile lüzum görmeksizin, esbab-ı galibiyetin fikdanına dahi tamamen vakıf olmamasına rağmen, devleti izmihlale

sürükleyebilecek bir harb-ı azîme ehemmiyetsiz fedakarlıkları ihtiyar etmemek için girişmekten çekinmedi! Kendi sinesinden duyulan avaz-ı muhâlefete bile ehemmiyet vermeden muhârebe mesuliyetini ekseriyet ara ile deruhte etmiş olan Ethem Paşa kabinesinde hararetili harb taraftarı olanlar sadrazam ile ser-askeri Redif ve Damat Mahmut Paşalar'dır. Bunlar Hariciye Nazırı Safvet Paşa'nın harp aleyhinde ki itirazatını şiddetle cerh ettiler hatta protokolün reddine muntazaman olarak hariciye müsteşarı Aleksandır Efendi'nin kaleme aldığı fevkalade şedidü'l mel notanın(?) olsun tahkiki hakkında Safvet Paşa'nın dermiyan ettiği teklifi de kabule yanaşmadılar. Meclisin yegâne devr-i endiş ricali olan hariciye nazırı akliyyette ve kendi reyini mazbatanın zeyline ayrıca yazmak mecburiyetinde kaldı.

Şu mecnunane kararından dolayı Ethem Paşa kabinesi tarihin ne kadar mahk ve kati tan ve tenkidine şayan ise temayülat harbcuyanesi(?) bütün asarıyla tezahür edip deveran böyle bir heyet hükümeti mevki-i iktidardan iskât etmeyerek bilakis karar vaki-i tasdik hatta Karadağ'a bir karış bile toprak verilmemesini hükümete emr ve tebliğ etmiş olan heyet-i ayan ve mebûsanda o derecede müstehak muâhazadır, iddia olunduğu ve bazı asarıylada bir dereceye kadar müstedil olduğu gibi muhârebenin vukunu mâhirâne tedabirle temin etmiş olsa dahi yine o harb-i mesum münhasıran padişaha tevcih olunamaz ve bu hakîkati her sahib-i insaf kabul ve teslim eder.

Tarihimizde ki silsile-i hatayanın belki en bariz bir halka-ı belahati olan Rusya muhârebesinin safahat-i muallimesini burada mevzu-i bahs edecek değilim:

Harbin nasıl bir mağlubiyet-i facia ile neticelendiğini ve Osmanlı devlet-i muazzamasının evvela Ayestefanos, sâniyen Berlin muâhedesini nâmelerine ne yolda tasdik etmek zilletine giriftar olduğu malumdur; ben sadece Sultan Abdülhamit'in mağlubiyet-i harbiyeden kendi hesabına nasıl istifade ettiğini söyleyeceğim ve bu bahsi padişahın suret-i katiyyede istibdada rücu ile bin üç yüz yirmi dört senesine kadar her an tezâyüd eden saltanat-ı mutlaka ve kahiresini esbab-ı velediyatına(?) âit meselede temas ederek makale-i atiyede îzah edeceğim. [S.295, s.3]

Ali Ekrem

3.101. İki Yüz Doksan Altıncı Sayı

Keloğlan!..

Küçük iken dinlediğim masalarda büyük, komik roller oynadığı hararetili hararetili tasvir edilen (Keloğlan) hiçbir münasebet olmadığı hâlde birden bire hatırıma geldi.

Bizim masallar, romanlarımızın birer şekli-i iptidaisidir. Onlarda da, kailin kuvve-i muhayyilesi, kuvve-i nutkiyesi ve tasviriyesi aranır. Bir an evvel uyusun veyahut yaramazlık etmesin diye (Kara annem) de, (Kabartay) dadım da söylüyor idi ama ikisi de çetrefil oldukları için beni ağızlarına baktıramazlardı. Fakat altmışlık (Dilber) teyzem, başladı mı ev halkı susar, serâpâ kulak kesilirdi.

Nasıl kesilmez idi ki masal insicâm-ı vakayı ile beraber güzel bir ifadeye bürünerek su gibi akar, gözlerin, ellerin hareketi ile daha ziyâde tatlılaşırdı. Koca koca kadınlar bile inana inana dinlerdi. Bu massalarda heyecan-aver safhalarda var idi. Meselâ (Keloğlan) bilmem nere padişahının oğlunu avda yakalayıp götürmüş olan dev anasının kuyusuna iner. Bu kuyu eski mesaha-ı mikyaslarımızdan olan üç dört minare derinliğinde. Kuyuya indi mi geniş bir saha, yanlarda odalar görür. Bir odanın kapısını açar, bakar ki içerisi insan kemiği dolu. Diğer odayı açar, tam bakacağı zaman her taraf kapkaranlık olur. Anlar ki dev anası geliyor. Şimdi ne yapsın? Bütün kuyunun içi titriyor, fırtına çıkmış gibi delik deşik yerlerden sesler geliyor, bereket versin ki dev anası çabuk inemiyor, enterasinin eteği bilmem hangi dağdaki çınarın dallarına takılmış... Onu kurtarmak için tekrar çıkar. (Keloğlan) bu müddetten bilistifade kuyunun içindeki diğer kuyunun kapağını açıp saklanır. Ondan sonra dev anasının homurtularını,

- Burada insan eti kokuyor!

Diye söylenişlerini duyuyor. Aranıyor, aranıyor, bulamıyor. Fakat (Keloğlan) kapağın kenarındaki delikten devi gözetliyor. Hiddetinden memelerini omuzuna atmış, kazma ile dilerini karıştırıyor...

- Pat!

Diye bir şey işitiyor. Bakıyor ki bir insan kafası.

- Çat!

Diye yeni bir şey işitiyor, bakıyor ki dışının arasında kalmış bir kol kemiğini kırıp iliğini emiyor. Üstüne bizim küpler kadar bir küp su içiyor. Fakat o bile içtikten sonra:

- Ya Rabbi, şükür!

Diyor. Oturuyor, saçlarını örüyor, her bir örgü gemi halatı gibi kalın. En sonra uykuya varıyor. (Keloğlan) fırsattan bilistifade girdiği kuyu içinde semirmeye mahkûmen mahpus kalmış olan Padişahzadeyi alıp kaçıyor! Şimdi siz geceleyin odadan sofraya yalnız çıkamayan çocuğu düşünün. Bir de can kulağıyla dinlendiği masalın onun zihninde ne dehşetler uyandıracığını tahmin edin!..

Büyüdük, kırk elli yaşlarına girdik. Hâlâ bu masal!.. Hâlâ bu dev anası, hâlâ o (Keloğlan)!... Bu nasıl hayat? Bir türlü akıl erdiremiyorum!.. Bir taraf dehşet-i abat bir taraf (K. Hasan) ın tiyatrosu!.. En korkunç zamanlarda en güldürücü hâller! Yoksa elân (Dilber) teyzem söylüyor da biz yine açık ağız mı dinliyoruz? Yahut zaman, vakâyin ciddiyetini tehzilen bu gayeyi keşmekeşe bir sürü Keloğlan mı indirdi?. [S.296, s.2]

A.R

Ali Ekrem Efendi'ye

Pek muhterem üstadımız

Şu üçüncü mektubumda “menşeü'l-sene” bahsini tedkik etmek istiyorum. Lisanımızda ilk defa hayat mühimmiyeti üzerinden bir vaad-ı inkişaf değil, fakat hafif bir riâse-i tenbi ve itirazın geçtiğini hisseden bu mevzu mahiyet-i ilmiyesi dahilinde mümkün olduğu kadar basit ve umumi bir şekil alabilmelidir! Bendeniz buna itina edeceğim. Fakat zat-ı edibanelerinden bilhassa rica ederim. Vereceğim izahati gözden geçirmeden, evvel muarız muhterem Ahmet Cevat Bey Efendi'nin aynı mesele hakkındaki sözlerini bir kere daha dikkatle mütalaa buyurunuz! “İlmü'l-sene ” yi “mukayeseli sarf”tan ibaret zanneden bu zat “menşeü'l-sene” bahsinin ne geçirdiği edvarı, ne de mahiyet-i hakikiyesini sathı bir surette olsun- okuyup anlamamıştır. Şu sözümün biraz kaba olduğunu takdir etmiyor değilim. Fakat artık matbuatda her yeni mevzuya karşı bir lütuf teşvik yerine gösterilen tavr-ı hücum ve itiraz, böyle huşunetlere ihtiyaç hasıl etti. Bizim memleketimizde neşriyat-ı

ailmiyenin muayen bir hududu var! Öteden beri elbet peyda edilmiş mevzular, bu hududun tayin ettiği bir saha üzerinde garip bir “hakk-ı tasarruf” hissini taşıyor gibi duruyor. Aile-i efkâr arasına yeni dahil olacak yabancı bir mevzu, kendisine kapıların kapandığını bildiren şiddetli itirazlar, hücumlarla karşılanıyor. Bu defadan zerdüş meselesi gibi “İlmü’l-sene ” tabiri o tehacime uğradı. Ne söylenirse itiraz edilecek. Çünkü yeni! Bahsin az çok mühimmiyeti esas itirazın hiçliğini, yanlışlığını tevie mesaittir. Mamafih iş öyle değil! (Lisan) münakaşaları, hangi istikamet üzerinden gayeye doğru yürünmek lazım geldiğini bilir. Bilhassa onun ayağı alışkındır. Mübahesenin sonunda Ahmed Cevad Bey Efendi’ye küçük bir teklifte bulunacağım; kendilerinin pek ilmi esasete riayetle tertip edildiğini daima tekrar edip durdukları (usul-u imlâ) risalesinde birçok misaller münderic! Atmak, istemek, kapamak, sıcak, soğuk... kedi, ördek ...Bunlar pek basit şeylerdir lakin tamik edilirse görülür ki her birinin lisandaki mahiyeti senelerce tettebbin ancak temin edeceği bir vukuf-ı tahlil ile ihata edilebilir. Soracağım: Şekil imlâsını tayin, yahud tağbir ettikleri bu tağbiratın kaç lisanda müşterektir? Her birinin asıl cezri, cevheri nerden gelmiştir? Muayyen bir münşeleri yok mudur? (Eşkâl-i savtt) nokta-i nazarından geçirdikleri tahavvülat nedir? İşte bazı sualler ki verilecek müspet cevapları vardır. Lisanimıza ait tedkikatın henüz bu cevapları vermeye müsait olmadığı itiraf edilirse teklifimin ifâsını kendim deruhde ederim. Ben üşenmem. El verir ki her münakaşada bir iki Ahmed Cevad Bey malumat ve ihsasları haricindeki bahislere ulu orta itirazın neticesi biraz acı olduğunu anlasınlar!

(Menşeü’l-sene) meselesinde muarız mı yakalatan, hataya sevk eden nokta, lisanların münşe-i tekvini ile üçüncü yahut dördüncü bir kademe-i tekamülde ayrıldığı zümrelerin asıllarını birbirine karıştırmaları olmuştu. Nazarında, el-sene zümrelerini tayin eden umumi bir (tasnif) ile bir de (ana lisan) lar bahsi var. Onu da tamik etmemiş; elinde bulunduğunu farz ettiğim pek mahdud birkaç mehuzdan birkaç fikre naklediyor. Netice yok!.. Aynı sütun dahilinde mükerreren- İşte şundan anlaşılıyor ki- yahud-bu izahatten müsteban olacağı vech- ile dibe vurduğu hükümler, birbirini sarahaten nakz ediyor. Bir satırda (menşe vardır) diğesinde (yoktur) diyor. Yine sebat edemiyor. (İlmü’s-sene) nin bazı mukayeselerle münşeler intikal ettiğini yazıyor. Kararsızlık!.. Kendisinin böyle bir taraftan müsbet, diğer yandan bütün manasıyla menfi mütaalalarla tesisine çalıştığını muadelenin aldığı vaz

garb-i irae etmek için beşer onar satır fasıla ile tekrar eden iddalarını alt alta yazmak kâfidir!

Maruzum ilk itirazını benim şu sözüme tevcih etti. İlmü's-senenin son iktisab ettiği şekil, lisanların münşe ile yekdiğeri arasındaki irtibatları en ziyade esvat-ı hecaiye üzerinde tahlil ve tamîk etmekten ibaretdir. Ahmet Cevat Bey bu tarifi kendi sarfı ve imlaci mantığıyla kabil telif görmüyor. Düşünüyor: (Menşe) malum olmalı ki onu terkip eden esvat üzerinde tedkikat icrâ edilebilsin. (Sarf-ı tatbiki) de ise yalnız cezirler gösterilir, “Menşe” tayin edilemez. Bir zümreye dâhil olan lisanların (tezri) bir çoğalma halindeki tevalüd ve tenâslı asılların tefrik edilmesine manidir. Mesela Sanskritçe ile Rumca'dan hangisinin “asıl” olduğu bilinemez. Çünkü müşterek cezirler her ikisine racidir. (Tezri) üremelerin husule getirdiği şebekeler arasında (ana lisan) kaybolur!. İşte şimdi bu nazariyenin şumul-ı mahdudunu muvakkaten asıl kendi daire-i tatbikatından ayırınız! Aynı kuvvetle (menşeü'l-sene) ye ait bahse yani bütün lisanların münferit bir usulden mi yoksa müteadid usullerden mi çıktığını tedkik eden tekellümün hangi şerait tahtında vücuda geldiğini arayan bu maksatla esvad-ı hecaiye uzun uzun tahlillere tabi tutan (ilmü's-sene) bahsine karıştırınız! İtirazın münşeini bulursunuz! Ahmed Cevad Bey diyor ki: “Bu cümleye nazaran lisanların münşe-i (bu menşe ile yekdiğeri arasındaki irtibatları tahlil ve tamîk edebilmek için) malum olmak lazım gelir. Halbuki (ilmü's-sene) nin en büyük meçhulü lisanların münşeidir.

Gayet doğru! Menşe-i nâ-takit, henüz ilmen kati bir surette tayin etmiş değildir. Fakat bu meçhuliyet Ahmed Cevad Bey'in zannettiği gibi insanlığın hayat ve mahsusatını tedkik ile meşgul olan ilimleri “menşe-i lisan” ın tahrisinden men etmez. Asırlardan beridir ki, filozoflar; tarih-i tabii-i beşer uleması, fizyolojistler, mebbas'ül-hayat (biyoloji) mütehassısları ayrı ayrı bu bahisle uğraşıyorlar. “İlmü's-sene” yenidir. (Ulum-ı tabiye) nin en genç addedebileceğimiz bu ilm, sahe-i tedkikata pek geç girdi. Fakat seri bir surette ilerledi. Bugün dimağı beşere, münşe-i insaniyete müteallik mübahisde onun vereceği karar bekleniyor! Alman biyolojistlerinden “Hekfel” in şu sözlerine bakınız!

“İnsanın dimağını ve melekatını iktisab na-takit kadar değiştirmiş, ilâ etmiş bir şey yoktur. Dimağ-ı beşerin temayüz ve tekmili en necib kuvvetlerinin, yani melekat akliyesinin talisi daima bu mülakatın lisan halindeki tezahüratıyla bir arada,

birbirinin tesir-i mütekabili altında ilerlemiştir. Binaenaleyh en mümtaz “ilmü’s-sene” mümessillerinin insanı behimiyet devrindeki ecdadından tefrik eden kati adımı lisanın tesisinden ibaret addetmeleri pek haklıdır. İlk defa (Şelişer) der ki “tarih-i tabii-i beşerde lisanın ehemmiyeti” ünvanıyla vücuda getirdiği bir eserde bu nokta-i nazar-ı dikkat önüne koydu. “İlmü’s-sene” ile biyoloji (mebhas’ül-hayat) arasındaki irtibat bu esas ile kaimdir. Tekâmül nazariyesi bu ilimlerin ikisini de hatve hatve (menşe-i lisan) doğru yürümek mecburiyetinde bulunduruyor.”

Muârazım bu sözleri dikkatle okumalıdır! “Hekfel” in bahsettiği “İlmü’l-sene ” kendilerinin bildikleri “mukayeseli sarf” değildir. Ve bu ilim, menşe-i lisana ait tetkikatını- evvelce dediğim gibi- en ziyâde esvat-ı hecaiye üzerinde icra eder. Menşe-i lisana doğru!... İşte (İlmü’l-sene) nin muayyen gayelerinden biri budur! Bu hakikat karşısında mantıken siyanetine mevdu’ bir hakkı itirazı, “lisanların münşeyini tetkik için onun malum bulunması lazım gelir!!...” Düsturunu vaz ederken, insan güler zaten (menşe-i lisan) ın, daha doğrusu “menşeü’l-sene” nin malum olup olmaması lisanların bünyesine, şahsına uzviyetine ait bir bahis değildir. Bu noktadan bakılırsa (menşe-i lisan) malumdur. Bütün arı kavimlerin birbirinden teşaub eden o geniş, müterakki lisanları “beş yüz” kadar müşterek cezrin hudut tasrifat ve iştifakında toplanır. Beş yüz cezr! İşte muayen bir münşe! Bizde bazen (cezr, cevher) tabirleri (madde-i asliye) ile karıştırılır. Bu yanlıştır. “İlmü’l-sene ” nin bütün “mebani-i lağviye” altında aradığı cezirleri, tek heceli sadâlardır. Bunlar bazen yalnız “tannan” bir anasırdan, yani tek bir saitten teşkil eder. Bazı kere de mesele bir saitin sevamedden birini, yahut sessiz bir harfin sadâlı bir harfî takip etmesi gibi anasırın bir araya gelmesinden hasıl olur. Vahîdü’l- heca cezirleri zaman, adet, şahıs ve cinsiyet gibi evsâf kelimat ile alakadar olmaksızın sarf-ı umumi manaları, “külliyyatı” efham eder. Demek, bütün (El-sene-i ariye) nin menşeyini (i) (ta) gibi beş yüz sadada toplamak imkânı hasıl olmuştur.

“İlmü’l-sene ”ın vazifesi lisanları teşkil eden anasırın münşeyi şekillerini tayinden ibaret olsa idi, bu muvaffakiyet çoktan temin edilmiş, demektir. Çünkü ilmen vasıl olduğu şu nokta, bir “menşeyi”dir. Ondan daha ileride “uzviyet-i lisaniye” kaybolur. Tabiatı tekellüme ait olan ilk sadalar bulunmuştur. “i-i” sadası el-sene-i âryada gitmeye delalet eder. “Da” sa sadası “vermek” medlulini gösterir. Bunlar (münşe-i esvat) dır. Lisan-ı hecaiye göre “i” den “a” dan daha basit bir sada bulunamaz ki

menşei onda aranılsın. Fakat “lisan teheccî” meydana çıkmadan evvel temeccuvi ve muayyen sadaların muayyen hadiseleri temsil ettiği bir devir na-takit bulunduğu göz önüne alınırsa (menşei) bahsi daha ötelere gider.

İşte bu nokta-i nazardandır ki (İlmü’l-sene), tetkikatına anasır-ı lisanın tahdîd ettiği bir mahiyet, bir daire üzerinde tevkife razı olmuyor. Asıl menşei lisane,yani dimağ ile sada arasında mevcut olan irtibatın başladığı noktaya doğru yürüyor. Lisanların bir asıldan çıkıp çıkmamış olması esası da bu bahse dahil oluyor. Çünkü bazen görülüyor ki ilk sesler, ilk cezirler aynı zümreye mensup olmayan lisanlar beyinde de müşterektir! Zannedirim ki şu sözler, muârızıma (menşeu’l-sene) nin origine des langues ne manaya geldiğini izah eder. Bunun (sarf-ı tatbiki) ye ait “mukayesat” ile münasebeti pek azdır. Evvelki mektubumda da arz etmiştim: Hali hazırda münşei tekalime ait iki nazariye vardır: Birinciye göre lisan, ilm ve şetaret gibi ihtisatın tevellüd ettiği gayr-ı irâdi seslerle başlamıştır, yavaş yavaş insan kendi vicdanında hissettiği hadisâtı daima aynı seslerle temsilde mümarise peyda etmiş, bu itiyad gide gide elfazı ve cezirleri doğurmuştur. İkinci nazariyeye göre ilk sadâlar muhit haricinin neşrettiği esvat-ı tabiyeye, rüzgarların sıfırı feryatlarını denizlerin avaz-ı telatemini, kuşların nağmetini, sadamelerin sükutların hasıl ettiği gürültüleri, bilerek taklitten zuhur etmiştir. Her iki nazariyenin taraftarları kendi müddeâların delail-i sebutiyesini (esvat-ı hecaiye) de arıyorlar.

Nedâ nazariyesi theorie interjective şimdilik diğerinden daha ziyade iltizam ediliyor. İnsanların hayret ve ihtiyaçlarını başkasına tebliğ için münferid; yahut mükerrer sayhalardan başka hiçbir vasıtaya malik olmadığı uzun ve tabinan bir devir tasvir ediliyor ki, bundan yalnız (o,a) gibi saitlerle birbirini takip eden (r) lerin tekerrüratı, ayımların telaffuzu (sin) ve (z e) lerin safiri sedaları bir lisan teşkil ediyor. Na-takit beşerin bu devresi alelade bir (farazîye) halinde muhakeme edilmekten hayli tebâüd etmiştir. El-sene-i hazirenin en aşağı tabakasında bulunan beher muhayyed lisanlarından bir kısmı (eşkâl-i savt) noktasından tahlil edildiği zaman görülür ki bunlarda henüz heceler mahiyet sahihasıyla tekrar etmemiştir. Bir lehçenin esasından değişmesi bütün bütün başka şekile girmesi için elli senelik bir devre-i kifayet edebilir. Bahri mahit lisanlarında müstamel sametlerden bir kısmının mütemeddin lisanlarda muadilleri mefkuddur. Kıymet savtiyelerin pek ziyade naks olan bu harflerden bazıları bizim gibi lisan namına muayyen hecelerle ülfet etmiş kimselerin

semesi üzerinde vazih bir teessür bırakmaz. Bunun sebebi adem-i melufiyattan ziyade, o seslerin esvat-i tabiayeye temvici flottant sadalara mütemayil olmasıdır. Acaba (ilm'ül-sene) (menşe-i lisan) namına böyle kaba ve nim-i behimi sesleri tetkike çalışmıyor mu? Zamanımızın tecribî müşahedelere tahlilata istinad eden vukuf medeniyesi karşısında bunu düşünmek hatadır.

Esvat-ı hecaiyei tahlil etmek şöyle dursun, ölçüyorlar. Esvat-ı musikiyi ve renklerle mukayese ediyorlar.

Zavallı biz! Malumatımızı böyle tahlil-i müşahedata rabtedecek vesaitden mahrumiyetimize teessüf edip görürken daha “İlmü'l-sene ” yi yazdım, yazdık, yazdı gibi tasrifatın el-sene-i saire ile mukayesesinden ibaret zanneden muallimlere tesadüf ediyoruz. Ne hazin şey! Acaba (Dârülfünun) da yeni bir” İlmü'l-sene ” kürsüsü tesis olursa da bunun muallimliğini Ahmed Cevat Bey'e tevdi etselerdi, talebeye “sarf tatbik” mi tedris edeceklerdi!.. Mektubumu daha fazla uzatmamak için lisanların münşeice vahdet ve kesretine ait bahsi dördüncü makaleye bırakıyorum.

Sözümü bitirmeden bilhassa şu noktayı arz edeyim ki menşe-i lisan hakkında verdiğim malumat, kendi husus-ı efkâr ve itikadatımla pek az alakadardır. Ben yalnız mevzuat-ı ilmiyeyi nakl ediyorum. “Vahdet'üs-sene” bahsinde görülecektir ki ulema lisanının en ileri gelenleri, “menşe-i lisan” ın bir mucize-i tabiyyat olduğunu tasdik etmekte tereddüd göstermiyorlar. Arz-ı hürmet [S.296, s.3]

Sami Rıfat

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 46

Muhittin

Gurub

- Beraber çikalım. Fikri Bey...

Demişti. Ali Fikri'yi teşyîd etmek üzere ayağa kalkan Hasan Kami, onu takiben Namiye'nin de ayağa kalkarak kendisine pek hafif bir selamdan sonra Seniha ile öpüşerek Ali Fikri'nin arkasından yürüdüğünü gördüğü zaman, birden bire kalkıp gitmesinden gayr-ı memnun, Namiye'ye:

- Ne o? Ne var? Sizde mi? Galiba başınızı ağrıttım da onun için kaçıyorsunuz!

Diyordu. Namiye cevap vermedi.

Sokağa çıktıkları zaman ikiside geniş bir nefes almışlardı; Ali Fikri:

- Oh, diyordu, ne müziç, ne küstah ve terbiysiz mahluk... Ne söylediğinin, ne de yaptığının manasından haberi yok, arsız arsız herşeye karışmayı bir marifet sanıyor... Zavallı Seniha!

Namiye Ali Fikri'nin sözlerini teyid etti:

- Evet, Fikri Bey, hakikaten zavallı Seniha!

Naci Bey hakkında endişe edip dururken şimdi başına böyle afet gibi birşey gelmiş oldu!

O ne kadar nazik, ince, terbiyeli halûk bir kadınsa oda o kadar terbiyesiz, arsız, şımarık ve küstah bir mahluk! Bunu söylerken genç kızın sesinde nefretle titreyen bir şey vardı. Ali Fikri asıl sokağa çıktığı zaman hiddetlenmişti. Biraz evvel Kani'nin boğazına sarılmamak için kendisini zabt etmek üzere sarf ettiği kuvvetlerle gerilen asabı şimdi birden bire gevşeyi vermişti; Namiye, kendisinin okadar yüksek bulduğu Namiye bukadar adi bir mahlüğün eğlencesi olsun! Ah, bu ne elim bir şeydi! Sonra, kalkarken onunda kendisini takip ettiğini görünce gitmesini istememişti; demek, Hasan Kami'nin nazarında şu her akşam geç gelmesinin yegâne sebebi olan mahluklardan pek az bir farkı vardı ve bir iki defa görüşmek ona karşı mütecaviz, hatta biraz mütesellit olmaya kifayet edebiliyordu! Sanki onun bu düşüncesini hissetmiş gibi, Namiye:

- Zavallı Seniha! Diye tekrar ediyordu; Fenalığa bakınız ki kardeşiniz benim için pek samimi bir dost olduğu, hemen her vakit bir yere gitmek isteyince en evvel hatırıma kendisi geldiği halde bundan sonra gidemeyeceğim! Bu çocuk beni o kadar ürkütüyor... Daha bir kaç defa tesadüf ettim, halbuki ikinci tesadüfünden itibaren terbiyesizliğin envani görüyordum. Mesela, artık selamlaşmak için elimi uzatamıyorum...

Birden bire durmuştu; söylemek ve söylememek arasında biran tereddütten sonra; şiddetli bir asabiyet içinde ilave etmişti..

- O kadar terbiyesizce el sıkıyor ki...

Hayretle Namiye'nin yüzüne baka kalmıştı; o ağzından bu kelimelerin nasıl çıktığına mütehayyir, mahcup, önüne bakıyordu. Demek Hasan Kami bu kadar cürretkar ve küstahtı? Kendisi Namiye'nin küçük ve zarif elini sıkarken, fazla bir temastan korkarken öteki ve hatta daha fazlasını yapmaktan çekinmiyordu. Baş önünde; yüzü kızarmış, düşünceli, Namiye'nin solunda beraber yürüyorlardı, ikiside birşey söylemiyorlardı.

Harbiye'nin önüne geldikleri zaman, Namiye kendisinden ayrılmak için sükûtu bozmuştu:

- Afedersiniz, Fikri Bey, ben biraz Cavide'ye de uğrayacağım...

Sonra elini sıkarak Teşvikiye tarafına yürümüşü. Ali Fikri dalmıştı; Namiye'nin böyle birden bire kendinden ayrıldığını görünce kendine geliyordu; halbuki o, bugün Seniha'dan çıktıktan sonra her vakit ki gibi, beraber yürüye yürüye Taksim'e kadar geleceklerini zannediyor ve içinde bir gizli, kendi kendine itiraf edemediği bir memnuyet duyuyordu. Namiye Harbiye de birden bire kendinden ayrıldığı zaman adeta derin bir uykudan uyanır gibi olmuştu. Demek Namiye kendinden kaçıyor? Sonra ani bir his, seri ve gayr-i ihtiyari bir mukayeseden doğan garip bir his, başını döndürür gibi olmuştu: Ondan nasıl kaçtıysa şimdi de kendinden öyle kaçıyor! Şu halde o arsız, küstah, terbiyesiz mahlukla kendisi arasında Namiye fark bulmuyor, biraz evvel Hasan Kami'nin karşısında onun sıkıldığını görerek bu kadar müteessir olan kendisi ile öteki mahluk arasında hiç bir fark yokmuş gibi, şimdi kendisinden de kaçıyor; bu fikir zehirli bir kurt gibi beynini yemeye başlamıştı. Ne vardı! Ne olmuştu? Namiye'nin böyle mütamadiyen kendisinden kaçmak istemesi için nasıl bir kabahat işlemişti? Bu suallere bir cevap bulamıyor ve bulamadıkça artık Namiye'den günden güne uzaklaşmakta olmaktan ziyade ona karşı mutlaka bir kabahat işlemiş bulunmak düşüncesi ile muazzeb oluyordu. Bir aralık Namiye'nin hakikaten bir sebep altında ayrılmış olması ihtimalini de düşünmüştü! Kendi kendisini teselli etmek istediği halde muvaffak olamıyordu! Bugün için böyle olsa bile dün için, evvelki gün, daha evvelki gün, daha başka günler içinde böyle olabilir miydi? Oh, hiç şüphe yok, Namiye ondan kaçıyor!

Bu düşüncelerle Taksim'e kadar gelmişti. Yollar kalabalık; temiz tuvaletlerle, sonbahar pazarına çıkmış bir sürü halk, aşağı yukarı gidip geliyorlardı. O zaman günün pazar olduğunu hatırlayarak henüz erken olduğunu düşünmüş ve vakit gecirmek üzere bir kere daha Harbiye'ye kadar yürüdükten sonra oradan bir tramvaya binmek istemişti. Hep dalgın ve düşünceli, yürürken biraz sonra, birden bire karşısında Namiye'yi görmüştü! O anda içinden birşey kopar gibi olduğunu duymuştu! Demek Namiye kendisini aldatmış, gidecek bir yeri olmadığı halde sırf kendisinden ayrılmak için, ona bir yalan uydurmuştu! O kadar mutessir olmuştu ki hatta başıyla alelade bir selam verip geçmeyi durup konuşmayı tercih edecekti. Fakat, Namiye bir hayli yaklaşmıştı:

- Geziyor muydunuz? Diyordu; ne yazık sizden ayrılmıştım. Cavide'yi evde bulamadım, şimdi biraz Seniha'ya uğrayacağım...

Namiye Cavide ziyaretini icat etmişti, Seniha'dan sonra uğrayacağı yerler hep Taksim de olduğu için Ali Fikri'yle beraber gelebilirdi; fakat sokakta Ali Fikri ile uzun uzun yürümemeye karar vermiş olduğu için yalan söylemişti; şimdi, Ali Fikri ile tesadüf edince şaşırılmış, yalanının meydana çıktığını görerek mahçup olmuştu. Neden yalan söylemişti? Kendi kendine buna niçin bir mecburiyet hissetmişti? Ve Ali Fikri'nin çehresinde yalanını anlamış olmaya benzer bir şey, bir adem-i memnuniyet fark ettiği için şimdi kendi kendine levm ediyordu. Tamir etmek istedi:

- Vaktiniz varsa, diyordu; beraber bize gidelim, ben Seniha'dan vazgeçerim, biraz otururuz... İstemez misiniz?

Ali Fikri, dargındı? Fakat hem bunu hissettirmemek hemde Namiye'nin davetini kabul etmemek istiyordu:

- Hayır dedi, rahatsız etmek istemem...

Ağzından bu kelime, istemeyerek kaçmıştı. Telafi için derhal ilave ediyordu:

- Yani Harbiye'ye kadar çıkıp tramvayae eve dönmek fikrinde idim...

Namiye bir an için durmuş, sonra aralarında ilk defa geçen bariz bir muhavere üzerinde ısrar etmeyerek elini uzatmıştı; ayrılmazdan evvel bir hareketle başını cevirdi:

- Yarın akşam gelmez misiniz? Sizi beklerdim...

Ali Fikri bu defa ki reddin daha manidar olacağını hissederek kendini topladı:

- Hay, hay... Dedi.
- Hastahanede...
- Hastahanede...

“Orovar” diyerek ayrıldılar. Namiye bu tesadüften hiç memnun olmamıştı; biraz evvel Seniha’dan çıkarak Fikri ile birlikte Harbiye’ye kadar geldikleri zaman birden bire eski kararını hatırlamış olduğu için bir bahaneyle ayrılmak istemiş, sonra araya biraz mesafe koyduktan sonra Fikri’yi takip etmişti. Şimdi bunu pek çocukça bir hareket buluyordu. Böyle bir takayyüde ihtiyaç bile olsa her vakit buna müracaat elzem değildi, hemde bu defa fena bir şekilde yapmıştı. Bari biraz sonra bu aksi tesadüf olmasaydı! Orta yerde yalan söylemek için hiç bir sebep bulunmadığı halde Ali Fikri’nin bu yalanı hissetmiş olduğuna emin gibi idi. [S.296, s.3]

Mabadi var

Temâşâ Hayâtımızda Operetik Mevki

-Macun Hokkasının Son Temsili Münâsebetiyle-

Geçen ay zarfında temâşâ âleminde en ziyâde nazar-ı dikkati celb eden vaka, başlıca unsurları Türk gençlerinden mürekkeb olmak üzere bir operet heyetinin kendini göstermesi olmuş idi. “İstanbul Efendisi” ve “Lâle Devri” gibi güzide eserleriyle tarihi ananelerimize ve geçmiş asırlardaki Osmanlı hayâtının içtimâyi şartlarına vukufunu isbât etmiş olan Müsâhibzâde Celal Bey Efendi’nin yeni ve güzel bir eseriyle ortaya çıkan İstanbul Operat Heyeti, ilk teşebbüs olmak haysiyetiyle pek ciddi ve pek kıymetdâr bir muvaffakiyet gösterdi. Öteden beri hem sahne, hem de musiki hayâtına nüfuz etmiş olan Ali Rıza Bey’in idâresi altında toplanan gençler, ciddi bir aşk-ı sanatla çalışıyorlar. Celal Bey’in eseri, Ali Rıza Bey’in bestesi bu say-ı kavim ile birleşince âti için parlak ümitler veren feyzli bir mukaddime karşısında bulunduğumuza şüphe kalmıyor.

“Macun Hokkası”nın ilk temsillerinde rahatsızlığım hasebiyle hazır bulunamamıştım. Pangaltı da geçen hafta icrâ edilen son temsilden müstefid olmaya şitâb ettim. Evvelki temsillerde bulunanların, bu defa ki muvaffakiyeti – mevkin ve sahnenin adem-i müsâdesi, bir iki simânın lemazeretin tebdili yüzünden –

evvelkilerden dün bulmalarına rağmen, ciddi bir inşirâh hissettim. Elbette bazı kusurlar, hatâlar, nakiseler vardı; lâkin birinci defa işe girişen bir heyet için hatâ ve kusurun o derecesi bir hadd-i asgaridir. İlk oyunda bu kadar az noksân ile işin içinden çıkabilenler için âtîde parlak sahne muzafferiyetleri mevcuttur.

“Macun Hokkası”nın mevzu ve mâhiyeti hakkında sevgili ber-kalem arkadaşımız “Fâhir Fikri” imzasıyla bu sütunlarda serd-i mütâlaât eylemişti. Ben o mütâlaâtı tekrar edecek değilim. Yalnız Operat Heyeti’nin teşkili Macun Hokkası’nın sahneye vazî-i temâşâ hayâtımızda bir ehemmiyet-i hususiyeyi hâizdir ki ondan bahsetmeyi zaruri addederim. Bu ehemmiyet, milli tiyatromuza musikinin teşriki teşebbüsünden ileri gelmektedir.

Filhakika şimdiye kadar lisânımızda operatlar yazılmamış ve hatta sahneye vazî edilmemiş değildir. Daha ilk temsil heyetimiz olan Güllü Agop Efendi Kumpanyası bile bazı şarkılı ve nağmeli oyunları sahneye koymuştu. Benliyan ve Fasülyeciyan Efendiler’in riyâset ettikleri halefleri de bir hayli operatlar oynamışlardı. Hatta merhum Manastırlı Mehmed Refet Bey’le Hasan Bedrettin Paşa’nın temâşâ silsileleri arasında Lalerah, Jirofle ve Jirofla, Orphe gibi bazı operatlar vardır ki bunların bir kısmı Gedik Paşa Tiyatrosu sahnesi tezyin etmekte hâli kalmamıştı. Orphe’nin matbu nüshasında eşhâsın tekâbil ettiği mümessile ve mümessillerin isimleri bile münderectir. Bu günün en kadim temâşâ simâsı olan Menekiyan Efendi’nin de dâhil olduğu bu temsil heyetlerinin derece-i muvaffakiyetini hatırlayabilecek sesinde olanlar henüz münkariz bile olmamıştır.

Operat ceryânı geçen kıran hicri evâhirinde oldukça ehemmiyet kesb etmiş idi. Edebiyât-ı cedidemizin pek mühim, fakat mâettesif mensi simâlarından olan Ali Bey – ki Diyojen müharrirliği, ayâr-ı hemze mütercimliği, mizâc üslubundaki hususiyeti ile mütemayizdir – “Letâfet” ismindeki eser ile o devrin telakkilerine pek güzel tercümân olmuştur. Bu eserin sabıkta iki perdesi yazılmış ve o zaman ki milânlara tabien bu iki perdenin manzumeleri vezn-i milliye tevkif edilmiş idi. Müellif mukaddimesinde bunun o zaman ki telakkilere göre yapıldığını, bilâhere ikmâl için 310 tarihlerinden sonra ilâve edilen üçüncü perdede ki şiirlerin ise aruz vezniyle yazıldığı tasrih ediyor.

Anlaşıyor ki edebiyâtımızda mühim bir teyakkuz ve intibaha sahne olan on üçüncü kıran hicri evâhirinde hususuyla temâşânın her cinsi tatbik edilmiş ve ciddi bir

muvaffakiyet göstermiş idi. Lâkin Gedik Paşa Tiyatrosu ortadan kalkarak istibdâd sânsürü tiyatroyu sıkı bir tazyîk altına aldığı tarihten itibaren bu intibâh ve tenvir tedrici bir surette zulmete münkalib olmaya başladığı zaman, envâi temâşâ arasında en evvel operat-ı üfûle meyletti. Musiki terakkilerinin dâimâ akîm kaldığı memleketimizde Leblebici Horhor, Penbe Kız Köse Kahya, Arif'in hilesi ve emsâli birkaç numuneye inhisâr eden operat zâten kuvvetli bir hayât kâbiliyeti göstermemişti.

Son seneler de yalnız Benleyan Efendi, o da mahdud bir muvaffakiyet sâhasında kalmak şartıyla, operat için – pek az mesmer olan – mesâi sarf etti. İstanbul operat heyeti mümessilleri Türklerden ibâret ilk takım olduğu gibi, Macun Hokkası'da bu heyet için iyi bir vesile-i tezâhür oldu.

On ikinci asr-ı hicri evâhirine ait içtimâyî hayâtımızı temsil eden ve pek gülünç ve hoş bir vaka gösteren bu güzel piyesle başlayan muvaffakiyetin devamı, Dârülbedâi'de komedi, ve vodvil ve emsâli piyesler sâhasında görülen numuneye göre, Türk temâşa inkişâflarına güzel bir zamîme olacaktır. Bu emniyeye kuvvet verecek muvaffakiyetlerin tevâlisini temenni ile müteşebbislerini tebrik etmeyi bir vazife addederim. [S.296, s.4]

İbrahim Necmi

3.102. İki Yüz Doksan Yedinci Sayı

Dediğim Dedik!

Bu memleket garip itikat diyarıdır. Bir zaman koskoca dünyanın bir öküz boynuzu üzerinde durduğuna inananlarımız var idi, şimdiki de manda boynuzunda karar kılmayı düşünüyoruz, olur a... Belki evvelkinden daha ağır basmaya başlamışızdır.

Kafamızın mukteza-yı faaliyeti,

İndimizde hiffet ile sıklet yeksândır.

Kırılıp dökülmeye hiffet der beğenmeyiz, vakur ve sakit duruşu da sıklet der, beğenmeyiz. Şu hâlde beğenmemekte birleşiriz. Demek ki netice bir.

Ziya Paşa merhum bizdeki hükümetçiliği:

(Evrak ile ilân olunur cümle-i nizâmât)

(Elfaz ile terfih-i raiyyet yeni çıktı)

Beyitiyle ne kadar mucez ne kadar muciz bir surette ifade ve tavsir eylemiştir!... Filvaki kadim (adalet) amirlerinden tutun da Devr-i İstibdat'ın (tebliğat-ı resmîyeleri) Meşrutiyet'in beyannameleri zemin ve zaman itibariyle cümlesi de aynı mali, aynı tarzı muhafaza etmiştir. Hâlbuki memleketin istediği bunlar değil, hatta bir iki kırık döküğün tamirini mübeşşir olsa da cana minnet bileceği en kısa (faaliyetname) lerdir.

Teemmül edilecek olursa bizde sabit bir ananenin aynı kuvvetle yine o senelerden beri aramızda çalkalanıp durduğunu teslim edelim. Bu ananeye vaktiyle dik başlılık denildiği hâlde zamanımızda galiba asri bir moda olmak üzere (muhalefet) denilmektedir ki manası, mürur-ı idam ve eyyam ile asla tagayyür- i pezir olamayarak:

- Dedğim dediktir!

Başka bir şey değildir.

Gerçi bu (dedğim dedik) in içinde makas-ı mühime ve hayriye bi-natik görüşler, buluşlar vakidir, fakat karşı tarafta hüsnü telâkki olmayınca her iki cüzün (dedğim dediği) arasında bocalayıp kalıyor. Milletin:

- Hah...h!... Benim istediğimde bu idi, dediğim dediği tufan-ı itirazat ve müşatemat içinde boğuluyor.

- Diğer bir nokta-i nazardan (içtihat) dediğimiz de aynen böyle. Herkesin içtihadına hürmet, tabiri ise devri hürriyetin adeta bir düzmesi, muhalefet namına icat ettiği bir zarafet-i kelâmiyesi makamında, fakat üryanizade merhumdan kalma olduğu rivayet edilen:

- Bu da âlâ, bu da bâlâ, daha rana!

İfade-i tercihiyesinin takip etmediği henüz mesmu ve mervi değil.

Bu eşkâl-i ihtilafiyeden de anlaşılıyor ki (eserde kaim olan sözdür) ü bir türlü (fiil) e kalp edemiyoruz.

Sözle de pilav pişerse deniz kadar yağ benden!.. Maal teessüf bu sözcülük bilahare boş boğazlık derd-i bi-emanına munkalip olmuş.. Cehenneme atıldığımız şu günlerde

hâlâ gözler kapalı, ve dönmez baş diye bağıyoruz!.. Bir hâlde ki dinlenen var mı?
Desek yine alınacak cevap:

- İsterse olmasın, benim dediğim yine dediktir!

Olacak!...

Bunlar ise dişi iddialardır. Bu iddialarda fiiliyatın makûsu olarak iki müspetten bir menfi çıkarır!.. Misal olacakla yapacaktan: Hiçbir şey yapılmayacak çıkar!.. [S.297, s.1]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Gazetesi: 46

Muhittin

Gurub

Böyle olmasa elbet, evvela daveti red, sonra da “rahatsız etmek” ilavesi olmayacaktı; şu halde arkadaşı karşısında şimdi bir yalancı idi! Yalan söylemekten o kadar korkar, yalanı o kadar sevmezdi ki hatta daha evvel Ali Fikri’ye tesadüf etmediği halde bile yine söylediği yalandan dolayı müteessirdi; Ali Fikri’nin bunu hissetmiş olmasından pek ziyade endişe ediyor, hatta kendi kendisine kızardığını duyuyordu. Şimdi, Ali Fikri’nin o bariz ve biraz da kinayeli cevabından sonra kendisine büsbütün emniyet gelince hatta alnının, dudaklarının etrafının mahcubiyetten terlediğini bile hissediyordu! Ah, ne ne kadar fena etmişti! Şüphesiz Ali Fikri kendisine darılmıştı darılmakta da haklı idi. Bu kadar eski bir dosta karşı her şeyi samimi bir lisanla söylemek kabil olduğu halde bunun yerine yalan söylemek ve sonra yalanıyla yakanlamak şüphesiz affedilir bir kabahat değildi ve şimdi kendi kendini levm ediyordu. Düşündükçe, Namiye kendisini daha ziyade kabahatli buluyor ve bu kabahatin ağırlığı altında yavaş yavaş asabının gerildiğini, şakaklarında uğultulu bir nabzan başladığını hissediyordu. Şimdi kim bilir Ali Fikri kendisi hakkında ne düşünüyordu! Şüphesiz ne düşünürse haklı haklı idi ve hatta bundan dolayı biraz evvel kendisine küçük bir kinaye değil, büyük bir hakaretle de muamele etmiş olsa yine haklı bulacaktı! Birdenbire o kadar müteessir olmuş, o kadar canı sıkılmıştı ki ziyaret edilecek iki üç dostu olduğu halde doğrucu eve avdet etti. Ne yapacaktı, bu

büyük kabahatini affettirmek için ne yapabilirdi? Evde uzun müddet, odasına kapanmış, bunu düşündü. Yapacak hiçbir şeyi yoktu; bir aralık, ona yalanını itiraf etmeye, sonra da bunu kendince mazur gösteren sebepleri anlatmayı hatırlamıştı, fakat bunun da kabul olmadığını düşündü. Hem söyleyebilmek müşkilatı vardı hem de kendince tasavvur ettiği sebepler, hatta böylece ta yabancılığa gidecek derecelerde mühim de değildi. O halde bu sebepler bu kadar mühim değilse de neden bu kadar tekayyüde lazım görmüş ve nihayet bu yolda yalan da söylemişti? İşte en doğru düşünce de bu idi! Evet, Ali Fikri ile sokakta sık sık dolaşmamayı isteyebilirdi; fakat arada sırada ki tesadüflerden ihtiraz için böyle bir yalancılığa kadar gitmekte elbette bir mana yoktu. O zaman kendi kendine bir daha böyle şeyler yapmamaya karar verdi ve son yalanını affettirmek için bir daha tekrar etmekten başka bir çare olmadığını da gördü. Bu kararı verdikten sonra biraz içinin rahat ettiğini hisseder gibi olmuştu. Fakat, bütün geceyi sıkıntılı geçirdi.

Ali Fikri Namiye'nin bu hareketlerinden hiçbir şey anlamıyordu. Önceleri Namiye de gayr-i kabil izah olarak ettiği ufak tefek bazı şeylerden sonra bu akşam ki, şimdi tamamen kani bulunduğu yalan üzerinde büyük bir tesir yapmıştı. Düşünüyordu: Ya kendisi Namiye'yi her ne suretle olursa olsun, kendisinden soğutacak bir şey yapmıştı; yahut Namiye de ki bu tebeddül bizzat ondan, Namiye'den geliyordu. Şu halde ya kendisi Namiye'ye karşı bilmeyerek bir kabahat işlemişti, yahut Namiye, her nedense Ali Fikri'den kaçmak istiyordu. Bu "her nedense" kendisini birdenbire fazla işgal edivermişti: Bunun altında gizli bir sebep bulunan bulunabilir ve o da Namiye'nin genç kızlık hissiyatında uyanan yeni bir meyl, mesela başkasına karşı duyduğu bir incizâb hissi olamaz mıydı? hatırlıyordu ki bu ihtimal hatırına birkaç defa gelmiş. Fakat onu hiçbir zaman bu kadar kuvvetli hissetmemişti. Şimdi dikkat ediyordu ki içinde bir hisle beraber kıskançlık tarzında diye bir şey de vardı; hatta, biraz evvel Hasan Kami'nin Namiye'ye karşı aldığı küstah ve mütecaviz tavırda kendisini kışkırtan bir şey duymuştu; şimdi buna dikkat ediyordu. Kendi kendisine inkar etmek, duymamak farkında olmamak istediği bu his, şu arada sırada, birkaç defadır hatırına geliveren "acaba?" şüphesinin yanında ruhunu yakan bir endişe ile beraber doğuyordu. Buna karar verdikten sonra bu kıskançlığın nasıl bir kıskançlık olabileceğini araştırdı. Hayır, bu bir kadın karşısında her erkeğin duyacağı adi ve hayvani bir his olamazdı; çünkü kalbinde Namiye'ye karşı duyduğu türlü türlü hisler arasında bu nevi külliye mevkut idi, buna emindi. Şu halde olsa olsa bu, Namiye ile

çoktan beri mevcut dostluk rabitasının herhangi bir sebeple kuvvetini kaybetmesi ihtimaline karşı hissedilmiş bir endişe ve sonra da bu akıbeti tevîd edebilecek kuvvetlere karşı her samimi kalpte doğabilecek tabii bir husumet olabilirdi. Acaba bu da kendi kendine icat ettiği icat ettiği bir tevîl miydi? Kaç türlü kıskançlık olabilirdi? Kıskanmanın türlü türlü de olur muydu? Şüpheli ve tereddüt içinde, bunları düşünürken yalnız görüyordu ki bu akşam Namiye'nin kendisine karşı yalan söylemekten çekinerek ayrılmak istemesi asabını, şimdiye kadar ilk defa hissettiği bir herc ü merc içine atmıştı. İçinde bir sızı, nedense Namiye'nin kendisinden kaç istemesine kani olmaktan mütevellit bir elem vardı. Gözleri yerde, hatta etrafına bile bakmayarak, kalabalıkla müsademeyi dalgın hareketinin sevk-i tabiieleri ile geçiştirerek yürüyordu. Birden kolundan birisi tutmuştu, ani bir hareketle silkindi, sağ tarafına baktı. İlk yüzbaşısı Nazmi Efendi, onu kolundan tutmuş, mütebessim çehresiyle:

- Ne o, Fikri Bey, bu ne dalgınlık? Diyordu, Yoksa yine mi şiir?

Hala hayret içindeydi; kendisini topladı:

- Vay, yüzbaşım, siz miydiniz?

Diyerek, memnun, elini uzattı. Evet, o idi. Tebdil-i havadan istifade etmiş, hastalığı tamamen geçmiş, toplanmış, yüzüne kan gelmiş, dudaklarında memnun bir tebessüm, Ali Fikri'nin elini sıkıveriyor,

- Evet, ben... Diyordu; garip bir tesadüf! Sizin burada ne işiniz var?

Yüzbaşısının alelumum ihtiyat zabitlerine ve bilhassa Ali Fikri'ye karşı hususi bir muamelesi vardı. Evvela onları kendisinden addetmiyor, Sonra da Ali Fikri de başka, askerden büsbütün ayrı bir şahsiyet görüyordu; bunun için bütün zabitleriyle teklifsiz konuşan Nazmi Efendi Ali Fikri'ye daima “siz” diye hitap ederdi. Ali Fikri anlattı; o, şair bir ihtiyat zabitinin yaralanmış olmasını fevkaledi buluyordu:

- Bravo! Diyordu, aşk olsun... Yaralandığınızda... Sonra, bir zamandan beri kendisince kanaat olmuş bir fikri takiben ilave ediyordu:

- Zaten, doğrusunu söylemeli, ihtiyat zabitleri, Allah için, iyi harp ediyorlar. Herkes onlardan memnun..

Sonra bu bahsi bırakarak Ali Fikri yüzbaşının ahvalini sordu. O, “iyiyim!” diyordu. Yüzünden görülüyordu ki iyiydi. Tebdil-i havası bittikten sonra heyet-i sıhhiye

kendisini tekrar muayene etmiş ve mutedil bir iklimde, sabit bir hizmette istihdamına karar vermişti.

- Mutedil bir iklim, İstanbul, diyordu sabit hizmette Sirkeci Levazım Anbarı... Şimdilik gayet rahatım ama, tabur hayatına alışmış olduğum için burada canım sıkılıyor.

Filhakika, tabur hayatına alışmış olanlar için bu gibi hizmetler sıkıcı gelebilirdi. Zaten askerlikte tabur ve kıta hayatı idi. Öteki hizmetler, alelade kalem işleri, onlar da mühim hizmetler; fakat askerlik değildi. [S.297, s.2]

Mabadi var

3.103. İki Yüz Doksan Sekizinci Sayı

Cereyân-ı Zamâne-i Nazar

-Ahmed Rasim Bey'e-

İstanbul'da ne kış ne yaz,
Poyraz lodos, lodos poyraz.

Her şey aksi; sabah: Akşam,
Gece sıcak, gündüz ayaz.

Rüzgar gökten yağar durur,
Yağmur yerden eder pervâz.

Millet uymuş iklimine,
Şişma: Zayıf, sıska: Tıknaç.

Hele şimdi ahalinin
Hal ve şanı anlaşılmaz:

Tenbeller hep çalışkandır,
Çalışkanlar bütün haylaz;

Taassublar kumar oynar,
Kafirlikler kılar namaz!

Diyorlar ki Bolşeviklik
Bizim dinimize uymaz;

Uymaz ama, gelin, görün
Nasıl yaşar o düz niyâz:

Hamallar yer tatlı, börek,
Efendiler bulgur, piyaz;

İki boğaz ortasında
Bir bela var bugün: Boğaz!
Millet oçalar başka bir saz:

İmuş demokratik,
Paşasına söver ayvâz.

Milliyetin davasında
Herkes çalar başka bir saz:

Doğan çocuk “Türküm!” diyor,
Ana, baba Arnavut, laz!

Beyaz diyor: Annem zenci,
Zenci diyor: Babam beyaz

Rum, ermeni kardeş kardeş
Avrupa’yı zanneder kaz.

Hanımlarda heyecan var,
Her biri bir ruh-ı feyyaz:

Açık, saçık ediyorlar
Bir çokları halkı ikaz.

Beyler fakat iş peşinde
Ya nacirdir ya mâder-ebbaz:

Can boğazdan gelme bence
İnsan olur vurdum duymaz.

Gazeteler, doğrusu ya,
Büyük himmet eder ibrâz:

Halk isterken mitinglerde
Hukuku bülend-i âvâz,

Gazeteler hakkı arar,
Yengeç gibi çapraz çapraz.

Hem söverler birbirine
Hem sövmeye eder naz!

Hükümetin, allah için,
Kalbi âli, fikri mümtaz:

Derya kadar faaliyet,
Sema kadar rica, niyâz...

Devairde komisyonlar
Oluyor hergün âram-saz;

Fırkalar yok değil ama,
Sene-i cümle tâli nâ-saz:

Hürriyet ve itilafın
Menkıbesi devr ü devran

Soramadan söndü gitti
Koca fırka! Nebi enbaz

Bir himmetle eylemişti
Saltanat kalbi ahraz!

Sulh ve selamet yıpradı
Etmeden bir işe âğaz;

Milli ahrâr falan filan,
Haktan görmez ruy-ı izâz;

Hakikatta bir fırka var
Her zaman her ipte canbaz,

Müteşebbis, sahî, vakur,
Nazik, şedid, حقو, gammaz,

Adını mı söyleyeyim?
Herkes bilir: Hacı Yatmaz!

Mebusan hep bunlardanmış,

Doğan olmuş eski Őehbaz
Madem millet bulmuş, seçmiş
Neye lazım boş itiraz?
Bugün meclis açılıyor,
Fakat kim der ki kapanmaz?
Bak hel Şu mebuslara,
Birbirinden hep yaramaz:
Daha seksen kişi yok da
Yüz seksenden çok hokkabaz...
Görüyorlar ayarı çok,
Bulunurlar devleti âz!
Anadolu seslerini
Dinliyorlar kurnaz kurnaz....
Her hükümet millet olacak
Kurdukça bu meclis açmaz
.....
Daha neler, neler bugün
Fikir diyor kaleme: Yaz,
Lakin aklım sus der bana,
Bari sözü edip imcaz
Senden sual edeyim ben
Ey edip dakâyık saz:
Avrupa'nın muzlim yüzü
Şarka doğru dehşet-i endaz;
Amerika bahane-i cev,
Konferanstan eder arâz...
Şimdi söyle Ahmed Rasim
Karanlık mı az biraz? [S.298, s.2]

12 Kanunusani 329

Ali Ekrem

(İstibdad-ı Edebi) de: Bir Şairin Köşesi

İstanbul'daki işretgahları bir hat-ı mevhûm ile tahtı, buralardaki hây u huy, (Gâlip Dede) nin bir kıtası, şâirin köşesinde, destgahdar muvakatlik, destgahtar-ı tarife hizmetlerini görür- meyhane şâirindir- Şâirin ricadiyatı; para onun için bir sânihadır, elden (istikraz)- Cûyûyân-ı şâir hakkında muamelat- Şâirin istifsar hatrı için neler yapıldı? Şâirin hastalığı meyhane heyetini mahzûn eder- Hacı Bey ile (Remzi Baba)- Remzi Baba, (Saraç) Hanı'nda- Hacı Bey ve şâirlerimiz, (Celal) ile muamele ve mücamesesi Hacı ile (Arif Hikmet) Bey merhûm, Kara gün meyhâneçisi- Meyhâne kûme faslı.

Vaktiyle buralarda balçığa yumruk sokmak gibi idmanlara mahsûs müessesat var imiş!

Bu mıntika. (Kumkapı) ya doğru (Karabıçak), (Yeni kapı) taraflarında (Sandık Burnu), (Langa), (Uzun Odalar), (İncirli), (Samatya) havalisinde (Altınoluk), (Dış Kalpakçı), (Sulu Manastır), (Yedi Kule) meyhâneleri ile; (Balık Pazarı) istikâmetinde (Çorapçı Hanı), Kitapçılar Kapısı, daha ileride (Yemiş İskelesi), (Limon İskelesi), (Unkapanı) civarında (Kafesli), (Cibalî) yakınlarında (Halebli Oğlu) namlarındaki işretgahlar (Haliç) in bu kenarında (Balat), (Eyyup Ensari). (Lonca). (Tekfur Sarayı) ve mulhekatından (Topkapı), (Karagözün Meyhanesi) namlarındaki işretgâhlar (Kavasın Bağı) üzerlerinden (Bayram) Paşa, (Çırpıcı), (Veli Efendi) dâhil olmak şartıyla çizilen hat-ı mevhûm (Edirne) Kapısı, (Silivri) Kapısı, (Narlı) Kapı ve hariç Sur dışındaki, (Kazlı Çeşme) müessesesini, (Bekri Mustafa) Yemiş İskelesi'nde rahmete kavuşmuş olup tâ karşısında (Galata) nın (fermancılar) üstündeki (Koyunlu) Baba, (Geyikli), Azap Kapısı, (Toph3ane) semtine doğru (Karaköy), (Küplü), (Çakanoz) meyhâneleri, (Boğazkesen), (Humbaracı) Yokuşu, (Beşiktaş), (Uzunca Ova), (Köyiçi) (Ortaköy), (Dereiçi), (Defterdar Burnu) koltukları, Üsküdar cihetinde (Balaban), (Yeni Mahalle), (Selamsız), (Sultan Tepesi), (İcâdiye), (Bağlarbaşı) semtlerini tâ (Çengelköy) üne kadar bit-tevsi (Kuzguncuk) Deresi'ni ihata eder. Bütün bu saydığım yerlerde mevsim mevsim saz şâirlerimiz muammalar asarak, koşmalar, keremler, Aşık Garipler, mânicilerimiz destanlar, semâîler okuyarak, sazlar, curalar, iki, dört telliler, bozoklar, zurnalar, çığırtmalar, zilli maşalar, darbukalar, davullar, rebâblar, neyler, nıdfiyeler, güfteler, kavallar çalarak, sıracılar, allı pullu cepkenli, Sırmalı etekli hoş endam ve hoş haram, kâküllü, düzgünlü, benli,

sürmeli köçekler oynatarak, naralar, kadeh kırmalar, bıçak, kama, pala, gaddâre, kulaklı çekmeler, usturpa ucu demirli cop, sandalye bacağı kullanmalar, atışmalar, kapışmalar, türlü türlü sululuklar, hattâ rezâletler arasında hemen kızar olmuşlardı. Maaahaza bu hay u huy mestâne hiçbir ehl deli dülger eylememiştir. Buralarda oturuldukça ecdâdın ses, söz, ah söz ve gedaz, aşk, bedbahtlık, sürur ve emsali tasavvudat ve tahssisat namına mücelliyat ruhuyesi tecellileri ve teması bir surette dava bulur. Alafranga birâhânelerde gazinolarda ise bu halet katiyen vâki olamaz.

Tevekkeli (Galib Dede):

“Meyhâneyi seyir ettim, uşşâka mûtâf olmuş”

“Teklif ve tekellüfden sükkânı mûaf olmuş “

“Bir neşe gelip meclis b’i-havf ve hilâf olmuş”

“Gam sohbeti yâd olmaz, meşrepleri sâf olmuş”

“Aşıқта keder neyler, gam halk-ı cihânındır”

“Koyma kadehi elden, söz pîr- müganındır”

Demiştir.

Şair, buralarda kendi köşesine sâhip, kendi keyfine tabii, kendi gönlüne muhatap, kendi ruhunun amakına taleplediği kadar tayin olduğu halde istediği gibi oturur, çakar, çakışdırır. Bazılarında her saniha bir kadeh ikramiye alır ise de bazılarında da bir kadeh, sanihat mütevaliyeye meydan verir.

Evet, kendi köşesinde!.. Ekseriya bu köşeye işgal etmek başkaları için müyesser olmaz. Yani herkesi oraya oturtamazlar. Meğer ki kendisinden evvel gelen ve destgahkarca malûm olan bir refik ola.

Bazıları hakkında muvakkıthâne muamelesi yürütülür.

- Geldi mi?

Diye sordunuz mu, derhal saate bakılır:

- Tam sekizde gelir, daha saat yedi buçuk!.. Bir yarım saat kadar bekleyeceksiniz. Denir.

Filvaki, şâir, saatinde kapıdan girer. Bundan maada destgahtar, onun için bir tarife hükmündedir:

- Gelmedi mi?

Diye sordunuz mu?

- Geldi şimdi gitti?
- Acaba nereye gitti?
- Saat on!.. Birkere Saraç Hanı'na bakın. Orada yok ise mutlaka kitapçıdadır.
- Ne vakit gelir?
- Saat dört buçukta buradadır. Şişesini verdi. Dolduracağım!

Yahut:

- Bu akşam gelmeyecek, Beylerbeyi'ndeki teyzesine gitti. Yarın saat sekizde gelmezse yine oradadır. Fakat ertesi gün mutlaka gelecektir. Cevaplarını alırsınız.

Meyhaneden ne isterse alır yedirir, pişirtir içeride ne varsa ısmarlar. Tedyat hususunda şairdir. Para da onun nazarında bir senihadır. Az gelir, çok gelir. Bu iki türlü gelişen derun meyhanede asla farkı yoktur. Sıkıntı çekerse bile hariçde çeker. Ahvâl-ı fevkalâde de elden denilen istikraz dahî mümkündür. Orada kendisi için büyük bir refah görür. Hiçbir şeyi çalınmaz, kaybolmaz. Maahaza şâirden şâire fark olduğu gibi bunun bütün meyhâne heyeti nezdinde de farkı vardır. Şâir vardır ki dördüncü kadehten sonra cıvır. Altıncı yedinciden sonra söver, üç şişeyi dikince hur çıkarır. Bu sınıfa ait olanlar diğerlerinin tesbitinde itibar bulamazlar. Haklarında veresiye muamelatda pek mahdût olarak icra edilir. Hatta kovulanlarını da pek çok gördüm. Lâkin şâir-i muhteremin yanında oturuyorsa yine her dürlü muamele-i hayriyeden muafdır.

Buralarda da hatır saymak, buraları imar itmek kadar kıymetlidir. O derecedeki şâir iki üç gün bile habersiz gelme hanesine kadar adam yollanır. Hastalığı anlaşılınca bilizat patron eski konyak, eski şarap, yahut vişneli tertibatdan bir şişe, iki şişe ile istifsare gider. Tütün, sigara kâğıdı götürür. Çorba yapsında sıcak sıcak içsin diye gerdan piliç götürüldüğü de vâkidir. Yastığının altına para da konur. O gün meyhânedeki yegâne mübahase onun hastalığı, güzel tabiatı, insanlığı, okumuşluğu üzerine yürür. Destgahdar adeta yalnız kaldığına hüküm eder. Çıraklar, ustadan soramadıklarını bundan sorarak bütün bütün meraklandırır.

(Saraç Hanı) sâhibi (Hacı Bey) şâir (Remzi Baba) nın vekil-i umuru idi. Oda tutar, sildirir, süpürtür şiltesini attırır. Dükkânda yedirir, içirir, sızarsa başının altına yastık koydurur, ıraklara gürültü etmemelerini tenbih eder, para verir, hasta olursa baktırırdı.

Ben gördüğüm zaman (Remzi Baba) hayli yaşlı, hattâ iyiden iyiye çökmüş idi. Saraç Hanı'nın üç büyük sallesinin sol tarafında bahçeye nazır köşesinde, sağdaki destgahın karşısında otururdu. Acem kıyafetinin bazı fersude bakiyesi ile başı, sırtı puşide, gözler sönük, kalın kırçıl uzun kaşlar ile örtülmüş yüz siyaha mail bir surette muhtefin, dudaklar belirsiz, sesi kısık, pürüzlü, omuzlar çökük, ona meyyal ağır ağır yürür idi. Bir gün bir alay kürt hovardasi yanındaki masada oturmuşlar, âvâzları çıktığı kadar bağıyorlardı. (Celal) merhûmla beraber yanına gittik

- Bu ne hâl ?

Dedik. Gözlerini zorla açtı. Boğazını yırtarcasına seslenerek:

“Men derim nükhet-i zülfün götüre bâd-ı sabâ”

“ O gider başıma min türlü belâlar getirir!”

Demiş idi.

Baba, mutavasîtinin daha ziyade Azerbaycanî şivesine tutkun olanlardan olmakla beraber ekser neşâid-i hezliyyât ve müstehcinâta mükarin idi. (Fâtih) de oturduğu handan kendisini kovan (Abdurrahman) namındaki hancıyı hiciv yolunda söylediği:

“Handan meni taşra salarsan men incimem”

“Ceddi çıkardı ceddimi Darüsselâm'dan

“Hem namın (1)³³ urdu Haydar'a mihrâb içinde tîğ

“ Havf etmeden Hüda-yı Resul ü îmamdan”

Tarzındaki kasîde-i nûniyesinde, bu iki beyitten maadası ne cehren okunabilir, ne de hâfizaya emânet edilir. Kendisine kitabının mezar olmak üzere intihab ettiği :

“Eğerçi mücrimin amma muhibb-i Mevlâyım”

Mısrâında ise büyük bir sâfiyet görünür. (Şarabiye) unvanlı bir kasîdesi daha vardır ki mutavassatından ekseriyetinin hoşuna giderdi. (Saraç Hanı) meyhânenin birkaç

³³ [1]İbn-i ismi de Abdülrahman idi.

yerinde mey ve mahbûb, pîr-i mûgân hakkında söylemiş olduğu birkaç beyit (Hacı) Bey'in kadirşinâslığı ile çerçevenin bend-i olarak muallak bulunuyordu.

(Hacı) Bey mutavassatîn şuaradan pek çoğunu tanırdı. Bilhassa (Celal) hakkında pek ziyade mütehhasis görünürdü. (Veresiye) leri unutmak, verilmiştir diye destgahdara haber yollamak muhtereat meğer manesinden idi. Bu pîr-i mugân mütesarrıf mevzuları kıyafetinde düzgün giyer, âdetâ rical-i aklamdan biriymiş gibi elde teşbih, kehrûba ağızlık, altın kordon, saat, kolalı gömlek ile vakûrane yürüyerek akşamları miâdında mahud icsalenin ortasına oturur, tıbkı bir müşteri vaziyetle şişesini ısmarlar, etrafına bu müşterigahlara düşmüş erbab-ı şair ve inşabi toplar, fikri hüyasını gözetir idi. Tarikat-i nakşiyeye inkisabını alenen söyler, bir Hristiyan'ın böyle bir tarikata her zaman iştirak edebileceğini iddia iderek din insanları ayırmak için değil cümlesinin inhad ile kardaşlı tesis itmeleri için Cenabı Hak tarafından mebus ve mürsel olduğunu kemal-i şehadetle dermiyan eylerdi.

Trablus mektupçusu (Arif Hikmet) Bey (deli) lakabıyla meşhur idi, (Hacı) nın dâimî bir senahuvanı idi. Hattâ onun için:

- Kara gün meyhanecisi!

Der idi. Merhumdan mâadâ, Harputlu (Hayri), Adanalı (Ziya), hatta (Ali Ruhi), (Maarif) namında bir mecmua-i mevkuta neşreden (Vassaf), (Nuri Şeyda), arada sırada (Muallim Nâci), Sarıklı (Şeyh Vasfi), velhasıl evvelce saydıklarım Celal vesâire ile burada bazen bir küme faslı teşekkül ederdi. Fakat bu fasılların şerh ve tafsile değer fevkalâdelikleri yok idi. Asıl küme fasılları kodamanlardan değil (Andalîb) veya (Faik Reşad) merhûmun riyasetinde nakad iden şiirli, şarkılı, gürültülü, inşad asara bol bol müsait olan husûsî şeklinde idi. [S.298, s.3]

Ahmet Rasim

3.104. İki Yüz Doksan Dokuzuncu Sayı

Rıza Nur Bey'in Nutku

Sinop mebusu Doktor Rıza Nur Bey nikbinâne bir nutuk irad ederek, Türkler İstanbul'dan dünkü mitingde nutukların irad edildiği - Rıza Nuri Bey nutku irad ederken- Tardine müteallik haberlerin, haris ve hain düşmanlarımız tarafından

uydurulduğunu beyân ve bu fikri Türkiye ve Türkler hakkında itilaf devl-i muazzamesi erkân-ı hükümeti tarafından bu nutukların muhtevi olduğu vaat mahiyetlerini zikr ve tadat ile izah eyledi. Halk tarafından büyük bir dikkat ve ehemmiyetle dinlenen Rıza Nur Bey, Türklerin İngilizlere karşı gösterdiği samimiyetten bahsetmiş, bade-i dahilde muhafazasına mecbur olduğumuz vahdet ve vefakâr nakl-ı kelimeler ederek şu cümle ile Türklerin, bu en felaketli zamanlarda arz ettiği hakiki halet-i ruhiyeye tercüman olmuştur:

- “Bizim aramızda nifak vardır, diyorlar. Hâlbuki, işte hepimiz bir işaretle şu meydana toplandık. Mevcudiyetimiz, mukadderatımız için hem kalp ve hem his olduğumuza buna güzel bir burhandır.”

Rıza Nur Bey nutkuna şöyle nihayet vermiştir:

- “Biz emperyalist bir millet değiliz. Demokrat tamamen demokrat ve yalnız hak hayatını ister bir milletiz. Biz kimseye tecavüz etmiyoruz. Filvaki üç yüz senedir her gün harp içindeyiz. Ancak bu harbi müdafaa-ı nefis olarak yaptık.

Efendiler, sizlere diyorum, bu gün Hicaz da bir kral yetiştiğini gördük... Bu sözü bu camelere arasında söylemekten hicap ediyorum.. Biz artık yurdumuzun harcını zihnimizden silmiş bulunuyoruz. Bunu bütün Avrupa işitsin? Hiçbir yerde gözümüz yok. Ancak atalarımızın yurdunu istiyoruz. Konferans şunun bunun tezviratına bakamayıp (hak) ı göz önüne almalı, Türklerin oturduğu topraklarda yaşamalarına karar vermeli, İstanbul’u yine Türk’e bırakmalıdır.”

(Uzun alkışlar)

Nakiye Hanım’ın Nutku

Rıza Nur Bey’den sonra Feyziye mektebi müdiresi Nakiye Hanım kürsi-i hitabete çıkmış ve gayet müheyyiç bir nutuk irad ederek ez-cümle demiştir ki:

- “Kardeşler sabrımız istihfah ediliyor, vakarımız istihfah olunur, en sarîh hakkımız alınabilir zannediliyor. Türklerin hakka tecavüz etmez, fakat hakkına da tecavüz ettirmez bir millet olduğunu anlaması lazımdır. 14 aydır bekliyoruz.”

Nakiye hanım bundan sonra İslam âleminin binlerce seneden beri kalbinde sevgisini yaşattığı Anadolu ve İstanbul hakkındaki düşmanca tasavvurata intikal etmiş, Türk'ün ne İstanbul'dan, ne İzmir'den hülâsa Anadolu'nun hiçbir karış toprağından çıkmayacağını söylemiş,

- “Kadın âlemi bu sevgisini, İstanbul'un kapılarında, Çanakkale muharebelerinde evladının sinelerinden siperler teşkil etmekle ispat etti” demiştir.

Bade İstanbul'un saltanat-ı diniye itibariyle olan büyük, lâyetegayyer ehemmiyetini izah ile mitinge iştirak eden yüz binlerce halka şu baliğ tavsiyeyi irad ile sözünü kesmiştir:

İrad nutku ederken

- “Önümüzde açık iki yol var. Biri tarihimize şanımla devam etmek, diğeri gözlerimizle beraber tarihimizi de kapayıp ebediyete beraber götürmektedir.

Hamdullah Suphi Bey'in Nutku:

En sonra Antalya Mebusu Hamdullah Suphi Bey hitabet mevkiine geçti ve maruf olan belagatiyle halkı baştanbaşa heyecan ve teessüre sevk eden bir nutuk irad etti. Hamdullah Suphi Bey bu nutkunda çok uzun süren mütareke esnasında haksız tecavüzkâr hırsların itmaa maksadıyla anavatanın bazı eczasına vaki olan işgallerden bu işgallerin ne kadar bayağı bir hırs-ı istila ile vukua geldiğinden, bu güzel ve mukaddes topraklarımızın Türklük namına ihtiva ettiği nüfus ve asar-ı saireden bahsetmiş, sonarda İstanbul'umuz hakkındaki şayelere nakl-ı kelam eyleyerek demiştir ki:

- “Nihayet İstanbul'umuz mevzubahis oluyor. O bizimdir: Beş altı asıra yakın bir zamandan beri yüzlerce nesiller onu kemikleriyle doldurdu. Şehri içinden dışından kuşatan Türk mezarlıkları kavuklarıyla mezarlarından ürperip kalkmış gibi duran yüz binlerce ecdadımız topraklarının yüreklerle dolu olduğunu gösteriyor.

İstanbul bizimdir. Bizans medeniyetinin bin seneyi mütecaviz bir zamanda yaptığını yüz on misli daha fazla olarak beş asırda yaptı. Onun şeklini padişahlarımızın

parmakları çizdi. Hangi köşesi vardır ki bize ait bir hatıra ile örtülmüş olmasın Türk İstanbul'dan ayrılmaz. Diri veya ölü onun içindeyiz ve onda kalacağız.

Hamdullah Suphi Bey'in nutku hitama erince yine Fransız kadını bu defa heyecan ve galibiyetini zapt edemedi ve Fransızca olarak haykırdı “ ben Fransız'ım, benim gibi bu memlekette müddet-i medide oturanlar namına söylüyorum ki Türkleri iyi anlayan daima Türklere hürmetkâr kalır. Ben Fransızlar namına tekrar ederim ki Fransa Türkleri bırakamaz ve bırakmamalıdır. Türkler necabet ve asalet itibarıyla kendileriyle münasebette bulunanlara hürmet ilkâ ederler. Türkiye aleyhinde bulunan Fransızlar Türkleri tanımayan ve burada bulunmayan Fransızlardır”. [S.299, s.1]

Yine Bugünlerin Muhaveratı

- Nereye gidiyorsun?
- Bizim Ali Efendi pek hasta imiş de bir kere göreyim, dedim...
- Çabuk git!... İstanbul'a bir şeyler oldu!...

**

- Zavallı bizim (Nafiz) !
- Ne olmuş?
- Dün hastanede ölmüş!..
- Ayol!.. Beş gün evvel köprüde görüşmüş idik!
- Bu mevsim öyle!... Bugün var, yarın yok!...

**

- (Dank) dediler, valide gitti.
- (Enflüanza) dediler, pederi kaybettik,
(Grip) dediler, bizimkini aldı götürdü.
Galiba (İspanyol) da beni gömecek!...

**

(Yazılı bir kâğıt) tan melhuzdur

(Âşık ve maşuka arasında:”

- Sinen ne kadar yumuşak!
- Ne olacak ya!.. Evdesin, vapurda yolcular Allah ya Allah ya!...

**

Mücerlerle müstecir arasında:

- Otuz liradan bir santim eksik olmaz. İşine gelirse otur, gelmezse çık?...
- Çık mı?.. Bir ay daha sabret!..

Hele şu konferans bir karar versin!.

- Ne konferansı?
- Çıkın konferansı!..

**

- Son intihabat neticelenemedi. Acaba neden?
- İspanyol’a tutulmuş!..

**

- Rey sandığımı polise teslim etmişler!..
- İmza yok.. Kimin olduğunu nereden anlayacaklar?..

**

- Gördün mü (alay) çıkmış!..
- Çıkmadık hangi gün var?..

**

- (Mondros) mütareke namesinde madde-i hafiye olduğu tahakkuk ediliyormuş!...

- (Mış) a lüzum bile yok. Var olduğu belli...
- ?..
- Baksan a, kimse bilmiyor! Bundan büyük delil mi olur?...

**

Müvezzi bağırarak:

- Alay!.. Alay!

Biri sorar:

- Kaçınıcı?

- Birinci!

(Diğer iki kişiden biri)

- Ne alayı?

- Öteki:

- Topçu!.. [S.299, s.2]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Romanı: 46

Muhittim

Gurub

Yol üstünde durmuşlar, arada sırada gelip geçenlerden itile kakıla, bir müddet konuşmuşlardı. Ali Fikri kendisine şimdi, hiç hatırında yokken ilk tehlike hayatını, çöl sergüzeştlerini hatırlatan bu saf kalpli yüzbaşısına tesadüf etmekten memnun olmuştu. Hiç olmazsa biraz evvelki düşünceleri kalbindeki ağır hisleri unutturmuştu. Fakat daha ziyade durmak yol üstünde rahat rahat konuşmak kabil olmadığı için, birbirlerinin adreslerini alarak, görüşmek vaadiyle ayrıldılar. Ali Fikri, Namiye'yi unutmuş gibiydi; şimdi çöl hatıratı ilk muharebeler, çöl manzaraları hayalinde birer birer canlanıyordu. Sonra Nazmi Efendi'yi düşünürken birden bire zihni bir noktada saplanmıştı: Levazım Ambarı! Bürudetten aldığı hatırat, sonra şuradan buradan işittiği birtakım hikâyeler bu gibi memuriyetlerin birçok manaları olabileceğini onun zihnine yerleştirmişti. Acaba Nazmi Efendi bu cereyanın içinde miydi? Bir müddet bununla meşgul oldu, sonra tramvay Taksim'den Galatasaray'a doğru dönerken gözü Namiye'nin sokaklarına doğru kaydığı zaman, bu meşguliyeti unutarak tekrar eski haline avdet etti...

Hasan Kami'nin İstanbul'a gelmesi Seniha'nın hiç hoşuna gitmemişti; ilk hafta sonunda kayınının nasıl hiç sevilmeyen şımarık bir haylaz olduğunu anlamıştı. Henüz onu tanımamışken, yenge olmakta kendi kendini, mesela anne olmak gibi bir zevk duyarken şimdi yengesi olduğu gencin tahammül edilmez bir micaz taşıdığını görmek bütün o eski hisleri silip götürmüştü. Kocasını da kardeşinin huylarını biliyordu ki daha onun gelmesi henüz mevzubahis olduğu sıralarda Seniha'ya Kami'nin bir kardeş olmadığını söylemişti. Hatta kendisini üzmesi ve sıkması ihtimali olduğunu bile saklamamış, bu takdirde kendisini haberdar etmekten çekinmemesini de ilave etmişti. Bununla beraber Seniha, kocasından aldığı bu fena malumata rağmen Kami'nin bu derecede sıkıcı bir tahammül edilmez bir mahlûk olduğunu hatırına bile getirmemiş, arada sırada kendi kendine bunu düşündükçe “ne zararı var?” diye gelecek mizaç ve daimi misafire ruhunu alıştırmak istemişti. Fakat, işte görüyordu ki bu mizaç ve daimi misafir hakikaten ruha pek ağır basan, evinin huzur ve âsûdegîsini alt üst eden bir şey olmuştu...

Kami olmasa evinde rahattı. Kocasını mütemadiyen çalışıyor, hayatın şu günden güne müşkil bir şekle girdiği zamanlarda Seniha'nın evinde hiçbir şey eksik görünmüyordu. Her şeyleri tamamdı. Çocuğu, dadısı, hizmetçisi arada sırada gelip giden dostları, mütemadiyen çalışan, bir taraftan yeni açılan Meclis-i Mebusana, diğer taraftan yazıhanesine koşan kocası, hülâsa her şey tamamdı. Yalnız bir Hasan Kami idi ki fazla idi ve onun fazlalığı Seniha'nın yeni yuvasında bir sükûn ve huzur eksikliği yapıyordu. İşte yalnız bu fazla, yalnız bu eksikti.

Seniha gittikçe kendisini kocasına doğru yaklaştıran bir hareket hissediyordu. Şüphesiz Naci Bey fena adam değildi; kendisine daima iyi muamele eden bir koca, kendisiyle beraber çocukları üzerinde şefkatle titreyen bir baba, çalışkan, nazik terbiyeli bir insandı. Sabahleyin evden muayyen zamanlarda çıkar, akşamları muntazam saatlerde avdet eder, geç geldiği zamanlara nadir tesadüf edilir, geceleri bir müddet karısıyla konuşur, çocuğuyla eğlenir, bazen Seniha'ya biraz piyano çaldırır, bazen de okur veya yazardı. Şimdi de birtakım ticaret teşebbüslerine girişecekti. Babadan kalma biraz serveti, İzmir'de birtakım münasebetleri, burada da tanıdığı bir takım tüccarlar vardı. Bu sayede ümit ediyordu ki biraz para kazanabilecekti.

Tahlil ede ede, nihayet anlamıştı ki kocasına karşı öteden beri duymuş olduğu o huzursuzluk hissi, kocasının Paris tahsilinden ileri gelme bir şeydi. Paris'te tahsile giden gençlere dair o kadar çok şeyler okumuş ve dinlemiş idi ki hiç farkında olmadığı halde içinde onlara dair kuvvetli bir iltimatsızlık yerleşmişti. Ne zaman bu nev gençleri düşünse kendi kendine “kim bilir, ne kadar kadın tanırırlar” derdi ve o kadar çok kadınla düşüp kalkmış, o kadar zevk ve eğlence arkasında koşmuş gençlerle kendisi gibi zayıf ve hassas mahlûkların hiçbir zaman anlayamayacaklarına karar verirdi. Bir zamandan beri dikkat ediyordu ki kendisinde öteden öteden beri gizli duran bir ihtiras hissi yavaş yavaş zail oluyor, kocasına gittikçe daha ziyade yaklaşıyordu. Bütün Paris'e giden gençlerin arada sırada gazetelerde anonim hikâyeleri geçen yahut ağızdan ağza menkıbeleri işitilenler, olmaları lazım gelmeyeceğini nasıl tabii ise kocasının bu müstesnalardan beri olması ihtimali bu kadar tabii olabilirdi.

Hasan Kami'ye bilhassa bundan dolayı kızıyordu yavaş ısındığı ocağından, sükûn ve huzur içinde yaşarken Hasan Kami, o herkese, hatta ağabeyine ağır gelen halleriyle birdenbire soğuk ve dikenli bir tesir yapmıştı. Bunu Naci Bey de pekiyi anlıyordu.

Bir gün karısına:

- Seniha, demişti, Kami ile hiç meşgul olma. Ben onunla ıslahı için hayli uğraşıyorum. Muvaffak olabilirsem ne ala... İsteddiği zaman gelsin, istediği zaman gitsin, ne yemek zamanları için düşün, ne de yatmak zamanlarıyla meşgul ol... Sen haylazları ve çapkınları hiç sevmezsin!

Kocasının, kendisine karşı gösterdiği bu nev-i takayyütler ve ihtimamlardan dolayı da ayrıca memnundu. Ali Fikri, Hasan Kami- Namiye hadisesinden sonra ertesi gün Namiye'yi almak üzere hastaneye gitmezden evvel Seniha'ya uğradığı zaman kardeşini yeni hayatındaki bu yeni unsurdan dolayı isticvap etmeyi de unutmamıştı; Seniha:

- Evet, diyordu; hakikaten pek fena... Fakat, çok şayan-ı teşekkür ki Naci de benimle hemfikir, hatta onu buraya getirmiş olduğu için biraz da müteessir... Ne yapayım, tahammül edeceğim. Elbet böyle kalacak değil ya, belki salâh bulur...

Naci Bey hakkında Ali Fikri'nin de yavaş yavaş hissiyatında bir tebeddül vardı. Eniştesine karşı ilk günden beri duyduğu ihtirazkâr hissiyatın tedricen zeval bulduğunu görerek memnun oluyordu. Ne zaman ona tesadüf etse uzun uzun kendisiyle konuşur, latife eder, kendini ihmal ettiğinden şikâyetle bulunur, daima yemeğe alıkoymak ister, geceleri sinema veya tiyatro dönüşü İstanbul'a kadar gitmeyerek kolayca kendilerine gelmesini tembih ederdi.

Ali Fikri Naci Bey'e en ziyade kendisiyle memlekete dair konuşmak için alakadar oluyordu. Meclis-i Mebusan yeni açılmış, mebuslarda bir faaliyet alameti görülüyor, herkeste meclisin birtakım meseleleri halletmek için bir gayret göstereceği hissi yaşıyordu. Bilhassa günden güne artan havaic fiyatları bütün zihinleri daima işgal eden mesele başında bulunuyordu; fakat, Naci Bey bunlara kolay kolay çare bulunabileceğine kail görünmüyordu.

- Muharebenin tevellüt ettiği bir sürü gayr-i tabii şeraitin neticeleri olan bu ahvale karşı ne yapabilir?

Diyordu, mebuslar hakkındaki fikirlerini de Ali Fikri pek şayan-ı dikkat buluyordu.

- Hangi mebuslar? Diye Ali Fikri'den soruyordu; ben de şimdi içlerine içlerine girdiğime yavaş yavaş pişman oluyorum, birçoğunun malumatı o kadar nakıs şeylerden ibaret, o kadar alelade, mesela şuradan buradan, daima ağızdan şeylere muhasır ki insan hayret ediyor. Herhalde bu mebuslardan çok bir şey beklemek caiz değildir. [S.299, s.3]

Mabadı var

3.105. Üç Yüzüncü Sayı

Bir İki Hâtıra

(Nesimeci) namında cam ticaretinden Musevi bir dostum vardı. O da (Muhsin) merhum gibi ölümden pek ziyade korkardı. Zavallı dört beş gün evvel vefat etti...

Gayetle huşnu idi. Hasbihallerimiz daima kahkahalarla nihayet bulurdu. Bundan belki otuz sene evvel yine bir gün baş başa kalmış, ahvâl-i kalbiyeye ait bir bahse dalmış idik. Kendisine bil-münasebet sormuştum.

- Nesim!.. Beni mi ziyade seversin, onu mu?

Hiç unutmam. Düşünmeden dedi idi ki:

- Ha bir şey söyleyeceğim, sen anlarsın!. O, benim yanımda iken sen hiç hatırıma gelmiyorsun sen yanımda iken o yine hatırımda!...

Gel zaman, git zaman!.. Aradan bunca sene mürur etti, geçen yaz iptidasında bermutat yine bahçede buluştuk. Eski maceralardan açıldı. Yine aynı şahıs hakkında konuşuluyordu. Bu münasebetle de sözünü tekrar ettim. Sormuş idim de bana böyle söylemiş idin. Dedim. Bu defa düşündü. Neden sonra:

- Söylemiş olabilirim. Fakat vakitler gibi insanlarda değişiyor.. Şimdi var yirmi beş sene ki o hatırıma bile gelmemiştir. Diyerek müteellimane cevap verdi idi.

Evet, biçare dostum gözleri dala dala geçen zamanların hatırat üzerine gittikçe kesafet peyda eden bir kül tabakası yığmakta olduğunu da ayrıca ilave etmiş idi.

Geçen zamanlar!... Hemen ekseriyeti itibariyle tatlı tatlı yâd ettiğimiz demler!... Hayat, bunlar imiş dediğimiz günler!...

31 Mart hailesi atlamış, İstanbul iyice yatışmış idi. Bir akşamüzeri idi. Kadıköy'üne gidiyordum. Vapurda (Nesim) e rast geldim. Beni görür görmez elimden sıkı sıkı tuttu. Yavaş, titrek bir sesle:

- Sen nerede idin?.. Ben o günden beri siftah bu gün evden çıktım!

Dedi ama o günün hatırası pek taze olduğu için avuçları terliyordu. Ben muziplik olmak için:

- Galiba, yarın yine öyle olacakmış!..

Der demez ellerini bıraktı, bana mukadderane bakarak:

- Biz artık hiç sokağa çıkmayacak mıyız?..

Diye müteessifane kapıya oturdu idi. Bu sözünü de esna-yı harpte tayyare hücumlarının şiddetle başladığını, her taraftan top, bomba patladığı, yüzü bembeyaz olmuş, gözleri fart-ı heyecandan fırlamış, dudakları tir tir titrer, dizler tutmaz, elinde baston, ağaçlıklara sığınmak istediği hâlde:

- Herif, burasını kalabalık zanneder, atar!

Vehmine güya açıkta durursa daha iyi nişan alır tehlikesi manzum olduğu için beynel-havf ver-reca kaldığı bir zamanda tekrar edince yüzüme bağıra bağıra:

- Bırak zevzekliği be!.. Dünya sokağa dökülüyor, bu ev diyor!. Hangi ev, hangi dükkân?..

O aşağıdandı, bu yukarıdan!.. Ötekinde kaçmak, yalvarmak vardı. Bunda yalnız parçalanmak var!..

Diye büfeden içeri girdi idi. Hatta pek çok korkmuş olduğunu büfeciye anlatmak maksadıyla:

- Ben korkacağım kadar korktum, bundan sonra korkmam!

Dediği halde yine kulaklar kırışte:

- Bir su ver, içeyim!... Ağzıma ne oldu be? Kup kuru!

Diye söyleniyordu.

Her ne vakit (Haydar Paşa) infilâk-ı müthişesinden bahsedilse gözleri bütün bütün açılır:

- Kendime geldim ki Çarkçı mahallesindeyim!..

Oraya kadar ben mi gitmişim, başkası mı götürmüş, bilmiyorum!..

Der idi.

Zavallı ihtiyar dostum!.. Senin için artık hakikaten korku yok!.. Sen en büyük korkuları bize bıraktın da gittin! Şimdi kendine gelirsen bir sükûn-ı abat da olduğunu anlayıp rahat edeceksin! [S.300, s.1]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Romanı: 47

Muhittin

Gurub

İşte Ali Fikri'nin akıl erdiremediği şeylerden biri de buydu. Naci Bey mebusları beğenmiyor ve onlardan çok bir şey beklemiyordu; şu halde neden dolayı kendisi de onların aralarına karışmaya razı olmuştu? Bu fikri böyle sadece bir kere söylemiş değildi. Birkaç defa, Ali Fikri Bey'in bililtizam sorduğu suallere cevap verirken, hep

aynı tarzda cevaplar vermişti. Yavaş yavaş, eniştesi hakkında onun içinde kalan son ukde bu oldu. Paris'te okumuş, hayli iyi okumuş, hiç kimseyi beğenmeyen Naci Bey'de kendisine karşı çok itimadı olanlara mahsus bir hal vardı. Acaba bunun böyle olmasına rağmen eniştesi mebuslar hakkındaki mütalaasında haklı mıydı, yoksa bu mütalaa sırf onun kendini çok beğenmiş olmasında mı doğuyordu? Bu, işte kolay kolay kestirilir bir mesele değildi. Fakat bir biri üzerine gelen iki hâdise, Ali Fikri de eniştesine karşı yavaş yavaş uyanmakta olan meyil ve teveccüh hislerini birden bire mahvedivermişti. Bir akşam, günden güne basitleşen bir sofraya etrafında, harbin günden güne ruhları istila eden ağırlığı ile bir mutlak sessiz ve düşünceli, babası, annesi, kendisi, baş başa yemek yerlerken babası bir aralık Fikri'ye:

- Biliyor musun, Fikri? Demişti.

Bir şey için canım pek ziyade sıkılıyor...

Ali Fikri, zihnen bir zamandan beri Namiye de güya o eski yürütenleri(?) unutturmaya çalışmak isteyen tebeddül-i meşgul, dalgın dalgın, tabağının üzerinden başını kaldırarak babasının hafif bir endişe ile çatılan kaşlarına baktı. Kani Efendi:

- Enişten hakkında nahoş dedikodular işitiyorum... Vakıan bence doğru olup olmadığı meçhul şeyler, fakat her halde bu nev-i dedikodular insanı müteessir etmekten hâli kalamaz.

Ali Fikri, bu dedikoduların ne olabileceğini keşfedememişti, her şeyden evvel Seniha'yı düşünerek:

- Ne gibi dedikodular?

Diye, endişeli, sordu. Kani Efendi devam ediyordu.

Bulgaristan harbe İştirâk ettiği zamandan beri birçok şeylerde olduğu gibi kahve fiyatlarında da büyük bir teraffü var. Günden güne çıkıp duruyor. Tabi Dedeagaç yolu da kapandığı zamandan itibaren artık memlekete giremeyeceği aşikâr. Bunun için piyasada kahve spekülasyonu ne zamandan beri başlıca işlerden biri olmuş. İşte, Naci Bey de kahve üzerinde spekülasyon yapanlardan biriymiş. Geçen gün dairede, öteden beri levazımla işi olan bir Yahudi bana "maşallah efendimiz, Naci Bey kahve işinden çok kazanıyor... Eh için güzel iş!" diyordu. Bu söze canım sıkıldı. Vakıan ticaret fena bir şey değil ama bilmem bu zamanda böyle ticaretlere benim bir türlü aklım ermiyor... Dünde Asma Altın'da bir dost, Naci Bey'in bu işlere karışmasından

dolayı teessüf ediyordu. Pek eski bir dost olduğu için bana izahat verdi. Onun bu işte kazandığını görenler kıskançlıkla bir sürü ilaveler yapıyorlarmış...

Ali Fikri, ticaret işlerine pek akıl erdiremezdi. Babasının bu sözlerinden çok bir şey anlayamadığı için, hala dalgın, yüzüne bakıyordu:

- Pekiyi anlamadım ama dedi, ne gibi dedikodular yapılabilir?

Babası izahat verdi:

Bende bilmiyorum; her halde işin içinde birazda kıskançlık olmalı. Güya, Bulgaristan'ın muharebeye iştirakından vaktiyle haberdar olan Naci Bey, fiyatlar düşük olduğu bir zamanda, Bulgaristan'ın hareketinden bir iki gün evvel pek külli miktarda kahve mubayaa etmiş. Şimdi hâlâ bunları saklıyormuş. O zamandan beri fiyatlar iki misli arttığına göre az bir zaman içinde birçok kazanacakmış, daha da beklerse kazanç birkaç misli daha artacakmış! Bilmiyorum, ne kadar kahve? Kaça aldı? Ne kadar kâr edebilir? Bildiğim bir şey varsa bu gibi şeyler bir mebus için çok çirkin addedilebileceğidir... İşte bunun için canım sıkılıyor!

Ali Fikri şimdi anlıyordu. Bununla beraber babasının teessürünü pek de haklı bulmamıştı. Siyasi adamların her zaman birçok rakipleri olabilirdi, politikacıların etrafında daima türlü türlü dedikodular deveran eder, fakat ekseriya bunların pek azının doğru olduğu görülürdü. Belki bu işte de yalan değilse bile, mübalağa bulunabilirdi. Babasına bunları anlattı. Eniştesinin ticaretle uğraşmakta olduğunu kendisi de biliyordu. Yeni başlamış, yeni çalışıyordu. Vakıan bir mebus için asıl mühim işlerini ihmâl ederek böyle şeylerle uğraşmak pek doğru bir hareket görülemezdiyse de nihâyet ticarete meşru bir faaliyetti. Bu faaliyete bir takım çirkin hareketler karışmadığı takdirde kimsenin bir şey söylemeye hakkı olmamak lazım gelirdi.

Babası, oğlunu dinlerken nazarlarında şüpheli bir bakış vardı. Annesi de bahse karıştı:

- Seniha'nın da hiç sevmediği şeyler! Diyordu; yavrucağız o kadar iyi bilirim ki, Şimdi yüreğim sızladı. Onun ne parada gözü vardır, ne süste, sefahatte... Kocasının kazandığı paraların böyle dedikodulu bir para olduğunu duyarsa zavallının pek canı sıkılır...

Fikri annesini de teskin etmek istemişti? Vakıan eniştesi hakkında kati olarak bir fikri yoktuysa da herhâlde gayr-ı meşru teşebbüsatta bulunmak istemeyecek farz etmek yanlış olmamak lazım gelirdi. Fakat annesini teskin etmek arzusuna rağmen kelimeler, ağızından istemeyerek, cansız cansız dökülüyordu. Ticaretin ince ve derin esrarına akıl erdirememekle beraber, Ali Fikri şu zamanda değil bir mebusun, hatta alelâde herhangi bir vatandaşın para kazanmayı istemek ve düşünmek teşebbüsüne bile muhalifti. Onun fikrince Türkiye tarihinin en mühim hâdisatı cereyan etmekte olduğu bir sırada para kazanmak, zengin olmak fikri herkes için en sonra düşünülecek ve belki de hiç hatırlanmayacak fikirlerden olmak lazım gelirdi. Onun için eniştesinin hareketi, eğer vakıa ise, ancak bu itibar ile fena, hatta affolunmayacak derecede fena bir hareketti. Yoksa bütün bu dedikodular, siyasi bir adam için, sebepli ve sebepsiz, her vakit ihtimali olan şeylerdendi. Babasının verdiği havadis, ona biraz evvelki Namiye düşüncesini unutturmuştu, Paris’te tahsil görmüş, vatan ve vatandaş kelimelerinin manalarını ise herkesten iyi anlamış bir genç için, şu zamanda hatta en meşru vâsıtalarla para kazanmayı düşünmek bile bir cürm demektir. Binâenaleyh, eğer Ali Fikri’nin bir zamandan beri ticaretle meşgul olduğunu bilmemiş olsaydı bu sözlere, hangi şekilde olursa olsun, katiyen inanmayacaktı. Evvelce ticaret sözlerini gerek kardeşinden, gerek bizzat Naci Bey’den birkaç kere işitmiş olduğu halde, şimdi dikkat ediyordu ki, bütün bu mülâhazalar hiç hatırında geçmiş değildi. Şimdi, babasının [S.300, s.3]

Mabadi var

3.106. Üç yüz Birinci Sayı

Değil!

Ali Ekrem Bey Efendi’ye

(Cereyan-ı zamana bir nazar) ünvanlı manzume-i ibret-amuz-gezin sonunda:

“Şimdi söyle Ahmet Rasim”

“Karanlık mı ati biraz?”

Diye bir hitab-ı teveccühkâranede bulunuyorsunuz. Biz Türkler ekseriya makam-ı teessüfte ellerimizi ovuşturarak:

- Ne söyleyeyim?

Deriz. Hitabımızı görür görmez bende aynı hale uğradım, aynı sözü söyledim. Öyle ya, ne söyleyeyim? Her evde bir deli, bizim evde bin deli! Biçare (ati) nin karanlığı kendiliğinden değildir ki hakkında isbat-ı renk ve mahiyet caiz olsun! Fakat bizim ağırlıklı başımızın ağırlıklı gözüne takılan, taktırılan koyu zifiri güzelliklere göre karanlık.

Nice senelerden beri bedbin yaşamış bir milletiz. Bilirsiniz ki Türk milletinin Anadolu'daki hükümranlılığı tarih kadar kadimdir. Bu kıtaya kadem-i malikiyeti tespitinde de inkilâbat-ı adidiye uğramıştır. Romalıların, eski halis Yunanlıların istilaları da yine Anadolu Türkleri aleyhindedir. Bugünkü kıtamızı garptan, cenuptan, şarktan, şimalden sananların başlarından da bu hal-i müteaddit kere gelip geçmiştir. Tarihe ilim gözüyle bakacak olursak Fransızların:

Aprés la pluie, le beau temps

Diyeceğim gelir. Fakat aramızda kopan fırtınalardan ağız açmak mümkün değildir ki. Hokkabaz curcunasından acısını unutan sünnet çocuğu gibi bel bel bakıyoruz.

Kendini görmeye muvaffık olan her millet için atisini görmek, sizi beni görmek kadar tabidir. Lakin göze renkten bahs edilmez. Aramızdaki fırtınadan göz gözü görmeyecek hâle geliyoruz.

Merhum Ziya Paşa:

(Her derdin olur çaresi her inleyen ölmez)

(Her mihnete bir ahir olur, her gama payan)

Diye (teselli) nin tabii olduğu ananat-ı kadimeyi tez-kâr edilirse da hatıra yine:

(Her dertte bir deva var onu bulmadır hüner)

Hakikati geliyor.

Manzume-i güzide gazeteler hakkında ne güzel buyuruyorsunuz:

“Hem söverler birbirine”

“ Hem sövmeye ederler naz”

Sövmeyi ki, (muhalefet) bilen bir matbuat heyetinin karilerine okutacağı en güzel zifoslardan mürettep şetum ve iğlazdan, müfteriyat ve isnattan ibaret olmaz mı? Bu toz, toprak arasında ferman-ı hakikati okuyacak hangi kabadayıdır?

Hitabınızdan pek ziyade müteessir ve mütehasıs olduğum için kelimeler hücum-ı efkârdan korkup kaçıyorlar.

Âdeta:

- Sende mi bizi tesni seyyiata, o tekil ve barit isnadata, o mahiyetleri kendi kisveleri olan beyanata vasıta ittihaz edeceksin? Diyorlar gibi geliyor.

Çok doğru tasvir buyurulmuş:

“Gazeteler hakkı arar”

“ Yengeç gibi çapraz çapraz”

Evet, yengeç gibi çapraz, çapraz! Yengecin (Pavorya) namında bir ağabeyi vardır. Ona bir gün dipte avare gezinirken bir lüfer:

- Neye böyle yan yan gidiyorsun?

Diye sormuş. Demiş ki:

- Herkesin bir hesabı vardır...

(Serde kabadayılık var) diye cevap verdiğini söyleyenler de var ise de madde tayiniyle ispat edenler yok! İşte bütün fırkalar burada... O fırkalar ki hiçbir merdi şehrin haricinde değildir. O şehir ki ondan cümlemizi ihraç edeceklermiş sözleri de burnumuzun ucunda, madde tayini ile söyleyebileceklerse meyan hazır!.. Hacıyatmazlarsa gelsinler. Zıyanı yok. Kuvvet kalp olur!

Yine tekrar ederim ki: Bir milletin atisi karanlık olamaz. Bu tarihçe kabul edilemeyen bir maduddur. Yalnız her millet, kendi idaresizliği nispetinde umumi siyasi ve içtimaiyeden muzdarip bulunur. İşte onun için nedir ki (körler meclisinde şaşılabilir ser-müneccim geçinirler). İşte beyim, efendim, söyleyeceğim bundan ibarettir: (El' arif yekfiye'l-işâre) [S.301, s.1]

A.R

3.107. Üç Yüz İkinci Sayı

(Lloyd George) un Evvelki Nutku ve Bugünkü Fikirleri

(Tan) gazetesi “Konferans’ın Avdeti” ser-levhasıyla yazdığı bir makalede sulhun henüz tamam olmadığından ve Amerika’nın da iştirakiyle mesail-i cihanın katiyyen hal-i lüzumundan bahisle Adriyatik meselesi hakkında bazı mutalaat-ı dermeyan eyledikten sonra Türkiye meselesine nakl-ı kelâm ile bir vechâti sat-ı mutalaat eylemektedir.

“Müttefik hükümetler Şark meselesini de münakaşa edeceklerdir. Fakat şark meselesinin merkezinde İstanbul mevcuttur. Ve bu şehrin mukadderatı tebdil edilmek isteniliyorsa birkaç günlük mükellimât buna kifayet etmez.

“Aksa-yı yeminden aksa-yı yesara kadar Fransız matbuatı İstanbul hakkında Fransız efkâr-ı umumiyesinin yüklenici nokta-i nazarını bildirmişti: Zat-ı şahane ve Türk hükümeti payitahttan çıkarılmamalıdır.

Bilakis her iki devletin hukukunu sıyanet ve yekdiğeri arasındaki ittihadı idameye en ziyade kafil-i siyasetin bu olduğu fikrindedir.

“Bundan iki sene evvel, bize muzafferiyeti getiren senenin başında müttefiklerin şark-ı siyasetini gayet güzel bir surette izah eden Mösyö Lloyd George olmuştu. Müşarünileyh 5 Kânunusani de amele cemiyetlerinin mümessillerine karşı irad ettiği bir nutukta demişti ki: Osmanlı İmparatorluğunun Türk örfüyle meskûn olan arazide ipkasına ve boğazlar beynelmilel ve bi-taraf bir hale ifrağ edildikten sonra İstanbul’un yine payitaht olarak kalmasına muarız değiliz. Fikrimizce Arabistan, Ermenistan, Irak, Suriye ve Filistin mevcudiyet-i millîyelerinin tasdiki hakkında maliktirler. Burada bu mevcudiyetin tarz-ı tasdikinin ne olacağını müzâkere edecek değiliz. Yalnız bu memleketlerin eski hakemlerine iadesi gayr-i mümkün olduğunu söylemek ile iktifa ederim”

Bu sözlerin söylendiği zaman içinde bulunulan ahvâl ve şerâit-i tahattur ediliyorsa İngiliz ve başvekilinin bütün şark meselesini tarifte gösterdiği isabet şayan-ı hayrettir. Bu gün de bu mesele bu şekilde olup hiçbir şey noksan değildir.

“İstanbul meselesi boğazlardan, Türk sulh meselesi Arabistan, Ermenistan, Filistin’in istiklâlinden tefrik edilmiştir. Türklere Millî memleketlerini ve boğazlarını barışık milletlerin Ermenilerin ve Arapların nazariyesine bahs olan bir nisbileri(?) tatbik

ettikleri esasen görülmekte ve Türkiye'nin İstanbul'u muhafaza etmek boğazları üzerindeki bekçiliği de elde etmeyeceği anlaşılmaktadır.

“Bu nokta-ı nazardan ahiren, boğazları muhafazanın vazifesine hıyanet eden bir bekçiye tevdi edilemeyeceğini söylerken Mösyö Lloyd George gayet muntafidir. Nihayet bu nutuktan müttefiklerin Osmanlı imparatorluğundan ayrılacak olan arazinin istikbâlini kati tarzda tayilinden evvel Türk meselesinin hudut esâsiyesini tespit edebilecekleri de anlaşılmaktadır. Zira bir Türk hükümeti kalacağını ve payitahtın İstanbul olacağını beyân etmek, sehl'el- tayin bir takım net-ah-ı tevlit eder. Tabir-i diğerle müttefikler şimdiden mukaddemat sulhiyeyi Türkiye'ye tebliğ edebilirler.”

“İşte Mösyö Lloyd George'un iki sene evvel irad ettiği nutuktan haklı olarak çıkarılabilen netahı.

“Bu lütuf-u vaziyet hazıraya mutabakatını bu kadar bu münasebetle geçen kânunuevvelin üçünde bu mesele hakkında kendisine bir sual soran bir mebusa karşı Hindistan Nazırı Mösyö Monte Kunin verdiği cevabını da kaydedelim!

Miralay Oviri Heryet Türkiye sulh hakkında başvekilin beş kânunusani de taahhüt etmiş olduğu mevâdın Hindistan'daki Nahoşnudi'nin başvekili tarafından tehdit olunan muvâdde

“Muhterem dostumun mevzu-ı bahsetmiş olduğu nutukta beyân olunan siyasete muvaffakını bir sulhun Hindistan'ca olan ehemmiyeti hakkında Sulh Konferansı nezdinde mütemadiyen teşebbüsatta bulundum.”

Türk meselesi eli nihaye tatbik olunamaz. Bolşevizm'in bahr-ı siyah sahillerine dayandığı ve Müslüman Asya'ya hulûl etmek üzere bulunduğu bir zamanda bilhassa bu hiç haiz değildir.

Müttefikler Mösyö Lloyd George tarafından 1918 de bildirilen ve bugün bütün Fransızlar tarafından müttehiden tasvip olunan mukarrerata sadık iseler, Türkiye ile mukaddemat sulhiyeyi tayin için bir kaç gün kifayet eder. Konferansı iş başında görmek istiyoruz. [S.302, s.1]

Eski Bir Muharrir ile Hasbihal

Ben muharrirliğe yeni başladığım zamanlarda evde, (Beyazıt) kütüphanesinde, matbuatta, elhasıl şurada burada fasılalı yazdığım makaleleri ekseriya henüz ikmal etmeden gözüm keşirdiklerime okurdum. Bu benim için bir zevk idi.

Hele geceleyin çalışıp da itmamına muvaffık olduğum bir pend, bir nazım, bir tasvir, bir hayal sevinçten uykumu kaçırrır, beni alessheher sokağa atardı.

Sade ben mi öyle idim?.. Hayır.. Benim gibi müptedi muharrirler. Edipler, şairler de aynı halde idiler!...

Biz, âdeta karilerimizi yaka paça avlardık. Kıraathanelerde, çaycı dükkânlarında, kütüphane köşelerinde ağını kurmuş örümcekler gibi idik.

Şimdi şimdi yine tahattur ediyorum: Benim hazır lop makaleyi kendisine okuyabileceğim bir bedbaht yanıma doğru gelirken heyecan içinde kalırdım. Tam gelip de oturdu mu, dereden tepeden söz açıldı mı, o günlere mahsus bir maharet-i kelâmiye ile zavallıyı maksadına sevk eder, o sırada yine ayrıca bir marifet-i hokkabazane ile elimi cebime atarak hiç yok imiş de o anda yazılı vermiş gibi kâğıtlar üzerine yapılmış bir sevad-ı mütevellî gayildir okumaya başladım.

Böyle mazhariyetler benim gibi niceler için uzun uzun kanaatler tevellüt ederdi. Gazetelerden birinde veya bir mecmua-i mevkuta da tab edilmiş evvelatını okuyan sezdim mi dünya benim olurdu.

Gel zaman, git zaman... Bu şeylerin de tadı kalmadı. (Mithat) Efendi merhum için yüz beygir kuvvetinde yazı makinası derlerdi, ben elli beygir kadar çıktım. Yaz bre yaz!.. Oku bre oku!.. Dikkat bre dikkat!... At bre at!... Ben de bıktım, okuyan da! Fakat ne yapabilirim ki elde bir sanat oldu kaldı. Vaktiyle altın bilezik dedikleri bu sanat meğer kaplama imiş!..

Yalnız şurası var ki altın, kaplama edenin yine ben olduğunu biliyorum. Şükür Allah'a!... Bu kadar emek mukabilinde yine marifet-i nefse ait bir nebze malikiyet müyesser oldu.

Maahaza benim her yazdığımı şuna, buna okumak lazım ekseriya hakkımda faideli olurdu. Çünkü her okuyuşta ekseriya gerek kendi kendime ilişip kaldığım, gerekse muhatabımın ima veya doğrudan doğruya ihtar ettiği cihetler, noktalar, dönemeçler

bulunurdu fikr-i mahsus ne ise onu derhal bu çaparanlardan kurtarıyor, bir diğerine evvelkinden daha münakkah olarak okurdum. Bir halde ki bazı makale okuna okuna yıpranır, kâğıtçıya girip çıkmadan büküm yerlerden çürür, en nihayet tebyize ihtiyaç mess eder, bu da olup bitti mi gazeteye mi; yoksa bir mecmuaya mı gidecek, oraya giderdi. Mabadı talihe kalırdı. Ya basılırdı, yahut (Hamid Vehbi) merhumun dediği gibi çengel-i emhale asılırdı!..

Acep.. Muharririn-i zamane de böyle bir taab-ı ruz-ı efsun ile azürde midirler?..

Zannetmem...! Hele bugünlerde düşünmeye bile hacet yok. Zira apaçık görülüyor ki mevzuat-ı kalemiyede bir fazla beygir kuvvetine de lüzum hissedilmiyor. (Mithat Efendi), sekiz sayfalık (Tercüman-ı Hakikat) ın belki iki sayfasını bir nargile müddetinde söyler yazdırır bir daha ne okur, ne de sorardı! Merhumda bu derecede bir meleke-i imla var idi. Hatta bir gün gazetenin son sayfasında gözüne ilişen bir (ilan) dan koca bir makale çıkardı, bahsi haftalarca sürdü idi:

Şimdikilerin çıkardıklarından da, maşallah, öyle bahisler ürüyor ki aylarla yıllarla biter, tükenir şeyler değil... İnsan bunları nesle, ahfada sürecek sanıyor!... [S.302, s.1]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Romanı: 48

Muhittin

Gurub

Birkaç sözü kendisinde birden bire bir sürü mülâhazatının uyanmasına sebep olmuştu. Bunun için bu akşam uzun müddet zihni bununla meşgul oldu. Şüphesiz, kendisi hayatın mücadelatına girmemiş ve onu şimdiye kadar daima baba evinin sakin penceresinden seyretmiş olduğu için para ve menfaat fikrinin insanın üzerinde ne müthiş bir kuvvetle muhkem ettiğini, nasıl her şeyde yalnız o kuvvetin yaşadığını anlayamıyordu. Fakat işte görüyordu ki ne tarafa bakılsa o kuvvet ve kudretin bir numunesine tesadüf etmek mümkündü. Adi ve tabii zamanlarda pek hissedilemeyen bu hal, böyle fevkalade ahval içinde ne kadar bariz olarak göze çarpıyordu! Acaba, eniştesinin bu işlerde ki vaziyeti neden ibaretti? Ona kalsa bir mebusun, hatta en

meşru ve tabii bir şekilde dahi, ticaretle meşgul olmaması lazımdı. Fakat anlaşılıyordu ki dünya da bu fikirde olabilecek hayat adamlarının miktarı pek azdı. Bunun için bu kayd-ı şart altında yapılan bir ticarete itiraz etmek doğru değildi? Fakat babasının dediği gibi etrafında dedikodular yapılan işler için, bunları vaki-i farz ettiği takdirde, eniştesine karşı kolayca düşman olabileceğine karar vermekte tereddüt etmiyordu.

İkinci hâdise de Hasan Kami'nin yine aynı meseleden, kendisine mahsus bir lisan ile bahsedışı olmuştu. Bir akşam, kardeşini ziyarete gittiği zaman, Hasan Kami henüz çıkmamıştı. Hizmetçi Ali Fikri'ye kahve getirdiği zaman Hasan Kami:

- Ayol, Katına, şu bizim kahveden bir tane de bana pişirsenize!

Demişti, bizim kahve! Bu söz Ali Fikri'nin kulağında tırmalayan bir tant yapmış, ruhunda soğuk bir temasla seri bir üşüme hissederek gibi olmuştu. Demek, kahve hikâyesi? Hiç olmazsa aslında boş ve yalan olmayan bir şeydi. Sonra, Katına, Kami içinde bir kahve getirdiği zaman o, bunu arsız bir çocuk tavrıyla ağzını şapırdada şapırdada içmiş ve son yudumunu çekerken:

- Yaşasın bizim kahve demişti, ayol, yenge şu bizim kahveden annene beş on okka hediye göndersene... Kahvenin okkası seksene çıktı... Hem de ne kahve! Ha, Fikri Bey nefis kahve değil mi?

Bizim kahve, nefis kahve, seksen! Ali Fikri bu sözlerin içinde nasıl açgözlü bir hırs titrediğini pek güzel hissediyordu. Seniha, Kami'nin bu türlü şımarıklıklarına bir türlü alışmadığı için bir taraftan kardeşinin yüzüne teessürle bakarken diğer taraftan annesine kahve göndermek fikrini de fena bulmamıştı.

- Sahih, ağabey, diyordu, biraz değil, şöyle çokça anneme kahve göndersem... Ama nasıl? Kahve çok fırladı, diyorlar.

Hâlbuki bizde de pek bol...

Ali Fikri kardeşinin kahve hikâyesinden bi-haber olduğunu anladı. Evde bi-haber bırakmayı münasip görmeye beraber şimdi şu birkaç kelimeden manası pekiyi anladığı kahveyi eve sokmamak istiyordu.

- Bizde de kahve çok, dedi, babam vaktiyle akıllı davranmış, buradan oraya taşımak zahmetine bile değmez!

Hasan Kami atılmıştı:

- Kaça almış?

Ali Fikri hatta kahve fiyatlarında ne gibi bir tahavvül olduğundan bile haberdar değildi. Yanlış bir şey söylememek için kısaca:

- Bilmiyorum, fakat ucuz almış...

Diye bahsi kapatmıştı. Artık hiç şüphe etmiyordu ki kahve hikâyesi sahihti, acaba bunun etrafında dönen dedikodular ne gibi şeylerdi ve bunların arasında da hangileri doğrudu? Şimdi bunu merak ediyordu, bu gibi işleri hatta kolayca anlaması bile ihtimal olmayan kardeşinin şüphesiz bu işler hakkında kâfi derecede malûmatı olmamasına mukabil işte pekiyi hissediyordu ki Hasan Kami ağabeyinin ticaret esrarına kısmen olsun vâkıftı. Kahvenin bu kadar nefis bulunması, evde bol olması, “bizim kahve!” diye methedilmesi ve nihayet Ali Fikri’nin evde bulunduğunu söylediği kahvenin hemen alış fiyatı merak edilmesi, bütün Kami’nin bu işlerdeki mana ve ehemmiyeti hiç olmazsa takdir ettiği delalet ediyordu. Demek Naci Bey’de şimdi bir muhtekir olmuştu, şu bir zamandan beri gazetelerde sütunlarca şikâyete hedef olan muhtekirlerden! Acaba böyle miydi? Bundan hala şüphe etmek istiyor ve hatta hiç olmazsa şüphe içinde kalmak için, işin hakikatini öğrenmekten bile ihtiraz ediyordu.

O akşam, babası yemekten sonra, kahve içerken karısına:

- Hanım, diyordu, kahveni hizmetçinin eline teslim etme herhalde idareli kullanmak lazım..

Anlaşılır şey değil. Dün bakkal dükkânlarında seksen kuruşa satılırken bu gün yüz kuruşa çıkmış! Bunu görünce insan şaşırıp kalıyor! Kani Efendi bunu söylerken çehresinde endişe ile karışık bir mana-yı hayret vardı. O zaman Ali Fikri o günkü hikâyeyi anlattı. Karı koca dikkatle dinliyorlardı, annesi:

- O murdar oğlandan zavallı kızımın çekeceği var! Diyordu? Hakikaten ne arsız şey! Geçende daha ilk defa gördüğüm halde benimle “hınzır!” diye alay etmeye kalktı!.. İstemem, kahvesi onun olsun!

Babası karısının sözlerini:

- Terbiyesiz:

Diye bitirdikten sonra kahve bahsine dönmüştü:

- Demek ki doğruymuş... Vakıan bu günlerde böyle şeyleri yapanlar çok, hem de pek çok ama, insan bunu bir mebusa yakıştıramıyor...

Doğrusu, canım çok sıkılıyor.

Ali Fikri'nin teessürü babasından çok fazlaydı. Bir zamandan beri sofralarında yemekler gittikçe basitleşiyordu. Babasının maaşı, annesiyle babasının irâdları onlar için, öteden beri, hatta bir taraftan iktisat yapmaya da muvaffak olmak şartıyla, sefahatiz fakat tamamıyla müreffeh bir hayat yaşamaya kifayet ederken şimdi babası daima idareden iktisattan bahsediyor, annesi mutfak ve levazım işlerine her vakitten fazla bir dikkatle alâkadar oluyor, daima bir zincire bağlı olarak belinde gezdirdiği anahtarlar, gittikçe ziyadeleşerek bir külçe halini alıyordu. Bizzat kendisi aldığı aylığı ile iki aydır ayın sonunu bulabilmek için hayli müşkülata uğruyordu. Hâlbuki ötede neler, ne kadar biçareler vardı ki babalarını, kocalarını, kardeşlerini harbe göndermişler, yahut her gün birer birer gönderiyorlar ve sonra dar bir gelir içinde, şu günden güne yükselmekte şayan-ı hayret, inanılmaz bir ısrar gösteren maddi hayat ile uğraşmaya mecbur oluyorlardı! Bu Hakikat göz önünde dururken Kami'nin "bizim kahve !" diye yılışık bir tebessümle ağzını yaya yaya iftihar etmesi insana isyan ve istikrah veren bir şeydi.

Bir gün evvel sokakta, asker elbisesi yeni giymiş bir adadi arkadaşına rast gelmişti. Çanakkale'ye gidiyordu. Adadiden çıktıktan sonra sırf annesiyle kız kardeşini geçindirmek için tahsilde devam etmeyerek memur olmuş, şimdi de altı aylık, tecilden sonra ihtiyat zabiti yapılarak harbe sevk ediliyordu gözleri üzerinde tesadüf [S.302, s.1]

Mabadı var

3.108. Üç Yüz Üçüncü Sayı

İki İntihap Arasında Üç Gedik

Bu ikinci (İntihap) da da kazanamadım ise de aded-i rey nokta-i nazarından (Prens Sabahattin) Beyefendi'ye karin-i evvel olmak şerefiyle mubahı oldum, buna da şükür!..

(Elhamdülillah âlâ külli hâl) demek de insan için büyük bir teselliyet mevcuttur. İhtiyar atalarımız, babalarımız da buna yakın olarak:

(Kendinden yukarısına bakıp da güceneceğine, kendinden aşağılara bakıp şükret) derlerdi. Çocukluğumda dinlediğim bu sözü ihtiyarlıkta tasdik edişim de bence bir ders oldu. Neuzibillah birden bire mebus olsa idim ne yapacaktım?. Bu kavga-yı vatan âşub arasında apışıp kalacak idim. Böyle şeylere senelerce evvel hazırlanmak lazımdır.

Hazır bulunmakta emsali delâletiyle zahir oluyor ki pek o kadar neşe vermiyor, çünkü şu ikizli bir intihapta neler işittik, neler gördük, neler okuduk!.. Göz önünde bulunanlardan bazılarının sicilleri mi yoklanmadı, tercüme-i halleri mi yazılmadı?.. Kızıl, koyu ittihatçı, bol, kara, sulu itilafçı mı denilmedi?..

Az kaldı unutuyor idim! O ne dehşetli bir infilâk idi?..

Eski (Sabah) da ateşin bir istifaneme, sütunlar arasından alev alev görünüyor, bütün şehri sarsıyordu. (Numan Efendi) hâdisesi az mı su götürdü. Bereket versin ona!... Bütün aklâm-ı tenkit birden bire mütehayyir ve müteaccip kalarak ortalığı velveleye verdiler. (Yangın var) in arasında üç ittihatçının dâhil-i meclis olduğu avazı dünyayı çınlattı. Gerçi fukara-yı ahali kendi derdinde, böyle ayak patırtılarına kulak vereni pek nadir idiyse de yine miyanede bin bin ketfgü(?) döner olduğu zannedildi. Bilhassa (Sosyalistler) imiz alındılar. Hatta böbürlendiler. Arada güme giden bir sada-yı hak da (Carmen) operasındaki mahut nakaratı yâd edercesine:

“Ey boğa kahramanı kendine gel”

“Dövüşürken iyice düşün”

“Ki seni hem bir düşman gözetliyor”

“Hem de muhabbet bekliyor”

Diye bu türlü iradeleri aslına teveccühe çalışıyor idi. Muhip Âli Ekrem mebus (Ferid) Bey’in haber-i irtihali bir sayha-i can-gâh gibi tesir etti. Şu bir kaç gün içinde allak bullak oluyorduk.

(Celalettin Arif) Bey (Erzurum) dan da intihap edilince İstanbul mebusluğunda üçüncü bir gedik daha açıldı! Az kaldı gediğin adedi altıya reside olacak idi, çivi çivi söker emsalince evvelki üç ittihatçının da istifa etmeleri iltimas edilmiştir,

tarzında bir şayia çıktı. Fakat bu hây ve hûy cidal-cûyâna tavasamaya başlamıştı. Sıcak aşâ soğuk su katıyordu.

Aded-i mürekkep. Nisap kanunu mani olamadı. Meclis açılacak idi açıldı. İlk müsademede de (Ayan) da vukua gelerek ardınca mütemmim intihap icra edildi. Onlar erdiler muratlarına, biz kazanamayanlar çikalım kerevetlerine!.. [S.303, s.2]

A.R

(İstibdat-ı Edebi) de: Osmanlı Türkeri'nin Bir İcat-ı Mühimme-i Lisan-ı Osmani

Esatir-i şarkiyye, Esatir-ı Yunaniyye: Venüs, Şebab-ı edep- Biz nelerden mahcure oluyoruz?- Kanbersiz düğün olmaz- (Tercüman-ı Hakikat) mektep-i edebistan enhedamı, enkazı, sükkân bu enhedamın tasvir-i müzahiyesi, bire medet dağılan dağılana!...Hurra Fahren...(Mithat Efendi)'nin bana, duası (Naci) nin vaziyeti, benim vaziyetim (İmdâdü'l- medâd) mecmuası- Benim (Edebiyat-ı Garbiyeden bir nebze) ye (Naci) nin (takrizi) -Bence (Naci) nin vicdan-ı edebiyesi : (Naci) liberal idi.

Ecânibin bilir bilmez, asırlarca imtidad edegelmiş aleyhdârâne propagandalar tesiriyle Türkler'in, bilhassa büyük ve bir zamanlar âlem-şümül denilecek derecede kuvvet ve şevkete malik bir saltanatın müesseseleri olan Osmanlı Türklerinin medeniyet-i insanîye tertibat ve teşkilâtında hizmetleri mesbuk olmadığına dâir işitip gördüğümüz beyanat ve mütalatına içimizden hâlâ iştirak edenlere tesadüf oldukça hiddetten ziyade teessüf etmemek kabil olmuyor.

Bunlar, Osmanlı Türklerinin böyle bir saltanatı dünyanın o zaman için malûm olan üç kıtası üzerinde tesis etmeleriyle beraber yeni bir lisan-i icat eylemiş olduklarını unutuyorlar. Bir halde ki bu lisânın bütün bu kelimâtı üzerinde Arap, Fars, Hint, Çin vesair akvam-ı Asyaiye, hatta Yunan, Roma, Mısır gibi memalik-i muhtelif medeniyetleri işlemiş, bu haysiyetle kurun-ı mazlumeden itibaren bu ekalim-i vasinin bütün ananat-ı edebiyesini, felsefesini, ruhiyatını terkiplerinde, kinâyat ve istiaratında, tasvirat ve tasavvuratında, hayalatının, müderkatının en gizli köşelerinde yaşatarak Türk tabiatının aslı kadar büyük ve müşkil bir abide-yi medeniye tesis ettiklerinden bi-haber bulunuyorlar. Evet, bu Türkler mahiyet-i esasiesi ne olursa olsun yeni bir lisan vücuda getirmişlerdir.

Lisânın kabiliyet-i ittisaiyesini, istidâd-ı inkişafını bilmeyen bir takım türedi söz bilmezlerdir ki Osmanlı Türkeri'nin bu harikulade icatlarını lisan-ı takdir etmeyi düşünemezler ve bunun medeniyet-i ittisaiye mebhasında pek mühim bir mevki işgal ettiğini göremezler.

Şimdi değil, (Naci)'nin (Tercüman-ı Hakikat) müfarakat etmemiş olduğu zamanlarda bile bilmeyenler var idi. Hatta gittikçe çoğalıyordu. Elan zannetmek istiyoruz ki kullandığımız kelimeler üzerinde bir hâkimiyet-i fiilîye mevcuttur: Hâlbuki o kelimeler şu dakikada bile bize bilfiil hâkimdirler.

Fransız erbab-ı kaleminin bilhassa Yunan hurufat ve esatirine, ideallerine (mefkûre) çullanarak kitap kitap meydana getirdikleri muhayyelat mahûde sırf bunların sarkıntılıkları ile birer birer lisana girmeye başladığı zamandan itibaren bütün o muhteşem müzeyyen, ruh estinas safahat ve hayalat-ı güzide-i Şark bizden yüz çevirip kütüphane köşelerinde, bekaya-yı islaf dimağlarında çürümeye meyletmiştir.

Bugünkü gün daha mütebariz olan kudret-i edebiyeye yoksulluğu şerrinden satırlar sahifeler, cılız, birinin ve baha görünüyor, şimdiki arsenikli ötelı berili, kuvvet şırıngaları gibi Garbın Yunanlı, Romalı, Alman, İngiliz, Fransız müstahzaratı zerk ediliyor. Kendimiz burada, makul fikrimiz Je sais Tout 'nun nişane-i malûmat-ı fûruşiyesi olan kafanın üzerindeki harita-i dünya ile meşgul.

Bana öyle geliyor ki bir iki sene sonra o muhite de sığamayacağız!

Evet. O zamanda da fikir ve mütalaaca böyle âdem-i merkezîyet asarı görülüyordu. Tıpkı, tıp şarlatan etbâdan birçoğunun (Paris)'te, (Viyana)'da, (Berlin)'de birkaç ay ikamet ettikten ve güya kafiye-i tettebbuât ve tecârib-i tabibe namına bir (staj) yaptıktan sonra avdetle meselâ (Tabip Şehber Bey bugün Avrupa'dan şehrimize gelmiştir) Şeklindeki ilanları gibi Fransız veya İngiliz, Alman edebiyatına vukuf taslayanlarımız da nazımlarına, nesirlerine dâir böylece ilânlar dercine çalışıyorlardı.

Malam a, şarlatanlıkta sevim vardır. (Âlihe mi), (İlâhe) mi olduğunu bilmeyenlerimiz bile hayali (Venüs) kalibesini kullanıp hırpalamakta sırayı bozuyorlardı. İddia edebilirim ki kelimatta ki, manideki, tarzıyendeki, tasavvurlardaki fevâhiş, bütün bu alevde daman mabude ile hempalarının gençlerimizi iğfal eylemelerinden tevellüt etmiştir. Hele bir zaman oldu ki şebab-ı edep, âdeta frengiye tutuldu.

Bu dert, beniyye-i idrak ve lisanı tahrip ediyor, kâkül-i müşginleri, zülf-i mutarrâları, turre-i tarrâları döküyor, kafatasını daz bırakıyor, o parlak nâşiyelerde, zekâ ve cemâlin doğar gibi görüldüğü o taraf-ı benâ-gûş-ı mulîde asâr-ı taravet yerine buruşukluklar peyda olarak kulaklar düşüyor, ebrûlarda ne cümbüş-i işve- sâzıyı, ne de tîr ü keman endâzı gibi tavr-ı silâh-bâzıyı andırır hâlât ve teşabihât kalmıyor. Ayine-i ruh olan siyah, elâ, şahane, süzme, hun-rîz, kebûdî, baygın, mest-i naz, mahmur visal gözlerin nigâh-ı dil-sitânî gamze-i sâmân rubası, nazar-i can- şikârı unutuluyor, tığ-i müjgânlar körleniyor sine, ciğer, gönül, can-gâh delemes hale geliyor, gül ruhlar soluyor, (Şimal burnu) kaza-yı cehalet sevkiyle (enf-i bâlâ) namında bir şekl-i nâ-şenîdeye çarparak kırılıyor, leblerden müller çekiliyor, dürr-i nâbların yerine kalıpları sürülüyor, tuti-i zeban tutuluyor, za'f-ı basardan çâh-ı zenahdâne düşünler pır pır etseler de çıkamıyor, ayine-i gabgabın sırrı dökülüyor, sine-i billûr şikeste, pistân emel-i beste, safa-yı vuslat ayva olacak iken kozalak kalıyor, mumeyân kopuyor, bâzû-yı tahammül çekemiyor, said-i sîmîn üzerine nikel kaplanıyor, pamuk eller nasır tutuyor, gül tırnaklarda dikenler bitiyor, keff-i ümid kapanıyor, pehlûller inceleniyor, zânû-be-zânû, leb-be-leb gibi açıkta kalarak bütün bu inhilâlâtan hîrâm ve reftâra, gül ve serv endâmîye hâle geliyor, mini mini ayaklar poyraz-ı kalbe sığamayacak kadar hantallaşılıyor. Ne cilve ve girişmeden, ne naz u niyazdan, ne tarz-ı vefadan, ne fikr-i cefadan, ne ah-ı âşıkânenen, ne suz-u ve gûdâzdan, ne safa-yı visalden, ne ateş-i firkâtenen, ne âlem-i hicrandan, ne sirişk-i terden, ne girye-i şebânenen, velhasıl ne ilahiyattan, ne vecd-i istiğrak demlerinden, ne gizli gizli hasbihâllerden, rekabetlerden, istirkâplardan eser kalmamaya başlıyordu.

Filvaki (Tercüman-ı Hakikat), (Müntahabat) 1 ile ilmî, fennî, iktisadi, edebî, dinî neşriyatında devam ediyor idiye de yavaş yavaş tesir-i himmete mecbur kalıyordu. (Ali Canip) Bey (Türk Dünyası) Gazetesine lütfen ihda eyledikleri makalede kendimi bırakıp matbuat sahasında daha şümüllü vakalar, daha kalınca çizgiler tersim etmecliğimi tavsiye ediyor ise de bütün şu vakayı-i edebiyeye karışmış bulunmaklığım hasebiyle nefsimi muhatap görmekte “menazır-ı kalem” nokta-i nazarından şiddetli bir mecburiyet hissediyorum. Emin olmalıdırlar ki göstermek gayretinde bulunduğum bütün eşkâl-ı lisaniye ve fikrîye temasil şekiller ve muharririnde ben hiç olmazsa açık görüntü vekil-i ihsasında görünmezsem bu

komedinin tadı çıkmaz. (İkdam) sahibi (Cevdet) Bey biraderimiz matbuata alâka-yı mahsusamı bildiği için, hakkımda:

- Matbuatın tuzu, biberidir,

Der idi. Matbuat âlemine düştüğümde beri kaç devir (harekât ve ihtilâlât-ı edebîye!) vukua gelmiş ise onda benim de hiç değilse serçe parmağım vardır. Eserlerim bu methaldar lağmı tebeyyün eden vesaik-i ithamiyedendir. İtiraf ederim ki bilerek, kasten, gayr-i ihtiyari, zaruri, mecburi, meşhut ve gayr-i meşhut haraim ile mahkûm olmuş bir sabıkalıyım. Yalnız evrakım henüz temyizden çıkmadı. Bu gidişle de çıkamayacak! Sözüün kıyası: Kanbersiz düşün olmaz.

Günler, aylar geçtikçe meydan-ı matbuat darlaşıyordu. Evet, meydan, size haritasını evvelce arz etmiş olduğum vecihle yine o saatte, o uzunlukta, o biçimsizlikte idiye de hevesim mi bozuyordu, yoksa cereyanlar mı ziyadeleşiyor idi de köşe bucak aramaya mecbur oluyorduk, bilemiyorum, ağır ağır seyreliyorduk.

Günün birinde bir tarrâka işitildi. (Tercüman-ı Hakikat) mekteb-i edebiyesinin çatısı birden bire çöktü. Hocası, kalfası, şakirdânı, ilahicileri, hizmetçileri, peykler, solaklar, başlarında asrık, şal, ağabâni, fes, püskül, yüzlerinde oldukça kızıl birer beş pençe yeri, ellerinde divit, hokka, kalem, kâğıt, rahle, minder, sefertası, boyunlarında cüz kesesi, ayaklarında çorap, mest, serhatlik, katır, falaka, dillerinde hır gür, aman, vay diyerek fırladılar, arkalarından da baş açık gözler heybetli ve gazap, burun delikleri haddinden ziyade kabarık, sakal bıyığa, bıyık sakala karışmış, her ikisinin de üzeri hattat-ı laabbiye ile, çiğ düşmüş gibi rutubet, dişler görünürde müthiş, ağız dopdolu tehdit, kollar fırlak, bazulara kadar sığalı, elde kocaman bir çomak, belde bermutat kırmızı kuşak, mintanın düğmeleri çözüktü, ayaklar yemenide biri dehşet saçarak ortaya çıktı.

Bre medet! Dağılan dağılana, gizlenen gizlenene! (Naci), mahut üstlüğünün kukuletasını çekmiş, (Şeyh Vasfi) kavuğunu koltuğuna sıkıştırmış, (Ali Ruhi) ler sebükbâr ve sebkur oldukları için önden seğırtmişler, köşe başlarından vukuu hale fekran, (Celal) nalan ve giryân (Andelîb) yine handan, (Müstecâbi) perişan, (Faik Reşat) lâğt havan, Ref'iler, Remzi'ler giryân, (Üsküdar) lılar:

“Atı alan Üsküdar’a geçti”

Mazmununa riayetle vapurlara şetebân!.. (Çaycı Reşit) in dükkânı eski kıraathaneler, kitapçılar muhacirin şiiiriyle lebalep.

“Bir arbede ki neuzibillah!”

O günün hususi tâbirat-ı mahsusasın da olduğu üzere ortalık (harfen, fahren)...

Akşamı, güneş, hunin-ı sahabeler içinde Gurup etti.. Bir de uyanayım. (Tercüman-ı Hakikat) a göz gezdireyim ki (Mithat) Efendi, benim Morceaus Choisis lerden tercüme ettiğim müterakim ne kadar edebî parçalar varsa cümlesini derç etmiş, altına (mey ve mahbup) şairlerini terzil edecek bir hoş kondurduktan sonra bana olan tevcih takdirat eyleyerek hatta arasına:

- Cenabı Hak, Ahmet Rasim kulları gibi kullarını aziz ve mübarek eylesin.

Duasını terdif eylemiş. Ne hâle geldiğimi bilemiyorum. O gün, Babıali caddesine inemedim. Çünkü (Naci) ye pek çok hürmetim vardı. Bence pek haluk, pek namuskâr idi. (Ali Cenap) Bey’in geçen ki makalesinde merhumun öz malı olan

“Kimseye yok naz ü niyazım benim

Öyle esaret neme lâzım benim”

Beytinin medlul-i taamı idi. Mithat Efendi’nin hameşi ise beni aleyhdâr gösteriyordu. Bu sebeple iki câmi arasında kalmış bî-namaza döndüm.

Şimdi ne yapmalı? Mithat Efendi kolay; (Naci) yi nasıl bulmalı? Diye düşününe düşününe Direklerarası’ndan geçerken bir çaycı çırağı:

- Sizi bir efendi istiyor!

Dedi. Dönüp dükkâna bakınca (Şeyh) i gördüm: Gülümsüyordu;

- Otur, şimdi (Naci) de gelecek!

Çok geçmedi. Gülümseye gülümseye dükkândan içeriye girdi. Memalik hilafında neşeliydi. Hatta aceleden paltosunun kolunu çiviye taktırıp yırttığını, diktirmeye mecbur olarak geciktiğini söyledikten sonra bilâhare (Sânihalü’l-Arap) ismindeki eserine yazmış olduğu şu fikrayı anlattı:

Birinin bir siyahi kölesi varmış. Ateş almak için fırına yollamış. Köle elde kürek giderken bir kervana rast gelir. Bakar onlar gidiyorlar. O da katışır. Beraber yürür. Meğer kervan Mısır kervanymış.

Siyahi diyar Mısır da tam bir sene kalır. Yine bir gün bir kervan görür. Bu defa da buna takılır. Gele gele efendisinin memleketine gelir. O zaman ateşi tahtir eder. Derhâl koşar, kürek bulur. Fırından kor alır koşmaya başlar. Koşarken ayağı sürçüp düşer. Kendi kendisine:

- Allah bu acelenin belâsını versin.

Der.

Oturduğumuz müddetçe bana Hameş) hakkında harf-ı vahd söylemedi. Aradan birkaç gün daha geçti. Benim makalât-ı tercime her gün intişâr ediliyordu. Bâbîâli Caddesi'nde kitapçı (Ohannes Ferid) in dükkânında tesadüf ettim. Yine gülüyor. (İmdâdü'l medâd) namında haftalık bir mecmua çıkaracağından bahsediyordu. Bir ara dedi ki:

- Rasim Bey, bize böyle tercüme yapar mısın!
- Kabul eder misiniz?
- Ne demek?... Hatta halisane bir tavsiyede bulunacağım.
- Buyurun.
- Bunlardan Tercüman'da, mecmualarda münteşir pek çok vardır zannedirim. Topla, kitap hâlinde tabii ettir.
- Nasıl bastırırım?

Kitapçı (Ohannes) bizi ortaladı:

- Ben bastırırım.

Merhum:

- Oldu bitti.

Ohannes:

- Fakat siz bir takriz yazarsanız...
- Hay hay!...

Ertesi günü topladım. İsmi (Edebiyat-ı Garibeden bir nebze) koydum. (Fotoğraf), (Elektrikiyyet-i Mesâkine) den sonra üçüncü eser-i matbum olacak idi.

Düşünün ki ne imişim, ne oluyordum! Meslek, prensip yoksulluğu gençleri şaşırtmıştı. Her ne ise!

(Naci) de takrizini yazmış, getirmişti. (Kırk senelik komedi) tettebbuât ve tenkilât-ı edebiyeden arî bir hâtıra mecmuası olduğu için (Naci) mesleğini uzun uzadıya şerh edemeyeceğim. Merhumun bu takrizini Garp ve Şark edebiyatı hakkındaki fikri zatisini telhis ediyordu.

Bundan münderiç kıta-i atıye oldukça (liberal) bir vicdan-ı edebîye malik olduğuna şahittir.

<Bir kameti mîşeye müşabih>

<Tutmaz bu diyar-ı şâirân>

<Bir zülfe göre müşebbiyeye>

<Olmaz hele engerek yılanı> [S.303, s.3]

Ahmet Rasim

(Yeni Gün) ün Millî Romanı: 49

Muhittin

Gurub

Ederek konuşmuşlar, zavallı arkadaşı yalnız annesiyle kardeşini düşündüğünü söylemişti. İyi bir çocuk, muharebeden kokmuyor, bütün iyi Türkler gibi, hatta bir mehabi çocuğu olmasına rağmen, vatan vazifesi denince bundan çekinmeye lüzum görmüyordu. Bir tek düşüncesi vardı: Annesi ve kardeşi, onlar nasıl geçineceklerdi? Sesindeki samimiyet, vatan vazifesinden bahsederken gösterdiği tevekkül ve teslimiyet, sonra bu anne ve kardeşi düşüncesinde titreyen şefkat ve endişe Ali Fikri'nin hâlâ kulaklarında idi. Orta yerde bu kadar derin ve acıklı meseleler varken Hasan Kami'nin, güya büyük bir maarifinden bahsediyormuş gibi, mesut bir sesle "bizim kahve" demesi ve bu kahveden yengesinin ailesine ihsanlar düşünmesi Ali Fikri de nefret hisleri uyandırıyor bir taraftan koca bir harp, Türk'ün varlık davası ötede bu, bir seneden beri devam eden harp ile her gün biraz daha derin bir fecaatle kanayan türlü türlü yaralar, sonra biri de, derin uğultulu bûdela ve haris İstanbul'un

gizli karanlık bir hırs ile menfaatten menfaate koşan ve yalnız bunun için yaşayan gizli ve müfteris manzarası!

Ah! Artık bu İstanbul onu pek çok sıkıyordu, hatta Namiye bile, hatta o çocukluğunun ve gençliğinin yegâne dostu ve yegâne arkadaşı bile kendisini memnun edemiyordu! Arkadaşlarından; pek çoğu cephelerden birine gitmiş yahut şurada burada bir vazifeye konulmuş, kimse yoktu. Onun için İstanbul büsbütün boşalmış, yalnız bir babası ile annesi, bir kardeşi, bir Namiye kalmıştı. Dört aydır bunlarla kendileri arasında boş, yeknesak ve sakin geçirdiği hayat şimdi kendisine pek ağır, boğucu, bunaltıcı geliyordu. Bütün dünya hareket ve faaliyet içinde, bütün bir millet türlü türlü düşmanlarla boğuşurken onun böyle, kendisi için baştanbaşa boşalmış hissiz ve haris bir İstanbul içinde yalnız geçirdiği hayat sevilir bir hayat olamazdı. Bereket versin tebdil-i hava müddeti bitmek üzere idi. Elinde olsa, babasıyla annesini üzmemek istemese çoktan kalkıp gidecekti, fakat onları üzmemek istemediği için bir ay daha sabretmek lazım geliyordu ve edecekti, bir ay sonra firkasına kavuşmak! Şimdi bu, yavaş yavaş, kendisinde tahayyül-i ruha zevk ve teselli veren bir hülyaya benziyordu! O akşam, ertesi gün öğleye kadar Ali Fikri derin bir hüznün içinde idi. Öğleden sonra biraz dolaşıp bilahare, üç günden beri görmediği Namiye'ye uğramak üzere çıktığı zaman ilerlemiş bir sonbaharın bulanık ve sarışın güneşi ile ısınmış sakin bir hava içinde, İstanbul sokaklarında neşeli bir gün çalkalanıyordu: Her taraf bayraklarla donanmıştı. Bir anda bütün kederlerini unutan Ali Fikri bu bayraklarla ilân edilen beşaretin ne olduğunu öğrenmeye şıtap etti. Tramvay mevkiinde tesadüf ettiği polis memuru düşmanın Gelibolu'yu tahliye etmekte olduğunu söylüyordu. Saçlarına varıncaya kadar bütün tüylerinin, sanki bir elektrik cereyanı geçirmiş gibi titrediğini ve ürperdiğini hissetti. Ah, bu ne büyük bir şeydi! Türk tarihinin şüphesiz en büyük muzafferiyetlerinden biri ve belki de birincisi idi. Başka yerlerde dolaşmayarak süratle hastaneye gitmek için rastgele bir tramvaya asıldı kalabalık arasında sıkışa sıkışa bir yer bulduğu zaman dikkat etti. Etrafında herkes bundan bahsediyor, herkes başka bir şey söylüyordu. Türlü rivayetler türlü türlü mütalaalar ve hisler vardı. Mübalağalı, mütenakıs, belki doğru, belki yanlış, bu türlü türlü hissiyat ve mutalaat içinde, gözleri geçtiği sokakların her tarafını istila eden muzaffer bayrağının dalgalarına dalmış, asabında gittikçe artan bir heyecan, Ali Fikri sanki kendinden geçmişti. Bir zamandan beri İstanbul sokaklarında al bayrağın böyle tantanalı günleri çok görülüyordu. Fakat, bunların

ekserisi başkalarının hesabına duyulan meserretler içindi. Galiçya da, Lehistan da, şark-ı Prusya da, Tuna da müttefik orduların Türk düşmanlarına karşı ihraz ettikleri muzafferiyetler ne kadar büyük olursa olsun, bunların bizde uyandıracığı meserret, hiçbir zaman kendi muvaffakiyetlerimizin verdiği heyecanlara benzeyemezdi. Hâlbuki bu defa ki bayraklar Türk tarihinin tanıdığı en büyük ve en şerefli vakialardan birine delalet ediyordu. Çanakkale Türk ruhundaki kuvvetin ne kadar yüksek bir timsali edilmişti!

Tramvay, sanki bir neşe dalgası halinde çalkalanan sokaklardan, her adımda bir uzanmış al bayraklara sürüne sürüne köprüye kadar inmiş, sonra kalabalık arasında süzüle süzüle köprüyü geçerek karşı tarafa geçmişti. İstanbul ne kadar başkalaşmıştı! Köprünün öbür tarafında ne zamandan beri hiçbir Türk gözünün göremediği bir manzara vardı: İstanbul, bütün ecza ve anasıyla, her köşesiyle Türk olmuştu. Her tarafta aynı bayrak, al yıldızlı al bayrak, yüksek binaların cephelerinden birbirlerine doğru uzanarak, sanki İstanbul'un bu yeni manzarasından alınan şevk ve neşe ile kucaklaşmak isteyerek Ali Fikri'yi süratle Namiye'ye doğru götüren tramvayın üzerinde kırmızıyla beyazdan mürekkep bir Türk'ün takı kuruyordu! Şüphesiz bütün bunlar samimi değildi, kim bilir bu bayrakları uzatan ellerin ne kadar fırsat bulursa onu parçalamak için ne kadar şiddetli arzularla titrerdi, fakat Ali Fikri'yi memnun eden de asıl bu idi.

Ne kadar zamandan beri ne kadar çok hakaretlere maruz kalmış, zulmün ve hakaretin her nevini görmüş olan Türk nihayet, azminin şiddetli ve yumruğunun kuvveti ile zorla kendisine hürmet ettiriyordu. Hakkın kuvvet olduğu bir asırda Türk için kuvvet bizzat hak olmuştu. Haklı olmak için kavî olmak, hakkını almak için yumruğunu şiddetli sıkmak ve şiddetli indirmek lazım geldiğini nihayet Türk'te anlamış ve işte şimdi gösteriyordu ki bunu herkesten iyi anlamıştı. Dalgın gözleriyle, sanki bir vecd ve istiğrak içinde, etrafı seyrederken Çanakkale'nin bu hayallere sığmayan büyük günlerini hatırlıyordu: Topsuz ve tüfeksiz, yalnız süngü ve yalnız göğüs kuvvetiyle kazanılmış bir muzafferiyet, yalnız göğüsleri dolduran, ruhları zirhlayan bir iman kuvvetiyle muhakkak etmiş bir akıbet! Her taraftan hücum eden demirler kadar müthiş kuvvetlere karşı, şu cılız, şu hasta şu ruhsuz zannedilen Türk aylarca ne büyük bir sebat göstermişti! Almanlar için tannenbergler ve hindenburg varsa Türkler içinde hinderburgsuz Gelibolu vardı. Tannenberglerde muzaffer olan

kuvvet başka, Gelibolu'yu kazanan başka idi. Orada her Türk bir hinderburgu ve bütün toplar, tüfekler, makineler ve marifetin hepsi hepsi yalnız Türk'ün iman dolu göğsü idi!

Hastane kapısından içeri seri adamlarla, âdeta telaşlı girmişti. Sağ taraftaki koridorda evvela Fravfon Şaydih'le karşılaştı. Ali cenap Alman kadını, artık çoktan beri aziz bir dost gibi selamladığı Ali Fikri'yi durdurmuş tebrik ediyordu:

- Sade Türkiye'nin değil, diyordu: Dünyanın en büyük muzafferiyeti, bu gün Almanların Türklere ebediyeten minnettar olacakları gündür! [S.303, s.3]

(Mabadı var)

3.109. Üç Yüz Dördüncü Sayı

Et kesimi!

Bu sene de mikattan önce başladı. Dün akşam kasap iri yarı ile:

Dallıç: 14

Levhasını asmış idi. Ondan evvel vapurda iki arkadaştan biri:

- Altı yedi küçük parça bir tas kebabı yedim, üstüne bir de kereviz! Borcumuz kaç dedim, garson gözlerini kapadı: Ekmek tas kebabı, kereviz, diye saydı, yüz para da taş delen! Sözüne müteakip seksen iki buçuk! Dedi kestirdi attı, bir de listeye bakayım ki tas kebabın karşısına üç defa kurşun kalemle yazılıp bozulmuş, en sonunda koskoca (50) rakamı konulmuş!..

Diye söylüyordu,

Hava, soğuk.

- Bir çay içelim!

Diye gazinoya girdim, oturdum oturmam iki kişi daha geldi. Biri başladı:

- Akşama ne yiyeceğiz?
- Bilmem!

- Demin uskumru gördüm sordum. Balıkçı, başını gocuğundan çıkarmaksızın 180 dedi.

Et de (140) a!

On on beş gün içinde seksenden yüz kırka fırlayan et, bu süratle kendini birden bire tutamayacaktır!... Miktar-ı tacil kanunu buna manidir. Diğer taraftan alışmışız.. Et lokması olmazsa doyum kıvamına girmiyor.

Gözümün önüne (Romanya) hareket-ı harbiyesindeki askerlerimizin bir hâli geldi. (Silistre-i Evvel) muharebesine başlanmış idi. Ben araba ile bir ihtiyat alayının arasında geçiyordum. Tanıyan bir iki zabıt istikbâl ettiler. İndim. Derhâl:

- Yemeğe buyurun!

Dediler, nefis bir surette pişmiş lenger dolusu bir kızartma getirdiler. Yedik arkasından bol etli leziz bir bulgur pilavı geldi onu da kaşıkladık! Dört beş günden beri de et yememiş idim.

Dikkat ettim. Midemde bir telaş bir faaliyet!

Tevekkeli (et canlı, yiğit canlı) dememişler! (Peksimet), (peynir), hazır lop yumurta, şifadır diye çekirdekle beraber yutulan zeytin tanesi, kutu balını ne kadar olsa tutmuyor!.

Sofradan kalkınca yanı başımızda silah çatmış olan bölüğü geziyordum. Baktım ki bizimkiler koca bir koyun büryan etmişler. Atıştırıp duruyorlar.

- Afiyet olsun!

Dedim. İçinden biri koca bir et lokması kopardı, kalktı.

- İğrenme Efendi! Ye de bak, ne de pişmiş ya!..

Diye ikram etti. Hakikaten akik gibi idi, misk gibi de kokuyordu. Bittabi aldım. Yerken:

- Etiniz bol, maşallah!

Dedim, hepsinin de yüzlerinde, birer gülücük var idi. Bana eti veren galiba içlerinde söz bilen olacak ki cevap için davrandı:

- Çok şükür Efendi!. Allah din ve devlete zeval vermesin?. Fakat on gündür et yiyoruz.. Et..et!.. Biraz da fasulye verseler!..

Demeyin mi? İşte o zaman Anadolu açlığını hatırlayıp mahzun oldum idi.

Şimdi et fiyatı da, biraz daha yükselecek olursa, şu hâldeki mahzunluğum galiba kat kat olacak!... [S.304, s.2]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Romanı: 50

Muhittin

Gurub

Burası bugün hastane değildi, sanki büyük bir düğün eviydi. Koridorlarda neşenin verdiği süratle koşa koşa gidip gelenler, doktorlar, hasta bakıcılar, hademeler, ameliyathanelerden dönen mecruhlar biraz ayaklarını harekete alıştırmak isteyen hastalar, hatta koğuşlarda acı ıstıraplar hisseden ağır mecruhlar bile neşeli ve keyifliydi. Namiye'nin bir arkadaşı Perizat Hayri Hanım onun nihayetindeki büyük koğuşta olduğunu söylemişti. Süratle o tarafa doğru yürüyordu, "kim bilir Namiye ne kadar sevinçlidir" diye istical ediyordu.

Filhakika öyle idi. Sade ve beyaz kostümünün içinde, yorgunluktan ve neşeden kızarmış yanaklarıyla, bugün sanki fevkalade bir hareketle canlanmış gibi duran koğuşun içinde, ta ötedeki bir köşede iki mecruhla konuşuyordu. Birinin kolu boynunda asılı, ötekinin başı sarıklı iki mecruhta ayakta Namiye'nin önünde durmuşlar, yanık çehrelerinde parlayan canlı iki siyah göz, onun anlattığı şeyleri dinliyorlardı. Ali Fikri süratle yanlarına yaklaştı. Namiye kendisini görünce:

- Ah, ne iyi ettiniz de geldiniz! Dedi, biraz evvel Mustafa Çavuş'ta sizden bahsediyordu, nerede ise gelir! Diyordu.

Mustafa Çavuş, bir kolu boynunda asılı durandı. Gelip gittikçe Ali Fikri'yi öğrenmişti. Gülerek, öteki koluyla çavuşça selamladı.

Dudaklarında yiğit bir tebessüm:

- Hiç böyle günde durur musun beyim? Diyordu. Namiye sevinçle anlatıyordu, haber saat on bir de gelmişti bütün hastane kuvvetli bir sevinç dalgasıyla çalkalanmıştı. Kendisi koğuşuna gelmiş, âdeta birer birer, herkese anlatmıştı.

- Sonra gittim, elime geçen bayrakları topladım, buraya getirdim, diyordu, bakınız bütün koğuğu süsledim...

Filhakika, her tarafta bir bayrak sallanıyordu Ali Fikri etrafa bir göz gezdirerek:

- İyi fikir!

Dedi Namiye anlatmakta devam ediyordu:

- Bugün hastaların hepsi iyi.

Hatta şuracıkta tetanos mebdainden korktuğumuz bir mecruh var ki bu haberi aldığı zamandan beri daha iyi görünüyor. Herkes canlandı, sade bu koğuşta değil, bütün koğuşlarda, sırasıyla her tarafta böyle... Sabahtan beri bana bir erkân-ı harp zabiti imişim gibi, türlü türlü sualler soruyorlar, artık düşününüz bir kere!

Sevinç içinde Namiye şuh ve çalak güzel sesiyle, geveze bir kuş gibi mütemadiyen söylüyordu. Yavaş yavaş yanlarındakiler çoğalmıştı. Sağ omuzunun üstünden doğru uzanan sargılı bir baş Ali Fikri'ye:

- Deyobir, Efendi, esir alınmış mı?

Diye merakla sordu. Henüz Ali Fikri de çok bir şey bilmiyordu. Gözünün biri sargılar içinde kapalı duran mecruha dönerek:

- Bilmiyorum, arkadaş, dedi neden sordun?

Açık duran sol gözünde siyah bir kin parlayan asker, derin bir teessür içinde başını hafifçe iki tarafa sallayarak cevap verdi:

- Neden mi? Bizim hemşeri Hüseyin Onbaşı onlara esir oldu da...

Onun derdi de bu idi! Herkese konu olan hastalar birer birer yerlerinden kalkarak onların yanına gelmişlerdi, şimdi on beş kadar olmuşlardı, hepsi büyük bir dikkat ve merak içinde, ya Namiye'yi, ya Ali Fikri'yi dinliyorlar, arada sırada sualler soruyorlar, aldıkları cevaplarla uzun uzadıya meşgul oluyorlardı. Sol kolu tamamen kesilmiş biri vardı ki hepsinden neşeli görünüyordu:

- Ah, anam, ah? Diyordu, bizim kol gitti ama, onlara kovmadık ya!..

İki genç birbirlerine bakışıyorlardı. Türk! Türk! Bunlar ne mübarek insanlardı!

Ali Fikri bir an içinde zihninden Türk'ün ne derin bir hassasiyeti olduğunu bir kere daha hatırlarken deminden beri sessiz sessiz karşıdan kendisini seyreden bir neferin

bir şey söylemek ister gibi dudaklarının hareket ettiğini gördü. Dinlemek istiyormuş gibi yüzüne baktı nefer, bir an tereddüt geçirmişti, Ali Fikri'nin bakmasından cesaret alarak biraz mahcup, kaşlarını oynatarak başını bir tarafa doğru yatırarak safvetle söyledi:

- Efendi, sormak ayıp değil a, bu Namiye Hanım senin nişanlın mı?

Dedi. Sual o kadar gayri müntezir ve aynı zamanda o kadar saf bir tavırla sorulmuştu ki Ali Fikri, gülmekle şaşırmak arasında dudaklarında bir tebessüm, Namiye'nin yüzüne bakmaktan çekinerek mütehayyir kalmıştı. Bereket Namiye çalak bir müdahale ile imdadına koşmuştu:

- Hayır, dedi, ağabeyim... Anlıyor musun Veli Onbaşı, Efendi benim kardeşim...

Namiye o kadar tabii, o kadar serbest ve çalak söylemişti ki Ali Fikri, bu sürat ve tabiata hayran, minnetle genç kızın yüzüne baktı. Şimdi yanakları biraz daha kızaran Namiye, gülüyordu o zaman, büyük bir yükten kurtulmuş gibi silkindi Ali Fikri, Veli Onbaşı'nın neden böyle sorduğunu anlamıştı:

- Senin memlekette nişanlın var mı, arkadaş? Diye sordu. Veli Onbaşı'nın en derin bir noktasına dokunulmuştu. Kim bilir hangi köylü kızının temiz hatırasıyla titreyen Onbaşı, acı bir teessürle başını sallayarak:

- Evet, dedi, var, efendi...

O zaman hep birden, Namiye, Ali Fikri, bütün kalabalık, kahkahalarla güldüler. Kendisi de gülüyordu. Sualler, cevaplar, konuşmalar, müzakereler, yavaş sesle, zabıt huzuruna karşı hissedilen hürmet içinde, birbirlerine nakledilen hikâyeler uzun müddet devam etti. Sonra Ali Fikri'yi bir müddet mecruhlarla yalnız bırakarak ötede başka mecruhlarla meşgul olan Namiye avdet ettiği zaman artık çıkabileceklerini söyledi. Ali Fikri hepsine birden "Allaha ısmarladık!" diyerek ayrıldı.

Oh, bu gün hayatının en mesut günlerinden biri idi. Ruhunda o kadar derin bir inbisat vardı ki hatta biraz evvel Veli Onbaşı'nın onun için pek narin olan safdilane sualini bile unutmuştu. Namiye ile konuşa konuşa, dönüp dolaşip aynı bahse gelerek bu tarihi vakıanın ehemmiyetinden bahsederek, bilahare gelecek tafsilatın ne gibi şeyler olabileceğine dair indi-faraziyat ve tahminat yaparak yola düzölmüşlerdi. Her ikisinde de bir zamandan beri daima birbirlerine karşı bir takayyüt varken bugün neşe

içinde bunları unutmuşlardı. Namiye de mutadından fazla söylüyor, serbest ve keyifli görünüyordu. Hiç bir zaman Türk'ü bu kadar hassas görmediğini, hatta tasavvur bile etmediğini anlatıyordu. Sabahleyin bu haber telefonla hastaneye geldiği zaman bütün mecruhlar üzerinde sihirkâr bir kuvvet gibi tesir etmişti. Ameliyat masalarına yatanlarda her vakitten fazla bir kuvvet ve metanet, sargıları değiştirilirken ısırap hissedenlerde bu güne mahsus bir lakaydı, hülâsa herkeste anlatılamaz bir hararet hâsıl olmuştu bir söylediğini birkaç defa tekrar ederek anlatırken genç kızın sesinde de müstesna bir hararet vardı. Çehresinin kırmızılığı da, dışarıda şimdi serinlemeye başlayan havaya rağmen, devam ediyordu: [S.304, s.3]

(Mabadi var)

Teyzenin Felsefesi, Boya, Koku

Birinci Mektup

Her vakit kadınlığın dertleri- Fakat bundan başka bir bahs-ı husus- Memleketin dertleri- Sadelik mi- Erkeklerin telakkileri- En güzel koku, En güzel renk- Sebepleri nedir? Âkili'l-Luhûmlar- Sabah manzaraları- Dertler meselesi yine başka- Esas meselesi- Kadın güzelliği nedir?- Avrupalılar- Zevahiri taklit- Dış boyası, iç boyası!

Bursa 2 Eylül, 919

Sevgili Nezahat,

Bu defaki mektubun beni hayli düşündürdü. Şimdiye kadar yazdığım mektuplarda hâkim olan ruh, kadınların dertleri, kadın hayatlarına dair maruz bulunduğu tehlikeler, hülâsa, bir kelime ile, cinsimizin müdafaası endişesi idi. Bunu birazda tabii görmek lazım gelir, çünkü erkeklerin yüzlerinden çektiğimiz dert kalmamış gibidir. Bu kadar dertlere uğradıktan sonra da kadınlıktan bahsetmek için eline kalem alan her kadının bütün yazdıklarından başka bir ruhun hâkim olabilmesidir ki insanı hayrete düşürür. Fakat, senin küçük mektubunu okurken bir an için durarak kendi kendime düşündüm; erkeklere bala-pervazane görünür ama ben iddia edebilirim ki kadınlar daima münsif olurlar ve her zaman hakk-ı iltizam ederler; işte bir delili: Bu mektubumda da kadınlar aleyhinde bulunacağım!

Bana şehir havadisi verirken “süs, teyzeciğim, süs... Her yerde ve her tarafta o!” diyor ve ilave ediyorsun: “Memleketin uğradığı bu kadar felaketlerden sonra, bilhassa Türkleri tehdit ettiğini artık herkesin anlaması lazım gelen türlü türlü akıbetler herkesin gözü önünde durup dururken nasıl oluyor da bu süs cereyanında bilhassa şu Türk kadınları bu derecelerde ifrata gidiyorlar? İşte buna aklım ermiyor!” Evet, Nezahat, buna benimde aklım ermiyor, fakat sade bu gündün, dünden değil, çoktan beri aklım ermez, yani bu süs meylindeki ifrata esasi itibariyle akıl erdiremem. Bununla teyzenin kaba ve müteasib bir sofi olacağını düşünmeye ihtimal vermem, çünkü pek har fikirli olduğumu bildiğin gibi senin de süs fikrinde benden daha başka türlü düşündüğünü gösterecek delillere tesadüf ettim. Bende süs ve zarafet hususunda sadeliğe karşı öteden beri bir incizap vardı; sende de daima aynı şeyi görürdüm; sonraları bendeki bu meyl ve incizabın bir takım tecelliler ve muhakemelerle başka bir şekile, bir kanaat şekline girdiğini fark ettim ve bunda merhum eniştenin de büyük bir dâhili oldu. Bak nasıl, evvela bundan bahsedeyim.

Kocam beni severdi: Koşmuş ve yaşamış, görmüş ve anlamış bir adam sevgisi, hülya ve şiirden ayrı fakat bununla beraber bana karşı samimi bir dostluk gösteren sakın bir sevgi bazen bana: “Sabiha, seni niçin severim ve takdir ederim, bilir misin?” derdi: Kocamın ruhunu anlamak için bu suale daima “hayır!” derdim ve onun verdiği muhtelif cevapları dikkatle dinlerdim; bu cevaplardan biri de bir gün şöyle oldu:

- Çünkü sen süs ve zarafette sadelik taraftarısın, bilhassa süsün bir nevinden nefret ederim: Süsün boya kısmı! Seni ilk tanıdığım gün cildin, yani çehren hangi renkte ise daima o renkte kaldı ve dudakların ancak senelerin renkleriyle değişti. İşte, ben de kadın süsünü bu tarzda anlıyor, böyle yapan kadınları seviyorum..

Kocamın bu hissi beni hayli alakadar etmişti. Onun için kadınlardaki süsü meylini müdafaa etmek suretiyle kendisini biraz söyletmek istemiştin kocam bana diyordu ki:

- Süs, güzel kostüm, zarif tuvalet, bütün bunları anlıyor ve hatta bunları yapmasını bilmeyen kadının söylemeyeceğini hissedirim. Fakat, kadında sevmediğim iki şey var: biri koku, diğeri bilhassa boya! Kokudan maksadım, fena koku, kokan kadın, kirli kadın değil, iyi koku denilen ve fabrikalardan çıkan kokular! Boyadan maksadım da

puvradan rastika varıncaya kadar boyanın her nevi... Buna birde tuvalet meselesinde yakışanla yakışmayan, moda ile güzel, arasındaki farkları ilave edersek maksadımı anlamış olursun. Mesela, şu uzaktan bakıldığı zaman kırmızı kırmızı nazarları cezbeden boyalı dudaklar! Ben bunlara karşı daima içimde bir nev-i istikrah duyarım, hatta bir kadın çehresindeki küçük bir pudra dalgası bile benim dudaklarımı o çehreye yaklaştıktan menca kâfi gelir.

Böyle söyler ve bu sözlerden sonra; ah, derin bir heyecanla titremesini ne kadar çok istediğim halde daima sakin; bir arzu ile hareket eder gördüğüm der bu müşahedeyi ve bu cemileyi bir itiraf ile bitiremezdi; fakat, ben anlar ve garip bir hisle, mazi de olsa, kıskandığımı duyardım. Sonraları, kocamı iyi anladıkça pekiyi hissedirdim ki onu en çok sarhoş gördüğüm zamanlar, bu zamanlardı; belki de zavallı, bütün gençliğinde arkalarından koştuğu kadınlar kendisine hep o sani kokuları vermişler ve oda bu temiz kadın kokusunu bütün hayatında ancak bende bulmuştu! Bunu tefahür için söylemiyorum, demek istiyorum ki kadınlarda koku kullanmayan acaba kim vardır? Bilhassa onun daima peşlerinde dolaştığı neviden kadınlar arasında!

Zannederim ki kocam nev-i şahsına mahsus bir şeyi, yahut koku ve boya aleyhtarı bir nev için şayan-ı dikkat bir “tip” değil; bilakis bütün erkekler gibi bir erkekti. Bir erkek bir kadın karşısında daima bir nev “Âkılı'l-Luhûm” olmak, onu sevmek ve binaenaleyh, bütün “Âkılı'l-Luhûm” gibi saf et kokusundan daha ziyade hoşlanmak lazım gelir. Göz için uzaktan renk, mesela yanaklardaki pembelik, dudaklardaki kırmızılık, boyundaki ve göğüsteki beyazlık cazip olabilir; fakat evvela, vücut güzelliğini ve sonrada temiz bir cilt buhlet kokusu bir erkek için işte bütün o yalancı boyalara ve kokulara mürehhah olacaktır. Kocam ilave ederdi: düşün bir kere, Suphi'ye derdi; gözlerinin iki tarafında sürmeleri akmış, saçları türlü türlü ilaçlarla keçe gibi kirfet(?) olmuş, dudaklarının boyası bozulduğu için renkleri birbirine karışmış, yanağının bir tarafının pudrası uçmuş, sonra biraz sıcakla terlediği vakit büsbütün cıvıyan gliserinli pomadalara bulanmış bir kadının sabahlık manzarası ne kadar fena, ne kadar çirkindir!” İşte bu bir görüştür, Nezahat, öyle bir görüş ki, belki bir takım erkekler bu görüşte merhum kadar vazih değillerdir, fakat eminim ki hepsinde, meşur veya gayr-i meşur, aynı görüş vardır.

Ben, tabi ki senin gibi, daha birçok şeylerden bi-haber bir genç kız olduğum zamanlarda bile süsün boyanın, ve kokunun aleyhtarı idim. Bunları hiç değilse, pek ender ve pek az kullanırım. Fakat bu bahiste bahsi en ziyade tenvir eden kocam oldu ve onun sayesinde ki bu ilk gençliğimde müteneffir olduğum şeylerinde yavaş düşünülmüş ve anlaşılmış kanaatler şekline girdi. Şimdi ne zaman sokakta böyle boyalı ve kokulu bir kadın görsem- tasvir eder misiniz onlardan burada da, Bursa'da da ne kadar var!- Kocamın sözlerini hatırlarım..

Ve erkeklerin, pek az müstesnalarla, ekseriya merhum gibi düşüneceklerine ve öyle hissedeceklerine emin olduğum için kendilerini beğendirmek maksadıyla bu kadar külfetlere katlanan kadınlara acırım..

Görüyorsun ya, sevgili yeğenim, ben senin şikâyet ettiğin tarzda süs ifratına bu gibi şeylerin bu günlerde göze batması itibariyle değil, esasından, temelinden, iptidasından muarızım. Denebilir ki kadın, bizde şimdiye kadar gerek ilm, gerek terbiyece pek çok ihmale uğramış olduğu için zamanenin görenekleri arasında İstanbul hanımları, bir takım düşünceleri hatıra getirmeyerek, birbirlerine baka baka bu derecelerde efrata kapılabilirler; bunu mazur görmek kabildir; fakat, mazur görülmeyecek olan büyük bir şey vardır ki o da süs ve ziynet efratında kadınlarımızın kendi kendilerini erkekler nazarında ne kadar düşürdüklerini anlamamış olmalarıdır. Suni kokusu erkek bir kadından mutlaka istemiyor ve boyalılarından daima nefret ediyor. Bunu anlamamak sonra bir erkek kadınlardan bahsederken gözlerden akmış sürmeler, boyalarla bozulmuş dudaklarla sabah tasvirleri yapmasına sebep olmak bizim için ne kadar acıdır!

Zamanımızda erkekler kadınlarda iki nev güzellik arıyorlar: Biri cismani, diğeri ruhani. Cismani güzelliği- belki sende anlamışsındır!- Onlar ne sürmede ne de allıkta, ne de hani şu tırnakların birer kukla eli gibi kesilip biçilip boyanmış olmasında arıyorlar! Ruhani kadın güzelliği ise boyanın iyisi hangi mağazada satıldığını bilmekte değil, ruhu güzelleştiren, incelten bir malumat hamulesinde ve ince bir kadın terbiyesindedir. Umumiyet bunun farkında değildir; güzel olmak, erkeğe kendisini sevdirecek, beğendirecek derecede güzel olmak için bir kadında birinci derecede bulunması lazım gelen şartları bilmiyorlar.

Bu türlü türlü vasıtalara koşmak hakikaten zavallılık alametidir. Malumat itibariyle pek noksan, ekseriyet itibariyle hatta en münevver geçinen kısımda bile ancak biraz

lisandan biraz da musikiden ibaret bir hamule, sonra terbiye de de ekseriya tabiatın veya göreneğin verdiği şeylerle kalmak ve nihayet bütün bu noksanların üstünü birkaç kutu boya veya birkaç şişe suyla örtmeye çalışmak!

Ah, bu, ancak erkeğin ne demek olduğunu bilmemekten mütevellit bir zavallılık alameti olur. Erkeğin gözünü boyamak kabul değildir, Nezahat, onlar bilirler: Şu kadın güzeldir derlerse, mesela gözleriyle tarttıkları vakit ağır basan ne koku, ne boya, bilakis mesela şu ve şu ölçüler arasındaki tespit, yahut kuvvettir, zariftir diye karar verdikleri zaman da yürüyüşünden konuşuşuna, oturuşundan anlayışına, hissedişinden ittirişine varıncaya kadar türlü türlü psikoloji meselelerinin neticeleridir. Bizimkilerin bunlardan hiç haberleri yok, birbirlerini taklit ede ede, Avrupa'ya ait gördükleri ve işittikleri şeyleri şöylece zahiren tatbikçe çalışa çalışa bir gidiş, öyle bir gidiş ki insan biraz düşündüğü zaman kalıbının derin derin hırladığını hissediyor.

Düşünmüyorlar ki bir Avrupalı kadın dışını boyamazdan evvel içini boyamış, ruhunu süslemiştir ve nerede ne kadar süslenmek, nerede ne kadar boyanmak lazım geldiğini takdir etmekte onlarda meleke haline gelmiş bir ilm olmuştur. Fakat, keşke düşünmedikleri şey sade bu olsaydı!

Hepinize çok çok selamlar... Teyzen, [S.304, s.4]

Sabiha

Müstensihi

M. N

3.110. Üç Yüz Beşinci Sayı

(Yeni Gün) ün Millî Romanı: 51

Muhittin

Gurub

- Türk'te anlaşılmayan bir şey var... Şöyle baktığı zaman insan onu cansız hareketsiz ve hararetsiz zanneder. Fakat, gözlerine bakınız, orada her vakit düşünen, daima hareket eden, hassas bir şey, sıcak bir şule fark edersiniz. O, Türk hassastır, hassas, hassas, hem de çok hassas...

Birden durmuştu o kadar çok söylemişti ki yorulduğunu hissediyordu. Pek tabii bir hareketle:

- Rica ederim, Fikri Bey, dedi, lütfen bana kolunuzu verir misiniz? Bugün çok yorulmuşum! Ve onun vermesini beklemeksizin sol elini koluna geçirmişti ve bu defa “heyecanlı adımlarla, ruhlarından taşan şevk ve neşe içinde sanki avucunu isteyerek, süratle yürüdüler...

-9-

Ali Fikri'nin tebdil-i havası bitmek üzere idi, Çanakkale muzafferiyetinin tesidi akşamdan beri Namiye ile aralarındaki dostluk, birden bire yeni bir safhaya girmiş bulunuyordu. Genç zabıt, arkadaşının bir aralık kendisine karşı göstermiş olduğu lakaydıyı çoktan unutmuş, Namiye'de Seniha'nın bir sözü üzerine, buna bu kadar ehemmiyet vererek, Ali Fikri'yi müteessir etmiş, hatta kırmış olmasından nadim, gence bunu unutturmak için bütün gayretini sarf etmişti. Fikri'ye yalan söyleyerek harbîye de kendisinden ayrılmış olduğu akşam, Taksim'den dönerken onun “rahatsız etmek istemem!” deyişinde öyle acı bir serzeniş duymuştu ki bunu düşündükçe bazen yüzünün kızardığını hissediyordu. Yalan söylemeyi zaten sevmezken, bir zamandan beri manasız bir vehm içinde, hiç lüzum olmadığı halde yalan söyledikçe her defasında yalanının anlaşılması ihtimalini düşünerek içinde bir acı duyuyordu. O akşam, aksi bir tesadüfle Ali Fikri ile karşılaştığı zaman, bunun hatt-ı zatında bir yalana delalet etmesi hiç de tabii değilken, birden bire cürm-ü meşhut halinde yakalanmış bulunmaya benzer bir korku ile titremiş, sonrada Ali Fikri'nin biraz imalı, birazda dargın sözleri kendisini alt üst etmişti. Ah, hayır, hem bir daha yalan söylemeyecek hem de Fikri'ye bütün kabahatlerini affettirecekti! Çanakkale akşamından sonra her şey pek çabuk unutuldu. Zaten Ali Fikri'nin tebdil-i hava günleri azalmıştı. Önceleri, İstanbul'da işsiz güçsüz, hatta arkadaşsız ve her türlü meşguliyetten uzak olarak geçirdiği aylar içinde pek ziyade sıkılmış ve bunalmışken, şimdi mezuniyet günlerinin azalmış olduğunu fark ettiği zamandan beri İstanbul'u tekrar sevmeye başladığını hissediyordu. Hatta bir gün bunu Namiye'ye de haber verdiği zaman genç kızda müteessir olmuştu:

- On beş gün mü? Demişti, ne kadar çabuk!.. Kolunuz tamamen iyileşti mi, bari?

Ali Fikri gülmüştü. Kolunun bir aydan beri tamamen iyileştiğini, artık masaj için hastaneye bile uğramadığını Namiye unutmuş muydu? Bu kadar dalgın olmak! Bu dalgınlığına Namiye de gülmüştü:

- Sahih bende ne kadar sersemim!

Demiş, sonra da mezuniyet günlerini sormuştu.

- Daha kaç gününüz kaldı, Fikri Bey?

Ali Fikri “on beş! Cevabını verdiği zaman Namiye memnun olmuştu. Ali Fikri’yi ilk defa günlerinin azaldığı haberini verdiği zaman birden bire telaşa düşerek, hatta konuştukları şeyi bile anlayamayarak, ancak bir iki gün kadar bir şey zannetmişken şimdi böyle on beş gün daha kaldığını öğrenince biraz müteselli olmuştu. Gayr-i ihtiyarı, geniş bir nefes alarak:

- Oh, ne iyi! Demişti, çok şükür, o kadar az değilmiş!

Ali Fikri, bu cevapta, ilk defa olarak Namiye’nin, küçük bir çocuk saffetıyla hissiyatını döküvermiş olduğunu fark etmişti. Hayır, artık Namiye eskisi gibi değildi, ondan anlamadığı ve anlamak içinde imkân bulamadığı garip bir şey geçmiş, fakat işte görüyordu ki geçmişti. Şimdi kendisinden kaçmak değil, bilakis sokuluyor ve tebdil-i hava günlerinin azaldığını görünce müteessir oluyordu!

O günden itibaren artık bir birlerinden ayrılmamaya başlamışlardı. Sanki son kalan günlerini israf etmemek istemeye karar vermişlerdi, aralarında hiç bir söz geçmediği halde, her buluşta diğerini kararlaştırmaya hacet kalmaksızın, müteazamen birbirlerini buluyorlar, ekseriya her akşamüstü beraber olmalarına rağmen bazı gece yemekten sonra ya Ali Fikri birden bire tekrar çıkıp geliyor, yahut annesiyle Namiye mütefekken Ali Fikri’yi akşamüzeri de göndermeyerek yemeğe tutuyorlardı. Ne genç zabıt, ne de Namiye ilk zamanlarda birbirlerine karşı olan münasebetleri için kendi kendilerine vermiş oldukları kararları hatırlamayı lüzum görmüyorlardı. Ali Fikri “yakında büsbütün gidecek değil miyim?” Diye düşünüyor, Namiye de “kim bilir ne olacak, kalkıp gidecek!” diyordu bazen aklına Ali Fikri’nin bu defa büsbütün gitmesi, bir daha avdet etmemek üzere gitmesi ihtimali de geliyordu. Sonra bu ruhunda sanki iğneleyen bir acı ile hatırladığı bir ihtimal karşısında bir akşam odasındaki resimlere bakarken bütün sevdiği çehreler arasında Ali Fikri’nin bulunmadığını düşünerek ne kadar müteessir olduğunu tahattur ediyordu. İsteseydi?

Bu fikir birkaç gün zihnini işgal ettiği halde, bir türlü karar verememiş, daha doğrusu cesaret edememişti. Bir tatil günü Namiye Ali Fikrilere ziyarete gelmişti. Dönerken genç kendisine refakat etmek istemiş, beraber çıkmışlardı. Tünelden geçtikten sonra Taksim'e kadar yayan gitmek isteyerek, yan yana, yavaş yavaş, mağazaların camekânları önünde durarak gelip geçenleri tedkik ederek yürümüşlerdi. Bir [S.305, s.3]

Mabadi var

3.111. Üç Yüz Altıncı Sayı

Acaba Ne Diyorlar?

(Devr-i İstibdâd) için geldi geçti diyoruz ama yanlış... Bilakis elde vahd-ı kıyas kaldı. Evet, bilakis!... O, devirde (cemiyet), (içtima), (içtimaiyat), (cem) ve emsali kelimelerin söylenmesi de, yazılması da şimdiden memnu idi. Fakat nispeten derli toplu idik.

Devr-i Meşrutiyet geldi. Ortaya bir (fenn-i içtimai) çıktı. İçtimaiyat kanunları neşredildi, mitingler yapıldı, darma dağınık olduk. Hatta cemiyet-i hatır bile kalmadı.

Galiba evail-i İslâm da olacak.

Bir karar-ı mühim ittihazı için müşrikin toplanmışlar... Bu içtimai haber duyulunca zaten adetçe pek az olan ehli iman yese düşmüşler. Bu esnada bir bahadır Müslim de keyfiyeti duymuş. Derhâl sel-sebi ederek mahal-i içtimaa doğru seğırtmek istemiş demişler ki:

- Ne yapıyorsun? Onlar yüz, yüz elli, sen bir!.

Aldırmamış. Yalnız:

- Gel cem-i müennes!

Diyerek yürümüş!.

Kavâid-i lisaniyeden mülhem olan böyle bir misal-i cesarete bakarak yine bizim teker teker gezmekliğimiz hayırlı olur diyeceğim geliyor. Tam diyeceğim zamanda da:

(Sürüden ayrılanı kurt kapar) beynimin içinde dolaşıp duruyor. Bununla beraber bizdeki komisyonların, kongrelerin, encümenlerin, matbuat vesaire cemiyetlerinin işlerini başarmadığını, hemen daima kısır kaldıklarını gördükçe bahadır Arap'ın kavline rücu ettiğim demler de oluyor.

Hele sevr-i Konstantiniye dâhilinde adetleri günden güne artan fırkaların faaliyetlerine baktıkça cümlesini cemiyet namı altında tarumar gördükçe:

- Gel fırkata acuz!

Dememek kabil olmuyor. Hem de çenesi düşük, (fırtına) dedikleri acuz!.. Bir beyanname, bir nizamname, bir nizamname-i dahil-i neşri, bunlar yetmiyormuş gibi bir (mevâd-ı müzeyyele) ilavesi, bir reis, bir lider, bir kâtip meselesi, bir kapıcı çuhadarı tayini bir iki içtimai ilanı, ondan sonra bir riyasette istifa, bir fırkadan istifa, bir âdem-i devam, bir kâtip mesmulüğünün inhilali, bir makam sadaretini ziyaret, bir dâhiliye nazırı ile mülakat, bunlardan sonra da derin bir sükût!..

Ne o?... Fırkada necalis yok imiş!..

93 Muharebesi esnasında İstanbul'da gönüllü toplanıyordu. Zürafa-yı kadeimemizden (Selim) Bey merhum bir gün rüfekasıyla (Sirkeci) de bu lokantada oturuyorlarmış. Bir davul zurna velvelesi, bir:

(Ey gaziler yol göründü)

Feryadı kopmuş

- Ne oluyoruz?

Diye havlular göğüste, çatallar elde fırlamışlar. Bakmışlar ki önde allı, yeşilli yapraklar yatağanlı, kulaklı, baltalı, bıçaklı, piştolu bir güruh-i enbuh önde orkestra yokuştan kemal-i muhabbetle iniyorlar. (Selim) Bey bunları görür görmez dönmüş, rüfekasına bu gibi nümayişlerle, ba-husus top, tüfek var iken böyle esliha-i atıka ile harbe gidişlerle ihraz-ı galibiyet mümkün olamayacağını işaret etmek üzere:

- Külahım şehit!

Demiş!..

Kim bilir bu günlerde biz cem-i gafiri seyreden ağyar, bir hâlimize, bir de kalimize baktıkça hakkımızda neler diyorlar? [S.306, s.2]

A.R

3.112. Üç Yüz Yedinci Sayı

Vay! Üstâd-ı Muhteremlerim!..

Geçen gün doktorla görüşürken dedi ki:

- Sökme akl, yedi adım yürür!..

Hesapça bizim akıllarımız, bu neviden olacak!...

Öyle ya!.. Senelerden beridir, (Napolyon) demiş ki,... (Bismarck) hatıratında yazmış ki...

(Teyyar) ın tarihinde görüldüğü üzere...

(Spenser) prensipleri muktezasınca... (Mochiavelli) in usul-i siyasetince.... Ne olurdu bizde de bir (Mişhelet), bir (Gladstone) buluna idi... Deyip geçiniyoruz.

Deyip geçiniyoruz ama (Napolyon), (Bismarck) kimdir? (Tiyer) tarihi namıyla bir tarih var mıdır?...

(Spenser) prensipleri neler üzerine mevzudur?..

(Machiavelli) den vazgeçtik, usul-ı siyaset nedir? Hele o müşmulanın ism-i tasfirini andıran herifle (Gladstone) bizde olaydı başımız göğe mi erecek idi? Diyenimiz var mı?

Elimizde kamçı yerine bir kalem, ne kadar gelmiş geçmiş müşâhir var ise, onların ardı sıra koş bre koş!... Koş ama doktorun dediği gibi yedi adım!... Sekizinci de zink! Diye dururlar!..

Beraber çalışırken müteveffa (Diran Kilikyan) a dikkat ederdim. Onun için mevzu muteber değil idi. Yani mevzuun ehemmiyeti ikinci mertebede kalırdı. Bütün günü tarih-i siyasi, hukuk-ı düvel ve bunlara mümasil kitaplardan münasip cümleler tefrik etmekle geçirir. Önünde bir kâğıt, sağlı, sollu, altlı üstlü cümlelerle, fıkralarla dolar, bade bunlar bir araya toplanır, mevzuun dûş-ı tahammülüne yüklenir, bir makale şeklini alırdı.

Bir gün kendisine bu tarz iltigatın muhassenatını sordum idi de aramızda şöyle bir muhavere cereyan etti idi?

- Kari, daima muharririn tefevvukundan emin olmalıdır. Yoksa biz başka türlü kendimizi okutamayız.

- Peki... Bu müşahirin isimlerini muttasıl yazmakta ne kaide memul ediyorsun?

Ona da cevap verdi:

- Senin bir davan olsa şahit götürmez misin?... Efkâr-ı umumiye de bir mahkemedir, onun için böyle külli felli şahitler ister!..
- Demek ki davayı sen veya avukatın değil şahitlerin kıyafeti kazanıyor... Hâlbuki onlar bu davayı senden benden evvel kazanmışlardır. Onlar şimdi müstağni mevkiindedirler...
- Ne mevkide kalırlarsa kalsınlar.. Gören seni kazanıyor der a.... Sen ona bak.

Filvaki müteveffanın makalât-ı siyasiyesi bir aralık bünye ve kıyafet, şemail ve ahlak, efkâr ve ihtilafat, usul ve tertib-i nukat nazarından her biri dünyanın bir tarafından gelmiş, toplanmış lisanları, zevkleri, derece-i telafatları yekdiğerine uymaz kimselerin zabıtname-i ifadatını andırır bir şekle girdi idi. Bakardık ki bir heyet-i mutebere-i şuhud önlerinde bir mübaşir pür istical arkalarında bir muhzer bi-mecal tevhid-i efkâr ve lisan için tekrar burç-ı bapla ithal ediliyor. Hem hasbi şehadete zorla çağırıl, hem de merdivenleri tırman!.. Kim çıkar? Hatır için belki beş altı, haydi yedi basamak!... Sonrası.. duralar!... Eminim ki dirilse de şimdi yenileri görse kemâl-ı tevazuundan koşup biz yazıcıların ellerinden vay üstad-ı muhteremlerim!.. Diye şapır şapır öper! [S.307, s.1]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Romanı: 52

Muhittin

Gurub

Bir aralık fotoğrafhanelerden birinin önünden geçerken durmuşlar, müdhalindeki fotoğrafları seyretmişlerdi. Her çehre üzerinde bir mütalaa ile bir saniye için tevaffuk ettikleri sırada Namiye, gayr-i ihtiyari, hiç düşünmeyerek:

- Ne yazık, Fikri Bey demişti, sizin bizde hiçbir resminiz yok!

Bu söz, farkında olmadığı halde, dudaklarından habersizce dökülvermişti. Ali Fikri:

- Evet, hakkınız var, cevabını vermişti, bende bu günlerde bir resim çektirmek istiyordum. Bir tane getireyim...

Namiye'nin söylemekten o kadar çekindiği bir arzusu bu kadar kolay, bu kadar tabii bir süratte hemen oluvermişti. Ne kadar memnundu! Bu memnuniyetle fotoğrafçıların önünden ayrıldıktan sonra Namiye o kadar dalmış, sebebini bilmediği halde o kadar kendisinden geçmişti ki, Tokatlıyan'ın önüne kadar hiç söylememiş, şimdi kendisiyle beraber yeni zamanda gayrı tabii bir sükûta düşüveren Ali Fikri'nin ikazı olmasaydı nereye geldiklerinin farkına bile varamayacaktı:

- Bakınız, bakınız...

Ali Fikri Tokatlıyan'ın camekânları önünde geçerken nasılsa gözlerine ilişen iki çehreyi Namiye'ye göstermekte isticâl etmişti. Yavaşça ilave ediyordu:

- Hasan Kami'yi gördünüz mü? Diyordu, işte, işte... Solunuza bakınız, Tokatlıyan...

Sonra Namiye'nin Kami'yi gördüğünü anlayarak devam ediyordu:

- Evet, Kami... Biraz gerisindeki zabıt, yüzbaşı, dikkat ediniz, Nazmi Efendi...

Kami onların kendisine baktıklarını görmediği için başlarını diğer tarafa çevirerek, selam vermeye mecbur olmaksızın geçmişlerdi. Namiye:

- Tokatlıyan beyleri... Diyordu, öteki kimdi, yüzbaşı? Nazmi Efendi dediğiniz?
- Benim yüzbaşım, ilk bölük kumandanım...

Sina'daki Yüzbaşım...

Zihni meşgul, biraz durduktan sonra ilave etti:

- Böyle yerlerden, Beyoğlu'ndan, Tokatlıyan'dan pek de anlamayan bir adam, onu burada görmek garibime gitti de...

Yüzbaşısını Tokatlıyan da görmek hakikaten Ali Fikri'nin garibine gitmişti. Hayli zamandan beri kendisini görmek istediği halde vakit bulup ziyaretine gidemediği yüzbaşı, Nazmi Efendi de, demek buralara geliyordu? Zihni bu sualle bir an meşgul olmuş, sonra Namiye'nin Kami'ye dair açtığı bir bahsi takip ederek Nazmi Efendi'yi unutmuştu. Resim meselesi ikisini de fazla işgal etmişti. Namiye'nin "Tokatlıyan

Beyleri!” diye daha kendisine benzer birçoklarıyla birlikte tezyif ettiği Kami’yi de çabukça bırakmışlardı, biri, birçok zamanlardan beri, dilinin ucunda dolaşan bir şeyi nihayet bu kadar çabuk ve bu kadar kolay bir tarzda söylemiş olmasından memnun, öteki hemen şimdi, daha yeni yürüyen bir fikirle meşgul, eve kadar gelmişlerdi. Namiye Ali Fikri’nin resmini istemişti, demek, kendisinin yakında tekrar vazifesine gideceğini düşündüğü için böyle bir hatıra kalmasını arzu etmişti? Şu halde Ali Fikri’nin de aynı arzu da bulunması pek tabii olmak lazım gelmez miydi? Oda onun bir resmini isteyecekti ve bunu isteyebilirdi! İsteyebilmek, istemek, isteyememek düşünceleri arasında, bilhassa yolda giderken, uzun müddet meşgul olmuş, sonra eve geldikleri zaman, şuradan buradan konuşurken, birkaç defa gayret ettiği halde bir münasebet düşürerek söyleyememişti. Bir aralık, Namiye, hizmetçi biraz sokağa çıkmış olduğu için, Ali Fikri’ye haber vermeyerek kendisini küçük salonda yalnız bırakarak kahve pişirmek üzere dışarıda kalmıştı. Ali Fikri, orada yalnız kaldığı müddet, hep zihninde aynı meşgale, dalgın dalgın etrafına göz gezdirirken duvarda Namiye’nin babasının büyük bir portresini görmüş ve o zamana kadar hatta gözüne tesadüf ettiğini bile hatırlamadığı fotoğrafıya yaklaşarak, dalgın nazarlarıyla tetkike koyulmuştu. Kapı açılarak Namiye, elinde kahve tepsisiyle, dostuna bir sürpriz yapmış olmaktan memnun:

- Ben pişirdim, bakalım, bir şeye benziyor mu?

Diyordu, sonra onun duvardaki resimle meşgul olduğunu görerek, Ali Fikri, minnettar bir teşekkürle kahveyi almak üzere uzanırken:

- Neye bakıyordunuz? Diye devam etti, resme mi? Babamın resmi güzeldir!

Ali Fikri bu açılan resim bahsinden istifade etmeye derhâl karar vermişti:

- Evet, dedi, çok güzel. İsterim ki hemen yarın çıkaracağım resimde böyle güzel olsun..

Size bir tane getireceğim, fakat bir şartla...

Şartını söyleyemiyordu, yutkundu, Namiye ikmal etmek için:

- Emin olunuz, diyordu, odamın en mutena köşesine koyarım...

Ötekinin maksadı bu değildi, son bir gayretle Ali Fikri kendini toplayarak:

- Hayır, o değil, dedi... Bil-mukabele sizde bir fotoğrafınızı bana vermek şartıyla...

Genç kızın gözlerinde nagehani bir şey parlamıştı. Ali Fikri'nin sarıh bir hararetle paralıyor bulduğu bu gözler, sanki kendisine, böyle bir şey talep ettiği için teşekkür ediyorlar gibi idi. Genç kız:

- Oh, ondan kolay ne var, şimdi!

Diye, şatır dışarı koştu ve biraz sonra elinde küçük bir fotoğraf ile avdet etti:

- İyi değil, hiç iyi değil, fakat ancak bu var, geçen sene çıkmış... Şimdi zaten yasak oldu, kadınlara resim çıkarttırmıyorlar?

Ali Fikri teşekkür ederek aldı, kadınlara resim çıkarttırmamakta hakikaten garip bir şeydi! İnsan yirminci asır içinde, bir Türkiye de yaşadığına böyle şeyler gördükçe, bir türlü inanamıyordu! O zaman biraz siyasetten bahsettiler. Namiye böyle şeylerden anlamadığını itiraf eder, anlamadığı bahislere karışmayı hiç sevmezdi, bununla beraber kadın meselesinde hükmünün tuttuğu yolun gayet fena olduğuna kanidir. "Memleketi yürütmek. Kadını terbiye etmekle kaimdir." diyordu, terbiye ise onun fikrinde ancak hürriyette idi.

Kadını daimi bir tazyik altında tutmak, onun en masum arzularına bile bir engel çıkarmak, erkeklerin melek oldukları en geniş hürriyetlere mukabil kadınlara hiçbir hak tanımamak, bütün bunlar şüphesiz terbiye etmek değildi. Bu garip terbiyenin neticesi şu oluyordu ki işte bugün bütün kadınlar, sinirli, fazla hassas her türlü ciddi bilgiden ve daha doğru hareket melekelerinden mahrum, hayatın her adımında şaşırıyorlardı.

Hatta kadınların ahlaklarına dair son zamanlarda rivayet edilen bir sürü şeylerin başlıca sebeplerini de burada buluyordu.

- Düşününüz, bir kere, Fikri Bey, diyordu, erkekler mekteplerden dayak gibi, tazyik gibi cezaları kaldırdılar, çünkü bunların terbiye prensiplerine menafi olduğunu anladılar!, Nerde o babamın anlattığı falaka hikâyeleri, nerede şimdiki mektepler! Hâlbuki mektep çocuklarından kaldıkları bu tazyik terbiyesini kızlara değil, bütün kadınlara hatta yaşlı başlı ihtihar kadınlara bile hala tatbik ediyorlar! [S.307, s.3]

Mabadi var

Yeni Gün Gazetesinde “Şehir Hayatı” Muharririne

Şişli 12 Kânunusani 336

Efendim

Her vesile ile bize, kadınlara mal ettiğiniz bir şey var: Dedikoduculuk... Bizim için bu, en tatlı eğlence imiş. Dediğiniz gibi zevk için olduğuna göre, demek, bir nevi “amatörlük”.. Ya siz?.. Onu meslek edinmişsiniz. Gazeteci demek, “profesyonel” dedikoducu... Eğer kadınların yaptığından korksanız, onlara karşı aynen dedikodu yaparak meydan okumaya cesaret edebilir misiniz?..

Son günlerde bizimle, bilhassa bizim semtin hanımlarıyla pek ziyade meşgul oluyor, iltifat buyuruyorsunuz!... Fakat ara yerde hiç eksik olmayan istihza ile karışık imalarınız da kolayca anlaşılıyor.

Evet, İstanbul’un göze çarpan hayatı, dediğiniz gibi, kaldırımlar üstünde, fakat yalnız o kadar değil, en ziyade o kaldırımlara bitişik geniş camların arkasındadır.

Siz İstanbul’da yaşayanların en manalı, en kuvvetli hatlarını çizmek için buradan başlamışsınız. Pek doğru, lakin rica ederim; gördüğünüz yalnız bu kadar mıdır?.. Kadınlar şöyle gezerler, şöyle toplanırlarmış... Sade onlar mı?..

En ufak şeyden gazetenize bir dedikodu mevzu çıkarmak için bütün o saydığınız yerlere girer, çıkar, şehrin en canlı caddelerinde dolaşırken elbet birçok şeylere, birçok tiplere daha rastlıyorsunuz; niçin onları görmemezliğe geliyorsunuz?..

Bu satırları yazarken, gözlerim pencereden dışarı baktı. İşte, yaşları on beşten yirmi beşe, otuza kadar gençler, her günkü gibi birer ikişer belirmeye başlamış... Bunlar hep harbiyeden, bu muavenetiyle daha ilerilere kadar gözleri apartman pencerelerinde, sigaraları ağızlarında dolaşırlar. Bütün bu caddelerde sürtenleri, toplandıkları yerlerde de gençliklerini öldürenleri elbet sizde bilmez değilsiniz.. Onlar için yazacak bir şey bulamıyor musunuz? Öyle ise ben söyleyeyim bakınız, muharririn, bunlardan hemen hepsinin işleri, vazifeleri(!) nöbetleri vardır. Mesela şu üç kişi, her akşam saat dörtte başlayarak karşı ki apartmanın önünde yirmi adım aşağı, otuz adım yukarı mekik dokurlar. Bekledikleri şey kim bilir kimin balkona çıkması yahut pencerelerin arkasında gözükecek gölgesidir.

Şu berikiler, yanımızdaki pastacı da oturanlar gözlerini caddeden ayırmazlar; onların da bir aradığı vardır. Ağır ağır gezinenlerden mesela birisi beklediğini tramvayda görür görmez atlar. Bir taraftan böyle etrafa göz kulak olmakla beraber bir taraftan da yanlarından geçen pastacının kızını durdurup konuşmak yahut birkaç hanımın yanından geçiyorlarsa seslerini yükselterek mebahasa etmek, arada bir yeni şairlerin birkaç mısraını- of, biraz vezin, biraz ahenk olsa bari:- Okumak fırsatını kaçırmazlar. Gençler arasında en kıymetli dakikalarını böyle israf edenler yok mu? İnkâr edebilir misiniz?. Bu, buluşmak için falan cadde de; mesela sağ taraftaki kaldırım üzerinde diye birbirine söz verenlerde yeniden yeniye bir merak uyanmış. Akıllarınca kadınlarla alay ediyorlar. Artık alıştık; bunlardan bir kaçının ayak sesini hissettik mi, arkasından yaklaş, posiyer(?) modası yahut gözlerdeki sürmeye dair çiğnenen tenkitler mi duyuyoruz...

Sonra cuma, pazar günleri... Sizde pek ala bilirsiniz. Şu karşı taraftan, Şehzade başında, Kadıköy'den Şişli'ye gezmeye gelenleri.. Bunların bazıları çift, kadın erkek beraber oluyor. Yabancı oldukları giyinişlerinden, yürüyüşlerinden, konuşuşlarından belli. Mademki dedikodu yapıyorsunuz a, bütün bunlarda da yazacak neler var!..

Fakat, bir kerede bize sorunuz, bakalım!.. İçimizden pek çoğuna musallat olan Guruplardan, acaba bir dakika rahatımız var mı?. Tramvaya bindik mi, ya perdelerin arasından gözükürler yahut da arkamızdaki sıradan bakarak konuştuklarını duyarız. Bir mağaza da inadımıza yarım saat meşgul olsak camların arkasından onların gezindiklerini fark ederiz. İçeriye girip bizim yanımızdaki destgahdan öteberi alacak kadar küstahları da pek çoktur.

Tiyatrodan- hele Pangaltı' daki sinemadan- çıkarken kapının önünde halkalanan kalabalığı kimi teşkil eder?.. Hep onlar...

Birde bizim modaya düşkünlüğümüzü tutturmuşsunuz ne, bilmiyor muyuz, zannedersiniz; sizde de bir Beyoğlu gençliği var... Bunlar garp medeniyetini öğrenmiş, lisan bilen, Hristiyan ailelerle görüşen, musikiden, sanattan anlar gibi görünen bir zümredir. Gündüzleri hep "Lopur" da otururlar. Hepsi de kıyafetçe birbirine o kadar benzer ki... " Karın kopulu" da dikilmiş korseli kısa ceketleri, üstü bol, pek bol, altı dar, kısa pantolonları, " vava kizde yapılmış, üstü delik delik çiçekli, topukların alçak, uçları sivri iskarpinleri, açık renk çorapları vardır. Yeleklerinin son

döğmesini iliklemezler; altı üstü bir kalıba çekilmiş uzunca feslerini arkaya doğru yan giyerler..

Nasıl bizde bunları gözden kaçırıyor muşuz, değil mi?..

Bu beylerin pek çoğu Tokatlıyan da, Yanni de, Nikoli de yemeklerini yedikten sonra geceleri ya barlara dağılırlar yahut da madam bilmem kimin evinde toplanarak poker oynarlar mış!... Bilmem öyle mi?.

Sırası gelirden bizden, haklarımızdan bahsederlerse sadaka verir gibi bir tavırları vardır. Bize acıyorlar, merhamet eyliyorlarmış!.. İşte en ziyade insanı sinirlendiren şey... Galiba aynı, onlar için, bütün kusurlarını gizleyecek kadar riyakâr bir dalkavuk...

Ben sizin “ şehir hayatını” diye yazdığınız yazıların dolaştığı sokaklardan geçerken bütün bu caddeleri, kahveleri, pastacıları, birahaneleri, berber dükkânlarını dolduran gençliğe bakıyorum; Ya Rabbi, ne tipler var, neler... Cahilleri, sokak züppeleri, kendine bir süs vermek isteyen akıllıları bir türlü... Kimisi eskileri okumadan şair olmuş; kimisi anasından filozof yahut ressam doğmuş!.. Öylelerine rastlıyorum ki sanatkârlığı, artistliği boyun bağının bağlanışında, saçlarının taranışında hatta taranmayışında, feslerinin kalıpsızlığında zannediyorlar. Hele bir kaçı var, Allah’ım, Babıali caddesinin bir köşesinden birden bire insanın önüne çıkıveriyor; omuzlarına kadar kıvrır kıvrır uzanan saçları, bazıları da yanaklarına kadar koyuverilmiş sakalları ile son asrın o mahileri bunları niye yazmıyorsunuz. Rica ederim?.. Onlar ki her birinin “ portresi” uzun uzun makaleleri dolduracak kadar garip çizgilerle yapılmıştır! Biçareler kalabalığın arasında ya ağır ağır yahut da seke seke kollarının altında okumaktan değil taşımaktan yıpranmış kitaplarla geçerken, kim bilir, kendilerini ne zannederler? Mutlaka gelip geçerken hepimizin onlara bakarak! “şu genci görüyor musun, on sekiz yaşında var yok ama, şüphesiz ya bir şair, ya bir filozof...” Diye parmak ısırduğımıza kanidirler.

Muharrir Beyefendi; gençler arasında sırası gelince bizim cehaletimizi, Türk kızlarının aile teşekkülü için kabiliyetsizliğini ileri sürenlerden pek çoğu kendilerinin mesela- ben bizim semtten bahsediyorum; fakat buna münhasır değil a, yerine göre değişir- evet, mesela İzmir pastacısında, Kafkas birahanesinde, Hay-life da oturup etrafı gözlemekten, tavla oynamaktan, bazıları da ince saz takımının medetleri arasında bira köpüklerine hülyalar kurarak mest olmaktan başka bir meziyetleri

olmadığını bilseler... Ve yine bilseler ki Türk kadınlığı içinde medeni diyarları gezerek hayatı anlamış yahut ailesinin temiz kucağında yüksek ve lekesiz bir terbiye almış şahsiyetlerde vardır; az da değildir. Onlar, medeni memleketlerde ki gençliği göz önüne getirerek- hepsine diyorum, tabii yalnız bu çirkin hayata kapılan- simalara acaba ne diyorlar?.. O havai beylere hatırlatmak icab eder ki kendilerine tevcih edilen unvanları duysalar pek memnun olmazlar, eskisi kadar böbürlenmezler... Bu gün kadınları, arasında öyleleri vardır ki ciddiyet ve iffet itibariyle yüzünüzü kızartmaz; zannederim. Türk gençliğinde de hepimizin iftiharını çırpındıracak kibar ruhlar eksik olmadığı gibi... Fakat ekseriyete bakarak, memleketin ihtiyacını düşünerek söz bizden, bizde sözden şikâyetle şüphesiz; sizde bizde haklıyız.

Şimdilik bu kadarla keseyim, fakat bitmedi. Gençlik arasında göze batan tiplerden aile toplanışlarında, akraba arasında tanıdığım simalara dair düşündüklerimi de gelecek defa yazacağımı vaat ederim, efendim. [S.307, s.4]

Mürsel ve Mürsel ile

Kemal Ragıp

3.113. Üç Yüz Sekizinci Sayı

Acaba Kandır Kanda?

Bizde ne adamlarız!.. Ne ararız, ne sorarız!.. Yine rüyada görmeye idim. Benim bile hatırıma gelmeyecek idi!..

Karadağ Kralı ne oldu? Sağ mı öldü mü? Yoksa güme mi gitti?..

Krallığı biliyorum: (Himmat'ül-kral, takleu'll cibal) e tutuldu. Fakat kendi ne oldu?

Bir aralık aklıma geliyor gibi oluyor: Harb-i Umumi esnasında (Avusturya) taarruzundan sonra sulh-ı münferit mi yapacak, kim bilir ne cinayet işleyecek idi de yaka paça edilerek (İtalya) ya, oradan da (Paris) e gönderildi idi. İhtimal ki bu teşebbüs nifak cuyanesine bal mumu yapıştırıldı.

Zavallı (Nikola), ihtiyarlıkta menkûb oldu... Çarların emektar bir kvası idi.. Evet. Çarlar siyaseti Balkanlar'da gezmeye çıktı mı (Nikola) önde hamail-i kılıcı ile yürürdü. Türkler bu tenezzüh esnasında biraz muhalefet gösterdiler, rehzanlık ettiler mi derhâl sell-i seyf eder, piştov çeker idi.

Bu siyaset-i garbiyeler icat ediyor? Yersiz, yurtsuzlara, yerler yurtlar verildiği çıplaklar iksa, açlar itam edildiği daha doğrusu ekalliyetlerin hukuku gözetildiği şöyle bir zamanda acaba (Nikola) nın da malı, mülkü araya karıştı da başkalarına mı verildi. Yoksa birkaç gün evvel gazetelerin yazdıkları bir dağ oynamasına mı uğradı?

Şayan-ı dikkattir Türkler Balkanlar'dan el, ayak çekeli oraların da bereketi kaçtı, dirliği kalmadı!. Vaktiyle kasten ihdas edilen bir hareket-i ihtilaliyeden Türkler mesul tutulurlardı. Onlar çekildiler. Bulgarlar, Rumlar, Sırlar birbiriyle tutuştular. Daha da tutuşacaklar!..

(Nikola) Balkan Harbi'nde (İşkodra) yı teslim aldığı zaman ne kadar mesut idi?... O ne nutk-ı cengâverane idi?.. Neler söylüyor neler diyordu?..

İşte zaman da böyledir!.. Şimdi bülbül-i natıkası tutulmuş, kim bilir nerelerde aram-ı güzindir?

Birkaç ay evvel kaçtı maçı bir rivayet çıktı idi. Arkası çıkmadı.

Biçare (Nikola) Panslavizm'in ağzı oldu, ağzı da falya deliği idi. Eski Çarlar Balkanlar'ı buradan ateşe verirlerdi. (Danilo) ların hakkıydı, (Mirko) ların hem-nişini artık bu mizaç-ı ateşini artık tadil etmiştir! Fakat dünya bu!.. Bu toz, duman içinde istikbali keşfetmek biraz müşkül!.. Bakın, konferans azası bile mütehayyir kaldılar.

Çobanlık, papazlık der iken bir prenslik, prenslik der iken krallık ile ortaya çıkan (Nikola) nın yarın, öbür gün (Yugoslav) hükümetinin bir tarafından ser-nâme-yi zuhur olmayacağını kim iddia edebilir? Çıkar mı, çıkar! O zaman da bir mesele daha: (Balkanlar'da düzme Nikola meselesi) diye bir mesele daha!

Ne yapabilirsiniz?

Meğer lisanımız da, “ne oldum dememeli, ne olacağım demeli” tarzında meşhur misali unutmamalı imiş!... Geçen bir harp idi ama koca bir Çar ailesini, bir Kayseri, bir Avusturya Hanedanı aldı götürdü. (Ferdinand) ezildi, (Petro) çekildi: (Horaca) öldü. Konstantin küstü, pinpon (Nikola) cık şimdilik mefkûd. Bizimkiler malûm. Dağ değil, dünya yürüdü. İnsanlık bu!...Coşar, taşar, sızar!

Fakat ben yine bu taşkınlık arasında (Nikola) yı görmek, Osmanlı askerlerinin gözlerini çıkardıktan, kulaklarını kestikten sonra diri diri kuyulara atan (Nikola) nın nerelerde tahassun ettiğini anlamak isterim! [S.308, s.1]

A.R

3.114. Üç Yüz Dokuzuncu Sayı

Efem Kararını Biliyor mu?

Vaktiyle köçeklik etmiş. Bilahare sevk-i tali ile işi kadılığa dökmüş birinin sulh için köyüne giderken iki üç şekiyy önüne çıkmış. Demişler ki:

- Seni bizim Efe istiyor!

Ne yapsın? Dizgini çevirmiş. Efe'nin olduğu mahale gelmiş ki meclis kurulu. Sazlar düzen almış, çal oynasın, vur patlasın; âlâ

Buyurun buyurun! Oturmuş, oturmuş ama ziller döküldükçe onun da eski huyu deprer, usul usul göbek atarmış.

Bir ara Efe de kalkmış. Bir zeybek oynamış, oturacağı sırada:

- Kadı, nöbet sana geldi!

Demiş. Kadı dünden hazır, derhâl kavuğu, cüppeyi çıkarmış, şalvarı çekmiş, ortaya atlamış, başlamış kıvırmaya!

Bittabi oynamak insanı yorar. Yarım saat sonra kadı ter içinde kalır. Efe'nin yoldaşları:

- Artık yoruldu, otursun!

Derler, Efe aldırılmaz, bıyık büker. Kadı da senelerden beri mahrum kaldığı böyle bir eğlenceyi:

- Fırsat bu fırsattır!

Diye uzatmak ister, anlar otursun dedikçe, o da:

- Siz karışmayın, Efem kararını bilir!

Der imiş,

Biz hâlâ oynuyoruz, hem fena halde yorgun olduğumuz halde oynuyoruz. Acaba efeler kararını biliyorlar mı? Biliyorlar da veremiyorlar mı? Yoksa bu da mı bir oyun? Günler, aylar geçti. Yıllandı biraz daha geçti mi: (Lehye koyuverdi köçek bindi sakalı oyunun) deyip kesileceğiz.

Gazeteler, hakkımızdaki kararın gelecek marta kaldığını yazıyorlardı. Demek biliyorlar. Hâlbuki önümüzdeki marta kadar biz daha ziyade yorulacağız. Ağır, ağır

başka oyunlar da çıkıyor. Bunlar (vals), (polka), (konvak), (zeybek), (Erzurum), (Sivas) barları gibi oyunlar değil ki muzıkacıya veya zurnacıya:

- Dur!

Der demez dursun!... Bunlar hayata mal olan oyunlar!... Bir taraftan da (Bolşevizm) dal budak salıyor, kanlı bir oyun!... Buna takat, derman, kuvvet ister... İlk ağza gelen de biziz, Çarlık dünyanın başına bir bela-yı mübrem gibi konmuş idi. O belayı tarumar eden belanın ne olduğunu tahmin etmek bile bir beladır. Bunun da daha belası, efelerin bunun hakkındaki kararlarının henüz bilinmiş olmamasıdır. Fikir ve his arzusu iğnenin deliğinden geçer, kimsenin haberi olmaksızın, tüfek patlatmaksızın istila eder. Bugün Amerika bile endişe-nak. Altmış bin Bolşevik ile uğraşiyor. Bunlar mikroplar gibi zemini müsait bulunca ani olarak ürerler. Bilahare takım, dezenfeksiyon, etüv kaç para eder? Meselenin ehemmiyeti insanlığı kurtarmaktadır. Bulaşık insanları öldürmekte değil! Efe'nin vereceği en hayırlı karar da budur! [S.309, s.1]

A.R

Bir İcmal Tarihi

“6”

Müstebitlerin muvaffakiyeti ahlâk-i umumiyenin inhitatıyla mütenasiptir-Sultan Hamid'in etrafında bir cemaat-i müfsidin vardı-Memleketimizde millete hâdim efkâr-ı umumiye mefkûd ve temin mülakat için efkâr-ı şahsiye hâkim idi. Kayık batarsa efkâr-ı umumiye batar-Bütün asâr-ı terakkinin fıkdanı-Hükümetin ilga ettiği zihniyet-Tek bir kelime hâkim: Maaş!- Halâ bugün öyle-Memlekette efkâr-ı umumiye olsaydı...-Bir millet mevcut bulunsaydı padişahı mağlup ederdi-Yeni bir mehc-i tevhim: Veliaht Reşat Efendi'nin iclâsı masalı- Padişah buna yanaşiyor-Ahmet Vefik Paşa kabinesinin azli-Bu hâdisenin ehemmiyeti- Padişah'a muhalif dördüncü kuvvet-Muhacirlere Sultan Hamid'in verdiği ehemmiyet-Ali Süavi'nin hâl u şanı-Sultan Murad'ın tekrar iclâs emeli-Ali Süavi'nin gazetelerde okunan varakası-Böyle imalı bir varaka sonraları neşr olunabilir miydi?-Takvim-i Vakâyi nasıl tatil olundu-Ali Suavi muhacirleriyle Çırağan Sarayı'nda Sultan Murad'ın dairesine kadar giriyor-Hasan Paşa yetişmeseydi-Suavi öldürülüyor -Ali Suavi vakası hakkında iki

rivayet-Hangisi doğru? -Suavi hadisesi Abdülmecid tertib etmemiştir-Bu teşebbüs memlekete fevkalâde mızır olmuştur...

Bir milletin cephe-i mukadderatına hane-i meşiyet destan edbârını yazmaya başlayınca o milette sınıf-ı nevrân zayıf ahlâk ile malul olur; kerve-i avam yese kurbanlık koyun sürüleri gibi matbu ve münkâd birkaç çobanın asa-yı tehdidi altında sahhale-i sükûtuna sürüklenir gider. Ahlâk-ı umumiye ne derecede ihata uğramış ise müstebidin zamanın muvaffakiyeti o derecede büyüktür:

Sultan Abdülhamid keyif sürmek için değil, padişahlık etmek için taraftar istidâd olduğunu söylemiş idi; bu fikr ü emelde bulunan o kadar vâkıf ahvâl, öyle zeki bir padişah, etrafında kendi arzusunun bile fevkinde bir cemaat-ı müfsidin bulursa nelere kadir olmaz? Memleketimizde garp medeniyeti hayfa ki pek geç telakki olunmaya başlamış, Sultan Selim salisen etvar ettiği tecdidât ve ıslahat-ı Tanzimat'ın ve bilahare Kânun-i Esasi'nin ilânıyla, terekkiyat-ı medeniyenin nebze nebze kabulüyle, maarifin neşr ü tamimiyle mâziye nispeten şayan-ı şükran bir mertebeyi bulmuş ise de hâl u anı için pek mahdud ve pek nakıs kalmış idi: Efkâr-ı umumiye teşkil ve takrir edememişti; daha doğrusu vatanımıza fertlerin menfaati etrafında toplanan efkâr-ı şahsiye hükm-ferma olurdu. Böyle bir nevi efkâr-ı umumiyedir ki fitrat-ı beşerde selâmet mülk ü millete hâdim efkâr-ı umumiyeden çok ziyade merkuzdur. Eski Jön Türklerin rüesasından Namık Kemâl, Ziya Paşa, Reşat Paşa, Nuri Bey bir gün Haydar Paşa'ya gitmek üzere Beşiktaş'tan iki çifte bir kayığa binerler, lodos esmekte olduğu için kayık şiddetlice sallanmaya başlar. Reşat Paşa elleriyle kayığın kenarına asılarak büyücek dalgalar geldikçe feryatlar koparmaktan kendini alamaz Kemâl der ki “Ne korkuyorsun Reşat? Sonu ölüm değil mi? Bugün ölmezsek yarın öleceğiz. Kayık batarsa hep beraber ölürüz!” Reşat Paşa derhâl cevap verir: “Ölmekten korktuğum yok, kayık batarsa efkâr-ı umumiye batar!”

İşte Reşat Paşa'nın pek mücez ve baliğ birkaç kelime ile mahiyeti ifhâm ettiği efkâr-ı umumiye-i milliye-i fıkdan elimne-i mukabil-i menafi mahsiyeyi temine matuf bir efkâr-ı umumiye-i ferdiye vatanımızda hâkim idi. Koca bir sultan ve devletin payitahtında ulum ve fûnun, şiir ve edebiyat, sanayi-i nefise, ticaret ve ziraat, hırfet ve sanat ihtiraat ve keşfiyât elhâsıl bütün mebânî-i servet bütün esbâb-ı refah ve necat-ı mefkûd ve mesdut olursa Yeniçerileri sokaklarda yüzer, biner tepelemiş, vatanını sevenleri lâ-akıl menfalarda, muhâbbislerde çürütmüş, her hareket-i

milliyeyi itfaya muvaffak olmuş bir saltanat ve hükümetin şiddet ve dehşeti yürekleri titretip durursa milletin münevveratı hazine-i devletten kifaf-ı nefes tedarikine vakf-ı mevcudiyet etmiş ve muazzam kitle-i atıla hâlini alıyor ve o cemaat-ı mütalaanın efkâr-ı umumiyesi bir kelimedden ibaret olur: Maaş! Halâ bugün de-evet vicdanımın en acı tesiriyle itiraf ederim, her sahib-i vicdanda benim gibi itiraf eder!-Hepimizi en cezzâb ve sehâr bir kuvvet ve mutâliyetle etrafına toplayan tek bir kelime ve canımıza hâkimdir: Maaş!

İhtiyacat-ı havâsın yegâne menba-i feyyazı hazine-i devlet, havâs milletin en bariz saffet farikası fesat-ı ahlâk olduğu zamanlar kar-ı aşına ve dakâik-i beyn-i müstebdân için emr ü nehde katiyen ve tamamen temin-i muvaffakiyet bittabi asandır.

Sultan Abdülhamid'in devleti kendi istediği gibi idareye azim ve cezm ettiği merhâl ve hareketten anlaşılmıştı. Padişah memlekette fikr-i hürriyeti amene için bütün hürriyetperverânı muhabbislere anmaya, menfâllere göndermeye, asker kuvvetini ezmeye, ulemayı susturmaya, matbuatı gittikçe daha ziyade mahkûm bir zincir-i esaretle bağlamaya, nihâyet Meclis-i Mebusanı da dağıtarak Kânun-i Esasi'yi hükümden iskât etmeye kolaylıkla muvaffak oluvermişti. Memlekette efkâr-ı umumiye olsaydı Sultan Hamid bunların hiçbirini yapamayacaktı; münevveran milletin efkâr-ı umumiyesi menfaat-i şahsiyeye hizmetten ibaret olmasaydı bunların hepsini yapmış olan Padişah'ı meslek takımından döndürmek hiç olmazsa onun mutedil ve binâenaleyh cehalet-i akvama göre nafi bir istibdat ile Padişahlığı istemesi temin eylemek mümkün olurdu. Lâkin ulviyet vicdan-ı erbaptan birkaç murad-ı hamiyete, menafi-i sahhe-i millete mızır bir meslek ifrat tâkib eder acemi bir Meclis-i Mebusana en ciddi bir azim ile muhalefet eden dessay ve melanetkâr bir cemiyet-i menfaatperestân padişahı ihata ediyordu. Sultan Hamid'e milletin kendisini sevdiğini, kendisini ömrünün sonuna kadar padişah tanıyacağını, Sultan Murad'ı tekrar ihlâs etmek ferd-i afridenin hayâl ve hatırından geçmediğini temin edecek bir Heyet-i Vükelâ, Sultan Hamid'in fitrat ve kabiliyetini hakkıyla anlayarak onun bihakkın endişe ettiği hal-i maddesinden ve izhan ve katen müctenib ve efkâr-ı ihrârânesinde mutedil bir meclis mebusan; Sultan Hamid'i bulunduğu muazelât umur arasında yalnız tenkit ve tezyif değil, lüzumuna göre takdir ve teşci edecek bir matbuat bir kelime ile söylemek için Sultan Hamid ile bir millet mevcut olsaydı Padişah mileti değil, millet padişahı mağlup eder ve öyle bir sultan-ı irfan ve siyaset

bu saltanat-ı muazzameyi bu tür mahallin ve ızdırâbattan tahlise ihraz-ı muvaffakiyet eyler idi.

Vesefâ ki kazıya bir aks olmuştur: Meclis-i Mebusan'ın feshinden sonra makul umumi olan hazine-i mâliyenin müftehidârlığı yine padişahın id kudretinde kaldığını görenler memuriyeti ehl-i makâsıd memuriyeten mahrumiyeti ahs-ı ahvâl addedenler derd-i maaş ile sürü, sürü izyâl-i saltanata sarıldılar, temin-i refah ve servet için bin türlü melaneti icmâdına başladılar, sultan Murad'ı tekrar iclâs etmek emniyesi artık Abdülhamid'in ittihaz etmiş olduğu tedabir sâyesinde hükm ü ehemmiyeti oldukça mütezil bir mahrem vehim olmaya başlamıştı, mebdayın feste şimdi yeni mehc nevhem yeni tertib şeytankarâne buldular. Ahmet Vefik Paşa'nın ekseriyet vükelâ ile bil-ittifak kendisini taht-ı saltanattan hâli ile veliaht Reşat Efendi'yi hulus ettirmeye karar verdiği ve İstanbul'da bulunan muhacirlerden ve fitraten gayet şeci olmakla beraber duçar oldukları mesâib güne günden dolayı kefenini boynuna asmış takımdan binlerce insanın şehri emini Ahmet Rasim Paşa vesâtetiyle bu maksadın temini için kazanıldığı padişaha jurnal olundu. Sultan Hamid muharebede mağlubiyeti, müthiş mağlubiyet netayicinden olan sefaleti, hususıyla halkın beyinlerine tekrar geçirilen zincir-i esareti hep kendisinin imal-i sinesinden bilen bir ekseriyet-i azimenin zatına ve icraatine şiddetle aleyhdâr olacağını düşünüyordu, padişahlığında ancak kendi tedabir manasıyla kalabildiğine itikad etmekte idi; vükelâ tarafından kendisinin hâlâne, hususıyla mecnun olması muhtemel bulunan muradın değil, Kanun-i Esasi'yi kemâl-i hulus ile kabul edecek kadar reşit, akil veliaht Reşat Efendi'nin iclâsına teşebbüs olunur ise bu teşebbüsün pek ziyade suhuletle müntec muvaffakiyet olacağına ihtimâl verdi, journalı okur okumaz sual ve cevaba bile lüzum görmeksizin Ahmet Vehbi Paşa kabinesini ve şehreminini azl ile Sadık Paşa'nın riyasetinde yeni bir Heyet-i Vükelâ teşkil etti. Esasen kendisini Dâhiliye Nezareti'nden azletmiş olan Ahmet Vefik Paşa aleyhinde Said Paşa ile Müşir Nusret ve Ser-tabip muavini paşalar tarafından vukua gelen ilkaat padişahın Heyet-i Vükelâ ibrârını celb etmiş idi. Sadık Paşa kabinesine Ahmet Vefik Paşa'nın kendi heyetine kabul etmediği Damat Mehmet ve Said Paşalar zât-ı şahanenin itimâd-ı mahsusunu haiz oldukları için dâhil oldular, şehir emanetine kim bilir hangi maned bir bendenin tavsiyesiyle o zamana kadar nam u şanı gayr-i malum bir Reşit Paşa tayin olundu.

Bu hâdise hem sultan Hamid'in meslek-i muhtarını hem memlekette onun tesis değilse bile fevkalâde terviç ve teşvik ettiği casusluğun şekl-ü mahiyetini izah etmek itibarıyla gayet şayan-ı dikkattir. Sultan Hamid'in takibi, padişahlığın hırsı bir iken iki oluyor: Sultan Murad ve veliaht! Casuslar daima bir şeyi söylemekle bir faide temin olunamayacağını ve vehim ve endişeyi lâıykıyla enkaz edebilmek için muttasıl yeni fikirler yeni şekiller bulmak lâzım geleceğini hiss-i takdir ediyorlar. Bundan maada memlekette askere ulema, efkâr-ı umumiye kuvvetlerinden fazla olarak padişahın nazarında bir dördüncü kuvvet teşkil etmiş bulunur: Muhacirler. İşte Sultan Hamid Meşrutiyet'in hâli kalmamıştır. Pekâlâ, bilirim ki nazar-ı hümâyunda harekât-ı askeriye ne kadar mühim ise muhacirin harekât ve sekâneti de o kadar haiz-i ehemmiyet idi. Muhacirlerin işlerine bakmak için sefir kasır unvanına meşhur Rıza Paşa'nın taht-ı riyasetinde bütün şayan-ı emniyet bendegândan müteşekkil bir komisyon mevcut ve reisi doğrudan doğruya baş kitabetle muhabereye mezun idi, bu komisyon da casusların murakabe-i dâimesine tâbi bulunurdu.

Dördüncü kuvvetin muhacirin kitlesinin hiç de mevhum olmadığını Suavi vakası isbat eylemiştir: Bugün (Liber Pansör) yarın mütedeyyin, şimdi edip, şimdi âlim; şu kapkada siyasi, biraz sonra mütemin geçinen ve kendi kadar garip ve acayip bir isim taşıyan Ali Süavi Efendi -ki her manasıyla serseri ünvânına ma-sadık asdık bir ucube-i hilkatdâr - müddet-i medide İngiltere'de ikamet ederek bir İngiliz kadınla da tehil etmiş ve Yeni Osmanlılar Londra'da Hürriyet Gazetesini neşrederlerken kendilerine peydayı intisap ile efkâr-ı hürriyetperverânenin tamime kendisi de delâlet etmeye kalkışmış ise de foyası pek çok meydana çıktığından onların yanından kovulmuş idi; şimdi İngiliz lisanına vukufu sâyesinde mabeyn müşiri İngiliz Said Paşa'nın tevcih-i mahsusuna mazhar bulunuyordu. Suavi'nin sarayda kadir ve kıymeti gittikçe tezayüt etti, Mekteb-i Sultaniye ye bir tayin olundu ve nihâyet mesail-i muazzama-i siyasiye de müşavir-i has derecesine irtika etti. Lakin Murat bunun bütün basamaklarını birden atlamak emeliyle en mecnunane harekâta kıyam eden bu sefiye rüzgârın mahiyeti serâiçede az zaman zarfında anlaşıldığından istisfâl olunmaya başladı. Hatta Sultani müdüriyetinden de azledildiği o zaman Suavi Sultan Murad'ı tekrar iclâs ile kendini müsenned-i sadarete ilâmla düşmüştür. Bu maksadın temini için İstanbul'da bulunan muhacirlerden iki zallı üç yüz kişiyi itma ederek onlarla beraber Çırağan Sarayına hücumu kararlaştırdı. Sultan Murad'ı saraydan çıkararak halka gösterecek ve mecnun olmadığını temin ve Sultan Murad'ı hakk-ı

sarihi olan taht-ı saltanata ihlâs edecek idi. Şayet buna muvaffak olamazsa padişah-ı mahlûku limandaki İngiliz gemilerinden birine iltica ettirerek sonra onu teslim için Abdülhamid'den ne isterse alacaktı.

Ali Suavi Çırağan Sarayı'na hücumu kararlaştırdığı günden yirmi dört saat evvel evrak-ı havadisle şu fikreyi neşretmiştir:

“Herkes ve hep evrak-ı havadis hâl-i hazırın tehlikesinden bahsetmektedirler. Hakk-ı âcizânemde mevcut olan emniyet-i ammeye mebni söyleyeceğim şeyi herkesin dinleyeceğinde şüphem yoktur. Müşkûlat-ı hazire pek büyüktür, lâkin çaresi pek kolaydır. Yarınki nüshanızda cümlemin müsaadesiyle bu çareyi kısacak şerh u beyân edeceğim. Şu mektubum yarın ki neşri inzar-ı umumiyeyi celb içindir.”

Ali Suavi

Böyle bir varakanın gazetelerde intişâr edebilmiş olması Sultan Hamid'in o zamanlar ahvâle daha ne kadar gayri vâkîf, casusluğun ihata-i şunun ve havadisten henüz ne derecelerde baid ve gâfil olduğuna delil kâfidir. Suavi gibi mâzisi ve hâli meşveş, her kalıba girmeye her şeyi gözüne aldırmaya muktedir bir adam değil, kimin olursa olsun böyle imalı, manalı bir varakası Abdülhamid'in cülûsundan beş sene sonra acaba hiçbir gazetede neşrolunabilir mi? Değil ahaliyi her hâlde bir şeye davet eden böyle bir ilânnâme, erbab-ı fesattan olduğu anlaşılabilir yazacakları bir satır, atacakları bir imza hiçbir vesile ile intişâr edemezdi. Daha sonraları ise kasta makrun neşriyât nerde kalır, tertib-i sehveleri bile gazetelerin tatili hatta saçlarının tecrübesi gibi ağır muamelelere bâaş olurdu. Bir zaman yeniden tesis olunan Takvim-i Vekâyi'nin bir nüshasında taşra gazetelerinden birinden naklen “Zât-ı Âli-i Vilâyetpenâhi bugün duran mülhakata azimet buyurmuşlardır” yerine tertib-i sehvi olarak “Zât-ı Âli-i Vilâyetpenâhi” yazılıyormuş olduğu için Takvim-i Vakâyi lağv, tatil ve gazeteye nezaret eden dâhiliye müsteşarı Mümtaz Efendizade Reşit Bey memuriyetinden azl edilmiştir!

Nükteli, imalı ve refe-i meşhuresiyle ertesi gün bütün milleti başına toplamak isteyen Suavi etrafında muhacirlerinden başka kimseyi bulamadı ve mamafih iki üç yüz adamıyla Çırağan Sarayı'na girerek Sultan Murad'ın dairesine kadar dâhil olmaya, hatta baht-ı padişahı ikna ederek odasından çıkarmaya muvaffak olmuş idi. Beşiktaş muhafızı Hasan Paşa ve askerleri ile Çırağan'a yetişmiş ve bir taraftan da Dolmabahçe Sarayı önündeki sefin-i harbiyeden Çırağan tarafa asâkir-i bahriye

gönderilmiş olsaydı gidecekti. Lâkin Hasan Paşa yetişti, vakadan haberdar olarak bittabi fevkalâde telaşa düşen Sultan Hamid'de Yıldız'dan birbiri arkasına birkaç tabur asker sevk etti; Süavi'yi başına bir sopa indirmekle öldürdüler, silaha davranan on yedisi mecruhen ve kalanları salimen ele geçirerek hâdise bertaraf oldu.

Suavi vakası hakkında iki rivayet vardır. Birincisine göre Sultan Hamid vakayı haber alır almaz her şeyden evvel Sultan Murad'ın bir kılına bile dokunmaması için vakayı ve şedid irâdat mükerrer tebliğ eder, ikinci rivayete nazaran da Beşiktaş muhafızı Hasan Paşa odasından çıkmış olan Sultan Murad'ı öldürtmek için askerlere mükerreren emir verdiği hâlde askerden hiçbir ferd padişaha karşı silaha davranmaz. İkinci rivayet Türk askerinin mecel ve âli haslet-i merdanesine pek muvaffak ise de itikadımca doğru olan birincisidir.

Çünkü Sultan Hamid hüneriz değil idi, bunu mısırâne tekrar ederim. Aksi farz olunsa bile padişah daha kendi saltanatından methiyen emin olmadığı bir zamanda mahcup kalıp ölen Sultan Murad'ı idam ettirmekle kendi başına bir gaile azmi çıkarmaktan korkardı. Sultan Murad'ın yirmi sekiz sene berhayat kalmış olması da Sultan Hamid'e göre idamı matlup olmadığına burhan-ı katidir. Abdülhamid saltanat ve hükümete hâkim-i mutlak kesildikten sonra büyük biraderini kolayca öldüremez miydi? Sultan Murad yirmi sekiz sene muhabisde yaşadktan sonra eceliyle irtihal etmiştir. Bunu bana mahdumu Selahaddin Efendi merhum bizzat mükerreren beyân etti.

Suavi vakasını Abdülhamid'in kendisi tertib etmiş olduğunu hanesinde ikamet memur-ı sabık kırnâdan niyetli Mahmut Bey ve maarife-i kadimesinden dolayı büyük babamın evine gelip giden ve ziyaretlerine çaresiz tahammül olunan sabık serhafiye Yusuf Bey bana defeat ile nakl ü hikâye ederek Süavi'yi ve muhacirini Abdülhamid'in parasıyla kendilerinin teşvik ve sevk etmiş olduklarını kısımlarla beyân ve teyid etmişlerdir. Güya Sultan Hamid maksadı Sultan Murad'ı Çırağan'dan çıkartmak, sonra da memlekette ihtilâl zuhur ettiği için bittabi sevk olunacak askere birader encedini tanımadıkları hâlde öldürtmek imiş. Lâkin Beşiktaş muhafızı Hasan Paşa bu plândan haberdar edilmediği için lüzumundan çok evvel yetişerek Sultan Murad'ı değil, Suavi'yi öldürmüş.

Mahmut ve Yusuf Beyler 'in şu hikâyeleri de, yeminlerine rağmen bir masaldan ibarettir ve ikisi de Rumeli muhacirlerinden oldukları için Suavi hâdisesinden sonra

saraydan ihraç olunduklarından efendilerini lekelemek maksad-ı garizkârânesine müsteneddir. Zira muvaffak olacağından yüzde doksan dokuz emin olmadan haiz-i hamiyet hiçbir işe, alelhusus şahsına müteallik olunca, işdâr etmeye mesâlik ithâz etmiş olan Sultan Hamid'in böyle iki uşağa sırrını tevdi ve Suavi gibi bir serseriye Sultan Murad'ı idama memur etmesi hele muhacirleri toplanarak memlekette ihtilâl çıkartmaya karar vermesi akl-ı kabul edecek şeylerden değildir. Ya Suavi kendisini aldatır da şahsına büyük bir mevki temin etmek için muhacirleriyle beraber Sultan Murad'a biat ediverirse? Ya Sultan Murad saraydan çıkınca üzerine sevk olunacak asker zamanında mahal-i vakaya yetişmez yahut yetişse bile Sultan Murad'ı idam değil, himâye ederse? Ya halk vakadan haberdar olarak toplanır da askerleri de, muhacirleri de kazanır, Sultan Murad'ı padişah tanımaya kalkışırsa? Sultan Hamid gibi en ehemmiyetsiz ifâl ve harekâtında en zayıf hatta mevhum ihtimâlini nazar-ı itibara alan devr-i endişe ve dakâyık-ı beyin bir padişah için bu kadar muhâterat ile mal-a-mal bir işe teşebbüs etmek kabil midir?

Hayır Ali Suavi Sultan Murad'ı tekrar iclâsa kendi âmâl-i harisânesini temin için kendi rey ve kararıyla teşebbüs etmiş ve bu hareket mecnunanesiyle, Meclis-i Mebusan'ın feshinden, fikr-i hürriyetin idamından umur-ı devletin saraya nakl ü ceminden, hâsıl her şeyden her şeyden ziyade milletin edbâr-ı seyyahına bâaş olmuştur. [S.309, s.3]

Ali Ekrem

3.115. Üç Yüz Onuncu Sayı

Avrupa Bir Yana

Bizim (Tamburacı Osman) pehlivan bir Anadolu şarkısı okur. Pek sevdiğim için dün akşam güftesini zapt etmek istedim. Yazdım. Sizde okuyun:

“Şimşir pınarın üstüyem”

“Allar giyenin dostuyam”

“İlişme bana hastayam”

“Doldur o şişeyi

Yapsan a döşeği

“Sen çıkardın biz oynadık”

“Zığralı Ayşe’yi..”

“Avrupa bir yana”

“Odaları yan yana”

“Yüzüğü sor bana”

“Doldur bir şarap”

“Benim halim harap”

Yazarken: (Avrupa bir yana) mısraında durdum.

Kendi kendime:

- Anadolu şarkısında Avrupa’nın ne münasebeti var?

Dedim. Hatta Pehlivan’a:

- Burasını bir daha söyle,

Dedim. Yine Avrupa bir yana, dedi, fakat dedikten sonra güldü.

- Anladım. (sen Avrupa bir yana) dan mana çıkaramıyorsun. Eskiden Avrupa diye ortadan ikiye ayrılmış, taranmış saç derlerdi. Tamam! Yine öyle!... Asıl Avrupa da şimdi ta ortadan ikiye ayrılmış, taranmış. Hatta alan talan olmuş! Şarkının içindeki:

(İlişme bana hastayım)

Da galiba biz öleceğiz!.... Doğrusu da bu! Harbi onlar çıkardılar. Biz oynattık. Hem öyle oynattık ki divane yanımızda divan efendisi gibi kalır! [S.310, s.1]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Romanı: 53

Muhittin

“Gurub

Ali Fikri dikkatle Namiye’nin yüzüne bakıyordu. Doğrudan doğruya kendisine taalluk eder. Bu bahiste Namiye, küçük bir filozof telakati, sonrada düşünen ve

hisseden bir kadın harareti ile söylüyordu. Oh, şu daha az pek zaman evvel karşı karşıya top oynadıkları kısa fistanlı Namiye ile bu şimdi bir kadın filozofu gibi söz söyleyen canlı, hassas, ciddi ve nazik genç kız arasında süratle değişmiş ne büyük farklar vardı! Saklamaya lüzum yoktu; kendi kendine itiraf ediyordu ki, onu seviyordu, bunu, şimdi, onun hararetli bir bahs içinde, yavaş yavaş pembeleşmeye başlayan çehresine bakarken hem kendi kendine itiraf ediyor, hem de bu itirafta bir lezzet, derin bir hoşluk buluyordu. Genç kız sözünü:

- Ah, böyle şeylere karşı, ama yalnız buna, kadınlığın hukukuna ve kadınlığın yükselmesine mani olan şeylere karşı mücadele etmeyi ne kadar isterdim! Diye bitirdi. Evet, bu mücadele ne kadar iyi şeydi, o Ali Fikri'nin ruhunda da vardı. Eski fikirlere, hayata yanlış anlayış ve yanlış gösterişlere karşı mücadele etmeyi kendisi de ne kadar çok severdi! Ve şu memlekette böyle hararetli kalplerle mücadele edilmesi lazım gelen ne büyük şeyler vardı!

Namiye bir taraftan kendisi diğer taraftan, bunlara karşı uğraşmak, yorulmak bilmeyerek, bütün kuvvetlerini buna tahsis ederek çalışmak ne büyük ne tatlı ve ne yüksek bir işti!

Bir lahza düşünüp kalmış, sonra da “evet, hakkınız var!” diye içini çekmişti bu bir lahza içinde zihninden geçişi, sonra da “evet, hakkınız var!” diye içini ilk defa hatırına gelmiş bir şey, mühim bir fikirdi. Namiye ile izdivaç etseydi! Bütün şu mücadeleyi beraber yapmak, her gün kazanılacak yeni bir muvaffakiyetin lezzetlerini beraber tadarak birbirlerini sevmekten mesut, beraber mücadele ederek beraber kazanmaktan mütelezziz, bütün hayatlarını iki büyük aşk içinde geçirselerdiler!

Kendi kendisine hayret ediyordu, bu fikir nereden gelmişti? Namiye ile izdivaç etmek, yakın zamana kadar çocukluk arkadaşı, bir zamandan beri kardeşi olan Namiye ile bütün şu saf ve çocuk dostluğundan çıkarak birden bire başka bir sıfatla karşılaşmak bu akla sığar bir şey miydi? Hele muharebe, bütün memleketi temellerinden sarsan şu büyük muharebe varken böyle şeylerin akla gelebilmesi için insanın ne kadar zayıf muhakemesiz olması lazım gelirdi! Mücadele lazımsa işte düşmanlar, orada duruyorlardı, bugün Çanakkale de, yarın Irak'ta, Erzurum da, Süveyş'te, her tarafta düşmanlar vardı ve mücadele etmek isteyenlerin aşkları ne kadar şiddetli olursa olsun oralarda bekleyen mücadeleler bunların en şiddetlilerini

bile söndürmeye kâfi gelebilirdi! Asıl mücadele içinde oluyordu, bir taraftan bu düşünce, diğer taraftan başka bir şey. Son zamanlarda kendi kendisine itiraf ettiği bir hakikat vardı. Namiye’yi seviyor muydu? Bunu artık inkârına imkân olmayan bir hakikat olarak kabul etmiş değil miydi? Şu halde mademki buraya kadar gelmişti, şu halde bu neticeye kadar gitmeyi düşünmek hatıra gelebilirdi? Seri bir düşünce içinde zihninden geçen bu şeylerden sonra “evet, hakkınız var!” demişti, daha sonra, bu fikirle daha ziyade duramayacağını anlayarak saatine bakarak kalkmaya karar vermişti. Kalkıştı. Gece uğrayıp uğramayacağını soran Namiye’ye düşünmeksizin “gelirim!” diyerek süratle dışarı fırladı. Ah! Bu fikir bu nereden gelmişti! Demek Namiye’yi, nihayet böyle şeyleri düşünecek kadar çok seviyordu? Hâlbuki kendisi neydi? Bir asker! Bugün bir yaver, belki daha az tehlikelere maruz, bununla beraber daha dün yaralanmış ve kim bilir yarın nerede ne gibi tehlikelere maruzdu? Bu haliyle ve sonra daha hayatın istikametini temin etmeden, bir ev sahibi olmak, onu idare etmek, şu günden güne güçleşen maişet manasına halletmeden bunla garip bir fikri nasıl düşünebilirdi. Şair olduğu halde kendini de şairane hislerin bu mebzuliyeti karşısında ne diyeceğini şaşırıyordu. Şimdi bir de Namiye ile beraber eskiye karşı mücadele etmek zevki çıkarmıştı. Şu zamanda memleket-i hariçten düşmanlarla muhat bulunurken bunlar birer mızr hayalden başka bir şey olabilir miydi?

Yavaş yavaş akşam olmuştu sokaklar kalabalıktı. Tramvaya binmeyi hatırlamaksınız Galatasaray’a kadar gelmişti. Arkadan bir ses:

- Fikri Bey, Fikri Bey!

Diye kendisini çağırıyordu, başını cevirdi. Yüzbaşı Nazmi Efendi:

- Her vakit böyle dalgınsınız! Diyordu, camı vurduğum duymadınız koştum seslendim duyuramadım, yine seslendim duymadınız, ancak üçüncü de!

Nihayet duyurabildiğinden memnun, elini uzatıyordu? Selamlaştılar.

- Dalgın değil, geç kaldım diye biraz acele gidiyordum, galiba...
- Ne geçi? Daha erken, hele geliniz bakalım, biraz oturalım...

Nazmi Efendi Ali Fikri’nin koluna girmiş, Tokatlayın’a doğru götürmek üzere çeviriyordu:

- Bir saat kadar evvel buradan kaldırımın üzerinden bir genç hanımla beraber geçtiniz, beni görmediniz. İçerde oturuyordum, sizi gördüm... Bir saatten fazladır ki buradayım, şöyle biraz hava almak için gelmiştim... Hele geliniz bir kere, biraz laf atarız!

Ali Fikri reddetmek istememişti. Zaten birazda şöyle başka şeylerden bahsetmek istiyordu. Yüzbaşı ile konuşmayı da bazen hoş bulurdu. Kabul etti. İkisi de Tokatlıyan'a girdiler. Nazmi Efendi başından kalpağını biraz evvel işgal ettiği masanın üzerine bıraktı. Altından karışık saçlı bir baş çıkmıştı. Sonra biraz uzakta bir müşteri ile hesap gören garsona yüksek sesle seslendi:

- Gel, garson!

Nazmi Efendi de Ali Fikri şimdiye kadar hiç alışmadığı bir serbestlik hissediyordu. Hiçbir zaman başından kalpağını çıkarmış görmediği Nazmi Efendi altından çıkacak olan şey saçları perişan bir başta olsa, Tokatlıyan önünde otururken baş açmayı modaya muvafık buluyor olmalıydı ki gelir gelmez ilk iş bunu yapmak olmuştu! Bundan başka evvel, öteden beri daha ziyade mahcup tavırlı basit bir asker olan Nazmi Efendi de, mesela etrafında sessiz sessiz oturan yahut birbirleriyle yavaş yavaş konuşan insanları rahatsız edip etmeyeceğini düşünmeyi bile lüzum görmeyen bir serbestlik vardı, bu iki hareket Ali Fikri'yi biraz düşündürmeye kifayet etmişti, hayır yüzbaşısında mutlaka esaslı bir tebeddül olmak lazım geliyordu.

- Ne içersiniz? Düz viski?.. Ha siz böyle şeyleri sevmezsiniz, isterseniz bir kahve

Ali Fikri kahve fikrinde durmuştu, Nazmi Efendi garsonun hala gelmediğini görerek eğer ikramda gecikmiş olmak endişesi içinde bu defa sabırsızlanmış tekrar çağırdı:

- Garson! Gel buraya, diyorum!

Bu defa garson, biraz telaş içinde şitap etmişti.

- Beyefendiye iyi bir şekerli bir kahve [S.310, s.2]

Mabadı var.

Ali Ekrem Bey Efendi'ye

“İlm ‘üs-sene” bahsinde şimdiye kadar devam eden kısasları – velev ki pek basit olsun – şu esaslar etrafında birer kitabe-i izah teşkil etti: 1- “İlm ‘üs-sene” ile mukayeseli sarf “ın farkı- İki ilmin birleştirilmesindeki yanlışlık. 2- Menşeu’l-sene’nin bilhassa mütehecci sadalar üzerinde tetkiki. 3- Tekellümün hangi şerait tahtında başlamış olduğuna taalluk eden nazariyat

Şu esasları tevzih ettikten sonra, “Menşeu’l-sene” meselesinin şayan-ı mütalaa iki ciheti kalır ki birincisi aynı bahsin hal ü hazırda ki gibi az çok tahlilat ve müşehadata müstened bir şekle girinceye kadar geçirdiği tarihi ve skolastik devirler, ikincisi menşein vahdet ve taaddî hususunda mevcut olan ihtilaftır.

İtimâd-ı nefis ne büyük kuvvettir! Ahmet Cevat Beyefendi, muhtelif ilimlerin mevzuatı arasında müşterek bir ukde gibi göze çarpan “Menşeu’l-sene” bahsini iki sözle halledip geçiveriyor! Senelerce bu mübahisle uğraşan bir heveskâr tettebbu, anlamak ve hükmetmekte ki suhuletin bu derecesine hayran kalır! Marizimin kıymettar mütalaalarındaki ehemmiyeti izaa etmek için makale-i tenfidiyelerinin nihai birer hükm mahiyetindeki fikirlerini aynıyla nakledeceğim:

Makaleden:- Lisanların menşei- bu menşei ile yekdiğeri arasındaki irtibatları tahlil ve tamik edebilmek için malum olmak lazım gelir. Hâlbuki İlm ‘üs-senenin büyük meçhulü (Lisanların menşei) dir.

Mülâhazam: Demek, menşei gayr-ı kabil tetkiktir. Bununla alakadar mütalatımı evvelce arz ettiğim için tekrarında bir fayda bulmuyorum. Yalnız şu (meçhuliyet) sözüyle menşein tetkikindeki imkânsızlığı- Cevat Bey’in hesabına- hatırımızda tutalım!

Makaleden:- Lisanların menşei ilmen(!) vahd olmayıp müteaddit olaygından(!) bugün müstamel olan zümre-i lisaniyelerden her birinin ayrı (ayrı) menşeleri vardır.

Mülâhazam:- Bu fikre, yukarı ki ibareyi açıktan bir şeye bu kadar katiyetle nüfuz edilmiş olduğunu söylemek, hakiki bir muammadır.

Makaleden:- Lisanların teksiri- Hayvanatta ki envaı teksire nazaran- veşadi değil, (tezerriri) dir. Bundan anlaşılıyor ki (analsan) denilen (menşei) daima meçhuldür.

Mülâhazam- Yine menfi cihet teyit ediliyor. Maksat ne kadar meşveş! Okunup da anlaşılmamış bahisler işte bu tarzda yazılır! “Menşü’l-sene” başka, (analsanlar) başkadır. “Menşe-i Beşer” fikri ile emin bir ailenin yahut ailelerin (neseb) i hakkındaki tetkikatı birbirinden ayırt edememek ne ise buda öyle! Ne garip bir maruza karşısında olduğumu anlıyorum.

Makaleden:- Şu muhtesir izahtan müstefad olabileceği vech ile (İlm ‘üs-sene) akraba lisanların yekdiğeri arasındaki irtibatlardan menşe-i intikal eder.

Mülâhazam:- Tetkiki mümkün olmayan menşei mi? Yoksa o menşei başka mı? Neye tasrih edilmiyor?

Anlaşılmak mümkün değil! Bu şebeke-i tenakuz hep böyle devam ediyor. Münakaşa, karşılığı bir vaziyet kesb ederse bu tenakuzlar elbette daha iyi tefsir ve izah edilir. Şimdi yalnız müphemiyetler içinde kaybolan hakaiki müdafaa etmek için “Menşü’l-sene” nin öyle dendiği gibi ilmen müteaddit olmasında ulemanın ne dereceye kadar ittihaz ettiğini müşkil bir bahs halinde teşrih etmeyi müreccah addediyorum. Böylelikle hem Ahmet Cevat Bey’in itirazlarına cevap verilmiş, hem de kariler muğlak bir şekilde sürüklenen bir mübahase karşısında bırakılmamış olur. Lisanların vahdeti yahut taaddüdü meselesi her şeyden evvel tarihle alakadar olduğu için maruzatımın bir kısmını tafsilat tarihiye işgal edecektir.

-Menşü’l-Sene-i Tarih-

Ayrı ayrı iki ilm dâhilinde iki faraziye nin müşterek bir telakkiden doğduğu nadir değildir. İki manayı ilmi bazı kere yekdiğerinin haline hadım olur. Yahut ikisi de aynı meşkukiyet içinde müfekkire-i asara nüfuz eder. İşte “Ecnas-ı Beşer” in menşei itibariyle vahdet ve kesretine taalluk eden efkâr ve imtikad ile, bütün lisanların aslı, menşei münasebatı hakkındaki nazariyat böyle birbirinden ayrı, fakat esasen müşterek telakkilerden doğmuştur. Fikr-i beşer, bu iki bahsin hudud ihtimalatı üzerinde öteden beri muvazi bir istikamet takip etmiş olduğunu gösteriyor. (tarih tasm-i beşer) de bedayeten “Vahdet-i Ecnas.” Monegénisme nazariyesi hâkim olmuştu. “İlm ‘üs-sene” nin tesisinden evvelki (lisaniyet) farazileri de uzun müddet bu kanaate istad ile yaşadı. Zaten bu iki itikad birbirinin netice-i tabiiyesi hükmünde idi. Akvam-i iptidaiye kürre-i arz üzerinde konuşulan lehçelerin- heyet-i

mecmuasıyla- ilk aile-i beşerin kullandığı bir lisandan mübeddel bulunduğuna kâfidirler. Bundan yalnız dini zihniyetlerin tesiri olduğunu zannetmek doğru değildir. Mesele dini olmaktan daha ziyade (millî) idi. Ekser galip milletler, tabiatta mevcudiyetini farz ettikleri bir lisanın, asıl (lisan-ı fitri) nin kendi lehçelerinden ibaret olduğunu dünyaya telkin ettiler! Her tarafta bu enanenin izleri görülüyor. Milattan beş asır evvel, Yunanlılar lisan-ı hilkati kendi cetleri addettikleri (Fericiyen) kavminin lehçesinde buluyorlardı. (Herodot) ün Mısır hükümdarlarından (Psamétique) e- Birinci Psamétique olmalıdır!- isnat ettiği bir fikre buna delalet ediyor. Güya (Psamétique) nin emriyle yeni doğmuş iki çocuk, birkaç sene kapalı bir yerde bir keçinin memesiyle beslenilmiş! Hiçbir insan sadası işitmemişler. Temin olunan müddetin hitamında birden bire hemnuaları arasına çıkarılmışlar! İkisinin de ağzından işitilen ilk kelime-i ihtiyaç, (Fericiyen) lisanında (ekmek) manasına gelen main bir tabir olmuş!

Herodot'un hikâyesi (Psamétique) den ziyade kendi mahiyetinin lisan ve millet hakkındaki kanaatini tasvir eder. Görülüyor ki: Müellif, tallüm ve itiyatla alakası bulunmayan bir lisanın vücudunu farz ediyor. Bu kanaatin şümül-ı mantıkisi meydandadır: İnsanlar da meleke-i nâtakit, birçok müspet-i kavaidi, icrası, terkibatıyla uzviyet tabiyesini iktisap etmiş müesses bir lisandan tefrik edilmiyor. İkisinin de medluli bir! Beşer nasıl gözleriyle görüyorsa ayn-ı şeriat tahtında diliyle de konuşuyor. Yalnız arada bir fark var! Arak-ı münasebetler hilkatin mahsusat ezeliyesini tağyir etmiş! Her milletin çocukları (lisan-ı fitri) yerine ecdadının, ailesinin bildiği, konuştuğu bir lisana alışıyorlar. İşte (felsefe-i lisan) bu telakkiden ibaret! Diğer Yunan müelliflerinin (Menşeü'l-sene) ile iştilal etmeleri, nazarlarında bir bahsin o kadar tamike değer bir kıymeti olmadığını gösterir. Evet. (Eflatun) un bazen iştikak-ı elfaz ile uğraştığı görülüyor. Fakat bu uğraşılarda ilmi bir usulden eser yoktur. (Aristo) nun vücuda getirdiği bir (sarf-ı umumi) numunesi de (İlm 'üs-sene) den ziyade mıntaka taalluk eden bir kitaptır, o vadide bir tecrube-i kalemdir. Kadim Yunan Medeniyeti 'nin fikriyatını en büyük bir salahiyetle temsil eden bu iki filozofun (Menşe-i lisan) meselesinde ki sükûtu muasırlarından (Herodot) un hikâyesinde görülen zihniyette onların da müşterek bulunduğunu ispat eder. Bunu böyle düşünmekte sırf bir tahmine istinâd etmiyorum: Esatir-i Şarkiyе'nin en munis hayalatıyla bu arada doğan Yunan Felsefesi, daire-i tetkikine dâhil olan mevzuata menşelerine nispetle iki kısma ayırmıştı: (Tabiat) ve (san-ı beşer)! Hayat-ı cemiyet,

lisan, aile-i münasebeti, hukuk, hükümet, hâsılı tesis mahiyeti mübade-i insaniyete karışan bütün ahval ve hadisat aynı tetkikata tabiidir! Birçok meçhul hakikatler böyle mutallak ve main iki menşei üzerinde tekrar ettikten sonra, artık esatir onların tezahür-i maddisini istediği tarzda tefsir ediyordu.

Sami ırklar, dindar felsefeleriyle hadisatın menbanı tabiattan daha âli ve mukaddes bir kuvvette aradılar. Onlar için lisan, ulvi bir ilhamın mahsulü idi. Bir eser icaz idi. Büyük bir ırkın en kadim itikadını asar-ı tarihyeye nakleden din-i Musa, ilk adamın, adam (A.M) nin yaratılır yaratılmaz lisan namına ilahî bir talime, bir tecrübeye müsadif olduğunu söylüyordu. İlm ‘üs-sene tarihi otuz şu kadar asır bu kanaatin mel-i sabitini bir vakfe-i sükût ile muhafaza etti, durdu. On sekizinci asrın bidayetlerine kadar ilk lisanın İbrani’den ibaret bulunduğu hemen herkes müteadditti! Bir taraftan “lisan-ı fitri” davası, diğer yandan İbraniliğin menşei taktimi zihinleri doldurmuştu. “Psamétique” isnat olunan tecrübe-i teavün altıncı asırda bir kere (Zevab) İmparator’u ikinci Frederik, bir kerede “Mari Stewart” ın oğlu dördüncü Jaques tarafından aynıyla tatbik edildi. Hindistan da icra-yı hükümet eden Moğol hükümdarlarından biri de böyle iki çocuğu mahfuz bir yere kapatarak tekellüme-i kabiliyet kesb ettikleri zaman hangi lisan ile konuşacaklarını anlamak istemişti. İlk defa Alman âlemi “Lapinces” der ki (İbrani) nin “ lisan-ı fitri” olması esasını reddetmiştir. İlm-i akvam ve elsine yavaş yavaş terkibe başlayıp ta muhtelif ırklar, lisanlar müspet desturlar altında cem ve tasnif edilmeyi teşbis olunduktan sonra der ki bu fikir az çok sarsıldı. (Tarih-i tabii-i beşer) menşei itibariyle ecnasın taaddidini gitti desturları arasına ithal etti. Bu gün (vahdet’ül-sene) taraftarlarıyla (taaddid-i menşei) ye kail olanlar ayrılıyor. Fakat bir taaddüt sözü ne mana ifade eder? Birbirine pek yakın rabitalarla bağlı olan üçer, beşer lisanın teşkil ettiği zümreler ayrı ayrı menşeilere mi çıkmıştır? Yoksa ikinci, üçüncü derecede taksimatı kendi vasi mikyaslarıyla cem eden birkaç menşei mi mevcuttur? Bu noktayı iti tayin etmelidir! Polonya ulemasından “ Lui Kemplovich” diyor ki:

“Elyevm (İlm ‘üs-sene) de taaddüt menşei” fikri “tarih-i tabii-i beşer” de bununla tekabül eden (taaddid-i ecnas) nazariyesinden daha büyük bir muhalefetle karşılaşmıyor. Mamafih ayn fikir, tereddüt ve batâetle kabul edildikten sonra bugün yine daire-i şümülü tahdid edilmek, iptidai-yi lisanların adedi asgari bir dereceye indirilmek, menabi-i lisaniye sonegos linguistiques mümkün olabildiği kadar az

miktara tanılmak isteniliyor. Münferit ve iptidai-yi bir lisan fikri terk olundu. Fakat yerine iptidai birkaç lisan fikri edildi.” Bunu yazan müellif- ki (taaddüt-i ecnas) taraftarlarının en müfritlerinden biridir. Böyle kendi mesleğine, kanaat ilmiyesinin muhalif bir tehditten bahsederken, karşısında Ahmet Cevat Bey’i görse, Cevat Bey’de o karışık ve muallak nazariyeleriyle (bu gün müsteamel olan zümre-i lisanlardan her birinin ayrı ayrı menşeleri olduğuna bir itiraz makamında ileri sürmek istese acaba ne cevap verir?

Bana kalsa bu zahmete lüzum görmez zannederim. El-sene-i zümrelerinden maksat nedir? Bütün meyt ve zî-hayat lisanların şekli yahut bünyesini forme ou stricture badları karabet ve münasebetlerini affinité dos langues bir kısmı da çağraki taksimatı dikkate alıyorlar. Bunlardan başka bir iki tarz talifin daha muteber bulunduğu ileri sürülebilir. Aynı sınıf dâhilinde usullerin katiyetle tayine imkân olup olmadığını düşünmek, main ana lisanlar kabul edip edememek tamamen makul şeylerdir. Bunlar (İlmü’l-sene) nin sahe-i tetkikatına dâhildir. Fakat tasnif hususunda ayrı ayrı birer esas teşkil eden şeraitin “Menşeu’l-sene” meselesinde müesser olacağını zannetmek, bu iki bahsi bir birine karıştırmak âlem ilminde yalnız Cevat Bey’in keşfettiği yeni bir “tura” halinde kalacaktır.

Evvelki mektuplarımda lüzumu kadar izaha çalıştığım gibi “Menşeu’l-sene” fikri ibtida-i insanların lisanı namına kullandığı ilk esvâta, müttehiç sadalara- başka bir tabir ilmi- ile cüzûr-i sutyaya(?) racines phonétiques aittir. Bu sadalar hangi şerait altında vücuda gelmiştir? Sırf bir eser taklit ise tabii olduğu kavanin, kavanin taklit lois de l’imitation nedir? “ Tarih tabii-i beşer” âlemi “ şele-i bahr “ın dediği gibi takamın mahiyeti “tetirat hariciyenin heves-i damağımızdan bazıları üzerinde husule getirdiği intibaata mahsus bir aks, bir irtidat son mudur? Yoksa bütün bu nazariyat fevkinde lisan, bahsi asvanın bir şekil tekammüliyesi halinde ortaya çıkmıştır? İşte bütün bu suallerdir ki “menşe’ül lisan” fikrini tevlîd eder. Bunun bir de söyle bir ciheti vardır: İlk sadalar kerre-i arz üzerinde konuşulan dokuz yüz şevkdâr lisanın mahiyetinde müteşerrik midir, değildir? İlk cüzivir savtiyenin iptidai medlullerine nispetle mahlef-i eşkâl var mıdır, yok mudur? İşte buda (Menşeu’l-sene) meselesidir. İki bahs tamamıyla yekdiğerine merbuttur. Lisanların en “felasenk” tasnifi beniyeye ve şekillerine tabi olan tarzdaki taksimidir ki bununla bütün el-sene-i vahîdü’l-hecâ, el-nesaki, tasrifi Guruplara ayrılmıştır.

İbtida-i cezirler arasındaki ahlaf, olsa olsa şu birkaç zümre hakkında mevzu bahs olabilir. (Lui Kemplovich) in iptidai birkaç lisan tabiriyle muhadded ettiği menşeler bunlardır. Hâlbuki aynı zümreler, birçok hususi farklılara, yakın irtibatlara nispetle yüz kadar şubeye ayrılır. Ahmet Cevat Beyefendi (menşei) bahsinde daima bu ikinci derecede şubeleri etrafında topluyor. Ez-cümle şöyle diyorlar: “Lisanların teşabbu ve her şubenin mütemadi tehavvülât ve tekamülata uğraması her yerde cereyan etmiş ve etmekte bulunmuş bir hadise-i umumiye olduğundan menşelerde tahavvül edegelmiştir.” Bu söz doğrudan doğruya (Roman) (Cermen) ve (Slavon) zümreleri gibi ikinci derecede garplardan iştikak eden muayyen lehçelerin uğradığı tehavvülât ile bunların tasrif ve iştikakı münasebetleri fevkinde tesis eden müşterek asıllara racidir. Menşeu’l-sene Bahsi nerede!... Her şubenin ayrı ayrı asılları bulunmak bahsi nerede? Hususiyle alelade lehçe farkları nerede? “Taaddüt-i menşe” nazariyesi nerede?

Emn-i sühenaza asman-ı meykuyim âvâz-ı risman

Müsaade buyrulursa yine “Lui Kemplovich” i dinleyelim. Muhterem fazıl diyor ki:

“Menşeu’l-sene origine des langues nin vahdet ve yahut kesreti meselesi umumiyeti itibariyle kayıt sıkı bir surette menşei lisan Origine de langage meselesine bağlıdır. Bunlardan birincisi ancak diğerinin celile bir neticeye aktaran edebilir!” Yine tekrar ediyorum. (Menşeu’l-sene) meselesi işte budur: (Lisanların menşei) ni (lisanın menşei) olan esvât-ı hicâiye üzerinde tedkik etmek!.. Bu benim ilk tarifimin ayıdır, harfiyen şöyle demiştim:

(İlm ‘üs-sene) nin son iktisap ettiği şekil, lisanların menşei ile yekdiğeri arasındaki irtibatlar en ziyade esvât-ı hicâiye üzerinde tahlil ve tamik etmekten ibarettir.”

Ahmet Cevat Bey lütfen bu ibareyi (mukayeseli sar) ile telif için şu tarzda tashih ettiler:

“Akraba lisanların yekdiğeri arasındaki esvâta müteallik irtibatları tahlil ve tamik ederek o lisanların menşei aranır.”

Tashihin fevkaladeliğini görüyor musunuz? Bilseniz... Hatırımdan ne hazin şeyler geçer? Lisanımız, mekteplerdeki tedrisat, muallimler, zavallı muarifimiz... İmlamızı düzeltmek teşebbüsleri!... Lâğt yazmak hevesâtı... En sonra bu vukufsuzluk!...

Her halde daha ziyade söylememeni ilzam edeceğim

Ab-ı az küften cenan-ı beştim ki kuyi

Dühn-i bir çehre zahmi bu dübaşed

Vahdet'ül-sene fikrimi henüz sükût etmemiştir ve edemez!

Her şeyde asri bir şekil arayanlar, üç dört bin devam eden bir tevarüs-i efkârına nesli hazıra kadar naklettiği “ vahdet'ül-sene” fikrini ihtimal ki beğenmezler. Birden bire bu kanaat onlara kerân görünür. Hiçbir tetkike istinâd etmeksizin menşelerin kesretinden bahseden nazariyatın taraftarı kesilirler. Ahmet Cevat beyefendiyi bu (kûrenin) meraklılarına addetmeği hatırdan bile geçirmem. Fakat doğrusu bu zatın imla meselesine ait bir makalede gördüğü “ lisanların menşei” sözüne karşı aynı tavır zihniyetiyle muarızaya kanıp da (lisanların menşei ilmen vahit olmayıp) diye gösterdiği tavır tahakküme hayretteyim. Bunu böyle riyazi bir katiyetle ileri süren bir zatın nazarında (vahdet'ül-sene) yalnız ilmen merdud değil, hiçbir zaman kaale bile almamış olmak iktiza ediyor. Hâlbuki iş öyle değildir. Menşe-i beşeriyetten bahseden bütün amillerde – hatta öyle demeyelim!- (hayat ve cinsiyet) le meşgul olan (ulûm tabiiye) nin hepsinde usullerin müteaddit olup olmaması henüz mühim bir nokta-i ihtiladır.

Yukarıda söylemiştim (tarih-i tabii-i beşer) bir müddettir, (taaddüt-i ihnas) nazariyesine daha büyük bir emniyetle yaklaşıyor. Fakat henüz (iştirak-ı menşei) fikri kati bir surette sükût etmemiştir. Alman âlem şehri (Hekal) gibi (mevlit-i beşer) i renge. Humain “ behemi bir itifa” da arayan muallim bir (darü nist), insanların mahdud bir noktadan sağladığına kaildir. Hekal taaddüt menşe-i nazariyesi bütün bütün başka bir şekle koymuştur. Suret-i zahirede birbirinin tamamiyle zıttı olan bu iki fikir, Alman âleminin vaz ettiği desturlarla yeniden bazı itilaf noktaları üzerinde birleşir gibi olmuştur. Hatta bundan dolayıdır ki “Hekal” ın nazariyatı intişar ettikten sonra (vahdet ve taaddüt-i ecnas) fikirleri- dar ve geniş manaları itibariyle- iki kısma ayrılmıştır. “Hakel” in mütalaasına göre ecnas-ı beşer lisanca müşterek olsun, olmasın katça müteallik müşterektir. Aynı gökten, aynı menşeden çıkmıştır. Bu nazariyeyi “vahdet-i lisana” nazariyesi lahz-ı istimal etmenin mümkün olup olmayacağını şuracıkta uzun uzadı tahlile girişmeyi pek fazla addediyorum.

Kendi mesleğim fevkinde hakaiki biran bile daire-i nazarımda noksan malumatımla tazyik etmek. Daha doğrusu bunları yarım ve aciz malumatımın yetişebileceği yerdir ki indirmek arzu ettim. Bunun için (taaddüt-i menşe) mahsenin ne gibi ilmi, felsefi

amadelere dokunduğunu teşrihe girişmeyeceğim. Yalnız böyle mubahısın öyle üç dört lakırdı ile hali mümkün olamayacağını, Ahmet Cevat Bey efendiye lisanımın en kuvvetli saitleriyle ihtardan kendi alamıyorum. Muarız muhterem, hiçbir kay-ı ihtiyata riayetkâr olamayan mantığıyla (lisanların müneiye vahdet olmayıp!) hükmünü tebliğ ederken sâmiyamda en muhterem mehd(?) âlemin, bir lisanıyet-i âlem hatırının seyahat tenbihatı temevvüç bittiğini duyuyorum. Bu adam (Max Müller) dir. Efkâr-ı ilmiyesi birçok mühim noktalarda dünkü değil, henüz bugünkü bir ceyadetle yaşayan (Max Müller) ilk defa Londra da Darülfünun kraliyetinde verdiği “ilmü’l-sene” derslerinde samilerinin nazr-ı dikkatini şu noktaya celb etmişti:

“ Bu gün lisanın menşe-i tavr-ı intişarı hakkında kabul ettiğimiz bazı nikat-ı nazara göre onun aslı cevherine substance yeniden hiçbir şeyi ilave eylememiştir. Geçirdiği tahavvülât- heyet mecmuasıyla- şekle münhasır kalmıştır. İçinde içinde yaşadığımız maddiyat alemine sonradan tek bir asır, tek bir madde ithal edilmediği gibi insan, mehazada tek bir cezr, tek bir madde-i asliye ihtira etmemiştir..”

“Max Müller” in bu mücez hitabesini teyit eden son sözleri arasında şu kayıta münderiştir. “İnsanlar, henüz ilk adamın yed-i tekvin ilahiden çıktığı zaman kullandığı kelimattan istifade ediyorlar!”

Bendeniz muarızımın ne diyeceğini bilirim. İhtimal ki “Max Müller” in (ilmü’l-sene) dersleriyle bugünün fikri terkiyatı arasında altmış senelik bir fasıla bulunduğunu ihtarda karha-i müdafaa bulacaklar! Fakat hayır! (vahdet’ül-sene) taraftarları garpta hala yaşıyor ve fikirlerini söylüyorlar. Zannederim, Fransa da “hind-ü kadim” etnografyası namına son yazılan eserlerin en mühimlerinden biri de (Jirond) ilm-ü akvam akademisi reisi (Alfred Don) un kitabıdır. Bakınız bu zat ne diyor:

“Tarihin rivayetine göre akvamın dağılmasından evvel bütün dünya pek lisandı. Yani dünya üzerinde münferit bir lisan tekellüm edilebilirdi. Bedayeten “dar-ı sen-harı”, diyar-ı rebie vadilerine inmek için o kadar muhtelif noktalardan gelmiş olan bu kumlar şüphe yok ki tamamıyla bir ayna(?) lisandan çıkmış, hem asıl ve müşterek bir lehçeye sahip olmadıkça böyle bir hal, bir (vahdet-i lisan) tahakkuk edemez. Menşe-i dehvara ait bu anane ulum-u hazıraca şayan-ı tedkik bir madde haline girebilir mi? Biz fikren buna kailiz. Umum-ı garp lehçelerimizin müştak bulunduğu (Sanskrit) lisanıyla el-sene-i samiyeyi birbirine tatbik etmek suretiyle (ümm’ül-sene) yi halkın zevk alabileceği bir şekle koymuş olan yeni bir eserden şu mütalaayı istihraç

ediyoruz: Hemen bütün Sanskritçe mütehassislere red ve inkarinesine rağmen bu lisanlar (İbrani) ile aynı usulden neşet etmiştir. Esaslı ve iptidai birçok kelimelerde İrani ve Sanskrit cezrileri, madde-i esliyeler yekdiğerine o kadar benziyor ki bu eser müşabehet her iki lisanın ayniyetinde şüpheye imkân bırakmıyor. İlaveten diyebiliriz ki müellifin mukayesat-ı fihristine dahil olmayan İbrani kelimeleri Sanskrit cezrlere vahid'ül-hicaniyesine irca edecek olursak aradaki ayniyet daha mükemmel ve bariz bir hale gelir!..”

Görülüyor mu efendim? Cevat Bey'in dediği gibi Menşeu'l-senenin ilmen rahat olduğunda ittifakı edilebilmiş mi? Yoksa efkâr günden güne vahdet'ül-seneye doğru mu rücu ediyor?

Ahmet Cevat Beyefendiye birde (Alfred Mori) nin şu ibaresini okuyalım:

“.... Bu iptidai devreden itibaren lisanlar gayr-ı mahdud tahavvülâta uğradı. Artık bugün ilk ırk-ı beşere ait (lisan-ı iptidai) yi teşkil eden cezr, yahut sadarların cümlesini ihya etmek o noktaya kadar vasıl olabilmek imkânı yoktur. Mamafih hiç olmazsa tanıdığımız en kadim insanlarda tekellümün medar-ı zuhuru olan tavr-ı harekete mahsus asar ile (ilk lehçe) den intikal bazı hazırlar elde edilebilir. (Ernest Renan) ın nazar-ı dikkat önüne vaz ettiği gibi bu lisanların büyük bir kısmında en ziyade işarete mıntak-ı ihtiyaratın nüfuz tahsisi görebiliyor. Bütün eski lisanlarda az çok sıkı bir surette yekdiğerine telahk hâsıl etmiş ve bu iltisâkat ile azıcık tegayyürata uğramış eşarı ve icbarı hazırlara tesadüf edebilmektedir.”

Öyle zannederim ki şu fıkralar okunduktan sonra “Menşeu'l-sene” nin ne olduğu, menşece ve hiddet ve taaddüt fikrinin esası, ondan sonrada ilmü'l-senenin el-sene-i kadimedeki sadarlar üzerinde nasıl tedkikat icra ettiği artık vazıh bir surette anlaşılıyor. Buna karşı bende gezen “ilmü'l-sene” lisanların menşecini en ziyade asvat-ı hecaiye üzerinde tedkik eder.” Deyiş mi anlamayan malumun bu ibareyi tashih için yazdığı: “Benim bildiğime göre lisaniyetin iştilalat mühimmesinden biri bu değil, belki lisanların yekdiğeri arasındaki münasebetlerin tahlil ve tedkikinden menşei tesis ve ihyadır.”

Cümlesi maakas tabiat ve hakikatte ebedi bir handedir başka bir mukabele göremez! Şu arizamla(?) Menşeu'l-sene Bahsine hitam veriyorum, son bir mektubumda muallimin “asvat-ı hecaiye” hakkındaki telakkisiyle usul-i imla risalesinde tar-ı

fikirâne kabul ettiği terhibatı bu defa ki itirazıyla nasıl reddetmeye çalıştığını göstereceğim. Ondan sonra da verecekleri cevaba müntezir olacağım.

Mübahase “ımla meselesi” nden ayrıldı. Fakat daha müfit bir vadiye girdi. Her halde lisanımızda, “ilmü’l-sene” sözünün hudud-ı ihatasına dâhil bir mevzuun ilk defa gazete sütunlarına geçmesi onun tarz-ı tetkikatındaki ağırlığı mazur gösterir sanırım efendim. [S.310, s.4]

Samih Rıfat

3.116. Üç Yüz On Birinci Sayı

Seni biz vermeyiz ey şehir-i İslâm

Her minaren ebediyen duracak arşa selam [S.311, s.1]

Ali Ekrem

Bu şehir-i İstanbul ki bi misl ü bahadır

Bir sengine yek- pare Acem mülkü fedadır. [S.311, s.1]

Nedim

Tamam ısfahan olmaz İstanbul şehrinin nısfı

Eğer ki cümle-i nıfs cihan-ı vasf safahândır. [S.311, s.1]

Nabi

Beyt-i Hüdâya konmuş câhın muta-ı İslâm

Durmuş başında bekler bir kavm-ı türbedarın

Yoktur senin gurubun ey neyyir-i maâlî

Var şûle-i dehâdan bin necm-i tab-dârın

Bir mecma-i siyaset bulduk ukûle çesbân

Taban ufuklarından eczâ-yı tarumarın

Bab-ı Necati sensin ey Fâtih eyleyen feth

Miftah yaptı ancak cedd-i büzürgvârın

Aguş-ı mâderiden hâk-i vatan eazdır

Andan daha muazzez bir nurdur gubârın [S.311, s.1]

Abdülhamid

Çoban dedi: hep ülkeler gitse de

Kopmaz benden Anadolu ülkesi

Bülbül dedi: Düşman hasat etse de

İstanbul

Bir Avrupalı nazarında İstanbul nedir? Karadeniz'in yavuklusu, Marmara'nın oynası, Avrupa ve Asya'nın müşterek kapatması, şuh ve ser-baz, kıvrak ve oynak, dilber ve nazarı ribâ, biraz Bizans ve biraz Roma çapkınlarının ihtimar-ı hatırayı ile meşbu bir belde değil mi?.. Hâlbuki cemiyet-i muhitin için İstanbul son Darül-İslâm'dır: Hilafetin merkez muazzezi burası. Türk'ün sevgili bahtı burası, üç yüz milyon efrâd Müslim'inin telafi-gâh-ı enzâr ve ervahı burasıdır. Biz bu şehri mübareğin her sokağında bir şıryan-ı iman ve her meydanında küşade bir sahife-i tevhid hissederiz. Hatta simasına rafingâh ettiğimiz zaman bize öyle gelir ki ecdadımızın İstanbul'a rekz ettikleri beş yüz minareye istinâd eden bir kubbe-i mabettir!

Hayat-ı İslâm sarsılmaksızın Devlet-i Osmaniye İstanbul'u terk edemez. Garb-ı münevver elbette bilir ki Fatih Selimiye ve Süleymaniye camileri bize-i cemaat kaldığı gün aksa-yı şarktan münteha-yı garba uzanan üç yüz milyon Müslümanın tekbiri ile bütün kâinat inleyecektir. Biz Türkler ölünceye kadar süccedlerimizin kapılarında parmaklarımız kilitli kalmak isteriz ve oradan cebren koparılınca ellerimiz ilelebet yumruk şeklinde bir inkisar-ı müttekas olur! Hiçbir vaadin siru şekeri bize İstanbul'dan iftirakın zahir katlini unutturamaz. O ahlaflı dünyada ömrümüz oldukça tüküreceğiz ve ahirette maye-i feryadımız o olacak. Bu şehrin birer sebâbe-i şehadet gibi daima arş-ı ilahiyi gösteren minarelerinde maazallah müezzinler sükût edince emin olalım ki âlem-i İslâm'ın kerye-i mateminden başka bir şey işitmek istemeyeceğiz. Maverayı hayata baktığı zaman hazreti Muhammet'in mübarek dest-i davet ve şefaatinin gören bir Müslümanı minarelere çan asılırken haykırmaktan men edebilecek bir kudret aramaya yoktur. Sem-i medeniyet bizi dinlemezse biz, meşr-ı müminin, onun fevkinde bizi işitecek bir kulak tanırız: Sem-i rububiyyet! [S.311, s.1]

Cenab Şahabettin

Yeni Gün'e

İstanbul hakkında ihtisâsâtımı sürüyorsunuz. Bunun o kadar muhtelif safahatı var ki bir tek makale ile cevap verilemez ve birçok nokta-ı nazarlardan ayrı ayrı görüşte meselenin pek hususi olan simasının heyet-i umumiyesini ifade etmez. Minarelerinin, abidelerinin tarihi güzelliklerinin Türk olduğunu iddia eden şairane yazılar, iddialar pek mebzul intişar ettiği için bunları tekrar etmek istemem. Hak öyle garip bir şey ki köyler onu istedikleri şekle en gülünç mantık efsaneleri ve oyunları ile koyuyorlar.

İşte İstanbul meselesi de göze batacak kadar açık olan hakk-ı tarihin ziyade kalbime bakıyorum ve en ziyade İstanbul'un bizim kalmasına ait ümidi ve hatta imanı orada görüyorum. İstanbul meselesini Bulgarların Çatalca'yı zorladıkları zamanda acı bir facia ihtimaliyle yaşamıştık. İstanbul'un تنها sokaklarında hasta askerlerden başka pek az ahali görüldüğü günlerde Sultan Ahmet meydanına gider, ayak seslerimin garip ve yalnız akisler yaptığımı dinlerken derin derin kalbime bakardım. İçimde bir şey vardı ki itminanla, katiyetle "İstanbul senindir, senden kimse alamaz" derdi. Acı bir kanaatle Sultan Ahmet'ten dönerdim. İstanbul'u bizim hissettiğimiz müddetçe İstanbul'u almaları ihtimali olmadığına imanım vardı. Hala o imanı taşıyorum. Bir memlekete sahip olmak her şey gibi bir zihniyettir. Memleketi mutlak bir imanla sizin hissedersiniz, sizin olması için lazım gelen her şeyi şuurunuzla, sevk-i tabiiinizle her şeyinizle bırakırsınız. Onun için İstanbul için hariçten tehlike yoktur. Her Türk İstanbul'un herhangi noktasında ayağını yere basıp "Burası benimdir, benden kimse alamaz" kanaatini mutlak surette hissederse İstanbul Türk kalır.

Her Türk İstanbul'un her tarafına gitmeyi yalnız minarelerinin değil! Ekseriyet azimesini teşkil eden harabesinin üstüne de basıp "İstanbul Türk'tür" imanı tecdit ve bu imanın ayin ve merasimi olan Hakikat bizim olması şeraitini ihzara davet ederim. Bilmem hangi muvazene veyahut Bolşevizm'e karşı bir set olduğundan dolayı İstanbul bizim olamaz, bugün olursa yarın olamaz! İstanbul'u bizim hissediyorsak bizimidir, yoksa Avrupalılar siyasi sebeplerden dolayı bize bırakırlarsa bizim olamaz.

İstanbullu 'nun vatan gagesinde milliyet ve umum-ı Türk evvelkileri kadar bir de şehir-i aşkı vardır. Öyle şahsi ve derin bir şehir aşkı ki İstanbul'u Türk muhafaza etmesinde en büyük hakiki bir amel olmuştur. Yani yegâne korkudan Türk'ün İstanbul'u kendisinin hissetmemesi tehlikesidir. Yoksa İstanbul'u bizden almaları

ihtimalinin harici kısmı değildir. Çok sene oluyor bana bir genç Türk İstanbul'dan başka bir yerde payitahtınızı yapmak nazariyesinin ortaya çıktığı bir anda dedi ki:

- Beni Türkiye ve İstanbul için bu nazariye kadar korkutan bir şey olmamıştır. İstanbul'un her noktasına, her zerresini eski ve hakiki İstanbullu zihniyeti ve aşkıyla sevmemizden çok korkuyor ve çok tehlikeler buluyorum.

En çok önüne geçilmesi lazım gelen ve gittikçe büyüyen bir Türk hissi var ki o da İstanbul'da bir kısmımızın Beyoğlu'nu yadırgamamıza kendi memleketimizde ecnebi ve bizim olmayan bir yerin vücut bulmasına müsaade etmemizdir. Her karışı, her zerresi bizindir ve bizim damgamızı basmalı, varlığımızı tespit etmeliyiz. Beyoğlu caddesinden geçerken başka bir memlekette geçiyor gibi hissederseniz, memleketinizin, şehrinizin bir parçasını en hakiki surette veriyor, şehrinize hıyanet ediyorsunuz.

İstanbul Türk olduğu kadar Müslüman şehridir derler. Hakikat böyle midir? Türk askeri yarım milyona yakın güzide kanını akıtarak Türk İstanbul'u Türk damgasıyla tespit etti. Müslüman damgasını Müslüman medeniyet ve hayatını şehrin bir başından öbür başına akıtacak Müslüman sermaye, sanat ve aşkı nerede?

Hulâsa İstanbul için bugün hariçten o kadar çok korkmuyorum. Çanakkale'deki kan zaferi henüz çok yaş ve kırmızı ve İstanbul'u alanlar bu rengin etrafa yayılacak kadar taze ve canlı olduğunu bilirler. Fakat yarın için korkarım, Türk ve Müslüman kendinin olan bu şehirdeki harabeleri tekrar hayat merkezi, tavsi eden ecnebi ve düşman Beyoğlu'na Türkiye'nin bir parçası yapamazsa bunun için akıl, para, sanatın güzide ve müstesna kanını akıtmazsa korkarım ve çok korkarım. [S.311, s.1]

Halide Edip

Gökte Yıldızlar Durdukça

His ve itikad-ı âcizanem: Gökte yıldızlar durdukça bu memlekette minareler duracaktır. Yerde Âlem-i İslâm buldukça bu memleket dârülhilâfet kalacaktır. Nice bunun gayrı ve bütün fevkinde Milliyet ve saltanat ve yine bunun fevkinde bir âlem yoktur. Eğer varsa ancak ulûhiyettir. İslâmiyet-i insaniyettir. [S.311, s.1]

İstanbul

Cevat Bey

Ben sevdiğim mermer sineli yârin
Diyorlar koynunda yabancı el var!
Bakıp, afaklara, uzak yollara
Ağlıyormuş mavi gözler akşamlar
Ah, ey solgun yüzlü dalgın İstanbul
Mavi gözlerin pek baygın İstanbul.
Benim sevdiğim kız dünya güzeli
Ona bu dünyada eş yaranmamış
Diyorlar: Gönlünü felek bozal
Sırmalı telleri hiç taranmamış
Ah, ey solgun yüzlü dalgın İstanbul
Mavi gözlerin pek baygın İstanbul
Kırık dala konmuş dün yavru bir kuş
“O” ndan haber verdi gözüm yaşardı
Gel zavallı gönlüm, sorma ne olmuş
Sorma ki sevdiğin kimlere vardı
Ah, ey solgun yüzlü dalgın İstanbul
Mavi gözlerin pek baygın İstanbul
Diyorlar ki: Yârim kız kulesinde
Bakıyorken kırık rebâb-ı teline,
Uçuyorken şiir sevdasında,
Bir yılan sarılmış ince beline.
Ah, ey solgun yüzlü dalgın İstanbul
Mavi gözlerin pek baygın İstanbul
Ey yolum üstünde yükselen dağlar
Gizleyen sevda için çırpınan denizi!
Yol verin, yol verin benim derdim var

Kaybettim yolumu kaldım kimsesiz
Ah, ey solgun yüzlü dalgın İstanbul
Mavi gözlerin pek baygın İstanbul
Bu kalbimden kopan her yanık feryat
Çektiğim dertlerin tercümanı mı
Yok mudur gönlüme kimseden imdat
Bu bahtsız sevdanın son zamanı mı?
Ah, ey solgun yüzlü dalgın İstanbul
Mavi gözlerin pek baygın İstanbul
Yârab bilmez mi idin kalbimi sende
Ki kırdın sazımın canlı kalbimi!
Doğuyorken yeni bir ümit bende
Niçin meyus ettin Turan ilini?
Ah, ey solgun yüzlü dalgın İstanbul
Mavi gözlerin pek baygın İstanbul [S.311, s.1]

Gence 5 Mart 1919

“İstanbul’a”

Seni vermek mi? değil Avrupa, dünya-yı denî
Bütün eşrarını gönderse, ukab-ı medenî
Küre-i arzı sıkıp pençe-i melûnunda
Boğsa ecrâm-ı semâyı şüheda hûnunda;
Kûhlar inlese, bir rad-ı fezâ peymâdan
Asuman çınlasa hep velvele-i heycâdan
Topların gövdesi altında çocuklar kalsa,
Süngüler annelerin bağına kökler salsa,
Gülleler göklere insanları perrân etse,
Bu mübarek yerlere volkanları rizan etse;
Nazargâhında Huda'nın açılıp makbereler,
Arşa aksetse vücud-ı şühedadan bereler;

Fatih'in türbesi bir mevce-i hunin olsa,
Şüheda na'şı ile sakf-ı cevâmı dolsa
Seni biz vermeyiz ey şehr-i şehir İslâm.
Her minaren ebediyen duracak arşa selâm!
Müslümanlık gibi dünyaları tutmuş namın,
Hind ve Çin'in güneşi çehre-i kudsî kamın
Dolar afakına avaz-ı beld-i tekbir,
Ruhlar varlığını âleme eyler tebşir
Müşrik sanki her gün arayan ayet-i ân
Levh-i mahfuz Huda'dır ki ezelden taban;
Mağrip vusulüne her akşam inen şah-ı gurur
Ruh-ı feyyaz kadardır, ebediyen mesrur!
Denizinden görünür renk demam-ı şüheda
Gelir afakına bir nazere-i mahbup-ı Huda
Bunu yıldızların âlemlere eyler ilâm:
Titriyor üstüne milyonca nigâh-ı İslâm!
Sanki camilerin kubbelerinden eman
Yükselir göklere, avaz-ı bülend Kur'an
Sanki her mevc-i muazzamdan olur velveleran!
Zarabıyla senin kalbinin asâr-ı cihan.
Zaraban eyleyecektir ebeden hilkatte,
Kudretin payesi var nezdü'l vahiyette.
Ah ey belde-i din, Kâbe-i nüzul ve irfan,
Müşrik-i hüsn-i cihan, şehr-i semavi Leman!
Halkın şanına şayeste büyük atisin,
Aynı Kur'an gibi tutmuş bütün afakı sesin.
İki yüz bin kişi uğruna senin düştü şehit
Tam ki etti Çanakkale'de millet teyit:
Sanki guya-yı bela, belki ateşten tufan

Koca imanları lerzan eden ahen ve rüfan,
O mühimmatlı donanma, o hücum-ı girdap
Ki eder dağları enfas-ı lehebiyle harap;
Sonra derya gibi bir na-mütenâhî asker,
Münasip ve menba yok rûd-cehim-i peyker
Pây-mâl etmek için kudretini ey şeh-i şehir
Toplayıp gelmiş idi; kalb-i celilin tekbir
Alarak bir avuç evladını koşturdu, cihan
Bu temaşa-yı ezele tabii oldu. Hayran!
Et, kemik bu mebaya, mermiye mukabil durdu;
Bir nefer on topa, yüz cana muadil durdu;
Gülle, kurşun feveran etti denizden karadan,
Top kadar bomba yağıp durdu zemine havadan
Topların sesleri aksetti semavata kadar,
Esti bir kanlı kıyamet gibi nar-ı sar sar;
Hep mübaye-i cibal inleyerek titrerdi,
Ölümün pençesi tağur-ı semaya erdi!
Sanki taşmış gibi gaye-i gazap-ı yaş vücud,
Kol, bacak, baş, ocak göklere şibah-ı cünûd
Kara kan dalgalı girdabeler elvahıyla
Görünüp dehşete gark eyler idi mevni bile!
Sekiz ay böyle yanık kan dökerek canından
Sekiz ay böyle ezik can vererek kanından
Sekiz ay böyle ecel nûş edip ateş yiyerek;
Sekiz ay böyle azâzil ram eyleyerek
Koruyanlar seni ey belde-i mamure-i din,
Yine uğruna senin lâzım ise kalb-i metin.
Genç, çocuk, anne, baba kavm-i zafer bünyâdın,
İhtiyar, hasta, kız, erkek ne kadar evlâdın

Varsa bir yek-daraban kalp olup âvâz âvâz
Çınlatır gökleri!.. Bir sûre-i feth ü icaz
Mümininin yine ervahına eyler tesir,
Yine ta arşa varır savt-ı bülend-i tekbir!
Kem nazar hiç düşemez zeyline ey ismet-i hak,
Yoksa hâkinde muammer şühedanın mutlak
Gelir ervahı dolar havline evlad-ı vatan
Yine bir vahe-i gara koparır candan
Yine kalbiyle o Hak canlı, büyük kalbiyle
Yetişir, kurtarır, ezyâlini kan boğsa bile!
Yine İstanbul'a hâkim yaşarız: Vech-i kader
Bunu her nazra-i hak pervere takrir eyler.
Ne kadar baksa nücumun gözü İstanbul'dan
O kadar ruh-ı Muhammed belirir; her taban
Kubbe-i cama aks eylemiş ayat-ı beka,
Payitaht ebedisin bize ey şehir-i Huda! [S.311, s.1]

9 Kânunusani 336

Ali Ekrem

İstanbul

Sükût etmiş eski viran bir âlem, her afakanın arifesinde onun heyulasını görüyor. O, garp âlemi için mesafelerin ardına çekilmiş, silinmiş, kapanmış bir belde. Şark âlemi Türk âlemi, için zihinde mesafesi olmayan, gözde yaşayan, gönülde yaşayan, yakın ve sehrengiz bir baht. Her biri birkaç asra bir kutb olmuş eski şaşalı belde.

Söndükten Şam'ı, Bağdat'ı, Kahire'yi, Kurtuba'yı Delhi'yi Semerkant'a uğuldatan derin ve feyzli hayat kurduktan sonra ortada canlı ve ayakta yalnız o kaldı. O, La Martin'in "sema ile topraklar arasında insan elinin dalgalandırdığı en ilahi çizgi" diye yâd ettiği İstanbul. Harp esnasında genç zabitlerimizin ona isal eden yol diye, yere koyup öptükleri demir şeritlerin sonundaki İstanbul. Delhi ile beraber Türk

dehasının arzın kaşrı üzerinde en büyük en hayalsiz eseri odur. Ona beraber asalet-i İslâm, hafa-yı İslâm ve hazn-ı İslâm girdi. Biz onda hakkın mucizelerini kendi mucizemizle itmam ettik. Onun yarattığı üstüne biz düşündüğümüzü gördük. Ruhumuzun iyilik hissi, solgun kısık yıldızlara sarılı, her biri ayrı bir köşede nağme-sara bin çeşme oldu. Din hissimiz içinde ürpermelerin dinmediği taban-ı müttehiç kubbelerle bir taş âlemini dalgalandırarak mevcut mabetler çıkardı. Beldenin üstünde her biri bir gufran-ı fevvesi gibi çağlaya çağlaya dökülürken birdenbire dönüp kalmış mabetler. Beldenin üstünde her biri Türk'ün gönlündeki aşk-ı ilahiden çıkmış mimari bir "ah" gibi şişe şişe yüksele yüksele göklere peyveste olmuş mabetler. Duvarlarında sırçaların avizeleri gece gündüz sönmez bir ateşle için için yanan, rengârenk karanlıklarla huşu ve murakabe ile dolu türbeler. Gece saatlerinde ruhun kapıları, göklerin perdeleriyle beraber açıldığı sır ve hafa saatlerinde başlarında sorguçlarının, vuzuh ile görülen akafıyla sultanların, sessiz, sessiz içinde gezindikleri hayal ile meskûn saraylar.

Ufkunu rüyalarımız, havasını hüznümüz, toprağını, dışından zatımız bin bir hatıramız örttü. İçinden onu biz doldurduk. Kendimizle. O bir merkezdir, etrafında daireler var. Onu sıra sıra kuşak kuşak. En yakından en uzaklara kadar nihayetsiz meşhetler sarıyor. Ve onlar her biri bir siper, her biri bir kale, her yeri basılması çiğnenmesi tekin olmayan kutsi bir huduttur. Onu kolları arasında kucaklamış saklıyor. [S.311, s.2]

(Hamdullah Suphi)

İstanbul'daki Türk Ve Müslüman Abideleri

(Hadikatü'l cevâmı) , 1253 sene-i hicriyesine kadar İstanbul'da inşa edilmiş (239) cami ve (625) mescid-i kayd ve tescil etmektedir. Ayasofya'nın mebnayı nakusu hadim ve minare-i ezanı inşa eylediği (857) tarihinden sonra (396) sene zarfında Türk, İstanbul'da yalnız (864) cami-i şerif inşa ve bunların idame-i hayatına ait esbabı ihzara bütün vesait-i mevcudiyeti vakf eylemiştir.

1253'ten sonra bina olunan camilerle, irfan-ı mazimize penâh olan medreseler şahikar sanat sebilleri(?) mevcudiyesi(?) tecelli-gâh olan tekyeler vesaire de Türk ve İslâm İstanbul'un ibadetine ilave olunmalıdır. Bunlardan başka, dileklerle muhat

hatıralarda Türk'ün bu kadar Padişahı, İslam'ın bir o kadar halifesi mevdu han-ı gufrandır. Kim bu türbelerin İstanbul üzerindeki hak mukaddesini inkâr edebilir?

İstanbul toprakları, beş yüz seneden beri derununa defin edilmiş Türk padişahlarının mülk Türk kadınlarının, dilaver Türk erlerinin türap ve gubar olmuş bakayayı(?) azaminden başka bir şey değildir. Adalet-i tarihiyemizin sütü bozuk çocuklarının bütün bu abdat ve bakayya(?) arasında nesi var? Bir seneden beri İstanbul sokakları lana yaykara(?) ile dolduran Fatih'in mahmileri garp nazarında iki buçuk nare ve beş arşın mavi bezle Türk ve İslâm'ın hakkına galebe mi çalacaklar?

Hayır, bu olamayacak! İmanın kudretini Rabbü'l Âlemine vakf-ı tâat etmekten alan-ı İslâm cihanı, işte uzun zamandır işitilmeyen sesini yükseltti. İstanbul'un şeklersi(?) geçen minareleri, maverayı afakındaki cihan-ı tabdar Muhammediye hâkimdir. Nitekim makar-ı hilafet hakkında ilk şaye-i garptan şarka geçerken payitaht minarelerine çarpıp parçalandı ve büyük İslâm âlemindeki tesiri Asya'dan gulgulelerle aks-ı endaz olan bir nida oldu: "Türk ve İslâm abdatının mecmui, Türk ve İslam âleminin makar-ı hilafeti ancak Türk ve İslâm kalacaktır." [S.311, s.2]

İstanbul ve Biz

Süleyman Nazif Bey

Ufuklar karanlık ve pek karanlıktır. Bırakın...

Bu yorgun insanıyetin huzur-ı müstakbelini daha ziyade ihlâl etmemek için bırakın ki (Türk) İstanbul da mukim(?) ve hâkim olsun. Yedi sene evvel Türk'ü Rum ilinden çıkaranlar seyyare-i arzın temane öyle bir kundak saktular ki infilâk ettirdiği musibet uzun seneler sönmeyecek ve bu yıldızın etrafı birkaç kere – fakat yakarak, yıkarak, harap ederek – devredecektir. Arzu edilseydi, İslâm bu yangının en büyük vasıta-i dağsı(?) olabilirdi. Fakat asrın kin taassubu aksini istedi.

Türk İslam'ın göz bebeği, Türk'ün payitahtı İslam'ın kalbegahıdır. Belde-i tepeden yükselecek iftarakda garip bir hase ve kudret var: Uzaklaştıkça, kağanlara, naralara; sabihalara inkılap eder. Bunalışlar medeniyet mağrurenin huzuruna elbette neşaid tenvim ya kasaid-i tekerrüm okumak için çıkmayacaktır.

Gelenler söylüyorlar: Basra'nın çöllerinde, Yemen'in hayalinde saharisinde Türkler namına mersiyeler okunuyormuş. İstanbul'un ahiren bahş ettiği muhtariyet-i idare sebebiyle Trablusgarplılar tarafından icra olunan muazzam bir nümayişin resmini üç gün evvel bir İngiliz mecmuasında gördüm: O kitle-i izdihamın şevk ve heyecanı üstünde, fakat Osmanlı bayrakları kalb-i İslâm'ı temsil edencesine dalgalanıyor, titriyordu. Bu manzara bizim için ne kadar cazip ise, başkaları içinde o kadar intibah-ı âvar olmaya layıktır.

Türk'ün göğsü bir deri ve kemikten ibaret kalsa bile, içindeki niran(?) iman sönmez. Birkaç ihtiyar arslan kendi yuvasında kendi canıyla yaşasın. [S.311, s.2]

10 Kânunusani

Süleyman Nazif

İstanbul Türk ve Müslüman kalmalıdır!

On senedir, Türk'ün ve İslâm'ın hakk-ı fütuhâtı haber... Yalnız hakk-ı fütuhâtı değil, hakk-ı hayatı zamanın tekzibatına uğradı. Onunla istihza eden gizli bir kuvvet, tarihin unutmadığı kinleri tatyin ediyor! Koca bir türar her ırkın "Kosova" da tesis ettiği türbeyi küçük bir kavmin yeniden yaşatılmak, kabiliyeti fevkinde bir ve add-ı inkişaf ile istikbale nakledilmek istenilen kindar mazisi, evlad-ı vefakârından ayırdı, tebaasından ayırdı, tarihinden, ırkından ve ecdadından ayırdı. Türk'ün vicdan hamulu her kahra tahammül etsin, deniliyor. Bizden her şeyi alırlar, fakat damarlarımızdaki asil kanın lüzum görüldüğü zaman dökülmeyi bilen kaynar mevcelerdeki harareti yüreklerimizdeki iman-ı hamasetkârı o ezeli etsanı(?) alamazlar! Türk çocuğunun ruhunda on senedir düğümlenen acıların, zehirnak tesirlerinden çözüleceği bir günde,.. Kim bilir hangi atının hangi uzak bir günde "Ertuğrul" un hanedanından eksilen kemikleri saydığımız o azam-ı resmiye ecdadı adağımız kendi Millî ve meşru yurtlarımızda toplanmak istediğimiz dakikada Türklüğün ve İslâmiyet'in bize ait hudutları nereden başladığını bir daha düşüneceğiz! Bu tezkir(?) bizim için İstanbul'un fihrist icraatına yazılan bir mukaddime, bir besmele olacaktır.!

Neden bizim mürkidlerimiz böyle amak-ı tarihe gömülüyor? Neden bizim türbelerimize hiçbir hak müsaveniyet verilmiyor? Neden onlar daima evlatlarının eliyle karaladığı sahelere harice atılıyor da, bizden başka milletlerin mezarları

zorla hayâ ediliyor? Karşımızda kıyam mahşere benzer bir (haile) oynatıldığını bilmemek, anlamamak ve bunu görmemek için gözlerimiz kör olmalı! Üzerinde yaşadığımız topraklar, zaman zaman derinden gelen korkunç bir velvele-i ihdam ile çöküyor. Şarkın efsanelerinde insanları karine çıkan kuyular, etrafında gezenleri meşum harabeler gibi Türk'ün genç, en zinde neslini mazlum tabakata çekiyor. “Sen Piyer” in Roma’daki mabedinde tunçtan masnu heykelin ayağı temas ihtiramıyla aşındıran abadi-i itikatta, Hristiyan Avrupa’nın verdiği hak ve hürriyet İstanbul da havari-i Resulullah “Halid Bin Eyüp” ün türbesindeki hacet penceresine sarılan ehl-i İslâm’ın maitikatlarından nasıl deriğ edilecek? “Sen Piyer’in zâireleri daima her “Halid Bin Eyüp’ün ziyaretçileri mutlak esir mi olacak? Üç yüz milyon Müslümanın titreyen ruhu şu anda bu sualin cevabını düşünüyor! Türkler ihtimal ki Anadolu’ya çekilirler. Fakat nasıl çekilirler, onu kimse, hiç kimse takdir edemez! Yirminci asrın atiyi düşünmekte o derece ihmal göstereceğine bir türlü ihtimal veremediğim siyaseti, yapar bir şerareti kabili bir muhafız içinde tutabilmek imkânını istikbalin havarıkında aramak tecrübesinde bulunmayacaktır sanırım. Tarih, kendi serairini söyleyen ve üstündeki yazıyı her zaman alt sahifelere nakleden ihtiyatımız ve pek samdal(?) bir nakl yazıcıdır, bugünün siyasileri, ihlaf-ı insaniyeti bir hüsn-i intikam ile düşündürecek makûs ve elim şeyleri okumaya okuru tashih etmeye mecbur bırakmamalıdır! İstanbul Türk ve Müslüman kalmalıdır! [S.311, s.2]

Samih Rıfat

Her Türk İstanbulsuz Yaşayamaz

İstanbul Türklerin kalmalıdır, Türkler Millî hudutları içinde istiklallerini muhafaza etmelidir. Bundan başka herhangi sulh şekli teklif-i harbi ederken bayraklarına hak ve adalet yazanlar için korkunç bir rücu. Wilson esaslarına güvenerek silahlarını bırakanlar için iğrenç bir zillettir.

Türkleri, çok göz kamaştırmak ve boyamak için, çok garip yazılan uydurma masalların rüyalarında görenler, bünyelerinde her milletin mayesi karışan tatlı su milletin ağzında dikleyip gözlerinde temaşa edenler, hala beş mezarlık vatandaşlık bağını koparacak günü dişlerini bileyerek ve gözleri parlayarak bekleyenlerin iftiralarıyla tanıyanlar bilmezlerse mazurdurlar; bu kalabalığın gafletinden sıyrılıp

ruhumuza nüfus eden müşteşaların asıl sesini işitip bizi öğrensinler: Türk Şark'ın en canip milletidir.

Türk esir olmaz ve her Türk İstanbul'uz yaşayamaz. Beş asırdan beri İstanbul bizimdir. Beş asırdan beri biz maddi ve manevi varlığımızın bütün kuvvet ve kabiliyeti İstanbul'a sarf ettik. Beş asırdan beri göklerine minarelerimiz uzanıyor. Ufuklarında dualarımız titriyor. Her köşesinde Millî davamız var. Bre dostum İstanbul Türk. Vatanın başıdır, diyordu. Başımızı kesmek isteyenler bizim reimizi soracaklar? Ne garib tasvir!

İstanbul üzerinde hâkimiyetle sallanacak ecnebi bayrağı Türk milletinin kefenidir.
[S.311, s.2]

Celal Sahir

İstanbul İslâm ve Türk Âleminin Gözüdür

Kalbimizin heyecanlarını mahsusatını feryatlarını bir dakika için teskin ve iskât edelim. Vatanımıza yabancı, yaramıza bigâne olalım ağyar gibi duygusuz düşünelim: Bu sırada Londra'dan, Paris'ten gelen telgrafların verdikleri en fena haberleri şu iki noktada toplanıyor: Türk hükümeti İstanbul'dan uzaklaştırılacak veya dersaadet beynelmilel bir idare altına alınacak.

Birinci şıkkı itidal-ı dem ile muhakeme edelim: Osmanlıların dört yüz altmış senelik payitahtlarında ikame ettikleri bunca dini ve tarihi asar-ı medeniye ve imran camiler, medreseler, türbeler, medreseler ne olacak? Burası için dökülen kanlar gömülen kemiklere kimler basacak? Londra, Paris, Washington erbab-ı siyasetin İstanbul'un bize bırakacağı ve her milletin millet olmak itibarıyla hakkı muhafaza edileceği hakkındaki beyanatı neye yarayacak?

- Fakat bunlar nazara alınmayacak bütün mukaddesata bütün hukuk-ı insaniyeye rağmen İstanbul Türklerden gasp edilecek çünkü düvel-i galibenin menfaati bunu müstelzemdir.
- Olabilir devletimizin buradan mübadeti muvafık-ı menfaat ise buraya hangi hükümetin makarına lazıme-i siyasettir. Yani İstanbul kimin malı olacaktır? Evvel emirde bu ciheti kestirmek vacibedir.

Bir dakika yanan dilimizin ucuna galip devletlerden ikisinin, üçünün ismi birer birer gelir. Fakat bu devletlerden hangisi ganimete konacak? Hangisi olsa diğer devletlerin menafî bu tahkim ve tefrit ile nasıl telif olunacak velev böyle bir telif yine Osmanlı vatanından tavizat-ı mühimme mukabili takrir etsin, acaba İstanbul ve mülhakatına müsebbil olacak tavizata nail olmak maddeten kabil mi? O halde böyle bir itilafa devamlı bir uzlaşma namı verilebilir mi? Atide bu yüzden tahsil edecek tehlikeler sulh âlemi tehdit etmez mi? Şark meselesi bütün kanlı faciayla, bu sefer Avrupa'nın tam göbeğinde, tekrar parlamaz mı? O halde bunca muhallik ve fecâi melhuza muvahedesinde şarkın, belki cihanın selameti için bu gaza için sahillerin yine Türk payitaht olarak kalmasında bir mecburiyet-i siyasiye, bedahet mantıkiye yok mudur? İkinci şık. –İstanbul'un beynelmilel bir surette muvakkaten idaresi: Bunun lüzum-u siyasisi hali karanlık ise de esası tenkit etmeden mevaki-i kâbl vekali olduğu gibi kabul edelim bununla bir idarede ba-husus İstanbul'un mevakimi de nazar-ı dikkate alınarak ve fitneti(?) tarihen veya maddeten ispat etmek lazımdır. İstanbul'un şu bir senelik beynelmilel tarz-ı idaresi yüzünden vuku bulan cinayetler, sirkatler hukuka tecavüzleri göz önüne getirilirse bu ispatın pek kolay olmadığı tezahür eder, Bismarck'ın ihtar ettiği “Şeylzojk Hevaştayn” (?) idare-i müşterekesi Almanya ile Avusturya arasında ne kadar devam etti. Ve nasıl ve kimin menfatına olarak bu iştirâkın, infirât idareye inkılab etti. Bu Hakikat meydanda değil mi? Fakat mümkün olmayan bir şeyi cebren ve unfenen daire-i imkâna sokalım ve bu gailane hattı eblehane tarz-ı idarenin netice-i muhtemilesine diğer bir nokta-ı nazardan bakalım:

Burasını, hafazanallah! Hafazanallah! Beynelmilel bir idare altına almak bu makar-ı muhasin hilkatı bilahare Yunanlılara terk için bir vesiled(?) teşkil edecektir. Bu tasvir fuzuli ve havai bir hüküm müstebit bir fikir değildir. Eski Yunan'ın, Bizans'ın hiçbir zaman bir hükümet olarak idare etmediği adaları, Karadeniz, Akdeniz sahillerini hatta Fransa'nın ve İtalya'nın cenubunda bir hak-ı Milliyet talep eden cihannüşümül bir mürafa duça(?) Yunan İstanbul'a bütün adaların, Teselya ve Mora'nın baldırı çıplaklarını dökecek ve hiçbir harp etmeden nail olduğu bu günkü muvaffakiyet ile sarhoş olan bu gürültücü kavim Avrupa'nın gafilane nevazişlerinden yüz bularak belki birkaç sene sonra bu hak-i pak vatan Osmaniye tesahibe kalkışacaktır. Bu hiç hal değildir. Vukuatın bu günkü suret-i cereyanı muhalatı mümkünat gösterecek kadar akıl ve mantığa mugayir safahat irae ediyor;

Dünyada hak namına bir duygu kalmadıysa bile bütün Avrupa siyasetinin (Venizelos) elinde uyutacak olduğunu tasvir etmek hayli acıklı oluyor.

Şu hakikatte söylenilmeden bilinmelidir ki Dersaadet-i İslâm ve Türk âleminin gözüdür dimağıdır. Makam-ı hilafeti Dar'ül-hilafeden ayırmak İslâm'ın gözünü çıkarmak, başını ezmek demektir. Cihan insaniyetin kısım mühimminin kalbini kırmak demektir. Sulh kâinatı tehdit etmek demektir. Bu mantık, tarihi muhakemata rağmen Avrupa siyasiyunu gafletlerinde ısrar ederlerse neticede sahe-i âlemde zuhur edecek hâdisatı Türkçemizde şu tabirle ifade ederiz: Herc ü merc vekl-i at karib. [S.311, s.2]

Ahmet Hikmet

Oğlum Turhan'a,

Bu mühim anlarda sana hitab edişimin sebebini ilerde takdir edersin. Ben seni muhatap kılmakla yeni bir ufukla yükselecek yeni bir tulu rifayeni(?) ve terakkiyi derpiş ediyorum. Ben hazırda bir İstanbulluyum. Sen müstakbelde bir İstanbullu olacaksın, sizin dünyada eşi olmayan şu payitaht için göreceğiniz işlerin sarf edeceğiniz mesainin bizimkilerden velut olmasını ümit ediyorum oğlum! İnsaniyet ve insanların her devr-i tarihteki kabiliyetleri tezahüratını cem eden medeniyet mevzuat-ı hukukta değiştiriliyor. Eskiden hak-ı fetih pek kavi esbap-ı temellükten(?) idi. Bade buna hakk-ı imarda ilave olundu. Hak imarı bittabi hakk-ı temeddün takip etti. Şimdi ise hakk-ı fetih tali derecede kalıyor. Hakk-ı temeddün kabiliyet harisyedir ki en kavi esbap mülkten addediliyor.

Bizler mektebe devam ettiğimiz sıralarda garp medeniyeti memleketimize yeni yeni giriyordu. Hayatın en uzun devre-i istihzarı olan şebab devrinde bize garp medeniyeti pek fena yakın oldu. Her ne coğrafi içtimayı fertlerle bizden ayrı bir âlemde yaşayan kavimlerin pek büyük kudret ve gayretle kendileri için vücuda getirdikleri medeniyeti kabiliyet-i hayâtiyemizi nazar-ı dikkate almaksızın aynıyla kanmaya çalıştık.

Orada parlayan şaşaalariyle bizim gözlerimiz kamaştı. Git gide biz o diyarların ihtisaratına müncezib olarak kendi mahiyetimizden çıkmak istedik. Hepimiz fikren başka şehirlerde yaşadık önümüzdeki gaz lambaları altında mütalağa daldığımız

vakit çehremizi, memleketimizi dar gördük. Hayalen daha parlak ziyalar içinde yaşamaya başladık!

Neticede bizler şehrimize, memleketimize karşı ifasına mecbur olduğumuz vazife-i temdidi ifa edemedik. Bugün şu hamalın semeratını iktitâf ediyoruz!.. İbdâr zamanlarının en karanlığı olan şu zamanlarda bize bazı tarafların çok görmeye başladığı İstanbul da hakkıyla âlem-i cüret ve ahlak kuvvetiyle müdafaa edemiyoruz.

Bundan dört yüz elli sene ikdam Türkler İstanbul'u fethettikleri zaman o zamanların en muhteşem bir payitahtına sahip olduklarını görmüşler ve kılıcın yaptığını medeniyet ile teyid ve teftik(?) etmesini unutmamışlardı. Evet onlar! Bizim o bizim bir aralık beğenmediğimiz eskiler insaniyeti, levazım insaniyeti bahk-ı müdrik idiler. Harp meydanlarında ne kadar sert ne kadar kahar iseler sulh zamanlarda asar medeniyeleri o kadar velud-u payidar idi. Ne hacet hala o eserle ihtiyaç etmekteyiz:

Kabirleri bile layıkıyla muhafaza edemediğimiz o koca kavukluların korudukları esasat ile iftihar ediyoruz. Onlarda o kadar mahkûm ki... Kırk sene öyle gelinceye kadar babalarımız zamanelerce kabul olunmuş esasatı içtimaiyeden birini ihmal etmediler. Bıraktıkları şu esasat içinde şu gördüğün mebânî kadar kavi ve resin kavâid-i içtimaiye ve medeniyeleri vardır. İşte İstanbul'un benim ve senin olduğunu âlem huzurunda ispat edecek de bu hamaseti ictimaiye ve medeniyedir.

Evet oğlum! İstanbul da Türk'ün dört yüz elli senelik bir hak temeddüni var. Fakat işte biz yanlış telkin olunan bir irfanın hayali neticesindedir ki hakk-ı temeddüni yalnız parlak ziyalı tiyatrolarda, muhteşem otellerde, otomobillerde alafranga su tesiyelerde aradık da İstanbul da onu görmeyince burada bizler bile bir şey yapılmamış dedik.

Vakıa mütemeddin şehirlerde esbâb-ı istirahat, vesait-i neşe ve neşatta birer eser sayılır. Fakat acaba insaniyet, medeniyet bu mudur? Hayır, yalnız bu değildir. Asıl medeniyet, gayrın hakkına, hürriyetine riayet, gayrın kanaat ve vahdânîyesine hürmet, gayrın mezhep vâdatine mûraât ve sonra bunlara inzimamen aynı muhit arasında yaşayanlar arasında hüsn-ü ameziş(?) ve ahenk tesisidir. Muamelat-ı beynel-nasta namus ve hiddetle hareket etmektir. Yalnız celb-i nef düşünmek değil kendi menfaatinden bazısını beni nev'ine ve bilhassa cemaate feda etmektir. Nihayet asalet ve necabet-i ahlakiye ile alını açık gezmektir.

Bundan başka medeniyet her kavmin kendisine mahsus bir ilim ve irfanı olması ve müdafaa-i vatan için daima kanını dökmeye hazır bulunmasıdır. İşte oğlum bir yerde na-kabil tezelzül bir “hak” tesisi için lazım olan ameller bunlardır. Türk Anadolu olsun Rumeli olsun bu levazım-ı medeniyenin kafesini camedir, bunların mahsulesi olarak İstanbul da kavi ve medeni bir cemaati-i Osmaniye tesis etmiştir ve Rahip Jeromen seyahatnamesinden itibaren en son zamanlara kadar İstanbul’u ziyaret edip istizaflara düşen seyyah ve edebileri meftun eden mümtaziyet şiir ve muhasenin en büyük kısmı bu sahalarda doğmuştur.

Unutma ki oğlum İstanbul’u İstanbul yapan Beyoğlu mahallatı değildir. Onun etrafında köprünün bu tarafındaki İstanbul benim olduğu gibi senindir de ve senin de olacaktır.

Senin ona merbutunun,

Kanınla canınla meftuniyetin ve senin İslâm kanaati ve şu fikre merbutiyetin der ki o mütevazı hilâlîye nice asırlardan beri İslâm’ı sıyanet eden makar-ı hilafın Osmanlı saltanatın yine öyle kalmasını temin edecektir. Sen orada yine seninle asırlardan beri kemal-i muhadenetle yaşamış aranız sizde nice münasebet hissine tesis etmiş olanlarla birlikte yaşayacaksın.. Biliyorum bir neşve-i kâzib sana pek haksızca tarizler tahtirleri tevcih etti. Fakat oğlum! Dünyada vazife-i vahdaniyesini daima iğaya(?) hazır olmak insanı tahkirattan mason bulunduran hiçbir amel yoktur. İstanbul senindir, fakat o yalnız sana değil haksızlıklara, zulümlere duçar olmuş dünyada ne kadar yuva varsa onlara karşı ifa etmiş olduğu vazife-i şevkate ve himayeye mukabil sen de ona bizim mücrim edinmez ve fakat sizlere bıraktığımız vazife-i muhabbeti ifa eyle. Bu şehri layık bulunduğu şahika-ı medeniyet ve irfana eriştirmeye sende kendi haseki isabet ettiği kadar çalış!. Türk olduğunu unutma ve memleketin maskat ve eski yalnız göğsünle, kalbinle değil dimağında bütün kabiliyet-i medeniyen ile sev.. Ve emin ol ki o vakit kimse bu maşırık-ı envarı sana çok göremez...[S.311, s.2]

Edirne Mebusu

Galip Bahtiyar

İstanbul Türk'tür!

Evet İstanbul Türk'tür ve Türk kalacaktır. Ben bunu iddia ederken, ne devletlerin rekabet ve mehasidesini ne de siyasi cereyanların tesadım ve müsavelesini düşünüyorum. İstinatgâhım ne siyasi manevralar ne de askeri mülahazalardır. Hayır! Ben bunların fevkinde daha esaslı ve canlı bir noktaya istinat ediyorum: Türk milletinin İstanbul'a azim ve iman ile kalb-i rabıtası! Zerre kadar şüphe edilemeyecek Millî tasarruf ve mülkiyet hakkı, ne muahedeler, ne de ordularla değil Millî rabıta ile tahsil eder, bir millet, bir toprağa canla, kalbiyle, azim ve imanıyla bağlı olursa o toprak muhakkak onundur. Aksi takdirde milyonlarca askerden müteşekkil ordular bile bu rabıtayı teyide kâfi gelemez.

Eğer Türk milleti bütün azim ve imanıyla, bütün hissiyatıyla İstanbul'a temellük ediyorsa onu Türk'ün elinden alacak bir kuvvet tasvir edemem. Zorba Rum'un hakka takdim ve tagalli içinde bir hat vardır ve o haddi tecavüz ettiği gün, kuvvetin karşısında ezeli ve ebedi hakkın timsali gibi, Millî kahır ve gazap tufanı tecelli eder. Türklerin ne kadar kuvvetli ve sarsılmaz bir azim ve iman ile İstanbul'a bağlı olduğuna çocuğundan ihtiyarına kadar erkek, kadın herkesin yüreğinde İstanbulsuz yaşamak gayri mümkün olduğu kanaatinin nasıl birleşmiş olduğuna şahit lazım mı?

Mütareke müzakeratının cereyan etmekte olduğu günlerden birinde idi: Herkesi ihata eden endişe ve teessüre şerik olduğumuz halde, iki arkadaş Karaköy'den Sirkeci'ye sandalla geçiyorduk. Aksakallı, kartal burunlu sandalcımız, alnının asr-ı dide kırışıkları altından hala canlı canlı bakan gözleriyle mükâlemamızı takip ediyordu. Tamam ben arkadaşıma:

- Her şart kabil-i kabuldür: Yeter ki İstanbul ve Anadolu üzerindeki hâkimiyetimize itiraz edilmesin. İstanbul elimizden alınacak ise surları dibinde can vermeden onu veremeyiz.

Dediğim zaman, ihtiyarın birdenbire yüzü açılıp nuranileştiğini,

- Aferin evlat! İşte böyle! Dediğini işittiğim dakikadan beri, benim için bu rabıtaya başka şahit ihtiyacı kalmamıştır.

Bunun için iman ediyorum ki bütün milletin yüreğini etrafında toplayan İstanbul Türk'tür ve Türk kalacaktır. [S.311, s.2]

İbrahim Necmi

İstanbul'a...

Beni, senden ayıracaklarmış, öyle mi?... Bu acıyı benimle beraber duyan herkes, dün Türk tarihine en saltanatlı bir taht olan kucağının ya bende hepimize bir mezar olmasını isteyecek! Şüphesiz.

Atalar, il ile gelen düğün bayram demişler ama, içtima-i felaketler, Millî matemler için değil.. Ben, dedemin kurulduğu yerden gömülmez desten(?) ayrı düşersem, sade tarihimden, yuvamdan kovulmuş değil, şuuru sökülen sarsak bir mahlûk gibi kendi kendimi kaybetmiş olacağım gözümü her kaldırıpta bir şuuru rüyası gördüğüm simalar ki, her nefes aldıkça bana Türk destanını fısıldayan rüzgârları ki, her köşesine. Her bucağına o kadar alıştım ve kendimi sende bulduğum için seni kendimden o kadar ayırt edemez oldum ki yarın nereye gitsem senin denizin, senin semaların, senin rüzgârların, senin kırların olmayan yerlerde bir türlü yine, ben olamayacağım.

Felaket diye başımdan geçenleri babamın annemin ölümlerini, kitaplarımın yanışını göz önüne getiriyorum; Türk ilinin çektiği mağlubiyetleri, açıkları, daha görünür görünmez bütün belaları düşünüyorum. Hayır.. Hiç birisinin acısı senden ayrılmak kadar derin o kadar zehirli değil...

Hayvanları tedavi etmekle övünen medeniyet eğer yarın seni benden çalarak yüreğime indirmeye çalışır, beni zehirlerse Türk ve Müslüman âleminde kopacak ve şüphesiz bunun dünyayı sarsacak kıyamet esnasında ben, ölmek için bütün kuvvetimle çırpınacağım. Tarihime, ben yaşarken sürülen lekeyi yarın kendi elimle silemez, bunu evladına, öneremezsem, of, işte asıl ölüm o zaman... [S.311, s.2]

1 Kanunusani 336

Kemal Ragıp

Elmelikullah Vela Galibe illallah

İstanbul'dan Türkleri çıkarmak mı? Ne aykırı fikir, ne garip hayal, olur iş değil. Asla!...

İstanbul'dan Türkleri çıkarmak demek İstanbul'dan Müslümanlığı çıkarmak demektir, İstanbul'a Müslümanlık ne zaman girdi biliyor musunuz?

Nur-ı nevar İslam'ın İstanbul afakını tenvir ettiği ruz-ı firuzdan bugüne kadar cihan tekvini ittihaz eden şayhsuvar zaman şu fezayı bi intihada imtidâdı on üç karn kanlı(?) uzayan bir mesafeti ve seyretmiştir. Evet, Müslümanlık (lenfatihan el kast-ı tabiniyyen... elh) (?) hadisi şerifinin saat-i vürudunda İstanbul'da erîke pirayı saltanat oldu. Allahuekber.

Hadis-i Şerif'in zeban-i icaz-ı beyan Mehmet Arbi'den(?) ab-ı hayat gibi revan olduğu dakikadan padişah-ı Osmani Mehmet Sani'ye kadar İstanbul'un berc u borusunda okunan ezanları kulağı delikler işitti. Sağır için iki gamet olamaz ya! Mabesinde edayı salahat için cemaat toplandığını ruşen-i delan ashab-ı nazar gördü. Emaya elvandan bahs ne kadar uzak!?.

Türklerin ulu hakanı İstanbul'un kapılarını açıyorken leşker-i İslâm'da o kapıların kemerlerinde kerime-i (kadihlu hahaldin) i okuyarak bir şehre giriyorlar ve tehlikelerine salavat-ı Muhammediye de terdif ediyorlardı. Allahuekber!

Tarihin en muhkem hacet-i ittihaz ettiği asârın pek yüksek kıymetlilerinden biri de mekabir değil mi? Mehbit-i kerûbîyun olan mehşed-i malay-ı Halit İbn-i Ebi Eyyup El-Ensari- ki tabiyeye vuku bulan hicret-i seniyyede mihmandar peygamberi olmakla bahtiyar ve haiz iftiharî âlem-i ashabından idi- Davamız için en sadık bir senet natıktır.

Bin üç yüz bu kadar bir seneden beri Müslüman olan bir şehir hiç merend olur mu? Hem de Çanakkale gibi hengamesinin yalnız tarih-i âlemin kaydettiği zamane-i mâziye maârik ve Molla Ahmet'te bir misli geçmemiş değil, velule ve galule-i cihan nağmesi ala hatıralarda inlemekte ve tapularının, tefkarının sevhil-i zebab menzilesine indiren tarafı samiaha işi hala uğultularıyla gümbür gümbür gürleyerek kulaklarını çınlatmak da olan velhasıl tantana ve debdebe-i dehşet ve azimeti ilelebet sahâif-i teravihte tecilat ve temcidat bi nihaye ile yazılarak Türklerin destanı mefahir merdane ve kahramanesi olmak üzere ehyal müstefilenin inzarı hayret ve iftiharlarına isal edileceği muhakkak bulunan bir muareke-i azimeden, bir gazayı ekberden, bir müdafaayı mucizekaranedan sonra hem de Türk elinden alınarak ha? ! Asla. Hayır hayır bu iş olamaz ve kata olamayacaktır.

Düşmanlarımız, bize de asr-ı hayat kalmadığına, bütün bütün ölüp yok olduğumuza hüküm olduğu bir zamanda koca imparatorluğun bizden evvelkiler tarafından külliye ihmal edilmiş hudutlarında ve hatta mefkuz olan Almanlar tarafından

istismar ve istihkar tahkim ve tahakküm muameleleri altında parasız pulsuz vasıtasız silahsız, idaresiz, iaşesiz hatta topsuz, tüfeksiz dört buçuk sene düşman top ve tüfeğine mukavemet ettiğimizden sarf-ı nazar, yalnız İstanbul'u müdafaa da gösterdiğimiz malûmat ve vatanperverane ve vazife ber sitayebe (hıyanet) değil (celadet) namı verirler ve hayret bir zaman olurlardı ve bize mücrim muamelesi ne kalkışmazlar bilakis desti dost uzatırlardı eğer kahramanlık mertlik gibi secaye bir güzidenin hasâil-i galibe mümtezaden olduğu bilinerek takdir gördüğü bir zamanda bulunaydık bilirlirdi ki:

Terkib-i aciz iki hasiyetimiz var

Ahbabımızın devleti bir hususa belayız

Ve bela ittifak derlerdi ki:

“Kahraman Türkler! Alınız bu şimşir celadet sizin bilginize ve bu tabii biran sizin elinize yakışıyor. Cihan medeniyet vazife-i ifa ve ahdimize vefadaki fedakârlığınızın hayrın ve temcit havani olarak asayiş âlemi nekhibanlığına tekrar size tevdi ediyor” heyhat! İnmayarif zülfazli minennas zevuh

Düşmanlarımız bizi mağlup etmek istiyorlardıysa Çanakkale melhame-i kübrasında şan alıp can vermek sevdasında ibraz ettiğimiz yelende-i zzime karşı bu ulu cenap takdir-i karane ve civan merdane ile mağlup ve mahcup edebilirdi.

Esman-ı ali el zaman mahalan

En teri haklena-ı talika har

Yoksa yalnız ve yalnız Wilson prensiplerine teslim-i silah eden bizleri mağlup iddia ederek İstanbul'dan çıkma haklılığımızı istemekten kendileri mahcup olsunlar. İnsanda insanlığı gösteren en ulvi haslet hakkı müdafaa yolunda canını vermek vazife-i ifa da kanı esirgememektir. Bu iki hasletin hangisini hangisine verirseniz birine şecaat birine semahat diyebilirsiniz. Bu iki seciyeyi fazılayı bildiniz mi? İşte Türk'ün beynel akvam maye el temayizi! İnnelsemahat ve şecaat filmanı hayralaziz. Şimdi siz bu Türk'ü İstanbul'dan çıkaracaklar mı yahut çıkarsınlar mı düşünüyorsunuz? Demek ki siz Türk'ü bilmiyorsunuz, tanıyorsunuz?

Ey Koca Türk! Sen de ruhu Muhammed'i var. Karşında durmuş bu kötü nazarlar sana bakıp duruyorlar ama seni görmüyorlar. Terahim yenzerun elin vehim la yebsarun.

İstanbul âlemi melkutdan erbabı tevhid çıkarılamaz. Oraya girmek isteyenler var ise işte müftahi:

La ilahe illallah [S.311, s.3]

Muhammed Abdullah

Tarihin Cevabı

Nadi azizim:

Gönderdiğin bir tamimde şu suali soruyor. Sen: “Türk hükümetinin İstanbul'dan uzaklaştırılması ne gibi düşünceler ve hisler telkin ve ilham edecek. “Ziya Paşa merhumun dört halde üzerine mürettep bir Endülüs tarihi var. Bunun içindeki son hükümdar (Abdullah Lasgir) in kısası hazin olduğu derecede bir mirat-ı amizdir. Kral (Ferdinand) ile zevce ve şark-ı saltanatı (İzabella La Katolik) İn ve bütün İspanya sanadid ve erkar ve ruhbanın imzasını havi ve hukuk-ı İslâmiyeyi müebbet vesikasını latifen bir daha oku ve İspanya'da bir tek ferd-i müslim kalmadığını temil et.

Ziya paşa merhumun o sahifeleri senin bana sorduğun sualin dolayısıyla cevabıdır. Baki edna yed-i huzuru ile mülk ve milletin selametine dua havan olurum meslektaşım. [S.311, s.3]

İleri muharriri

Gelibolu mebusu

Celal Nuri

İstanbul Can Evimizdir

Girit bizim canımız idi değil miydi, bilmiyorum. Fakat çoktan bildiğim şu varsa oda İstanbul'un canımız, hem de can evimiz olduğudur. İnsan itibar için ve itibar-ı hatırına canından kolay kolay geçemez. Meğerki o canda yaşamak ehliyeti kalmamış ola. Dünyatalzin(?) kendisine açık çehre ile bakmadığı geçen aylarda bile Türk

İstanbul'u bırakmayı hatırına getiremezdi. Nerede kaldı ki vukuatın biraz da bize güler yüz gösterdiği böyle bir zamanda bunu düşünsün! Ben kötü düşüncelerin bütün fena mahsunlarına rağmen hazret-i peygamberin bize vaat ve sultan Fatih'in emanet ettiği İstanbul'dan çıkmak imkânı görmüyorum. Bu kanaat, ne harici menfaatlere, ne harici atufetlere değil, milletimin hakkına, haysiyetine, gururuna ve namus-ı Millîyesine müstedir! [S.311, s.3]

Hüseyin Ragıp

İstanbul İçin

Şiddetli bir muhabbet, samimi bir merbutiyet temlikin(?) en kuvvetli sebeplerinden biridir. Fetihden evvel ve sonra ecdadımızın tarif kabul etmez bir aşk ile sevdiği İstanbul, son senelerde hepimizi lakayıt bırakıyor ve bazılarımızın şiddetli ve haksız hakaretlerine ve teiyyetlerine uğruyordu. Şimdi payitahtımızın bizden ayrılması ihtimalini göz önüne getirince hissettiğimiz acı ecdattan kalma o derin muhabbeti ihya ediyor ve düne kadar tahkir edilen zavallı İstanbul'a karşı adeta bir terziye şeklini alıyor. Bugün kalplerimizde aşk-ı muzaffer olan İstanbul daima bizim elimizde kalacak ve şimdiki hicranımız kalbimizi tekrar bu emsalsiz şehre artık çözülmeyen bir rabıta ile bağladığı için acı fakat muazzez bir hatıra olacaktır. [S.311, s.3]

Mehmet Ali Tevfik

(Yeni Gün) ün Millî Romanı: 53

Muhittin

Gurub

Dedi. Sonra “nasılsınız, bakalım?” diyerek konuşmak için bir zemin aramaya başladı kendisi hep eski yerindeydi. Rahat gibi görünüyordu, ama hiç memnun değildi. Sabahtan akşama kadar çalışmak, birçok mesuliyetlere maruz bulunmak, bazen binlerce, on binlerce kilo erzak alıp vermek, bazen bütün bunların, oradan oraya nakil ve sevkine nezaret etmek, sonra da milletin zarar görmemesi için türlü türlü insanlar arasında gözünü dört açmaya mecbur olmak, bunlar öyle şeylerdi ki insan

bazen bunalıyor bunalıyor, nihayet bazen de böylece bir kaçamak yaparak şunun şurasına gelip biraz başını dinlendirmek ihtiyacını hissediyordu!

- Nerede o kâtibe hissiyatı. Bölük! Diye şikâyet ediyordu. Böyle üzüntülerin hiç biri yoktu! Yok, bilmem patatesler fire vermesin kömürler çalınmasın pirinç çuvallarını fareler delmesin diye uğraşmak, sonra hele o iki ayaklı sıçanların zararlarına meydan vermemek insanı o kadar üzüyor ki bazen deli olacağını zannediyorum...

Çok mesuliyetli olduğu gibi, bu vazife aynı zamanda insanın ahlakını bozabilecek de bir şeydi. İnsan isterse birçok şeyler yapabilecekti, fakat Nazmi Efendi bunu vicdanına yakıştıramadığı için bittabi vazife ve namustan ayıramazdı. Bari herkes de kendisi gibi olsaydı! Neler vardı, buraya geldiği zamandan beri, bu işlere karışalı neler öğrenmiş neler işitmiş neler görmüştü! Fakat, başka yerlerde başka işlerde öyle şeyler oluyordu ki insanın bunları işittikçe içi kan ağlayacak hale geliyordu. Bu zamanda böyle şeyler düşünülür müydü? Nazmi Efendi, Ali Fikri'ye hiç söz bırakmaksızın mütemadiyen anlatırken o, Nazmi Efendi'yi şüpheli bir nazarla tetkik ediyordu. Acaba bütün bu nutuk saf ve sade bir adamın rastgele söz bulmak için, anlattığı kısmen samimi bir hasbihalden mi ibaretti, yoksa bu gibi ahvalde olduğu, çok şikâyetten fazla bir memnuniyet, çok namus iddiasından fazla bir ahlaksızlık manası mı çıkarmak lazım geliyordu? Bölüğünün başında o kadar iyi o kadar temiz kalpli bulduğu, muharebe esnasında o kadar mert ve cesur hareketlerine şahit olduğu yüzbaşısının bu dertleşmesini yalan bulmayı hatırına bile getirmek istemezdi. Onu o kadar sevmişti. Fakat, bu akşam onun tavrında fark ettiği fevkaladeliğe ne mana verecekti?

Dalgın, mütemadi bir baş hareketiyle, münakaşa etmek istemediği sözleri beklerken, Nazmi Efendi, bahsi biraz da başka bir sahaya nakil ederek misafirini eğlendirmek istiyormuş gibi,

- Ay dedi. Söyleyiniz, bakalım Fikri Bey... Hovardalık yapıyor musunuz? Çölde geçirdiği hayatı düşündükçe insan şaşırıyor! Arada sırada kaçamaklar lazım, vakıa siz böyle şeyleri pek sevmezsiniz ama, insanlık hali bu... Ne kadar olsa insan arıyor. Hâlbuki burada bol mu

bol! Hele şu zamanlarda maişet güçleştikçe onlar da artıyor, sokaklarda onlardan geçilmiyor.

Sonra, tahsilatıyla bir hikâye anlatıyordu. İki akşam evvel başından geçmiş bir vakıa kendisini hayli eğlendirmişti fakat biraz fazla kendinden geçmiş olacaktı ki sabahleyin hesap görüldüğü zaman on tane lira gözünü fal taşı gibi açmıştı! Hovardalık! On tane lira! Bu kelimeler Ali Fikri'nin beyninde bir kurşun ağırlığıyla hareket ediyordu. Çölde tanıdığı şu saf, vazifeşinas yüzbaşısı İstanbul'da şimdi hovardalığı seven, bu uğurda bütün bir maaşı demek olan bir parayı bir akşamda sarf ediveren bir sefih olmuştu! Evvela, artık hiç şüphe edilemezdi ki Nazmi Efendi'nin biraz evvel anlattığı şeyler, şikâyetler, dertli görünmeler, hele katen hayatına karşı bitip tükenmek bilmeyen hasretleri, bütün bunlar birer yalan, birer rüya idi. Hakikat şu idi ki Nazmi Efendi, şu her gün haklarında türlü türlü rivayetler deveran eden insanlardan biri olmuştu, bir fark ile ki kendileri hakkında ancak rivayetle bahsedilen birçokları için Ali Fikri nihayet bir zan ve şüphe hissiyle mütehasıs iken bunun hakkında kanaat sahibi bulunuyordu!

Bu o kadar elim bir Hakikat oldu ki daha fazla sabır edemeyerek seri bir kararla gitmek üzere kalktığı zaman, Ali Fikri'ye biraz evvel meşgul olduğu her şeyi unutturmaya kifayet etmişti. Galatasaray'dan bindiği tramvaya kendisini Beyazıt'a getirinceye kadar, hep Nazmi Efendi ile meşgul oldu ve hatta bütün gece Namiye'yi yalnız bir defa, o da ertesi gün çıkartmaya gideceği resmi hatırladığı zaman düşündü, izdivaç etmek! Namiye ile evlenmek! Oh bu fikir ne kadar cazip, bu izdivaç ne kadar iyi ümitlerle olursa olsun böyle bir zamanda bununla meşgul olmak bir kabahatti. Hariçte düşmanla, dâhilde gafiller kuvvetli ve tahripkâr elleriyle memleketi sarsıyorlardı, bundan şüphe yoktu ve bu muhakkak olduktan sonra artık böyle bir zamanda insanın kendisini düşünmesi kadar fena bir hodkâmlık tasavvur edilemezdi.

Bununla beraber ertesi gün Şevket Nihat Bey'den aldığı bir mektup Ali Fikri'nin gizli, kendi kendisine itiraf etmekten çekindiği bir memnuniyetle sevindirmişti. Daha geçen gün yazdığı bir mektupta yakında kumandanına iltihak edeceğini haber vermiş olan Ali Fikri'ye Şevket Nihat Bey hareketinden sarf-ı nazar etmesini söylüyordu? Çünkü on sekizinci fırka, Çanakkale'de yapılacak bir iş kalmadığı için, emre intizaren İstanbul civarında oturacaktı. Fırka, son zamanlarda pek çok zayiata uğramış olduğu için yeniden tanzim ve teşkil edilecekti. Kumandan "on beş güne

kadar parça parça İstanbul'a çekiliriz benim daha evvel gelme ihtimalim var.”
diyordu. Mektubun [S.311, s.3]

Mabadı var.

3.117. Üç Yüz On İkinci Sayı

Harpten Evvel!

- Senin, palto artık tüyü tüsü dökülmüş!
- Ne olacak birader?... Harpten evvel yaptırmıştım.

**

- Bizim bey harpten evvel on dokuz yirmi yaşındasın derdi. Dün sabah otuza çıkardı!

- Kadem-ı zam etmiştir!

**

- Harpten evvel ne güzel görüşür, muhabbet ederdik?
- Ney.. Ne yapalım? Araya müzi girdi.

**

- Harpten evvel, tornistan nedir bilmezdim.

- ?

- Fulispiti bile öğrendik!

- Fulistpit nedir?

- Üçüncü çevriliş!

**

- Harpten evvel bizde yatar kalkardı.

- Şimdi?

- Biz onda yatıp kalkıyoruz!

**

- Zavallı, harpte damadını, dün de gelinini kaybetti!

- Daha ne ister harpten evvelkine dönmüş!

**

- Harpten evvel sizinle bir yerde görüştük idi ama neresi idi?
- Birader dünyanın altı üstüne geldi ne harita kaldı, ne kafa!

**

- Çok zeki bir gençtir!.. Harpten evvel Fransızca, harpte Almanca, şimdi de İngilizce öğrendi!
- Ha gayret ha!.. Badel-sulh tercümandadır!

**

- Dün yanınızda gördüğüm birader mi idi?
- Hangi birader? Mahdum..!
- Deme!.. Harpten evvel adeta çocuk idi, şimdi maşallah bıyık, sakal..
- Serpti!.. Mütareke uzadıkça daha da serpecek! [S.312, s.1]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Romanı: 54

Muhittin

Gurub

Verdiği bu haberi okurken, gözleri gayr-i ihtiyâri, bir saniye için satırları terk ederek masanın üzerinden duran Namiye'nin küçük resmine gitmişti. Sonra kalkıp doğruca Namiye'ye gitti; sokağa çıktığı zaman hatırladı ki bilhassa annesi için mucib-i memnuniyet olacak bu haberi, dalgınlık içinde, kendisine söylemeyi düşünmeden fırlamıştı. Dalgınlık? Acaba, bunun sebebi sadece bir dalgınlıktan mı ibaretti? Şüphesiz değildi ve bununla bir kere daha anlıyordu ki her şeye rağmen Namiye, habersizce, kendisinin üzerinde sair her türlü müessirlerden fazla bir kuvvetle icra-i tesir eden bir kuvvet olmuştu!

Namiye, haberi “oh” diye memnuniyetle karşılamıştı.

- Size burada o kadar alıştık ki, diyordu. Gitmenize bir türlü razı olamıyoruz. Bilhassa ben, siz giderseniz büsbütün yalnız kalmaktan korkuyordum. Demek şimdilik, hiç olmazsa bir müddet için, bu, tehhür etti... Görüyor musunuz, insanlar bazen nasıl hodkâm oluyorlar!

Bu hodkâmlığı Ali Fikri’de hissediyordu, kendisinde de vardı. Onun tesirinden kurtulmak için ne kadar gayret etse, nefsiyle ne kadar uğraşsa yine muvaffak olamıyor. Arada sırada mukavemet imkânı olmayan bir kuvvetin bütün ruhunu sardığını görüyordu.

Ah! Diye onu tasdik etti, herkes az çok bu hissin eseridir!

Her ikisinde de hodkâmlıktan şikâyet ederken duydukları hisleri tasdik eden gizli bir anlayış vardı. Zaten bir zamandan beri, şu daha iki gün evvelki resim teatisi meselesinden sonra aralarında birbirlerine karşı daha ziyade saklanmaya ihtiyaç hissetmekten mütevellit tekellüfsüzlük teessüs etmişti. Birbirlerini pek kolay anlıyorlar, şöyle bir bakışta biri diğerinden geçen bir hissi gözlerinden keşfediyordu.

Namiye; şimdi Ali Fikri’nin daha bir müddet İstanbul’da kalacağını haber almakla duyduğu memnuniyetin içinden görüyordu ki, artık eski çocukluk arkadaşının karşısında bir takım dedikodulardan korkarak mücadelede devam etmenin manası yoktu; mağlubiyetini itiraf etmek, onu sevdiğini kendi kendine saklamaya çalışmaktan vazgeçerek hakikati olduğu gibi kabul ettikten sonra, vukuata intizaren beklemek en doğrusuydu. Ali Fikri de de kendisine karşı bir lakayıt yoktu; o da onu seviyor yahut bu değilse bile, herhalde onun huzurunda dostluğundan zevk alıyordu. Dürüst, terbiyeli temiz bir genç olduğunda da şüphe yoktu, Şu halde onu sevmekle bir hata işlemiş olmayacaktı. Bundan emindi.

- Ya Rabbi, dedi, burada kaldığımız zamanlardan istifade edelim..

Sesinde öyle bir tatlı titreyiş, gözlerinde öyle sıcak bir şulenin beraber geçecek günlerde ki kıymetini anlatmak isteyen gayr-i ihtiyari parlayış vardı ki Ali Fikri ilk defa olarak şimdiye kadar kendisince büsbütün meçhul kalan bir hissin ruhunu kaynatarak geçtiğini duydu. Kendisinin İstanbul’da geçireceği fazla birkaç güne bu kadar kıymet veren bu yeşil gözleri sıcak bir buse ile öpmek istedi. Kuruyan dudakları bu nagehani gelen hissin verdiği heyecan içinde titreyerek:

- Evet, dedi fakat nasıl? O zaman uzun uzun düşünerek bu günlerden istifade çaresini aradılar. Namiye zaten çok sıkılıyordu; hastanede de çok yorulmuştu. Ali Fikri de artık büsbütün arkadaşsız kaldığı İstanbul’dan memnun değildi. Eğer burada kalacağı günleri boş geçirecek olursa büsbütün sıkılacaktı.

- İstanbul'un ruhunda beni daima üşüten bir şey var, diyordu; en evvel kendisini tehdit eden muharebeye karşı öyle bir lakaytlık, hatta öyle hatta öyle bir muhalefet var ki insanı hayretlere düşürüyor. Buna mukabil süsü, sefahat, riyakârlık, yalancılık günden güne artıyor. Kimin çehresine baksam, orada. Yalancı bir mana ile bakan iki şeytan gözü görür gibi oluyorum...

Namiye de bu fikirdeydi. Bereket versin ki kendisi İstanbul'a Ali Fikri gibi temas etmiyordu; hastane ise İstanbul'dan büsbütün ayrı bir âlemde; orada İstanbullular değil, memleketin dört köşesinden gelen temiz yürekli, asil ve mert Türkler, Mehmetçikler vardı.

- Onların içinde insan ne kadar heyecanlı ve memnun bir hayat geçiriyor! Diyordu? Fakat ne çare ki böyle bir hayata, bu kadar çalışmaya biz alışkın değiliz. Dikkat ediyorum, alman hasta bakıcıları ne kadar iyi çalışıyorlar! Hiç yorulmak bilmiyorlar, mütemadiyen uğraşıyorlar ve uğraşmakta bir zevk buluyorlar..

Hatta Namiye biraz da zayıflamıştı; bunun için şimdiye kadar haftada ancak bir kere yaptığı ve hatta pek mühim günlerde bundan da vazgeçtiği tatillerini artık haftada iki ve hatta icab ederse üçe çıkarmak fikrindeydi. Kuvvetlerinin günden güne azaldığını hissediyor, böyle devam ederse hastalanmak imkânı olduğunu söylüyordu:

- Zaten, mecruh ve hastaların adetleri de günden güne azalıyor, diyordu; bundan böyle haftada üç gün de tatil etsem çok olmayacak...

Şu halde iş bu iki, üç günü iyi kullanmakta, onlardan istifade etmekteydi. Bunun nasıl olabileceğini düşündüler. Nihayet genç mülazıma bir fikir gelmişti:

- Hava iyi olduğu takdirde bu günlerde birer seyran yapalım diyordu, filhakika İstanbul civarında gezilecek o kadar çok yerler, alaka ve merak ile görülecek öyle şeyler vardı ki bunları şimdiye kadar bütün İstanbullular ihmal ederlerdi. Mesela müzeler vardı; sonra eski İstanbul'un son numuneleri olan kenâriler, Eyüp, Üsküdar gibi münevver gençliğin bilhassa kibar İstanbul'un unuttuğu mekânlar, Türklerle meskûn mahalleler vardı. Buralarda yapılacak cevelânlar ne kadar faydalı olurdu!

Namiye’de bu fikri hoş bulmuştu. Gezmek, biraz oyalanacak bir şey aramak lazım gelince bunlardan başka ne bulunabilirdi; ne bir tiyatro ne musiki, ne de hatta şöyle bunalmadan rahatça, iyi havalı bir çatı altında seyredilebilecek bir sinema vardı. Geçen de bir defa gittiği Pangaltı sinemasında hem havasızlıktan, hem de o Şişli hanımlarının başından aşağı tasallüften ibaret tavırlarından ne kadar sıkılmıştı! Ali Fikri pek güzel düşünmüştü? Hava müsait oldukça beraber çıkacaklar, bazen öğleden evvel; gidecekleri yere göre, bazen de öğleden sonra akşama kadar cevelanlar yapacaklardı. Evet, evet, bundan hoş bir şey bulunamazdı. Sonra hatırına gelen bir mukaddemeye durdu:

- Hava müsait olmazsa... Dedi ve bil-lahza düşündükten sonra bu سوالin cevabını yine kendisi verdi:
- O vakitte musiki yaparız... Burada ben konserler veririm ve hatta başınızı tamamen ağrıttıncaya kadar...

Bugün Namiye de şimdiye kadar gördüğü şeylerden büsbütün başka bir hal vardı. Ali Fikri’nin kalacağı haberi onu o kadar sevindirmişti ki bu memnuniyet içinde süratle değişmiş; Ali Fikri’ye karşı şimdiye kadar hiç göstermediği bir meyl-i izhar ediyordu. [S.312, s.2]

Mabadı var

3.118. Üç Yüz On Üçüncü Sayı

Türk’ün Hitabı

Ey Avrupa, benim tarihim vardır,
O büyük dimağın, irfanın kadar;
Biçtiğin kaftanlar ruhuma dardır,
Küçük görme beni vicdanın kadar!

Hilkatle başlayan bir milletim ben,
Pençeme girer mi ezeli derya?...
Ufuk ufuk doğan bir devletim ben,
Alnımın bir eski tuğudur ziya...

Taç giyen başıma yakışmaz diken,
Ben de çok oynadım zafer oyunu
Ve lakin seçerim kurttan koyunu,
Müntakim değilimdir muzaffer iken!

Demek ki sen benden büyük değilsin,
Bunu İzmir'deki diller söylesin!
Benim hâtırama güneş eğilsin,
Senden çocuklarım nefret eylesin!

Gence- Feyzullah Sacit

[Azerbaycan gazetesinden alınmıştır.] [S.313, s.1]

Sefine-i Nuh!

“Suyu bardakta, gemiyi duvarda”

Hala unutamıyorum. Geçen pazartesi sabah idi. Geceleyin kar yağmış, alesseher ayaza çekmiş idi. (Kadıköy) hattının 9-seferine yirmi dakika evvel hazırlandım. Yer bulurum zummiyle bilet aldım, daldım. Yukarı salona girdim. Bütün mevki, açılır kapanır sandalyeler meşgul idi. Meğer benden evvel davrananlar var imiş!.. Yakındım. Aşağı salona inen merdivenin parmaklığı kenarında durmaktan başka çare yok. (Gel kaide-i kaim) dedim durdum.

Yolcular ikişer, üçer giriyorlardı. Ceht etseler dörder, beşer hatta altışar bile gireceklerdi. Bu giriş anlatıyor idi ki izdiham hadd-i gayeye erecek. Girenler üst, alt kat salona açılan üç kapıdan can atarcasına saldırıyorlar, yollar mevkiler arasında küme teşkil ediyorlardı. Mevkilerin araları, yollar doluyordu. On dakika sonra idi ki salon hıncahınç oldu. Kapılar insan gürültüleriyle kapandı. Aşağı salona inen merdivenlerin bile basamakları bile iğne atılsa düşmeyecek hale geldi. Ayaküstünde idik. Fakat hariçten ardı arkası kesilmeyen keşif hücumlar vaki oluyordu. Göğüs, sırt omuz veren verene idi. Harekete beş dakika kaldı idi ki her türlü hareket el, kol kaldırmak, kıpırdamak, dönmek mahal hükmüne girdi.

Cehennemi, boğucu bir tazyik-i hareket verdikçe, nefesler tıkanıyordu: Öksürük, tıksırık, öf vay, aman, pardon, ufak parmağım, ne istiyorsun be?... Çıkılmazsan, öyle çıkarım ki... Var da, biraz müsaade! Önüne bak!... Nezaketsiz herif!.. Herif senin! Ve emsali sesler gelmeye başladı. Alelumum vapurlar birer deniz pazarı olduklarına göre zavallı simitçi, salepçi, çikolatacı, nane şekerci, sucu, gül sucu koyuyor mandalinacı, eğlencederlerden(1)³⁴ ne gelen var idi ne giden! Fakat vapur halkı kükrüyor, için için istim alıyor, mırıltı büyüyor büyüyen mırıltı bedduaya, inkisara şeb ve şetme istidat gösteriyordu. Kaptanın vurduğu telgraf, arş borusu gibi tesir etti. Sol cenahtan bir bomba:

- Vapur değil, Allah'ın belası?

Bir daha:

- Lanet olsun!

Bir bir daha

- Utanmaz, arlanmaz!

Daha bir bir daha:

- Ne Rezalet!

Aşağıdan bir feryat

- Asu ez belanda as ingi rutyan!(2)³⁵
- Allah aşkına yol verin fena oluyorum.

Yanımdakilerden biri:

- Geçenlerde biri de böyle olmuştu, tıkanmış, ölmüş su veren bile olmamış!
- Asduz vesirun capdo veb! (3)³⁶
- Aman aman! El diyo gülümate! (4)³⁷
- Aste diyavlo! (5)³⁸
- Nezoveç armad! (6)³⁹

³⁴ (1) Bunların adedi kalabalık senelerde her nedense azalmış!

³⁵ (2) Allah belasını versin bu kumpanyanın

³⁶ (3) Allah aşkına yol verin!

³⁷ (4) Allah kahretsin!

³⁸ (5) Melun!

İttihad-ı anasır eski (İttihat ve Terakki) mefkûresi vasi-i miyasta kesb-i ciddiyet ediyordu. Fransız İngiliz, İtalyan, Levantin şiveleri birbirini takip ediyor, şimdi bizden ayrı görünenlerden biri de:

- Allah bin bela versin bu vapura!

Diyordu.

Filvaki vapur yükünü pek fazla almış idi. Şapkalı bir Musevi şıp diye hesabını yaptı:

- Dört kişi var... Üst üste elli okkadan dört kere beş yirmi, iki yüz bin okka eder.

Karşısındaki tonilatoya vurdu!

- İki yüz tonilato!..

Parmaklıktan aşağıya baktıkça gözlerim kararıyordu. Şapka, fes, kalpak, tüy, sarık, atkı birbirine karışmış vıcır vıcır kaynıyordu.

Bir ses:

- Haydarpaşa'ya uğrayacak!...

Diye aksedince manzara korkunç bir şekil aldı. Gençten bir yolcu elinde zımba aralıkta kalmış idi. İlk paparayı o yedi!..

Şişman bir baron bağıırıyordu:

- Zımbalanın hayâsız herifler!

Fakat (zımba) biletçiden ziyade görünüyordu: Bir çarenin bir kere nasılsa yukarıya kalkmış kolu, bir daha aşağıya inememeye mahkûm olmuş idi. Ara yerde bir (komünist) olup da:

- Vurun!

Demiş olsa pastırması çıkacak idi. (Anarşi) başlıyordu:

- Müdür de burada imiş!.. Gelin gidip yerinden alalım, şuradan atalım!

Diğer taraftan (oligarşi) yükseliyordu. Kümelerin cümlesinde bir reis hitabet ediyordu. (Bolşevizm) meydan alıyordu:

³⁹ (6) Melunların köyü!

- Burada mevki falan yoktur. Parasız binelim parasız gidelim. Bilet dedi mi alsana!..

Her yerde de bulunuyorlar. Sarı benizli bir itilafçı:

- Bunlar hep (İttihat Terakki) nin yadigârları!.. Herifler gittiler ama eserlerini de bıraktılar!...

Gemi alemi bu kimi ararsın da bulunmaz!.. İşte bir (Sulh ve Selamet) çi:

- Bir kere köprüye yanaşsak.. Şu limanı tehlikesizce geçsek!... Bir daha bu postaya mı binerim! Tövbeler olsun!

(Sosyalist) mı istediniz, bizde öyle feyz aldı ki...! Buyurun dinleyin:

- Paşa diye seyr-i sefain müdürü yapmışlar!... Hay paşalık başında paralansın!...

..... (Ahrar) dan. (Çiftçiler) den kimseyi göremiyorum.. Vapur, tasarrufu hilafına olarak telgrafla verilmiş olan emre imtisalen Haydarpaşa'ya uğradı, yirmi dakika bekledikten sonra tren yolcularını da alarak on buçukta köprüye yanaştı. Her çıkan bir kere dönüp bu sefine-i Nuh'a gazabana bakıyordu... Bunlar da bir gün imiş!.. [S.313, s.2]

A. R

Yenigün Gazetesi'nde "Şehir Hayatı" Muharririne

Şişli: 15 Kânunusani 336

Efendim,

İki gün evvel, dedikodularımıza yine dedikodularla cevap vererek, muhtelif tiplerin tasvirinde sizi taklit ederek başladığım mektubu, kadınlık ve gençlik meselelerinde daha ağır başlı düşünmek, istisnaları da unutmamak lazımdır; diye bitirmiştım. Öndeki mukaddime ve netice bugün size çizmek istediğim hayat çizgileri için de tıpkısıdır. O halde tekrarına lüzum görmeyerek vaat ettiğim gibi aile arasında tanıdığım gençlerden başlayım:

Bizim ailenin Allah eksik etmesin – kalabalığı içinde her birisinin tanıdığı, kardeşlerimin dostları, arkadaşlarımın kardeşleri, zevçleri sık sık “ Teşrif” ettiğimiz hâllerdir.

Birbiriyle böyle tanışan insanların hayatı tedkik etmek, onun göze çarpan renkleri bulmayı şimdiye kadar hatırınıza gelmediyse pek yazık.. Bakınız, ben kendi görüşüme göre bunları sayamam: Artık öğrendim ki başlangıçta hemen hep erkekler birbirine benzer. “Alel usul” tanıştığımız zaman hepimiz kadınlara karşı pek hürmetkâr görünürsünüz. Liyakatlerimizden, haklarımızdan, erkeklere nispetle daha faal, daha hassas hatta daha zeki olduğumuzdan bahsederek söze başlar ve nihâyet bize şeklen bir de unvan, “Mukaddes” diye bir rütbe verirsiniz. Bilmem, bu kutsiyet nasıl şey; hicr-i mukaddes, şecere-i mukaddes, ab-ı mukaddes gibi mi, nedir?..

Fakat yavaş yavaş bu yeni “Müşerref olduğumuz” dostların pek çoğu hayat-ı felgalarına girmişler; içtima-i ihtiyaçlar hakkındaki düşüncelerini izaha kalkarlar. Artık hazır olmalı, bundan sonrası hemen hep nasihattir. Darılmayınız, bu nasihat merakı az çok bütün genç erkeklerde var. Öylelerine tesadüf ettim; kendilerinin medeni diyarlarda, âli mekteplerde, hayatın en gürültülü meydanlarında kazanılmış tecrübelerini saydılar; felâketler önünde nasıl diz çökerek ders aldıklarını anlattılar. Pek çoğunun kadınlık için – tasası onlara düşmüş gibi – hazırladıkları projeleri vardır. Sonra, oturuşu değil, gençlerin arasında böyle kendilerine Darülfünun hocası, etrafındaki kadınlara da ağzı dili yok bir mektep çocuğu gibi bakanların malumat boşluğunda bizim cehaletimizi ima eden bir tavr ve hatta bu cehaleti pek tabii buluyormuş gibi garip bir manada var.. Müsaade eder misiniz, size dertlerimizden biraz açıkça, hani şu belki de büsbütün dilsiz olması istenen kadınlık için fazla görülecek kadar açıkça bahsedeyim?..

Müstesnalar için sözüm yok; elimize hep hafiflikleri ile göze çarpan ber-tebeb aldık değil mi; onların haydutlukları sandığım kadarla kalmaz. Birisiyle tanışmak felâketine uğradık mı, artık kurtuluş yoktur; her neden ise üzerimizde garip bir hak görürler. Ertesi günü sokakta bize, mesela akrabamızdan, başka birisiyle rastlasalar, ekseriya görmemezliğe gelerek selâm vermezler; yollarını değiştirirler yahut da nazarları tuhaf bir mana ile dikleşir.

Tezahürlerini sık sık gördüğümüz bu mühim hissin daha garip renkleri de vardır. Meselâ böyle “Resmen” tanıştıkları hanım bir başkasıyla nişanlansa, olur A...

Aralarında hiçbir şey geçmediği halde onlar da bu anlatılmaz ruhlu gençler de birden bir soğukluk, gizli bir kızgınlık başlar. Acaba, neden diye tereddüde lüzum yok. Her kadının onlar için çıldırdığını isterler.

İçlerinde bazıları da vardır ki, güya o tanıdıkları genç kızlardan birine âşık olurlar; aman, işte tatsızlıklar başlar demektir. Nazgâne bizzat ekseriya iltifat yerine geçer. Bununla muvaffakiyetin yarısını karındaşlarını zannederler. Reddin katiyetini anlasalar bile çok defa sırnaşıklığa kadar ilerlerler. Sonra, hele öyleleri de var ki, ah bunlara ne kızıyorum; reddedildiler mi tipleri birden değişir, meclislerde artık müstağni ve hatta müstehzi derler. Kadınlara karşı ne kadar lakayt oldukları, bizim hepimizin pek, pek kolay mağlup edebileceğimizi gururla söylerler. Ay aksanın patlayacağı gelir... Sanki daha dün merhamet dilenen onlar değilmiş gibi!.. Arada bir başkalarıyla meşgul olarak sanki ötekini kıskandırmak isterler. Yalnız kalınca da ufak tefek hakaretlerden, hücumlardan çekinmezler. Artık bunlar insanın gözlerini karartan gölgelerdir. Kadın, erkek bütün dostlarımızı kıskanırlar; yalnız gezsek, onun da bir türlü mana verirler.

Öyle bir şey ki, hiç yoktan düşman kazanmak... Size parlak bir mevzu daha!.. Avrupa görmüş olanlar... Bunlar, muharrir bey, bunlar için neler neler yazmak kabildir... Şimdi, hele Almanya'dan, Macaristan'da gelmiş olanlar o kadar çoğaldı ki... Artık moda... Birini medh edecekler mi, efendim, Almanya'dan yeni gelmiş, diye başlıyorlar... Ama ben bunları duydukça yüksek kaldırımda mezdemalı satanların: "Camphell mallar... Amerika'dan yeni geldi!..." diye feryatlarını hatırlamıyorum... Hâlbuki aralarında pek kıymetli gençlerde eksik olmayan bu yüzden(?) pek çoğunun bakışlarında söz söyleyişlerinde aramıza düştüklerinden dolayı kıvranan bir mana vardır. En zengin sermayeleri: Her şeye kusur bulmak, hiçbir şeyi beğenmemek hepsi bir "Muhit" lafı dondurmuştu; bu muhit kelimesi onların ağzında burası için söylenirken "Yeknesak, pis" ve Avrupa'ya ait olunca "Canlı, nefis" gibi sıfatlar alır. Burada eğlence yokmuş; kimse bir şey bilmezmiş; "Savoir diyor" büsbütün mechel etmiş... Bunun bu hükümleri ve yerdikten sonra çatalı tutmaktan dans etmeye varıncaya kadar hepsinin Berlin'de Viyana'da, Peşte 'de şöyle veya böyle olduğunu öğrenmeye kalkarlar...

Sıra musikiye geldi mi, hemen hepsi de: "Hah... İşte bundan ben anlarım" diyecek gibi kıymetlenir.. Notalarımızı azimetli bir tavırla karıştırırken alafranga namına

bildiklerinin bar şarkılarından başka bir şey olmadığını anlamıyor muyuz zannederler, kim bilir..

Musikiyi meslek edinenlerle, ciddi alâkadar olan müsteşarlardan başka hiç birisi şetravusdan yukarı çıkamaz. Bi-tehvifin(?) ve ağnarın sade isimlerini, şöhretlerini sayarlar; sade lakırdısını, münakaşalarını bilirler, yan gözle bakmalı... Nazarlarında yavaş yavaş uykunun doğduğu, bakışlarının esnediğini ezmek güç bir şey değildir!..

Sonra, en acı yeri, bilir misiniz, nedir?.. Yine öyleleri var ki garizet-i ahlâkı ile hakiki iffeti birbirinden fark edemiyor... Bunlardan birisi geçenlerde ne yapsa beğenirsiniz? İstanbul'a gelmiş bir çocuk.. Namuslu ve iyi kalpli bir arkadaşımıza sokakta pek münasebetsiz bir şey söylemiş. Sonra da biz Almanya'da böyle alıştık demiş... Görüyor musunuz Avrupa'da her şeyin iyisini gördük diye nasıl öğünürlerse yaptıkları "Gaf" lardan da yine o medeni diyarlarda böyle görmüş olmak mazeretini fırlatarak sıyrılmak istiyorlar...

Son olarak size bu beylerin bir de prensip diye ortaya attıkları şeyi söyleyeyim, şerefli fikirlerle izdivaç etmeyeceklermiş... Hâlbuki asıl yukarda tesir-i lâik kendileri... Hem ne tuhaf... İşitiyoruz ki pek çoğu evlenmeye karar verdikleri zaman ne kadar cihazı var. Serveti nasıl diye soruyorlarmış.. Hepsi de iç güveyliği istiyormuş. Askerleri bir türlü, parlak düğmelerinin kerametine kani. Hele tüccar olanlar, cüzdanelerini şişirerek kuvvetin önünde her şeyi, herkesin eğileceğini zannediyorlar; aile ve kab-ı râbitaları da balık pazarındaki alım satım düsturları ile hal edilir mi, acaba... Onların nazarında, poliçenin belagati anlaşılın her şeyden kuvvetli olacak...

O hâlde muharrir bey bütün bunlar hakkında siz ne düşünüyorsunuz... Bizim medeni aramızda nasıl dedikodu yaptığımızdan bahsetmek fırsatı şimdiye kadar hiç kaçırmadığımız fakat; bu kadınların yanında hep mezellet ve şecaat arz etmek için – birbirinin hatasını, eksiklerini sanan, kısacası hep birbirini beğenen beyler kendi aralarında, acaba neler konuşurlar? Bunu da olsa olsa yine siz bilirsiniz. Bununla beraber bizde bilmiyor değiliz, hep kendi muvaffakiyetlerini sayarlar, tefahürlerle yarışmışlar.

Bu düzme zafer nameleri herkes kendi nöbetinde okuduğuna nazaran biri anlatırken ötekinin nasıl dinlediğine şaşıyorum..

İşte, efendim, bütün o müstesna şahsiyetleri unutturacak kadar kuvvetle göze çarpan bu simalar yüzünden o İstanbul sokaklarından tutunuz da telefon borularına ve telefonu olan eczanelere, bakkallara varıncaya kadar her yere yapılan dedikodulardan siz de ben de kurtulamamış olduk. Demek ki hiçbir tarafın, başka gözlerde çöp aramaya yüzü yok... [S.313, s.4]

Baki

Mürsel ve Mürsel İle

Kemal Ragıp

3.119. Üç Yüz On Dördüncü Sayı

Vay Muz Bıyık Beyim!

Durup dururken veyahut merak edip de eskiden (pırasa) medluli olan yer altında babam bıyığı!

Bilmecesine benzeyen:

- Üst dudakta iki nokta!

Bıyıklara profil, yani yandan baktınız mı?...

Aman!.. Ne kötü şey imiş!... Benim daha dün akşam gözüme ilişti.

Hem bu bıyık, vaktiyle fındık çürüğü, kalemisk yağı, çekme, burma ile büyümüş, nice defalar maşa ile bükülmüş, fakat asri bir nevalet olmak üzere eyyam-ı ahire de makasla budanıp, ütülenmiş, bade ustura ile iki tarafından alınmış!...

Göz, öteye beriye bakıp ta yorulduktan sonra böyle bir bıyığın yan kerterezine doğru bakacak oldu mu pek dalgın ise dikenli bir şeye basıyor imişsiniz gibi insan ayağını kaldırıyor!.. Dalgın değil iseniz baktırdığınız taraftaki burun deliğinden süzülüp bir kısmının tüyleri kalkık olarak hariçte kaldığı, yahut yine o delikten akmış rengine göre kara, kumral, akçıl bir maddenin pıhtılanıp diken olduğunu tahayyül ediyorsunuz!...

Evet dudağın ustura yemiş sahası da garip bir manzara bağlıyor!... Hem hiç bıyık çıkarmamışlardaki sahaya nispetle kabarık duruyor, hem de ibrişim bulanlarınkiler

gibi kıl dipleri görünüyor. Bittabi körpelerde bu hadise fizyolojikiye alelâde mühmel ise de kartlarda göze çarpıyor!

Aramızdaki teklifsizliğe binaen bunlardan birinin o kısım-ı matruşuna parmağımla dokundum. Paça tüyünden daha sertçe, umka doğru daha muannit adeta ucu kırık dikiş iğnesi mukavemeti duyuluyor. Satıh asıl bıyık tarlasının gerek yanağa, gerek dudağa muttasıl hududunda müstevi olduğu hâlde orta yerinde yeni tıraş ise toprağa cemre düşmüş gibi duman çıkacak bir istidâd-ı haruri ile muttasıf bir intifah-ı arz ile muhaddep bulunuyor, yeni tıraş değil de üç dört günlük nesib arızasına uğrayıp muattal kalmış ise telleri kullanıla kullanıla dökülmüş hasır fırça koçanı gibi batıyor.

Ahbabımın makam-ı muhabbette irat ettiği:

- Akşam, benim kızı, hani en küçük “Nebile” yok mu, onu yakaladım. Öptüm. Anasına baktı. Eliyle öptüğüm yeri göstererek: Anne! Uf! Dedi.

Cümleye bakılacak olursa yüzünün derisi kalın olanlardan maadası için öpüşmek muhayyer buselik!...

Hele dudak dudağa hiç gelmeyecek. Sağlam deler!... Ahbab değil mi ya... Sordum:

- Böyle kestirmenin ne kaidesi var?

Dedi ki:

- Şu faydası var ki sana anlatamam. Sen de kestirirsen anlarsın!
- Demek ki görenek!
- Hiç de değil!...
- O halde?
- Anladım, merak edeceksin... Bari söyleyeyim.. Şu faidesi var ki erkeği, kadını, güzeli, çirkini sana bakıyor!...
- Ne diye?
- Tefsiri sana ait. Ne diye dersin o diye!..
- Muz gibi!..
- Hah!.. Ne niyete yersen ye!... İyi hatırıma getirdin. Ben de bunu bir isim arıyordum, şimdi buldum: (muz bıyık)!... [S.314, s.2]

A.R

(İstibdâd-ı Edebi) de: Kadınlar

Şairlerimiz, edebiyatımızın bunlara verdiği rol, efkâr-ı hususiye-i bâtıla-Merhuma (Mihrünnisâ), Nigar Hanımlar, Merhume (Mihrünnisâ Hanım'ın manzumesi hakkında ilk fikrim, bildiğim diğer şairlerde fikrimi müebbet-Kadınlık ve kadınların şiirlerindeki bazı kemalât hakkındaki kötü nazarlar- Şaire (Fitnat) ile (Haşmet) ve (Koca Ragıp) arasında vuku-ı mervi olan müstehcenât-ı mudkike-Kadın da kendi başına bir hayat şiir ve hayâl sahibidir - (Andelib) ile bir müteşâirin vakası -(Zihni) Efendi merhumun (Meşâhirü'n-nisâ), (El-hakâyık) namındaki eserleri -Fena tedbirler daima iyi fikirleri kuvvetlendirir- Matbuatın üç belâsı- Zaman, sansürden nasıl intikam alıyordu? Zaman neler, kimler yetiştiriyordu: (Hamid Vehbi), Selânikli (Tevfik) Bey'ler, ben, devrin methiye hevâsan-ı devran, cülûsiye, vilâdetiyeler ile gazeteler-Ne güzel cülûsiyelerim, vilâdetiyelerim var!-İkinci derecelerde mesuldâr olan mükalât, ramazaniyeler, nefzanlarda asâr-ı manzumenin girebildiği makaleler-(Encümen-i Teftiş ve Muayene) daha liberal idi- Okuması, yazması var mı? Yavrum, ben oğluma böyle kadın alamam!-Kadın için okumak yazmak ne demek!.. Meğer kadınlıkta arslan imiş ki.. (George Sand) ın eserleri hakkında kimse bir şey söylemiyor- (Madam De Lebedeff) ile (Mithat) Efendi merhum -bir jurnal (Fatma Aliye) Hanımefendi- devr-i istibdada kadınlığın şiir ve edeple ihtisası..

Tarif edebilmek istediğim bu muhit-i şairiyetten çıkıp ta sağa sola atf-ı nazar edilecek olsaydı o zamanlarda (Kadınlık) ın velev pek cüzi olsun bu muhit ile münasebetdâr olmaya başlamış olduğu anlaşılırdı. (Fitnat), (Leyla), (Şeref) gibi kudemâ-yı şairatımızın yaşadıkları devirlerden sonra boş kalmış gibi görünen bu sahe-i mestureyi merhume (Mihrünnisâ), (Nigâr) vesair hanımlar birer ihtisas-ı ithâz eylemişlerdi.

Şimdiler bazı ailât-ı İslamiye arasına bir münasebet-i adiyeye gibi girmiş olan alafrangalık henüz bir emr-i vaki hâlinde değil idi. Hatta kadınlar hakkında geçen asırlardan kalma fikirlerin en çirkinleri süzülüp kalmıştı.

Bu gidişle kırk senede değil kırk asırda da sonu gelmeyecek olan bu komedide bizde kadına verilen roller hemen yeknesak idi:

Onlar sevilirler, biz beğeniriz. Fakat gizli beğeniriz. Alenî takdir, hem bizim için hem de onlar için iffet-i zahireye karşı bir cüret sayılıyor, bilhassa belli başlı bir şair, bir

edip tarafından izhar olunan bir eser teşvik veyahut birkaç satırlık takdir, ismetin kader mübareğini bilmeyenler nezdinde garip düşünceler uyandırıyor.

(Mihrünnisâ) Hanım'ın (Hazine-i Evrak) da münderic-i manzumesini ilk okuduğum zaman bir kadının benim fevk-i tahayyülâtında böyle bir neşide sahibesi olduğuna âdeta inanmamak istemiştim. Ben bu suizannımın, temas ettiğim ekser-i şûranın da:

- Bu manzume mutlaka bir taraftan, hem de kuvvetli bir taraftan tashihe uğramıştır!

Tarzındaki kondurmalarıyla teyid ettiğini işittikçe âdeta mahzuz oluyordum. Merhume (Nigâr) Hanım'ın da (Efsun) u ile şurada burada nadiren neşredilen gazeliyat ve manzâmâtının da aynı muamele-i tashîhiyeye uğramış olduğunu bilip bilmeden söyleyenler bir ekseriyet teşkil ediyordu.

Terbiye-i ictimaiyemizde nevâkıs ve sui telkinat kadınlığın o asil ve necib-i tahassüs ve tahayyülâtı, tefekkürât ve tasavvurâtı etrafında donuk bir hâle vücuda getirmişti. Kadim ve cedit şairlerimizin asarında görülen vuslat, visal, firakat, firak, hicran, tahassür, zalim, yâr, gönül, aşk, muhabbet, sevda, sevmek, nefret, vicdan, pare, gözyaşları, uykusuzluk, nedamet, âh u zâr, figân, nâme ve emsali kelimatın halvegâhı olan mısralar, beyitler, manzumeler pek ziyade açık saçık telakki olunuyordu. İhtimâl ki yeniler bilmezler, fakat siz ey eski şiir ve edip müntesipleri derhâtır edebilirsiniz ki şair (Haşmet) ile şaire (Fitnat) ve bir de (Koca Ragıp) Paşa aralarında vukuu kuvvetli kuvvetli tekit edilen müstehcenât ve müstekrihât ne kadar galiz ve fazizdir!..

Şâiriyyet gibi nezih ve saf olması icabat-ı aslîyesinden olan bir mesleğin su hilafa ve bir takım münevveriyât-ı mülevveneye mastar olduğunu bu gibi uydurma ve dil tefevvuhu dudaklar karartan isnadata hemen zorla ihale edildiğini görüp anlamakta ne büyük bir teessür var!.. Hâlbuki (Leylâ ile Mecnun) un hikâye-i dilsûzu, (Ferhat ile Şirin) in menkıbe-i âşıkaneşi, hatta (Kerem ile Aslı) ve lüle-i sevda velvelesi şiirlerimizin ta ortasında birer makam-ı iştihar gibi duruyorken aramızda kadınlığın da kendi başına bir hayat şiir ve hayâle malik olmasını fena gözle görenlerimiz az değil idi. Hatta nezahet-i halk ve nezâket-i hâli cümleye malum olan merhume (Nigâr) Hanım'ın bir gazelini, bî-edeb bir nevreside müteşâir o kadar çirkin bir tarzda tahmis etmiş idi ki (Andelîb) Merhum kaşlarını çatarak güya bakacak, okuyacak imiş gibi elinden aldı, bir tevbi-i suretine fırlattı idi.

Diğer taraftan zühd ü takvası ve fazl u kemâli ile meşhur olan efâzıl-ı ulemamızdan Zihni Efendi Merhumun gerek (Meşâhirü'n-nisâ) ve gerek (El-hakaik) namındaki eser-i muteberinde nice şair ve edip İslâm kadınlarının tercem-i ahvâl ve tevarih-i zuhur ve intikalleri gayetle ihtiramkâr bir lisan edebi ile mestur bulunuyordu. Fakat vakayi-i millîye kimin itibar ettiği var idi ki (Zihni) Efendi gibi ulum-u şarkiye de zamanın feridi olan bir zât-ı sûtûda semâtin eserini okuyup istifâza etmek emeli şayi olsun!

Bununla beraber (Kadınlık) yine azade-i şâibe bî ömrün edibinin mâlikesi olmaktan ve bu ömrü kendi hissi, kendi fikir ve telakkisi ile idâme eylemekten dâmenkeş olmuyordu. Asrın gittikçe daralttığı zincir-i tekayyüdât bu hisse, bu fikir ve telâkkiye de bir kuvve-i mukaveme bahsediliyordu. Fena tedbirler, daima iyi fikirleri kuvvetlendirir. Bu bir hakikattir ki kısmen biz de dahi tecelli eylemiştir. Hatta matbuata nazil olmuş olan (Sansür), (Encümen-i Teftiş ve Muayene), (Hafiyelik) gibi üç zorlayıcı belâ-ı mübrem arasında bile bu tecelli, erbabı nezdinde hüveyda olmuyordu.

Sansür, asâr-ı Nazmiye'yi gazetelerden uzak bulundurmaya, ceht ü ikdam eyledikçe onun bu gayret-i terakki-i şeknânesini gülünç bir şekle koyan fırsatlar yekdiğerini müteakip zuhur ediyordu. İnsan sene başı tarihlerini, cülûsiyeleri, vilâdetiyeleri okudukça onların ekserinde münderiç olan ve manayı makûsu itibarıyla pek şiddetli istihşallere delâlet eden savurmalardan intikamını almış olduğuna inanıyordu.

Zaman kimler, neler yetiştirmiyordu?

Gazetelerde medâyih-i şahaneyi mutazammin olarak manzum ve menşur makaleler yazmakta (Meşâhîr-i İslâm) sâhibi (Hamid Vehbi) Bey ile eski gazete muharrirlerinden meşhur (Serseri Yahudi) mütercimi Selanikli (Tevfik) Bey merhumu teferrüt etmiş ve bu tarz âdetâ bir hizmet olmak üzere telakki edilmişti.

Ben bile bu yolda ilerliyordum. Hatta cülûs veya veladet-i hümâyundan birkaç gün evvel eve kapanır, o günlerde neşredilmek için iki üç tane makale-i mülhaka yazar, hazırlardım. Çünkü o mevsim idrakinde böyle bir manası var idi. Gazetesinde en parlak cülûsiye, veladetiye bulundurmak ashab-ı imtiyaz birinci meşguliyetleri idi. Makalât-ı mütenevviye ikişer, üçer mecdiyeden fazla veremeyen ve ekseriya dest-i fakir muharrirden bad-ı hava almak kurnazlıklarını hiçbir dakika gözden devr

tutmayan ve tutmamış olan bu zevat bir nevi makaleler için iki, üç, hatta dört, beş lira verirlerdi.

Ben bu (Hân-ı yağma) yı etrafıyla bildiğim için makaleleri derhib ederek hatta matbuatta bulunmaklığım memnu olduğu senelerde bile Bâbîâli Caddesi'nde bunların güzergâhında durur, kollardım.

Bunlardan biri geçti mi Kalpakçılar başı çığırtkanlar gibi:

- Ne âlâ cülûsiyelerim, vilâdetiyelerim var!.

Der, nazar-ı dikkatlerini celb eylerdim. Gün olurdu ki bütün cerâid-i münteşire benim makalelerle hâk-i pay-ı padişahiye arz-ı tebrikât ve tesmidât ederlerdi. İşte bu basmakalıp makalât idi ki sansürün rağmen gazetelere asâr-ı manzumenin intikalini teshil eylerdi. (Muharremiye) ler, bayram tebrikâtını velâdet-i Muhammedi, Miraç, Regaip (Beraat) kandilleri tebrikâtı o kadar mahsuldar değil idi. Yalnız Ramazana mahsus curcunalı makalât arasına hezliyat ve şathiyat-ı manzumeler sıkıştırılabilirdi. (Hırka-i Saadet Ziyareti) makaleleri de kelime-i intihabı meselesinde tehlikeli olmakla beraber kârlıydı. Kolera, veba gibi imrâz müthişe-i sariyenin indifa için barade (Buhari-i Şerif) karani, (Mekke) ve (Medine-i Münevvere) de pûşide tecdidi, mahal-i mütarekede bir müessese-i hayriye inşası ve emsali işlerde de (Methiye) namına kıta veya orta halli manzume bulunduruluyordu.

Mecâmi-i mevkutede ise (Encümen-i Teftiş ve Muayene) bir aralık liberal görünüyordu. İşte kadınlarımız ancak bu sahifelerde, o da senede, ayda bir keşf-i nikap ediyorlardı.

Enâse-i mahsus mekteplerin küşadı, kadınlığın pencerede kafes ardında oturması kadar onlara bir ferece-i hürriyet açıyordu. Fikr-i maarifin kadınlar arasında tamimi halen şüpheli hallerden maduddur, o zamanlarda idi ki:

- Okuması, yazması mı var?.. Yavrum, ben oğluma böyle kadın alamam.

Denileceğini mukarrerem işitmişimdir!.. Keza rüştiye mezunu, evkaf, defter-i hakani, mâliye, gümrük vesair aklâm-ı müdavimiyle gençler arasında bile:

- Benim anam da okuma yazma bilmez ama ev kadındır. Biz okuduk yazdık da ne oldu?.. Kadına okumak yazmak ne demek?... Evet.. Dostuna nâme yazmasın mı ya!...

Gibi mülâhat-ı sakime döner dolaşırdı.

Evet, şimdi tasdik ediyorum ki kadınlıkta arslan imiş ki nice müfteriyat ve uzviyet arasında kendine yol açabiliyordu.

Garâib-i kalemiyedendir ki garb-ı nisvân üdebasından (George Sand) gibi kadınların asarı tercüme edildikçe aleyhinde yeni, eski hiçbir kişi şakşafa etmezdi. Fakat Rus müsteşriklerinden meşhur (Madame De Lebedeff) in İstanbul'da müddet-i ikâmeti esnasında ağızdan ağıza dolaşan güftekârlar ağır idi.

Bu ağırlığa muhitin şu terbiyesinin bahs olduğunda şüphe yoktur. (Ahmet Mithat) Efendi, bu kadınla peyda-yı muarefe ederek (Tercüman-ı Hakikat) da bazı âsârını derc etmek ve hakkında beyân-ı mütalâa eylemek suretleriyle kadınlığa bir pâye vermek istedikçe zavallı Üstadı arkadan arkaya itham edenler, hatta hafiyelerden:

- Rus casusluğu ediyor!

Diye Jurnal verenler bile zuhur etmiş idi.

Babasının öz kızı olan fazıla-i muhtereme (Fatma Aliye) Hanım muharriresinin makamı ayırıcıdır. Yalnız şurasını dermeyan edeyim ki müşarünileyhinin asâr-ı bir güzidesinin de peder-i âlisi tarafından görülmüş olduğunu iddia edenler var idi.

Bilmiyorlardı ki mağfur Cevat Paşa'dan müşarünileyhten talim ve telmiz etmekte de bir şeref, bir mazhariyet, bir nimettir.

Devr-i mahuda kadınlık gerek şiir ve edipte, gerek asâr-ı saire-i tahririnde pek serbest olmamakla beraber mutena bir velûdiyyete nailiyetini tebşir ediyordu. Az idi, sanki kadınlığa pek ziyade yakışan müstesnalığı terk edemiyordu. Onun muhtecip, muhteriz, saf ve afif olan sanihât-ı güzidesi, bizlerin ülfetsizlik, âdeta hürmetsizlik evza ve avalimizden bir tavr-ı girizân almış gibi görünüyordu. Mamafih ibkâr da efkâr gibi büyüyüp serpildikçe, bu kısım edibimize her biri hoş endamlı yeni bir gelin gibi salına salına dâhil olmakta ve hecele-i irfan-ı millette anaç olacak şaireler, edipler, muharrireler toplandığı hissedilmekte idi. Ben her zaman anamın cahil

olduğuna, kendi cehlinden ziyade yanardım. Şimdi bilmem ki hangi ana vardır ki mahsul-ü fevâidinin cahil kaldığından dolayı dizini dövmesin!. [S.314, s.3]

Ahmet Rasim

(Yeni Gün) ün Millî Romanı: 55

Muhittin

Gurub

Genç zabitte bununla mesuttu, Namiye ile arasındaki dostluk münasebetin de hudut haricine çıkmamak için haftalarca nefsiyle yaptığı mücadeleleri, bugün verilip yarın bozulan kararları, her şeyi unutmuştu. Genç kız, tabii ve saf bir meyl içinde bir çocuk siffeti ve yeni uyanan kadın vakarı ile, açık ve samimi, hiçbir şeyi tereddütle yapmayarak hatta yaptığıının bile farkında olmayarak söylüyor, gülüyor, anlatıyor, memnun oluyordu. Bir aralık:

- Fikri Bey, bu akşam gitmezseniz, olmaz mı? Diye rica etti. Sağ kaşının alacağı “peki..” Cevabıyla ne kadar memnun olacağını anlatmak istemiş gibi, ince intizarkâr bir zaviye ile yukarı doğru kalkmış, bekliyordu. Ali Fikri bu genç kız simasının bütün ifadesini toplayan zarif kaşın arzusunu da geri çeviremeyeceğini anladı:
- Peki.

Dedi zaten annesi ve babası onun bazen gelmeyeşlerine çoktan alışmışlardı. Evde de yapacak nesi vardı? Namiye sevinmişti, fakat bununla iktifa etmiyordu: O halde, dedi şu sizin tasavvur ettiğiniz seyranlardan birini bugün yapalım..

Genç adam saate baktı; vakit geç olmuştu. Nereye gidilebilir demek isteyen bir tereddütle Namiye'nin yüzüne baktı. O, gidilecek yeri zaten hazırlamış olduğu için anlattı:

- Hava gayet güzel, diyordu; şimdi çıkar, yavaş yavaş yürüyerek ta Şişli'ye kadar çıkarız. Ya Hürriyet-i Ebediye Tepesine yahut Mecidiyeköy'e doğru... Yorulursak dönerken de tramvay ile geliriz.

Bu fikirde âlâ idi. Ali Fikri derhal kabul etti.

- O halde, bir dakika...

Diye Namiye, hazırlanmak üzere içeri koştı! Bu akşama kadar Ali Fikri tereddüt içindeydi. Namiye de kendisine karşı bir meyl olduğuna bir zamandan beri inanmış bulunmakla beraber onda bu akşamki hali hiç görmemiş, binâenaleyh sevilip sevilmediği hakkında bir karar vermemişti. Hâlbuki bu akşam bütün hiçbirden mürekkep bir lisan ile Namiye pek güzel anlatıyordu ki Ali Fikri'yi şu şimdiye kadar iki arkadaşı derin ve samimi bir dostlukla birleştiren hislerden büsbütün başka bir hisle seviyordu. Buna kani olduğu zaman genç adam, içinde sarih bir memnuniyet hissetti. Bunun haricindeki hisler, bilhassa böyle bir akıbetten çekinmek hisleri tamamen ortadan kaybolmuştu; artık onları duymuyor, hatta hiç tanımıyordu. O hislere mukabil içinde büyük bir saadetin verdiği haz ve memnuniyet vardı.

Bir çocuk çalakisi içinde, sevincinden âdeta sıçrayarak:

- Galiba sizi çok beklettim!

Diye Namiye avdet ettiği zaman belki de henüz iki dakika geçmişti. Genç kız, süratle arkasına koyu lacivert geçirmiş, üstüne de daha koyu lacivertten bir peçe koymuştu. Tantanasız kabil olduğu kadar sade bir çarşaf içinde, daha lacivert peçenin gölgesi altında Ali Fikri'ye gülerek bakan iki yeşil göz, yukarıdan aşağıya kadar ince ve dalgalı çizgiler içinde irtisam eden nazik bir genç kız vücudunu Ali Fikri meftuniyetle süzdü. Sonra bu kadar sadelik içinde yaşayan bu ince zarafete hayran, gülerek ve bütün bu hayranlığını sesinin titreyişine koyarak:

- Ne kadar çabuk!

Dedi ve kalktı. Bir dakika sonra sokaktaydılar. Taksim Caddesi'ne çıkarken Namiye Ali Fikri'nin koluna almıştı. Bir müddet, ikisi de birbirlerine karşı hiç farkında olmayarak, pek sade ve tabii bir cereyan içinde ne kadar ilerlemekte olduklarıyla meşgul, sessiz, yürüdüler. Bu, bütün bu civar halkının biraz hava almak bundan ziyade birbirlerini görmek arzusuyla sokaklara döküldükleri akşamlardan biriydi. Hafif bir rüzgârla son yaprakları dökülen ağaçların altındaki kanepelerde yeni başlayan kışın zayıf bir güneşinden istifadeye gelenlerden, o gün terziden aldıkları kostümlerini göstermek için hiç işleri olmadıkları halde kaldırımlardan taşan kalabalık arasında güya gezmeye çıkanlara varıncaya kadar yerli ve yabancı her

tiplerden bir numune vardı. Basamaklarına varıncaya kadar dolu olan tramvaylar iki tarafa doğru gidip geliyorlar, arabalar birbirlerini kovalıyorlardı.

İki genç kol kola, her ikisi de gizli bir murakabe-i nefis içinde, hiç konuşmaksızın bir müddet yürüdüler; Namiye, pek yakın bir zamanda bu yollarda Ali Fikri ile yürümekten çekinmiş. Hatta bir günde yalan söylemiş olduğunu düşündükçe şimdi, güya o vakit ki kabahatini affettirmek istiyormuş gibi, Ali Fikri'ye daha ziyade sokuluyordu. Kendi kendisine hayret ediyordu! O kadar serbest ve yeni fikirlerle meşbu olmasına rağmen Seniha'nın bir sözü üzerine o kadar korkması bununla, hiçbir şeyden haberi olmayan Ali Fikri'yi ihtimal pek çok müteessir etmesi pek garip değil miydi? Acaba o hakikaten bu ihtirazın farkına varmış, bunun manasını anlamak için yürümüş ve kim bilir belki de türlü türlü tefsirlere düşmüş müydü? Belki de kendi kendisini bildiği için Namiye onun bu işin farkında zannediyordu da hakikatte Ali Fikri de hiçbir şey anlamamıştı? Fakat onun kadar hassas, zeki bir genç için bu garip hareketin farkına varmamak imkânı hiç tasavvur edilebilir miydi? Elbette anlamış ve elbette bununla meşgul olmuştu, acaba ne kadar? Bu soru ile zihni birdenbire irkildi. Fazla meşgul olması çocukluk arkadaşının kendisine karşı hususi bir meyli olmasını icab ediyordu. Belki de bu hususi meyl onda yoktu ve belki de onun kendi kendine bu kadar izam ettiği bir meseleye hatta hiçte fazla bir ehemmiyet vermemişti! Genç arkadaşının kendisine karşı böyle lakayt olması ihtimali ile kalbinde bir anda gelip geçen acı bir şey hissediyordu.

Fakat bu acı şey uzun müddet devam etmedi. Caddede gözlerine ilişiveren bir manzara ile ikisi de bir anda irkilmişlerdi; al bayrağı sarılı bir cenaze arabası harbiye hastanesinden aldığı kim bilir hangi Türk'ün kurtarılamamış maaşını mezarlığa götürüyordu!

Genç kız:

- Ah! Dedi, işte bir tanesi daha!

Sonra mütevekkil bir neferin, şu kaynaşan kalabalık arasında kırbacının dalgın ve mühmel hareketleriyle idare ve sevk ettiği araba yanlarından geçerken ikisi birden durdular ve belki de şu kaldırımlara sığmayan binlerce halk arasında hiç kimsenin duymadığı bir hisle, şehit tabutuna doğru döndüler; ikisi için de bu hareket gayr-i ihtiyârî ve aynı zamanda olmuştur. Ali Fikri:

- İşte, İstanbul! Dedi; zevk ve sefasından başka hiçbir şeyi düşünmeyen halk, sonra bu lakayıt insanlar arasında bütün bir facianın kelimesiz belagatiyle yüklü bir araba! İşte bu İstanbul'da oturmayı ben bunun için seviyorum:

Genç kız ilave etti:

- Ben de şu halktan, bir kısmının lakaydısını pek tabii buluyorum. Fakat diğer bir kısmın yani bizimkilerin lakayıtsızlığını bir türlü affedemiyorum. Ve bu lakaydıya...

“Eminim” diyecekti; fakat sözünü bitiremedi, ikinci bir manzara ikinci defa olarak ikisini de bir anda cezbetmişti. Hasan Kami, bir arabaya kurulmuş, sağ tarafında iri kırmızı şapkasıyla kalın bir mantoya bürünmüş, boynu atkılı bir Rum kadını, süratle yukarı doğru gidiyorlardı.

Ali Fikri:

- İşte, dedi, bir numune daha! Hasan Kami onları görmemişti. Namiye sordu: [S.314, s.3]

Mabadı var

3.120. Üç Yüz On Beşinci Sayı

Bize de Mübareği Size de!

Andal gelin, yengeyi halayık zannedermiş!... Şark'ın dört yeni müstakil hükümetleri acaba siyaset-i hazırayı ne zannediyorlar?... Bence mesail-i cedidenin en ziyade can alacak noktası burasıdır. Biz, eski gelin Avrupa siyaseti arasında kocadık, çoluk çocuk sahibi olduk, hâlâ kaynana zırlıtısından, elti, baldız, kayınço derdinden kurtulamadık. Yok komşunun beline baktık, yok izinsiz çarşıya çıktık, yok bacı dadımın kedisine pişt! Dedik diye asırlardan beri başımıza örülmedik çorap kalmadı!

Siyaset böyledir.

- Benim ayağımın bağını çöz.

Dersin,

- Senin elin yok mu?

Der.

- İstemem seni herif!

Dersin akşama çıkar çıkar gelir. İstersen kapıyı açma. Cam bir tarafa, çerçeve bir tarafa! Geceleyin bir kavga, bir rezalettir çıkar. Üstelik bir de ortak alır.

Şarkı söylersin:

- Bizim gelin gönle uğramış!

Derler... Köşeye çekilir oturursun.

- Külkedisi!

Diye ad takarlar. İşi hamaratlığa vurursun, ortalık süpürmeye, çamaşıra, yemeğe, suya, oduna seni sürerler.

Oturursun:

- Nedir bu benim çilem!

Diye ağlarsın. Mahallenin ne kadar kayış bacak toramanları varsa toplanırlar, el vurarak, sırtkan yüz, yayık ağız:

- Ağlamış, ağlamış kıcına kabak bağlamış!

Diye eğlenirler, öksürük olursun,

- Verem!

Tıksırık olursan

- Yelloz!

Süslenip sokağa çıkarsan,

- Şıllık!

Sımsıkı kapalı gezinirsen,

- Karakoncolos!

Biraz huysuzlanırsan,

- A!.. Biz bilmez miyiz, eski huyu! Seni keser, hasbünallah okursun.

- Sinsi!

Elinden bir fincan düşer,

- Sarsak!

Sakız çiğnersin,

- Her gün her saat tıkmıyor!

Kocanla hoş geçinirsin,

- Büyücü karı!

- ...

- ...elh.

Derler. Bahçeye çık kabahat, içeriye gir kabahat!...

Sonra,

- Gelin çiçek, her dediği gerçek!

Diyen olmaz.

Hâlbuki bunlar şimdi şark-ı karipte dört ortak!

Kaynana, azgın Bolşevik!

Dedikoducular kurnaz, Avrupa!

Bakalım, ne yapacaklar?!! [S.315, s.1]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Romanı: 56

Muhuttin

Gurub

- Kim bu? Acaba nereye gidiyorlar? Nereye gittiklerini pek bilmiyordum ama yanındakinin kim olduğu pek belliydi. O zaman uzun uzadıya Hasan

Kami'den bahsettiler. Güya İstanbul'a tahsil için gelmişti! Ne zaman Tokatlıyan önünden geçseler, akşamüzerine doğru mutlaka orada oturuyor görüyorlardı.

Namiye:

- Hemde, öyle bir kuruluşu var ki... Diyordu; geçen akşam oradan geçerken camekânın arkasında beni görünce arsız bir tebessümle sırttı. Öyle müziç nazarları var ki yüzüne bakmaktan öğreniyorum... Acaba Naci Bey kardeşinin bu hayatından memnun mu!

Orasını Ali Fikri de bilmiyordu; Seniha'ya nazaran hiç memnun değildi; fakat onu ıslah içinde hiçbir şey yapıyor görünmüyordu. Namiye sordu:

- Acaba parayı nereden buluyor! Dedi;

Buralarda böyle yaşamak için iyice para sarf etmek lazım gelir, değil mi Fikri Bey? Fikri'nin bu tarzda hayata dair tecrübeleri olmamakla beraber elbet iyice paraya ihtiyaç olmasını pek tabii görüyordu.

- Evet dedi, elbet para lazım... Zannedersem biraz ailesi, yani babası gönderiyor, biraz da ağabeyi veriyor... Zaten Darülfünun henüz açılmamış olduğu için ağabeyinin yanında çalışıyor. Kim bilir, belki tüccar işlerinde de alakadardır?

Bu husus üzerinde daha fazla durmadılar; iki tesadüf, kendilerini biraz evvel ki dalgınlıktan çıkarmıştı. Namiye evde iken duyduğu meserret hisleri tekrar gelmiş, mütemadiyen söylüyordu. Kâh tesadüf edilen tanınmış bir çehreye dair konuşarak kâh böyle bir tesadüfün ilham ettiği fikirler ve hisleri teati ederek yürüyorlardı. Namiye bir aralık yolun uzunluğundan şikâyet etti; o zaman bir tramvaya binerek Şişli'ye kadar gitmeyi muvafık buldular. Şişli'ye geldikleri zaman evvela ne tarafa gideceklerini tayinde tereddüt ettiler. Sonra rastgele ayaklarının gittiği yolu tutup Hürriyet-i Edebiyeye doğru yürümeye başladılar. Yollar burada da kalabalıktı, ne vakitten beri müstesna olarak, pekiyi giden bu kış başlangıcının güneşli akşamından istifade etmek isteyen bir sürü halk yayan, araba ile yalnız başına, çift; yahut bütün bir aile yollara dökülmüştü; bir kısmı giderken diğer kısmı dönüyordu. Yan yana, açık havaya, geniş ufuğa çıktıklarından beri daha şen ve daha müteheyyiç

yürüyorlardı, Namiye Ali Fikri'nin kolunda, gittikçe ona daha ziyade yaklaşıyor, temiz ve taze bir hava yarım saatten fazla devam eden bir hareketle daha ziyade canlanan kışın(?) verdiği hararet içinde, genç arkadaşına sanki sokulmak istiyordu; dudaklarından şen kelimeler, geveze bir kuş gibi, hiç bir dalda durmayarak, bir bahisten diğerine atlaya atlaya, hatta Ali Fikri'ye hiç nevbet vermeyerek mütemadiyen söylüyordu.

- Ah, bu ne tatlı bir huzurdu! Dostu böyle kolunda hissetmek, küçük elinin hafif hareketleriyle kumandasına tabi olup ilk kâh şu tarafından, kâh bu tarafından giderken arada sırada sağ omuzunda onun vücudunun adeta kostümleri delip geçer zannını veren hararetini duymak, sonrada hep böyle kulağının dibinde sıcak nefesiyle okşayarak, şen ve zarif bir güzellik içinde yürümek, yürümek. Evet, bu ne güzel şeydi!

Darülaceze'ye giden yola dalmışlardı. Düz ve muntazam şose, burada artık kabalaşıyordu. Gezmeye çıkanların birçoğu buralara kadar gelmeden ya şurada burada yolun kıvrımları arasında kayboluyor yahut daha ziyade uzayarak geri dönüyorlardı. Şimdi Sultan Selim taraflarında, eski İstanbul'un sanki bir mutad bir hüznle örtülmüş gibi duran sisli ufuğu üstünde güneş guruba yaklaşmıştı.

Hafif rüzgâr süratle sertleşiyor, yolun iki tarafındaki büyük ağaçlarda son kalan yapraklar, arada sırada küçük bir rüzgâr darbesiyle havada birkaç defa döndükten küçük dalgalar çizdikten sonra, bazen ayaklarının dibine, omuzlarına, bazen de şu yolun yeni tarafındaki hendekleri dolduran çürümüş eski yapraklar arasına düşüyorlardı. Etrafta ulu bir kış manzarasının üstünde parlayan soluk bir güneş neşesi dolaşıyordu. Bir aralık yeni bir bahsi bitiren Namiye, etrafının bu hazin manzarasını seri bir nazarla süzdükten sonra.

- Oh, dedi. Ne güzel yer! Şairler yeri!

Uzaktan süratle kendilerine doğru bir fayton yaklaşıyordu; bu şairane akşam seyrini yapanları anlamak için araba yanlarından geçerken ikisi de birden başlarını çevirmişlerdi; araba süratle geçti, Namiye:

- A!.. Dedi, yine onlar!

Evet, onlardı; bu defa Hasan Kami, biraz evvel gördükleri kadını adeta kucaklar gibi göğsüne doğru çekmiş, suratla giden arabanın içinde etraftan ne denebileceğini bile düşünmeyerek avdet ediyordu; bir saniye içinde yoldakilerle arabadakiler birbirlerine bakışmışlar, sonra aynı süratle birbirlerinden uzaklaşmışlardı. Ali Fikri:

- Bizi tanıdılar mı?

Diye sordu. Bu arsız herifin kendilerini tanımış olmasını da hiç istemiyordu. Namiye de içinden böyle düşünüyordu. Onların böyle kol kola birbirlerine sokulmuş, yalnızca şu تنها kırlarda beraber dolaşmaları kim bilir Hasan Kami için nasıl bir dedikodu mevzu teşkil edebilirdi! Her ikisi de, bir anda aynı şeyi düşünmüşler, fakat şu tatlı akşamın huzur ve şiiirini ihlal etmekten korkarak bir şey söylememişlerdi. Bu his Namiye için birinci değildi; onun için o Ali Fikri kadarda meşgul olmadı; Seniha'dan işittiği şeyden beri bu endişe ile uzun uzun meşgul olmuş, sonra bu kadar sırf bir dostluk için ancak dedikodu ihtiyacından doğacak bir hisle söylenebilecek şeylerin o kadar çok düşünmeye değeri olmayacağına kanaat getirmişti. Şimdi de isterse Kami birçok dedikodu yapabilirdi? Ne ehemmiyeti olabilirdi?

Yolun nihayetine kadar gelmişlerdi; güneş gurub ediyordu; manzara burada düzlükten ve darlıktan çıkarak, birden bire muazzam bir şey olmuştu. Önlerinde, ayaklarının altında kâğıthane sarı bir şerit gibi şimdi daha ziyade koyu bir renk alan derin vadi içinden Haliç'e doğru uzanıp gidiyor, sağ taraflarında ıssız ve sakin dağlar, öte tarafta akşam heyecanlarıyla çalkalanan büyük şehre karşı uzaktan hüznün ve sükûnet içinde bakarlarken tepelerde uzak ve yakın köy gölgelerinden başlayan bir hayat alameti, yokuşlardan akarak uzaklara doğru, akşamın sisli gölgelerine ve parlak renklerine bürünen kocaman bir şehir levhasına karışıyordu. Fatih Sultan Selim, Süleymaniye kubbeleri bu manzara üstünde hâkim bir haşmetle, şimdi kaç dakikadan beri kaybolan güneşin bakiye-i iltimatıyla parlayan pencerelerinden, yüksek bir hülya içinde müstağrik, etrafı seyrediyor gibiydiler.

Durmamışlardı, Namiye, manzaranın bu haşmeti karşısında bu defa sevilemiyordu. Yalnız Ali Fikri'ye daha ziyade sokulmuş, sanki bu yeni başlayan kış akşamının müstesna lütufkârlığındaki şiiiri daha iyi hissetmek için bu sokuluştan istiane ediyordu. Ali Fikri, bugün kendisine karşı o her vakit ki sükûtu içinde [S.315, s.3]

Mabadı var

3.121. Üç Yüz On Altıncı Sayı

Yuf Borusu!

Kendi söylemedi, gazetelerin birinde okudum. Bizim (Borazan Tevfik) Bey Şubat'ın üçüncü günü (Tepebaşı) Kışlak tiyatrosunda vereceği konsere gelmeyenlere yuf borusu çekecek imiş!

Çalamaz!

Artık onun borusu ötmez!... Ötse bile güme gider. Çünkü zamanede zamanede boru o kadar çoğaldı ki bir araya gelseler muazzam ve muhteşem bir (Düttürü Leyla) faslı teşekkül eder!

Borazanımız, kendine güvenirse yuf borusunu bunlara çeksin!.. Hatta öttürmesini pekiyi bildiği için konserdeki numaraların altına:

“Borulara yuf borusu”

Diye bir numara daha ilave etsin! Biz de sanat rağbet ne miş, o zaman görür!

Fakat yine anlamazlar. Anlamazlar değil anlayamayız belki kendisi de görmüş, yetişmiştir. (Deli Corci) diye bir divane var idi. Tam otuz sene İstanbul sokaklarında boru öttür öttüre dolaştı da:

- Delidir!

Diye eğlenir idik!... O zaman kiminin hatırına gelir idi. Bütün Avrupa ırk-ı kaim makamları, Çinli, Japonlu, Senegalli, Malagaşlı, Turani, Hintli, Amerikalı, Avusturyalı efradı sıra ile burayı ziyaret ederek burnumuza boru öttürecekler!..

Yuf borusu denilince zavallı Bektaşî'yi hatıra getirmemek mümkün mü? O dememiştir a, şair (Kazım) Paşa merhum kasidesinde nekiriyle beraber gömülmesi hikmetini tasviren güya ruz-ı kıyamette dirilince:

“Büyüklerin varıp ayağına sürüp yüzler

“Cenab-ı Hakk'a şefaatlerin rica edeyim

“Kabul olursa ne âlâ niyazım olsa gerek

“Çekip hulûs ile bir yuf borusu cümlesine

“Safayı hatır ile eyleyim cehime sefer”

Demiş imiş!.. Hâlbuki benim işittiğim böyle değil idi. Mahşerde kalkar, etrafa bir göz gezdiririm, baktım ki orası da burası gibi... Yaratana sığınır, oraya da bir yuf borusu çeker, alır başımı giderim! Tarzında idi ki bence en doğrusu da bu olacak! Fakat öyle zannediyorum boru, kıyamette kalmayacak!..

Tevfik'im sabırlı olsun! Nefesini beyhude ziyan etmesin!... Galiba derviş merhumdan evvel yuf borusunu biz çekeceğiz!.. Hele sulh olsun. Bakalım! [S.316, s.1]

A.R

Bir icmal Tarihi

“7”

Devlette, millette hiçbir kabiliyet bırakmamak amali, mamafih ıslahat-ı teşebbüsâtı- Teşebbüsât umrânperverâne ne şarta müelliftir?-Vehm-i mütezayit, muhit-i milüs - Bu ecmân-ı tarihiyeyi yazmaktan maksat nedir?-Daire-i kitabete tekrar rücu ne zaman kabil olacak?- Sadık Paşa kabinesi niçin azlolundu?- Bir daha kaç mana ifade eder?- Mütercim Rüştü Paşa niçin tekrar sadrazam oluyor ve sonra niçin azlediliyor?- Safvet Paşa'nın sadareti -Kıbrıs azasının İngiltere'ye terki - Rodop Balkanı hadisesi - Sultan Hamid Avrupa hakkında ne kadar garip bir fikir biliyor! -Abdülhamid Han ne zaman geniş bir nefes alabiliyor?- Nîr fırsatın tulu -Cilve-i kader -Sultan Hamid devlet ve millete hizmet etmek istemedi mi? - Zavallı padişah - Devlet, Sultan Hamid Han zamanında bir devlet-i muntazama olmuştur- (M) imzalı tezkereler -Tunuslu Hayreddin Paşa sadrazam -Kaimeler Bayezid Meydanı'nda yaktırılıyor- Hayreddin Paşa yalısın önündeki iskeleyi yıktırarak istifa ediyor! -Abdülhamid aram-ı kaderi bilir miydi ve devletini kurtarmak ister miydi? -Altı senelik sadrazamlar - Said Paşa'nın beş senede dört defa sadrazamlığı -Teşebbüsât umrânperverâne - Bunların hepsini Said Bey mi yaptı? - Bir taraftan mirat-ı Medine diğer cihetten casusluk tesisatı -Her sınıf memurdan her sınıf halktan jurnalciler- Muhit, melanete gayet müsait -Avrupa padişahı anlıyor- Şark Rumeli hadisesi - Kamil Paşa'nın sadareti...

Suavi vakasından Meşrutiyet'in ilanına kadar Abdülhamid'in bütün endişeleri, bütün ihtimamları devlette, millette kendisine karşı biz kabiliyet-i mukavemet bırakmamaya initâf etmiş, fakat aleyhinde bulunanların iddialarına rağmen birçok

ıslahat ve imarata de kendisi tevessül eylemiştir. Yalnız bu yoldaki teşebbüsat-ı umrânperverâne nefs-i hümayuna muzır olmamakla meşrut ve bu şartta gerek kendi vehminin günden güne tezayüdü, gerek muhitinin nihayet-i cife hâline gelecek derecede tefsîhi sebebiyle her sene, belki her ay daha ziyade mahsus ve meşhut idi.

Ben bu icmal-i tarihiye de bütün bir devr-i saltanatın vekâyını ve bir müstesna şahsiyet-i istibdadın kafe-i ifâlini gösterecek değilim: İcmali yazmaktan maksadım daire-i kitabetten tebliğ olunan iradat-ı seniyyenin led beyanını tebyin edeceğim sırada karilerime iktiza eden malumatı ihzardan ibaret idi; bu maksatta, ümit ederim ki hasıl oldu. Şimdi icmalî noksan bırakmak için Suavi vakasından benim mabeyn kâtipliğine memuriyetim zamanına (1304 Rumi) yani Kamil Paşa'nın ilk sadareti o ana kadar küzerân olan hadisatı muhassiren anlatacağım. Sultan Hamid'in hayat-ı şahsiye ve siyasiyesini de hakaik-i ahvale muvaffak bildiğim malumata ve efkâr-ı mahsusaya göre gelecek makalemde itibaren yine mecmuadan izah edeceğim. Bunları yazdıktan sonra daire-i kitabete rücu ile iradat-ı seniyyenin tebyin-i mahiyetine girişsem. Hatıratımın sahâifinde müzmir ve mühim noktalar kalmaz itikadındayım:

Suavi vakasında Sadık Paşa'nın taht-ı riyasetinde bulunan Heyet-i Vükelayı Sultan Hamid bittabi derhâl azletti ve buna vakıa esasında vükelayı Sultan Hamid bittabi derhâl azletti ve buna vakıa esasında vükelanın mabeyn-i hümayuna lüzumu kadar isticâl ile gelmiş olmamaları ve âdeta Suavi teşebbüsünün ne netice hasıl edeceğini terkip edercesine makamlarında intizar etmiş bulunmaları vahimesi sebep oldu. Kendi zamanına göre pek ciddi malumat erbabından olan Sadık Paşa merhum evvela valilikle ve bilahare Limni Adası'nda ikamet-i memuriyetle Cezâir-i Bahr-i Sefid'e tebîd ederek Limni'de irtihal etmiştir. Abdülhamid Kara Vezir unvanıyla müştahir Sadık Paşa. Suavi hadisesinde başvekil bulunmasını affedememişti. Hatta Paşa'nın vefatı mesar telgrafnâme takdim olunca "Limni'de defni Allah taksiratını affetsin buyrulduğunun sadarete tebliği" idaresini daire-i kitabete göndermiştir. Alelade zikrolunsa bir cümle-i dâibeden ibaret kalan şu sözlerin Sadık Paşa merhuma taalluk edince ve böyle resmen Babialî'ye tebliğ olunca ne kadar manidar olacağı ve ersene-i izahtır.

Sadık Paşa kabinesinden sonra mütercim Mehmet Rüştü Paşa tekrar mevki-i sadarete getirildi kendisinden emniyet-i hümayun katiyen münasip idi; fakat Sultan Hamid'de

emniyet etmedikleri insanlara bir buhranı izale edinceye kadar tevdi umur etmenin faidesini takdir eden kıyasatdaran zulmeden idi. Rüştü Paşa'nın son sadareti kırk gün kadar devam etmiş ve kendisine Suavi meselesinde zi-medhâl farz olunan birçok insanların nefi ve teferripleri işi gördürüldükten sonra iki şekl-i tezvirin, yani Reşat Efendi'yi iclas maddesinin kurbanı olarak azlolunmuştur.

Mütercem Rüştü Paşa'yı mesned-i sadarete takip eden Hariciye Nazırı Safvet Paşa Rusya Muharebesi'ne muhalefetle itimad-ı ameyi kazanmış bir zat mecil'üs-sıfat idi. Ve kabine riyasetine devletin pek buhranlı bir zamanda getiriliyordu: Zira İstefanos Muahedesinin tadiline İngiltere temâyüül göstermiş ise de bunun için Kıbrıs Ceziresi'nin İngilizlere terk edilmesini talep eylemişti; Bulgarların mezalimi günü gününe düçar olan Rumeli ahali-i İslamiyesi'nden birçok muhacir Devlet-i Âliye'nin münhezim orduları tarafından bittap müzaherete nail olamadıkları ve her tarafa başvurarak nihayet Rusya imparatoruna merhametten de bir faide görmedikleri için arz u canlarını muhafaza edebilmek üzere birkaç bin kısımdan ibaret bir müfreze halinde Rodop Balkan'ına tahsin ve ellerine geçirdikleri iki üç topu da tabih ederek zulmenin seyl-i huruşanına karşı küçük fakat kuvvetli bir mukavemet teşkil etmişlerdi; [1]⁴⁰ işte Safvet Paşa böyle muaddel iki meselenin karşısında bulunmuş ve Kıbrıs muahedesini hasb'ül-zarure imza ettiği gibi o sırada teşkil etmiş olan Berlin Kongresi'ne ahali-i İslamiye'nin avze-i istimdadını esmada(?) muvaffak olarak kongrenin kararına tevfiiken Rodop Balkan'ına İstanbul'da mutat bir heyet-i tahkikiye göndermeye ve bu suretle Bulgarların tecavuzat-ı melmunanesine hatme çekmeye muvaffak olmuşlardır.

Berlin Kongresi'ne hem esasen muharebeye hilafeti, hem de Avrupa'da da müsellim olan vukuf ve kıyaseti itibariyle Sadrazam Safvet Paşa'nın murahhası tayin edilmesi umur-ı tabiyede iken Aleksander Karatodori⁴¹ yaşanan memuriyeti Sultan Hamid'in Avrupa hakkında ne kadar garip bir fikir beslediğine delalet eder: Padişah devlet-i âliye murahhaslığına bir Hıristiyan'ı tayin etmekle hükümet mesanenin, daha doğrusu makam-ı saltanatın kavâid-i müsavata ne kadar samimi surette merbut

⁴⁰ [1] Şimdi Anadolu'da bütün bir milletin Yunan eşkıyasına karşı kıyam ve isyanına itiraz edenler acaba Rodop Balkan'ında tahassun ederek koca Rusya Devleti'nin galip ve kahr orduları tarafından himaye ve takviye edilen Bulgarlara karşı durmaya ve nihayet Avrupa'nın müdahalesini celp ederek canlarını, namuslarını kurtarmaya muvaffak olan bir avuç Müslümanın gösterdiği kahramanlığa ne derler?

⁴¹ Alexandre Karatodori. Fenerli Rum kökenli Osmanlı diplomatı ve Sisam adasının valisi.

olduğunu göstermek istiyordu! Hiç te zevahirperest olmayan mütefekkir Avrupa ise bu intihaptan memnun değil, bilakis bizar oldu; hele muhtedi Macar Mehmet Ali Paşa'nın da Karatodori'ye teraffuku bütün bütün sû-ı tesir hasıl etmiştir. Berlin Kongresi'nde halis Müslüman olarak bir Sadullah Paşa vardı! Mamafih Karatodori Paşa Müslim-i âlem olan kemalat ve fezail-i zatiyesi ile bütün sû-ı tesirâtı az zamanda muvaffak olmuştur.

Berlin muahedesinin imzasından sonra Sultan Hamid geniş bir nefes aldı. Yevm-i sülüsünden o ana kadar bin gaile ile geçmiş olan hengâme-i saltanatı umur-ı hariciye nokta-i nazarından hayli zamanlar imtidâdı pek memul bir devre-i sükûna dâhil olmuştu. İşte Berlin ve Kıbrıs muahedelerinden sonra Avrupa düvel-i muazzaması arasında bin türlü rekabetin tevellüdü, alelhusus resiyeye de anarşistliğin günden güne daha ziyade inkişafı ile padişahın devletini her muhâtereden kurtarması belki de onu üç alay-ı ikbaline iade etmesi için ufk-u ikbalinde tulû eden nîr fırsat bozulmaya başlar. Hiç olmazsa yirmi sene çarpa(?) ve ruhperver-i tecelliyât gösterir. Bir derecedeki Sultan Hamid'in zaman-ı saltanatında Devlet-i Osmaniye'nin alelhusus idare-i siyaseti öyle bir padişahkar-ı agâha müfavvaz iken, düvel-i muazzama arasında resin ve vacibü'l ihtiram bir mevki-i mümtaz-ı temin edememiş olması şayan-ı hayrettir. Hayfa ki halve-i kader şu biçare milletin veli-i istikbali olan halka-i zamanı bütün o dehayı siyasetini bütün o harikulade sarf-ı mesai hasletini bütün o usanmayan, bıkmayan, yılmayan sebat ve metanetini bir gubar- ı hayal gibi fezayı imkân içinde hicriye-i kalb ediverecek bir hastalığa malul etmişti: Vehim!

Sultan Hamid memlekette makam-ı saltanata muarıza edecek hiçbir kuvvet kalmadığına ve umur-ı devlete kendi istediği gibi bizzat idare edebileceğine emniyet hasıl ederek Berlin muahedenamesinin de imzasından sonra gavail-i hariciyeden azade kalınca devletin teali-i ikbaline hizmet etmek, milletini bervech senelerden beri çekmekte olduğu mesâib ona günden kurtarmak istedi mi? Sultan Hamid meydanı hâli bulunca küçüklüğe mahkûm padişahların hâl ü şanından olduğu gibi uzak ve amal-i şahsiyesini tatayyüb ile imale-i hayat mesleğini mi itibar etti? Hayır, bunu iddia edenler bulutlu havada güneşin mevcudiyetini inkâra kalkışan geç nazaran hilkattir; bilakis Sultan Hamid her şeyi, her şeyi yapmak, tarihte teyid-i nam etmek istedi; fakat hangi işe teşebbüs etse altından kendi nefsine mızır bir şey çıktığına, nereye elini uzatsa bir silsile-i fesadın ucunu tuttuğuna kanaat etmişti. Zavallı

padişah! Mamafih zaman saltanatında pek çok neciddât(?) ve ıslahat hayz-ı faale çıkmış ve bir kelime söylemek lazım gelirse devlet Abdülhamid Sani ahdinde medeni bir devlet-i muntazama halini iktisap etmiştir. Düşünmeli ki Sultan Hamid devrine kadar Babıali'den yazılan müzakere-i samiyeyi sadrazam zaman zaman imza atmaya tenezzül etmeyerek Amedci Bey'in yazdığı bir "m" harfi meham-ı umur memleketi tedvir için isyana muhtaç olmayan muarefeler gibi efkâr ve icraatta hükümrân olup gidiyordu!

Abdülhamid Han kim ne derse desin zaman-ı saltanatına medar-ı iftihar olan bütün icraat mebruresine umur-ı mâliyenin ıslahıyla başlamış ve bu maksadın temini için kifayet-i mübeccelesini keşf ü takdir ettiği Tunuslu Hayreddin Paşa'yı mesned-i sadarete getirmiştir.

Hayreddin Paşa kıymetleri kuşelik kâğıt dergisine inmiş olan kaimeleri Bayezid Meydanı'na kurdurduğu demir kafeslerin içinde ve halkın gözünün önünde ceste ceste yazdırarak kaime namını alan bela-yı bi-itibar mı hiç kimse ümit etmezken milletin başından defetmeye muvaffak oldu ve sekiz ay devam eden müddet-i sadaretinde daha bir hayli icraat-ı nafia ve müsemmereye iptidar eyledi. Lakin "Akvamü'l Mesâlik" ünvanlı eser şehrin müellif-i muhteremi fasl-ı sadrazam bu asr-ı medeniyette bir milletin, hele Osmanlı milleti gibi takib-i asar-ı mesâib altında ezilmiş olursa, inhitat ve infisahtan vekâyesi ancak en esaslı tedbire müracaatla kabul olabileceğine behak kani olduğu için Sultan Hamid'e Meclis-i Mebusan'ın ihtimal davetini musirrane teklif etti. Ve arz u teklifi mazhar-i müsaade olamayınca musirrane ve mükerrer istifalarıyla sadareten çekildi. Abdülhamid'in Hayreddin Paşa gibi sözünü esirgemez bir sadrazamı kendisini en istemediği tarz-ı hükümetin kabule katiyen ve mükerreren ihbar etmeye kalkışmasına rağmen mesned-i sadarete tutması, hatta Hayreddin Paşa'yı mabeyinden gönderilecek setim botun yanaşmasını men için yalısının önündeki iskeleyi hatmettirmeye mecbur edecek kadar sadrazamı azletmemekte ısrar etmesi âdem-i kaderini nasıl anladığına ve devletin içinde yuvarlanmakta olduğu mehalikten tahdisi kendisince esasen ne kadar mültezim bulunduğuna şahit bari olsa gerektir. Sonraları Cevat Paşa gibi evvela mütebasbıs saniyen kahraman, Refet Paşa gibi her dem meyyit-i zevata mesney olan sadaret-i uzama Hayreddin Paşa'nın istifası üzerine bin iki yüz doksan altıdan bin üç yüz iki sene sene kadar Arifi, Said, Kadri, Abdurrahman onun bir günü de saymak lazımsa

Ahmet Vefik Paşalar arasında tedavül etti. Lakin bu altı sene müddetin ancak yedi, sekiz ayı sadrazamların dördüne ve mütebaki beş küsür senesi de dört defa sadareti ihraz etmiş olan Said Paşa'ya aittir.

Adliye teşkilatı, Düyun-ı Umumiye'nin, Mekteb-i Mülkiye'nin, tekaüt sandığının tesis ve küşadı maarif-i umumiyenin ihtiyacat zaman ile mütenasiben tamimi, o zamana kadar gayet mühmel tutulmuş olan umur-ı nafianın şimendifer imtiyazları verilmek ve yolların yapılması için manzum vergiler tahsis olunmak gibi usul ve nezamet tesisiyle müfit ve meşemmir bir tarzda temin inkişafı; Bankalarının küşadı; orduların yeniden teşkil ve tenessuku, alelhusus sefahate nihayet verilerek sarfiyyûnun memleketin kabiliyet-i istihsâliye bile mutasıp bir dereceye tenzili ve umur-ı mâliyenin ıslahı gibi imar-ı mülke ve tesis-i medeniyete ait birçok teşebbüsât-ı ıslahatperverâne ve icraat-ı mebrure hep Said Paşa'nın bu beş altı senelik dört sadrazamlığı zamanında hayz-ı husule gelmiştir.

Bunların hepsini Said Paşa mı yaptı? Memlekete medeniyet-i garibenin kabulünde Said Paşa'nın pek büyük dahl ü tesiri olduğundan şüphe edilemez, o zamanın vesâisi tarihiyesini bir kere gözden geçirmek bunu teslim için kâfidir; şu kadar var ki Sultan Hamid istememiş olsaydı bu icraat-ı nakş bir aydan ibaret kalırdı: Padişah'ın hayz-ı faale isalini arzu etmediği bir işi nasıl meclisten meclise, komisyondan komisyona atarak çürüttüğünü nihayet adını bile ortadan kaldırdığını ben o kadar iyi bilirim ki!

Sultan Hamid ıslah ve imar-ı memleket için yalnız sadrazamının maruzatını kabul değil, birçok teşebbüsât-ı umranperveraneyi bizzat keşf u takrir etmiş, ihtiyacat zamanı tamamen takdir ve mukteziyatını icra eylemiştir.

Eyvah, eyvah ki bir taraftan devleti harice karşı bir sınıf ahinin ile kuşatacak, vatani dâhilen bir dehşet-i hakdiyeyi hâline getirecek muberrat-ı medeniyenin tesisine âğaz eden padişah diğer cihetten devleti de, vatani da hatta kendisini de girdab-ı inkırazı sürükleyecek şevaib-i ahlakiyeyi gittikçe daha bariz ve şamil bir surette terevvüc ediyor, melanet-i teccüsüsü vükelasından, vüzerasından, ulemasından, müşiran ve ferikanından, başlayarak büyük, küçük bütün memurlar, ağniya-yı tüccar ve ziraattan, erbab-ı ilim ve irfandan, sanatkârandan, ehl-i kalemden, anasır-ı muhtelif erkânından, Frenklerin ileri gelenlerinden itibaren sunûf ahalinin her ferdine tamam edecek melanet-i meccüsüsü milletin ta canına işletecek kadar mahirane, desâis-karane vesait ve esbabı ihzar ediyor. Her gün her saat bir yeni şekil-cest bir yeni

sima-yı şeytanet yetiştiriyor ve sadhezâr efsus ki kendi saltanatı hatta hayatını temin için kabul ve tatbik etmek mecburiyetinde bulunduğu kuvve-i vehimesiyle kani olduğu casusluk usul-ı idaresini tamamen azm ve temasla kabiliyetli bir muhit, bir muhit-i fesat ve nifakı da padişaha istediğinden ziyade muayyen ve zehir oluyor.

Hem devletini kendi, daima kendi idare etmek isteyen, hem tac u tahtını ve hayatını muhatarada, daima muhatarada gören padişah ne yaparsa Sultan Hamid'de onu yapmıştır. Temin-i saltanat için tesis-i tefrika!

Padişah'ın meşrep ve mişvarını artık herkes ve bittabi Avrupa pekiyi anlamıştı. Düvel-i Muazzama hatta sagire kendi menfaatlerini temin için Osmanlı şehriyarının vehmini gıcıklamak kâfi olduğunu takdir ederek işe giriştiler. Berlin muahedenamesinin temin eylesesini herkesin memul ettiği uzun devre-i sükûn, Girit'te, Makedonya'da hatta vilayet-i şarkiye de asarı görülmeye başlayan ihtila lâteden mai eşrafı Rumeli hadisesinin inkilâfiyla rahnedâr oluverdi ve işte Kamil Paşa da bu hadise üzerine mevki-i sadarete geldi. Ne bu hadiseyi ne de Meşrutiyet'e kadar Devlet-i Osmaniye'nin mübase-i miknet ve satvetini yerinden sökerek mülkümüzü böyle perişan eden sair bir takım hadisat-ı muazzane-i siyasiyeyi bu icmalde mevzu bahsedecek değilim. Onların tedkik ve izahı zamanı henüz hulûl etmemiştir. Belki de teşrihlerin mübaderet devletin bugünkü menâki-i siyasiyesine mugayir olur. Zaten evvelce de söylediğim gibi ben mücerret hatır etmek temin-i tefhimete medar olabilecek mesâile temas ediyorum. Bunları da kâfi derecede izah ettim sanırım. [S.316, s.3]

Ali Ekrem

3.122. Üç Yüz On Yedinci Sayı

Ya Sabır!...

- Falcı!.. Kokorozlu fala bakar!.... ..Kavuklas!...

Bunda bende ile kadim bir itikad-ı batılın son heyecanlarımı uyandırıyordu.

- Falcı maydanozlu fala bakar!.. ..Hopas!..

İnsan yalana da düşkündür!

Acaba hakikaten o demir gibi soğuk yüzü

- Gözlüklü, şişman bey! Sana bir fal açayım mı?
- Aç bakalım!

Yanında memelik meşata-i rengine inzimam eden tatlı sözü daha munis daha dilnövaz mı geliyor?

- Falcı?. Aynalı fala bakar!.. Haydi kavuklas, hoplas!.. Kokorozlu, maydanozlu!..

Aynalı fal!.. Meret-i şunun ve hadisattan akseden sevr-ı günagun bununla mı malum olacak?

- Gözlüklü, şişman Bey! Sana bir fal açayım?
- Aç bakalım!
- At şuraya bir yüzlük!

Yalana da mı para?... Dinlemek de cabası!

- İyi çıkarsa veririm!..
- Peşin vermezsen fal açılmaz!

Ne sağlam ahz ü iata? Demek yalanın kıymeti önce sigortaya giriyor, sonra başlıyor.

- Al
- Bereket versin!..

Ne oluyoruz? Yalandan bereket umuyoruz!. Bu ne sükut?.. Bu ne hal?..

Kirli bir mendil üzerine serpilmiş baklalara bakın. Aman!.. Bizim eski bakır okluk ne kadar hoş- endam!.. Yavru bir kaplumbağa sırtı tersine dönmüş!.. Mavi boncuk da var.. Görüyor musunuz? Gözlerim eğleniyor...

- Hoşsun, iyisin, dilbazsın, hatırnazsın!..

Koltuğa mı geliyoruz!..

- Fakat biraz kurnazsın,

Orası öyle!

- Elin açıktır, gönlün açıktır, her işin açıktır!..

- Açıkları sıralama!
- Çok günler görmüşsün, gülmüşsün, zevkler, safalar etmişsin!

Burnumuzdan gelmeyeydi dediğin doğru idi.

- Ama bugünlerde bir şey için pek meraklısın! İçin için ağlıyorsun da kimseye bildirmiyorsun!
- Doğru be!
- Uzaklarda mı desem, bağlarda mı desem (eliyle kaplumbağayı çevirerek) dağlarda mı desem. Korkma say, coğrafya-ı tabiye dair ne kadar kelime biliyorsan söyle!
- (Yine eliyle bir küme baklayı göstererek) Bir kalabalık için vuruluyorsun?.. Gece gündüz oradan bir haber bekliyorsun...

(Bu defa mendilin kenarına kadar atlamış birkaç dağınık baklayı toplayarak)...

- İşte aklın böyle dağınık!

Biliyor be!.. Bilmiyorsa bile konduruyor! Mendili topladı, bir daha açtı.

- İşte o haber!.. Beklediğin haber!.. Mal mı, can mı belli değil...

İkisi de!

- Gelecek, gelecek!

Falcının gözüne baktım ki gözleri derin bir hayal-i gaibi mahri eder gibi dalgın duruyordu. Kadının bu vaazı, muğlataları arasında kendisinin de bir itikada merbut olduğunu ima ediyordu. Hatta içini çeker gibi oldu. Başımı sallaya sallaya:

- Gelecek!.. Gelecek (parmaklarıyla bir iki büyük baklaya dokunarak) iki aya üç aya kadar!..

Acaba sulh mu?

Yine topladı bir daha attı, bu defa baklalar daha toplu idiye de kümenin etrafında bir iki avare var idi, bir tanesi de bağaya sevr olmasın idi!

- Düğün var...
- Ne var?
- Düğün!.. Bak!.. Senin baklan binmiş..

- Ne yapmış?
- Binmiş!. İşte haberin!. Yanı başında duruyor!.. Boncuk da var.. İşte yeni iki bakla!.. İki ay geçer geçmez gelecek!..

Hala zihnimden gitmiyor. Adeta ufak ufak helecan bile veriyor. O dakikadan beri günleri sayıyorum. Bugün altıncı gün! Daha elli dört gün var... Günler de uzamaya başladı!.. Ya sabır!.. [S.317, s.1]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Romanı

Muhittin

Gurub

Büsbütün başka bir çehre ile çıkan genç arkadaşının arada sırada kulaklarını okşayan sıcak teneffüsü ile mest olmuş gibiydi, bir müddet, öylece sessiz ve sakin kaldı. Sonra, rüyadan uyanır gibi bir hareketle Namiye:

- Çok güzel!

Dedi. Ali Fikri aynı kelimeleri tekrar ederken Namiye'nin gözü biraz ötede geç kalmış veya erken açılmış cansız duruşlu sarı bir çiçeğe ilişmişti; büsbütün şu dalgın ve düşünceli tabiatın yegâne çiçeği olmak lazım geliyordu, genç kız, güzel şeyler karşısında derinden gelen bir heyecanla:

- Oh, ne güzel! Ne güzel! Diye âdeta sevincinden sıçramak isteyerek onu koparmaya teşebbüs etti.

Durdukları yerden bir az ötede, fakat küçük bir iniş(?) üzerindeydi. Eğildi, sağ elini uzattı tutmak için biraz daha uzatmak lazım geliyordu.

- Elimi tutar mısınız?

Dedi, Ali Fikri Namiye'nin ince bir eldiven içinde deminden beri kolundan ayrılmayan elini tuttu; oh, bu el, bu küçük el! Ali Fikri'nin avucu içinde bu el şimdi, sanki küçük bir kuş gibi titriyordu.

- Sakın bırakmayın!

Diye eğilen Namiye bütün kuvvetiyle Fikri'nin elini sıkarken genç adam, şimdi küçük elden çıkan seyyâlenin yavaş yavaş bütün asabını istila ettiğini onunla birden bire içinden garip bir titreyiş, baş döndüren, göz karartan, kalbe heyecan veren bir şey geçtiğini duyuyordu. Sarı çiçeği bir hamlede koparan genç kız asker kolunun kuvvetine asılarak doğrulduğu zaman Ali Fikri, en kuvvetli iradelere bile hâkim olan bir baş dönüşü içinde, birden bire bu küçük eli dudaklarına kadar götürmek ihtiyacıyla titremişti: Fevkalbeşer bir gayretle kendisini topladı, fakat avcunun içinden ayrılmak istemiyor görünen küçük eli bir türlü bırakamıyordu... Namiye de kendini toplamıştı.

- Dönmeyelim mi?

Dedi. O zaman tekrar kol kola girdiler. Bu akşamın yavaş yavaş artan gölgeleri içinde süratle, döndüler.

Üçüncü kısım

-1-

Dört aydan beri Ali Fikri yeni bir âlem içindeydi, dört ay! Dört büyük ay! Bu sabah, Namiye'nin yeni bir mektubu kendisine “ Ne vakit geleceksiniz? İstanbul'da sizi bekleyenlerin gözlerini daha ne vakite kadar yollarda bırakacaksınız? “ Suallerini sorduğu zaman bir kere daha zihnen hesap etmiş, İstanbul'dan çıktığı günden beri, bu gün fazlasıyla, tam dört ay geçmiş olduğunu görmüştü! Ve bu aylar ne kadar çabuk geçmişti! Şimdi kendi kendisini gösterdiği azimkârlıktan dolayı tebrik ediyordu, her gün gidebilmek elinde olduğu halde işte dört aydır ayağını İstanbul'a atmış değildi.

Önce buraya gelirken sıkılacağından, durmayacağından korkmuştu. İstanbul'un bir mahallesi olan bir yerde, altında kendisini Kadıköy'üne kadar indirecek her zaman bir at bulunmasına rağmen fırka-i karargâhının en sadık bir bekçisi gibi üç aydır Çekmece köyünden ayrılmamış, kışın karanlık günlerini burada ya yazıp okumak, resmî işler için çalışmak, yahut rastgele bir şeyle meşgul olmak ve ekseriyetle yeni erkan-ı harp reisiyle şurada burada konuşmakla geçirmişti; günler o kadar kolay geçmişti ki bugün Namiye'nin mektubu kendisini, gayr-i ihtiyari, bir kere daha günleri hesap etmeye sevk ettiği zaman netice kendisini hayretlere düşürmüştü. Şevket Nihat Bey bazen onun sabırlılığı ile eğlenirdi.

- Târek-i dünya oldun. Fikri, İstanbul'a ayak bile attığın yok... Annenle baban da mutlaka kabahati bana bulurlar. Oğlumuzu izin vermiyor, derler.. Bari şunlara anlat ki benim kabahatim yok...

Filhakika izin istemiş olsaydı, bundan bol şey yoktu. Fırka bir taraftan sevâhilin bekçiliğini yapıyor, diğer taraftan kadrolarını tensik ve ıslah ile uğraşıyordu. Alayların biri Ömerli'de diğeri Yeniköy'de üçüncüsü de Şile'de idi. Karargâhta kendisi için yapılacak pek çok iş olmadığından ne vakit izin istese kumandanı vermemezlik etmeyecekti; bununla beraber İstanbul'dan çıkarken verdiği kararda sebata azmetmiş ve işte bu gün dört aydır azminden geri dönmemişti.

Onu bu karara sevk eden amil de bilhassa Hasan Kami'nin yaptığı dedikodular olmuştu, Şişli akşamı kendisini o kadar sarsmış, eritmişti ki eğer birkaç gün sonra, Seniha'dan Hasan Kami'nin yaptığı dedikoduları öğrenmemiş olsaydı daha ileriye gidecekti. Hâlbuki Hasan Kami'nin dedikoduları onun nagehani bu kararı vermeye sevk etmiş, birkaç gün sonra fırkalarının karargâhları tayin edince doğru kumandanının yanına gelmişti. Seniha bu dedikodulardan pek tabii bir şekilde bahsetmişti. Hasan Kami'nin Namiye ile kendisinden nasıl imalarla bahsettiğini anlatmış, sonra sanki büyük bir cürmü meydana çıkmış gibi kızarıp bozaran kardeşini bu tesirini anlayamamaktan mütevellit samimi bir hayret içinde kendi fikrini ilave etmişti.

- Oh, çok iyi biliyorum ki demişti: Namiye ile sizin aranızdaki münasebet hani şu çocukken hep beraber oynadığınız romanlara ait dostluktan başka bir şeyle mütehasıs değildir; bununla beraber, ağabey, daha fazlası da olsa, bu münasebet yavaş yavaş- nasıl söyleyim? - İki genç arasındaki bir münasebet şeklini de alsa yine bundan tabii bir şey olamaz ve herkes, yalnız Hasan Kami Beyefendi müstesna, bunu pek tabii, pek nezih, pek meşru bulur! Ve devam edip etmemek için bir lahza tereddütten sonra ilave etmişti:

- Hatta, eğer bu küçük kardeşi için ağabeyi bir tavsiyede bulunmaya cevaz varsa, diye bilirim ki Ali Fikri Bey. Eğer bir gün ölmeyi düşünecek olursa her şeyden evvel hatırlaması icap eden kız Namiye olmalıdır!

Ali Fikri önce bu mantığı pek tabii ve pek sade bulmuşken, sonra içinden kemirmeye başlayan bir takım mülahazalarla, nihayet bir müddet İstanbul'dan uzak durmaya karar vermişti. Kendisi için değil, bilhassa Namiye için müteessirdi; onunda

kulağına girebilecek olan bu yolda dedikodularla müteessir olacaktı. Buna da kendisinin sebep olması affedilmez bir kabahat olmayacak mıydı? Bundan başka, zaten bu kadar gürültüler içinde böyle şeylerle meşgul olmak, bir asker için herhâlde şerefli bir meşgale teşkil edemezdi; şu halde İstanbul'dan bir müddet uzaklaşarak kendini başka şeylerle meşgul etmeye çalışmak en tabii ve en makul bir yoldu.

İşte, bu mülâhazalar içinde verdiği kararda durdu. Dört ay bir günden beri şiddetle sebat etmiş, Çekmece köyü ancak ya kumandanıyla teftişe çıktıkları yahut yeni Erkân-ı Harbiye Reisi Ali Şekip Bey'le cevelanlar yaptıkları zaman terk etmişti. Böyle münasebetler haricinde bütün günleri bu küçük köyde, basit bir muhit içinde âlemden uzak, unutulmuş yalnız mahdut birkaç meşgaleyle meşgul geçirmişti.

[S.317, s.3]

Mabadı var.

3.123. Üç Yüz On Sekizinci Sayı

İzciler Yurdu!

Arapların:

(Her vadide bir tilki izi vardır) mealinde bir darb-ı meselleri var imiş. Eğer bu söz hakikat-i ahvalinden muktebes ise bizim vadilerde izlerinden geçilmez, öyle izler ki ecdadı böyle şaşırtmış, ihfadı çıkmazlara sevk eylemiştir! O tilkilerden buralarda yampça yampça gezinenlerin mi, parmak uçlarına basıp geçenlerin mi, topuk çalanların mı, yan bastıların mı, makas adım atanların mı, çizme, postal giyenlerin mi fink atan okçuların mı, ayak sürüyenlerin mi, yoksa çıplak yürüyenlerin mi izlerini istersiniz?

Hakikat buralara köylerimizden bir kaçına ilm-i mahsus (tilkilik) deyip geçmeli!

(Paris) Muahedesinden beri tamamiyet-i mülkiyemiz namına bu izler üzerinden yürüyüp gitmekteyiz. Az gittik uz gittik, dere tepe düz gittik. Gözümüzü açtık baktık ki gayeden bir çuvaldız değil, milyon çuvaldız geri gitmişiz!. Vaktiyle:

- Elbette millet öder!

Diye yapılan borçlar, bu izlerin cigergâhımıza çıkan bir ucudur.

- Elbette millet gider!

Diye açılan harpler, yine bu izlerin cigergâhımıza çıkan diğer bir ucubedir.

Şimdi de güya mütarekedeyiz. Kurşundan, gülleden, bombadan, silah parıltılarından göz açamıyoruz. (Maraş) ateş içinde, (İzmir) zincir altında, civar kara ve kasabası darül-harb!...

Şehrin ihtiyacı başından artmış. Ekmeğin okkası on ile yirmi arasında, et yüz kırk kuruşta, süt kırk... Yumurta beşte, pirinç, yağ, fasulye, hatta patates fırlak, yüz bin Bolşevik kaçağı buraya hicret ediyor şimdi de:

- Elbette millet dayanır!

Kanaati başladı... Tatlı canı kurtarmak isteyen daha kimler var ise buraya buyursun! Bütün dünya burada onlar da gelsinler!.. Burası İstanbul değil darül-eman!.. Öyle ya!..

Darül-eman!.. İştiiyor musunuz? Her taraftan aman! Sedası geliyor! Evet, Türkler:

- Amana kılıç olmaz.

Demişlerdi. Şimdi karşıdakiler:

- Amana kılıç!

Diyorlar. Asri ahlakiyatta bu izler üzerinden yürümek için amana hacet yok! Hep eski bildiklerimiz. Baktık ki abalıdır, vur! Baktık ki bükemiyorsun,öp!.. Baktık ki aldıracak hali yok gir!.. Baktık ki sırtıyor, çak!

- Buna ne derler?

- Diplomasi

- Akvam-ı iptidaiye efrad-ı mağlubeyi zincire vururlar, gözlerini çıkarırlar, dudaklarını, burunlarını keserler, açlıkla öldürürler imiş!

- Ne vahşet! [S.318, s.1]

A.R

(Pierre Loti) nin Mühim Bir Açık Mektubu

Büyük Türk Muhibbi Fransa Hariciye Nezareti'ne Türk Davasının Belig Bir Müdafaanamesini Takdim Etti

Türk Meselesinin Hali Arifesinde –

-Biçare Türk Dostlarım!-

Yaklaştıkça meziyyâtı anlaşılan bir millet – Çanakkale’de bir Fransız bahriyesinin şهادetleri:

Türk eziyet vermeye değil, elbise vermeye koşuyor! – Türkiye’de yalnız Türkler Fransızları sever – Bu Türklerin imhası hem haksız, hem de meşum! – Türk’ün imhasındaki tehlike – Yegâne çare: Türk ve İslam-ı âleme el uzatmak!

Büyük Türk muhibbi ve yine büyük Fransız edibi Mösyö Pierre Loti – İstanbul’un en yeni hemşerisi – Dün gelen (Over) Gazetesiyle Fransa Hariciye Nazırı’na hitaben Türkiye hakkında parlak ve ulvi bir açık mektup neşretmiştir. Türkiye ve Şark meselesi hakkındaki en yüksek hakikatleri beliğ bir lisan ile ifade eden bu açık mektubu bervech-i zir aynen tercüme ve derc ediyoruz:

Fransa Hariciye Nezareti’ne Açık Mektup

Fransa’mızın Şark’taki müstakbel vaziyeti üzerinde hüküm sürmekte olan ıstıraplı meşkûkiyet nihayet zail olur gibi görünüyor: Müsait veyahut muhalif, müttefikin meclis-i alisinin bir karar-ı ittihaz edeceği zaman artık uzak değildir. Bir hiss-i selem istikbalimizin hakimlerine orada mutedil ve adil binaenaleyh devamlı bir tarz-ı hal, kuvvetli rakipler tarafından birçok tehlikelere maruz kalan kadim menafimizi bir parça sıyanet ve sulh-i İslamı temin eden bir suret-i tesviye ilham etsin!

Hakiki Fransız vatanperverleri arasında şarkta eskiden beri hemen hayatı velâdet olan tevafukumuzun hiç olmazsa bekasını muhafaza edecek ve – Yeni bir nukze-i nazar olmak üzere de – Rus vahşetine karşı Avrupa için şeci ve hiç şüphesiz kâfi bir pişdar olacak kavmi dost bir Türkiye’nin bekası zaruri bulduğunu görmeyen samimi ve muktedir bir diplomat yok gibidir. Bazı gazetelerim tarafkarâne efkârlarına rağmen birçok defalar söylemeye muvaffak olduğum hakikatleri ebediye tekrar etmek istemem. Fakat hüsn-ü niyet sahibi zevatın kısm-ı azamının kabul etmiş oldukları bu hukuki bu son dakikada, birkaç kelime ile beraber daha hatırlara getirmeye mecburum zannediyorum.

Buna kabil biçare Türk dostlarım biraz daha yakından tanınmış olmakla ne kadar çok kazandılar bizden onlara, hatta düşman sıfatıyla yaklaşmak onlarda eski sahif itikatlar iskambil kâğıdından yapılmış köşkler gibi bakıldı; bütün Şark ordularımızda

Türklerin methi ve bilhassa bize karşı hissettikleri samimiyet hararetle bir muhabbet ile terennüm olunuyor.

Zabitlerin, bahriye neferlerinin, askerlerin mücahedem de devamı emin için bana gönderdikleri sayısız mektuplardan birçoğunu evvelce neşreyledim. Gayet asil ve salahiyyetli olan böyle bir membadan müttahiden ve kendiliğinden gelen bu teşhisattan ne derece fahr ettiğimi söylemekte izhar-ı acz ederim. Bu muhteşem şahadetlerin yanında muhalif tarafa mensup birkaç ve küçük ahmaktan aldığım budalaca herzeler bana ne kadar şayan-ı terahhum geliyor!

Türklerin tatlı ulu cinası ve bize kari-i hala muhafaza ettikleri samimiyetleri bahsi kapamak için küçük, oh.. Çok küçük, binlercesi arasında bir tane. Fakat nihayetsiz hazin hikâyeye, bir bahriye neferinin Fransızlara naklettiği bir hikâyeyi anlatacağım:

Vaka tolunda (Paris 2) numaralı avizonun zannı tedkik eden divan-ı harpte cereyan eder. [Muhakeme malum olduğu üzere kahraman mülazım (Rölen) in şanlı beratı ve kazazedelerin halaskârı Türklerin methiyle hitam bulmuştur.]

Surre vazî bir küçük bahriyelinin şahadeti istima gelmesiydi. Şahit kan içinde, yeleklerine kadar ıslanmış, yorgunluktan yarı ölü bir halde düşman samalının bir noktasına yüzerek nasıl eriştiğini anlatıyor idi.

Karaya çıktığı mevki bahriyeliye evvel emirde insandan hâlli gibi geldi, fakat biraz sonra bir Türk neferinin bütün kuvvetiyle kendisine doğru koştuğunu gördü.

Reis burada bir sual sorar:

- Size eziyet etmek için mi?
- Hayır, bana elbise vermek için!

O zaman bir lerze-i heyecan bütün mahkeme salonunu doldurdu.

Aynı celse de, biraz sonra diğer bir bahriye neferi çağırıldı.

Bu da, cephede fakir bir Türk seyyar hastanesinde yaralı olarak yatmakta iken çok çiçek sevdiğini anlayan muhâfezerinin(?) yatağının başına her sabah taze çiçekler getirdiğini anlattı.

**

Bu son müdafaa tanıdığım ve tanıyamadığım bütün dostlarıma bir niyaz ile bitirmek isterim. Tanıdığım tanımadığım dedim çünkü bugün birçok iftiralara ve husumetlere hedef olmakla beraber buna mukabil biliyorum ki hayatta beraber yürümekte olduğum dostlarım, binlerce dostlarım da var.

Dünyanın her köşesinde hararetili ve saf muhabbetler hissediyorum. Her posta bana bu muhabbetlerin ekseriya latif ve daima dokunaklı delillerini getiriyor.

Umumiyetle cevap vermek için ve vaktim olmuyor, fakat bu urak kardeşler bilsinler ki düşünceleri hemen daima kalbe kadar nüfuz ediyordu. Burada onlara bana itimat etmeleri için yalvarmak, hepsine haykırmak isterim: “Evet bana inanınız. Samimiyetime itimat ediniz, hatta cesaret edeceğim, nüfuz-ı nazarıma itimat ediniz; eğer senelerden beri, yolumun üstünde ücretli veyahut düpe düz aptalca tehditleri ve hakaretleri çekmeyerek, ölüme kadar Türkleri müdafaayı bir vazife addetmişsem, bu ne dediğimi bildiğim içindir. Esasen efkâr-ı umumiyeyi bu suretle İstanbul’un imtiyaza maruz kalan biçare halkı ahene-i imaleye çalışmakla kabul ettiğim mesuliyeti müdkem. Zira efkâr-ı umumiyeyi kendi hisseme tenvire yardım ettiğim gayr-i kabil itirazdır değil mi? Belki de bu, küçük dünyevi vazifeden sanki yaklaştığı dakikanın arifesinde iftihar ile yad ettiğim hayatımın yegâne hareketidir.

Evet, söylediğimi biliyorum! Şarkta çok yaşadım orada bütün sınıf-ı ismaaya karıştım ve şu samimi fikri katiyen edindim ki, itilaf kabul etmez ariflerin hatası içinde esaslı namusa, nezakete ve biçareliğe şefkatle karışık hasrete yalnız Türkler mankeser(?) ve bizi irsi bir samimiyet ile, içlerinden bazılarının tecmîrlerine rağmen yalnız olanlar severler.”

Bunu ve kuvvet ile dostlarıma teminden evvel derinden derine kendimi yokladım. Acaba saraylar gençliğin ziyada hatırları rengi ve letafeti beni aldatıyor muydu? Hayır, Türklere karşı olan hürmetim ve merbutum daha az şahsi olan sebeplere istinat eder! Muvazenesizliğinizi, ihmallerimizi tevzin eden bu sadık, dindar ve hayali kavmi imha etmek yalnız gayr-ı muhik değil hatta meşum olamayacaktır. Ve sonra işte beş yüz seneden beri onlar bizim kıtamızda yaşıyorlar bu biricik tasarruf tevellüt eder.

Yüksek sarayların altında şayan-ı saygınlık mezarlıklarının toprağı ölülerinin kemikleriyle meşbudur.

Uzun zamandan beri Şarkta yerleşmiş olan bütün vatandaşlarımız benim gibi düşünüyorlardı. Bugün harp gibi fikre kani olan bütün muharebelerimizi Türkiye binlerce yeni müdafaa olmak üzere meydana çıkabiliyor.

Elbette, diğer bir nokta-i nazardan dahi, Yunan nangıcılarının(?) sakin azametli İstanbul'dan bıraktıkları bakiyeye muhafaza etmek lazımdır.

Elbette Türkleri İstanbul'dan kovmak bu toprağın küllerine karşı tamir kabul etmez bir tecavüz olacaktır. Türkler İstanbul'a şarklı dehalarını infaz etmişlerdir. Ve kendileriyle beraber bu şehrin bütün letafetini de götüreceklerdir. Fakat biz Fransızlara göre tebâtlerine rıza göstermek için – farz edelim ki bu tebât Marmara'yı kızdırtacak kadar kan dökülmesi suretiyle kabil olsun – daha mühim sebepler vardır:

Evvelce orada hâkim olan nüfuzumuzda beraber gidecektir, ve fazla olacak bütün Avrupa için, daha müthiş, diplomatlarımızı şimdiden korkutmaya başlayan sebeplerde baş gösteriyor; ahiren, Anadolu'nun içine yangıncı, ve katil çeteleri saldırdıkları zaman bu teşebbüsü tehlikesini görmemiş idiler.

Bütün Bolşevizm'in garba doğru tevsi ettiği zamanda başlayacak olan İslam'ın bir kıyam-ı umumiyesi önünde ne yapılabilecek?

Bu vaziyetten kurtulmanın, zannediyoruz ki, yalnız bir çaresi var:

İrtikâp edilen ağır hataları tanımak, o borca ve delice fütuhattan vazgeçmek, bize pazarlıksız binlerce sahih muharip vermiş olan İslam'a el uzatmak, onu tahkirden, esir etmek arzusundan feragat eylemek, hala heybetli hilafetin tahtına boğaz için sahillerinde ihtiram göstermek... [S.318, s.1]

Pierre Loti

Baytar Mekteplerinin Tevhidi Etrafında

Peyam – Sabah gazetesinin çarşamba günü nüshasında Ziraat Nezareti Umur-ı Baytariye Müdürü Ali Rıza Bey'in Baytar mekteplerinin tevcihine dair olan beyanatındaki “Cüzi Kele Tabidir” ifadesini pek garip bulduk. Bu tabirden anlaşıldığına göre askeri Baytar mektebi bir cüzi mevkiinde bulundurulmuştur. Askeri Baytar meseti(?) şu memlekette alınmış beş senelik bir hatt-ı fenniye, Mülkiye-i Baytar Mektebi ise ancak yirmi beş senelik bir hayata maliktir. Bundan

başka Mülkiye-i Baytar Mektebi'nin müessisleri de yine askeri malumedendir. Mektepten hangisinin çok hangisinin kel olduğunu anlamak için bi taraf bir müsdefikin her yeni mektubu, laboratu(?) araları müessesat-ı alemiyesini ziyaret etmiş ve her iki mektebin muhassala-i âliyesi hakkında, biraz tetkikatta bulunması kâfidir. Askeri, mülki bütün etıbbayı baytara hususuyla başta askeri mektebi heyet-i talimiyesi bu iki mektebin birleştirilmesini şiddetle arzu ediyorlar. Çünkü memleketin menafi-i âliyesi bunu icap ettiriyor. Biz bu “güçtür” ifadesi altında her iki mektebin en faal muktedir uzuvlarından mürekkep mükemmel bir Darülfünun tesisini kastediyorduk. Cüzi, kel tabirleri hiçbir vakitte mahale masruf değildir.

Diğer memleketlerde Askeri Baytar Mektebi olmayıp, ordunun sivil etıbbayı baytariyeden istifade ettiği iddiası da doğru değildir. Askeri talebinin iâşe ve elbası ile, malumat mekteplerinin tezyidine çalışan, onların terbiye-i askeriyelerine uğraşan (Akadamı Veteriner Militer) vardır. Bizdeki Tıp Fakültesi, asker kısmı bunun ve zel u vazıh bir misalidir. [S.318, s.3]

Tabip Baytar: Suat

3.124. Üç Yüz On Dokuzuncu Sayı

İşe Başlıyorlar!

(Ermenistan) ın da istiklâli tasdik-i âliye iktiran etti hem Ermeni ifrat-ı perverlerinin istedikleri gibi bir hükümet oldu: Bi-hudut!

Artık orası da bizim, burası da bizim demeye hacet kalmadı. Mademki müstakil Ermenistan hududu henüz gayr-i muayyendir. kıtaat-ı hamsenin üstüne (Büyük Ermenistan) diye bir hat-ı mevhum da vazolunabilir! Fakat reviş-i ahvale göre bi-hudut olmak da tehlikeden azade görünmüyor!.. Çünkü (Ermenistan) gibi yine o diyarlar da gayr-ı muayyen hudutlu üç hükümet daha var: Nasıl üç? Bir de biz varız dört, (İran) öteden beri hudud-ı seyyare ile müteşekkildir: Oldu, beş şimdi haddini, hududunu bilmeyen bu beş hükümete bakıp da ne demeli?

Harb-i Umumi'nin meydana çıkardığı ucubelere bir misal de bu sınırsızlık oldu. Acaba Asya git gide iskân-ı kadimesine mi avdet edecek: Bahusus buraları tarihte hükümetler yatağı, batağı olmakla müştehiridir.

Doğru mu, değil mi bilemiyorum ama, gazetelerde okudum. Bu hükümet-i adidenin ruhuliyat-ı siyasiye ve idariyesine İstanbul Ermenileri de namzet bulundurmuş. Âlâ!... Artık eski hemşerilerimizin bir ayağı burada, bir ayağı (Erivan) da!... Demek ki İstanbul' da bir nevi mahreç-i ricâl olacak!

Bu vahime bana İstanbul hayat ve muaşeretin kariben değişeceğini zannettiriyor.. Meselâ ahbabımızdan o vakit (Vahan) Efendi'yi beş sene sonra gazetelerde:

Ermeni Cumhuriyeti sabık adliye nazırı Baron (Vahan) cenapları dün şehrimize avdet etmiştir. Diye göreceksiniz!.. Sabık, adliye, nazır, Baron,.. Yetmiyormuş gibi bir de cenapları... Epeyce kalabalık!.. Bizimkilerin kulakları çınlasın! Tabii kıyafette ona göre olacak! Meselâ silindir şapka, redingot, bonjur, fantezi pantolon, yerine göre siyah, beyaz kravat, lostrin potin, gant... Vesaire... İyice masraflı!...

Elbette (Ermenistan) ın birde meclis-i mebusanı bulunacak!... Ermeniler (Ali Paşa) zamanından beri Patrikhane'de bir meclis-i cismani bulundurdukları için usul-ı meşverette bizden üsttedirler. Behemehâl, fırkalar da teşekkül edecek. Hınçaklar, Taşnaksutyunlar, İstanbullular boş dururlar mı? Baksanıza bize! Boş durduğumuz var mı? Halkın lisan-ı teessüfüne virt olduğu üzere sırtımıza giyecek hırkamız yok, fırka fırka üstüne!

Fırkalar da teşekkül etti mi bir kıyamettir kopacak!.. Orada da İttihatçılar İtilafçılar zuhur edecek!.. Medet Allah!...

Muamelat-ı tecaribe ve sarrafiyede haiz kasab'üs-sabk bir millet olduğu için (Kafkasya) vaziyat-i iktisadiyesinde pek çabuk bir mevki işgal edeceğinde şüphe yoktur. Hatta daha şimdiden muamelata iptidar eylemiştir. (Patrikhane) daha şimdiden Ermeni taklilat ve tehciratından dolayı bizim henüz ilama raptedilmemiş tazminat akçesini karşılık göstererek İngiltere'den iki milyon altın avans istemiş olduğunu okuduğum zaman bundan otuz beş sene evvel, telgrafhane memurunu maaşatı kırmakla bir şöhreti vasia kazanmış olan rahmetli (Şinork) Efendi'yi hatırladım der idi ki:

- Sarraflıkta kaide, kırarsan faizi derhâl elde etmeli, kırdıracak isen elde edeceğin parayı vermiş olacağın faizin bedelini ma-yadkâr(?) temin edecek bir işe yatırmalı!

- Bakın, bu iki milyon avans da faizli ama dâhil-i cumhuriyette imarata sarf edilecek!...Bunlar en bariz alâim-i seciyedir... Biz ise henüz müstakilen mahkumiye olacak meblağı nasıl vereceğimizi düşünmüyoruz bile.. Bu da o alaimden biridir değil mi? [S.319, s.2]

A.R

(İstibdad-ı Edebî) de: İmtihan-ı Liyakat

Müşterek gazel veya kıtalar, zımmen ne demek idi? Bunlar en ziyade nerelerde söylenirdi? – Söylenirken alınan vaziyetler - Farz edelim ki matlâm ilk mısraını (Andelîb) bulmuş olsun. (Andelîb) deki vaziyetler, müşterek kıtalarda mısra sahipleri nasıl tayin edilirdi? – İkincinin vaziyeti, uzun düşünmek olmayacak, şayan-ı takdir olan iştirâk, üçüncü varsa ne hâlde bulunurdu? – Dördüncünün vaziyeti – Müşterek söyleyişlerin en komik surette ilanı, (Bala İrtical) in kıymeti, bu ilanın daha komik şekli- Yedekçi usulü- Kuyruklu yıldız – Mülemmalar, Şair (İsmet) Merhum son mülemmacı addolunabilir – Müstecâbızâde'ye göre mülemmalar, malûmatlar taslamaktan başka bir şey değil- Ellerin de yarı yazılmış gazel sızanlar – (Andelîb) unutkan (Celal) değil idi, fakat her ikisi de âşık geçinirdi. (Celal) in pederi Hakkı Paşa ile (Celal) biçaresini aradığımız – (Şemseddin Sami) Bey merhumu taciz, Celal (Karamürsel) de tevfiğ olunmuş, biz (Kartal) da buluşuyoruz. (Celal) in (Hasan) ı – (Andelîb) böyle değil idi. Fakat ziyade alıngan idi- Şal meselesi

Kuvve-i şiiiriyenin kimde az, kimde çok olduğunu gösterecek imtihan-ı zamanlardan biri de müşterek gazel veya kıta söylemek idi. Bazen şarkı ve rubai söylenir idiyse de en mühimi gazel ile kıta idi. Müşterek kaside, methiye ve naatlara tesadüf etmedim ama hicviyeler gördüm. Odalar, kıraathaneler, birahanelerde birer imtihan mahali idiyse de bu işe en ziyade meyhaneler halvegâh olurdu. İddia sahibi evvel emirde birinci mısraı yapmış bulunurdu.

Bu hususta (Andelîb), (Müstecâbızâde) , (Celal) (Faik Reşat), ileri giderlerdi. Bu imtihanlara koca kafamla benim de iştirâk ettiğim vaki olmuştur. İlk mısraı söyleyecek olan veyahut refikleri ol emirde kâğıt ile kurşun kalemi çıkarırlar. Taş masa üzerine koyarlar. Dökülen su veya rakı reşhanından kâğıdın ıslanıp yazıların

okunmaz bir hâle geldiği ekser idi. Şemseddin Sami Bey merhum kafalar kızıştıkça hafızaya da acele geldiğinden o anda nisyan-ı mülâhaza olunamazdı.

Farz edin ki birinci mısraı (Andelîb) bulmuş olsun. Gayetle mütevazı olduğu halde siması derhâl yabancı bir gurur ile değişir, gözleri parlardı. İşte bu lima-i mısraının doğduğuna işarettir. Karanlık içinden doğan bir mısra şairin tarz-ı ilkâdına muvaffak bir tavır ile okunur, yazılır.

Meselâ (Andelîb):

“Ne halin varsa gör ey dil usandım gayri senden ben”

Dedi mi, derhâl baş tarafına isminin ilk harfi olan bir (A) konarak mısra kâğıda intikal eder, karşısındakini ikinci mısraının kaygısı alırdı. Uzun düşünmek acemiliğe zayk-ı ilhâmâta, tenki-i karıncaya haml olunurdu. Şayan-ı takdir olan iştirak birinci mısraının yazılıp bitmesini müteakip kâğıdı kendine çekecek:

M (Kederlerden, seherlerden, tükenmez derd-i mihnetten)

İ yazabilmekte idi. Üçüncü var ise epeyce zaman kazanmış olacağından ondaki müddet sanuh(?) bittabi seri olurdu. Onun için üçüncüler pek gecikmezlerdi, o da meselâ:

C (Bütün hülyayı ve salikle döker hunaya çeşmim)

Y fırlatırdı. Dördüncü yok ise birinci, dördüncü mısraı ihzara koyulur; bundan biraz nazara parlak olurdu. Birinci ekser iki mısraı yolda yapmış bulunur. Yahut mevzu-ı zannın kederli, elemli olacağını bildiği için ilk mısraı müteakip ikincinin kafiyesine dikkat ederek kendi kafiyesin, bulur bulmaz davranırdı. Dördüncü varsa işi pek ziyade kolaylaşmış olduğundan üç refikini intizara bırakmaz:

F (Tahammül eylemek müşkil, bütün gün nale-i şun)

Deyip kestirip atardı, bunun en komiği perşembe günü çıkan mevkut bir risaledir:

(Meşahir-i şiirimizden (Andelîb), Müstecâbîzâde İsmet), (Celal) Beylerle (Faik Reşat) Bey’in müştereken tanzim eyledikleri (kıta-i ranâdır) ibaresiyle arayış bahs-i sahife-i intiba olması idi! Şair başına birer mısra düşen bu kıtanın mahiyet ve kıymeti manide değil, serât-ı terkiibinde olmakla bazen “Müştereken” kaydının evveline (Balad-ı Tecâl) da yaptırılırdı. Daha komik dördünün de kıtayı kopya ederek gittikleri yerde ayrı ayrı ağızdan neşretmeleri idi.

Suret-i tasvirde de münfehim olacağı üzere bu tarz-ı tanzim bir nevi (yedinci) usulü olup fâillerinin hüviyet-i şairanesini bildiremez. Terbiler, tahmisler, tesdisler bunun daha büyük bir mukayesede fakat umumiyetle tek şahıs tarafından yapılmış envai cismiyesinden maduddur. Gazelin fâil-i veli, terbici veya tahmişçiye beklemekle o kadar yorulmaz. Müşterek terbi ve tahmiste arada sırada bir kuyruklu yıldız gibi zuhur ederdi.

Malumat yani bir mısraı veya beyiti Arabi, diğeri Farsî, daha diğeri Türki asar-ı manzume yeni yetişenlerde olamayacağı gibi mutavassıtın arasında da kadema kadar iki evvelki lisana vukuf sahipleri ender olmak hasebiyle görünmez olmuştu. (Ceride-i Havadis) e girdiğim esnalarda idi ki şair (İsmet) merhum bir gazeli malum neşrederek bütün şuara-yı Rum'a meydan okumuş idi. O gün bugün bunun ne nazırı ne de naziresi görülmedi.

Mutavassıtın umumiyetle ulamalardan sarf-ı nazar etmişlerdi. Fakat eserlerinde Arap ve Fars şuarasının manzumâtından şevahit ve emsal getirerek bir nevi telmi yapmaktan vazgeçmemişlerdi. (Müstecâbîzâde) bunlar hakkında:

-Malumat-ı fûruşluktan başka bir şey değildir! Der idi.

Kaç defa (Celal) i, (Andelîb'i) lerinde yarı yazılmış bir gazel veya bir manzume olduğu hâlde sezmiş görmüşümdür! Zavallı (Celal), kaç defa bana rüyasında söylediği şiirleri, uyandıktan sonra der-hatır edemediğinden dolayı izhar-ı teessüf eylemiştir!

(Andelîb) melûf nisyan olduğu hâlde (Celal) de bu hâl-i heman yok gibi idi. Yalnız kendi asabını değil meşâhirden hemen cümlesini, hatta yeni yetmelerin bile zevkine giden nazmiyâtını hâfızasında tutmuş idi vezne son derecede alışkın olduğu için ilk mısraı ikmâl eder etmez diğerlerini dizine koyardı. (Andelîb) ise güç, mustalah söylerdi.

Her ikisi de daima âşık geçinirlerdi. Bir mahcup veya bir mahcuba kâfi gelmediği demleri bilirim. Bugün (Celal) in pederi jandarma kumandanı merhum (Hakkı) Paşa kitapçı yakarında beni bir telâş yakaladı. Henüz yeni evli olduğu hâlde (Hasan) namındaki genç bir uşak ile beraber kaçtığını söyledi. Bulmak için kendisine yardım etmeliğimi rica etti.

Bütün gün (Galata) da dükkân dükkân, hane hane gezdim. Bütün gece Beyoğlu'nda terasta yattım. Ertesi sabah uykusuzluktan bittab kalmış olduğum hâlde üç dört gün evvel bana muharrer şehir (Şemseddin Sami) Bey'e gideceğini söylediğini tahattur edince ta (Bostancı) ya kadar gittim. Sami Bey çalışıyordu. (Celal) i aradığımı söyleyince gülümsedi:

- İki gün evvel gelmişti. Yanında kayını da var idi. Bir öğleüstü idi, ikindiye doğru gittiler.

Dedikten sonra:

- Gâliba pederiyle kavgalı imiş. Eve gitmiyor muş. Biraz da para istedi, verdim. Sözüünü ilâve etti. İstasyona avdetimde Haydarpaşa'dan gelen trene bakıp dururken Hakkı Paşa'yı gördüm. O da beni görünce:

-Gel.. Gel!..

Diye çağırdı, o trene bindim. Meğer Paşa mülhakata telgrafnâmeler vermiş imiş. (Celal) i (Karamürsel) de tevkif etmişler taht'ül hıfz bir sandala bindirmişler, (Kartal) da teslim edecekler imiş.

Filvâki (Kartal) da karşılaştık. Mest-i lâyakıl denecek derecede idi. O hâlinde bile: "İsmi manada güzel, kendisi surette güzel" "ikisinden de güzel bir hüsnüm var benim"

Deyip duruyordu. Acıdım idi bu hayalperest şair her şeyi kaybediyor, (Hasan) ı bir türlü kaybedemiyordu. Pederine yan yan bakıyor, melâkatlarının mesebi olduğunu söylüyor, bunlara müteakip (Hasan) a dönerek:

- Buda Püsküllü belası!

Diyordu.

Trende ayrı kompartımana bindik. (Hasan) da yanımda idi. Tren kalkar kalkmaz üç günlük mahsulü idrak etmeye başladık. Sağ cebinden bir yığın kâğıt çıkarmış idi. O, okuyor, ben dinliyorum. (Hasan) gülüyordu. Arada parmağıyla işaret ediyor, (Hasan) cebinden çıkardığı kadehi kendisinden şişe ile rakı veriyor, o da cebinden mezeleniyor, güya hiç bir şey olmamış gibi davranıyor, bana:

- Trenden iner inmez Paşa'nın fesini kapıp kaçayım mı?

Diyordu. Kapar mı idi, kapardı!...

(Andelîb) böyle değil idi. Daha şakin, daha vakur görünüyordu. Son derecede uysal olmakla beraber ulu Cenâb hususunda müfret sayılabilirdi. (Nuri Şeyda) şair sayılamayacağı için merhumu bunlarla bir hizaya getirmiyorum. Bahusus meşrumca da aralarında külli fark vardır. (Andelîb) hakkında ketum olmasını kararlaştırdığı herhangi bir şeyin, meselâ ilk hecesine muvaffak bir hece söylene derhâl ifşa ederdi. Hiç unutmam, bir gün validesinden kalma eski bir şalı (Bit Pazarı) nda satmış. Başka refikasından bir kaçını toplamış (Hacı Bey) de çalıştırırken dışarıda bir Arap da zuhur eder:

- Benim şal, şalı mı kim aldı?

Gibi sorular yükselir (Andelîb) pirenir yerinden fırlar.. Muarızlara karşı kemân-nehur ile:

- Sattımsa kendi şalımı sattım, size ne oluyor?

Diye çatar. Anlaşıyor ki o biçarede son derecede alınan idi. [S.319, s.3]

Ahmet Rasim

Binnaz'ın Son Temsili Münasebetiyle

Yusuf Ziya'nın "Binnaz" ı bu hafta Darülbedayi'de bir defa daha temsil edildi. Birinci oynanışında, manzum piyeslerin Darülbedayi repertuarında ne dereceye kadar yer tutacağı hakkında uzun bir tereddüt doğuran Binnaz, sanatkârlarda mümarese çoğaldıkça, temsilde muvaffakiyet temin edildikçe yavaş yavaş beliren daha birçok güzellikler gizlediğini isbat etti. Binnaz'ın en mümtaz tarafı temiz bir Türkçe ile akan manzum lisanı, şüphesiz burası. Bu lisan meselesine, sonra piyesin tertibine, şekline dair lehte, aleyhte şimdiye kadar pek çok şeyler yazıldı ve yazıldı. Son temsilde sanatkârların gösterdiği muvaffakiyeti tebriklerle işaret ettikten sonra hatıra gelen birkaç şey daha var: Binnaz'ın birinci perdesi güzel, hele ikinci perdenin yanında çok güzel. Havuzlu kahvede geçen vakanın insanda bıraktığı biraz nahoş tesire sebep olarak hatıra gelen şey ise kısalıktır, zannederim ihmal ki bu kadar değil; belki meclislerin, vakaların tertibinde teakubette de ufak tefek düşüklükler var; fakat

hayal, gözler eserden bir şeyler beklerken birden bire kapanan ikinci perde biraz daha uzanırsa o menfi tesirin silinmesi, dağılması muhtemeldir. Eserin en düşük yeri iki kişi kavga ederken biri diğerini hafifçe kolundan yaraladığı hâlde idama mahkûm olmasıdır. İşte hem buraları tashih etmek hem de bu aralıkta sahneyi zenginleştirmek uzatmak kabildir.

Meselâ Yeniçerilerin toplandığı kahvede bir takım muhavereler geçiyor değil mi; kara kollukçuları da bir aralık kahvede oturtmak, onları da konuşturarak asayişin temini için o sırada sabıki emirler çıkardığını, yeni ferman mucibince farza Yeniçerilerden, askerlerden birisi silah çekerse verilecek cezanın pek ağır olacağını, hele o adamın sabıkası da varsa idam edileceğini hikâye ettirmek mümkündür. Sonra bir aralık oradakilerden birisi “Efe” nin kabadayılık hayatındaki geçmişlerden, ayağını tetik almazsa başına bir hal geleceğinden, kendisine dış bileyen, fırsat bekleyen düşmanları çok olduğundan bahsedebilir.

İnsanın hatırına gelen şeyler, böyle... Bugünkü Türk edebiyatında pek kıymetli bir mevki olan bu eserin sâhibi de böyle bazı tadillere lüzum ve imkân görüyorsa intihap edeceği şekil, yeniden yeniye vereceği renk, şüphesiz, kendi şahsiyetinden, kendi zevkinden doğacaktır.

Bu hakkı düşününce, daha fazla teferruata temas için mahal kalmaz. Hatırlattığımız şu noktalardan sonra Yusuf Ziya Bey biraz da üçüncü hatta birinci perdede, birden bire nerede olduğu, nasıl gizlendiği fark edilemeyen fakat eserin varlığındaki şiiri hafifçe tırmalayan daha ufak, daha ince projeleri de hissedilmeyecek kadar örtebilirse “Binnaz” edebiyat-ı hayatında olduğu kadar sıhhe-i hayatında da kıymetli bir eser olacaktır.

Darülbedayide şunu fısıldamaktan kendimizi alamayız: Efe Ahmet’i muvaffakiyetle canlandıran ve yaşanan mümessil anlaşılan saz çalmasını bilmiyor, olur a... Fakat “Efe” havuzlu kahvede coştığı zaman kulislere yakın oturabilir; zaten de ekseriya öyle oturuyor. Arkaya da saz çalmasını bilen birisi gizlenir de içeriden çalacak olursa bu küçük şeyi de gözden kaçırılmış olur. Diğer taraftan zevk de o nispette artar. [S.319, s.3]

K.R.

(Yeni Gün) ün Millî Romanı: 58

Muhittin

Gurub

Bütün bu dört ay zarfında Ali Fikri, şimdi pekiyi hatırlıyordu ki, Namiye ile meşgul olmaksızın dört gün bile geçirmemişti; her gün birkaç defa onu hatırlar, en küçük bir sebep, en uzak bir münasebet ona Namiye'yi ihtar ederdi; sık sık, uzun uzun yazar, aynı tarzda cevaplar alır, hatta bazen ailesine ait havadisleri de ondan öğrenirdi. Bugün Namiye'nin mektubunu okurken şurada, göğsünün içinde sıcaklığını hissettiği ateş İstanbul'dan çıktığı zamandan beri hiç ayrılmamış Namiye'ye ait her hatıra ile beraber orada daima vücudunu hissettirmişti. Ah, artık epeyce anlıyordu ki Namiye'nin karşısında şu bir sene evvelki lakayt adam değildi! Gittikçe ruha yakın bir genç kız olan bu çocukluk dostu, şimdi onun hayatında kuvvetle hüküm eden bir şey olmuş onu, zaman zaman, hüzünden neşeye neşeden hüzne itiyor. Düşündürüyor, hülyalara sevk ediyordu. Bazen kendi kendine hizmet eder, neden dolayı ondan kaçmakta olduğunu anlayamazdı; dört ay içinde kaç defa azminden geri dönmek, birkaç günlük bir zamlamaya(?) İstanbul'a gitmek istemişti fakat her defasında bundan vazgeçmiş hissiyatına mahkûm etmiş ve gitmemişti. Fakat bugün hissediyordu ki daha ziyade sebatkâr olabilmek için artık azminde kuvvet kalmamış gibiydi. Namiye "sizi bekleyen gözleri daha ne zamandır yollarda bırakacaksınız?" diyordu; demek o insanı derin bir zeka şalesiyle teshir eden yeşil gözler, artık yollara bakmaktan yorgun, ne vakittir kendisini bekliyorlardı? Önünde geniş bir köy bahçesinin yeşil ve çiçekli ağaçlıkları arasında, nisan sakin bir akşamın ruha nafiz kokularıyla titriyordu.

Bahçesinin ağaçlıklarından kurtulan nazarları, uzaklara dağdan dağa uzanıp giden açıklık, koyulu yeşil renkler arasında, arızalı bir afakın sessizliği ve tenhalığı içinde kayboluyordu. Bir müddet pencerenin önünde boş ve dalgın nazarlarla bütün bu fikirleri dolaştı, nagehani geliveren bir hisle ceketinin cebinden çektiği cüzdanından Namiye'nin küçük resmini çıkararak, görülmek korkusuyla etrafına bir kere göz gezdirdikten sonra baktı, baktı. Bunu ekseriya yapıyordu. Namiye'nin verdiği resmi beraber getirmiş, fakat onu bu küçük köy odasının duvarlarını süsleyen resimler arasına karıştırmayarak cüzdanında saklamıştı; arada sırada, yalnız kaldığı zamanlar, böylece cebinden çıkarıp mukaddes bir bir güzâr karşısında duyulan huzur ile titreyerek seyrederdi; şüphesiz, şu bütün ufuklardan taşıp dökülen renk renk baharın

uyandırdığı bir şey olacaktı. Bu akşam içinde bir fevkaladelik duyuyordu. Namiye'nin resmi kendisini bu akşam daha derin bir heyecanla titretiyor. Şu kalbinin etrafında hissettiği ateş daha yakıcı, daha boğucu oluyordu. Hiç düşünmeksizin hatta niyetinden geçmediği halde, farkında bile olmaksızın küçük fotoğrafını dudaklarına doğru götürdü. Oh, ilk defa, ilk buse, uzaktan uzağa, ruhtan kopmuş ve yalnız dudaklar üzerinde kalmış bir buse, fakat bayıltıcı bir şey olmuştu. Korkarak etrafına bakınırken küçük odasının kapısı vuruldu.

- Giriniz!

Bunu söylemezden evvel süratle resmi cüzdanına koymuş, tekrar cebine yerleştirmişti; dudakları henüz, bu sanki cürm-ü meşhut halinde yakalanmış gibi olan ilk busenin lezzet-i heyecanı ile titriyordu. Kapı açıldı, erkân-ı harp reisi içeri girdi.

Ali Fikri süratle yerinden kalkarak hürmet gösterdi:

- Affedersiniz, beyim, diyordu, ziyaret vazifesi benimdi; fakat hem yorgunuzdur diye isticallik ettim, hem de bilmem neden, pencerenin önünde uyuşmuş kalmışım, bahar o kadar güzel ki... Yüzbaşı Ali Şekip Bey "yeis yok.." diyordu; aralarında bu gibi teşrifata mahal var mıydı?

- Yorulmamış olacağım ki biraz temyizlendikten sonra oturamadım, diyordu..

Bir saat evvel İstanbul'dan gelmişti; Şevket Nihat Bey o sabah erkenden gitmiş, erkân-ı harp reisi de öğleden sonra avdet etmişti. Ekseriya böyle yapıyorlar, kumandanla erkân-ı harp reisi menaviye ile İstanbul'a iniyorlardı; genç erkân-ı harp muharebeden dört ay evvel izdivaç etmiş, seferberlikten sonra bütün bir senesini Gelibolu'da geçirmiş olduğu için Şevket Nihat Bey kendisine şimdi sık sık izin veriyordu. Kumral ve kırpık bıyıklı, uzunca kumral mavi gözlü, zayıfça bir gençti. Hayli okumuş, tetbânı sade askerliğe masur etmeyerek ilim ve edebiyat bahisleriyle hayli meşgul olmuş, iyi ahlaklı, temiz ruhlu bir gençti. Şevket Nihat Bey'in bilhassa sevdiklerinden biri idi. Ali Fikri ile süratle anlaşarak dost olmuşlar, hatta sevişmişlerdi. Aralarında bir ihtiyat zabitiyle bir yüzbaşı münasebeti değil, iki samimi arkadaş dostluğu vardı. Pek yeni tanıştıkları halde Ali Fikri kendisinde metin bir asker ruhu yerine hassas kalp taşıdığını gördüğü bu genci pek çabuk sevmiş ve bu sevgisi mukatelesiz kalmamıştı. Bütün şu dört ay zarfında beraber düşüp kalkmışlardı; Ali Şekip de okumak hülyası olduğu için Ali Fikri'nin mütemadiyen

taşıdığı kitapları alır, okur, sonra beraber yavaş bir kış günü öldürmek için, yahut iyice bir havada beraber cevelanlar yaparken uzun uzadıya münakaşalar yürütülürdü. Genç ve seri terakki etmiş bir erkân-ı harp olduğu halde kendisine Ali Fikri'nin şu birçok erkân-ı harplerde gördüğü zafere furuşluktan hiç eser yoktu ve onu bu kadar çabuk sevmesinin başlıca amellerinden biri de olmuştu.

- İstanbul'dan epeyce havadis getirdim, diyordu; düşününüz bir kere, bu defa tamam beş gün kaldım!

Bir buçuk seneden beri bütün hayatını yeni kurduğu ocağından uzakta geçirmiş bir insan için bu beş günlük İstanbul ne büyük bir şeydi!

- Bu gidişle diyordu; kim bilmem İstanbul'dan uzak geçirilecek daha ne kadar çok aylarımız var! Muharebe o kadar uzayacak mıydı? Şüphesiz uzayacaktı Ali Şekip'in İstanbul'dan getirdiği havadislere bakılırsa böyle hüküm etmek lazım geliyordu. Müttefik memleketlerde harbin iyi gitmesine rağmen düşman tarafında yeis ve fukura dair bir alamet yoktu. Bir tarafta ise muharebe hiç iyi gitmiyordu; Çanakkale ve Kut'ül Amare muzafferiyetlerinin maddi ve manevi kıymetleri ne kadar büyük olursa olsun Kafkas Cephesi'nin bir türlü iyileşmeyen ahvali her türlü endişeleri haklı göstermeye kifayet ediyordu. Sarıkamış felaketi ile başlayan talihsizliklerin telafisi, o kadar fedakarâne faaliyetlere rağmen, bir türlü kabul görünmüyordu.

- Birkaç arkadaşa rast geldim; diyordu; kimisi izinle, kimisi memuriyetle gelmişler. Rusları işgal ettikleri yerlerden sürüp çıkarmanın imkânı görünmüyor. Bugün, binnisbe üsse'l-harekelerine yakın bir halde bulunan orduyu levazca idare etmek mümkünsüz olduğu halde bu orduyu ileriye doğru tahrik etmek lazım gelince ne yapılacak? İşte, vaziyetin bütün ehemmiyeti bu sorunun cevabında. Hâlbuki bu suale de kimse cevap vermiyor... [S.319, s.3]

(Mabadı Var)

3.125. Üç Yüz Yirminci Sayı

Allah Cümleyi Hab-ı Gafletten İkaz Eyleye

(Asrileşmek) (asri devlet), (asri idare) gibi bir takım züppe kelimat ve terakip ile maksut olan neticeye ermenin mümkün olamayacağını, mini mini beylerimizin eski kelimeleri, yeni kelimelerle istibdale sarf-ı zihin edeceklerine asar-ı fiilîye göstermeleri şu zamanda daha ziyade münasebet olacağı bahsi uzayıp gidiyordu. Tecrübe-dide bir zat-ı muhterem dedi ki:

- Panslavizm komiteleri (Tuna) eyaletini, (Hersek Bosna) yı, (Karadağ) ı (Etnik-i Eteryay) cemiyeti (Girit) i, (İstanbul) u (Ermeni) propagandaları vilayet-i şarkiyeyi tesmim ve teslih ettiği esnalarda bizim vaizler cumalarımızda masal söylüyordu. Hatta o zamanlar meşhur olmuştu. Hocanın biri namazdan sonra rahlenin başına geçmiş:

“Allah cümleyi hab-ı gafletten ikaz eylesin!”

Dedikten sonra maksada şuuru ile:

Bir gün (ebabil) kuşu (radiyallahu anha minha) yuvasında yavrularıyla oturup dururken yılan gelmiş, demiş ki:

- Ey (radiyallahu anha minha) ebabil kuşu niye oturuyorsun, çıkıp gezsene!

Ebabil kuşu (radiyallahu anha) da cevaben demiş ki:

- Çıkıp gezeceğim ama sen varsın... Ben gider gitmez yavrularımı yersin.

- Yemen!

- Yemin et.

- Eğer yer isem Cenab-ı Hak beni zıpkın ile yiyenlerden eyleye!

Birden bire hatırıma gelmediği için sordum.

- Zıpkın nedir?

Gülerek:

- Bildiğimiz çatal.

Durdum...

Filvaki Őu zihniyet, Őimdi kalmamıŐtır ama onun yerine kaim olan bir takım zihniyetler var ki (edabil) ile (yılan) ı hâlâ konuŐturmaktadır. Harb-i hazırın en bųyųk en hatır-nak manevrası kendisiyle beraber baŐlamıŐ, fakat harp biter gibi gųrųndųđđ halde o manevra bųtųn kuvvet ve Őiddetiyle devam etmekte bulunmuŐtur. Yılan bizi yuvadan ayartıp yavrularımızı yemeye gųz atmıŐ olduđunu bildiđimiz halde ona:

- Yemin et dedikçe, bu sųzųn her tekrarında:
- Yer isem Cenab-ı Hak beni:
- İttihatçı eyleye
- İtilafçı eyleye
- Sosyalist eyleye
- Sulh ve selametçi eyleye
- Ahrar'dan eyleye

En nihayet:

- Bolşevik eyleye!

Diyor. Hâlbuki meram, yuvamız olan (vahdet-i millîye) yi bųtųn bųtųn bozmak, yavrularımız olan unsur-ı mųbaređi ısıırıp kanını emmektir. [S.320, s.2]

A.R

Gurup

Bununla beraber Ali Őekip'in getirdiđi havadislerin en fenaları bunlarda deđildi. Geçen sonbahardan beri İstanbul'daki maiŐet buhranı korkunç bir Őekil almaya baŐlamıŐtı. Ali Őekib bu defaki gidiŐinde İstanbul'u bųsbųtųn baŐka bir halde bulmuŐtu. Bųtųn eŐyanın faaliyetlerinde inanılmaz bir terfi vardı. İstanbul'da kaldıđım beŐ gųn zarfında Őekerin okkası on beŐ kuruŐ fark etti!

Diyordu. Ali Fikri için bunlar zaten meçhul Őeyler deđildi. Bir zamandan beri İstanbul'a gidip gelen herkes, hep bunlardan bahsediyordu. Babasından veya Namiye'den aldıđı mektuplar hayatın bųyle gųnden gųne tahammųl edilmez bir Őekile girdiđini haber veriyorlardı. Muharebe bu Őekle girince buna halk daha ne

kadar mukavemet edebilirdi? Bir buçuk senedir, her gün yeni bir gaile, yeni bir felaket ve ıstırapla uyanıyordu. Ali Şekib:

- İşte en fena ciheti diyordu; bütün bu maişet müşkülâtının sebep olduğu ahlâk bozukluğu.. Buna dair İstanbul'da çalkalanan neler var! Bu rivayetler ne dereceye kadar doğru? Bilmiyorum.

Fakat, İstanbul'da öteden beri tanıdığım insanlardan şu beş gün içinde rast geldiğim öyleleri var ki hepsini birer birer karşımda değişmiş gördüm. Evet, bütün şu vukuat insanları tek mil değiştiriyor. O kadar değiştiriyor ki âdeta tanımak kabul değil. Bir taraftan dün tanıdığınız mesut ve canlı çehreleri bugün solgun ve kederli görerek kalbinizden bir sızı geçtiğini duyarken diğer taraftan dün tanıdığınız bir takım miskin çehrelerin bugün canlandığını ve size bakarken iki küstah gözle parladığını görerek hayret ediyorsunuz. Mesela dün akşamüzeri eve giderken köprüde birine rast geldim. Binbaşı Hüseyin Şükrü Bey isminde biri; bu harpten evvelki o miskin çehrelerden biriydi; Kendisini gördüğüm zaman hayret ettim: Canlı ve şanlı, arkasında şık bir sivil kostüm, bir arabaya kurulmuş, Karaköy tarafından İstanbul'a geçiyordu..

Hüseyin Şükrü Bey ismi Ali Fikri'yi meşgul etmişti:

- Hangi Hüseyin Şükrü Bey?

Diye, gayr-ı ihtiyâri sordu:

- Bilmem, belki de tanıyorsunuz... Evet, evet, dördüncü orduda idi, belki tanıyacaksınız...

- Beyrut'ta, şimendiferde?

- Evet, evet, ta kendisi... Galiba orada hayli para vurmuş, şimdi de İstanbul'da! Sonrada düşünmeli ki bir taraftan şu bir buçuk sene zarfında muharebe meydanlarından neler, neler bıraktık! Ali Fikri, hayalen hatıratını takip ederek sordu:

- Demek şimdi İstanbul'a gelmiş?

- Evet şimdi İstanbul'a gelmiş, fakat nasıl geldiğini bilmiyorum... Belki mezuniyetiyle, belki bir vazifeye gelmiştir, yahut İstanbul'da başka bir memuriyete tayin edilmiştir... Herhâlde şurasına eminim ki Hüseyin Şükrü Bey, artık şu harpten evvel tanıdığım binbaşı değildir... Görür görmez ona ait bende yeni olarak hiçbir malûmat bulunmamasına rağmen, birden bire bir buçuk iki sene evvelki çehreyle

bugün ki çehre arasında pek büyük bir fark gördüm: İşte bu kadar... Zannedirim ki Beyrut'ta bulunduğu müddetçe iyi işler yapmıştır.

Ali Fikri Beyrut hatırasını çoktan beri unutmuş gibiydi. Şimdi, bir tesadüf Hüseyin Şükrü Bey bahsini birden bire tekrar açtığı zaman o eski hatıranın, yüreğinde bir sızı uyandırarak, tekrar bütün teferruatıyla canlandığını, yaşamaya başladığını görüyordu.

Ali Şekib ilave ediyordu:

- Beyrut'ta şimendifer işinde bulunduğunu bir defa arkadaşlardan birinden işitmiştim. Yalnız oda sarıh bir şey söylememiş, sadece Hüseyin Şükrü Bey'in bu vazifede iyi işler yapmakta olduğundan, şöyle müphemce, birkaç kelime ile bahsetmişti... Şimdi anlıyorum ki doğru imiş...

Ali Fikri Beyrut hatırasını kendisi için unutmazdan çok evvel bunu bilhassa başkaları için unutmaya karar vermiş ve o zamandan beri hiç kimseye bundan bahsetmemişti. Böyle şeylerin duyulmaması, ağızdan ağıza intikâl etmemesi daha iyi olduğuna kanaatti; fakat bu gün ilk defa olarak, büyük bir ehemmiyetle şimdiye kadar içinde sakladığı bu sırrı, Ali Şekip'e açmaya karar verdi; bunu ona söylemekte bes görmüyordu; çünkü Ali Şekib böyle bir bahsi ne izam edecek, ne de şuna buna anlatarak bu çirkin hakikatin intişarına sebep olacaktı. Bundan başka Ali Fikri bunu, kendisi için bir amirden ziyade bir dosta söylerken bir dedikodu suretinde telakki edileceğine de emindi.

O zaman Ali Şekip'e Beyrut hatıralarını birer birer anlattı. Anlatırken müteessir, kaşları kederli bir inhina ile çatılmış, araya kendi hissiyatı ve teessüratını da ilave ederek söylerken Ali Şekip'te kendisini aynı teessür içinde dinliyordu. Bitirdiği zaman bu hikâyeden, sonra şuradan buradan toplayarak Ali Şekip'in getirdiği sair türlü türlü hikâyelerden müttehiden istintaç ettiler ki Türkler bu muharebeyi kaybederlerse işte bu gibi şeylerle kaybedeceklerdi. Biri diğerinin mütalaasını itmam ederek, o bırakırken öteki başlayarak, birinin söylediğini diğeri; ötekinin mütalaalarını beriki, başlarının hafif hareketleriyle tasdik ederek, hep bu netice etrafında, uzun uzun konuştular. Ali Şekip'in kanaati eski idi:

- "İstanbul ve İstanbullular, bu memleketin en büyük derdi!" diyordu; münevver, münevver diye kendimizi metheder, göklere çıkarınız. Fakat bizim içimizde öyle gizli ihtirâsat var ki her türlü nuru söndürmeye kâfi geliyor. Evet, belki

münevveriz; fakat neye yarar? Bu milli ve temiz bir nur olmaktan ziyade âdeta şeytani bir şey! Bize o nur daima fena şeyler için rehberlik ediyor!

Sonra, birden bire aklına gelen bir şeyle bir lahza durarak, devam etti:

- Ha... Dedi; bakınız; belki de siz bilmiyorsunuz, geçen gün, İstanbul'a gitmezden evvel nasıl bir vakıadan haberdar olduk? Yetmiş altıncı alayın mahrukatına memur hizmet kolunda âdeta bir şirket keşfeden; kol zabiti bir yandan ormanda alay için kömür yakarken diğer taraftan da aynı askeri hârice kömür satmak için kullanıyormuş.

Alaya gönderdiği kömürün hemen de bir mislini arabalarla şehre doğru sevk ederek orada satılıyor, hâsılâtın yarısını kendine ayırdıktan sonra yarısını da askerler arasında taksim ediyormuş! Bu iş böylece bütün kış devam etmiş, satılan kömürün miktarı belki de kırk bin kiloyu geçmez, bunu yapanda İstanbullu bir zabit!

Ali Fikri'nin hayretle gözleri açılmıştı; Ali Şekib ilave ediyordu:

- Bu suretle İstanbul, Anadolu'nun şu hep bildiğimiz cahil, fakat saf çocuklarını da ifsat ediyor demektir.

Kendi hallerine bırakılsa bu saf adamların hatırlarından böyle bir şey geçebilir miydi?

Ali Fikri'nin de derin bir kanaatle inandığı hakikatlerden biri bu idi. İstanbul uzun zamanlardan beri Türklük için bir menba-ı fesat olmuştu. Zevk ü sefada ifrat, sefahat, işret, yalancılık, kumarbazlık, sonra ve bilhassa Anadolu'yu maddeten kemirmekte olan türlü türlü hastalıklara, bütün bu fena şeyler memleketin dört köşesine hep İstanbul'dan götürülmüş, sonra oradan oraya yapıp gitmiş olan şeylerdi. [S.320, s.3]

(Mabadı var)

3.126. Üç Yüz Yirmi Birinci Sayı

Üstâd Edip Namık Kemalzâde Ali Ekrem Beyefendi'nin Bir Şiir-i Gezinleri

Son günlerde, gerek Türkiye mukadderatı ve gerek buna merbut olarak bütün âlem-i İslam'ın en muazzez hissiyatı etrafında dolaşan buhran, bütün yüreklerde hazin inikâslar vücuda getirdi. Bu ihtisasların müellim ve müessir yadigârlarını tespit

etmek, milletin en güzide kalemlerine mevdu bir vazife olduğuna şüphe yoktur. Türk ve Müslüman âleminin en yüksek evliya namından ve tarih teceddüdümüzün en büyük esâtize-i irfan ve vicdanından olan (Namık Kemal) merhumun necl-i necibi muhterem Ali Ekrem Beyefendi, ahiren bu hissiyatı musavver olarak yazdıkları ve gazel-i sûtûdeşim Abdullah Efendi'ye ithaf eyledikleri “âlem-i İslâm'a” ser levhalı bir şiiri gazetemize ihda eylemişlerdir.

Bu şiir gara-yı Kemal fahr ile derc-i sütün eyliyoruz:

“Âlem-i İslâm'a”

“On iki yaşında sarışın bir çocuğa pederinin sana verdiği vekâlet-i şeriyye ile zebh ettiğin kurbanlardan birinin yüreğini açarak teşrih dersi vermekle başladığın ifâze-i irfanda tam kırk sene devam ettik. O kardeşini, bütün zalimane hallere rağmen, şiire terkip ve teşvik eden sensin; onu kemâlin sana yadigâr bıraktığını büyük kalbinle takdir eden sensin; onun ruhunu ebediyyet-i İslamiyet'e prestîşkâr ebedi haline getiren sensin; şimdi müsaade et de on iki yaşında sarışın çocuk pek sevdiğin hayaliyle huzur-ı mukadderiyetine gelsin ve İslamiyet'i tecilen elli iki yaşında hakir biraderinin yazdığı şiir-i naçizi nazargâh-ı fezâil penâhına arz etsin.

3 Şubat 236 Ali Ekrem

Ey namütenahi, ezeli ruh-ı ziyadar,

Ey âleme hâkim ebedi âlem-i İslâm,

Öldük mü bugün havâb-ı girândan hele bidâr?

Ettik mi büyük fikrini âlemlere ilâm,

Bir velvele çoşan gibi batha-i zamandan,

Lanet banarak duzâha, kalmış sana meydan!

Kuran sesi var gulgule-i bahr-i fezada,

Kuran sesi aks etmededir devr-i semadan!

Kuran yüzü taban görünür veçhe kazada,

Kuran bakıyor maşrık-ı lahut-ı nemadan.

Tevhid-i Muhammed tutuyor kalb-i cihani,

Allah diyor ümmetin ruh-ı dehânı!

Ey âlem-i İslâm ki akvam-ı azâzil
Dûzahler içinde köpürüp mest ü gazap baş,
Dünyada senin etmen için kadrini tenzil,
Girdaplar açmıştı kıyamet gibi dehâs,
Bir sayhe-i canınla bugün yerlere yattı,
Bir tirengâhın o demir ruhuna battı!

Zehrâb-ı hunin ile emvâcı delirmiş
Bir bahr-i haset belki de bir mahşer-i eclâf
Asâr arasında kara vicdanı bilirmiş,
Boğmak seni hatta ebedi namını itlâf
Etmek gibi bir kasd ile ey din-i cihândâr
Koşmuştu denaet gibi lanet gibi murdar

Koşmuş ve üşüşmüştü senin mahvına; icram
Gönüllerde kesuf etti, kader havene boyandı
Efkâr-ı taassup, o ölüm ruhlu ihram
Çökmüştü bütün âleme; volkanlara yandı
İslam'ın ezel-i tinet olan fikr-i halûdu,
Zannetti taassup ki ezilmişti vücudu.

Lakin dolarak meşraka dinin şühedası
Ervah-ı kıyam eyledi, dünyayı kuşattı
Çınlattı bütün gökleri Allah sedası
Allah eli işrârı cehennemlere attı!
Bir devr-i zuhurun yine ey âlem-i İslâm
Bir devr-i zuhurun ki bugün Mağrîbe ilâm

Etmekte bütün velvele-i ayet-i hakkın
Arşın yüzü tabında ulviyet-i hakkın! [S.321, s.1]

Ali Ekrem

Eski Rüyalar da Kalmamış!

Harpten evvel ayda bin elli iki bin kuruş kazanan veya alanlara (orta halli) bunlardan ev sahibi olanlara (vakitli), hele bir iki dükkânı da bulunacak olursa (variyetli), (hali, vakti iyidir) der idik.

Günün birinde bir ses işitildi:

- Çok sürmez İstanbul'da iki tabaka insan kalacaktır: Zengin, fakir!
- Orta halli ne olacak?
- Kalmayacak!
- Nasıl olur?
- Görüyorsunuz!

Denildi.

Yine günün birinde bir ses daha işitildi:

- Fakirler zengin, zenginler fakir olacak! Filhakika harb-i umumi esnasında bu ahbar kablel-vuku musaddak inip çıkmalı çeşitler görüldü. Hatta cebinden bir arada bin kuruş bulunacağını fevka'l-memul hülya edenlerden birkaçı hakkında:
- Dün gece iki bin lira kaybetti!

Veyahut:

- Şimdi elli, altmış bin liralık bir adamdır.

Sözlerini işittim idi: Bade hal ve kaillerine baka baka inandım bile.

Bizde o ana kadar fakirden zengin olana tesadüf ettin mi, tesadüf etmedim mi pekiyi tahattur edemiyorum ama zenginden fakir olanların bir kaçını biliyorum. Çocuk idim ama mahut konsolit meselesinin tepeden inme, tayyare bombardımanı gibi ortalığı

top arttırdığını bir türlü unutamadım. O zaman bu filonun kumandanı (Mahmut Nedim) Paşa idi. Bu dâhiye-i maliye Avrupa'da ismimizi:

- Batakçı!

Çıkarmış, bizim (Bursa) hanın feryad-ı münakisi oraları da güm güm öttürmüş idi. Hazine-i düvel, zaten israfat-ı mütevaliye ile tam takır olmuş iken elde kızıl kuruşlar kalınca (et tekrar-ı hüsn) kabilinden olmak üzere sonuna bir de (kuru bakır) ilave edildiğini bir takım (hatırat) da okudum.

93 Harbi'nde:

- Benim içinde bassınlar!

Diye ser eden müteneffizandan gelen emir üzerine kaimelerin kucağa, bucağa, bohçaya, sandığa sığmaz olduğunu derken lirasının beşi, onu, yirmi beşi bir altın yerini tutamayacak hale geldiğini en son köylülerin mısır kabukları gibi yastık yapıp üzerlerine baş koyduklarını, duydum, gördüm, anladım.

Ne söylüyordum, fakirler zengin, zenginler fakir olacak!.. Galiba sıra bize geldi. Çünkü yine işitip anladığıma göre mütareke ilan gününden itibaren aksülamel başlamış...

Tahterevalli oynamak da bir zevk ise de bir kere de biz oynasak!.. Dikkat eyleyecek olsa servetin bizim unsurda gelip geçici bir şekl-i muşeret olduğu teslim edilir. Parayı kazanmak kolay, tutmak güç diyenlere hak verilir.

- Yel üfürdü, su götürdü, kısmetimde varsa yine kazanırım!

Demek de kadınlarımızın: (Züğürt tesellisi) dediklerinden başka bir şey değildir.

Hâlbuki bizim züğürt düşmemizden kimlerin kazanacakları da artık açığa vurmuş serlerden oldu.

Kazanılan elden kaçırılacak olursa avucumuzu sıkı sıkıya kapatıp gözlerimizi fıldır fıldır içi altın dolu açtığımız rüyalarından ne farkı olur?... Zamanın maddiyetine bakın ki ne böyle rüya görenler kaldı, ne de böyle rüyalar!... [S.321, s.2]

A.R

Gurup

- İstanbul, tıfillılar memleketi! Diyordu.. Memleketin tarz-ı idaresinden, Bizans tarihinin tesirâtına varıncaya kadar bin türlü amil yavaş yavaş İstanbul'da bütün milleti yalnız kendilerinden ibaret zanneden tıfillılar sınıfı vücuda getirmiş, hükümet bu sınıfın elinde, kuvvet ve nüfuza bunlar sâhip, ilimleri de hiçbir şeye yaramaz tıfillı bir ilim, sanatları da öyle... İstanbul'dan çıkmaktan korkarlar, memleketin İstanbul hâricindeki kısımlarını tanımazlar ve ellerindeki hükümet kuvvetini kullanırken yalnız kendilerini, kendi istirahat ve kendi zevklerini düşünürler... Bu tıfillı sınıf içinde milli şeylerde yok değildir; fakat, ne kadar garip bir hâdise, yahut İstanbul halkı için ne kadar şayan-ı dikkat bir alâmet ki bu muhit, bütün milli şeyleri atıyor, kendinin addetmiyor ve binâenaleyh her zaman kendinden hâriç tutuyor!

Sonra, zihni birden bire başka bir şeyle meşgul, sordu:

-Acaba Hüseyin Şükrü Bey İstanbul'a niçin gelmiş?

Ali Şekib, biraz evvel söylediği gibi, buna dair hiçbir şey bilmiyordu; genç yaver de zaten bu suali ondan bir cevap almak için de sormuş değildi. Birden zihnini işgal ediyormuş olan bu soru, öyle sadece ağızdan çıkıvermişti. Ali Şekib:

- Niçin sordunuz?

Dedi; öteki niçin sorduğunu da bilmiyordu; fakat, Hüseyin Şükrü Bey'in İstanbul'a gelişini hiçbir sebep olmadığı halde, birden bire merak edivermişti:

- Bilmezsiniz, bu adam beni pek ziyade alakadar etti, diyordu; hayatımda böyle tiplere hiç tesadüf etmediğim, bunları ancak romanlarda tanıdığım için içimde daima bir merak yaşadı; onu daha yakından tanımak, daha derin tedkik etmek istiyorum ve farz ediyorum ki İstanbul'da boş bir maksatla gelmiş değildir; böyle düşünmek için hiçbir sebep yok, fakat böyle düşünüyorum; belki bir romancı muhayyilesi fakat nedense beni işgal ediyor!

- Evet, biz bu insanları pek az tanıdığımız için onları fevkalade bir şey olarak tasvir ediyor ve onlara fazla alakadarlık gösteriyor ve ehemmiyet veriyoruz. Hâlbuki onlardan, her yerde olduğu gibi ve belki de her yerde olduğundan fazla, şu memlekette ne kadar çok var! Ben öyle hissediyorum ki memleketi tehdit eden en büyük ve en tehlikeli düşman işte bu adamlardır; bir zamandan beri nereye gitsem hep bunlardan bahsedildiğini işitiyorum ve bunlardan birçoğunu da kendi gözlerimle

görüyorum... Belki bütün rivayetler biraz mübalağalı. Belki iftiralar da hayli çok. Fakat, hiç şüphe yok ki yukardan aşağıya kadar bütün derecelerde bu adamlardan pek çok var ve en çok çalışan hayatta nasıl söyleyeyim?, En müteaddi bir rol oynayanlar da bunlardır. Hülâsa, Türk milleti tarihinin en acıklı ve en muhâıralı bir devrinde yaşıyor...

Sonra, birden bire sözünü keserek, seri bir hareketle yerinden kalktı ve pencereden başını uzatarak etrafına bakındı:

- Ben henüz yoldan geldim ama, akşam ne kadar güzel... Biraz dışarı çıkmak iyi olmaz mı?

Bu teklif Ali Fikri için de hoş gelmişti. Çıktılar. Küçük köyün iki tarafı renk renk ağaçlarla dolu bahçeleri arasından dolaşan dar ve bozuk yolları gölgelerle örtülmüştü. Güneş ta uzakta küçük Çamlıca Tepesi'nin üzerine doğru inmiş, gruba hazırlanıyordu.

Biri ellerini ceplerine sokmuş, öteki arkasına kavuşturmuş, köyün ortasından geçerek kırlara doğru çıkmak üzere, yürüdüler. Tek tük gelip geçen köylülere, karargâha mensup askerlere tesadüf ediyorlardı, yalın çocuklar, çalışmaktan dönen kadınlar, şu taraftaki bir tarlada sabahtan beri diktikleri domatesleri hala sulamakla meşgul bir ihtiyar köylü ile dört kadın, meradan dönen sığırıyla küçük bir koyun sürüsünü sahiplerine birer birer dağıtan bir çoban, sessizlik ve tenhalık içinde, küçük bir köy hayatı, kuşlarla beraber gözlerini kapamaya hazırlanıyordu. İkisinin de zihinlerinde bir meşgale, sessizce yürürlerken Ali Şekib:

- İşte İstanbul'un yanı başında bir köyün akşam manzarası!

Diye durdu. Deminden beri arkasında tuttuğu sağ elini küçük bir daire çizmek üzere sallayarak köyü ihata ettikten sonra ilâve etti:

-Zavallı köy! Zavallı köylü! Kim bilir ne kadar asker verdi ve bu asker ne kadar daha şimdiden bir daha köyünü görmemeye mahkûm oldu! Ve ne kadar iptidai bir halde, dikkat ediyor musunuz? Hâlbuki işte İstanbul şurada, bütün hükümeti, daireleri, münevver sınıfları, büyük vezirleri, paşaları, beyleri ve efendileriyle yanı başında! Onların içinden hiç kimse buralara bakmaya tenezzül etmiyor, hatta biz de dâhil olduğumuz halde, etmeyiz. Sade bu değil, - dikkat ettiniz değil mi? – Bütün civarda köyler hep bu halde, metruk, sahipsiz, hamisiz, fakir, kendi yağıyla kendi

kavrulan ve bilhassa Türk köyü olduğu zaman fakir ve bedbaht kalan, kırık dökük, sessiz ve تنها ocaklar... Sonra şu yanı başındaki dertlere karşı bu kadar lakayt kalan bir İstanbul'dan o binlerce kilometre uzak yerlerdeki köyleri düşünmek.. İstanbul'un işte hiçbir zaman hatırandan geçmeyen bir düşünce!

Ali Fikri, köye duyurmaktan korkuyormuşçasına hafif bir sesle içini çekerek:

-Evet!

Diye tasdik etti. Ali Şekib devam ediyordu:

- İstanbul'un yanı başında bir köy daha vardır, hani şu Şişli'de, Ermeni mezarlığını geçer geçmez, Balmumcu 'ya doğru giderken sol tarafta Mecidiye Köyü... Şişli, İstanbul'un en münevver ve müterakki köşesi ve onun yanında o zavallı, metruk ve harabe köy, kim bilir hangi felâketler mücadelenin hangi aklımdan silinip attığı bedbahtlarla meskûn bir muhacir köy! Ne zaman Şişli taraflarına gitsem bu köyü hatırlarım ve ne zaman onu hatırlasam İstanbul'da kendi kendime de lanet ederim!

Söylerken sesi gittikçe hararetlenen Ali Şekib durmuştu. Ali Fikri:

- O kadar zamandır gitmek istemediğim İstanbul'a karşı şimdi içimde garip bir his hâsıl oldu; gitmek isterim; diyordu; dört aydan beri ne kadar değişmiş olacak!

-Evet, gitmelisiniz, görülecek şeydir, diyordu? Hem, hakikaten şimdiye kadar, hiç gitmiyorsunuz, hâlbuki peder ve validen sizi göreceklere geldiği şüphesizdir... Hemen yarın gidebilirsiniz, zaten kumandan da İstanbul'da...

Bu fikir, deminden beri susan Ali Fikri'yi on dakikadır işgal ediyordu, Namiye'de çoktan beri ne kadar ısrar etmişti! İstanbul'u görmemek fikrine karşı şimdi daha ziyade mukavemet edemeyeceğini hissediyordu; bir aralık daha bugünkü düşüncelerini, dört aylık bir mukavemetten dolayı kendi kendisini nasıl tebrik etmiş olduğunu hatırladı; sonra kendisini şimdi İstanbul'a sevk eden saikın onu bugüne kadar oradan uzak kalmaya sevk etmiş olan amilden büsbütün başka bir şey olduğunu düşünmek istedi; fakat biraz dikkat edince gördü ki, hayır, yo, sadece kendi kendisini aldatmaya çalışmaktan başka bir şey değildi. [S.321, s.3]

Mabadi var

Mektepli Küçük Zabıtların Maaşları

Memurine verilen son pahalılık zammında istifade edemeyen mektepli küçük zabıtlara maaş-ı asliyeleriyle beraber maktuen 300 kuruş bir zam verildiği malûmdur. Bu miktarın âdem-i kifâyesi hakkında evvelce de mükerreren serd-i mutalaat eylemiş idik.

Dün karilerimizden birinden aldığımız bir mektupta aynı meseleden bahsedilerek evvelce buğday zammından istifade ettirilen mektepli küçük zabıtların böyle maişetlerine kifayet edemeyecek cemen beş yüz elli kuruş maaş ile yaşamaya muktedir olmadıkları ve zam olarak verilen nefer tayini de 980 kuruş tutmak lazım gelirken 110 kuruştan hesap edildiği zikir ile Harbiye Nezareti'nin nazar-ı dikkat ve merhameti celb edilmektedir. [S.321, s.4]

3.127. Üç Yüz Yirmi İkinci Sayı

Yirminci Asır!

Ne asır imiş ya!.. Haya ile girdi, galiba kavga ile geçecek!.. Umumi kaht-ı vağle ile çıkacak!..

Transvaal, Rus-Japon, Trablusgarp, Balkan muharebatı ile harb-i umumi ve bunun tamamından olan Bolşevizm, Komünizm tahribatı yirmi senedir beşeriyeti beladan belaya uğrattıyor, biz hala kendisinden hayır umuyoruz! Geçenlerde bizim (Yeni Gün) de de bir fıkra var idi: (Mebus Tefvîk ölemez, çünkü yirminci asırda yaşıyoruz) deniliyordu. Ne kadar güldüm?.. Hâlbuki herifçioğlu gözümüzün önünde koca hükümetleri tevkif ediyor, onlara su-sat durduruyor!

Evet, yirminci asır!.. Ne tatlı hayal ile girdin idi! Kimyager iken bir aralık hariciye nazırı olan müteveffa Bertlo başta, bonetasını giymiş, gözlüğünü takmış, protestelasını düzeltmiş, ekmeğini okkası otuz beş paraya, etin ki dört buçuğa, sütün ki ikiye, dört odalı bir ev, dört mecdiyeye odun, kömür hefte alınıp satıldığı günlerde:

(Müjde, en nas!.. Dünyanın cennet-abat olduğu zaman pek yakındır. Artık ne çiftçi, ne çoban, ne pişirici, ne de kurtarıcı kalmayacak. Yalnız kimyager kalacak! Çünkü kimyager size az vakitli tabletler, yağlı kapsüller, unlu, şekerli parçalar, beş dakikada

vücuda lazım olan mevaid-i hayatiyeyi alacaksınız. Buna habb sistemi derler. İki üç parça bakkal külbastısı ancak iki öksürük şekeri, bir yumurta bir tavla zarı, bir bardak süt hafif, esmer bir sakız leblebisi haline girecek. Siz bunları yutacaksınız, doycacaksınız, mideniz hafifleyecek. Orduları bir araba yüklü erzak aylarca besleyecek, hatt-ı üstüvada, kutuplarda sürten seyyahın senelerce yiyeceklerini bir paket yapıp yanlarına alacaklar!.. Müjde ey nas!.. Bu ana kadar toprağın sürülmesiyle halledilmekte olan muadele-i mevcudiyet bundan böyle bil-kimyayla halledilecek! Bu sebeple menazır-ı zemin değişecek!.. Tepelerimizde dumanlı balonlar gezecek, sath-ı arz, tarlalardan, bağlardan, bostanlarda kurtulup bahçelere kalıp olacak!.. Her taraf behiştî manzaralarla dolacak!..

(Ey nas!.. Müjde! Aldığımız gıdaların halisiyet-i mutlaka sebebiyle ömrünüz şimdikininkinin bir misli daha artacak!.. Devr-i zehap eyyamı, kuvve-i kimyaya hükümet-i âlem-şümülû dâhilinde yeniden hulûl ve mürur edecek!) diyordu.

Evet. Hap sistemi! Böyle olabilir!.. Gelelim hap sistemine! Tarlalarımızı, bağlarımızı, bostanlarımızı, Gülizar'a, lalezara döndürdü!.. Her taraf ateş kesildi. Cehennem yeryüzüne indi. Ana evladın elinden lokmasını kaptı.

Hangi yirminci asır bu! Gelmez olaydı!.. Bütün uğursuzluğu, fecâyı ile beşeriyete kan ağılattı. Hayrûnnas olanların icat ettikleri telsiz telgrafları, tayyareleri, otomobilleri, taht'ül-bahirleri, kimyagerlerin boğula boğula buldukları muhannak gazları birer mülad-ı bidat vahşetiyle üzerimize saldırdı. Sokakta:

- Cici!

Diye kelebek ardından koşan sırma saçlı, elma yanaklı firuze gözlü, kiraz dudaklı masumunu parçalattı. Anamızı ağılattı, kör etti. Babamızı dağılattı, gebertti. Kardeşimizi hak ile yeksan ederek toprağı kan ile yoğurdu. Geçen gün bir esir söylüyordu:

- Harpten evvel akrabamdan on üç kişi var idi, geldim ki dört kalmış!..

Ne mübarek asır imiş!.. Düz taban, biraz daha depreşe cümlemizi serecek!..

Bir refikim dedi ki:

- Meşhur filozof (Büchner) (Yirminci Asrın Fecri) namındaki kitabının dışında bir rivayette Arap şuarası benâmdan (Ebu'l Âlâ) nın bir sözüyle bevârid kabilinden olmak üzere:

(İnsanların bastıkları topraklar, ebna-yı nevinin ecza-yı tarumarıdır) dediği bir daha hakikat oldu! Yaşasın yirminci asır! Şafağını atarken bile hunin!

- Biz de yaşayalım!

Demeye ağız varmıyor ki!

(Giresun) da gördüğüm aç çocuk bir an gözümün önünden gitmiyor. Saçları, yağsızlıktan dimdik olmuş, burun ağız uzayarak adeta köpek burnuna dönmüş idi. Zavallı yavru! Gitti, gitti, duvarın dibine yığıldı, söndü idi!

Ahmet Rasim tarafından kaleme alınan “Yirminci Asır!” adlı metin siyasi içerikli bir metindir. Halkın beklentilerini bu asır karşılayamamıştır. Aksine medeniyetin geleceğini bekleyen halk aksine savaşı beraberinde getirmiştir. Yirminci asır beklenirken bu asır tüm asırlardan farklı olacağını, medeniyetin geleceğini, kimyaya ağırlık verileceğini, insanların yemek yemeden temel ihtiyaçlarını karşılayan haplar kullanılacağı gibi söylentiler dile getirilmiştir. Lakin bu hap sisteminden aslında harp sistemidir. Harp ile birlikte bağlar bahçeler her yer cehenneme dönmüştür. Açlık sefalet her şey yirminci yüzyılda başlamıştır. Yani bir hayalle girilen yirminci yüzyıl bir harp ile sefalet açlık ile zuhur etmiştir. [S.322, s.1]

A.R

3.128. Üç Yüz Yirmi Üçüncü Sayı

Ortak Olsak mı, Dersiniz?

Hesabı bir arkadaşım bana yazıyor:

(Galiba “Almanak Haşet” de okudum. İnsan bir senede kendi hacminin yedi mislini yer imiş!..

(Rabbim oburlara acısın!.. Sonra da bize!.. Şu hesaba göre kablel-harb senede üç bin kuruş yiyen kendi hacminden yedi mislini yemiş olurdu ki bugün aynı şerâit-i tahtında otuz bin kuruşla buna mucaffakiyet-i mahal hükmündedir.

(Yağ dâhil değildir. Orta halli bir kimsenin dört kişiden ibaret ailesiyle beraber bir günlük muhasebesini görelim:

Üst üste günde yarım okka et 60

Ekmek (Bir buçuk okka) 25-30

Sebze (Vasatî olarak birbiri üstüne) 20

Pirinç, kahve, çay 40

Kömür, odun 20

Sabun 10

180, 70

(Eder. Haydi hıvır zıvırı ile 200

(Demek ki senede alel-vasat 730 lira ister. Hâlbuki harpten evvel günde:

Yarım okka et 3,5

Ekmek 1,0

Sebze 4

Pirinç, makarna elh. 3

Kömür, odun 1

Sabun 0,5

13,0

İdi. Haydi bunun da girdisini çıktısı yirmi, daha diyecek var mı, yirmi beş etsin senevi 8925 kuruş giderdi. Şu halde yuvarlak yaparak 9000 desek, asârın aldığı şekle göre bunu da yedi ile darp etsek 63000 kuruş eder ki baladaki hesaptan on bin kuruş dondur. İşte bu on bin esnafın boğazına geçen heva-yı kâr yani mahsul-i ihtikârdır.

(Harpten evvelki fiyata nazaran bugün et, pirinç, makarna, yumurta, sebze, hububat, yağ yirmişer, yirmi beşer misli artmış, hele balık, tavuk, şeker gününe göre otuz, kırk, elli misli artırmakta bulunmuştur. Esnafın insaflıları fi zamanına yüzde yirmi

beş kâr istediklerine göre sahib-i hanenin yetmiş üç bin kuruşundan on sekiz bin iki yüz elli kuruş onların kesesine iniyor demektir ki insan ortak olsa arkadaşına ancak bu kadar kazandırır!)

Ne diyorsunuz? Ortak olsak mı?.. [S.323, s.1]

A.R

(Times) ın Mühim Bir Makalesi

“Türkiye mukadderat ve mevkibi meselesinde pek derin bir teessür izhar eden Hindistan’ın ciddi Müslümanları, Türkiye’nin merkezi devletlerle birlikte hareket etmesinden dolayı ceza-i dide olması lüzumunu nihayet takdir etmeye başlamışlardır. Hindistan vali-i umumiyesinin ahiren Müslüman mebuslardan birine verdiği cevabın bu nokta-i nazardan pek faydeli tesirleri görülecektir. Maahaza Türkiye meselesinin Hint siyaset dâhiliyesiyle karıştırılması ve bu mesele ile hakiki alakası olmayan ricalin müdahalesi şayan-ı tasniftir.

Hindistan vali-i umumiyesi, bahsettiğimiz cevabında Hint meselelerinin nokta-i nazarını sulh konferansına arz etmek üzere ittihaz olunan tedâbiri bir kere daha izah ettikten ve Hindistan nazırı Mister Montekuen elyevm beş vekil ile birlikte Paris’te bulunarak bu nokta-i nazarı kuvvetle iltizam ve müdafaa ettiğini de ilave eyledikten sonra düşünmüştür ki:

- Türkiye sulhu hakkında bir karar vermek salahiyetine haiz olanlara Türkiye ile mesâid bir sulh akdedilmesini mutazammin bir nota tebliği zımında elden geldiği kadar gayret edilmektedir. Fakat bu meselede İngiltere’den başka diğer devletlerde alakadardır. Lord Chelmsford’un bizzat Avrupa’ya giderek İngiltere kabinesine ve hatta mümkün ise konferansa Hint Müslümanlarının nokta-i nazarını izah etmesi zımında vaki olan ricayı kabul ile beraber her dakika bir karar ittihazı ihtimâline binaen heyet-i mürahhassanın arz edeceği nokta esasiyenin hülâsası telgrafla İngiltere kabinesine bildirilmiştir.

Lord Cehlmsford bu telgrafında hilâfet meselesinin münhasıran Müslümanlara ait bir mesele olduğunu zikretmiş ve Türkiye ile büyük Britanya arasındaki kadim menafi mütekebile ve hissiyat-ı dostanenin iade ve tesis ümitlerini izhar eylemiştir.

Lord, her ne karar verilirse verilsin, Hint Müslümanlarının İngiltere kralına sıkı ve kuvvetli sadâkatlerini muhafaza ederek milletler arasında kendisine yüksek bir mevki temin etmek fırsatını kaçırmayacakları ümidini de tekrar etmiştir. Hint Müslümanları şark-ı istila ile Hindistan'ı tehdit etmekte olan iğtişâşlara karşı koymak için müttehiden çalışmak ihtiyacındadırlar. [S.323, s.1]

Muhayyel Mektup

Şarkın hayâl-i memleketi olduğunu söyleyen garplılar buraya gelince hayalperestlikte en hayalperver şarklıları bile gölgede bırakırlar. İşte sû-i niyet karışmasa insan bu hali hoş görecektir! Fakat misafirlerimiz hayalperverliklerini yalnız hayat-ı husûsiyemizi tasviren hayalperver olurlar. Ecnebi muhabirlerin İstanbul'da olup biten, hatta hiçte olmayan hadisat (!) hakkında gazetelerine verdikleri malûmat (!) bunun en bariz bir delilidir. Karşı gazetelerde buna daha canlı bir delil teşkil ederler. Karşıda bir takım yerli millî gazeteler vardır. Bunlardan bahse lüzum görmüyoruz. Fakat bunların yanında ecnebler tarafından çıkarabilmekte olanlarda bulunuyor. Türkiye ahvâlinden memleketlerini, vatandaşlarını bî-tarafa haberdar etmek başlıca vazifeleri olmak lazım gelen bu gazetelerde çok teessüf olunur ki ekseriya, yaşadıkları karşı muhitlerinin tesirâtına kapılarak, memleketlerinin menafi-i hakîkiyesi ihmâl ederek yalan yanlış yazılarla sahifelerini dolduruyorlar. Bunların arasında, Türklerinde sevdikleri, hürmet ettikleri istikbâlen pek samimi ve dostane münasebat idame eylemek istedikleri milletlere mensup olan gazeteler bulunması Türk efkâr-ı umumiyesini cidden müteessir etmektedir. Bu gazetelerde, hemen her gün bütün diğer karşı gazeteleri gibi, birçok musanna haberlere tesadüf edilir. Bunları her gün muntazaman tashih etmek için sütunlar doldurmak lazım gelir. Bugün burada yalnız bir gülünç haberden bahsedeceğiz:

Bir Fransız tarafından neşr edilmekte olan "Bosphore" gazetesinin nüshasında Talat (Paşa) nın Besim Ömer Paşa'ya bir mektup gönderdiğinden bahsediyor, muhteviyatı hakkında da bazı malûmat veriyordu. Bunun musanna olduğu meydandaydı. Besim Ömer Paşa mevki-i iktidarda olan, ya mevki-i iktidara gelmesi mülhariz bulunan bir şahsiyet olsaydı maksat-ı tasni anlardık. Fakat Besim Ömer Paşa- zannederiz ki! – ne sadrazam, ne de hariciye nazırı olmak niyetinde değildir. O halde?... Galiba muharrirde bu mektup hikâyesini belli başlı bir maksat takip

etmeksizin uydurmuş ve bunu herkesin tahmin edeceğini anlamış olacak ki mektup suretini gördüğünü iddia ediyor. Hâlbuki bu suretle daha gülünç olmuştur. Onun farkına varmamış! Kendimizin biraz gülünç bir vaziyette kalacağımızı takdirle beraber “mesele” hakkında bir kere bizzat pašaya müracaat ettik. “Bahsettiğiniz gazeteyi demin bir gazete muharriri getirdi, gördüm, okudum ve güldüm. Mamafih biraz hiddet etmiyorum da değil! Anlaşılan bunlara önüne geleni kirletmek istiyorlar, fakat nasıl kirleteceklerini de bilmiyorlar. Öyle mektup mu olur, mektupta yazıldığı iddia edilen şeylerin hangisi doğru, hangisi bir esasa istinâd edebilir?” Dedi. Öyle; fakat dedik ki misafirlerimiz arasında çok hayalperver olanlar var, onlardan bir kısmı olsun düşünmeye lüzum görmeksizin inanırlar ya, o kadarı onlar için kâfi!.. [S.323, s.2]

3.129. Üç Yüz Yirmi Dördüncü Sayı

Titreme Gerdanlık Bin Beş Yüze!

Vaktiyle (Mahalle adetleri) arasında kahveye çıkmak, bakkala, camiye gitmek gibi ufak tefek işlerde kıyafete, tuvalete pek aldırmaazlardı. Çıplak ayağına bir şey yırtık, bacağına bir pantolon, şalvar takarak ten fanilasıyla baş açık gezenler bile bulunurdu.

O zamanlarda Şam hırkası, boy kürkü, aba, hatta haydari altında günlük entari, ayakta nalın, takunya, potinden bozma iskarpin, ökçesi basık kanaviçe terlik, başta takke, gecelik kavuğu, soğuklarda yüklü bohça, eski kukuleta, şal tekellüf sayılırdı. Maahaza yine o zamlarda mahalle bir nevi aile demek olduğu için zibidi kıyafetler pek o kadar kaş göz oynatmaz dudak bükmez, mırıltı, dırıltı olmazdı. Velhasıl itiyat bu açık saçıklığı affediyordu. Fakat o kıyafetle mesela (Sarıgül) den (Üsküdar) a da gidilmezdi.

Soğuklardan şikâyet edilirken (karnaval) mevsimi olmak hasebiyle bahs-i bermutat üste başa intikal etti, birkaç kişi vaktiyle görmüş oldukları acayip ve garaip giyinişleri anlattı:

- Trene gideceğim!
- Vapura yetişebilir miyim?

Diyen gitti. Biz iki ahbap yalnız kaldık. Söz bulamıyorduk. Refikim bir şey düşünüyor gibi duruyordu. Birden bire dedi ki:

- Aman!.. Sana bir şey anlatayım... Asıl mahallemiz (Ayasofya) dır. Bir komşumuz var idi. Şair, kâtip, hoşku bir zat idi. Fakat pek laubali giyinirdi. Biz tebdil-i hava için (Bebek) e gitmiştik. Aradan bir ay kadar geçti. Bir gün evde oturuyorken baktım ki bizim komşu geliyor. Nasıl ama? Benden gayrı kimse onu Maliye'de veya Efka'fta mümeyyiz muavini olduğunu, kabul değil kıyafetini yakıştıramaz. Başta tozlu bir keçe külah, sırtında yamalı bir basma mintan, bacağına dizleri yamalı bir pantolon ayağında lapçını mahzup bir kundura!
- Hoş geldin!
- Hoş bulduk!
- Böyle nereden?
- Mahalleden. Göreceğim geldi de. Arzuladım!
- Teşekkür ederim fakat bu hal ne?
- Bahçe duvarı yıkıldı da kaç gündür, duvarcı ile beraber çalışıyordum. Biraz sıkıldım. Ne yapayım, ne yapayım der iken birden bire haydi Bebek'e gideyim biraz laf luf eder açılırım, dedim, yürüdüm.
- İyi ettin!.. Lakin böyle nasıl yürüdün?
- Ada..m.. Sen de!.. Öteki mahalleye geçtin mi, gören bizim mahalle der, geçer, bir iki mahalle de galiba yakında oturuyor, derler.

Benim Ayasofyalı olduğumu bilen bu ne kıyafet diye suratıma tüküremez a...

- Köprünün de mahallesi yok a...
- Orada da deli derler!... Ben yürür gelirim a.

Zavallı rind-i laubali, aç gözünü de bir de bizim şu şimdiki kıyafetlerimize bak!

Bize ne derler! (Hasan Paşa) çıplakları moda idi! Geçti. (Zemherir zürafası) da bir söz mü acaba?

Bir kar, kış gecesı (Muhsin) merhum paltosunu kumarda rehin etmiş idi de alessabah yatağı içinde titriyordu. Birden bire:

- Muhsin!

Dedim telaşla:

- Ne var?

- Sen yatmış idin. Ben gelirken gördüm. Köşedeki manav yok mu?
- Ney!..
- Herif ayakta duruyor zannederlermiş meğer...
- Donmuş mu imiş!
- Donmuş ya!..

Dedim demedim biçare bu sözü işitir işitmez aman!.. Diye yorgana öyle sarıldı, yatağa öyle titreye titreye gömüldü idi ki çenesinin birbirine vurduğu işitiliyordu!..

Yine o zaman yüze, doksana palto var idi. Isıtmazsa da örter idi! Ya şimdi!.. [S.324, s.1]

A.R

3.130. Üç Yüz Yirmi Beşinci Sayı

El-Harb-i Hud'at

Lisandan ağır ağır hangi kelimeleri, terkipleri atmakta olduğumuzu tedkik maksadıyla birkaç zamandan beri ara sıra (Lügat-ı Naci) yi gözden geçirmekteyim. Geçen gün yine kitaptan fal açar gibi açtım (Huda) kelimesini okurken:

(El-Harb-i Hud'at)

Cümle-i meşhuresine tesadüf ettim.

(Naci) merhum bu cümlenin tefsirinde diyor ki:

Üç türlü okunmuştur: Hud'a, hud'u[1]⁴², hud'at[2]⁴³. Birincisine göre: (Harp hileden ibarettir). İkincisine göre: (Harp pek aldatıcıdır). Üçüncüsüne göre: (Harp bir kere aldatmadan ibarettir) demek olur.

Acaba, dördüncüsü, beşincisi yok mu imiş? Elbette olacak!.. Biz bu Harb-i Umumi'de kaç defa aldandık. Hem nelere aldandık! Yalnız hatıra gelenleri tatad etsek uzun bir liste vücuda gelir. Fakat yalnız biz değil bütün cihan aldandı. Galipler bile bu baziçe-i ateşinin mağbunidirler!

⁴² [1]Dilin kesri, ayn'ın teşdidi ile

⁴³ [2] Dilin sükûnu, ayn'ın fethi ile

(El-harb)i kaldırıp onun yerine (el-mütareke) yi koysak -zannederim ki- cümle mefhumundan bir şey kaybetmez. (Hud'a) kelimesi bu işlere o kadar elyak görünür ki (el- musalaha) yı bile çekip götürecektir. Hatta bütün kuvvetiyle abanacak olursa (El-harb-i ve'l mütareke ve'l- musalaha-ı hudatün)

Tarzında bir şekl-i garip alacak. Görmüyor musunuz, bir römorkör, bir motor kaç gemi, kaç mavna çeker? Siz yalnız (Karagöz) ün sonundaki (dan) a bak dediğini tahattur edin. Siyaset-i harbiyeye dair hangi kelime dilinizin ucuna gelirse (Hud'a) nın önüne yazın.

Meselâ:

(El-harb-i ve'l mütareke ve'l- musaliha-i hudatün) deyin. Yaşasın vâv-ı atıfa ile (el) harf-i tarifi! Bu ikisi var iken terkibi uzatmak o kadar kolay ki!.. Hele kısa kesmek isteyip de (ve küllehum) taktınız mı, dokunmayın keyfine! Dünyanın sonuna kadar tangır tungur gider! Nasıl ki gidiyor!

Koca Huda!... Cihan durdukça sen duracaksın!... Ezeli ve ebedi bir hasiyet-i inkişafın var:

<Sendendir ilah yine bu mekr ü bu fitne>

<Bu mekr ü bu fitne yine sendendir ilahî> [S.325, s.1]

A.R

3.131. Üç Yüz Yirmi Altıncı Sayı

Mı?

Vaktiyle aktörlük etmiş ehîbbâdan biri, tiyatro ve piyesler hakkında aramızda açılan bahis arasında dedi ki:

- Devr-i İstibdat'ta halkın en ziyade rağbet ettiği oyunların, aktörlük âleminde umumi namı

(Mehtap battı, perde kapandı)

İdi. Bu cümle âdeta ıstılahi bir cümledir. Hatta bize bir piyes getirildi mi okur, etüt eder, rağbet-i ammeye mazhar olup olamayacağını araştırır, olamayacak ise:

- Oynanmaz. Bunda mehtap yandı, bir de kapandı, yok der sahibine iade ederdik.

Unutmuşum, bu tabir meğer cinai piyeslerde son perdede katil ile maktul, zalim ile mağdur ta iç planda durarak yandan yakılan bir mehtabın aydınlığı ile bir daha halkın alkışlarına şiddet verdirecek mahut manevraya delalet eder imiş.

Muhatabım devam ediyordu:

- Meşrutiyet'te böyle oldu. Yine “mehtap yandı, perde kapandı” hükmü cari idi. Fakat temasil-i hürriyet olmak üzere kalpaklı, mücehhez biri ile kırmızı yeşil sancaklar gösterilir, yahut başında defne tacı bulunan peri-i hürriyet tavr-ı muzafferanesi ile ifrit-i istibdadın makhûreti temsil edilirdi.

Hasbihal olarak dedim ki:

- Şu mütareke esnasında bunun iki nevini de (sah) ne-i mübarizata getirdik bakalım badel-sulh neler gösterecek?
- Şimdiden tahmin edebiliriz?
- Amma yaptın ha!..
- Edilmeyecek nesi var?. Bir küme harabe, ortasında nim-üryan bir masum!...
- Oov!... Pek feci!
- Ya... Ortasına yaralı bir aslan koyalım da üzerine şimşekler mi yağdıralım!
- Bu da (trajedi) temsili olur. [S.326, s.2]

A.R

3.132. Üç Yüz Yirmi Yedinci Sayı

Karilerimizin Mektupları

Göztepelili bir karimiz yazıyor: Göztepe'de Bağdat Caddesi'nde, ayandan Adil Bey'in hanesi önünden itibaren Kavaklı Bağ demekle maruf ve en işlek caddenin pek mahdud bir mahalli elyevm âdeta bir gül halini almıştır. Kira arabaları çamurlar içine gömülüyor ve üç dört saat onu işletmek ve yükleri tamamıyla boşaltılmak suretiyle

ancak hareket edebiliyor. Ve yayalar içinde bu yoldan başka geçecek yol yoktur. Bu suretle halk işinden ve güçlerinden kalıyorlar. Hâlbuki tarik-i bedelini tamamıyla tediye ediyorlar. Daire-i âidesinin nazar-ı dikkatini celb etmeniz mercûdur. [S.327, s.2]

3.133. Üç Yüz Yirmi Sekizinci Sayı

Kar Sohbeti

Yeni hesapların bir kısmı gibi eski hesapların da çürükleri var imiş!.. Vaktiyle (Kasım) ı ikiyi ayırırlar, ilk doksan beşine şiddet-i serma doksan beş ki (Hıdırellez) de biter, ona da hiffet-i serma derlerdi!

Bu sene (erbain), (hamsin) bir para etmedi. Soğğun azaldığı beşe girdik girmedik. (Kara Kış) başladı. Hatırıma hayal meyal bir şey geliyor, bizim muharrirlerden biri gazetelerde:

- Yirminci asırda yaşıyoruz.. Kar yağmaz!

Diye bir kehanet- fûrûşlulukta bulundu mu idi? Mutlaka bulunmuş olacak ki yağdı!

On bir sene var ki (İstanbul) böyle sürekli, tipili, karış karış karlı kış görmüyordu.

- Es, bağırma es!
- Yağ, bağırma yağ!
- Yağ da yağ, bal tepelim!
- Yağ be! Kadayıf ısıtacağım!

Diye kömürcüler de kalmamış!... Sade onlar mı kalmamış!.. Elinde çevresi, bir okka kömür arayanlara da rast gelmedim. Her muzırın nafî bir ciheti vardır derlerdi, şimdi inanmak istiyorum. İhtikâr, bizde yoksulluğa öyle bir idman hâsıl etti ki evvelleri kar yüzü görür görmez mangal, soba başlarına üşüşürdük, şimdi

- Mangal yakalım mı? Diye soruyorlar,
- Çocuğun odasındaki sobadan biraz kor getir, bakalım! Diyoruz
- Sahih!.. Eski palavracılar da kalmadı. Nerde kalacak? Külâhım şehit!.. İnsan nasıl olur da maziye tahassür etmez!
- Gece bizim sokağı dönüyordum. Adım attıkça battım, attıkça battım, attıkça battım!

Baktım ki tepemden aşılıyor, ya... Allah! Dedim bir göğüsleyiverdimdi, küreledim geçtim..

Kendi kendime, kürek misin be mübarek!.. Dedim.

Diyenler nerede?.. Onlar da mı kürelediler?

Yağan şu kar, ahval-ı ruhiyemizi de değiştirdi. Bir hafta evvel:

- Allah fukaraya acıyor!

Diye dilenci var mı hasbihal ediyorduk. Bugünlerde çene çeneye vurduğu halde

- Yağıyor ama, soğuk yok!.. Yalnız tipi işi karıştııyor?

Nazariyesiyle demgüzarız. Enselere yediğimiz darbelerden çukura kaçık, fakat hırtı, pırtı ne varsa bit pazarı tellalı gibi yüklendiğimiz için sırtımız pek!... Teselli ise gırla:

- Ayaklarımdan maadası üşümüyor!

- Benimde parmaklarımin uçları... Eldiven de giyemem!

- Dün sabah burnumun direği sızladı.

- Benim de kulaklarıma uğultu geliyor...

Eski oyunlarda kalmadı. Mütareke var diye kartopu da oynamıyorlar. Eski heykeltıraşlar da göçmüşler: Kömür gözlü beyaz aslanlar görülmüyor. Büzülüp kalmışız.. Kiminle boy ölçüşeceğiz?

Dün (İhlamurlu) da dört beş kayış bacak şehremâneti itlâf-ı kelp memurları (Agop) Efendi rağmine saklambaç, birdirbir, esir almaca oynuyorlardı. Kapan kapana, koşan koşana! Derken biri, etrafı açık yardan bostana uçtu. Kalan dördü bunu oyun anlamış olacaklar ki hepsi bir anda kendilerini kapıp salıverdiler. Sarmaş dolaşın bu türlüünü görmemiştim! Yoksa: (Yardan atlama) dedikleri bu mu? [S.328, s.1]

A.R

3.134. Üç Yüz Yirmi Dokuzuncu Sayı

Renk Renk Üşüyoruz!

İki senedir büyük karnaval yaşıyoruz!!.. Mütareke dolayısıyla:

(Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur)

Diye (Habeş) ten, (Senegal) den, (Madagaskar) dan, (Hint) ten, (Çin) den (Japon) dan velhasıl dünyanın dört köşesinden mosturalığını kapan (İstanbul) a düştü. Bu cesim, etnografik koleksiyon birinci defa şerefimize toplandı. Bunları kıyafet-i millîyeleriyle bir kere nazar-ı hayal önünde bulundurmak ne zevk aver bir temaşa oluyor:

(Ebna-yı beşer aza-yı yek-digerend)

Mefhum-ı aliyesi derhâl zihne tebadür ediyor. Renklerin, biçimlerin büyücek farkı olmasa:

(Ki der aferinîş zî yek gevherend)

Mısraı da kuvve-i asliyesini bulacak!

(Servet-i Fünun) edebiyat-ı cedide-i mahudesinin pembe rüya, mor budala gibi maneviyatta isbat-ı renk edişine şimdi hak veriyorum.

Meselâ şu kışta, şu kıyamette (Anglosakson) ırkına mensup efrat kıpkırmızı üşüyorlar. Habeşîler pekmezli un helvası titriyorlar. Fransızlar morumsu raşelelerle, İspanyollar donuk beyaz dalgalarla lerzedar görünüyorlar. Japonları görmeyin gözsüz doğmuş üç günlük ölü!

Karın ilk düştüğü gün bir zebellâhiye müsadif oldum ki çenesi çenesine vurdukça (Kemal) i tanziren:

(Kürdistan hoş eder reng-i madde-yi mevc mevc)

(İzdiham eyler dolar güya zülf-i siyahı koynuna)

Dedim. Demek ki bu da köm kömür duruyordu. Pisboğazlığıma da bakın ki bunun az açığı (Amber) Ağa'yı görünce karadut peltasını hatırladım.

Kim bilir bizler ne renk titriyoruz? Fizyolojik bir hiss-i temsil olmak üzere bulgur desek birçoğumuzun soğuktan atmış renginden ma-sadak olur. İşte o edebiyat vaktiyle evlere kadar tamim edilse idi onlar çocuklarına:

- Oğlan gir içeriye! Karda donuyorsun. Sonra hasta olursun. Bak yüzün bulgur olmuş!

Derlerdi!.. Yazık oldu, bilemedik, piç kaldı!

Elhasıl (iaşe) ye haber verin. Kömüre narh koysun. Görün, daha ne renkler çıkar! Akla kararı o zaman seçersiniz!.. Eslaf titremesini bildikten sonra soğuğun hiç ehemmiyeti kalmaz demişler ama galiba bizim Ayaz Paşa'nın kolda ne renk bağladığını görememişler! [S.329, s.1]

A.R

3.135. Üç Yüz Otuzuncu Sayı

Laterna

Mütarekeden beri hususi bir mahiyet-i terennüm ile sımah-ı dikkati doldurmaya başlamış olan bu çalgı, şehrimizde ilk türediği zamandan beri ev başın sırtında, külhanbeyi, kopuk, hatta hergele takımı denilen güruh-ı lâ-yeflehunun önünde çalınıyor. Bizim eski (darbuka) lar ile zilli maşalar, çığırtmalar bunun kadar şöhret alamamıştır.

Daha ben mektepte iken izin günleri sokaklarda nasıl gezeceğimizi tarif edemiyor, umumi divan da:

- Laternalı, darbukalı, zilli maşalı kahvehanelere girmek, oturmak, hatta önünde durmak tart cezasına kadar şedit muameleyi muciptir. Der idi.

O zamanlarda ise laterna (Fener), (Sulu Manastır) ile onun tetimmat-ı fuş ve rezaletinden olan (Kemeraltı) (Arkadi) (Kömürcü) Sokağı, (Kaledibi) nde (Sidikli Sokak) yakın zamanlarda da Beyoğlu'nun (Çiçekli), (Ziba) sokaklarında bulunurdu. Bunların üçünü, dördünü yan yana çaldırarak gezenlere o zamanlar ne unvan verildiğini muhtır edemiyorum. (Kumkapı), (Samatya), (Yedikule) bilhassa Galata baş aşağı diyorlarmış fesleğen saksısını andıran kıvrırcık saçlar üzerinde sıfır numara kalıp kömür fes, kalın püskül, beyaz esmer üzerine ise çatık kaş, az kırmızı kara iki göz, kumral veya sarı ise samur kaş, ekseriya çini ve çividi mavi bir çift aynasız dikiz, ya basık veya onlarca hud denilen bir burun, yanağın birinde ikinci bir yanağı andıran enli, kıllı bir laden ben, ekseriya kara, kozmetik ile abana kaytana döndürülmüş, uçları akrep kuyruğu vari kıvrılmış bir bıyık saçların düz kesilerek ustura ile tıraş edilmesiyle hâsıl olan plastron bir ense, gerdan tarafı açık renk renk önü düz camadan bir gömlek onun üstünde daima açık durduğundan düğmeleri, ilikleri yeni görünen yine o biçimde bir yelek, onun da üstünde kartal kanat siyah bir

ceket, iki de bir de Trablus veya kırmızı kuşağa el attırmaya vesile-bahş olan ceketin kumaşından Fransız biçimi, bol belli, bol ardlı, bol paçalı bir pantolon, uçları basık olmak şartıyla boyalı tulumbacı yemenisi yahut o zamanlar aralarında moda olan yüksek ökçe domates burun bir yarım potin, şehadet parmağında kalın bir halka, bazılarında ucu bükme iğne çengel ile camadanın sol omuzuna takılı bir yaldız köstek, ceketin yan cebinde mutlaka kırmızı (yanıyorum) veya mavi (bayılıyorum) ipekli bir mendil bu nev-i şahsiyetlerin, kıyafetlerini temsili nakıstır çünkü ahlaki bir takım hırdavat bu şahsiyetlerde, kıyafetler de pek aşikâr bir surette görüldüğü halde terbiye-yi kalemiye ve tefsirine manidir.

Hayal meyal hatırımda kaldığına göre on on beş sene evvel Rum Patrikhanesi bile bu çalgının dini bir hususiyeti olmadığı bahanesiyle aleni aleyhinde bulunmuş idi.

İsim gecesi, düğün münasebeti ile (laterna) lardaki (vals) (polka) vesair havaların çaldırılmasına veyahut hususi bir cemiyette bununla dans tertip edilmesine kimsenin bir diyeceği olamaz ise de bazı kendini bilmezlerin sabahlara kadar mahalle mahalle dolaşarak hasta, alil, ihtiyar, çocukların izaç edilmelerine de nazar-ı müsamaha ile bakılamaz.

Geçen sene belli başlı kimselerin bile şımararak geceleri bu çalgı ile sokaklarda yaptıkları rezaletler eski laternacı yadigârına rahmet okutmuştu. Lisanımızda (laternacı) sıfatı, mana-yı mahuda muzaf bir sürü kabayihın mümessilidir.

- Bu oğlan en son laternacı olacak!
- Laternacı kıyafetli herifler!

Gibi tâbirat-ı meşhurenin şumul ve sureti az mı su götürür! [S.330, s.2]

A.R

Gurup

Onu, şimdi, bir an içinde mağlup ediyormuş olduğunu hissettiği vakit Namiye'nin kuvveti, onun iştiyakı bizzat oydu!

Birinde başka bir düşünce, ötekinde başka bir endişe, iki dost süratli adımlarla köyden çıktıkları vakit güneş Gurup ediyordu. İhtiyar bir köylü sırtına yüklendiği ağır bir çalı yükü altında, iki büklüm, ezile ezile köye girerken, onların yanına

gelince, iki zabiti yorgun bir “selam aleyküm!” le selamlamayı ihmal etmemiştir. Bu, Ali Şekip’in, bu tesadüfün ilham ettiği yeni bir silsile-i hissiyat ve mutalaat içinde yeni bir bahs açmasına vesile olmuştur. Nisanın kırlara ve dağlara yaptığı güzellikler arasında, bir derdi bırakarak diğerini, onu bitirerek ötekini, uzaktaki Çamlıca gölgesinin üstünde her lahza yeni renklere boyanan ilmiyatı seyir için durarak, uzun uzun konuştular. Bahsin verdiği elem, tabiatın güzelliği arasında büsbütün artıyor, ruhlarına daha fazla bir hüznün sirayet ediyordu. Bilhassa Ali Fikri pek az yorulmuş olmasına rağmen içinden bir yorgunluk duyuyor, yavaş yavaş daha seyrek, daha kısa söylemeye başlıyordu. Sonra, yemek zamanı geç kalmamak için, daha fazla dolaşmaktan vazgeçerek döndüler. Bu defa büsbütün az konuşuyorlardı. Birinin zihninde bir saattir konuşulan bahsin verdiği hüznün ile karışık bir düşünce, ötekinde Namiye’nin gittikçe kendisini istila eden iştiyakı vardı.

Ertesi gün, bir cuma, İstanbul’a gelip de kumandanına görünerek izin istediği zaman Şevket Nihat Bey, Ali Fikri’yi hayretle karşılamıştı:

- Nasıl oldu da itikâftan çıkmaya karar verdin? Diyordu; izin mi? İstedığın kadar! Fırka istirahatte iken zabitler istedikleri kadar istirahat etmeliler ki sonra iş zamanı geldiği vakit hazır olsunlar...

Kumandanın böyle açık bir mezuniyet alınca Ali Fikri istediği kadar kalabilecekti. Bununla beraber İstanbul’da ne kadar kalmak isteyeceğini kestiremiyordu. Sabahleyin kumandanını görerek doğruca eve gitmiş, sonra da annesi ve babasıyla bir müddet kaldıktan sonra akşama doğru “belki yemeğe gelmem, anne!” diyerek kardeşine ve Nâmiyelere uğramak üzere dışarı çıkmıştı “belki yemeğe gelmem” sözü ağzından rastgele fırlamış bir şeydi; sonradan düşündüğü bunu kendisine söyleten Namiye idi ve farkında olmadığı halde Namiye onu ilk akşam için kendi yanına çekiyordu, geçerken bir aralık bu haksızlığını düşündü, ne karşısında ne de Nâmiyelerde kalmayarak akşama eve dönmenin daha bu muvaffak olduğuna karar verdi; annesi kendisini o kadar beklediği halde çıkarken, gayri ihtiyari ağzından çıkıveren bir sözle ona bu akşam başkalarına vereceğini anlatmış olur muydu? Fakat, düşünürken kendisini utandırdığını duyduğu bu his, biraz sonra Namiye’yi karşısında görünce birden bire ve tamamen unutmıştu. Genç kız, evdeydi; onu görünce âdeta koşmuş, boynuna sarılmak için âdeta kendisini zorla zapt eder gibi olmuştu:

- Oh, oh ne saadet! Diyordu; size buraya hangi rüzgâr attı? Neden bizi bu kadar çabuk unuttunuz?

Ali Fikri, avucunun içinde meserretten titrediğini hissettiği küçük eli sıkarken, nagehani bir saadete mesut, süratle birbirine kovalayan kelimelerle birçok güzel heyecanlı şeyler söyleyen Namiye'yi iştiaqla seyrediyordu. O elini çekmemiş, öteki bırakmakta müteredit, gözlerinde garip bir mana ile bir saniye bakışmışlardı. Dört ay içinde Namiye de yeni bir tebeddül olmuş, daha ziyade güzelleşmişti. Arkasında beyaz ketenden bir bluz, yakasının açıklarından dolgun bir genç kız omuzları görünüyordu; Namiye'nin nagehani çıkıveren aziz dostunu görmek üzere koşup gelmiş olan Katina'nın hemen orada, kapının yanında kendilerine baktığını gördüğü zaman Ali Fikri yavaşça Namiye'nin elini bıraktı, sonra birkaç saniye evvel Namiye'nin sorduğu suallere cevap vermiş olmak için:

- Ah, dedi, meşguliyet, vazife...

Bunları siz pek ala takdir edersiniz!

Sonra, Namiye Katina'ya kahve tembih ederek oturdular; genç kız: [S.330, s.2]

Mabadi var

3.136. Üç Yüz Otuz Birinci Sayı

Harb-i Umumi Neticelerinden!..

Bilmem siz siftah ettiniz mi, ben henüz etmedim. Fakat dün birkaçını gördüm. Belediyenin zammına, sokağı beyaz, tertemiz yığınlarla örten kar sabaha karşı bolca ayaz yapmış olmalı ki cilalanmış idi.

Önümde başına eski bir bohça sarılı, elleri yine paltosunun cebinde, sağ koluna bir sefer taşı, diğer koluna kitap çantası asılı, bacakları sarılı bir çocuk gidiyordu. İçimden:

- Kim bilir mektep aleyhine neler söyler?

Derken biçarecik sağ tarafa doğru uçtu, bereket versin ki orası dolma kar idi. Yeni atılmış pamuk şilteye serilir gibi yattı. Korkuyordu.

- Bir şey yok oğlum korkma!

Diye göğsünden yakalayıp kaldırdım. Tasın ağzı açılmış, suyu paça gibi donmuş bir iki patates parçası dökülmüş idi. Bulgur, muncemir, topak bir halde, midede durduğu gibi yerinden bile kımıldamamış idi.

- Bir tarafın açıldı mı?
- Açılmadı amca bey!
- Dikkatli yürü!
- Ben dikkatli yürüyorum ama potinlerim kayıyor!
- Yarın sabah yine böyle don olursa annene söyle, potinlerine bez sarsın!
- Peki

O mektebin kapısından saptı. Öteden başına yalnız gözlerini gösteren bir harp kukuletası takmış, meşin ceket, dolap bacak, biri şiddetle titriyormuş gibi bir silintiye müteakip soluna düştü. Düştü ama bir anda ladikin turp gibi yine iki ayak üzerine fırladı.

Anladım:

- Sporcu!

Artık bu nasihat istemez. Fırl fırl dönen gözlerinden anladım ki gülüyordu. Ben de sırtıyorken bir ufak sendeleme bana makam-ı nasihatte:

- Gülme!

Dedi. Buradan sonra yol biraz yokuşlaşıyor, günün zayıf şuaatıyla parıl parıl parlıyordu. Ta uzaktan yine başı gözü sarılı biri söktü. Gelişinden kayacağı anlaşılıyordu. Dışarı dışarı adımlar atıyordu.

- Düşecek!

Dememe vakit kalmadı. Hava-yı mağmum ile zemin-i nab-nak arasında topağı kalınca bir ıteressüm etti. Ben sormadım, o kendi kendisine söylüyordu:

- Ne kafam kaldı, ne başım!.. Of!.. Ben şimdi nasıl gideceğim!

Geçtim. Yüzüne bakmaya bile gelmeyecek!.. Çünkü hırslı bir adam olduğu kar yığınlarına karşı ağzına geleni savunmasından tezahür ediyordu.

- Geçmiş olsun!

Bile denilse ihtimal:

- Benimle eğleniyor musun? Geçmişini...

Diye hazır cevaplılığa başlayacak!...

Yalnız hafif hafif dönüp bakıyordum, sesi muttasıl yükseliyordu:

- Böyle belediyenin...
- Böyle memuriyetin...
- Böyle yaşamının..

Silkindi silkindi... Geriye döndü. Söylene söylene bana yaklaşıyordu. Ta yanına gelince:

- Tü!.. Allah belanı versin!..

Bana söylüyor zannıyla âdeta korktum. Gözleri fırlamış, ayaklarına bakıyordu.

- Ulan ben bunu şimdi nerede yaptırırım? Kaça yaptırırım!..

Artık dikkat etmek icap etti. Baktım ki düşerken mihver ettiği sağ ayağının potini açılmış!.. Hakikaten müşkil bir hal!..

Lazıme-i insaniyet, düşene yardım etmek değil mi?

Dedim ki:

- Şurada bir eskici vardır ama bilmem ki açılmış mıdır?

Can acısıyla, büyük bir infial ile:

- Açar mı ya!. Herifler lort kesildi. Biz yetmişe seksene çalışıyoruz... O dört iğne geçiyor. İki çekiç vuruyor, üç yüzün belini büküyor, böyle herifin Allah bin kere belasını versin?..

Dişlerini sıkı sıkı söylediğinden anlıyordum ki sıdkla beddua ediyordu!..

- Sebep olanlar sebepsiz kalsın... Ah! Bir tanesini olsun ele geçirsem!.. Yapacağımı ben bilirim!..

Diyordu.. Çaktım:

- İtilafçı!..

Artık buna:

- Ne yaparsın?

Diye sorulmaz, değil mi? Gözler dönük, insana maazallah:

- Böyle yaparım!

Diye beni itip, düşürür, potinin sağ tekini çeker, alır, giyer, gider gibi geliyordu...

[S.331, s.2]

A.R

Gurup

- Anneme de haber ver, diyordu, vah vah, babam da şimdi çıkmıştı...

Konuşacağı birçok şeyleri olduğu halde söyleyecek bir söz bulamıyorlardı. Namiye, bir çocuk sevinci ile arada sırada:

- Ney, söyleyiniz bakalım, ne havadisleriniz var?

Diyor, Ali Fikri de sadece:

- Asıl havadis sizde, diye cevap veriyordu; bizde ne var? Siz söyleyiniz...

İkisi de zihnen meşgul görünüyorlardı, sonra Namiye'ye az kendisini toplayarak bir bahs açtı; mektuplarında kendisine az havadis mi vermişti; o kadar ki işte şimdi yeni olarak söyleyecek hiçbir şey bulamıyordu. Hastaneyi bıraktığını, zaten şimdi orada artık görülecek çok bir iş kalmadığını Ali Fikri'nin zaten bilmesi lazımdı. İki ay evvel, sıhhatinin ziyadece sarsıldığını gören babası kendisini daha fazla çalışmaktan men etmişti:

- Zaten o men etmese, sıhhatim de iyi olsa, ben gitmeyecektim, diyordu; çünkü hastane bozuldu, hani siz varken bir gün vukuattan bahsettiğim dedikodular son zamanlarda pek çoğalmıştı. Bu türlü türlü dedikodular içinde insan ne kadar dikkat etse; daha ziyade kalamayacağını hissederdim, babamın çıkardığı sıhhat meselesi ben bir bahane olarak telakki ettim ve hastaneye bıraktım, sıhhatçe o kadar endişeye mahal olmadığını da bugünkü halim gösterir. İki aylık bir istirahat eskisinden daha iyi olmak için bakınız ne kadar kifayet etti!

Evet, sıhhatçe Ali Fikri de onu pekiyi görüyordu. Rengi düzelmiş, çehresi daha güzelleşmiş, gözleri daha temiz, daha taze bir yeşillikle parlamış. Dudakları âdeta boyanmış denecek kadar kırmızılaşmıştı. Dört aylık bir hasretten sonra şimdi daha ziyade güzelleşmiş bulduğu Namiye’yi seri bir nazarla süzdükten sonra Ali Fikri:

- Ah, dedi, görüyorsunuz, çok iyi bir haldesiniz, eskiden çok iyi...

Namiye, kendisinin kâfi derecede söylemiş olduğuna karar vererek biraz da dostunu dinlemek için,

- Şimdi biraz da siz anlatınız. Fikri Bey, diyordu; Ben iyice söyledim...

Ali Fikri’nin de verebileceği havadislerin hep Namiye’nin hatırlaması lazım gelirdi; firkanın kendisine ait işleri, Ali Şekip’le dostlukları, dağlar, kırlar, fakir köyler, boş, bomboş bir tabiat. Sonra işsiz kalınca bir sürü sıkıntılar! Başka ne vardı? Namiye, bütün bunları tasdik ediyordu. O aralık içeri giren Namiye’nin annesi de Ali Fikri’yi alnından öptükten sonra aralarına karışmıştı. Genç kız Ali Fikri’nin kendisine yazdığı şeyleri birer birer ona tekrar ediyor, mektupta sırasıyla yazdığı şeyleri birbirinden iyice ayırarak, muntazam bir tarzda sayıp döküyordu.

- Ne kadar iyi hafızanız var! Ne yazdımsa hepsini biliyorsunuz...

Diye Namiye’yi takdir etmek isteyen Ali Fikri’ye gülerek, annesi cevap verdi:

- Nasıl sayıp dökmez? Arada sırada boş kalıp canı sıkıldıkça hep senin mektuplarını okur, oğlum...

Annesinin safvetle söylediği bu sözle, Namiye cerm-i meşhut halinde yakalanmış olmak hissi içinde birdenbire bozulmuş, yanakları kızarmıştı. Ali Fikri’nin bir dikkatle yüzüne baktığını görerek:

- Pek severim, dedi, böyle dostlardan ve arkadaşlardan gelmiş mektupları, işsiz zamanlarda tekrar okumayı...

Demek Namiye kendisini seviyordu, bu kadar seviyordu? Yüzüne bakarken gözlerinde bir minnet titreyişi ve kalbinde dört aydır onu bu kadar bekletmiş ve üzmüş olmaktan mütevellit bir nedamet vardı. Aynı şeyi kendisi de yapmış, Namiye’nin, gittikçe güzel bir üslûp ile yazı yazıldığını gördüğü mektuplarını bazen birkaç kere okuduğunu bile vakıa olmuş değil miydi? Gayr-i ihtiyari tasdik etti:

- Hakkınız var, dedi, bende pek severim...

Bunu söylerken sesi ve gözlerinde öyle bir şey vardı ki bununla Namiye'ye kendisinin de onun mektuplarını pek çok okuduğunu itiraf etmiş oluyordu; genç kız, biraz da sarahat ve katiyet istiyormuş gibi dikkatle yüzüne baktı; sonra birdenbire katî bir hareketle, cesur:

- Siz de benim mektuplarımı okur muydunuz?

Diye sordu, Ali Fikri cevap verirken sesinde gizli bir itiraf korkusu titriyordu: [S.331, s.2]

Mabadı var

3.137. Üç Yüz Otuz Üçüncü Sayı

Kurnazlar İçinde Kaldık!

Halim, mütevazı, sevimli, fakat kumarbaz birini tanırım. Her tesadüfümde sorarım:

- Nasılsın?

Ziyana girmiş ise:

- Terso!

Kazançta ise:

- Sota!

Der. Gülüşürüz. Geçen gün yine sordum:

- Tam beş yüz içerideyim!

Dedi. Zannettim ki kaybı ziyadece olduğu için cevap da evvelkiler gibi icaza riayet edemedi. Bu hali nazar-ı dikkatimi celp etti, baktım ki, ne altın kordonu, ne de parmaklarındaki elmas yüzükler kalmamış, dedim ki:

- Şimdi ne yapacaksın?
- Adam sen de!... Kaç defa kaç beş yüz kaybettim!.. Aldırma!.. Böyle şeyler olağandır. Kumar oynuyor musun, zararı düşünme!

Ne dersiniz? Onun lakaytlığı güya içerleyen ben imişim gibi bana teselli verdi. Hatta mahut misli aks ederek:

- Zarar, kârın ortağıdır!

Diye mukabele ettim.

- Hay!.. Hay!

Dedi, bermutat elimi güle güle sıkarak ayrıldı. Anladım ki nefsince tekrar kazanacağına dair bir idman-ı itminan var. Muhtar adam!.. Şu halde esas mesele dönüp dolaşıp itminanı nefse geliyor, iş ne olursa olsun onda neticeyi görecektedir kadar bir meleke peyda oldu mu ona zaruri örtecek çareleri bulmak kolaylaşıyor. En habis kesplerden madut olan kumarda cari olan bu suhulet, bizim muamelat-ı umumiyyemizde neden bulunamıyor?.. Demiş olsak alacağımız cevap muhakkak şu olması lazım gelir:

- Siz işinizi bilmiyorsunuz!.. Yahut:
- İşinizi bilseniz bile işinizi bulandıranlarınız çok!..

Bence de hakikat-i hal bu iki cevapta mündemiçtir. Yani yarın bir dellal çıksa da:

- İşte isteyenler!

Diye bağırır taleplerin mecmuundan korkar, kaçır..

- İşte binler!

Diye diye bağırarak olsa ya sesi kısılır yine kimse zuhur etmez, yahut zuhur edeceği taayyün edince ağzını tıklarlar, deniliyor.

Binaenaleyh benim aklımın kestiği:

- Bu keşmekeşten kurtulmak için işimizi dellale vermemenin kolayını bulmalıyız!

Biraz mektumiyet, biraz mahviyet, biraz idare-i kelâm biraz ihlas maksadı tarizden masum kılmaya kâfidir. Görmüyor musunuz? Zamane pek kurnaz kıldan nem kapıyor, leb demeden leblebiyi ab demeden Abdullah'ı anlıyoruz. [S.333, s.1]

A.R

3.138. Üç Yüz Otuz Dördüncü Sayı

Şehrimiz Allah'a Emanet!

Vah!.. Vah!.. Meğer Şehremaneti de müşkil bir buhrana düşmüş!..

Gazetelerde okuduğuma nazaran (Cemiyet-i Umumiye-i Belediye) de cereyan eden müzakerat-ı dakika ve tedkikat-ı amika neticesinde tezahür ediliyor ki:

- 1- Şehir ahali Emanet'e senevi bir milyon küsür lira veriyormuş. (Bir şey değil!)
- 2- Hâlbuki masraf iki milyonu tecavüz etmekte imiş, yani bütçeyi kapatmak için daha bir buçuk milyon lira lazımmış. (Müthiş!)
- 3- Cemiyet-i belediye azasının ekserisini bütçede belki husul-ı tevazüne medarı olur diye serdedilen ve mali memurun arasında tensikat icrasını talip olan takrir aleyhine yürümüşler. (Hakları var, kadim, kıdemi üzere terk olunur)
- 4- Bizim harikzede dükkân için verilen beş yüz bin lirayı iane, taht-ı hacze alınmış!.

(....)

- 5- Köşkünde, apartmanında, hanesinde, kalorifer, soba, mangal, hiç olmazsa benim gibi mantosu, paltosu, battaniyesi omuzunda oturan Şehremini Paşa ile alel-derecat memurin emanetten bu reye iştirak edenlere göre şehrimizdeki sefalet ve perişanı yalnız evsizlikten değil, ahval-ı hazırardan neşet etmekte imiş.. (Kısmen doğru)

Filvaki bir buçuk milyon lira bu koskoca şehir için deve de kulak!... Ancak süpürge parası olur diyelim. Fakat bütçeyi kapatacak iki milyon lira bulunacak olur ise ne olacak?... Olacak, olacak, emanet namına bütçe kapanmış olacak... Şehir yani açıkta!.. Bizde devair-i mekel olmaktan kurtulmadıkça bütçeler daima açıktır. Filvaki bu kışta kıyamette tensikat icrasıyla şunu bunu açığa çıkarmakta da mana yok.. Bu hüküm zihnimizde bir kere yer etti mi, her şeyin taze hayat bulduğu, çiçek açtığı baharda, nice nice mevahib-i tabiyenin meyve verdiği yazda herkesin:

“Sonbaharın zevki hoştur”

“ Tut elinden yâri koştur”

Şarkısıyla demgüzar olup durduğu güz mevsiminde de mana bulunamaz. Şehir ahali, cemiyet-i belediyenin de taht-ı itirafında olan masarif-i zaide-i vukuunu ne anlar, ne tanır. Ben sana bir milyon küsür lira veriyorum, onunla görebileceğin işini gör der. Memlekette ne ticaret, ne de hareket bulunmadığı şöyle bir zamanda vergi vergi üstüne!...

Mademki şehrimizdeki sefalet ve perişani emval-i hazırdan münbais imiş. O halde emanetin de bu (ahval-i hazıra) dan biri olduğunu inanmamalıyız!.. Çünkü iki milyon lira açığı var.. Bu açık yüzünden tensikat yapıp da birtakım memurine izin verilse o perişani ve sefalet bir kat daha büyüyecek!.. Elhasıl emanet bütçesi üç buçuk milyon olsa da bu kafa bizde iken yine açacak!... Zira bu dümeni teamül denilen suya kaptırmışız!... Huylu huyundan, köylü köyünden vazgeçmez!... [S.334, s.1]

A.R

3.139. Üç Yüz Otuz Beşinci Sayı

Çocuktan Al Haberi!

Gazinoda iki zat (piket) oynuyorlardı. Yanlarında sekiz dokuz yaşlarında bir çocuk pederiyle beraber oturuyordu. Oyunun icab-ı tertibi olarak oynayanlardan biri saymaya başladı:

- Beş on beş: Yirmi... On dört doksan dört! Deyince çocuk galiba can kulağıyla dinliyormuş ki bila-ihiyar hızlıca:
- On dört otuz dört!

Diye tadadı tashih gayreti gösterdi. Hepimiz gülüştük. Çocuk kızardı. Fakat asabi olduğu gibi hesabını da sağlam tutmuş olduğuna kani olunduğu için:

- Otuz dördtür!.. Doksan dört değildir!

Diyerek babasının yüzüne münfailine baktı. Hâlbuki o da gülüyordu. Oğlunun zehabını izale için dedi ki:

- Bu oyunda beş on beş yirmi denildikten sonra on dört denildi mi, doksan denir.

Yavrucuk düşünmedi bile:

- Öyleyse oyun da yanlış!

Dedi, sustu.

Evet muamelat-ı umumiye de zihne mülayim gelmeyen öyle tertibat-ı fiiliye vardır ki birden bire hata alut görünür. Keza zihne mülayim gelen öyle tertibat-ı fiilîye de vardır ki insan doğru olduğunda düşünmeye ihtiyaç hissetmez.

Yanlış şu davada açıkta kalan bir şey var ki o da (vukuf) tur. Çocuk bilmediği şu oyunun hesab-ı mürettibini de bilmediği için onu esasından yanlış addederek, babası gibi saçlı sakallı adamların ihtimal ki içlerinde (kara cümle) ameliyesinde sahib-i sehv bir kaç kişi daha bulunan, rüfekadan birinin vird-i zeban ettiği vecihle (divan-ı muhasebat) görmüş olan bir garbinin (cem) yapmasını bilmediklerini hüküm ediyorlarsa kabil oyuncudan birinin zararına otuz dörtten doksan dörde fırlayan diğeri de oyunun tesadüfi olarak bu tarzda kazancına hizmet ettiğinden dolayı mevcudiyetinin mahareti hassasiyesine hayran kalıyor.

Fakat burada asıl şayan-ı dikkat bir köşe var ki o da doğruluğun safiyet-i tıflaniye daha ziyade yakıştıdır. Ağleb-i ihtimalat, çoğumuz bu yakışıklığı onu, kesbi biliyoruz da hesabat ve fiiliyatımız da otuz dört diyeceğimize doksan dört deyip altmış daha kazanmak emanında buluyoruz!... [S.335, s.2]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Romanı: 63

Muhittin

Gurub

- Tabi, dedi; bundan tabii ne olur?

Bu defa aynı şükran ve minnet genç kızın gözlerinde okunuyordu sonra bahsi değiştirmek istediler:

- Bende zaten, çoktan beri Seniha'yı görmedim.. Diyordu. O halde hemen gitmeye karar verdiler. Nami'ye hazırlanmak üzere dışarı çıktıktan sonra Ali Fikri de Behice Hanım'la konuşmaya başlamıştı.

Namiye'nin annesi kendisine pek mühim şeylerden bahsediyordu; İstanbul'da hayat ne kadar pahalılaşmıştı. Her gün fiyatlar yükseliyordu. Şekerin okkası yüz yirmi kuruşa çıkmış, petrol bulunmaz olmuş, kahve üç yüz kuruşa çıkmıştı.

Kendilerinin şöyle böyle iratları, maaşları vardı; evvelden ayda kırk lira sarf ettikleri halde pek mükemmel geçinebilirlerken şimdi seksen lirayla geçinebilmek için türlü türlü iktisatlar yapıyorlardı. Bereket versin ki bir tarafta öteden beri biriktirilmiş paraları vardı; henüz dokunmadıkları bu paraya bu gidişle yakında muhtaç olacaklardı, fakat böyle giderse sonrası yoktu.

- İşimiz, gücümüz iktisat yapmak, diyordu, nereden nasıl artırabileceğimizi düşünmekten başka bir derdimiz yok... Çok şükür; yine biz iyi, hem de pek iyi bir haldeyiz; ya ötekiler, fakir, fukara!...

Onun için neler anlatmıyorlar, neler, insanın yürekleri parçalanıyor!

Filhakika dört ay içinde İstanbul'un uğradığı tebeddül Ali Fikri'yi hayretlere düşürüyordu. Bunun böyle olacağı ihtimali hiçbir zaman hatırandan geçmezdi. Vakıa bütün fevkalade zamanlarda olduğu gibi bu muharebe esnasında da, hatta fazlasıyla, birçok müşkülata uğranacağını o da bilirdi; fakat bu derecesi asla hatırandan geçmemişti. Acaba annesiyle babası ne halde idiler; şüphesiz onların maişetlerinde büyük müşkülât vardı. Onlarla böyle şeyler konuşmamış olmakla beraber kendilerinin maişetleri de Namiyelerinkinden daha geniş olmak ihtimali yoktu. Behice Hanım; onun bu düşüncesini anlamış gibi:

- Sizde de var, annende benim gibi şaşırды, kaldı, diyordu? Bereket versin, baban Harbiye Nezaretinde olduğu için birçok şeyleri ucuz alabiliyor, zaten bizde de vaktiyle alınmış şeylerin yardımı olmasaydı şimdiye kadar çektiklerimiz çok fazla olacaktı... İçimizde işleri yolunda giden, böyle dertleri olmayan bir Seniha var. Bak, onlar iyi, oğlum... Enişten kazanıyor, onun için onlarda hiç sıkıntı yok...

Enişten kazanıyordu! Lakin onun eniştisi tüccar değil, bir mebus idi! Nasıl kazanıyordu, ne kazanıyordu? İhtikâr! İhtikâr! Diye herkesin ağzından işittiği şikâyetler arasında para kazanmak ne demektir?

Sade, zarif bir siyah çarşafı:

- Hazırım!

Diye Ali Fikri'yi almaya gelen Namiye, Naci Bey işini düşünmüş, ona alakadar olmuştu.

- Evet, evet, diyordu, kazanıyor, hem de galiba adam akıllı kazanıyor, çünkü birçokları ondan bahsediyorlar... Şimdide galiba bir şeriki varmış onunla birlikte işlerini tevsi etmişler.

Behice Hanım'ında başını sallaya sallaya tastik ettiği bu malumatla Namiye kaşlarını ciddiyle çatarak ilave ediyordu.

- Fakat, geçen gün babam söylüyordu, Naci Bey hiç iyi yapmıyormuş, herkes ondan bahsediyor ve kendisini ayıplıyormuş doğrusu, düşününüz, şu zamanda bir mebus için ticaret, hem de böyle herkesin takip ettiği bir ticaret!

Ayaküstünde, çarşafının son kusurlarını düzeltmekle mendilini, cüzdanını tanzim etmek arasında söylediği bu sözlerden sonra:

- Haydi, Fikri Bey, hazırım..

Dedi ve kalktılar, kalkarken Behice Hanım akşama beraber gelmelerini, Ali Fikri'yi akşama salıvermemesini Namiye'ye tembihliyordu. Genç, evvela muhalefet etti, o akşam onda annesiyle babasının bekleyeceklerini ileri sürüyor ve bunun başka bir akşama talikinin daha muvaffak olacağını söylüyordu. Behice Hanım:

- Ben karışmam, dedi, ona sor, Namiye'yi mahzun edersin... [S.335, s.2]

Mabadı var

3.140. Üç Yüz Otuz Altıncı Sayı

Soğuk İçin Tahammül Nüşaları!

Yedilere girmişiz!.. Haberiniz yok mu? Bugün eski şubatın yedisi!.. İlk cemre düşecek!..

Şaka değil biz seneden seneye değişiyoruz... Hemen her gün asrı bir kelime icat ile ananat ve itiyadımızdan birini terk ediyoruz. Bu gidişle bizi altı aya varmaz cas cavlak bir Avrupalı olup bırakılırsa işin içinden nasıl çıkacağız?

Ben bu kelimedenden de itibar ediyorum. Gerçi eskiye itibar olsa Bit Pazarı'na nur yağdırırlar ama mesela öyle değil. Nice senelerden beri takvim-i mevasime dâhil olan bu cemre kelimesini olsun muhafaza etmeli idik!..

Bu nevi bir kelimatın aslı olmasa bile kıştan kurtuluşa bir işaret-i ittihaz edildiğine göre bir tesellisi var.. Hem bu teselli kar ve kış fırtınalar arasında zangır zangır titredikten sonra Şehremaneti'nin vesair marifet-i hayriye cemiyetlerinin dağıttıkları üç beş okka kömürden daha ziyade ısıtıcıdır! (Temmuz) Mahallesi tesisi hülyası da buna bu nev'e dâhildir. Mademki bütün mebani-i icraat ağızda, kâğıt üzerinde dönüp dolaşmaktadır. Umumi sobalar, mangallar, tandırlar yapılacak bay ü geda buralarda ısınacak denecek olaydık kim bilir kalkıp da:

- Biz ısınmayacağız!

Der idi!..

Şu halde (cemre) nin günahı ne idi ki onu düşünmüyoruz?..

Devr-i Hamidi'de şiddetli bir kış esnasında idi. Fukaraya kömür tevzii hakkında müstacel kaydıyla bir arada çıkmış, şehrin muhtelif semtlerine müteaddit komisyonlar izam olunmuş idi. Bu komisyonlar imamı, muhtarını, polisi, belediye memurlarını toplayıp kömürcü dükkânlarını parası peşin müsadere etmeye, fukaraya dağıtmaya memur ettiler. Gazeteler medh-i padişahiye dair sütunlar dolduruyordu. Bir de art kulaktan bir haber işitildi. İyice hatırımda kalmamış galiba (Fatih) komisyonu olacak, taattul-ı tevziat etmiş dediler.

Sebebi?... Meğer komisyon reisi:

- Bu kış çok uzayacak.. Onar okka yetmez, Ellişer okka verelim

Demiş. Azadan bir kaç:

- Çoktur, sonra mesul oluruz, bizim reyimiz yoktur, demişler

Reis bunun üzerine:

- Öyle ise ben istifa ediyorum,

Demiş, arabayı mavnaya döndürmüş!.. Kömür alacağız diye sevine sevine evlerinden çıkan halk o kışta ellerinde çuval yezit komisyon kömür dağıtacak diye sokaklarda titrediler idi.

Onun için diyorum ki (cemre) gibi har ve ateşin kelimeleri terk etmeyelim. O titreşen halka, akça, pakça, sarıklı, abanılı biri zuhur edip de:

- Ne titreşiyorsunuz be?.. Yarın (cemre) düşecek!

Diye yüzlerine bağırsa idi ihtimal ki asri tertibat-ı teshiniyeden tevziini, ikadını hülya ettiğimiz al sobalarından, umumi ateş-gedelerden ziyade ısınırlardı!

Hele destarına el atıp da birer nüsha çıkararak verse idi Şehremaneti'nin, Hilal-i Ahmer'in dağıttıkları ilan edilen kömürün yüzüne bakan olmazdı!

Lafla pişecek pilava deniz kadar yağ benden! [S.336, s.1]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Romanı: 64

Muhittin

Gurub

Namiye, biraz laubali, uzun uzun naza müsaade etmeyeceğini göstermek isteyen zarif bir şuhluk içinde bahsi kapattı.

- Geleceğiz, anne, beraber geleceğiz... Dedi;

Ali Fikri kandırmayı sen bana bırak...

Daha şimdiden mağlup, Ali Fikri genç kıza yol vererek kapıdan çıktılar. Merdivenlerden inerken Namiye:

- Beni kırmazsınız?

Diyordu; genç zaten kararını vermişti, sadece “peki!” diye muvafakat etti. Sokağa çıktıkları vakit Namiye tekrar Naci Bey bahsine avdet etmişti:

- Evet, diyordu; Naci Bey para kazanıyor, hem de anlaşılın hayli para kazanıyor... Fakat, bari bu herkesin tasvip etmediği kazanca o yine getirdiği geniş maişet ile Seniha mesut olsa! İşte ben bunu hiç zannetmiyorum ve ondan dolayı da müteessirim..

Hatta geçen gün babamın ima ile söylediğine nazaran biraz çapkınlıkta ediyormuş!

Ali Fikri Namiye'nin bu sözlerini büyük bir dikkatle dinlemişti. Seniha'nın saadetinden şüphe eden Namiye'ye bunun sebebini sormaya hazırlanırken Namiye'nin böylece bir çapkınlık meselesinden bahsedışı birdenbire kendisini endişeye düşürdü:

- Ne gibi?

Diye irkildi. Hâlbuki Namiye de ne gibi olduğunu bilmiyordu. Hiçbir malumatı yoktu. Babası sadece bir ima ile böyle bir şeyden bahsetmiş, fazla bir şey söylememişti; kendisi de birkaç sebepten dolayı ısrara lüzum görmemiş, fakat merak etmişti. Sorsa da babasının söylemeyeceğinden, hatta boş bulunarak böyle bir ima ile dahi bundan bahsettiğine nadim olduğundan emindi. Bu söz üzerine Seniha'yı bir iki defa görmüş, onda bir şey olup olmadığını anlamak için tedkik etmiş, fakat bir şeyi anlamamıştı; öyle farz ediyordu ki Seniha'dan da öğrenecek bir şeyi yoktu. Acaba babası ciddi bir şey biliyor muydu? Yoksa oda mesela sırf bir faraziye yahut alelade bir rivayet, bir dedikodu eylemi böyle mi söylemişti? Burası da meçhuldü. Şu halde yapılacak şey bir taraftan Seniha'yı tedkik etmek, diğer taraftan Naci Bey'in hareketini gözden kaçırmak, hatta yakından, adım adım onu takip eylemek oluyordu.

- Ne kadar yazık ki, diyordu; sizi de vazife uzakta tutuyor, hâlbuki bu işle ancak siz uğraşabilirsiniz. Zavallı Seniha, ben onu bilirim, o kadar hassastır ki eğer böyle bir şey varda ondan haberdar olursa mutlaka harap olur...

Buna Ali Fikri de emindi. Fakat ne yapabilirdi? Elinden ne gelirdi? Yarın, öbür gün, bir hafta, on gün, on beş gün, hatta bir ay sonra, nihayet vazifesi başına gitmek mecburiyetinde olduktan başka yarın rastgele bir emir kendisini alıp memleketin kim bilir nasıl uzak bir kıtasına kadar atabilirdi. Acaba bu, Naci Bey, eniştesi bir şey yapıyor veya yapabilir miydi? Zannetmemekle beraber nihayet bunun gayr-ı kabil olmadığı da aşikârdı. Şu halde ne yapacaktı?

Zihninde bu sual, Namiye ile yürürken, bir aralık ikisi de böyle bir ihtimalin hayalen avâkıbını takip ile meşgul, susmuşlardı. Namiye, farkında olmayarak Ali Fikri'nin koluna girmiş, yürüyorlardı.

Seniha Ali Fikri'yi yeni görüyordu; geldiğinden haberdar olmamıştı. Kendisini görür görmez büyük bir memnuniyet hissetti.

- Şuracıkta, diyordu; İstanbul'un yanı başında olupta bizi bu kadar unutmak! Bu ne kadar büyük aşk, askerlik aşkı! Değil mi Namiye, ağabeyim bizi unuttu...

Ali Fikri, dudaklarında bir tebessüm, kardeşini böyle memnun kendisini sever görmekten müteessir, deminden beri kendisini söylemekten men eden düşüncelerden, birden bire sıyrılmış:

- Oh, kardeşler ve sevgililer aşkı daha büyük Seniha, fakat vazife...

Diye cevap verdi. Ağzından habersizce çıkıveren “sevgililer” kelimesi ile birden bire irkilmışti; bunun anlaşılabilceği bir manası vardı ki hiç istemezdi; Seniha bu cevapla kani olmuş görünmüyordu; Ali Fikri'nin kullandığı kelimeleri kullanarak itiraz etti:

- Eğer kardeşler ve sevgililer seni bu kadar işgal etseydi, ağabey, şu dört ay içinde dört gün değil, dört saatlik olsun bir vakit bulunabilirdi... [S.336, s.1]

Mabadı var

3.141. Üç Yüz Otuz Yedinci Sayı

Söz Sırası Lloyd George'undur

(Tan) ın bir makalesi: Bir Türk milletinin mevcudiyeti gayr-i kabil itirazdır – Türklerin Asya'ya tebidindeki mahâlik – Ermenilerden ne bekleniyor? Akdeniz'de Ermenilere mihrac!!

Tan Gazetesi (Söz sırası Mösyö Lloyd George'undur) ser-levhası yazdığı bir makalede Londra Konferansları'nda medar-ı bahs ve müzakere olacak mesailin bir hülasasını yaparak diyor ki:

“Müttefik hükümetler rüesası ol emirde Şark Meselesi'ni müzakere etmek için Londra'da toplanmaya karar vermişlerdir. Bu mükâlemelerin ihzarı bir mahiyette bulunması hakkında Mösyö Milran tarafından vaki olan teklifin Londra kabinesi tarafından hemen kabul edildiği malumdur. Türk murahhasları konferansın resmî mahal-i içtimayı olan Paris'e davet olunacaklar ve muahedenamenin kati şeraiti de orada tayin edilecektir.

Esasen Londra mülakatları üç günden fazla devam etmeyecek ve şüphesiz siyasi ve mali birçok mesail mevzubahis olacaktır. Asırlardan beri muallakta bulunan bir meselenin bu kadar kısa bir müddet zarfında katiyen hali ise kabil değildir. Her şeyi bir defada yapmak istemek ile, hiçbir şeye muvaffak olamamak tehlikesine düşülür.

Binaenaleyh şimdilik meselenin hudut-ı esasiyesini gözden geçirmekle iktifa etmek zaruridir. Bu hatlar üzerinden itilaf hasıl olduktan sonra gerisi kolaydır.

Bir Türk milletinin mevcut olduğu gayr-i kabil itirazdır. Bu milletin hasâili veyahut nakâyisi hakkında ne fikir beslenirse beslensin mesele bu millete bundan sonra ne gibi bir istikamet verileceğindedir.

Bu bapta iki tarz siyaset mevcuttur; daha doğrusu mevcut idi. Birisi zat-ı şahaneyi ve Türk hükümetini İstanbul'dan çıkararak şarka doğru atmaktan ibarettir. Anadolu'nun dâhilinde mahsuru Garp devletlerinin bilvasıta nüfuz-ı tesirinden azade kalacak olan müstakbelin küçük Türk hükümeti, önüne bir duvar çekilmiş olan bir ağacın aksi tarafa doğru büyümesine müşabih olarak; faâliyetini ancak Asya'ya doğru inkişaf ettirecek ve o zaman hepsi Alman bahçıvanlar tarafından müşfikâne bir ihtimama maruz bulunacak olan bir Türk – Tatar, bir Türk – Arap hattı bir Türk – Bolşevik siyasetinin semredâr olduğu görülecektir. Esasen bunlar şimdiden çiçek açmamış mıdır? Türkleri Bolşeviklere, Tatarlara, Araplara rabt eden yollar üzerinde bulunan Ermeniler ancak bu mesaiye hail olabilirler. Bu manayı izale etmek maksadı temine kifayet eder. Talat – Enver – Liman von Sanders idaresine hâkim olan fikr-i esasi de bundan ibaret değil miydi?

1918 Teşrinievvelinde Bulgarların Türk silahından sonra müttefikler bugün meydana çıkan bu tehlikelere maruz kalmaksızın Türkleri Asya'ya tebîd edebilirlerdi. Bunun için General Franchet d'Esperey'e bala tehhür İstanbul üzerine yürümek için müsaade itası kâfi idi bunun tamamıyla aksi ihtiyar edildi. Burada mesuliyetlerin münakaşasına girmek istemiyoruz, fakat netâyici işaret etmeyi de ihmal edemeyiz.

Demek Türkleri garba müteveccihen ibka etmekten ibaret olan diğer tarz kalıyor. Bu takdirde Boğazları beynelmilel bir murakabeye tabi tutarak zat-ı şahaneyi ve hükümetini İstanbul'da bırakmayı ve Türkiye'nin mecâret-i hariciye ve asayiş-i dâhiliyesini temine yegâne salih olan beynelmilel müessesâtı inkişaf ettirmek lazımdır.

İstanbul'u Türklerde ibka etmek suretiyle bu milleti tatmin ettikten sonra buna mukabil Türkiye'nin şarkında hakikaten kabiliyet-i hayatiyeyi haiz, Karadeniz'de müstakil bir limana ve bahr-i sefid de bir mahreç ticariye malik bir Ermenistan teşkil etmelidir.

Ermenilere asırlardan beri mahrum kaldıkları bir hakk-ı tabiiyi, yaşamak hakkını iade etmekle şarkta birçok suikastlara mâni olmaya muktedir bir kuvvet ithal olunacaktır. (Yeni Gün – görülüyor ki şarkta devamlı bir sulh temininin ancak Türklerin de bir

hakkı olduğunu tasdik etmek suretiyle mümkün olabileceği esasını idrak edebilen siyasetler bile bu esasın sur-ı tatbikesi hususunda salim bir fikir edinmemişler ve sıkı kavrayamamışlardır. Buna teessüf etmemek elden gelmez) [S.337, s.1]

Polis

Küçük ama manidar bir istatistik!... Gazetelerin yazdıklarına göre ma-mahal Efrecinin birinde on beşine kadar dokuz polisin terhin kaydı icra edilmiş!

Tabiri-i resmiyesince meşruhatta:

Bu sekizden dördü sarhoşluktan, ikisi (muhil-i haysiyet-i hareket) ten, biri malum has ve âmm olan rüşvetten, diğer biri teşhir-i silahtan, daha diğer biri de (mezuniyetini mükerreren tecavüz) den dolayı bu muameleye müstahak oldukları beyan ediliyor.

Bu beş nev arım arasındaki (muhill-i haysiyet-i hareket) tabiri vazıh olmadığı için birden bire anlaşılıyor. Anlamak da istemem fakat birkaç defa mezuniyetini tecavüz ettirdiğinden dolayı ceza-dide olana kendisi açmamış olsa bile ben açtım.

Evet sarhoşluk, rüşvet, teşhir-i silah polisliğe münasebet alır kabahatlerden değildir fakat bizde polis mezun olsa da polistir, olmasa da!.. Hatta terkin-i kaydından nice zaman sonraya yahut iyiden iyiye doyuluncaya kadar polis geçinenler görülüyordu.

- Elbise-yi resmiyeni niçin giymiyorsun?

Diye sordunuz mu,

- Sivilce çıktı!

Diyor sipsivil geziyordu.

Gerçi bu sahtekârlığın da (kendisine memur süsü vererek) şeklinde bir afiyeti varsa da:

- Dört gün beylik, beyliktir!

Derse ne diyeceksiniz?. Ecdattan kalma bir söz!. Hayır beylik değildir diyemezsiniz a!..

Bununla beraber yine polisin son zamanlarda aldığı şekli-i terbiyeye teşekkür olunur. Devr-i esbakta bir polis neferini zaptiye nazırı sille, tokat kovar, nefer ağlaya zırlaya mahut paşalardan birini etkiler,

- Efendim Zaptiye Nazırı Paşa haini kendi hakkında hak-i pay-i devletinize jurnal vermişim, diye beni hapsetti, dövdü, sövdü, en nihayet kovdu. Çoluk çocuğumla aç kaldım. Şanınıza ne düşerse onu yapınız...

Der, ertesi sabah komiser formasıyla bab-ı zaptiyeden bir aşağı, bir yukarı gezinirdi. Dahası var... O Paşa da günün birinde hiddetlenip de kovsa, diğer Paşa'ya geçer, bu defa kâğıdı arzdan çıkıncaya kadar sivil olarak Paşa'nın ardı sıra gider veyahut araya cinsinin yanına oturur mazhar olduğu ikbal ve teveccühü göğsünü gere gere ilan ederdi.

Hele bir kere de yerleşti mi, tutundu mu siz sarhoşluğu görün, muhil-i haysiyet-i hareket ne imiş, rüşvet neye derler imiş anlayın. Hele teşhir-i silahın lafı mı olurdu?.. Nasıl sarhoş olmazdı ki meyhaneler, birahaneler kaç refikiyle beraber gelirse gelsin ne kadar oturursa otursun, masraf namına bir şey kabul etmez. Hatta giderken tabir-i mahsus ile (giden bile avuçlanır). Mükerreren gördüm, işittim dönemeç mahallelerde, umumhanelerin pencereleri önlerinde karışık evlere haber olsun diye avazı çıktığı kadar şifahi arzuhal kabilinden..

- Fehim Paşa güllerinde ser-komiser... Bendeleri!
- Dünyaya kan kusturan Mehmet Paşa kulları!..

Diye naralar atar, ustura, kama, bıçak, revolver, tabanca ile hacamat eder, yaralar, vurur, resmî elbisesiyle Çiçekçi Sokağı ortasında çiftetelli oynardı!... Maahaza polislik de o zamanlarda erbab-ı namus ve iffeti yok idi!

(Mezuniyet-i tecavüz), (birini takip ile meşgul idim) ile geçiştirilir, hatta:

- Sen arkasını boşlama!

İle bizim fıkraların senelerden beri halledemediği tevsi-i mezuniyet kararı bile veriliyordu. [S.337, s.2]

A.R

Karilerimize Mektuplar:

Rüsumat-1 muhafaza memurlarının bir talebi dün altı yüz rüsumat-1 muhafaza memuru namına matbaamıza gönderilen bir mektupta rüsumat müdüriyetinde yapılan yeni teşkilat esnasında hariçten birçok adamların tavgiz edildiği, senelerden beri tefeyyüz ve terakki ümidiyle bekleyen tecrübeli ve kıdemli memurların mahrum bırakıldığı zikredilerek ihdas olunacak veya ihlal edecek memuriyetlerin imtihan ile tavgihi ve geceli gündüzlü ifayı vazife eden gümrük muhafaza memurlarına mezuniyet ve tekaüt hususunda bazı teshilat gösterilmesi lüzumu dermeyan edilmektedir. Makul görünen bu mutâlebâtı daire-i aidesinin nazar-ı dikkatine vazederiz. [S.337, s.2]

(Yeni Gün) ün Millî Romanı: 65

Muhittin

Gurub

Namiye'de Seniha'ya iştirak ediyordu:

- Kardeşlere ve sevgililere karşı gösterilecek küçük bir muhabbet vazife aşkını kışkandıracak kadar büyük bir şey olmayacağına bende şahadet ederim.. Dedi. Sonra ikisi birden Ali Fikri'yi kâfi derecede üzdüklerini görerek başka bahse geçtiler. Zaten Ali Fikri'de bir daha böyle bir kabahat işlemeyeceğine dair kati söz veriyordu. Birkaç havai sözden sonra bahs, Naci Bey'e intikal etti: Ali Fikri'nin en ziyade merak ettiği de zaten bu idi.

- Nasılsın, Seniha, diyordu; eniştemle nasılsınız? Epey zamandır ki artık yalnızsın bu hayat seni memnun ediyor mu?

Seniha'nın bu hayati anlayışında hala bir müphemiyet, bir anlamamazlık vardı. Kaşları hala halledilememiş bir muamma karşısında zihnini bir kere daha yormaya çalışanlara mahsus birden bire ciddilemiş yorgun bir ifade ile hareket etti:

- Vallahi bende bilmiyorum, hala farkında değilim.. Dedi; rahat olmak itibariyle rahat, hatta lüzumundan çok fazla, insanı rahatsız edecek derecelerde fazla rahatım... Evin idaresinde hiç güçlük çekmiyorum, çünkü her şey var, her şey mebzul. Çocuğum, kocam iyiler. Küçüğün sıhhati yerinde, şimdi dadısıyla sokağa yolladım, kocam çalışıp kazanıyor, fakat ben hala içimden hani bir vakitler

bahsettiğim geniş ve endişesiz istirahat ve huzuru bir türlü bulamıyorum! Zannediyorum ki küçük bir şey, öyle bir şey var ki içinde hala bir ukde halinde öylece durup duruyor. Ne der? Bilmiyorum. Zannediyorum ki hayatın meçhul bir kuvveti var, düşman bir kuvvet, benim etrafımı dolaşmaktan bir an bile hali kalmıyor ve bir gün gelip bana fenalık edecek... Herhâlde bunun sebebi şu adi mahluk, Hasan Kami değil, çünkü onunla meşgul bile değilim, zaten eniştesinin yanında biraz para kazanmaya başlayalı haftada birkaç gün hiç eve uğramamaya başladı...

Bir lahza durmuştu; Ali Fikri, küçük bir sual üzerine Seniha'nın hayatına ait bu kadar derin bir tahlil ile cevap vermiş olmasını dikkatle tellaki etmiştir. Demek, bu cevap söyle ve nagehani bir sual üzerine edilen alelade şeylerden değildi. Kendisi uzun uzadıya dinlememiş, hayatı ve hissiyatını inceden inceye tedkik ve tahlil etmemiş hiç kimse böyle sarih ve muntazam bir cevap veremezdi. Şu halde mademki Seniha kendisini bu kadar dikkatle tahlil ediyordu, binaenaleyh söyledikleri de alelade her gün, herhangi adi ve geçici bir sebepten dolayı ağza gelebilen şikâyetler nevinden olamazdı. Seniha tekrar başlamıştı:

- İçimi sıkkan şeylerden vazih bir surette anlayabildiğim yegâne bir şey varsa oda eniştenin bence fazla bulduğum ticaretidir. Hesap ve kitapla çok meşgul değilim, bilirsin; kocamın ne kadar parası vardır, hiçbir zaman meşgul olmadım. Bunun için Naci Bey'in ne kazandığını ve nasıl kazandığını da bilmiyorum, merak etmedim ve etsem de kolayca aklın ereceği şeylerden değil... Fakat görüyorum ki Naci Bey çok kazanıyor. Ve bunu bana söylüyor; servetinin miktarı hakkında malumat vermek suretiyle değil, onun idaresine ait meseleler mevzubahis oldukça, ona dair söylediklerinden anlıyorum.

Tekrar bir lahza durdu, sonra devam etti:

- Ve bu beni üzüyor, anlıyor musun, ağabey işte beni üzdüğünü bildiğim sebeplerden biri bu. Vakıa hariçle münasebetim az, ev işleri, çocuğum beni o kadar işgal ediyor ki harici düşünemiyorum; ancak harice dair son zamanlarda o kadar feci şeyler öğreniyorum ki evimdeki bu nagehani genişlik, lüzumundan fazla genişlik bana istirahat ve huzur yerine daimi bir azap ve ıstırap veriyor. Bilhassa son günlerde işittiğim bazı şeyler var: Herkes muhtekirlerden feryad ediyor, şu halde, diyorum, kocamda bir muhtekire, bizde bir muhtekiriz! Gazetelerin ve halkın muhtekir diye

tasvir ettiği korkunç bir mahluk var ki işte o, benim kocam oluyor! Daha bazen derin derin düşünüyorum ve galiba beni en çok müteessir eden de odur.

Bunları söylerken Seniha'nın sesi titremeye başlamış, hatta gözleri biraz bulutlanmış ve sulanmış gibiydi. Ali Fikri kardeşini daha fazla müteessir etmemek için bahsi kapamak ve kendisini biraz teselli etmek istedi:

- Bununla beraber, Seniha dedi; hayat böyledir. Biz şimdiye kadar hayatta hep masum ve bi-haber çocuklar hakkında yaşadık, bunun için hayatı biraz romanlının manasıyla anlıyoruz. Eniştem, Naci Bey, demek oluyor ki Avrupa'da tahsilin neticesi olarak daha alhest (?) bir hayat anlıyor. [S.337, s.2]

Mabadı var

3.142. Üç Yüz Otuz Sekizinci Sayı

Nasıl Olsa Çakılıyorlar!..

Anlaşıldı. Şapkaya yeni girmiş!... Ben de bu kıyafetle birinci defa olarak görüyorum... Aşinalık olduğu için selam verdim, o da mukabelen yumuşak şapkasının havaya çıkık, ortası çukur tepesinden tutarak mukabele etmek istedi de. Ah!.. O acemi el!.. ah!.. O firdolayı kenar!.. El çarptı.. (Arşimet) manivelasını mı kurmuş, ne olmuş? Koca şapka tüy gibi başından kalktı, çevrile çevrile karların üzerine kondu!

İnsan kıyafetini değiştirmekle simasını bir türlü terk edemiyor!.. (Bulgaristan) da bende böyle idim. Bulgarlar, müttefikimiz oldukları halde fese nazar-ı husumetle bakıyorlardı. Onların nazarında fes hedef-i adavettir. Şimdi ben ne yapayım?.. Şimendiferlere bineceğim, şimali Bulgaristan'da gezeceğim. Çar ve nar (lotr) nevinden bir boneta aldım. Başıma geçirdim. Bulgarlardan da boneta giyenleri sık sık görüyordum. Artık tanılmam, dedim. Fakat trene bindiğim zaman karşımda ilk oturan bir Bulgar bana Türkçe:

- Nereye gidiyorsunuz?

Dedi.

Onu müteakip ben henüz şakk-ı şefe etmediğim halde:

- Galiba İstanbullusunuz!..
- Evet nereden bildiniz.

Elini yüzünü kavrar gibi parmaklarını açarak:

- Yüzünüzden!

Evet Şark başka Garp başka!.. Bir Şarklı ne kadar Garbi kıyafet giyse Garplılar nazarında garip olduğu gibi bu Garplı da ne kadar Şarklı kıyafet giyerse yine o kadar garip oluyor! Bazı İngiliz, Fransız seyyahların (!) zi-İslam'da almış fotoğraflarını görmüş idim ki bizim Deniz Abdallı sufilere dönmüşlerdi.

Tebdil-i kıyafette (Züppelik) in izhar ettiği maskaralığı karnavalcılar bile tasdik ederler. Hele her kıyafetin bir lisanı vardır ki ağız onunla müteallim olmadıkça o yukarıdan sırttır, aşağıdan üstten bakar. Hele şimdiler bütün bütün çamur oluyor. Vapurlarda, tramvaylarda İngilizce konuşurken (ne İngilizce ama) dalıp:

- Ha!

Demişler. Fransızca (ne Fransızca ama) muhavereleri arasında:

- Vah vah!

Dedikten sonra bir çakan var mı diye etrafa bakışlar hal-i hazıra ne kadar letafet veriyor! Bu iki unsur içinde büyüdüğü, belki ırkına kadar işlediği Türkçeyi bile beceremeyerek her biri kendisine mahsus şive ve edada birer Türkçe lisanı ibda ettikleri halde şimdi kendi dillerini tutup başka dilden dem vurmaya özenmeleri:

“Taklid-i rağkebg hırâmânı andırır”

Meselini ihtar ediyor. Bir zaman bizde de (Mösyö) makam-ı tezyifte kullanılırdı şimdi bir de: - Mister Topçıyan!

Gibi bir şeyler peyda oldu... İhtimal ki mürur-ı eyyam buna da alışacağız!. Fakat çakan yine çakar!. [S.338, s.1]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Romanı: 66

Gurub

Muhittin

Bunda haksızlık olmasa gerek. Sen kocanın ticaret ettiğinden, fazla para kazandığından değil, ticarete ve kazançta gayr-i meşru yollara gittiğinden dolayı müteessir olmalısın, eğer böyle bir şey varsa haklı olabilirsin. Fakat yoksa pek tabii, pek meşru bir şekilde kazanıyorsa bundan dolayı haksızsın ve hatta bilakis, memnun bile olmalısın!

Kendisi hiç bu fikirde değildi. Buna rağmen kardeşini o kadar müteessir görmüştü ki kendisinin olmayan bir mantıkla onun hissiyatı üzerinde tesir etmek istiyordu. Fakat Seniha bu mantığı pek de iyi anlayamıyordu.

- Evet, belki haklısın, ağabey.. Diyordu, yalnız şunu anlamıyorum ki bu adam, enişten bir mebustu, hem de münevver bir mebus... Memleketin içinde o kadar dertlerden, sefaletlerden bahsediliyor; onun vazifesi bu dertlere çare bulmak olacakken o yalnız kazançla meşgul! İşte, kazancının tamamen meşru olduğunu kabul etsem bile hem de büyük bir kusur değil miydi?

Sonra Namiye'ye dönerek:

- Düşün bir kere kardeş, dedi; gazetelerde okuyoruz ki belki binlerce aileler çocuklarına süt içirecek şeker bulamıyorlar. Hâlbuki biz tatlısız sofradan kalkmıyoruz ve kilerimizde daima dört çuval şeker var. Ali Fikri, biraz asabi, kardeşinin bu muhakemesi bir kahkaha dalgasına girmemek istedi:
- Şimdi, bu hayatın tadı neresinde? Diyeceksin değil mi? Dedi; fakat ne yapalım, Seniha? Hayat hep böyle... Senin yapacağın bir şey varsa o da öndeki çuvallardan şekersiz süt için çocukların haklarını unutmamak olur, işte o kadar!

Namiye'de pekiyi hissediyordu ki Ali Fikri bu fikirde değildi; o zaman kendisi de yardım ederek bahsi çevirdiler. Şişli'ye ait dedikodulara geçtiler. Seniha biraz evvelki bahs ile o kadar heyecana gelmişti ki hala yanakları pembe, dudakları

müttehiç, bir türlü bu yeni bahse ısınamıyordu. Bir müddette böyle konuştuğundan sonra kalkıp gitmek istediler; akşam olmuştu. Seniha önce bırakmamak istemişti; Ali Fikri bu akşam burada kalmanın daha muvaffak olacağını düşünmekle beraber öteye söz vermiş olduğunu hatırlamıştı. Fakat söz verdiğini tasrihe lüzum görmedi, yarın akşam yahut öbür akşam, diyordu; o zaman Seniha:

- O halde öbür akşam, mutlaka beklerim, dedi, bu akşam ağabeyim sizde mi, Namiye?

Ali Fikri birdenbire geliveren bir kehanet karşısında şaşırmış, bir anda yüzünün kızarıp gibi olduğunu duymuştu, Namiye seri bir itidal göstererek:

- Evet, dedi. Fikri Bey evvela bize uğramıştı, binaenaleyh ilk ısrara bizde maruz kaldı, annem o kadar ısrar etti ki bana nevbet bırakmadı, belki ben biraz daha insafılı olur, size bırakırdım...Ne yapalım, o bizi sevmiyor ama biz kendisini paylaşamıyoruz!

Namiye kendisini meşgul bir mevkiden ince bir maharetle kurtarmıştı; kendisine kalsa cevap verirken mutlaka kekeleyecek ve bu gayr-ı tabii müsaferatın içinde gizlenen derin seri, sesiyle ve sözleriyle ifşa edecekti. Bununla beraber sokağa çıktıkları vakit zihni bununla meşgul olmakta devam ediyordu. Kendisine kalsa bu sırrı ifşa edecekti, öyle mi? Hâlbuki sade Seniha'nın bu suali sormuş olması ortada artık gizlenecek bir sır kalmadığını göstermeye kifayet etmiyor muydu? Vakıa, kardeşi bunu pek tabii, pek adi bir sual olmak üzere, sormuştu? Fakat bu suali sormak için kendisinin bir akşam kardeşinde veya annesinde değil, Namiye'de kalmasını icap ettirecek bir sebep bulunduğunu düşünmesi lazım gelmiyor muydu? Bu sebep ne olabilirdi? Oh, onu sormaya bile hacet yoktu?

Namiye, Ali Fikri'nin neler düşündüğünü, şimdi Seniha'dan ziyade bu sualle meşgul olduğunu pekiyi hissediyordu. Düşüncesini değiştirmek için Seniha bahsini tekrar açmak istedi:

- Şüphesiz Seniha'yı düşünüyorsunuz, Fikri Bey, dedi; hakkınız var... Seniha, hayatı ne Naci Bey gibi, ne de sizin, bizzat kendinizin de, inanmayarak tasvir ettiğiniz tarzda anlayamaz. Onun içindir ki bundan müteessir, hem de çok müteessir görünüyor. Fakat teessürde bundan ileri gelmiyorsa bu kadarı hiçbir şey değil, sizin kendisine

gösterdiğiniz dava, o teessürü hayli tadil eder. Temenni edilmeye başka bir dert, başka bir teessür sebebi olmasın. [S.338, s.2]

Mabadı var

3.143. Üç Yüz Otuz Dokuzuncu Sayı

New York Muhabiri Mahsusamızdan:

Amerika'da sulh meselesi kısmen Şark ve Türk meselesidir – Amerika bugünkü (Çıkmaz) a niçin düşmüştür? – İhtilaf nasıl başladı? – Fırkalar arasında itilaf tahrişi – Demokratların ümidi az – Wilson'un kaybetmesi ihtimali çoktur.

New York – 12 Kanunusani 919

Bütün dünyayı ve bilhassa herkesten ziyade Türkiye'yi alakadar eden meselelerden biri de Amerika'nın sulh muahedesini kabul edip etmeyeceği meselesidir. Bir taraftan Avrupa devletleri, kendi emel ve arzuları dâhilinde dünyaya şekil verirken, Amerika'nın muavenetinden mahrum olmaları kendileri için hoş bir şey değildir. Saniyen Şark meselesinin halinde Amerika'nın büyük bir rol oynamasına intizar edilmektedir. Bugünlerde Sulh Konferansı Rusya, Türkiye ve Adriyatik meselesiyle meşgul olacağını ilan ediyor. Fakat bu meselelerin halinde Amerika'nın muavenetine muhtaç bulunduğunu söylemekten de çekinmiyor. Hâlbuki Amerika'nın bundan sonra gerek şark işlerine ve gerekse Avrupa sulhuna karışabilmesi sulh muahedesini kabul etmesine müteveffiktir. Binaenaleyh Amerika'da sulh meselesi her itibarla çok haiz-i ehemmiyet bir meseledir. Bilhassa Amerika'nın sulh muahedesini tasdik edip etmemesi bizim mukadderatımız üzerinde mühim tesiri haiz olacaktır. Bu itibar ile de Amerika'da sulh meselesi, kısmen şark, Türk meselesidir. Çünkü yalnız Amerika'nın şarkta bir manda kabul etmesi itibariyle değil, Amerika'nın herhâlde lehimizde olduğuna şüphe olmayan nokta-i nazarı müdafaa edebilmesi ve sulh konferansına kabul ettirilebilmesi için Türkiye ve şark meselelerini müzakeresinde söz sahibi olabilmelidir. Hâlbuki muahedeyi imza etmedikçe Amerika bir söz söylemeyecektir.

Yalnız Amerika'daki sulh cereyanını takip edebilmek için biraz Amerika'nın teşkilat-ı siyasesini bilmek, fırkaların kuvvet ve nüfuzlarına vakıf olmak lazımdır.

Binaenaleyh bugünkü vaziyeti nazarlarda canlandırabilmek için biraz Amerika'nın siyasi teşkilatı tedkik etmek mecburiyeti vardır.

Amerika'nın siyasi teşkilatı, Avrupa'ninkine hiç benzemez. Her şeyde bir yenilik ve garabet gösteren Amerika, siyasi teşkilatında da garabet göstermekten kendisini alamamıştır.

Burada da bir kuvve-i teşriye ve bir kuvve-i icraiye var. Fakat bu iki kuvvet arasında ahenk ve muvazene, küll-i ihtilaf ve mücadele var. Kuvve-i teşriye ile kuvve-i icraiye arasında bir ihtilaf husulünde ne Reis-i Cumhur meclisi dağıtmaya muktedirdir ve ne de meclis Reis-i Cumhur veyahut hükümeti devirmeye salahiyettardır. Bil-netice iki taraf taatil bir vaziyette ve hiçbir neticeye varmak ihtimali olmaksızın mücadeleye devama mecbur olur. Bu ihtilafı yalnız yeni intihabat halledebilir. Fakat Reis-i Cumhur yeniden intihabat icrasını emreden salahiyettar değildir. Binaenaleyh o ihtilaf intihabat devresinin hululüne kadar devam eder.

Saniyen Amerika'da hükümet-i mecliste ekseriyeti haiz olan grubun mümessili olmaya mecbur değildir. Çünkü zaten dört beş nazardan ibaret bulunan hükümet mümessilleri doğrudan doğruya millet tarafından münthaptır.

Binaenaleyh maiyet itibarıyla hükümet erkânıyla meclis imzası arasında bu fark yoktur. İkisi de millet tarafından münthap olduğu için biri diğeri üzerinde haiz nüfuz değildir. Bunun içindir ki kuvve-i teşriye kuvve-i icraiyenin icraatını tasvip etmese bile onu istifaya davet edemez.

İşte Amerika'nın sulh meselesinde bugün bulunduğu (Çıkmaz) a düşmesi, teşkilat-ı siyasiyesindeki bu hususiyetin neticesidir. Wilson Sulh Konferansı'nda bütün dünyaya karşı yaptığı vaatleri tutmak için, Amerika'yı da birçok taahhütler altına sokmuştu. Amerika efkâr-ı umumiyesini istinzaca ve kuvve-i teşriyeyi tenvire lüzum görmeden birçok taahhüdata bulundu ve Amerika'yı Avrupa'nın siyasi entrikalarına karıştırdı. Amerika'ya döndüğü zaman efkâr-ı umumiye kendisini hüsn-ü suretle karşılamadı. Meclis-i ayan, öteden beri Amerika'yı Avrupa işlerinden uzak bulduran eski siyasetin neden ihlal edildiğini anlamak istedi. Ve (Wilson) dan inhâz ettiği yeni siyasetin de iştirakı için uğraşılan entrikaların iç yüzü araştırıldı. O vakit Wilson, getirdiği muahedenin dünyaya sulh temin edeceğine ve Amerika'nın bunu kabul etmekle cihan-ı sulhu taht-ı temine alacağını söyledi ve fazla izahat vermekten imtina etti. Nokta-i nazarı müdafaa için istinat ettiği uzak rüsaifi ibrazdan

imtina etti. Gizli siyaset politikasına düşman olduğunu ilan eden Wilson meclise karşı gizli siyaset yapıyordu. Meclis-i sulh ve harp meselelerine ait hiçbir vesika, hiçbir dersiye vermedi.

Bunun üzerine başta (Leviç) olduğu halde (Cumhuriyetperverler) körü körüne sulh muahedelerini imza edemeyeceklerini söylediler ve muahedeye Amerika'nın istiklalini ihlal eden maddeleri ihraç şartının ilavesi lüzumunu ortaya sürdüler. İşte bugüne kadar devam eden ve yeni intihabata kadar halledileceği şüpheli bulunan ihtilaf bu suretle doğdu, balkice(?) Amerika Alman sulhu imzalamadı.

Mesela bu şekli alınca, neticeden Amerika mutazarrır oldu. Çünkü Almanya ile sulh yapamaması ticari münasebete başlamasında mani oldu. Bu ise her şeyden ziyade ticarete ve paraya ehemmiyet veren Amerikalıları düşündürmeye başladı. İki fırkanın munassıf kimseleri arada bir itilaf zemini bulmak için iki üç aydan beri uğraşıyorlar. Demokrat fırkasındaki itilaf taraftarları cumhuriyetçilerle anlaşmak için Wilson'un çok sıkıştırdılar. Nihayet onu yeni bir beyanname ile nokta-i nazarını izaha ikna ettiler. İki gün evvel Washington'da (Jackson) un hatırası şerefine verilen ziyafette okunan nutuk bu suretle yazdırıldı. Fakat Wilson'un beyannamesi iki fırkayı da hayrete düşürdü. Wilson hala (Muahedenin ya aynen kabulü veya reddi) noktasında ısrar ediyor ve milletin imzaya taraftar olup olmadığını anlamak için Reis-i Cumhur intihabatında bu meselenin esas intihaz edilmesini teklif ediyordu. Bu beyanname üzerine (Leviç) artık Wilson'la anlaşmak mümkün olmadığını ilan etti. Bize hala izahat vermektan imtina eden, hala muahedeyi körü körüne imza etmemizi isteyen Reis-i Cumhur ile artık müzakere edemeyiz dedi. Ve intihabat esnasında kendisinin müdafaa ettiği "Amerikalılık" fikriyle Wilson'un müdafaa ettiği (Beynel Milliyet) fikrinin esas-ı intihaz edilmesini en tabii bir şekil hallolarak kabul ettiğini bildirdi. Mamafih İtilaf taraftarları nevmıt olmadılar. Bilakis çok büyük hararetle çalışmıyorlar ve pek yakında şayan-ı memnuniyet bir neticeye varacaklarını ümit ediyorlar. Eğer buna muvaffak olurlarsa, şüphesiz muahede de birçok tadilat yapılacak ve sulhun şekli değişecektir. Binaenaleyh Wilson nokta-i nazarından biraz fedakârlık yapmaya mecbur olacaktır. İtilaf temini mümkün olmazsa neticeyi intihabat halledecek ve sulhun edilip edilemeyeceği o vakit anlaşılacaktır.

Fakat şimdiden yapılan tahminler demokratların ittihattan sonra da kazanamayacağı merkezindedir. Çünkü meclisi teşkil eden doksan beş azanın (29) u republika (46) sı

demokrattır. 1920 senesi zarfında doksan beş azadan (35) inin müddeti hitam bulacak ve bu otuz beş aza yeniden intihap edilecek. Boşalacak olan (35) azanın bugün (17) si demokrat (15) i Cumhuriyetperver'dir. Binaenaleyh Demokratlar 17 imza Cumhuriyetçiler (15) imza kaybedecek demektir. Gerek Reis-i Cumhur'un ve gerek Cumhuriyetçilerin propaganda için memleketi dolaşmaları esnasında izhar edilen hesabata nazaran republikanların kaybettikleri imza miktarında imza kazanmaları muhakkaktır. Hâlbuki demokratların yalnız imza kazanacakları muhakkak addedilebilir. Boşalan (15) den yedisinin demokrat mı yoksa republikan olarak mı geleceği henüz kestirilmiyor. Şu halde intihap neticesinde de demokratların kazanımları ümidi pek zayıftır. Bunun içindir ki meziyetler Reis-i Cumhur'un ve fırkasının biraz daha itilafa meyledeceğini ümit etmektedir. Bu ümidin ne dereceye kadar isabet ettiğini yakın bir anı gösterecektir. [S.339, s.1]

M. Zekeriya

Saika?!

Gözlüklü mebuslar gözlüklerini burunları üstünde bila-temas tutsalar, olmayanlar da elleriyle dürbün yapıp mahut locaya tevcih etselerdi, muazzam bir temaşa olurdu!... Bu hal asri, bizim asri tiyatrolarımızda anane kabilindedir. Meşhur hikâye-nüvus (Xavier de Montépin) eserlerinin bazılarında bu (entrik) leri ihmal etmemiştir: Herkes oyuna daldığı esnada ileri localardan birine romanın müstakil kahramanlarından birini ithal eder, temaşa-keranın hemen cümlesini gözlükleri, dürbünleri ile o tarafa çevirir, ufak bir muhavere açarak:

- Kimdir acaba?
- Ne güzel kadın!

Gibi sualler sordurur, hükümler verdirirdi. Bizim mebusan heyeti de bu hikâye-i meşhure hakkında verilecek cevabı verdi:

- Saika-ı merak ile girmiş bir ağa!

Dikkat edilecek olursa görülür ki lisanımızdaki kelimatın bazıları adeta ruhiyatımızın birer muarrifi olmak hizmetini görmektedir. Meselâ (saika) nın aslen bir kuvvet-i medluli olduğunu asla hatırımıza getirmeyerek yazılarımızda ve bilhassa

(tebliğ) lerde (polis jurnal) lerinde ve bunlardan muktebes olarak gazete vukuat veya makalatında: Saika-1 merak, saika-1 sekr, saika-1 cehalet, saika-1 cinnet, saika-1 sefalet, saika-1 keder, saika-1 aşk, saika-1 hamiyet, saika-1 kader gibi tertipleri sık sık kullanıyoruz.

Anlaşıyor ki bu (saika) kelimesi kırbacı elinde yaman bir sürücü imiş gibi ensesinde şaklatacağı faal ve tahassüsâtı koşturup duruyor! Ne yaman kelime!.. Yaman ya!.. Çünkü sürdüğü kelimenin de canına kıyıyor.

Mesela (saika-1 merak) denildi mi terkinin canı olan (merak) taki mündemiç kafe-i efal ve ihtisâsât göz önünden kaçıyor. Okuyanlar:

- Eh!.. Ne yapalım.. Saika-1 merak imiş!.. Bırakalım

Diyorlar.

(Saika-1 sekr) böyle! Mesela bildiklerimizden biri bunlar yirmi yirmi beş sene evvel (Odeon) tiyatrosunun locasında sabaha kadar uyuyakalmış idi. Hâlbuki başında (saika) bulunduğu göre locadan aşağıya atlaması icap ediyordu! Fakat yine (saika-1 sekr) i ezip bürüdüğü için sızı vermiş!..

Keza (saika- cehalet) de, koca Avrupa'yı mahut (Toros) tahdidatında bize güldürdü. Bunda da (saika), vazife-i rehavet ve ataletini hiss-i ifa etti. Hâlâ içimizde pek çok kimse başımıza saika gibi inmiş olan bunca belaya (saika-1 kader) deyip omuz silkiyor. Bende ise bu kelime şimdiki haliyle bir makusiyet uyandırıyor, bu satırları (saika-1 keder) le yazıyorum da haz duyuyorum. Bilmem ki siz ne türlü telakki ediyorsunuz; (saika-1 itiyat) ile mi yoksa (saika-1 lâkaydı) ile mi?!.. [S.339, s.1]

A.R

3.144. Üç Yüz Kırk Birinci Sayı

Bir Perde Daha İndi!

Hâlâ içimde dert olup kalmıştı. Zavallı kemani (Tatyos) vefat ettiği zaman Ermeniler:

- Türklerin musikisine hizmet etti, bize ne hayrı dokundu?

Reddiyesiyle cenazesinde bile bulunmadılar. Hal-i hayatında zar u perişan gezinmiş olan biçareyi Papaz Efendi ile beraber üç Ermeni, bir İslam toprağa gömdük! Biz Türklere gelince, haberdar bile olmadık.

Haberdar olmadıktan sonra da hakkında icap eden muamele-i kadirşinasaneyi ifa edemedik. Sanatkâr, kendi sanatının menkubiyetini tanzir eden bir sükût-ı amik arasında kar-ı fenaya çöktü gitti.

O zaman da hatırlamıştım: Tevekkeli babalarımız, analarımız cenaze paralarını biriktirip bir köşede sakırlarmış!

- Benim on liram var o da cenaze parası!

Diye en şedit ihtiyaçlar zuhurunda bile on parasına el vurmazlardı!

(Minakyon) Efendi'nin vefatını işittiğim zaman ilk tahassüsüm, bir teselli gibi gönlüme işledi. Son zamanlarda geçirmiş olduğu hayatın bir iki safhasını gözümle gördüm idi. Seksenlik bir aktör, o halinde (İstanbul Dilencileri) piyesinin son perdesini oynuyordu. Sahnenin (dekor) ları orada gezinen eşhas bütün şehir, bütün biz idik.

Ümit sönmüş, yalnız o müthiş canavarı maişet kalmış idi. Aktör karanlıkta, o titretici zalimin söz anlamaz hitabiyatı karşısında sarsak sarsak duruyordu.

Bir tesadüfle kendisine sormuştum:

- Vazife aşka galebe eder mi?
- Eder, edemez, vazifesine, aşkına göre!

Demiş, kendi sözünden yeni kendi ziyadesiyle mütehassıs olduğu için:

- Evladım!.. Bunun şimdi ben yalnız başıma oynuyorum, son perde açılıns da bakalım, eder mi etmez mi anırlarız!

Sözlerini ilave etmiş idi.

Ne yapalım biz böyleyiz! Dün (Kalamış) hastanesinde vefat etmiş bir İngiliz neferi cenazesine tesadüf ettim. Dört katırlı bir cepthane arabası, üstünde musanna bir çiçek ikkil, İngiliz bayrağına sarılmış muntazam bir tabut, önde artta (March Funeral) çalacak askeri bir mızıka takımı, bir bölük asker, silahları aşağı bir müfreze, bütün zabitan, bütün nefaret evza-ı ihtiramiye ile sakınane teşyi ve takip ediyorlardı. Biz ne

yapıyorduk? Zavallı Mehmetçiği bir bayrağı sarıp langır lungur yolluyorduk. Nakliyede de bu kadar geri kalmış idik!

(Minakyon) ın cenaze merasiminde alel-umum tiyatro garipleriyle bir hayli zevatın iştirak etmeleri benim ilk haber-i vefatı duyduğum zaman hissettiğim teselliye başka tarzda büyüttü. Bu vefattan mükedder olduğum kadar hakkında izhar edilen ihtiramdan bir haz-ı minnet-güzarâne içinde kaldım. Zavallı aktör!.. Sahnede kaç defa ölmüş dirilmiş idi. Bu ölümden sonra, yalnız namı tiyatro tarihinde dirilecektir! Fakat nasıl?.. Sanat da neticeye tabidir. Hangi millet sanata hürmet etmeyi bilirse ise kendisini muhterem kılar. Yani hürmeti boşa gitmez. İfratında da hüsn-i akıbet mütecellidir. İnsanı evvelen mezeyada ayrılmak gayrılık olamaz. [S.341, s.1]

A.R

Amerika'dan Ne Bekleyebiliriz?[*]⁴⁴

Doktor (Gates) le Mülakat

Manda taraftarları- Amerikalılar mandaterliğinden ne anlıyorlar- Amerikalıların Hıristiyanlık taassubu - Anadolu Türk mü Hıristiyan mı?! - Amerika'dan bir şey beklemeyiniz!

New York, Kanunusani 1920

Muhabir-i Mahsusumuzdan:

Mütarekeden sonra İtilaf devletlerinin hakkımızı tamamen inkâr etmeyerek hiç olmazsa Türk vilayetlerini Türklere bırakacakları ümidi vardı. Hatta bazıları bu ümidi o kadar kuvvetli gösteriyorlardı ki istiklalimizi temin için hakkımızı layıkıyla müdafaa edebilmeyi kâfi gösteriyorlardı. Bilahare bu ümit söndü. Muhtelif devletlerin menafi hesabına parçalanmaktan ise büyük devletlerden birinin manda veya himayesini talep etmek daha doğru görülmeye başladı. Mandater olmak üzere de az çok menfaat hissinden azade, bi-taraf ve zengin bir devlet arzu edebiliyordu. Bir şerait dâhilinde en münasip mandaterin ancak Amerika olacağı söyleniyordu. Bu fikri hayli taraftar da kazanmıştı. İstanbul'a gelen Amerikalılar da bu ümidi

⁴⁴ [*] Muhabirimiz bu mektubunu Amerika'dan hiçbir muavenet beklemememiz lazım geldiği neticesine isal ediyor. Hâlbuki dünkü nüshamızda münderiç pek şayan-ı dikkat bir telgrafnâmesinde Wilson'un, Türkiye hakkında tatbiki tasvir edilen suret-i tesviyeyi katiyen tasvip etmediğini bildiriyordu. Acaba efkârda bir tahavvül mü vuku buldu? Ağleb-i ihtimâle nazaran Wilson mandaterlik, muavenet veya müzaheret meselesiyle prensiplerinin 12 nci maddesinde Türkiye'ye karşı ettiği vaat arasında bir münasebet görmemekte, bu iki meseleyi birbirinden ayırmaktadır.

kuvvetlendirmekten hali kalmıyorlardı. Çünkü en çok hakkımızı onlar teslim ediyor ve Amerika'nın Türkiye'de hiçbir siyasi emel beslemediğine bizi ikna ediyorlardı.

Buraya gelince, ilk işim bu meseleyi tedkik ve tamik etmek oldu. Amerika Türkiye'de bir manda kabulüne taraftar mıydı? Taraftarsa bunun için ne düşünülüyor. Mandadan ne murat olunuyor? Ve bizim için Amerika mandasından ne gibi menafi temini mümkündür? İşte bu mektubumda bu meseleyi Türk kariri nazarında tenvir etmek istiyorum.

Manda taraftarları:

Amerika resmî hükümeti Avrupa işlerine karışmak ve Şarkta bir mandater olmak taraftarı idi. Bilhassa Ermenilerin dört harp senesinde bütün Amerika'da yaptıkları propaganda, hükümetin Şarkta bir manda kabul etmesi fikrini hayli ilerletmişti. Yalnız mandanın Amerika için faideli olup olmadığı meselesi vardı. Amerika şarkta bir manda kabul ederse, orada hiçbir masraf yapmaksızın birçok iktisadi menafi temin etmek mecburiyetinde idi. Bu maksatla şarka iki heyet gönderildi. Bu heyetlerin yaptığı tetkikat-ı menfi bir netice verdi. Evvela gerek Anadolu'da gerek Ermenistan'da asayiş temin için kuvvetli askeri teşkilata ihtiyaç olduğunu tahakkuk etti. Bu ise birçok masarifi ve mesuliyeti mudi idi. Diğer taraftan şarkta bir manda kabul etmek, şarkın bütün siyasi entrikalarına iştirak ettirmek mühim bir mesele idi. Bunun için mandaya taraftar olanlar efkâr-ı umumiyeyi kazanmak üzere evvela propaganda yapmak mecburiyetini hissettiler. Manda taraftarlarının propaganda için kullandıkları fikirler şu noktalarda toplanıyordu:

- 1- Amerika'nın şarkındaki insaniyetkarane mesaisi yeni bir şey değildir. İstanbul'da ve Suriye'de iki büyük Amerika müessesesi vardır. Hususıyla Ermenistan'da, halkı tenvir ve talim için Amerika misyonerleri senelerden beri sarf-ı mesayi ediyor. Hatta Türkler bile Amerika mandasına muhalif etmeyeceklerini söylüyorlar. Binaenaleyh Amerika, şarkta çok büyük bir hüsn-i kabul görecektir.
- 2- Filipin'de asayiş temin için büyük teşkilat-ı askeriye yapmak mecburiyeti hasıl olmuştu. Hâlbuki Ermenistan otuz bin kişilik bir kuvvetle işgal edilebilir. Ve bu kuvvetin yarısı birkaç ay sonra geri çekilebilir, Türkiye'de de yerlilerden teşkil edilecek mahallî ordularla iktifa etmek mümkündür. Yalnız bu orduyu idare için Amerika askeri komisyonu bulundurmak kâfidir.

Filipin’de olduğu gibi Türkiye ve Ermenistan’da gerek ordunun gerek Amerika askeri heyetlerinin masarifi mahallî varidatıyla kapatılabilir.

- 3- Türkiye mandasında mühim meselelerden biri de din farkıdır. Fakat Filipin’deki tecrübemiz bizim için bir meseleyi de tenvire hizmet edebilir. Filipin’de bedayette yekdiğerine düşman olan İslam ve Hıristiyan ahali, bizim ordumuza geçtikten sonra sulh u sükûn içinde yaşamaya muvaffak olmuştur. Türkiye’de de tesis edilecek her bir idare ile bunu temin etmek hiç müşkül değildir.
- 4- Şarktaki en büyük vazifemiz Ermenileri, Türklerin zulmünden kurtarmaktır. Amerika Filipin’de yaptığı medeniyet vazifesini, Türkiye’de daha vasi bir sahada tatbik edebilmekle iftihar edecektir.

Görülüyor ki manda taraftarlarının en büyük askeri Anadolu’da bir Hıristiyan medeniyeti tesis etmek ve oradaki Hıristiyanları güya Türk esaretinden kurtarmaktır.

Hatta manda taraftarlarında bu Hıristiyanlık fikri o kadar kutludur ki Anadolu’daki ahalinin Türkleştirilmiş Hıristiyanlardan mürekkep bulunduğunu, binaenaleyh bu sahada Hıristiyanlığı kurtarmak için Amerika’nın muavenetini esirgememek lazım geldiğini söylüyorlar.

Anadolu Türk mü Hıristiyan mı?

Ahiren “Charles Samerlu Bilincir” in (Amerikan Riyoyufeder Riboyivef) risalesinde intişar eden bir makalesinden aynen atideki satırları tercüme ediyorum:

“Türkiye’nin Türklerle meskûn sahasındaki ahali bile Türk değildir. Türkler oralara sonradan gelmiş burada meskûn halka kendi lisan ve dinlerini kabul ettirmiştir. Binaenaleyh bu ahali hakiki Türk değildir. En salahiyettar ırkiyat âlemleri, bu hakikati teslim ve teyit ediyorlar. Binaenaleyh vahşi duranların Türk yaptıkları bu ahalinin yeniden eski dinlerine avdet etmeleri muhtemeldir. Asırların vücuda getirdiği bu sahtekârlığı ortadan kaldırmak için muavenet etmek Amerika’ya ne büyük bir şeref verir?”

İşte manda taraftarlarının fikr ü kanaatleri. Bu kanaatin ne kadar samimi olduğunu anlamak için Amerikalıların ne kadar dindar ve ne kadar mutaassıp Hıristiyan olduklarını bilmek kâfidir.

Manda Taraftarlarının İflası:

Halkın en canlı hislerini okşayarak yapılan bu propaganda hemen de hiç bi tesir yapmamış ve manda taraftarları iflas etmiştir. Bu iflasın sebepleri muhtelifdir.

Evvela: Şarkta tetkikat yapan heyetler birçok masarife katlanmak mecburiyeti teyit eylemişlerdir.

Saniyen: Kuvvetli bir ordu teşkilatına ihtiyaç bulunduğu görülmüştür.

Salisen: Şark işlerine karışmak Amerika'nın Avrupa işlerine karışmasını istilzam edecektir. Hâlbuki Wilson'un iflasıyla beraber Amerika'nın dünya siyasetine iştirakı fikri de iflas etmiştir. Binaenaleyh manda fikri Amerika için artık kabil müdafaa olamayacak derecede suya düşmüştür.

(Doktor Gates) in Beyanatı

Dün manda taraftarlarından (Doktor Gates) de bana bunu itirafa mecbur oldu. Birkaç ay evvel İstanbul'a gelerek Ermenistan meselesi hakkında tetkikatta bulunan ve müstakil bir Ermenistan teşkili mümkün olmadığı hakkındaki kanaatini bir raporla bildiren (Doktor Gates) Amerika'nın böyle birden bire kaplumbağa kabuğu içine çekilmesini çok haysiyet sekin buluyor ve bundan fena halde müteessir görünüyordu:

- Dünyaya karşı deruhte ettiğimiz namus borcumuzu bile yapamıyoruz. Amerika bütün dünyaya birçok vaatlerde bulunmuştur. Fakat bugün vaadini ifa edemiyor. Artık Avrupa devletleri serbestçe istediklerini yapacaklar.

Dedi manda meselesi hakkındaki fikrini sorduğum zaman:

- Artık sizin Amerika'dan bir şey beklemeniz imkânı kalmamıştır. Amerika Avrupa siyasetinden elini çekmekle şarkta manda kabul etmekten vazgeçmiş demektir. (Amerika kendi kendisine yeter) prensibi galebe çaldı. Artık bizden muavenet-i mâliye bile beklemeyiniz.

Cevabını verdi.

Netice:

Şimdiye kadar temasta bulunduğum Amerikalılar da bu fikri teyit etti. Binaenaleyh artık istiklalini kurtarmak için Amerika'dan yardım göreceğimiz ümidi de çok

zayıflamıştır. Bütün kuvvetimiz kendimizdedir. Bizi ne manda, ne himaye ve ne de muavenet kurtaracaktır. [S.341, s.1]

M. Zekeriya

(Yeni Gün) ün Millî Romanı: 67

Gurub

Muhittin

Ali Fikri de bu fikirdeydi. O zaman Seniha'nın bu tesirini izah etmek için sebeplerinden, bu sebepleri vücuda getiren tarz-ı hayat ve tarz-ı terbiyeden bahsettiler; yavaş yavaş çocukluklarına doğru dönüyorlar, o zamanlar nasıl yaşadıklarını, nasıl düşündüklerini ve nasıl hissettiklerini tahattur ediyorlardı. Bir taraftan akşamın bu mutat yollara döktüğü kalabalık içinde, rastgelen bir şeye gözleriyle bir an için takılıp kalarak, ekseriya dalgın ve düşünceli, arada sırada birkaç kelimeleriyle birbirlerine hayatın küçük bir köşesini tasvir ederek, eve geldiler. Namiye'nin babası da Ali Fikri'yi büyük bir memnuniyetle karşılamıştı.

- Artık Namiye'yi tebrik etmeli! Diyordu; seni o kadar bekliyordu, Fikri... Arada sırada senden bahsedildikçe seni vefasızlıkla itham ediyordu. İşte bu kadınların hepsi böyledir, erkeklerin ne mühim vazifeleri olabileceğini bir türlü anlayamazlar, güya Namiye'de vazife sahibi oldu, askerliği yakından gördü!

Demek Namiye'nin babası da onların arasında ki dostluğun bu derecelerde derin olduğuna vakıftı? Fakat gencin zihni artık pek tabii bulmaya başladığı bu sual ile çok uğraşmadı, biraz sonra sofraya oturdukları zaman bir münasebetini düşünerek kardeşinden, Naci Bey'den bahsetti. Sonra, zihnini tırmalayan bir noktayı daha açık sual ile tenvir etmek isteyerek:

- Dayı Bey, dedi; eniştemin ticaretle iştigal etmesini sizde çirkin bulanlardan mısınız?
- Bu sualle birçoklarının bunu çirkin bulduklarını evvel emirde kabul etmiş oluyorsun... Evet, ben çirkin buluyorum, tabiki senin gibi ve senin de gördüğün vecihle, herkes gibi...

- Ne gibi bir ticaret yapıyor? En çok bunu merak ediyorum..
- Ne gibi bir ticaret? Bunu temin etmek biraz müşküldür; böyle mebuslar Avrupa'da da vardır: Hiçbir ticaret üzerinde durmayarak, her şeyden... Onların birçok rabitaları, münasebetleri, alakaları vardır. Bunların arasında ne gibi şeyler, ne gibi şerait dairesinde kâr bırakırsa onlarda o işleri yaparlar ve... Sadece kazanırlar. Fakat zannedersen bu, meşrutiyetin fena şeylerinden biri olsa gerek ve şu esnada memleketin münevver bir uzvi tarafından yapıldığı için büsbütün çirkin telakki edilebiliyor...

Sonra ilave etti:

- Eniştenin şimdi yeni bir şeriki var. Onunla çok iş yaptığı söyleniyor:

Ali Fikri merakla sordu:

- Kim bu şerik?
- Hüseyin Şükrü Bey isminde biri, divan-ı harbe tevdi edilerek mahkum edilmesi lazım gelirken sadece tekaüde sevk olunmuş bir asker!

Bu isim, bu izahat Ali Fikri'yi şaşırtmıştı; heyecanla:

- Ve Beyrut'tan gelmiş?
- Evet, Beyrut'tan gelmiş... Belki de sen tanırsın!

Ali Fikri hayret içinde yumruğunu, gayr-ı ihtiyari, kuvvetle masanın üzerine vurmuştu. O, mutlaka o idi!

Namiye, Ali Fikri'de gördüğü bu heyecanı merak ederek atıldı:

- Ne? Neden bu kadar heyecana uğradınız?

Genç kızın sesinde birazda endişe vardı? Ali Fikri birden müttehiç olmuştu. Namiye'ye sadece:

- Pek tanıdığım bir adam da onun için!

Cevabını verdikten sonra tekrar dayısına dönerek sordu:

- Neden divan-ı harbe verilmek lazımdı? Neden tekaüt edilmiş?

- Buralarını pekiyi bilmiyorum; divan-ı harbe verilmesi lüzumu, bir takım suiistimallerden ileri geliyormuş, tekaüde sevk edilmesi de şüphesiz bir hamileye eseri olsa gerek... Bütün bunlar çok fena şeyler. Ah, demek eniştesi böyle bir adamla, şu kendinin pek yakından tanıdığı bir adamla şerik idi! Bu, bir anda kendisini o kadar müteessir etmişti ki dayısının daha bir takım mütaleatını dinlemiyordu. Bir aralık, Namiye onu bu kadar müteessir görerek endişe ile neden bana bu kadar ehemmiyet vermiş olduğunu sormuştu; Ali Fikri sebebini izah etmek istediği halde kendini derhâl zapt etti; hayır, kardeşinin kocasını bu kadar adi bir adamla şerik olarak göstermeyi, hatta bu kadar yakın insanlardan bile gizlemek lazımdı! [S.341, s.1]

Mabadı var

3.145. Üç Yüz Kırk İkinci Sayı

İçme!

İçerim!

Adaları Rus muhacirlerine pay eden muavenet heyetlerinden Amerikalılar (Burgaz) da işreti men etmişler!

Sahne, pek mahdut, pek küçük olmakla beraber rol pek vasi, pek büyük!

Devr-i Hamidi'de her nev içtimagâhlar sıkı tarassut altında bulunduğu esnada kim bilir hangi jurnalın tesiri ile İslamların meyhane, birahane gibi mahallelerde toplanmalarına men maksadıyla onların işret etmeleri men edilmiş, bu kararı birkaç gün sonra takip eden (Ramazan-ı Şerif) uzun, matluba mevakiti bir fasıla teşkil eylemişti.

Fakat bayramın hululü kararı da, fasılayı da unutturmuş olan ciheti akşamüstüne doğru (İştayin Bruh) birahanesine daldım.

İçerisi bomboş idi. Ferd-i vahit görünmüyordu. Sahibi müteveffa (Espiro) eli çenesinde büfeye yaslanmış kalmış, bana:

- Bu işin de dibi çıktı!

Diyordu. Yanı başındaki masaya oturdum. O da bana bir kadeh sundu.

Kadehi elime aldım almadım, kapı açıldı içeriye önde giyinmiş, kuşanmış bir komiser ile iki polis girdiler. Doğruca iç tarafa doğru giderek baktılar. Kuytu yerlere sokuldular. Kimseyi bulamayınca döndüler. Mevki loş olduğu için isteseydim görünmeyebilirdim. Fakat yerimden kıınıldamayayı arzu etmedim. Çünkü karar da polis tarafından iptida-i işretin memnu olduğunu bildirebilecek, devamda ısrar edildiği halde adama kıyafetine göre isim, memuriyet sorulacak yahut yaka paça götürülecek, kaydı var idi.

İki polisten bir beni görünce, komisere fırladı. Komiser önümde dikildi. Galiba kararın birinci hatve-i tatbikî olacak ki bir vaz-ı mahsus olarak bir temenna çaktıktan sonra dedi ki:

- Bil-irade-i seniyye alenen işret memnudur!

Kendimi hiç bozmadım. Derhâl müraiyane bir cevap hatırıma geldi. Ben de:

Gizli hiçbir şey yapmam!.. Ben Padişah'tan korkarım! İsterseniz ismimi alınız, isterseniz tevkif ediniz!

Dedim ayağa kalktım. Komiser mebhut mebhut bakıyordu. Ben bu halden bi-istifade sesimi yükseltiyorum:

- Böyle Komiser Efendi!.. Ben Padişah'tan korkarım gizli hiçbir şey yapamam.

Herifçağız durdu bir iki dakika düşündü. En nihayet eliyle omuzuma:

- Oturunuz!

Manasına vurduktan sonra:

- Size göre memnuniyet yoktur!.. Siz içiniz!..

Dedi, tekrar selam vererek çekildi gitti idi!..

Bence, bir yerde alkol var mı, hem de ne cins alkol olursa olsun orada mutlaka bir içen bulunur demektir. İspirto takımlarından süzenler, kolonya şişelerini lark lark dikenler, hatta bunları bulamayınca gaz içenler az mı görülmüş, işitilmiştir!.. Hâlbuki işretin birini boş bırakmayan daha neler var? Afyon, esrar ne güne duruyorlar?..

Sebeup, ne zaman ortadan kalkarsa o zaman müsebbih kalmaz!... Dünyada fenalığın önünü almak için en büyük sebeup (Prensip) bundan ibarettir.

İşretin bu memnuniyeti arasında idi ki rüfekadan (Asım) Bey merhum, kemeñceci müteveffa (Vasil) e:

- Haberin var mı?.. Efendimiz Rum Patrikhanesi'nde emretmiş, artık Rumlar da içmeyecek!

Der demez (Vasil):

- Ben çingeneyim!.. Bana Patrikhane karışamaz!..

Velhasıl benim bildiğime kalırsa Fransızların dediği gibi:

- İçen içer!.. Amerikalı falan tanımıyoruz. [S.342, s.1]

A.R

(Daily Kronikal) ın Makalesi

Londra 24 (T.H.R) - Daily Kronikal gazetesi, Rusya hakkında Britanya hükümetine tevdi edilen muhtıraya tahsis ettiğı bir makalede diyor ki: "Mesele Sovyetleri sevip sevmediğimizi veya Lenin ve Troçki'yi takdir edip etmediğimizi anlamak olmayıp şundan ibarettir: Rusya ile harp etmek mi yoksa onunla sulh ve müsalemet dairesinde yaşamak mı müreccahtır veyahut ne tam bir sulh-ı müsalemet dairesinde ve ne de hâl-i harpte olmaksızın ikisi ortası gayr-i muvaffak bir vaziyette bulunmak mı istiyoruz. Müttelik hükümetlerden hiç biri Rusya ile harp etmeyi arzu etmez. Ne Büyük Britanya, ne Fransa, ne İtalya ve ne de Amerika Rusya'ya ordular sevk arzusunda değildir. Müsâid-i şeraitle istihsal edilebildiğı takdirde sulh müreccahtır. Bu şeraitte, mücavir yeni hükümetlerin tasdiki, Asya'daki muhtelif menafi azimenin selameti ve emniyet asayiş ile Rusya düyununun temini ve nihayet ticaret için muvaffak itilâfnâmeler akdi gibi mevâddan ibarettir. Bütün bu şerait Sovyet hükümeti tarafından teklif edilmiştir. Bu şeraiti nazar-ı itibara almaktan bir şey kazanılabilir mi?" [S.342, s.2]

3.146. Üç Yüz Kırk Üçüncü Sayı

114

Ben inanmadım. Hem de kesr ile yemin ettim ki inanmadım. Zaten söyleyen de inanmadım diyordu. Rivayet şu ki:

- Şehremaneti Heyet-i Fenniyesi'nde tam yüz on dört mühendis var imiş!

Eğer hakikaten bu yüz on dört mühendisi var ise böyle bir heyet ile mühim işler görülebilir. Meselâ: (Ayasofya) kubbesinin âleminden geçtiği farz olunan nusf'ün-nehâr dairesi ölçülür. Yeni yeni mesaha, vezin alat ve edevatı ihtira edilir. Hazır (emanet) ten tezyid-i varidata ragıp, bu ölçekler yaptırılır, esnafa, ahâliye satılır!... Para çekilir, bütçenin tevazününe hizmet edilmiş olur.

Meselâ: (Beyazıt) kulesi ile (Galata) kulesi arasında ufki bir asansör kurulur. Yalnız: (Kaleden Şahin adam uçurdum!)

ile şarkı yapılmaz a. Yüzüme ne bön bön bakıyorsunuz! Yirminci asırda yaşıyoruz. Her yirmi dört saatte bir ihtira icap eder. Bundan sonra da (ayna) çatlatacak değiliz a. Çünkü sıkboğaz ettiler...

(Kaleden kaleye adam uçurduk!)

Diye hüngürder dururuz.

Meselâ Kâğıthane deresini Karadeniz'e kadar yararız. Koca bir şibh-i cezire parçası çıkarırız. İki boğaz olur. Döner bakarız (Süveyş) kanalı hakkında söylenmiş olan köhne:

(Mülteki'l-bahr eder beri-i sebatı kişinin)

Mısraını tazeleriz. Bunlar konser ve şiirlerdendir. Ne zaman kutusunu açarsanız mevsimindeki gibi taptaze çıkarlar! Mesela: Taht'el-bahr tüneller yaparız. Duyduklarımıza göre Boğazlar murakabe-i düveliye altına alınacakmış. Onlar da bir sızıltı çıktı mı?

- Siz üstüne karışsınız... Hukuk-i beynel-düvelde böyle bir fıkra yoktur.

Der, ilzam ederiz!...

Siz, (mesela) ye bakın. Şayet rivayet doğru ise 114 mühendis ile neler yapılmaz!

Mesela her tarafı parlak mülevven ve müzeyyen, cesim ve müheykel bir şehremaneti binası yaparız. Bu yüz on dört mühendisin her birine birer daire veririz. Çoluklarıyla çocuklarıyla otururlar. Yerler, içerler, ekerler, biçerler, saye-i millete müreffehen geçinirler. İş odalarından harik-zedegan yangın yerlerinin haritalarını yaparlar... Hayır... Hayır... Yapamazlar!.. Hem yapılamaz da... Çünkü (mecari) yi yaptırmayı unuttuk. Evvelan bunları yaparlar... Sonra da... [S.343, s.1]

A.R

Sükna Kanûnu Hakkında Bir Mektup

Mustafa Fevzi imzasıyla aldığımız mektupta, Sükna Kanûnu'nun her şeyden evvel, mucirlerin ihtikâr derecesini de geçen fazla taliplerine karşı ahkâm-ı kanûniyeyi muhtevi olması lüzumundan bahsedilerek deniliyor ki: "Sükna Kanûnu'nda mucirlerin tahliye davaları hakkında mevâd-ı lazıme bulundurulması kâfi değildir. İstanbul'da birçok boş ev vardır. Fakat bu evleri tutacak pek az kimse bulunabilir. Altı odalı bir eve bir seneliği peşin verilmek şartıyla mahiye (40) lira aranıyor. Kanûn çıkınca mucirler acaba taleplerinden vazgeçecekler mi? Vakıa mucirlerin arzusu vecihle akd-ı mukavele edip eve girdikten sonra mucir aleyhinde ikame-i dava eylemek kabildir. Ancak bunun evsizlikten muzdarip olan kaç müstecir "fettan üç dört yüz lira tesviye etmeye muktedirdir?" [S.343, s.2]

3.147. Üç Yüz Kırk Dördüncü Sayı

Biz Onların Topunu Biliriz!

Cenaze masraflarının pek ziyade arttığından bahsediliyormuş. Birine:

- Ölürsen seni kim kaldıracak?

Denilmiş, o da:

- Bizim ebe hanımın dediği kokum sağ olsun!

Cevabını vermiş.

Hatırımdan asla çıkmaz, (Ebuzziya) merhum bir gün dedi idi ki:

- Bu millet ölür ama kokusundan yedi düvelin burnu düşer!

Tarihte her millet hakkında bu müddeayı:

- Milletler ölmez!

Suretinde tekrar ediyor. Filhakika, nefesine itimat ile:

- Ben ölmeyeceğim!

Diyebilen milletler dip diri duruyorlar. Fakat nefesine itimat etmeyi bilmeli. Bu bir ab-ı hayat ki ser-çeşme-i irfan ve kemalinin sakası yine kendisidir. Her müşkil işinde (Hızır) kendisidir. Yoksa başkasının elinden kevser içilse neşe vermez!

Maahaza milletlerin ölümü, hiçbir zaman efradın münkadı bulunduğu ölüme müşabih değildir. Bunlardaki ölüm türlü türdür. Bazılarına tufeyliler üşüşür. Bunlar musallat oldukları milletin sırtından senelerce yerler, içerler. Emdikleriyle kanlandılar mı yaptıkları tahribat ve tahrifat içinde sahib-i kıran olmayı kurarlar.

İşte biz, bu da'el-tufeylata tutuşmuş bir milletiz. Yüz, yüz yirmi okkalık koca kılıç balığını

- Aman Allah!

Diye karaya vurduran veyahut gemi karinelerine saplatan da yüzgeçleri arasına yapılmış ufak midye kadar bir tufeylidir!

Geçenlerde gazetelerde okumuş idim. Galiba (Paris) e gitmiş gidecek mi olan bir reis-i ruhani:

- Fransa, bizim sütanamızdır!

Demiş. Zavallı Fransa, bir kere memesini yoklasa! Kim bilir kaç diş parçası bulacaktır!... Biz de vaktiyle sütanalığı ettik de bu işleri ondan dolayı biliyoruz. Milletlerin ekseriya büyük tehlikeler diriltmiş, dirilmeleri için bir ses kâfi gelmemiştir. Vaktiyle (Jeanne d'Arc) ı diri diri yakarlarken kızın vücud-ı masumunu ihata eden alevler, Fransız damarlarındaki kanı kaynatıyordu!.. Bu levha-ı ibret her ne kadar eski ise de henüz tarihte cayır cayır yanmaktadır!

Tehlike ve musibet korkulacak şey değil, akıl ve tedbir ve metanet ile önüne durulacak hadise demektir. Onun için siz karşı gazetelerinden bazılarının attıkları palavralara ehemmiyet vermeyin. Biz onlarında ne olduklarını biliyoruz! [S.344, s.2]

A.R

3.148. Üç Yüz Kırk Altıncı Sayı

Çocuklar Konuştuktan Sonra!..

Birinci (cemre) den sonra cıvıltılar başladı. Nerde ise (hu! hu!) ları işitiyoruz. Bunlar bahar sesleridir. Duymuyor musunuz?.. Horozların bile ötüşleri değişti. Bizim tarafta bir çocuk var, o da ötüyor. Kuş ile kuş gibi, horoz ile horoz gibi, kedi ile kedi gibi!.. Canavar mı canavar!.. Dün sabah, yavru ispinoz taklidi yapıyor, elindeki tabanca ile daldakileri vurmaya çalışıyordu. Geçen karda kalburdan bir de tuzak kurmuş, epeyce kuş yakalamıştı. Sordum:

- Acımıyor musun?

Serbest serbest cevap verdi:

- Nasıl acımam. Bey amca!.. Ben kuşları pek severim!.. Tutup tutup seviyorum, öpüyorum, ondan sonra azad ediyorum.
- Aferin oğlum!

Sohbeti arttırdık:

- Kuşları seviyorum ama kargaları sevmiyorum!

Sağ avucunu açıp gösterdi. Dikkat ettim, henüz iyileşmiş bir yara izi var idi.

- Ne oldu?

(Eliyle karşıki duvarı göstererek) şurada oynuyordum. Bom diye bir şey patladı. Duvarın üzerinde koca bir karga düştü. Çabalanıyordu. Koştum, tutayım, dedim. Kara gagasıyla buramı ısırıldı. Bütün kanlar fışkırdı. Ben de tekmeledim, tekmeledim, geberttim.

- Demek ki kuşların da iyisi, kötüsü var...

- Var ya! İlla bu kargalar!.. Ha!.. Bey amca!... Sana bir şey soracağım. Bu kargalar söyler imiş!
- Öyle bir cinsi vardır. Ben küçükken bir konakta gördüm idi. Boynuna al kurdele bağlamışlar, ayaklarına da çingirak... Sofada odada çingir çingir geziniyordu?

Derin bir hayale daldı.. Mutlaka böyle bir kargaya malikiyeti düşünüyordu. Bu düşkünlükte bir çocuk ile elinde çingiraklı, söyler bir kuzgun ne yaman manzaradır!

(Yoğurtçu) tarafından birinin bir papağanı vardı. Bütün etfal-i mahallenin maskarası idi. Serbest gezerdi. Çocuklar bunu görünce çığlıklarla hücum ederler. O da ağacın birine iltica eder etmez tüylerini kabartarak:

- Üzerime varma!

Der, cümlesini gülmekten kırıp geçirirdi.

Dünya bu!.. Sade çocukların değil bizim de böyle şeyler, çingiraklı kargalar, papağanlarımız var. Ne öğrenmiş iseler onu tekrardan hali kalmıyorlar. Bahusus karşı taraftakilerden birkaçı!.. Daldan dala çıktıkça bacaklarını oynatıp çingirdiyorlar, biraz zemin yumuşak buldular mı türlü türlü oyunlar.

Tevekkeli bazı kimselere:

- Kuş beyinli!

Derler! [S.346, s.1]

A.R

(Tan) ın Pek Mühim Bir Makalesi Daha

Tan gazetesi 19 Şubat tarihli nüshasında “Türkiye’de Fransa Menafi” ser-levhası altında gayet şayan-ı dikkat bir makaleyi neşretmektedir. Fransız diplomasisinin Türkiye’deki vaziyet-i hakikiyeye nihayet tamamen nüfuz edebildiğinin ispat eden bu makalenin neşri kabil kısımlarını bir veceâti aynen tercüme ediyoruz:

Mösyö Milran’ın Londra’ya avdetine intizaren, Türkiye hakkındaki ihzarı mükellimata devam olunuyor. Bazı tefsiratın ihlal etmek veyahut karanlık bir

vaziyette bırakmak istidadında bulunduğu menfaat-ı milliyemizi vazihen tetkik etmek zamanıdır.

Şarkta yaşamış ve orada yalnız Fransa için çalışmış olan Fransızlar arasında, müstakil ve kabiliyet-i hayatiyeye haiz bir Türkiye'nin mevcudiyeti lüzumunu tasdik etmeyenler yok gibidir: Türklerin idare ettikleri diğer akvama nispetle ekalliyetle buldukları eski Osmanlı İmparatorluğu'nu kastetmiyoruz. Şimdi mevzubahis olan, her yerde ahalisinin ekseriyet azimesini Türkler veyahut itikadat ve ihtiyacat hayatiyesi kendilerini Türklerle beraber yaşamaya sevk eden diğer kavimler teşkil eden bir devlettir. Payitahtı İstanbul olması iktiza eden böyle bir devletin hudutlarını esasen coğrafya ve etnografya tayin etmiştir. Coğrafya bahri hudutların, etnografya bu devleti Türkiye'de Balkan devletlerinden tefrik eden, Asya'da Ermenilerden, İran Kürtlerinden ve Araplardan ayıran katari hudutların tayininden birer amil olmuştur.

Böyle müstakil ve kabiliyet-i hayatiyeyi haiz bir Türkiye'nin mevcudiyetini Fransız menafine de muvaffaktır. Bu programı müdafaa etmekle Şark'ta Fransa ve İngiltere'yi uzun müddet birleştirmiş olan siyasete devam ettiğimize kaniyiz. Londra'da Mösyö Milran'ın azametinden sonra tehdit ettiği zannolunan mukavemetlere neden maruz kalıyoruz, vaziyeti anlamadıkları zannolunan birtakım muterizler Paris'te de mevcut olduğundan, bu bapta açık kalp ile anlaşmak lüzumu daha barizdir.

(5 satır tayyedilmiştir)

İngiltere'nin Türkiye üzerinde müteferrik bir nüfuz sahibi olması, bu devletin Almanya'nın müttefiki bulunmasına müreccah bulunduğu iddia edenler vardır. Fakat ne Kamil Paşa zamanında ne de şimdi meselenin esası bundan ibaret değildir.

Kamil ve Damat Ferit Paşalar idareleri bir ecnebi devletin muhibbi bulunmak itibarıyla, Türk istiklal taraftarları bu hükümetlerin aleyhine kıyam ettiler. Bunların ikisi de sükût etti. İyilikleri, şayet varsa, kendisinde hayat-ı mevcut olmayan mahut kaysaratın hasâiline teşbih edilebiliyor.

Bundan ittihat ve terakki komitesinin masum bulunduğu neticesi çıkamaz. Nazım Paşa'nın katli bir cinayet, Almanya ile ittifak bir hıyanettir. Fakat İtilaf nasıl bir galat-ı rüyet ile bir avuç ihtilalcinin devirmeye muvaffak olduğu Kamil Paşa kabinesi ile teşrik mesai etmiş idi? Nasıl bir budalalık ile ikinci Willhelm'in Türk istiklalinin

müdafî tavrını almasına meydan verildi. Ve Almanya'nın Şark'a ne bir tek asker ne bir tek gemi göndermesine imkân bulunmadığı

(38 satır tayyedilmiştir) [S.346, s.1]

(Pierre Loti) nin Yeni Bir Makalesi

“Türkiye Türklerindir”

(Pierre Loti) 19 Şubat tarihli (İvor) (?) gazetesinde (Türkiye Türklerindir) ser-levhası altında atideki makaleyi neşrettirmektedir:

“Fransız mümessillerinin İstanbul meselesini yakından tedkik eder, etmez birçok iftiralara rağmen, gözleri açılacağını ümit etmekte haklı imiş. Filhakika bu zevat Meclis-i Mebusan hariciye encümeni huzurunda yegâne doğru ve devamlı tavsiye lehinde müttehiden beyan-ı efkâr ettiler: Halifenin bütün salahiyet-i hâkimiyet ile irsî tahdit ibkası.

Fütuhat arzularından korktuğumuz rakiplerimiz bile daha makul ve ihtiyatı bir tarz-ı hareket ihtiyar ederek Fransa hükümetinin fikrine temayyül eylediler.

Şüphesiz uzaktaki zavallı dostlarım hakkında bu, son sözüm olacaktır. Fakat bir defa daha aleyhlerindeki son ithama karşı kendilerini müdafaa etmek isterim. Henüz düne ait olan bu ithamın hakikate derece-i mutabakat bile araştırılmamıştır.

Filhakika, birtakım gazetelerin yazdığına bakılırsa, İstanbul Darülfünun'da benim şarkıma tertib olunan bir içtima esnasında bir Türk hatibi, memleketin bize karşı harbe Almanya'nın teşvikiyle değil kendiliğinden ve hatta seve seve girdiğini söylemiş, evvel emirde Fransa'nın şerefine tertib olunan bir içtima esnasında ve Türklerin her vasıta ile bize yaklaşmak istedikleri bir sırada böyle bir söz söylemek büyük bir hamakat teşkil eder. Saniyen muharebelerin en şedid devresinde bile Türklerin bize karşı takındıkları tavır müşfikâneye mugayyerdur. Ve nihayet Türkleri harbe sürüklemek için Almanya'nın şeytani manevraları bir tarih sayfası gibi açık bulunduğu bir zamanda bu rivayet bizi artık ikna edemez.

Dahası da var! Bu sözlerin sarf edildiği iddia olunan içtimada birçok Fransız zabıtları de hazır bulunmakta idi. Hepsi hadiseyi tekzip etmeyi kendilerine bir vazife telakki eylemişler. Merasim hakkında bana işbu tafsilatı veriyorlar:

Salon gayet kalabalık idi. Fransa lehinde güzel nutuklar irat edilmiş, sizin isminiz alkışlanmış ve müteaddit kereler (Yaşasın Fransa) diye bağırılmıştır. İçtimain hitamında Osmanlı veliahtı General (Franchet d'Esperey) ile Osmanlı Harbiye Nezareti arasında irtibat zabiti vazifesini ifa etmekte olan Miralay (Mojen) e hitap ederek dediği “Türk gençliğinin ve vatanınıza karşı nasıl bir heyecan duyduğu Fransa’da anlatacağınızı ümit ederim”

Bu nihai küçük müdafaanın nihayetinde geçen hafta birçok Fransız gazetelerinde bir klişe gibi aynen neşredilmiş olan bir makaleden de bahsetmek isterim. Bu kıymetli makale esasen birbirine zıt mutalaatı muhtevlidir. Bu makalede

(28 satır tayyedilmiştir) [S.346, s.2]

(Yeni Gün) ün Millî Romanı: 68

Gurub

Muhittin

Dayısı, hassas bir noktasına dokunulmuş olmaktan mütevellit bir tesirler anlatmakta devam ediyordu. Son zamanlarda İstanbul’da ahlakın süratle bozulmakta olduğuna dikkat etmişti. Şunun, bunun hareketine dair ağızdan ağıza türlü rivayetler deveran ediyordu. Şüphesiz bunun bir kısmı esassız yahut mübalağalı şeylerdi; bununla beraber bütün bu rivayetler ve dedikodular içinde pek doğru olanları da vardı. Hatta hükümetin de fenalıklarda bir amil olduğuna kanidir; bunun hakkında da söylenen birçok şeyler vardı. Belki mübalağa belki hükümete isnat edilen gizli ve kirli maksatları var değildi, fakat orta yerde hükümetin, bilerek ve bilmeyerek göz yumduğu ve hatta alet dahi olduğu birtakım fenalıklar bulunduğu muhakkaktı.

- Muharebenin tevlit eylediği fevkalade ahval vardı; diyordu; fevkalade ahval ve fevkalade fikirler ve cereyanlar... Bilhassa askerlerin her şeyde hâkim olmalarının pek tabii bir neticesi olan öyle şeyler var ki insanın tüylerini ürpertiyor. Dünyanın neresinde olursa olsun askerler hep böyledir, fakat bizdekilerin büsbütün efrada düştüklerini görüyorum..

Sofradan kalkarlarken sözlerini, müteessirâne içini çekerek “her ne ise Allah encamımızı hayreylesin!” diye bitirmişti. Dinlediklerinden Ali Fikri o kadar müteessir olmuştu ki bir müddet neşesiz kaldı; hatta karşısında Namiye’nin, kendisini teessürle seyreden gözlerindeki güzelliği bile fark edecek halde değildi; sonra, daha ziyade oturmak istemeyerek, hatta kaldıkça herkes neşesizliği ile izaç edeceğine emin olarak; Namiye’ye ertesi gün uğramakta ihmal etmeyeceği vaadini verdikten sonra çıkıp gitti. Sokaklarda dört ay evvelki hale nispetle büyük bir tebeddül vardı. Beyoğlu’nun bütün faâliyeti, hayatın bütün keşâfeti büyük caddede toplanmış gibiydi. Diğer taraflar tenha tramvaylar boştu. Demek günden güne artan maişet buhranı Beyoğlu’nu, şu harbe karşı lakayıt olduğunda şüphe etmediği Beyoğlu’nu bile müteessir etmişti?

Bir yandan kardeşi Seniha için müteessir, diğer taraftan memleketin ne fena şerait içinde bulunduğu birden bire hasıl olan bir kanaatle türlü, muhayyilemi türlü türlü evhamın hücumuna maruz, rastgele bir tramvaya atlayarak evet dedi. İstanbul tarafından hayat daha sönük, daha ölü idi. Her taraftan sessizlik ve cansızlık, sonra pek nadir bir uyanık pencereden beliren ölgün bir ziyadan başka bütün şehir, bütün evler karanlık heyulalarıyla berrak bir bahar seması altında karanlıklara gömülmüş, bir buçuk seneden beri uğradığı matemler ve sefaletlerle, sanki artık yaşamıyordu.....

-3-

Sabahleyin uyandığı zaman Ali Fikri kendisinde bir neşesizlik hissediyordu; ah, uzaktayken ne kadar rahattı! İstanbul’a bunları öğrenmek için mi gelmişti? Kardeşi bedbaht idi. Değilse bile olmaya mahkûmdu! Sonra memleket, şu bir buçuk seneden beri harpte olduğu halde henüz bunun sonunu bir türlü görememekten mütevellit bir ıstırap içinde kıvranan memleket! Daha sonra, bir tarafta memleketin bu feci manzarası varken öte tarafta bir mebus, hem de şu Avrupa’da tahsil etmiş, münevver bir mebus para kazanmaktan başka bir şey düşünmüyor ve bu esnada suiistimal cürmü ile tekaüde sevk edilmiş bir askerle birleşerek kim bilir ne dolaplar çeviriyordu! Bütün bunlar o kadar çirkin şeylerdi ki bunlardan bi-haber kalmak için değil, şuracıkta, İstanbul’un yanı başında bir köyde yaşamak, hatta daha uzaklara, kızgın güneşli çöl masumlarının kumlu ve fırtınalı boşluklarına kadar gitmeyi bile tercih ederdi.

Ya Namiye? Ah işte burada da o vardı, bazen köhne bir harabenin siyah ve çirkin manzarası ortasında açılıvermiş, temiz narin ve güzel bir çiçek gibi, şu şimdi kendisine pek fena bir manzarayla utanmayarak sırtıyor görünen İstanbul'da Namiye büsbütün başka bir şeydi? O burada, kendisi ötede demek şu dört ay mütemadiyen hep birbirlerini düşünmüşlerdi! Kendisi hemen her vakit boş ve dalgın zamanlarını Namiye'nin mektuplarını okumakla geçirirken oda burada kendisinden gelen mektuplarla oyalanıyordu! Şimdi hissediyordu ki dünden beri Namiye kendisi için daha çok aziz, daha çok sevilen bir şeydi! Annesinin safvetle söylediği sözlere karşı genç kız, nasıl birden bire yakalanmış olmanın verdiği bir heyecanla titremişti! Bütün öğleden sonrasını ona tahsis etmek üzere hazırlanırken, dalgın, o kadar zamandan beri uzak yaşadığı odasında bir köşeden ötekine doğru gidip gelir ki zihni, mütemadiyen meşgul, [S.346, s.2]

Mabadı var

3.149. Üç Yüz Kırk Yedinci Sayı

Anlaşıldı Vehbi'nin Kerrakesi!

Bacak kadar boylu, fakat ağız kalabalık bir Musevi çocuğu dört yol ağızına durmuş, birer ucundan tuttuğu seksen, yüz kadar mendili elleriyle sallaya sallaya, avazı çıktığı kadar bağıra bağıra:

- On kuruşa bir mendil, on kuruşa bir mendil!

Diye ortalığı velveleye veriyordu. Açık, koyu bismark renginde, yumuşak, oldukça zarif mendiller idi.

Kendi kendime:

- Ucuzlamış.. Kal-i hayırdır!

Dedim, iki tane de ben aldım.. Keşke beş altı tane alsaydım!.. Kim biliyor?

Dün gezip dururken tuhafiyeci dükkânlarından birinin camekânında bu mendillerin eşleri gözüme ilişti. Baktım. Üzerlerindeki yaftada (15) kuruş yazılı!

Birkaç adım daha yürüdüm. Yine bir camekân içinde aynı renkte, aynı kumaştan diğer eşlerini gördüm. Onlara da baktım, bu defa (20) yazılı idi.

Yirmi beşe çıkmasın diye başka dükkânlara gözümün kuyruğuyla bile bakmadım.

Avdette bunlardan birinde gördüğüm bir boyun bağı sormak için içeriye girdim. Söz arasında mahut on kuruşluk mendili anlattım. Dükkâncı kaşlarını çattı, düşünür gibi dudaklarıyla bir hesap yaptı...

- Satamaz!

Dedi. Cebimden çıkardım. Gösterdim. Bu defa hiç düşünmedi.

- Öyle ise çalmıştır!

- Bir tane değil ki.. İkincisi de aşağı caddede bağıırıyordu.

- Ortaktırlar!..

- Nasıl olur? Ortaktırlar sokakta bağıra bağıra balon uçurur gibi sallaya sallaya nasıl satarlar?

Derhâl sözünden caydı:

- Onlar satabilirler, biz satamayız, dükkân kirası, uşak parası veriyoruz...

- Ha şöyle söyle!.. Demek ki ucuz satanları hırsız, sizin gibi pahalı satanları soyguncu!..

Dedim, ayrıldım.

Evde, hatırıma (Sümbülzade Vehbi) merhumun yüz bu kadar sene evvel (esnaf-ı bi-insaf) ünvanlı altında yazmış olduğu manzume-i meşhuresi geldi. Araştırdım, buldum:

<Bazı esnaf eder amma rahat>

<Hiç çekilmez hele züll-i hırfet>

<Yoktur onlarda muazzez bir ferd>

<Çok yiğit başları baş namerd>

<Nicesi nakt-i hiyel-i sarrafı>

<Nicesi olmuş ağız haffâfi> [S.347, s.1]

A.R

3.150. Üç Yüz Kırk Sekizinci Sayı

(Yeni Gün) ün Millî Romanı: 69

Gurub

Muhittin

Bir noktadan ötekine sıçrayıp duruyordu. Bir aralık, gayr-ı ihtiyari ceketinin cebinden Namiye'nin, bir zamandan beri artık hiç yanından ayırmadığı küçük resmini çıkardı. Ah, bu ne güzel, ne kadar iyi bir mahlukattı! Kaşlarının şu küçük inhinasından ince ve hassas bir genç kız ruhunun bütün safvet ve şiiri vardı. İstanbul'a onun için gelmiş, İstanbul'dan giderken müteessir olacaksa yine onun için olacaktır; şüphesiz onu seviyor, hem de çok, hatta pek çok seviyordu.

Annesi, kapıdan başını uzatarak:

- Fikri, öğle yemeğine evde misin?

Demişti. Birden bire, annesinin bu suali kendisine garip göründü; ilk akşamı başka yerde, Namiye'de geçirmiş olmaya karşı bunda bir serzeniş var gibiydi. Sonra annesi:

- Dün akşam sana ikram ettiler mi? Namiye seni dört gözle bekliyordu, mutlaka etmiştir, Fikri...

Dediği zaman heyecanla durmuştu, demek annesi de biliyordu? Onun için de artık Namiye ile kendisi arasında fevkalade bir şey olduğu kanaati vardı? Annesi ile babasına karşı büyük bir kabahat işlemiş olduğunu şimdi fark ederek bu serzenişe karşı, hemen özür dilemek istedi:

- Afedersin, anneciğim... Dedi? O kadar ısrar ettiler, bilhassa yengem o kadar ısrar etti ki reddedemedim, hâlbuki daha ziyade Seniha da kalacaktım...

Annesi, bilakis bunu bir kabahat telakki etmediklerini anlatmakta istical etmişti:

- Affedecek bir şey... yok, Fikri... Bilakis memnun oldum, nerede eğlenirsen orada kal. Namiye seni o kadar merakla bekliyordu ki salıvermese de haklı... Genç gençten hoşlanır...

Seniha'nın arada sırada söylediği sözlerden sonra şimdi görüyordu ki annesi de Namiye ile olan münasebetinde kendisinden büsbütün başka bir tarzda düşünüyordu.

Kardeşi, annesi, Şevkati Bey, Behice Hanım, Bütün yakın ailesi, Namiye ile kendisi arasındaki dostluğu pek tabii buluyorlar. Hatta bu dostluğun böyle birbirlerini çok göreceği gelmek, hatta kendileri için anneleri, babaları ihmal etmek derecelerine kadar gitmesini bile fazla telakki etmiyorlardı. Şu halde ihtimal; yanlış düşünen kendisi idi. Biraz da bu düşünce ile meşgul oldu; hayır, hayır kendisi yanlış düşünmüyordu; yalnız kendisiyle ötekiler arasında büyük bir nokta-i nazar farkı vardı; onlar sevdikleri iki genç arasında hatta temiz bir muaşakayı bile hoş buluyorlar, kendisi ise böyle bir zamanda böyle bir şeyle meşgul olmayı bir kabahat sayıyordu; böyle bir zaman! Onu ötekiler nasıl takdir edebilirlerdi? Bir buçuk senedir devam eden büyük hâmenin ne kadar müthiş akıbetlerle mahmul olduğunu onlar nereden anlayabilirlerdi? Hatta anlasa bile, bu anlayışın onlara ilham edebilecek hislerle kendisinin duyduğu hissiyat arasında ne müthiş farklar vardı!

- Fakat artık ona karşı tamamen mağlup olduğu muhakkaktı. Dört ay sebat ve metanetten sonra bilhassa şu bir iki günden beri büsbütün ona mağlup olmuştu, Namiye'yi seviyordu, her şeye rağmen onun sırrı olmuştu; çabalayarak uğraşarak metanetini türlü türlü tecrübelerle karşı koyarak nihayete kadar sebat ettikten sonra bir mağlubiyet, öyle bir şey ki mukavemetin büyüklüğü nispetinde ezici bir kuvvet halinde, bir kere başladıktan sonra gelen alelade bir mağlubiyet değil, belki daha müthiş bir şeyi, bir inhizam, hezimetti!

Ana, oğul, baş başa, yemekte yalnızdılar; Ali Fikri dikkat ediyordu ki yemek pek basit idi; Şüphesiz annesi, kendisi için ihtimam etmişti; üç türlü yemekle bir üzüm hoşafı vardı. Bir aralık annesi evin idaresinden bahsetmişti:

- Çok fena, oğlum, diyordu, her şey günden güne pahalalanıyor. Ben de ne yapacağımı, evi nasıl idare edeceğimi şaşırıyorum... Artık tatlı yüzü gördüğümüz yok gibi bugün sana bir üzüm tatlısı yaptım, bunu da Namiye'den öğrendim. Hoşaftan farkı suyunun azlığı, böyle şeker az gidiyor... Üzümü az suda biraz şekerle kaynatıyorum. En ucuz, hem de en iyi bir tatlı oluyor.. Bunu Namiye icat etmiş, ah, ne iyi kız bu kız!..

Ah, her şeyi dönüp dolaşıp orada Namiye'de, Namiye'nin iyiliğinde toplanıyordu! sanki her şey onu kendisine daha ziyade sevdirmek için ittifak etmişti!. "Ah, ne iyi kız, bu kız!" derken annesi kendisine belki de bir şey anlatmak istiyordu. Az suda

kaynamış az şekerli üzüm hoşafı! Ali Fikri bunu düşünürken, dudaklarında bir tebessüm Namiye ne kadar iyi önünde dolaşıyor gibi oluyordu! Hem idare hem de hıfzıl-süha fikirlerini bir arada toplamak isteyen ince bir ev kadını icadı. Evet bu Namiye ne kadar iyi bir kızdı!. [S.348, s.2]

Mabadı var

3.151. Üç Yüz Kırk Dokuzuncu Sayı

(Yeni Gün) ün Millî Romanı: 70

Gurub

Muhittin

Hayriye Hanım, şuradan buradan oğluna bir takım malumat veriyor dönüp dolaşıp hayat-ı müşkülâtına geliyordu:

- Biz neyse, diyordu; babana daireden birçok şeyler veriyorlardı. Bunun için çok sıkıntı çekmiyoruz; hâlbuki bankaları, birçokları hala memur aileleri! Onlar neler çekiyorlar, bilsen, Fikri... Nasıl yaşıyorlar, bilmem!

Sonra bir kısmı mahalleliye ait olmak üzere anlattığı bir sürü sefalet hikâyeleri arasında kendine ait olanların daha iyi şerait içinde görmek tesellisi ile sözü Seniha'ya nakletti:

- Çok şükür, diyordu; Seniha da rahat, hatta çok rahat... Enişten de hayli kazanıyormuş, baban söylüyor... Hatta onun bu kazanmasını kıskananlar olacak ki aleyhinde dedikodular da yapıyorlarmış, babanın bu canını sıkıyor.. Bilmiyorum, nasıl dedikodular, anlarsın ya, böyle adamların düşmanları çok olur...

Annesinin, sırf kızını rahat içinde görmek tesiriyle yaptığı bu basit mantık Ali Fikri'yi ikna edemiyordu; bununla beraber kadıncağızın huzur kalbini bozmayı istemediği için kendi mütalaasını söylemedi; zaten söylese de eniştesi hakkındaki hissiyatını annesinin kendisi gibi takdir etmesi kabil miydi? Yalnız bu sözlerden şunu

da anlıyordu ki eniştesi hakkındaki dedikodular, hayli yapılmış şeylerdi ve bundan babası da haberdardı; hatta belki de babası daha başka şeylerde biliyordu annesine söylemiyordu.

Annesi anlatmakta devam ediyordu:

- Kardeşinin herhâlde hiç sıkıntı çekmiyor, yavrum; yalnız onu üzen bir şey var ki o da şu kayını Hasan Kami. Geçende enişten babana gelmiş, Hasan Kami'nin askerliği için rica ediyordu, yakında askere çağıracaktıymış, bunun için kendisini şimdiden Harbiye Nezareti'nde bir yere yerleştirmek istiyormuş, babanın tanıdığı bir bey varmış, ondan alınmasını istiyor. Baban böyle şeylere hiç sevmez ama Seniha'nın hatırı için yapacak, bende zaten öyle istedim.

Annesinin Seniha'ya dair bildikleri şeylerin basit olduğunu anlıyordu. Şüphesiz Seniha bir gün evvel Namiye'nin kendisine anlattığı şeylerden annesine bahsetmiş değildi; zaten annesi bu gibi hissiyatı anlayamazdı. Bunun için annesinde gördüğü şu sükûn Ali Fikri'yi daha ziyade müteessir etmişti.

Fakat asıl teessürü, teessür değil, endişe ve ıstırapı o gün öğleden sonra Namiye'yi gördüğü zaman hissetti. Genç kız, Ali Fikri'yi âdeta fevkalade bir tavır ile karşılamıştı; kendisine söyleyecek mühim, pek mühim bir şey var gibiydi. Yalnız kalınca:

- Fikri Bey, dedi, bugün ben ne gördüm, bilir misiniz? Evet, bunu size söylemeliyim, çünkü sizin bilmeniz lazım... Belki hiçbir şey değil, alelade, hatta pek malum bir şeyi, fakat herhâlde sizi haberdar etmek lazım olduğuna hükmettim. Ali Fikri, hayretle dinliyordu. Genç kız devam etti:
- Eniştenizi, dedi, bugün bir kadınla gördüm. Sabahleyin bir nota aramak üzere Beyoğlu'na gitmiştim. Ağa Cami'nin önünden geçerken, sağ taraftan aşağıya doğru inen yolda, camiin duvarına doğru çekilmişler. Naci Bey arkasını yola çevirmiş, bir kadınla konuşuyordu; öyle bir kadın kıyafeti insanı birçok şüphelere düşürmeye kâfi idi. Bilhassa duruşları, konuşmaları dikkati celp edecek gibiydi. Kadını iyi gördüm, tanıyabilir miyim, bilmiyorum kimdi...

Namiye bu sözleri süratle söyleyip bitirmişti; âdeta heyecan içinde idi; sonra ilave etti;

- Babamın imalarından sonra...

Ali Fikri, kaşları çatılmış, endişe içinde Namiye'yi dinlemişti. Namiye babasının imalarını hatırlatarak kaşlarında "buna ne dersiniz?" Demek isteyen bir itina ile durduğu zaman o henüz dinlediklerinin manasını iyi anlamamış:

- Sonra?

Diyerek daha fazla malumat istiyordu. Namiye'de anlatılacak başka bir şey yoktu; endişeyle o da Ali Fikri'nin yüzüne bakıyordu. Genç bir lahz durdu; sonra kardeşini büyük bir tehlikenin tehdit etmekte olduğunu birdenbire kanaat getirerek:

- Ah! Dedi, demek böyle, bu adam Seniha'yı aldatıyor!

Bir anda buna kani olmuştu. Orta yerde bu kanaati teyit edecek kuvvetli hiçbir delil bulunmamasına rağmen bala-tereddüt hükmediyordu ki Namiye'nin endişe ederek anlattığı ihtimal bir hakikatti. Benzi sararmış, gözleri kararmıştı. Bu defa Namiye daha fazla bir endişeye düşerek Ali Fikri'yi oyalamak istedi: [S.349, s.2]

(Mabadı var)

3.152. Üç Yüz Ellinci Sayı

(Yeni Gün) ün Millî Romanı: 71

Gurub

Muhittin

- Bu kadar endişeye de mahal yok, zannederim, dedi? Henüz bunun ne olduğunu bilemiyoruz. Ben sırf böyle bir şeyden sizi haberdar etmiş olmak için bu gevezeliği yapmıştım, sizi bu kadar müteessir görünce şimdi pişman bile oluyorum...

Filhakika bu belki de Namiye'nin dediği gibi, hatta o kadar meşgul olmaya bile değmez, ehemmiyetsiz bir şeydi. Birçok işleri, pek çok münasebetleri olan bir adam için sokakta alelade sırf bir iş için bir kadınla konuşmak pek tabii görülmek lazım

gelebilirdi; fakat Ali Fikri eniştesi hakkında vermiş olduğu hükümden sonra şimdi bu tesadüfün en fena manalarla mahmul bulunduğu kolayca kanaat getiriyordu. Fakat Namiye'nin söylediği de doğru olabilirdi; bunun için birazda onu müteessir etmekten korkarak kendisini topladı ve konuşmaya başladılar. Bu tesadüfün haiz olabileceği manayı uzun uzun tedkik ettiler; Namiye gördüğü şeyleri, en ince teferruata varıncaya kadar hatırasında, birer kere daha canlandırarak tekrar ediyor, bunlara kendisinin verdiği manayı söylüyor, beraber münakaşa ediyorlar, sonra her tarafını karanlık buldukları meseleyi kati bir surette halle muvafık olamayarak, aciz, ikisinin de kaşları endişe ile titreyerek birbirlerine bakıyorlardı. Ali Fikri mutlaka bu şüpheden çıkmak istiyordu.

- Bunu halledemezsem bir türlü ötede rahat edemem..

Diyordu. Bununla beraber nasıl halletmek kabil olabileceğini kestiremiyordu; Namiye, nihayet kendisini sabıra ve intizara davet etti:

- Birden bire bu kadar telaşa hiç lüzum yok. Şimdilik Seniha hiçbir şeyden haberdar değil, hatta Naci Bey'in şüphe ettiğimiz münasebetleri hakikatte mevcut ve Seniha için tehlikeli dahi olmuş olsa mademki onun bunlardan haberi yok, şu halde telaşa lüzumsuzdur. Sonrasına gelince de elbette anlarız ve anladıktan sonrada elbette bir çaresini buluruz, düşünürüz.

Namiye, bu mantığın Ali Fikri'yi ikna ettiğini fark ederek, birden bire memnun, onu büsbütün teessürden kurtarmak için, gözlerini gözlerine dikerek Ali Fikri'yi şefkat ve muhabbetle saran sesiyle:

- Olmaz mı Fikri Bey?

Diyordu. Bundan başka kendisi de vaat ediyordu; Ali Fikri firkaya avdet ettiği zaman Namiye kendisine bu meseleyi bir iş edinecekti; Seniha ile Namiye konuşacak, Naci Bey'e ait şurada burada dediği dedikodulara daha ziyade alakadar olacak, her fırsat düştükçe babasının ağzını arayacak, bu şüpheyi tenvir etmek için elinden gelen her şeyi yapacak ve kendisine isterse günü gününe yazacaktı. Genç kız bunu söylerken Ali Fikri'yi daha ziyade üzüyor görmemek için, çocuğunu avutmak isteyen bir anneye benziyordu. Biraz sonra, artık bahsi bırakarak başka şeylerden konuşmaya başladılar. Zaten Ali Fikri yarın akşam Seniha'da yiyecekti; Eniştesini yakından

tedkik edecek, onunla bir takım şeyler konuşacaktı. Buna evvelce, Hüseyin Şükrü Bey havadisini aldıktan sonra karar vermişti; Binaenaleyh bu işle meşgul olmayı ertesini akşama bıraktı. Namiye biraz Ali Fikri'ye piyano çaldı bu, bir iki aydan beri İstanbul'da ağızdan ağıza dolaşan çardaştı. Ali Fikri yeni işitiyordu.

- Hoşuma gidiyor, güzel bir şey...

Dedikçe Namiye onun hoşuna giden parçaları tekrar ediyordu.

- Bilakis, diyordu; Bu çardaş bu sene burada neler yaptı! Daha geçenlerde burada bulunan bir Viyana operet kumpanyasının getirdiği bu yeni operet hemen her yerde var, her gün her tarafta işitiliyor. Sonra bunu oynayan bir kadın var ki Beyoğlu âleminin zengin müdavimleri arasında süratle büyük bir şöhret kazanmış, hatta onun şöhreti bu meşhur operanın şöhretini de geçmiş, türlü türlü dedikodulara kahraman olmuş, herkes ondan bahsediyor!

Sonra Ali Fikri'nin yüzüne dikkatle baktı; dargın, kuvvetli bir sesle, sanki Ali Fikri'yi sarsmak istiyormuş gibi:

- Kaç aydır gelmediniz de!

Dedi ve parmaklarının çardaşın altında bir valsini üçüncü defa olarak dalgalandırarak ilave etti:

- Bütün bunları görebilecektiniz!

Dedi; Namiye'nin bu asabi hareketinde Ali Fikri'nin hissettiği nagehani hiddet, anlıyorum ki kendisinin çardaş fırsatı kaybetmiş olmasından değil, kaç aydır İstanbul'a gelmemiş, kendisini bekletmiş bulunmasından ileri geliyordu. Demek Namiye kendisini bu kadar beklemiş, şimdi intizar ve iştiyak günlerinin hatırasıyla bir anda bu kadar hiddetlenecek kadar çok beklemiş ve sevmiştir? Mesut, hiç ses çıkarmayarak dudaklarında küçük bir tebessüm, hala dargın Namiye'yi lezzetle seyrediyordu. Genç kız valsini bitirince Ali Fikri'ye dönerek: [S.350, s.2]

Mabadi var

3.153. Üç Yüz Elli Birinci Sayı

Amerika Mektupları:

Amerika'da Türk Dostluğu ve Türk Düşmanlığı

Amerika'ya Bir Heyet-i İzamı Zaruridir

Amerika gazetelerinde aleyhimizde- Ermeni Rum propagandaları- Dostlarımız da var, Fakat söz söyleyemiyorlar.

Dünyada dostu en az olan millet Türklerdir. Bu biraz İslam olmamızın, birazda kendimizi tanıtmamızın yolunu bilmediğimiz neticesidir. Buna birazda siyasi ihtirasların aleyhimize tevcih ettiği propagandayı ilave ederseniz Avrupa ve Amerika'nın hakkımızda besleyebileceği fikir hakkında bir kanaat elde edebilirsiniz. Yalnız Şark'ta muayyen bir istila siyaseti takip etmediği için Amerika'nın hakkımızı bi-tarifâne bir surette tetkik edebileceğini ve ancak buraya sesimizi ismaa edebileceğimizi sanıyorduk. Onun içindir ki Şark'a gelen Amerika tahkik-i heyetine çok samimi bir surette hislerimizi söyledik. Amerika'nın ortaya sürdüğü prensiplerden istiane ettik. Hâlbuki zavallı Türkler biz bunda da aldandık. Bugün Amerika, hemen de Avrupa'dan ziyade aleyhimizedir. Bütün Amerikan gazeteleri ikide bir aleyhimizde yazı yazmaktan zevk alırlar. Hatta İstanbul'un Türklere terk-i takrir ettiği zaman, (New York Times) gazetesi yazdığı bir makalede "Avrupa'nın dünyaya ve Hristiyanlık âlemine yapacağı en büyük günah, Türkler'in İstanbul'da bırakılması olacaktır" diyordu. Gazetelerin aleyhimize yaptığı propaganda halk üzerinde o kadar büyük bir tesir yapmış ki, temasta bulunduğumuz kimseler Türk olduğumuzu öğrenir öğrenmez yüzünü ekşitiyor ve memnun olmadığını gösteriyor.

Bize Şark'ın barbarları, Hristiyan düşmanları nazarıyla bakıyorlar.

Yolda gelirken, vapurda rast geldiğim Türk muhibbi bir Amerikalı bana bu husumetin psikolojisini şöyle anlatmıştı:

"Amerikan harpten evvel Türkiye'yi ve Türkleri hemen de tanıyordu. Dört harp senesinde Rumlar ve Ermeniler bila-fasıla aleyhinizde propaganda yaptılar. Sizi tanımayan Amerika, ilk defa Rum ve Ermenilerin neşriyatıyla Türkler hakkında bir fikir edinmiş oldu. Tabi bu neşriyat, hiçte sizi iyi bir surette tasvir etmiyordu. Mütareke olduğu zaman artık Amerika efkâr-ı umumiyesi aleyhinize hazırlanmıştı. Siz mütarekeyi müteakip aleyhinizde hasıl olan bu kasaiti tebeddül için

uğraşacaktınız. Kendileri hakkında teveccüh beslenen milletler bile haklarını müdafaa için her vasıtaya müracaat ederek Amerika'ya heyetler gönderdiler. Büyük şehirlerde cemiyetler teşkil ettiler. Gazetelerde neşriyat yaptırdılar. Hülasa efkâr-ı umumiye için pek çok uğraştılar. Yunanlılar, Sırp, Lehli gibi küçük milletlerden maada, Fransızlar ve İtalyanlar bile bu propagandaya lüzum gördüler. Hâlbuki bu kabil bir propagandaya en ziyade muhtaç olan bir millet vardı ki oda sizdiniz. Fakat Türkler, havadan yağmur bekler gibi efkâr-ı umumiyenin bir kudret ülhiyye olarak tebeddülünü beklediler. Yüzünüze sürülen lekeleri silmek, hasıl olan fa-kanaati izale etmek için hiçbir şey yapmadınız. Binaenaleyh Amerika hakkınızda fena bir fikir besliyorsa, bu onun kabahati değil, sizin kusurunuzdur.”

Amerikalı dostuma söyleyecek söz bulamadım. Yalnız vaziyeti kurtarmak için ufak bir mazeret bulmayı düşündüm ve “ biz Amerika'ya heyet gönderemedik ki!” o vakit güldü “galiba paranın dünyada oynadığı rolü bilmiyorsunuz dedi; siz hayatınıza ve mukadderatınıza taalluk eden bir meselede her mani yıkarak maksadınızı sizin etmek için çalışmaya mecbursunuz. Bulgarlar da düşman vaziyetinizde idi. Fakat Amerika'ya bir heyet gönderdiler. Türkiye'deki toprak parçasını bu sayede kazandılar.” New York'a geldikten sonra, Amerikalı dostumun bu ihtarı etrafında tetkikat yaptım. Rum ve Ermenilerin dört harp senesi zarfında nasıl çalıştıkları hakkında malumat topladım.

Ermeniler [*]⁴⁵ istiklal propagandasına Türk düşmanlığını alet yapmışlar. Ancak Türkleri dünya nazarında küçülmekle istiklallerini kazanacaklarına kani olmuşlar. Daha harbin başlangıcında Türkiye aleyhinde propagandaya başlamışlar. Bu maksada hizmet etmek üzere (Cerar) ın riyaseti altında bir Ermeni İstiklal Cemiyeti vücuda getirmişler. Bir taraftan da bir iki gazete elde etmişler. Bir müddet sonra, eski hükümetin Ermenilere karşı ittihaz ettiği siyasetten istifade etmişler. Amerikalılar Hristiyanlık damarını gıcıklayan bu son propaganda şeklinde ısrar etmişler. Bu suretle yaptıkları mütemadi propaganda neticesinde efkâr-ı umumiye için tamamen kazanmışlar. Sırf Ermenileri kurtarmak için bütün Amerika gazeteleri, Şark'ta bir manda kabul edilmesine taraftar görünürler. Amerikalıların bu Ermeni dostluğu Türk düşmanlığı ile birlikte yürümüştür. Hâlbuki Ermeni dostluğu o kadar ilerlemiş ki, konserlerde bir Ermeni marşının çalınması, mecmualarda Ermeni cemiyetine ait bazı

⁴⁵ [*] Burada külliyyetli Ermeni var. Kendilerine mahsus gazeteleri, mecmuaları, hatta mahalleleri var. Ermenilerin en toplu ve en mütemerkez buldukları bir Amerika'dır.

resim ve yazılar bulundurulması adeta bir ihtiyaç haline gelmiş. İşte Türk düşmanlığının ilk ameli budur.

Ermenilerin bu propagandasına Rumların ki inzimam etmiş buradaki Rumlara ki miktarı 4 bine yakındır, (Erbil Nasyonal Bank) müdürünün riyaseti altında bir (Rum muhipleri cemiyeti) tesis etmişler. Bir taraftan da Times gazetesini elde etmişler. Bu suretle Türklerin Avrupa'dan kovulmaları lehinde müthiş bir propaganda yapmışlar. Times hala Türkiye'nin Yunanistan'a verilmesi, Türkiye'nin Avrupa'dan kovulması lehinde neşriyatta bulunuyor.

Amerika'da Türk'ün dostu yok değil. Fakat pek az. Ve bu kuvvetli cereyan karşısında söz söylemeye cesaret edememişler. Mesela geçen mektuplardan birinde bahsettiğim Doktor (Gates), İstanbul'a gelen Amerika tahkik heyeti reisi Mister (Kreyn) ve kısmen gazetecilik mektebi müdürü (Doktor Williams), Türkler'in samimi dostlarıdır. Bunlar mütarekeden sonra bütün müşkülata rağmen Türkleri müdafaa etmişlerdir. Doktor Gates Şark'ta yaptığı seyahati neticesinde verdiği raporda Ermenilerin müstakil bir hükümet teşkil edemeyeceklerini ve Türklerin Avrupa'dan kovulamayacağını iddia etmiştir. Mister Kreyn, heyet namına verdiği raporda Türklerin hukukunu uzun uzadıya müdafaa etmiştir. Fakat Rum ve Ermenilerin istinat ettiği hâlet-i ruhiye o kadar kuvvetlidir ki bu Türk dostları daha ileri gitmeye ne cesaret edebilmiş ve ne de muvaffak olabilmişlerdir. Fakat buraya bir heyet göndermek imkânı olsa idi bu bi-taraf ve temyiz Türk muhipleriyle el ele vererek hayli iş yapılabilirdi. Bu heyetin izamı zamanı henüz geçmemiştir. Filvaki Sulh Konferans'ı İstanbul hakkındaki kararını vermiş ve Amerika sulh karşısında pek atıl bir vaziyete girmiştir. Fakat Avrupa'nın verdiği kararlar, iptidai bir karar mahiyetindedir. Ve er geç Amerika ayanının temyiz kararına uğrayacaktır. Bu mahkeme-i temyizde davayı kazanabilmek için Amerika'nın müzaheretine ihtiyacımız katidir. Onun için elden gelen her vasıtaya müracaat ederek buraya, az çok paralı bir heyet göndermek lazım ve zaruridir. [S.351, s.1]

M. Zekeriya

(Tan) ın Dürbinâne Bir Makalesi Daha

Türkiye ve İzmir meselelerinde Fransız nokta-i nazariyenin Türk hukuk ve menafine tevafuk etmekte olduğu anlaşılıyor

25 Şubat tarihli Tan'dan: Türk muammasının heyet-i umumiyesi Londra'da bir defa daha mevzubahis oluyor. Bu müzakereye ibtidâr edilirken hükümet-i müttefike rüesası aynı vaziyette bulunmamaktadırlar. Münakaşanın kesb-i nezaket etmesine sebep de budur.

Hakk-ı hayata malik bir milletin mevcudiyetine hürmeti istihdaf eden bu siyaside hiçbir maksat mahsus mündemiç değildir. Yarının Türkiye'si ahalisinin ekseriyetini Türklerle yahut itikat, itiyat ve ihtiyacat hayatiyeleri Türklerle müştereken yaşamayı amir milletlerle meskûn kala-i araziye ihtiva etmelidir.

[40 satır tayyedilmiştir]

Geçen hafta Lloyd George'a verilen, sureti Times'ın dünkü nüshasında münderiç bulunan bir muhtırada da bunun aksi bir siyaset-i tavsiye olunuyor. Bilhassa Fantivri (?) ve New York piskoposlarıyla Londra piskoposunun, Lord Robert se-silk, sosyalist fırkası Reisi Hint Manek ve birçok Darülfünunluların imzası muhtevi olan bu muhtırada "Ermenilerin katl-ı amene müsaade olunmaması ve Türklerin İstanbul'dan tebidi talep edilmektedir."

(Tan), kendisine mütenakız görünen bazı ahval ve hadisatı bu münasebetle kaydettikten sonra sözüne devam ile bu muhtırada serdedilen delailde isabet olmadığı, İstanbul'un cemiyet-i akvam merkezi olması bir menba-ı muhasebe olmamasına mani olamayacağını söylüyor ve diyor ki:

[20 satır tayyedilmiştir] [S.351, s.2]

3.154. Üç Yüz Elli İkinci Sayı

Yine İstanbul!

Hemen Rabbim bakilere tul-i ömr, afiyet, sıhhat, aklen mülayemat ihsan eylesin!... İstanbul mebusluğu, geçen defa da dediğim gibi pek netameli bir şey oldu gitti.

Göz mü kalır, nazar mı değer? Ne oluyor?

Bir türlü anlaşılmıyor.

İki ay zarfında:

- 1- Top gibi patlayan bir istifa
- 2- Bir vefat
- 3- Tevsi-i intikalli bir istifa
- 4- Mecburen bir istifa
- 5- Bir vefat daha!

Vukua geldi. Ben böyle arada birinci kazanamayan olur olmaz müthiş bir İspanyol'a tutuldum idi.

Hal-ı hazırda iki sandalye inhilâl etti. İشتهالısı varsa, buyursun, namzetliğini ilan etsin!

Sade İstanbul mebusluğu mu, İstanbul şehri de yapıldı yapılalı netamelidir. Zaten batısı olan (Konstantin) de netameli idi. (Bizans) ın ilk temel taşlarını attığı esnada idi ki koca Roma İmparatorluğu iki şak oldu!

Bilhassa Kurun-i Vusta, hücumları, muhasaraları ile bu şehri allak bullak ede ede hükümdarlarını da ahalisini de tedirgin etmişti. Cinayetler, şenaatler, fezahatler yekdiğerini veli ediyor, burası Şark'ın en hatırmak bir beldesi olmak üzere beliriyordu.

Barbarlar, Bulgarlar, Cenevizliler, Frenkler, İslamlar, Türkler, hatta Tatarlar, zaman zaman kapıları önünde dikilerek:

- Buradan çıkacaksınız!

Diye (Konstantin) ihkâdını tazyik ediyorlardı. (Fatih) Avrupa'nın bir boğazı üzerinde zuhur eden bu karha-i akileyi seyf-i satvetiyle kesip attım zannında bulunarak tenkilat-ı medeniyesiyle pansuman etmek itikadında bulduysa da şehirdeki asar-dide mikroplar kendi heyet-i muazzama-ı devletinde sirayet ederek en sonra şimdiki hale getirdiler.

Kurun-ı ahirede bu şehre şimalde hazırlanan Rus Çalık'ı müfrezeleri tasallut etmeye başladıldardı.

Osmanlıların harb-i hazıra neden dolayı girmeye mecbur olduklarını (Times) pek güzel itiraf ediyor:

Meğer (İstanbul) için imiş!

[altı satır tayyedilmiştir]

- Ben seni önden kovacağım, malını mülkünü alacağım, aileni süründüreceğim!

Diye hücum eden, fırsat bekleyen bir düşmana kim:

- Eyvallah!

Der, bilemiyor!

Koca İstanbul, seni cin tutmuş!.. Bugün de aksa-yı garp senin için çalkalanıyor!.. Fakat emin olmalıdır ki buraya kim gelse rahat, huzur yüzü görmeyecektir!

Padişahlarımız bu nizameyi anladıkları için ismini değiştirmişlerdi: (İslâmbol) dediler, anasır-ı gayr-ı Müslime ile doldu, (Dersââdet) dediler, fesat ve isyandan göz açamadılar, (Asitâna) dediler, sevgileri çöktü, el hasıl buraya kim göz koyduysa ummadı. İşte Ruslar, işte Bulgarlar!.

Bu sefer her gün anaforları, akıntıları ile akar durur. Yüksek tepeleri içleri çürük kemiklerle dolu birer höyüktür. Burası (ölümün temizleyemediğini yangın temizler) yeridir. Fa'tebirû ya eyyüh'el-siyasiyyun! [S.352, s.1]

A.R

3.155. Üç Yüz Elli Üçüncü Sayı

Takaza-yı Dehr

Öteden beri gerek fiilen, gerek kavlen tahakkuk etmiş bir keyfiyettir ki:

“Bir ziyan, bin bühtana sebebiyet verir”

Bizim, şu Harb-ı Umumi sonundaki vaziyetimiz de bu sözü endamıyla tekit etmektedir. Nasıl eylemez ki talih yaver olamayınca, bir mütareke talep ettik. Boğazı açar açmaz, bütün kara ağızları da beraber açıldı.

Taktik eden: Biz. Tehcir eden biz, yağma eden biz, uhud-ı düvliyye mugayyir hareket eden biz, katil biz, üseraya işkence eden biz, bu yerlerin sahibi olmayan biz, Alman militarizmine intikal eden biz, harbin devamına, Yahudilerin bu ana kadar hükümsüz kalmalarına, Ermenilerin perişanlığına, yerli Rumların ezim ezim ezilmelerine sebep olan biz, o canım Rus Çarlık'ın inhidamını tacil eyleyen biz, Hicaz da, Suriye de, Irak'ta zalim geçinen biz, (Bolşevizm) in tevessüüne meydan veren biz, hatta kaffe-i sevaik ve esbabını biz bile bildiğimiz halde Sulh Konferansı müzakeratını tehir ettiren, velhasıl her fenalığı yapan biz olduk. Bu zihniyet, ister para kuvvetiyle olsun, ister muhalefet suretiyle olsun, daha isterse vicdansızlık eseri olsun aramızda bile girip oturacak kafatasları buldu.

Bu sebeple idi ki onlar, yani bu kafatasları Ermeni kanallarını merhamet-i umumiyyeye açıp döktükçe, güya bir iş yaptıklarına inana inana; kendi çaldıklarına kendileri oynaya oynaya hem ahenk oldukça bu kara ağızlardan:

(21 satır tayyedilmiştir) [S.353, s.1]

A.R

3.156. Üç Yüz Elli Dördüncü Sayı

Çeşm-i İnsaf Gibi Akla Mizan Olmaz!

(El-Hakayık) da mı, (Kıyas'ül- Enbiya) da mı, yoksa tarihî eserlerin birinde mi gördüm, mahazaa iyice hatırlayamıyorum ama vaka, büründüğü garabetinden dolayı zihnimde kalmış: (Cünbüz Bin Seba) namında bir zat bir günün sabahında şeref-i imandan mahrum olduğu halde Nebi-i mükerrem aleyhine harbe girişmiş, yine o günün akşamında mazhar-ı hidayet olarak saf-ı müsliminde müşrikin ile vuruşmuş. Birkaç saat evvel düşman bi-aman iken birkaç saat sonra feda-yı hayat edecek mertebede yâr-ı can olmakta, kabul-ı Hakk keyfiyyet-i vicdaniyesinin izhar ettiği böyle bir mucizeye iman-ı kâmil erbabının hayran olduklarında şüphe yoktur. Bu vakanın zatındaki ulviyet, (Cünbüz Bin Seba) in meftur olduğu temiz hakikat kudretindedir. Filvaki sabahleyin gözleri kan bürümüş olduğu halde elinde seyf ü sinan olduracak Müslüman arayıp dururken biraz sonra şirk ile tevhit arasındaki fark-ı azimeyi bil-müşahede derhâl zümre-i muvahhidine iltihak ediş, bilhassa Devr-i

Cahiliye'nin ananat-ı ebatili ile perverde olmuş kimselerde ender tesadüf edilecek halet-i ruhiyedendir demek ki (Cünbüz) ün can gözü kapalı değil imiş.

Ahval-ı âliyede bile bu göz kapallığı oldukça kaba düşer. Ama olanlardan öyleleri vardır ki eğriyi doğrudan tefrik etmekte pek çok ahu gözlülerden daha mahir, daha muvaffak görünürler. Bunlardan birini tanırım ki koca bir salondan içeriye girer girmez ayağımın sesinden beni sezinler, derhâl ismimi zikrederek gülümsemeler ile hal ve hatır sormaya başlar. Siz de elbette bir takım gözlüleri tanıyacaksınız ki burnuna kadar yaklaştığınız zamanda ancak sizi fark ederek:

- Vay sen misin?

Diyebilir.

Hemen Cenab-ı Hak ada-yı İslam'a (Cünbüz Bin Seba) in mazhar olduğu hidayet-i mümeyyizâneden bir miskal nasip eylesin!

Muamelat-ı umumiye de kör gözlü olmak başka, kör kalpli olmak başkadır. Biri görmez, fakat sezer, bu fiili görmek yerine geçer. Diğeri görür, duyar. Hisseyab-ı mürüvvet olmadığı için duyduğu kendi vicdanı huzurunda boğar.

Gerçi bu hareketi mazbuhanedir, sefilanedir ama bir kısım insaniyeti paymal etmeyi menfaat bildiği için kendisince makuldür, siyasi bir muvaffakiyettir, diplomatik bir gayedir, şu züppe-i asrı tabirler sırasında medeniyet-perverane, hürriyetkâranedir.

İşte insaniyeti daima allak bullak eden ihtirasat, böyle doğar, böyle büyür.

Zaman bunun bize nice emsal ve şevahidini gösterdi...Göstermektedir.. Ve daha da gösterecektir. [S.354, s.1]

A.R

3.157. Üç Yüz Elli Beşinci Sayı

Topçu Mâlı!..

Geçenlerde büyük bir siyasi:

- Akliyetlerin hukuku toplanımızla temin edilecektir!

Tehdidini ulu orta fırlatmış idi. Bunu gazetede gören bir Musevi arkadaşımız beni yoldan çevirdi, parmağıyla satırı göstererek:

- Bu topun ağızları kime çevrilecek?.. Burası açık kalmış! Dedi.

Bu istifsarda, pek ihtimal vermem ama yüzde bir muziplik de var idi. Cevapsız bırakmayım dedim:

- Elbette bize!
- Biz siz, size mi?
- Öyle ya!..

Durdu. Gözlerini birkaç kırtıktan sonra:

- O patırtı da kim kime be!... Güllelerin gözü mü var ki bu Musevidir, bu o Rumdur, bu Ermenidir diye bizi bıraksın da size gelsin, çarpsın! Avrupa kaç defa böyle sözlerle top atmıştır!.
- Dostum, güllelerin gözü vardır hem senin, benim gözlerimden iyi görürler. Hem Avrupa top atmaz, attırır!.. İster misin ki yarın sen topçu generali olasın da...
- Ben mi?..
- Doğduğun zaman manifaturacı değildin a..
- Fakat bu iş!..
- Oda iş!..
- Bırak zevzekliği...
- Ne zevzekliği!... Harb-ı Umumiye'de bir Musevi alayı teşkil edilmedi mi?. Unutuyor musun?. Elbette onların kumandanı da Musevi idi. Yarın buralarda da teşkil edilir. Seni görürler, bakarlar ki kalıp, kıyafet yerinde. Haydi topçu...
- Sahih ya!. Olur, mu olur... Zaten piyasada da böyle!.. Bakarsın kalıp, kıyafet yerinde, sorarsın, anlarsın ki... Topçu!... Hem de dediğin gibi

topçu generali!.. Hem de yaman nişancı!.. Gözüne kestirdiğini vurmuş!.. [S.355, s.1]

A.R

3.158. Üç Yüz Elli Yedinci Sayı

Hayatta Makûsiyetler

(İkdam) sahibi (Cevdet) Bey biraderimiz geçenlerde gazetesine yolladığı bir makalede terbiye-i bedeniye muallimi (Selim Sırrı) Bey'i arayıp arayıp bulamadığını, el nihayet (bizim) Matbuat Kongresi'nde hazır-ı bil-meclis olduğunu zemin-i mutalaat ittihaz ederek muallimlik mesleğiyle katiyen tevafuk etmeyen böyle bir huzura izhar-ı hayret ettiği sırada:

- Galiba bir gün gelecek ki (Ahmet Rasim) i de Mühendisler Kongresi'nde göreceğiz!...

Mealinde araya bir şeyler sıkıştırmış idi.

(Cevdet) Bey'in hayretine ben de hayret ettim. O satırları okuduğum zaman kendi kendine:

- Zahir!.. Hayli zamandan beridir Avrupa'nın en makul-şinas bir diyarında yaşadığı için bizi unutacak kadar istihaleye uğramış...

Dedim.

Sonra hatırıma geldi ki (Devr-i Hamidi) de mesleğimle taban tabana zıt bir memuriyete kayırılmış idim. O zaman kafalar, daha taze, binaenaleyh daha anut idi. Hükümet matbuata hâlâ enkaz-ı taaffün edip durmakta olan bir sansür koyduğu gibi kitap, risale gibi Maarif Nezareti'nde ruhsat-ı intişar alacak muharrerat içinde (Encümen-i Teftiş ve Muayene) namıyla ayrıca bir sansür heyeti daha teşkil etmiş idi. Biz muharririn, bu encümenin külliyyen aleyhdarı idik. Arkadan, yüzden söylemediğimiz kalmıyor idi. Biri (Babıali) de, diğeri (Divan) yolunda müctemi olan bu iki kütle-i murakıbın terekkiyat-ı asriyeyi işkâl ettiklerini, bunların menafi-i devlet ve millete gayet muzır olduklarını söyler durur idik.

Günün birinde Maarif Nezareti memurlarından biri beni buldu. Dedi ki:

- Seni Şimdi Nazır Paşa istiyor.

Yüreğim hopladı. Nasıl hoplamaz?.. Bir kelime için bir, iki, hatta vech-i münasebet aranılacak olursa üç, dört ailenin perişan edildiği bir devirde bir nazır huzuruna çağırılıyorum... Gelen memura:

- Ne var acaba?

Diye sordum ise de:

- Vallahi, bilmiyorum, birader!

Den başka cevap alamadım... Bin helecan ile Nezaret'e gittim. Odacıya Nazır Paşa'nın beni istediğini söyledim. Derhâl kapıyı açtı. Beni içeriye saldı.

Nazır (Zühtü) Paşa merhum idi. Yerle beraber temenna ederek:

- Ahmet Rasim kulunuz!.

Der demez zaten beŐuŐ'el-vech bir zat olduğu halde daha ziyade izhar-ı beŐaŐet ederek beni yan tarafına oturttu. İltifata başladı. En sonunda:

- Bil-irade-i saniye-i hazret-i Őehriyâyı (Encümen-i Teftiş ve Muayene) azalığına tayin buyuruldunuz, tebrik ederim, inşallah muvaffık-ı bil-hazır olursunuz...

Dedikten sonra, Mushaf-ı Şerif'i getirterek, usul-i vecihle tahlifat eyledi. Encümen reisi (Hasip) Efendi'yi de çağırması. Beni ona teslim ederek işin içinden çıktı.

Siz belaya bakın ki kazdığım kuyuya kendim düşmüş idim.

- Ben böyle azalığı kabul etmem!

Desem nimet-i padiŐahîyi ayaklar altına aldı denecek, tantana gideceğim!

Diğer taraftan Encümen odasına girdiğim zaman gözümün önüne hayali garip bir temaşa geldi. Kulağımın dibinde bir Şeyler fısıldamaya başladı, bana Müstacabiler, Andelipler, Celaller, velhasıl uzmanın Babıali Caddesi Şuara ve üdebası sövüp sayıyorlar, artık beni:

- Mabeyn'e mensup, casus, münafık biliyorlar. Gibi geldi idi.

O zaman bana değil Mühendisler Kongresi'ne aza sıfatıyla gitmek, Mühendishane-i Hümayun kapıcılığı teklif edilse cana minnet bilirdim!

Adama iş bulmak zihniyeti bizim hükümetin ananesidir. Bir kere muaşeret-i umumiye yekununa bakınız, bir de alel-umum işlerimizin girdiği tezebizübata! Bu zihniyeti anlamak için böyle bir atf-ı nazar kâfidir! [S.357, s.1]

A.R

3.159. Üç Yüz Elli Sekizinci Sayı

İdare-i Maslahat Ne Demek İmiş?

Dün akşam biri ulu orta söylüyordu:

- Yalanın adını idare-i maslahat koymuşlar!...

Ne tuhaf bir ibare!...

Beş on türlü okunsa da ne lafzen, ne de veznen haleldar olmayan:

“Recaiya semen geldi bu mahsende oturmaktan”

Mısra-ı meşhuru kadar lastikli değil ise de yine bir defa aksine:

- İdare-i maslahatın adını yalan koymuşlar!

Çıkıyor ki bu suret, aslından yaman!... Maahaza suret-i evvelayı nadiran-ı umura atfetmek, suret-i saniyeyi de ebvab-ı hükümette aylarca süründükleri halde işini bitiremeyenlerin ağzından işitmek daha hoş olacak!

Gazinoda gazete okuyanlardan biri gözlüğünü çıkarmış, parmağını fıkranın üstüne basmış olduğu halde gazeteyi yanındakine verdi... O da okudu, sırtıttı, karşısındakine verdi. Üçüncü omuz silkerek gülmeye başladı. O da bir dördüncüye uzatarak:

- Oku!.. İyi ki tekaüt olmuşuz. Yoksa halimiz yaman idi!

Dedi... Anladım... Sıra bana geliyordu, geldi de... Hatta bana yolladıkları zaman:

- Bakalım, Muharrir Bey ne diyecek?

Diyorlardı. Bir de ne bakayım... Devairde muamelat-ı kırtasiyenin tehdidi ile işlerin günü gününe başarılması imkânı hakkındaki mahut fikra değil mi imiş!... Bana da bir

gölüçük geldi. Memurin makinesinin böyle muntazam bir faâliyete girmesi, memleketin ihyası demek olduğunu takdir ettiğim halde bunu işletecek makinistin memleketin hangi tarafında, hangi ruhunda bulunabileceğini düşünmek bile müziç geldi.

Hatırımda iyice kalmıştır: Devr-i sabıkta bilmem nere mutasarrıfı hakkında ahali-i mahalliye bir mazbata-ı teşekküriye yaparak buna, mutasarrıfın umur-ı ibadi günü gününe görerek, işleri sorunca da bırakmadığını ve bu suretle isticlab-ı davet hayriye-i padişahiye muvaffik olduğunu da ilave etmişler... Mazbata Babıali'ye gelmiş... Gelmiş ama mutasarrıfa azl haberi gitmiş idi. Zavallı adamcağız döner gelir. Sebeb-i azlini arar, araştırır. Kem küm ederler, bilmiyoruz derler. En sonra biri mahremane der ki:

- Senin ahaliyi memnun ettiğini burası çeker mi?.. Sen müstakimane hareketinla halkı kendine bende ediyorsun. Bilmiyor musun ki Saray memnuniyet değil, şikayet ister. Belki yarın kalkın da dersin!.. İşte bunu, buradaki mensuplardan biri böylece jurnal etmiş... Şimdi anladın mı?

Gerçi devir o devir değil ama ya huyundan, ya suyundan derler. Bu makinanın köhne aksam-ı mütebakiyesi değişmedikçe işlemeyiz. Değiştirmek için de zaman ve sebat ister.

İlk meşrutiyet devresindeki faâliyet kaç gün sürdü idi? Malum a.... Biz de yasak üç gün sürer derler. [S.358, s.1]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Romanı:72

Gurub

Muhittin

- Fikri Bey, dedi işte size dört ayak cezası: Bugün beni bir tarafa götürür müsünüz? Mesela şöyle Eyüp'e yahut Üsküdar'a... Çoktan beri hiç dolaştığım yok, hâlbuki sizinle böyle seyranlar yapmaya ne kadar alışmıştım!

Namiye da bugün bir fevkaladelik vardı, adeta Ali Fikri'yi daha sarıh, daha açık olmaya davet ediyor gibiydi. Hiçbir şey söylemeksizin birçok şeyler söylüyor, bütün içindekileri kolayca anlatıyor ve hatta daha fazla kapalı kalmanın lüzumsuz olduğunu göstermek istiyordu. O daima merasimperverlikten çıkmış, şimdi fazla teklifsiz olmuştu. Genç adam buna dikkat ettiği zaman bir cümle ile daha fazla cesur olmak, böyle kapalı kalmakta ısrar etmekten vazgeçerek bir gün kalıp nasıl olsa meydana çıkacak olan şeyi bugün şu sanki kendisine karşı daha ziyade gizli durmasını rica eden Namiye'ye açıkça anlatıvermek nasıl olur? Diye düşündü hayır, bunu yapamıyordu, yapamazdı, elinde değildi.

- Hay hay...

Diye bu teklifi kabul ettiği zaman düşünüyordu ki artık pek gayr-ı kabil içtinap bir akıbet olmak üzere tasvir ettiği bu netice bir gün olup gelecekse ya muvaffakiyet evvela Namiye'nin olacak yahut kendisi, gayr-ı ihtiyari, bütün mefkûresini devr-i devran bir sarhoşluk içinde hareket edecektir. Bu sarhoşluğun yavaş yavaş geldiğini de hissediyordu. Namiye'ye evvelce alelade bir çocukluk arkadaşı, sonra sadece bir dost, aziz bir arkadaş gibi bakarken şimdi onu gördükçe, onunla meşgul oldukça içinde bir titreme, ruhunda yapılan ve ezilen tatlı bir şey hissediyor, bazen gözleri kararıyor, etrafından hiçbir şeyi hissetmez oluyorlardı. Her şeyde onun güzelliğini, ona ait ufak tefek bin türlü iyi şeylerin birer numunelerini görüyordu, Namiye düşünmek, onun sıcak havasında teneffüs etmek kendisi için en büyük saadetler veren bir şey olmuştu. İki günde beri anlıyordu ki Namiye'den kaçmayı düşünmek, onun için uğraşmak, çabalamak tamamen beyhudeydi ve o içeride hazırlanırken kendisi salonda heyecanla gelmesini bekleyerek düşündükçe, bir daha böyle şeylerle uğraşmamaya ahdediyordu. Sevgi ne olacaksa olacaktı. Hayatta bu kadar perhizkâr yaşadktan sonra bundan ziyade kendini zaptetmeye çalışmak belki de birçoklarının budalaca bulacakları birtakım hissiyat ve mülahazat içinde, kendisine doğru gelen bir saadeti reddetmek uğraşmak manasızdı. Ve bu elbet bir saadetti, bütün gençliğin hülyalarına hâkim olan bir saadet, sevmek ve sevilme saadeti!

- İşte hazırım!

Diye Namiye koşa koşa geldiği zaman Ali Fikri kaçınıcı defa olmak üzere Namiye'yi, o her vakit ki sade tuvaletiyle yukardan aşağıya süzmüştü. Gittikçe

güzelleşmiş bir genç kız, hastaneyi bıraktığından beri biraz daha toplamış, çehresine biraz pembelik gelmiş, küçük ellerine parmaklarının intizamı seven hareketleriyle eldivenlerini koyarken gözleriyle memnun, ona bakıyordu. Genç, bir anda kalkıp bu, şimdi biraz daha dolgunlaşmış gördüğü küçük ve taze genç kız göğsünü kucaklamak ve sonra rastgele şöylece birbirinden öpmek ihtiyacıyla titremişti.

- Ne duruyorsunuz, hazırım, kalkınız...

Diye Namiye kendisini kalkmaya davet ettiği zaman bir an da silkinerek doğruldu:

- Size bakıyordum...

Dedi. Sonra, bila-ihtiyar ağzından çıkıvermiş olan bu sade itiraf nagehani geliveren bir cüretle tamamlamak üzere ilave etti:

- O kadar zarıfsınız ki...

Namiye, biran içinde gözlerinde bir meserret parlayarak baktı:

- Öyle mi buluyorsunuz?

Ali Fikri bir anda o kadar ileri gitmişti ki bu suale verecek bir cevap bulamaksızın, birden bire mahcup, kabahat işlemiş bir çocuk tavrıyla gözlerini evvela yere indirdikten sonra Namiye'nin gözlerinde ne göreceğini anlamak isteyerek biraz merak ve birazda korku ile yukarı kaldırdı, genç kızın yeşil gözlerinde ateşle dolu bir bakış vardı, takdir edilmekten memnun, Ali Fikri'nin ilk defa olarak karşısında titrediğini görmekten daha ziyade mesut, sanki ondan daha ileri gitmesini istiyormuş gibi, kirpiklerini kırpmadan, şimdi sol eldivenin düğmesini geçirmekle meşgul, öylece bakıyordu. [S.358, s.2]

Mabadi var-

3.160. Üç Yüz Elli Dokuzuncu Sayı

Mek Mart!

Devr-i Hamidi'de Kadıköy'ünde gezinip dururken bildiğim Ermenilerden birine tesadüf ettim. O zamanlarda en mahrem sözleri ayakta söylenip derhâl ayrılmak icbar ve istihbar kaidelerinde biri idi.

Ermeni arkadaş da selamdan sonra bana:

- Mek mart hasta imiş!

Dedi. Birden bire anlayamadım.

- Mek mart kim?
- Şunu bileme!.. Canım, Sultan Hamit!

Taaccüp ettim.

Ermenice ona kadar sayıların isimlerini bildiğim için:

(Bir mart) sözünün Hakan-ı müşarünileyh ne münasebetle lakab-ı ittihaz edilmiş olduğunu sordum.

Dedi ki:

- Bir mart değil. Bir adam demektir. Ermenilerde aileler arasında karı kocası için (mek mart) der.

Çekilip gitmek istediği halde birden bire durdu, gülümseye gülümseye:

- (Bir mart) da olsa benzer. Onun da günde kaç havaya döneceği belli oluyor mu ya!.. Tazında hasbihal etti idi.

Bugün de mek mart, hem de eski mek mart! Fakat sahib-i lakap çoktan irtihal eylediği halde mart yenisinden de, eskisinden de yine birliğini muhafaza ediyor. Ne mürtehil oluyor, ne de halden düşüyor.

Şimdi düşünüyordum alafranga takvimi kabul etmekle martın da keyfini kaçırdık.

Dün aralarında (husum) dan, (berd'ül-acuz) dan bahseden iki ihtiyardan biri:

- Eski giyecek, içeceklerimiz kalmadığı gibi eski adetlerimiz de kalmadı. (Nevruz) a bir hafta evvel hazırlanırdık. Şimdi ise güneş (burc-ı hamil) e değil öküz ahırına girse şekerli kahve içecek iştihamız kalmadı.

Ya Allah esirgeye (Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır) a uğrarsak, hangi kazma küreği yakacak idik?

Diyordu.

Hatırıma Hristiyanların da mart birde:

- Mart içeri, pire dışarı!

Diyerek eski çanak, çömlekleri sokağa atıp kırdıkları geldi hani o günler!... Çanak, çömlek neredeki atılıp kırılınsın!... Döner bardaklar bile kırka, elliye!.. Hangi el, hatta avurdu yırtık bir yalancı porseleni, sırrı dökülmüş, yamru yumru olmuş bir cam kaldırıp atar?

Martı bize sevdiren böyle ananeler idi. Vaktiyle serdar-ı meşhur iken şimdi üçüncülüğe indi. Eski sevimini kaybetti. Fakat havası baki. Siyasette de, ictimaiyette de hezar renkler ile isbat-ı mevcudiyet ediyor.. Bu huyu, konferanslara bile sirayet etti. Günde beş on defa açılıp kapanıyor!..

Bakalım bizim mart dokuzu nasıl kopacak! [S.359, s.1]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Romanı: 73

Gurub

Muhittin

Namiye da şimdiye kadar görmediği bir cüret vardı; gözlerinin bir saniye içinde birçok şeyler söyleyen kısa bir telakisinde sonra genç daha ziyade bakmaktan korkarak gözlerini tekrar indirmişti. Namiye, sanki onun çocukça hicabıyla eğleniyormuş gibi, sesinde gizli bir tebessüm titreyerek:

- O halde, hadi...

Dedi ve sonra bunu teklifsiz bularak ilave etti:

- Yürüyünüz...

Sokağa çıktıkları zaman her ikisinde güçlkle zabtedebildikleri bir heyecan vardı. Nereye gideceklerini tayin etmeksizin bir müddet yürüdükten sonra nihâyet Eyüp'e teveccüh etmişlerdi; yolda, sandalda pek az konuşmuşlar, daha ziyade birbirlerine sokularak sanki birbirlerinin nasıl titrestiklerini dinlemek istiyorlarmış gibi, ekseriya sükût etmişlerdi. İkisinin de dudaklarına kadar gelen bir takım şeyler vardı ve

bunları söylemekten korkuyorlardı. Yan yana geldikçe bir zamandan beri aralarında hissettikleri gayr-ı tabiliğin bugün birden bire büsbütün büyümüş olduğunu anlıyorlardı. Evvelce bunu birbirlerinden gizleyebiliyorlarken artık gizlemenin kabul olmadığını görüyorlardı.

Eyüp'ün kırık dökük manzarasını görür görmez Namiye:

- Oh, demişti, buradan çıkalım, bu harap köşe, bu mezarlıklar bana bugün kasvet veriyor, şöyle ferah ve neşe verecek bir yere gidelim...

O zaman Ali Fikri pekiyi tanıdığı muavec yollardan dolaştırarak süratle türbenin arkasından, bir tepeye doğru çıkardı. Çıktıkça ayaklarının altında Kâğıthane ile Haliç'in birleştiği saha gittikçe genişliyordu. Etraflarında yeşillikler artıyor, serviler, mezarlıklar seyrekleşiyordu. Genç kız:

- Oh, dedi, burası güzel biraz içim açıldı...

Biraz daha ötede şimdi yanakları biraz daha pembeleşmiş, biraz yorgun “duralım..” dedikten sonra birden bire içinden gelen bir sevinçle memnun, Ali Fikri'nin elini tutarak, dudaklarında bir tebessüm, sağ eliyle karşıda bir noktayı göstererek söyledi:

- Bakınız, bakınız, Fikri Bey... Şurasını tanıdınız mı?

Ali Fikri ne tarafa bakacağını anlamamıştı, Namiye kolunu tamamen uzatmış, parmağının ucuyla karşı da bir noktayı göstermekte devam ederken:

- İşte, şurası... Karşıda, karşıda..Ta karşımızda ah, görmüyorsunuz, hatırlamıyorsunuz?

Genç bir türlü anlayamamış, dikkatsizliğinden müteessir oldukça daha ziyade şaşırarak ne bir şey görüyor, ne de karşıyı tanıyacak bir şey hatırlıyordu. Genç kız, sabırsız:

- Oh, dedi, işte böylesiniz.

Sonra sabırsızlıktan hiddete geçer gibi ilave etti:

- Şurası, şu karşıki tepe de hatırlıyor musunuz,

Hani sizinle ilk defa gezmeye çıktığımız akşam?. Ali Fikri, deminden beri Namiye'nin tuttuğu elini şimdi ince parmakların biraz sıkıldığını hissediyordu. Hatırlamıştı.

- Evet, evet...

Dedi, o zaman Namiye âdeta bir şikâyet tufanı içinde galeyana gelmişti.

- İşte, diyordu, siz böylesiniz...
- Bütün erkekler gibi, her şeyi çabukça unutursunuz! Çekmeköy'üne gider gitmez, yeniden asker oldunuz, bizi unuttunuz ve bizimle beraber bütün hatıraları...

Biraz durdu; Ali Fikri aralarında büyük bir süratle bir şeyler olduğunu hissetmekten şaşırılmış, unutkanlık ithamı altında müteessir, ne söyleyeceğini bilemezken Namiye, Ali Fikri'nin elini birden bire gelen bir infial ile bırakarak:

- Hâlbuki dedi, ben hiç unutamadım ve şimdi tepeyi uzaktan görünce derhâl tanıdım... Hatta... Daha fazla söylemekten birden bire nadim, genç kız durmuştu: Bu defa Ali Fikri Namiye'nin, saf bir cüret içinde bu hatıra ile anlatmak istediği şeyden birden bire mahzuz:
- Hatta?

Diye bekledi.. Genç kız, bir saniye içinde biraz daha cesaretle hatta dedi, o akşam kopardığımız tek çiçeği hala saklıyorum...

Ah, bu, artık sarıh bir itiraf, Ali Fikri'yi bir an içinde, şaşırtan ve saadet içinde bırakan [S.359, s.2]

(Mabadı var)

3.161. Üç Yüz Altmışınca Sayı

Penc ü Dü

- Penc ü dü
- Yok. Çehar ü dü!

İkisini seyreden üçüncü:

- Hayır, hayır... Penc ü dü!

Oyna!

Oynar... Üçüncü fırlar... Oynayanın yüzüne âdeta hiddetli bakarak:

- Keşke hep beyaz diyeydim!.. Görmiyesin ya!.. Altı kapıya sokuverdik!

Oynayan hatasını görerek bön bön bakarken yine üçüncü beş parmağı açık eliyle koyunu tosa alıştırır gibi karışlayarak:

- Nah! Sana... Oduncu!..
- Ne oluyorsun be!.. Yanlış oynadımsa ben oynadım!
- Sen yanlış oynadın ama benim de sinirlerim oynadı!..

(30 satır tay edilmiştir)

(Muzaffer vakt-i fırsatta adudan intikam almaz)

Dediği pek doğrudur. [S.360, s.1]

A.R

(Yeni Gün) ün Millî Romanı 74

Gurub

Muhittin

Bir şey, demeden biri hala tereddüt ve şüphe içinde iken onu bir anda büsbütün yeni bir dünyayı anan bir şey olmuştu. Bir anda içinden kopup gelen bir heyecanla:

- Sahih mi, Namiye?

Diye sordu, farkında olmaksızın, şimdiye kadar böyle teklifsiz ve samimi bir kelime ile ona hitap etmek cesaretini hiçbir zaman hatırlardan geçirmiş olmadığı halde söylemişti. Namiye yüzüne baktı, hafif bir sesle, gözlerinin içine bakarak ve kirpiklerini kırıştırarak:

- Evet. Dedi.
- O halde, teşekkür ederim, Namiye ve bütün minnettarlığımla teşekkür...

Sanki dik bir yokuş çıkar gibi bir hamlede, süratle bütün kuvvetlerini sarf ettiklerinin farkında bile olmayarak buraya kadar gelmişlerdi. O zaman tekrar sustular; genç kız uzak bir rüya içinde kaybolmuşa benzeyen yeşil gözlerini şimdi karşı ki tepeye dikmiş, dalgın, dururken Ali Fikri onun heyecandan titrediğini hissediyordu. Kendisinde de aynı heyecan vardı. Kalbi şiddetle çarpıyor, şakaklarında sıcak bir nabzan kulaklarında bir uğultu, dudakları titriyordu. Bir hamle daha, başka bir şeyler söylemek, tekrar teşekkür etmek, şimdi bu serbest itiraf ile nasıl mesut olduğunu; içini dolduran heyecanlarla anlatmak istedi. Boğazı kurumuş, nefesi tutulmuş, bütün cüreti kırılmıştı. Ah, Namiye, yine o aralarındaki bu gayr-ı tabii vaziyete bir anda vuzuh veren kendisi olmuştu. Günün üst tarafını ikisi de dalgın geçirdiler. Arada sırada Namiye'nin ruhundan taşıp gelen bu sesi itiraf, ona bir daha tekrar ettirmekte ruhunu bayıltan bir zevk bularak, Ali Fikri küçük ve cesaretsiz bir kelime ile o hatırayı kurcalıyor, Namiye'nin buna ne kadar çok bağlanmış olduğunu gördükçe içinde derin bir saadet hissediyordu. Mezarlıklardan kurtularak coşkun bir bahar içinde bütün çiçekleriyle süslenmiş kıra çıktıkları zaman Ali Fikri, Namiye'yi memnun etmek için birçok çiçek topladı. Genç kız, Ali Fikri'yi şimdi her vaktinden büsbütün başka bir şitap içinde kendisine hizmet eder görmekten mesut, gözle çiçekler arasında "oh ne kadar güzel, ne kadar güzel!" ellerini çırpıyordu. Ali Fikri etrafından toplayıp getirdiği çiçekleri genç kıza verirken:

- Alınız, demişti, işte size bir kucak çiçek.. Taşlık olmasa daha toplardım..

Sonra, nagehani geliveren bir cesaretle, büyük bir prestijle bitirmek üzere ilave etti:

- Bu çiçek bana bu kadar saadet getirmiş, bakalım bunları ne yapacak?

Namiye, mesut, çiçekleri kucaklarken, derhâl cevap vermişti:

- Herhâlde bu sözünüzün verdiği kadar değil!.

Demek artık bu kadar ileri gitmişler, farkında olmayarak her şeyi söylemişlerdi? Ali Fikri hayret içindeydi. Bir anda her şey olup bitmiş. Ne zamandan beri bin türlü mücadelelerle içinde hapsedtiği bütün esrarı bu kadar kolaylıkla ifşa etmişti! Daha bu sabah, hatta Namiye'ye gittiği zaman bunu hatırında geçirse bir türlü inanamaz, böyle birşey olabilmesine ihtimal veremezdi. Hâlbuki işte şu dakika da her şey olup bitmiş, artık aralarında saklanacak bir şey kalmamıştı. Ve Namiye'yi nasıl sevdiğini, onun kendisi üzerinde ne hâkim bir saltanatla hüküm sürdüğünü şimdi anlıyordu. Hayatının bu dakikaya [S.360, s.2]

Mabadi var

3.162. Üç Yüz Altmış Birinci Sayı

Amerika'da Yunan Propagandası

Venizelos'un Türkiye ve İstanbul Heyetleri- Türkiye Cemiyeti'nin cevabı- Türkiye murahhasının muhtıraları- İstanbul Heyeti'nin istediği- Eski Osmanlı Mebusları ne istiyorlar- Bu propagandaların bize öğreteceği hakikat- Amerika'ya propaganda heyeti göndermeli?

New York 10 Şubat 920

Evvelki mektubumda Rum ve Ermenilerin Amerika'da nasıl çalıştıklarını anlatmıştım. Şimdi de Yunanlıların son zamanlardaki faaliyetlerinden bahsetmek istiyorum. Yunanlılar Amerika efkâr-ı umumiyesini aleyhimize hazırladıktan sonra yeni bir plan takibine başladılar; o da istila etmek istedikleri yerler namına Amerika'ya heyetler göndermek ve bu heyetler vasıtasıyla mezkûr arazinin Yunanistan'a ilhakını talep etmek.

Bu planın tatbikatından olmak üzere bu ay zarfında Amerika'ya iki büyük heyet geldi. Bunlardan biri Türkiye namına, diğeri de İstanbul namına söz söylemek salahiyetinde olduklarını iddia ediyorlardı. Türkiye namına gelen heyet doğrudan doğruya Venizelos tarafından gönderilen ve Türkiye ile hiçbir alakası olmayan dört Yunanlıdan ibarettir. Bunlar Amerika'ya gelince, kendilerine 360 bin Türkiyeli'nin mümessili sıfatını verdiler. Bu sıfıtle Washington'a gittiler. Mister Lansing'in

huzuruna çıktılar. 360 bin Türkiyeli namına Türkiye'nin Yunanistan'a ilhakını talep ettiler. Mamafih bu heyet vazifesinde muvaffak olamadı. Çünkü Amerika, İstanbul'a giden Amerika tahkik heyetlerinin raporlarına istinaden Türkiye hakkındaki kararını tespit etmişti. Hatta doğrudan doğruya Rum taraftarı olan (New York Times) gazetesi bile, bu heyetin ziyaretinden bahsederken, "beyhude yorulduklarını çünkü bu son ziyaretin artık Türkiye hakkındaki kanaati değiştiremeyeceğini" söylemekten çekinmedi. Diğer taraftan bu heyetin Amerika'ya muvassatını haber alan Türkiye'nin Amerika mümessili derhâl Washington hükümetine ve ayan-ı hariciye encümenine birer muhtıra vererek bu heyetin Türkiye'yi temsile salâhiyeti olmadığını bildirdi. Türkiyelilerin mümessili eski tanıdığım bir arkadaşım olduğu için New York'a avdetinden sonra kendisiyle görüştüm.

Bana, verdiği muhtıra hakkında şu malûmatı verdi:

" Her yerde maruz kaldığımız Yunan hücumunu ber-taraf etmek mecburiyeti burada da hasıl oldu. Türkiye'yi temsile gelen Yunan heyetinin hiçbir temsil sıfatı olamayacağını ispat etmek ve Amerika hükümetini ikaz eylemek lazımdı. Bu maksatla gerek Mister Lansing'e ve gerek eayar-ı hariciye encümenine birer muhtıra verdim. Bu muhtıralarda, Türkiye'nin ırk ve din itibarıyla olan nüfusunu, İslamların yüzde (74) bir ekseriyetine haiz olduklarını, ahalinin ancak yüzde on dördünün Rum bulunduğunu, binaenaleyh hiçbir Rum heyetinin Türkiye namına söz sahibi olamayacağını, bu hakikatin, Carlos Kareyn heyetinin raporlarında da münderiç bulunduğunu izah ettim ve halkın arasına müracaat edilmedikçe bir karar vermemelerini rica ettim. Beni ümit ettiğimden çok fazla samimi bir surette kabul ettiler. Ben bizde veya Avrupa'da olduğu gibi uzun merasime tabi olacağımı zannediyordum. Kapı kolluk mutantan kemerlerinden geçtikten sonra adeta cesaretim azalmıştı. Fakat ayan-ı hariciye encümenin kapısı önüne geldiğim zaman kapıdaki odacı derhâl kâğıdımı içeri getirdi. Hiçbir merasime tabii olmaksızın beni içeri aldılar. Maksadımı sordular, bir iki cümle ile ne istediğimi anlattım ve muhtırayı verdim. Teşekkür ettim. "Merak etmeyen hak kaybolmaz" dediler ve beni teşcib ettiler. Oradan çıktıktan sonra hariciye nezaretine gittim. Aynı sade merasimle Mister Lansing tarafından kabul edildim. Muhtıramı verdim ve iki sözle hakikatin yegâne müdeffa Amerika'ya güvendiğimizi anlattım. "Söz sırası bize geldiği zaman elbet

sizin de hakkınız yerini bulur.” dedi. Teşekkür ettim. Ve Amerikalıların bu demokratça kabullerine hayran oldum.”

Bu vesile ile şunu söyleyeyim ki Türkiye cemiyetini, her vesile ile mevcudiyetini göstermeye muvaffak olduğu için şayan-ı tebriktir. Türkiye buraya bir mümessil gönderebiliyordu, Türkiye namına bir heyet gönderilmez mi? Bilhassa İzmir heyeti şimdiye kadar buraya bir heyet göndermeli değil miydi? Hususıyla İzmir meselesinde Amerika’da davayı kazanmak gayet kolaydır. Onun için İzmir müdafaa-i hukuk cemiyetinin Amerika’ya bir heyet göndermesini çok şayan bulurum.

Amerika’ya gelen ikinci Yunan heyeti, bizim eski mebuslarımızdan mürekkeptir. Vaktiyle meclis-i Mebusan gerisinden Osmanlı saffetiyle söz söyleyen on dört Rum mebusu, Venizelos’un verdiği para ile Amerika’ya geldiler başlarında Emannuelidis Efendi bulunuyordu. Bunlar, Amerika hükümetine bir muhtıra vererek İstanbul’un eski bir Yunan şehri olduğunu, Türklerin burada hiçbir hakkı olmayacağını binaenaleyh bu güzel şehrin sahib-i hakikisine iadesi lazım geldiğini iddia ettiler. İstanbul meselesinde Amerika’nın nokta-i nazarı malum olmadığı için bu heyetin raporunun ne tesir hasıl ettiğini bilemiyorum. Mamafih emperyalizme şiddetle düşman olan Amerika, istila-i cûyâna emelleri hoş görmüyor.

Suret-i hususiye de öğrendiğime göre Amerika’nın İstanbul hakkındaki fikri hiçte lehimizde değildir. Bazı gazetelerin ifşaatına göre, Wilson Paris’te iken İstanbul’un beynelmilel bir hale-i vaazına taraftar olduğunu söylemiş. İtilaf rüesasının, İstanbul meselesinin halinde Amerika’nın da bulunmasını talep etmelerinin bir sebebi de budur. Mamafih bu bir tahminden ibarettir. Amerika’nın İstanbul meselesindeki kanaati henüz katı surette malum değildir. Yalnız şurası tahakkuk etmiştir ki Amerika’nın Şark’ta bir manda kabul etmesi imkânı kalmamıştır. Manda taraftarlarının pek acemice propagandasına rağmen Amerika efkâr-ı umumiyesi mandaya şiddetle muhaliftir. Hatta efkâr-ı umumiyesinin şiddetle tasvip ettiği ermeni mandasının bile kabul edileceği şüphelidir.

Fakat bütün bu propagandalar bize şu hakikati öğretiyor ki: Şark meselesinin alende Amerika’nın oynayacağı rol büyüktür. Amerika er geç sulh muahedesini kabul edecektir. Çünkü Avrupa Amerika’nın teklif edeceği tadilatı kabule amade olduğunu bildirmiştir. Binnetice Avrupa Devletlerinin verdiği bütün kararlar Amerika nazar-ı

tasvibinden geçecektir. Seyr-i edvar gurrebinde(?) ilan ettiği vecihle sulhun tadile muhtaç birçok cihetleri vardır. İhtimal Amerika sulhun bu mevâdını tadil edecektir. Binaenaleyh sulh meselesinde Amerika bir mahkeme-i temyiz vazifesini görecek demektir. Mahkeme-i temyizde davayı kazanmak, her halde iptidai mahkemede kazanmaktan evladır. Zaten bizim yegâne üstâdgâhımız Amerika olabilir. Hala Amerika mandası bertaraf edildikten sonra, Amerika müzaheretine muhalif olanlarında muhalefetine artık meydan kalmaz. Geçen mektubumda da söylediğim vecihle vakit henüz geçmiş değildir. Propaganda için vakit vardır. Buraya bir an evvel bir heyet göndermelidir. [S.361, s.1]

M. Zekeriya

3.163. Üç Yüz Altmış İkinci Sayı

Şerif'in Mektubu

Tan gazetesinin İstanbul muhabiri son buhran-ı vükela esnasında sadr-ı esbak İzzet Paşa'yı ziyaret ederek muhtelif mesail-i siyasiye hakkında efkâr-ı mutalatını istimzaç etmişti. Müşarünileyh o vakit kısmen gazetemize, naklettiğimiz vecihle, ahalinin mübadelesi şartıyla Van, Bitlis ve Erzurum vilayetlerinde Ermenistan lehine fedakarlıkta bulunulabileceğini söylemiştir.

Son günlerde kendi kendine verdiği salâhiyetle (!) Kürtler namına söz söylemek isteyen Şerif Paşa bu beyanatın Tan gazetesinde intişarını müteakip mezkûr gazeteye aynen derc ettiğimiz mektubu göndermiştir:

“Gazetenizin 2 Mart tarihli nüshasında intişar eden beyanatından anlaşıldığı üzere sadr-ı esbak İzzet Paşa, teşkil edeceği hükümetin Van ve Bitlis vilayetlerini müstakil Ermeni hükümetine Türk'e amade olduğunu söylemiştir. Hâlbuki bu iki vilayet ahalisinin ekseriyet-i azimesi Kürt'tür. Gerek Türkleri ve gerek Ermeniler akliyettedir. Bu şerait altında müşarünileyh vilayet-i mezkureyi terk etmek haiz değildir.

Bugün bütün dünyanın kabul ve teslim ettiği millet prensiplerine nazaran Türkiye'den ayrılmak yahut da hayati menfaatlerine en çok muvaffak bir şekilde Türk imparatorluğuna merbut kalmak münhasıran Kürtlerin hakkıdır. Bu münasebetle arz edeyim ki: Geçen teşrinisaninin yirmisinde Ermeni heyet-i

murahasasıyla, Kürt heyet-i murahasası reisi sıfatıyla aramda akdedilen itilafnâmeden anlaşıldığına göre bu havalinin teşkilat-ı irkiyesini Kürtler gibi Ermeniler de inkâr etmektedirler. Gayr-i kabil ret bir surette Kürt olan mezkûr havalinin mukarrerat-ı atiyesi hakkında müstakbel başvekilin beyanatını şiddetle protesto etmeyi cümle-i vezaifimden addederim” [S.362, s.1]

Pierre Loti'nin Mektubu

Efendim,

“Ne telgrafnâmemin ve ne de mektubumun âdem-i vusulünden o derece korkuyorum ki tehlike-i tekrarı tercih ederek emin bir taraftan bilistifade teşekkür etmeyi zatıalilerine isal ediyorum. Lütfen gönderdiğiniz İstanbul hemşeriliği unvan-ı kezubinini(?) ne büyük bir hiss-i esret, ne büyük bir hayret, şevk-ı avar ile kabul ediyorum. Ne kadar mağrur ve müftehirim! Bu derece şeref ve mübahata layık değilim, çünkü münhasıran vicdanıma ittibâ etmekten başka bir şey yapmadım. Bir hayli zamandır ki biraz vatan sabitim oldu. Kaldı ki memleketlerini müdafaa etmek suretiyle pek aziz Fransa mı müdafaa ettiğime kailim. Davalarını yekdiğer sıkı sıkıya merbut addetmekteyim. Zatalleriyle bilcümle cemiyet-i umumiye belediye azasının hissiyatı şükr-ü güzarı ve sadakatimin maesir ihlaskârane kabul etmelerini rica ederim” [S.362, s.2]

Pierre Loti

3.164. Üç Yüz Altmış Üçüncü Sayı

(Tan) ın Bir Makalesi

Paris 21 (T.H.R)- (Tan) gazetesi Mösyö Milran tarafından Deyl-i Meyl Kronifel gazetesine Fransa'nın Almanya'ya karşı takip eylediği siyaset hakkında vuku bulan beyanatından bahsediyor ki: “Almanya Türk teslihatı talik etmekle bililtizam muahede-i sulhiye ahkâmının tatbikinden kurtulmak istiyor. Alman erkân-ı askeriyesi imparatorluk taraftarları Fransa ile müttefikleri hatta Alman ahali için bir tehlike tevellüt etmişlerdir. Fransa için bir tehlikedir, çünkü Fransa'ya karşı bir harp hazırlanmaktadır. Müttefikler içinde bir tehlikedir, zira Fransa bir tehdite maruz

kaldığı takdirde bütün cihanın, mevcudiyeti mevzubahis olacaktır. Nihayet Alman milleti için bir tehlikedir çünkü fırka-i askeriye planını kolayca tatbik edebilmek için açıktan açığa idareyi ele almak teşebbüsünde bulunmuşlar ve memlekette zuhur eden fesat Almanya'nın hayat-ı iktisadiyesini tehlikeye ilga edecek mahiyette buhran-ı siyasi ve içtimai tevlit etmiştir. Muahede-i sulhiye tatbik edildiği takdirde Avrupa da eski halin iadesi ve terk-i imkânı olacaktır. Hâlbuki bunun ihlali karışıklığa müncer olacaktır. Mösyö Milran tarafından tasvir edilen siyaset-i hakka terk-i gayesine isnat etmekte olduğundan Fransa'nın bütün müttefikleri tarafından takip edilmeye layıktır.” [S.363, s.1]

Sabık Reis-i Cumhur Mösyö Puankara 'nın Bir Makalesi

Sabık Fransız Reisi Cumhur Mösyö Puankara riyaseti terk ettikten sonra selefleri gibi hayat-ı siyasiye ile olan alakasını kat' etmemiştir. Müşarünileyh bilakis daha zaman-ı riyasetinde kendisini ayan azası intihap ettirdiği gibi elyevm de tamirat komisyonu riyasetini ifa etmektedir. Bundan başka Mösyö Puankara (Round Diamond) un muharrir siyasiliği vazifesini de deruhte etmiş ve ilk makalesi bu mecmuanın 15 Mart tarihli nüshasında Almanya sulhundan ve Fransa'nın ve müttefiklerin vezâifinden bahsettikten sonra İstanbul meselesi hakkındaki müzakeratı şu suretle hülâsa eylemektedir.

“Birçok safhâta girip çıkmış olan İstanbul meselesi Londra ve Paris arasında karışık vaziyetler ihdas etti. Mösyö Pişon Hariciye Nezareti'ni idare ettiği esnada Türkiye ile sulh şeraiti hakkında, şayan-ı dikkat bir muhtıra tanzim etmiş ve müttefiklerin Boğazların ser-bestesini temin etmekle beraber zat-ı şahaneyi İstanbul'da ibka etmeleri lehindeki esbabı izah eylemiş idi.

Mösyö Klemanso Londra'ya son seyahati hakkında aynı fikri mutâd olan belagatiyle müdafaa eyledi, fakat bir uzlaşma hissiyle o zaman aksi fikri iltizam etmekte bulunan Mösyö Lloyd George'un mütalaasını kabul etti ve Londra'da Türklerin İstanbul'da ipkası aleyhindeki mutalaat-ı şahsiyesini gizlememekte bulunan bir diplomat bırakarak döndü.

Birkaç gün sonra Paris'e avdetinde Mösyö Klemanso bu kararın vehim netayice sebep olacağına kanaat peyda ederek evvelki fikrine avdet eyledi. Bu sırada Mösyö

Lloyd George da nazırlarının bir kaçının ısrarı ve Hindistan'a gelen itirazlar üzerine fikrinden sarf-ı nazar etmişti. Maatteessüf, gözlere ve kulaklara malik olan Türkler bu tereddütlerden haberdar olarak içlerinde müttefiklere ve bilhassa Fransa'ya bir takarrüp taraftarı olanların cesaretini kesr edecek harekâta başladılar. [S.363, s.1]

3.165. Üç Yüz Altmış Dördüncü Sayı

(Tan) ın Bir Makalesi

(T. H. R)- Tan gazetesi neşrettiği bir makalede müttefiklerin Almanya'ya karşı ne yolda bir vaziyet alması iktiza ettiğini tedkik eylemektedir. Bu makalede başlıca deniyor ki: "Müttefikleri en ziyade düşündürmesi icap eden şey? Almanya'nın muhayyirülükül bir derecede harp levazımına malikiyettir. Son günlerde tüfek ve mitralyöz mücehhez efradın adetleri iki buçuk milyon olmak üzere tahmin edildiği zaman bu miktara kimse inanmamıştı. Hem bu miktarda iki yüz bine balığ olan redif katati, eski orduya dâhil bulunan binlerce efrat, gönüllülere elh..de dâhil değildi. Hâlbuki bugün, bütün imparatorluk dâhilinde tüfek ve mitralyöz kaynadığını kabule mecburuz.

(Rur) daki spartakistler muntazam orduya karşı bomba ve kumbara istimal etmişlerdir. Toplara gelince bunun Almanya'nın, gerek spartakistlerin gerek hükümetin elinde olduğu binden fazla topa malik olduğunu söylemekle hakikatten çok aşağı bir tahmin yaptığımızı zannediyoruz. Böyle bir silah deposu sulh için vahim bir tehlikedir. Müttefik hükümetlerin Almanya'yı fiilen silahları tecrit etmek için şimdiden müzakereye koyulmaları icap etmez mi?

Bundan daha müstacel bir şey yoktur. Ve bu (Rur) meselesinden daha mühimdir. Spartakistlerin (Rur) dan nasıl tebîd edileceğini düşünmeden evvel Almanya'nın muhafaza da inat ettiği silahları teslim nasıl mecbur edileceğini bilmek lazım değil midir? Almanya hükümetin emniyetine teminden evvel komşularının ve dünyanın emniyetini temin etmek iktiza etmez mi? Ve müttefik hükümetlerin bu müzakerelerine Amerika'yı, dahi davet eylemeleri muvaffak değil midir? Amerika, muahedeyi kabul veyahut tehir etsin, Avrupa sulhu ile doğrudan doğruya alakadardır. Bu sulhu ise ancak Almanya'nın silahtan tecridi temin edebiliyor. [S.364, s.1]

3.166. Üç Yüz Altmış Beşinci Sayı

(İstibdâd-ı Edebî) de: Şair Tipleri

Ali Ruhi Bey ile Hoca Hayret Efendi. Meydan-ı matbuatın şimal ve cenup mahrecleri- Eski şairler ile şimdikiler arasındaki fark- On lira ile on temenna-Manzume veya makale başına bir mecidiye- Piyasa neden yükseldi?- Tipleri birbirinden tefrik eden etnografik veya psikolojik alaim- Sabikun ile bunlardan ayrılanlar- Nazım ve şiirde hassa-i sirayet- Hastalığın arazı-Mevkuten tesiri olan münebbihler.

(Lemeat) sahibi (Veysi) Paşazade (Ali Ruhi) merhum Direklerarası'nda kain (Fevziye) Kıraathanesi, Hoca (Hayret) de onun üst yanındaki İzmirli (Mehmet) in yüksek çayhanesi fevkindeki odalardan birer tanesinde oturduklarından çaycı Hacı (Reşit) in dükkânı muterize içinde olduğu halde meydan-ı matbuatın şimal-i methalini işgal etmişler, Muallim (Naci) merhum da (Tercüman-ı Hakikat) ın keza üst odaların birinde aram-saz olarak cenup mahrecini tutmuş addolunurdu. İşte nesir ve nazmımız bu iki nokta arasında kâh müteredit, giryan, perişan, avare, dilhasta, müptela, nevheves kâh mütealli, mütecellit, müteazzim görünmek istediği kadar, hayide, pejmürde, asar-dide, mevzular, zeminler üzerinden yürüdüğü için basmakalıp, kof, fakat mülevven ve müzehhep, üç dört lisanda muntahap, müntehıl-ı efkâr ve maani ile mülebbes olarak yan yana geziniyorlardı.

Bu tengnay-ı edepte her gün görülen hareket, bir baştan bir başa gidip gelmekten ibaret idi. Etraf ve cevânipten vuku bulan iltihaklar, tıpkı Ramazanlarda uzaklardan piyasa mahallerine gelip karışanlar gibi ancak izdihamı kabartmak kabilinden idi. Maahaza ezmanın gittikçe sıkıştırmasına rağmen gayretle hafi, saman altından akan su gibi nihanı bir cereyan hissediliyordu.

Şimdi şimdi anlıyorum ki kendisine şair, edip muharrir namı verilen, yahut kendisine bu namlardan birini münasip gören her fert hemen, ayrı bir (tip), bir zatiyet idi. Ah!.. Bu zatiyetleri hakla tasvir etmek mümkün olsa o devrin tarz-ı tekâmülü tamamıyla meydana çıkar ve benim nokta-i nazarımdan tarih-i edebiyatımızın en gülünç en çetrefil fakat en samimi, ruhî sayfaları vücuda gelmiş olur!

Kerametim.. Bahusus 30 bu kadar sene sonra böyle bir esere lüzum-ı nedit hasıl olacağını teyakkun edecek kadar istikbali görecek zannım yok idi ki her birinin günlerce ardı sıra gizledim. Muvacehesinde oturayım, konuşup dertleşerek ayrılır ayrılmaz not defterine ihtisâsâtımı yazaydım da size bugünkü akıntının karşısında birer birer nakl u hikâye edebileydim!... İşte ey ahlaf-ı mütehayyize, benden ibret alın da şimdikileri de siz kaçırmayın. Bundan güzel fırsat olmaz!...

Geçen gün bir zat söylüyordu: Şuara-yı zamaneden biri, bir mecmua-yı mevkuteye derç edilecek yegâne bir nazma on lira bedel istemiş. O zamanlarda ise zavallı şair bir risale veya gazeteyi bir gazelini veyahut bir manzumesini derç ettirmek için on temenna ederdi!... Arada hasıl olmuş olan bu fark ne kadar azim değil mi?... Ne kadar azim olursa olsun bence bunun sebebi, sırf edebi bir tahavvül-ı maddiyattan ziyade Harb-ı Umumiye'nin zihniyetleri arasındaki tesirat-ı külliyesi dâhilinde aramak daha muvaffaktır!..

Filvaki bir zamanlarda kitapçı (Kirkor), (Karabet) ve sair naşiri oldukları resail-i mevkuteye ben de içlerinde bulunduğum halde muavenet-i tahririyede bulunan Hakkı Paşazade (Celal), Müstecabizade (İsmet) (Andelip), (Faik Reşit) Beylere bahr-ı manzume veya makale başına birer mecdiye verirlerdi! Gazetelerde ise böyle adet yoktu. Eslâf zahmeti çekti. Şimdikiler lopa konmak istiyorlar!.. Fakat meselenin hakikatini isterseniz piyasayı yükselten Meşrutiyet'in ilanındır. Hatıra kabulünden olmak üzere söyleyeyim ki (Gülşen) ser-muharrir (Ali Kemal) Bey Avrupa'dan gelip de pençesini (İkdam) a attığı tarihe tesadüf eden ilan-ı Meşrutiyet ferdasında (Cevdet) Bey biraderimiz böyle eski yeni bir muharrire maiyetinden dolayı sersemlemiş ve bize yol vermiş idi. Daha o günü (Sabah) sahibi (Mihran) Efendi beni çağırarak:

- Ayda yirmi liraya çalışır mısın? Deyince irkildim kendimden geçecektim. Çünkü gazetelerde bir muharrire böyle bir maaş, zannederim ki ve bu güne kadar mesbuk değildir. Her neyse gelelim bahse:

Bu tipler, etnografik yanı secerevi birtakım araz-ı müteşehabe arz etmekle beraber psikolojik yanı huyca bir hayli alaim-i gayr-ı mütecanise izhar ediyorlardı. Düşünmeli ki bu kabile derununda İstanbullulardan maada Hersekli, Adanalı, Malatyalı, Harputlu, İbradili, İranlı, Vodinalı, Selanikli, Giritli, Diyarbakırlı,

Bağdatlı, Hasköylü, Kastamonulu, Trabzonlu, Azerbaycanlı, Alaiyeli, Suriyeli, Varnalı, Yanyalı, İzmirli... elh. Ebna-yı sebil bulunuyor ve bu heyet-i mümtazcağıyla mükemmel bir koleksiyon halinde devam ediyordu.

Heyet-i mümtazceden maksadım (Mektep) in bir olduğunu ima etmektir. Bunlardan hariç olarak Nabizade (Nâzım), (Ali Ferruh), (Abdülhalim Memduh), Menemenlizâde (Tahir), (Halil Edip), vesaire vardı ki bunlarda sabikun ile az çok münasebet görünmekle beraber başka bir vadeye mütemayil görünüyorlar, bu temayülleri hasebiyle onların inzar-ı istifhanını üzerlerine celp eyliyorlardı.

Gazelciliğin, nazireciliğin, tahmişçiliğin yeniden feyz almaya başlayıp da hatta kasideciliğin, tarihçiliğin uyanır gibi olduğu böyle bir sırada mesela:

< Victor Hugo'nun kemiklerinden >

<Fosfor çıkıyor semaya doğru>

Veya

< Zulm-ı mevsimle dalından koparak>

< Nereye böyle zavallı yaprak?..>

Gibi ebyatın görünüşü berikileri kahkahalarla güldürüyordu.

Onlar:

<Yok kayd-ı mâsivâ dil kudsî-i cenapta>

<Olmaz hatta sahih' el-ümm'ül-kitapta>

Gibi hakimane,

<Hayatımın zevalî var>

<Ne olmak ihtimali var>

Gibi soru lakaydane,

<Ayinedir tabâyi-i insana câmi>

<Çok vâkıâne adama meyhane gösterir>

Gibi rindane,

<Nur-ı evvelde ibn-i mezarına işret şehidinin>

<Ey mey senindir alem-i ervaha dek fütuh>

Gibi meyperestane,

<Verdim ateş dillere suz-ı dil-i avareden>

<Eyledim icâbabın yangın bir ateşpâreden>

Gibi ateşin,

<Zevk-i sevda doymadın âşık-ı perişvar olmadın>

<Ol kadar sevdim de aşkımdan haberdar olmadın>

Gibi hazin,

<Anılmaz oldu esatir-i evvelin-i hun>

<Cünûn aşkınla ben halka destan olalı>

Gibi salgın,

<Peder hiddetli, dader hale hayran, valide meşuh>

<Bu esbâb-ı cünunu seyreden divane olmaz mı?>

Gibi çılgın,

<Mey kızıl, rahlar kızıl, destinde cam-ı mil kızıl>

<Kim kızıl divane olmaz görse ruhsarın senin >

Gibi zengin beyitler, bu nev-i beyitlerden terkip etmiş gazeller, kıtalar istiyorlardı.
Hakları da vardı.

Bir ara:

Mefûl mefâilün feûlün

Vezni o kadar revaç bulmuş idi ki ben bile (Aşkî-i Melikî) imzasıyla Leskovikli (Hayrettin Bey) biraderimiz (Sebat) namıyla çıkardığı haftalık mecmuaya manzumeler yazmaya başladım İstanbul'dan bir adım dışarıya atmadığım halde:

<İşte ufukta bir gemi>

<Oynatıyor rebad-ban>

<Gönlümün oldu gammı>

<Bahr-1 olmadan nişan>

<Geldi vatan yâdına>

<Ağladım evlâdına>

Ve emsali hezeyanlarda uğraşıp duruyordum. Ben size bir hakikat arz edeyim: Nazım ve şiir denilen hastalıkta mutlaka hasta-1 sirayet vardır. Tecrübesi de kolaydır. Bir hafta bir şairle gezen, ya huyundan, ya suyundan bir şey kaparsınız. Bu bence muhakkaktır. (Bakiyyet'us-siyuf) şuaramızdan pek çoğunun da bu suretle malul olduğunda şüphe yoktur. İşte bu hastalık Direklerarası'ndan, Babıali Caddesi'nden arati mekteplere dâhil olduğu günden itibaren ki bir kısım gençlik soldu, sarardı. Ben vaktiyle epeyce teşhis edebiliyordum: Musab-1 âdem intizam-1 hareketle beraber inşec-i şiiriyede fevkalade bir tenemmüz arz eder. Gözler ikide bir de yukarıya dönerek mahrekinden kaydığı için nazara şaşılık, şaşılık olmazsa bile şehlalık arz olur. Burun delikleri kâh haddinden ziyade şişer kâh çekilir, dudaklar oynar, hançere kurur, gırtlak iner çıkar. Kulaklarından biri kurşun kalemin ağırlığından dolayı çöküp diğeriyle ince bariz bir fark-1 seviye husule gelir. Sağ el, mütemediyen sol taraf iç cebini veyahut sağ taraf yan cebini yoklar. Bu halinde mariz tramvay burası, vapur, şimendifer, fabrika düdükleleriyle araba gürültülerinden, bekçi bağırmasından, köpek havlamasından, mevzu yaygarasından, satıcı hüngürdemelerinden, kakma, çarpma, göğüs göğüse gelme gibi avarız-1 hariciyeden müteessir olmaz yalnız:

- Kendine gel birader, oğlum, ağam, yavrum!

Gibi sıkıntılı, sarsıcı insanı kendisine getirici münebbihlerin velev muvakkaten olsun tesiri vardır. [S.365, s.1]

Ahmet Rasim

SONUÇ

Millî Mücadele döneminde Anadolu'da yayın yapan bir çok basın yayın organları faaliyet göstermiştir. Bunlardan biri de *Yeni Gün* gazetesi olmuştur. Gazete, Millî Mücadele'yi destekleyici yazılar yazmıştır. Anadolu işgal edilirken, Millî Mücadele karşıtı olan iç ve dış güçler, içeriden ve dışardan işgallere destek vermiştir. Dönemin koşulları göz önünde tutulduğunda bu verilen destekler gazete aracılığıyla yayılmaya başlamıştır. Çünkü savaşın getirmiş olduğu ağır şartlar, karşıt görüşleri basın yayın organına yönlendirmiştir. Böylelikle iç ve dış güçler, fikirlerini duyurup halkı kendi saflarına çekmeyi amaç edinmişlerdir. Neyseki Millî Mücadele yanlısı gazeteler buna izin vermemiş, halkı umutlandırarak savaşın kazanılacağına dair bir çok konuda yazılar yazmışlardır.

Dönemin basın yayın organlarında iniş çıkışlar meydana gelmiştir. Bu iniş çıkışlar savaşın devam etmesiyle ilişkilendirilmiştir. Savaş süresince hükümet basın ve yayın üzerinde sansür uygulamıştır. Çünkü hükümet bu savaşın kazanılamayacağını düşündüğü için sansüre başvurmuştur. Uygulanan sansürden dolayı yazarlar, yazılarını özgürce yazamamıştır. Gazete sütunları, sansür nedeniyle eksik bırakılmış ve böylece yeni sütunlar yazılmadan bu eksik sütunların basılması zorunlu hale gelmiştir. Bahsi geçen dönemde siyasi içeriği ve otoriteye karşı eleştirel yazıları bünyesinde barındırması sebebiyle *Yeni Gün* gazetesi de böyle bir uygulamayla tabii tutulmuştur.

Yeni Gün gazetesi de Kurtuluş Savaşı yıllarında türlü türlü badireler atlatarak yazın hayatında yerini almıştır. Gazete, Millî Mücadele'ye destek vermesi açısından, önemli bir kaynak olmuştur. Çünkü gazete, savaş devam ederken Millî Mücadele'ye inanmayıp karşı koymaya çalışan iç ve dış güçlere karşı dimdik ayakta durmayı başarmıştır. *Yeni Gün* gazetesi, savaş yıllarına rastladığı için bir takım sorunlarla karşılaşmıştır. Gazete, dönem dönem kapatılıp tekrar açılarak istikrarını koruyamamıştır. Her fırsatta yeniden yazarak gerek gazetenin varlığını gerekse de toplum için faydalı olan bilgileri vermekten kendisini alamamıştır. *Yeni Gün* gazetesi, dış güçlere karşı sabırla, umutla yeşeren bir gazete olmuştur.

Gazete on dokuzuncu yüzyılın süreli yayınlarından biri olarak değerlendirilmiştir. *Yeni Gün* gazetesi kamuoyunu aydınlatmada etkili olmuştur. Gazetede halkı Millî Mücadele'ye teşvik edici manşetlere yer verilmiş ve vurgulanmak istenen yazılar

çerçeve içine alınarak kalın puntolar şeklinde yazılmıştır. Gazete, diğer gazetelerden daha uzun ömürlü ve tanınır olmuştur. Nedeni ise olayların sıcağı sıcağına anlatılması ve gazetenin sahibi olan Yunus Nadi'nin haklı davasından vazgeçmeden, bıkmadan çalışmasından kaynaklanmıştır.

Yunus Nadi'nin hayatı Kurtuluş Savaşı ile Millî Mücadele dönemi arasında mekik dokumakla geçmiştir. Sürekli bir mücadele içerisinde olan Yunus Nadi, verdiği mücadeleler sonucunda birçok başarıya imza atmıştır. Süleymaniye Medresesi'nde eğitim gördükten sonra kendine bir yol çizen Nadi, I. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru *Yeni Gün* adıyla kendi gazetesini çıkarmıştır. O dönem istibdat dönemi olduğu için Yunus Nadi'nin gazetesi sansür sebebiyle sık sık kapatılmıştır. Gazetenin ismi değiştirilip *Eski Gün* adıyla yayın hayatına devam etmiştir. Yapılan haksızlık ve baskılara rağmen siyasi tavrından ödün vermeyerek yazmaktan hiçbir zaman vazgeçmemiştir. Kırık dökük bir matbaa ile büyük işler başarmıştır. Bir müddet sonra İtilaf yanlılarının hedefi haline gelen Nadi, hükümetin yapmış olduğu birçok icraata karşı eleştirilerde bulunmuştur. Yaptığı eleştirilerle aranan Nadi, yazmaktan vazgeçmeyip yazılarını imzasız bir şekilde devam ettirmiştir.

Yeni Gün gazetesi Anadolu'yu destekleyen yayın organı haline gelmiştir. Nadi, Anadolu'ya geçtikten sonra savaşa beraber ülkenin durumunun kötüye gitmesi sonucu Mustafa Kemal'in iznini alarak *Yeni Gün* gazetesini Ankara'ya taşımıştır. Yazılarını burada yazarak halkı olan bitenden haberdar etmeye çalışmıştır. Amacından sapmayan Nadi, yazdığı yazılarla halkın duygularına hitap edebilmeyi başarmış, yaşanan savaşı tüm çıplaklığıyla gözler önüne sermiştir.

Yeni Gün gazetesinin 1919 ve 1920 yılları arasında yayınlanmış olan sayıları incelenerek değerlendirilmiştir. Gazete, sürekliliği açısından ve bağımsızlık mücadelesi bakımından önemli bir yer teşkil etmiştir. Ayrıca ülkenin durumu ve halkın tutumu siyasi, sosyal açıdan gazeteye yansıtılmıştır. Gazetenin 181-200 sayıları arası iki yaprak iken 200. sayıdan itibaren dört yaprak olarak basılmıştır. Metinlerin çoğunda imla hatalarına, yazım yanlışlarına rastlanılmıştır. Metine sadık kalındığı için olduğu gibi aktarılmıştır.

Gazetede yer alan metinler incelenirken, metinlerin dokusunda geçmişe dair bir özlemin varlığı hissedilmiştir. Bu özlem nesir ve nazım türlerinde coşkulu bir şekilde anlatılmıştır. Şair ve yazarlar savaşı, yaşanan olayları sade bir dille anlatarak halkın

moralini yüksek tutmaya çalışmıştır. İncelenen metinlerde vatan, millet, bayrak kavramları üzerinde durulmuş görsel malzemelerle desteklenmiştir.

Gazete, edebî tür bakımından kurmaca metinler ve kurmaca dışı metinler olarak ikiye ayrılmıştır. Kurmaca metinler roman, hikaye ve şiir olarak ele alınmıştır. Muhittin'in yazmış olduğu "Gurub" romanında doğa ve kişi tasvirleri yapılmıştır. Savaş öncesi ve savaş sonrası Anadolu'nun ve İstanbul'un durumu hakkında bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca dönemi yansıtan "Gurub" romanı, hükümetin işleniş biçimi ve ülkenin durumu hakkında eleştirilerde bulunmuştur. Gazeteye dağılım düzensiz olan metinde her sayının sonunda "mabadı var" ibaresi yer almıştır.

Gazetede altı tane şiire yer verilmiştir. 311. sayıda İstanbul için özel ek çıkarılmış ve bu sayıdaki şiirlerin çoğunda konu olarak tarih şuuru işlenmiştir. Şiirlerde, bayraktan, fetihten, ülkenin yönetim biçiminden söz edilirken bir taraftanda halkın düştüğü durum gözler önüne serilmiştir. Ahmet Rasim'e itafen yazılan "Cereyan-ı Zamane-i Nazar" başlıklı şiirde memleketin ahvalinden bahsedilmiş bu ahvale duyulan hayret aynı zamanda gizli bir alışılmışlığı gözler önüne sermiştir.

Kurmaca dışı metinler fıkra, deneme, mektup, makale, eleştiri, mülakat, nutuk, anı ve seyahat türleri olarak sıralanmıştır. Deneme ve fıkra türünde, Millî Mücadele ile ilgili ortak duygular dile getirilmiştir. Ahmet Rasim'in "Eşkâl-i Zaman" başlığı altında incelenen yüz kırk dört tane metine yer verilmiş, halkın içinde bulunduğu durum gözler önüne serilmiştir. Sansür dolayısıyla bazı metinler (tayyedilmiştir) ibaresiyle gösterilmiştir. Dönemi yansıtan bazı metinlerde farkındalık yaratılmaya çalışılmıştır. Bunlardan biri olan "Renk Renk Üşüyoruz" başlıklı metin doğrudan değil dolaylı bir şekilde dış güçleri ele almıştır.

Deneme türünden otuz altı tane metin üzerinde durulmuştur. Bunlardan yirmi tanesi Ahmet Rasim'in "Yeni Gün İçinde Eski Günler" başlığı altında toplanmıştır. Üslup açısından ikiye ayrılan A.R bazı metinlerinde sadelikten ödün vermezken bazı metinlerinde dil karmaşasına düşmüştür. Metinlerinde edebiyat, toplumsal sorunlar, halkın şair ve şiire yaklaşımı, geçmişe özlem, hükmet eleştirisi gibi kavramlara değinmiştir.

Nutuk, mülakat, seyahat gibi türler muharrirlerin devlet büyükleriyle yapmış olduğu diyaloglardan oluşmuştur. Soru-cevap şeklinde verilen bu diyaloglar anlamsal açıdan kolaylık sağlamıştır. Metin içeriğine geçmeden önce kısa bir özet verilmiştir.

Daha sonra dönem ve ticari ilişkiler ele alınarak çıkarımlarda bulunulmuştur. Ülke sorunlarının yanı sıra dış ülkeler hakkında bilgi alış verişinde bulunulmuş daha sonra durum değerlendirilmesi gidilmiştir.

Yeni Gün gazetesinde yer alan metinlerin çoğu dönemi siyasal yönden ele alarak farklı bir bakış açısı kazandırmıştır. Gazetede, yazılan yazılarda Türk'ün iman kuvveti ve gücünden bahsedilerek cephe ve cephe gerisinde umut aşılanmıştır. Siyasi olayların daha çok yer aldığı gazetede saltanata, dış güçlere karşı bir tutum sergilenmiştir. Savaş sonrası, ülkenin ve halkın durumu gözler önüne serilmeye çalışılmıştır. Halk, bir taraftan yaralarını sarmaya çalışırken bir taraftanda kalkınmak için, bir takım girişimlerde bulunmuştur. Fakat eldeki kaynakların yetersizliği, var olan kaynakların pahalılığı halkı çıkmaza sürüklemiştir.

Yeni Gün gazetesi, siyasi ağırlık olmasına rağmen edebî açıdan oldukça önemli bir gazete olmuştur. Türk edebiyatına oldukça önemli katkılarda bulunmuştur. Gerek siyasi gerek ekonomik, gerek edebî alanda ufukumuzu genişletecek bilgiler sunmuş ve dönemi anlamamızı sağlamıştır. Nadi, halkın sözcüsü görevini üstlenerek doğru bilgiyi zamanında halka sade, anlaşılır bir dile ulaştırmayı amaçlamıştır.

KAYNAKÇA

- Böke P (1994) “*Yeni Gün*” den “*Cumhuriyet’e Yunus Nadi*. Basılmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İzmir.
- Çıkın C (2007) *Yeni Gün Gazetesi (1918- 1923)*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güz N (2000) “Osmanlı Basını”, *Selçuk İletişim*, 1. Cilt, 3.sayı, ss.45-50.
- Kocabaşoğlu U (1981) “ Millî Mücadelenin Sözcülerinden: *Anadolu’da Yeni Gün*” (*Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 36 (1), 179-202.
- Koloğlu O (2010) *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Basın İçeriği* (İletişim Yayınları, İstanbul).
- Millî Eğitim Bakanlığı (2011) *Türk Basının Doğuşu ve Gelişimi* (Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara).
- Naldemir L (2019) *Yeni Gün (İstanbul Dönemi)*’ de Yayımlanan Ahmet Rasim’e Ait Yazıların Çeviri Yazıya Aktarımı ve İncelenmesi, Yüksek Lisan Tezi, Sakarta Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Parlatır İ (2012) *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü* (Yargı Yayınevi, Ankara).
- Sami Karaören (1919) *Cumhuriyet Yolunda Yunus Nadi* (Yeni Gün Haber Ajansı Basın Yayıncılık, İstanbul).
- Tokmakçioğlu E (2011) *Türk Basın Tarihi* (İsim Yayınları, Ankara).
- Topuz H (1996) *100 Soruda Türk Basın Tarihi* (Gerçek Yayınevi, İstanbul)

Diğer Kaynaklar

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı (İBB Atatürk Kitaplığı), *Yeni Gün*, Demirbaş: NS2406, Yer Numarası: 2 Eylül 1334/1918, İmtiyaz Sahibi: Yunus Nadi, S. 185- 365, Basıldığı Yıllar: 1918-1923.

<http://tdk.gov.tr/>

kamusiturki.com

www.luggat.com

www.tdk.gov.tr

www.osmanliturkce.com

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı-Soyadı : Pınar Bakıl
Uyruğu : T.C.
Doğum Yeri ve Tarihi : Merkez-Elazığ/ 06.10.1988
Tel : 05343615235
E-posta : pnarbakl@hotmail.com
Yazışma Adresi :

Eğitim

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
İlköğretim	Mehmetçik İlköğretim Okulu	2000
Lise	Fatih Lisesi	2005
Lisans	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	2016
Tezli Yüksek Lisans	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı	2020